

C O D E X
D I P L O M A T I C V S
REGNI POLONIÆ
ET
MAGNI DVCATVS LITVANIÆ
TOMVS IV.
IN QVO
TOTIVS PRVSSIÆ RES
CONTINENTVR.

224653 / III

CODEX
DIPLOMATICS
REGNI POLONIE
ET
MAGNI DUCATUS LITHVIE
TOMVS IV.
IN QVO
TOTIVS PRUSSIE REG
CONTINENTVR

1928. 1090

C O D E X
DIPLOMATICVS
REGNI POLONIÆ
ET
MAGNI DVCATVS
LITVANIÆ

IN QVO

PACTA, FOEDERA, TRACTATVS PACIS,
MVTVÆ AMICITIÆ, SVBSIDIORVM, INDVCIARVM,
COMMERCIORVM

NEC NON

CONVENTIONES, PACTIONES, CONCORDATA,
TRANSACTIONES, DECLARATIONES, STATVTA, ORDI-
NATIONES, BVLLÆ, DECRETA, EDICTA, RESCRIPTA, SENTEN-
TIÆ ARBITRALES, INFEVDATIONES, HOMAGIA

PACTA ETIAM

MATRIMONIALIA ET DOTALIA

LITERÆ ITEM

REVERSALES, CONCESSIONVM, LIBERTATIS,
IMMVNITATIS, DONATIONVM, OPPIGNORATIONVM,
RENVNTIATIONVM, ERECTIONVM, OBLIGATIONVM, VENDITIO-
NVM, EMPTIONVM, PERMVATIONVM, CESSIONVM
PROTESTATIONVM

ALIAQVE OMNIS GENERIS

PVBLCO NOMINE ACTORVM ET GESTORVM

MONVMENTA

NVNC PRIMVM

EX ARCHIVIS PVBLICIS ERVTA
AC IN LVCEM PROTRACTA
REBVS ORDINE CHRONOLOGICO DISPOSITIS
EXHIBENTVR.

TOMVS IV.

IN QVO

TOTIVS PRVSSIÆ RES CONTINENTVR.

VILNÆ

EX TYPOGRAPHIA REGIA & REIPUBL. CC. RR. Scholarum Piarum. Anno MDCCLXIV.
Prostat etiam REGIOMONTI & LIPSIAE in Officina Libraria JOANNIS JACOBI KANTERI.

C O D E X

DIPLOMATICS

REGNI POLONIE

MAGNI DUCATUS

224653 / III

CONVENTIONES, PACTIONES, CONCORDATA, TRANSACCIONES, DECISIONES, STATUTA, ORDINA...

MATRIMONIALIA ET DOTALIA

REVERSALIS, CONCESSIONVM, LIBERTATIS, PRIVILEGIIS, DONATIONVM, DE PRIVILEGIATIONE, RENOVATIONE, EXTENSIONE, ORIGINARIORVM, VINDICIA, NVM, EMPTIONVM, PERVENCIONVM, CESSIONVM, PROTESTATIONVM...

MONUMENTA

EX ARCHIVIS PALATII POLONICI, AD USUM REGIUM, AD USUM SENATUS, AD USUM MAGISTRATUS, AD USUM UNIVERSITATIS, AD USUM ALIORUM...

Vol. 15 s. 274, 275, 276

TOPIE WARSZAWY, WYDANE W WARSZAWIE, W DROKARNIWI WARSZAWSKIEJ, W ROKU 1864, W CENIE 1/2 RUBLA...

PRIVILEGIUM.

AVGUSTVS III. DEI Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Ruffiae, Pruffiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque, nec non Hæreditarius Dux Saxoniae, & Princeps Elector.

Significamus præsentibus Literis nostris, quorum interest, universis & singulis. Omnes quidem bonarum Artium, Literarumque Cultores, præsertim vero eos, quorum studia ad publicam Patriæ utilitatem collimant, singulari complectimur benevolentia. Cum igitur cura & labore Religiosorum Scholarum Piarum præparatur luci publicæ Codex Diplomaticus Regni Poloniae, seu Collectio omnium Tractatum Regni cum Exteris: decere bonitatem & æquitatem Nostram duximus: ut intentionem & industriam Auctoris egregiam, Opusque ipsum pro usu, & comodo publico non utile duntaxat, verum & maxime necessarium diserto Gratiae & Benevolentiae Nostræ prosequeremur testimonio: illudque Typis publicis quantocius mandari non modo libenter concederemus, sed quod rei præstantia a Nobis exposcit, etiam optaremus; prout quidem prosequimur, concedimus, atque optamus præsentibus Literis Nostris. Edicentes, atque prohibentes, ne quispiam alius, qui non sit ex prælibato Scholarum Piarum Instituto, Opus similis Argumenti & Materiae, idque sive in toto, sive in parte, Typis publicis excudere audeat, tam in Regno Poloniae & Magno Ducatu Litvaniae, annexisque Provinciis, quam in reliquis Dominiis & Ditionibus Nostris Hæreditariis, sub multa mille Aureorum Hungaricalium, cæterisque pœnis, contra convulsos Mandatorum Nostrorum Lege publica sancitis. Quod omnibus, quorum interest, præsertim vero ordinariis Librorum Censoribus & Typographis ad notitiam deducentes, mandamus, quatenus præmissa & ipsi observent, & ab aliis observari faciant, sub pœnis similibus contra se extendendis, & pro Gratia Nostra Regia. In quorum fidem Præsentes Manu Nostra subscriptas Sigillo Regni communiri iussimus. Dat. Varsoviae die X. Mensis Decembris Anno Domini MDCCLIV. Regni vero Nostris XXII. Anno.

AVGVSTVS Rex.

JOANNES KLOSSOWSKI *Canonicus
Cathedralis Premisliensis, Sac. Re-
giae Majestatis Sigilli Regni Secre-
tarius. mppr.*

* *
*

ATTE-

ATTESTATIO ILLUSTRISSIMORVM DD. COMMISSARIORVM.

Nos infra scripti testatum esse volumus, quod, cum apertio Archivi Regni vigore Resultatorum Senatus Consiliorum Cracoviæ subsecuta esset, & A. R. P. Mathias Dogiel copiam Instrumentorum Originalium sibi factam haberet, Exemplaria eorundem Instrumentorum Originalium summa fide confecit, Nobisque præsentibus eadem Exemplaria cum suis Originalibus diligentissime, summaque fide contulit, quibus Exemplaribus, quod eadem fides, ac ipsis Monumentis Originalibus haberi debeat, præsens testimonium manibus nostris subscripsimus, & Sigillis nostris munivimus. Dat. Cracoviæ die 4. Octobr. 1755.

*Georgius Antonius Mierozewski Canon. Cath.
Crac. Custos Coron. Reg. mppr. (L.S.)*

*Petrus Cælestinus de Roxyce Zapolski Tribunus
Terræ Cernensis, Castrensis Ravensis, ac Su-
premus Thesauri Notarius, ab Illustrissimo,
Magnifico, Supremo Regni Thesaurio dele-
gatus. mppr. (L.S.)*

*Matbias Franciscus in Boguty Bogucki Vice-
Notarius Juratus Castrensis Cracoviensis, ab
Illustrissimo Magnifico Vexillifero Regni, Ca-
pitaneo Cracoviensi, ad hunc Actum delega-
tus. mppr. (L.S.)*

APPRO-

PRÆFATIO.

Quid juris Brandenburgicis Ducibus in Prussiam Polona concesserit Respublica, quidve Ei residuum sit, Tomus hic Monumentorum, qui præ manibus est, tam abunde indicat, ut nihil omnino ultra desiderari videatur. Jam enim inde, a quo Borussi Christianæ fidei sacris imbui cœperant mysteriis, Polonorum Imperio eos paruisse satis superque compertum est, vel ex illa Summi Romanorum Antistitis Epistola (a), qua commonendam esse censuit Polonorum Gentem, ne nimis Boruffis (sicut ejus priscae ætatis adhuc truculentior ferebat genius) oneri essent, nec plus justo molestia afficerent, quo illi a proposito in gremio Ecclesiæ permanendi deterrentur, ipsa barbarie, nec non æthnica ferocitate sese efficacius tuituri

Nec vero solum in primordiis, sed etiam toto progressu temporum jus suum in Prussiam egregie sustinuerunt Poloni; cum & Ordo Teuthonicus non a quoquam alio (b) illuc fuerit introductus, quam a Polonis, nec a quoquam alio, nisi a Polonis, quod suum erat vendicantibus, deturbaretur.

* 2

Equi-

(a) Pag. 1. Tomi hujus.

(b) Testatur id, præter omnes Polonos Scriptores, Ordinis Teuthonici Historiographus PETRUS DE DUSBURGO, cum pag. 35. sui Chronici disertis asserat verbis: CONRADUM Poloniæ Ducem (agebat is tum BOLESŁAI PUDICI Regis in juvenili ætate Tutorem) dedisse Fratribus Teuthonicis Terram, quam favente Domino in posterum de manibus infidelium eriperent, cum omni jure & utilitate, quibus ipse & Progenitores sui possiderunt. Testimonium hoc DUSBURGII eo majoris debet esse ponderis, quod illud ab homine, nocendi non favendi cupido, veritas ipsa expresserit, & quod omnium pene sit antiquissimum; siquidem Chronicon illud lucem aspexit Anno Domini M. CCC. XXVI. prout apparet ex Epistola Dedicatoria Operi illi præfixa.

P R Æ F A T I O.

Equidem videre est non obscura vestigia, Romanorum Imperatores pro solemniori more subinde in Prussiam quoque juris aliquid sibi protendisse: cum & FRIDERICUS II. CONRADI Ducis Ordini Teuthonico factam Inscriptionem invalidam fore putaverit, nisi ejus confirmaretur Diplomate (c), & Successores sui Gedanum, Elbingam, Thorunium, aliasque Civitates Borufficas identidem inquietaverint, tum ad Judicia sua illas provocando (d), tum quoque auxilia bellica contra hostes suos exigendo (e); & denique CAROLUS V. Imperator sua interesse plurimum censuerit, impedire, quo minus regio hæc ALBERTO Brandeburgensium Marchioni in Feudum concederetur (f).

At vero jure ne id, an injuria potius attentatum fuerit, eventus ipse meridiana luce clarius comprobavit. Agnoverunt enim ipsimet Imperatores Augustissimi errorem suum, atque quod inique factum erat, infectum esse voluerunt. Nam & ALBERTUS pacifice tunc Ducatum Prussiae obtinuit, defendente causam ejus in Comitibus Imperii Ratisbonensibus Poloniae Legato (g), & Gedanenses in mittendis auxiliariis copiis minime obtemperarunt (h), & sancitum, ne unquam in posterum Civitates Prussiae ultra fas & æquum ad Judicia Camerae Imperialis evocarentur (i), & insuper MAXIMILIANUS Imperator de veritate rei, quam nunc asserimus, adeo persuasum se exhibuit, ut Ducatum Prussiae ejusque tum feudatarium Ducem ALBERTUM nemini homini, præter Poloniae Reges atque Republicam, obnoxium esse, publice declarare non hæsitaverit (k): in qua sententia CAROLUS quoque V. fuisse ulteriori tempore censendus est, cum ab eo etiam prædictum ALBERTUM, ut juramentum fidelitatis Polonis præstaret, hortatum fuisse, liquido constat (l). Cæterum non subit adeo mirari arrogantiam FRIDERICI II. Imperatoris, qui, petitis Fratrum Teuthonicorum auscultans, fecit id, a quo commode & nullo prorsus cujuspiam detrimento abstinere potuisset. Ita etenim a natura plerumque comparati sumus, ut quaqua arte auctoritatem nobis aucupemur, & ubi certa desunt momenta, quibus firmiter fulciamur, dubiae sorti plurimum tribuamus; piscatorum more, qui retia hamosve non semper illis tantum immergunt vadis, unde continuo se præda potituros in comperto habeant. Nec abs re fuerit suspicari, Fratres Ordinis Teuthonici natione Germanos a Germanis Principibus potius, quam a Polonis dependere maluisse, atque prout astu-

tam

(c) Vid. Chronic. DUBBURG. pag. 35. & pag. 3. hic.

(d) Vid. pag. 308. hic.

(e) Ibid. & pag. 187.

(f) Pag. 303. Tom. h. & 269.

(g) Vid. pag. 283.

(h) Vid. pag. 188.

(i) Pag. 201.

(k) Pag. 200.

(l) Pag. 205.

P R Æ F A T I O.

tam gerebant in pectore vulpem, sic quæsiſſe cuniculos, quibus, ſi poſſent, Poloniae jugum excuterent, legitimamque illorum eluderent auctoritatem. Uno verbo: FRIDERICI II. Confirmatio ſperabatur fore Imperatori ipſi perhonorifica, Fratribus Teuthonicis perutilis, at nullo ſequuto effectu; CONRADO vero Duci, totique Polonorum Genti ſuperflua proſus erat, nulloque modo neceſſaria.

Hæc de auctoritate in Prussia Auguſtiſſimorum Imperatorum. Alia vero eſt ratio, cur Summi Romanæ Eccleſiæ Pontifices ſuam hoc in negotio vicibus bene multis interpoſuerint auctoritatem. Cum enim Fratres Teuthonici Religionem (ſaltem nominatenus) profiterentur vitam, atque hanc ob cauſſam Eccleſiaſticae adnumerarentur Hierarchiæ, fieri non potuit, quin publicæ Transactiones ſtatum eorum concernentes a Supremo confirmarentur Moderatore.

Quoniam vero hoc in Tomo Fratres Ordinis Teuthonici per amplam occupant ſcenam, rem non injucundam me facturum exiſtimo, ſi eorum originem, in Prussia adventum, atque inde egreſſum paucis breviterque perſtrinxero. Et primo quidem originem illis præbuit circa exitum Sæculi XII. bellum illud, quod collatis viribus Chriſtiana Respublica Mahumedanis edixerat. In expugnatione etenim Civitatis Ptolomaidis, ſeu alio nomine Acconitanæ, viri quidam Nationis Germanicæ Chriſtianæ Religionis (quæ poſt DEUM, amorem proximi ſummopere commendat) impulſu ducti, vulneratos, vel alio quocunque morbo laborantes in unum congregarunt tentorium, ibique non modo illis ad recuperandam valetudinem neceſſaria miniſtrarunt, verum etiam a barbarorum injuriis ſtricto defenderant enſe. Inde illis duplex officium, fovendi ſcilicet infirmos, & bellandi cum infidelibus, inde nomen quoque adhæſit: *Fratrum Militiæ Hospitalis Jerofolymitani Beate Virginis MARIÆ Ordinis Teuthonicorum* (m). Tam piam intentionem omnibus non tantum collaudantibus, ſed & locuplete juvantibus eleemoſyna, brevi tempore in tantum excreverat novellus Ordo, ut ipſe ſolus manus cum hoſte conferere par eſſe videretur, ac proinde a pluribus amplo propoſito præmio invitaretur. Paucis poſt hæc annis (n) accidit,

* a 2

(m) DUSBURG. Chronic. Pruff. Part. I. cap. 1.

(n) DUSBURGIUS hiſ annis assignat 1226. Part. II. cap. 5. DLUGOSS. vero *Annal. Tom. I. Lib. VI. fol. 644.* refert ad Annum 1230. quem ſequuntur cæteri Scriptorum Poloni.

Vocaverat primum CONRADUS Enſiferos ex Livonia, inſcribens illis Caſtrum *Dobrzyń* (unde Fratres Dobrzyneſes appellati ſunt a pluribus) & villam *Cedelicze* in Cujavia; verum cum hi refringendis Boruſſorum viribus haud ſufficerent, viſum erat hoſce Fratres Teuthonicos advocare. DLUGOSSUS ad Annum 1224. Tom. I. *Annal. Lib. VI. fol. 631. Edit. Lipſien. 1711.* Illud quoque notare juvabit, a Scriptoribus Polonis tam Enſiferos quam Fratres Teuthonicos communi nomine Cruciferos paſſim appellari, eo, quod veſte cruce ſignata utrique uterentur. Enſiferi autem, ſeu Gladiferi Livonienſes inſtitutionem ſuam debebant ALBERTO Rigenſi Archiepiſcopo (ARNOLD.

cidit, ut Thronus Poloniæ in BOLESLAUM dictum *Pudicum* delaberetur, qui cum ob puerilem ætatem regendo clavo non esset idoneus, summa rerum CONRADUS Masoviæ Dux pro eo potiebatur. Is cum subaudisset, Teuthonicorum Ordinem sibi otium amanti contra inquietos tunc utpote idololatrias Boruffos præsidio esse posse, eos sine mora advocat, pingues assignat redditus, lætus quod se tam facile, prout cogitabat, tutum ab hostili effecerat impetu, reapse vero infinitis prope stragibus sementem dederat. Elati enim opibus, & comitante illas sæpesæpius superbia homunculi, quid in injuriam Polonorum non attentaverint? quibus sacris profanisve pepercerint? quam divinam humanamve legem non contempserint? adeo, ut post ingentem sanguinis effusionem, cruentasque bellorum cædes, præcipue sub VLADISLAO JAGELLONE, CASIMIRO ejus Filio, & SIGISMUNDO Nepote, tandem Ordo ille in ordinem vix redactus fuerit, atque Gens Polonorum vix invenerit modum reprimendi eos, qui ad tuendas illorum oras a barbarorum incurfibus invitati sunt, amplissimisq; aucti beneficiis. Ad extremum commodam nactus oportunitatem ALBERTUS, e Familia Ducali Electorum Brandeburgicorum, ultimus eorundem Fratrum Teuthonicorum Ordinis Magister Generalis, exuta, ut ajunt, cuculla, Feudum Prussiæ, Ducalis ex eo tempore appellatæ, pro se suisque masculis Successoribus a Rege nec non a Republica Poloniæ impetravit, præcluso in ævum Fratribus Teuthonicis in illam reditu.

Jam ne quis Polonæ Genti vitio vertat, atque improbet, quod Religiosos homines sedibus suis propulsaverit, expediamus. Neque vero objicere nobis non nemo bonæ frontis audebit, violatam hoc loci fuisse Romanorum tum Antistitum, tum Imperatorum auctoritatem, qui Terras Boruffiæ Fratribus Teuthonicis attribuerant; non, inquam, aliquis objicere id nobis audebit, nisi superiorem, quam hac de re pertexuimus paginam, non satis æquo animo perlegerit. Eam itaque, si libuerit, repetat, æquitatemque, quam rogamus, adjiciat, sic indubie confidimus, omnem hac in parte ab illo depositum iri dubitationem.

Unum

Iubet. Libr. VII. Cap. IX.) initio Sæculi XIII. & quoniam Fratribus Theutonicis professione conformes erant, ideo non multis post annis illis conjuncti sunt. *DUSBURG. Chron. Pruff. Part. III. Cap. XXVIII. fol. 116. Edition. Jenens. An. 1679.* Quibus perpensis facile est componere pugnam Chronologicam inter DUSBURGIUM nostrumque DLUGOSSUM. Nam quoniam ætate DUSBURGII duo isti Ordines, Ensisferorum scilicet Livoniensium & Fratrum Teuthonicorum, in unum coaluerant, ideo ille nullo facto inter eosdem discrimine ingressui eorum in Prussiam annum 1224. assignat, quem DLUGOSSUS accuratior solis attribuit Ensisferis, ut paullo ante meminimus. Fuisse autem CONRADO non incognitos eo tempore Ensisferos Livonienses, vel exinde liquet, quod in quodam Diplomate (*fol. 5. Tomi hujus*) Fratres Teuthonicos contra Pruthenos more Livoniensi militaturos dicit; quod ego non aliter interpretandum esse præsumo, nisi quod CONRADUS relegatis in Livoniam Ensisferis, in Terris antehac illis concessis Fratres Teuthonicos collocaverit, paribus prout & illi erant, conditionibus.

Unum restat, ut videamus, quo pacto Gens Polona fidem suam emancipare potuerit, quam CONRADUS in concessis Prussiae Terris Ordini Teuthonico obligaverat. Nam præter ea, quæ hoc Tomo extant pagina 5. 7. 9. 10., aliaque non pauca Diplomata, quibus variæ Terræ Fratibus Teuthonicis in perpetuum inscribuntur, testatur DUSBURGIUS fol. 35. sui Chronici, præcipuum fuisse Diploma CONRADI, quo Ordini subjungenda Prussia cedebatur. Neque nostri Scriptores id inficias eunt (o), verum ultra conjiciunt, fuisse inibi quidpiam, quod palato Fratrum non adeo arriserat, conditiones scilicet quasdam, quas illi implere neglexerant. Accedit his non postremum DLUGOSI (p) argumentum, CONRADUM nempe, utpote ea tempestate BOLESLAI dicti *Pudici* Poloniæ Regis in juvenili ætate Tutorem, nihil in præjudicium ejus & Gentis totius agere potuisse, quod firmum & imperfractum haberet robur. Quid si cum toties citatis CROMERO, DLUGOSSIO, aliisque optimæ notæ Polonis Scriptoribus rem non prorsus creditu difficilem fidenter asseveremus? Fratres scilicet Teuthonicos de industria (q) Diploma illud sustulisse, cum probe novissent causam suam eo non fultum sed vitiatum iri. Cur enim in tot tricis & perplexitatibus constituti illud nunquam exhibuerint? cur, ut alia omnia, quæ hucusque extant, & hoc Tomo continentur, a blattis, aqua, igne, vel quacunque injuria, quæ illi interitum procuraverat, non defenderint? nisi quod perditum illud voluerunt, causam non invenio. Itaque quod argumentum DUSBURGIUS pro se maxime pugnare putaverat, in eummet ipsum summa vi retorsimus, Polonamque Gentem ab injustitiæ suspicione in propulsatis e Prussia Teuthonicis Fratibus egregie defendimus:

Quod ad integritatem hujus Operis pertinet, omnia diligenter, sicut ex Archivo Reipublicæ Cracoviensi, Senatus Consilii permissione, tum aliis Magnatum nostræ gentis peculiaribus, summa fide excerpta sunt, hic prælo mandavimus, servato ordine chronologico, juxta methodum a primo ejus Compilatore adornatam: ita, ut ne quidem Fœderis a FRIDERICO VILHELMO cum CAROLO GUSTAVO initi, quamvis illud Pactis Olivenfis annullatum sit, memoriam omittere auderemus. Deest quidem, nescio quo fato, Renovatio Feudi eidem FRIDERICO VILHELMO per VLADISLAUM IV. Poloniæ Regem data; verum damnum hoc nihili æstimandum est, cum eo tempore nullæ novæ additæ fuerant conditiones, sed antiquiores tantum recoquebantur, ut sæpius in aliis quoque sequioris ævi Feudorum eorundem Renovationibus videre contingit. Omnem

* b

deni-

(o) DLUGOSSUS Tom. I. Libr. VI. Annal. Polon. ad An. 1230. MARTIN. CROMERUS Lib. VII. in fine. STANISLAUS SARNICKI Annalium fol. 272.

(p) Vid. DLUGOSS. Hist. Polon. pag. 644.

(q) DLUGOSS. loc. cit. CROMERUS Libr. V. in fine.

P R Æ F A T I O.

denique impendimus sollicitudinem, ut Tomus hic tam chartæ, quam
characterum nitore duobus, qui illum præcesserunt, non esset deterior,
eandem operam spondentes in subsequendis edendis quantocyus, quan-
tum per facultates nostras licebit: quod publico bono obsequendi
studium nostrum, Cives, si lubuerit, æqui bonique
consulite.

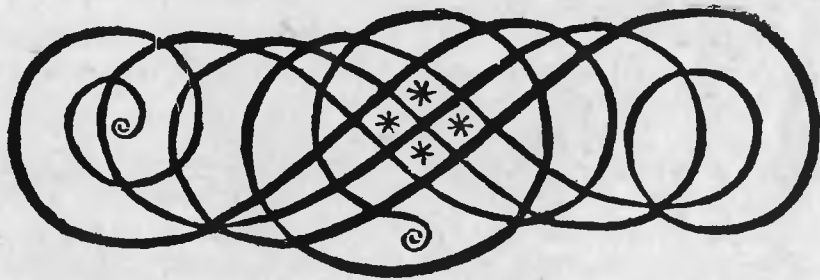
A P P R O B A T I O.

Tomum quartum *Codicis Diplomatici Regni Poloniae*, in quo continentur res totius Prussiae, legi, & cum nihil contrarium reperi, ideo typis mandari permisi. In cuius rei fidem subscribo. Actum Vilmæ die 27. Mensis Augusti Anno Domini 1764.

THOMAS IGNATIUS ZIENKOWICZ
Eppus Ariopolitanus, Secretarius M. D. Lit. Suffragan. & Decan. Vilmens. (L.S.)

Ego infra scriptus notum facio omnibus has literas viris, quia autoritate publica mihi commissa, Tomus quartus *Codicis Diplomatici Regni Poloniae*, in quo totius Prussiae res continentur, per me fuit revisus, & diligenti facta collatione approbatus, eumque evulgandi facultatem dedi. Act. Vilmæ die 17. Mens. August. A. 1764.

ALEXANDER HORAIN *Eppus Hirenens. Referendarius M. D. L. C. L.* (L.S.)

APPENDIX

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

Faint, illegible text in the upper middle section of the page.

ERRATA.

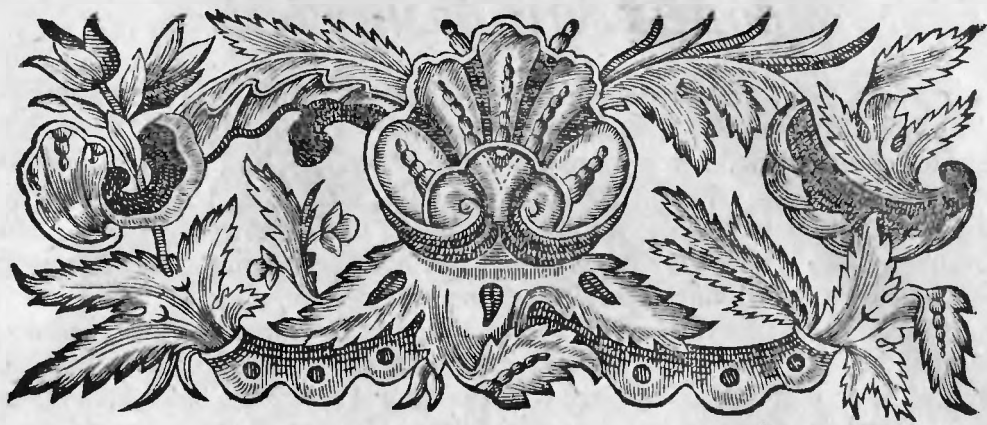
Pag. 212. possessionem lege professionem. Pag. 412. Gancz, kber, lege Gantz Liber. Pag. 213. Reymar lege Reymar.

Faint, illegible text in the middle section of the page.

Faint, illegible text in the lower middle section of the page.

C O D E X
D I P L O M A T I C V S
R E G N I P O L O N I A E
E T
M A G N I D U C A T V S L I T V A N I A E.

PRUSSIA.

I.

ANNO INNOCENTII III. *Papæ ad Duces Poloniæ & Pomeraniæ Epistola, qua eos monet, ne Prussis ad fidem conversis onera servilia imponant.* Datum Signiæ Idib. August. Pontificatus Anno decimo quinto. *

Nobilibus Viris Ducibus Poloniæ & Pomeraniæ.

Licet, teste Apostolo, impossibile sit Deo sine fide placere, ad placendum tamen ei fides sola non sufficit, sed caritas est præcipue necessaria, de qua idem testatur Apostolus: quod si quis linguis hominum, & Angelorum loquatur, & si habeat omnem fidem, ita ut montes transferat, & in cibos pauperum omnes suas distribuat facultates, caritatem autem non habeat, ei penitus nihil proficit. Cum

autem hæc exercenda sit sollicitè erga omnes, utpote mandatum Domini latum nimis, quod etiam ad inimicos extenditur, circa eos tamen, qui nuper relicto gentilitatis errore ad cognitionem veritatis, quæ Christus est, pervenerunt, eo debet propensius exerceri, quo facilius retro aspicerent inhumane tractati. Hoc utique quidam vestrum, sicut accepimus, minime attendentes, & quærentes quæ sua sunt, non quæ Christi, quam cito intelligunt, aliquos e gentilibus per Prussiam constitutis novæ regenerationis gratiam suscepisse, statim oneribus eos servilibus aggravant, & venientes ad Christianæ fidei libertatem deterioris conditionis efficiunt, quam essent, dum sub iugo servitutis pristinæ permanserunt, per hoc multorum impediens salutem, qui fuerant credituri, & temporale commodum Angelorum gaudiis præferentes, qui super pœnitentiam agentibus gloriantur. Ideoque Universitatem Vestram monendo rogamus, & exhortamur in Domino, per Apostolica Vobis scripta mandantes, quatenus incuitu eius, qui venit salvum facere, quod perierat, &

ANNO
1212.

* Epist. INNOCENTII III. Edit. Baluz, Tom. 2. fol. 669.

ANNO 1212. dare animam suam redemptionem pro multis, huiusmodi novellæ plantationis Filios non gravetis, sed agatis tanto clementius cum eisdem, quanto memoria pristinæ conversationis infirmi facilius in antiquum relaberentur errorem, cum veteres utres vix novum vinum contineant iuxta Evangelicam veritatem. Nos enim Venerabili Fratri nostro H. Gnesnenfi Archiepiscopo nostris damus litteris in mandatis, ut tales foveat propensius propter Deum, & defendat eosdem a molestiis indebitis, & pressuris, oppressores eorum indebitis monitione præmissa per censuram Ecclesiasticam, sublato appellationis impedimento, compescens. Datum Signiæ Idibus Augusti, Pontificatus nostri anno decimo quinto.

II.

1222. CONRADI Ducis Masoviæ & Cujaviæ Literæ, quibus partem Territorii Culmensis, cum suis Castris & Villis: item alias centum Villas CHRISTIANO I. Prussicæ Episcopo donat. Actum Lovicii Anno 1222. Non. Aug. Ex Archivo Regni.

Ego CONRADUS Dux Masoviæ & Cujaviæ notum facio omnibus fidelibus tam præsentibus, quam futuris, quod Venerabili Domino CHRISTIANO Episcopo Prussicæ primo, & suis Successoribus, pro eo, quod H. Ducem Silesiæ LL. Wratislaviensem, & L. Lubuszensem, Episcopos cruce signatos, & eorum Barones, ceterosque cruce signatos versus Prussiam, ad petitionem meam, meorumque Baronum, Castrum Culmense, per multos annos a Prutenis destructum, & totaliter desolatum, reedificare cum eius bona voluntate permisit; partem prædicti Culmensis Territorii, quondam Castra Grudenc, Wabsko, Koprywno, Wilczylas, Colno, Ruck, Kyfzyn, Głębokie, Turno, Pin, Plotch, cum omnibus eorum villis, & attinentiis, cum utilitate libera, & cum iure Ducali in remissionem peccatorum meorum liberrime donavi, dedi etiam sibi in eodem Dominio Culmense centum villas ac possessiones, & hæreditates cum eorum attinentiis, iure prædictorum Castrorum, quarum possessionum, & villarum, villas istas ad præsens confero, videlicet Cofelko, Naorfine, Mirsche, Harnese, Bolmuno, Ostromeres, & omnes villas, quas Comes Syro circa Culmen habuit, Samek, Reniz, Crofcino, Pasceno, Wetzwino, Wnyslaw, Benkono, Glonino,

(Glomno) Polansche, Nenaugenez, Nedalyno, Crobno, Tuseph, Kelz, Dambens, Selnovis, Postolko, Pomzmo, Duc, Pojesib, Ceredche, Unizhe, Parchenne, Gelez, Gleszowar, Ostrowick, omnesque hæreditates meas circa Loram, cum earum attinentiis, usque ad centum hæreditates in Culmensi Terra, cum omni libertate contuli. Ut autem prædicti Episcopi Prussicæ ad reedificandum Castrum Culmen. bona voluntas, ac consensus accederet, Reverendus Dominus Gechko *, Episcopus Plocensis, cum suo Capitulo de Carnowo & Papowo, & de omnibus villis, & possessionibus, & de omni iure tam spirituali, quam temporali, quod idem Episcopus, & suum Capitulum in prædicto Culmensi Dominio olim habuerunt, videlicet ab eo loco, ubi Drewanza de Prussia egreditur, iuxta terminos Prussicæ in Ossam, & sic inferius per Ossam in Vislam, & sic per Vislam sursum ad Drewanzam, & sic per Drewanzam sursum ad locum, ubi Drewanza egreditur de Prussia, ad Episcopatum sæpe dicti Episcopi resignarunt.

Præterea autem in Castro Culmensi Curiam propriam, & quicquid ad Dominium Culmensis Territorii pertinet, exceptis bonis prædictis, quæ supra dictus Episcopus Prussicæ ibi habet, aut in posterum quocumque iusto modo, aut emptione, aut fidelium donatione habiturus est, quicumque Terram Culmensis habuerit, omnes proventus ipsius Terræ cum Episcopo Prussicæ dimidiabit. Insuper decimam temporalium de parte sua Episcopo Prussicæ dabit, excepto Duce Silesiæ H. qui faciet cum Episcopo, secundum quod iis duobus visum fuerit expedire. Ne itaque mea, & supradicti Episcopi Plocensis, & sui Capituli donatio in posterum, quod absit, duci possit in irritum, ipsam præsentis scripti attestationem tam mei Sigilli, quam etiam Plocensis Episcopi, & sui Capituli, nec non Illustrium Ducum L. L. Poloniae, & H. Ducis Silesiæ, & Venerabilium Patrum V. Gnesnenfi Archiepiscopo consentiente, J. Cracoviens. P. Poznanf. V. Wratislaviens. L. Lubuszens. M. Cujaviæ, eorum Sigillorum impressione, dignum duxi roborare. Imo & aliis testibus subnotatis: Gotthardo Cancellario Masoviæ, Nicolao Cancellario Cracoviens. Arnoldo Masoviæ, Marco Cracov. Jacobo Sandomiriæ, Birscone Wratislaviæ Palatinorum: Pacoslaw Cracov. Mistwino Sandomiriæ, Ostasio Wislicia, Cle-

* Gedeon. vid. Cramer, libr. 7. de orig. & rebus gest. Polon.

ANNO Clemente Plocinens. Theodoro Crufwic.

1222. Stephano Poleflav. Petricone Lenciniæ Castellanorum. Acta sunt hæc in Lonyf* Anno ab Incarnatione MCCXXII. Nonis Augusti, regnante Domino nostro Jesu Christo.

III.

1223. HONORIUS III. *Papa donationem CONRADI Ducis Masoviae Episcopo Prussiae factam confirmat.* Dat. Lateran. XIV. Kal. Maji, Pontificatus anno septimo. *Ex Archivo Regni.*

HONORIUS III. Episcopus servus servorum Dei. Venerabili Fratri Episcopo Prussiae Salutem, & Apostolicam Benedictionem. Cum a Nobis petitur, quod iustum est & honestum, tam vigor æquitatis, quam ordo exigit rationis, ut id pro sollicitudine officii, ad debitum perducatur effectum. Ex litteris sane tam Nobilis Viri CONRADI Masoviae, & Cujaviae Ducis, ac Venerandi Fratris nostri Guthko Episcopi, & dilectorum Filiorum Capituli Plocensis, quam aliorum plurium Episcoporum & Nobilium Sigillis munitum accepimus, quod cedentibus tibi prædictis Episcopo, & Capitulo decimas & omnia iura spiritualia cum possessionibus, quæ in Terra Culmensi, ut dicitur, obtinebant, idem Dux Terram eandem cum quibusdam villis consistentibus in eadem Culmensi. videlicet, Mirsche, Harnese, & Bolemino, nec non Castra Grodzancz, Wablk, & Cobrinen, ac possessiones villarum scilicet Kyšin, & Plot ab omni exactione libera, cum suis pertinentiis, tibi & per te Ecclesiae tuæ, ac tuis successoribus contulit intuitu pietatis; Nos ergo tuis iustis precibus inclinati, Terram, Castra, & alia suprædicta, sicut ea omnia, iuste, canonice, & pacifice possides, & in prædictis litteris plenius continetur, tibi, per te ipsi Ecclesiae, ac tuis successoribus auctoritate Apostolica confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præsumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Laterani XIV. Kalendas Maji Pontificatus nostri anno septimo.

* Lovicii vid. Cromer. loc. cit.

IV.

ANNO
1226.

FRIDERICI II. *Romanorum Imperatoris Diploma, quo donatio Terræ Culmensis a CONRADO Duce Masoviae & Cujaviae Hermanno a Saltza promissa confirmatur, eidemque potestas conceditur, Terram Prussiae cum omnibus suis pertinentiis, oppugnandi, ipsaque acquirenda Terra dicto Hermanno, suisque Successoribus cum omnibus Regalibus confertur.* Datum Ariminæ Anno Domini 1226. *Ex Originali.*

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Amen.

FRIDERICUS Secundus, Divina clementia Romanorum Imperator semper Augustus, Hierusalem, & Siciliae Rex. Ad hoc Deus Imperium nostrum præ Regibus orbis terræ sublime constituit, & per diversa mundi climata nostræ conditionis terminos ampliavit, ut ad magnificandum in sæculis Nomen eius, & fidem in gentibus propagandam, prout ad prædicationem Evangelii Sacrum Romanum Imperium præparavit, sollicitudinis nostræ cura versetur, ut non minus ad depressionem, quam ad conversionem gentium intendamus, illius provisionis gratiam indulgentes, per quam viri catholici, pro subiugandis barbaris nationibus & divino cultui reformandis, instantiam diuturni laboris assumant, & tam res, quam personas indeficienter exponant. Hinc est igitur, quod præsentis scripti serie notum fieri volumus, modernis Imperii, & posteris universis, qualiter Frater Hermannus, Sacrae Domus Hospitalis Sanctæ Mariæ Theutonicorum in Hierusalem Venerabilis Magister, Fidelis noster, devotam animi sui voluntatem attentius referendo proposuit coram Nobis, quod devotus noster CONRADUS Dux Masoviae & Cujaviae promisit, & obtulit ei providere, & Fratribus suis, de terra, quæ vocatur Culmen, & in alia terra, inter Marchiam suam videlicet, & confinia Prutenorum, ita quidem, ut laborem assumerent, & insisterent opportune, ad ingrediendum, & obtinendum terram Prussiae, ad honorem & gloriam veri Dei: quam promissionem recepisse distulerat, & Celsitudinem nostram suppliciter implorabat, quod si dignaremur annuere votis suis, ut auctoritate nostra fretus inciperet aggredi,

ANNO
1226.

& prosequi tantum opus, & ut nostra sibi, & Domui suæ concederet, & confirmaret Serenitas tam terram, quam prædictus Dux donare debebat, quam totam terram, quæ in partibus Prussiae per eorum instantiam fuerit acquisita; & insuper Domum suam immunitatibus, libertatibus, & aliis concessionibus, quas de dono terræ Ducis præfati, & de Prussiae conquestione petebat, nostræ munificentiae Privilegio muniremus, ipse oblatum donum dicti Ducis reciperet, & ad ingressum, & conquestionem terræ, continuis & indefessis laboribus bona Domus exponeret, & personas. Nos igitur attendentes promptam & expositam devotionem eiusdem Magistri, qua pro terra ipsa suæ Domui acquirenda ferventer in Domino æstuabat, & quod terra ipsa sub Monarchia Imperii est contenta, confidentes quoque de prudentia Magistri eiusdem, quod homo sit potens opere, & sermone, & per suam, & suorum Fratrum instantiam potenter incipiet, & conquestionem terræ viriliter prosequetur, nec desistet inutiliter ab inceptis, quemadmodum plures multis laboribus in eodem negotio frustra tentatis, cum viderentur proficere, defecerunt, autoritatem eidem Magistro concessimus, terram Prussiae cum viribus Domus, & totis conatibus invadendi, concedentes & confirmantes eidem Magistro, Successoribus eius, & Domui suæ in perpetuum, tam prædictam terram, quam a præscripto Duce recipiet, ut promisit, & quamcunque aliam dabit, nec non totam terram, quam in partibus Prussiae conquiret, Domino favente, velut vetus, & debitum ius Imperii in montibus, planicie, fluminibus, nemoribus, in mari, ut eam liberam ab omni servitio & exactione teneant, & immunem, & nulli respondere proinde teneantur. Liceat insuper eis de concessione nostra per totam terram conquestionis eorum, sicut acquisita per eos, & acquirenda fuerit, ad commoda Domus, passagia, & thelonea ordinare, nundinas, & fora statuere, monetam cudere, talliam, & alia iura taxare, directorium per terram, in fluminibus, & in mari, sicut utile viderint, stabilire, fodinas, mineras auri, argenti, ferri, ac aliorum metallorum, ac salis, quæ fuerint & inveniuntur in ipsis terris, possidere perenniter, & habere. Concedimus insuper eis Iudices, & Rectores creare, qui subiectum sibi populum, tam eos videlicet qui conversi sunt, quam omnes alios in sua superstitione degentes, iuste regant, & dirigant, & excessus maleficiorum animad-

vertant & puniant, secundum quod ordo exegerit æquitatis. Præterea civiles & criminales causas audiant, & dirimant secundum calculum rationis. Adjicimus insuper ex gratia nostra, quod idem Magister, & Successores sui iurisdictionem, & potestatem illam habeant, & exercent in terris suis, quam aliquis Princeps Imperii melius habere dinoscitur in terra sua, quam habet, ut bonos usus & consuetudines ponant, assisas faciant, & statuta, quibus & fides credentium roboretur, & omnes eorum subditi pace tranquilla gaudeant, & utantur. Cæterum auctoritate præsentis Privilegii prohibemus, ut nullus Princeps, Dux, Marchio, Comes, Ministerialis Scultetus, Advocatus, nullave persona sublimis, vel humilis, ecclesiastica, vel mundana, contra præsentis concessionis, & confirmationis nostræ paginam audeat aliquid attentare, quod qui præsumperit, pœnam mille librarum auri se noverit incursum, quarum medietas Cameræ nostræ, reliqua passis iniuriam persolvetur. Ad huius itaque concessionis, & confirmationis nostræ memoriam, & stabilem firmitatem, præfens Privilegium fieri, & Bulla aurea typario nostræ Maiestatis impressa, fecimus communiri. Huius rei testes sunt Magdeburgen. Ravenen. Turon. Panormitanus, & Reginus Archiepiscopi: Bononiensis, Ariminensis, Cefanus, Mantuanus & Tortosanus, Episcopi: Saxoniae, & Spoleti Duces: Marchio de Monte Ferrato, Salingirra de Ferrara, Henricus de Schwartzburg, Guntherus de Keverenburg, Vuernherus de Kyburg, Albertus de Habsburg, Ludovicus & Hermannus de Froburg, & Thomasius de Acerris Comites, Albertus de Arnstein, Gotfridus de Hohenloe, Rucardus Marscalcus, & Ricardus Camerarius Imperialis Aulæ, & alii quam plures. Acta sunt hæc Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo vicesimo sexto, Mense Martii, decima quarta Indictione, imperante Domino FRIDERICO Dei Gratia Serenissimo Romanorum Imperatore semper Augusto, Hierusalem & Sicilia Rege, Romani Imperii eius Anno sexto, Regni Hierosolimitani primo feliciter Amen. Datum Ariminæ, Anno, Mense & Indictione præscriptis.

ANNO
1226.

V.

Donatio Terræ Culmensis, & Villæ Orlaw a CONRADO Duce Masoviae Hospitali S. Mariæ Do-

ANNO
1228.

Domus Teutonicorum facta. Dat. in Bresze Anno 1228. IX. Kal. Maji Ex Original. sub Sigill. 3.

In Nomine Domini Amen.

NOS CONRADUS Dux Masovix & Cujavix notum facimus tam presentibus quam futuris, quod Hospitali S. Mariæ Domus Teutonicorum Fratrum Jerusalem, pro salute animæ nostræ, & Parentum nostrorum, Terram Culmensem cum omnibus attinentiis suis, tam in aquis, quam in agris & nemoribus nihil utilitatis Nobis reservantes, vel in futurum sperantes, & villam Orlaw nuncupatam, in Cujavia iacentem, contulimus in perpetuam proprietatem integraliter possidendam, omnium Hæredum nostrorum accedente consensu. Sed ne vetustas mater oblivionis hanc donationem possit in posterum perturbare, hanc paginam Sigillis nostro, & Fratrum nostrorum, omnium Ducum Poloniae, nec non Episcoporum, & Testium, qui prædictæ donationi interfuerunt, subscriptione duximus roborare. Quorum hæc nomina sunt: Dominus Michaël Cujaviensis Episcopus, Dominus Guntherus electus Plocensis Episcopus, Comes Arnoldus Palatinus Cujav. Comes Cethegus Zechæus Judex Curix, Stephanus Frater eius, Comes Thomas Castellanus Brescensis, Comes Golutz, Comes Andreas, Comes Mauricius Venator, Albertus Frater eius, Comes Portreck Agazo, Comes Thomas, Comes Krinozodus, Crimisslaus Frater eius, Joannes Subcamerarius, Albertus Subagazo, Ziros Subpincerna. Nicolaus Cefim Ztralk, Boguslaus Bogunidus, Boguslaus, Dominus Gregorius Subcancellarius, Jacobus Presbyter, Nicolaus Nicult, Anshelmus &c. Datum in Bresze Anno Incarnationis Dominicæ 1228. Nono Kal. Maji.

VI.

CHRISTIANI I. Prussice Episcopi donatio decimarum in Territorio Culmensi Ordini Teutonico facta. Actum Anno 1228. quinto Nonas Maji. Ex Archivo Regni.

In Nomine S. & Individuæ Trinitatis.

EGO CHRISTIANUS, Divina miseratione primus Prutenorum Episcopus, notum facio universis, tam presentibus, quam futuris, quod contuli Militibus de Domo Teutonica pro defensione Christianitatis, decimam in Territorio Culmensi, in iis bonis, quæ Dux

TOM. IV.

CONRADUS Masovix & Cujavix dictis ANNO
Militibus, salvo iure nostro, licite conferre potuit. Acta sunt autem hæc Anno ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo vigesimo octavo, quinto Nonas Maji, in Domo Ordinis Cisterciensis, quæ vocatur Clara Tumba, presentibus P. Abbate, primo eiusdem loci Priore, & Conventu, & Fratribus de Domo Teutonica, Philippo de Halle, & Heinricho Boëmo, Conrado Monacho, Legatis Prussix. 1228.

VII.

CONRADUS Dux Masovix Castrum Dobrzyn cum suo Territorio Magistro Militum Prussice contra Prutenos more Livoniensi militaturo donat. Actum in ripa fluminis Vissa IV. Non. Julii Anno 1228. Ex Originali Sigill. 4.

In Nomine Domini Nostri JESU Christi Amen.

Notum sit omnibus presentem Litteram inspecturis: Quod Ego CONRADUS Dux Masovix & Cujavix, Filiis meis Bolislao, Casimiro, Semovito, bona, ac spontanea voluntate consentientibus, intuitu Dei, & salvationis animæ meæ, & Provinciæ Masovix, contuli Magistro Militum Prussix, & Fratribus eius militaturis contra Prutenos more Livoniensi, Castrum Dobrin cum spatio Terrarum, quæ continentur inter hos duos rivulos Camenicam, & Culmenicam, usque in Prussiam, hæreditarie, sub pleno Jure libertatis ab eo, & successoribus eorum perpetuo possidendum, cum parte Villæ, quæ vocatur Qwercz inter Vistulam & villam Siedlce constitutæ ante Junivladislaviam; Absolvi etiam eos ab omni solutione teloneorum, ubicunque pertransierint, sive per terram, sive per aquam. Statuimus etiam, quod nullus habeat ius iudicandi in habitatores earundem terrarum, nisi iidem Fratres, excepta tantum Familia Ducis. Ego quoque Guntherus, electus Ecclesiæ Masovix, cum consensu Fratrum meorum cessi eisdem Fratribus de Villa Ecclesiæ meæ in Dobrin, & cum Insula magna ei pertinenti. Cessi quoque eis de decimis supra dictarum Terrarum, quas excluderint Viri linguæ Teutonicæ. Exceptis duntaxat cultoribus Polonis. Nos quoque Canonici Ecclesiæ Vladislaviensis pro Cambio, quod Dux Conradus Nobis fecit, cessimus Fratribus de omni iure, quod

B

ANNO 1228. quod habebamus in Villa Wifzyn. & eius attinentiis. Acta sunt hæc publice in ripa fluminis dictæ Wislæ, contra Civitatem Plocko, Anno Incarnationis 1228. mense Julio, quarto Nonis eiusdem mensis, Feste Vdalrici eo die occurrente. Testes vero huius facti sunt: Michael Episcopus Cuiaviensis, Micul Archidiaconus, Magister Joannes Dobroslaus, Magister Petrus, Canonici Plocensis Ecclesiæ. Gotthardus Cancellarius, Gregorius Subcancellarius, Joannes Abbas B. Adalberti Plocensis, Wenceslaus Abbas, Gerhardus Præpositus, Petrus Prior Cirvensis Ecclesiæ, Boguffa (Boguslaus) Palatinus Mazoviæ, Comes Arnoldus, Cethegus Judex, Abraham Pincerna, Martinus Dapifer, Vitus Castellanus de Płonsk, Matthæus Castellanus de Raciąż, Seguła Dapifer, Barta (Bartholomæus) Succamerarius, Adalbertus Castellanus antiquæ Vladislav. & alii Nobiles quam plures. Ne vero aliquis in posterum contra has donationes rite celebratas aliquatenus venire præsumat, formam ipsarum conscribi, & Sigillorum nostrorum de communi consensu, auctoritate fecimus corroborari.

VIII.

1230. CHRISTIANUS I. Episcopus Prussie transfert in Fratres Ordinis Teutonici omnes donationes a CONRADO Duce Masoviæ, & ab Ecclesia Plocensi sibi factas. Actum Anno 1230.

In Nomine Sanctæ & individue Trinitatis Amen.

Ego CHRISTIANUS primus Prussie Episcopus, notum esse volo universis præsens scriptum inspecturis, quod propter Deum, & ob defensionem Sacrosanctæ Matris nostræ Ecclesiæ, heu! iam pene in partibus illis depopulatæ a Paganis, videlicet Territorio Culmensi Fratibus de Domo Teutonica, quicquid habui, dati mihi a Duce CONRADO, vel ab Ecclesia Plocensi, vel empti, libere contuli, ut ipsi mihi, omnibus meis Successoribus sint parati, contra Paganos pugnaturi. Ipsi vero mihi in eodem Territorio iam supra dicto contulerunt de omni aratro unam mensuram tritici, & aliam siliginis, & ducenta aratra, & quinque hologia, unumquodque de quoquo aratro, cum omni utilitate. Testes autem huius donationis & promissi: Henricus Abbas de Lugna, Frater H. Sacerdos, Frater H. conversus, Fratres Milites Christi, Andreas Gætz, ceterique quam plures, Alexander Sacerdos, Ci-

ves Albertus Scultetus, Mauricius, Hildebrand, & quam plures. Et ut hæc permaneant inconvulsa, Sigillorum nostrorum præmunivimus appensione. Acta Incarn. Domini MCCXXX.

IX.

Procuratores CHRISTIANI I. Episcopi Prussie testantur donationem ab Eo Fratribus Ordinis Teutonici, factam esse conditionibus intro contentis. Actum Vladislavi Anno 1230. Ex Archibico Regni.

In Nomine Domini Amen.

Ego Frater Henricus, dictus Abbas de Lugna, & ego Frater Joannes dictus Abbas de Linda, universis Christi Fidelibus, præsentibus ac futuris notum facimus, quod cum Ven. Pater CHRISTIANUS D. G. Prussie Episcopus operam daret omnimodam, ut Pagani, qui nimis invaluerant in partibus Prussie, extirparentur, zelo fidei & Ecclesiæ S. ductus, terram, quam in Culmensi Territorio, tum per titulum emptionis, tum per collationem CONRADI Ducis Cuiaviæ, Lenciciæ, & Masoviæ, tum per consensum Venerabilis Patris Episcopi, & Capituli Plocensis, pleno Jure, tam in temporalibus, quam in spiritualibus legitime, & rationabiliter fuerat adeptus, Viris Religiosis Fratibus Domus Teutonice, nobis mediantibus, & pro posse nostro cooperantibus contulit. Ita ut sibi, & successoribus suis, de Terra prædicta, singulis annis, unam mensuram tritici, & alteram siliginis de quolibet aratro Teutonicali, & de quolibet aratro Slavico, unam mensuram tritici, qualis mensura communiter in Wratislavia fuerit usitata, in toto Culmensi Territorio in perpetuum persolvere deberent. Et hæc promiserunt solvere ipsi Fratres tam de terris arabilibus, quam de omnibus terris in Culmensi Territorio de novo in culturam redigendis. Insuper promiserunt de terra prædicta CC. aratra Teutonicalia, cum omnibus rebus ad ipsa pertinentibus, vel plenarie hominibus locare, vel Episcopo dimittere locanda, si vellet, & ubicunque ei placeret; item promiserunt ei & Successoribus suis quinque Curtes, quamlibet de quinque Teutonicalibus aratris in Culmensi Terra, ubicunque ei placeret, ita quod præfata CC. aratra, & dictas quinque Curtes cum omnibus suis pertinentiis, pratis, pascuis, fluminibus, lacubus, piscationibus, molendinis, sylvis, venationibus, salis fodinis, auri fodinis, argenti fo-

ANNQ 1230. fodinis, vel cuiuscunque metalli fodinis, & breviter cum omni utilitate, seu proveniunt, qui tunc fuerunt, vel poterint provenire in posterum de ipsis, tanquam Dominus in suo Dominio, habens in eis iurisdictionem temporalem, & spiritua-lem, & libere pro sua voluntate, nullo habito respectu ad Fratres sapediectos dispensare debeat; promiserunt nihilominus, quod quicquid Episcopus in memorato Territorio nomine feudi concesserat, Vasallos suos, quiete permetterent possidere, ita, ut ipsi Episcopo & suis Successoribus, tanquam Vasalli Domino suo, deberent esse subligati, & quod nulli in eadem terra quicquam nomine feudi darent, vel prastarent, sine consensu predicti Episcopi, & omnes eandem Terram inhabitantes tam feudales, quam alii, Prutenos expugnare in propriis expensis & Episcopatu ipsius subiicere deberent, et in expeditionibus vexillum predicti Episcopi, tam in eundo, quam redeundo, ante vexillum saepe dictorum Fratrum incedere. Item promiserunt homines eiusdem Episcopatus, tam feudales, quam ceteros cum omnibus ad eos pertinentibus, & omnia quae habuit, et habiturus fuit, & omnem iurisdictionem Episcopi, & Successorum suorum contra omnem hominem bona fide, consilio & auxilio sine dolo tanquam bona propria fovere, pro toto posse suo, ac defendere, & nihilominus ubicunque veniret Episcopus ad bona ipsorum debito honore, tanquam Episcopum & Dominum suum recipere, ac eidem necessaria subministrare. Item promiserunt omnia Instrumenta, & auctoritates, quas in cruce signatis, & signandis ab Apostolicis felicis memoriae Dominis, INNOCENTIO & HONORIO habuit, & insuper omnia Instrumenta negotium Prussiae tangencia, propriis impensis & laboribus, sub Bulla Sanctissimi Patris ac Domini GREGORII IX. Romanae Sedis Summi Pontificis procurare, innovare, hoc adiecto expresse inter ipsos, quod si iidem Fratres memorato Episcopo pensiones simul, & exactiones promissas suo tempore non solverint, ex tunc ipse de possessionibus saepe dictis, tanquam suis, licite se intrmittere haberet facultatem. Acta sunt haec in Wladislavia, Anno Gratiae 1230. Mense Januario praesentibus testibus subnotatis, Joanne Priore, Hermanno Monacho Lugnensi, Fratribus de Thimau, Gerharo & Conrado Militibus Christi de Prussia, Andrea Wernero, Joanne Albrando, Conrado, feliciter Amen.

X.

ANNO 1230.

CONRADI Ducis Masovia & Cuiavie donatio Terrae Culmenensis facta Hospitali S. Mariae Domus Teutonicorum. Actum in Cru- switz ante pontes Anno 1230. Ex Archiepo Regni Lib. 3. n. 4. f. 133.

In Nomine Sanctae & Individuae Tri- nitatis Amen.

Quoniam iuxta verbum Viri Sapientis: Generatio praeterit, & generatio ad- venit, nihilque est stabile, vel perma- nens sub sole, sed vanitati atque mu- tabilitati subiacent universa, ne cum la- bentibus annis rerum magnifice seu utili- ter gestarum labatur pariter & aboleatur memoria, munificentias & libertates, praesertim in pias causas, loca religiosa collatas, scriptura convenit perpetuari, quae non solum omnem emergentem in- posterum praecidat & tollat ambiguita- tem, verum etiam universis, ad quo- rum notitiam pervenerit laudabilis, & imitatione digni exempli speciem reprae- sentando commendat, & ad similia invi- tando accendat. Cum enim omne da- tum optimum, & omne donum perfe- ctum de sursum sit a Patre luminum de- scendens, qui dat omnibus affluentem, & nemini impropere, hominibus conce- dens temporalia, non ut placeant, aut delectent, quia in sui natura, vana, va- ga sunt & corruptibilia, sed tanquam se- men & materia exercendo misericordiae opera benigne subministrans, oportet diem extremae missionis, quando omnes similiter in unum dives & pauper stabunt ante Tribunal districti Iudicis rationem de omnibus gestis strictissime reddituri, operibus caritatis praevenire, in huius vi- tae via seminando, quod tunc metatur in patria, quando in exultatione reporta- buntur manipuli bonorum operum cum fructu centuplato. Ea propter ego CONRADUS Divina miseratione Dux Masoviae & Cuiaviae eunctis praesentibus, & futuris praesens scriptum inspecturis no- tum esse volo, quod cum Pruteni, alii- que Christi nominis inimici magnam par- tem Terrarum mearum ipsis adiacentium depradationibus, incendiis tam Ecclesia- rum, quam aliorum locorum, interfe- ctionibus & captivationibus virorum, mulierum & parvulorum, peccatis ho- minum, qui Altissimum in vanitatibus suis irritaverunt, exigentibus, miserabi- liter divina permissione vastaverint, eo- rumque, qui Christum oderunt, sem- per ascendens & superascendens superbia

ANNO inualuerit adeo, ut nec adhuc ipsum in
 1230. membris eius persequi cessent, aut de-
 sistant; non solum res, immo magis ip-
 sum sanguinem fidelium inter infinitas, &
 horrendas auditu & dictu abusiones,
 quas in contumeliam exercent Creato-
 ris, sitientes, sperans per Viros Religio-
 sos manum Domini, quæ nos tetigit, &
 flagellum suæ indignationis placari, ejus-
 que favente gratia, qui suis adesse con-
 suevit per Christi Milites, quorum spes,
 virtus & gloria Deus est, brachium for-
 titudinis Saracenorum conterendum, sa-
 lutis animæ meæ ac meorum, æternæque
 retributionis intuitu, ac ob defensionem
 fidelium in Polonia, Uxore mea Agafia,
 Filiisque meis Boleslavo, Kazimiro, Se-
 movito expresse de bona & spontanea
 voluntate consentientibus, accedente
 quoque consilio & consensu Episcopo-
 rum, Magnatum, ac Maiorum Terræ
 meæ, dedi & contuli Hospitali S. Mariæ
 Domus Teutonicorum, & Fratribus eius-
 dem Domus totum & ex integro Culmense
 Territorium cum omnibus suis attinen-
 tiis ab eo loco, ubi Driwancza egreditur
 terminos Prussiæ, & per descensum e-
 iusdem fluminis usque in Vistam, & in
 descensu Vistæ usque ad Ossam, & per
 ascensum Ossæ usque ad terminos Prussiæ,
 in veram & perpetuam proprietatem pos-
 sidendum pleno iure cum omni libertate,
 fructu & utilitate, totam Terram cum
 aquis, aquarumque decursibus, stagnis,
 paludibus, montibus, vallibus, saltibus,
 nemoribus, sylvis, arbuftis, pratis, pa-
 scuis omnibus cultis & incultis, viis &
 inviis, cum omni eorum libera & plena
 utilitate & fructu, quæ in prædictis ô-
 mnibus sunt, vel fuerunt inventa, ap-
 parentia vel occulta, & specialiter sive
 aurum, sive argentum, vel alia quæcun-
 que species æris, vel metallorum, aut
 gemmarum, fontes, vel venæ salis, &
 quicquid omnino in terra vel supra, vel
 in aquis inventum fuerit, castores, & o-
 mnes venationes quarumcunque fera-
 rum, piscationes quoque piscium omnis
 generis, cum ipsis aquis prædictis, & o-
 mni earum proventu & utilitate, in pisca-
 tionibus, navigiis, passagiis, pontibus, mo-
 lendinis & infulis cum Villis, Castris, Op-
 pidis, Grangiis, Foris, monetis, peda-
 giis, teloneis terrarum & aquarum, &
 omnino cum omnibus continentis intra
 limites prædictos, & pleno iure, & in-
 tegra libertate, ipsorum etiam limitum
 sine qualibet diminutione, cum omni ho-
 nore & iurisdictione perfecta, ac vero
 dominio, proprietate, ac possessione o-
 mnium prædictorum & aliorum omnium
 quæ in Privilegiis largitionum, in favo-

ANNO
 1230. rabiles quaslibet personas vel loca, in fa-
 vorem, commodum, & cautelam eorum,
 quibus confertur, conscribi solent aut
 possunt, ita ut beneficium meæ colla-
 tionis, largissimam ad omne commodum,
 honorem & utilitatem Domus, & Fra-
 trum eorundem recipiat interpretatio-
 nem. Nihil prorsus iuris, utilitatis, Ad-
 vocatiæ, Patronatus, vel cuiuslibet alte-
 rius iurisdictionis aut potestatis, quo-
 cumque nomine censeri possit vel appel-
 lari, mihi, Hæredibus, vel Successori-
 bus meis, in omnibus supradictis, vel
 quolibet eorum retinens aut refer-
 vans, sed omnia ea cum libertatibus,
 cum pleno & integro iure, sine omni do-
 lo, fraude, captione ac captiositate,
 sine diminutione ac coarctatione, cum
 bona & exuberante fide, & largissimo
 intellectu Domui, & Fratribus memora-
 tis contuli, & collata recognosco, me,
 Hæredes & Terram eam obligans, & te-
 neri volens de evictione. Præterea quic-
 quid de personis vel bonis omnium Sara-
 cenorum, captivatione, deprædatione, ex-
 tortione, occupatione, vel subiugatione
 mobilium sive immobilium, terrarum vel
 aquarum atq; omnium in eis contentorum,
 quolibet modo Fratres prædicti adipisci
 potuerint, cum omni & integro iure, ac
 libertate superius præmissæ donationis,
 nulla prorsus diminutione, coarctatione
 vel impedimento ipsis a me, Hæredibus
 meis, vel quolibet alio, quem nos pro-
 hibere, vel coarctare possimus, præstan-
 do vel procurando, eisdem concessi, cum
 vera proprietate & perfecto Dominio
 quiete possidendum: & in hoc consensu,
 cum Uxoris meæ & Filiorum meorum,
 Episcoporum, Baronum & Magnatum
 Terræ meæ consensu, contra omnem ho-
 minem ad observationem, & defensionem
 omnium supradictorum, secundum
 omne posse & totas vires meas, eisdem
 auxilium & consilium bona fide firmiter
 promittens, omnes Hæredes & Succes-
 sores meos, & Terras meas obligans me-
 cum & adstringens ad ratihabitionem,
 observationem & conservationem dona-
 tionum, concessionum, obligationum,
 & promissionum omnium supradictarum.
 Fratres quoque prædicti bona fide repro-
 miserunt mihi, Hæredibusque meis, se-
 cundum Dei honorem & timorem, con-
 tra Prutenos, & alios Saracenes Nobis
 conterminos, Terram nostram impu-
 gnantes, quamdiu hostes fidei sunt, &
 inimici cultus Christi, assistere, & sine
 dolo ac fictione una nobiscum omni tem-
 pore militare. Ne igitur donationes &
 concessionem prædictæ, celebri dignæ me-
 moria, tam utiles, quam necessariæ, non
 so-

ANNO 1230. solum securitati fidelium in Polonia, qui graves impugnationes & oppressiones ab hostibus Christi iam dudum sustinuerunt, in præsentem proficientes, verum etiam propagationi & ampliatiōi Ss. Fidei Catholice, ut etiam ad ipsos infideles, quorum exinde speratur conversio, per Dei gratiam profutura abeant in oblivionem, aut cuiuscunque calliditate, dolo, versutia, sinistra interpretatione debilitari, perverti, frangi, violari valeant vel immutari, vel saltem malevola machinatione attemptari, sed potius piæ meæ donationes factæ firmæ permaneant & inconvulsæ; ad perpetuam præfatorum gestorum memoriam præsentem paginam testium inscriptione, mei, Uxoris meæ, Episcoporum & Magnatum Terræ meæ Sigillis roborari feci atque communiri. Acta sunt hæc in Cruszviz ante pontes, ab anno Incarnationis Dominicæ MCCXXX. Mense Junii, Indictione tertia. Testes horum sunt: Guntherus Episcopus Masoviae, Michael Episcopus Cuiav. Christianus Episcopus Prussiae. Barwoldus Præpositus, Wilhelmus Decanus, Pacolaus senior, Pacolaus iunior, Comes Dirschoviensis, Nicolaus Cancellarius, Magister Johannes Cancellarius, Gregorius Subcancellarius, & quam plures alii tam Religiosi, quam Sæculares.

XI.

GUNTHERI Episcopi Plocensis Litteræ, quibus Bona ad Episcopatum suum pertinentia, sita in Territorio Culmensi, cum decimis ac iure Patronatus Ordini Teutonico donat. Actum in Plotzk Anno Domini 1230. Indidem.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen.

Nos Divina miseratione G. Episcopus, V. Decanus Plocensis cum nostro Capitulo universis Christi Fidelibus tam præsentibus, quam futuris in perpetuum. Quia religiosam vitam eligentibus congrua consideratione conspiciendum est & providendum, ne unquam a Dei servitio & devotione per illicitas controversias abstrahantur, & maxime Militibus Christi, qui personas suas pro Christi amore periculo supponere non formidant; Ideo Nos, zelum Dei habentes ad honorem & commodum S. Ecclesie Dei, Milites Christi, scilicet Fratres de Domo Teutonica Hierosolymitana, qui

TOM. IV.

inimicis Christi audacter resistunt, & eos ANNO 1230. etiam fortiter impugnant, in quantum possumus, in sua constantia fovere volumus & manutenere. Cum igitur Illustris Dux CONRADUS Masoviae & Cuiaviae Terram Culmensis cum omni utilitate ac proventu, qui nunc est ibidem, vel in posterum inveniri potest, cum omnibus Castris ac prædiis, & omni libertate & immunitate, nihil sibi in prædicta Culmensi Terra iuris aut patrimonii reservando, dictis Fratribus perpetualiter contulerit possidendam, videlicet intra terminos Drewentzæ defluentis in Wislam, & Wislæ inferius usque in Ossam, & Ossæ superius usque in Prussiam; Nos quoque considerantes devastationem Episcopatus nostri ibidem per Paganos Prussiae, volentes etiam prædictos Fratres nostris donationibus ad pium propositum, quod habent super commodo & pace fidelium, ardentius incitare, omnia prædia & possessiones in prædicta Terra Culmensi ad Episcopatum nostrum pertinentes, tam in Castris, quam in villis, agris, pascuis, sylvis, aquis, cæterisque appendiciis, & omnes decimas & Ecclesias, & earum patronatum cum omni iure ac libertate, quod ibidem habemus, vel habere possumus, dictis Fratribus liberaliter conferimus in veram proprietatem, eisdem Fratribus perpetualiter possidenda infra terminos supra dictos; hoc duntaxat excepto, quod Crisma & Consecrationes Abbatum, Monialium, Ecclesiarum, & alia Sacramenta Ecclesie a Nobis exposcentur, per quæ protaxata nostræ donationi eisdem factæ Fratribus in nullo aut derogari queat, aut deperire. Ut autem hæc nostræ donationes ratae sint in posterum, & a nullo hominum possint violari, præsentem paginam nostris Sigillis, scilicet Episcopali, & Choralibus communivimus. Actum in Plotzk, Anno Dominicæ Incarnationis millesimo ducentesimo, trigesimo.

XII.

CONRADUS Dux Masoviae & Cuiaviae recognoscit donationem Territorii Culmensis Ordini Teutonico a se factam. Indidem.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis.

Ego CONRADUS Divina miseratione Dux Masoviae & Cuiaviae, cunctis præsentibus & futuris præsens scriptum inspecturis notum esse volo, quod intuitu Divinae retributionis, meæque salutis animæ, & propter defensionem Fidelium, Uxore mea Agatia, Filisque-

C

ANNO 1230. liisque meis, Bolislao, Kasimiro, Semovito consentientibus, dedi Beatæ Mariæ & Fratribus de Domo Teutonica totum ex integro Culmense Territorium, cum omnibus suis appendentiis, ab eo loco, ubi Drewantza egreditur terminos Prussiae, per ipsum fluvium usque ad Wislam, & per Wislam usque ad Ossam, & per ascensum Ossæ usque ad terminos Prussiae, in perpetuum possidendam, cum omni utilitate, & omnimoda libertate & iure eorum, quæ esse possunt in terra, ut est aurum, argentum, cæterorumque metallorum genera, castores, aliæque venationes quarumcunque ferarum, sive in aquis, aquarumque decursibus, foris, monera, teloneis, & in cæteris, quæ scribi solent in Privilegiis. Promisi etiam ut quicumque prædictos Fratres impedierit in præfata possessione, quod ego tota mea virtute defendam eos. Ipsi quoque Fratres cum omni fidelitate promiserunt mihi, cunctis meis Hæredibus, secundum Deum & eorum posse, contra inimicos Christi, & nostros, videlicet omnes Paganos, sine fictione & omni simulatione, etiam uno eorum superstite una nobiscum omni tempore fore militaturos. Testes donationis huius & promissi sunt: Michael Episcopus Cuiaviae, Christianus Episcopus Prussiae, Pacoslaus senior, Comes Dirschov. Nicolaus Cancellarius, Magister Joannes Cancellarius, Gregorius Subcancellarius. Ne igitur hæc donatio tam utilis & necessaria aliquorum calliditate & versutia irritari valeat, sed potius integra permaneat & inconvulsa, ipsam Testium inscriptione, meique Sigilli, & eorum appensione sollicitè curavimus præmuniri. Acta sunt hæc Anno Incarnationis Dominicæ 1230. Ego Guntherus Episcopus subscribo.

XIII.

Idem donat Ordini Teutonicorum Castrum Nieszoviensè cum quatuor Villis. Indidem. fol. 132.

Ego CONRADUS Divina miseratione Dux Masoviae & Cuiaviae, universis tam præsentibus, quam futuris scriptum præfens inspecturis notum fieri volo, quod de consilio proborum virorum, magnaque necessitate urgente, divinæ retributionis intuitu meaeque salutis animae, de consensu Hæredum meorum, nemine contradicente, omnique semoto impedimento, libere & absolute dedi B. Mariæ, & Fratribus de Domo Teutonica Castrum, quod dicitur Nieszowa, cum his quatuor villis: Ofzchoty, Wyfne, Misfnete, Okrola; cum omni utilitate,

iure, libertate, cum cunctis attinentiis ANNO eidem Castro, & villis in campo, agris, 1230. pratis, sylvis, nemoribus, desertis, venationibus quorumcunque animalium, sive ferarum, in aquis, aquarum decursibus, piscationibus quorumcunque piscium, & eorum omnium, quæ in Privilegiis inscribi solent. Igitur ne hæc donatio tam utilis & perneccessaria aliquorum calliditate & versutia irritari valeat, sed potius integra permaneat & inconvulsa, ipsam Testium subscriptione, Sigilli mei, eorumque appensione curavimus præmuniri. Pro hac etiam donatione Fratres sæpediti cum omni fidelitate contra Paganos quoslibet una nobiscum sponponderunt, omni tempore se militaturos secundum Deum & eorum posse. Eorum hi sunt Testes: Michael Episcopus Cuiaviae, Christianus Episcopus Prussiae, Magister Joannes Cancellarius de Cracow, Gregorius Subcancellarius; Frater Henricus Sacerdos. Acta sunt hæc Anno Incarnationis Dominicæ 1230.

XIV.

GREGORII IX. *confirmatio donationum ab Episcopo Prussiae & CONRADO Duce Masoviae Ordini Teutonico factarum.* Datum Anagninæ sexto Kalend. Septembris, Pontificatus Anno quarto. *Indidem.*

GREGORIUS IX. Episcopus Servus servorum Dei dilectis Filiis, Magistro & Fratribus Militiae Christi in Prussia Salutem & Apostolicam Benedictionem. Justis petentium desideriis dignum est Nos facilem præbere assensum, et vota, quæ a rationis tramite non discordant, effectu prosequente complere. Eapropter dilecti in Domino Filii, vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu, possessiones et alia bona, quæ Venerabilis Frater noster Episcopus Prussiensis, et Nobilis Vir CONRADUS Dux Masoviae et Cuiaviae, Vobis pia liberalitate donarunt, sicut eas iuste, ac pacifice possidetis, Vobis et per Vos Ordini vestro auctoritate Apostolica confirmamus, et præsentis scripti patrocinio communitus. Nulli ergo omnino homini liceat hanc paginam nostræ confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Anagninæ VI. Kalendas Sept. Pontificatus nostri anno quarto.

XV.

ANNO

XV.

1230.

Idem confirmat donationem Territorii Culmensis a CONRADO Duce Masoviae Ordini Teutonico factam, & Articulum in ea comprehensum, ut quidquid in Terra Paganorum praedictus Ordo obtinere poterit, totum ei cedat. Datum Anagninae IV. Idus Septembris, Pontificatus anno quarto. Indidem.

GREGORIUS IX. Servus servorum Dei, dilectis Filiis, Magistro et Fratribus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum in Jerusalem, Salutem et Apostolicam Benedictionem. Vestrae devotionis sinceritas et laudabilis intentio dilecti Filii Nobilis Viri Ducis Masoviae promerentur, ut pia et liberalis gratia ab ipso vobis et Ordini vestro facta, favore Apostolico fulciatur. Ex ipsius sane Litteris intelleximus, quod Paganis Prutenis defaeventibus nimis crudeliter in Christianos in eorum finibus existentes, cum ipse et Christiani praedicti eis obistere non valerent, idem ad auxilium potentiae divinae confugiens, Ordinem vestrum in terram suam ad Christianorum auxilium introduxit, quasi plene confidens, per Fratres ipsius Ordinis dextra Domini in eis faciente virtutem Paganorum saevitiam comprimendam. Et eidem Ordini Castrum, quod Culmen dicitur, cum pertinentiis suis pia liberalitate concessit, constituens insuper, ut quicquid Fratres vestri in Terra Paganorum poterint obtinere, cedat Ordini memorato. Nos igitur ipsius Ducis supplicationibus annuentes et cupientes Ordinem vestrum in illis partibus propagari, quod ab eodem Duce pie, et provide factum esse dinoscitur in hac parte, sicut in suis Litteris et Privilegiis plenius continetur, dum tamen talis sit Terra Paganorum, in qua nondum cultus Christianae Religionis fuerit introductus, auctoritate Apostolica confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Anagninae 4. Idus Septembris, Pontificatus nostri anno quarto.

XVI.

ANNO

1231.

CHRISTIANI I. Episcopi Prussiae donationum Ordini Teutonico in Territorio Culmensi a se factarum recognitio Actum Anno 1231. Indidem.

In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis. Amen.

CHRISTIANUS primus Prussiae Episcopus omnibus in perpetuum. Evanescent cum tempore, quae geruntur in tempore, nisi recipiant a viva voce testium, aut a scripti memoria firmiter. Proinde ad notitiam tam praesentis aetatis, quam futurae posteritatis praesenti scripto cupimus pervenire, quod Nos Fratribus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitani, qui se abiectionis illecebris mundi Deo sacrificium obtulerunt, se murum pro Domo Domini ponentes, atque ad humiliandos Crucifixi hostes, et ad ampliandam nominis sui gloriam se viriliter accinxerunt, in Territorio Culmensi contulimus totum, quod ab Episcopatu Plocensi in subsidium Episcopatus Prussiae suscepimus et habuimus, videlicet de Ecclesiis conferendis, et decimarum proventibus, Nobis in reliquis Episcopalem iurisdictionem reservantes. Dictis quoque Fratribus omnem CONRADI Ducis Masoviae donationem in eadem Terra Nobis collatam, cum omni iure et proprietate, sicut ab eo accepimus, bona voluntate donavimus, nec non praedium in Rezin, quod ab Haeredibus Christianis comparavimus, cum omni utilitatis proventu, saepe dictorum Fratrum usibus cedere volumus in perpetuum. Ut autem nostrae largitionis traditio in perpetuum firma omnibus modis permaneat, nec ab aliquo valeat infirmari, praesentem paginam Sigilli nostri duximus impressione roborari. Huius rei Testes sunt: Albertus Abbas Velegradensis, Conradus, Geroldus, Dymarus SubPrior de Sancta Cruce, Henricus Sacerdos, Gebolfus Fratres Domus Teutonicorum, Fridericus, Henricus, Ulricus, et alii quam plures. Acta sunt haec anno ab Incarnatione Domini 1231. Domini GREGORII Papae IX. quarto, imperante Domino FRIDERICO Gloriosissimo Romanorum Imperatore feliciter Amen.

XVII.

GREGORII IX. ad CONRADUM Duce Masoviae Literae, quibus collaudata eius pietate, Prus-

ANNO
1234.

Prussiam tam subiugatam, quam subiugandam Ordini Teutonico confert, eamque in ius & proprietatem S. Petri suscipit. Datum Spoleti quinto Kalendas Septembris. Pontificatus Anno octavo.

GREGORIUS IX. Servus servorum Dei, dilecto Filio, Nobili Viro, **CONRADO** Duci Masoviae Salutem et Apostolicam Benedictionem. Multorum instructi relationibus didicimus, quod sis in conspectu Dei et hominum gratus, pietatis vacando cultui, ut possis aeterna Christi munera promereri, gaudium exinde grande excipimus, et ut semper ad meliora proficias, affectamus, Nobilitatem tuam gratiarum pulchritudine prosequentes, quod ad S. Romanam Ecclesiam, Matrem tuam filialem reverentiam habere dinosceris, et acceptos sibi fructuosa dilectione diligere delectaris. Hinc est, quod cum dilectos Filios, Fratres Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Ierosolymitani fidei negotium in Prussiae partibus pro Redemptoris gloria magnanimitate promoventes, tuorum bonorum liberali largitione refeceris, sicut ipsorum iucundo relatu didicimus, et in tuo Privilegio perspeximus contineri, Sinceritatem tuam rogamus et obsecramus in Domino Jesu Christo, in remissionem tibi peccaminum iniungentes, quatenus prudenter advertens, quod quanto promptior ad Superioris honorem quis redditur, tanto eiusdem gratia plenius providetur, memoratos Fratres ita supremi Regis intuitu assiduo favore confoveas, ipsos tuae protectionis munimine roborando, ut tam in personis, quam bonis eorum, et praecipue in illa parte Prussiae, quam per ipsos defensionem fidelium desudantes Dei et Christiani exercitus faciente subsidio Christiano nomini subiugatam, vel ab aliis in posterum tuentibus familiam Redemptoris Auctore Domino subiugandam, in ius et proprietatem S. Petri suscepimus, ipsisque cum omni iure, et proventibus suis concessimus in perpetuum libere possidendam, nullam ab aliquo patiantur iniuriam vel iacturam, sed potius pace gaudeant et quiete, sicque fiat, quod eisdem cum caeteris Christi fidelibus Christiani exercitus in praedictis Prussiae partibus constitutis, quos tibi in Domino, sicut possumus, fiducialiter commendamus existentibus ab omni adversitate liberis, per ipsos amplietur gloria Creatoris, sicque tibi exinde felicitatis aeternae perceptio, et favor Sedis Apostolicae

in tempore proveniat opportuno. Datum Spoleti 5. Kalendas Sept. Pontificatus anno VIII. ANNO 1234.

XVIII.

Eiusdem approbatio compositionis de Castro Dobrzym inter CONRADUM Ducem Masoviae, & Ordinem Teutonicum factae Datum Viterbii secundo Idus Januarii Pontificatus anno nono. Ex Originali. 1236.

GREGORIUS Episcopus Servus Servorum Dei. Dilectis Filiis Praeceptorum, et Fratrum Hospitalis S. Mariae Teutonicorum in Prussia salutem et Apostolicam benedictionem. Omnia, quae iudicio vel concordia terminantur, firma debent et illibata persistere, et ne in recidivae contentionis scrupulum relabantur, Apostolico convenit praesidio communiri. Exhibita siquidem Nobis vestra petitio continebat, quod cum inter vos ex parte una, et Nobilem Virum **CONRADUM** Ducem Masoviae ac Cuiaviae, ac Filios eius ex altera, super Castro de Dobrzym quaestio fuisset exorta, tandem amicabilem inter partes compositio intervenit, prout in literis confectis exinde dicitur plenius contineri, quas Apostolico petivistis munimine roborari. Nos igitur vestris iustis precibus inclinati compositionem ipsam sicut rite, sine pravitate, provide facta est, et ab utraque parte sponte recepta, et hactenus pacifice observata, autoritate Apostolica confirmamus, et praesentis scripti patrocinio communimus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Viterbii secundo Idus Januarii, Pontificatus nostri Anno nono.

Bulla GREGORII IX. Papae, qua Ordinem Militiae Christi unitum cum Ordine Fratrum Domus Teutonicorum. Vide Tom V. ad hunc Annum. 1237.

XIX.

VLADISLAI Ducis Maioris Poloniae Privilegium, quo Cruce signatis in Prussiam transcurrentibus, 1238.

ANNO
1238.

bus, item Cicibus de Terris Fratrum Domus Teutonicæ, necessaria Domui suæ comparantibus immunitatem teloniorum in suis ditionibus concedit. Datum in Gnesna Anno 1238. XV. Kalend. Martii. Ex Originali.

NOS VLADISLAUS Dei Gratia Dux Poloniae notum esse cupimus universis, quod cum ab honestis Viris Fratribus Domus Teutonicæ, et ab aliis pluribus audissemus quaerelas multimodas super exactionibus teloneorum indebitis in Terra nostra, visum est Nobis cum deliberatione, quod iura conscribi de talibus faceremus, ut sciat distincte, quis de quibus teloneum solvere teneatur et quantum, ne vano timore percussi tam Cruce signati peregrini, quam negotiatores, a suis intentionibus desistendo, itinera sua mitius peragant, & ut Tellonearii extorquere plus quam debeant, non præsumant. Statuimus igitur, ut omnes tam peregrini cruce signati, quam qui cum familiis & suppellectilibus transeunt ad Prutiam, vel ad Terram Culmensem, omnimoda gaudeant libertate, nisi si in reditu talia duxerint, de quibus negotiatoris evidens suspicio habeatur. Si vero evidens non extiterit, is, cuius sunt illa, iuramenti cautione præstita, quod ad usus proprios habere proposuit, se absolvat. Item cum cives de Terris Fratrum, quos prædiximus, exire voluerint ad Domus suæ necessaria comparandum, si unus, vel duo, seu plures cum literis testimonialibus eorundem Fratrum venerint, in quibus ipsorum nomina sunt notata, de huiusmodi necessariis nihil solvant. Et cum ad ultimum revertentur Telloneum, suas literas debebunt Telloneario resignare. Hoc autem Telloneum esse factum sancimus in Gnesna, & in Posnan, ut negotiatores quidquid in curribus suis duxerint, præter sale & allecia, debent de quolibet equo curruum duos scotos tantum, nisi de pannis unam ulnam longam ad totum brachium de optimo panno, quem habuerint sub scarlato, & marcham piperis superaddant Telloneo memorato. De sale vero pro quolibet equo Teutonico unum cribrum cum cumulo dabitur. De alleciis quoque, si currus Polonicus fuerit, pro equo sex verua alleciorum, sed si Teutonicus extiterit, pro singulis equis novem verua. Item si quis in curru, in quo ducit necessaria supradicta, pannos decem ad maius, quam vendere voluerit, vel etiam totidem ad maius pannos cum aliis mercationum ge-

Tom. IV.

neribus duxerit, de quolibet panno dabit ANNO
duos denarios Thorunenſes præter Tel- 1238.
loneum supradictum. His adiciamus institutis, quod quidquid comparaverint, cum omnibus primo dictis, nisi allecia, nihil solvent. Harum institutionum testes sunt hi Fratres Ordinis prædicti: Jazco tunc in Ministerio Sanctæ Crucis constitutus, & Joannes, & Nobiles Magistri Domerat, Cicerat, Castellanus Gnesnensis, Mileſa, Castellanus in Ozgowe Heboræ, Castellanus in Oberyż Zbilut, & alii quam plures. Datum in Gnesna Anno gratiæ millesimo ducentesimo trigesimo octavo, Indictione undecima, quindecimo Kalendas Martii.

XX.

Pactum CASIMIRI Ducis Cuiavice cum Fratribus de Domo Teutonica, quo ille nullam pacem, vel inducias sine ipsis se facturum, iustitiamque in mutuis controversiis administraturum promittit, idque sub pœna Excommunicationis D. Pape per Episcopum Cuiaviensem publicandæ, quem in Judicem quoque pro transgressionibus Pactorum sibi constituit. Actum in territorio villæ Piſkove. Anno 1238. tertio Kalend. Julii. Ex Originali. Sigill. 2.

NOS KASIMIRUS Dei Gratia Dux Kuviaie! præsentium protestamur tenere, quod talibus obligavimus Nos promissis Fratribus de Domo Teutonica in Culmensi terra, & in vicinis eidem, sive Polonia, sive Prutia, quod eorum honorem in terra ipsorum, & in hominibus & in ipsis debeamus fideliter contueri secundum iustitiam, quantum dinoscitur expedire. Et quod a Nobis, & a nostris hominibus, & etiam de Terra nostra ipsis, & eorum hominibus, & etiam bonis, quæ habent in possessione, vel privilegiorum autoritate in terris prædictis, vel sunt in posterum iusto titulo habituri, gravamen iniuriæ, quantum cavere poterimus, nunquam fiat, ita ut hoc pactum nequaquam propter aliquem hominem propinquum Nobis sanguine, vel amicitia violemus, sed & cum Paganis, aliisque treugas, vel pacem sine ipsis nullatenus faciemus. Et si aliquam quaerelam eorum homines contra nostros ventilaverint, benigne talem eis facere iustitiam erimus obligati, qualis in Terra nostra fuerit consveta. Si autem discepta-

D

ve-

ANNO 1238. verint Nobiscum dicti Fratres pro aliquibus bonis in Terra nostra, debemus cum eis ad eadem convenire, & secundum notitiam hominum terrae ipsorum & nostrae amicabiliter cedere ab ea parte, in qua Nobis audierimus dictam notitiam obviare. Caeterum si unquam contra aliquem articulum praedictarum praesumptuose venerimus pactiorum, & hoc Nobis notum factum fuerit, Ven. Patri Cuiavienfi Episcopo, si ab eo & ab aliis viris idoneis commoniti fuerimus, sique infra spatium unius anni et diei non emendaverimus eis secundum iustitiam vel gratiam, voluntarie Nos sub censuram Excommunicationis Domini Papae subiicimus, ita ut in ea tamdiu simus, quousque Nos exceperit emendatio supradicta. Ad promulgandum vero Excommunicationem huiusmodi, & in Judicem pro transgressionibus, quas praediximus, pactiorum, Episcopum eligimus memoratum. Harum obligationum testes sunt hi: Michael Cuiavienfis Episcopus, Comes Boguffa Palatinus Masoviae. Abraham Pincerna eiusdem Provinciae, Vitus Martinus Castellanus Krusvicensis, Johannes Subcamerarius Kuiaviae, Opachalz Petrus Subcamerarius Masoviae, Gozzlaus Castellanus de Budogatt, & alii quam plures. Actum in territorio villae, quae Piskowe dicitur, Anno gratiae millesimo ducentesimo trigesimo octavo. Indictione undecima, tertio Kalen. Julii.

XXI.

1243. INNOCENTIUS IV. *Papa acquisita, & acquirenda Fratribus Teutonicis in Prussia confirmat, & de eisdem Magistrum Ordinis investit. Datum Anagninae Kal. Octob. Pontificatus anno primo. Ex Originali.*

INNOCENTIUS IV. Servus servorum Dei. Dilectis Filiis Magistro & Fratribus Hospitalis S. Mariae Teutonicorum Ierusalemitanae Salutem et Apostolicam Benedictionem. Pietati proximum, et rationi consonum arbitramur, quod vobis, qui voluptatibus saeculi derelictis, tolentes crucem, secuti estis Dominum crucifixum, omnem, quam cum Deo possumus gratiam favoris liberaliter impendamus, praesertim cum, licet immeriti, eiusdem Domini vicem geramus in terris, qui sua vestigia sequentibus perennia vitae praemia largitur in caelis. Sane vero relatu didicimus, quod vos ad Prussiae partes Salvatoris virtute praebula procedentes, in terra nomine Culmen, quam a

Christianis longis retro temporibus habitam, Praedecessoribus dilecti Filii Nobilis Viri CONRADI Ducis Poloniae donantibus in eadem, idem Nobilis vobis pro salute sua & fidelium in confinio dictarum partium positorum pia liberalitate donavit, prout in eiusdem privilegio super hoc confecto plenius dinoscitur contineri, constructis per vos castris & villis non absque multis laboribus & impensis, & Prutenorum impetu divina propitiante gratia refranato, & dictorum salute procurata fidelium, quos a multis temporibus afflixerat eorundem infania Prutenorum, Prussiae partem reddidistis Christiano nomini subiugatam. Nos itaque ad instar pie recordationis GREGORII Papae Praedecessoris nostri digne volentes, ut pro acquisitione Terrae Prussiae eo plenius vester animus invalescat, quo vos & existentes ibidem Fidei Catholicae professores a Nobis obtinebitis gratiam specialem, quod a vobis suffragante Exercitu Christiano iam de ipsa Terra auctore Domino dinoscitur acquisitum, in ius & proprietatem D. Petri suscipimus, & eam sub speciali Sedis Apostolicae protectione & defensione perpetuis temporibus permanere sancimus. Ipsamque vobis & Domui vestrae cum omni iure & proventibus suis concedimus in perpetuum libere possidendam. Te dilecte in Domino Fili CONRADE, Magister Domus eiusdem annulo nostro de Terra investimus eadem, ita, quod ipsa, pro qua fidelitatem Sedi Apostolicae promissisti, per vos, aut alios nullius unquam subiiciatur dominio potestatis. Quae vero in futurum largiente Domino insistendo defensionem Christianitatis, de Terra Paganorum in eadem Provincia vos contigerit adipisci, firma & illibata vobis, vestrisque Successoribus, sub iure & proprietate Sedis Apostolicae eo modo statuimus permanenda. Caeterum in eadem Terra dispositioni Apostolicae Sedis reservamus, ut per ipsam, cum Vos propitiationis divinae munimine, optata eiusdem Terrae spatia contigerit obtinere, ac de statu ipsius per vos plenius fuerimus informati, ordinetur de constituendis in ipsa Ecclesiis, & instituendis ibidem Clericis, Episcopis, & Praelatis aliis, nec non de providendo, quod iidem habeant de praefata Terra congruam portionem, & quod promissiones & pactiones, quas praesentibus habitatoribus eiusdem Terrae fecisse noscimini, aut futuris facietis in posterum, a vobis valeant observari, & quod in recognitionem domini, & perceptae a Sede Apostolica libertatis, Ecclesiae Romanae

ANNO 1243. manae census annuus persolvatur, sicut in Domino ad honorem Ecclesiae, ac utilitatem vestram visum fuerit expedire. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae protectionis, concessionis & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Anagninae Kal. Octob. Pontificatus nostri anno primo.

XXII.

1248. *Concordia per JACOBUM Archidiaconum Leodiensem Legatum, Capellanum Papae, eiusque in Polonia, Prussia & Pomerania Vices gerentem inter SUENTOPOLCUM Pomeranicum Ducem ex una, ac Magistrum Ordinemque Teutonicum parte ex altera constituta, qua Ordo Duci Pomeranicum Insulam Nerie, Dux Castrum Pin cum villis ad Culmen sitis Ordini restituit, inter possessiones utriusque partis certi limites assignantur &c. Actum in harena iuxta Insulam Fabri, An. 1248. Ex Originali.*

Universis praesentes Litteras inspecturis, JACOBUS Archidiaconus Leodiensis, Domini Papae Capellanus, ac eiusdem in Polonia, Prussia, Pomerania Vices gerens, salutem in salutis Auctore. Noverit Universitas vestra, quod, cum graves discordiae exortae essent inter Religiosos Viros Magistrum & Fratres Domus Teutonicae in Prussia ex parte una, & Nobilem Virum SUENTOPOLCUM Ducem Pomeraniae ex altera, super terris, villis, sylvis, aquis, piscationibus, venationibus, teloneis, nec non & detentione Filii dicti Ducis, & super damnis illatis propter hoc tunc inde, ac rebus aliis ortae fuissent, & per ea, quae pro utralibet partium fuere proposita, coram Sanctissimo Patre nostro INNOCENTIO Papa quarto, cum non fuisset facta super his omnibus plena fides, idem Sanctissimus Pater & Dominus optans dictarum discordiarum fomitem extinguere, & discordes ipsos reducere ad concordiae unitatem, Nos ad partes illas transmisit, datis Nobis Litteris in mandatis, ut praedictis Partibus ad nostram praesentiam vocatis, eas revocare ad concordiam sollicitate ac prudenter studeremus. Nos igitur ad partes illas pro bono obedientiae personaliter accedentes, dictisque Partibus ad

nostram praesentiam evocatis, post pro-ANNO
cessus multiplices & tractatus, tandem 1248.
Deo & Nobis mediantibus, talis inter eos
amica compositio intervenit. Videlicet
quod praefati Vice-Magister & Fratres
praedicto Duci Pomeraniae SUENTOPOL-
CO et Haeredibus suis insulam, quae vo-
catur Nerie, et sylvam in eadem insula
comprehensam, nec non et harenas sitas
iuxta eandem sylvam a flumine, quod
Tuja vocatur, usque ad locum, qui di-
citur Camtzilkim, cum piscationibus ma-
rinis, et venationibus in insula supra-
dicta libere in perpetuum concesserunt ha-
bere et pacifice possidere. Praefatus ve-
ro Dux locum, in quo fuit Castrum,
quod vocabatur Pin, et omnes villas si-
tas iuxta villam, quae vocabatur Cul-
men, quas dicti Fratres concesserunt di-
cto Duci, quamdiu viveret possidendas,
eisdem Vice-Magistro et Fratribus cor-
am Nobis libere resignavit. Qui etiam
Dux coram Nobis promisit et concessit,
quod nec ipse Dux, nec Haeredes eius
accipient de caetero aliquod teloneum su-
per flumine, quod Villa appellatur, per
totum suum Dominium et Districtum a
ponte et supra. In ponte vero recipient
teloneum consuetum, ita tamen, a re-
bus immediate ad ipsos Fratres pertinen-
tibus nullo modo teloneum percipient, sed
libere absque telonio pertransibunt. Con-
cessit etiam eisdem Dux et promisit, quod
ipse vel Haeredes eius in praedicta insu-
la, quae Nerie vocatur, viam feris et be-
stis non praecludet, quin ad partem praedictorum Fratrum possint libere pertran-
sire. Concessit etiam res eorum in utro-
que littore Vislae absque impedimento al-
liquo applicare, et habere liberum tran-
situm et transductum. Et tam dictus
Dux, quam Fratres praedicti concesserunt et acceperunt, quod profunditas
Vislae a Zantir supra sit inter ipsos om-
nium insularum terminus, et terra-
rum. Concesserunt etiam, et ad invi-
cem sibi promiserunt, quod omnes ca-
ptivos, quos ipsi tenent, libere abire
permittent, et pro illis captivis, quos
homines eorum in dominiis suis tenent,
bona fide liberabunt, vel ut pro pretio re-
dimant, et ubicunque fuerit alicuius servus
inventus, secundum ius terrae, in qua in-
venitur, restituetur. De Castro vero Wis-
segrade, quod ad praesens tenet Dux Cu-
iaviae & Lanciciae Casimirus, promisit
Dominus Dux Pomeraniae Swentopolcus
coram dicto Archidiacono, quod nihil
petet, nihil requiret a Fratribus supra
dictis, et ipsi Fratres Duci Pomeraniae
promiserunt, quod si illud Castrum a di-
cto Duce requisierint, ipsi Fratres dicto

ANNO 1243. CASIMIRO possessionis suae titulum non dabunt, hoc tamen salvo, quod si per superiorem aliquem iurare super hoc compellantur, liceat eis impune dicere veritatem, compromissione, seu promissione huiusmodi edicti non obstante. Et ut omnis fomes discordiae inter Partes easdem esset sublatus, penitus & exemptive, omnia damna hinc inde illata, occasione dictarum discordiarum coram Nobis sibi invicem remisissent, et firmiter promiserunt, quod occasione omnium discordiarum, quae in praesentem usque diem inter ipsos quomodolibet contigerunt, una pars malum alterius non procurabit de caetero publice, vel occulte, imo si sciret una pars, quod malum alteri ab aliquo deberet provenire, illud pro posse impediet, vel significabit fideliter, et prudenter, quod pars illa sibi possit super hoc praecavere. Praeter haec dictus Dux Pomeraniae promisit fideliter, et expresse, quod neque cum Neophytis Prutenis, nec Paganis erit de caetero foederatus contra praedictos Fratres Domus Teutonicae, vel quoscunque Christianos, nec eosdem Neophytos subtrahet ab obediendo Fratrum dominio, auxilio vel amore. Sane de futuris discordiis inter praedictas partes sic conditum est et concessum, ut qualiscunque inter ipsas, quod absit, discordia in posterum oriretur, nequaquam ultra igne vel gladio prosequantur ius suum, sed una pars eliget unum bonum virum, alia alium, et illi duo tertium, et in illos tres, tanquam in arbitros compromittent sub certa poena in compromisso exprimenda, et si duo in electione tertii, vel tres in unam sententiam non possunt consentire, tam Dux Pomeraniae suprascriptus, quam dicti Fratres iura sua cum caritate in Romana Curia persequantur. Concessit praeterea dictus Dux Pomeraniae coram Nobis, si ipse non vult facere cum Domino Samborio Fratre suo, et cum Domino Casimiro Duce Lanciciae, et cum Dominis P.* et B.** Fratribus suis, Ducibus Poloniae, compositionem amicabilem, vel stare iuri coram iudice competenti super discordiis, quas habent contra ipsum dicti Fratres, salva in omnibus ista compositione, et . . . . . nec eosdem Duces contra ipsum Ducem Pomeraniae de se et Castris, rebus et hominibus suis licite poterint adiuvari, et ipse Dux Pomeraniae Terram ipsam Fratrum cum armis hostiliter propter hoc non in-

* Premislao.

** Boleslao Maioris Poloniae Ducibus, Filiis Vladislai dicti Sputatoris ex matre Helinga sorore Sventopolcomis. Vid. Dlugoff. lib. 6. ad Ann. 1232. & lib. 7. ad Ann. 1243. & seq.

ANNO 1248. trahit. Et ipse Vice-Magister et Fratres similiter promiserunt, ut quamdiu Dux Pomeraniae compositionem amicabilem, vel stare iuri, ut dictum est, voluerit cum praedictis, ipse Vice-Magister et Fratres praefatis Ducibus contra ipsum auxilium non praestabunt. Praedictis ergo omnibus concessis ab ipsis partibus, ut dictum est, et promissis Frater Henricus Vice-Magister dictae Domus Teutonicorum in animam suam et Fratrum suorum, tactis S. Sanctis Reliquiis, et victoriosissimo Signo Crucis, et ipse Dux, tactis eisdem Reliquiis et latere Crucifixi, in animam suam et Successorum suorum, coram Nobis et multis aliis ex deliberatione animi solemniter iuraverunt, quod omnia supra dicta et singula, sicut supra dictum est, in perpetuum inviolabiliter observabunt, concedentes, et per stipulationem sibi ad invicem cum solemnitate debita promittentes, quod pars illa ex illis, quae contra praedicta, vel aliquid ex promissis venerit, vel fecerit in futurum, 2000. Marcarum parti alteri compositionem istam servanti reddere et perolvere teneatur, et nihilominus teneant et valeant supra dicta virtute praestiti iuramenti. Et quoniam supra dictus Dux Pomeraniae litteras praefatorum Fratrum, quas ei dederunt super Terram quae vocatur Lausania, loco Castri Pin, quamdiu viveret possidendam, praemanibus non habebat; Idcirco eisdem renunciavit litteris coram Nobis, et promisit se in posterum illis non usurum. Igitur supra dictis omnibus expeditis, praefati Fratres et Vice-Magister Mestwinum Filium dicti Ducis, quem obsidem tenuerunt per 6. annos eidem Duci Pomeraniae Patri suo sanum, et incolumem reddiderunt, qui penitus liberatus praedicta omnia concessit et approbavit, et rata habuit et iuravit, quod ea inviolabiliter sub poena praedicta in perpetuum observabit, nec per se, nec per alium veniet contra illa, vel aliquid ex praemissis. In quorum omnium testimonium, et munimen, praesentes Litteras Sigillo nostro, et Sigillis Venerabilium Patrum N. Cuiaviae, et H. Culmens. Episcoporum, qui praesentes fuerunt omnibus supra dictis, nec non Sigillo dicti Ducis Pomeraniae, et Fratris H. Vice-Magistri praedicti, ad petitionem dictarum partium fecimus roborari. Et quoniam dictus Dux S. Pomeraniae aliud Sigillum rotundum, ut dicebat, quo in Curia Romana saepius erat usus, et ad praesens illud Sigillum apud se non habebat, idcirco idem Dux coram Nobis et praedictis Episcopis recognovit, quod Sigillum suum, quod cum nostro et aliis ante

ANNO ante dictis præsentibus Litteris est sub-
 1248. appensum, suum verum et proprium
 est Sigillum, impressum in Sigillo aureo,
 quod in manibus suis in modum annuli
 portat. Et iuravit coram Nobis, et Ep-
 iscopis supra dictis, quod contra istud
 suum Sigillum, quod cum nostro præ-
 sentibus Litteris est appensum, nunquam
 excipiet, nec diffitebitur esse suum, imo
 constanter voluit et consensit, ut tantum
 robor, et maius etiam habeat hoc Sigil-
 lum solum cum nostro et aliis supra di-
 ctis, quod si adiunctum esset illud Si-
 gillum rotundum superius memoratum,
 cum plus confideret, ut dicebat, de illo,
 quod ipse, quam de eo, quod alius in
 sua absentia portat. Acta sunt hæc in
 Harena iuxta insulam Fabri Feria tertia
 post Festum Clementis An. Domini 1248.
 Mense Novembris, Pontificatus Domi-
 ni INNOCENTII Papæ IV. anno eius 6.

XXIII.

1249. *Privilegium ab Eodem JACOBO
 Archidiacono Leodiensi Legato
 Pontificio Neophytis Prutenis
 concessum, in quo etiam multa
 statuuntur, quæ extirpationem
 Idololatriæ concernunt. Da-
 tum An. 1249. VII. Id. Febr. Ex
 Archivo Regni.*

Universis præsentibus literas inspecturis
 JACOBUS Leodiensis Archidiaconus,
 Domini Papæ Capellanus, ac eiusdem
 in Polonia, Prussia et Pomerania Vicem
 gerens, in Domino salutem. Noverit
 universitas vestra, quod cum inter Neo-
 phytos Prussiae ex parte una, et Religio-
 sos Viros Magistros et Fratres Domus
 Teutonicae in Prussia ex altera, graves
 discordiæ ortæ essent super hoc, quod
 dicti Neophyti dicebant, quod licet a fe-
 licis recordationis INNOCENTIO Papa
 III. HONORIO et GREGORIO Romanis
 Pontificibus Prædecessoribus Patris no-
 stri INNOCENTII IV. qui nunc divina
 clementia providente præest Ecclesie S.
 Dei, ipsis Neophytis esset concessum, ut
 cum vocati essent in libertatem filiorum
 Dei ex aqua et Spiritu S. renati, in liber-
 tate sua manentes nulli alii essent, quam
 soli Christo, & obedientiæ Rom. Ecclesie
 subiecti; dicti tamen Magistri, & Fratres
 contra huiusmodi concessionem venien-
 tes . . . . tollere supra se suave jugum Do-
 mini formidabant. Et cum super hoc fuisset
 coram Ss. Patre per Procuratores par-
 tium prædictarum diutius altercatum, &
 per ea, quæ pro utralibet partium fue-
 re proposita coram ipso, plene non po-

ANNO tuerit scire veritatem, ipse huiusmodi ANNO
 1249. dissensionis extinguere fomitem, & dis-
 cordes ipsos optans ad concordie redu-
 cere unitatem, Nos ad partes illas trans-
 misit, dans Nobis Litteris Apostolicis in
 mandatis, ut partibus ad nostram præ-
 sentiam convocatis sollicitè tractaremus
 de facienda concordia inter ipsos. Nos
 igitur ad partes Prussiae de mandato A-
 postolico pro solo bono obedientiæ Papæ
 huc specialiter accedentes, partibus ad
 nostram præsentiam convocatis, de dicta
 concordia tractavimus diligenter, & eas-
 dem partes Domino favente ad concor-
 diæ unitatem reduximus sub hac forma.
 Inprimis siquidem dicti Magistri & Fra-
 tres ardenti desiderio affectantes, ut ne-
 gotium Fidei Christianæ libere in parti-
 bus illis currat, & nomen Domini nostri
 Jesu Christi in gentibus dilatetur, & hoc
 præcipue quærant in illis partibus, sicut
 dicunt neophytis suprædictis iam ad fidem
 conversis & baptizatis, nec non & pa-
 ganis omnibus in eisdem circumiacenti-
 bus partibus convertendis & baptizandis
 in nostra, & Venerabilis Patris Herdueri
 Culmensis Episcopi, ad hoc a Nobis spe-
 cialiter vocati, præsentia, præsentibus &
 pluribus aliis bonis viris talem libertatem
 concesserunt, ut videlicet licitum sit iis-
 dem Neophytis emere res quascunque,
 a quibuscunque voluerint, aliisque mo-
 dis iustis acquirere, prout voluerint &
 valuerint, sibi que viderint expedire, &
 quod quid emerint vel acquisiverint. si-
 bi ipsis acquirant & hæredibus suis legiti-
 mis. Ita videlicet, quod quando aliquis
 ab eis recesserit ab hac vita habens
 filium vel filiam, quæ nunquam fuerit
 maritata, vel utraque, isti succedant iis-
 dem. Et si filium vel filiam non habue-
 rit, & adhuc parentem & matrem ha-
 beat, succedent isti suo filio morienti.
 Si vero nec filium, nec filiam, nec pa-
 trem, nec matrem, & adhuc filius sui
 filii sit superstes, succedat avo suo. Por-
 ro si nullum habuerit superstitem de præ-
 dictis, & habuerit fratrem, succedat &
 idem frater, & si ipse frater morte præ-
 ventus reliquerit filium, idem filius fra-
 tris succedat patruo moriente. Quæ præ-
 dicti Neophyti gratanter acceptarunt,
 cum in paginis hæc non habuissent, ut
 dicebant, nisi solos filios successores, &
 concesserunt iidem Neophyti coram No-
 bis & aliis antedictis libera voluntate, ut
 si quis ex eis vel successoribus suis obie-
 rit, & nullum superstitem reliquerit, de
 omnibus hæredibus antedictis, omnia bo-
 na ipsorum immobilia ad Magistrum &
 Fratres prædictos, & Domum eorum,
 & alios dominos, sub quibus iidem Neo-
 phyt;

ANNO 1249. phyti manserint, libere devolvantur. Et idem de mobilibus, nisi ipsi Neophyti in vita vel in morte de illis aliud duxerint ordinandum. Concesserunt etiam prædicti Magistri & Fratres Neophytis antedictis, ut libere possint expendere, dare, erogare, vendere, & alia quæcunque facere tam in vita, quam in morte de mobilibus bonis suis; & insuper quod licitum sit eisdem pro necessitate sua, vel pro sua etiam utilitate immobilia bona sua vendere paribus suis, vel etiam Teutonicis seu Prutenis Christianis vel Pomeranis, dum tamen personis præfatis Magistro & Fratribus sufficientem faciant cautionem ad valorem immobilis rei vendendæ, quod postquam vendiderint ad Paganos non fugient, vel ad hostes, quos manifeste ipsorum Fratrum contiterit esse hostes. Concesserunt præterea præfati Fratres Neophytis, ut licitum sit eis condere testamentum de bonis suis mobilibus, & etiam immobilibus, ita tamen, quod si aliquis aliqua immobilium testamento legaverit alienæ Ecclesiæ vel personæ Ecclesiasticæ, eadem Ecclesia vel persona illa immobilia infra annum vendere teneatur hæredibus defuncti, vel aliis supradictis, & habeant sibi illa Ecclesia vel persona pecuniam, quam ex venditione receperant pro iisdem. Alioquin anno elapso illa immobilia sic legata, & per negligentiam non vendita per annum, ad dictos Magistros & Fratres libere devolvantur, cum idem Magister & Fratres unam faciant Ecclesiam, & terram, quam habent in Prussia, a Romana Ecclesia teneant: credunt & dicunt, quod licitum non sit eis, ut terram eandem in dominium alterius Ecclesiæ, vel personæ Ecclesiasticæ transferant absque Summi Pontificis consensu & licentia spirituali. Quæ omnia Neophyti gratanter receperunt, & consenserunt coram Nobis & aliis supradictis. Si in prædictis omnibus faciendis præfati Magistri & Fratres de quacunque re vendenda tantum voluerint dare, quantum alius, ipsi Fratres omnibus aliis præferantur. Et iidem Fratres fideliter promiserunt, quod ipsi non impedient, vel procurabunt publice vel occulte, ut ab alio de re illa minus, quam valeat, offeratur. Item concesserunt Fratres prædicti Neophytis supradictis, ut liceat eis libere contrahere matrimonium cum quibuscunque legitimis ad legitimum matrimonium contrahendum, & ut possint esse procuratores in omnibus causis, & adversus quoscunque agere, & iure repetere, ut tanquam personæ legitimæ ad omnes actus legitimos admittantur coram Iudicibus quibuscunque,

ANNO 1249. tam in foro Ecclesiastico, quam in Saeculari. Et ut ipsi & filii eorum legitimi possent esse Clerici, & religionem intrare, & quod filii ex ipsis Neophytis, qui sunt, vel erunt ex nobili prosapia prognati, accingi possint cingulo militari, & ut omnia breviter comprehendantur, iidem Fratres sæpe dictis Neophytis concesserunt libertatem omnimodam probabilem, quamdiu fidem Catholicam observabunt, & in subiectione & obedientia Romanæ Ecclesiæ permanebunt, & erga ipsum Magistrum & Fratres, & Domum ipsorum fideliter se habebunt. Et concesserunt iidem Neophyti requisiti a Nobis, quam legem intendant, vel vellent eligere, vel quæ vellent sæcularia iudicia observare, habito inter se consilio petierunt & elegerunt legem mundanam, & sæcularia iudicia Polonorum vicinorum suorum, & prædicti Fratres concesserunt eis benigne. Et ad petitionem ipsorum, & ad mandatum nostrum ferri candentis iudicium, & omnia alia, si qua sunt in eadem lege contra Deum vel Romanam Ecclesiam, sive contra libertatem Ecclesiasticam, ab eadem lege penitus removerunt, & concesserunt penitus non servari. Et promiserunt iidem Fratres coram Nobis & aliis antedictis, quod bona dictorum Neophytorum indebite non accipient, nec eis auferent, nisi secundum rationabilia iudicia dictæ legis. Porro Neophyti sæpe dicti, specialiter autem illi de Pomezania, Warmia & Natantania a Nobis instructi, quod pares sunt omnes homines, dum non peccant, & quod solum peccatum miseros facit homines & subiectos, & etiam quod quilibet quantumcunque sit liber, si facit peccatum, servum se facit peccati, nolentes perdere supradictam libertatem, nolle se de cætero subicere homini pro peccato; coram Nobis & aliis supradictis Deo ac Rom. Ecclesiæ, ac Fratribus supradictis voluntate spontanea firmiter & fideliter promiserunt, quod ipsi & hæredes eorum in [mortuis comburendis & subterrands cum equis sive hominibus, vel cum armis seu vestibus, vel quibuscunq; aliis rebus pretiosis, vel etiam in aliis quibuscunque ritus gentilium de cætero non servabunt; sed mortuos suos iuxta morem Christianorum in cæmeteriis sepelient, & non extra: idolo, quod semel in anno collectis frugibus consueverunt confringere, & pro Deo colere, cui nomen Curche imposuerunt, vel aliis diis, qui non fecerunt cælum & terram, quibuscunque nominibus appellarentur, de cætero non libabunt, sed in fide Domini nostri Jesu Christi, & Ecclesiæ Catholicæ, & obedi-

ANNO 1249. diencia & subiectione Romanæ Ecclesiæ firmi & stabiles permanebunt. Promiserunt etiam, quod inter se non habebunt de cætero Tiluffones & Linguſchones, homines videlicet mendaciffimos, histriones, qui quasi gentilium sacerdotes in exequiis defunctorum, in tormentorum infernalium pœna promerentur, dicentes malum bonum, & laudantes mortuos de suis furtis & spoliis, immunditiis & rapinis, ac aliis vitiis & peccatis, quæ dum viverent perpetrarunt, ac erectis in cœlum luminibus clamantes mendaciter asserunt, se videre præsentem defunctum per medium cœli volantem in equo armis fulgentibus decoratum, usum in manum ferentem, & cum comitatu magno in aliud sæculum procedentem, talibus & assimilibus mendaciis populum seducentes, & ad ritus gentilium revocantes. Hos, inquam, promiserunt se numquam de cætero habituros. Item promiserunt, quod duas vel plures uxores simul de cætero non habebunt, sed una sola contenti cum ipsa contrahent unusquisque sub testimonio competenti, & matrimonium illud in Ecclesia statutis temporibus solemnitate debita publicabitur. Promiserunt etiam, quod nullus eorum de cætero filiam suam vendet alteri matrimonio copulandam, & quod nullus uxorem filio suo emet vel sibi. Nam ex hoc inter illos talis consuetudo, sicut intelleximus, inolevit, qualis nec inter gentes, ut videlicet uxorem patris sui aliquis habeat. Cum enim pater aliquam uxorem de pecunia communi sibi & filio emerat, hætenus servaverunt, ut mortuo patre uxor eius ad filium devolveretur, sicut alia hæreditas de bonis communibus comparata. Et ne quis hac de causa novercam suam possit sibi vendicare ulterius in uxorem, uxores nec vendere nec emere promiserunt. Si tamen a sponſo patri, vel sponſæ matri, vel e converso, vestes & alia cœnodia data fuerint, vel promissa, vel si dos viro, vel donatio propter nuptias uxori data fuerit vel promissa, secundum quod iura permittunt, hoc nullatenus prohibemus. Inde promiserunt dicti Neophyti, quod nullus ex eis quacunque de causa novercam suam de cætero ducet in uxorem, vel uxorem fratris sui, vel etiam aliam sibi in primo, secundo, tertio, quarto consanguinitatis, vel affinitatis gradu attinentem absque Summi Pontificis dispensatione ac licentia speciali, & quod nullum utriusque sexus hæredem legitimum reputabunt, vel ad supradictam hæreditatis successionem admittent, nisi illos solos, qui de legitimo

matrimonio secundum Statuta Romanæ Ecclesiæ fuerint procreati. Et quod nullus filium suum vel filiam quacunque de causa per se, vel per alium abjiciet, vel occidet de cætero publice vel occulte, vel ab alio talia quocunque modo fieri consentiet vel permittet. Promiserunt etiam, quod quam cito puer alicuius natus fuerit, vel ad minus infra octo dies, si tandiu potest absque mortis periculo reservari, ipsum baptizandum facient ad Ecclesiam deportari, & a Presbytero baptizari facient, immergendo puerum ter in aquam, & dicendo: Puer ego te baptizo in Nomine Patris, Filii, & Spiritus Sancti. Et quia longo tempore Presbyteris & Ecclesiis caruerunt, & idcirco multi non baptizati ad inferos descendunt, & multi adhuc inter eos remanent baptizandi, facient intra mensem in forma Ecclesiæ baptizari, alioqui consenserunt, ut bona parentum, qui natos suos infra dictum tempus ex contemptu non fecerint baptizari, & etiam bona illorum, qui adulti baptismum pertinaciter recipere noluerint requisiti, publicentur, ipsique extra Christianorum fines nudi in tunica expellantur, ne boni aliorum mores ex eorum pravis colloquiis corrumpantur. Promiserunt & illi de Pomezania, quod infra proximum Pentecosten Ecclesias ædificabunt in locis inferius nominatis. Primam in villa, quæ vocatur Pogolowe alio nomine Puleus, secundam in villa, quæ vocatur Pastellivan, tertiam in loco, qui vocatur Lingves, quartam in loco, qui dicitur Liopiez, quintam in Chomor S. Alberti, sextam in Probis, septimam & Octavam in Gezia, nonam in Profile, decimam in Resia, undecimam circa antiquum Christburg, duodecimam in Rerdiz, tertiam decimam in novo Christburg. Illi autem de Warmia promiserunt, quod infra terminum ante dictum ædificabunt Ecclesias in locis inferius notatis. Primam in villa, in qua sedet Jedu, vel prope locum illum, secundam in Sutimes, tertiam in Bandadis, quartam in Stivia, quintam in Vuntenone, sextam in Bronsberg. Illi vero in Natania promiserunt, quod infra eiusdem terminum ædificabunt Ecclesias in Labegano, aliam in vicinia Thumonis, tertiam in Sveviert, & quamlibet istam Ecclesiarum tenebuntur ædificare & ornare ornamentis, calicibus, & libris, & aliis necessariis, prout decet. Illi de villis, qui sunt, vel erunt ad quamlibet Ecclesiam assignati, ut ad illam conveniant, & in ea vel ex ea Ecclesiastica suscipiant Sacramenta. Et promiserunt omnes prædicti, quod dictas Ecclesias

ANNO 1249. ædificabunt adeo honorabiles & decoras, quod plus videbuntur delectari in orationibus factis in Ecclesiis, quam in sylvis. Si autem prædictas Ecclesias non ædificaverint infra terminum supradictum, consenserunt, ut præfati Magistri & Fratres accipiant, vel accipi faciant ab unoquoque ipsorum, secundum proprias facultates aliquam rationabilem portionem, & ex his ædificare facient Ecclesias antedictas. Et promiserunt prædicti Fratres, quod dictis Ecclesiis ædificatis ipsi bona fide easdem Presbyteris conferent infra annum, eisque infradicta beneficia assignabunt. Et ipsi Neophyti promiserunt, quod ædificatis dictis Ecclesiis ipsi singulis diebus Dominicis & Festivis ad minus suas Parochiales Ecclesias frequentabunt. Præterea præfati Fratres cupientes, ut dicunt, ut in dictis Ecclesiis perpetuis temporibus digne Deo & laudabiliter seruiatur, singulas Ecclesias supradictas sic in rerum præsentia dotaverunt ad præsens; quod vero ad sustentationem Presbyteri uniuscuiusque Ecclesiae, de prædictis promiserunt & concesserunt octo mansos terrae, quatuor videlicet in campis, & quatuor in sylvis, & decimam viginti uncorum, duos boves, unum equum, vaccam, & si decima Presbyteri, quando advenerit, parata non fuerit, dabit ei etiam annonam, bladium ad faciendum pro se tertio & pro e quo prædicto, & etiam pro seminandis agris sibi assignatis, quousque tempus advenerit percipiendi decimam sibi assignatam, & insuper oblationes & legata, & alia, quae ei collocata fuerint intuitu pietatis. Promiserunt insuper dicti Fratres, quod quando ad maiorem pacem, & meliorem fortunam venerint, in duabus partibus terrae, postquam eis fuerint assignatae, & numero & beneficiis ampliant. Præterea promiserunt Neophyti saepe dicti, quod omnes utriusque sexus, tam iuvenes, quam adulti in quadragesima a carnibus & lacticiis abstinere, & in sexta feria similiter abstinere, et prout poterunt, ieiunabunt, et dies Dominicos et festivos ab omni servili opere servabunt. Et confessiones suas ad minus semel in anno facient proprio Sacerdoti, et in Pascha recipient Sacrosanctum Corpus Christi, et alia facient et cavebunt, quae debent boni cavere et facere Christiani, prout a Praelatis suis, et aliis viris bonis Catholicis fuerint eruditi. Cæterum ne Neophyti videantur ingrati libertatis et gratiae supradictae optaverunt, ut dicebant, concesserunt coram Nobis et aliis supradictis, et firmiter promiserunt, quod quia difficile esset nimis Ma-

ANNO 1249. gistro et Fratribus ante dictis omnes villulas Prussiae circumire pro suis decimis triturandis et adducendis, ipsi Neophyti et successores eorum decimam in horrea dictorum Fratrum annuatim conferent trituratam. Et insuper promiserunt, quod prædictorum Magistrorum et Fratrum omnium et singulorum vitam, membra, honorem et iura pro posse, et bona fide observabunt, nec consentient vel promittent tacite vel expresse, publice vel occulte, quod aliqua fiat proditio contra ipsos, et quod si ipsam noverint factam vel faciendam, eam pro posse impedient, vel ita prudenter revelabunt, quod ipsi Magistri et Fratres sibi poterunt praecavere, et quod cum Christiano vel Pagano foedera indebita, sive colligationes et conspirationes contra eosdem Magistrum et Fratres de cætero non facient, vel habebunt, et quod ad omnes expeditiones ipsorum ibunt decenter parati, et armati iuxta proprias facultates, et dicti Fratres coram Nobis et aliis ante dictis firmiter promiserunt, quod si qui ex supradictis Neophytis in expeditione ipsorum Fratrum a paganis vel hostibus captivati, ipsi Fratres sine suo damno ad liberationem illorum fideliter laborabunt. Et ut prædicta omnia firmiter et inviolabiliter in perpetuum observentur, Frater Hermannus Vice-Magister dictae Domus in Prussia pro se et universis Fratribus dictae Domus fidem dedit. Et prædicti Neophyti coram Nobis corporaliter iuraverunt, quod omnia et singula supradicta, sicut promissa sunt et concessa, in perpetuum inviolabiliter observabunt. Et haec omnia facta sunt de consensu partium, et concessa salvis in omnibus Apostolicae Sedis auctoritate, obedientia, dominio et iure, et salvo iure Praelatorum Patriae praesentium et futurorum, et salva omni Ecclesiastica libertate, et salvis omnibus privilegiis et libertatibus dictorum Magistrorum et Fratrum. Denique in signum quod præfati discordes reducti sunt ad verae pacis et concordiae unitatem, omnes offensas praeteritas perpetratas hinc inde Magister et Fratres dictis Neophytis de Pomesania penitus remiserunt, et illi eis similiter vice versa, et se invicem coram Nobis ad pacis osculum receperunt. In quorum omnium memoriam et testimonium praesentes literas Sigillo nostro et Episcopi supra dicti, qui Nobiscum in omnibus praesens fuit. Et quia Religiosus Frater Hermannus, Magister dictae Domus in Prussia, praesens non erat, Sigillis præfati Hermannii Vice-Magistri et Conventus in Balga et Henrici Marscalci di-

ANNO dictæ Domus in Prussia fecimus roborari. ANNO
1249. Actum Anno ut supra MCCXLIX. VII. 1251.
Idus Februarii.

XXIV.

1251. *Renovatio & Confirmatio Privilegii, ab HERMANNO de SALTZA Ordinis Teutonici Magistro, Culmensis Toruniensisque civitatis incolis concessi. Datum in Culmen An. 1251. Kalend. Octobr. Indidem.*

Frater Eberhardus dictus de Seyne, Præceptor Domus S. Mariæ Teutonicorum per Alemanniam, & Vices gerens Magistri Generalis per Livoniam & Prussiam universis Christi fidelibus præsentem paginam inspecturis, orationes in Domino Jesu Christo. Noverit universitas vestra, quod Nos, cum ad partes Prussiarum pro negotiis plurimis venissemus promovendis, inter alia, quæ Nobis diffinienda occurrerunt ibidem negotia, cives Culmensis ac Thoruniensis turbatos invenimus pro eorum Privilegio, quondam eis a Magistro bonæ memoriæ Fratre Hermanno dicto de Saltza, & Fratre Hermanno Balkone, primo eiusdem Terræ Commendatore, donato, & postmodum per incendium civitatis Culmensis amisso, cuius rei veritatem a Fratribus nostris ac aliis Viris honestis Nos plenius cognoscentes, de communi consilio Fratrum nostrorum ibidem existentium, pariter & consensu, dictos cives lætificantes, Privilegium prædictum ipsis restaurandum duximus, in hunc modum.

Frater Hermannus Domus Hospitalis S. Mariæ Teutonicorum Hierosol. Magister, & Frater Hermannus Balko eiusdem Ordinis in Prussia Provisor, nec non totus eiusdem Domus Conventus, universis Christi fidelibus hanc paginam inspecturis salutem in vero Salutari. Quanto plura, quantoque maiora Culmensis Terræ, ac præcipue civitatum nostrarum incolæ Culmensis scilicet & Thorunensis tum pro Christianitatis defensione, tum pro Domus nostræ promotione discrimina sustinebant, tanto ardentius atque efficacius in omnibus, quibus cum iustitia possumus, eis adesse volumus, & debemus. Hinc est quod eisdem civitatibus hanc indulgimus perpetualiter libertatem, ut earum cives eligant sibi in iisdem civitatibus singulos Iudices annuatim, qui Domui nostræ & communitati civitatum competant earundem.

II. Eisdemque Iudicibus cessimus per
TOM. IV.

petualiter de parte tertia multarum judicialium pro culpis maioribus pensatarum; pœnam minorum excessuum, quæ quotidiana dicitur, videlicet XII. nummos & infra, eis totaliter concedendo. Ita ut quidquid de talibus Iudex infra Tribunal indulserit, de quatuor solidis videlicet & infra, id etiam ex parte Domus nostræ sit indultum. Verumtamen de maioribus culpis, ut sunt homicidia, sanguinis effusio & his similia, Iudex absque Fratrum nostrorum assensu nihil remittat. Nos etiam partes illas, quæ Nos contigerint, in eisdem iudiciis vendere & infcedare cuiquam non debemus.

III. Igitur civitati Culmen dedimus ad prata, pascua & alios usus communes, a terminis cuiusdam villæ, quæ Ust appellatur per descensum Vissæ, usque ad terminos cuiusdam lacus, qui dicitur Rensehe, & de ipso lacu ascendendo usque ad villam, quæ Rude vocatur, & juxta terminos eiusdem villæ usque ad aliam villam Lunave dictam, & sic directe ad viam, quæ ducit ad Insulam S. Mariæ, per viam vero directe usque ad terminos cuiusdam villæ, quæ Grobene dicitur, & sic ulterius ad vallem, quæ Browina nuncupatur.

IV. Nec hoc tacendum est, quod liberum erit piscari sæpe dictis civibus in prædicto lacu, qui dicitur Rensehe, sicut & Nobis. Præterea supradicta bona tam in sylvis, quam in pratis & agris cum omni utilitate, quam Domus nostra percipere posset exinde, dicti cives in perpetuum libere possidebunt. Flumen vero Wislam a villa quadam, quæ dicitur Topulna, per descensum usque ad lacum, qui Rensehe vocatur, cum omni utilitate, exceptis insulis & castoribus, ad communes usus piscandi prædictis civibus & peregrinis duximus assignandum.

V. Civitati vero Thorun idem flumen in longitudine ac terminis Domini Cuiavienensis Episcopi ad unum milliare descendendo, & in terra in latitudine circa Wislam circumquaque per dimidium milliare cum omni utilitate, exceptis insulis & castoribus, ad communes usus civium & peregrinorum duximus assignandum.

VI. Statuimus autem in eisdem civitatibus Jura Megdeburgensia in omnibus sententiis in perpetuum observari, hoc indulto, ut cum reus aliquis Megdeburgh in sexaginta solidis puniri debeat, hic in triginta solidis Culmensis moneræ multetur. Eodem modo in culpis aliis proportionaliter observando,

VII. Si vero aliquis dubietatis scrupulus de jure judiciali vel de juris judicialii sententiis civitatibus emerferit, in
F eis-

ANNO 1251. eisdem idem articulus a Culmensis civitatis Consulibus requiratur.

VIII. Quia eandem civitatem capitalem esse volumus, ac digniorem inter alias jam constructas, & si quæ adhuc infra Wissam, Ozzam & Driwanzam constructentur.

IX. Dicti vero cives ac fædales earundem civitatum de communi consensu cesserunt de jure, quod in Wisla super navigio hætenus habuerunt, ipsum cum omni utilitate Domui nostræ libere resignando.

X. Hac tamen conditione præmissa, quod nos dictum navigium pro summa, quanta volumus & possumus locare seu vendere debeamus hominibus, quibus voluerimus, qui in civitatibus, Culmensi videlicet & Thorunensi, residentes justitiam exhibeant unicuique, & accipiant coram civitatum iudicibus earundem & nulum usque ad præsens consuetum debeamus absque augmento aliquo deinceps observare.

XI. Hiemali vero tempore, cum fuerit glacies, Fratres de consilio Judicum & Consulium earundem civitatum nulum statuunt, ut eorum discretioni videbitur expedire.

XII. Statuimus etiam, ut omnes Clerici & Viri religiosi, de quacunque Religione extiterint, absque omni nullo perpetualiter cum rebus eorum, quas secum habuerint, traducantur.

XIII. Quod si quis ex ductoribus navium ex prædictis aliquem traducere ausu temerario contradixerit, leviori culpæ subiaceat, quali scilicet quatuor solidorum pæna consuevit ascribi.

XIV. Promissimus etiam, ut in eisdem civitatibus nullas domos emere debeamus.

XV. Si vero aliquis domum aut aream suam Domui nostræ contulerit intuitu pietatis, eam ad alios usus construere non debeamus, nisi ad quos aliquis ex civibus construet domum suam, & eadem exinde jura & consuetudines observare, quæ & quas alii de suis domibus observabunt.

XVI. In his tamen conditionibus mutationes nostras, quas in eisdem civitatibus jam habemus, volumus non includi.

XVII. Parochiam in Culmine dotavimus quatuor mansis juxta civitatem, & aliis quadraginta, ubi eisdem fuerint demonstrati.

XVIII. Parochiam vero Thorunensem dotavimus quatuor mansis juxta civitatem, & aliis quadraginta, ubi ei fuerint assignati. Et in eisdem Ecclesiis Jus

Patronatus nostræ Domui retinentus, eis in Plebanis idoneis provisuri. ANNO 1251.

XIX. Cæterum si aliquæ Parochiæ in villis supradictorum civium fabricatæ fuerint, si tum villarum singulæ earundem octuaginta mansos vel amplius habuerint, promissimus Parochiarum quamlibet prædictarum quatuor mansis de nostra speciali parte dotare, & Jus Patronatus habebimus perpetuo in dotatis, eis etiam in idoneis Sacerdotibus provisuri.

XX. Ad hæc statuimus, ut si qua forte quæstio contra aliquem de bonis suis orta fuerit, si possessor vicinos ac alios conterraneos suos, quibus notum fuerit rem taliter se habere, & testimonium justæ possessionis habuerit, potius debeat obtinere bona illa, quam is, qui eum impetit, ab ipso eadem bona alienet.

XXI. Absolvimus autem prædictos cives ab omnibus Collectis iniustis, & hospitationibus coactivis aliisque exactionibus indebitis, ad omnia bona eis attinentia hanc gratiam extendentes.

XXII. Porro eisdem civibus nostris vendidimus bona sua, quæ a Domo nostra habere noscuntur ad hæreditatem Flamingicalem, ipsis & eorum hæredibus utriusque sexus ea cum omnibus proventibus in perpetuum libere possidenda, salvis tamen his, quæ Domui nostræ per totam terram duximus retinenda.

XXIII. Retinemus enim Domui nostræ in bonis eorum omnes lacus, castores, venas salis, auri argentique fodinas, & omne genus metalli præter ferrum, ita, ut tamen inventor auri, five is, in cuius bonis inventum fuerit, idem jus habeat, quod in terra Ducis Slesæ in huiusmodi talibus est concessum.

XXIV. Inventor autem argenti, five is, in cuius agris inventum fuerit, Jus Friburgense in huiusmodi inventione perpetualiter obtinebit.

XXV. Quod si lacus aliquis ad tres tractus sufficiens agris alicuius prædictorum civium adiunctus fuerit, si is, cuius agri sunt, eundem lacum loco agrorum acceptare voluerit, in sua ponimus optione. Si vero maior fuerit, quocunque instrumento in eo piscari voluerit, ad commodum duntaxat mensæ suæ, præter rete, quod Newod dicitur, habeat liberam facultatem.

XXVI. Item si rivus aliquis agros alicuius civis attigerit, ei, cuius agri fuerint, solummodo molendinum ædificare liceat in eodem: si vero idem fluvius aptus fuerit pluribus molendinis, Domus nostra in construendis eisdem aliis tertiam partem priorem sumptuum faciat, & per-

ANNO 1251. cipiatur perpetuo tertiam partem usum de constructis.

XXVII. Volumus etiam, ut de qualibet fera, quam ipsi vel eorum homines ceperint, exceptis urfis, porcis & capreolis, armum dextrum Domui nostrae reddere teneatur. Sane quod de lacubus, molendinis, seu feris posuimus, ad illos duntaxat cives extendimus, qui a Domo nostra, sicut supra dictum est, hereditati esse noscuntur.

XXVIII. Ipsi etiam hanc contulimus libertatem, ut bona sua, quae a Domo nostra possident, vendendi talibus sane, qui Terrae ac Domui nostrae bene competant, habeant facultatem, ita, ut hi, qui ea emerint, de manu Fratrum suscipiant, & Domui nostrae ad idem jus, idemque servitium teneantur, quod illi Nobis exinde facere debuerunt, & Nos ea ipsis porrigere sine ulla difficultate debemus.

XXIX. Licentiamus etiam, si forte aliquis antedictorum civium necessitatis causa allodium suum, vel X. mansos ad majus, ab aliis bonis suis separare voluerit, & vendere separatim, is idem jus, idemque servitium Domui nostrae debet facere de reliquo, quod prius de toto noscitur debuisse. Is vero, qui idem allodium vel X. mansos emerit, debet ratione eiusdem allodii cum armatura, quae Plata vulgariter dicitur, & aliis levibus armis, & uno equo ad arma talia competente Domui nostrae ad tale obsequium esse adstrictus, quale inferius plenius describetur.

XXX. Addentes, ut nullus eorum, qui nunc a Domo nostra hereditati esse noscuntur, hereditatem aliquam possit emere, praeter unam.

XXXI. Statuimus siquidem, ut quicumque XL. mansos vel amplius a Domo nostra emerit, is cum plenis armis & dextrario operto, & armis talibus competente & aliis duobus ad minus equitet.

XXXII. Qui vero pauciores mansos habuerit, cum Plata & aliis levioribus armis, & uno equo ad arma talia competente debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur, & contra omnes Terrae Culmensis turbatores.

XXXIII. Cum vero praefati Pomezani in Terra Culmensi, praestante Domino, fuerint ulterius merito non timendi, omnes cives praedicti ab omnibus expeditionibus sunt exempti, ad defensionem tamen Terrae, videlicet usque ad Wislam, Ossam & Driwanzam cum Fratribus pro-

cedere tenebuntur, ut praedictum est, ANNO 1251. contra Terrae quoslibet invasores.

XXXIV. Item statuimus, ut quilibet homo, hereditatem a Domo nostra habens, Fratribus nostris solvat exinde unum nummum Colonensem, vel pro eo quinque Culmensis, & pondus duarum marcarum cerae in recognitionem domini, & in signum, quod eadem sua bona habet a Domo nostra, & nostrae debeat jurisdictioni subesse, & Nos eum favorabiliter confovendo contra eos, qui sibi injuriam intulerint, debemus, in quantum possumus, nostrum praesidium impertiri. Praedictum autem censum singulis annis in die Beati Martini vel ab ipso ad XV. dies dare debent.

XXXV. Quicumque autem in praedicto termino non dederit censum suum, taliter puniatur: Post primos XV. dies in X. solidis; elapsis vero aliis XV. nisi persolverit, X. solidorum debito sit adstrictus; item evolutis aliis XV. diebus tertio in aliis X. solidis, si non solverit censum suum, puniatur, & nunc pro his XXX. solidis, & pro censu suo tempore non soluto, eius pignora sine omni contradictione accipi faciet, & habebit accepta, donec ei satisfaciatur Domus nostra.

XXXVI. Item si forte aliquis debitum obsequium suum, quod Domui nostrae debere dignoscitur in expeditionibus peragendis, non impenderit, & absens fuerit, Provisor Terrae de bonis absentis alium statuat loco sui, sic ut Domus nostra sui juris in hac parte sentiat nullatenus detrimentum.

XXXVII. Item statuimus, ut si forte aliquis ex supradictis civibus recedens a Terra pactiones suas Domui nostrae non fuerit profecutus, eidem infra XVIII. septimanas tres termini cum sententia praefigantur.

XXXVIII. Quod si infra easdem 18. septimanas non satisfecerit, poenae XXX. solidorum nostrae Domui reddendorum subiacet; & si nec tunc emendaverit, singulis sex septimanis ad satisfactionem in totidem Culmensis monetæ solidis compellatur. Si vero infra annum neglexerit emendare, Domus nostra se de omnibus bonis suis, donec satisfaciatur ei de omnibus, intromittat.

XXXIX. Volumus autem, ut de bonis praedictorum civium de quolibet aratro Teutonicali unus modius tritici, & unus siliginis in mensura Vladislaviensi, quae vulgari nomine Scheffel dicitur, cui mensura Culmensis est adaequata, & de Polonicali aratro, quod Hacke dicitur, unus modius tritici, in eadem mensura annuatim Diæcesis Episcopo pro Decimis

ANNO 1251. perfolvatur. Si vero idem Episcopus prædictos homines pro aliis decimis angariaverit, pro his Domus nostra tenebitur respondere.

XL. Item statuimus, ut una moneta, Culmenfis videlicet, sit per totam Terram, & ut de puro & mundo argento denarii fabricentur, ipsi quoque denarii in tanto valore perpetualiter perseverent, ut eorum LX. solidi ponderent unam marcā: & dicta moneta non nisi semel in singulis decenniis renovetur, & quoties renovata fuerit, XII. novi nummi pro XIV. veteribus cambiantur, ut unusquisque libere emat quamcunque rem, quæ venalis in foro portari consuevit.

XLI. Item quantitatem mansorum juxta morem Flammingicalem statuimus observari.

XLII. Absolvimus etiam totam Terram prædictam ab omni penitus telonei exactiōne.

Et ne præmissæ constitutiones, promissiones ac pactiones ab aliquo Successorum nostrorum infringi valeant aut mutari, præsentem paginam conscribi fecimus, eam bullarum nostrarum appensionibus roborando. Huius rei testes sunt Fratres nostri, Poppo de Osterna, Albertus de Langenberch, Theodoricus Marschalcus, Berlewinus in Culmine, Ludovicus in Quidzin Provisores; Seculares vero Burchardus Burggrafius Megdeburgenfis, Joannes de Pach, Fridericus de Scherwest, Bernardus de Kamentz, & alii quam plures, tam religiosi quam seculares. Acta sunt hæc in Thorun Anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo trigesimo tertio, quinto Kalendas Januarii. Quoniam igitur hoc Privilegium per Nos Fratrem Eberhardum de Seyne est renovatum, de consilio Fratrum nostrorum, civiumque sæpe dictorum consensu quædam in eo sunt mutata, articulis scilicet quibusdam exceptis & quibusdam interpositis, qui in Privilegio non continebantur antiquo. Ut autem hæc nostra felix donatio firma & inconcussa permaneat, ne in posterum ab aliquo possit infringi, cives quoque dicti super hac sui mutatione Privilegii nullum penitus gravamen sustineant, præsentem paginam Sigilli nostri munimine roboramus. Huius rei testes sunt Fratres nostri Ludovicus Provisor Pruffiæ, Henricus Commendator Terræ Culmenfis, Henricus Marschalcus, Henricus Stango in Christeburg, Harthmundus in Elbingo, Mengotus in Balga, Zuhalo in Zantir, Joannes in Culmine, Ravino in Thorun, Hertwicus in Redino Commendatores, Fratresque Domus se-

niores, Theodoricus de Sulinge, Conradus de Norenberch, Volpeltus de Marburg, Henricus de Moguntia: Seculares vero Joannes Scultetus, Reinico, Razo, Radolphus, Ludeko, Eckhardus, Wasmundus, cives Culmenfes: Fædales vero Hildebrandus Senior, Gotfridus, Fridericus de Neu, Wilhelmus, Hermannus Schultetus in Thorun, Dithardus, Conradus, Lampertus, Lutdechus, & alii quam plures tam Religiosi quam Seculares. Datum in Culmine Anno Incarnationis Dominicæ millesimo ducentesimo quinquagesimo primo, Kalendis Octobris.

XXV.

SUENTOPELCI Ducis Pomeraniæ Literæ, quibus pacem & concordiam cum Ordine Teutonico opera JACOBI Archidiaconi Leodiensis initam se servaturum promittit. Actum in Harena juxta Insulam Fabri Anno 1253. III. Kal. Aug. *Indidem.*

Universis Christi fidelibus præsentem paginam inspecturis S. Dei Gratia Dux Pomeraniæ salutem in Domino. Noverit Universitas vestra, quod Nos pro reconciliationis fide jam dudum inter Nos ex parte una, & Religiosos Viros Magistrum & Fratres Domus Teutonicorum in Prussia ex altera, mediante Honorable Viro, Magistro JACOBO Archidiacono Leodiens. nunc Lundun. Domini Papæ in Polonia & Prussia Legato unita, observanda promittimus, quod Nos de cætero universa & singula, quæ in ipsius Magistri JACOBI Litteris super habitis discordiis confectis continentur, servabimus illibata, superaddentes illi pænæ in Litteris prælibatis contentæ, quod si Nos Terram prædictorum Magistri & Fratrum cum centum viris equitibus vel pluribus hostiliter invaserimus, vel foedus societatis occulte vel manifeste cum aliquibus Paganis vel Christianis inierimus contra ipsos, Castrum Dantzig, & Terra cum pertinentibus omnibus ad prædictorum Fratrum dominium devolvatur, cedentes omni juri, quod in ipsis habere dignoscimur vel habemus. Soluturi nihilominus 2000. Marcarum, quæ jam nomine pænæ pro eo, quod compositionem inter Nos initam non observaverimus, supradictis Fratribus solvere debebamus, quam pœnam pro bono pacis relaxarunt, si, ut prædiximus, compositionem inter Nos initam, & sub Sigillis authenticis consignatam, studuerimus obser-

1251.

1253.

fer-

ANN^o 1253- servare. Præterea omnes quæstiones, quæ in ipsis moveri possunt super damnis & iniuriis, a quibuscunque personis de nostro districtu, absolvimus, & promittimus Nos pro ipsis Fratribus, si contra eos in iudicio contendere quis voluerit, iudicium subituros, ac soluturos quidquid sententiatum fuerit contra eos, excepto eo, quod si Dominus Episcopus Cuiaviensis super aliquibus articulis voluerit contendere, ipsi Fratres pro se respondebunt, & faciant, quod de iure sit faciendum. Fratres vero supradicti similiter ab omnibus impetitionibus eorum destructivis absolvere Nos promiserunt. Acta sunt hæc coram Filio meo Mestwino, eo consentiente & Nobiscum jurante, se servaturum singula supradicta. Primislao Palatino, Swerzo Pantino Pincerna, item Dapifero, Castrone, Paulo Militibus, & pluribus aliis præsentibus. In Harena juxta Insulam Fabri Anno Domini 1253. 3. Kal. Aug. in die Sanctorum Abdon. &c.

XXVI.

1255. *Conventio inter CASIMIRUM Ducem Cuiaviæ & Magistrum Ordinis Teutonici, qua medietatem terræ Lubaviæ idem Magister præfato Duci cedit, & certus iniuriarum judicandarum modus præscribitur. Actum in Juvene Vladislavia Anno 1255. Ex Originali Sigill. 5.*

In Nomine Domini Amen.

Nos Frater Poppo, Hospitalis S. Mariæ Jerosolimit. Magister, notum facimus omnibus præsentem nostram paginam inspecturis, quod cum inter Illustrẽ Principem KASIMIRUM Ducem Cuiaviæ & Lanciciæ ex una parte, & Nos ex alia, super diversis Articulis quæstio vertetur, tandem prudentium virorum consilio mediante, de consensu & voluntate Partis utriusque, nec non & Fratrum nostrorum consilio, talis inter Nos amicalis ordinatio intervenit, quod Nos mediam partem Terræ Lubaviæ, secundum tenorem Privilegiorum olim inter Dominum Boleslaum Fratrem dicti Principis quondam Ducem Masoviæ, & inter Nos conceptorum, dimittimus pleno jure, dominio & potestate præfato D. CASIMIRO, quam etiam medietatem Terræ Domini Ducis KASIMIRI magis vicinam, & melius adjacentem iusta facta divisione eidem curavimus assignare. Nobis etiam vice versa dictus Dominus pro-

TOM. IV.

ANN^o 1255- mist omnia adimplere, ad quæ per Pri- ANNO vilegia Patris sui bonæ memoriæ, vel 1255- ipsius est Nobis & Fratribus obligatus. De iniuriis vero & damnis inter Nos factis per Nos vel nostros est taliter ordinatum, quod ad ea, quæ non sunt in forma iudicii, vel per aliũ modum decisa, eligantur quatuor viri, duo videlicet Frater Henricus Commendator Terræ Culmensis, & Reinco civis oppidi Culmensis ex parte præfati Ducis in nostra Terra. Nos vero & Fratres, duos Bugossa Comitem Palatinum Cuiaviæ, & Vicranum Scultetum de Gnewkaw duximus eligendos, coram quibus decidentur omnia iustitia mediante. Quæcunque vero postmodum emerferint, inter homines sapius nominati Ducis & nostros, actor forum rei sequatur, ubi si iustitiam non invenerit, recursus habeatur ad superiorem. Piscatura etiam in Wisla, ubi communiter aquam habemus cum præfato Duce, libera erit per totum dicto Domino CASIMIRO & Nobis. Ordinatũ est etiam inter dictum Ducem & Nos, quod quicunque servorum præfati Ducis in terram nostram confugerit, & ipse per literas suas Nobis significaverit, dicens bona fide ipsum sibi esse servitutis vinculo obligatum, ipse servus ei sine omni contradictione restituetur. Si vero servus suus eidem incognitus est, per sex testes, quos dicet fide dignos, ipsius conditio probabitur servitutis, ac nunc dicto Duci cum uxore & pueris & bonis suis omnibus salvo jure matrimonii in omnibus dimittetur. Quæ omnia dictus Dux Nobis promisit vice versa observare. In Wisla vero, quæ ipsi & Nobis est communis, nec per eum, nec per Nos clausura aliqua constructur. Insuper promittimus, quod nulli volenti impugnare dictum Ducem, vel terram ipsius impedire, nec per Nos, nec per nostros impendemus auxilium, consilium & favorem, quæ etiam dictus Dux Nobis bona fide promisit. Præterea dictus Dux omni juri, actioni, vel commodo, quod sibi ex donatione Domini Papæ super terris Polesia & Galenz competebat, renunciavit, & Nos nostræ appellationi similiter renunciavimus, in cuius rei memoriam perpetuam, præsentem nostram paginam nostro, & Venerabilium Patrum Cuiaviensium & Lubicensium Episcoporum, qui huic negotio interfuerunt, & Fratris Erhardi Custodis Poloniæ, Ordinis Fratrum Minorum Sigillis duximus confirmandam. Acta sunt hæc in Juvene Vladislavia, Anno ab Incarnatione Domini MCCLV. præsentibus Godofredo Sacerdote dicto è Mulisin, Borcardo Vice-Magistro Prus-

G

siz,

ANNO 1255. *fix*, Henrico Commendatore Terræ Culmenſis, Burchardo dicto de Parcha, Fratre Birſlavo, Conrado dicto de Nurberg, Rabnone Commendatore de Thorn, & aliis pluribus Fratribus de Domo Teutonica.

XXVII.

ALEXANDRI Papæ IV. *Epistola, qua Regem OTTOGARUM ad ferendam Fratribus Ordinis Teutonici contra Prussos opem hortatur. Indidem.*

Illustri Regi Bohemice.

Regis æterni benignitas magnitudinem suæ gratiæ circa Te multipliciter noscitur effudisse, sed in eo potissimum, quod Te in piis operibus reddidit studiosum: ex quibus datur plenitudo fidei, quod Tu in præſenti vita, Regia dignitate præfulgens, & copiosus in prosperis, tandem cœlestis coronæ gloriæ apud ipsius Regis clementiam consequeris, tuo claro nomine, ob illam tamen in multis partibus interim relucente, quod Tu olim pro fide Catholica in Prussiae partibus ad honorem Divini Nominis, magnifice promovenda, Crucis assumpto signaculo, illic personaliter cum magna & famosa bellatorum multitudine processisti, Paganos in Terra Sambiae constitutos conterendo taliter virtute tui brachii, quod ipsam per Dei gratiam Christiano Dominio subiugasti. Processu vero temporis Tu pie considerans, quod ex multiplicato studio beatorum operum maior proveniat cumulus præmiorum perennium, denuo Crucis characterem tuis humeris affixisti, ut Divinae Tibi suffragante potentia Maiestatis Fideles Christi defendas a discrimine, quod eis posset per sævitiam Paganorum, aut aliorum infidelium imminere. De tanta siquidem tuorum excellentia meritum Nos in Domino multa jucunditate perfusi Serenitatem tuam affectuose rogandam duximus & monendam, in remissionem Tibi peccatorum iniungentes, quatenus deliciosum Tibi constituens, quod semper fervens & stabilis in iis, quæ Deo sunt placita & opportuna salute Fidelium, habearis, dilectis Filiis Fratribus Hospitalis S. Mariæ Teutonicorum, quorum plurimi pro defensione fidei Catholice per manus infidelium in eisdem Prussiae partibus denuo crudelissime sunt occisi, reliqua parte ipsorum mortis periculum habente præ oculis propter obsidionem durissimam, quam sustinent a Paganis, dextra triumphali sine dilatione subvenias, & tui laboris pristini fructum amœnissimum de Paganorum

ANNO 1255. ipsorum spurcida potestate resummas, ita, quod & Nos, qui Te Filium benedictionis & gratiæ paterna in Domino sinceritate diligimus, ad ea, per quæ Tibi secundum Deum, honoris & prosperitatis augmentum provenire valeat, esse promptissimi gaudeamus, & pietas regnantis in sæcula Domini Jesu Christi, qui effectum placendi ac serviendi sibi diligenter Tibi contulit, post deorsum feliciter præſentis vitæ spatium, Te clementer aggreget Collegio Principum supernorum.

XXVIII.

ALEXANDER PP. IV. *mandat Episcopo Culmenſi, ut Conventionem inter CASIMIRUM Cuiavie Ducem & Magistrum ac Ordinem Cruciferorum de terra Lubavie factam curet inviolabiliter observari.* Datum Neapoli VII. Id. Maii, Pontificatus Anno primo. *Ex Originali.*

ALEXANDER Episcopus Servus Servorum Dei Venerabili Fratri Episcopo Culmenſi Salutem & Apostolicam Benedictionem. Exhibita Nobis dilectorum Filiorum Magistri & Fratrum Hospitalis S. Mariæ Teuton. in Prussia petitio continebat, quod cum inter ipsos ex parte una, & Nobilem Virum K. Ducem Cuiavie & Lanthitiae super possessionibus Lubavie, ac diversis aliis articulis ex altera, materia quæstionis fuisset exorta, demum bonis viris medianibus amicabile inter Partes compositio intervenit, prout in patentibus Literis confectis exinde, ac dicti Ducis, & Venerabilium Fratrum nostrorum Cuiavienſis & Lubicensis Episcoporum Sigillis munitis plenius continetur. Quare humiliter petebant a Nobis, ut eandem compositionem Apostolico curaremus munimine roborare. Nos itaque ipsorum supplicationibus inclinati, Fraternitati tuæ per Apostolica scripta mandamus, quatenus compositionem ipsam sicut rite sine pravitate, provide facta est, & ab utraque parte sponte recepta, & hætenus pacifice observata, facias per Censuram Ecclesiasticam Appellatione remota inviolabiliter observari. Datum Neapoli septimo Idus Maji, Pontificatus nostri Anno primo.

XXIX.

Privilegium SAMBORII Ducis Pomeranice, quo telonii libertatem in

ANNO
1255

in terris suis Elbingensibus concedit. Datum in Dirsove Anno 1255. XVII. Kal. Jun. Ex Tabulario Illustrissimi ac Excellentissimi Comitis Zaluscii Episcopi Kiioviensis.

In Nomine Sanctæ & individuae Trinitatis Amen.

SAMBORIUS Dei gratia Dux Pomeraniae universis Christi fidelibus, presentem paginam inspecturis, salutem in Domino. Notum esse cupimus, tam presentibus, quam futuris, quod Nos Civitati Elbingensi propter servitia specialia, quibus Nobis sæpius parata fuit, contulimus in perpetuum talem telonei libertatem, quod unusquisque civium prædictæ civitatis per totum Dominium nostrum transeat, tam in terra, quam in aqua, absque omni telonei exactione. Ut autem hoc factum a posteris ratum maneat & inconcussum, præsens scriptum nostri Sigilli munimine roboravimus ad cautelam. Datum in Dirsove Anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo quinto, decimo septimo Kalendas Junii.

XXX.

1257. *Conventio CASIMIRI Cuiavice & Lencicie Ducis cum Fratribus Ordinis Teutonici in Prussia de non impetendis eorum possessionibus, præcipue vero Terra Sausin nuncupata, item de villa Rogow, pro qua sexaginta marcas argenti dictis Fratribus persolvit. Actum in Antiqua Vladislavia Anno 1257. pridie Non. Aug. Ex Originali Sigill. 1.*

In Nomine Sanctæ Trinitatis Amen.

Noverint omnes CHRISTI fideles tam presentes quam futuri, quod Nos KAZIMIRUS Dei Gratia Dux Cuiavice & Lanthicie cum Fratre Gerardo Præceptore Fratrum Domus Theutonice in Prussia & Fratre H. Commendatore Terræ Colmensis, & Fratre H. Commendatore de Crienburg, & Fratre H. Commendatore de Thorun, & quibusdam Fratribus eiusdem Ordinis in Antiquam Vladislaviam ex mutuo condicito convenientes omnem controversiam, quæ super diversis quæstionibus, quæ inter Nos & ipsos dudum versata est, per amicabilem compositionem amputavimus, pace & concordia perpetua inter Nos & dictos Fratres stabilita. Sed quia acta mortalium

delet oblivio, nisi scripturarum perennentur testimonio, quædam, quæ ibidem ordinata sunt, ut concordia perhennius observetur, de mutuo consensu utrarumque Partium conscripta sunt in hæc verba. Nos KAZIMIRUS prædictus Dux sufficienti cautione præstita spondimus pro Nobis & Hæredibus nostris, quod omnes terras sive hæreditates, quæ sæpe dicti Fratres in præsentem possident, & terras, quas labore bellico expugnabunt, sive quocunque alio justo titulo in futurum possidebunt, nullatenus deinceps impetemus, sed ipsos Fratres in omnibus, quæ conservandæ concordie opportuna fuerint, studebimus efficaciter promovere. Præterea sæpe nominati Fratres de Lubovia Nobiscum concordaverunt, sicut in Litteris ex utraque Parte confectis plenius continetur, & Nos cessimus de impetitione Terræ, quæ Sausin vulgari-ter nuncupatur. Item pro villa Rogov sita prope Juvenem Vladislaviam solvimus sexaginta marcas antefatis Fratribus usualis argenti, renuntiantibus eisdem omni quæstioni, quæ super eiusdem villæ proprietate ipsis competeat. Acta sunt hæc mediantibus Religiosis Viris Gardianis Vladislaviensibus & Thorunensibus, presentibus multis Nobilibus Viris & honestis. Ut autem omnia supra scripta inviolabiliter observentur, presentem paginam Sigillo nostro duximus roborandam. Datum in Antiqua Vladislavia Anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo septimo pridie Nonas Aug.

XXXI.

ALEXANDER Papa IV. *donationem Terræ Culmensis Ordini Teutonico a CONRADO Duce Mazovice factam confirmat, omniaque tam acquisita, quam in posterum ab eodem Ordine acquirenda in jus ac proprietatem Sedis Apostolicæ suscipit. Datum Viterbii VII. Kal. Aug. Pontificatus Anno tertio. Ex Orig.*

ALEXANDER Episcopus Servus Servorum Dei. Dilectis Filiis Magistro & Fratribus Hospitalis S. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitanorum Salutem & Apostolicam Benedictionem. Pietati proximum & rationi consonum arbitantes, ut vobis, qui voluptatibus sæculi derelictis tollentes Crucem, secuti estis Dominum Crucifixum, omnem quam cum Deo possumus favoris gratiam liberaliter impendamus, præsertim cum Nos licet immeriti vices eiusdem Domini geramus in

ANNO 1257. terris, qui sua vestigia sequentibus perennis vitæ præmia largietur in cælis. Hinc est, quod sicut vestro relatu didicimus, cum vos ad Prussæ partes Salvatoris virtute præambula procedentes in Terra nomine Colmen, quam a Christianis longis retro temporibus habitatam, Prædecessoribus claræ memoriæ CONRADI Ducis Poloniæ dominantibus in eadem, idem Dux vobis pro salute sua & fidelium in confinio dictarum partium positorum, pia liberalitate donavit, prout in eiusdem Privilegio super hoc confecto plene perspeximus contineri, constructis per vos Castris & Villis non absque multis laboribus & expensis, & Prutenorum impetu Divina propitiante gratia refrænato, ac dictorum salute procurata fidelium, quos a multis temporibus afflixerat eorundem insania Prutenorum, Prussæ partem Christiano nomini reddideritis subiugatam. Nos ad instar felicitis recordationis J. Papæ Prædecessoris nostri volentes, ut pro eiusdem acquisitione terræ eo plenius vester animus invalescat, quo vos & existentes ibidem fidei Catholice professores a Nobis obrinebitis gratiam specialem, quod a vobis suffragante exercitu Christiano jam de ipsa terra Auctore Domino noscitur acquisitum, in jus & proprietatem Beati Petri suscipimus, & eam sub speciali Apostolice Sedis protectione ac defensione perpetuis temporibus permanere sancimus, ipsamque vobis & Domui vestro cum omni jure & proventibus suis concedimus in perpetuum libere possidendam, ita, ut per vos aut alios dicta terra nullius unquam subiciatur dominio potestatis. Quæ vero in futurum largiente Domino, insistendo defensionem Christianitatis, de terra Paganorum in eadem Provincia vos contigerit adipisci, firma & illibata vobis vestrisque successoribus sub jure ac proprietate Sedis Apostolice eodem modo statuimus permanens. Caeterum in eadem terra dispositioni Sedis Apostolice reservamus, ut per ipsam, cum vos propitiacionis Divinae munere optata eiusdem terræ spatia contigerit obtinere, ac de statu ipsius per vos plenius fuerimus informati, ordinetur de constituendis in ipsa Ecclesiis & instituendis ibidem Clericis, Episcopis & Praelatis aliis, nec non de providendo, quod iidem de præfata terra congruam habeant portionem, & quod promissiones ac pactiones, quas præsentibus habitatoribus eiusdem terræ fecisse noscimini, aut futuris facietis, in posterum a vobis valeant observari, & quod in recognitionem domini, & perceptæ a Sede Apostolica libertatis Ecclesiæ Ro-

manæ census annuus persolvatur, sicut ANNO 1257. in Domino ad honorem Ecclesiæ, ac utilitatem vestram visum fuerit expedire. Tenorem autem prædicti Privilegii vobis a præfato Duce concessi, de verbo ad verbum præsentibus fecimus annotari, qui talis est:

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Amen. Quoniam juxta Verbum &c. Vide ad An. 1230.

Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ protectionis, concessionis & constitutionis infringere. vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum Eius se noverit incursum. Datum Viterbii septimo Kalendas Augusti, Pontificatus nostri Anno tertio.

XXXII.

CASIMIRUS Dux Cuiaviæ Ecclesiæ S. Trinitatis in Culmensche donat mediam partem Terræ Lubaviæ. Actum An. 1257. XVI. Kal. Sept. Ex Originali.

In Nomine S. & Individuæ Trinitatis, Amen.

Noverint universi tam præsentibus quam futuri, quod Nos KAZIMIRUS D. G. Dux Cuiaviæ & Lanciciæ de consensu & voluntate dilectorum Filiorum nostrorum Lesticonis & Semomisonis, nulla cogente necessitate, imo spontanea voluntate, Deo thesaurizare cupientes, pro salute animæ nostræ, nec non liberorum nostrorum, & pro redemptione animæ Patris nostri & Uxoris nostræ CONSTANTIÆ mediam partem Terræ Lubaviæ, quæ nostra fuit, Ecclesiæ S. Trinitatis in Culmensche contulimus perpetuo possidendam. Fratres autem dictæ Ecclesiæ de liberalitate sua unam Missam singulis diebus pro anima Uxoris nostræ defunctæ dicere non omittent. Ad maius ergo robur super præmissis confectum præsens Instrumentum nostri Sigilli characterere duximus roborandum. Acta sunt hæc super fluvium Wel, Anno gratiæ 1257. die B. Eufemiæ Virginis 16. Kalendas Septembris. Testes autem huius rei sunt Senior Bogusa Palatinus Cuiaviensis, Johannes Castellanus Lanciciensis, Albertus Castellanus Wladislaviensis, Noworid Castellanus Dobrinenensis, Jacobus Plenus Plonicensis, Eustachius Eberhardus, Conradus Cives Culmenses, Laurentius Miles, & Joannes Marcerarius.

ANNO
1260.

XXXIII.

Idem sub specialem Sedis Apostolicæ protectionem suscipit omnes Terras & Regiones, quas Ordo Teutonicus de manibus Paganorum eripuerit, dummodo constet dictas Terras ad Christianos nunquam pertinuisse, easque Fratribus eiusdem Ordinis in perpetuum possidendas concedit. Datum Anagninæ VIII. Kalen. Febr. Pontificatus Anno sexto. Ex Originali.

ALEXANDER Episcopus Servus Servorum Dei Dilectis Filiis Magistro & Fratribus Hospitalis S. Mariæ Teutonicorum Irosolimitani Salutem & Apostolicam Benedictionem. Operis evidentiā declarante, quod vos ad hæc ferventer insistitis, ut cultum Catholicæ fidei tam in Orientis, quam Prussiæ ac Livoniæ & in conterminis eis partibus ad Dei gloriam amplietis, Sedi Apostolicæ delectabile redditur, ut vos gratiosi favoris affluentia prosequatur. Hinc est, quod Nos vestris supplicationibus inclinati omnes terras, regiones, castra, villas seu oppida, & quæcunque loca, quæ vos adiuti subsidio exercitus Christiani eripere poteritis de manibus Paganorum, dummodo non pertineant ad aliquos Christianos, vel Christiani ea non possederint a tempore, cuius memoria non existit, ex nunc in jus & proprietatem B. Petri suscipimus, & illa sub speciali protectione ac defensione Apostolicæ Sedis, postquam ad Christianum cultum reducta fuerint, perpetuis temporibus permanere sancimus, ipsaque vobis & Domui vestræ cum omni jure & proventibus ac decimis exinde proventuris concedimus in perpetuum libere possidenda, ita, quod terræ, regiones, castra, villæ aut oppida & loca huiusmodi per vos, aut quoscunque alios nullius unquam subiciantur dominio potestatis: volumus tamen, quod postquam illa Deo propitio a vobis fuerint acquisita & possessa pacifice, vos ipsorum omnium & prædictarum etiam decimarum certam partem Ecclesiis, earumque Praelatis constituendis ibidem, juxta providentiam Sedis Apostolicæ, teneamini assignare. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostræ protectionis & concessionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum Anagninæ, octavo Kalendas Febr. Pontificatus nostri Anno sexto.

ANNO
1260. Pontificatus nostri Anno sexto.

XXXIV.

CASIMIRI Lancicie & Cuiavie Ducis Compromissum cum Magistro Ordinis Teutonicum Hanno de Sangerhausen in Arbitros mutuarum controversiarum. Actum in June Vladislaw An. 1263. Ex Originali. Sigil. 2.

Nos KASIMIRUS Dei Gratia Lancicie & Cuiavie Dux notum volumus esse universis præsentem paginam inspecturis, quod cum inter Nos ex una parte, & Magistrum summum nomine ANNO, & Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum in Prutia ex altera, multæ discordiæ fuissent exortæ super dampnis & iniuriis hinc inde illatis ad perpetuam pacem inter Nos & Fratres prædictos firmandam, ad instantiam proborum virorum Nos KASIMIRUS Dux prædictus pro Nobis & nostris Hæredibus in Nobilem Virum Ducem SAMBORIUM, & in Venerabilem Patrem Dominum VELMIRUM Vladislaviensem Episcopum ex una parte, & Magister ANNO prædictus pro se & Fratribus suis tam præsentibus quam futuris, in Fratrem Fredericum de Hufen, & Fratrem Johannem de Wegeleyhen ex altera, nec non & in Venerabilem Patrem Henricum Culmensis Episcopum de communi consensu Partium tanquam in veros Arbitros compromissimus sub pœna mille marcarum argenti, ratum habituri & firmum, quidquid dicti Arbitri super præmissis duxerint arbitrandum, ita tamen, quod ad quamcunque Partem dictus Culmensis Episcopus cum duobus ex istis Arbitris se inclinaverit, illorum prævaleat sententia, si omnes in unam non poterunt sententiam concordare; damus eis auctoritatem continuandi diem dici usque in diem Dominicam, nisi de consensu Partium in ulteriorem terminum prorogetur. Et quia iudicia Fratrum Terræ Prutiæ discordant a juribus Terræ nostræ, damus eisdem potestatem jus aliquod commune nostris & eorum hominibus statuendi, quod juri sit consonum & æquitati. Insuper pœna appositæ arbitrium non tenenti & non servanti applicetur. In cuius rei testimonium præfens scriptum nostrorum Sigillorum appensione duximus roborandum. Actum in June Vladislaw Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo tertio.

H

XXXV.

ANNO

XXXV.

1264.

Transumptum donationis partis Territorii Culmensis cum Castro Grudenz, aliisque centum villis in eodem Territorio per CONRADUM Ducem Masoviae CHRISTIANO I. Episcopo Prussiae factae. Datum Thorun. Anno 1264. Ex Originali Sigilla 5.

ANSELMUS Dei Gratia Episcopus Warmiensis, Apostolicae Sedis Legatus universis, ad quos praesens scriptum pervenerit, salutem in Domino sempiternam. Litteras subnotatas veris sigillis subscriptorum munitas vidimus & perlegimus in haec verba: *In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis Amen. Ego CONRADUS Dei Gratia Dux Mazoviae & Cuiaviae notum facio omnibus fidelibus tam futuris quam praesentibus, quod Venerabili Domino CHRISTIANO Episcopo Prussiae primo &c. Vid. ad An. 1222. pagina 2.*

In huius rei testimonium praesens scriptum nostri ac Honorabilium Virorum Fratris Annonis Hospitalis Sanctae Mariae Teutonicorum Ierosolimitani Magistri, Fratris Conradi de Nüremberg Praeceptoris Allamanniae, & Fratris Lodewici de Battersheim Magistri Prussiae & Commendatoris Bohemiae, qui etiam superscriptas Litteras viderunt & perlegi fecerunt Sigillorum munimine roboramus. Datum Thorun Anno Domini millesimo ducentesimo sexagesimo quarto, Mense Februarii

XXXVI.

1271. *Instrumentum Concordiae inter BOLESLAUM Ducem Poloniae & THEODORICUM de Gadersleben Magistrum ac Fratres Ordinis Teutonicorum in Prussia opera Episcopi Vladislaviensis sancitae; quo BOLESLAUS pro illatis damnis dictis Fratribus centum sexaginta marcas argenti se soluturum promittit. Actum in Juvene Vladislavia An. 1271. d. 31. Octobr. Ex Orig.*

NOS BOLESLAUS Dei Gratia Dux Poloniae. Ad notitiam universorum harum testimonio reducimus profitentes, quod inter Nos & dilectum Amicum nostrum Fratrem Th. de Gadersleben Magistrum Ordinis Teutonicorum & Fra-

tres suos super dampna sibi per nostros ANNO homines Polonos illata super bonis suis in 1271. Orłow, Murin & Slesow, ac in villis suis adiacentibus tempore guerrae & obsidionis per Nos Terrae Cuiaviae & civitatis Juvene-Vladislaviensis compositionem fecimus infra scriptam. Praesente Venerabili Patre nostro Domino VELYMIRO Ecclesiae Vladislaviensis Episcopo mediatore ac interlocutore salubriter existente, caeterisque nostrae Curiae fidelibus ad hanc concordiam dantibus operam efficacem videlicet in hunc modum: Nos dabimus dictis Fratribus pro dampno eorum in supradictis locis per nostros homines ipsis illato centum & sexaginta marcas argenti usualis in tribus terminis depuratis, scilicet in Purificatione S. Mariae Virginis sexaginta marcas, item infra Octavas Paschae quinquaginta marcas, item in Octava Beatorum Petri & Pauli Apostolorum quinquaginta marcas, ad huius pecuniae persolvendae plenam securitatem ipsis obligavimus una Nobiscum personas inferius annotatas pro fidejussoria cautione, Petrum nostrum Cancellarium, Tomislavum Pincernam Ponzanensem, Venceslavum de Starigrod, Zementam de Duffin, Nicolaum de Zarnkow, Sbilutum de Razim, Slafanum de Brod Castellanos, Rosconem Subcamerarium Gneznensem, Sandivogium Marschalcum, Nicolaum Subdapiferum, Mathiam Palatinum, Rozzaliium de Juvene Vladislavia, Bezzadonem de Zagople, Petrum de Razegow, Albertum Thesaurarium, & Nicolaum Subjudicem Castellanos Cuiavienfes. Caeterum aliquos homines & Prutenos de Terra Domini M. Ducis Pomeraniae ibidem fuisse super dampnis saepedictorum Fratrum praesentibus contestamur, de quibus justitiam consequendi ipsis consilium promittimus & juvamen. Fratres vero singuli fidelitatem Nobis & amicitiam promiserunt. Et quia Sigillo proprio caruimus, Sigillo Venerabilis Patris nostri Episcopi Vladislaviensis usi sumus. Actum in Juvene Vladislavia Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo primo, in Vigilia omnium Sanctorum.

XXXVII.

SAMBORII Ducis Pomeraniae donatio Terrae Wenzেকে, aliarumque illi adiacentium cum pleno jure ac dominio Ordini Teutonico. Datum in Elbingen Ar. 1276. IV. Kal. Apr. Ex Origin.

Vuniversis Christi fidelibus tam praesentibus, quam futuris praesentem paginam

ANNO 1276. Dux Pomeraniae salutem in omnium Salvatore. Quoniam universonum Creatori non possumus sollicitudine debita deservire, nec ipsius benignitate quotidianis nos supplicationibus commendare, saluberrimum arbitramur illis Eleemosinarum praebere subsidia, qui in Dei servitio, devotis orationibus, caeterisque spiritualibus exercitiis succincti baltheo Militiae Jesu Christi strenue occupantur. Ad notitiam igitur universonum cupimus devenire, quod Nos Terram nostram Wenzeke alio nomine vocatam Meweict, & Terras adiacentes distinctas sub terminis infra scriptis, ob honorem & reverentiam Jesu Christi, ac ipsius Matris Virginis Gloriosae, pro animae nostrae remedio & salute, Hospitali, Domui ac Ordini Domus Teut. damus, conferimus ac tradimus in manus Fratris Conradi de Thierberch Magistri Prussiae in veram ac puram Eleemosynam perpetuo possidendas, quarum terminos sic duximus distinguendos: Primus terminus est a Werissa, ubi Wislam influit, descendendo inferius circa Wislam ad villam Rossizina, & villam eandem cum Terra adiacente usque ad vallem Garzeke, & ab illa directe usque ad villam Monachorum Raychowe, & ab eadem directe usque ad Verissam, & ab illa directe ascendendo usque ad Castrum Staregarde, & a ponte ibidem transeunte Verissam & publicam stratam, quae tendit versus Sweze usque ad Granizam Timow, & ab illa usque Wangremiza, & eandem aquam & Terram inferius descendendo usque Verissam, ubi Wislam influit, in primo termino superscripto, omnia haec praedicta bona libere & sine omni onere cum omnibus suis pertinentiis, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, saltibus, paludibus, stagnis, piscariis, castoribus, ac omnibus venationibus quarumcunque ferarum, cum fluvio Wisla & aliis fluviiis, aquis, aquarumque decursibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis, insulis, foris, monetis, teloneis terrarum & aquarum, montibus, vallibus, argenti que fodinis, & omne genus aeris sive metalli ac gemmarum, fontes vel venas salis, & quidquid omnino in terra, vel supra terram seu in aquis inventum fuerit, cum omni utilitate, quae nunc est, vel in posterum apparebit, sub praedictis terminis in longum, latum & profundum, cum omni jurisdictione, iudicio & districtu, quo Nos eadem possedimus, nec Advocacia, vel ullo profus jure vel obsequio quocunque nomine censeatur, Nobis, vel

nostris Haeredibus in eisdem reservatis, omne plenum & integrum jus proprietatis & possessionis praefatorum bonorum, in Hospitale, Domum & Ordinem antedictorum Fratrum, cum omni vero rerum dominio transferentes. Praeterea de decimis Wladisl. Ecclesiae praedictos Fratres de bonis supra dictis, sicut & totam Terram nostram exsolvimus, persolvendis, pleno jure, quo Nos gaudemus in iisdem liberos esse volumus, & exemptos: caeterum si eosdem Fratres super praedictis bonis quispiam impetierit, vel aliquod jus sibi usurpare praesumpserit, ac etiam evincere ceperit, de evictione cautionem eis firmiter praesentibus pollicemur. In huius rei testimonium & perpetuam firmitatem Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Huius rei testes sunt Dominus Wernherus Episcopus Culmensis, Frater Ludolphus Ordinis Cisterciensis Abbas in novo Dobran, Frater Stanislaus Ordinis Praedicatorum Prior in Elbingen, Frater Conradus de Tierbergk Marschalcus Prussiae, Frater Bertholdus Commendator Provincialis Terrae Culmensis, Frater Helboldus Commendator in Elbingen, Frater Hermannus de Schonenberg Commendator in Christburg, Frater Manegoldus Commendator in Königsberg, Frater Fridericus de Holdensteten Commendator Nathangiae, Frater Diedericus Commendator in Balga, Frater Diedericus Commendator in Santiro, Frater Albertus de Ipillensdorff Commendator in Thorun, Frater Arnoldus Crop Commendator in Birgelow, Frater Henricus de Wilnowe, Frater Engelhardus, Frater Synndoldus, Dominus Gerhardus Plebanus in Culmine, Dominus Ludolphus Plebanus in Thorun, Dominus Gottfridus Plebanus in Elbingen, Marekt Heintze de Essede, Joannes de Hadersleve Consules in Elbingen, Ludeke de Brunschweig, Kuntz in Hohenburg, Henricus de Neuenburg Civis in Lübecke. Datum in Elbingen Anno Domini 1276. IV. Kal. April.

XXXVIII.

RUDOLPHI *Imperatoris confirmatio Privilegiorum & donationum a Ducibus Pomeraniae Ordini Teutonico factarum.* Datum Bopardiae IV. Kal. Aprilis Anno 1276. *Ex Originali.*

RUDOLPHUS D. G. Romanorum Rex, semper Augustus, universis Sancti Romani Imperii fidelibus Gratiam suam &

ANNO & omne bonum. Cum Personis Ecclesiasticis, locisque Deo dicatis quid honoris & gratiæ impenditur, & præsentis vitæ solatia, & futuræ beatitudinis præmia impendenti apud largitorem supremum, bonorum omnium datorem optimum ex impenso largitatis munere respectum gratiæ gratiosæ, multiplicis boni fructum, tam in præsentis sæculo quam futuro credimus, imo certum gerimus provenire. Id attendens nostra Serenitas, preces Religiosorum Virorum, Fratrum Domus Teutonicæ super confirmatione Privilegiorum eorundem & donatione bonorum quorundam in partibus Terræ Pomeraniæ liberaliter duximus admittendas; habentes igitur gratam & ratam donationem sive collationem Castrorum, Terrarum, Possessionum & Jurium, dictis Fratribus ab Illustribus Principibus MESTWINO Duce Pomeraniæ, & RATIBORO ipsius Ducis Consanguineo, pro suarum ac Parentum suorum animarum remedio traditorum, donationem ipsam cum omnibus supradictis Possessionibus, Castris, Terris & Juribus auctoritatis nostræ munimine confirmamus. Privilegia quoque dictis Fratribus super his tradita, robur obtinere volumus firmitatis. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostram concessionis gratiam infringere, aut ei ausu temerario contraire. Quod qui facere præsumperit, gravem nostræ Maiestatis offensam se noverit incurrisse. Datum Bopardiæ 4. Kal. Aprilis, Indictione quarta, Anno Domini millesimo ducentesimo septuagesimo sexto, Regni vero nostri Anno tertio.

XXXIX.

1282. *Concordia inter MESTWINUM Ducem Pomeraniæ, & Magistrum ac Fratres Ordinis Teutonicorum in Prussia, auctoritate Legati Apostolici facta, opere cuius Terram Meve, nec non Ducatum Svecenssem, aliaque bona idem Dux præfato Magistro & Fratribus cedit. Datum apud Castrum Miltz An. 1282. d. 18. Maji. Pontificatus MARTINI Papæ IV. Anno secundo. Ex Originali.*

Universis præsentis Litteras inspecturis, PHILIPPUS miseratione Divina Firmianensis Episcopus, Apostolicæ Sedis Legatus, Salutem in omnium Salvatore. Noverit universitas vestra, quod cum inter Nobilem Virum MESTWI-

NUM, D. G. Ducem Pomeraniæ ex una ANNO parte, & Religiosos Viros, Magistrum 1282. & Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum Jeroſol. Prussiæ ex altera, jam dudum super quibusdam possessionibus, prædiis, honoribus, jurisdictionibus, ac aliis bonis & juribus, quæ Magister & Fratres jam dicti in Terra sive Ducatu ejusdem Ducis ad se de jure spectare dicebant, multarum quæstionum & litium fuisset exorta materia, per quam non solum Magistro & Fratribus ac Duci prædictis, verum etiam Fidei Christianæ & habitatoribus partium prædictarum multa damna, graviaque pericula & scandala poterant verisimiliter evenire, post plures monitiones & citationes, ad petitionem & instantiam dictorum Fratrum, super possessionibus, prædiis, juribus & honoribus ante dictis auctoritate nostra emissas & factas, Magister & Fratres ac Dux præfati inter se de compositione habuere Tractatum. Qui tandem Nobis mediantibus, ad infra scriptam compositionem, transactionem & concordiam pervenerunt, videlicet, quod idem Dux eidem Magistro, Fratribus ac Domui S. Mariæ Teut. de Prussia, in manus Religiosi Viri Fratris MANEGOLDI Magistri Prussiæ & Livoniæ supra dicti, recipientis nomine suo ac nomine prædictorum Fratrum & Domus in veram proprietatem, jus atque dominium, transactionis nomine, contulit, resignavit, reliquit, dedit & cessit totam Terram Venzeke vulgariter dictam, quæ Meve alio nomine nuncupatur, prout extenditur & distinguitur terminis & limitibus infra scriptis, exceptis & reservatis possessionibus & juribus, quas Monasterium de Oliva Ordinis Cisterciensis habet, tenet & possidet, intra confines prædictos, quas possessiones & jura idem Dux voluit eidem Monasterio, prout ad ipsum pertinent, remanere. Primus quidem terminus est a Verissa, ubi Vissam influit, inferius descendendo Vissam ad villam Rosizina, ac villam eandem cum terra sibi adjacente, usque ad vallum seu locum Castri Garzeke nominati, & a loco illo directe usque ad villam Monachorum Raichove, & ab illa villa directe usque ad præfatam Verissam, & ab illa directe ascendendo usque ad Castrum, quod dicitur Staregarde, & a ponte ibidem transeunte, Verissam & publicam stratum, quæ tendit versus Sweze, usque ad Graniciam sive metam Timowe, & ab illo loco usque Wangromadize, & eandem aquam & terram inferius descendendo usque Verissam, ubi Vissam influit, in primo termino supra dicto. Et quoniam,

ANNO 1282. niam, ut dicebatur, eisdem Magistro & Fratribus in Ducatum Swecensem, & Neuenburg & Timove, occasione cuiusdam donationis eis factæ per Ducem eundem, de prædictis bonis, ac etiam de quadam parte Pomeraniæ, quæ ad eosdem Fratres devoluta fuerat, ut dicebant ex collatione quadam RATIONUM Patruum dicti Ducis, qui per ingressum Religionis eorundem Fratrum se & sua Deo, & ipsi Domui S. Mariæ dedicaverant, actio competebat, præfatus Dux transactionis nomine Magistro, Fratribus & Domui supra dictis in jus & veram proprietatem contulit, tradidit & dedit, atque ad terram & concessionem ac resignationem prædictas addidit quandam villam, Medilanze vulgariter dictam, cum Granitiis sive terminis subnotatis. Primus terminus est a villa Rosizina Wislam descendendo usque Slantzam, & ab eo loco ad locum Castri Garzeke, item eodem modo contulit, tradidit & donavit ipsis Magistro, Fratribus & Domui supra dictis, aquas videlicet, maiorem & minorem Kabell cum insula interclusa. Item simili modo contulit, tradidit & donavit, iisdem omnia bona sita inter villam Lichtenove & Miloradesdorp. Item ut supra contulit, donavit & tradidit Magistro, Fratribus, Domui supra dictis, duas aquas, videlicet Olshiza & Barfitza cum fluentibus & omnibus utilitatibus eorundem, contulit etiam & donavit Dux præfatus eisdem in Neria a Granitia sive termino eorum ascendendo juxta mare salsum versus Gdansk in longitudine duo milliaria, & triginta funes in latitudine Neriæ per transversum, prædicta namque omnia bona libere & sine omni onere, cum omnibus suis pertinentiis, terris cultis & incultis, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, saltibus, salicetis, paludibus, stagnis, piscariis, castoribus, atque omnibus venationibus, quarumcunque ferarum in fluvio Wisla & aliis fluviis, aquis, aquarumque decursibus, navigiis, passagiis, pontibus, molendinis, insulis, foris, monetis, teloneis terrarum & aquarum, montibus, vallibus viis & inviis, auri argentique fodinis, & omne genus æris sive metalli, aut gemmarum, fontes vel venas salis, & quidquid omnino in terra vel supra terram, in aquis inventum fuerit, cum omni utilitate, quæ nunc est, vel in posterum erit, quæ nunc apparet, vel in posterum apparebit, sub eisdem terminis in longum, latum atque profundum, cum omni jure, jurisdictione, honore, seu iudicio atque districtu, idem Dux contulit, tradidit, dedit & cessit Magistro, Fratribus & Domui supra dictis in perpe-

TOM. IV.

ANNO 1282. tuam proprietatem atque generale dominium, nullis juribus, honoribus, jurisdictione seu obsequiis, aut servitutibus, quibuscunque nominibus censeantur, sibi vel Hæredibus aut Successoribus suis in prædictis, vel eorum aliquo reservatis. Promisit & assumpsit etiam Dux præfatus absolvere & expedire omnia bona prædicta a solutione & præstatione decimæ cujuscunque, & ab omni impetitione & exactione Hæredum suorum, ac aliarum personarum et Clericorum sæcularium, seu Religiosorum, ipsos Fratres et Terram facere liberos et immunes. Prædicti quoque Magister et Fratres versa vice concesserunt, et pariter consenserunt Duci præfato, quod homines sui piscari possint in eorum recenti mari cum retibus, quæ Nywoch et Storknetze vulgariter appellantur, a Campenkne sub Neria descendendo versus Lypam, unum milliare in longitudine, et a Neria usque ad medium recentis maris. Veruntamen magna retia, quæ Lancken vulgariter dicuntur, nullatenus ibi ponent, nec aquas supra dictas, quas memoratus Dux Fratribus contulit, ut supra, et tradidit, sæpeditis huiusmodi retibus aliquatenus præoccupabunt. Promiserunt etiam dicti Magister et Fratres omnia Privilegia, quæ ab ipso Duce M. vel Patruis eius, seu quibuscunque aliis habent et obtinent super terris, possessionibus, prædiis et juribus, quæ dictus Dux derinet, seu habet, vel quæ ipsius nomine detinentur, aut habentur, Privilegio Ducis quondam SAMBORI de terra vel supra terram, quoniam dictis Magistro, Fratribus et Domui contulit, tradidit, resignavit et dedit idem SAMBORIUS, duntaxat excepto, quod Privilegium penes Fratres eosdem pro sua debet remanere cautela, in nostris manibus libere resignare, hac expresse conditione adiecta, quod postquam præfatus Dux M. liberam et expeditam possessionem omnium prædictorum Magistro, Fratribus et Domui tradiderit supra dictis, quorum possessionem infra scripto modo tradere assumpsit, atque promisit, desertorum scilicet eorum, quæ in eiusdem Ducis libera potestate, proprietate et possessione consistunt, usque ad 14. dies a præsentium data, et aliorum omnium usque ad Calendas Augusti, sive festum B. Petri ad vincula proxime venturum, ex tunc Nos eadem Privilegia præfato Duci, vel suo certo Procuratori seu Nuntio, aut cui mandaverit, assignare seu resignare, aut dare et restituere debeamus. Præfati quoque Dux, pro se, et nomine suo, ac Hæredibus et Successoribus suis, et Magister

ANNO 1282. gister praefatus, ac Frater Conradus de Thierenberg Marschalcus Prussiae pro se ac Fratribus et Domo praedictis, et Successoribus eorundem se et omnia bona sua, sub poena mille marcarum auri puri expressius obligarunt, ad crania et singula supra dicta facienda, implenda, ac inviolabiliter observanda, quae poena mille marcarum auri toriens comitari, peti ac exigi possit cum effectu, quotiens per alterutram partium contra factum fuerit, in praedictis, vel aliquo praedictorum, seu ea impleta non fuerint, et servata, ut superius continetur. Et eius quidem poenae medietas Ecclesiae Romanae, reliqua vero medietas cedat parti servanti praedicta, ipsaque poena a parte non servante, seu violante praemissa solvatur. Qua poena soluta, vel non soluta, contractus compositionis et transactionis huiusmodi in suo statu & robore perseveret. Et nihilominus praefati Dux, Magister et Marschalcus se ad praemissorum impletionem et observantiam sub poena excommunicationis, quam ipso facto ipse Dux, Haeredes ac Successores eiusdem, nec non Magister et Marschalcus, ac Praeceptores dictae Domus in Prussia, qui nunc sunt, vel pro tempore fuerint, incurrant, si contra fecerint, vel non servarint supra dicta, specialiter et expressius adstrinxerunt. Ad maiorem autem praedictorum omnium firmitatem, praefatus Dux pro se, Haeredibus et Successoribus suis, cum Andrea Castellano suo in Gdansk, et Magister et Marschalcus praedicti pro se, et in animabus suis, ac Fratrum praedictorum, tactis corporaliter sacrosanctis Evangeliiis iuraverunt, et inter se mutuo solenni stipulatione interposita, promiserunt praedicta omnia et singula, ut superius annotantur, implere, et perpetuo inviolabiliter observare, nec ullo unquam tempore contra ea facere, vel modo aliquo, seu causa venire. In quorum omnium testimonium et perpetui roboris firmitatem, Nos praedictus Legatus supra scriptas Litteras infra scriptum Philippum Notarium nostrum, nostro, et praefati Dux et Magister ac Marschalcus suis Sigillis fecimus communiri. Datum et actum apud Castrum Militz, Wrat. Dicecesis, Anno Domini 1282. Indictione decima, die decimo octavo mensis Maji, Pontificatus Domini MARTINI Papae quarti anno secundo. Praesentibus Patre Domino Thoma Episcopo Wrat. et discretis Viris, Magistro Simone Praeposito Opolien. Fratre Joanne Abbate Monasterii de Oliva, Ordinis Cisterc. Wladislav. Dicecesis, Fratre Lipoldo Priore Domus S. Spiritus de Vien-

na, Magistro Antonio Archipresbytero Firman. et Canonico Wrat. Fratre Goslao quondam Provinciali Priori, et Fratre Petro Lectore Ordinis Fratrum Praedicatorum de Wrat. Nicolao de Regio Rectore Ecclesiae de Winn, Wrat. Dicecesis, Luca Jaurem. et Alben. Can. de Hungaria, Paulo Castellano in Sweze Wlad. Dicecesis, et Antonio de Laude Norario, ac pluribus aliis testibus ad hoc vocatis, et rogatis. Et ego Philippus de Flechis, de Cramonia, publicus tam sacrosanctae Romanae Sedis, quam Imperiali auctoritate Notarius, praedictis interfui, et de mandato praefati Reverendi Patris Domini Legati supra scriptas Litteras scripti, publicavi, me subscripsi, meoque consueto signo signavi rogatus.

XL.

MARTINI Papae IV. confirmatio concordiae inter Ducem Pomeraniae MESTWINUM & Ordinem Teutonicum opera Legati Apostolici factae. Datum apud Montem Fiasconem VIII. Idus Novemb. Pontificatus an. secundo. Ex Originali.

MARTINUS Episcopus Servus Servorum Dei dilectis Filiis Magistro & Fratribus Domus S. Mariae Teutonicorum Jerosolymitan. in Prussia Salutem & Apostolicam Benedictionem. Cum a Nobis petitur, quod justum est & honestum, tam vigor aequitatis, quam ordo exigit rationis, ut id per sollicitudinem officii nostri ad debitum perducatur effectum. Exhibita siquidem Nobis vestra petitio continebat, quod, cum olim inter vos ex parte una, & Nobilem Virum MESTWINUM Ducem Pomeraniae super quibusdam possessionibus, honoribus, jurisdictionibus, juribus & rebus aliis ad vos spectantibus ex altera, orta esset materia quaestionis, tandem super iis, mediante Venerabili Fratre nostro PHILIPPO Firmiano Episcopo, tunc in illis partibus Apostolicae Sedis Legato, amicabilem inter Partes compositionem intervenit: prout in patentibus Litteris inde confectis, vestro ac Episcopi & Ducis praedictorum sigillis signatis, plenius dicitur contineri. Nos itaque vestris supplicationibus inclinati, compositionem huiusmodi, sicut rite, sine pravitate, provide facta est, & ab utraque parte sponte recepta, & haecenus pacifice observata, ratam & gratam habentes, eam auctoritate Apostolica confirmamus, & praesentis scripti patrocinio communi-

ANNO 1282. mus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius se noverit incursum. Datum apud Montem Fiasconem VIII. Idus Novemb. Pontificatus nostri anno secundo.

XLI.

1293. VESIMIRI Ducis Pomeraniae Privilegium, quo Elbingenses in suis ditionibus negotiantes ab omni exactione telonii immunes facit, passosque naufragium gravari in corpore, seu aliis rebus quibuscunque, prohibet. Actum & datum in Gdansk An. 1293. Ex Originali.

In Nomine Domini Amen.

Memoriae oblivio novercatur, & longinquitate temporis gestorum series obscuratur, nisi vivacibus literarum indicii propaleretur. Quare praesentium & futurorum indagine declaramus, quod Nos VESIMIRUS Dei Gratia Dux Pomeraniae, respectis fidelibus servitiis civium de Elbingo, quae Patri nostro simul & Nobis saepissime impenderunt, contulimus eisdem pro quadam pecuniae summa omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus nostris, quae ad nostrum spectant dominium, videlicet terram nostram intrandi, transeundi, merces suas vendendi & emendi quascunque voluerint, & nihilominus ad suas Provincias, unde veniunt, redeundi, sine omni exactione telonii & solutione. Adjicientes autem ipsis Burgensibus de nostra liberalitate, ne aliquis hominum nostrorum ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum a latere nostri domini, tempestate agitante, (quod absit) naufragium pertulerit, gravare praesumat in corpore, sive in rebus aliis quibuscunque, nec etiam aliquam summam pecuniae extorquere audeat, in tali periculo a Burgensibus praedictis. Volumus insuper & inhibemus, ut nullus omnino nostrorum Successorum, seu Officialium nostrorum, hanc nostram rationabilem donationem & factum infringere audeat, vel ei ausu temerario contraire. Testes autem donationis sunt: Dominus Henricus Abbas de Polpelin, Dominus Vistslaus Ecclesiae Caminensis Custos, Dominus Swencza Palatinus Danensis, Dominus Paulus Palatinus Sweczenis, Dominus Andreas

Castellanus Danensis, Dominus Stanislaus Castellau. Sweczenf. Dom. Meslaus Succamerarius Danensis, & alii quam plures Viri fide digni. Ut autem haec nostra donatio omni aevo inviolabilis perseveret, hanc paginam nostri Sigilli munimine contulimus roboratam. Actum & datum in Gdansk per manus Domini Theodorici, Capellani Curiae & Notarii. Anno Domini millesimo ducentesimo nonagesimo tertio.

XLII.

PREMISLAUS Dux Maioris Poloniae libertatem telonii in terris Pomeraniae, a VESIMIRO Elbingensibus concessam, confirmat. Actum & datum in Danzich in die Beati Callixti Papae & Martyris, An. Domini 1294. Ex Originali.

In Nomine Domini Amen.

Dum vivunt literae, vivit & actio literis commissa, cuius assertio nutrit memoriam, & roborata suscipit incrementa. Nos igitur Secundus PRZEMISLAUS, Dei Gratia Dux Maioris Poloniae notum esse volumus universis tam praesentibus, quam futuris, praesentem paginam inspecturis, quod dilectus Patruus noster, magnificus Dominus Princeps VESIMIRUS, Dei Gratia Dux Pomeraniae inspectis fidelibus servitiis Civium de Elbingo, quae sibi saepissime fideliter impenderunt, & adhuc impendere non omittunt, contulit eisdem Civibus omnimodam libertatem, tam in aquis, quam in aliis partibus suis, quae spectant ad dominium ipsius, videlicet terram suam intrandi, transeundi, mercesque suas vendendi & emendi ibidem, quascunque voluerint, & nihilominus ad Provincias suas, unde veniunt, redeundi, sine omni exactione telonii & solutione. Adjiciens ipsis Burgensibus de ipsius Patruis mera liberalitate, ne aliquis hominum ipsius ipsos Burgenses, si aliquis ipsorum a latere sui domini, tempestate agitante (quod absit) naufragium pateretur, gravare praesumat in corpore, sive in rebus aliis quibuscunque nec etiam aliquam summam pecuniae audeat extorquere in tali periculo a Burgensibus supra dictis. Insuper voluntatis ipsius est, & inhibet, ut nullus omnino suorum Successorum, seu Officialium suorum rationabilem donationem per ipsum factam infringere audeat, vel ei ausu temerario contraire. Praeterea Nos memoratos supra Cives Elbin-

ANN^o 1294 bingenſes cupientes omni noſtra proſequi gratia, qua poſſumus, & favore, jam annotatam libertatis donationem, quam ipſis Inclytus Princeps, Dominus VESIMIRUS, Patruus noſter, Dux Pomeranorum, ut ſupra habetur, contulit, habito maturo Baronum conſilio, præſentibus confirmamus. Volentes inuolabiler, tempore procedenti, per Nos & noſtros Succēſſōres dictam libertatis plenitudinem obſervari. In cuius rei teſtimonium præſens ſcriptum noſtri Sigilli munimine fecimus roborari. Præſentibus his teſtibus, videlicet Domino Ruthigero Abbate de Oliua, Domino Henrico Abbate de Polpelin, Fratre Gerharo de Cholbach, Fratre Conrado Roze dicto, Fratibus Ordinis Domus Teutonice, Domino Paulo Palatino Sweczenſi, Domino Swencza Palatino Danenſi, Domino Andrea Castellano Danenſi, Domino Stanislao Castellano Sweczenſi, Domino Alberto Castellano de Buthin, Domino Boguſlao Castellano de Uſthe & Succamerario Poſnanienſi, Domino Kelcone Castellano de Santhok, & Domino Swenthemiro Castellano de Rechav, & aliis quam plurimis fide dignis. Actum & datum in Dantzych, in die Beati Calixti Papæ & Martyris. Anno Domini milleſimo ducentefimo nonageſimo quarto, per manus Domini Henrici Capellani Curie.

XLIII.

1298. VLADISLAI *Loſtici Regis Poloniae approbatio Privilegiorum Elbingenſibus a VESIMIRO Pomeranie & PREMISLAO Poloniae Ducibus indultorum.* Actum & datum in Dantzg, in Octav. Epiphan. D. Anno 1298. *Ex Originali.*

In Nomine Domini Amen.

Quoniam facta mortalium oblivionem inducunt, vel morte intercepta (ſicut experientia docuit) ſolent annullari, ſi non fuerint legitimo virorum proborum teſtimonio roborata. Ea propter Nos VLADISLAUS Dei Gratia Dominus Regni Poloniae, Dux Pomeraniae, Lanciciae, Cuiaviae & Siradiae, notum eſſe volumus univerſis, tam præſentibus, quam futuris præſentem paginam inſpecturis, quod Magnifici Principes, ſcilicet VESIMIRUS, Dei Gratia Dux Pomeraniae, & eadem Dei Gratia Dux Maioris Poloniae PRZEMISLAUS & Dominus eiusdem Pomeraniae, inſpectis fidelibus ſervitiis Civium de Elbingo, quæ eis ſæpiſſime fideliter

impenderant, contulerunt eiſdem Civibus de Elbingo omnimodam libertatem tam in aquis, quam in aliis partibus, quæ ſpectant ad eorum dominium, videlicet terras eorum intrandi, tranſeundi, merces vendendi & emendi ibidem, quæcunque voluerint, & nihilominus in partes quas velint, ſine omni exactiōne telonei, & ſolutione redeundi. Insuper adiicientes de ipſorum mera liberalitate, ſi prædicti cives ad latus ipſorum dictorum dominiorum, hoc eſt ad litus Pomeraniae, tempeſtate agitante (quod abſit) naufragando, pervenire contigerit, nullus omnino ſubditus fidelis memoratos cives gravare præſumat in corpore, ſive in rebus aliis quibuſcunque, nec etiam aliquam ſummam pecuniæ audeat extorquere in tali periculo. Deinde etiam voluntatis ipſorum eſt, ut nullus omnino Succēſſorum eorum, aut Officialium ipſorum rationabilem donationem per ipſos factam infringere audeat, vel ei auiſu temerario contraire. Prætera Nos VLADISLAUS, Dei Gratia nunc Dominus Regni Poloniae &c. memoratos Cives de Elbingo cupientes omni noſtra proſequi gratia qua poſſumus & favore, jam annotatam libertatis donationem, quam Inclyti Principes felicis memoriæ, Antecēſſores noſtri, ſuperius nominatis Civibus contulerunt, habito Baronum noſtrorum maturo conſilio, præſentibus confirmamus, volentes, ut per Nos & noſtros poſteros inuolabiler obſervetur, eam Sigillorum noſtrorum munimine roborando. Actum & datum in Danczk, in Octava Epiphanie Domini. Præſentibus his teſtibus: Fratre Rudigero dicto, Abbate de Oliwa, Fratre Henrico dicto, Abbate de Polpelin, & Domino Swencz Castellano de Scholpen, Domino Adamo Castellano de Swanttz, Comite Mathia Iudice, Comite Kelchone Castellano Gneſnenſi, Comite Alberto dicto Gaſka Denſthwalna, Domino Rudigero Vicecancellario Cuiavieſi, qui tenet Sigillum Dei, Domino Theſlao Succamerario Pomeraniae, ſub Anno Incarnationis Domini milleſimo ducentefimo nonageſimo octavo.

XLIV.

Oppignoratio Territorii Michaloviensis a LESCONE Duce Cuiaviae Ordini Teutonico facta pro trecentis Marcis Denariorum Thorunensium, quæ ſumma, ſi intra biennium non fuerit exſoluta a Duce & Fratibus eius, dictum Territorium ad præſatum

ANNO
1304.

tum Ordinem hæreditarie devolvetur; interea Magister & Fratres nullam munitionem in eodem Territorio contra voluntatem Ducis construent. Datum Thorunii An. 1304. Ex Originali Sigill. 1.

LESKO D. G. Dux Cuiaviæ, & Dominus Juvenis Wladislaviæ, universis Christi fidelibus, ad quorum audientiam præsentem pervenerint, S. in omnium Salvatore. Ad notitiam universorum cupimus devenire, quod cum Nobis in necessitatis articulo Religiosi Viri Frater Conradus Saccus Magister Prussiæ, cæterique Fratres sui ad instantiam nostram centum & octoginta marcas denariorum Thorunensium Nobis fideliter concessissent, ac demum idem Magister & Fratres ad requisitionem nostram centum & viginti marcas Denariorum Thorunensium similiter mutuassent, Nos eorundem bonam voluntatem vicissitudinaliter prosequi cupientes, ipsis obligavimus nomine pignoris, pro supra dicta pecunia in solidum Territorium nostrum *Michelau* cum omnibus terminis & gadibus suis, prout ad Nos pertinet, & in partem nostram ex divisione Terræ Cuiaviæ facta cum Fratribus nostris Inclytis Principibus & Ducibus Cuiaviæ PRIMISLAO & CASIMIRO est hæreditarie devolutum, & cum omnibus fructibus & usibus, qui interim percipi poterunt, quos eidem Magistro & Fratribus in veram Eleemosynam donavimus, ipsis in sortem minime computatis, ab eis tenendum & habendum a Festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi proxime venturo, per duos annos continue, donec prædicta pecunia restituta, idem Territorium a dicto Magistro & Fratribus per Nos, seu Fratres nostros supra dictos, & penitus per nullum alium, infra duos annos supra dictos, quocumque tempore fuerit, redimatur. Promisimus etiam, & promittimus prædicto Magistro & Fratribus, quod bona in Osiek, quæ ad prædictum Territorium pertinent, a Patruo nostro Domino S. * Duce Dobrinensi, qui ipsa sibi usurpavit, expedire & repetere volumus toto posse, & si ipsa intra biennium præfatum rehabebimus, prædicto Territorio apponemus, ut simul loco pignoris, vel perpetuo habeantur, promittentes nihilominus omnia bona in prædicto Territorio sic expedita & libera facere, ut nullus ibidem teneat aliqua bo-

* SEMOVITO CASIMIRI Ducis Cuiaviæ & Lanciciæ Filio.

na in feudum, excepto Bartuscho Milite, qui magnum Zelet cum suis terminis obtinebit, & Magistro, Fratribusque supradictis jura & servitia Nobis debita exhibebit. Promiserunt Nobis etiam prædicti Magister & Fratres, quod infra prædictum biennium contra nostram voluntatem nullam munitionem construant, & nullos sumptus in eodem faciant Territorio, ad quorum solutionem faciendam compelli postmodum deberemus. Porro si, quod absit, intra prædictum biennium, supradictum Territorium a Magistro & Fratribus prænotatis, per Nos, seu Fratres nostros supra dictos non fuerit exolutum, cum nullus alius exolvere debeat, ex tunc præfatum Territorium prædicto Magistro & Fratribus prostabit, & ad ipsos, Ordinemque ipsorum est hæreditarie devolutum, idemque Territorium Michelow cum omnibus suis terminis & gadibus, juribus, proprietatibus, utilitatibus ac dominio, quibus ad Nos pertinebat, conferimus, & conferemus prædicto Magistro & Fratribus ac Ordini ipsorum, ad honorem Dei & Beatæ Virginis Mariæ, ac ratione supra dictæ pecuniæ, in remissionem nostrorum ac Progenitorum nostrorum peccaminum, ac in veram Eleemosynam, perpetuo possidendum ex tunc, prout ex nunc a nostra proprietate & dominio abdicantes, & in dictorum Magistri & Fratrum, ac Ordinis dominium & proprietatem perpetuo transferentes, renuntiantes omni actioni, impetitioni, repetitioni, dolo, juris Civilis ac Canonici, & quibuslibet aliis adminiculis, quæ contra prædictam collationem, seu contra præfens Instrumentum possent objici, vel opponi; In quorum omnium memoriam & firmitatem Sigillum nostrum præsentibus est appensum. Testes sunt Dominus Jescho de Plumkow, Castellanus noster in Wissegrod, Dominus Siffridus Plebanus in Gniwko & Michael. item Thorunens. Johannes Rubitz, Hermannus de Nessè, Tidemannus de Palsode in Colmens. Johannes Albus in Elbingo, & plures alii fide digni. Actum & datum Thorun, millesimo trecentesimo quarto, Kalixti Papæ & Martyris.

XLV.

CONRADI SACCI Magistri Ordinis Teutonici in Prussia recognitionis, quod Terram Michaloviensem a LESKONE Duce pro summa trecentorum Marcarum denariorum Thorunensium oppi-
K gno-

ANNO 1304. *ignoratam acceperit conditionibus supra expressis. Datum An. MCCCIV. Ex Originali.*

Univerſis præſentium inſpectoribus Nos Frater CONRADUS SACCUS, Magiſter Fratrum Domus Teutonicæ per Pruffiam, notum eſſe volumus, quod cum de conſenſu Fratrum noſtrorum Illuſtri Principi Domino LESTKONI Duci Cuiaviæ, & Dom. Juvenis Vladislaviæ, ad inſtantiam ipſius centum & octoginta marcas Torunenſium denariorum, ac demum centum & viginti marcas denariorum eorundem fideliter mutuallemus, ipſe Nobis & noſtris Fratribus pro eadem pecunia Territorium ſuum Michelow cum omnibus terminis ſuis nomine pignoris obligavit, ita videlicet, quod ſi idem Territorium a proximo Feſto Nativitatis Domini noſtri Jeſu Chriſti infra biennium per ipſum, aut Fratres ſuos PREMISLAVUM & CAſSIMIRUM, Inclytos Duces & Dominos Cuiaviæ, a Nobis & noſtris Fratribus per ſolutionem ſupra dictæ pecunie non fuerit exſolutum, cum nullus alius exſolvere debeat, extunc Nobis & Ordini noſtro non præſtiterit, & ſit ad Nos & Ordinem noſtrum devolutum perpetuo poſſidendum. Si autem intra præſatum biennium, quocunque tempore fuerit, Nobis prædictus Dominus LESTKO aut Fratres eius Principes prædicti pecuniam ſolverint ſupra dictam, extunc ipſis prædictum Territorium, prout ad ipſos pertinet, reddemus, & tenebimur reddere bona fide. Promiſimus etiam & promittimus prædicto Domino LESTKONI, quod interim, quod tenemus & habemus nomine pignoris prædictum Territorium, in eo contra voluntatem eius nullam faciemus munitionem, nec ſumptus aliquos, ad quorum ſolutionem faciendam ipſum poſtmodum compellere deberemus. In quorum omnium memoriam & tutelam Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Teſtes ſunt Frater Guntherus de Schwarzburg Provincialis Terræ Colmenſis, Frater Henricus de Dubin Commendator in Thorun, Frater Otto Commendator in Scheven, Frater Henricus Dewedert Commendator in Neſſow, Frater Gozwinus Vice-Commendator, Frater Petrus Commendator in Redino, & plures alii Ordinis noſtri Fratres. Datum Thorun An. Domini MCCCIV. Kalixti Papæ Martyris.

1309. CLEMENTIS Papæ V. Bulla Commiſſionis ad inquirendum in maleſicia Fratrum Ordinis Teuto-

nici. Datum Avinione die 19. ANNO Junii An. 1309. *Ex Originali. 1309. Vide Tom. V. ad hunc ann.*

XLVI.

Diploma HENRICI VII. Romano-
rum Regis, quo bona & poſſeſ-
ſiones tam acquiſitas, quam in
poſterum a Fratribus Ordinis
Teutonicæ in Pomerania acqui-
rendas eidem Ordini Teutonico
confirmat. Datum in Caſtris
ante Brixiam IV. Id. Julii Ann.
1311. *Ex Originali.*

HENRICUS Dei Gratia Romanorum Rex ſemper Auguſtus, univerſis Sacri Romani Imperii fidelibus, præſentes Literas inſpecturis, gratiam ſuam & omne bonum. Regalis providentia illos conſuevit donis prævenire potioribus, & ſpiritualibus honorare beneficiis, quibus inſtitutionis ſuæ primordium, Divorum Antecſſorum noſtrorum Imperatorum Romanorum & Regum inſallibiliter auctoritas condidit & donavit. Tunc enim virtutis & rectitudinis cultum exequimur, cum bonorum actuum eorundem Antecſſorum noſtrorum formam & calcaneum obſervamus. Sacrum igitur & Deo dicatum Ordinem S. Mariæ Teutonicorum, plantulam Imperii, puriſſimis affectibus amplectentes, in operibus virtuoſis Religioſorum Virorum, quos idem Ordo producit, multipliciter delectati, ſpe retributionis æternæ, ac obtentu devotorum & fidelium ſervitiorum, quæ per Religioſos Viros, Fratrem Conradum de Gundelfingen Commendatorem Provinciam per Franconiam, & quosdam alios Confratres ſuos ex parte Ordinis Nobis exhibentur, ad præſens in partibus Italix, laudamus confirmamus in perpetuum eiſdem Fratribus, & Ordini ſuo omnia bona, jura, omnesque poſſeſſiones, quocunque vocentur nomine, cum omni utilitate & honore ipſorum in Terra Pomeraniæ, quas aut quæ legitimo emptionis, aut alio juſtæ acquiſitionis titulo jam poſſident, aut in poſterum poterunt adipiſci. Concedentes iisdem Fratribus, qui pro tempore fuerint, jurisdictionem ac merum & mixtum Imperium exercendi, monetas cudendi, prout hætenus conſuetum eſt obſervari, ac conſtituendi & deſtituendi plenam & liberam poteſtatem; & ut amplioris dona gratiæ de legali largitione ſe percepſſe gaudeant, mineras falis, & omnium metallorum locis Terræ prædictæ ad ipſos Fra-

ANNO 1311. Fratres pertinentibus ad præsens, vel quæ in posterum pertinebunt, ut præmittitur, inventas aut inveniendas donamus liberaliter Fratribus & Ordini prænotatis, salvo tamen jure & honore Imperii in omnibus supra dictis. Cuius tamen rei testes sunt Venerabiles Balduinus Treverensis Archiepiscopus Germanus noster, Theobaldus Leodensis, Philippus Aistensis, & Gerardus Constantiensis Ecclesiarum Episcopi, ac Illustres Lupoldus Austriæ & Stiriz, & Amedeus Comes Sabaudjæ Principes nostri dilecti. Nec non Spectabiles & Nobiles Viri Waltherus de Lutzenburg, Frater noster, Wernherus de Herenberg, Rudolphus de Werdich, & N. de Karzenellenbogen Comites; Anshelmus & Henricus de Rapoltstein, Hugo de Geraltsecken & quam plures alii fide digni. Et ut omnia præmissa rata & inconvulsa permaneant, præsens scriptum exinde conscribi, & nostro Majestatis Sigillo jussimus roborari. Datum in castris ante Brixiam quarto Idus Julii, Indictione nona, Anno Domini millesimo trecentesimo undecimo, Regni vero nostri anno tertio. Ego Frater Henricus Tridentinus Episcopus, Sacræ Imperialis Aulæ Cancellarius vice Domini Henrici Colonienfis Archiepiscopi, Sacri Imperii per Italiam Archicancellarii, recognovi.

XLVII.

VALDEMARUS *Marchio Brandenburgensis pro decem millibus Marcarum Brandenburgensium vendit Ordini Teutonico Castra Gedanense, Dirschoviense atque Suecense cum suis Territoriis.* Actum in Curia Bredensi in Vigilia B. Jacobi Apost. An. 1311. *Ex Archivo Regni.*

In Nomine Domini Amen.

Quoniam juxta verbum Viri sapientis, generatio præterit, & generatio advenit: nihil stabile, nihilque permanens est sub sole, sed vanitati, atq; mutabilitati subjacent universa: Et ne cum labentibus annis, rerum magnifice gestarum & perutiliter, pariter labatur & aboleatur memoria, munificentias & libertates, præsertim in piis causis & loca religiosa collatas, scriptura convenit perpetuari. Nos igitur **WALDEMARUS** D: G. Brandenburgensis, Lufatienfis Marchio, Tutorque Illustris **JOANNIS** Marchionis Brandenburgensis, ad univerforum notitiam præsentium & futurorum cupimus devenire. Attendentes, quæ, quanta & qualia virtutum Re-

ANNO 1311. ligionis ac Devotionis beneficia, per Religiosos Viros Christi Milites, Magistrum & Fratres Ordinis Hospitalis S. Mariæ Teutonicorum Hierosolymitanensium Ecclesiæ Christi in suis membris in Prussiz partibus, maxime in plantanda extensione Fidei Christianæ, ac ejusdem plantatæ defensione, continue impendantur: quemadmodum tam eorum sanguis, qui pro Christi Nomine signæ Militiæ, proprio sanguine rubricantes, ad Dominum emigrarunt, quam eorum vita, qui in negotio fidei adhuc fruentes spiritu, sub continua expectatione Martyrii, pro æterno gaudio gladios & tormenta infidelium subire non metuunt, quotidiana facti evidentia satis perlucide manifestat. Proinde ad brachium fortitudinis Paganorum conterendum, & ob salutem et prosperum atque pacificum statum Christi fidelium, Terræ Pomeraniæ incolarum, de nostrorum Consiliariorum sano consilio et consensu, ad laudem et honorem Dei, et Gloriosæ Matris ejus Virginis Mariæ, et in remissionem nostrorum, et Progenitorum nostrorum peccaminum, ac etiam ut præfatorum Fratrum bonorum operum nonnihil participetur, eisdem Christi Militibus, quorum spes verus Deus est, videlicet Magistro et Fratribus, ac eorum Ordini partem prædictæ Terræ nostræ Pomeraniæ, videlicet Castra et Civitates Danczik, Dirschoviam atque Szweycam, nec non omnem terram circumjacentem, quæ ad dicta Castra ab antiquo pertinebat, pro decem millibus Marcarum Brandenburgensium argenti et ponderis, pure, rite, ac rationabiliter vendidimus ac vendimus cum Castris, Castellis, Villis, monetis, teloneis, vestigialibus, foris, cum agris cultis et incultis, viis et inviis, pascuis, sylvis, nemoribus, lacubus, paludibus, venationibus, piscationibus, borris mellificiis, cum omni utilitate et fructibus, quæ de dicta Terra in præsentem percipi poterint in his, quæ super terram humano se repræsentant conspectui, aut qui percipiendi sub terra futuro tempore apparebunt, videlicet in sale, plumbo, ferro, cupro, argento, auro, aut in cujuslibet generis metallo, quocumq; nomine censeatur, et si in ea quomodolibet poterint reperiri, cum omni jure, dominio, judicio ac proprietate in perpetuum libere possidendam. Quam nominatam pecuniam Nobis recognoscimus esse solutam, integraliter ex toto, et ad usus nostros, et Incltyti **JOANNIS** Marchionis Brandenburgensis, cuius tutelam gerimus, esse conversam. Sæpe dictam vero terram præfatis Magistro et Fratribus, ac ipsorum

ANNO 1311. Ordini voluntarie resignamus, ipsosque ac ipsorum Ordinem in possessionem ejusdem quietam et pacificam inducimus, cum omni pleno dominio, et integrali libertate et proprietate: renuntiantes nihilominus pro Nobis, ac pro Illustri JOANNE Marchione Brandenburgensi superius nominato, ac pro nostris suisque Successoribus et Hæredibus legitimis in perpetuum omni actioni, impetitioni, defensionibus, exceptioni, omnibusque Privilegiis ac Litteris gratiam et justitiam continentibus, jam impetratis, seu impetrandis, seu jam habitis, vel habendis, ac omnibus, quæ in posterum quocunque Jure Canonico vel Civili cautelis, contra præsens Instrumentum de facto, vel de jure possent objici vel opponi; nihil prorsus juris, domini, utilitatis, Advocatiæ, Patronatus, vel cujuslibet alterius jurisdictionis vel potestatis, quocunque nomine possit appellari, Nobis, seu Inclito JOANNI Marchioni Brandenburgensi, et Hæredibus seu Successoribus nostris, in omnibus contentis in parte prædictæ Terræ nostræ sic venditæ, retinentes: sed omnia et singula cum libertatibus, ac pleno jure, proprietate, possessione et dominio, in prædictos Magistrum et Fratres, ac ipsorum Ordinem in perpetuum transferentes. Insuper profitemur et recognoscimus, Nos sæpe dictis Magistro et Fratribus, a Serenissimo nostro Domino HENRICO D. G. Romanorum Rege semper Augusto super hujuscemodi nostro Contractu confirmationis Litteras impetrasse. Ut autem hæc omnia piæ donationis nostræ facta rata permaneant, et inviolabilia perpetuo tempore perseverent, præsens Scriptum super his confectum nostri Sigilli appensione duximus roborandum. Quod etiam dictus Marchio JOANNES sui etiam Sigilli patrocinio, cum ad annos ætatis legitimæ deputatos pervenerit, confirmabit. Testes autem hujusmodi Contractus sunt nostri Fideles, Domini Henricus de Regestein, et Ulricus de Lindow Comites, Ludolphus et Hafzo de Vedele, Bernardus de Plofzek, Henricus et Fredericus de Helvensleve, Droyseco de Chrache, Henricus Heningus, et Henricus de Slegeli, Bernardus de Bruk, et Henricus de Verbin Milites. Henricus de Gradzon Præpositus, Slateto nostræ Curia Prothonotarius, et quam plurimi alii, nihilominus fidei testimonio decorati. Actum et datum in Curia Bredensi in Vigilia B. Jacobi Apostoli, Anno Domini 1311.

XLVIII.

ANNO 1312.

Pactum JOANNIS Episcopi Plocensis cum CAROLO de Treviris Magistro Ordinis Teutonici de ducentis mansis ad Castrum Xenite pertinentibus, ratione quorum, elapsa septem annorum libertate, prædictus Ordo singulis annis nonaginta Marcas monetæ Culmensis Episcopo & suis Successoribus, nomine fructuum decimalium, pendere tenebitur. Episcopus & sui Successores in Territorio Michaloviensi pleno jure in spiritualibus fruetur, & bona Ecclesiæ Plocensis ibidem sita justis limitibus circumscribentur. Actum & Datum apud Plozek Anno 1312. XV. Kalend. Julii. Ex Originali. Sigil. 2.

In Nomine Domini Amen.

Officii nostri debitum Nos ammonet et invitat pro statu Ecclesiæ Nobis commissæ satagere, et ejus quieti ac tranquillitati salubriter, auxiliante Domino, providere. Dignum namque et honestati conveniens esse dinoscitur, ut qui ad regimen ipsius assumpti sumus, redditus ejus jugi sollicitudinis studio, quantum Nobis ex alto concessum fuerit, dilatemus, proinde noverint universi præsentis ac posteris, quorum notitiæ præsens Scriptum fuerit demonstratum. Quod Nos JOANNES Dei Gratia Plocensis Ecclesiæ Episcopus, habito maturo ac salubri Fratrum nostrorum consilio et assensu, cum Reverendo ac Religioso Viro Domino CAROLO de Treviris, Magistro Generali Hospitalis S. Mariæ Domus Teutonicæ Jerosolimitanæ, et cum ejusdem Domus et Ordinis Fratribus super Territorio Michaloviensi, et super ducentis mansis, ad Castrum Xenite pertinentibus, locandis, ad talem devenimus unionem et infra scriptam ordinationem: videlicet quod elapsa septem annorum libertate præfatus Magister, Fratres et Successores eorum, ratione fructuum decimalium, nonaginta marcarum monetæ Culmensis singulis annis in perpetuum solvere tenebuntur. Quas quidem nonaginta marcas in villis tribus vel duabus, villis Ecclesiæ nostræ contiguas, Nobis et Successoribus nostris in censu dicto tenebuntur assignare. In præfata vero Ordinatione villas Ecclesiæ nostræ dudum habitas includi nolumus, imo penitus

ANNO 1312. nitus amovemus. Illae vero villae, in quibus nomine fructus decimalium Nobis census assignabitur, liberae erunt ab omni Fratrum exactiōne quomodolibet nominata, praedictas siquidem villas, et omnes alias villas Ecclesiae nostrae, in saepe dicto Territorio sitas, ita libere possidebimus in iudicio et in censu et in omnibus aliis utilitatibus et proventibus, sicut possidemus villam Ozechowo, sitam in Terra, quae Culmensis nuncupatur, si vero, quod absit, timor sive clamor ad terram pervenerit, quod pagani inimici fidei Christianae Terram nostram invadere vellent, et eam devastare, inhabitatores villarum nostrarum cum caeteris praefati Territorii incolis ad defensionem Terrae venire, et eis occurrere tenebuntur. Insuper ad Munitiones et Castra reformanda sive construenda, ad quae concurrere voluerint, necessitate suadente, tenebuntur suum dare subsidium, prout alii inhabitatores territoriorum praenotati. Quod si inhabitatores villarum nostrarum praedictarum secus egerint in praemissis, Nobis et Successoribus nostris juxta Terrae consuetudinem in utroque casu poena cedet in eisdem. Insuper omne et plenum dominium villarum Nobis assignandarum tam spirituale, quam temporale in iudicando, corrigendo, mandando, signando habebimus Nos et nostri Successores. In praefato vero Territorio scilicet Michaloviensi Nos et Successores nostri Jus spirituale, cum sit Diocesis nostra, pacifice gubernabimus, et quiete: promiserunt etiam praefati Domini Magister videlicet et Fratres bona Ecclesiae nostrae, in dicto Territorio sita, absque damno nostro limitare. Insuper in ordinationem deduximus & in pactum cum eisdem, si praedicti inhabitatores villarum nostrarum in civitatibus, castris, seu villis praedictorum Dominorum seu Fratrum delinquerint, per eorum iudicabuntur Advocatos, homines vero praefati Domini Magistri videlicet & Fratrum suorum, ac etiam nostri in villis cum terminis villarum nostrarum delinquentes, per nostros iudicabuntur quantum ad omnem poenam Advocatos. Caeterum promiserunt Domini praenotati Magister videlicet & Fratres, bona nostra, in praefato territorio sita, contra omnem hominem, tanquam propria, defendere. Litus vero Drywanhe, quod est Ecclesiae nostrae quoad piscaturam, & alias utilitates, quae in nemoribus & sylvis fieri possunt, Nobis & Successoribus nostris non auferre, nec in aliquo turbare promiserunt. Caeterum si praedicti Domini seu Fratres decreverint unum aedificare

TOM. IV.

molendinum apud dictum Castrum Xc. ANNO 1312. nite in litore nostro, promiserunt Nobis tantum de terra propria bonis nostris contigua, sicut occupaverit domus jam dicti molendini, in loco congruo assignare, ut autem praedicta omnia robor experiantur perpetuo valiturum, praesentes Literas nostri & Capituli nostri Sigillis duximus roborandas. Actum & Datum apud Plockek Anno Domini millesimo trecentesimo duodecimo, decimo quinto Kalendas Julii. Indictione IX. Praesentibus Domino Floridno Praeposito, Domino Clemente Decano, Domino Alberto Scholastico, Domino Noe Archidiacono, Domino Petro Cantore, Domino Martino Custode, Domino Volcmaro, Domino Nemya, Domino Preczlao, & aliis quam plurimis Canonicis nostris, & certis testibus fide dignis, ad praedicta vocatis specialiter & rogatis.

XLIX.

Venditio & Resignatio Terrae Michaloviensis pro quingentis sexaginta duabus marcis a LESKONE Duce Cujaviae Ordini Teutonico facta. Actum & Datum Neslau An. 1317. XVI. Kal. August. Ex Originali. 1317.

LESKO D. G. Dux Cujaviae, & Dominus Juvenis Wladislaviae, universis Christi fidelibus, ad quorum audientiam praesentes pervenerint, salutem in omnium Salvatore. Ad notitiam universorum cupimus devenire, quod cum Anno Domini 1303. intra Octavas B. Martini Episcopi ad nostram instantiam Religiosi Viri Frater Conradus Saccus Magister Prussiae, caterique Fratres sui Nobis centum & octoginta marcas denariorum Thorunensium fideliter concefferint, & Nos econtra ipsorum bonam voluntatem vicissitudine prosequentes, pro eisdem denariis obligassemus nomine pignoris Territorium nostrum Michelow, quod Nobis cessit ex divisione Terrae Cujaviae, facta cum Fratribus nostris Inclytis Ducibus PREMISLIO & CASIMIRO, ita, quod si post praefatum tempus B. Martini, & proximo Festo Nativitatis Domini infra triennium praefata pecunia a Nobis, vel a nostris Fratribus non solveretur, extunc ratione illius pecuniae, & in veram Eleemosynam idem Territorium ad Magistrum & Fratres suos haereditarie devolveretur; & cum demum Anno Domini millesimo trecentesimo quarto Kalixti Papae idem Magister & Fratres ad requisitionem nostram Nobis centum & viginti

L

ginti

ANNO 1317. ginti marcas denariorum Thorunensium similiter mutuassent. Nos ipsorum occurrentes bonæ voluntati supra dicta bona in Michelow, quæ ad Nos pertinebant, ut dictum est, obligavimus cum omnibus terminis & gadibus suis, sic, quod si a Nobis & nostris prædictis Fratribus a Festo Nativitatis Domini nostri Jesu Christi proxime venturo, per duos annos continuos, eadem pecunia non redderetur, extunc memorata bona cum omnibus utilitatibus Magister & Fratres prædicti perpetuo possiderent. Attamen deinceps Anno Domini 1304. Mariæ Virginis, Religioso Viro Fratri Gunthero de Schwartzburg, Provinciali Terræ Culmensis, ejusdem Territorii quadraginta mansos, situm suum habentes super fluvio Drwanza, contra Civitatem Strassburg, in longitudine, & per transversum, pro 62. marcis prædictorum denariorum impignorassimus, tali conditione, quod si a proximo Festo Paschæ ad duas septimanas immediate sequentes eosdem mansos non exsolveremus, deberent ad ipsum Provinciale, & suum Ordinem pleno jure perpetuo pertinere, prout de promissis mutationibus & impignorationibus, ac diversis aliis in Literis desuper prædictis temporibus confectis plenius continetur. Tandem cum post elapsos terminos solutionis faciendæ prænominatæ pecuniæ, Reverendo Viro, Fratri Magistro Ordinis Domus Teutonicæ, ac aliis Fratribus suis aliquoties instarem, ut sæpe dictum Territorium Michelow Nobis redimendum concederetur, nec obtinere possemus, eo, quod ad ipsos Fratres, & suum Ordinem jam devolutum perpetualiter extitisset, convenientes cum Religioso Viro Fratre Henrico de Gera, Provinciali Terræ Culmensis, ac aliis suis Fratribus, quibus incumberebat nomine Ordinis, primo Thorun deinde Nessau, præmissis diversis Tractatibus, in hoc concordavimus, quod ipsi, tanquam utique Religiosi, & conscientiosi, Nobis ad supra dictas summas pecuniæ integrales addiderunt ducentas marcas denariorum Thorun. ut ita essent simul quingentæ & sexaginta duæ marcæ & sic sæpe dictum Territorium emptio- nis titulo perpetuo possiderent, æstimantes, quod eadem bona, quando ipsis ea primitus obligavimus, vix valerent pecuniam jam prædictam. Nos itaque præfatam pecuniam placide acceptantes, ac ipsam jam Nobis solutam integraliter præsentibus protestantes, eisdem Fratribus Domus Teuton. ac Ordini ipsorum, prædictum Territorium Michelow damus & conferimus pro antedicta pecunia plenum

& integrum, cum omnibus suis terminis, ANNO 1317. gadibus, juribus, proprietatibus, utilitatibus ac dominiis, cum agris, pratis, pascuis, sylvis, nemoribus, arbuftis, virgultis, mellificiis, fluviiis, rivis, aquis, aquarumque decursibus, lacubus, piscationibus, venationibus, judiciis, jurisdictionibus, auri argentique fodinis, ac metallis æris, cupri, ferri, & venis salis, ac omnibus utilitatibus aliis, quocunque nomine censeantur, quæ sunt in terra, & supra terram, aut quæ fuerunt & nunc sunt, vel in futurum dici poterunt, quibus ad Nos pertinuerunt, jure hæreditario possidendum, ex nunc idem Territorium, seu bona in Michelow, a nostra proprietate & dominio excludentes, & in prædictorum Fratrum & Ordinis ipsorum veram proprietatem & dominium perpetuum transferentes, renuntiantes omni actioni, impetitioni, exceptioni, repetitioni, dolo, ac omni adminiculo utriusque Juris, tam Canonici, quam Civilis, seu quibuslibet aliis adminiculis, quæ contra prædictam emtionem, seu præfens Instrumentum possent objici vel opponi. Porro de supra dictis bonis Michelow excipimus magnum Zeleth, quæ bona Bartuscho cum suis terminis obtinebit, & prædictis Fratribus & Ordini jura & servitia Nobis debita exhibebit. Postremo protestamur, Nos prædictis Fratribus ac ipsorum Ordini sæpe dicta bona, & veram nostram hæreditatem in Michelow rite & rationabiliter vendidisse, quod coram nostris Fratribus, Dominis ac Ducibus suprædictis fateri promittimus, & ubique. In cujus emptionis, & omnium prædictorum memoriam & robur perpetuum, Sigillum nostrum præsentibus duximus appendendum. Testes sunt Dominus Bogitz Sub - Camerarius noster, Proscribosant Subjudex, Gerwinus Advocatus noster, Theodoricus Proconsul, & Martinus Feodarius noster, ac plures alii fide digni. Actum & datum Nessau Anno D. 1317. XVI. Kalend. Aug.

L.

Sententia Judicum Apostolicorum, qua Ordo Teutonicus ad restituendam Regno Poloniæ Pomeraniam damnaque refundenda condemnatur. Lata hæc Sententia in Ecclesia S. Nicolai Juveni - Vladislaviæ IV. Id. Febr. An. 1322. *Ex Archivo Regni Lib. Inscr. Lit. C. fol. 136.*

ANNO *In Nomine Domini Amen.*

1322.

Exorta coram Nobis JANISLAO Divina & Apostolicæ Sedis providentia Sanctæ Ecclesiæ Gnesnensis Archiepiscopo, DOMARATO D.G. Pofnaniensi Episcopo, & Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno Diœcesis Gnesnensis, Ordinis S. Benedicti, Judicibus a Sede Apostolica deputatis & delegatis, inter Inclytum Principem D. WLADISLAUM Poloniæ Regem Illustrem ex parte una: Religiosos Viros Magistrum & Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum parte ex altera, super Terra Pomeraniæ, materia quæstionis: Sanctissimus Pater D. JOANNES Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ Summus Pontifex suas Nobis direxit Litteras in hæc verba:

„ JOANNES Episcopus Servus Servorum Dei, Venerabilibus Fratribus, Archiepiscopo Gnesnensi, & Episcopo Pofnaniensi, ac Dilecto Filio Abbati Monasterii S. Benedicti de Mogilno Gnesnensis Diœcesis, Salutem & Apostolicam Benedictionem. Gravem Illustris Dilecti Filii Nobilis Viri WLADISLAI Ducis Poloniæ quærelam accepimus, continentem, quod Magister & Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum, non attendentes, quod quondam CONRADUS Dux Poloniæ, Avus ejusdem Ducis, eosdem Magistrum & Fratres, quos veros credebatur Catholicæ Fidei defensores, & ad partes illas pro defensione ipsius Fidei primitus advocavit, & nonnulla mobilia, & immobilia bona liberaliter concessit iisdem, alias eos dictus CONRADUS, & Successores sui benigne & favorabiliter prosequendo. Sed ipsi dicto Duci se redentes ingratos, & ad bona ipsius rapacitatis manus extendentes, illicite Ducem ipsum Terra sua Pomeraniæ Wladislaviensis Diœcesis, quæ de Regno Poloniæ fore dinoscitur, temeritate propria spoliantes, illam cum hominibus, vassallis, castris, villis, possessionibus & bonis existentibus in eadem, contra justitiam occuparunt, & detinuerunt jam per octo annos, & amplius, sicut adhuc detinent violenter, fructus, proventus ac redditus provenientes ex illa percipientes indebite & injuste, illam sibi reddere contradicunt, in ipsius Ducis grave dispendium, & Regni prædicti diminutionem enormem, & scandalum manifestum. Quare Nobis Dux præfatus humiliter supplicavit, ut providere sibi de opportuno super hoc remedio dignaremur. Nos igitur nolentes eidem Duci in suo jure deesse, in quo sumus omnibus debitores, discretioni Vestræ per Apostolica Scripta

committimus & mandamus, quatenus ANNO vos, vel duo vestrum per vos, vel per alios super præmissis, auctoritate nostra, summarie de plano, sine strepitu & figura Judicii procedentes, si rem inveneritis ita esse, Magistrum & Fratres prædictos, ad restituendum dicto Duci Terram, homines, vassallos, castra, villas, possessiones, & bona prædicta cum fructibus, redditibus, proventus medio tempore perceptis, per Censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compellatis, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii secularis. Non obstantibus de duabus dietis editis in Concilio Generali, & felicitis recordationis BONIFACII Papæ VIII. Prædecessoris nostri, per quas Judices a Sede deputati prædicta, extra Civitatem & Diœcesim, in quibus deputati fuerunt, & alibi quam in Civitatibus & locis insignibus, procedere, aut vices suas committere, vel aliquos ultra unam dietam a finibus suæ Diœcesis trahere prohibentur, & aliis contrariis Constitutionibus quibuscumque, dummodo ultra tertiam vel quartam quis extra suam Diœcesim ad iudicium non trahatur: seu si dictis Magistro & Fratribus, seu quibusvis aliis communiter, vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod interdicti, suspendi, vel excommunicari, aut extra, vel ultra certa loca trahi, vel ad iudicium evocari non possint per Litteras Apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi mentionem: Et quibuslibet Privilegiis, Indultis, & Litteris Apostolicis generalibus vel specialibus, eisdem Magistro & Fratribus ac Ordini concessis communiter, vel divisim, quorumcunque tenorum existant, per quæ vestræ Jurisdictionis explicatio possit hac in parte quomodolibet impediri, & de quibus quoque, eorumque tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris Litteris mentio specialis. Datum in Avinione tertio Idus Septembr. Pontificatus nostri Anno quarto.“

Nos igitur juxta formam Mandati Nobis directi, præfatos Magistrum & Fratres ad nostram fecimus præsentiam evocari. In termino itaque peremptorio, ipsis Partibus per nos assignato, Discreti Viri, Dominus Philippus Cancellarius Regni Poloniæ, & Sibi Cancellarius Sieradiensis, tunc Subcancellarius, et Magister Joannes Canonicus Rudensis, Procuratores ejusdem Domini Regis, nomine procuratorio ipsius comparuerunt coram Nobis, suum Procuratorium exhibentes, ejus tenor est talis:

ANNO
1322.

„ Vniuersis præsentis Literas inspecturis VLADISLAUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, salutem in omnium Salvatore. Noverit Discretio Vestra, quod Nos in causa seu causis, quam, vel quas habemus, seu Nos habere speramus cum Religiosis Viris, Magistro et Fratibus Domus Ordinis S. Mariæ Teutonicorum per Prussiam super Terra Pomeraniæ, et fructibus inde perceptis, ac quibuscunque aliis rebus coram Venerabilibus Patribus Dominis JANISLAO Archiepiscopo Gnesnensi, DOMARATHO Episcopo Posnaniensi, ac Religioso Viro Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno, Ordinis S. Benedicti, Iudicibus a Sede Apostolica delegatis, et coram quocunque alio Iudice, vel Iudicibus ab ipsis subdelegatis, vel subdelegandis, Discretos Viros: Philippum Cancellarium nostrum in Regno Poloniæ, et Sbisconem Subcancellarium, ac Johannem Canonicum Rudensem, Capellanum nostrum, fecimus, constituimus et ordinavimus veros et legitimos Procuratores et Nuntios speciales, et quemlibet eorum in solidum, ita, quod non sit melior conditio occupatorum, sed quod unus inceperit, alii vel alius valeat resumere, proseguere et finire. Dantes eisdem et cuilibet eorum plenam et omnimodam potestatem ad agendum et defendendum, petitionem seu libellum dandi et recipiendi, exceptiones dilatorias et peremptorias proponendi, litem constituendi, juramentum de calumnia seu malitia, ac de veritate dicenda, et cujuslibet alterius generis in animam nostram protestandi, articulos et possessiones faciendi, et ad eas respondendi, testes, Instrumenta, et quaslibet alias probationes producendi, allegandi, sententiam seu sententias interlocutoriam seu diffinitivam audiendi, et ab eis vel ea, si opus fuerit, appellandi, Apostolos petendi, et appellationem proseguendi, beneficium restitutionis in integrum postulandi, alium Procuratorem seu Procuratores loco sui substituendi, ad omnem et quemlibet prædictorum substitutum vel substitutos revocandi, et in se procuracionem resumendi, quando, et quotiens eis, vel cuilibet ipsorum videbitur expedire, nec non et ad omnia alia et singula faciendum, quæ circa præmissa, et quodlibet præmissorum opportunum fuerit, etiamsi mandatum exigant speciale. Promittentes ratum et firmum habere et tenere, quicquid per eosdem Procuratores nostros, et quemlibet ipsorum substitutum seu substitutos ab eis in præmissis, et quolibet præmissorum fuerit procuratum. Insuper volentes eosdem Procuratores nostros, substitutos

seu substitutum ab eis et quolibet ipso ANNO
ANNO 1322
rum relevare ab omni onere fatidandi, promittimus eis iudicato fisci, et iudicatum solvi, pro omnibus suis clausulis, sub rerum nostrarum omnium Ipoteca. In cuius rei testimonium et evidentiam plenioris præsentis Literas scribi, seu fieri mandavimus, et Sigilli nostri, quo hætenus usi sumus, et in præsentis utimur, appensione communiri. Actum, et Datum in Sandomiria decimo Kalendarum April. Anno Domini millesimo tricentesimo vigesimo. Præsentibus Domino Nankero electo in Episcopum Cracoviensem, Ivano Cantore Gnesnensi, Prandotha Archidiacono Busvizienfi, Gunthero Decano Sandomiriensi, ----- Cracoviensi Castellano, ac Thomislao Palatino Sandomiriensi, ac aliis pluribus fide dignis. “

Ex parte vero dictorum Magistri et Fratrum, Frater Siffridus de Papow, ejusdem Ordinis Procurator eorum similiter comparuit, et Procuratorium exhibuit in hæc verba:

„ In Nomine Domini Amen.

Noverint universi præsentem Literam inspecturi, quod Nos Frater FRIDERICUS Præceptor & Magister Fratrum Teutonicorum Domus S. Mariæ per Prussiam & Pomeraniam, in causa vel causis, quae Nobis & Fratibus Ordinis nostri moventur, & specialiter in causis, quae moventur, vel moveri sperantur Fratibus nostris Commendatoribus Domorum in Gdansk, in Gurewa, & in Swiecie, coram Venerabilibus Patribus Dominis: JANISLAO Archiepiscopo Sanctae Gnesnensis Ecclesiae, DOMARATHO Posnaniensis Ecclesiae Episcopo, & Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno Ordinis S. Benedicti, specialiter evocatis, qui se afferunt Iudices a Sede Apostolica delegatos, aut quibuscunque subdelegatis ab eis, de consensu Fratrum nostrorum facimus & constituimus Dominum Siffridum de Papow, Fratrem Ordinis nostri Sacerdotem præsentem, & mandatum in se sponte suscipientem nostrum, & dictorum de Gdansk, Gurewa & de Swieza Commendatorum Procuratorem, concedentes eidem liberam potestatem agendi, defendendi, Literarum Apostolicarum copiam cum debita ad deliberandum dilatione petendi, excipiendi, & contradicendi, litem contestandi, in animam nostram & eorum jurandi, testes & instrumenta & alias probationes producendi, concludendi, interlocutoriam & diffinitivam sententias audiendi, & ab eis & earum qualibet, quum sibi videbitur, appellandi, Apostolos petendi, ab appella-

ANNO 1322. *pellatione recedendi, cum sibi videbitur expedire, appellationem prosequendi, alium vel alios Procuratorem vel Procuratores substituendi, in solidum vel divisim ad omnia supra dicta, vel quodlibet praemissorum substitutum vel substitutos revocandi, quum, & quando sibi videbitur etiam si mandatum exigatur speciale. Ratum habituri, quicquid per ipsum Procuratorem nostrum, vel quemlibet substitutum ab eo factum fuerit in praemissis & quolibet praemissorum. Renuntiantes omni solennitati juris vel facti, qua ommissa praesens procuratorium impugnari posset, vel quomodolibet sugillari, promittentes sub hypoteca bonorum nostrorum pro ipso Procuratore nostro, vel quolibet substituto ab eo iudicato fisci, & iudicatum solvi, si litem subierit coram Dominis supra dictis agendo, vel etiam defendendo, & hoc tam eisdem Dominis, qui se dicunt Iudices delegatos, quam Parti, cujus intererit, ostensione praesentium volumus esse notum. In cujus facti evidentiam plenior praesentem literam inde conscriptam nostro Sigillo duximus consignandam. Dat. Anno Domini M. tricentesimo vicesimo, IV. Idus Aprilis.*

Praesentibus Viris honestis, & discretis Dominis: Jordano Praeposito Varmiensis Ecclesiae, Magistro Fredrico Doctore Decretorum Canonico Glogoviensi, & Joanne Rectore Ecclesiae Culmensis, & aliis pluribus fide dignis ad haec vocatis & rogatis.

Quibus procuratoriis exhibitis, memoratus Procurator Magistri & Fratrum ex causa minus rationabili, & frivola a Nobis ad Sanctam Sedem Apostolicam appellans, a praesentia nostra recessit. Nos itaque attendentes, quod in eadem causa, non obstante ejusdem Procuratoris absentia, procedere poteramus, praefatis Procuratoribus Domini Regis instanter petentibus, petitionem ipsorum recepimus in haec verba:

„Coram Nobis Venerabilibus Patribus Dominis: JANISLAO Archiepiscopo Gnesnensi, & DEMARATO Episcopo Pofnaniensi, & Fratre NICOLAO Abbate de Mogilno, Iudicibus a Sede Apostolica deputatis: Nos Philippus Cancellarius Regni Poloniae, & Sbisco Subcancellarius, ac Johannes Canonicus Rudensis, Procuratores Illustris Principis Domini VLADISLAI Regis Poloniae, procuratorio ipsius nomine proponimus, conquerendo, quod idem Rex, tunc tamen adhuc Dux existens, cum esset in possessione Terrae Pomeraniae, quae Principes Regni Poloniae, & Illustres Principes PRIMISLIUS & CASIMIRUS eam ipsius no-

T O M. IV.

mine possederint, Religioque vel Magister & Fratres Ordinis S. Mariae Teutonicorum Domus, ipsos Principes de possessione ejusdem terrae, castrorum, civitatum, oppidorum & villarum ipsius per potentiam & violentiam ejecerunt, memoratum Dominum Regem ipsa terra sic injuriose & indebite spoliantes, quam adhuc occupatam detinent, in ipsius Domini Regis grave dampnum, & magnum praedictum & diminutionem dicti Regni. Quare petimus nomine, quo supra, conditione ex canone reintegranda, eundem Magistrum & Commendatores de Gdansk, de Gnieuw, & de Swecze, qui ipsam possident, quod eam, & fructus inde perceptos, & qui percipi potuerunt a tempore dejectionis, quos aestimamus ad triginta millia marcarum monetae & ponderis Regni Poloniae, per Vos procedendo summarie & de plano, ac sine strepitu & figura iudicii dicto Domino nostro Regi restituant, aeternaliter condemnari. Petimus etiam expensas in lite factas, & protestamur de faciendis.

Qua recepta, & diligenter discussa, considerantes juxta tenorem Litterarum Apostolicarum, quod in causa eadem posset, lite non contestata, procedi, receptis testibus pluribus idoneis pro parte dicti Regis, & eis secreto & sigillatim examinatis, attestationibusque ipsorum apertis & publicatis, ac ipsius causae meritis plene discussis, parte dictorum Magistri & Fratrum citata, ad audiendum sententiam diffinitivam, & praesente ipsorum Procuratore praedicto, coram Nobis in termino ad hoc praefixo constituto, & praehabita Nobiscum deliberatione sufficienti, & communicato sapientum consilio, Procuratoribusque praefatis D. Regis praesentibus, & sententiam proferri cum instantia postulantibus; DEI nomine invocato; quia iidem Procuratores Domini Regis intentionem suam clarissime comprobaverunt, praedictos Magistrum & Fratres Domus S. Mariae Teutonicorum, ac dictum Ziffridum Procuratorem ipsorum praesentem, eorum nomine, & Commendatorum de Gdansk, de Gnieuw & Swecze, qui dictam Terram Pomeraniae possident, ad restitutionem ejusdem Terrae cum suis pertinentiis, & ad solutionem triginta millium marcarum monetae & ponderis Regni Poloniae, ratione fructuum perceptorum, & qui percipi potuerunt ex illa, prout Procuratores de violentia illata, probata per testes, quantitatem praedictam fructuum per suum juramentum legitime comprobaverunt, & ad satisfactionem expensarum in causa factarum, praefato D. Re-

ANNOSI Poloniae, seu Procuratoribus ipsius 1322. prædictis faciendam, in his scriptis sententialiter condemnamus. Quas quidem expensas ad centum quinquaginta marcas Grossorum Pragensium taxamus, eo quod Procuratores præfati D. Regis se eas dixerunt in hac causa expendisse, prout suis declaraverunt juramentis. Lata est hæc sententia in Ecclesia S. Nicolai Juveni Vladislaviae Vladislaviensis Diocesis, post Missam, quarto Idus Februarii, Anno Domini 1322. Præsentibus Fratribus nostris Nicolao Decano, Gerlibo Scholastico Gnesnensibus, Joanne Archidiacono Posnaniensi, Petro Cantore Vladislaviensi, Michaele Præposito Kruszwicensi, Venceslao Califfiensis, Potentiano Unieiovienfis Ecclesiarum Archidiaconis, Vincentio Alberto Gnesnensis, Voislao Posnaniensis, Joanne Plocensis Ecclesiarum Canonicis. Et Religiosis Viris Francisco Priore Posnaniensi Ordinis Fratrum Prædicatorum, Wirhoslao Custode Provinciali, Michaele Guardiano Vladislaviensi Ordinis Fratrum Minorum, & aliis quam plurimis Sæcularibus & Religiosis. In quorum omnium testimonium & evidentiam certiorum, prædictam sententiam per subscriptum publicum Notarium scribi, & in publicam formam redigi fecimus, & ad majorem cautelam nostrorum Sigillorum appensione muniri.

Ego BOGUSLAUS de Sandomiria Cracoviensis Diocesis, Canonicus Gnesnensis, Imperiali Auctoritate publicus Notarius, una cum prædictis testibus, tempore, quo præfata ferebatur & legebatur sententia, præfens sui, subscripsi, & in hanc publicam formam redegi, & de mandato dictorum Dominorum Judicum, ad petitionem prædictorum Domini Regis Poloniae Procuratorum, meis consueto nomine & signo consignavi in testimonium veritatis.

Ego NICOLAUS, Filius quondam Ludovici dicti de Strigonio, Clericus Posnaniensis, publicus Imperiali Auctoritate Notarius, tempore, quo dicta seu præscripta ferebatur & legebatur sententia, una cum prædictis testibus interfui, ideo me hic subscripsi, meoque signo consueto & nomine signavi, rogatus in testimonium veritatis.

LI.

ANNO
1326.

Frater WERNHERUS Ordinis S. Mariæ Domus Teutonicæ Magister promittit se HENRICO Duci Wratislaviensi opem esse laturum contra WLADISLAUM Regem Cracoviæ. Actum & datum Thoren Anno 1326. Feria 2da infra Octavas Assumptionis Domini Nostri Ex Origin.

Noverint universi præsentium notitiam habituri, quod Nos Frater WERNHERUS, Fratrum Ordinis S. Mariæ Domus Teuton. Hospitalis Jerosolymitani Generalis Magister, cum WLADISLAO Rege Cracoviæ olim gratiam boni communis, & auxilium Terrarum omnium ubicunque confirmatum in salutem & augmentum conservationis omnium Christi fidelium, fœdera pacis & concordiae modo inviolabili firmaveramus, censes, ut exinde tranquillitatis quietudo, nec non vigor cunctis temporibus utrobique continue perduraret; qui quidem Rex, pacis pactatæ cursu durante, diffidatione nulla prorsus præcedente, quam tamen tenor juris & justitiæ exigebat, ejusdem pacis sic compromissæ fœdera pluries per suos temerarie & perfide violavit, requisitione quoque nostra rationabili interveniente, super eodem Nobis observationes justorum placitorum frequentius denegavit, promissiones suas suggestionem malefica semper velut auctor dolum sub dolo infringendo, quod efficaciter ex re gesta ostenditur & patet, nam idem Rex, prælibatæ pacis tempore proficiente, manum in Fratres nostros & eorum familiam in finibus propriis misit, ensi crudeli ipsos hostiliter occidendo, veris abjectis armis justitiæ Christianæ in fideles Christi rabie gentilium desævians furenti, cum Paganis fœdera mortis compangendo, homines Christianos nuperrime abominabiliter devastavit, quosdam eorum nece ferocissima perimi permittendo, alios vero in captivitatem lugubrem sinendo duci, dolose dominii exterminium nostri & Ordinis toto conamine machinando, præterea cum Dominus HENRICUS, Honoris Vir & fidelis, Dux Zlezia, & Dominus Wratislaviae, pluribus viribus justa placita supra dicto Regi exhibuerit, illa ab eo & suis satis proterviter recipere . . . . . propter quendam latronem insignem in latrocinio publice deprehensum, ob ejus demerita justo judicio suspensum, ipsum assidue ac suos destruere irrecuperabiliter machinatur, tyrann-

tyrannidem propriam inhumaniter exercendo: sane cujus insultui periculoso, ac in tempore mihi & vobis adherere volentium impetuosius concedenti resistere cupientes, de maturo Fratrum consilio, deliberatione habita diligenti, bona fide, cuiusvis doli scrupulo circumscripto, promittimus firmiter per praesentes Inclyto Principi D. HENRICO, Duci Wratislaviae prius nominato, certum & inviolabile praestare auxilium cum tota nostra potentia contra WLA DISLAUM Regem supra dictum, & hoc tempore Treugarum per modum pacis inter ipsum & Nos firmatarum, quae usque ad Nativitatem Domini proxime affuturam se extendunt finaliter expirante, quodcumque ex tunc idem Rex eundem Dominum HENRICUM & suos invadere hostiliter attemptaverit, aut quovis alio modo voluerit aggravare, si quod ipsum guerrarum discordias cum eo necessitate compulsus habere contigerit, quia formam juris, & iustorum contemnit ab eodem recipere placitorum, ut praediximus, consilio, auxilio, ac toto posse nostro, nullatenus ad alicujus instantiam desistemus ad culmen honoris, & iustitiae saepe dicti Domini HENRICI fideliter pro viribus anhelando terminum, guerra dicti Domini HENRICI Ducis cum eodem Rege durante nullas treugas duntaxat praesentibus exclusis, nec Tractatus amicabilem, neque aliquam habere debemus compositionem, nec concordiam cum supra dicto Rege, Domino eodem HENRICO, & suis expressius non inclusis, conditione cum huiusmodi adventa, quod tempore guerrarum stante, Nobis tempore aggressus & invasionis per ipsum D. HENRICUM declaretur, quo hostiliter insultemus vastatum fines Regios Nobis propius adjacentes: In cujus Compromissi valetudinem firmiorem praesentes subscribi fecimus, atque dari nostri robore Sigilli publice consignatas. Actum & datum Thoren. Anno Domini millesimo trecentesimo vigesimo sexto, Feria secunda infra Octavas Assumptionis Domini nostri.

LII.

1329. JOANNES Bohemiae Rex donat Pomeraniam Magistro & Fratribus Ordinis Teutonici. Actum & datum in Thorun Dominica INVOCAVIT AN. 1329. Ex Originali.

Nos JOANNES D. G. Bohemiae & Poloniae Rex, ac Lucemburgensis Comes, ac ELISABETH per eandem Gratiam eorundem Regnorum Regina,

ac Comitissa Lucemburgensis Contoralis ANNO 1329. sua, ad universorum notitiam, tam praesentium, quam futurorum, tenore praesentium in perpetuum volumus pervenire. Quod cum inter singula pietatis opera, quibus ad aeterni Regis pervenitur solium, illud maxime animarum saluti prodesse credamus; cum Religiosis locis aut Deo dicatis hominibus, qui Domino quotidie famulantur, aliquid, de quo proficientes in melius, augmentum accipiant, datur liberaliter & confertur. Sane quia Religiosi Viri, Frater videlicet VERNHERUS de Orzela, Fratrum Ordinis Hospitalis S. Mariae Domus Teutonicorum Hierosolymitanae Magister Generalis, ipsi quoque Fratres Prussiae, quorum conditio laudabilis, vitaeque & Religionis sacrae gestant exercitium memorabile, Nos allicit, graves & intolerabiles pro dilatione Fidei Orthodoxae, ob cujus defensionem contra Litvanos, & ipsorum secutores quoslibet hostes Christi pestiferos, prout ipsi vidimus, murum inexpugnabilem se exponunt, angustati, secti, casti, & irremediabiliter saepius sunt afflicti, Nos, ut Magister & Fratres praedicti labores & expensas, ac curas huiusmodi in se, ac suis adiutoribus & subditis ferre, ipsisque intendere ut antea, & resistere Fidei Christianae oppressoribus possint uberius, participationem bonorum, quae per eos fiunt ubilibet, operum affectantes, ut de bonis huius mundi caelestia nancisci, & Regum Domino congregare aeternaliter mereamur, pro Praedecessorum, Primogenitorum ac Haereditum nostrorum, nostraeque animarum salute, nec non peccaminum nostrorum remedio, ipsis Magistro & Fratribus, ac toti Ordini, communicata manu, pari consensu, ac unanimi voluntate, nulla fraude inducti, seu dolo aliquo circumventi, pure, libere, & irrevocabiliter inter vivos, nomine simplicis puraeque Eleemosynae propter Deum, & venerationem gloriosae Virginis Mariae, de liberalitate & munificentia Regia, consensu nostrorum fidelium accedente, damus, donamus & conferimus Terram Pomeraniae, & quicquid ad eam, vel in ea, in toto, vel in ejus parte Nobis, Haeredibus & Successoribus nostris Bohemiae & Poloniae Regibus aut Reginis, juris, proprietatis, dominii, aut actionis competiit hactenus, aut competere poterit quomodolibet in futurum, ad habendam, tenendam & regendam, uti fruendam & possidendam per eosdem Magistrum & Fratres, Successoresque eorum, ac totum Ordinem, jure proprietatis perpetuo, pacifice & quiete,

ANNO 1329. te, quicquid eis, aut suis Successoribus deinceps placuerit, in perpetuo faciendum, cum omnibus & singulis, quae infra praedictam terram, seu intra, aut supra, vel etiam sub terra eandem, cum accessibus & regressibus suis continentur, cum omnibus videlicet suis iuribus, appendiis, pertinentiis, civitatibus, oppidis, castris, villis, allodiis, campis, agris cultis & incultis, pratis, hortis, montibus, vallibus, planis, rubetis, desertis viis & inviis, fluminibus, ripis, rivis, stagnis, aquis, aquarum decursibus, molendinis in aqua, vel ad ventum expositis, venationibus, aucupationibus, piscationibus, piscinis, jurisdictionibus, monetis, seu teloneis, juris patronatibus Ecclesiarum, feudis, vassallatibus, militiis, clientibus censitis, agricolis, servitoribus, omagio quocumque, seu alio quovis titulo, censibus, redditibus, proventibus & fructibus, & universaliter cum omnibus & singulis utilitatibus, quae habentur supra, infra, vel intra terram praedictam, vel etiam sub terra eadem mineris, vel metallis, auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, vel generis alterius cuiuscunque, ut puta, lapidibus, sale, vel aliis obventionibus quibuscunque, & in quibuscunque rebus consistant, in integrum cum omni usu seu requisitione Nobis, aut alteri nostrum, Successoribus, aut Haeredibus nostris ex eis, vel pro eis rebus, aut aliqua earum modo quolibet pertinente. Nihil in eadem terra, aut suis pertinentiis Nobis, Haeredibus, vel Successoribus nostris, proprietatis, juris, actionis vel dominiis penitus reservantes. Ut autem haec praesens donatio nostra pure & simpliciter propter Deum, sicut provide & rationabiliter, ac justae donationis titulo celebrata & consummata, robur perpetuae obtineat firmitatis, promittimus nostro, Haeredum ac Successorum nostrorum nomine, contra eam nullo unquam tempore facto aut jure facere, vel venire per Nos, vel alios, publice aut occulte, in toto vel in parte, nec eam revocare in vita vel in morte, occasione ingratitude cuiuscunque, seu tam praesentium, quam supervenientium liberorum. Volentes ad majorem certitudinem, seu etiam cautelam, ut ex nunc Inclytus CAROLUS Primogenitus noster, fide praestita, corporalis loco iuramenti, spondeat & promittat dictis Magistro & Fratibus, pro se suisque Successoribus stipulans, quod dictam terram, seu aliquam ejus partem, per se, vel alios, nullo unquam tempore impetet, de jure vel de facto, modo aliquo, seu inquirat: sed ipse cum omnibus

ANNO 1329. suis conterminiis, donationem hujusmodi ratam, gratam habeat firmiter in futurum. Renuntiantes sponte & expresse pro Nobis, nostrisque Successoribus & Haeredibus universis exceptioni doli mali, ac in factum actioni, beneficio restitutionis in integrum, constitutionis & consuetudinis cuiuslibet contrariae, Litteris & Indulgentiis Apostolicis, Imperialibus, seu a Romanis Regibus impetratis, vel etiam impetrandis, omnique Juris Canonici vel Civilis auxilio, per quod Nobis, Haeredibus, aut Successoribus nostris saepe fati posset aliquo modo suffragium, Magistro vero ac Fratibus, seu ipsi etiam Ordini praejudicium quomolibet generari: Imo etsi ipsa terra, seu aliqua ejus pars Pomeraniae, per Inclytam Dominam ELISABETH Bohemiae & Poloniae quondam Reginam, relictam quondam recolendae memoriae VENCESLAI, olim Bohemiae & Poloniae Regis, Soceris & Praedecefforis nostri Filiam, vel Haeredes ejus, fuerit impetita, ipsam terram, & quamlibet ejus partem ab impetentibus, & quolibet impetente, disbigare & liberare nostris promittimus laboribus & expensis. In quorum omnium testimonium & cautelam praesentia scripta fieri, & Sigillis nostris jussimus communiri Actum & datum in Thorun Dominica Invocavit. Anno Domini 1329. Praesentibus Spectabilibus et Nobilibus Viris, Fidelibus nostris, Josfrido Comite de Liningen, Henrico Comite de Wilnow, Ulrico Domino de Hanow, Petro de Hezeburg, Henrico de Lippa Juveni, Vilhelmo de Landensteyn, Thunone de Colduz, Othone de Bergaw, Bernardo de Sumeburg, et aliis plurimis fide dignis, quos in omnium supradictorum, testes duximus requirendos.

LIII.

Idem dat potestatem Magistro Ordinis Teutonici novas villas in terra Dobrzynensi edificandi ac deserta extirpandi, exceptis his, quae ad Castrum Dobrzyn. pertinent. Datum Thoruni Anno 1329. secunda feria post Dominicam LÆTARE. Ex Originali.

Nos JOHANNES Dei Gratia Boemiae et Poloniae Rex ac Lucemburgi Comes praesentibus publice profiteamur. Quod Nos Viro Conspicuo Fratri WERNHERO de Orzela, Fratrum Domus Teutonicae Magistro Generali, Amico nostro dilecto, per Terram Dobrzynensem villas novas plantandi, deserta extirpandi, et in

ANNO 1329. & in eisdem homines libertandi, ac eadem in ipsis novis & veteribus villis aut ipsorum pertinentiis, eis, quæ ad Castrum Dobrin pertinent, duntaxat exceptis, si qua bona seu villa modo quocunque vacant, vel fortasse vacare contigerit usque ad nostrum beneplacitum infeudandi plenam damus & liberam potestatem. Ratum & gratum habituri, quidquid per ipsum Magistrum actum fuerit in præmissis, aut aliquo præmissorum, harum testimonio Literarum. Datum Thoruni Anno Domini millesimo trecentesimo vicesimo nono, secunda Feria post Dominicam *Latare*.

LIV.

1330. *Idem Terram Dobrzynensem pro quatuor millibus & octingentis sexagenis denariorum Pragensium Magistro & Ordini Cruciferorum vendit, utque idem Ordo a præstatione decimarum ex præfata Terra sit immunis, curaturum se promittit. Cum VLADISLAVO Rege Cracoviæ non prius pacem faciet, nisi ipse, & ZEMOVITI Fratris illius Filius, juri suo ad Terram Dobrzynensem renuntiaverint. Datum & Actum Metis Anno 1330. decima sexta Martii. Ex Originali.*

Nos JOANNES Dei Gratia Bohemiæ & Poloniæ Rex, ac Lucemburgensis Comes, ad universorum notitiam tenore præsentium volumus pervenire, quod Nos de maturo fidelium nostrorum consilio, ac diligenti & bona deliberatione præhabitis, dedimus, vendidimus, & tradidimus, jure proprio & in perpetuum Religiosis Viris Fratri WERNHERO de Orzela Magistro Generali Hospitalis S. Mariæ Domus Teutonicorum Ieruzolimiani, nec non Fratribus Domus ejusdem pro se, suisque posteris & Successoribus recipientibus, & iusto emptoris titulo ementibus Terram dictam Dobrin ad habendam, possidendam, tenendam, et quidquid eis suisque Successoribus deinceps placuerit, perpetuo faciendum cum omnibus et singulis, quæ infra prædictam Terram ab antiquo ex utraque parte fluvii dicti Vistæ continebantur, et nunc continentur, et cum omnibus appendiis et pertinentiis, civitatibus videlicet, castris, villis, allodiis, campis, agris cultis et incultis, pratis, ortis, montibus, vallibus, planis, pascuis,

TOM. IV.

ANNO 1330. silvis, rubetis, deserto, viis, inviis, fluviis, rippis, rivis, stagnis, aquis, aquarum decursibus, molendinis in aqua, vel ad ventum expositis, venationibus, occupationibus, piscationibus, piscinis, jurisdictionibus, monetis, theloneis, juris patronatus Ecclesiarum, feudis, vassallatibus, militibus, clientibus, censitis, agricolis, fervitoribus, homagio quocunque, seu alio quovis titulo, censibus, redditibus, proventus et fructibus, ac universaliter omnibus et singulis utilitatibus, quæ habentur supra, vel infra, vel intra terram prædictam, vel etiam sub terra eadem in mineris et metallis auri, argenti, cupri, stanni, plumbi, ferri, vel generis alterius cujuscunque, ut puta lapidibus, sale, vel aliis obventionibus quibuscunque, in quibuscunque rebus consistant in integrum, omnique jure et actione, usu seu requisitione, sive ex eis, vel pro eis rebus, aut ex qualibet earum rerum modo aliquo pertinente. Pro quatuor millibus sexagenarum et octingentis sexagenis grossorum denariorum Pragensium. Quam pecuniam confitemur præsentibus Nos ab ipso Magistro et Fratribus habuisse et recepisse, ac Nobis integre datam, solutam et numeratam fuisse. Exceptioni Nobis non soluti et non numerati pretii omnino renuntiantes, renuntiamus etiam auxilio competenti circumventis ultra dimidium justipretii: donantes dictis Magistro et Fratribus, ex certa scientia irrevocabiliter inter vivos, quod res nunc valet plus pretii, aut in futurum valebit. Et promittentes dictam rem venditam habere licere, dolum malum abesse, absfuturumque esse. Promittentes fide bona, dolo & fraude quibuslibet exclusis, pro Nobis, Hæredibus & Successoribus nostris Bohemiæ & Poloniæ Regibus, ac Comitibus Lucemburgensibus, & specialiter pro Clarissima Domina ELIZABETH Conthorali nostra legitima, licet nullum eis jus hypothecarium scilicet conthorali & liberis nostris procreatis, aut procreandis, in terra & pertinentis suis supra dictis comperat, ex eo, quod prædictam terram cum suis appendiis armata & potenti manu potestati & dictioni nostræ subegimus, quod præfatis Magistro & Fratribus nullo unquam tempore per Nos, vel per alios movebimus, seu moveri faciemus de jure vel de facto litem, controversiam, seu quamvis aliam quæstionem. Insuper promittimus, & ad hoc Nos, Hæredes & Successores nostros prædictos firmiter obligamus, Nos apud Sedem Apostolicam partes nostras interposituros fideliter cum effectu, ut terra prædicta cum suis pertinentiis a præ-

N

sta-

statione decimarum sicut alia terra dictorum Magistri & Fratrum fiat libera & immunis, & per eiusdem Sedis Apostolicæ Privilegium eximatur. Promittimus etiam per præsentibus, ut, si contingat Nos in posterum cum Illustri Principe Domino VLADISLAVO, qui se asserit Regem Cracoviæ, super dissensionibus, controversiis, seu quæstionibus inter Nos versantibus, inire amicabilem compositionem, quod eam prius non inhibimus, nisi præfatus Princeps & . . . . Filius SEMOVITÆ Fratris sui, quondam Dux Terræ Dobrinen. pro se, suisque Hæredibus & Successoribus universis, ante omnia renuntient omni iuri & actioni, seu impetitioni & rancori, quas se forte ad præfata Terram, & quamlibet ejus partem, ac contra præfatos Magistrum & Fratres habere proponunt, seu proposuerunt, pure, simpliciter & in totum. Ita quod prælibati Magister & Fratres a perturbatione dicti Principis, Hæredum et Successorum suorum, occasione dictæ Terræ, et cujuslibet ejus partis, sint et permaneant tuti citra inquietudinem quamlibet et securi. Hanc siquidem venditionem provide et rationaliter factam, ac omnia et singula supra scripta promittimus, et ad hoc Hæredes et Successores nostros præfatos firmiter obligamus, ante dictis Magistro et Fratribus pro se, suisque Successoribus stipulantibus perpetuo, firma, rata, grata habere, tenere, observare et adimplere, nec contra facere vel venire per Nos, vel per alios aliqua ratione, seu causa, aut ingenio, de jure vel de facto. Quæ esse volumus omnia circumscripta. Renuntiantes in his omnibus et singulis fori privilegio, beneficio novarum constitutionum, nec non exceptioni doli mali, ac in factum actioni, Literis quoque et Indulgentiis Apostolicis et Imperialibus, ac a Romanis Regibus impetrandis, consuetudinibus quibuscunque præscriptis, vel non præscriptis, omnique juris Canonici vel Civilis auxilio, per quod Nobis, Hæredibus, nostrisque Successoribus sæpe dictis suffragium, ipsisque Magistro et Fratribus jam dictis præjudicium posset quomodolibet generari. In cujus rei testimonium præsentibus Literas fieri, et Sigillo nostro majori fecimus communiri. Datum et actum Metis Anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo, decimasexta die Mensis Martii, Indictione decima tertia. Præsentibus Venerabili in Christo Patre Domino Witigo Episcopo Misnensi, ac Spectabilibus ac providis Viris Dominis Goffredo Comite de Liningen, Arnolde Domino de

Blanquenaw, Conrado Domino de Seleyda, Ulrico Domino de Hanowe, Hermannno de Columba dicto Birbe, Wilhelmo Landensten, Thunone de Colduz, Ottone de Bergowe, Bernhardo de Sunenburg, quos in omnium testes invocavimus prædictorum.

LV.

Bulla Excommunicationis Apostolicæ contra Magistrum, Provinciale, & Commendatores Ordinis S. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitanorum late, pro devastatione hostili Episcopatum Vladislaviensis & Culmensis. Datum Avinione pridie Kalendas Aprilis, Pontificatus Anno decimo quinto. Ex Archivo Capituli Cracoviensis.

JOHANNES Episcopus servus servorum Dei. Venerabilibus Fratribus Archiepiscopo Gnesnensi, & Cracoviensi ac Posnaniensi Episcopis salutem & Apostolicam Benedictionem. Grave non immerito gerimus et molestum, cum Personæ jugo observantiæ regularis astrictæ, ac plantatæ in orto militantis Ecclesiæ, ut se defensionis murum pro domo Domini exhibentes, resistent viriliter hostibus fidei venientibus ex adverso, convertunt in contrarium vias suas adversus Ecclesias, et Personas Ecclesiasticas, quibus præstare deberent defensionis præsidium, per hostiles et violentos incurfus, prædas, rapinæ et spolia exercentes. Sane Venerabilis Fratris nostri Episcopi Vladislaviensis lachrimabili proposita in Consistorio coram Nobis conquestione percepimus, quod nonnulli Fratres Domus S. Mariæ Teutonicorum Jerosolimitanorum in partibus, seu prope partes Poloniae commorantes, non attendentes, quod eadem Domus ad Dei laudem et gloriam, atque defensionem fidelium, et liberandam Dei Ecclesiam extitit per Sedem Apostolicam ordinata, et quidem alii eorum ministri autoritate et mandato Magistri Generalis ejusdem Domus, sicut asseritur, nec non Provincialis Terræ Culmensis, ac de Naxonia et de Golub, ac de Svecze, ac de Coprzino sive Engelberch Vladislaviensis et Culmensis Dicecesis Commendatores Ordinis Domus ejusdem contra præfatum Episcopum ex eo odii rancore concepto, quod idem Episcopus diversas executionum sententias in eosdem Magistrum, nec non Provinciale et Commendatores, pro quadam

contu-

ANNO 1331. contumacia eorundem per dilectos Filios Petrum de Alverna Ponomien. et Andre- am de Verulis Vratislaviensis Ecclesia- rum Canonicos, in partibus illis Apосто- licae Sedis Nuntios, et etiam tam in eos, quam in nonnullos Clericos et Personas Ecclesiasticas civitatum, castrorum, vil- larum, et aliarum terrarum in dicto Re- gno Poloniae consistentium, in quibus i- dem Magister, Provinciales et Commenda- tores exercent dominium temporale propter decimam sexennalem dictae Sedi debitam, statutis ad hoc terminis non so- lutam, ac etiam quandam aliam Excom- municationis sententiam in laicos civita- tum, castrorum et villarum praedictarum, propter denarium Sancti Petri Ecclesiae Romanae debitum non solutum, exigen- te iustitia auctoritate Apostolica promul- gatas, tanquam devotionis Filius de man- dato dictorum Nuntiorum pluries et so- lenniter publicavit, ac etiam pro eo, quod in Terra Pomeraniae Vladislaviens. Diocesis praedictae, quam dicti Magi- ster, Provincialis et Fratres contra iusti- tiam per violentiam occuparunt, & deti- nent occupatam, decimas praediales ad ipsum Episcopum et dictam Ecclesiam suam Vladislaviensem spectantes, eisdem Magistro et Fratribus, et habitatoribus dictae terrae remittere, vel in jus aliud pro voluntate Magistri et Commendato- rum, in dampnum et praejudicium ma- ximum ipsius Episcopi et dictae Ecclesiae suae Vladislaviensis, noluit commutare, prout etiam de jure non poterat, nec de- bebatur, Episcopatum suum Vladislavien- sem cum maximo Exercitu, et pene vi- ginti vexillis nigra cruce signatis, quam contra Saracenos et paganos et infideles alios se asserunt assumpsisse, hostiliter in- traverunt, cremando Ecclesiam, villas, et bona Episcopatus ejusdem, et alia ei- dem Episcopatuui dampna maxima infe- rentes, quibus etiam non contenti post anni spatium revolutum vel citra, pejora cumulando pejoribus, Episcopatum eun- dem hostiliter invaserunt, omnes fere villas campestris, grangias, aliasque possessiones ad mensam suam Episco- palem spectantes, nec non oppidum Ra- czaus, ad dictam mensam pertinens, di- ctae Vladislaviensis Diocesis, cum plu- rimis villis circumjacentibus, ac civita- tem suam Vladislaviensem depraedationi- bus, spoliis et rapinis quoque totaliter de- vastarunt, et quod gravius est, Ecclesias, ac aedificia etiam in dicta civitate, ac in ipsis villis, grangiis et possessionibus di- ctarum villarum consistentia, et quod est auditui horribile, Ecclesiam Cathedra- lem Vladislaviensem, cui pagani saepius

pepercerunt, Sanctorumque Reliquias, quae servabantur in ea, novo, quinimo nefando sacrilegii genere cum omni de- core et ornatu eorum, et nonnullos ho- mines ignis incendio concremarunt, et quam plures alios etiam in cemeterio e- iusdem Ecclesiae crudeliter occiderunt, eidem Episcopo et Canonicis ejusdem Ecclesiae, aliisque Clericis et Laicis, et habitatoribus dictae civitatis, post com- bustionem ipsius, sub poena capitis, et mutilatione membrorum prohibentes ex- presse, ne domos, seu quodvis aliud ae- dificium inibi aedificare praesumerent quovis modo, qui eorum inhumanitatem et saevitiam formidantes non audent ipso- rum jussionibus contraire, ac demum di- cti Magister, Provincialis, Commenda- tores et Fratres omnibus habitatoribus e- iusdem territorii, quod dicitur . . . . . ad dictos Episcopum et Ecclesiam spe- ctantis, expresse mandarunt sub poena corporum et bonorum suorum, ut de proventibus, censibus et redditibus eo- rundem, ad dictos Episcopum et Eccle- siam pertinentibus non eidem Episcopo, sed Magistro, Commendatoribus et Fra- tribus ipsis tantummodo responderent, ac intenderent, et totaliter obedirent, nec adhuc finem praedictis enormitatibus imponentes, nuper dicti Magister, Com- mendatores et Fratres exercitu valido con- gregato dictum Episcopatum similiter hostiliter invaserunt, et Castrum Raczaus dictae Diocesis, ad eosdem Episcopum et Ecclesiam pertinens pleno jure, in quo thesaurus ac nonnullae res et bona alia, nec non victualia residua Episcopi et Ecclesiae praedictorum, aliarum Ec- clesiarum ejusdem Episcopatus, et per- sonarum Ecclesiasticarum, ipsiusque non- dum occupata fuerant per manus sacri- legas eorundem, quaeque pro majori se- curitate ac tuitione ipsorum in Castro re- posita fuerant memorato, circumvallare hostiliter praesumpserunt, illudque cum machinis per quinque dies et ultra duris- sime impugnantes et tandem suffodientes, fontem seu puteum, de cuius aqua bibe- bant custodes dicti Castris, et nonnulli no- biles, et quam plures alii utriusque se- xus juvenes et infantes, qui dictorum persecutorum faciem et saevitiam fugien- tes, ad dictum Castrum cum bonis et rebus suis, quae ipsis remanserant, tan- quam ad locum securum pro tuitione per- sonarum et rerum suarum duxerant re- currendum, totaliter destruxerunt, sic- que praefatis custodibus et nobiles ju- venibus et pueris siti periclitantibus, et per hoc dictum Castrum non volentibus ulterius defensare, dicti Magister, Com-

ANNO
1331.

ANNO 1331. mendatores et Fratres crudeliter occu-
parunt, ac thesaurum, res et bona om-
nia supra dicta, sicut eis libuit, disper-
ferunt totaliter, et etiam asportarunt, ac
villas circumjacentes, quæ post primum
& secundum incendium pauca remanse-
rant, ac alias, quæ aliquantulum fuerant re-
formatæ, cum rebus & bonis existentibus
in eisdem, animalibus tamen secum
deductis, in prædam ignis incendio com-
buserunt, multis hominibus per eos in
ore gladii interemptis, non parcendo se-
xui, vel ætati, dictumque Episcopatum
& ejus Ecclesias pro majori parte destruxerunt,
& quasi ad nihilum redegerunt ita, quod nisi
eisdem Episcopo ac Ecclesiis, & personis
Ecclesiasticis, civitatis & Diæcesis prædictarum
de opportuno remedio celeriter occurratur,
eosdem Episcopum, & personas in Episcopalis
dignitatis, & Ordinis Clericalis opprobrium
oportebit necessario mendicare, ac dictis
Ecclesiis sine culpa ipsarum debita subtrahantur
obsequia, & per consequens in Episcopatu præfato
crescet indevotio populi, & infinita pericula
insurgent. Quare præfatus Episcopus pro se
& Ecclesiis, ac personis Ecclesiasticis supra
dictis super præmissis ad Nos devote recurrens,
Nobis humiliter supplicavit, ut providere
super his paterna diligentia curarem. Nos
igitur præmissa, si eis veritas suffragetur,
nolentes nec volentes conniventibus oculis
salva conscientia pertransire, quin contra
incendarios, sacrilegos & malefactores
hujusmodi, prout prædictorum excessuum
enormitates exposcunt, ne ipsorum impunitas
aliis transeat in exemplum, debite procedamus,
Fraternitati vestræ de Fratrum nostrorum
consilio per Apostolica Scripta mandamus,
quatenus vos, vel duo aut unus vestrum,
per vos, vel per alium seu alios, incendarios
Ecclesiarum prædictarum, cujuscunque status,
ordinis & conditionis existant, auctoritate
nostra in Ecclesiis & locis, ubi expedire
videritis, generaliter excommunicatos publice
nuntietis, & faciatis per alios nuntiari;
quorum absolutionem Sedi Apostolicæ duximus
specialiter reservandam, ac deinde de prædictis
incendiis, nec non invasionibus, deprædationibus,
injuriis atque dampnis simpliciter & de plano
sine strepitu & figura judicii notatis, qui
fuerint evocandi, informari curetis, & si
vobis legitime constiterit de invasione, seu
violentiis & incendiis supra dictis & personis,
quæ talia perpetrarunt, eosdem incendarios
nominatim excommunicatos publice nuntietis
diebus Dominicis & festivis, & per alios

in locis, ubi expedire videritis, nuntiari ANNO
faciatis, & ab omnibus artius evitari, & 1331.
tam eos, quam alios in vasores, nec non
violentiarum, rapinarum, & dampnorum
hujusmodi illatores ad reedificationem
Ecclesiarum, domorum, & aliorum ædificiorum
per eos, vel occasione ipsorum, ut præmittitur,
destructorum, ad satisfactionem & emendationem
aliorum honorum immobilium prædictorum, nec
non ad restitutionem rerum mobilium ablatarum
seu amissarum, vel solutionem æstimationis
ipsarum, seu emendationem dampnorum super
dictis rebus mobilibus illatorum taxatione per
vos prius facta, de dictis bonis mobilibus,
pro personarum & negotii qualitate ac valore,
seu æstimatione ipsorum mobilium ablatorum,
raptorum, seu incensorum & perditorum,
ubi ipsorum mobilium valor seu existimatio
aliter probari non poterit, juramento
ejusdem Episcopi, & aliorum, qui pertulerunt
dampna hujusmodi declaranda, eisdem
Episcopo, & aliis dampna passis integraliter
faciendam, nullo super hoc eisdem
invasoribus, incendiariis & violentiarum
illatoribus appellationis suffragante remedio
sententialiter condemnentis, hujusmodi
sententiam, quam super præmissis proferri
contigerit, executioni debitæ demandantes,
contradictores quoslibet, & rebelles
cujuscunque ætatis, dignitatis, ordinis
vel conditionis extiterint, per excommunicationes
& suspensiones in personas, & interdictum
in terras seu Ecclesias eorundem, ac
universitates seu communitates dictarum
terrarum, ac alia juris remedia, prout
expedire videritis, compescendo, invocato
ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii
secularis, non obstantibus felicis
recordationis BONIFACII Papæ VIII.
Prædecessoris nostri qua cavetur,
ne aliquis extra suam civitatem &
Diæcesim, nisi in certis casibus
exceptis, & in illis ultra unam
diem a fine suæ Diæcesis, ad
judicium evocetur, seu ne Judices
a Sede deputati prædicta extra
civitatem & Diæcesim, in quibus
deputati fuerint, contra quos-
cunque procedere, sive alii vel
alii vires suas committere, aut
aliquos ultra unam diem a fine
Diæcesis eorundem trahere præsumant,
ac de duabus diebus in Concilio
generali, & aliis quibuscunque
Constitutionibus, a Prædecessoribus
nostris Romanis Pontificibus tam
de Judicibus delegatis, quam de
personis ultra certum numerum
ad judicium non vocandis, aut
aliis editis, quæ nostræ possent
in hac parte jurisdictioni aut
potestati, ejusque libero exercitio
quomodolibet

ANN^o 1331. dolibet obviare, seu in eisdem Magistro, Provinciali, Commendatoribus & Fratribus, vel quibuscunque aliis communiter vel divisim ab eadem sit Sede indultum, quod excommunicari, suspendi, vel eorum Ecclesiæ, civitates, castra, & loca Ecclesiastico subijci interdicto, seu quod ultra vel extra certa loca ad iudicium evocari non possint per Literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi, eorumque locis, personis, ordinibus & nominibus propriis mentionem, & quibuslibet aliis Privilegiis & Literis Apostolicis generalibus vel specialibus, cujuscunque tenoris existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inferra nostræ jurisdictionis explicatio in hac parte quomodolibet valeat impediri, & de quibus, quorumcunque; totis tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris literis mentio specialis. Cæterum volumus, & Apostolica Autoritate decernimus, quod quilibet vestrum prosequi valeat articulum etiam per alium inchoatum, quamvis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico præpeditus, quodque vobis, & unicuique vestrum a data præsentium sit in præmissis omnibus, & eorum singulis perpetua potestas & jurisdictione attributa, ut eo vigore, eaque firmitate possitis in præmissis omnibus & singulis & pro supra dictis procedere, ac si prædicta omnia & singula coram vobis cœpta fuissent, & jurisdictione nostra super præmissis omnibus & eorum singulis per citationem vel modum alium perpetuata legitimè extitisset, quacunque constitutione contraria non obstante. Quod si præfati Magister, Provincialis, Commendatores & Fratres in hac parte processibus nostris efficaciter parere non curaverint, & etiam obedire, eos ex parte nostra peremptorie citeris, ut infra semestris temporis spatium prius citationem nostram cum omnibus eorum, & dictæ Domus exemptionum Privilegiis, si quæ habent, idem videlicet Provincialis, Commendatores ac Fratres, quos per informationem huiusmodi principales & præcipuos repereritis prædictorum excessuum patratores, dictas vero Magister per Procuratorem seu Procuratores idoneos plenum & sufficiens mandatum, ac plenam & liberam potestatem habentem, seu habentes ad obediendam & parendum ejus nomine, & pro parte sua super præmissis Apostolicis ordinationibus, beneplacitis & mandatis Apostolico conspectui se præsentent his, quæ super præmissis iudicio vel concordia fa-

cienda, injungenda & statuenda duxerimus ANN^o 1331. plenarie parituri, & alias facturi & recepturi, quod de Sedis ejusdem processerit beneplacito voluntatis, alioquin nisi comparuerint, & dicta privilegia portaverint, illa dictæ Sedi Apostolicæ ostensuri, ex tunc Privilegia ipsa suspendimus, & ipsos interim suis Ordinariis volumus esse subiectos, ac nihilominus contra eos, prout justum fuerit, & expedire viderimus, procedemus, eorum absentia non obstante. Cæterum si forte præfatos Magistrum Provinciale, Commendatores, & Fratres per vos vel per alium seu alios auli non fueritis in domibus, seu domiciliis eorundem citare, vel ipsi impedimentum præstiterint, ne citari valeant, in eisdem volumus & decernimus vobis, & cuilibet vestrum præsentium autoritate licere, diebus aliquibus Dominicis & festivis, cum populus convenerit ad Divina, ut sic facta citatio ad eos pervenire verisimiliter præsumatur, citare vel citari facere publice in Ecclesiis civitatum, vel locorum insignium magis vicinorum, in quibus possitis tute morari, & deinde procedere contra illos, sive citati taliter statuto ipsis peremptorio termino competenti coram Nobis compareant, sive comparere contempnent juxta formam præsentium, ac si citati alias legitime extitissent; quem quidem citationis modum vobis sit licitum observare etiam in aliis citationibus faciendis de illis, seu contra eos, ut coram vobis debeant, ut præmittitur, comparere. Quas quidem citationes ita volumus & decernimus eisdem artate citatos, ac si eos personaliter comprehendissent, & in eorum præsentia factæ essent, quacunque constitutione contraria non obstante. Diem vero citationis illius, per quam prædicti Magister, Provincialis, Commendatores & Fratres citati fuerint, ut coram vobis debeant, ut præmittitur, comparere, ac formam, & quidquid super præmissis duxeritis faciendum, Nobis per vestras literas vel Instrumentum publicum, horum seriem continentia, fideliter intimare curetis. Datum Avinione pridie Kalendarum Aprilis, Pontificatus nostri Anno quinto decimo.

LVI.

Literæ THEODORICI Ordinis 1334
FF. Teutonicorum Magistri Generalis super cessione ipsius de Terris Brestensi & Dobrinensi.
 Datum in Leisania 1334. *Ex Originali.*

ANNO 1334. **N**overint universi praesentium inspectores, quod Nos Frater THEODORICUS de Oldenburg, Ordinis Domus Teuton. Generalis Magister, pacis foedera in Castro Wissegrad in Ungaria initiata, tempore praeterito consumata in Lessan, ratificamus hoc modo, ut cum Litterae Nobis promissae sub eo tenore, prout in rotula sigillata, sigillis videlicet Illustris Principis Domini CASIMIRI D. G. Regis Poloniae, ac nostro, ac Generosi Viri Domini Adolphi Comitis de Monte plenius continetur, Nobis in Thorun, vel alicui Mandatum nostrum super eo habenti infra hinc, & Festum Sanctae Trinitatis proxime affuturum fuerint praesentatae, ex tunc Nobilis Otto de Bergau nomine & vice Magnifici Principis Domini JOANNIS Regis Bohemiae, & nostro, Civitatem & Castrum Brest cum omnibus suis appendiis, ex nunc manutenens Domino Regi Poloniae praebato, seu ei, quem ad hoc deputare putabit, & similiter Terram Dobrin, Domino Duci Dobrinenfi cum suis pertinentiis assignabit, alioquin Nobis, vel ei, quem ad hoc deputaverimus idem Dominus Otto de Bergau, seu eius vicem tenens, Civitatem & Castrum Brest, & Terram Dobrin cum suis pertinentiis, ut praedicitur, pure & simpliciter sine aliqua contradictione tenebitur praesentare. In quorum omnium evidentiam pleniorum Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum & actum in Lessania, Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo quarto, Dominica, qua cantatur: *Invocavit.*

LVII.

1335. *Sententia arbitraris a CAROLO Hungariae, & JOANNE Bohemiae Regibus lata, qua Pomerania Cruciferis, Dobrzinensis vero & Cujaviensis Terra Regi Poloniae adjudicatur.* Actum & datum in Wischegrod, Anno 1335. Dominica proxima post Festum S. Elisabeth. *Ex Orig.*

In Nomine Domini Amen.

NOS CAROLUS & JOANNES D. G. Hungariae & Bohemiae Reges, perpetuae memoriae tenore praesentium notum facimus, quibus expedit, universis &c. Cum Magnificus Princeps CASIMIRUS eadem Gratia Rex Poloniae ex una, & Religiosi Viri, Magister Generalis, Praeceptores, & Fratres universi Ordinis Cruciferorum de Domo Teutonica, parte ab altera, super Terris, Provinciis,

ANNO 1335. seu Districtibus Culmensi, Dobrzinensi, Cujaviae, Pomeraniae, & Thorunensi, super quibus a multo retroactis temporibus adhuc inter Excelsum Principem Dominum WLADISLAUM, quondam ejusdem Poloniae Regem, & tandem ipso feliciter migrante ad Dominum, inter ipsum Dominum CASIMIRUM Regem, & dictos Cruciferos materia dissensionis, & quaestionis suborta, dinoscebatur in Nos Reges Hungariae & Bohemiae, tanquam communiter, Arbitratores & amicabile Compositores, per eosdem jam dudum, & nunc, mediantibus legitimis Instrumentis, & Litteris compromissariis efficacibus electos, pacis alumni & amici fore invicem cupientes, se sponte & liberaliter commisissent, & pure compromisissent: Nos inter caetera, huius rei causa, circa Festum omnium Sanctorum Anno Domini 1335. in alto Castro Wischegrad in Hungaria simul in unum convenissemus, tractaturi de praemissis, & praedicto D. CASIMIRO Rege personali praesentia, & pro memoratis Magistro Generali, Praeceptoribus, & Universitate Fratrum Cruciferorum dictae Domus Teutonicae, Fratrem Henrico Rutheno, Provinciali ejusdem Ordinis de Terra Culmensi, & Marquardo de Spanberg Thorunensi, & Conrado de Brunstein Szwecensi, dicti Ordinis Commendatoribus & Confratribus, cum plenis & legitimis, & ad infra scripta cum plene sufficientibus Procuratoriis Litteris, comparentibus, assumptis Nobiscum Praelatis & Baronibus nostris, quos communiter volumus, quibusdam diebus continuatis, utriusque partis, jura etiam infra scripta, quae habere dinoscebantur, diligenti & fideli perscrutatione examinasse. Tandem favente Domino aciem mentium nostrarum aequo libramine dirigentes, taliter arbitrandum duximus, & pronunciendo diffinimus inter Partes. Quod Dominus CASIMIRUS Rex Poloniae Terras Cujaviae & Dobrzinensem, cum Provinciis ac Districtibus, ac quibusvis utilitatibus et pertinentiis universis, ab antiquo ad eandem spectantibus, juxta limites ac meras sui antiquas cum plenitudine juris, et titulo pleni dominii, prout ad Progenitores et Praedecessores suos, et per consequens ad ipsum, justo et vero ac haereditario titulo, ab olim pertinuisse, et pariter pertinere cognovimus, et specialiter in eadem Terra Cujaviensi, cum portione Ducis CASIMIRI, quae ipsum contingit, cum pertinentiis in eadem debeat possidere, tenere pacifice, quiete, perpetuo, et habere in Filios, Filiorum et Successorum

Hae-

ANNO 1335. Haeredes, salvo, quod omnia bona et possessiones, quae et quas in Terris Cujaviae, Dobrzinensique ante motam guerram pacifice et quiete Cruciferi possederint, ita et nunc, prout antea eas et ea cum omnibus juribus, jurisdictionibus, et pertinentiis quibuslibet possideant, habeant et teneant, sub veris metis, et terminis antiquitus observatis. Magister vero Generalis, et Fratres Cruciferi Domus Teutonicae praenominati Terram Pomeraniae, cum suo districtu, juxta antiquos limites suos, cum pertinentiis similiter, et utilitatibus ejusdem universis, quam iisdem Fratribus et idem Dominus CASIMIRUS Rex Poloniae, causa divinae retributionis, et ob remedium animarum Praedecessorum suorum et Progenitorum, ac suae salutis, in perpetuam Eleemosynam, nec non propter perpetuae pacis bonum, coram Nobis renuntiando omni juri, actioni, impetitioni et repetitioni, quod, vel quæ eidem D. Regi Poloniae in eadem Terra Pomeraniae ab antiquo competeat, vel competere posset, etiam ipse promisit, juxta ipsam nostram arbitrariam pronuntiationem vel diffinitionem, eodem jure et modo, quo Terrae Culmensis et Thorunensis eisdem Fratribus per Progenitores et Praedecessores suos fuerunt legatae et donatae, eandem legationem et donationem eo jure et modo, quo fuerat tunc facta, ratam habendo, quiete, pacifice et perpetuo tenere debeant, habere pariter et possidere. Ordinavimus ad ultimum diffiniendo arbitrando, quod omnia damna, injuriae, et quaecumque molestiae, quocumque modo hinc inde illatae, vel Regi Poloniae, vel ejus subditis, sive Cruciferis, vel eorum subditis, compescantur, et tollantur in totum: sic quod de caetero inter ipsos super eisdem nulla petitio et quaestio oriatur. Ne autem quicumque feudales, vel Regis Poloniae, seu Fratrum Cruciferorum, qui guerris pendentibus inter ipsos a bonis suis facti sunt profugi, sive de Cujaviae seu Dobrzinensi, vel de Culmensi, Pomeraniaeque, a nostra diffinitione videantur exclusi: ordinamus et diffinimus, quod hujusmodi omnes profugi bonis suis omnibus, et gratiis Dominorum suorum sint praesentibus reformati: sic, quod vel ad bona sua libere revertantur, si velint, aut iisdem libere venditis se transferant, quo placebit. In quorum omnium testimonium atque robur Sigilla nostra praesentibus sunt appensa. Actum et datum in Wischegrad in Hungaria. Praesentibus R. R. in Christo Patribus, ac Magnificis et Nobilibus Viris infra scriptis: videlicet Chanadino,

Strigoniensis, loci ejusdem Comite perpetuo, et Fratre Ladislao Colocensis, et ANNO 1335. Aulæ Regis ejusdem Regni Hungariae Cancellario, Ecclesiarum Archiepiscopis, Villerino Drugensi Palatino Regni Hungariae, Demetrio Magistro Tavernicorum, Thoma Voiewoda Transylvano, Comite de Zonnen, Mimerthbano totius Slavoniae Comite, Paulo Judice Curiae Regis Hungariae. Nec non Vithgone Mitznensis, et Joanne Olomucensis Ecclesiarum Episcopis, Rudolpho Duce Saxoniae, Carolo Marchione Moraviae, Boleslao Slesiae, et Domino Legnicensi, Thymone de Coldich, Henrico de Lippa, et quam plurimis aliis fide dignis, ad praemissa rogatis specialiter et vocatis. Anno Domini millesimo tricentesimo trigesimo quinto, Dominica proxima post Festum S. Elisabeth.

LVIII.

CASIMIRI Regis Poloniae rati- 1336. habitio sententiae per CAROLUM Hungariae & JOANNEM Bobemiae Reges latae. Datum Cracoviae in die S. Trinitatis An. 1336. Ex Origin. Sigill. 1.

KAZIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae universis praesentes literas inspecturis gratiam Regiam cum gaudio salutis. Universitatem vestram publice scire volumus, quod Nos volentes praecipis ac salutaribus monitis Serenissimorum Principum Dominorum KAROLI Ungariae & JOHANNIS Boemiae Regum Illustrium Fratrum nostrorum insistere, eorumque ordinationibus inter Nos parte ex una, ac Magistrum & Fratres Domus Teutonicae parte ex altera factis super controversiis hinc inde agitatis firmiter diutius inhærere promittimus, bono & sincero spiritu praefatis Dominis Regibus ipsorum laudum inter Nos & ipsos Magistrum & Fratres per eos laudatum, gratum, firmum, & inviolabile irrefragabiliter attendere, & inviolabiliter custodire, promittentes expresse adversus ipsos Magistrum & Fratres terras & bona eorum prius possessa per eos, & habita hinc a Festo B. Johannis Baptistae nunc instante per annum nullam movere, seu moveri procurare quomodolibet novitatem, nullamque eis inferre interim, seu inferri per quempiam permittere molestiam aliquam vel offensam, verumtamen si secus fieri, quod absit, evenire contigerit, ex tunc volumus fideliter & spondemus, super offensis & dampnis, si quæ nostros per negligentiam perpetrare

ANNO 1336. trare contingat, mandatis & arbitramentis prædictorum Dominorum Regum stare & attendere, satisfacereve, prout ipsi Nobis duxerint injungendum, totius moræ dispendio penitus procul moto, quam cito ipsi Magister vel Fratres super eo duxerint Nos requirendos, harum nostrarum testimonio literarum. Datum Cracoviæ in die Sanctæ Trinitatis Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo sexto.

LIX.

1337. CASIMIRUS Rex Poloniæ VLADISLAVO Duci Dobrynensi, a quo Terram Dobrynensem jure donationis acceperat, Terram Lanciciensem ad vitæ tempora tenendam confert. Datum in Pakosze feria tertia in Carnisprivio Anno 1337. *Ex Originali. Sigill. 1.*

In Nomine Domini Amen.

Quod magna Regum fieri decrevit auctoritas, ratum atque stabile debet ubilibet permanere. Proinde Nos KAZIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, notitiæ univerforum præsentibus declaramus. Quod quia Excellens Princeps Dominus WŁODKO Dei Gratia Dobrynensis & Lanciciensis Dux, Frater noster carissimus, sanus mente & corpore in nostra nostrorumque Baronum præsentia constitutus voluntarie Nobis Terram suam Dobrynensem, quæ ipsum ex patria successione contingebat, nunc per Cruciferos occupatam, nostris in manibus resignavit, volens a Nobis pro ea specialiter præmiari, Nos vero ejus affectum & sinceritatem, quam penes Nos habet, modo dilectionis fraternæ tacite præterire nequientes, sed decernentes sibi pro eo ulterius respondere, exnunc Terram nostram Lanciciensem cum omnibus dignitatibus, castris, civitatibus, villis, theloneis, utilitatibus, singulisque pertinentiis ad ipsam & cum toto dominio, secundum quod in suis metis & terminis est circumferentialiter distincta & limitata circumquaque, damus, tradimus, donamus, & conferimus tenendam, regendam & habendam temporibus suæ vitæ. In horum igitur evidentiam præsentibus scribi, & nostri Sigilli munimine iussimus roborari. Datum in Pacosze feria tertia in Carnisprivio Anno Domini millesimo trecentesimo trigesimo septimo. Præsentibus his Nobilibus Viris Venerabili in Christo Patre Domino Janislao, Di-

vinæ & Apostolicæ Sedis Providentia S. ANNO 1337. Gneznenfis Ecclesiæ Archiepiscopo, Nicolao Poznaniensi, Alberto Cujaviensi Palatinis, Jaroslao Archidiacono Cracoviensi, & Cancellario Cujaviensi, Otta Cancellario, Jaroslao Castellano Pofnaniensi & aliis multis fide dignis.

LX.

1339. *Sententia definitiva, qua Commissarii & Judices a Sede Apostolica delegati CASIMIRO Regi, & Regno Poloniæ Pomeraniam, nec non Culmensem, Michaloviensem, Cuiaviensem, Dobrynensem Terras adiudicant, & ratione damnorum perceptorum ad centum nonaginta quatuor millia & quingentas marcas Polonici ponderis, & ad mille sexcentas marcas ratione impensarum Magistrum & Cruciferos condemnant. Actum Varsoviæ An. 1339. Ex Archivo Cancellar. Regn. Lib. 3. sub Lit. C. num. 4. fol. 145.*

In Nomine Domini Amen.

Noverint universi, quod Nos Galchardus de Carceribus, Præpositus Titulen. Collocen. Dicecesis, & Petrus Gervasi Canonicus Avicien. Ecclesiarum, Apostolicæ Sedis Nuntii, & Executores, & Judices in causa, quæ vertitur inter Magnificum Principem Dominum CASIMIRUM Dei Gratia Regem Poloniæ Illustrum ex una parte, & Venerabiles & Religiosos Viros, Magistrum & Fratres Ordinis Domus B. Mariæ Teutonic. in partibus Prussiæ ex altera, ab eadem Sede Apostolica specialiter deputati, pridem Literas Apostolicas, veras & integras, ac omni suspitione carentes, Bulla plumbea Sanctissimi Patris & Domini nostri, Domini BENEDICTI, Divina Providentia Papæ duodecimi in filo canapi more Romanæ Curia bullatas, ut prima facie apparebant, cum ea qua decuit reverentia, recepimus, de verbo ad verbum tenorem, qui sequitur, continentes:

„ BENEDICTUS Episcopus Servus Servorum Dei. Dilectis Filiis Magistris Galchardo de Carceribus, Præposito Titulen. Collocen. Dicecesis, & Petro Gervasi Canonico Avicen. Ecclesiarum, Apostolicæ Sedis Nuntiis Salutem & Apostolicam Benedictionem. Querelam gravem

ANNO 1339. vem ex parte carissimi in Christo Filii nostri CASIMIRI Regis Poloniæ Illustr. in Consistorio coram Nobis & Fratribus nostris propositam audivimus, continentem: quod olim Magister & Fratres Domus B. Mariæ Teutonicorum, qui tunc erant in Prussiz partibus commorantes, nonnullas terras & dominia infra Regnum suum Poloniæ consistentes, videlicet Culmensis & Pomeraniæ dudum, nec non a paucis citra temporibus Magister, qui tunc erat, & Fratres dictæ Domus Vladislavien. Bresten. Dobrynen. & Michalovien. Terras ad Regem & Progenitores ejus de jure spectantes, infra ipsum Regnum consistentes, non sine magna strage Christi fidelium, & concrematione centum Ecclesiarum, vel citra, hostiliter invaserunt, & per violentiam occuparunt, & adhuc defacto detinent occupatas, in animarum ipsorum perniciem, & ipsius Regis, ad quem ratione dicti Regni sui dictæ Terræ, ut præmittitur, spectare noscuntur, sicut etiam per sententiam latam super dicta Terra Pomeraniæ per certos Judices delegatos per felicis recordationis JOHANNEM Papam XXII. Prædecessorem nostrum, dum adhuc ageret in humanis, ad instantiam claræ memoriæ VLADISLAI Regis Poloniæ, tunc viventis Genitoris CASIMIRI Regis prædicti deputatos ab olim dicitur liquido apparere, ac dicti Regni, quod est Romanæ Ecclesiæ censuale, quodque post Deum nullum, præter ipsam recognoscit superiorem in terris, nec non & eiusdem Ecclesiæ Romanæ, quæ propterea censu, qui denarius B. Petri dicitur, eidem Ecclesiæ in ipso Regno debito, multipliciter extitit defraudata, in grave præjudicium atque damnum. Supplicatum igitur Nobis pro parte dicti Regis, ut providere super his de opportuno remedio curaremus. Nos apud Sedem Apostolicam informari volentes: an Magister & Fratres prædicti super præmissis infamia laborarent, dilecto Filio nostro PETRO Tituli S. Prædixi Presbytero, & bonæ memoriæ JOANNI S. Theodori Diacono tunc viventi Cardinalibus, commisimus oraculo vivæ vocis, ut se super hoc apud Sedem Apostolicam plenius informarent, Nobisque referrent, quæ per informationem huiusmodi reperirent, ac deinde per eos super huiusmodi infamia informatione recepta, dictoque JOANNE postmodum, sicut Domino placuit, de hac luce subtracto, ipsoque PETRO Cardinalibus se de speciali mandato nostro de Romana Curia pro certis arduis negotiis absentante, demum Venerabilis Frater noster JOANNES Episcopus Portuens. de speciali man-

ANNO 1339. dato per Nos vivæ vocis oraculo sibi facto de informatione huiusmodi per dictos Cardinales, ut præfertur, recepta, cuius acta sibi fecimus assignari, fecit in Consistorio coram Nobis & dictis Fratribus relationem plênariam & fidelem. Et quia per relationem huiusmodi Nobis constat, quod Magister & Fratres prædicti super præmissis noscuntur infamia laborare, Nos nolentes nec valentes illa, si vera sint, salva conscientia conniventibus oculis pertransire, quin contra invasores, occupatores, incendiarios, sacrilegos & malefactores huiusmodi, prout prædictorum excessuum enormitates exposcunt, ne ipsorum impunitas aliis in exemplum transeat, debite procedamus, Discretionem vestræ, de dictorum Fratrum nostrorum consilio, per Apostolica scripta committimus & mandamus, quatenus vos, vel alter vestrum per vos vel alium seu alios, incendiarios Ecclesiarum prædictarum, cuiuscunque status, ordinis, conditionis existant, auctoritate nostra in Ecclesiis & locis aliis, ubi expedire videritis, generaliter excommunicatos publice nuntietis, ac faciatis per alios nuntiari, quorum absolutionem Sedi Apostolicæ duximus specialiter reservandam. Ac deinde de prædictis invasionibus, occupationibus & damnis sive incendiis simpliciter, & de plano sine strepitu & figura iudicii vocatis, qui fuerint evocandi, informari curetis, & si vobis constiterit legitime de invasionibus, occupationibus, damnis & incendiis supra dictis, & personis, quæ talia perpetrarunt, eosdem incendiarios nominatim excommunicatos publice nuntietis diebus Dominicis & festivis, & per alios in locis, ubi expedire videritis, nuntiare faciatis, & ab omnibus artius evitari, & tam eos, quam alios invasores, occupatores, nec non damnorum huiusmodi illatores, ad reedificationem Ecclesiarum per eos, vel occasione ipsorum, ut præmittitur, destructarum, & satisfactionem & emendationem aliorum bonorum immobilium, nec non ad restitutionem plênariam dictarum terrarum cum fructibus inde perceptis, & rerum mobilium exinde ablatarum seu amissarum, vel solutionem, æstimationem ipsarum rerum mobilium, seu emendationem damnorum super dictis bonis immobilibus illatorum, taxatione per vos prius facta de dictis bonis mobilibus, pro personarum & negotii qualitate ac valore, seu æstimatione ipsorum bonorum mobilium ablatarum, seu incensorum & deperditorum, ubi ipsorum mobilium valor seu æstimatio aliter probari non poterit, juramento ejusdem

ANNO 1339. Regis, & aliorum, qui pertulerunt damna hujusmodi declaranda, eisdem Regi & aliis damna passis integraliter faciendam, nullo super hoc eisdem inuasoribus, occupatoribus, incendiariis, raptoribus, & damnorum hujusmodi illatoribus appellationis suffragante remedio, sententialiter condemnetis, hujusmodi sententiam, quam super præmissis ferri contigerit, executioni debitæ demandantes, contradictores quoslibet, rebelles quoscunque, cujuscunque status, dignitatis, ordinis vel conditionis extiterint, per excommunicationes & suspensiones in personas, ac interdictiones in Terras, seu Ecclesias eorundem, ac universitates seu communitates earundem Terrarum, & alia juris remedia, prout expedire videritis, compescendos, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, non obstantibus felicis recordationis BONIFACII Papæ VIII. Prædecessoris nostri, qua cavetur, ne aliquis extra suam civitatem & Diocesim, nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam dietam a fine suæ Diocesis, ad iudicium evocetur, seu ne Judices a Sede deputati prædicta extra civitatem & Diocesim, in quibus deputati fuerint, contra quoscunque procedere, sive alii, vel aliis vices suas committere, aut aliquos ultra unam dietam a fine Diocesis eorum trahere præsumant, & de duabus dietis in Concilio Generali, & aliis quibuscunque constitutionibus, a Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus tam de iudicibus delegatis, quam de personis ultra certum numerum ad iudicium non vocandis, aut aliis edictis, quæ vestræ possent in hac parte jurisdictioni aut potestati, ejusque libero exercitio obviare, seu, si eisdem Magistro & Fratibus, vel quibusvis aliis communiter, vel divisim ab eadem sit Sede indultum, quod excommunicari, suspendi, vel eorum Ecclesiæ, civitates, castra & loca Ecclesiastico subijci Interdicto, seu quod ultra, vel extra certa loca ad iudicium evocari non possint, per Literas Apostolicas non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto hujusmodi, eorumque locis, personis, ordinibus & nominibus propriis, mentionem, & quibuslibet aliis privilegiis, indulgentiis, & literis Apostolicis generalibus, vel specialibus, quorumcunque tenorem existant, per quæ præsentibus non expressa, vel totaliter non inserta vestræ jurisdictionis explicatio in hac parte quomodolibet valeat impediri, & de quibus, quorumque tenoribus de verbo ad verbum habenda sit in nostris literis mentio

ANNO 1339. specialis. Caterum volumus, & Apostolica autoritate decernimus, quod quilibet vestrum prosequi valeat articulum, etiam per alium inchoatum, quamvis idem inchoans nullo fuerit impedimento canonico præpeditus, quodque vobis, & utrique vestrum a data præsentium sit in præmissis omnibus & eorum singulis perpetuata potestas & jurisdictio attributa, ut eo vigore eaque firmitate possitis in præmissis omnibus et singulis, et pro prædictis procedere, ac si prædicta omnia et singula coram vobis cæpta fuissent, et jurisdictio vestra super præmissis omnibus, et eorum singulis per citationem, vel modum alium perpetuata, legitime extitisset, quacunque constitutione contraria non obstante. Quodsi præfati Magister et Fratres in hac parte processibus vestris efficaciter parere non curaverint, et etiam obedire, eos ex parte nostra peremptorie citetis, ut infra semestris temporis spatium post citationem vestram hujusmodi, cum omnibus eorum et dictæ Domus exemptionum privilegiis, si quæ habent, idem Magister videlicet et Fratres, quos per informationem hujusmodi principales et præcipuos repereritis, prædictorum excessuum patratores personaliter, alioquin vero per Procuratorem, seu Procuratores, idoneum, vel idoneos, plenum et sufficiens mandatum, ac plenam et liberam potestatem habentem, seu habentes, ad parendum et obediendum eorum nomine, et pro parte sua super præmissis Apostolicis ordinationibus, beneplacitis et mandatis Apostolico conspectui se præsentent, his, quæ supra præmissis iudicio, vel concordia facienda, injungenda et statuenda duxerimus, plenarie parituri, et alias facturi et recepturi, quod de Sedis ejusdem processerit beneplacito voluntatis, alioquin, nisi comparuerint, et dicta privilegia porterint, illa dictæ Sedi Apostolicæ ostensuri, extunc privilegia ipsa suspendimus, et ipsos interim suis Ordinariis volumus esse subjectos, ac nihilominus contra eos, prout justum fuerit, & expedire viderimus, procedemus, eorum absentia non obstante. Caterum, si forte præfatos Magistrum et Fratres per vos, vel alium seu alios ausi non fueritis in domibus, seu domiciliis eorundem citare, vel ipsi impedimentum præstiterint, ne citari valeant, in eisdem volumus, et decernimus vobis et cuilibet vestrum præsentium autoritate, licere ipsos diebus aliquibus Dominicis vel festivis, cum populus conveniret ad divina, ut sic facta citatio ad eos pervenire verisimiliter præsumatur, citare, vel citari facere publice in Ecclesiis

ANNO 1339. siis civitatum, vel locorum insignium magis vicinorum, in quibus possitis ture morari, et deinde procedere contra illos, sive citati taliter statuto ipsis peremptorio termino competenti coram Vobis compareant, sive comparere contempnant, juxta formam præsentium, ac si citati alias legitime extitissent. Quem quidem citationis modum vobis sit licitum observare etiam in aliis citationibus faciendis de illis, seu contra eos, ut coram vobis debeant, ut præmittitur, comparere. Quas quidem citationes ita volumus & decernimus eosdem artare citatos, ac si eos personaliter comprehendissent, & in eorum præsentia factæ essent, quacunque constitutione contraria non obstante. Diem vero citationis, per quam prædicti Magister & Fratres citati fuerint, ut coram vobis debeant, ut præmittitur, comparere, ac formam, & quicquam super præmissis duxeritis faciendum, Nobis per vestras literas, vel Instrumentum publicum, harum seriem continentia, fideliter intimare curetis. Datt. Avinione 4to Non. Maji, Pontificatus nostri anno quarto.

Quarum quidem Literarum Apostolicarum auctoritate ad instantiam dicti Domini Regis, seu Procuratoris ejusdem, prædictos Magistrum & Fratres dicti Ordinis, ac specialiter & nominatim Advocatos & Commendatores ejusdem Ordinis, videlicet Commendatorem Generalem, Advocatum Culmenf. ac Commendatores de Thoron, de Grudentz, Lipavien. & Radinen. Chilpelgen. Goluben. Strosbergen. Papovien. Wenczlavien. ac de antiquo Castro Thoron, & in Terra Cujaviæ, Nesovien. Orłovien. Murinen. Bresten. Kowalovien. Radzeovien. & Mosburgen., in Terra vero Pomeraniæ Svecen. Gdanen. Deršovien. & Caminen., in Terra autem Prussiæ Marienburgen. Stumen. Lesinen. Swinen. de Lesk, ac Rigen., ac quoscunque dictarum Terrarum Advocatos & Commendatores coram nobis in iudicium, juxta mandatum Apostolicum, ad certum locum & terminum fecimus evocari. Comparente igitur in iudicio coram Nobis, loco & termino peremptorio supradictis, Magistro Bertholdo de Ratibor nuncupato, Procuratore dicti Domini Regis Poloniæ nomine procuratorio ipsius, qui de mandato suo seu Procuratorio fidem faciens per publicum Instrumentum scriptum, & signatum per manus publici Notarii, & Sigilli dicti Domini Regis appensione munitum, cujus tenor talis est:

„ In Nomine Domini Amen.

Anno a Nativitate ejusdem millesimo

trecentesimo tricesimo nono, Indictione ANNO 1339. septima, die septimo mensis Januarii, hora post Completorium, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris Domini nostri, Dni BENEDICTI, Divina Providentia Papæ duodecimi, anno quinto, in præsentia mei infra scripti Publici Notarii & testium subscriptorum, ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum, Excellentissimus Princeps Dominus CASIMIRUS, Dei Gratia Poloniæ Rex Illustris, constituit, fecit, posuit, & ordinavit Honorabiles Viros, Dominos & Magistros: Jaroslaum de Boguria Archidiaconum Cracoviensem, Bertholdum de Ratibor Vratislavienf. Diœcesis, præsentem, ac Albertum Plebanum de Bochna Ecclesiæ Cracovienf. Diœces. absentem, tanquam præsentem, & quemlibet eorum in solidum, ita, quod non sit melior conditio occupantis, sed quod unus eorum inceperit, alter ex ipsis libere prosequi valeat & finire, suos veros & legitimos Procuratores, Actores, Defensores, & Nuntios speciales, in causa & causis, quam & quas habet & habiturus est cum Religiosis Viris Magistro & Fratribus Domus B. Mariæ Teutonicorum de Prussia super quibusdam Terris & dominiis, infra Regnum Poloniæ consistentibus, nec non super incendiis, rapinis, damnis, injuriis, & rebus aliis, coram Reverendis Viris Dominis: Galhardo de Carceribus Præposito Titulen. Collocen. Diœces. & Petro Gerwasi Canonico Avicien. Ecclesiarum, Apostolicæ Sedis Nuntiis, vel altero eorum, aut quovis alio Judice, seu Auditore, dato vel dando, tam in agendo, quam in defendendo, dans & concedens eisdem Procuratoribus suis, & cuilibet eorum in solidum plenam, liberam & omnimodam potestatem agendi, defendendi, excipiendi, replicandi, libellum, seu libellos & quascunq; alias petitiones dandi atque recipiendi, litem contestandi, de calumnia & de veritate dicenda jurandi, ac præstandi in animam suam, & cujuslibet alterius generis juramentum, & adversæ parti, si opus fuerit, deferendi, terminos & dilationes petendi, ponendi & articulandi, propositionibus & articulis respondendi, & exceptiones cujuscumque generis proponendi, testes, instrumenta, literas, & quascunque alias probationes legitimas producendi, alterius partis testes jurare videndi, eosque reprobandi, & suspectos dandi, loca, Judices & Notarios eligendi & recusandi, ac associari petendi, interlocutoriam vel definitivam sententiam audiendi, ab ipsis, vel earum altera, si necesse fuerit, appellandi, appellationes petendi, & appella-

ANNO 1339, pellationem prosequendi, restitutionis beneficium in integrum, & absolutionis ad cautelam, quotiescunque opus fuerit, implorandi, alium vel alios Procuratorem vel Procuratores loco eorum, & ipsorum cujuslibet constituendi, vel substituenti eum vel eos, quoties & quando eis vel alteri eorum videbitur, revocandi, & ipsam causam vel causas, & onus Procurationis huiusmodi resumendi, prout eis vel eorum alteri visum fuerit utilius expedire, & generaliter omnia alia & singula faciendi & exercendi, tam in iudicio, quam extra, quae causarum merita poscunt, & quae veri & legitimi Procuratores & Defensores facere, procurare & exercere possent & deberent, & quae ipsemet Dominus Rex facere & exercere posset, si personaliter praesens adesset, etiamsi mandatum exigant speciale, promittens solenni stipulatione idem Dominus Rex se ratum, gratum & firmum habere, quidquid per praedictos suos Procuratores, vel ipsorum aliquem, & substitutum vel substitutos, ab ipsis, vel ab altero ipsorum, in praemissis, & circa praemissa, actum, factum & procuratum fuerit sive gestum. Volens etiam idem Dominus Rex praedictos suos Procuratores, & eorum quemlibet, & substitutum vel substitutos ab ipsis vel eorum altero, ab omni satisfactionis onere relevare, promisit mihi Notario Publico infra scripto, legitime stipulanti, vice & nomine omnium, quorum interest, vel interesse poterit in futurum, iudicio sisti, & iudicatum solvi, in omnibus clausulis opportunis, sub rerum suarum omnium hypotheca. In quorum omnium testimonium praesens Instrumentum publicum per me Notarium infra scriptum scribi voluit & rogavit, ac suo Sigillo Regio sigillari decrevit. Actum Cracoviae in domo habitationis Venerabilis in Christo Patris Domini Joannis, Divina & Apostolicae Sedis Providentia Episcopi Cracoviensis, Anno, Indictione, die, mense, hora, & Pontificatu quibus supra. Praesentibus Venerabili in Christo Patre Domino Joanne, Episcopo supra dicto, & Inlyto Principe Domino Nicolao, Dei Gratia Duce Oppaviensi, Domino Ottone Cancellario Poloniae, Domino Petro dicto Nossal Castellano Sandomiriensi, Domino Nicolao de Kossuchow Canonico Cracoviensi, & aliis multis testibus fide dignis.

Et ego Albertus Christini, Clericus Cracoviensis Dicecesis, publicus Apostolica & Imperiali auctoritate Notarius, praedictorum Procuratorum constitutioni et substitutioni, ac relevationi et pro-

ANNO 1339. missioni, nec non omnibus aliis et singulis, una cum supra dictis testibus, praesens interfui, et ea propria manu subscripsi et publicavi, meoque nomine et signo consveto sigillavi rogatus. "

Dicto itaque Procuratorio producto, idem Procurator libellum suum, seu petitionem tuam obtulit in scriptis, petens contra Magistrum et Fratres, ac Commendatores praedictos, vel personam aliam pro ipsis legitime intervenientem, procedi per Nos juxta tenorem petitionis ipsius, ac Literarum Apostolicarum continentiam praedictarum, quibus propositis et oblati, comparuit etiam discretus Vir Magister Jacobus de Arnoldvilla, Plebanus Culmensis Dicecesis, Procurator, et nomine procuratorio Magistri et Fratrum praedictorum, qui de procuratorio suo fidem faciens per publicum Instrumentum scriptum, et signatum per manum Publici Notarii, et dicti Magistri Sigilli appensione munitum cujus tenor est talis:

„ In Nomine Domini Amen.

Anno Nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo tricesimo octavo, sexta Indictione, quarta die Mensis Decembris, hora sexta vel circiter, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini, Domini BENEDICTI Papae XII. anno quarto, in Ecclesia Parochiali antiquae civitatis in Thorun, Culmensis Dicecesis, in praesentia mei publici Notarii, ac testium subscriptorum, ad hoc specialiter vocatorum et rogatorum, Magnificus ac Religiosus Vir, Dominus Theodoricus Burgavius de Oldenburg, Ordinis Hospitalis B. Mariae Domus Teutonicorum Hierosolimitanorum Generalis Magister de voluntate et expresso assensu suorum Compraeparatorum, videlicet Ludolfi Magni, Commendatoris, Henrici Marschalci, Siffredi Hospitalarii et Commendatoris in Elbingo, Nartungii, Drapparii, et Commendatoris in Christinburg, Theodori Thesaurarii, Bauderi Commendatoris in Thorun, aliorumque Officialium et Fratrum sui Ordinis, tunc Conventum et Capitulum facientium, pro se et omnibus et singulis Praeceptoribus, Commendatoribus, Praelatis, Fratribus, Conventibus, Domibus, locis, membris, rebus, bonis et juribus sui Ordinis in Terris Prussiae, Culmensi, Pomeraniae, Cujaviae, ac Dobrinenfi, tam conjunctim, quam divisim fecit, constituit et ordinavit discretos Viros Magistros: Jacobum de Arnoldvilla, Plebanum Culmensis Dicecesis, et Bandonem Clericum Pofnaniens. Dicecesis, et quemlibet eorum in solidum, ita,

ANNO 1339. ita, quod non fit melior conditio occupantis, suos, et omnium et singulorum Præceptorum, Commendatorum, Prælatorum, Fratrum, Domorum, Conventuum, locorum, membrorum prædicti sui Ordinis, in Terris prædictis Procuratores et Nuntios, speciales in omnibus et singulis causis, quas vel quam ipse Magister et Compræceptores, Commendatores, Prælati et Fratres, vel aliqui, vel aliquis ex eis, suo aut Ordinis sui nomine, habet vel habent, habiturus est vel habituri sunt, conjunctim vel divisum, cum Magnifico Principe Domino CASIMIRO Rege Poloniae et suis subditis, nec non cum Venerabili Patre Domino JANISLAO, Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopo, cæterisque Dominis Episcopis et Clericis, dicto Domino Archiepiscopo Metropolitico jure subjectis, et aliis incolis Regni Poloniae tam Clericis, quam Laicis, coram quocunque vel quibuscunque Judicibus ordinariis, vel etiam delegatis, dans et concedens suo et Præceptorum suorum, et omnium prædictorum nomine et vice, dictis Procuratoribus, et cuilibet eorum in solidum, in causis et litibus prædictis plenam et liberam potestatem agendi, defendendi, excipiendi, replicandi, iudices, terminos et loca, dilationes petendi et recipiendi, recusandi et refusandi, juramentum calumnie, et de veritate dicenda, et quodlibet aliud in animas suas, et cujuslibet prædictorum præstandi, crimina et defectus opponendi et probandi, testes, instrumenta et juramenta, et eos vel ea improbandi, confitendi, negandi, sententiam vel sententias audiendi et appellandi, Apostolicas et alias quascunque literas testimoniales petendi et recipiendi, appellationem prosequendi, alium vel alios loco sui substituendi et revocandi, quando et quoties sibi videbitur expedire, et omnia et singula faciendi, exercendi, quae circa præmissa occurrunt facienda, et etiam quae veri et legitimi Procuratores, Actores, negotiorum Gestores et Syndici facere possent, si, et quae ipse constituens, et quilibet aliorum supra dictorum facere possent, si præsentibus adessent in præmissis, et quolibet præmissorum, etiamsi mandatum exigant speciale, promittens se, nomine quo supra, ratum et firmum perpetuis temporibus habiturum, quidquid per dictos suos Procuratores et Nuntios, aut substitutos, ab eis factum et procuratum fuerit sive gestum. Actum Anno, Indictione, mense, die, hora, Pontificatu et loco prædictis. Præsentibus Honorabilibus Viris Dominis, Henrico Custode,

TOM. IV.

Nicolao Gardiano Fratrum Minorum in ANNO 1339. Thorun, et majori parte Conventus ibidem, Joanne Albo Priore Praedicatorum ibidem, Fratre Henrico Plebano ibidem, ac Consulibus, Scabinis Civitatis ejusdem, et aliis multis testibus ad præmissa vocatis et rogatis, et in evidentiam majorem Sigillum dicti Generalis Magistri, de mandato ipsius præsentibus est appensum.

Et ego Enoch Luizmann de Bythom Clericus Cracoviensis Diocesis, Publicus autoritate Imperiali Notarius creationi, constitutioni, ordinationi, ac omnibus aliis præmissis, una cum præscriptis testibus præfens fui, præfensque Instrumentum publicum feci, meq; meo nomine et signo, ad requisitionem dicti Domini Magistri Generalis, hic subscripti rogatus.

Pro ducto etiam prædicto Procuratorio, dictus Procurator, protestatione præmissa, quod non intendebat in Nos consentire, tanquam in Judices suos, seu Dominorum suorum, nec comparere, alias coram Nobis, ex causis frivolis et minus rationabilibus, a Nobis ad Sedem Apostolicam appellans, a præsentia nostra confestim illicitiatus recessit. Nos vero attendentes, quod in dicta causa prædictorum Magistri et Fratrum, ac Commendatorum, seu Procuratoris, eorum absentia non obstante, de jure et vigore Apostolici Rescripti procedere poteramus, instante Procuratore dicti Domini Regis, per Nos procedi, in causa prædicta petente, petitionem oblatam ipsius pro parte dicti Domini Regis recepimus, tenorem, qui sequitur, continentem:

„ Coram Vobis Venerabilibus Viris, Dominis: Galchardo de Carceribus Præposito Titulen. Collocen. Diocesis, ac Petro Gervazi Canonico Aviciensi, Apostolicæ Sedis Nuntiis, Executoribus & Judicibus in causa supra scripta a Sede Apostolica specialiter delegatis, coram Vobis, vel altero Vestrum, proponit Magister Bartholdus Alberti dictus de Ratibor, & Procuratorio nomine Serenissimi Principis Domini CASIMIRI, Regis Poloniae Illustris, contra Fratrem Theodoricum dictum de Oldenburg Magistrum, & Fratres Domus B. Mariæ Teutonicorum in Prussiae partibus commorantes, & contra personam legitime intervenientem pro eis, & dicit, quod dudum proposito contra eos in Consistorio coram Sanctissimo in Christo Patre & Domino, Domino BENEDICTO, Divina Providentia Papa duodecimo, & coram Reverendissimis Patribus Dominis Cardinalibus, qui tunc temporis in eodem Consistorio

Q

erant,

ANNO 1339. erant, pro parte dicti Domini Regis, quod dicti Domini Magister & Fratres dictæ Domus, tunc temporis existentes in partibus supra dictis, nonnullas Terras & dominia, infra Regnum suum Poloniæ consistentia, videlicet non solum Culmensem & Michaloviensem, quas detinent indebite occupatas, sed & Pomeraniæ primo, & postmodum a certis temporibus citra Vladislavien. Bresten. & Dobrinen. Terras, ad Regem prædictum, & ad Progenitores ipsius de jure spectantes, & intra Regnum ipsum consistentes, nec non per præclaræ memoriæ Dominum VLADISLAUM, olim Regem Poloniæ, Patrem dicti Domini CASIMIRI Poloniæ Regis, possessas, non sine magna strage Christi fidelium, & concrematione centum Ecclesiarum vel citra, hostiliter invaserunt, & per violentiam occuparunt, & adhuc defacto detinent occupatas, in animarum suarum perniciem, & præfati Domini Regis, ad quem ratione dicti Regni sui dictæ Terræ, ut præmittitur, spectare noscuntur, sicut etiam per latam sententiam super dicta Terra Pomeraniæ per certos judices, delegatos per felicis recordationis Dominum JOANNEM Papam vicesimum secundum, cum adhuc ageret in humanis, ad instantiam claræ memoriæ dicti VLADISLAI, olim Regis Poloniæ tunc viventis, propositum fuit, liquido apparere, ac dicti Regni, nec non Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quæ inde in censu denarii B. Petri ei debito multipliciter defraudata grave præjudicium atque damnum patitur, & prædictis omnibus & singulis, quæ vera erant & sunt, in audientiam præfati Sanctissimi in Christo Patris deductis, ac supplicato eidem pro Parte dicti Domini Regis, ut providere super his de opportuno remedio dignaretur, & deinde de mandato ejusdem Sanctissimi Patris, facta sufficienti fide in Romana Curia, quod dicti Magister & Fratres erant super prædictis graviter infamati, idem Sanctissimus Pater nolens prædicta facinora, si veritatem habent, conniventibus oculis pertransire, inter cætera voluit, decrevit & ordinavit Vobis Dominis: Galchardo & Petro, Executoribus & Judicibus ante dictis, cum clausula supra dicta, quatenus vos, vel alter vestrum, per vos, vel alium seu alios, de prædictis invasionibus, occupationibus & incendiis sive dampnis simpliciter, & de plano, sine strepitu & figura Judicii, vocatis evocandis, informationem recipere curaretis, & si vobis legitime constiterit de invasionibus, occupationibus, dampnis & incendiis supra dictis, & per-

sonis, quæ hujusmodi facinora perpetraverunt, dictos incendiarios nominatim excommunicatos publice nuntietis diebus Dominicis & festivis, & per alios etiam in locis, ubi expediens videbitur, faceretis publice nuntiari, & ab omnibus artius evitari. Cum igitur idem Procurator procuratorio nomine paratum se offerat, & ex nunc se offert paratum, de præmissis vobis plenam dare fidem, & vos super eisdem sufficienter informare, petit nomine quo supra, quatenus Magistrum & Fratres supra dictos, & tam superstites facinorosos, quam Successores illorum, juxta mandatum Apostolicum antedictum, per vos vel alios, & in locis, ubi videbitur expedire, faciatis excommunicatos nominatim & publice nuntiari, & ab omnibus artius evitari, & tam eos quam alios invasores, occupatores, incendiarios ac damnorum hujusmodi illatores, ad reedificationem Ecclesiarum per eos, vel occasione ipsorum, ut præmittitur, destructarum, & satisfactionem & emendationem aliorum bonorum immobilium, nec non ad restitutionem plenariam dictarum Terrarum, cum fructibus inde perceptis, & rerum mobilium inde ablatarum seu amissarum, vel solutionem ipsarum rerum, æstimationem mobilium, seu emendationem damnorum, supra dictis bonis immobilibus illatorum, quæ omnia æstimant ad centum nonaginta quatuor eum dimidio millia marcarum Polonici ponderis, & monetæ, ad hoc ipsos per vos sententialiter condemnare, taxatione prius per vos facta de dictis bonis mobilibus, pro personarum & negotii qualitate & valore, seu æstimatione ipsorum mobilium ablatorum, seu incensorum & deperditorum, ubi ipsorum mobilium valor, seu æstimatio aliter probari non poterit, juramento præfati Domini Regis & aliorum, qui pertulerunt damna huiusmodi, declaranda, eisdem Domino Regi, & aliis damna passis integraliter faciendam, nullo eisdem super hoc appellationis suffragante remedio, petens hujusmodi sententiam, quam super præmissis ferre contigerit, executioni debitæ demandari, nec non contraditores quoslibet & rebelles, cujuscunque status, ordinis vel conditionis existant, per excommunicationis & suspensionis in personas, et interdicti in terras seu Ecclesias eorundem, ac universitates seu communitates earundem Terrarum, & alia juris remedia, prout expedire videritis, compescendo, invocato ad hoc, si opus fuerit, auxilio brachii sæcularis, cum non obstante & clausulis opportunis; petit etiam nomine quo supra, quod

ANNO 1339. quod si prædicti Magister et Fratres in hac parte processibus vestris ac mandatis neglexerint efficaciter obedire, eos ex parte dicti Summi Pontificis peremptorie citetis, quod infra semestris temporis spatium post citationem hujusmodi, cum omnibus eorum et dictæ Domus exemptionum privilegiis, si quæ habent, idem videlicet Magister et Fratres, quos per informationem præhabitam principales et præcipuos repereritis, prædictorum excessuum patratores personaliter, alioquin vero per Procuratorem, vel Procuratores idoneos cum pleno et sufficienti mandato, ad obediendum et parendum eorum nomine super præmissis Apostolicis ordinationibus, beneplacitis et mandatis Apostolico conspectui se præsentent, plenarie, etiam parituri his, quæ in præmissis, & his circa præmissa, quomodolibet Sedes Apostolica duxerit faciendæ & statuendæ, & alias facturi & recepturi, quod de Sedis Apostolicæ processerit voluntate, alioquin si deficerent in præmissis, vel aliquo præmissorum, quatenus decernatis, sicut & ipse Summus Pontifex decrevit & voluit, quod omnia ipsorum præfata privilegia extunc sint suspensa, quemadmodum ipse suspendit idem Pontifex, & voluit eos Ordinariis suis esse subjectos, prout prædicta omnia & singula in Literis Apostolicis, super prædictis & prædictorum nomine confectis, et vobis Dominis præsentatis, plenius noscitur contineri. Petit insuper super prædictis omnibus et singulis sibi dicto nomine simul et separatim fieri justitiæ complementum, prædicta omnia et singula, atque de prædictis omnibus et singulis, quantum melius potest, proponit, dicit et petit Procurator prædictus cum damnis, fructibus, interesse et expensis factis, protestando de faciendis, et cum omni causâ, omni modo et nomine, ac juris forma, quibus melius potest, vestrum etiam officium implorando, salvo jure addendi, minuendi, corrigendi, supplendi et mutandi, cum aliis juris beneficiis opportunis. "

Recepta igitur petitione prædicta, præfatioque juramento de calumnia, et de veritate dicenda, litem animo constanter contestandi per dictum Procuratorem dicti Domini Regis in contumaciam partis adversæ, datis certis articulis, et testibus productis et examinatis, ipsisque et eorum attestationibus publicatis, productis etiam instrumentis, quibus uti voluit idem Procurator, tandem in causâ prædictâ pro parte dicti Domini Regis Poloniæ per dictum Procuratorem ipsius renuntiatum fuit, et stetit conclusum, et

Nos in partis alterius contumaciam habuimus pro concluso. Nos itaque visis et auditis informationibus et probationibus, et aliis in dicta causâ productis et acticatis, et juribus ipsius causæ et munitis justitiæ lance discussis, et diligenter examinatis, deliberatione præhabita diligenti nobiscum, et etiam peritis, dictisque Magistro et Fratribus ac Commendatoribus citatis, ad audiendam nostram diffinitivam sententiam ad diem præsentem, dictoque Magistro Bertholdo, Procuratore dicti Domini Regis Poloniæ, ad hoc in nostra præsentia constituto et præsentem, ac proferri per Nos diffinitivam sententiam postulante, præfatis Magistro et Fratribus ac Commendatoribus contumaciter absentibus, quorum absentia Dei præsentia repleatur, Sacrosanctis Dei Evangeliiis positis coram Nobis, ut nostrum de vultu Dei prodeat iudicium, et oculi nostri videant æquitatem, sedentes pro Tribunali in loco ad hoc partibus assignato, Dei nomine invocato, qui præcepit juste filios hominum iudicare.

Fertur Sententia.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus S. Amen.

Quia constat Nobis, informatione præhabita plenaria, et diligenti ex productis, et probatis legitime, et acticatis coram Nobis, pro parte dicti Domini Regis CASIMIRI Poloniæ Illustris, et Procuratoris ipsius in hac prædictâ causâ, quod Frater Theodoricus de Oldenburg, nunc Magister Domus Hospitalis B. Mariæ Teutonicorum, tunc Marschalcus Fratris Luderi de Brunswik, tunc Magistri Ordinis supra dicti, ac Commendatores et Advocati, Culmensis et de Thorun, de Grudentz, Lipaviensis, Radinensis, Chlupelgensis, alias dictus de Koprzyznica, Golubiensis, Strosbergensis, alias dictus de Brodnica, Papoviensis, Venclavicensis, et de antiquo Castro Thorun, et de Terra Cujaviæ Nesoviensis, Orłoviensis, Murinensis, Brestensis, Kowalovicensis, Radzeovicensis et Mosburgensis alias dictus de Przewoze, ac de Terra Pomeraniæ Svecensis, Gdanensis, Karzovienensis, Kamensis, nec non de Terra Prussiæ Marienburgensis, Stumentis, Lesinensis, Elbiriensis, de Lesk, ac Rigenensis, nec non Fratres dicti Ordinis prædictorum, et aliorum locorum partium prædictarum, qui tunc erant cum valido et hostili exercitu, et vexillis erectis, timore Dei postposito, et diabolo suadente Regnum Poloniæ devastando, Ecclesias videlicet de

ANNO
1339.

de Nakel, de Warta, de Schadek, de Baldrzyczow, de Konin, de Słup, de Popedyfzcz, de Kaczewo, nec non Fratrum Minorum et S. Crucis in Pyzdry igne incenderunt, et ablatis inde per eos penitus libris, calicibus, thesauris, et aliis depositis dictarum Ecclesiarum, eas cum sanctuariis et Sanctorum reliquiis et imaginibus penitus combusserunt. Idcirco praedictos Fratrem Theodoricum de Oldenburg, Magistrum Generalem, nominatim, et Commendatores ac Advocatos ac Fratres dicti Ordinis, locorum et partium praedictarum, et quoscunque alios, qui dictas Ecclesias incenderunt et combusserunt, et quorum occasione incendiae et combustae fuerunt, autoritate Apostolica, Nobis in hac parte commissa, denuntiamus in his scriptis excommunicatos, ac per Episcopos et Praelatos, et Ecclesiarum Rectores Civitatis et Dioec. Gnesnen. Posnani. Vladislavien. Plocen. et Cracovien. ac Lubicen. et Vratislavien. et Culmen., sub poena suspensionis eorum officii in Ecclesiis suis diebus Dominicis et festivis, dum populus ad Divina convenit, mandamus publice nuntiari, absolute ipsorum, Fratris Theodorici de Oldenburg Magistri, ac Commendatoris et Fratrum praedictorum, et aliorum dictarum Ecclesiarum incendiariarum, Sedi Apostolicae tantummodo reservata, praedictosque Magistrum, Commendatores et Fratres, locorum et partium praedictarum dicti Ordinis Domus B. Mariae Teutonicorum de Prussia, ad reaedificationem Ecclesiarum praedictarum, per eos, vel occasione ipsorum destructarum et combustarum, et ad restitutionem et emendationem aliorum bonorum immobilium his scriptis sententialiter condemnamus. Praeterea, quia constat Nobis, praehabita informatione plenaria et diligenti, praedicta ex productis et probatis legitime, et acticatis coram Nobis, ex parte dicti Domini Regis Poloniae, in causa praedicta per Procuratorem ipsius Domini Regis, quod Terrae Culmensis, Pomeraniae, Vladislaviensis, Brestensis, Dobrinenensis, et Michaloviensis, cum suis civitatibus, castris, oppidis et villis, et suis juribus et pertinentiis universis, sitae sunt infra metas Regni Poloniae, et infra ipsum Regnum, et tanquam de Regno et ad ipsum Regnum pertinentes, et Reges et Principes Regni Poloniae, Progenitores dicti Domini CASIMIRI Regis Poloniae Illustris, qui pro tempore fuerunt, eas tenuerunt et possederunt, constatque Nobis etiam ex praedicta informatione ex productis, probatis et acticatis coram Nobis, quia praedicti Magister,

ANNO
1339.

Commendatores et Fratres, qui pro tempore fuerunt, Domus saepe dicti Ordinis B. Mariae Teutonicorum de Prussia, saepe dictas Terras Pomeraniae, Brestensem, Vladislaviensem et Dobrinensem, cum suis castris et villis, spectantes et pertinentes ad dictum Dominum Regem, et ad Progenitores ipsius, consistentes infra Regnum Poloniae, cum magna strage fidelium, in Dei offensam, ac ipsius Domini CASIMIRI Regis, et clarae memoriae Domini VLADISLAI Patris ipsius Domini Regis Poloniae, iacturam gravem et laesionem, hostiliter invaserunt et occupaverunt, et adhuc dictus Magister, qui nunc est, et Commendatores et Fratres praedicti Ordinis violenter terras Culmensensem et Michaloviensem cum suis civitatibus castris et villis, ac juribus et pertinentiis universis, infra dictum Regnum Poloniae consistentes, ad Regnum ipsum pertinentes, indebite et injuste detinent occupatas, constat Nobis etiam, quod iidem Magister, Commendatores et Fratres dicti Ordinis Terram Magnae Poloniae, ad ipsum Dominum Regem spectantem, cum valido exercitu hostiliter, et vexillis erectis intrantes et invadentes, Terram ipsam, castra, villas, civitates et oppida igne penitus combusserunt, vastarunt et desolarunt, videlicet Gnesnensem Civitatem Metropolitanam dicti Regni Poloniae, Zneynam, Nakel, Laniciam, Unieciow cum Castro, Siradiam cum castro ibidem, Wartham, Schadek, Baldrzychow, Karholupa, omnes villas in territorio, seu districtu Califfiensis, Pyzdry cum Castro et Claustro, seu Monasterio Fratrum Minorum ibidem, Konin, Słup, Srzodam, Kleczk, Pobedyfzcze cum castro ibidem, et castra, civitates, seu oppida munita cum omnibus suis villis sibi adjacentibus, et in earum districtibus et territoriis constitutis, ipsis penitus spoliatis omnibus bonis mobilibus et se moventibus, et multis hominibus interfectis et pluribus e dicta Terra in captivitatem, deductis, denudatisque mulieribus et oppressis, igne penitus combusserunt, vastarunt et desolarunt, et alia damna, dicto Domino Regi et Regno suo, suisque subditiis plurima intulerunt. Ea propter ad restitutionem dictarum Terrarum Pomeraniae, Vladislaviensis, Brestensis, Dobrinenensis, Culmensis et Michaloviensis, plenariam et integram faciendam dicto Domino CASIMIRO Regi Poloniae, ac fructuum, reddituum et proventuum inde perceptorum, et bonorum mobilium ablatorum, incensorum et deperditorum, nec non ad emendationem damnorum super bonis immobilibus illatorum, seu

ANN. 1339. *overam æstimationem valoris omnium tam fructuum perceptorum, quam bonorum nobilium ablatorum, perditorum & incensorum, & damnorum super bonis immobilibus illatorum, quæ omnia taxamus ad centum nonaginta quatuor millia, & quingentas marcas Polonici ponderis & monetæ, prout etiam dictus Dominus Rex in nostris manibus per proprium juramentum, Sacrosanctis Dei tactis Evangeliiis, ipsa damna in præfata summa declaravit. Insuper & ad restitutionem expensarum factarum in dicta lite & occasione ipsius, per dictum Dominum Regem, seu Procuratorem ipsius faciendam dicto Domino Regi, quas in mille sexcentas marcas prædictorum ponderis & monetæ taxamus, prout dictus Procurator in nostris manibus, tactis prædictis sacrosanctis Dei Evangeliiis, asseruit dictum Dominum Regem fecisse & expendisse, & etiam declaramus prædictos Magistrum Generalem, Commendatores & Fratres Domus Ordinis B. Mariæ Teutonicorum prædictarum terrarum illicitos detentores & occupatores, dictorum damnorum illatorum & excessuum patratores, dicto Procuratori ipsius Domini Regis Poloniæ nomine procuratorio eiusdem his eisdem scriptis, per hanc eandem nostram diffinitivam sententiam sententialiter condemnamus. In quorum omnium testimonium & evidentiam, & certitudinem pleniorum præsentem Sententiam diffinitivam, una cum insertione Rescripti Apostolici, ac duorum Procuratoriorum, & Libelli supra insertorum & scriptorum scribi, & in hanc publicam formam redigi mandavimus per Notarios Publicos, Scribasque nostros infra scriptos, & Sigillorum nostrorum appensione muniri, & ut fides plenaria & indubitata transcripto Rescripti Apostolici, & Procuratoriorum prædictorum superius transcriptorum adhibeatur ubicunque, & coram quibuscunque, in Judicio, vel extra, ac si originalia apparerent, ac omnibus aliis & singulis supra dictis scriptis & narratis nostram authoritatem judicariam interposuimus & decretum. Acta fuerunt hæc in Varschovia Posnaniensis Dicecesis, intra Ecclesiam Parochialem S. Joannis Baptistæ dicti loci, Anno a Nativitate Domini millesimo trecentesimo tricesimo nono, septima Indictione, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini BENEDICTI Divina Providentia Papæ XII. Anno quinto, & die decimo quinto Mensis Septembris, circa horam Vesperarum. Præsentibus Reverendis in Christo Patribus & Dominis, Domino Janislao Archiepi-*

TOM. IV.

scopo Gnesnensi, Domino Clemente Polonensi, Domino Joanne Posnaniensi, & Domino Stephano Lubucensi, Episcopis; ac Venerabilibus Patribus: Fratrem Gvilhelmino de Sulejow, Fratrem Joanne de Mogila, Abbatibus; & Domino Nicolao Agriensi, Gregorio Czamenensi Zagrabienfis Dicecesis, & Petro Lanciciensi, Præpositis; & pluribus aliis tam Clericis, quam Laicis in magna multitudine testibus fide dignis, ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Petrus de Montolio, Clericus Aviciensis, autoritate Apostolica & Imperiali Notarius publicus prolationi hujusmodi præsentis sententiæ diffinitivæ, dum per supra dictum Dominum Galchardum de Carceribus, de voluntate & expresso consensu præfati Domini Petri Gervasii Collegæ sui, recitabatur & legebatur, personaliter interfui cum Notario publico subscripto, & testibus supra scriptis, & de mandato eorum prædictas Commissionis Literas Apostolicas vidi & tenui, cum vera Bulla plumbea in filo canapis pendenti non cancellatas non viciatas, nec abolitas in aliqua sui parte, ac Procuratoria & Libellum, & eorum tenores de verbo ad verbum in hac præsentis sententiæ diffinitivæ apposui & transcripsi, nihil addens vel minuens, per quod rei veritas immutetur, & diligenter etiam auscultavi una cum Notario publico subscripto, & quia diligenti auscultatione cum originalibus de præsentis publico Instrumento ea concordare inveni, hic me subscripsi, & signum meum conventum apposui requisitus, & præfati Domini Judices ad ipsius præsentis sententiæ diffinitivæ, & omnium & singulorum supra dictorum & scriptorum confirmationem & robur eorum, autoritatem judicariam interposuerunt & decretum, & eorum sigillorum mandaverunt appensione muniri ad evidentiam & certitudinem omnium prædictorum.

Et ego Albertus Cristini Clericus Cracoviensis Dicecesis, publicus Apostolica & Imperiali autoritate Notarius, prolationi præsentis sententiæ diffinitivæ, dum per supra dictum Dominum Galchardum de Carceribus, de voluntate & expresso consensu præfati Domini Petri Gervasii Collegæ sui recitabatur & legebatur, una cum Notario publico & testibus supra dictis præfens interfui, & de mandato eorum prædictas Commissionis Literas Apostolicas vidi, & tenui cum vera Bulla plumbea in filo canapis pendenti, non cancellatas, non viciatas, nec abolitas in aliqua sui parte, & Procuratoria ac Libellum, & eorum tenores in præsentis

R

sen-

ANNO 1339. sententia diffinitiva scriptos diligenter auscultavi una cum Notario publico supra scripto, & quia facta diligenti auscultatione cum Originalibus, & præfenti publico Instrumento ea concordare inveni, hic me subscripsi, & signum meum consuetum apposui rogatus.

LXI.

1342. *Commissio* BENEDICTI Papæ XII. a CLEMENTE VI. innovata, qua Dobrzinensis & Cujaviensis Terra, & decem millia florenorum a Magistro Cruciferorum Regi & Regno solvi jubentur. Datum apud Villam novam Avinionen. Diceces. II. Non. August. Pontificat. An. primo. *Ex Originali.*

CLEMENS Episcopus, Servus Servorum Dei. Venerabilibus Fratribus Misnensi & Cracoviensi ac Culmensi Episcopis Salutem & Apostolicam Benedictionem. Dudum felicitis recordationis BENEDICTUS Papa XII. Prædecessor noster diligenter attendens, quod dissensionis materia, quam inter carissimum in Christo Filium Nostrum CASIMIRUM Regem Poloniae Illustrem ex parte una, & dilectos Filios Magistrum, Commendatores, & Fratres Domus Hospitalis B. Mariæ Teutonicorum, ex altera, ratione vel occasione Terrarum, seu Ducatum Culmensis Pomeraniæ, Cujaviensis, Dobrzynensis & Michałoviensis suscitare procuraverat hostis pacis, nedum eidem Regi ac Magistro, Commendatoribus & Fratribus, ipsorumque subditis, sed & Fidei Catholicæ periculosa & dispendiosa nimium existebat, quodque hostes ipsius fidei blasphemii nominis Christiani vicini partium illarum exinde superbiæ suæ cornua elevare, ac in Christicolas sævire audacius præsumebant, & propterea cupientes dissensionem ipsam per viam justitiæ, & amicabilis concordie terminari, vobis suas direxit speciales literas, quarum tenorem de registro ipsius Prædecessoris sumi de verbo ad verbum fecimus, qui est talis:

„ BENEDICTUS Episcopus Servus Servorum Dei, Venerabilibus Fratribus Misnensi & Cracoviensi ac Culmensi Episcopis Salutem & Apostolicam Benedictionem. Dum diligenter commoda pacis & concordie bonum attendimus, ac dissensionum & discordiarum discrimina fidelium sollicitè cogitamus, desideranter, prout ex debito, quod ex Apostolatus officio Nobis incumbit, appetimus

ANNO 1342. pacem & concordiam in universos Sanctæ Matris Ecclesiæ filios, velut fluvium uberem derivare, libenter opem & efficacem operam impendentes, ut inter fideles quoslibet dissidentes, & præsertim paganis & infidelibus contiguos, & vicinos cujuslibet dissensionis suborta succidatur materia, & graviorum, quæ possent insurgere, tollatur occasio scandalorum. Dudum siquidem pacis æmulo, incensore malorum omnium procurante, inter Carissimum in Christo Filium nostrum CASIMIRUM Regem Poloniae Illustrem ex parte una, & dilectos Filios Magistrum, Commendatores & Fratres Hospitalis B. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitanorum super Culmensi, Pomeraniæ, Cujaviensi, Dobrzynensi & Michałoviensi Terris seu Ducatibus, quos idem Reges ad se pleno jure spectare, dictosque Magistrum, Commendatores & Fratres ipsos contra justitiam occupasse, & occupatos detinere, ac fructus ipsorum a tempore occupationis hujusmodi recepisse, & adhuc recipere, seque propterea multas expensas & damna innumera pertulisse asserit; Magister vero, Commendatores & Fratres prædicti præfatas Culmensi, Pomeraniæ ac Michałoviensem & Cujaviensem Terras, seu Ducatum præfatos, vigore Privilegiorum eis a Sede Apostolica & Imperio indultorum per bellum juste occupasse, & occupatas potuisse licite possidere, nec non ei damna gravia & innumera in personis & rebus per dictum Regem, & claræ memoriæ VLADISLAUM Regem Poloniae Genitorem suum, associatis sibi Letvini infidelibus contra Deum & justitiam intulisse prætendunt, ex altera controversia, dissensione ac discordia gravibus, pro dolor! suscitatis & multis damnis, expensis, & periculis personarum & rerum occasione hujusmodi hinc inde secutis, ex quibus graviora formidantur verisimiliter subsequi, si non adhiberetur celeriter remedium opportunum, hujusmodi controversia, dissensione ac discordia per ambaxiatores & nuntios utriusque partis ad Nos & Sedem Apostolicam propter hoc specialiter deputatos, seriose Nobis expositis. Nos, qui licet immeriti vices illius in terris gerimus, qui in ortu ejus pacem omnibus per Angelos nuntiavit, cupientes hujusmodi gravioribus scandalis obviare, ac suborta etiam summove-re, ipsosque discordes ad pacem & concordiam Auctore Domino revocare, ac considerantes, quod Regis, Magistri, Commendatorum & Fratrum prædictorum discordia non solum in ipsorum & sub-

ANNO 1342. subditorum suorum damnum maximum, verum etiam in orthodoxæ fidei, & fidelium illarum partium detrimentum non modicum noscitur redundare, quodque dicti pagani & infideles partium earundem propter huiusmodi discordiam sumunt audaciam non solum indurescendi fortius in eorum perfidia, sed etiam contra fideles & Catholicos vicinos eisdem hostiliter insurgendi, ac propterea credentes firmiter, quod dicti Rex, Magister, Commendatores & Fratres præmissis in debitam considerationem adductis, debeant eorum animos per viam amicabilem ad pacem & concordiam coaptare, deliberatione ac collatione diversis vicibus cum dictis Nuntiis & Ambaxiatoribus super his præhabitis diligenter de ipsorum Ambaxiatorum & Nuntiorum, licet, ut asseruerunt, ad hoc mandatum non haberent assensum, Fraternitati Vestræ per Apostolica Scripta districtè præcipimus & mandamus, quatenus vos, vel duo vestrum, si de Regis & Magistri prædictorum processerit voluntate, Cujaviensem & Dobrzynensem Terras seu Ducatus prædictos, cum omnibus & singulis castris, oppidis & fortalitiis ac villis, aliisque locis, consistentibus in eisdem juribus, jurisdictionibus ac universis pertinentiis eorundem, nec non decem millia florenorum auri per Magistrum, Commendatores & Fratres prælibatos vobis exhibenda, assignanda & persolvenda ad manus vestras nostro nomine recipere, ipsasque Cujaviensem & Dobrzynensem Terras seu Ducatus cum castris, oppidis, fortalitiis, villis & locis, juribus, jurisdictionibus & pertinentiis antedictis, nec non huiusmodi decem millia florenorum auri pro fructibus per ipsos Magistrum, Commendatores & Fratres prædictos ex huiusmodi Cujaviensi & Dobrzynensi Terris seu Ducatibus perceptis, ac dampnis & expensis, quæ dictus Rex propter hoc sustinuisse se dicit, eidem CASIMIRO Regi seu certo suo Nuntio, ad hoc ab eo specialiter deputato, absque moræ dispendio assignare, ac restituere integraliter studeatis, locis tamen & possessionibus, quæ ipsi Magister, Commendatores & Fratres ante generalem occupationem ipsarum Cujaviensis & Dobrzynensis Terrarum seu Ducatum in eisdem Cujaviensi & Dobrzynensi Terris seu Ducatibus habuerunt, & possederunt ab antiquo, præfatis Magistro, Commendatoribus & Fratribus, sicut illa tenebant, & possidebant hæctenus ante generalem occupationem huiusmodi, tenendis & possidentibus per eos pacifice remansuris. Cæte-

rum ut inter partes prædictas cujuslibet ANNO 1342. diffensionis occasio sopiatur, & mutua dilectio, firmaque concordia, sicut appetimus, reformetur, & solidentur in pacis perpetuæ firmitate, volumus, & vobis districtè præcipimus per præsentem, quatenus, si quid fuerit, vel remanserit quæstionis inter partes ipsas super ipsis Culmensi, Pomeraniæ ac Michaloviensi Terris seu Ducatibus, & super fructibus tam ex eis, quam ex Cujaviensi & Dobrzynensi Terris seu Ducatibus præfatis per eosdem Magistrum, Commendatores & Fratres perceptis, nec non super dampnis & expensis hincinde secutis, vos super his, tanquam pacis fervidi zelatores, juxta datam vobis a Deo prudentiam, viis & modis, quibus expedire videritis, pacem & concordiam amicablem tractare, ac nihilominus de jure, quod Regi, seu Magistro, Commendatoribus & Fratribus ipsis super prædictis Culmensi, Pomeraniæ, & Michaloviensi Terris seu Ducatibus competit, simpliciter & de plano, sine strepitu & figura iudicii, auctoritate vestra vos informare plenarie ac cum diligentia studeatis, & quemcunque super his vos tractare ac reperire contingeret, & si qua impedimenta vel obstacula, & quorum occasione seu causa forsan emerferint circa ea, fideliter in scriptis redacta Nobis per vestras patentes literas, harum seriem continentes, fideliter referre curetis. Contradictores per Censuram Ecclesiasticam, appellatione postposita, compescendo. Testes autem, qui fuerint nominati, si se gratia, odio, vel timore subtraxerint, Censura simili, appellatione cessante, compellatis veritati testimonium perhibere. Non obstantibus tam felicis recordationis BONIFACII Papæ VIII. Prædecessoris nostri, qua cavetur, ne aliquis extra suam civitatem & Diocesim, nisi in certis exceptis casibus, & in illis ultra unam dietam a fine suæ Diocesis ad iudicium evocetur, & de duabus dietis in Concilio generali, quam aliis quibuscunque Constitutionibus a Prædecessoribus nostris Romanis Pontificibus editis, per quas vestræ jurisdictionis explicatio in hac parte valeat quomodolibet impediri, seu si dictis Regi, Magistro, Commendatoribus & Fratribus, vel quibusvis aliis communiter vel divisim a Sede Apostolica sit indultum, quod interdicti, suspendi vel excommunicari, aut civitates, terræ, villæ, castra, & alia loca eorum Ecclesiastico Interdicto supponi non possint, per Literas Apostolicas, non facientes plenam & expressam, ac de verbo ad verbum de indulto huiusmodi mentionem, & qui-

ANNO 1342. & quibuslibet indulgentiis, privilegiis, ac literis generalibus vel specialibus, eis vel eorum alicui, sub quacunque forma vel expressione verborum, ab eadem Sede concessis, de quibus, quorumque totis tenoribus de verbo ad verbum specialem oporteat in presentibus fieri mentionem. Datum Avenione X. Kalendas Julii, Pontificatus nostri Anno septimo. "Cum autem vos Fratres Cracoviensis & Culmensis Episcopi, prout juxta seriem & tenorem literarum hujusmodi poteratis super eodem negotio, dicto Prædecesore adhuc in humanis agente, duxeritis, ut intelleximus, ad actus aliquos procedendum, quanquam tempore, quo ipse, sicut Domino placuit, ab hac luce subtractus extitit, nondum fuerit terminatum, Nos, qui Prædecesori prædicto in Apostolatus specula successimus, ex eadem diffensione formidantes, si perdurarent, quod absit, similia fidei & fidelibus proventura pericula, vel majora, & propterea volentes per vos ad exequendum & complendum contenta in literis supradictis fideliter & solerter procedi, Fraternalitati Vestrae in virtute obedientiae districtius injungendo mandamus, quatenus vos, vel duo vestrum, processum alias super negotio ipso per vos prædicti Cracoviensis & Culmensis Episcopi, ut præmittitur, habitum, reassumentes, contenta in ejusdem prælibati Prædecesoris literis, nihil penitus omittendo, de contingentibus, juxta continentiam, omni prorsus alia interpretatione seu cunctatione morosa semotis, quæ expeditionem executionis hujusmodi possent quomodolibet impedire, exequi & complere cum diligentia studeatis. Ita quod inde potius commendari de diligentia, quam redargui de negligentia valeatis. Rescripturi Nobis super receptione præsentium, & his, quæ quomodolibet circa executionem hujusmodi egeritis seu ordinaveritis in hac parte. Datum apud Villam novam Avinionensis Dicecesis II. Nonas Augusti, Pontificatus nostri Anno primo.

LXII.

1343. *Pax & concordia inter CASIMIRUM Regem Poloniae, & LUDOLPHUM KOENIG Ordinis Teutonici Magistrum, qua Pomeraniae, Culmensis, Michaloviensis Terræ, nec non Nieszovia, Orlow & Ogorin Cruciferis relinquuntur.* Datum in Kalisz die B. Christiani M. An. 1343. *Ex Archivo Regni.*

ANNO 1343. CASIMIRUS D. G. Rex Poloniæ universis & singulis presentium notitiam habituris salutem, & rei gestæ noscere veritatem; dudum de statu Regni nostri pacifico crebra meditatione revera solliciti, circa stabile bonum concordiae inter Nos ex una, & Reverendos & Religiosos Viros, LUDOLPHUM KOENIG, Magistrum Generalem, & Fratres Ordinis B. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitanæ, parte ex altera, eo quod ex ipsius votiva solidatione tanto major permittitur securitas, quanto gravior jacturæ discrimen ex discordiæ præparari desidio providemus. Inter alia igitur votis nostris accommoda salutarem concordiae unionem perpetuam cum dictis Venerandis Viris Magistro & Fratribus, & toto Ordine, ac ipsorum subditis desiderabiliter affectamus, ut nostro felici tempore Regnum nostrum rediviva quiete refloreat, & post diras longasque calamitates hostiles, angustias, & eximias bellici turbinis tempestates, in portu tranquillitatis, & pacis pulchritudine quiescat. Ideoque noverit præsens ætas, & successura posteritas, quod Nos pro Nobis, Hæredibus nostris, & Successoribus universis, & omnibus incolis Regni nostri, tam sublimibus, quam aliis facimus pacem perpetuam, finem, remissionem atque concordiam perpetuis futuris temporibus, irrefragabiliter duraturam de omnibus injuriis, maleficiis, offensis, contumeliis, damnis & jurgiis dicto vel factio illatis vicissim ab una parte alteri, promittentes fide corporaliter præstiti jurenti, quod prædictam pacem, finem, remissionem atque concordiam perpetuo firmam, gratam & ratam habebimus, tenebimus & observabimus, nec unquam contraveniemus per Nos, vel alios aliqua ratione vel causa, de jure vel de facto, publice vel occulte, fraude & dolo penitus procul motis; præterea quia ad unius voti propositum convenimus, Altissimo inspirante, ideo ex benigna nostra provisione, quæ perpetuationem & stabilitatem eorundem Venerabilium & Religiosorum Virorum, Magistri & Fratrum Ordinis prædictorum, ipsorumque libertatum, immunitatum, privilegiorum & gratiarum votive amplectitur donationem Terræ Culmensis, & Castri Nessow, & Curiarum Orlow & Ogorin cum suis juribus, libertatibus, utilitatibus, metis, gradibus & pertinentiis universis, & alia bona ac possessiones, quæ & quas de jure ante motam guerram iidem Magister & Fratres rite & rationaliter possederunt, & specialiter Terram Michaloviensem, quo modo & jure, quibus

ANNO 1343. quibus eam ab Illustribus Ducibus Cujaviae hæctenus possederunt, ratificamus, & præsentis scripti patrocínio confirmamus; & licet additione plenitudo non egeat, roboratur tamen interdum, quod per se firmitatem obtinet, ut vis roborantis affectus clareat, & ut beneficium cautelæ abundantioris accedat, unde ut cesset in antea omnis actionis, impetitionis & querimonie occasio, quas Nos, vel nostri Hæredes aut Successores universi ad Terras Pomeraniæ, Culmen, aut Michaloviæ, seu earum quamlibet partem, sive jure hæreditario devoluto, seu alio jure quocunque, ac consuetudine quacunque ex nunc haberemus, sive habere in futurum possemus, renuntiamus eisdem, & quibuslibet eorum expresse præsentibus pure, simpliciter & in totum. Renuntiantes insuper sponte & expresse, tam Nos CASIMIRUS Rex Poloniæ, quam Inclita Domina ADELHEIT ejusdem Regni Regina, Conthoralis nostra legitima, communicata manu, pari consensu & unanimi voluntate pro Nobis, nostrisque Hæredibus & Successoribus universis, exceptioni doli mali, in factum actioni, beneficio restitutionis in integrum, constitutioni & consuetudini cuilibet contrariæ, litteris & indulgentiis Apostolicis, Imperialibus, seu a Romanis Regibus imperatis, omnisque Juris Canonici vel Civilis auxilio, per quod Nobis, & Conthorali nostræ prælibatæ, seu Hæredibus & Successoribus nostris posset aliquo modo suffragari, Magistro vero & Fratribus, seu ipsi etiam Ordini præjudicium quomodolibet gravari in præmissis, & quolibet præmissorum; promittimus etiam insuper non inferre Magistro & Fratribus prædictis in rebus seu personis eorum injurias violentas. Cæterum renuntiamus pro Nobis & Successoribus nostris universis titulo Ducatus Terræ Pomeraniæ prædictæ, qui ex nunc Sigillo majori est impressus, promittentes eundem titulum quoad Ducatum Terræ Pomeraniæ dicto Sigillo deponere, nec unquam ullo tempore eundem titulum resumere, nec eo uti, nec Nos, nec nostri Successores ullo unquam tempore in futurum in litteris vel sigillis. In quorum omnium evidentiam præsentibus scribi, & nostri Sigilli munimine jussimus roborari. Datum Kalis die B. Christiani Martyris & ejus Sociorum Anno Domini 1343. præsentibus his testibus, Venerabili in Christo Patre ac Domino, Domino Jaroslao, S. Gnesnensis Ecclesiæ Archi-Episcopo, Nicolao Palatino, Janusio Castellano Kalisiensi, Iwone Præposito Gnesnensi, Jarando Capitano, Wenceslao Ca-

T.O.M. IV.

stellano Siradiensi, & aliis multis fide dignis. ANNO 1343.

LXIII.

Ejusdem Literæ Asssecurationis, quibus cessionem Terrarum Pomeraniæ, Culmensis, Michaloviensis, nec non Castri Nieszowia, Orłow & Ogorin se mantenturum contra LUDOVICUM Hungariæ Regem promittit. Datum in Kalisz in die S. Chilianii An. 1343. Ex Originali.

Nos CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, ad universorum notitiam præfens scriptum intuentium volumus devenire, quod si Illustris Princeps Dominus LUDOVICUS Rex Ungariæ, seu ELISABETH ejusdem Regni Regina, Conthoralis ipsius legitima, aut ipsorum Hæredes vel Successores, Venerabiles & Religiosos Viros, Magistrum & Fratres Ordinis Hospitalis B. Mariæ Teutonicæ Jerosolymitanæ, super Terras Culmen & castro Neslow, & curiis Orłow & Ogorin, seu Pomeraniæ aut Michaloviensis, cæterisque bonis per prædictos Fratres habitis juste, & rationabiliter possessis, ante motam guerram inter Illustris Principem recolendæ memoriæ Dominum WLADISLAUM Regem Poloniæ, & Venerabiles Viros, Magistrum Generalem & Fratres prædictos. Nobis ipso vivente forte impeteret, seu actione contra eos in spiritali Judicio seu sæculari, seu per alias vias quascunque instauraret, vel forte occasione dictarum Terrarum eos per violentam potentiam opprimeret, promittimus pro Nobis, & hominibus nostris amicis & fidelibus, quod Nos hujusmodi impetitiones, actiones, seu actionum instauraciones, & violentas potentie oppressiones penitus, juxta posse nostrum, sedare & disbrigare debemus bona fide, fraude & dolo omnino remotis in omnibus supra dictis, in quorum omnium testimonium & evidentiam firmiorem præsentibus scribi fecimus, nostri Sigilli munimine roboratas. Datum Kalis in die Chilianii & Sociorum ejus. Anno Domini 1343.

LXIV.

Literæ Episcoporum Regni Poloniæ, quibus recognoscunt cessionem Terrarum Pomeraniæ, Culmensis & Michaloviensis a CASIMIRO Rege Poloniæ Ordini S Teu-

ANNO Teutonico factam. Ex Originali. Sigill. 3.

1343.

In Nomine Domini Amen.

Noverint universi presentium notitiam habituri, quod Nos Jaroslaus, Divina Providentia Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ Archi-Episcopus, Matthias Wladislaviensis, Joannes Pofnaniensis, & Clemens Plocensis, per eandem Gratiam Ecclesiarum Episcopi, recognoscimus presentibus, & publice profiteamur, Nos interfuisse personaliter in Juveni Wladislavia in crastino B. Mariæ Magdalena, quando Serenissimus Princeps Dominus CASIMIRUS, Dei Gratia Rex Poloniæ, concordia celebrata inter ipsum, & Reverendum & Religiosum Virum, Fratrem LUDOLPHUM KOENIG Magistrum Generalem, & Fratres Ordinis Hospitalis B. Mariæ Domus Teutonicæ Jerusalemitanæ, juramento præstito corporali, renuntiavit Terris Pomeraniæ, Culmensi & Michaloviensi, suo & Successorum nomine, pure & simpliciter, nihil sibi in eisdem Terris juris vel domini reservando, quinimo donavit eas iisdem Magistro & Fratribus suprædictis, ac donationem factam per quoscunque alios ratificavit & approbavit, ratam & gratam habuit, ut in eisdem Domini Regis literis authentice confectis super hoc plenius continetur. Actum die quo supra & loco, Anno Domini 1343. In cuius rei testimonium nostra Sigilla presentibus sunt appensa.

LXV.

Litteræ Procerum secularium Regni Poloniæ, quibus prædictam Concordiam se manutenturos promittunt. Actum in Kalisz Anno 1343. Ex Originali. Sigill. 10.

In Nomine Domini Amen.

Quoniam omnium habere memoriam divinum est potius quam humanum, Nos Jaroslaus Pofnaniensis, Nicolaus Kalisiensis, Albertus Brescensis, & Joannes Wladislaviensis, Palatini; Andreas Pofnaniensis, Thomislaus Gnesnensis, Janussius Kalisiensis, Marko Landensis, Silus Naclensis, Castellani; Nicolaus Pofnaniensis, Dobeslaus Kalisiensis, Judices: Ad universorum tam presentium, quam futurorum notitiam deducimus per presentes, quod ad mandatum speciale Serenissimi Principis Domini nostri CASIMIRI, Dei Gratia Regis Poloniæ, promittimus

& spondemus ex certa scientia, bona fide ANNO de Reverendo & Religioso Viro, Domino 1343. LUDOLPHO KOENIG Magistro Generali, & Fratribus B. Mariæ Domus Teutonicæ, quod si idem Dominus Rex Noster, vel quivis alii cujuscunque status, dignitatis, conditionis existant, concordiam initam, & feliciter consummatam cum prædictis Magistro & Fratribus violabunt, contraveniendo jure, vel facto quomodolibet contra ipsam occasione Terrarum Pomeraniæ, Culmensis & Michaloviensis, super quibus est concordia hujusmodi consummata, eidem Domino Nostro Regi. vel cuilibet alteri, qui occasione prædictarum Terrarum Magistrum & Fratres prædictos forte impeterent, non assistemus, nec eum vel eos juvabimus verbo, vel facto, consilio vel auxilio, publice vel occulte ad impediendum hujusmodi concordiam, vel totaliter dissipandum, sed potius manutenebimus, eum hortabimur fideliter, & consulemus salubriter, prout melius poterimus, bona fide, ad eandem concordiam firmiter, inviolabiliter observandam. Et ut hanc promissionem vestram juxta debitum plenius impleamus, presentes literas in testimonium scribi fecimus, & sigillorum nostrorum munimine roborari. Actum Kalis, in die Beatorum Chilian & Sociorum ejus, Anno Domini 1343.

LXVI.

Episcopus & Capitulum Culmense, nec non Monasteria Prussie condonant CASIMIRO M. Regi Poloniæ damna & injurias belli tempore sibi illatas. Datum in Thorun. An. 1343. Ex Originali. Sigill. 7.

Nos Otto, DEI & Apostolicæ Sedis providentia Culmensis Ecclesiæ Episcopus, Frater Johannes Præpositus, totumque Capitulum Ecclesiæ ibidem, Frater Eberhardus Ordinis Cisterciensis, Abbas Monasterii in Polpelin, totumque Capitulum Monasterii ejusdem: Cristina in Thorun, Margaretha in Culmin, Abbatissæ Sanctimonialium, cum Capitulis earundem, tenore presentium in publicam deducimus notionem, quod postquam zizaniarum latore procurante inter Serenissimos Principes, olim Dominum VLADISLAUM piæ memoriæ, nec non Dominum KAZIMIRUM ejus Filium superstitem, Reges Magnificos Poloniæ ex una, & inter Venerabiles & Religiosos Viros, Dominos Magistrum & Fratres Ordinis Hospitalis

ANNO 1343. spitalis B. Mariæ Teutonicorum Jerosolymitani parte ex altera, occasione diverforum anfractuuum hinc inde motorum, multitudo guerrarum, dissensionum, & discordiarum onustarum periculis pullulassent, tractu temporis longioris, donec pacis Auctor Dominus Jesus Christus, Zelator bonorum operum, extirpato discordiarum & tribulationum flamine, fructus pacis & tranquillitatis dulcissimos faceret salutifere efflorescere, quod exinde gloria Deo Altissimo, salus & exultatio omnibus hominibus utrarumque Partium exuberat & resultat. Quapropter Nos una cum subditis nostris consolatione, & gaudio receptis divinitus pia compassione, & ignoscentia omnium injuriarum & dampnorum immemores durantibus guerris & discordiis eisdem nobis illatorum, & nostris ab Illustri Principe Domino KAZIMIRO Rege Poloniæ supra dicto, vel quæ ab ipsius subditis quibuscunque irrogata fuerunt, remissionem præmissorum in Nos & nostros commissorum facimus generalem, & de quolibet specialem, ipsa nunquam ad animum revocare, vel vindictam sumere de eisdem, tenore præsentium promittentes, omni dolo & fraude exclusis, actione etiam injuriarum, vel impetitione qualibet in casu simili uti nolentes in Foro Ecclesiastico vel Civili. Renuntiantes insuper expresse tenore præsentium omnibus injuriis, dampnis, maleficiis, contumeliis, dicto vel facto Nobis, aut alicui nostrum pendente guerra illatis, bonis, possessionibus & personis, quæ omnia ob Dei reverentiam, pacisq; & concordia unionem semper tenere promittimus illibata. In cuius rei testimonium & evidentiam plenioris nostra, & prædictorum Capitulorum nostrorum Sigilla præsentibus sunt appensa. Datum in Thorun proxima Dominica ante diem B. Mariæ Magdalena, Anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo tertio. Sigill. 7.

LXVII.

1349. *Paçta inter CASIMIRUM M. Regem Poloniæ, & HENRICUM DUSNERUM Ordinis Teutonici Magistrum, quibus Limites inter Terram Cujaviæ, & Terras Pomeraniæ ac Culmensem designantur. Datum in Marienburg Anno 1349. in Vigilia B. Joannis Baptistæ. Ex Originali. Extat in Archivo Cam.*

cellariæ Regni Lib. 7. sub Lit. ANNO G. fol. 8. 1349.

In Nomine Domini Amen.

Notum sit universis tam præsentibus, quam futuris, notitiam præsentium habituris, quod Nos Frater HENRICUS DUSNERUS, Ordinis Fratrum Hospitalis B. Mariæ Domus Teutonicæ Jerosolymitani Magister Generalis, cupientes Nos Terrasque nostras, ac incolas ipsarum in pacis amœnitate conservare, de consilio Fratrum nostrorum fecimus, & ordinavimus pro Nobis & toto Ordine nostro inter Magnificum Principem Dominum CASIMIRUM Regem Poloniæ & ipsius Terras, Cujaviæ videlicet & Poloniæ parte ex una, & inter Nos & Terras nostras, Culmensem scilicet & Pomeraniam parte ex altera, veras granicies, & perpetuo duraturas, incipiendo ab ultima granicie districtus nostri Nieschow, & demum descendendo per Vistam usque ad quandam villam, Benzendorf vulgariter dictam, ad Abbatem de Bissovia pertinentem, ubi graniciæ reincipiunt Terræ Pomeraniæ supra dictæ, ita, quod ubicunque littus, Terræ Cujaviensis prædictæ infra præfatas granicies dicti D. Regis fuerit, ibi pro granicie medius Vistæ, sive ejus alveus habeatur, & quidquid in insulis & piscaturis, & aliis utilitatibus quibuscunque a medietate prædicta, nostra ex parte utilitatis vel commodi poterit inveniri, ad Nos ac Ordinem nostrum, & ad Terram Culmensem prædictam debet pertinere. Omnis tamen homo Vistam transiens infra granicies prænominatas, a coactione quacunque ad deponendum ipsius res, bona, seu merces, nec non & ab exactione & solutione pecuniæ cujuscunque, atque impedimento quolibet liber erit, nec ad solvendum aliquid per quempiam compellatur. Limites autem Cujaviæ & Pomeraniæ sunt hi: incipiendo a graniciebus villæ Transiecz, & deinde procedendo ad granicies villæ Włuki, & tunc ultra ad granicies villæ Czezozew, ab inde autem transeundo ad granicies villæ Senno, & tunc ultra ad granicies villæ Mroczy-no, deinde vero ad granicies villæ Noczyffewo, & ab inde ad granicies villæ Wodzyno, & tunc eundo ad granicies villæ Glinki, ab inde vero ad granicies villæ Welimæ, & tunc ultra granicies villæ Lachowo, deinde vero directe transeundo, si granicies non habentur antiquæ, usque ad fluvium Debra dictum, ita, quod omnes villæ supra dictæ cum suis graniciebus ad Terram Cujaviæ spectare debebunt, sicut ab antiquo ad eandem perti-

ANNO 1349. pertinuerunt, & tunc ultra prædictum fluvium Debra ascendendo, usque ad illum locum, ubi rivulus Kamiona dictus influit in præfatum fluvium Debra, deinde autem prædictum rivulum Kamiona ascendendo, usque ad illum locum, ubi fluvius Curvus dictus intrat memoratum rivulum Kamiona, et tunc eundem rivulum fluminis ascendendo, usque ad villam Grymowo, abinde vero procedendo per granicies signatas intermedias, usque ad fluvium Nemończ, et eundem fluvium descendendo, usque ad illum locum, ubi influit in lacum dictum Sukow, et per lacum eundem procedendo, usque ad illum locum, ubi fluvius dictus Dobiernica exit prædictum lacum Sukow, et tunc eundem fluvium Dobiernica descendendo, usque ad locum illum, ubi intrat fluvium dictum Groda, ita, quod omnium prædictorum fluviorum et lacuum, una medietas ad Polonia, & altera medietas ad Pomerania Terras debet libere pertinere. Si vero, quod absit, inter incolas illarum supra dictarum, et inter incolas nostrarum, et infra granicies nostras prædictas villarum supra scriptarum, videlicet Bezendorf, villæ supra dicti Abbatis in Bissovia et magna Supanin, Zambowa, Nebescyn, Zlotho, Prusk, magna Lowin, Brezyn, Schroczk, Gesseniecz, Danbogoru, quæ nunc deserta est et Abbatem prædictum ad Monasterium in Bissovia pertinet, Lubiechorz villæ, Plebani in Schroczk, Sucha, et Klonowa, discordias, seu contentiones quascunque contigerit suboriri, extunc vocata condigna Partis utriusque vicinia, debent eadem contentiones seu discordiæ sopiri, seu etiam discorigari. Eandem igitur limitationem Terrarum prædictarum ratam et gratam habentes, promittimus absque fraude et dolo pro Nobis et Successoribus nostris, totoque Ordine nostro, contra prædicta omnia & singula non facere vel venire ullo unquam tempore, aliqua ratione vel causa, de jure vel de facto, sed ea inviolabiliter perpetuis temporibus observare. In quorum omnium testimonium, et robur perpetuæ firmitatis nostrum, et Religiosorum Virorum, nostrorum Confratrum dilectorum, Vinrici de Knyprode Magni Commendatoris, et Hermanni Kuderfer Summi Hospitalarii Sigilla præsentibus sunt appensa. Datum in Marienburg Anno Domini millesimo trecentesimo quadragesimo nono, in Vigilia B. Joannis Baptistæ. Præsentibus testibus Honorabilibus et Religiosis Viris nostris Confratribus: Magno Commendatore, et summo Hospitalario prædictis, nec

non Ludovico de Wolkinburg summo ANNO Ordinis Trappario, Joanne Nothasth in 1349. Thorun, Henrico de Bonetnin & Grudentz, Henrico de Stockhein in Golumbia, Alberto Schaff in Suecza, Conrado in Thuchola, Gereone in Schonsz, Commendatoribus, Domino Joanne nostro Capellano, Joanne de Bolanthin, et Erbrardo de Buhaim nostris Sociis, Jahn do de Olementh, et Bartholdo de Theschow nostris militibus, Henrico et Nicolao nostris Notariis, et aliis quam plurimis fide dignis.

LXVIII.

Bulla GREGORII Papæ XI. qua designatio limitum ab Arbitris facta inter Episcopi ac Ecclesiæ Varmiensis, & Ordinis Teutonici Terras ratibabetur. Datum Avenione XIII. Kal. Martii, Pontificatus Anno quinto. Ex Archivo Illustr. ac Excellentissimi Comitis Zaluscii, Episcopi Kiioviensis. 1375.

GREGORIUS Episcopus Servus Servorum Dei, ad perpetuam rei memoriam. Suscepti servitutis officii, quo ad bonum concordia inter fideles quolibet propagandum, & Ecclesiarum ac Ecclesiasticorum locorum, ac Prælatorum et personarum ipsarum bonum statum et commoda procuranda sumus universaliter obligati, quotidiana Nos cura sollicitat, ut his totis studiis intendamus, et seramus pacis germina inter omnes, et quam Ecclesiarum et locorum Ecclesiasticorum, et Prælatorum et personarum ipsarum tranquillitatem et utilitatem respiciunt, paternis affectibus exsequamur. Sane dudum per Nos accepto, quod inter bonæ memoriæ Joannem Episcopum Varmiensem, et dilectos Filios, Præpositum, Decanum et Capitulum Ecclesiæ Varmiensis ex parte una, ac Magistrum et Fratres Hospitalis Beatæ Mariæ Teutonicorum Jerosolymitanorum, super quibusdam terris, possessionibus et juribus ad dictam Ecclesiam, ut dicebatur, pertinentibus, et nonnullis aliis articulis ex altera, orta fuerat materia quaestionis. Nos ex certis causis Venerabili Fratri nostro, Archi-Episcopo Pragensi nostris dedimus literis in mandatis, ut partes ipsas ad excipiendum, transigendum, et componendum super omnibus litibus et controversiis inter eos vertentibus, coram se evocaret, et super præmissis omnibus, quantum posset,

ANNO 1375. posset, ad amicabilem concordiam & compositionem induceret, prout in nostris inde confectis literis plenius continetur, & deinde, sicut accepimus, Partes ipsæ, quas dictus Archi-Episcopus ad suam evocaverat præsentiam, in certos arbitros, arbitratores, & amicabiles compositores, post nonnullos actus inter Partes ipsas habitos, compromittere curarunt, qui æquum arbitrium tulerunt inter Partes, prout in literis authenticis inde manu publica confectis, dictorumque Arbitrorum, Arbitratorum, seu amicabilium Compositorum Sigillis munitis, quarum tenorem de verbo ad verbum præsentibus inferi fecimus, plenius continetur, ac subsequetur. Cum pro parte Venerabilis Fratris nostri Henrici Episcopi Varmiensis, de cujus persona prædicto Joanne Episcopo vita functo dictæ Ecclesiæ provideramus, ac Præpositi, Decani, & Capitularium, ac Magistri & Fratrum prædictorum Nobis fuisset humiliter supplicatum, ut præmissis robur confirmationis, adjicere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos Venerabili Fratre nostro Petro Episcopo Portuensi. & dilecto Filio nostro Jacobo S. Georgii ad Velabrum Diacono Cardinali, oraculo vivæ vocis commisimus, ut se de præmissis summarie informarent, & quæ super his reperirent, Nobis referre curarent. Qui quidem Petrus Episcopus & Jacobus Cardinalis super his, summaria informatione recepta, Nobis retulerunt, quod per hoc providebatur utilitati Partium prædictarum. Nos igitur hujusmodi supplicationibus inclinati, hujusmodi arbitrium, & alios per ipsos Arbitros, Arbitratores, & amicabiles Compositores in præmissis, ut præmittitur, acta, rata habentes atque grata, illa auctoritate Apostolica ex certa scientia tenore præsentium confirmamus, & præsentis scripti patrocinio communimus, supplentes omnem defectum, si quis forsan intervenerit in præmissis. Tenor autem dictarum literarum talis est:

In Nomine Domini Amen.

Et si cujuslibet conditionis homines Creatori suo ad salutiferas gratiarum actiones humiliter astringantur, illi tamen præcipua quadam devotione ad laudandum nomen ipsius, & glorificandum obligantur fortius, qui in hac vita labili & miserabili, contigua in civitate, & contigua conhabitatione & conversatione, juncto pacis & tranquillitatis præeminente munere, ipsius clementia feliciter perfruuntur. Sane cum jam dudum alias inter Venerabilem Patrem in Christo, & Dominum, Dominum Joannem bonæ me-

ANNO 1375. moriæ Episcopum, & honorificos Viros, Dominos, Præpositum, Decanum, totumque Capitulum Varmiensis Ecclesiæ ex una, & Magnificum & Religiosum Dominum Vinricum, Ordinis B. Mariæ Teutonicorum Magistrum Generalem, ac Præceptores & Fratres Ordinis dicti, ex altera parte, super quibusdam possessionibus, limitibus & terris se contingentibus, suborta fuisset materia quæstionis, quam tamen per Sanctissimum in Christo Patrem & Dominum, Dominum GREGORIUM XI. Summum Pontificem nostrum in Christo Patri ac Domino Domino Pragensi Archiepiscopo, auctoritate Apostolica commissa fuisset: qui virtute Commissionis sibi factæ Partes coram ipso legitime evocavit, tandem comparentibus Partium Procuratoribus, placuit illis de quæstionibus, controversiis & litibus præfatis se amicabiliter expedire, & sic in nos Joannem Decanum Glogoviensem, Jacobum Engilgen. Officialem Vratislaviensem, Berhardum de Monte Canonicum Padibornensem, Joannem de Posilia Plebanum in Ilavia, Joannem de Leyfa, Joannem de Heyda & Menczlinum pp. Soldaw Milites, & Joannem Volmurstim Proconsulem in Elbingo, tamquam Arbitros, Arbitratores, & amicabiles Compositores super eisdem litibus & controversiis, sub certis modo, forma ac pœna compromiserunt, prout in Literis & Instrumentis publicis desuper confectis plenius continetur. Tandem licet secundum formam Compromissi prædicti, receptis testibus, juramentis, & aliis probationibus, quibus tunc Partes uti volebant, Terras ipsas, de quibus erat contentio, oculis subjecerimus, & plures limites & terrarum distinctiones posuerimus, tamen considerantes, si ulterius limites ponendo progredi secundum formam & modum Compromissi Nos contingeret, quod multarum novitates & mutationes subditis Partium multum periculose provenirent, & firma amicitia & constans unio inter Partes ipsas, & earum subditos, subsistere non valeret, demum relaxatis a Partibus nobis juramentis præstitis in Compromisso ad bonam nostram conscientiam, & ob tollendas difficultates & incommoda supradicta, iterum placuit Partibus ipsis sub pœnis in Compromisso contentis, in Nos compromittere, prout de præmissis omnibus & singulis sunt certi tenoris Literæ confectæ, ac etiam publica Instrumenta. Nos igitur sinceris affectibus desiderantes perpetuam pacem & inviolabilem tranquillitatem inter Partes prædictas, in quantum in nobis est Authore

ANNO 1375. Domino ordinare, auctoritate arbitraria, qua fungimur in hac parte, multis præhabitis tractatibus, & pluries repetitis, & singulis circumstantiis rite pensatis, quid commodi, quid utilitatis ex concordia, & quid periculi & damni ex diffensione, si causa prædicta sopita non fuerit, posset procul dubio provenire, Partibusque in nostra præsentia personaliter constitutis, ac nostrum arbitrorium seu nostram pronuntiationem ferri petentibus, Christi nomine invocato pro tribunali sedentes, & solum Deum præ oculis habentes, voluntate unanimi & concorditer pronuntiamus, decernimus, arbitramur, dicimus, & in his scriptis sententialiter diffinimus, Dominum Episcopum, Capitulum & ipsam Ecclesiam Varmiensem permanere debere juxta antiquam & pristinam ipsorum possessionem, videlicet secundum limitationem & distinctionem infra scriptam. Incipiendo juxta literam Ansilmi a recenti mari, ubi fluvius Runa influit, idem recens mare transeundum est ad fossatum, quod a via antiqua incipit, quæ ducit in villam Rossien, ita quod prata & quidquid situm est inter Rünam & Zonam & recens mare et prædictam viam, ad Ordinem debet pertinere, et abinde sequendo fossatum prædictum per viam, quæ est inter Brunsperg et Curiam Ensfidel, vulgari nomine Steinweg nuncupatam, de cujus via aggere transeundum est secundum possessionem et limitationem antiquas usque ad fluvium, qui dividit villam Rogiten, et villam Hamersdorff, eundem fluvium ascendendo usque ad granitiem illorum de Grunaw, taliter tamen, quod antiquæ possessiones et limitationes observentur, et quod villa Rogiten Ecclesiæ, et Hamersdorff Ordini pertinebunt, deinde ad fluvium Pebir transeundum secundum antiquam possessionem, ita quod campus Bebernik Ecclesiæ, et villa Senersturl Ordini permanebunt, eundem fluvium Behir ascendendo usque ad campum villæ Blumenberk, et abinde ab fluvio dicto Behir ad fluvium dictum Banaw, ita quod villa Blumenberg Ecclesiæ, et villa Breintolinde Ordini remanebunt secundum limitationem antiquam, et abinde eundem fluvium Banaw ascendendo usque ad granitiem Clausiten, et Buschenbach dividentem, ita tamen, quod Buschenbach in parte Ordinis, et Clausiten in parte Ecclesiæ remanebunt secundum limitationem antiquam, deinde transeundo ad granitiem illorum de Petersvalde, quæ est inter Clausiten et Buschenbach situata, abinde ulterius procedendo ad limitem villæ Jerdow more

possessionis antiquæ, ita quod villa Petersvalde Ecclesiæ remanebit. Deum ANNO 1375. procedendum est secundum antiquam limitationem et granitiem illorum de Waldaw, ita quod Ferdow Ordini et Vlaben Ecclesiæ remanebunt, et abinde iterum procedendum est ad fluvium Varne, ita quod Walda et Wilkenite cum molendino et agris molendiatorum in parte Rosenwald Ordinis, et villa Rosenwald in parte Ecclesiæ permanebunt, ultra quem fluvium Varne procedendum est ad quercum signatam juxta viam, et abinde ad aliam quercum, quæ est sinus acialis, quod dicitur vulgariter Ortgrentze civium civitatis Melsac directe sive diametraliter, ita quod villa Penezim Ecclesiæ permanebit, abinde vero procedendum est ulterius secundum antiquas limitationes et possessiones, usque ad limitem in campo villæ Pluten, ita quod nemus civitatis Melsac, Hagewald vulgariter nuncupatum Ecclesiæ, sed villa Schoneborn Ordini remanebunt. Ulterius vero procedendum est ad limitem villæ Gutenfeld, et abinde ad quercum inter bona illorum de Gutenfeld, Pluten et Sechfeldt signatam, ita quod Gutenfeld Ordini, et Plutera Ecclesiæ remanebunt, a qua quidem quercu ad palum prope viculum Walsche positum procedendum est, ita quod villa Woskaim Ordini, et Sechfeldt Ecclesiæ in suis antiquis limitationibus remanebunt. Deinde procedendum est super quendam montem et truncum ibidem signatum, ita quod Woppi et Pewle Ecclesiæ, et Feronite ac Wadeke Ordini remanebunt. Ulterius tunc procedendum est ad quercum quandam signatam versus lacum Parkune dictum, procedendum demum directe ultra alium lacum Korothur nuncupatum, ad illum locum, ubi fluvius fluit ex lacu supra dicto, eundem fluvium descendendo ad illum locum, ubi villa Koythyr habet limitem ab illis de Stabomten, ita quod Koythyr Ordini et Stabomten Ecclesiæ remanebunt. Et ab eodem procedendum est usque ad limitem Gladiamsdorff, ita quod Gladiamsdorff in parte Ordinis, et Stabomten ut præfertur Ecclesiæ remanebunt secundum limitationes antiquas, deinde procedendum est ad granitiem acialem villæ Gladiamsdorff, quæ dividit villam Workaim et Gladiamsdorff, et abinde procedendum est ad limitem acialem Hanneshagen, ita quod villa eadem Hanneshagen Ordini et Workaim Ecclesiæ remanebunt. Demum procedendum est ad arborem signatam, quæ arbor vulgariter Hanbuih dicitur, quæ distinguit Willekaim ac Workaim, ita quod

ANNO 1375. quod villa Willikaim, alias Vilde nuncupata, Ordini, et Workaim secundum antiquam possessionem Ecclesiae remanebunt. Transeundo ulterius ad rivulum Grossendorff et Rittersdorff ac Nerwiken dividendum, ita quod ambae villae Grossendorff Ecclesiae, et Rittersdorff et Nerwiken et Rikawendorff Ordini remanebunt. Ecclesia vero prata sua ultra rivulum praedictum usque ad rivulum Ilme supra dictum, usque ad limitem Borchardi de Spirow, ita quod molendinum Segelken, Môle nuncupatum, cum agris suis Ecclesiae, ex liberi seu vasalli ibi prope morantis, ac Borchardisdorff Ordini, Curiae vero Regosen Ecclesiae remanebunt. Et abinde procedendum est ad graniciem villae dictae Catzenum, et ulterius procedendo usque ad campum illorum de Setlauken, et abinde ad fluvium Aluan, ita quod Setlauken Ordini et Catzen Ecclesiae secundum possessiones antiquas remanebunt. Demum Aluan ascendendo ad illum locum, ubi bona villae Lauterhagen terminantur, Erfantglobe vasallus Ordinis, eadem bona Lauterhagen contingit, et inde procedendo ad limitem Craffeshein, Hermanshein et Lauternhagen, ita quod Lauternhagen Ecclesiae et Hermanshein Ordini remanebunt, et inde procedendo ad limitem acialem Galinden et Trutenau dividendum, ita quod Gallekoten, Palapen, et nemus dictum Hegowaldt, et villa Trutenaw Ecclesiae, et Crasfshaim, Galinden et Thungen Ordini juxta antiquas limitationes et possessiones remanebunt. Et ab eadem granicie aciali procedendum est ad limitem dividendum Galinden, Trutenaw et bona filiorum Clausborken. Deinde procedendum est usque ad graniciem Pelia, ita quod filii Clausborken et Konigsdorff Ordini, et Wufelauken et Plawson Ecclesiae remanebunt. A granicie vero Pelen procedendum est ad limitem acialem, dividendum Sandersdorff et Paluffen, ita quod Paluffen Ecclesiae, et Pelinslauke, Lauken et Lucelauken cum suis possessionibus Ordini remanebunt. Demum procedendum est ad limitem Sandersdorff et Stormhobel dividendum, ita quod Sandersdorff Ordini et Stormhobel Ecclesiae remanebunt. Deinde procedendum est ad bona Joannis militis, dicti Strupen, secundum possessionem antiquam, ita quod Passyn et Wederkayn Ordini, et villa Pleffen Ecclesiae remanebunt, et ab illo loco ad graniciem villae Tolnicken procedendo secundum possessiones antiquas, ita quod Joannes Stroupe cum bonis suis Ordini, et villa Pleffen, ut praefertur, Ecclesiae remanebunt; ulterius vero procedendo

ad graniciem illorum de Sparwein, ita ANNO quod Sogatiten Ordini et Tolnickendorff 1375. Ecclesiae remanebunt. Deinde procedendum est ad limitem dividendum Tolnickendorff, Warpelanken et Sparwein. ita quod Tolnickendorff Ecclesiae, ut praemittitur, et Sparwein Ordini remanebunt. Demum procedendum secundum antiquos limites ad graniciem signatam, ita quod Babacyn Ordini et Warpelauken Ecclesiae remanebunt. Item incipiendo a recenti mari versus Elbingam, ubi fluvius Narusla influit idem recens mare, et abinde transeundum est ad fluvium dictum Bauda, et a Bauda usque ad fluvium Passerium alias Seria nuncupatum, secundum possessiones antiquas et limites. Deinde Seria ascendendo usque ad ipsius ortum originalem, a quo ortu praefatae Seriae directe procedetur ad limitem in campo Korkasadall, per Dominum Theodoricum de Aldenburg Generalem Magistrum Ordinis positum, a quo quidem limite transeundum est secundum diametrum seu lineam directam ad sylvam Cracotyn, ita quod finis miliario a Castro Resel per nos mensurati seu positi, prope lacum Veder tangatur diametro supra dicto, et in quacunque parte lacus per diametrum tanguntur, tunc quaelibet pars juxta lineam directam habeat partem suam, sic similiter fiat in lacubus, ubi Passeria influit in eosdem, sic tamen, quod Ecclesia Varmiensis praedicta suas villas, videlicet Cathemedien, Ramoten et Clausdorff, integras, et ejus dominatione cum suis agris et possessionibus debeat obtinere directo transitu a sine dicti miliaris prope Weder, ad dictum nemus Cracotyn non obstante. Item pronuntiamus ac etiam declaramus, quod recens mare inter Runam et Naruslam usque ad Nergum in aequali latitudine utriusque Partium praedictarum sit commune, sic ut et Seria seu Passeria ac alii fluvii, bona Ecclesiae et Ordinis dividentes, similiter utriusque Partium sint communes, sicut de recenti mari superius est expressum, cuilibet tamen Parti suo lictore reservato. Quicquid intra terminos nostrae pronuntiationis praescriptae includitur, ad Episcopum, Capitulum et Ecclesiam Varmensem pro sua parte sive tertiae suae Dioecesis; quicquid vero extra hos terminos, ad Magistrum, Praeceptores et Ordinem debet perpetuis futuris temporibus pertinere, arbitantes et pronuntiantes nihilominus, quod quaelibet Pars in suis terminis praescriptis contenta, aliam Partem in suis terminis non impediatur nec perturbet, sub poenis in Compromisso expressatis, reservatis etiam

ANN^o 1375. tiam juribus spiritualibus Domino Episcopo Varmienſi praediſto, ac ſuis Succelſoribus, qui pro tempore fuerint, prout in Literis Papalibus continetur. Quam quidem prononciationem, laudum, arbitrium et diffinitionem per Nos Joannem Decanum Glogoviensẽm praediſtum, de voluntate, juffu et conſenſu aliorum noſtrorum Collegarum et Arbitratorum lais, ſententiatis, prononciatis, et in ſcriptis declaratis; Reverendus in Chriſto Pater et Dominus Henricus Episcopus, et Honorabiles Viri, Dominus Henricus Praepoſitus, Michael Decanus, Otto de Ruſſis Canonicus, Procuratores Capituli Eccleſiae Varmienſis pro ſe et eadem Eccleſia ſua, nec non Magnificus et Religioſus Princeps Dominus Frater Vinricus de Knipprode Magiſter Generalis, et Honorabiles et Religioſi Viri Fratres Wolfferamus de Baldershaim Magnus Commendator, Rodigerus de Eluer Summus Mareſchalculus, Ulricus Uricke Summus Hoſpitalarius, et in Elbingo Conradus Zolner Summus Trapiarius, et in Chriſesborg Theodoricus de Budenberg, in Thorn Gotfridus de Lunde, in Galga Guntherus de Hohenſtein, in Branderburg Gerhardus, in Ragnite et Burhardus de Mansfeld in Oſterrode, Commendatores et Praeceptores Ordinis ſupra dicti pro ſe et Ordini ſuo ſupra dicto laudarunt, evulgarunt, et ex certa eorum ſcientia per ſolennes ſtipulationes approbarunt. Acta ſunt haec ſub Anno Nativitatis Domini milleſimo trecentefimo ſeptuageſimo quarto, Indiſtione duodecima, Pontificatus Sanctiſſimi in Chriſto Patris et Domini noſtri, Domini GREGORII Divina Providentia Papae XI. Anno quarto, die 28. Menſis Julii, hora Tertiarum in Caſtris Elbingenſibus Varmienſis Diceceſis, praefentibus Honorabilibus et Diſcretis Viris Nicolao de Grodkaw Praepoſito in Gutſtadt, Petro Damonz Canonico Vladislavienſi, Alberto de Creuczborg, Joanne de Roſemberk Altariſta Vratſlavienſis Eccleſiae, Baldovino in Widnolo Vratſlavienſis Diceceſis, et aliis pluribus fide dignis teſtibus ad praemiſſa &c. Item prononciamus, arbitramur et declaramus ſub penis Compromiſſi, quod praeſentia prope Bebir, quae petit Strube, in parte Eccleſiae debeant permanere, item quod nemus, de quo eſt diſſenſio inter Eccleſiam et Nerwicken, ad Eccleſiam debeat pertinere, item quod Tolinne, ſervitor Commendatoris in Thron, in nemore prope Carzen, decem manſos a ſine verſus Radenaw menſuratos obtinebit, ita quod homines, qui extirpatione arborum novos agros fecerunt,

in eodem nemore per tempus tale, quod ANNO 1375. vulgo dicitur Hayniec, ad ſuos habebunt uſufructus, reliqua autem portio ejusdem nemoris in parte Eccleſiae permanebit. Item a limite, qui dividit Galliden, Trutenaw et Filios Clausborken, tranſeundum eſt uſque ad graniciem in Pelicali tranſitu, ſicut Dominus Commendator de Elbingo, et Joannes miles de Leyſa ante aliquod tempora ordinarunt. Item quod villa Varpelanken ſuum limitem, quem diſtae villae incolae demonſtraverunt, Commendator in Elbingo jugiter obtinebit. Lata eſt haec noſtra declaratio per nos Joannem de Ilavia, de conſenſu, juffu et mandato aliorum Collegarum et Coarbitrorum noſtrorum, Anno, Indiſtione, Pontificatu et loco praemiſſis, die 29. Menſis Julii praediſto, hora quaſi Veſperarum, praefentibus Diſcretis Viris Dominis: Alberto Creuczburg Altariſtae Vratſlavienſi, Nicolao Longi de Fridecki Culmenſi Diceceſis, Nicolao Iawer Sambienſis, Conrado de Czanz Vladislav. Diceceſum Presbyteris, teſtibus ad praemiſſa. Praefentes quoque Literas, hoc praefens publicum Inſtrumentum continentes, per Notarios infra ſcribi et publicari mandavimus, ſigillorumque noſtrorum appenſione fecimus muniri. In evidens teſtimonium omnium praemiſſorum, et conſtat in Notario de interlinealibus deſcriptionibus, videlicet ſecundum antiquos limites inter XLIV. et XLV. lineas, a capite Inſtrumenti computando, poſitis non vitii cauſa, ſed erroris. Et ego Conradus Seſtridi de Teppewoden Clericus Vratſlavienſis Diceceſis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, praemiſſis dicto laudo, arbitrio, ſententiae, diffinitioni, prononciationi, approbationi, caeterisque aliis omnibus ſupra ſcriptis, una cum Nicolao Leonis de Biſchoffswerder Notario publico infra ſcripto, et teſtibus ſupra ſcriptis, dum ſic agerentur et fierent, praefens interfui, eaque ſic fieri vidi et audi vi, et ad mandatum dictorum Dominorum Arbitrorum et Partium praediſtarum praefens publicum Inſtrumentum propria manu conſcripſi, et in hanc publicam formam redegi, ſigno et nomine meis conſvetis conſignavi in fidem et omnium praemiſſorum teſtimonium.

Et ego Nicolaus quondam Petri Leonis de Biſchoffswerder, Clericus Pomeſanienſis Diceceſis, publicus Imperiali auctoritate Notarius, praemiſſis dicto laudo, ſententiae diffinitioni, arbitrio, prononciationi, caeterisque omnibus aliis ſupra ſcriptis una cum Conrado de Teppewoden, Notario publico ſupra ſcripto,

ANNO 1371. et testibus supra scriptis, dum sic agerentur, praesens interfui, atque sic fieri vidi et audivi, et ad mandatum dictorum Dominorum Arbitrorum, & requisitionem Partium praedictarum hic me subscripsi, et in hanc publicam formam redegi, signo et nomine meis solitis consignando, in fidem et testimonium omnium praemissorum. Et constat mihi Notario de interlinealibus descriptionibus, videlicet secundum antiquos limites inter XLIV. et XLV. lineas, a capite Instrumenti positas computando, non vitii causa sed erroris. „

Nulli ergo hominum omnino liceat hanc paginam nostrae Confirmationis et Commissionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei, et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Avenione XIII. Kalend. Martii, Pontificatus nostri Anno quinto.

LXIX.

1394. **HENRICUS** *Episcopus Vladislaviensis promittit fidelitatem* VLADISLAO Regi ac Regno Poloniae. Datum Posnaniae Feria sexta proxima post Festum Resurrectionis Domini. Anno 1394. *Ex Originali. Sigil. I.*

HENRICUS Divina et Apostolicae Sedis providentia Episcopus Vladislaviensis, universis et singulis praesentium notitiam habituris, harum serie declaramus, quomodo attentis pietatis et benignitatis favoribus, quibus Serenissimus Princeps et Dominus noster, Dominus VLADISLAUS Rex Poloniae Litvaniaeque Princeps supremus et Haeres Russiae etc. Nos prosequi est dignatus, ipsi Domino nostro Regi, ac Regno Poloniae, sincero corde, pura mente, bona fide, matura deliberatione praehabita, sponte ac libere fideliter promissimus, tenoreque praesentium promittimus ac sinceriter pollicemur, fraude et dolo quibuslibet procul motis, meram et plenimodam fidelitatem, ac sinceram et inconcussam fidei constantiam, eidemque Domino Regi ac Regno Poloniae in omnibus sinceriter ac fideliter consiliis, auxiliis et servitiis totis nostris viribus assistere contra quamlibet personam, nisi talia sint, quae nostro honori deberent derogare, ad quae penitus non intendimus obligari harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum Posnaniae feria sexta proxima post festum Resurrecti-

TOM. IV.

onis Domini. Anno ejusdem Domini millesimo trecentesimo nonagesimo quarto. **ANNO** 1396.

LXX.

SIGISMUNDUS *Rex Ungariae consensum praebet* VLADISLAO Duci Opoliensi, ut Terras Dobrzynensem & Cujaviam Ordini Cruciferorum vendere possit. Datum in Wywar Fer. tertia proxima. Post Fest. S. Dorotheae An. 1396. *Ex Originali sigil. I.*

SIGISMUNDUS Dei gratia Rex Ungariae, Dalmaciae, Croaciae &c. ac Marchio Brandenburgensis Notum facimus ad perpetuam rei memoriam tenore praesentium universis. Quod quoniam nos animo deliberato, beneplacitaque voluntate & consensu serenissimae principis Dominae MARIAE Reginae Ungariae Confortis nostrae Carissimae, ipsa tunc in humanis agente maturo etiam consilio & deliberatione Praelatorum, Baronum, Procerum, Nobilium Regni nostri accedente Nos factum infra subsequenter conscriptum perficere voluerimus & consummare, tamen quibusdam obstaculis intervenientibus, ipso facto hucusque prorogato, Nos nunc eorundem Praelatorum, Baronum, Procerum & Nobilium Regni nostri consilio & deliberatione nihilominus accedente, idem factum modo inferius declarato consummandum duximus & perficiendum, ut puta, Quod cum olim Serenissimus Princeps Dominus LUDOVICUS Rex Hungariae &c. Socer noster Carissimus, Terram Russiae cum suo dominio per modum commutationis pro Terra Capolchan & aliis Terris, quas Illustri Princeps Dominus LADISLAUS Dux Opoliae suus et noster Avunculus dilectus in Regno nostro Hungariae protunc possedisset et tenuisset, eidem Domino LADISLAO Duci pridem legitime appropriaverit, demumque Ducatus, Terras et Dominia Cujavensem et Dobrinensem cum omnibus et singulis castris, civitatibus, districtibus, iuribus, et Dominiis eorundem pleno jure, dominio et libertate, quibus eisdem Ducatus et Terras ut verus Haeres et Dominus haereditarie ac libere possidebat, tam ex causa iuste, & simpliciter ac irrevocabilis donationis, quam etiam per modum legitimae permutationis pro dicta Terra Russiae praefato Domino LADISLAO Duci Opoliae, ac ipsius Haeredibus et Successoribus legitimis iusto et perpetuae donationis ac legitimae permutationis titulo, haereditarie ac libere appropriavit; quos quidem Ducatus

U

tus

ANNUS & Terras praefatus Dominus LADISLAUS ut verus Haeres, et legitimus Princeps, et Dominus haereditarius recepit, tenuit, et possedit multis annis pacifice, et quiete; quapropter praefato Domino Duci LADISLAO, ut praefatos Ducatus, Terras, et Dominia, videlicet Dobrinensem et Cujaviensem communiter vel divisim ut verus Haeres et legitimus eorundem Dominus, Principibus Ecclesiasticis, aut Saecularibus, ac aliis Viris Religiosis vel Laicis cujuscunque status, gradus, conditionis aut praeceminentiae existant, et specialiter Venerabilibus et Religiosis Viris Dominis Magistro Generali Ordinis Sanctae Mariae sacrae Domus Theutonicae et eius Fratibus perpetuo vendere, obligare vel donare et resignare, aut permutare, ac etiam in alios suos usus iuxta suum beneplacitum libere convertere valeat, de nostrae Regiae potestatis plenitudine, de certa nostra scientia, ut praemittitur, ac Praelatorum, Baronum, Procerum, Nobilium Regni nostri consilio et deliberatione plenariam, liberam, et omnimodam damus, concedimus, et attribuimus facultatem. In cujus rei memoriam, evidensque, testimonium praesentes literas nostras sub magni sigilli Maiestatis nostrae appensione roboratas, ipsi Domino LADISLAO Duci duximus concedendas. Datum in Wywar alias Holicz FERIA tertia proxima post Festum S. Dorotheae Virginis et Martyris Anno Domini Millesimo trecentesimo nonagesimo sexto.

LXXI.

1404. VLADISLAUS Rex confirmat Pacem & Concordiam à CASIMIRO Antecessore suo cum Crucigeris initam. Datum in Raciaz feria 6ta proxima ante festum SSS. Trinitatis. Anno 1404. Ex Originali. Sub Sigillo magno maiestatis.

VLADISLAUS DEI Gratia Rex Poloniae, Litvaniae Princeps Supremus, Russiaeque etc. Dominus et Haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis: Quod quamquam olim sinistris se ingerentibus auspiciis, quae statum pacificum obsequiam et successus semper felices oderunt, quae tranquillitatis temperiem distemperant, quaeque promiscuae dilectionis dulcedinem in absinthium odii saepe convertunt, inter Praedecessores nostros, felices memoriae Reges, et Regnum Poloniae nostrum ab una, et Venerabiles Magi-

stros Fratresque Ordinis Beatae Mariae Hospitalis Hierosolimitanorum Domus Theutonicorum in Prussia, parte ab altera, illa antiqua pacis aemula discordiarum pestis inoleverat, adeoque longo temporis tractu ipsius morbi furiositas nullo lenitivae sopiri tunc poterat beneficio medicinae, demum tamen divini intuitus interveniente prospectu, qui ad cogitandas cogitationes pacis et non afflictionis humanae mentis retorquet aciem, discordiarum odiosa hujusmodi materia post multiplicium tandem guerrarum ac caedium turbidines, Serenissimi Principis Domini CASIMIRI Regis Poloniae Praedecessoris nostri temporibus solempni stipulatione in confederatae pacis unionem fuerat vix redacta. Ne igitur et nunc, ut in antea, tepescat, aut pacis aemulo procurante modo quolibet aboleatur, aut oblivionis seu negligentiae cujuslibet tempestate aliquatenus evanescat ipsa assumptae et conscriptae pacis pulchritudo, plurimum suspicantes, imo verentes, de Praelatorum, Baronum ac Procerum Regni nostri consilio praefatam perpetuam pacem recentibus pactis tenore praesentium confirmamus, promittentes bona fide eandem irrefragabiliter observare, harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum in Raciaz FERIA sexta proxima ante diem Festi Sanctae et Individuae Trinitatis. Anno Domini millesimo quadringentesimo quarto. Praesentibus Reverendis in Christo Patribus, Dominis Nicolao Gnesnensi Archiepiscopo, Petro Cracoviensi, Alberto Posnaniensi Episcopis, Johanne de Tenczyn Cracoviensi Castellano, Johanne de Tarnow Palatino Cracoviensi, Clemente de Moskorzew Vislicienfi, Michaeli Lublinensi Castellano, Zbigneo Marschalco Curiae nostrae, Gnevossio de Dalenitz Succamerario Cracoviensi, Nicolao Aulae nostrae Vice-Cancelario et Praeposito Ecclesiae Sancti Floriani, Nostris fidelibus dilectis, et aliis praepulurimis fide dignis.

LXXII.

Conventio VLADISLAI Jagello-nis cum Cruciferis de Terra Dobrzynensi & districtu Zlotoria. Datum in Raciaz FERIA Sexta proxima ante diem Festi Sanctissimae Trinitatis Anno. 1404. Ex Origin.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Lithvaniae Princeps Supremus Dominus et Haeres. Significamus

ANNO 1404. mus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod cum gravis inter Nos et Regnum nostrum ab una, Venerabiles Magistrum, Fratresque Ordinis Beatae Mariæ Hospitalis Jerosolimitanorum Domus Theotonicorum in Prussia, parte ab altera, ratione Terræ Dobrinensis ejusque domini controversiarum dissensionisque penderet materia, inter Partes ipsas hucusque non poterat medium inveniri. Nunc autem Domini annuentibus auspiciis, quorum arbitrio dissona quæque concrepant, & ad pacis osculum amplectendum singula reducuntur, inter Nos, Regnumque nostrum, & Venerabilem Dominum CUNRADUM de JUNGINGEN Ordinis prædicti Magistrum Generalem, Ordinemque suum super hujusmodi materiam Terræ ipsius Dobrinensis prædictæ per modum concordia taliter est conclusum: videlicet, quod Dominus CUNRADUS Magister Generalis prædictus cum Compræceptoribus suis Terram prædictam Dobrinensem una cum castris, municipiis, fortaliciis, civitatibus, villis, vasallis & omagialibus, ac pertinentiis universis, nec non Castrum Złotoria cum suo Districtu in Festo Pentecostes proxime venturo Nobis & Regno Nostro dare, restituere, & resignare debent et debebunt totaliter cum effectu. Nos quoque medio tempore quinquaginta millia Florenorum * valoris expressi in primis literis obligatoriis præfati Domini CUNRADI Magistri super obligatione ipsius Terræ Dobrinensis confectis pro ipsa Terra Dobrinensi, & duo millia sexagenarum cum quadringentis sexagenis grossorum in valore in litera obligatoria contento ipsius Magistri, pro Castro & Districtu Złotoriensis sive in auro sive in argento quocunque modo poterimus usque ad satisfactionis complementum Dominis CUNRADO Magistro cum ordine suo prædictis dare, & solvere debemus & debebimus integraliter & ex toto. Quibus quidem videlicet solutione pecuniaria, & resignatione Terræ, Castri & Districtus prædictorum inter Nos, & Dominum CUNRADUM Magistrum cum Ordine suo prædicto mutuo factis, eundem Dominum CUNRADUM Magistrum et Ordinem suum prædictos a quibuscunque et ab omnibus omnino impetitionibus, inquietationibus, infestationibus et impedimentis quorumcunque Haeredum legitimorum Terræ Dobrinensis, nec non Castri Districtusque Złotoriensis prædictorum ratione

* Apud Długoss. lib. 10. Hist. Polon. ad An. 1404. legitur: quadraginta. Cromer vero asserit: quinquaginta Lib. 16. de Origine & reb. gest. Polonor.

Terræ Districtusque; prædictorum eorundem tueri, & pro ipsis videlicet Magistro cum Ordine suo intercedere debere. ANNO 1404. Nos una cum Regno nostro astringimus in perpetuum cum effectu harum, quibus Sigillum nostrum appensum est, testimonio Literarum. Datum in Raczanz FERIA sexta proxima ante diem Festi Sanctissimæ & Individuæ Trinitatis Anno Domini millesimo quadringentesimo quarto.

LXXIII.

Pax & Concordia inter VLADISLAUM Regem Poloniae, & CONRADUM de JUNGINGEN Magistrum Prussiae, de limitibus inter Litvaniam & Prussiam. Datum in fluvio Visla prope Castrum Raczanfz, FERIA quinta proxima ante Festum Sanctæ Trinitatis Anno 1404. *Ex Originali.*

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis. Amen.

FRATER CONRADUS de JUNGINGEN Magister Generalis Ordinis B. Mariæ Hospitalis Jerosolymitani de Domo Teutonica universis præsentibus et futuris, præsentium noticiam habituris salutem, & rei gestæ ad perpetuam memoriam cognoscere veritatem. Cum Auctor pacis ad unitatis & pacis spiritum suis rigorosis mandatis quotidie Nos invitet, dignum arbitramur, ut inveteratæ displicentiæ, guerræ & offensæ contra Serenissimum Principem & Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, Supremum Ducem Litvania, & Haeredem Russiae, suosque Progenitores, quoad Terras Litvania & Russiae, per Nos, nostrum quoque Ordinem intuitu orthodoxæ fidei diutius exagitata in pacem perpetuam, remissionem & concordiam commutentur. Hinc est, quod Nos de expresso consensu Compræceptorum nostrorum, cum dicto Serenissimo Domino VLADISLAO, anno, die et loco infra scriptis certum terminum placitorum concorditer celebravimus super pace inter Nos & Terras Ordinis nostri ex una, & supra dictum D. Regem & Terras suas, videlicet Litvaniam & Russiam, parte ab altera, facienda perpetuo, & firmanda variis præmissis tractatibus, tandem, ut sequitur, concordavimus in hunc modum. Inprimis promissimus, & præsentibus bona fide promittimus, quod ex nunc & in antea tenebimus pacem inviolabilem, & con-

ANNO 1404. cordiam cum supra dicto Magnifico Domino Serenissimo VLADISLAVO Rege Poloniae, suis Catholicis Haeredibus & Successoribus, ac Praelatis & Ecclesiis, omnibus quoque Terris suis per Litvaniam & Russiam, Terrarumque incolis perpetuis temporibus observabimus. Nec unquam volumus & debemus aliquam Ligam inire, aut facere contra dictum VLADISLAVUM, suos quoque Catholicos Successores Terrarum Litvaniae & Russiae cum dominiis aut aliis hominibus, & rancore quolibet postposito, omnes & singulas injurias Nobis & nostris per se vel per alios quomodolibet illatas remittimus penitus & offensas. Insuper limites & terminos inter nostras & dicti D. Regis Terras, videlicet Litvaniae & Russiae, distingui fecimus, & modis distinguimus infra scriptis. Inprimis incipiendo in quadam insula Sawyn dicta vulgariter, sita in fluvio dicto Memla habente in se insulam Romeyweider, quae quidem insula tota apud Ordinem permanebit temporibus futuris: abhinc directe progrediendo ad fluvium dictum Norvesse in declivio, seu villa continua sub sylva dicta Heiligenwald; abhinc dictum fluvium sequendo in mediis fluctibus usque ad Vyswitten, ascendendo abhinc linealiter, & directe eundo ad quendam lapidem magnum dictum Roda jacentem in fluvio dicto, A. & Roda vulgariter nuncupatum; ab ipso lapide ascendendo super stagnum dictum Sinar-den, abhinc directe eundo usque ad viam vulgariter nuncupatam der Brengelischer Weg, abhinc directe usque in Novenrithen, abhinc linealiter procedendo versus finem seu aciem *mericæ**, dictae vulgariter Heyde, ad locum, ubi fons oritur, a dicto fontis ortu procedendo per directum in solitudinem quandam communiter Wildnisse dictam, ubi fluvius Eglosse ortum habet, abhinc directe eundo per medium dictae solitudinis usque ad terminos & gades** illorum de Ploschkow, & hi omnes termini siti sunt versus Livoniam. Ascendendo vero versus Prussiam, termini subscripti per dictum Ordinem perpetuo sine qualibet contradictionis obstaculo habebuntur, incipiendo a supra dicta insula Sawyn in directum procedendo usque ad fluvium dictum Suppe, abhinc procedendo ad locum ortus sui, abhinc progrediendo usque ad fluvium, qui effluit a lacu dicto Motensehe, & dicitur communiter Metchensly, abhinc per descensum fluvii usque ad fluvium dictum Deber, deinde dictum flu-

* Sylva . nemoris. Vid. Glossar. Dufresne.

** Sepes.

ANNO 1404. vium sequendo usque in milliare prope fluvium, qui Nare dicitur, & abhinc directe eundo usque in dictum fluvium Nare, Caterum pro Nobis, nostro Ordine, omnibus nostris Successoribus renuntiamus omni impetitione & jure, quae in praedictis Domini Regis VLADISLAVI Terris videlicet Litvaniae & Russiae sitis, terminos superius expressos versus dictas Terras habuimus, vel habere videbamus; insuper Terrae & Domina de magno Novohroden qualitercunq; sive per Nos, nostrum Ordinem, aut per supra dictum Serenissimum D. VLADISLAVUM, aut per suos conjunctim & divisim acquisitae fuerint, vel alias qualitercunq; ad nostrum Ordinem devenerunt, eadem ac eadem dictus D. Rex obtinebit, nec unquam bona fide, quo minus eadem detineat, impediemus. Praeterea volumus, quod homines saepe dicti Domini Regis & suorum Successorum in Terris Litvaniae & Russiae constituti, in omnibus Terris Ordinis mercari, & negotiari libere valeant absque teloneis, aliisque exactionibus, quos etiam defendere te- nebimur sicuti nostros, salvis tamen teloneis ab olim institutis, ac quibuslibet editis nostris editis, & edendis, in Terris Ordinis, quibus nostri arctantur, & dicti D. Regis suorumque Successorum homines per Litvaniam & Russiam sunt arctati. Item Ordine nostro in expeditione communi, cum praenominato D. Rege & suis Successoribus, & ipsorum hominibus per Litvaniam & Russiam existente, quotquot ipsi captivaverint, suos habeant ut captivos. Excessus quoque per dicti D. Regis suorumque Successorum homines in praedictis Terris qualitercunq; commissos, Capitaneus exercitus eorundem eosdem libere judicabit. Excessus vero communes per utriusque exercitus homines commissos, Capitanei utriusque exercitus simul & communiter judicabunt. Nullos insuper armigeros, Dominos, milites, vassallos, vel alterius cujuscunq; generis homines, etiam si Christi fideles fuerint, in damnum, seu praedicti Magnifici D. VLADISLAVI aut suorum Successorum unquam per Terras nostras scienter ire permittemus, sed impediemus & prohibebimus juxta posse. Denique omnes proscriptos seu bannitos de supra dictis Terris praefati D. Regis non recipiemus ad Terras nostras, maxime, qui in sui vindictam homicidia, vel incendia ejusdem D. Regis vel suorum Successorum hominibus in praemissis Terris Litvaniae comminantur, & Russiae. Praeterea per Terras dicti D. Regis suorumque Successorum Catholicorum, vi-

A NNO delictet Litvaniæ & Ruffiæ, contra quos-
 1404. cunque nunquam traducemus exercitum,
 aut traducere per quemcunque faciemus;
 nisi expresse fuerit de voluntate dicti D.
 Regis fuorumque Successorum, qua ob-
 tenta damnum nequaquam ipsis ac ipso-
 rum hominibus inferemus. Praeterea
 promittimus, quod nullos Fratres &
 Confanguineos ipsius D. Regis fugitivos,
 feu alios quoscunque erroneos, per quos
 D. Rex & Regnum Poloniæ, ac Terræ
 Litvaniæ & Ruffiæ possent moleſtari, du-
 rante pace debemus ad Terras nostras
 recipere vel fovere. Omnia vero & ſin-
 gula præmiſſa in articulis præmiſſis, &
 eorum quolibet contenta bona fide pro-
 mittimus pro Nobis, toto Ordine nostro
 firmiter ac inviolabiliter obſervare, nec
 unquam contraveniemus, aut contrave-
 niri procurabimus per quoscunque arte,
 ratione, ingenio, de jure, vel de facto,
 conſilio vel auxilio, publice vel occulte.
 In quorum omnium evidens teſtimonium
 & fidem, de, et ſuper omnibus præmiſſis,
 præſentes literas noſtri majoris Sigilli mu-
 nimine mandavimus communiri. Datum
 in fluvio dicto Viſla prope Caſtrum Ra-
 czanſz Diœceſis Vladislaviensis, Feria
 quinta proxima ante Feſtum S. Trinitatis
 An. Domini 1404. Harum rerum teſtes
 ſunt Reverendiſſimi in Chriſto Patres Do-
 mini, Dominus Arnoldus Epifcopus Cul-
 menſis, & Dominus Joannes Epifcopus
 Pomezaniensis, ac Honorabiles & Religioſi
 Viri Fratres, Ordo & Commendatores.
 LXXIV.

1405. **V**LADISLAUS Rex approbat Pa-
 cta inter ſe, & CONRADUM Magi-
 ſtrum Pruſſiæ de Terra Dobrzy-
 nenſi inſita. Datum in Thorun
 feria 4ta infra Octavas Penteco-
 ſtes Anno 1405. *Ex Origin. Si-
 gillum. I.*

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Polo-
 niæ, Lithvaniæque Princeps Supre-
 mus & Hæres Ruffiæ &c. &c. Ad uni-
 verſorum noticiam per hæc ſcripta dedu-
 cimus. Quod cupientes in fædere &
 pacis dulcedine inter Nos & Regnum
 noſtrum ab una, Venerabilemq; & Ma-
 gnificum Dominum CONRADUM de
 JUNGINGEN Magiſtrum Generalem Or-
 dinis Beatæ Mariæ de Domo Theutonica
 & ejus Ordinem parte ex altera, gratu-
 ite firmatis & ſtabiliter roboratis jugiter
 permanere, Pactaq; anno præterito in-
 ter Nos prætextu Terræ Dobrzyneſis
 alterutrum ſolemniter concluſa ſervare
 fideliter & conſtanter, & prout juſtum
 eſt, ipſum Magiſtrum et ejus Ordinem

TOM. IV.

reddere certiore, eidem Magiſtro & ANNO
 ejus Ordini pura fide & in verbo Regio 1405.
 tenore præſentium promittimus, quod
 pro ipſo, intercedere volumus, et om-
 nium cauſarum actiones in Nos aſſume-
 re, quæ ſibi aut ejus Ordini moveren-
 tur per aliquos, qui jure hæreditario,
 aut quocunque alio titulum proprietatis
 ejusdem Terræ Dobrzyneſis ſibi vendi-
 carent, aut præſumerent vendicare, eun-
 que et ejus Ordinem ab omnibus im-
 petitionibus quorumcunque talium, ut præ-
 miſſum eſt, jus ad eandem Terram ha-
 bere volentium perpetuo liberare. Ha-
 rum quibus ſigillum noſtrum appenſum
 eſt teſtimonio Literarum. Datum in
 Thorun Feria Quarta infra Octavas Pen-
 tecoſtes. Anno Domini milleſimo qua-
 dringenteſimo quinto.

*Ad relationem Nicolai Regni Po-
 loniæ Vice-Cancellarii.*

LXXV.

Recognitio CONRADI de JUN-
 GINGEN Magiſtri Pruſſiæ, quod
 quinquaginta millia florenorum
 ratione Terræ Dobrynensis &
 Caſtri Złotoria a VLADISLAO Re-
 ge acceperit. Datum in Caſtro
 Torun feria quarta infra Octa-
 vas Pentecoſtes. Anno 1405.
Ex Originali.

NOS Frater CONRADUS de JUN-
 GEN Magiſter Generalis Ordinis
 Beatæ Mariæ Hospitalis Jerofolimitani
 de Domo Theutonica univerſis. Reco-
 gnoſcimus per præſentes quod ab Illu-
 ſtriſſimo VLADISLAO Rege Poloniæ &c.
 ſummam & valorem quinquaginta milli-
 um Florenorum Hungaricalium pro Ter-
 ra Dobrzyneſi & pro Caſtro Złotoria
 cum ipſius pertinentiis viginti quatuor
 centonibus ſexagenarum Bohemicalium,
 in quibus eas tenuimus obligatas per
 manum Venerabilium in Chriſto Patrum
 Dominorum Nicolai Dei Gratia Archie-
 piſcopi Gneſnenſis, Alberti Poſnaniensis
 Epifcopi Eccleſiarum, recepimus & ſo-
 lutas habuimus, & habemus totaliter
 & ex pleno una cum Præceptoribus no-
 ſtris. Quem quidem VLADISLAUM Re-
 gem quietum & ſolutum reddimus, ip-
 ſumque ab eisdem tenore præſentium
 quietamus, harum quibus ſigillum no-
 ſtrum appenſum eſt, teſtimonio litera-
 rum. Datum in Caſtro noſtro Torun fe-
 ria quarta infra Octavas Pentecoſtes, An-
 no Domini milleſimo quadringenteſimo
 quinto.

X

LXXVI.

ANNO
1410.

LXXVI.

Transumptum Literarum VLADISLAI JAGELLO Regis Poloniae, quibus cum ULRICO de JUNGINGEN Ordinis Teutonicorum Magistro Generali in VENCESLAUM Romanorum ac Bohemica Regem compromittit. Datum Pragae Anno 1410. die 5. Junii. Ex Originali. Sigillum 1.

VENCESLAUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, & Bohemiae Rex. Notum facimus tenore praesentium universis: Quod Serenissimus Princeps & Dominus, Dominus VLADISLAUS Rex Poloniae Illustris, Frater noster Carissimus in, de, & super universis & singulis guerris, litibus, causis, displicentiis, rancoribus, dampnis et odiis inter ipsum & Regnum suum, ac etiam subditos suos ab una, & Venerabilem ULRICUM de JUNGINGEN Magistrum Generalem Ordinis Cruciferorum Beatae Mariae Jerosolimitanae Domus Theutonicorum de Prussia, devotum nostrum dilectum, & Ordinem ejus parte ab altera, quomodolibet emerfis vel subortis, Serenitati nostrae pro parte sua de alto, & basso arbitrando & decidendi dedit plenam & omnimodam potestatem, prout id ipsum in suis patentibus literis Nobis desuper datis lucidius continetur, cuius literae tenor talis est, & sequitur per omnia in haec verba.

„ VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Lithvaniaeque Princeps Supremus & Haeres Russiae &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quod omnes guerras, lites, causas, displicentias, rancores, dampna & odia universa, quae inter Nos, Regnum nostrum & subditos nostros ab una, Venerabilem ULRICUM de JUNGINGEN Magistrum Generalem Cruciferorum Ordinis B. Mariae Jerosolimitanae Domus Teutonicorum de Prussia, & Ordinem ejus parte ab altera emerferunt, quomodolibet contingenter accesserunt & venerunt, arbitrio & decisionem Serenissimi Principis & Domini, Domini VENCESLAI Dei Gratia Romanorum & Bohemiae Regis, Fratris nostri carissimi, ab alto & basso committimus, & tenore praesentium committimus, dantes & concedentes sibi in omnibus praemissis, auditis hinc inde nostrae partis propositionibus & allegationibus, & ipsius Magistri & Ordinis praedicti responsionibus & viceversa ipsorum propositionibus & nostris responsivis, arbitrando, deci-

dendi & concludendi plenam & omnimodam potestatem; sic tamen, quod omnia praemissa facta, & negotia nostra Regni & subditorum nostrorum praedictorum hinc ad Dominicam invocavit proxime venturam inclusive per ipsum Dominum VENCESLAUM Romanorum & Bohemiae Regem praedictum finaliter concludantur, decidantur & tractentur, omnibus dilationibus amputatis. Quidquid autem per ipsum modo praemisso in praemissis decisum, edictum, decretum, laudatum, ordinatum, tractatum, pronuntiatum fuerit & conclusum, omnia rata, grata habentes, ipsa in omnibus punctis, conditionibus, articulis & clausulis firmiter, plene, integre & inviolabiliter, pura fide, dolo & fraude remotis, promittimus observare, nec eis verbo aut facto volumus contraire, vel ipsa in aliquo irritare harum, quibus Sigillum nostru appensum est, testimonio literarum. Datum in loco granicierum Regni nostri & Prutenorum terras dividente, Feria tertia proxima post Festum Beati Francisci Confessoris, Anno Domini millesimo quadringentesimo nono“

Nos igitur non per errorem aut improvide, sed animo deliberato praefati VLADISLAI Fratris nostri carissimi literam, Maiestati nostrae super ea arbitratione & decisione praemissorum pro parte sua traditam, prout eadem de verbo ad verbum expressatur superius, ad supplicem praedicti ULRICI petitionis instantiam, transumi decrevimus, & praesentibus de certa nostra scientia integraliter intercludi, praesentium sub minori nostro appenso Sigillo testimonio literarum. Datum Pragae Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo, die quinta Junii, Regnorum nostrorum Anno Bohemiae quadragesimo septimo, Romanorum vero tricesimo quinto.

LXXVII.

HENRICI Episcopi Sambienfis subiectio VLADISLAO Regi & Regno Poloniae. Datum & actum in loco campestri ante Castrum Marienburg Dominico die proximo post Festum S. Jacobi Apostoli An. 1410. Ex Originali.

Nos Frater HENRICUS Dei & Apostolicae Sedis Gratia Episcopus Sambienfis, nostro & Capituli ac subditorum nostrorum nominibus recognoscimus publice profitentes: Quod Illustrissimum Principem ac Dominum, Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, Lithvaniaeque Prin-

ANNO
1410.

ANNO 1411 Principem Supremum & Hæredem Ruffiæ &c. pro vero Domino & Possessore Terræ Pruffiæ tenere & habere, eidemque & Sacræ Coronæ Regni Poloniæ fideliter in omnibus licitis & honestis ad hære bona fide promiffimus & promittimus per præfentes, quem etiam tanquam Dominum nostrum gratiffimum, cui ad præftandum confilia falubria iuramentum præftitimus corporale, debitis honoribus, favoribus, confiliis & auxiliis profequi volumus fideliter & conftanter, & eum nunquam aliquibus exquisitis coloribus deferere, fed ipfum ab omnibus adverfitatibus fine dolo & fraude præmunire, iuribus tamen, libertatibus & immunitatibus dictæ noſtræ Ecclefiæ in omnibus femper falvis. Promittimus inſuper literas præfentes confirmare, & Sigillorum noſtri & Capituli noſtri appenſionibus majoribus corroborare. In cujus rei teſtimonium Sigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Datum & actum in loco campeſtri exercituum dicti Domini noſtri Regis ante Caſtrum Marienburg Dominico die proximo poſt Feſtum S. Jacobi Apoſtoli, Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo.

LXXVIII.

Privilegia & donationes Civitati Gedanenſi a VLADISLAO Rege factæ. Datum in Caſtro Marienburgienſi feria tertia, ipſo die B. Dominici Confeſſoris Anno 1410. *Ex Originali. Sigillum. I. Parvum.*

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Lithvaniæq; Princeps Supremus & Hæres Ruffiæ &c. Significamus tenore præſentium, quibus expedit univerſis: Quomodo habito diligenti reſpectu ad conſtantis fidelitatis indicia, quæ Nobis Conſules, Communitas, Cives & incolæ civitatis noſtræ Gedanenſis exhibuerunt, & adhuc aucto fidelitatis ſtudio præſtantius poterunt exhibere in futurum, horum intuitu, cupientes ipſos gratiarum noſtrarum profequi favoribus, & ad fidelitatis conſtantiam Nobis et Coronæ noſtræ Regni Poloniæ per ipſos exhibendam continuo reddere promptiores, prædictæque civitatis noſtræ Gedanenſis conditionem facere meliorem, Sibi ejuſque Coſulibus, Civibus, Communicati, incolis, & eorum Succefforibus mediætatem omnium emolumentorum molendin; noſtri Gedanenſis, ubi farina moli ſolita eſt una cum terræ ſpatio unius miliaris circumquacunq; civitatem prædictam Gda-

nem, & utilitatibus in ipſo ſpatio terræ contentis ubilibet, excluſis tamen bonis tam ſpiritualium, quam ſæcularium perſonarum, quæ ſitum in eodem ſpatio terræ videntur obtinere, item Villas noſtras inſcriptas videlicet Pruſch, Hinriſchdorf, Ora, Wennenberg, Hochzit & Richenberg; cum ipſarum omnibus utilitatibus, fructibus, cenſibus, proventibus, redditibus & obventionibus, videlicet agris cultis & incultis, campis, pratis, fylvis, nemoribus, paſcuis, venationibus, aucupationibus, fluviis, rivulis, piscinis, lacubus, ſtagnis, piſcaturis, molendinis, & aquis earumque decurſibus, nec non jure, proprietate, & dominio, aliisque pertinentiis, attinentiis, & appendiis ad ipſas ſpectantibus ab antiquo, prout in ſuis metis & granitiis, longe, late & circumferentialiter ſunt limitata & diſtincta, damus, conferimus, & donamus donatione perpetua & in ævum, pratis duntaxat Caſtri noſtri Gedanenſis exceptis, quæ pro Nobis & Caſtro noſtro prædicto volumus reſervare. Concedimus etiam, damus, donamus, & largimur ipſis in mari per duo milliaria per littus maris in parte orientali portus noſtri Gedanenſis computanda in piſcaturis noſtris libere exercere piſcaturas, una cum liberis caſionibus rubetorum & lignorum in terra penes littus maris ſpatii eorundem duorum milliarium, ubi piſcaturas exercebunt, in quibus tamen lignis & rubetis pro uſibus noſtris, & Caſtri noſtri jus pleni domini Nobis reſervamus, ad hæc etiam ligna & rubeta excluſimus, quibus portus maris hætenus reformabatur, & adhuc debet reformari. Ut autem Civitas Gedanenſis prædicta, & ipſius Conſules, Cives, Communitas, incolæ et ſui Succellores a Nobis gratiarum munera ſe gaudeant recepiffe ampliora, ipſis jus patronatus Eccleſiæ Sanctæ Mariæ in Danſkeſcum collatione Scalæ & Campanaturæ ad noſtram pertinentes Majestatem damus, conferimus, aſcribimus, appropriamus perpetue & in ævum per ipſos regenda, diſponenda et temporibus gubernanda affuturis. Promittimus autem huiusmodi donationis noſtræ gratiam una cum aliis libertatibus, gratiis, & literis ipſorum, quas obtinent, dum primo dante Domino Cracoviam venerimus, ſigillo Maiestatis noſtræ authentico, & majori roborando confirmare. Harum, quibus ſigillum noſtrum minus appenſum eſt, teſtimonio literarum. Datum in Caſtro Marienburgienſi Feria tertia ipſo die Beati Dominici Confeſſoris, Anno Domini milleſimo quadringenteſimo decimo &c.

ANNO
1410.

LXXIX.

ARNOLDUS *Episcopus Culmensis* promittit se VLADISLAO Regi & Regno Poloniae subiectum ac fidelem fore. Datum in loco campestri ante Castrum Marienburgense in die S. Bernardi. Anno 1410. *Sigillum. I.*

Nos ARNOLDUS Dei Gratia Episcopus Culmensis, Nostro & Capituli nostri ac subditorum nostrorum nominibus recognoscimus publice per praesentes, quod Illustrissimum Principem ac Dominum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae Lithvaniaeque Principem Supremum & Haeredem Russiae &c. &c. Pro vero Domino & Possessore Terrae Prussiae tenere & habere volumus, eidemque & Sacrae Coronae Regni Poloniae fideliter in omnibus licitis & honestis adherere bona fide promissimus & promittimus per praesentes, quem etiam tanquam Dominum nostrum gratiosissimum, cui ad praestanda consilia salubria iuramentum praestitimus corporale, debitis honoribus, favoribus, consiliis & auxiliis prosequi volumus fideliter & constanter, & cum nunquam aliquibus exquisitis coloribus deserere, sed ipsum ab omnibus adversitatibus sine dolo & fraude praemunire, iuribus tamen, libertatibus & immunitatibus dictae nostrae Ecclesiae in omnibus semper salvis. Promittimus insuper literas praesentes confirmare, & Sigillorum nostro & Capituli nostri appensionibus majoribus roborare. In cuius rei testimonium Secretum nostrum praesentibus est appensum. Datum & actum in loco campestri in exercitu dicti Domini nostri Regis ante Castrum Marienburgense in die Sancti Bernardi Anno Domini millesimo quadringentesimo decimo.

LXXX.

1411. *Pax & Concordia inter* HENRICUM de PLAUEN *Magistrum Prussiae, & VLADISLAUM Regem Poloniae, ac VITOLDUM Ducem Litvanice.* Datum in Thorun die Dominica 1. Febr. Anno 1411. *Ex Origin. Sigill. 15.*

Nos Frater HENRICUS de PLAUEN Ordinis B. Mariae Theutonicorum Hierosolimitanorum Magister Generalis, Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis, quomodo pio compas-

sionis affectu perpendentes, & salubris animadversionis miseratione in animo revolventes, quot & quanta mala procedunt ex guerrarum & dissensionum disturbis, quantaque ex contentionibus immineant pericula animarum, & quot ex praeliis sanguinis Christiani oriantur profluvia. In eo Creatori nostro specialis devotionis exhibere volentes bene dignum famulatum, a guerrarum praedictarum exercitiis, & a cunctarum displicentiarum enormitatibus inter Serenissimum Principem Dominum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, Lithvaniaeque Principem Supremum et Haeredem Russiae etc. et Praeclarum Principem Dominum ALEXANDRUM alias WITAUT Magnum Ducem Litvaniae, et ipsius Regnum Terrasque Litvaniae, et alias omnes eisdem subiectas ex una, ac Nos et Ordinem nostrum, ac Terras ejusdem Ordinis nostri Prussiae et Livoniae, et alias omnes Nobis et Ordini subiectas parte ex altera, non sine gravi jactura occurrentes et exortas nostrae mentis propositum retrahere decrevimus, et ea, quae per dispendia controversiarum in factis boni communis sunt diruta et destructa, per pacem et integritatem ad statum cupientes reducere quietum et tranquillum, cum eisdem Serenissimo Principe et Praeclaro Duce, et ipsorum Terris perpetuae pacis et inviolabilis foederis fecimus unionem, quam sub fide et honore nostris sine dolo tenere promittimus et fervare, cui quidem unioni omnes adiutores nostros, cujuscunque status et conditionis fuerint, et in quibuscunque terris demorentur, et signanter hos Praeclaros Principes et Dominos Illustres, videlicet Venerabilem Patrem et Dominum Dominum Ducem Wenczeslaum Episcopum Wratislaviensem, Kazimirum Stetinsensem, Conradum cum Filiis Olsnensem, Warczeslaum de Wolgast, Johannem de Saxonia, Johannem cum Fratribus de Glogovia, Johannem de Montterberg. Lodwicum de Brega, aliosque Principes, Comites, Barones, Militesque Clientes, Dominos nostros singulares inclusimus, nolentes ipsos ab hujusmodi unionis foedere separari. Et ut ipsa unio cum tanta maturitate et tam sollicita deliberatione concepta ad firmum et constantem ordinem jugiter observandum reducat, ipsam per articulos infra scriptos omnino decrevimus regulandam. Quos articulos in praesenti litera approbatos et conclusos Sigillo nostro majori, pollicemur sine fallo roborare. Hunc igitur pro primo et principali ponimus articulo, quod inter Serenissimum Principem

ANNO 1411. pem et Dominum Regem et Regnum Poloniae supra dictum, et Terras suas Litvaniae, et alios coadiutores singulos, et subditos suos ex una, et Nos et Ordinem et Terras nostras, videlicet Prussiae et Livoniae et alias, coadiutores singulos, et subditos nostros parte ex altera, omnes displicentiae, dissensiones, controversiae et dampna dimissa et totaliter sopita debent esse. Item quod omnes captivi, qui in hac guerra sunt captivati, a captivitatibus ipsorum de ambabus Partibus fiant quieti, liberi et soluti sine fraude, et quod omnes depactiones, exactiones eorundem, quae nondum sunt exactae, deleantur, et in nihilum redigantur, et si aliqui pro ipsorum depactionibus cautiones fidejussorias fecerint, aut etiam literales, omnes omnino annullentur, et fidejussores sint liberi, dolo et fraude quibuslibet procul motis. Item omnia Castra, Civitates, Terrae ab utraq; Parte in his guerris acquisitae, debent unicuique restitui sine dolo, et homines tam spirituales, quam saeculares a promissionibus et homagiis hinc inde praestitis sint liberi, super quo eisdem literae debent dari, sic quod eadem castra et civitates circa resignationem in aedificiis et aliis non desolentur, et homines in districtibus eorundem castrorum constituti non spolientur nec damnificentur. Sed quod Castritanae et Capitanei offendicula omnia, & res proprias recipiant, ipsas sine impedimento ad propria deducendo. Item Terra Samagytarum excipitur, quam Dominus Rex & Dux WITAUDUS ad vitam utriusque ipsorum in possessionem quietam tenere debent, nisi ipsam vellent Ordini dimittere ante mortem; hoc stet in ipsorum voluntate, & hoc debet literis patentibus roborari, quod post mortem ipsorum de eadem Terra Ordo se poterit intrromittere sine impedimento cum omnibus juribus, proprietatibus, juxta tenores litterarum, Ordini super appropriatione ejusdem Terrae concessarum. Item Dux SEMOVITUS Mazoviae debet libere obtinere Terrulam & districtum Zawkrze, quam alias Ordini obligaverat, ita quod a solutione pecuniae, in qua eadem Terra fuerit obligata, sit solutus & quietus. Item Terra Dobrinensis debet permanere circa Coronam Poloniae, & omnes Terrae, quas Corona habuit ante istam guerram in possessione. Et istae Terrae, Pomeraniae Terra, Michelaw Terra, & Culmensis Terra, Nessaw, Murzynaw & Orlow cum suis attinentiis debent manere Ordini, & omnes aliae Terrae, quas Ordo habuit ante istam guerram in pos-

ANNO 1411. fessione. Item facta Castrorum Dryzen & Santok, dum Magister per Dominum Regem fuerit requisitus, debent remitti ad decisionem duodecim personarum probarum per Dominum Regem & Magistrum eligendarum, quae, si per ipsas ad finem deduci non poterint, extunc ad Super-Arbitrum Dominum Papam remittantur, similiter de aliis Provinciis Regni & Terrarum Litvaniae, similiter & facta Dominorum Ducum Mazoviae JOHANNIS & SEMOVITI, & Filiorum Successorumq; suorum, & BOGUSLAI Ducis Stolpensis ad decisionem duodecim personarum probarum per Dominum Poloniae Regem praedictum & Magistrum Ordinis Theutonicorum remitti debent, quae, si per ipsas ad finem deduci non poterint, ad Super-Arbitrum Dominum Papam remittantur. Item de insulis quibusdam prope Solicz, de piscaturis ac navigiis, & de littoribus fluviorum tam Wislae quam Drewanczae, si aliqua disceptationes occurrerint, pari modo ad decisionem duodecim personarum etiam remittantur. Item bona Ecclesiarum Gneznensis, Vladislaviensis & aliarum, quae jacent sub protectione Ordinis & in Terris ipsius, debent circa jura conservari, & quod non alienentur, nisi hoc fuerit de voluntate bona Praelatorum, similiter fiat de bonis Magistri & Ordinis, quae habent sub Corona, quod circa jura relinquuntur, & non alienentur sine voluntate Praelatorum. Item violationes pacis & securitatum, seu salvorum conductuum, quae in ista guerra ab utraque parte sunt commissae, debent esse sopitae sine dolo, item mercatores ambarum Partium cum eorum bonis absque impedimento transire debent per terras & per aquas secundum antiquam consuetudinem. Item ad hunc finem, quod perpetua amicitia permaneat inter Regnum Poloniae & Litvaniam & omnes Terras, quae eis sunt subjectae, & Ordinem ac omnes Terras Ordini subjectas, & quod unio foederis perpetui per nullas penitus dissensiones violetur, quolibet Partium insurgentibus aliquibus dissensionibus & impedimentis debent dare sex personas, & quod eadem duodecim personae habeant omnimodam potestatem per viam juris aut amicitiae easdem dissensiones, disturbia & impedimenta complanare. Et si in sententia concordēs non fuerint, ad Super-Arbitrum Dominum Papam causas debent remittere, & quod hoc perpetuis temporibus observetur. Si autem aliqua causa emerferint haereditatem, proprietatem, fundum & debita concernentes, haec debent judicari & expediri in illius Districtus judicio, in quo

ANNO quo jacent, quidquid autem concernit
 1411. bona feodalia, hoc debet terminari sub
 Domino Feodi Jure ibidem judicari solito & consueto. Item Dominus Rex & Dux WITAUDUS omnes incredulos in terris eorum constitutos ad hoc debent tenere, quod fidem assumant Christianam, & pro ampliatione fidei Ecclesias conservare, Sacerdotes in eis locare, & omnes errores paganicos evellere. Similiter Magister & Ordo tam in Prussia, quam in Livonia incredulos ad fidem convertere tenebuntur. Item ambae Partes terris infidelium eis propinquis istam unionem & compositionem notificare debent, & quod fidem Christianam assumant, ipsos ad hoc exhortari, & si hoc facere recusarent, quod tunc ambae Partes se mutuo adjuvent, ut ipsos infideles ad fidem possint convertere Christianam. Et si ambae Partes in hoc concordantes fuerint, quod insimul cum exercitibus transire deberent, tunc in omnibus negotiis & defectibus, et noranter pro divisione terrarum, quas sibi poterint subjugare, illud servare debent et tenere, prout in literis eorum prioribus est expressum, nisi Partes praedictae aliud voluntarie decreverint faciendum. Item omnes profugi in hac guerra tam spirituales quam saeculares de ambabus Partibus redire sine impedimento poterint ad eorum bona eadem possidenda, prout prius ea possidebant, et debent habere favorem et gratiam Dominorum suorum, prout prius habuerunt, excepto duntaxat Domino Episcopo Warmiensi, qui salvum et securum conductum habere debet ad suum Episcopatum, cui Magister per violentiam nihil debet facere, nisi quod de jure facere posset. Item Dominus SIGISMUNDUS Rex Hungariae in hac compositione et pace debet includi, si velit, sine dolo, cui per Magistrum intimari debet de modo unionis praedictae sine mora. Et quod Dominus Rex Poloniae per Magistrum certificetur de ipsius Domini Regis Hungariae voluntate, ita tamen, quod interim Dominus Rex Poloniae non faciet dampna Regi Hungariae, nec guerras cum ipso habebit, si ipsum Rex Hungariae non impedit, sed si ipsum impedit, et guerras sibi movebit, Dominus Rex Poloniae sibi potest reddere rationem, et se defendere toto posse. Item ambae Partes debent etiam manere circa omnia eorum privilegia et litteras, laudabilesque consuetudines atque jura, prout hucusque permanebant, nulla tamen in eo fiat derogatio, articulis, qui hic purificati sunt. Item etiam nunquam in perpetuum debet Corona Regni Poloniae cum Litvaniae Ter-

ris et gentibus suis esse contra Ordinem, ANNO
 nec adhaerere inimicis ejusdem. Simili 1411.
 modo nunquam in perpetuum Nos, Magister Generalis et Ordo esse debemus contra Coronam Regni Poloniae et Terras Litvaniae, nec ejus inimicis Coronae adhaerere sine dolo et fraude. Praeterea Nos Frater HENRICUS de PLAUWEN Magister Generalis supra dictus una cum Reverendissimo in Christo Patre et Domino Domino Johanne S. Rigensis Ecclesiae Archiepiscopo, et Reverendis in Christo Patribus Dominis Johanne Herbipolensis, Arnaldo Culmensis, et Johanne Pomesaniensis Ecclesiarum Episcopis, et Fratibus: Conrado de Egloffstein per Almanniam et Italiam, Conrado de Witingshofen per Lyvoniā Praeceptoribus, nec non Nobilibus et Strenuis Viris Militibus Johanne Romplian de Kobern, et Wernhero Kothast, Conrado Trochses testibus et fidejussoribus pura fide promittimus et spondemus, quod literam hanc sub majori titulo transumptam in omnibus ejus articulis, conditionibus et clausulis majori nostro sigillo roborari et confirmari volumus. Et ad plenius testimonium eorum, quae in litera eadem sunt conscripta, sigilla horum Praelatorum, Praeceptorum, Commendatorum, Advocatorum, Militum et Civitatum, videlicet Reverendorum Patrum et Dominorum Culmensis, Pomezaniensis et Sambiensis Ecclesiarum Episcoporum, et Fratrum per Almanniam, Italiam et Lyvoniā Praeceptorum, Magistri et Commendatorum, Supremi Marschalci de Elbingo, de Cristpreg Thesaurarii, de Thorun Balifa Brandenburg, Ragnith, Osterode, Danczk, Axwa, Swecza, Grudencz, Redin, Slochow, Tuchol, Strasberg Schanzze Commendatorum, Lypa, Dyrszaw, Brehn, Brathean et Rochnszen Advocatorum, Augustini de Zegenberg, Conradi de Orsechaw, Nicolai de Schillingsdorff Henrici de Rankaw & Thomae de Teschow Militum; Culmen, Thorun, Gdanczk Elbing, Konigsberg et Strasberg Civitatum, appendere faciemus ad eandem Sclavoriam, in loco videlicet conventioni utriusque Partis, videlicet ipsius D. Regis Poloniae Consiliariis et nostris ad terminum scilicet Dominicam Cantate deputato harum, quibus sigillum nostrum una cum sigillis Praelatorum, Praeceptorumque superiorum expressorum sunt appensa, testimonio literarum. Actum Thorun sub Anno Domini millesimo quadringentesimo undecimo, die Dominica prima mensis Febr. praesentibus praedictis Praelatis et Praeceptoribus, quorum, ut praemittitur, nomina superius sunt expressa.

ANNO 1411. Praeterea ex errore scribentis obmissum est de termino conventioni assignato, qui terminus quatuor septimanis post Festum Paschae proxime futurae, in Dominica, qua cantatur in Ecclesia DEI, *Cantate*, circa Slotoriam pro eadem conventionem et confirmationem literarum praesentium est statutus, prout in litera matrice hujus de praedicta Dominica *Cantate* est expressum. Ideo expressio hic facta de eodem termino non debet habere aliquam suspensionem aut aliquod derogamentum.

LXXXI.

Fidejussio SIGISMUNDI Romanorum Regis, qua pollicetur VLADISLAO Poloniae Regi, & ALEXANDRO alias VITOLDO Magno Litvaniae Duci, quod Cruciferi intra certum tempus in se compromittent & ejus parebunt sententiae. Datum Cassovia Anno 1412. Die Annuntiationis Virginis gloriosae.

Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, & Hungariae &c. Rex, tenore praesentium & in verbo nostro Regio sine dolo & fraude pollicemur, & Nos fidejussoria adstringimus cautione Serenissimo Principi Domino VLADISLAO Regi Poloniae &c. pro Cruciferis de Prussia, quod ipsi Cruciferi facta, & negotia sua Ordinis sui, & suorum subditorum, & coadjutorum, quae inter Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae &c. praedictum, & Praeclarum Principem ALEXANDRUM alias VITOLDUM Magnum Ducem Litvaniae ac Terras, subditos, & coadjutores ipsorum ab una, & praedictos Cruciferos, ac eorum subditos, & coadjutores parte ab altera vertuntur, & verti sperantur, pro literis pacis, foederum, & pace perpetua ad manus Nostras ac de alto, & basso, in forma meliori compromittent, & in Festo Pentecostes proximo in Buda in termino ipsis per Nos deputato cum plena, & commoda mandati potestate, & literis Compromissi ipsorum coram Nobis comparebunt, & omnia in dicto termino per Nos & nostri decreti sententiam pronuntiata, discussa, & decisa cum adjectione paenae pro tunc exprimendae exequentur, tenebunt, adimplebunt, & servabunt inconcussa. Si autem pronuntiatione, vel edicto hujusmodi nostris in aliquo, vel in aliquibus punctis, articulis, clausulis vel condicionibus contempnerent vel negligenter obedire, aut eis quovis modo contrairent, ex tunc ipsos ad observandum ea, & quodlibet eorum

compellere, cogere, sine aliqua dilatio ANNO 1412. ne, & arcere volumus fideliter & constanter, dolo et fraude quibuslibet procul motis. Datum Cassovia Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo Feria sexta ipso die Annuntiationis Virginis gloriosae, Regnorum nostrorum Anno Hungariae 25. Romanorum vero secundo.

LXXXII.

Compromissum VLADISLAI Regis cum HENRICO de PLAVEM Magistro Cruciferorum in SIGISMUNDUM Regem Romanorum. Datum in Caschovia Sabbato ante Dominicam Ramis Palmarum An. 1412. *Ex Originali. Sigil. I.*

Nos VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae Lithvaniaeque Princeps Supremus, & Haeres Russiae etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quomodo de iustitia & aequitate, ac iuris cultura & pericia Serenissimi Principis Domini SIGISMUNDI Romanorum Regis semper Augusti & Hungariae Regis et Fratris nostri Carissimi plene confidentes, pro, & super omnibus et singulis causis, litibus, diffensionibus, discordiis, controversiis, contractuum, concordatorum, & pacis perpetuae laesionis conceptorum, susceptorum, promissorum, & stipulatorum inter Nos ex una HENRICUM de PLAVEM Magistrum Generalem, & Professos Ordinis Cruciferorum de Prussia nostrosque & ipsorum subditos, coadjutores, adherentes, ac Terras, vel earum occasione quomodolibet ortis vel orituris, motis vel movendis, solempniter ac de alto et basso in ipsum compromittimus, & consentimus tenore praesentium mediante. Dantes & concedentes ei plenam potestatem infra quindecim dies a die Pentecostes proxime venturo stando vel sedendo die feriato, vel non feriato, verbo vel in scripto, de facto vel de iure, partibus vel earum altera absente vel praesentibus pronuntiandi, sententiandi, diffiniendi, arbitrandi & laudandi, promittentes nostro, & Regni nostri nominibus stare & parere ipsius pronuntiationi, diffinitioni, decisioni, sententiae arbitrari vel amabili, renuntiantes iuris vel facti exceptionibus, defensionibus, quibus contra ea possimus, vel possemus tueri quomodolibet imposterum ac etiam infuturum, harum, quibus Sigillum nostrum est appensum, testimonio Literarum. Datum in Caschovia Sabbato Ante Dominicam ramis

ANNO ramis Palmarum Anno Domini millesimo
1412. quadringentesimo duodecimo.

LXXXIII.

*Sententia arbitraris SIGISMUNDI
Romanorum Regis, inter VLA-
DISLAUM Regem Poloniae, &
Ordinem Teutonicum super arti-
culo Episcopi, Praepositi & Ca-
pituli Vladislaviensis. Datum
Budae Anno 1412 die 24. Augu-
sti. Ex Original. cum Sigillo
Regio.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Romanorum
Rex semper Augustus, ac Hungariae,
Dalmatiae, Croatiae &c. Rex, Arbitrator
& amicus Compositor inter Serenissimum
Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae Fratrem nostrum
carissimum, et inclitum Principem ALEXANDRUM alias VITOUDEM Magnum
Ducem Lithvaniae, ac Praelatos, Barones,
& subditos Regni Poloniae, Magnificosque SEMOVITUM & JOHANNEM
Duces Masoviae, et BOGUSLAUM Stolpensem Ducem eorumque subditos,
ac omnes coadjutores et adhaerentes dicto
Domino Regi Poloniae ex una, et Venerabilem Fratrem HENRICUM de PLAVEN
Hospitalis Sanctae Mariae Ordinis
Theutonicorum Magistrum Generalem
et ipsum Ordinem, Terras, subditos,
et coadjutores eorum partibus et altera,
super omnibus displicentiis, limitibus,
granitiibus, damnis, injuriis, rancoribus,
dissensionibus, litibus, et odijs,
pactorum stipulatorum, concordatorum
et promissorum violationibus, quae inter
dictas Partes vertebantur; et verti
sperabantur, prout in literis emanatis
hincinde super dicto Compromisso latino
continetur. Quarum quidem literarum
tenores infra sequuntur unius videlicet.

„ Nos VLADISLAUS DEI Gratia
Rex Poloniae Lithvaniaque Princeps
Supremus ac Haeres Russiae etc. Significamus
tenore praesentium, quibus expedit,
universis. Quomodo licet nostro et incliti
Principis Domini ALEXANDRI alias
VITOVDI Magni Ducis Lithvaniae, ac
Praelatorum, Baronum et subditorum
Regni nostri, Magnificorumque Principum
Dominorum SEMOVITI, et JOHANNIS
Masoviae, et BOGUSLAI Stolpensis
Ducum, et eorum subditorum ac
omnium coadjutorum et adhaerentium
eorundem Nobis nominibus, in Serenissimum
Principem Dominum SIGISMUNDUM
Romanorum Regem semper Augustum,
ac Hungariae, Dalmatias, Cro-

atae etc. Regem Fratrem Nostrum carissimum super omnibus, displicentiis, limitibus, granitiibus, damnis, injuriis rancoribus, dissensionibus, litibus et odijs, pactorum stipulatorum, concordatorum et promissorum violationibus, quae inter Nos, subditos, adhaerentes et coadjutores nostros ac Fratrem HENRICUM de PLAVEN Ordinis Hospitalis Sanctae Mariae Theutonicorum Magistrum Generalem, ac ipsius Ordinem Cruciferorum de Prussia, terras, subditos, et coadjutores eorum vertebantur, et verti sperabantur, tanquam in Arbitrum, Arbitratorem, Judicem, et amicabilem Compositorem de alto, et basso absolute, et sine dolo compromiserimus, et hujusmodi Compromissum, et tempus in eo definitum lapsum, eisq; protunc non comparantibus viribus evacuatum existat, tamen dissensiones, bella, guerras, lites, et discordias volentes evitare, ad pacem colere Auctorem, contemplatione ejusdem Domini SIGISMUNDI Regis, etc. praedicti plurimum de iustitia, et aequitate ipsius, iuris cultura, fide, prudentia et peritia, quibus multipliciter illustratur, confidentes, in ipsum praesentem et Caput huiusmodi Compromissi pro bono pacis, et concordiae sponte in se recipientem iterum, et de novo eorundem Ducum et Praelatorum, videlicet Gnesnensis, Vladislaviensis, Posnaniensis, Plocensis, et Varmiensis Episcoporum, et Ecclesiarum ipsorum nominibus, et subditorum eorum, pro quibus omnibus et singulis supra nominatis Nos Rex VLADISLAUS praedictus bona fide et sine dolo promittimus de raro habendo, et procurabimus cum effectu, et quilibet ipsorum praesens Compromissum, et omnia supra et infra scripta indeque secuta, ratum, rataque habebunt, et firmiter observabunt, nec non per praesens Compromissum ratificabunt, et approbabunt infra annum facta pronuntiatione, fienda, vel non facta, compromissimus, ac de alto et basso absolute et sine dolo promittimus per praesentes tanquam in arbitrum, arbitratorem, judicem, et amicabilem compositorem de et super omnibus displicentiis, controversijs, odijs, rancoribus, pactorum stipulatorum, contractuum, pacis, foederum et confederationum, libertatum et privilegiorum, circo graforum laesionibus et violationibus, ac de, et super omnibus injurijs, damnis, limitibus, granitiibus, diffamationibus, detractionibus, offensis, gravaminibus interesse, et expensis hactenus factis, et debitis per Magistrum Generalem et Ordinem praedictos

ANNO
1412.

ANNO 1412. dictos. Et generaliter super omnibus, et singulis actionibus, obligationibus, iuribus, quaerelis, conventionibus, petitionibus, et aliis rebus ac quaestionibus quibuscunque praeteritis et praesentibus excepto pecuniarum debito et paenis appositis, ad quae se Magister et Ordo cum caeteris fidejussoribus per literas efficaces Nobis obligavit, pro quibus in eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem compromittere nolumus, non etiam intendimus. Dantes et concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Regi plenam potestatem, quod possit summarie, simpliciter, et de plano sine strepitu et figura iudicii lites, controversas, et alias, ac omnia praedicta inter Nos praefatos Praelatos, Duces, Barones, coadjutores, et subditos nostros ex una, ac dictos Magistrum et Ordinem Cruciferorum parte ex altera sedare judicialiter, vel extrajudicialiter, et dictas dissensiones, displicentias, controversas, lites et quaestiones, ac quascunque causas praeteritas vel praesentes, omniaque alia contingentia et dependentia, incidentia seu forsitan de novo infra infra dicti Compromissi terminum occasione praemissorum emergentia, oritura vel orta ex eisdem per Nos proponenda audire, et legitime terminare in, et super omnibus et singulis pro sua libito voluntatis in quibuscunque horis et temporibus, diebus feriatis et non feriatis, Partibus praesentibus vel absentibus, vocatis tamen, lite contestata vel non contestata, juris ordine et solemnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim diffiniendo, ordinando, arbitrando, transigendo, componendo, vel alias quomodolibet faciendo, prout sibi melius videbitur expedire infra hinc et duos annos continue se sequentes. Ita tamen, quod omnes causae quae quomodolibet possunt per ipsum Dominum SIGISMUNDUM Regem Romanorum etc. hac vice hic in Buda diffiniri et discuti, sine ulteriori dilatione decendantur, reliquae autem aliae notabiles difficultates, et obscuritates continentes, quae majori indagine et examine indigent, eorundem duorum annorum duntaxat durante spatio, et brevius, quo fieri potest, in Buda vel intra limites Regni Hungarici per se, vel alium seu alios, quem ad hoc idem Dominus Rex SIGISMUNDUS decrevit deputandos, terminentur. Et nisi infra terminum, et locum praedictos idem Dominus SIGISMUNDUS Rex etc. Arbitrator et Arbitrator suam amicabilem sententiam, ordinationem et compositionem amicabilem tulerit, Compromissum huiusmodi ac

omnia in eo contenta viribus non obstantibus, nec ad ea vel earum aliquid tenenda, aut observanda astringamur, prolataque infra dictos terminos corrigere, declarare et interpretari valeat, si ex eis dubietas, vel obscuritas imminet inter Partes. Promittentes bona fide arbitrium, laudum, ordinationem et compositionem ac quicquam super praemissis, et quolibet praemissorum idem D. SIGISMUNDUS Rex duxerit faciendum, acceptare, ratificare, emologare, ratum et gratum habere et observare, eisque parere et acquiescere, nec in aliquo contravenire de jure vel de facto, quoquo modo nunquam pronuntiatione, sententia, ordinatione et compositione per dictum SIGISMUNDUM facienda appellare, super his vel eorum aliquo resistere ad arbitrium boni viri, aut ea petere revocari, emendari vel moderari, non ratione Personae Domini SIGISMUNDI Regis praedicti Arbitri & Arbitratoris, nec ratione rerum & quaestionum, de quibus compromissimus, vel alia ratione opponemus contra dictum Compromissum, vel contra sententiam, ordinationem & pronuntiationem dicti D. SIGISMUNDI Regis qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat arbitrium, vel sua mandata, sive servet juris ordinem, sive praetermittat, sub poena per eundem D. SIGISMUNDUM Regem Arbitrum & Arbitratorem apponenda & valanda. Quae quidem poena totiens committatur & exigatur, quoties contra praemissa vel aliquod praemissorum ventum, factum, non obtemperatum aut paritum fuerit per se vel alium seu alios quoquo modo. Qua poena commissa & exacta, semel & pluries soluta vel non soluta, aut exacta, nihilominus omnia & singula praemissa in sua semper remaneant firmitate. Renuntiantes insuper omni juris auxilio Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus, rationibus & caeteris beneficiis juris, facti, & Patriae legibus & consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum praedictum, & omnibus, quae huiusmodi Compromisso possent objici vel opponi, & specialiter clausulis, punctis & articulis in quibuslibet literis, pacationibus, foederibus, concordis & contractibus praeteritis, positis & expressis, ac aliis contrarium facientibus quibuscunque. Harum, quibus sigillum nostrum praesentibus est appensum, testimonio literarum. Datum Budae ** ipso die Nativ. S. Joannis Bapt. An. Dom. 1412. “

Al-

* Approbare. Vid. Glossar. Dufresne.

** Quid Vladislavus Budae egerit, vid. Diugoff. lib. II. ad an. cit.

ANNO Alterius vero Partis ex aduerso Prin-
cipalis literæ Compromissi series hæc
1412. est :

„ Nos Frater HENRICUS de PLAWEN, Ordinis Hospitalis Sanctæ Mariæ Domus Theutonicorum Jerosolimitani Magister Generalis. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod cupientes ex animo dissensiones et bella, guerras, lites & discordias evitare, ad pacem aspirare, & in quiete & dulcedine pacis colere Auctorem, de Illustrissimi Principis & gratiosissimi Domini nostri, Domini SIGISMUNDI Romanor. Regis semper Augusti, & Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Regis iustitia & æquitate, juris cultura, fide, prudentia & peritia, quibus multipliciter illustratus, plurimum confidentes in ipsum absentem tanquam præsentem nostro, Ordinis, coadjutorum & subditorum nostrorum nominibus, pro quibus omnibus & singulis bona fide & sine dolo promittimus de rato habendo, & procurabimus cum effectu sub obligatione omni bonorum nostrorum, quod Nos, Ordo totus, & coadjutores nostri ac subditi præsens Compromissum, & omnia supra & infra, indeque secutura rataque habebimus & habebunt, ac firmiter observabimus & observabunt, nec non quod præsens Compromissum ratificabunt & approbabunt infra annum futura pronuntiatione fienda vel non facta de alto & basso, & absolute & sine dolo compromittimus per præsentem tanquam in Arbitrum, Arbitratorem, Judicem & amicabilem Compositorem de, & super omnibus displicentiis, controversiis, odiis, rancoribus, pactorum stipulatorum, contractuum, pacis, foederum, ac confederationum, jurium, libertatum & privilegiorum, cirograforum læsionibus, violationibus, ac de, & super injuriis, damnis, granitibus, diffamationibus, detentionibus, offensis, gravaminibus, interesse & expensis hæctenus factis & debitis, per Sereniss. Principem D. VLADISLAUM Regem Poloniæ, & coadjutores & adhærentes sibi. Et generaliter super omnibus & singulis actionibus, obligationibus, juribus, querelis, conventionibus, petitionibus, pecuniarum summis, ac quæstionibus quibuscunque quomodolibet inter præfatum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniæ, & inclitum Principem Dominum ALEXANDRUM alias VITOUDEM Magnum Ducem Lithvaniæ, ac Prælatos, videlicet Gnesnensem, Vladislaviensem, Poshnaniensem, Plocensem & Varmiensensem Episcopos & Ecclesiarum ipsarum, Barones, terras & subditos eorundem, Magnificosque Dominos Joannem & Semovitem Masoviæ, ac Bogu-

slauum Stolpensem Duces eorumque subditos ac omnes coadjutores & adhærentes eis, ex una, Nosque, nostros Ordinem, Coadjutores & subditos partibus ex altera vertentibus, seu verti esse sperantibus præteritis & præsentibus, cantes & concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Regi plenam potestatem, quod possit summarie, simpliciter & de plano sine strepitu & figura iudicii lites, attemptata, controversias & causas, omniaque prædicta inter Nos, & Ordinem, subditos ac coadjutores nostros ex una, ac præfatos Dominos Regem Poloniæ, Prælatos, Duces, Barones, coadjutores & subditos suos parte ex altera sedare iudicialiter vel exiudicialiter, ac dictas dissensiones, displicentias & controversias, lites, quæstiones, ac quascunque causas præteritas vel præsentis, ac omnia alia contingentia & dependentia, incidentia, seu forsan de novo infra scripti Compromissi tum occasione præmissorum emergentia, oritura vel orta ex eisdem per Nos proponenda audire & legitime examinare, in & super omnibus & singulis præmissis pro suæ libito voluntatis, quibuscunque horis & temporibus, diebus feriatis & non feriatis, Partibus præsentibus vel absentibus, vocatis tamen, lite contestata vel non contestata, juris ordine & solemnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim, diffiniendo, ordinando, arbitrando, transigendo, componendo, vel alias quomodolibet faciendo, prout sibi melius videbitur expedire, infra hinc & duos annos continue se sequentes, ita tamen, quod omnes causæ, quæ quomodolibet per ipsum Dominum SIGISMUNDUM Romanorum Regem &c. hac vice hic in Buda diffiniri possunt & discuti, sine ulteriori dilatione decidantur. Reliquæ autem aliæ difficultates & obscuritates notabiles continentes, quæ majori indagine & examine indigent, eorundem duorum annorum dumtaxat spatio duraturæ, & brevius, quo fieri potest, in Buda, vel infra metas Regni Hungariæ per eundem Dominum SIGISMUNDUM vel alium, quem ad hoc decreverit, specialiter deputandum terminentur. Et nisi infra terminum & locum prædictum suam arbitralem sententiam, ordinationem & compositionem amicabilem tulerit, Compromissum huiusmodi, & omnia in eo contenta viribus non subsistant, nec ad ea vel eorum aliquid tenenda vel observanda astringantur, prolataque infra dictos locum & terminum corrigere, declarare & interpretari valeat, si ex eis dubietas vel obscuritas im-

ANN O
1413.

ANNO 1412. minebit inter Partes promittentes bona fide, quod tam Nos compromittentes, quam Successores nostri & Ordo noster arbitrium, laudum, ordinationem & compositionem, ac quicquid super præmissis & quolibet præmissorum idem Dominus SIGISMUNDUS Rex duxit faciendum, in perpetuum acceptabimus, acceptabunt, raificabimus & ratificabunt, ratum & gratum habebimus & habebunt, ac observabimus & observabunt, cisque parebimus & parebunt, ac acquiescemus & acquiescent inviolabiliter, nec in aliquo contraveniemus vel contravenient, de jure vel de facto quoquo modo nunquam a prænuntiata sententia, ordinatione & compositione per dictum Dominum SIGISMUNDUM Regem facienda appellabimus vel appellabunt, & super his vel illorum aliquo recedemus vel recedent ad arbitrium boni viri, aut ea petemus vel petent revocari, emendari vel moderari, non ratione personæ D. SIGISMUNDI Regis prædicti Arbitri & Arbitratoris nec ratione rerum & quæstionum, de quibus compromissimus, vel alia ratione opponemus vel opponent contra dictum Compromissum, vel summam, ordinationem & pronuntiationem dicti Domini SIGISMUNDI Regis qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat suum arbitrium vel sua mandata, sive servet juris ordinem sive prætermittat sub pœna per eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem Arbitrum & Arbitratorem approbanda vel vallanda. Quæ quidem pœna toties committatur & exequatur, quoties contra prædicta vel aliquod præmissorum ventum fuerit, non obtemperatum aut non paritum fuerit per se, alium seu alios quoquo modo. Qua pœna commissa et exacta semel vel pluries soluta vel non soluta ac exacta, nihilominus omnia et singula præmissa in sua semper remaneant firmitate. Renuntiamus insuper omni juris auxilio Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus, rationibus, et cæteris beneficiis juris et facti, ac Patriæ legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum prædictum, et omnibus, quæ hujusmodi Compromisso possent objici vel opponi, et specialiter articulis, punctis et clausulis in quibuscunque literis, pactionibus, fœderum conventionibus, contractibus præteritis, positis et expressis, ac aliis in contrarium facientibus quibuscunque harum, quibus nostrum et Ordinis nostri Sigillum majus est appensum, testimonio literarum. Datum in Castro nostro Marienburg Pomersanensis Diœcesis, Anno Domini millesimo

quadringentesimo duodecimo, decima octava die Mensis Maji. ANNO 1412.

Visis itaque Compromissis prædictis, ac intellectis et examinatis præsentium juribus, ipsisque Partibus auditis et intellectis, deliberatione præhabita diligenti pro bono pacis et concordia, vigore Compromissorum prædictorum, de, et super nonnullis articulis et capitulis in causa seu causis, quæstionibus et petitionibus pro parte Venerabilis Joannis Episcopi Vladislaviensis, ac Ecclesiæ suæ prædictæ, nec non Honorabilis Andreae Præpositi, et Capituli ejusdem Ecclesiæ Vladislaviensis, contra et adversus præfatos Magistrum et Ordinem Cruciferorum nostri in præsentia in vim hujusmodi Compromissorum motis, ventilatis, examinatis et cognitis coram Nobis actis, acticatis, productis et probatis, Christi nomine, de cujus vultu omne bonum procedit judicium, devotissime invocato, inter Partes prædictas viam arbitrationis et amicabilis compositionis affumentes, et omnibus melioribus forma, jure, modo, quibus magis et melius possumus et debemus, laudamus, amicabiliter componimus, declaramus, arbitramur, diffinimus atque dicimus, & sententiamus per hanc nostram arbitramentalem & amicabilem compositionem, quod Ecclesiæ Vladislaviensi & Episcopo, ac Domino Andreae Præposito, & Capitulo dictæ Ecclesiæ restituantur per Magistrum & Ordinem omnia sibi per eodem aut suos oblata, atque ipse Episcopus nomine suæ Ecclesiæ ab illis permittatur libere uti, frui Villis, Curijs, Decimis & omnibus obventionibus, ac juribus in Terra Pomeraniensi consistentibus ad ipsam Ecclesiam de jure pertinentibus cum libera et plena jurisdictione spiritualium & temporalium, ac dictus Andreas Præpositus percipere quinquaginta marcas Pruthonicales per Commendatorem de Tuchol pro Decimis, quas idem colligit pro Ecclesia Vladislaviensi de certis villis in eodem Districtu consistentibus eidem Andreae per dictum Episcopum concessis, etiam accedente confirmatione Apostolica prout, & secundum quod utebatur, fruebatur, & percipiebat ipse Episcopus jam tribus annis elapsis, & etiam postea aliquo tempore. Et quod de cætero dicti Magister & Ordo nullum ex ipsis impediunt, quominus possint & debeant omnibus prædictis libere uti, & quidem sub pœna Decem Millium Marcarum auri puri comittenda per partem contrafacientem applicanda pro tertia parte Cameræ Apostolicæ, pro alia tertia parte fisco nostro Imperiali, & pro alia tertia parte al-

ANNO 1412. teri parti & totiens committenda, quotiens contra præmissa ventum fuerit, prædictis tamen in esse suo salvis semper remanentibus. Item quod ipsi Magister & Ordo dicto Domino Episcopo restituant omnia oblata in tribus suis Curiis, ut in Sobko, in Komurtzek, & Milebontz, sub pena decem millium Marcarum auri puri committenda per partem contrafacientem, applicanda pro tertia parte Camerae Apostolicæ, pro alia tertia parte fisco nostro Imperiali, & pro alia tertia parte parti alteri, & totiens committenda quotiens contra prædicta ventum fuerit, prædictis tamen in esse suo salvis semper remanentibus. Item quod ipsi Magister & Ordo dictis Joanni Episcopo & Andreae Præposito plene & integrè satisfaciant de omnibus proventibus jam duobus annis elapsis Episcopo & Andreae Præposito anno uno tantum de sublatis per eisdem Magistrum & Ordinem, sub pena decem millium Marcarum auri puri committenda per partem contrafacientem, applicanda pro tertia parte Camerae Apostolicæ, pro alia tertia parte fisco nostro Imperiali, & pro alia tertia parte parti alteri, & totiens committenda, quotiens contra prædicta ventum fuerit, prædictis tamen in esse suo salvis semper remanentibus. De dampnis vero & alijs pronuntiationes & sententiæ nostræ super totali materia prolatae plenius & latius videntur continere. Datum, latum & pronuntiatum fuit dictum arbitramentum seu amicabile compositio, sive sententia arbitraria inter Partes prædictas ad petitionem & instantiam sive auscultationem præfati Joannis Episcopi & Andreae Præpositi ex una, nec non ad petitionem et instantiam & auscultationem Procuratorum partis ex adverso Reverendissimi in Christo Patris Domini Joannis Dei & Apostolicæ Sedis Gratia Archiepiscopi Rigenfis, Domini Henrici Senioris de Plawen, fratrum Michaelis Kuchenmeister Supremi Marechalci, Wernheri de Tetinge Supremi Hospitalarii & Commendatoris in Elblingo, Frederici de Welle Supremi Trapiarii, & in Crisburg Gwerhardi de Walenfels Commendatorum Ordinis Sanctæ Mariæ Domus Theutonicorum Domini Joannis Abietzier Decretorum Doctoris & Præpositi Varmienfis, Joannis Hildebrandi Cappellani Magistri Generalis, Petri de Lapide Fratrum Ordinis supra dicti & Theodoretii Militis de Logendorff Pomesaniensis Diocesis, in Aula magna Regia Castri Budinensis sub nostræ Majestatis Sigilli testimonio literarum, Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, vige-

ANNO 1412. sima quarta die Augusti. Regnorum nostrorum Anno Hungariæ. XXV. Romanorum vero secundo Præsentibus ibidem Reverendissimis in Christo Patribus Dominis, Domino Branda miseratione Divina tituli Sancti Clementis Presbitero Cardinali Placentino ac Apostolicæ Sedis in Regno Hungariæ a latere Legato, Domino Joanne Archiepiscopo Strigoniensi, Primate et in Strigoniensi ac Collocenti Provinciis Legato nato, ac Aulae Romanæ Regiæ Cancellario, Domino Andrea de Bentiis & Gwaldo Archiepiscopo Spalatenfi, Comite Bertoldo de Urfinis de Urbe, Comite Soanensi, Hugone de Heruorft Ambassiatoribus Domini Papæ, Domino Simone Abbate Sancti Joannis Bromensis Decretorum Doctore, Domino Joanne Præposito Sancti Stephani Regis Strigoniensis & Vice-Cancellario Imperiali, Domino Benedicto Præposito Albenfi ac Domini Papæ prædicti Prothonotario, Domino Munaldo Stephani de Magalottis de Urbe Veteri, Magistro Benedicto de Maera Legum Doctoribus, Domino Philippo de Patavia milite, Domino Arzriarum Consiliario ac Cambellario Regis Frantiae, Domino Brunone dela Schalla de Verona, Domino Jacobo de Corraria de Padva Comite. Guilemmo de Prata de Ozowa Comite Themensienf. Henrico de Perin Secretario, Cancellario Regiæ Majestatis & alijs quam pluribus fide dignis testibus ad præmissa vocatis specialiter et rogatis.

LXXXIV.

1413
Declaratio VLADISLAI Regis & VITOLDI M. D. L. qua Archiepiscopo Gnesuensi, & Archidiacono Lenciciensi, tanquam Procuratoribus plena tribuitur potestas tractandi cum Crucigeris super negotiis Samogitiæ. Datum Vilmæ die 6. Mensis Februarii Anno 1413. Ex Originali. Sigilla. 2.

Nos VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Litvaniaeque Princeps supremus & Haeres Russiae &c. nec non ALEXANDER alias WITOWD eadem gratia Magnus Dux Litvaniae. Significamus tenore præsentium universis, quod ex certa scientia nostra omnibus melioribus modo, via, et facto, quibus potuimus, fecimus, constituimus Reverendissimum in Christo Patrem & Dominum, Dominum NICOLAUM Divina providentia Archiepiscopum Sanctæ Ecclesiæ Gne-

ANNO 1413. Gneznenfis, nec non Honorabilem BENEDICTUM Archidiaconum Lenciciensem devotum nostrum, absentes tanquam præsentés, & eorum quemlibet in solidum in nostros veros & legitimos Procuratores ad repræsentandum, exhibendum & tradendum Venerab. Viris, Fratri HENRICO de PLAVEN Magistro Generali in Prussia Hospitalis Sanctæ Mariæ Ordinis Theutonicorum, Literas super Terra Samaitarum nostris Sigillis consignatas, iuxta sententiam arbitralem Serenissimi Principis Fratris nostri Domini SIGISMUNDI Romanorum semper Augusti & Hungariæ Regis, nec non ad faciendas quascunq; petitiones, protestationes, notitias circa præmissam exhibitionem & super eisdem Notarium seu Notarios publicos requirendi, ac etiam unum vel plures Procuratorem seu Procuratores substituendi, & eos revocandi totiens, quotiens fuerit opportunum, & generaliter omnia et singula faciendi, quæ in præmissis et quolibet præmissorum necessaria fiunt, seu quomodolibet opportuna, etiam si talia sint, quæ mandatum ad hoc magis exigant speciale, promittentes tenere rata, grata, atque firma omnia et singula, quæ in præmissis per præfatos Procuratores nostros, aut Substitutos eorundem acta fuerint, tenere et inviolabiliter observare. In quorum fidem et testimonium præmissorum Sigilla Nostra præsentibus sunt appensa. Actum & datum Vilnæ die sexta Mensis Febr. Anno Domini millesimo quadringentesimo tredecimo.

LXXXV.

Testimonium BENEDICTI de MACRA Subarbitratoris, quod VLADISLAUS Rex, & VITOLDUS ejus Frater Sententiæ SIGISMUNDI Romanorum &c. Regis, tanquam amabilis Compositoris, paruerint in iis, quæ quosdam captivos concernebant Crucigeros: quodque protestatio nomine Filie Regis Poloniæ, & Filie VITOLDI facta sit, ne de Terra Samogitarum aliquid disponeretur. Datum in Kowno Anno 1413. die 28. Februarii. Ex Originali

In Nomine Domini. Amen.

Nos Benedictus de Macra tenore præsentium declaramus quibus expedit universis. Quod cum in iudicio ut Sub-

TOM. IV.

ANNO 1413. arber Regis Romanorum in Kauwen judicaremus, coram Nobis Serenissimus Princeps Dominus VLADISLAUS Rex Poloniæ, & Præclarus Princeps ALEXANDER alias WITOLDUS Magnus Dux Lithvaniæ paruerunt sententiis & executionibus ipsarum de captivis in generali, ac captivis de Thamozo & Bervikeren per Regem Romanorum latis sufficienter. Item coram Nobis ibidem Procuratores Regis & Ducis prædictorum obtulerunt Procuratori Magistri & Ordinis literas super Terra Samagittarum secundum tenorem sententiæ Regis Romanorum, quibus literis Procuratores Filie Ducis Lithvaniæ prædicti ac Procerum Terræ Samagittarum, ac Barones Regni Poloniæ in persona Dominæ HEDVIGIS Filie Regis Poloniæ contradixerunt coram Nobis tanquam in præjudicium prædictorum datis, & prohibuerunt Parentes prædictarum Filiarum, scilicet Regem & Ducem, ne de Terra Samagittarum aliquid fiendum post mortem ipsorum disponerent. Quia protestati sunt, quod tali dispositioni nullo modo valent consentire. Item prædicti Procuratores ibidem reprobaverunt coram Nobis literas granitierum datas per Parentes ipsarum ipsi Ordini super Terra Samagittarum contradicentes eisdem animo interrumpendi præscriptionem, quæ contra ipsos & ipsas de prædictis granitibus aut Terra Samagittarum currere cæpisset. In quorum omnium & singulorum præmissorum fidem & testimonium præsentés literas, seu publicum Instrumentum per Notarios inscriptos scribi & publicari mandavimus, nostrisq; Sigilli, quo utimur, fecimus appensione communiri. Actum & datum in Kauwen An. Domini millesimo quadringentesimo tredecimo, Indictione sexta, die Saturni vicesima octava Mensis Februarii, hora tertiarum vel quasi, in stuba lignea domus habitationis Domini Stanislai Czupury dicti felicitis memoriæ supremi Mareschalei Terræ Lithvaniæ. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini JOANNIS Divina Providentia Papæ vicesimi tertii Anno ipsius tertio. Præsentibus ibidem Honorabilibus & Nobilibus Viris Dominis Nicolao Archiepiscopo Gneznenfi, Andrea Præposito Bystriciensi, Swantoslao Canonico Vislicienfi, Stiborio Terræ Masoviæ supremo Mareschaleo, Michaële Proconsule de Cracow Presbyteris & Laicis Gneznenfis, Vilnenfis, Plocensis & Cracoviensis Diocesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

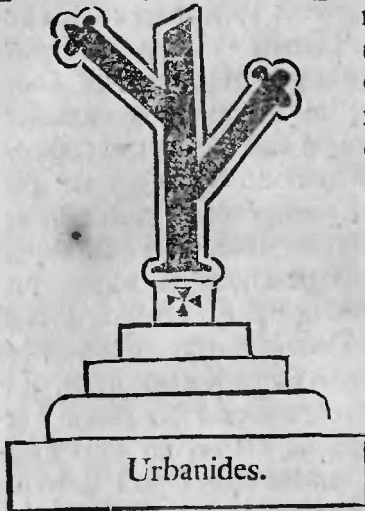
Et ego Petrus Urbani de Miechow Clericus Cracoviensis Diocesis, publicus A-

Aa

stoli-

ANNO postolica authoritate Notarius prædictæ
1413. declarationi, dum sic, ut præmittitur, fiet et ageretur, aliisque omnibus præmissis una cum Notario infra scripto testibus; supra dictis præfens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audiui, manuque propria conscribens

in hanc publicam formam redegī, signoque et nomine meis solitis et consuetis una cum appensione sigilli dicti Domini Benedicti consignavi rogatus et requisitus in fidem et testimonium omnium et singulorum præmissorum.

LXXXVI.

Reclamatio Eiusdem contra calumnias in VLADISLAUM Polonice Regem & VITOLDUM ejus Fratrem per Crucigeros sparsas.
Datum Cracoviæ An. 1413. die decima Mensis Junii. *Ex Originali.*

Notum sit tam spiritualibus, quam secularibus Principibus & Prælatibus, ac aliis Christi fidelibus universis, quod cum Nos Benedictus de Macra in utroque Jure Licentiatus, Magister in artibus, Dominusque de Thuch, Judex delegatus, Subarbitrator ac Commissarius per Serenissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM Romanorum Regem semper Augustum, ac Ungariæ, Dalmatiæ, Croatiae &c. Regem Arbitrum, Arbitratorem, & amicabilem Compositorem inter Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniæ, & Præclarum Principem ALEXANDRUM alias VITOLDUM M. D. Lithvaniæ, eorumque adherentes & subditos ex una, ac Venerabilem & Religiosum Fratrem HENRICUM de PLAVEN Ordinis Hospitalis S. Mariæ Domus Teutonicorum Jerosolimitani Magistrum Generalem, ejusque adherentes & subditos, ac totum Ordinem ex alia partibus, deputatus mandato in scriptis suscepto tenoris infra scripti, juxta vim & formam ejusdem mandati & Commissionis Nobis factæ, ac vigore Compromissi tenoris subscripti pro executione arbitrariae sententiæ per præfatum

ANNO
1413. tum Dominum SIGISMUNDUM Regem Romanorum & Ungariæ Regem &c. inter dictas Partes latae facienda processissimus, prout processimus in Terris Poloniæ, Prussiæ, Samagitarum, Kurlandiæ, Lithvaniæ, Ruffiæ, Masoviæ, Pomeraniæ &c. debitum nostri officii exequentes, expositoque inter cætera per Procuratorem ejusdem Serenissimi Principis Domini VLADISLAI Regis Poloniæ Nobis jam in itinere versus propria constituto, quomodo Nuntii Magistri & Ordinis prædictorum in diversis mundi partibus coram Regibus, Principibus, & aliis Christi fidelibus, & præsertim coram Serenissimo Principe Domino VENCESLAO Rege Bohemiæ, in detrimentum laudabilis famæ & honoris prælibati Domini Regis Poloniæ, volentes, ut dicitur, sibi in auxilium Principes Catholicos, & alios Christicolos per hoc allicere, ac contra præfatum Dominum Regem Poloniæ ipsorum animos provocare, asserere non verentur, quod præfatus Dominus Rex Poloniæ arbitrariae sententiæ præfati Serenissimi Domini Regis Romanorum inter dictas Partes prolatae parere non curaret cum effectu, a Nobis dictus Procurator literas recognitionis nostræ, rei si ve facti veritatem in se hujusmodi continentes, tanquam ab Executore dictæ arbitrariæ sententiæ, & ad hoc specialiter deputato sibi fieri postulavit. Nosque Benedictus præfatus veritatem hujusmodi rei ex actis & gestis coram Nobis et quæ in dictis Terris hujusmodi executionis præfatae arbitrariæ sententiæ agentes negotia rei experientia comperimus, & ut justitia in hoc cunctis elucescat fidei Christianæ cultoribus, Vobis omnibus supradictis Illustrissimis Dominis Regibus, Principibus, Patriarchis, Primatibus, Archiepiscopis, Episcopis, Ducibus, Marchionibus, Burgrabiis, Comitibus, Capitaneis, Civitatum Rectoribus, Communitatibus, militibus & clientibus, ac omnibus & singulis Prælatibus, & aliis personis tam Ecclesiasticis, quam secularibus declarare cupientes præsentibus recognoscimus publice profitentes, quod præfatus Serenissimus Princeps Dominus Rex Poloniæ &c. tanquam Rex Catholicus, ac verus Cultor Fidei Orthodoxæ una cum Fratre suo præfato Domino ALEXANDRO alias VITOLDO Magno Duce Lithvaniæ cum Christianis disturbalium declinantes, & ut in effectu apparuit gverras cum præfato Ordine evitare volentes, ad requisitionem nostram sententiæ, ac definitioni arbitrariæ præfati Domini Regis Romanorum Arbitri

ANNO 1413. bitri praelibati per Nos executae sufficienter paruerunt in omnibus suis pun-ctis & clausulis, & nunc parent realiter cum effectu. Quodque Magister & Ordo praefati de iustitia non contenti, per subterfugia recusationis fraude volentes sententiam praefati Domini Iudicis & Arbitri, ac mandatum Regiae Majestatis eludere Domini Regis Romanorum antedicti, a veroque tramite iustitiae declinantes, dictae arbitrari sententiae parere non curarunt, neque curant usque modo, pœnas appositas & adjectas in eadem sententia minime formidantes, cujus quidem recognitionis nostrae hujusmodi nostras praesentes literas subscriptionibus tabellionum ad hoc requisitorum, et testium annotationibus rogatorum infra scriptorum, sigillique nostri munimine fecimus roborari ad evidentiam omnium praemissorum. Tenores vero Literarum, de quibus supra fit mentio, & primo Compromissi, deinde Commissionis Nobis factae de verbo ad verbum sequuntur, & sunt tales.

„ Nos Frater HENRICUS de PLAVEN Ordinis Hospitalis Sanctae Mariae Domus Theutonicorum Jerosolimitani Magister Generalis. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis: Quod cupientes ex animo dissensiones, bella, gverras, lites & discordias evitare, ad pacem aspirare, & in quiete ac dulcedine pacis colere Auctorem, de Illustrissimi Principis & gratiosissimi Domini nostri, Domini SIGISMUNDI Romanorum Regis semper Augusti, ac Hungariae, Dalmatiae, Croatiae &c. Regis iustitia & aequitate, juris cultura, fide, prudentia, peritia, quibus multipliciter illustratur, plurimum confidentes, in ipsum absentem tanquam praesentem nostro, Ordinis, Coadjutorum & subditorum nostrorum nominibus, pro quibus omnibus & singulis bona fide & sine dolo promittimus de rato habendo, & procuravimus cum effectu sub obligatione omnium bonorum nostrorum, quod Nos, Ordo totus, & Coadjutores nostri & subditi praesens Compromissum, & omnia supra & infra scripta indeque secutura rataque habebimus et habebunt, et firmiter observabimus et observabunt, nec non quod praesens Compromissum ratificabunt et approbabunt infra annum facta pronuntiatione, fienda vel non facta, de alto et basso, absolute et sine dolo compromittimus per praesentes tanquam in Arbitrum, Arbitratorem, Judicem et amicabilem Compositorem de, et super omnibus displicentiis, controversiis, odiis, rancoribus, pactorum stipulatorum, contractuum, pacis, fcederum et confœderationum, jurium, libertatum et privilegiorum, cirographorum laesionibus, violationibus, ac de et super injuriis, dampnis, granitiis, diffamationibus detractionibusque, offensis, gravaminibus, interesse, et expensis hæctenus factis, et debitis per Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae etc., coadjutores et adhaerentes sibi, et generaliter super omnibus et singulis actionibus, obligationibus, juribus, querelis, conventionibus, petitionibus, pecuniarum summis, ac quaestionibus quibuscunque, quomodolibet inter praefatum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae etc., inclytum Principem Dominum ALEXANDRUM alias VITOWDUM Magnum Ducem Litvaniae, ac Praelatos, videlicet Gnezensem, Vladislaviensem, Poznaniensem, Plocensem et Varmiensem Episcopos, et Ecclesiarum ipsorum, Barones, Terras et subditos eorumdem, Magnificosque Dominos Joannem et Semovitum Mazoviae, et Boguslaum Stolpensem Duces, et eorum subditos, ac omnes coadjutores et adhaerentes eis ex una, Nosque, nostros coadjutores et subditos parte ex altera, vertentibus seu verti et esse sperantibus, praeteritis et praesentibus, dantes et concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Regi plenam potestatem, quod possit summarie, simpliciter et de plano, sine strepitu et figura iudicii, lites, attemptata et controversias, et causas et omnia praedicta inter Nos, Ordinem, subditos et coadjutores nostros ex una, ac praefatos Dominos Regem Poloniae, Praeclaros Duces, Barones, coadjutores et subditos suos parte ex altera, sedare judicialiter vel extrajudicialiter, et dictas dissensiones ac displicentias et controversias, lites, quaestiones & quascunq; causas praeteritas vel praesentes et omnia alia contingentia, et dependentia, incidentia, seu forsitan de novo infra scripti Commissi tenore, occasione praemissorum emergentia, oritura vel orta ex eisdem, per Nos proponenda audire, et legitime examinare in, et super omnibus et singulis pro suae libitu voluntatis, quibuscunque horis et temporibus, diebus feriatis et non feriatis, Partibus praesentibus vel absentibus, vocatis tamen, lite contestata vel non contestata, juris ordine et solempnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim diffiniendo, ordinando, arbitrando, transigendo, componendo, vel alias quomodolibet faciendo, prout sibi melius videbitur expedire, intra hunc et duos annos continue se sequentes. Ita

ANNO 1413. rum et confœderationum, jurium, libertatum et privilegiorum, cirographorum laesionibus, violationibus, ac de et super injuriis, dampnis, granitiis, diffamationibus detractionibusque, offensis, gravaminibus, interesse, et expensis hæctenus factis, et debitis per Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae etc., coadjutores et adhaerentes sibi, et generaliter super omnibus et singulis actionibus, obligationibus, juribus, querelis, conventionibus, petitionibus, pecuniarum summis, ac quaestionibus quibuscunque, quomodolibet inter praefatum Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae etc., inclytum Principem Dominum ALEXANDRUM alias VITOWDUM Magnum Ducem Litvaniae, ac Praelatos, videlicet Gnezensem, Vladislaviensem, Poznaniensem, Plocensem et Varmiensem Episcopos, et Ecclesiarum ipsorum, Barones, Terras et subditos eorumdem, Magnificosque Dominos Joannem et Semovitum Mazoviae, et Boguslaum Stolpensem Duces, et eorum subditos, ac omnes coadjutores et adhaerentes eis ex una, Nosque, nostros coadjutores et subditos parte ex altera, vertentibus seu verti et esse sperantibus, praeteritis et praesentibus, dantes et concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Regi plenam potestatem, quod possit summarie, simpliciter et de plano, sine strepitu et figura iudicii, lites, attemptata et controversias, et causas et omnia praedicta inter Nos, Ordinem, subditos et coadjutores nostros ex una, ac praefatos Dominos Regem Poloniae, Praeclaros Duces, Barones, coadjutores et subditos suos parte ex altera, sedare judicialiter vel extrajudicialiter, et dictas dissensiones ac displicentias et controversias, lites, quaestiones & quascunq; causas praeteritas vel praesentes et omnia alia contingentia, et dependentia, incidentia, seu forsitan de novo infra scripti Commissi tenore, occasione praemissorum emergentia, oritura vel orta ex eisdem, per Nos proponenda audire, et legitime examinare in, et super omnibus et singulis pro suae libitu voluntatis, quibuscunque horis et temporibus, diebus feriatis et non feriatis, Partibus praesentibus vel absentibus, vocatis tamen, lite contestata vel non contestata, juris ordine et solempnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim diffiniendo, ordinando, arbitrando, transigendo, componendo, vel alias quomodolibet faciendo, prout sibi melius videbitur expedire, intra hunc et duos annos continue se sequentes. Ita

ANNO 1413. tamen, quod omnes causae, quae quomodolibet per ipsum Dominum SIGISMUNDUM Romanorum etc. Regem hac vice hic in Buda diffiniri possint et discuti, sine ulteriori dilatione decidantur, reliquae autem aliae difficultates et obscuritates notabiles continentes, quae majori indagine et examinatione indigent, eorundem duorum annorum duntaxat spatio durante, et brevius, quo fieri potest, in Buda, vel infra metas Regni Hungariae per eundem Dominum SIGISMUNDUM, vel alium, quem ad hoc decreverit specialiter deputandum, terminentur. Et nisi infra terminum et locum praedictum suam arbitriam sententiam, ordinationem, et compositionem amicabilem tulerit, Compromissum huiusmodi et omnia in eo contenta viribus non subsistant, nec ad ea, vel eorum aliqua tenenda vel observanda astringamur, prolataque infra dies, locum et terminum corrigere, declarare et interpretari valeant, si ex eis dubietas vel obscuritas imminebit inter Partes, promittentes bona fide, quod tam Nos compromittentes, quam Successores nostri et Ordo noster arbitrium, laudum, ordinationem et compositionem, et quidquid super praemissis et quolibet praemissorum idem Dominus SIGISMUNDUS Rex duxerit faciendum, in perpetuum acceptabimus et acceptabunt, ratificabimus et ratificabunt, emologabimus et emologabunt, ratum et gratum habebimus et habebunt, observabimus et observabunt, eis parebimus et parebunt, et acquiescimus et acquiescent inviolabiliter, nec in aliquo contravenimus vel contravenient, de jure vel de facto quoquo modo nunquam a pronuntiatione sententiae, ordinatione et compositione, per dictum Dominum SIGISMUNDUM Regem faciendo appellabimus vel appellabunt, et super his vel illorum aliquo recurremus vel recurremus ad arbitrium boni viri, aut ea petemus vel petent revocari, emendari vel moderari, nec ratione personae Domini SIGISMUNDI Regis praedicti Arbitri et Arbitratoris, nec in commune rerum et quaestionum, de quibus compromissimus, vel alia ratione opponemus vel opponemus contra dictum Compromissum, vel contra sententiam, ordinationem et pronuntiationem dicti Domini SIGISMUNDI Regis, qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat suum arbitrium, vel sua mandata, sive servet juris ordinem, sive praetermittat, sub poena per eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem Arbitrum et Arbitratorem apponenda et vallanda, quae quidem poena totiens com-

mittatur et exigatur, quotiens contra praedictam, vel aliquod praemissorum ventum fuerit, non obtemperatum aut non paritum fuerit per se, vel alium seu alias quoquo modo, qua poena commissa et exacta, semel vel pluries soluta vel non soluta aut exacta, nihilominus omnia et singula praemissa in sua semper remaneant firmitate, renuntiantes insuper omni juris auxilio Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus, rationibus, et caeteris beneficiis juris, facti, et Patriae legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum praedictum, et omnibus, quae huiusmodi Compromisso possunt objici, vel opponi, et specialiter titulis, punctis, et articulis in quibuscunque litteris, pactationibus, foederum conventionibus, et contractibus praeteritis, positis et expressis, ac aliis in contrarium facientibus quibuscunque harum, quibus nostrum et Ordinis nostri sigillum majus est appensum, testimonio literarum. Datum in Castro nostro Marienburg Pomezanensis Dicecesis, Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo, decima octava die Mensis Maji.

„ Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariae, Dalmatiae, Croatiae etc. Rex, Arbitrator, Arbitrator et amicabile Compromissor inter Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae et praeclarum Principem ALEXANDRUM alias VITOLDUM Magnum Ducem Lituaniae Fratres nostros carissimos, et Praelatos, Barones et subditos Regni Poloniae, Magnificosque SEMOVITUM et JOANNEM Duces Masoviae et BOGUSLAUM Stolpensem Ducem, eorumque subditos et omnes coadjutores dicto Domino Regi Poloniae ex una, et Venerabilem Fratrem HENRICUM de PLAUEN Hospitalis Sanctae Mariae Ordinis Theutonicorum Magistrum Generalem, et ipsum Ordinem, Terras, subditos, coadjutores et adhaerentes eorum partibus ex altera, super omnibus displicentiis et controversiis, quae inter dictas Partes vertebantur, et nunc vertuntur, electus et deputatus benivole, pariter et assumptus, notum facimus tenore praesentium quibus expedit universis, quod quia magna nobilis et egregii Viri Benedicti de Macra in utroque Jure Licentiat, Dominique de Thuch, fidelis nostri dilecti circumspeditionis industria, quae in magnis et arduis quid expediat, quidve deceat, longe lateque circumspicit, non immerito Nos induxit, ut sibi, in quo secure quiescimus,

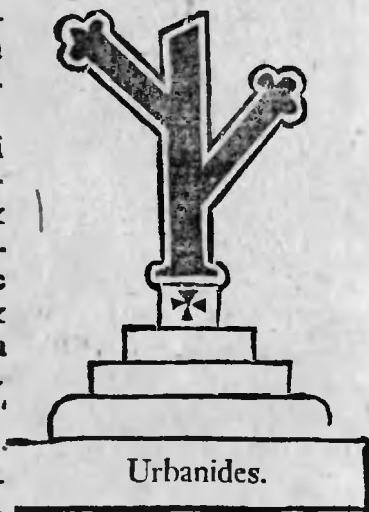

ANNO 1413. scimus, quæ grandis sunt ponderis, & cordi nostro quam plurimum insident, committamus. Quæ de re meliori jure, via, modo ac auctoritate, quibus melius possumus et efficacius, prædictum Benedictum deputamus ad omnia & singula infra scripta, & tantum in his nostras vires plenarie eidem committimus, nostrumque Judicem delegatum, Subarbitratorem ac Commissarium de nostra certa scientia ipsum præsentibus contituimus. Primo damus sibi auctoritatem, quod sententiam & sententias per Nos Budæ Anno Domini millesimo quadringentesimo duodecimo 24. Mensis Augusti latam & latas cum omnibus suis articulis, punctis, clausulis, dependentiis & connexis valeat & debeat executioni demandare, testesque pro liquidatione ablatorum, & dampnorum illatorum pro ipsorum executione fienda recipere, & in illis partibus sententiæ, in quibus terminus executioni fiendæ per Nos assignatus non fuerit, ipsum terminum totiens, quotiens sibi visum fuerit, expedire, intra quem seu quos Partes parere prædictæ sententiæ nostræ debeant. Item damus eidem Domino Benedicto auctoritatem in omnibus propositionibus utriusque Partis per Nos ad Partes remissis, & per dictas Partes de novo proponendis, citandi testes & Partes, testibusque juramentum deferendi & ipsos examinandi, per subscriptiones audiendi, Instrumenta videndi, & generaliter omnia probationum genera recipiendi. Item metas & granicies atque nova opera respiciendi, & super illis probationes cujuscunque generis etiam recipiendi, & in illis, si fieri poterit, de communi Partium prædictarum consensu finem imponendi, & si non poterit finem imponere de communi Partium consensu, quæ invenerit, per probationes Nobis referendi. In his autem taliter agat, quod posterius majora valeant sibi committi per nostram Majestatem, & coram Deo & Nobis non patiatur detrimentum, nihil odio vel favore, nihil timore vel amore, munere vel obsequio. sed solius Dei amor & fidelitas, quam Nobis & Coronæ nostræ debet, sit in corde & operibus suis. Datum Budæ An. Domini millesimo quadringentesimo duodecimo prima die Octobris, Annorum vero Regnorum nostrorum Hungariæ &c. vicelimo sexto, Romanorum vero tertio.

Et sic finiunt tenores literarum prædictarum. Acta vero sunt hæc Anno Domini millesimo quadringentesimo tredecimo, Indiæione sexta, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri Dom. IV.

mini JOANNIS Divina Providentia Pa- ANNO 1413.
pæ vigesimi tertii Anno quarto, die vero decima Mensis Junii, hora Tertiarum vel quasi, in Civitate Cracoviensi in Domino hospitii nostri, præsentibus Reverendo in Christo Patre Domino Alberto Episcopo Cracoviensi, Regni Poloniæ supremo Cancellario, nec-non Venerabilibus Viris Dominis Nicolao Penaschonis Præposito, Magistro Paulo Vladimiri Decretorum Doctore, Custode Nemerza de Krzelow, & Magistro Nicolao Binzonis Canonico Ecclesiæ Cracoviensis, ac Strenuis & Nobilibus Viris Dominis Dobeslao de Bløge Castellano Spitmirensi, & Joanne de Melesteyn Cracoviensis Diecesis. & aliis pluribus testibus fide dignis.

Et ego Petrus Urbani de Michow Cler. Diecesis Cracov. publicus auctoritate Apostolica Notarius, quia prædictæ recognitioni præfati Dni Benedicti Executoris, & aliis supradictis, dum sic agerentur & fierent, una cum prænomminatis testibus, & Notariis subscripsi præ-

sens Instrumentum, eaque omnia & singula sic fieri vidi & audivi, & præsertim Literas Commissionis præfate sub sigillo Maiestatico Serenissimi Principis & Domini, Domini SIGISMUNDI Romanorum Regis & Hungariæ &c. vidi. Ideoque me aliis occupato negotiis per alium fidelem præsentem literas scriptas in hanc publicam formam redigi, signoque & nomine meis solitis & consuetis manu propria, una cum appensione sigilli præfati Domini Benedicti, me huic subscribens consignavi rogatus & requisitus, in fidem & testimonium omnium & singulorum præmissorum.

LXXXVII.

*Literæ Provisionales MARTINI 1419.
Pape V. quibus declaratur, testimonium a Legatis suis in rem Crucigerorum datum nullum esse & invalidum, neque per id Polonis Litvanisque præjudicari posse.* Datum Florentiæ IX. Kal.

Bb

Kal.

ANNO Kal. Augusti, Pontificatus An-
1419. no secundo. *Ex Originali.*

MA^RTINUS Episcopus Servus Ser-
vorum Dei ad futuram rei memo-
riam. Ad Romani Pontificis Christi in
Terris Vicarii providentiam circumspe-
ctam ea, quæ per ejus Legatos seu Nun-
cios acta sunt, & propter quæ non solum
lites & jurgia, sed hominum strages &
alia discrimina provenire possent, spectat
dilucidare & declarare, prout locorum
& temporum qualitate pensata id conspi-
cit expedire. Nuper siquidem pro par-
te Carissimi in Christo Filii nostri **VLA-**
DISLAI Regis Poloniæ, & Dilecti Filii **No-**
bilis Viri ALEXANDRI dicti **VITOLDI** Du-
cis Lithvaniæ Nobis gravi cum querela
expositum extitit, quod pridem de Men-
se Maji Venerabiles Fratres **Jacobus** Spo-
letanus & **Ferdinandus** Lucensis Episco-
pi, Referendarii & Nuntii nostri per Nos
pro pace, satore zizaniæ inimico huma-
ni generis procurante inter eosdem Re-
gem & Ducem, suosque adhærentes,
subditos & sequaces ab una, & dile-
ctos Filios Magistrum & Fratres Hospi-
talis **B. Mariæ Theutonicorum** de Prussia,
suosque subditos, adhærentes & sequa-
ces ab alia partibus, exortis dissensionibus
tractanda & concludenda destinati,
certas literas, eorundem Regis & Ducis
Ambasiatoribus absentibus, concesserunt
sub his verbis:

„ Nos **Jacobus** Spoletanus & **Ferdi-**
nandus Lucensis Episcopi, Sanctissimi in
Christo Patris & Domini nostri, Domini
MARTINI Divina favente Clementia Pa-
pæ **V.** Referendarii, & in Regno Polo-
niæ ac in partibus Prusiæ Apostolicæ Se-
dis Nuntii, universis & singulis Christi
fidelibus, ad quos præsentem Literæ no-
stræ testimoniales pervenerint, salutem
in Domino sempiternam, & veritatem
agnoscere subscriptorum. Noveritis
quantum alias pro pace procuranda inter
Serenissimum Principem Dominum
VLADISLAUM Regem Poloniæ, Illustrem-
que Principem Dominum **ALEXANDRUM**
Magnum Ducem Lithvaniæ ex una, ac
Venerabiles & Religiosos Viros Magi-
strum & Fratres Hospitalis Sanctæ **Mariæ**
Theutonicorum Jerosolymitanorum
parte ex altera, eorumque dominia, sub-
ditos, adhærentes & sequaces per præ-
fatum Sanctissimum Dominum nostrum
fuissemus destinati cum potestate, prout
in Literis ipsius Domini nostri Papæ con-
tinetur, ac tandem una cum nonnullis Re-
verendis Patribus, ac Spectabilibus &
Venerabilibus Viris Dominis utriusque
Partium prædictarum Ambasiatoribus,

Oratoribus & Nunciis in dicto Regno in AN NO
loco communiter **Gniewkow** appellato, 1419.
Vladislaviensis Dicecesis, ad tractandum
pacem inter Partes hujusmodi personali-
ter congregati, Ambasiatoribus, Orato-
ribus & Nunciis Dominorum Regis Polo-
niæ, & Magni Ducis Lithvaniæ ad tra-
ctatus hujusmodi ex eo, quod Prelati &
Barones Regni forent sufficienti potesta-
te fulciti, verbo tantum asserentibus, Do-
mini Ambasiatores, Oratores & Nuntii
Magistri & Ordinis ad hujusmodi pacem
tractandam & concludendam plena po-
testate, quam in scriptis authenticis vi-
dimus, suffulti, ibidem publice per or-
gana Venerabilium Virorum Fratris **Marti-**
nii Kempmacher dicti Ordinis supremi
Marchalci, & Domini **Gasparis** Churiem-
phlug Præpositi & Canonici Ecclesiæ **Varmi-**
ensis, ipso Domino Marchalco pri-
mum in Theutonico, ac ipso Domino
Gaspare postea in Latino sua verba inter-
pretante, in præsentia aliorum suorum
Coambasiatorum audientium & non con-
tradicientium, coram Nobis & Notariis
publicis exposuerunt hæc, quæ sequuntur.
Et primo, quod ex quo per præ-
fatos Oratores & Nuntios superscripto-
rum Dominorum Regis & Ducis nonnul-
læ Terræ dicti Ordinis nomine eorundem
Dominorum Regis & Ducis, tanquam ad
ipsos pertinentes, petita & postulata fue-
runt, ad clare & manifeste ostendendum,
quod ipsi Magister & Ordo hujusmodi
Terras juste & sancte, ac titulis justissi-
mis possedissent & possiderent, parati es-
sent præfatis Dominis Oratoribus & Nun-
tiis eorundem Dominorum Regis & Du-
cis, si sub sufficienti Salvo Conductu ad
oppidum **Thorun** Culmensis Dicecesis,
quod a dicto congregationis mutuo loco
tantum per tria distat miliaria, omnes ve-
nire, vel aliquos ex eis mittere dignarentur,
ipsis atque Nobis monstrare & ex-
hibere originalia, jura, privilegia, lite-
ras & munimenta, quibus ipse Ordo,
quoad Terras hujusmodi est fulcitus, eo-
rundemque jurium, privilegiorum, litera-
rum & munimentorum copias libenter eis
tradere, in casu quo jurisdictioni, co-
gnitioni & decisioni nostris super Terris
hujusmodi se nollent submittere, & hanc
eorum oblationem petiverunt ad præfa-
torum Dominorum Regis & Ducis Ora-
torum & Nuntiorum prædictorum per
Nos deduci notitiam ad finem & effectum,
quod præfatos eorum Dominos Regem
& Ducem distinctius informare possent
de bono jure Ordinis super Terris hu-
jusmodi, ut Serenitates Eorum a postu-
latione Terrarum earundem, & infamia
Ordinis, quod easdem Terras violen-
ter

ANNO 1419. ter & injuste in præjudicium Regis & Regni occuparent, desistere, & animos suos ad pacis unionem eo gratius dignarentur inclinare, quibus sic, ut præmittitur, ad eorundem Dominorum Oratorum & Nuntiorum præfatorum Dominorum Regis & Ducis notitiam per Nos deductis, Oratoribus & Nuntiis Dominorum Magistrorum & Ordinis per Nos super eisdem taliter responderunt, quod aliquos ex eis ad videndum privilegia hujusmodi versus Thorun destinare decreverunt, si eisdem tradi deberet copia eorum, non tamen intendentes se per hoc nomine DD. suorum Regis & Ducis jurisdictioni & decisioni super Terras hujusmodi submittere quovis modo. Secundo exposuerunt iidem Domini Oratores dicti Domini Magistri & sui Ordinis, quod licet a Nobis intellexerant de tribus viis in literis nostræ potestatis comprehensis, primo videlicet Tractatus compositionis amicabilis, secundo treugarum, aut pacis perpetuæ tractandarum seu indicendarum, tertio cognitionis de jure super causis guerrarum inter ipsas Partes, præfati Domini Oratores & Nuntii Partis adversæ solam viam primam, videlicet Tractatus amicabilis compositionis, aliis duabus rejectis penitus & recusatis, acceptare vellent, ipsi nihilominus præfati Domini Magistri & Ordinis sui nominibus propter bonum pacis & ad effectum, quod cunctis Christi fidelibus largius innotesceret, quod per ipsos non steterisset neque staret, quo minus pax hujusmodi haberetur, a nulla earundem viarum cum vellent declinare, sed ipsarum quamlibet, & potissime viam juris amplecti & ingredi; sed ex quo, ut præfertur, seclusis aliis solam viam primam videlicet Tractatus amicabilis Parti adversæ acceptare placet, se ad eandem viam promptos esse obtulerunt & benivolos, a nulla tamen aliarum prædictarum quomodolibet recedendo, ad quam practicandam oblationes alias præfatis D. Regi & Duci per eundem Dominum Magistrum & Ordinem sub Castro Velima factas & exhibitas, iterum tanquam ad pacem & concordiam necessarias & accommodas, præfatis Dominis Regi & Duci per Nos offerendas exhibuerunt in scriptura, præfatorum Dominorum Regis & Ducis Oratores & Nuntii, ad dandum pacem Parti adversæ, nonnullas Terras, Castra, molendina, villas & possessiones alias per Ordinem possessas, & quadraginta milium sexagenarum grossorum Bohemicalium a præfatis Oratoribus & Nuntiis Magistri & Ordinis postularunt, qui ad deliberandum super postulatione

ANNO 1419. hujusmodi cum eorum Magistro Generali una Nobiscum se versus oppidum Thorunense prædictum, ubi pro tunc Magister personaliter fuerat, transtulerunt, & ibidem Nobis multa & diversa privilegia, literas et munimenta super Terris ab eis per Partem adversam postulatis, ut præfertur, aliqua de data longissimi temporis, videlicet vocationis Ordinis per Duces Mazoviæ ad illas partes pro defensione eorum et Christi fidelium contra Prutenos tunc infideles, qui eo tempore Dominia prædictorum Ducum in Mazovia et Cujavia quasi funditus destruxerant, quando nondum Polonia in Regnum erecta fuerat, sed per Duces diversos habita fuit et possessa, prout ex eis Nobis apparuit, quæ per Papam GREGORIUM IX. et FEDERICUM II, Romanorum Imperatorem in Bulla sua aurea dicta sunt, aliqua per quondam JOANNEM et CAROLUM Unyaræ et Bohemiæ Reges, qui inter quondam CASIMIRUM Regem Poloniæ et Ordinem, vigore sufficientis Compromissi, ut prima facie apparebat, super Terris hujusmodi pronuntiarunt et laudaverunt, aliqua vero ejusdem quondam Regis CASIMIRI, aliqua etiam omnium Ducum Masoviæ, nec non Prælatorum et Baronum Majoris et Minoris Poloniæ, Abbatum et Abbatissarum, omniumque notabilium Civium totius Regni Poloniæ illo tempore tunc viventium, aliqua vero moderni Regis Poloniæ rati habitationis seu confirmationis omnium privilegiorum Ordini per Prædecesores suos concessorum, aliqua vero ejusdem Regis Poloniæ, et Domini ALEXANDRI alias VITOLDI Magni Ducis Litvaniæ, omniumque Ducum, Prælatorum et Baronum modo viventium in Regno Poloniæ. Postremo aliqua moderni Regis Romanorum et Hungariæ Regis confirmationis earundem coram Nobis producerunt, quibus et eorum sigillis diligenter per Nos inspectis et intellectis, satis apparet, fundata justitia Ordinis super omnibus Terris illis, unde ad dandum responsum præfatis Dominis Oratoribus et Nuntiis Dominorum Regis et Ducis super postulatione Terrarum, de quibus supra, nomine Ordinis ad ipsos Dominos iterum in Gniewkow reversi fuimus, ipsisque responsum Ordinis super dicta eorum postulatione in scriptis præsentavimus, et multis inducturis rationibus persuasimus, ipsam ab eis fore acceptandam, cum ad redimendum tempestates litium et guerrarum et Christiani sanguinis Ordo se obtulerit, in eadem dimissurum se Terras satis notabiles præfatis Dominis Regi et Duci, et cum hoc triginta millium Flo-

ANNORUM Hungaricalium summam soluturum, quae tamen acceptata non fuerunt a praefatis Dominis Oratoribus et Nuntiis praefatorum Dominorum Regis et Ducis asserentium se ad hoc a suis Dominis mandatum non habere, et sic sine oprato sine pacis recessum fuit a dictae conventionis termino inter Partes ipsas hac in re celebrato, super quibus omnibus et singulis praefati Oratores et Nuntii Domini Magistri et Ordinis literas testimoniales a Nobis sibi dari et concedi summa cum instantia postularunt. Nos igitur Jacobus et Ferdinandus Episcopi et Nuntii supradicti volentes, ut debemus, rei gestae testimonium perhibere in fidem et testimonium omnium et singulorum praemissorum praesentes literas, sive praesens publicum Instrumentum exinde fieri, et per Notarios publicos Scribasque nostros infra scriptos subscribi et publicari nostrorumque sigillorum appensione fecimus communiri. Datum in oppido Thorun supradicto sub Anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo decimo nono, Pontificatus praefati Domini nostri Papae Anno secundo, die vero duodecima Mensis Maji, hora nona vel quasi, praesentibus ibidem tunc Honorabilibus et Discretis Viris, Dominis Jacobo Magno Officiali Curiae Episcopalis Varmiensis, Petro Stennebutte Plebano in Melzak Varmiensis Diocesis, et Friderico de Penkzore Clerico Varmiensis Diocesis, testibus ad praemissa.

Et ego N. Notarius et Scriba Reverendorum Patrum et Dominorum Spoletani et Lucensis Episcoporum, ac Apostolicae Sedis Nuntiorum praedictorum, qui eorundem Dominorum confessioni, qua omnia et singula suprascripta sic, ut praescribuntur, coram eis et per eos dicta, acta et facta fuisse, ac se originalia, jura et privilegia dicti Ordinis, de quibus supra fit mentio, vidisse et intellexisse confessi sunt una cum testibus supra, ac Notariis publicis infra scriptis interfui, ipsamque confessionem per eos sponte et libere factam audivi, ideo etc.

Cum autem, sicut eadem petitio subjungebat tam a Rege et Duce praedictis, quam a nonnullis aliis dubitetur, quod ex dictis literis praefatis Regi et Duci, suisque adhaerentibus, subditis et sequacibus eorumque juribus praesudicium parari possit non modicum, praefati Rex et Dux humiliter supplicare fecerunt, ut super his de opportuno provisionis remedio providere de benignitate Apostolica dignaremur. Nos igitur attendentes, quod dictorum Regis et Ducis jura, de-

Annos 1419. fensiones et monimenta, propter quae Terras, de quibus in praefertis literis mentio habetur, ad eos pertinere asserunt, non fuerunt coram dictis nostris Nuntiis producta, nec per eos visa, quodque etiam ipsi eorumque Ambasiatores et Procuratores in dictarum literarum concessione praesentes non fuerunt; et ulterius, quod Nos, qui ad instar illius qui de sinu Patris pro pace et humani generis redemptione in uterum Matris Virginis descendere dignatus est, et cujus licet immeriti Vices gerimus in terris, pacem inter junctos Christi fideles quaerimus ac concordiam, et praesertim inter Partes hujusmodi, per quarum diffidium Fidei Orthodoxae innumerabilia, quod absit, discrimina, et per earum concordiam et conjunctionem fides ipsa non mediocriter dilatari, et inimici fidei quam plurimum opprimi possunt, hujusmodi etiam supplicationibus inclinati auctoritate Apostolica praesentium tenore declaramus ac volumus, quod dictae literae et in eis contenta praedictis Regi et Duci, eorumque adhaerentibus, subditis et sequacibus ac juribus praesudicium nullum afferant, sed jus eorum perinde prosequi et assequi valeant, ac si eadem literae minime emanassent, quodque per literas ipsas plus juris eisdem Magistro et Fratribus seu Ordini quam prius habebant, non acquiratur, sed antiquum cui libet ex Partibus tantummodo conserveatur. In contrarium facientibus non obstantibus quibuscunque. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam nostrae declarationis et voluntatis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et Beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus se noverit incursum. Datum Florentiae IX. Kalendas Augusti, Pontificatus nostri Anno secundo.

LXXXVIII.

Transumptum alterius Sententiae arbitraris per SIGISMUNDUM Imperatorem latae. Datum Vratislaviae Anno 1420. d. 4. Febr. *Ex Archivo Regni.* 1420.

Nos CONRADUS Dei Gratia & Apostolicae Sedis Episcopus Vratislaviensis: Notum facimus per hoc praesens publicum Transumptum quibus expedit universis. Quod constitutus coram Nobis Religiosus Vir Martinus Kempmacher, Marschallus supremus Ordinis Beatae Mariae Domus Teutonicorum Jerosolimitani, ac Ma-

ANNO 1420. Magnifici Domini Fratris Michaëlis Kochmeister prædicti Ordinis Magistri Generalis, & jam dicti Ordinis Procurator & Syndicus, prout de suo Procuracionis & Syndicatus mandato dixit constare publicis documentis quedam acta & aditata in causa, seu causis inter Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae, & alios sibi adherentes, ac Magistrum & Ordinem præfatos ab olim versa, & per Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Romanorum, Hungariæ Bohemiacque Regem per sententiam arbitralem decisa & terminata, in quatuor foliis pergamenis cum dimidio ad modum quaterni formati conscripta, in quibus inter cætera continentur duo Compromissa cum prorogatione ipsorum, & præfati Domini Romanorum, Hungariæ & Bohemiac Regis pronuntiatio super prædictis, nec non Sigillo Majestatis ipsius Domini Romanorum, Ungariæ & Bohemiac Regis in cordula sericea crocei & nigri coloris impendente sigillata, Nobis exhibuit & præsentavit, & quatenus prædicta acta & aditata transcribi, & in publicam formam redigi nostra auctoritate ordinaria, & decenti interpositione mediante mandato dignaremur, cum instantia debita postulavit, cum prædicta acta & aditata sine periculo amittendi ad alienas partes faciliter non possint deduci. Nos igitur CONRADUS Episcopus præfatus reputantes postulationem hujusmodi fore justam & consonam rationi, prædictis actis & aditatis ad Nos receptis, visis & diligenter inspectis, ac veris & sine suspitione esse repertis, ipsaque acta transcribi per Notarios publicos infrascriptos, & publicari, collatione etiam cum prædictis actis facta, mandavimus, volentesque & tenore præsentium auctoritate ordinaria decernentes, quod Transumpto hujusmodi in omnibus & per omnia ubique locorum tam in judicio, quam extra, plena fides adhibeatur, sicut originalibus actis & aditatis antedictis, quibus omnibus & singulis auctoritatem nostram ordinariam & decretum interposuimus & interponimus per præsentis. Sigillum vero prædictis actis & aditatis appensum magnum & rotundum de cera glauca & communi erat, in cujus Sigilli medio apparuit imago Regis coronati in folio mundi quasi sedentis, sceptrum in dextra, & pomum cum cruce in sinistra manibus tenentis, & circa quodlibet latus dictæ imaginis duo clypei, & circa quemlibet pedem unus clypeus apparebat, in superiori clypeo lateris dextri forma aquilæ cum extensis alis, ad modum volantis, & in inferiore clypeo dicti lateris forma leonis erecti: In superiore vero

clypeo lateris sinistri duce cruces, & in inferiore tres lineæ videbantur: in clypeo circa dextrum pedem forma leonis, & in clypeo circa sinistrum pedem præfatae imaginis tria capita leonum apparebant, clypei laterales extra ciborium supradictæ imaginis, & clypei circa pedes in ipso ciborio consistebant: Literæ circumferentiales sic legebantur: SIGISMUNDUS Dei Gratia Romanorum semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Serviæ, Hallicæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque Rex: Marchio Brandenburgensis: Nec non Bohemiæ, & Lucemburg Hæres: Tenores vero supradictorum aditatorum, de quibus supra fit mentio, sequuntur, & sunt tales:

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis feliciter Amen.

SIGISMUNDUS D. G. Romanorum Rex semper Augustus, ac Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Serviæ, Hallicæ, Lodomeriæ, Comaniæ, Bulgariæque Rex, Marchio Brandenburgensis nec non Bohemiæ & Lucemburgi Hæres: ad perpetuam rei memoriam. Notum facimus tenore præsentium universis harum notitiam habituris. Rex Regum, & Dominus Dominantium, Dominus immortalis, ille Imperator æternus inæstimabili sua providentia in Majestatis Cæsareæ Nos sublimem potentiam pro consolatione Christianæ Fidei, & Christianorum salute commodoque potenter crexit, ut ad instar Monarchiæ Cælestis ubi cuncta suavi, dulci & æterna pace subsistunt Imperialis, Augusta potentia, terrestri Imperii gubernet habenas, commissique officii tam fideliter, tamque prudenter indefinente studio, & quatenus possibilitas humanæ fragilitatis valet admittere, exerceat vires, ut terrena gubernatio cælestis regiminis considerationem pro suis viribus imitetur, sicque fiat, ut per vigilantis curam, & Celsitudinis Imperialis operationem pace orthodoxæ fidei cultores fruuntur, lites, bella, controversiæ & dissensiones tollantur de medio, & in pacis amcenitate suum in devotione recognoscant colere Creatorem. Sane cum inter Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniae Magnumque Ducem Lithvaniæ, Fratrem nostrum carissimum, ac Illustres Principes, ALEXANDRUM alias WITODUM Majorem Ducem Lithvaniæ, & JOHANNEM & SEMOVITUM Duces Mazoviæ ex una, & Venerabilem MICHAËLEM KOCHMEISTER, Ordinis Hospitalis Sanctæ Mariæ Domus Theutonicorum Jerosolymitani Magistrum Generalem, ipsiusque Præceptores & Ordinem, parte ex altera, diu-

ANNO 1420. tius contracta & suborta fuisset guerrarum & litium gravis materia, ex qua agnovimus Christiano populo pericula & caedes innumeras minari, Nos, qui gubernacula S. R. I. ex dispositione Divina ad servitium Christiani populi assumpsimus in humeros nostros, & cum nostri penitus interfit obviare scandalis, sedare lites, bella suppressere, seditiones succindere, defensiones excludere, pacique & amcenæ tranquillitati fidelium undecunque intendere vigilanter, præmissa omnia in animo nostro sanius revolventes, studiis necessariis & opportunis implorato auxilio Divino, quibus tam gravia tamque pestifera genti fidelium pericula sopire, & de medio tollere valeremus, salutifera & honesta media, & non absque gravi personæ nostræ labore tenuimus, per quorum considerationem Pars utraque in Nos, tanquam Romanum ac Hungariæ, Dalmatiæ &c. Regem, Judicem, Arbitrum, Arbitratorem & amicabilem Compositorem de alto & basso compromisit, quorum Compromissorum primi videlicet series sequitur in hæc verba:

„ WLADISLAUS D. G. Rex Poloniæ, Lithvaniæque Princeps Supremus & Hæres Russiæ. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, quomodo defensiones, bella, guerras, lites, rumores, questiones & odia volentes evitare, ad pacem adspirare, & in quietis dulcedine pacis colere Auctorem de justitia, æquitate, juris cultura, fide & peritia Serenissimi Principis Domini SIGISMUNDI Romanorum & Ungariæ Regis, Fratris nostri carissimi, quibus multipliciter illustratur, plene confidentes, in ipsum de alto & basso, dolo & fraude quibuslibet cessantibus, nostro et Illustrium Principum Dominorum ALEXANDRI alias WITOUDI Magni Ducis Litvaniæ, Fratris nostri carissimi, JOANNIS & SEMOVITI Ducum Mazoviæ, Coadjutorum & subditorum nostrorum nominibus compromissimus & compromittimus per præfentes, & hujusmodi Compromissi pro bono pacis & concordie sponte in se recipientem tanquam in Arbitrum, Arbitratorem & amicabilem Compositorem, de, & super omnibus & singulis Terris, castris, fortalitiis, grenitiis, limitibus, litibus, defensionibus, discordiis, displicentiis, controversiis, rancoribus, odiis, pactorum stipulatorum, contractuum, federatum, & pacis perpetuæ læsionibus, conceptorum, susceptorum, promissorum & stipulatorum, jurium, libertatum & privilegiorum, litterarum violationibus, diffamationibus, infamationibus, detractionibus, gravaminibus, interesse, dam-

nis, impensis & expensis, & generaliter ANNO 1420. super omnibus & singulis actionibus, obligationibus, juribus, quaerelis, concordiis, tam in Thorun, quam alibi, quomodocunque petitionibus & aliis rebus ac questionibus quibuscunque præteritis & præsentibus inter Nos ex una, & Venerabilem Fratrem MICHAËLEM KOCHMEISTER Magistrum Generalem Ordinis Cruciferorum de Prussia, & ipsius Ordinem ex altera parte quomodolibet factis, motis & exortis, dantes & concedentes eidem Domino SIGISMUNDO Romanorum & Ungariæ Regi plenam & omnimodam potestatem, quod possit summarie, simpliciter & de plano, sine strepitu & figura judicii lites, controversias, contentiones, defensiones, displicentias, questiones, & quascunque causas præteritas & præfentes inter Nos & prædictum Magistrum & Ordinem quomodolibet exortas, ut præfertur, & omnia alia contingentia & dependentia ex eisdem audire, & legitime examinare, & in & super omnibus & singulis declarare pro sua libito voluntatis, quibuscunque horis & temporibus, diebus feriatis vel non feriatis, Partibus præsentibus vel absentibus, vocatis vel non vocatis, juris ordine et solemnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim diffiniendo, ordinando, arbitrando, componendo, vel alias quomodolibet denuo faciendo, pro ut sibi melius videbitur expedire, infra hinc & Festum S. Michaëlis Archangeli proximum inclusive, prolataque corrigere, declarare & interpretari præfatus Dominus SIGISMUNDUS Romanorum & Ungariæ Rex valeat, qualiscunque ex eis dubietas vel obscuritas imminet inter Partes, nostram videlicet & Magistri ac Ordinis prædictorum, promittentes pro Nobis ac suprædictis Principibus Dominis ALEXANDRO alias WITOUDO M. Duce Lithvaniæ, JOHANNE & SEMOVITO cæterisque Coadjutoribus nostris & subditis bona & sincera fide, absque dolo & fraude arbitrium, laudum, ordinationes, concordiam & compositionem amicabilem, & quicquid super præmissis & quolibet præmissorum idem Dominus SIGISMUNDUS Romanorum & Ungariæ Rex duxerit faciendum, acceptare, ratificare, emologare, ratum & gratum habere & servare, ac eis parere ac acquiescere, nec non in aliquo contravenire de jure vel de facto, quoquo modo, nec unquam a pronuntiatione, sententia, ordinatione & concordia, per dictum Dominum SIGISMUNDUM Regem faciendis, appellare, et super nostris vel ipsorum aliquo recurrere ad

ANNO
1420.

ad arbitrium boni Viri, aut ea petere revocari vel moderari, nec ratione personæ dicti Domini SIGISMUNDI Regis Arbitri, Arbitratoris & amicabilis Compositoris, nec ratione rerum, de, & super quibus compromissimus, vel alia ratione Nos opponemus contra dictum Compromissum, vel contra dictam sententiam, ordinationem, pronuntiationem & concordiam dicti Domini SIGISMUNDI Romani & Hungariæ Regis qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat suum arbitrium, vel sua mandata, sive fervet juris ordinem, sive prætermittat, sub pœna per eundem Dominum SIGISMUNDUM Regem Arbitrum & Arbitratorem apponenda & vallanda, quæ quidem pœna apponenda & vallanda litteris committatur & exigatur, quotiens contra prædicta vel aliquod prædictorum ventum, factum, non obtemperatum aut non paritum fuerit per se, vel per alium vel alios quoquo modo, qua pœna commissa & exacta, semel vel pluries soluta vel non soluta aut exacta, nihilominus omnia & singula præmissa in sua semper remaneant firmitate. Renuntiantes insuper omnibus appellationibus, ac omni auxilio Juris Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum allegationibus, ac cæteris beneficiis juris, facti & Patriæ Legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum prædictum, ac omnibus, quæ hujusmodi Compromisso possint objici vel opponi, & specialiter clausulis, punctis et conditionibus in quibuscunque pactionibus, literis, fœderibus, concordatorum contractibus, expressis, positis, et aliis in contrarium facientibus quibuscunque, harum, quibus Sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum Caschoviæ 8. d. Mensis Maji Anno Domini M. CCCC. XIXo. "

Tenor vero secundi Compromissi sequitur, et est talis:

„ Nos Frater MICHAEL KOCHMEISTER, Ordinis Hospitalis S. Mariæ Domus Teutonicorum Hierosolymitani Magister Generalis præsentibus, consentientibus et assistentibus Nobis Reverendis in Christo Patribus, Johanne Warmiensi, Johanne Culmensi, Gerardo Pomezaniensi Dei et Apostolicæ Sedis Gratia Episcopis, et Venerabilibus Fratribus Henrico de Nockerwitz Magno Commendatore, Martino Kempmacher Mareschalco supremo, Paulo de Rudorff in Christburg, Ulrico Czenger in Thorun, Johanne Seelbach in Mewa, Binando Brendel in Grudenitz, Commendatariis et Consiliariis Ordinis nostri, significamus

tenore præsentium quibus expedit universis, quomodo dissensiones, bella, guerras, lites, rancores, quaestiones et odia volentes evitare, ad pacem aspirare, et in quietis dulcedine pacis colere Auctorem, de justitia, æquitate, juris cultura, fide et peritia Serenissimi Principis, Domini nostri SIGISMUNDI Romanorum et Ungariæ etc. etc. Regis, Domini nostri Gratiosissimi, quibus multipliciter illustratur, plene confidentes, in ipsum absentem tanquam præsentem de alto et basso, dolo, fraude quibuslibet cessantibus, nostri et dicti Ordinis Coadjutorum, adhærentium et subditorum nostrorum nominibus compromissimus et compromittimus per præsentem tanquam in Arbitrum, Arbitratorem et amicabilem Compositorem, ac ei super omnibus et singulis causis, terris, fortaliis, greniciis, limitibus, litibus, dissensionibus, discordiis, displicentiis, controversiis, rancoribus, odiis, pactorum stipulatorum, contractuum, fœderatorum et pacis perpetuæ læsionibus, conceptorum, susceptorum, promissorum et stipulatorum jurium, libertatum, privilegiorum, literarum violationibus, greniciis, diffamationibus, infamationibus, detractionibus, gravaminibus, interesse, damnis, impensis et expensis, et generaliter super omnibus actionibus, obligationibus, juribus, quaerelis, concordiis, tam in Thorun, quam alibi, quomodocunque petitionibus, aut aliis rebus ac quaestionibus quibuscunque præteritis et præsentibus inter Nos, Ordinem nostrum, adhærentes, coadjutores et subditos ex una, et Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Regem Poloniæ, Lituaniæ que Principem Supremum, et Hæredem Russiæ etc. Illustresque Principes et Dominos, Dominos ALEXANDRUM alias WITOLDUM Magnum Ducem Lituaniæ, JOANNEM et SEMOVITUM Duces Mazoviæ etc. ejusque adhærentes, coadjutores et subditos partibus ex altera, quibuslibet factis, motis et exortis, dantes et concedentes eidem Domino nostro SIGISMUNDO Romanorum et Ungariæ Regi plenam et omnimodam potestatem, quod possit summarie, simpliciter et de plano, sine strepitu et figura judicii lites, controversias, contentiones, dissensiones, quaestiones, et quascunque causas præteritas et præsentem inter Nos Magistrum et Ordinem et alios præfatos, et Serenissimum Dominum Regem Poloniæ et socios suos quomodolibet subortas, ut præfertur, et omnia alia contingentia et dependentia ex eisdem audire, et legitime examinare, et in, et super omnibus et singulis declarare pro suæ libito voluntatis, quibuscun-

ANNO 1420. que horis et temporibus, diebus feriatis vel nonferiatis, Partibus praesentibus vel absentibus, vocatis vel non vocatis, juris ordine et solemnitate servatis vel non servatis, verbo vel in scriptis, stando vel sedendo, simul vel divisim diffiniendo, ordinando, arbitrando, componendo, vel alias quomodolibet denuo faciendo, prout sibi melius videbitur expedire, infra hinc et Festum S. Michaelis Archangeli proximum inclusive, prolataque corrigere, declarare et interpretari, praefatus Dominus noster SIGISMUNDUS Romanorum et Ungariae Rex valeat, qualiscunque ex eis dubietas vel obscuritas imminet inter Partes, nostram et dicti Ordinis videlicet, et Serenissimi Domini Regis Poloniae praefati, promittentes pro Nobis, Ordine nostro et Successoribus nostris, adhaerentibus, coadjutoribus et subditis nostris bona et sincera fide, absque dolo et fraude arbitrium, laudum, ordinationem, concordiam et compositionem amicabilem, et quidquid super praemissis et quolibet praemissorum Dominus noster SIGISMUNDUS Roman. et Hung. Rex duxerit faciendum, acceptare, ratificare, emologare, ratum et gratum habere et servare, ac eis parere ac acquiescere, nec in aliquo contravenire de jure vel de facto quoquo modo, nec unquam a pronuntiatione, sententia, ordinatione et concordia, per dictum D. nostrum SIGISMUNDUM Regem facienda appellare, et super his vel ipsorum aliquo recurrere ad arbitrium boni Viri, aut ea petere revocari vel moderari, nec ratione personae dicti Domini nostri SIGISMUNDI Regis, Arbitri, Arbitratoris et amicabilem Compositoris, nec ratione rerum de, et super quibus promittimus, vel alia ratione Nos opponemus contra dictum Compromissum, vel contra dictam sententiam, ordinationem, pronuntiationem et concordiam dicti Domini nostri SIGISMUNDI Romanorum et Ungariae Regis, qualitercunque procedat, vel qualitercunque proferat suum arbitrium vel sua mandata, sive servet juris ordinem, sive praetermittat, sub poena per eundem Domin. nostrum SIGISMUNDUM Regem, Arbitrum et Arbitratorem apponenda et vallanda, quae quidem poena apponenda et vallanda totiens committatur et exigatur, quotiens contra praedicta vel aliquod praedictorum ventum, factum, non obtemperatum aut non paritum fuerit, per se vel per alium seu aliquos quoquo modo, qua poena commissa et executi, semel vel pluries soluta vel non soluta aut exacta, nihilominus omnia et singula promissa in sua semper maneat fir-

mitate: renuntiantes in super omnibus appellationibus, ac omni auxilio Juris Canonici vel Civilis, omnibus exceptionibus, membranarum, allegationum, rationum, ac caeteris beneficiis juris, facti, et Patriae legibus seu consuetudinibus, quibus possemus facere vel venire contra Compromissum praedictum, ac omnibus, quae hujusmodi Compromisso possint obijci vel opponi, et specialiter clausulis, punctis et conditionibus in quibuslibet pactationibus, literis, foederibus et concordationum contractibus praeteritis, expressis et positis, et aliis in contrarium facientibus quibuscunque, harum, quibus Sigillum nostrum appensum est, quas per vos Notarios infra scriptos subscribi mandamus, testimonio literarum. Datum et actum in suburbio Castrij Grudentz Dioc. Culmensis sub Anno a Nativitate Domini 1419. Indi. 12. Pontificatus vero Sanctissimi Domini nostri MARTINI Papae V. anno 2. regnante Serenissimo et Inviectissimo Domino nostro, Domino SIGISMUNDO Dei Gratia Romanorum Rege semper Augusto, die vero Mercurii 19. Mensis Julii, hora 9. vel quasi: praesentibus ibidem Venerabilibus, Spectabilibusque et strenuis D. Thoma Fratre Walden S. Theol. Doctore, Priore Provinciali Ordinis B. M. Genitricis Dei de Monte Carmelo in Regno Angliae, et Artongo Clux Milite, Consiliario Serenissimi et Inviectissimi Domini nostri, Domini HENRICI V. Regis Franciae et Angliae, Ambassiatoribus: Fratre Conrado Ernst de Tremonia, S. Theol. Baccalaureo Ord. B. M. praedicti; Conrado Nimptsch de Steffanshayn Milite Vrat. Dioc. et Nicolao Kottwitz: Castellano de Santok Misenf. Dioc. testibus ad praemissa vocatis specialiter et rogatis. “

In quo quidem Compromisso Notarii publici infrascripti, videlicet: Antonius Bartomaei Franchi de Pisis, Johannes Luchini de Canunchiis Clericus Cremonensis, Antonius Gvidonis Clericus Avenionensis, Johannes Tollner Clericus Leodiensis Dioc. cum suis nominibus propriis, et eorum signis solitis et consuetis in vim testimonii omnium in Compromisso expressorum fuerunt subscripti. Verum stantibus et durantibus Compromissis supra dictis in sui roboris firmitate, Nobisque in remotis contra Turcas laborantibus, sic quod consideravimus Nobis tempus deficere, in quo debebamus juxta tenores Compromissorum inter Partes praedictas expedire, ne tampii, tamque salutiferi inchoati operis profectus cassaretur, pro ulteriore dilatione apud Partes praedictas instare, quam etiam

ANNO 1420. etiam dilationem volente Altissimo juxta votorum nostrorum seriem reportavimus in effectu, quarum quidem dilationum tenores, primæ videlicet sequitur, & est talis:

„VLADISLAUS D.G. Rex Poloniæ, Littuanixque Princeps Supremus & Hæres Russiæ &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, quod cum nuper Nos pro Nobis, ac nomine Illustris Principis Domini WITOUDI Magni Ducis Littuanix, ac aliorum Dominorum Prælatorum & Baronum, adhærentiumque & coadjutorum nostrorum, super omnibus injuriis, displicentiis, damnis, terris, castris, limitibus, & ex eis emergentibus, ac controversiis, quas habemus cum Magistro Generali ac toto Ordine Cruciferorum de Prussia compromisimus in plenissima forma in Serenissimum Principem ac Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Romanorum Regem semper Augustum, ac Hungariæ, Bohemiæ &c. Regem, Fratrem nostrum carissimum cum potestate pronunciandi usque ad Festum S. Michaëlis proxime futurum, & non ultra, prout in litteris nostris desuper confectis plenius continetur: attendentes brevitatem temporis quod restat, & multitudinem gravissimorum negotiorum, quæ habet præ manibus idem Frater noster carissimus Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Rex præfatus, & ad ipsius instantem requisitionem, ac ne videamur aut justitiam fugere, aut guerram desiderare, qui semper pacem optamus, terminum ipsum cum eadem potestate & iisdem omnino clausulis, punctis, conditionibus & articulis, qui & quæ in Compromisso nostro comprehenduntur & de verbo ad verbum continentur, usque ad Festum Epiphaniæ proxime futurum inclusive, quæ tum ad Nos & Partem nostram pertinet, iisdem nominibus harum fide prorogamus, quibus Sigillum nostrum est appensum testimonio literarum. Actum & datum in Leopoli d. 26. Mensis Sept. An. Domini 1419.“

Tenor vero secundæ dilationis est talis:

„Nos Frater MICHAËL KOCHMEISTER Ordinis B. Mariæ Domus Teutonicorum Jerosolymitani Magister Generalis: Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis: Quod cum nuper Nos pro Nobis, totoque Ordine nostro, ac nomine aliorum Dominorum Baronum, adhærentium & Coadjutorum nostrorum super omnibus injuriis, displicentiis, damnis, terris, castris, limitibus, & ex eis e-

mergentibus, ac controversiis, quas habemus cum Serenissimo Principe ac Domino, Domino VLADISLAO Rege Poloniæ, ac Illustri Principe Domino ALEXANDRO alias WITOUDO Magno Duce Littuanix, compromiserimus in plenissima forma in Serenissimum Principem ac Dominum Dominum SIGISMUNDUM Romanorum Regem semper Augustum, ac Hungariæ, Bohemiæ &c. &c. Regem, Dominum nostrum gratiosissimum, cum potestate pronuntiandi ad Festum S. Michaëlis proxime futurum, & non ultra, prout in litteris nostris desuper confectis plenius continetur, attendentes brevitatem temporis, quod restat, & multitudinem gravissimorum negotiorum, quæ habet præ manibus idem Serenissimus Princeps & Dominus, Dominus SIGISMUNDUS Romanorum, Hungariæ & Bohemiæ Rex, & ad ipsius instantem requisitionem, ac ne videamur aut justitiam fugere, aut guerram desiderare, qui semper pacem optavimus, terminum ipsum cum eadem potestate ac eisdem omnino clausulis, punctis, conditionibus & articulis, qui & quæ in Compromisso nostro comprehenduntur, & de verbo ad verbum continentur, usque ad Festum Epiphaniæ proxime futurum inclusive quantum ad Nos & partem nostram pertinet, eisdem nominibus harum serie prorogamus, quibus sigillum nostrum est appensum, quas etiam per Notarios infra scriptos subscribi mandavimus, testimonio literarum. Datum & actum in Castro Thorun Culmensis Diœc. A. D. 1419-Indict. 12. d. vero 24. Mensis Sept. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini, Domini MARTINI, Divina Providentia Papæ V. Anno ejus 2. Præsentibus ibidem Prudentibus & Circumspectis Viris Joanne Huxer, Alberto Rote, Johanne de Missa, Hermanno de Linda, Magistris Civium Oppidi Thorun Culmens. Diœc. testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.“

In qua quidem litera dilationis secundæ Notarii publici infra scripti, videlicet, Antonius Bartolomei, Franchi de Pisis, & Joannes Steniken de Bartenstein, Clericus Varmiensis Diœces, cum suis nominibus propriis, & signis solitis & confectis in vim & testimonium omnium in dilatione secunda expressorum fuere subscripti.

Porro litterarum præmissarum, & omnium coram Nobis productorum tenoribus diligenter inspectis, examinatis & fundamentaliter intellectis, ad arbitrium, laudum, pronuntiationem & amicabilem compositionem, Partium prædictarum

ANNO 1420. rum, oculos nostræ considerationis tam pie, tamque necessarie convertendo, executioni assumpti oneris adeo intendere curavimus, ut Partes ipsæ & earum subditi perpetua pace, qua nihil gratius, potirentur in æternum, auxilio quoque Divino implorato, sacro, maturo & debito super hoc Prælatorum, Principum, Comitum, Baronum, Procerum, Nobilium, Fidelium nostrorum, tam Spiritualium, quam Sæcularium Personarum accedente consilio, auctoritate Nobis in hac parte penitus attributa inter Partes prædictas in Dei nomine pronuntiavimus, laudavimus, amicabiliter composuimus, arbitrati sumus, declaravimus & diffinivimus modo subsequente: Christi nomine invocato, de cujus ore rectum procedit iudicium, per hoc nostrum præfens arbitrium, laudum, pronuntiationem, diffinitionem, declarationem, & amicabilem compositionem inprimis pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod tam subditos Serenissimi Principis Domini VLADISLAI Regis Poloniæ, Fratris nostri carissimi, & Regni ipsius, ac Illustrium Principum Dominorum WITOU DI Magni Ducis Litvaniæ, & JOHANNIS & SEMOVITI Masoviæ Ducum, subditorum suorum & coadjutorum, quam etiam Venerabilis MICHAËLIS KOCHMEISTER Magistri Generalis Ordinis prælibati, ac etiam Ordinis ipsius, atque subditorum & coadjutorum, quam alios venientes, transeuntes undique per pontes, loca, terras & aquas quascunque liceat libere sine impedimento ac molestia aliqua ire, perambulare, merces & alia quæcunque ducere, quo maluerint, prout antiquitus extitit consuetum, sub pœna ultra satisfactionis injuriam, & damnorum illatorum, Parti contrafacienti decem millia marcarum argenti puri tollenda, & applicanda pro tertia parte Cameræ Apostolicæ, pro alia tertia parte Fisco Imperiali, & pro alia tertia parte Parti prædictæ seu servanti, totiens committatur, quotiens contra prædicta factum vel ventum fuerit, & pœna soluta vel non exacta, prædicta omnia & singula in suo esse & robore salva maneant: Item pronuntiamus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod unio fœderis perpetui ante Thorun initi inter eosdem Dominos Regem Poloniæ, Duces WITOU DUM, JOHANNEM & SEMOVITUM,

& eorum focios, coadjutores & adherentes, ac Magistrum & totum Ordinem ANNO 1420, Cruciferorum, ipsorumque subditos, coadjutores & adherentes supradictos, mutuo consensu Partium præfatarum celebrata, in qua per expressum cautum est, quod per nullas penitus dissensiones violetur, inviolabiliter observetur, ipsam volumus, decernimus & mandamus perpetuo valituram, & si contigerit, quod absit, quod per aliquam Partium fuerit contraventum, nolumus propterea dictam concordiam esse ruptam, nec in aliqua sua parte violatam, sed ipsam in suo robore perpetuo remanere: Item pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & compositionem amicabiliter in his scriptis sententiamus, quod confinia termini, limites seu grenitiæ Terrarum Pomeraniæ, Culmens. & Michalovienf., & Castrum Nessaw cum omnibus pertinentiis, & attinentiis suis stent & permaneant, sicut fuit ordinatum per concordias factas per Serenissimos Principes CAROLUM & JOHANNEM Ungariæ & Bohemiæ Reges, & per concessionem, donationem & renuntiationem CASIMIRI Regis Poloniæ, ipsiusque Prædecessoris, & per concordiam factam ante Thorun, & per sententiam nostram Budæ latam; Item pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod Magister & Ordo Cruciferorum prædicti dent & solvant, & dare & solvere teneantur, & debeant præfato Serenissimo Regi Poloniæ pro reparatione Castri Slotoriæ 25. M. florenorum auri boni Hungaricalis vel Ducatorum infra duos annos proxime futuros, videlicet medietatem in Festo Beati Georgii proxime futuro, & aliam medietatem in Festo prædicto anni subsequentis; Item pronuntiamus, laudamus, amicabiliter componimus, arbitramur, declaramus & diffinimus, ac per hanc nostram arbitramentalem sententiam & amicabilem compositionem in his scriptis sententiamus, quod Magister Generalis & Ordo præfati teneantur & debeant destrui & demoliri facere Castrum Lubitz cum molendino, quod est in Drawantia, anno infra sex menses proxime futuro, a die dati præsentium continue computandos: ita, quod aqua habeat cursum & meatum suum, sicut habebat ante constructionem dicti Castri & molendini: Item pronuntiamus & laudamus ut supra,

ANNO 1420. pra, quod limites & confinia inter Ducatum Masoviae & Dominium Ordinis Prutenorum sint & remaneant secundum Litteram Domini Ludolphi Koenig tunc Magistri Ordinis praelibati, quam quidem Litteram validam pronuntiamus, ac eidem tam in iudicio, quam extra esse fidem indubiam adhibendam, ac si sigillata fuisset sigillo authentico Magistri & Ordinis praelibati, cujus quidem Litterae tenor sequitur, & est talis:

„ *In Nomine Domini Amen.*

Ut major fides gestis adhibeatur negotiis, expedit, ut conscriptione litterarum, quae veritatem continent, testimonium lucide roborentur: ea propter noverint universi praesentes & posterius praesentium notitiam habituri: Quod Nos Frater LUDOLPHUS KOENIG, Ordinis Fratrum & Hospitalis S. Mariae Domus Teutonicorum Hierosolimitani Magister Generalis omnem materiam ambiguitatis et dissensionis, quae inter Inclitum Dominum SEMOVITUM Ducem Masoviae et Dominum Wisnensensem ex una, Nosque et Fratres nostros ac Ordinem parte ex altera vertebatur ex parte greniciarum inter Terras ejusdem D. Ducis et nostras ac Ordinis, amputare et decidere cupientes, antedictas grenitias, accedente unanimi consensu et bona voluntate praefati Domini Ducis, nostraque et Fratrum nostrorum, distrinximus in hunc modum: videlicet primo incipiendo a vado in Prutenico Singubraff, et in Polonico Szigerz nominato, demum descendendo fluvium Orrirz usque ad sylvam dictam Raduka, inde ulterius, et tenendo sylvam a sinistris, quae tota manet in parte Fratrum usque ad finem dictae sylvae, et ulterius procedendo directe usque ad fluvium dictum Vincenta ubi influit Pissam, deinde majorem rivulum ejusdem fluvii Vincenta ascendendo usque ad locum, ubi idem fluvius ortum habuit, deinde usque ad originem dicti rivuli dicti Hoyna, et ab ipso flumine quanto directius ire potest ad vadum Likke, et abinde directe eundo usque ad fluvium dictum Bobra, eundem fluvium Bobra ascendendo usque ad locum, ubi dictus fluvius ortum habet, volentes praedictas grenitias per Nos, Fratres et Successores nostros perpetuis temporibus inviolabiliter observari. In quorum omnium testimonium, et certitudinem firmiorem praesentes dedimus appensione sigilli nostri roboratas. Datum et actum Anno Domini M. CCC, XLIII. Sabbato proximo ante diem B. Martini Confessoris. Hujus rei testes sunt Honorabiles et Religiosi Fratres, Viri nostri in DEO

dilecti, Henricus de Boventen Magnus ANNO 1420. Commendator, Theodoricus de Spira Commendator in Thorun, Henricus de Menz Commendator in Hostenrode, Joannes Commendator in Goluba, Becko Commendator in Schonenfe, Petrus de Muro Advocatus de Neumarckt, Dominus Henricus Sambienfis Ecclesiae Canonice, noster Capellanus, Henricus de Lewenstein, Helwardus Griffes, Henricus de Koenigsfeld, Joannes de Falkenstein Socii nostri, Paulus et Joannes Notarii nostri, et quam plures alii fide digni, Fraterque Johannes Provisor in Morin etc.

Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod omnes captivi hinc inde libere relaxentur, et pristinae libertati restituantur infra tres menses proximos, et omnes obligationes, fidejussiones et iuramenta per dictos captivos, aut aliquem ipsorum, aut pro eis factas, seu praestitas et praestita, exnunc cassamus, et irritamus, et nullius volumus esse roboris et momenti: Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod de Terris Prussiae et Samogitiae dispositio concordiae ante Thorun facta debet remanere in suo robore, hoc modo videlicet, quod Domini de Prussia inter fluvium Memel et indagines Samogitarum debeant possidere a fluvio Rodan descendendo usque ad Castrum Memel inclusive et mare. Dux autem WITOUDES debet possidere totam Terram Samogitarum, etiam cum illa, quae est inter indagines et flumen Memmel, incipiendo ab indaginibus usque ad caput fluminis Rodan, et procedendo recto tramite, sicut intrat idem fluvius in Memmel, et ultra Memmel per transversum fluminis similiter recto tramite ad quinque milliaria in latitudine per terram vocatam Suderland, alias Jettoem, et in longitudine usque ad Lituaniam includendo semper ab utraque parte dictum fluvium Memmel usque ad vitam dictorum Regis et Ducis, juxta dispositionem concordiae initae ante Thorun: Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod neutra Partium praedictarum debeat aedificare, vel aliquod aedificium erigere in terris praedicto modo Dominis de Prussia, ac Domino Lituaniae Duci commissis usque ad vitam dictorum Regis WLAADISLAI et Ducis WITOUDE. Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod Partes praedictae inter se remaneant boni et veri amici, ut decet veros Christianos, et altera ab alterius offensis et injuriis abstineant omnino sub poenis praedictis. Item remittimus omnes injurias, offensiones atque damna hinc inde quocun-

ANNO 1420. cunque modo facta, commissa et illata, et pro remissis haberi volumus et mandamus: ita quod neutra Partium possit aliquid petere occasione praedictorum, imo absolviimus et liberamus utramque Partem ab ipsis, et quibuslibet ipsorum super ipsis perpetuum silentium Partibus imponentes: Item pronuntiamus et laudamus ut supra, quod si quae dubia in posterum ex hac nostra sententia, arbitrio vel arbitramento oriatur in praemissis vel aliquo quo praemissorum, eorundem declaratio et interpretatio ad Nos spectet. et illorum declarationem, interpretationem ac potestatem declarandi & interpretandi Nobis in posterum reservamus: Item laudamus et pronuntiamus, quod praedicta omnia et singula, et quodlibet praemissorum dictae Partes inter se, et sibi invicem facere, observare, manutenere, et attendere teneantur et debeant, prout superius continetur, et e contrario facere, vel venire ad poenam X. M. Marcarum puri argenti in quolibet articulo praesentis sententiae nostrae, cui contrafactum fuerit vel contraventum in aliquo qualibet vice, ut supra applicanda, et poena soluta vel non, praedicta omnia et singula in suo esse et robore salva volumus remanere: Item laudamus, sententiamus et condempnamus praefatum Dominum Regem Poloniae ad tradendum et restituendum Castrum Jesnik dictis Prutenis infra duos menses proxime futuros sub poena praedicta. Ita pronuntiamus, dicimus et laudamus ut supra, reservata Nobis super praemissis in posterum declarandi et interpretandi, si opus fuerit, plenaria potestate: lata, lecta et in scriptis sententialiter promulgata sunt haec praesentibus Rev. in Christo Patribus Dominis Jacobo Spoletano, et Ferdinando Luccensi Episcopis, Sanctissimi Domini nostri Summi Pontificis Domini MARTINI Papae V. Nuntiis, Domino Bartolomaeo Archiepiscopo Mediolanensi, Georgio Patavienfi Imperiali Cancellario, Conrado Wratislaviensi, Joanne Brandenburgensi Episcopis, et Egregio Magistro Joanne Stonkes Legum Doctore, Serenissimi Principis Domini HENRICI Franciae Angliaeque Regis Ambassiatore, ac Illustribus Principibus Alberto Duce Saxoniae, S. R. I. Archi-Mareschallo, et Friderico March. Brandenburg. ejusdem S. I. Archi-Camerario et Burggravio Norimbergensi, Principibus Electoribus; nec non Henrico Comite Palatino Rheni, et Duce Bavariae, Joanne de Ratibor, Przimckone de Tropparo, Ludovico de Brenga et de Lignitz, Joanne de Münsterberg, Rampoldo de Glogovia majori,

ANNO 1420. Conrado dicto Kantner de Olsna, et Ruperto ac Wenceslao de Lüben, Ducibus Sleziae Principibus; ac Spectabilibus et Magnificis Ludovico Comite de Oettingen Imperiali Magistro Curiae, Nicolao de Gara Regni Hungariae Palatino, Georgio Eustachio Comite Solien. Joanne Comite de Meidburg, nec non Nobilibus Henrico de Lippa Mareschalco, et Alberto de Coldiz Magistro Camerae Regni Bohemiae, Henrycko Bercka dicto Hlawatz Capitano Golicen. Baronibus, Alberto Schenck de Seyda, Nicolao de Rechenberg, Nicolao de Ribenitz, Joanne de Parchwitz, Nicolao Stibitz Militibus, et aliis fide dignis in praedictae pronuntiationis testimonium requisitis. In cujus rei evidentiam, et perpetui roboris firmitatem praesentem nostram pronuntiationem, laudum, amicabilem compositionem, arbitrium, arbitramentum, declarationem, arbitramentalem sententiam, et amicabilem compositionem Sigillo nostrae Majestatis iussimus communiri. Datum Wratislaviae Anno Domini M. CCCC. XX. Romani Regni IX.

In cuius rei testimonium praedicta acta & aditata sic fieri, & per Notarios publicos infra scriptos transcribi, & publicari & subscribi mandavimus, nostrisque Sigilli appensione iussimus communiri. Datum & actum in domo habitationis nostrae apud Ecclesiam nostram Wratislav. Anno Domini M. CCCC. XX. Indictione XIII. die vero 4. Febr. hora 3, vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, D. MARTINI Divina Providentia Papae V. Anno 3. Praesentibus ibidem Venerabilibus & Discretis Viris Dominis Henrico Krompach Praecentore, Ecclesiae Wratislaviensis. Joanne Rasonis in Olsna, Petro Milite in Militisch Plebanis, Henrico Stampé Capellano nostro, Davide Rosenfeld Cive Wratislav. & quam pluribus aliis fide dignis testibus ad praemissa vocatis & rogatis in testimonium praemissorum.

LXXXXIX.

Donatio Nieschoviensis arcis cum quatuor villis facta Cruciferis a CONRADO Duce Masoviae & Cujaviae sub Transumpto Episcopi Pomesaniensis. Actum in Capella Castri Rosenburg An. 1421. Pontificatus MARTINI Papae V. Anno quarto. Ex Originali.

ANNO 1421. **N**os Frater ERCHARDUS Dei et Apostolice Sedis Gratia Episcopus Pomezan. notum facimus per hoc præfens publicum Transumptum quibus expedit universis. Quod constitutus coram Nobis Religiosus Vir Frater Gregorius de Bischofsvada nostræ Pomezaniensis Diœcesis, Magnifici et Religiosi Domini Fratris MICHAELIS KOCHMEISTER Ordinis B. Mariæ Theutonicorum Magistri Generalis Capellanus, ac ejusdem et sui Ordinis ad infra-scripta prout et Syndicus constitutus, prout de hoc Nobis plenam fecit fidem, quasdam literas authenticas Domini CONRADI quondam Ducis Mazoviae duobus sigillis in filis sericeis impendentibus sigillatas sanas et integras, non vitiatas, non cancellatas, sed omnibus prorsus vitio et suspicione carentes Nobis exhibuit et præsentavit. Conquæstusque magno subjacere periculo, si hujusmodi literæ propter vetustatem earum, et viarum diversa discrimina de loco ad locum deduci debeant, quoties ad probandum Ordinis sui justitiam super contentis in eisdem necessitas exigeret, unde Nos cum instantia debita requisivit, quatenus easdem literas cum decreti intrapositione de verbo ad verbum transcribi et publicari per Notarios infra-scriptos mandare auctoritate ordinaria dignaremur. Justis igitur ipsius petitionibus rationabiliter annuentes easdem literas ad nos recepimus, ipsasque per Notarios infra-scriptos transcribendas, transumendas ac publicandas, quantum de jure potuimus, decrevimus, et facta diligenti auscultatione de literis originalibus ad Transumpta, auctoritate nostra ordinaria eisdem in judicio et extra ubique locorum standum decrevimus et decernimus per præfentes. Sigillum vero primum prædictis literis appensum de cera communi oblongum erat, in cujus medio imago ejusdem Episcopi Infulati sedentis, et in dextra baculum pastorem, in sinistra manibus librum tenentis videbantur, literæ circumferentiales dicti sigilli legi non poterant propter vetustatem. Secundum sigillum jam dictæ literæ appensum de cera communi rotundum erat, in cujus medio imago cujusdam armigeri in equo quasi sedentis, in dextra frenum et in sinistra manibus vexillum tenentis apparebat, literæ vero circumferentiales dicti Sigilli sic legebantur: S. CONRADI DUCIS MASOVIÆ ET CUJAVIÆ. Tenor vero prædictarum literarum sequitur, et est talis:

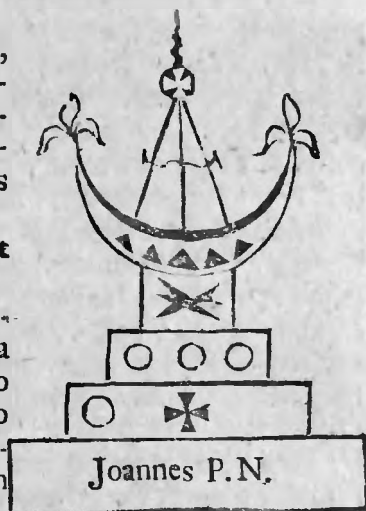
Tom. IV.

In Nomine Sanctæ & Individuæ ANNO 1421.
Trinitatis.

Ego CONRADUS Divina miseratione Dux Mazoviae et Cujaviae etc. *Vide pag. 10. hujus Tomi ad Ann. 1230.*

In quorum omnium et singulorum veritatis testimonium præmissorum hoc præfens publicum Transumptum fieri, nostrique sigilli majoris appensione jussimus communiri. Datum et actum in Capella minori Castri nostri Rosenburg nostræ Residentiæ sub Anno Domini millesimo quadringentesimo vicesimo primo, Indictione quarta decima, die vero decima Mensis Maji, hora tertiarum vel quasi. Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris ac Domini nostri, Domini MARTINI Divina Providentia Papæ V. Anno ejus quarto. Præfentibus ibidem honorabilibus et discretis Viris Dominis Nicolao Plebano in Hoccusta et Curiae nostræ Officiali Laurentio Carpentay de Ehorim Capellano nostro, & Joanne Libaiwak Notario publico, Clericis Culmensis Diœcesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis.

Et ego Joannes quondam Joannis Rosener de Lorabb, Clericus Pomesan. Diœcesis, Imperiali auctoritate Notarius publicus, quia prædictarum literarum præsentationi, receptioni, & Decreti interpositioni, omnibusque aliis & singulis præmissis, dum sic, ut præmittitur, fierent & agerentur, una cum Casparo Collega meo Notario publico, & cum prænotatis

testibus præfens interfui, eaq; sic fieri vidi & audivi. Ideo hoc præfens publicum Transumptum de mandato Reverendi in Christo Patris & Domini, Domini GERHARDI Episcopi præfati, & ad requisitionem dicti Domini Gregorii Procuratoris transumpti, & facta collatione diligenti me aliis occupato arduis negotiis per alium fideliter scriptum exinde confeci, publicavi, & in hanc publicam formam redegei, signo & nomine meis solitis & consuetis una cum dicti Domini Episcopi sigilli majoris appensione consignavi rogatus & requisitus in fidem et testimonium omnium præmissorum.

Ec

XC.

ANNO
1422.

XC.

Fœdus perpetuæ pacis, unionis & concordie inter VLADISLAUM Regem Poloniæ ac VITOLDUM Ducem Litvaniæ, Decesque Masoviæ ab una, & PAULUM de RUSDORF Magistrum Cruciferorum & suum Ordinem parte ab altera. Datum in loco stationis exercitus ad littora fluvii Ossa, prope lacum Melno dictum, inter Castra Radzyn & Rogozna, in Festo S. Stanislai Pontificis & Martyris Anno 1422. Ex Originali. Cum Sigillis VLADISLAI Regis, VITOLDI Ducis, & aliis 122.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

NOS VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Litvaniæque Princeps Supremus, Pomeraniæ Dominus, & Hæres Russiæ, &c. ALEXANDER alias WITOLDUS eadem Gratia Magnus Dux Litvaniæ, Terrarumque Russiæ &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, præsentibus & futuris præsentium notitiam habituris. Quod cum Divini consilii dispensatio ad hoc Nobis Regni nostri & Terrarum concessit gubernacula, ut pacem, in cujus dulcedine Author pacis bene colitur, jura Regum solidantur, & vera unionis idempnitas tute suo consistit fundamento, omni sollicitudine intentis studiis & summis desideriiis tenemur procurare, quatenus mœsta corda hominum, quæ bellis crescentibus misere sunt dejecta, pacem nacta spiritu consolationis valeant recreari, & Fides propagari Catholica, augeri devotio fidelium, & cultus Dominicus continua suscipere incrementa, ipseque Salvator noster, qui nobis pro pignore Testamenti sui pacem in terris iturus in cœlum dereliquit, intentis affectibus, ut nostrum animum posset recreare, post descendenda bellorum dispendia calamitatibus plena, quæ inter Nos & Magistrum Generalem, & Ordinem Beatæ Mariæ Teutonicorum, ac Terras eorundem per Prussiam, Almanniam & Livoniam hætenus, heu dolor! non absque animarum & corporum gravissimis periculis sævierunt. Ad honorem & gloriam Omnipotentis Dei, Beatæ Mariæ Virginis & totius Cœlestis Hierarchiæ, ac omnium

Christi fidelium profectum, omnibus ANNO
diis, rancoribus, molestiis, displicentiis & 1422.
offensis, ex quibuscunque causis generatis & exortis, sublatis a cordibus nostris, fœdus perpetuæ pacis, unionis & concordie inter Nos, Regnum nostrum Poloniæ, ac Terras Cujaviæ, Prussiae, Samogitiæ, aliaque dominia nostra, subditos & adhaerentes nostros, & Illustres Principes JOHANNEM & SEMOVITUM Duces Mazoviæ Fratres nostros, eorumque Terras Mazoviæ & subditos ab una, & Venerabilem Virum PAULUM de RUSDORFF Ordinis Beatæ Mariæ Theutonicorum de Prussia Magistrum Generalem, ac ipsius Ordinem ac Terras Prussiae, Almanniæ, Livoniæ, et alia dominia, subditos & adhaerentes ipsorum parte ab altera, tenore præsentium constituimus, facimus, ordinamus, suscipimus, et munimus fœdus perpetuæ duraturum, promittentes ipsum sub fide et honore nostris firmiter, inviolabiliter, & inconcussè observare & tenere. Ut autem inter Nos pax hujusmodi, fœdus & concordia jugiter usquequaque perfecta et integra, nullo unquam ruitura tempore remaneat, infra scriptis articulis hæc duximus regulanda. Inprimis quod inter Nos, Regnum Poloniæ, Terras Litvaniæ, Russiæ, Samagitarum, Mazoviæ, et alios Regnicolas et Dominiorum subditos ab una, et prædictum Magistrum Generalem, Ordinem, Terras et subditos ipsius, tam in Prussia, quam in Livonia et Almania parte ab altera, omnes dissensiones controversiæ et dampna inter partes hinc inde facta, dimissa, et totaliter sopita debent esse, nec illorum de caetero aliqua mentio, aut memoria, et signanter in querelas aut in detractionem Partium aliquam coram quibuscunque personis habeatur, aut fiat, sed nec una Partium ad infamiam alterius suggeret, consentiet, auxilium dabit et favorem publice vel occulte, et quantum in ea fuerit, delationes et detractiones hujusmodi fieri non admittet, sed potius prohibebit. Item omnia bona Ecclesiarum Gneznenfis, Poznaniensis, Vladislaviensis et Plocensis, Praelatorumq;, Abbatum, Monasteriorum, Conventuum et aliarum quarumcunque personarum saecularium et religiosarum, quæ sunt in Terris Ordinis situata, debent circa jura omnia tam Ecclesiastica quam saecularia, et omnes antiquas consuetudines, questus, decimas, castra, villas, prædia, curias, et alias utilitates, emolumenta et proventus, quibuscunque nominibus nuncupentur, conservari, nec aliquibus novis consuetudinibus, servitiis aut censibus

ANNO 1422. aggravari, quodq; eadem bona non alienentur, nec pro eorum alienatione instetur per Partes sine consensu Praelatorum speciali. Item Magister et Ordo supradicti ex certa scientia et consensu suorum Compraceptorum propter bonum pacis Terram sive Districtum Neschoviensem cum villis Orłow, Murzinow, Nowa Wies, ac fundo Castri Nieschowa, et ipsorum omnibus et singulis juribus, proventibus, utilitatibus, borris, sylvis et attinentiis universis, ac cum medietate navigii sive passagii Thorunensis, ac etiam medietate fluminis Wislae, cum omnibus ipsius insulis, piscaturis, usibus et juribus in eodem flumine existentibus, incipiendo ab eo loco, quo fluvius DREWANTZA intrat Wislam, et consequenter inferius descendendo usque ad antiquos limites Terrarum Pomeraniae et Bidgostiensis, quemadmodum ea Magister et Ordo haecenus possederunt, nihil penitus pro se, suis Successoribus et Ordine reservantes, Nobis, Successoribus, nostris, Coronae et Regno Poloniae nostro debent dare et assignare, dederuntque, tradiderunt et assignarunt perpetuis temporibus possidenda, tenenda per Nos, Regnum nostrum et nostros Successores, ita tamen, quod Castrum Nieschova per Magistrum et Ordinem debet infra hinc et Festum Sancti Johannis Baptistae proxime venturum demoliri, et infra idem tempus materia Castri et res omnes, quae ibidem habentur ad Terras Ordinis deportari et educi absque impedimento quolibet libere et secure. Item quod sub certo et determinato tempore Dominus Rex suos Consiliarios cum publico mandato, similiter et Magister suos destinare debent ad firmandas et signandas granicies inter Regnum Poloniae et Terras Novae Marchiae, Pomeraniae, Culmensis & Michałoviensis. In qua limitatione Magister et Ordo Regnum et Coronam debent admittere ad limites ab antiquo tentos et observatos, et pons in flumine Drawa circa Cochetze remaneat non destructus, et liber transeuntibus usque ad descensum Consiliariorum illorum et granicierum dictarum finalem consummationem, et ulterius si ibidem fuisse probabitur remaneat. Item Duces Mazoviae in limitatione granicierum remanere debent circa literas, quas habent, et similiter quae in literis Magistri et Ordinis super eisdem continentur, et ubi in literis limites descripti non fuerint, ad eos firmandos praefati Duces suos Consiliarios destinare debent. Similiter et Ordo. Quae vero evidentiori testimonio, vel aliis legitimis probationibus Partium

probaverit suas fore granicies, remaneat ANNO 1422. circa ipsas. Item Terræ Samogitarum & Sudonum propter bonum pacis debent apud Regem & Ducem praefatos, ac Regnum Poloniae & Ducatum Litvaniae sub limitibus infra scriptis remanere. Item a fine limitum Ducum Mazoviae incipiendo a flumine Lyk a vado dicto Kamienny Brod, quod jacet in superiori parte ejusdem fluminis Lyk altius, quam est lacus Greywo & Toczyloth, ab eo loco directe eundo per solitudinem usque ad lacum, qui dicitur Rogors; ita quod medietas ejusdem lacus remaneat in Terris Domini Ducis Litvaniae, & reliqua medietas in Terris Ordinis, & ab illo lacu directo tramite per desertum usque ad quandam aream dictam Przeywosti, & ab illa area continuando iter directum usque ad aream Mermiski, & a Mermiski eundo directe usque ad lacum, qui vocatur Dwystytyz, ita tamen, quod idem lacus remaneat totus ex parte Ordinis, & ab eo lacu quo directius iri potest, ad ortum seu summitatem fluminis dicti Lepuna, eundem fluvium descendendo usque ad consumationem ejus, ubi intrat in fluvium Schyrowinta, & ulterius descendendo eundem fluvium Schyrowinta usque ad consumationem ejus, ubi intrat fluvium Scheschuppa, & ulterius directe procedendo per solitudinem usque ad ripam fluminis Memel, ex opposito fluminis dicti Schwanta, ubi idem fluvius Schwanta intrat fluvium Memel praedictum, & haec quoad Terram Sudorum eundem fluvium Schwanta sursum ascendendo per duo miliaria, & ab illo loco illum fluvium deferendo transeundum est per solitudinem, quo directius iri potest, usque ad fluvium Jura, relinquendo fluvium Memel in sinistro latere ubique per duo miliaria, & dictum fluvium Jura ascendendo unum milliare, ab eo loco fluvius Jura deferendus est, & transeatur per solitudinem, relinquendo fluvios Memel alias Niemen, & Russina, lacum, qui dicitur Happ, & Castrum Memel, in Samogitico Glaupeda appellatum, undique a sinistro latere per tria miliaria, & sic transeundum est usque ad littus maris fassi; & haec sunt granicies Terræ Samogitarum & Prussiae.

Inter Livoniam vero, Samagitiam, Lichvaniam & Russiam limites sint, incipiendo a flumine dicto Heiligea, ubi dictus fluvius intrat mare, eundem fluvium ascendendo sursum ad antiquos limites inter Samagitiam, Litvaniam, Russiam ab una, & Livoniam ab altera partibus tentos & servatos, non tamen ad illos limites, qui signati sunt eo tem-

ANNO 1422. pore, quando Ordo Terram Samagitarum tenuerat, sed ad illos, qui antiquitus inter Terras praedictas sunt seruari.

Item omnes mercatores, & quicumque incolae Regni Poloniae, & Terrarum ac Dominiorum Litvaniae, Samagitiae, Russiae & Mazoviae, & e converso Prussiae, Livoniae & aliarum quarumlibet Terrarum eis subjectarum, cum suis mercantiis & rebus quibuscunque libere & sine impedimento, vel angaria per terras & maria, aquas & fluvios quoscunque in navibus magnis sive parvis transire valeant atque possint in perpetuum, quocunque & quotiescunque ipsis expedire videbitur. Item quod Nos in gravamine mercatorum & subditorum Ordinis duntaxat nova telonea ac dacias imponere minime debeamus, antiquis tamen teloneis & depositis, sive modis deponendi merces, consuetudinibus & observantiis aliis semper salvis. Item subditi Ordinis undecunque & cujuscunque gradus, status vel conditionis fuerint, qui causa negotiationis, vel alia ad Regnum nostrum Poloniae, aut Ducatum Litvaniae, Terras Russiae, Samagitiae aut Mazoviae venerint, per Nos, subditos nostros, ac extraneos cujuscunque gradus, status, aut conditionis fuerint, minime impedi debent vel arrestari. Sed in Prussia vel Livonia, si quid actionis habuerint, juxta Terrarum praedictarum jura municipalia sive terrestria, hujusmodi concertationes sopientur, deprehensus tamen in flagranti crimine, in loco delicti legitime puniatur, & contrahens de contractu recenti in loco contractus conveniatur. Sed si de loco, ubi contraxerit vel deliquerit, recesserit publice vel occulte, coram Judice suo conveniatur. Item rustici, coloni, tabernatores, ortulani, aut alias inhabitatores Terrarum Prussiae, Livoniae, et dominiorum Ordinis, qui dominiis suis obligantur, ac sine satisfactione condigna, & juxta consuetudinem earundem Terrarum recesserint, & ad Regnum Poloniae, Ducatus Litvaniae, Samogitarum, Mazoviae ac Terras Russiae publice vel occulte confugerint, Capitanei, Judices, Officiales & subditi nostri jurisdictionem pro tempore exercentes, qui fuerint requisiti, ad satisfaciendum Dominis suis rusticos & alios praenominatos compellant, aut ipsos cum rebus suis & bonis omnibus adductis eisdem Dominis restituant sine mora, secundum consuetudinem Terrae, de qua recesserunt. Idem ordo per omnia in rusticis, colonis, tabernatoribus, & aliis nostri Regni, ac Ducatum & Terrarum praedictarum inco-

lis ad dominia Ordinis modo praemisso ANN 1422. fugientibus observetur. Item si fures, incendiarios, vel alios malefactores quoscunque de dominiis Ordinis quibuscunque ad Regnum Poloniae, Ducatus et Terras praedictas fugere contigerit, extunc terrigenae, et quorum interest, de Terris et dominiis Ordinis licenter eisdem sine omni impedimento insequi libere, ubicunque poterint, quibus etiam Capitanei, Tenentarii, Terrigenae, Judices, Officiales et subditi nostri, quicunque super hoc fuerint requisiti, debent praestare auxilia, consilia & favores, ut malefici hujusmodi capiantur, captique juxta jura municipalia Regni nostri et Ducatum praedictorum legitime puniantur, & si capi non poterint in Regno nostro, dominiis et Terris saepedictis per Nos vel alios nullatenus sustineantur, seu foveantur, teneanturque; utraque Pars illis sine fraude et dolo in suis dominiis incolumitatem prohibere, aut cum eis in metis Terrarum, quas hujusmodi tangit negotium, justitiae exhibere complementum. De malefactoribus Regni nostri Poloniae, Russiae et Ducatum ac Dominiorum praedictorum ad Prussiam ac Livoniam confugientibus in omnibus similis aequitas habeatur. Item quod neutra Partium debet aliquem, vel aliquos in suis Dominiis fovere et tollerare, qui alteram Partem, ejus subditos aut subditum diffidare velit aut velint, ac diffidant et dampna irrogant, vel alias graves inferunt molestias, imo nec inimicis partis adversae adhaerere vel passum eis per terras suas permittere in praejudicium et offensam alterius sine fraude et dolo quoquo modo. Item omnia privilegia, inscriptiones, foedera, obligationes et munimenta, quaecunque, quae vel quas Magister et Ordo habent super territorio Nieschowa et villis Murzynow, Orłow, Nowa Wies, ac navigio juxta Thorun, quae ad Nos vigore praesentis concordiae sunt devoluta a quibuscunque personis, quacunque praefulgeant dignitate, habeantur, et praesertim Concordia Thorunensis, duae sententiae per Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Romanorum etc. Regem Budae et Vratislaviae latae, ac Literae Originales, quas Ordo praefatus habet a Nobis, sive aliis quibuscunque personis super Terris Samagitarum, Sudonum et Livoniae restitui Nobis debent, et restituta fatemur. Reliqua vero privilegia Ordinis quacunque auctoritate fulcita Ecclesiastica vel Saeculari, in quantum derogare poterint huic concordiae in toto vel in parte, et aliis omnibus praemissis in punctis et articulis suis

ANNO 1422. suis derogatoriis sint nulla, cassa et irrita, et pro talibus perpetuis temporibus habeantur. Item omnes captivi in hac guerra & treugarum prorogationibus detenti ab utraque Parte sint liberi & soluti ipso facto, sine dolo & fraude. Item navigia circa Zlotoriam videlicet peditibus, equitibus & cum levibus oneribus, & circa Solecz & Jordan cum equis, rebus quibuslibet, & curribus oneratis non debent prohiberi, sed pateant perpetue cuiuslibet transeunti. Item omnes profugitam de Regno nostro Poloniæ, Terris Lituaniæ, Samagitarum, Mazoviæ & Russiæ, quam de Terris Ordinis quibuscunque libere possint & valeant redire ad propria, & de bonis suis dimissis disponere pro libitu suæ voluntatis. Item omnia bona immobilia cuiuscunque gradus, status aut conditionis fuerint, his, qui degunt aut morantur in Terris ac Dominiis Ordinis recepta per Nos, & oblata, autoritate præsentis concordia restituere volumus & debemus eisdem integraliter & ex toto. Pari modo omnibus incolis Regni nostri ac Terrarum prædictarum Magister & Ordo bona ablata restituere teneantur cum effectu. Item omnes coadjutores & adhærentes, qui in favorem Magistri & Ordinis Nobis, Regno nostro & Ducatibus, coadjutoribus & subditis nostris prædictis, & etiam his, qui favore nostri Magistrum & Ordinem diffidarunt, ab omni impetitione Magistri & Ordinis sæpe factorum sint liberi & soluti. Item Terræ Pomeraniæ, Culmensis & Michałoviensis debent manere circa Ordinem, debetque sententia Judicum delegatorum Magistro & Ordini, aut eorundem in Romana Curia Procuratori per Nos, Procuratorem vel Procuratores nostros legitimos, si haberi poterint, ad cassandum, rumpendum, annullandum tradi & assignari infra annum, bona fide nostris restitutione facta, Dominus Magister ad dandam recognitionem præsentationis huiusmodi literarum sit omnino astrictus. Item omnes apostatae Ordinis prædicti in Regno nostro ac Terris Lituaniæ, Mazoviæ, Russiæ, & aliis Dominiis nostris commorantes, ne diutius in suis peccatis tolerantur, de Regno & Dominiis nostris prædictis per Nos & nostros exire compellantur, & deinceps hi & alii in eisdem nullatenus foveantur. Item si aliquis de Regno Poloniæ, Ducatibus ac Terris prædictis subditos Ordinis violenter invaserit, & super eo Capitaneus Regni, vel Tenuarius requisitus, seu pro alia quacunque causa justitiam non fecerit, extunc pro negligentia huiusmodi a Capitaneatu vel officio est deponendus, nisi de innocen-

ANN 1422. tia se suo juramento proprio & corporali purgaverit. Similiter ex alia parte, si Commendator in reddenda justitia pro præmissis negligens fuerit, pari modo destituatur, & nihilominus purgatus, vel qui succedit, justitiam teneatur facere expeditam requirenti. Si vero is, qui pro justitia ratione delicti vel alia requiritur, simplex fuerit terrigena, & justitiam facere recusaret aut negligeret, extunc dampna justitiam requirenti per Capitaneum vel Commendatorem in Terris Ordinis de bonis terrigenæ prædicti compensentur & solvantur, nisi se similiter purgaverit juramento. Item omnia dampna, injuriæ, displicentiæ, impensæ & expensæ Prælati eorumque Ecclesiis & Capitulis, ac Abbatibus, Prioribus, Conventibus, Monasteriis, Personis Ecclesiasticis & Sæcularibus, & aliis quibuscunque Regni Poloniæ & Dominiorum præscriptorum per Magistrum, Fratres Ordinis, coadjutores, subditos & adhærentes antedictos in Regno & extra Regnum nostrum illata quomodolibet, & facta in hac guerra præsentis, & e contra per Nos & Exercitus nostros Prælati in Dominiis Ordinis constitutis, sint sopita autoritate præsentium & extincta, ita, quod prætextu eorundem per Prælatos ipsos, aut eorum aliquem suis aut Ecclesiarum, Capitulorum, Conventuum sive Monasteriorum nominibus Nobis, Magistro & Ordini, vel aliis supradictis quaestio, causa & actio vel impetitio de jure vel de facto nullo unquam tempore moveatur. Item cum medietas navigii Thorunensis supradicti cum medietate pecuniarum de ipso provenientium Nobis vigore hujus Concordiæ in perpetuum debeat, ac Hæredibus ac Successoribus nostris et Regno nostro Poloniæ, de collectione pecuniarum sic inter Nos extitit conventum, ordinatum et conclusum, quod is, qui per Nos ac Successores nostros fuerit ad ea deputatus, conveniat cum Commendatore Thorunensi pro tempore existente in oppido Thorun, et collectorem huiusmodi singulis annis simul constituent, qui sub præstito juramento pecunias, quas collegerit, diebus Dominicis in manus utriusque præsentet æquali portione dividendas, solutis pretiis famulorum, et reparatione navium de communi pecunia, et si Parti alteri ille collector pecuniarum non placuerit, anno elapso tam Capitaneus, sive ad ea deputatus, quam Commendator convenientes alium eligant, quotiens fuerit opportunum. Sic tamen, quod anno uno in Thorun, alio vero anno apud Rippam seu Tabernam ex opposito Thorun huius-

ANNO modi collector eligatur, servitia vero per 1422. famulos navigii prædicti, quæ Scherwerk appellantur, fieri consueta Partibus prædictis alternatis septimanis impendantur, et tunc Pars quælibet in sua septimana ipsis provideat de expensis modo et forma, sicut eis hætenus est provisum. Item quod si in antea una Partium alteri bellorum fremitus aut guerrearum, quod absit, movere vellet diffidia, contra concordiam et unionem præsentis, ex tunc subditi et omagiales terrogenæ et civitates Partium bella movere volenti non debent contra aliquam Partium consentire, quinimo nec adjuvare, vel assistere auxilio, consilio vel favore, per se vel per alium, publice vel occulte, supra quo utraque Pars suis subditis literas, inscriptiones et munimenta specialia dare debet, quod ipsas pro hujusmodi non assistentia et inobedientia debent non impetere, castigare, vel quovis modo impedire, et quod futuri Reges Polonia, Duces Litvania, et Magistri Ordinis Prussia et Livonia antedicti ad requisitionem alterius Partis promittant denuo et inscribant, quod hujusmodi Concordiam inviolabiliter et perpetuo observabunt. Item si aliqua novæ dissensionis, displicentia, dampna sive discordia inter Nos, quod absit, et Ducatus Litvania, Samagitarum, vel Mazoviae et Terras Russiae ex una, ac Magistros tam per Prussia, quam per Livoniam ex alia partibus emerferint, vel aliqua Partium suadente diabolo præfenti Concordia contravenire quovis modo præsumpserit, extunc Pars læsa alteri tenebitur et debebit nuntiis aut scriptis hujusmodi injurias sive displicentias, seu aliquod præmissorum significare, et tandem ambae Partes efficere et procurare sine dolo et fraude, quod Consilarii ipsarum ad certos locum et diem convenient, qui hujusmodi displicentias et injurias, omni favore et odio postpositis, secundum Deum et justitiam tractent, cognoscant, terminent et decident. Item violationes treugarum, pacis, fœderum, stipulationum et contractuum, si quae inter Partes prædictas in guerris præteritis accidissent, vigore præfentis Concordia annullamus et cassamus. Omnes quoque Nobiles, Cives, et alios quoscunque homines in Terris Magistri et Ordinis existentes ab omnibus omagiis, alias Nobis præstitis atque factis, liberamus et absolvimus per præfentes. Nos vero Principes, Praelati, Duces, Comites, Palatini, Milites, Nobiles, Clientes, Civitates superscripti, videlicet JOHANNES Senior et SEMOVITUS Duces Mazoviae, Johannes Archiepiscopus Leopo-

ANNO
1422.
liensis, Albertus Cracoviensis, Joannes Vladislaviensis, Andreas Posnaniensis, Jacobus Plocensis, Johannes Premysliensis Ecclesiarum Episcopi, Cristinus de Ostrow Castellanus, Johannes de Tarnow Palatinus Cracoviensis, Sendivogius de Ostrorog Poznaniensis, Nicolaus de Michałow Capitaneus Cracoviensis, Jacobus de Koniępole Siradiensis, Jacobus de Oporow Lanciencis, Mathias de Wanfoche Calisiensis, Mathias de Labisschin Brestensis, Joannes de Kofzce Gnewkowienis, Petrus Pulik Czernensis, Stanislaus Grad Plocensis, Palatini; Zbigneus de Brzezic Regni Poloniae Mareschalcus, Michaël de Cyzow Sandomiriensis, Johannes de Krolikow Gneznensis, Mosticius de Staschow Poznaniensis, Johannes de Tholischow Kalisiensis, Martinus de Kalinow Siradiensis, Johannes de Lankoschin Lanciencis, Johannes de Syczekociny Lublinensis, Dobeslaus de Olesnicza Woynicensis, Florianus de Korythnicza Visliciensis. Jarandus de Głobia Brestensis, Cristinus de Kozięglowy Sandecensis. Domarath de Kobylany Bieczensis, Martinus de Rythwani Zawichostenis. Adam de Selona Dobriniensis. Johannes de Kretkow Rypiniensis. Joannes de Luthyn Sremeniensis. Castellani; Sławecz de Bagłowicze Czernensis, Sassinus de Tramki Plocensis. Paulus de Lelchno Varschoviensis. Castellani; Petrus Schaffraniec de Luczyce Cracoviensis, Andreas Ciołek de Zeleckow Sandomiriensis, Jacobus de Wydawa Siradiensis, Albertus de Małe Lanciencis, Jaroslaus de Iwno Kalisiensis, Nicolaus de Człukow Dobriniensis; Pompituberius de Tampsko Czechanoviensis Subcamerarius, Paulus de Bogumilowicze Cracoviensis, Pansek de Bogolow Poznaniensis, Johannes de Bratkow Kalisiensis, Petrus de Widawa Siradiensis, Johannes de Tuturi Czechanoviensis, Petrus Bloch de Kuczkow Dobriniensis, Dobeslaus de Rzeszyno Plocensis. Iudices; Martinus de Vroczimow Cracoviensis, Theodatus de Medzychot Poznaniensis, Petrus de Schremki Kalisiensis, Scheliga de Ianowicze Siradiensis, Wigandus de Rampino Plocensis, Plichta de Skochniki Sochaczoviensis, Vexilliferi; Spytko de Tarnow Russiae, Johannes de Sprowa Sandomiriensis, Andreas de Brutowicze Brestensis, Sethgius de Brodzic Lublinensis Capitanei. Item Principes, Praelati, Cantores et Nobiles Terrarum Litvaniae et Russiae: Boleslaus, alias Swidrigal Dux Czerniechoviensis, et Sigismundus Dux Starodubensis, Mathias Episcopus Wilnensis, et Nicolaus Mednicensis Ecclesiarum Electus, Dux

ANNO 1422. Dux Alexander Wladzimirowicz, Iwan Kazimirowicz, Andreas Vladimirowicz, Faedor Corybuth, Georgius Langwini, Iwan Sweszlai, Semeon Iwanowicz, Iwan Semionowicz, Michaël Iwanowicz Capitaneus Kiiuviensis, Gregorius Semonowicz, Iwan Putata Duces de Terris Litvaniae et Russiæ. Item Barones Litvaniae: Albertus alias Montwid Palatinus, Cristinus alias Ostik Wilnensis Capitaneus, Iohannes alias Iawnis Palatinus Trocensis, Michael Skirgall Capitaneus Samagitarum, Iohannes Swidrigal Castellanus Trocensis, Capitaneus Cownensis Wiowe Brathoschec, Ioannes alias Weymier, Michael alias Wafzufz, Georgius alias Bedigoldus Podoliae, Rumpoldus in Witebsko, Iohannes Buttrim Smolensciensis, Thoyto Połocensis Capitanei, et Petrus Mareschalcus Curiae Praeclari Principis Domini ALEXANDRI alias WITOLDI Magni Ducis Litvaniae, Alexander Monthowd Capitaneus in Soleczniki, Iwafzko Gufald Durazenenfis, Michael alias Momwid Chrodensis, et Iohannes alias Grichald Capitanei. Item Civitates Cracoviensis, Poznaniensis, Leopoliensis, Sandomiriensis, Kaliſſienfis, Gneznenfis, Siradiensis, Lanciencis, Brestensis, Vladislaviensis, Lublinensis, Sandecensis, Gostinensis, Wischovenfis, Plocensis, Warschaviensis, et Wilnensis promittimus et spondemus sub fide et honore nostris, quod fideliter totis viribus procurabimus, instabimus, et efficere consilio et persuasionibus curabimus, quod praefati Domini nostri pacem hanc perpetuam in omnibus suis punctis et articulis inconcussa, illibate tenebunt, observabunt perpetuis temporibus et in aevum, harum quibus sigilla nostra appensa sunt, testimonio literarum. Actum in loco stationis Exercituum nostrorum campestrium in flumine Ossa, juxta lacum Melno inter Castra Radzyn et Rogozna in Terra Prussiae, Culmenfis Diocesis, die Dominica in Festo Sancti Stanislai Pontificis et Martyris gloriosi, Anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo secundo. Praesentibus Inclytis Principibus Wenceslao Duce Oppaviae, Semovito Iuniore, et Kazimiro Fratribus Ducibus Mazoviae, nec non Strenuis et Nobilibus Dobrogostio de Schamotuly, Petro Wlodkone Pincerna Sandomiriensi, Johanne Glowacz de Oleschnica, Petro de Kuroff, Scarbkone de Gory Militibus, et aliis pluribus fide dignis. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Domini Alberti Episcopi Cracoviensis praedicti Cancellarii Supremi, et Venerabilium Virorum, Johan-

nis Vicecancellarii Regni Poloniae, Sbi- ANNO 1422. Prothonotarii, Praepositi Sancti Floriani ante Cracoviam, & Gneznenfis, Cracoviensis, Sandomiriensis, Wisliciensis etc. Canonici Ecclesiarum, praemissa disponentis personaliter et tractantis.

XCI.

MARTINUS Papa V. Absolvit 1423.

VLADISLAUM Regem & omnes Adjuutores & Subditos eius ab Excommunicatione propter bellum contra Cruciferos gestum incurſa. Datum Romæ. Anno 1423. Quinto Kalendas Sept. Pontificatus Anno sexto. Ex Originali.

MARTINUS Episcopus Servus Servorum Dei. Carissimo in Christo Filio VLADISLAO Regi Poloniae Illustri Salutem & Apostolicam Benedictionem. Sedis Apostolicæ gratiosa benignitas redeuntibus ad eam cum humilitate filiis post excessum & errores suos sponte recognoscentibus ac veniam exinde humiliter postulantibus se libenter propitiam exhibet & benignam. Sane pro parte tua Nobis nuper exhibita petitio continebat, quod cum dudum inter te & dilectos filios Magistrum & Fratres Hospitalis Beatæ Mariæ Theutonicorum de Prussia nuncupatos super nonnullis Civitatibus, Castris, Oppidis, Villis & locis alijs controversia quædam vigeret, tu videlicet de Anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo secundo dubitans forsitan huiusmodi Controversiæ finem non imponi, congregato per te Ducum, Comitum, Baronum, Nobilium, Militum, & aliorum armigerorum quorumcunque nec non etiam infidelium Regni tui Poloniae & partium tibi subiectarum exercitu quam plurimo Civitates & Castra, Oppida, Villas, & alia loca ad ipsos Magistrum & Fratres spectantia, hostiliter invadendo illorum aliqua per huiusmodi exercitum ignis voragine consumpta ac inibi spolia, rapinæ, homicidia, mutilationes, virginum deflorationes, stupra, adulteria, Ecclesiarum & Monasteriorum, aliorumque piorum & sacrorum locorum devastationes, & alia facinora quam plurima commissa fuerunt, de quibus omnibus doleres ab intimis. Quare pro parte tua Nobis fuit humiliter supplicatum, ut Tibi, Ducibus, Comitibus, Baronibus, Nobilibus, Militibus & alijs armigeris, qui tecum militarunt, super praemissis de opportuna absolutionis remedio providere

ANNO de benignitate Apostolica dignaremur.
 1423. Nos igitur attendentes, quod Sedis prædictæ clementia non consuevit petentibus veniam denegare, huiusmodi supplicationibus inclinati Te, nec non Duces, Comites, Barones, Nobiles, Milites, ac alios armigeros huiusmodi, cuiuscunque status, gradus, aut nobilitatis existant, ab huiusmodi sacrilegij reatu ac excommunicationis aliisque sententiis, censuris, & pœnis Ecclesiasticis, quas propterea incurristis, & incurrerunt, autoritate Apostolica tenore præsentium absolvimus, & decernimus plenarie absolutos, Teq; nec non Duces, Comites, Barones, Nobiles, Milites, & alios armigeros prædictos ad honores, famam, status, gradus, præminentias, dignitates, & officia, ac alias in statum pristinum, in quo eras, & erant antequam præmissa contingerent, reponimus, restituimus, & reintegramus, ac abolemus omnem inhabilitatis & infamiae maculam sive notam per Te aut alios tunc tecum in exercitu militantes præmissorum occasione contractam, decernentes quoscunque processus & sententias, quos & quas contra huiusmodi nostræ absolutionis, repositionis, restitutionis ac reintegrationis tenorem forsan haberi contigerit, seu etiam promulgari, irritos & inanes, nulliusque existere roboris vel momenti. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc paginam Nostræ absolutionis, repositionis, restitutionis, reintegrationis, abolitionis, & constitutionis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attemptare præsumperit, indignationem Omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apostolorum eius, se noverit incursum. Datum Romae apud Sanctam Mariam maiorem Quinto Kalendas Septembris Pontificatus Nostri Anno Sexto.

XCII.

Testimonium GUILLERINI Tituli S. Marci Presbyteri Cardinalis de magno registro Actorum super Causis inter VLADISLAUM Regem Poloniae, & Ordinem Teutonicorum in Prussia coram MARTINO Papa V. pendentibus, ex Commissione eiusdem conscripto & in formam publicam redacto. Ex Archivo Regni Lib. 3. N. 4. fol. 129.

In Nomine Domini Amen.

GVILLERINUS Tituli S. Marci Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Presbyter Cardinalis, universis, ad quos hæc scripta

pervenerint, salutem & notitiam veritatis. Ad universitatis vestræ notitiam deducimus, quod Anno a Nativitate ejusdem Domini millesimo quadringentesimo vicesimo tertio, Indiotione prima, Die vero Martis, Decima Nona Mensis Octobris, Pontificatus in Christo Patris ac Domini Domini MARTINI Divina Providentia Papæ Quinti Anno Sexto, præfatus Sanctissimus Dominus Noster Papa in suo Pallatio apud Sanctam Mariam Maiorem Romæ, habens coram se unum Magnum Registerum in papyro coopertum pargameno, circumligatum quodam funiculo atque sigillatum, & asserens mihi coram eodem Sanctissimo Domino Nostro Papa præfati illud esse Registerum nonnullorum Actorum & gestorum, per venerabilem Virum Magistrum Antonium Zeno Canonicum Ecclesiæ Patracensis, Decretorum Doctorem & Referendum suum, vigore cujusdam Commissionis & Mandati Apostolici eiusdem Domini Nostri Papæ, præfato Domino Antonio directi, super nonnullis controversiis, causis & querelis tunc coram eodem Domino Nostro Papa pendentibus, inter Illustrem Principem & Dominum Dominum VLADISLAUM Poloniae Regem, concernentibus etiam Nobilem Virum Dominum ALEXANDRUM alias VITHOLDUM Ducem Lithuaniae ex una parte, & Religiosos & Strenuos Viros Magistrum & Fratres Ordinis Jherosolimitani Beatæ Mariæ Theutonicorum de Prussia ex altera parte, occasione nonnullorum Ducatum, Terrarum & Dominiorum, & rerum aliarum, qui & quæ in eodem registro exprimentur, & quod præfatus Magister Antonius Zeno Commissarius, illud Registerum eidem Domino Nostro Papæ, ad ejusdem Domini Nostri Papæ mandatum fideliter transmiserat, nobisque idem Dominus Noster Papa facto Nobis vivæ vocis oraculo, commisit & mandavit, quatenus Registerum huiusmodi aperiremus, & ipsum Registerum ac omnia in eodem contenta fideliter conscribi faceremus, decerneremusque eidem transcripto in formam publicam redacto fidem sicut ipsi Originali adhibendam fore & adhiberi, atque Transcriptum huiusmodi Procuratori vel Procuratoribus præfati Illustris Principis Domini Regis Poloniae, si id peteret, vel peterent, traderemus & assignaremus. Sigillum autem eidem Registro appensum erat rotundum, & scripti in eo semisex circuli & in medio circulus rotundus, in cuius superiori parte Litera R. & inferius Zeno sculpta erat, cuius sigilli similitudo figuræ tunc proximæ depicta erat.

ANNO
1424.

[XCIII.]

VLADISLAI Regis Poloniæ Confirmatio & Declaratio Pactorum cum PAULO de RUSDORF Magistro Ordinis Teutonici initorum. Datum in Rippa fluminis Villa in hæreditate Nieszowa Feria quarta infra Octavas Ascensionis Christi Anno 1424. *Ex Originali.*

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Litvaniæque Princeps Supremus, & Hæres Russiæ. Significamus tenore præsentium universis: Quomodo inter cætera nostræ sinceritatis & benignitatis studia, quæ ad subditos & subjectos Dominiorum nostrorum quadam humanitate libenter gerimus, diebus noctibusque meditates in animo fatigamur, ut ipsis tranquillitatis remedia, pacis dulcedinem & requiem procuremus opulentam. Igitur convenientibus Nobis una cum Prælati & Baronibus ac militia nostris infra scriptis Feria sexta in crastino Ascensionis Christi, & diebus sequentibus in Rippa fluminis Villa in hæreditate Nieszowa, Vladislaviensis Diocesis, ex opposito oppidi Thorun ex una, & Magnifico ac Religioso Fratre Domino PAULO de RUSDORF Ordinis Beatæ Mariæ Teutonicorum Jerosolimitanorum Magistro Generali, una cum Prælati, Præceptoribus, cæterisque Ordinis prædicti Fratribus, Militibus & Civibus partibus ex altera, certos articulos quodam modo obscuros & dubiosos in Litera Concordiæ perpetuæ ultimo inter Nos & Magistrum, Ordinemque suum prædictos factæ & initæ contentas, ipsis articulis præfate Concordiæ in nullo penitus contravenientes, ipsos magis approbantes & confirmantes per capitula, distinctiones & clausulas infra scriptas declaravimus & elucidavimus, & tenore præsentium declaramus & elucidamus. In primis siquidem, quod via libera est, & debet esse omnibus mercatoribus & incolis terrarum & dominiorum Ordinis, transeuntibus cum eorum mercantiis & rebus quibuscunque in Hungariam, Litvaniem, Russiam & Masoviam per Regnum Poloniæ, & alias terras Nobis subjectas, antiquis tamen teloneis & depositis, sive modis deponendi merces, consuetudinibus, & observantiis aliis semper salvis, prout in articulo octavo literæ unionis & concordiæ perpetuæ, qui sic incipit: Item omnes mercatores &c. est expressum. Item liber sit transitus & via omnibus mercatoribus & incolis terrarum & dominiorum

Tom. IV.

Ordinis cum suis mercantiis, frumentis ANNO
cujuscunque grani, & rebus quibuscunque 1424.
& cujuscunque conditionis vel maneriei * existant, sine impedimento vel angaria per terras & maria, aquas & flumina quæcunque ascendendo in, & ad Regnum Poloniæ, Terras Litvaniæ, Samogitarum, Masoviæ & Russiæ, & descendendo per ipsum Regnum atque Terras prædictas, ac per ipsa flumina seu aquas usque ad maria, & trans mare in navibus magnis sive parvis in perpetuum quocunque & quotienscunque voluerint, quas quidem merces, frumenta & res, ut præscriptum est, si præfati mercatores seu incolæ Ordinis ducentes vendere, aut stare in aliquo locorum seu civitatum ad portum sive Rippam prædictarum aquarum, sive maris situatorum vel situatarum voluerint, est & debet esse in ipsorum arbitrio & voluntate. Si vero vendere noluerint, possunt absque omni impedimento ire, seu ascendere vel descendere, quo eis placuerit cum rebus prædictis, ut superius est expressum. Item de dacia, Funthczol vulgariter dicta, Consilarii nostri proposuerunt, quomodo prædicta dacia sit nova, & deposita fuerat, neque eo tempore extitit, quum pax & concordia perpetua est facta & firmata, neque prædicta dacia imposita fuit ad longa tempora, sed tantum ad pacificandum mare eo tempore, quo Regina Daniæ MARGARETHA cum ALBERTO Rege Sveciæ tenuit guerram. Ex adverso Consilarii Magistri & Ordinis dixerunt, quod hoc theloneum Funthczol fuit ante istam pacem & concordiam perpetuam. Nec unquam fuit depositum, nec articulus in Litera Concordiæ positus continet, quod aliqua thelonea deberent deponi, sed demonstrat, quod nulla nova thelonea sunt instituenda, propter quam discrepantiam & dubium sic est conclusum. Quod de cætero prædicta dacia Funthczol & ejus solutio suspendatur, & sit suspensa, nec ad ipsius solutionem duntaxat mercatores & incolæ Regni Poloniæ, & terrarum prædictarum teneantur tam diu, quousque cognoscatur & discutatur, an secundum tenorem & dispositionem Articuli octavi a capite, de quo supra facta est mentio, debeat deponi quoad mercatores & incolas Regni Poloniæ & terrarum prædictarum. Item quod omnes mercatores & incolæ Regni Poloniæ, & Terrarum Litvaniæ, Samogitarum, Masoviæ & Russiæ a solutione cujusdam pecuniæ vulgariter Lobgelth nuncupatæ, quæ a frumento in Gdansk

* Generis, a Gall. *maquiere*. Glossi. Dufresne.

ANNO 1424. recipiebatur, perpetuo sint liberi & exempti, nec ad ejus solutionem de cætero teneantur. Item omnes incolæ & mercatores terrarum & dominiorum Ordinis in terris Regni Poloniæ duntaxat Dobrinenſi, Cujavienſi, Lancicienſi, Siradienſi, & in Polonia in Civitate Gneſnenſi tantum libere poſſunt pannum & pannos vendere, & per ulnas incidere in foris annualibus civitatum ſeu oppidorum tantum, poſſunt etiam emere & educere frumentum, pecudes & pecora, & quaſcunque alias res in foris ſeptimanalibus quibuſcunque. Item quod theloneum & depositum vulgariſer Nederlage circa Landsberg & Coſtrin in Nova Marchia, quæ dicuntur de novo impoſita, ſuſpendantur, nec a mercatoribus & incolis Regni noſtri Poloniæ exigantur ſeu recipiantur, ſed dentur ad fidejuſſoriam cautionem tam diu, quouſq; Nos & Magiſter prædictus ad limitandum granities inter Poloniam & novam Marchiam noſtros Nuntios transmittem, & ibidem Dominus Magiſter recepta primitus informatione de impoſitione novitatis thelonei & depositi prædictorum, per dictos ſuos Nuntios, id quod novum & inconfuetum fuerit, deponet atque tollit. Item de vectura ſalis de Pruſſia per Terram Dobrinenſem ſuſpenſum eſt uſque ad reſponſionem noſtram. In quorum omnium teſtimonium & evidentiam pleniorum ſigillum noſtrum præſentibus eſt appenſum. Præſentibus & tractantibus Reverendis in Chriſto Patribus, Dominis Alberto Sanctæ Gneznenſis Eccleſiæ Archiepiſcopo & Primate, Joanne Vladislavienſis, Andrea Poſnanienſis, Jacobo Płoceniſis, Joanne Chełmniſis Eccleſiarum Episcopis, Magnificisque et Strenuis Viris Sandywogio Poſnanienſi, Capitano Majoris Poloniæ, Alberto de Wiſcheradovo Kalifiſenſi, Jacobo de Koniecpole Siradienſi, Mathia de Labiſchin, Breſtenſi, Nicolao Oporow Lancicienſi, Januſio de Koſcielce Vladislavienſi Palatinis, Floriano de Korytnica Viſlicienſi, Joanne de Szczekocin Lublinenſi, Januſio de Brzozogłowy Sandecenſi, Capitano Bidgoſtienſi, Thoma de Pakoſcz Bidgoſtienſi, Caſtellanis; Dobrogastio de Schamotuli Kalifiſenſi, Alberto Malſki Subcamerariis & Capitano Lancicienſi, Andrea Grothoczki Capitano Breſtenſi, Dobeslao de Lubino Dapifero, Andrea de Lubrancz Breſtenſi, & Blothone Judicibus Dobrinenſibus, Nicolao Sepenſky, Nicolao Czebulka, & aliis pluribus Militibus noſtris fidelibus, dilectis. Actum & datum in Ripa fluminis Viſla in hæreditate Nieſzowa Vladislavienſis Diceceſis, ex oppoſito Oppidi Thorun,

Feria 4. infra Octavas Aſcenſionis Chriſti, ANNO Anno Domini milleſimo quadringenteſimo viceſimo quarto. 1424.

XCIV.

ALBERTUS Archiepiſcopus Gneſnenſis ratam habet, & promittit ſe ſervaturum pacem & concordiam ſupra Oſſam fluvium ad lacum Melnam inter VLADISLAUM Regem & Magiſtrum Ordinis Cruciferorum inſitam. Datum in Juveni-Vladislavia, Feria 3. Feſti Pentecoſtes Anno 1424. *Ex Originali.*

Nos ALBERTUS Dei Gratia S. Gneſnenſis Eccleſiæ Archiepiſcopus & Primas. Significamus tenore præſentium omnibus & ſingulis harum notitiam habituris. Quia Nos concordiam & unionem perpetuas inſitas, habitas & concludas inter Sereniſſimum & Illuſtres Principes Dominos VLADISLAUM Regem Poloniæ &c. Dominum noſtrum gratioſum, & ALEXANDRUM alias WITTOVDUM Ducem Magnum Litvaniæ &c. ex una, Magnificumque & Religioſos Viros Fratres PAULUM de RUSDORF Magiſtrum Generalem, Siſfridum Landere de Spanheim per Livoniam Præceptorem Generalem, totumque Ordinem Sanctæ Mariæ Herofolimitanæ Domus Theutonicorum partibus ex altera, ratas & gratas habemus & tenemus, & inviolabiliter perpetuis temporibus obſervabimus. Promittentes etiam præſentibus, quod eidem de jure vel de facto non contraveniemus alio quovis quaſito ingenio vel colore, bona fide. Tenor vero hujusmodi pacis & concordia perpetua de verbo ad verbum ſequitur, & eſt talis:

„ In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniæ &c. *Vide ſupra pag. 110.*

In quorum omnium prædictorum robur, & evidentiam pleniorum ſigillum noſtrum præſentibus duximus appendendum. Datum in Juveni Vladislavia Vladislavienſis Diceceſis, Feria tertia Feſti Pentecoſtes Anno Domini milleſimo quadringenteſimo viceſimo quarto. Præſentibus Honorabilibus Viris Adam de Brandkow Decretorum Doctore, Canonico Gneſnenſi & Cracovienſi, Nicolao de Kije Archidiacono, ... de Oporow Decretorum Doctore, Petro de Rabilmo Decano Poſnanienſi & Canoniciſ

ANNO 1424. nicis nostris Gnesnensibus, Derslao de Batrzynow & Sandkone Baccalaureis in Decretis, Johanne de Karfi Marschalco, Andrea de Wschefwanthe Dapifero, Johanne Wrancz Pincerna, militibus & familiaribus continuis Curia nostræ, aliisque pluribus fide dignis.

XCV.

1428. *Compromissum VLADISLAI Regis cum Magistro Prussiae super arce ac territorio Drzen in VITOLDUM Ducem Litvanie. Dat. in Nova Civitate Nieszowa Feria tertia infra Octavas Ascensionis Domini Anno 1428. Ex Originali.*

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Litvaniaeque Princeps Supremus & Haeres Russiae &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis, praesentibus & futuris praesentium notitiam habituris. Quod ex quo causa, quae inter Nos, Regnum nostrum Poloniae ab una, Magistrum Generalem & Ordinem Cruciferorum de Prussia ab alia partibus, super Castro & Territorio Drzen coram Strenuis & Nobilibus Martino de Slawsko Castellano Calisiensi, Petro Cordebog Subcamerario Poznaniensi, Szyfrido de Steglicz in Riecz, & Burcardo Buntersberg quatuor Judicibus rite a Partibus ad hoc deputatis & electis vertebatur, quia nonnullos actus in ipsa causa jam processerant, difficultate et dubiis quibusdam in ea exortis, et propter dictorum Judicum discrepantiam remansit indecisa seu indiscussa, et ne cum sumptibus, laboribus, odiis, et expensis superfluis et gravibus dicta causa longis protrahatur dispendiis, sed cominus cunctis incommodis amputatis sine possit concludi breviori, de legalitate, prudentia, fide et justitia Magnifici et Incliti Principis Fratris nostri carissimi Domini ALEXANDRI alias WITOWDI Magni Ducis Litvaniae etc. confidentes, de consensu Praelatorum, Baronum, et Procerum omnium Regni nostri, et concordii voto dicti Magistri Generalis, suorumque Comproceptorum praefati Ordinis, ipsum ad decidendam hujusmodi causam cum omnibus ipsius incidentiis et emergentiis Judicem verum, legitimum et indubitatum elegimus, deputavimus, et assignavimus tenore praesentium mediante, dantes et concedentes sibi omnem facultatem servatis servandis, vel obmissis, simul et semel vel successive, prout sibi videbitur expedire, procedendi, et au-

ditis querelis et propositionibus, quas ANNO 1428. coram ipso Partes facient, testes, privilegia et instrumenta, probationes et quaelibet alia munimenta, quibus Partes se necessario juvare voluerint et produxerint, recipiendi, examinandi et diffinendi, ac omnia et singula faciendi, quae verus et legitimus Judex facere debet, et potest ac tenetur. Quidquid autem in hujusmodi causa et ipsius emergentiis et incidentiis fecerit, decreverit, concluderit, sententiaverit et dictaverit, omnia et singula promittimus et spondemus recipere, emologare, tenere, et perpetuo servare, omnibus appellationibus et aliis quibuscunque juris subsidiis renuntiantes, quae Nos vel Regnum nostrum in causa hujusmodi et contra decisionem et sententiam, seu quemlibet alium processum praefati Domini Ducis possent relevare, quibus etiam praefatus Magister suo et Ordinis sui nominibus renunciavit per expressum. Volumus autem, et ita praesentem dicto Domino Duci et Iudici concedimus facultatem, ut causa praedicta cum omnibus suis incidentiis et emergentiis a data praesentium infra unius anni spatium duntaxat per eum finiatur. Quo elapso dictus Iudex suo functus officio, omni careat facultate, harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Nieszowa Feria tertia infra Octavas Ascensionis Domini, Anno ejusdem millesimo quadringentesimo vigesimo octavo.

XCVI.

Induciae duodecim annorum inter VLADISLAUM Regem Poloniae, & Duces Litvanie, Masoviae, Stolpensem ab una, & PAULUM de RUSDORF Magistrum Generalem, Magistrosque Almaniae & Livoniae Ordinis Teutonicorum ab altera parte constitutae. Act. & Datum Lanciciae Feria tertia post Festum S. Luciae Virg. Anno 1433. Ex Originali cum Sigil. 93.

VLADISLAUS Dei Gratia Rex Poloniae, Litvaniae Princeps Supremus, et Haeres Russiae etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, tam praesentibus quam futuris praesentium notitiam habituris. Quomodo cupientes post bella, guerras et praelia, quae inter Nos, Regnum nostrum, et Magnum Ducatum Litvaniae, ac Venerabilem

ANNO 1433. **Magistrum Prussiae Generalem, et suum Ordinem** hactenus seminatores zizaniae humani generis innumera fovebant, sub umbrâ dulcis pacis respirare, quia Deus non bene non in pace colitur, treugas pacis et sufferentias veras, Christianas, perfectas et indubitatas facimus, ordinamus, ponimus et firmamus inter Nos, Regnum nostrum Poloniae, et inclytos Natos nostros **VLADISLAUM** et **CASIMIRUM**, nec non praeclaros Duces: **Dominum SIGISMUNDUM** Ducem Magnum Litvaniae, et omnes terras Magni Ducatus Litvaniae, nec non terras omnes nostras, quas modo possidemus, et in futurum Nos possidere continget, nec non **SEMOVITUM**, **CASIMIRUM**, **WLOTHCONEM** et **BOLCONEM** Masoviae, **BOGUSLAUM** Stolpensem Duces, ac inter omnes nostros et ipsorum subditos et adhaerentes ex una, nec non Magnificos et Venerabiles Dominos **PAULUM** praedictum Magistrum Generalem Ordinis B. Mariae Teutonicorum Prussiae, **Tzysio** de Rutenbergk Livoniae, **Ebrehardum** de Zamzhem Almaniae Magistros, ac inter omnes terras, quas ad praesens possident, ac in futurum possidebunt, subditos, adhaerentes ipsorum partibus ab altera, a die Nativitatis Christi proximo venturo, usque ad duodecim annos continue se sequentes sub conditionibus et ordinationibus infra scriptis. Et primo ut fructum et commodum pacis perpetuae autoritate ipsius pacis suffragante consequi hincinde valeamus, statuimus, et praesentis scripti patrocinio promittimus, et firmamus, quod pro tractanda pace perpetua Praelatos, Barones, Consiliarios nostros in Festo Nativitatis B. Mariae Virginis proximo affuturo in locum sive villam nostram **Slusko** transmittemus. Quod si in praedictis loco et tempore, quod Deus avertat, concludere non possent, licitum sit praedictis Consiliariis nostris, cum voluntate et consensu Partis alterius, alium vel alios terminum vel terminos ponere, pro consumanda huiusmodi pace perpetua toties, quoties eis videbitur expedire. Si non deciso pacis perpetuae negotio Partes ab invicem abierint, nihilominus treuga et sufferentia pacis duodecim annorum sine aliqua violatione, impetu et perturbatione current et durabit. Item pendentibus treugis supra scriptis omnia castra, civitates, oppida, villae, possessiones, sortes homagiales et feudales, duntaxat in his guerris ulterius acquisita et possessa, circa Partem, quae ipsas acquisivit, videlicet civitas **Arnswald** alias **Chosczo**,

feudales seu homagiales **Nova-Wedlen-** ANNO 1433. **ses** et **Falkenburgenses** cum ipsorum castris, oppidis, **Wedel** et **Falkenberg**, et villis ad praedictam civitatem **Arnswald** et jurisdictionem, tenutam Curiae ejusdem civitatis et oppida praedicta spectantibus, ita tamen, quod praedicta civitas de **Arnswald** non debet fortificari vel muniti, nec non cum villis **Murzynow**, **Orlow** et **Nova Villa** in tenuta et possessione nostra et Regni nostri; Castrum autem **Nieschow** cum aliis villis ab alia parte **Borrae** secus **Wislam** jacentibus, una cum **Borra** a diu ad castrum praedictum spectantibus, et cum navigio **Wislae** circa **Thorun** in tenuta et possessione **Domini Magistri praedicti** remanebunt. Hoc etiam addito, quod tenentarii civitatis **Arnswald** incolas gravare non debent, sed eos in eorum jure et consuetudine, in quibus alias tenti et servati fuerunt, tenebunt et servabunt. Item alia castra, civitates et oppida per exercitum nostrum exusta, pendentibus treugis praedictis nullius Partis jurisdictioni debeant subesse, quae non debent fortificari vel muniti Parte ab utraque, incolis tantum in dictis civitatibus habitare volentibus licitum sit, sine cujuslibet Partis requisitione et prohibitione domicilia aedificare, et negotiationes exercere. Si vero incolae praefatarum civitatum ab aliquibus malis injurias vel oppressiones paterentur, Majoris Poloniae Capitaneus cum Advocato Novae Marchiae eos simul tueantur et defendant. Parimodo si aliquae contentiones et controversiones aut dubia emerferint, praefati Capitaneus cum Advocato huiusmodi inter eos diffiniant et decident. Item quod limites attinet Masovia Ducum et Stolpensis praedictorum, debent in eisdem limitibus, distinctionibus, decisionibus et stipulationibus durantibus treugis remanere, sicut ante initia guerrarum ultimarum remanserunt et steterunt. Item Magister et Ordo debet restituere statim praedictis treugis incipientibus omnia bona, villas, curias, sortes quascunq; alias possessiones Praelatis ipsorum, Procuratoribus **Gnesnensis**, **Posnaniensis**, **Vladislaviensis** et **Plocensis** Ecclesiarum, Diocesis, ut ipsas, sicut semper possederunt ab antiquo, praeter spatium interruptionis istius brevis et angusti temporis guerrarum modernarum, possideant libere, et manuteneant sine perturbatione et impedimento, arrestatione et detentione **Domini Magistri Ordinis praedicti**. Item damna praefatis Praelatis et Ecclesiis eorum per exercitus **Domini Magistri Ordinis praedicti**, et e contra per exercitus nostros

ANNO 1433. stros Prælati & Ecclesiis in Terra Prussia illata, usque ad expirationem prædictarum treugarum remanebunt in suspensio, nec aliqua persona spiritualis aut secularis, in foro spirituali aut sæculari alteri Parti movebit quæstionem occasione superscriptorum damnorum, de damnis autem, decimis aut proventibus, & aliis censibus arrestatis & retentis in Terra Prussia, Prælati nostris per Dominum Magistrum & Ordinem factis, usque ad diem placitum, videlicet ad Festum B. Virginis Mariæ prædictum suspendantur, nec interim aliquid judicetur & attemptetur, ubi si nulla concordia ac æquitas Partibus impenditur, quælibet utatur seu exuatur suo jure, & nihilominus dicti Prælati in possessionibus suis non frustrentur. Item ut omnis suspicio & hostilis respectus hincinde inter Nos & Partem Ordinis in toto evellatur, omnes ligæ, confederationes, inscriptiones, quæcunque sint vel fuerint inter præfatum Dominum Magistrum Prussia & Dominum Germaniæ, vel Magistros Livoniæ, & Prælatos, Nobiles quoscunque et subditos eorum cum Duce SWIDRIGAL, Prælati, Ducibus, Boiariis, & subditis Terrarum Litvaniæ, Samagitiæ & Russiæ debent esse cassæ & inanes, irritæ & in nihilum redactæ, Magistrique prædicti, Ordo, Prælati, Nobiles, cives & subditi eorum debent præfatum Ducem SWIDRIGAL deferere & dimittere temporibus perpetuis, & exinde dimittere & deferunt, nec unquam eidem auxilia, consilia contra Nos, Filios nostros, aut Regnum Poloniæ facient aut præstabit, imo nec ipsum permittent per terras & dominia ipsorum damna aut impedimenta Regno & Coronæ, neque Ducatui Magno Litvaniæ & Russiæ inferre, nec aliquomodo publice & occulte ipsum per se aut submissas personas juvare aut sublevare, omnesque literas, inscriptiones fœderum aut ligarum inter præfatum Ducem SWIDRIGAL, & omnes suos adhærentes factarum, Nobis & Coronæ in Vigilia Circumcisionis Domini proxime venturæ in Raczansz ad manus Nuntiorum nostrorum illic mittendorum restituet, ubi & Nos reversales literas Domini Magistri, quas Duci prædicto dederat, per eosdem Nuntios prædictos restitui faciemus. Item promittimus & spondemus efficaciter procurare & ordinare, quod præclarus Princeps Dominus SIGISMUNDUS Magnus Dux Litvaniæ, Frater noster carissimus, treugas superscriptas cum Prælati, Ducibus, & aliis subditis tenebit, attendet, & servabit in omnibus suis punctis & clausulis, & suis literis firmabit, quas lite-

TOM. IV.

ANNO 1433. ras præfato Domino Magistro in termino Conventionis proximo, videlicet in Festo Nativitatis Beatae Mariæ Virginis prædicto per nostros Nuntios expeditas transmittemus. Pari modo & Dominus Magister Generalis & Ordo literas Magistri de Livonia, & suorum Prælatorum & Compræceptorum Nuntiis nostris in supradicto termino per suos Nuntios præsentabit. Item si fures, malefactores & incendiarios quoscunque de dominiis Ordinis quibuscunque ad terras Regni nostri, Ducatus, & terras prædictas fugere contingeret, ex tunc terrigenis, & quorum interest, de terris et dominiis, licebit eosdem absque omni impedimento insequi libere, ubicunque poterint, quibus etiam Capitanei, tenentarii, terrigenæ, iudices, officiales et subditi nostri, quicunque super hoc fuerint requisiti, debent præstare consilia, auxilia et favores, ut malefici hujusmodi capiantur, captique juxta jura municipalia Regni nostri et Ducatum prædictorum legitime puniantur, et si capi non poterint in Regno nostro, dominiis, terris prædictis, per Nos et alios nullatenus sustineantur seu foveantur, teneanturque utraque Pars illis sine fraude et dolo in suis dominiis incolatum prohibere, aut in metis terrarum, quos hujusmodi tangit negotium, exhibere justitiæ de eis complementum. De malefactoribus Regni nostri Poloniæ, ussæ, Ducatum et dominiorum prædictorum ad Prussiam et Livoniam confugientibus in omnibus et per omnia similis æquitas habeatur. Item quod neutra Partium debet aliquem vel aliquos durantibus treugis in suis dominiis fovere et tolerare, quæ alteram Partem, ejus subditos aut subditum diffidare velit aut velint ac diffidant, damna irrogant, vel alias graves inferent molestias, quinimo nec. . . . partis adesse, passum eis per terras permittere suas ad offensam alterius sine dolo et fraude quoquo modo. Item si per aliquem subditum, indigenam vel advenam nostrum aliquo casu & eventu treugis prædictis in aliquo fuerit derogatum et contraventum, utpote rapinae, spolia, incendia, vastationes, prædæ vel homicidia, vel aliqua maleficiorum genera in terris et dominiis nostris alterutrum perpetrata fuerint et commissa, quod treugæ prædictæ propterea cessari et irritari non debent, sed in suo robore et firmitate permanebunt, prædicti autem delinquentes et malefactores pro ipsorum excessibus ad certa loca utriusque domini confiniorum, tam Regni quam Ordinis, se annis singulis transferant et descendant,

Hh

ANNO 1433. ad corrigendos hujusmodi excessus et crimina: qui quidem Capitanei et Officiales nostri adhibitis sibi ab utraque parte duobus honestis viris et bonae conscientiae et famae, pro corrigendis hujusmodi excessibus et delictis ad certa loca utriusque dominii, tam Regni quam Ordinis, se transferant iudicaturi, correcturi et poenis debitae puniuntur. Item omnes mercatores et quicumque incolae Regni nostri, terrarum et dominiorum Litvaniae, Samogitarum, Russiae, Masoviae et Stolpensis, et e converso Prussiae, Livoniae, quarumcunque terrarum aliarum Parti utriusque subjectarum, cum suis mercantiis et rebus sine impedimento libere per terras et maria, aquas et fluvios quoscunq; in navibus magnis vel parvis transire possint et valeant stantibus treugis supradictis, quotiescunque videbitur expedire. Item quod Nos Rex et nostri nova telonea et dacia imponere minime debeant, antiquis tamen teloneis et depositis, sive modis deponendi merces, consuetudinibus et observantiis semper salvis, illo tamen adiecto, quod si vectores et aurigae, bona seu merces mercatorum pro pretio ducentes, telonea seu loca daciarum transferint, ipsi duntaxat in equis et rebus suis propriis puniantur, et quod propterea bona mercatorum non debeant occupari sive detineri. Item dacia illa, quae vulgariter dicitur Funthczol, in suspenso manebit, usq; ad terminum Conventionis B. Mariae supradictum, ita, quod a mercatoribus Domini Regis Regni Poloniae, Ducatusque Magni Litvaniae interim non exigatur. Item subditi nostri, Ducum, et terrarum praedictarum undecunque, cujuscunque gradus, status aut conditionis fuerint, qui causa negotiationis ad Terras Prussiae, Livoniae et alias venerint, per Dominum Magistrum et Ordinem, et subditos suos et extraneos, cujuscunque gradus, status aut conditionis fuerint, minime impedi, conveniri debent vel arrestari, sed in locis habitacionum suarum, si quid actionis habuerint, juxta terrarum praedictarum municipalia jura hujusmodi concertationes sopiantur, deprehensus tamen in flagranti crimine in loco delicti legitime puniatur, et . . . . . de contractu recenti in loco contractus conveniatur; sed si de loco, ubi contraxit vel deliquit, recesserit publice vel occulte, coram suo iudice conveniatur. Item pons in flumine Drawa circa Okczeth maneat non destructus, et liber transeuntibus durantibus treugis supradictis. Item ut inter Nos, Magistrum et Ordinem, et subditos nostros discordiae facilius occasione molendini in Lubiez sub-

ortae tollerentur, volumus, et in arbitrium Domini Magistri ponimus, quod aut deposito aggere sive obstaculo aqua fluvii Drwańcza liberum meatum habeat, aut de molendino facto seu faciendo, soluta per Nos medietate impensarum, medietas fructuum, proventorum et emolumentorum de praefato molendino provenientium Nobis cedat durantibus treugis supradictis. Item ut hujusmodi treugas pacis et sufferentias sub certiori attentione, firmitate et robore custodiamus et servemus, promittimus sine fraude et dolo, et sub fide et honore, quod ad nullius hominis viventis requisitionem, suggestionem, inductionem, persuasionem vel mandatum, etiam quacunque dignitate praefulgeat, Papali, Imperiali vel Regali, aut cujuscunque congregationis legitimae personarum Ecclesiasticarum vel saecularium debet vel poterit contravenire ipsis in parte vel in toto, expresse, publice vel occulte, per se, alium vel alios, quascunque personas submissas spirituales vel saeculares, neque eas tali aut quocunq; modo violare. Item ut omnia praemissa certiori cautela munita jugiter permaneant, et ut pars contra partem metu animadversionis praesentis ad bella et praelia non consurgat, statuimus decernentes, quod Praelati, Milites et Communitas Regni nostri debeat et teneatur terrarum Ordinis Praelatis, Militibus, Nobilibus et toti Communitati dare certas literas nostras, et Reversales ab ipsis sub eadem forma recipere, quas tam Nos, quam Magister et Ordo utrisque nostris subditis dare promittimus, ipsique subditi nostri eadem subditis Regni nostri dare et praesentare in termino Nativitatis Mariae praedicto tenebuntur sub his vel similibus verbis: Quod si Nos, vel Successores nostri pendentibus hujusmodi treugis Domino Magistro aut Terris Ordinis vellemus aut conaremur hujusmodi guerras ac bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire, nec in hoc obedire aut parere, imo erunt ab omnibus nostris homagiis, juramentis et subjectionibus liberi et soluti, donec Nos ad observationem hujusmodi Treugarum revertemur. In quorum omnium fidem et testimonium praemissorum Majestatis nostrae, nec non Reverendissimorum, Reverendorum, Magnificorum, Strenuorum, Nobilium et Providorum Dominorum Praelatorum, Baronum, Militum, Civium et Civitatum nostrorum infra scriptorum, scilicet: Alberti Gnesnensis Primatis, Joannis Leopoliensis, Zbignei Cracoviensis, Stanislai Posnaniensis Episcoporum, sub ratihabitione aliorum

ANNO aliorum nostrorum Praelatorum, Baro-
1433. num, Nobilium, Militum, Civitatum et Ci-
vium sigilla sunt appensa. Actum et da-
tum Lanciciae, Feria tertia proxima post
Festum S. Luciae Virginis, Anno Do-
mini millesimo quadringentesimo tricesi-
mo tertio.

XCVII.

1436. *Perpetua Pax & Foedus inter VLA-
DISLAUM JAGIELLONIS Re-
gem, Regnumque Poloniae, ejus-
demque Principes tam Ecclesia-
sticos quam Saeculares ex una,
& Magistrum Generalem, nec
non Magistros Almaniae & Li-
vonice Ordinis Teutoniici, eorun-
demque Praeceptores, adhaerent-
es ac subditos, & ipsorum Hæ-
redes ac Successores ex altera
partibus constitutum.* Actum in
Brzescie Cuiav. in Vigilia Cir-
cumcisionis Domini. Anno 1436.
Ex Originali Sigil. 206.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

CONVENIT actus hominum, qui vetu-
state cadunt, & successu temporis
in oblivionem vertuntur, solidis scriptu-
rarum & testium fundamentis commenda-
re, in quorum custodia nullis marces-
cant temporibus, sed semper jugis per-
ennatione memoriae incommutabiles ser-
vantur. Proinde Nos VLADISLAUS
D. G. Rex Poloniae, nec non Terrarum
Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanci-
ciae, Cujaviae, Litvaniae Princeps Supre-
mus, Pomeraniae, Russiae Dominus & Hæ-
res, & SIGISMUNDUS Magnus Dux Lit-
vaniae & Terrarum Russiae &c. Signi-
ficamus tenore praesentium quibus expe-
dit universis, praesentibus & futuris no-
ticiam praesentium habituris, quomodo
cum Divini dispensatione consilii ad hoc
Regni recepimus gubernacula, ad hoc
queque tantum in Terris obtinuimus
Principatum, ut propensiori cura & vi-
gilantia nostra semper studia extendamus,
per quae pacis desideranda tranquillitas
inter Christi fideles, ex quorum discor-
dia non solum Terrarum & Urbium, sed
Provinciarum atque Regnorum resultant
excidia, prout in plerisque lugenda at-
que calamitosa exempla mortalibus ex-
hibent argumenta, procurari queat, &
procurata ab Auctore pacis de trono suae
ineffabilis majestatis atque potentiae con-

cludi, & mediis salutaribus stabiliri, ac ANNO
extolli felicibus incrementis. Et atten- 1436.
dendo, quod non nisi in pace pacis Opi-
fex Deus perfecte coli valeat, & ea ni-
hil in mundo exoptari possit pretiosius,
aut desiderabilius concupisci, hinc est,
quod Nos non absque interna compassione
& gravi cordis amaritudine recensentes,
quot & quanta mala ex guerris & dissen-
sionibus procedant, quodque ex conten-
tionibus & bellis, si ea mortales agant,
odia hominum, non sine etiam animarum
& aeternae salutis dispendiis, ac excidiis civi-
tatum, provinciarumque & terrarum, ac
in illis degentium interitus subsequatur,
Divinus deperit cultus, & sanguinis effu-
sio oritur, cumque tales discordiae atq; bel-
la non solum se suosq;, sed etiam alios plu-
rimos tractura sunt verisimiliter in praec-
ceptis & ruinam. Propterea supremis af-
fectibus exoptantes, ut non crescant jur-
gia, sed juxta magistrum bonorum om-
nium charitatem, quae nihil sapit extra-
neum, nil asperum, nil confusum, imo
propria virtute nutrit concordiam, dis-
sociatos jungit, pacem & unitatem con-
solidat: ad laudem & gloriam Omnipoten-
tis Dei, & B. Mariae Virginis Glorio-
sae, totiusque Hierarchiae caelestis, propa-
gationem Fidei, cultum justitiae et Reli-
gionis Christianae salutiferum incremen-
tum, a guerrarum deflendis exitiis, dis-
plicitiis, odiis, rancoribus & offensis in-
ter Nos VLADISLAUM Regem Poloniae
&c. SIGISMUNDUM Magnum Ducem Lit-
vaniae &c. praedictos, & Inclytum CA-
SIMIRUM Germanum nostrum, SEMOVI-
TUM, CASIMIRUM, VLADISLAUM, BO-
LESLAUM Masoviae, ac BOGUSLAUM Stol-
pensensem & Pomeraniae Duces, Regnum
Poloniae, Terrasque nostras Magni Du-
catus Litvaniae, Russiae, Masoviae, Stol-
pen. & Woiewodan Moldaviae, & alia
Dominia Nobis subiecta ex una, &
Magnificum & Religiosum Dominum
PAULUM de RUSDORF Ordinis B. Mariae
Theutonicorum Jerosolymitani Magi-
strum Generalem, & Ordinem suum ac
Terras ejusdem Ordinis Prussiae, Ale-
maniae, Livoniae, & alias omnes eis sub-
jectas parte ex altera. non sine gravi of-
fensione & jactura exortis, nostrae men-
tis propositum retrahere decrevimus. &
ea, quae durantibus hujusmodi contro-
versiarum & guerrarum turbinibus circa
bonum Reipublicae sunt diruta et destru-
cta, per pacis integritatem ad statum cu-
pientes reducere quietum et tranquillum,
cum eisdem Magistro, Fratribus et Ordine
ipsius, Terris Prussiae, Alemaniae, &
Livoniae, subditis & sequacibus eorun-
dem, perpetuae pacis et inviolabilis fe-
deris

ANNO 1436. deris unionem elegimus, assumpsimus, suscepimus et inivimus, eligimusque, suscipimus, assumimus et inimus tenore praesentium mediante, omni tempore perpetuo duraturam, quam sub fide et honore, ac juramentis corporaliter praestitis, sine dolo et fraude promittimus vigore praesentium observare, et ut ipsa unio cum tanta deliberatione et maturitate concepta ad firmum et constantem ordinem jugiter observandum reducat, ipsam per Articulos infra scriptos omnino duximus regulandam. Inprimis quod inter Nos Regem, Magnum Ducem, et Duces praedictos, Regnum Poloniae, Magnum Ducatum et Terras Litvaniae, Samogitiae, Russiae, Masoviae, Stolpen. et Palatinum Moldaviae, et aliorum dominiorum et subditorum nostrorum ab una, et praedictum Magistrum Generalem et Ordinem, Terras et subditos ipsius tam in Prussia. Almania, quam Livonia et Nova Marchia parte ex altera, omnes dissensiones, controversiae et damna inter Partes hinc inde facta, dimissa et totaliter sopita debent esse, nec illorum de caetero aliqua mentio aut memoria, et signanter in querelis aut in detractione partium, coram quibuscunque personis habeatur aut fiat; sed nec non partium ad infamiam alterius partis suggeret, consentiet, auxilium dabit et favorem, publice vel occulte, & quantum in ea parte fuerit, delationes et detractiones hujusmodi fieri non admittet, sed potius prohibebit. Item quod omnia bona Ecclesiarum Gnesnensis, Vladislaviensis, Plocensis et Posnaniensis, Praelatorum, Abbatum, Monasteriorum, Conventuum, et aliarum quarumcunque personarum saecularium et Religiosarum, quae sunt in Terris Ordinis praedicti situata, debent circa jura omnia, tam Ecclesiastica quam Saecularia, et omnes antiquas consuetudines, questus, decimas, castra, villas, praedia, curias, et alias utilitates, emolumenta et preventus, quibuscunque nominibus nuncupentur, conservari, nec aliquibus novis consuetudinibus, servitiis; et oneribus aggravari, quodque eadem bona non alienentur, nec pro eorum alienatione instetur per partes sine consensu Praelatorum speciali. Omnes autem census, decimas, proventus, et alias obventiones qualescunque in Terris Ordinis consistentes, quos et quas Magister et Ordo praedicti Reverendissimis in Christo Patribus Dominis Archiepiscopo Gnesnensi, Vladislaviensi et Plocensi Episcopis, aliisque Praelatis saecularibus et Regularibus Regni Poloniae per biennium sublevarunt, plene et in-

tegre restituant, et restitui faciant, me- ANNO
dieratem intra hinc et Festum Purificatio- 1436.
nis, Mariae, reliquam autem partem ad
Festum Paschae proxime nunc affuturum,
in Civitate Thorunensi, quietationibus
de solutione a praefatis Praelatis receptis,
& quod bona, census & decimae Reve-
rendi Patris D. Vladislai Episcopi Vladi-
slaviensis noviter et quomodolibet aresta-
ta relaxentur. Item ut omnis suspicio et
hostilis respectus hinc inde inter Nos, et
partem Magistri Generalis & Ordinis sui
in totum evellantur, volumus, quod li-
gæ, confederationes et inscriptiones,
quaecunque sunt vel fuerunt inter Magi-
strum Generalem, Praeceptores per Ale-
maniam et Livoniam, et Ordinem ipso-
rum, Praelatos, Nobiles, cives et subdi-
tos ipsorum cum Duce Boleslao alias Swi-
drigal, Praelatis, Ducibus, Boiariis et sub-
ditis Terrarum Litvaniae, Samogitiae &
Russiae factae, debent esse cassae, inanes,
irritae & in nihilum redactae, ipseque Ma-
gister et Ordo, Praelati, Nobiles, cives et
subditi ipsorum debent praefatum Ducem
Swidrigal deserere et dimittere perpetuis
temporibus, et nunquam eidem, aut al-
teri cuicunque Magno Duci Litvaniae &
Russiae auxilia & consilia contra Nos &
Successores nostros, & Regnum nostrum,
ac etiam praclarum Principem Dominum
SIGISMUNDUM Magnum Ducem Litvaniae
modernum, Magnum Ducatum Litva-
niae praestabunt: nec aliquas ligas, sug-
gestionem & confederationes in damnum
nostrum aut Regni facient in perpetuum
cum eisdem: imo nec aliquem alium te-
nere & reputare debent pro Magno Du-
ce Litvaniae & Russiae, nisi qui cum no-
stro consensu & Regni (quemadmodum
praefatus Dux Magnus SIGISMUNDUS mo-
dernus est electus, juxta dispositionem
dudum factam inter Regnum Poloniae &
Terras Litvaniae) electus sit & positus in
Ducatum: nec etiam permittent ipsum
Swidrigal de Terris seu per Terras &
dominia Ordinis, ipsorum damna aut im-
pedimenta Regno, Coronae nostris, Du-
catui Magno Litvaniae & Ducatibus pra-
edictis inferre, nec ipsum publice vel oc-
culte, per se vel submissas personas ju-
vare aut sublevare quovis modo. Item,
ut hujusmodi pacem perpetuam et con-
cordiam sub certiori attentionis firmitate
et robore custodiamus & servemus, pro-
mittimus sine dolo & fraude, sub fide et
honore, ac onere praestiti juramenti:
Quod ad nullius hominis viventis requi-
sitionem, inductionem, suggestionem,
persuasionem vel mandatum, etiam qua-
cunque dignitate praefulgeat, Papali,
Imperiali vel Regali, aut cujuscunque
Con-

ANNO 1436. Congregationis legitimæ, personarum Ecclesiasticarum vel Sæcularium, debebimus vel poterimus contravenire ipsis in parte vel in toto, expresse, manifeste vel occulte, per se vel alium, seu alias quascunque personas submissas spirituales vel sæculares, neque eas taliter aut quocunque modo violare: etiamsi modernus Imperator, aut Successores sui Imperatores cum exercitu contra Magistrum & Ordinem se moverent, non debemus ei nec Successores nostri assistere ope, consilio, auxilio vel favore. Item quod medius fluvius Drwańca sit limes inter Regnum nostrum & Terras Ordinis, nec fiat in eodem fluvio aliquod molendinum in limitibus & ripis communibus, & præcipue in loco Lubicz dicto, in quo alias factum fuerat: sic quod idem fluvius suum antiquum meatum habeat, quodque residuum aggeris una cum ponte maneat sine omni clausura diurna & nocturna pro strata publica, nec novum ibidem molendinum deinceps erigatur, quo per descensum intrante flumen Vistulam, iterum descendendo per Vistulam inferius, ipse medius fluvius Vistula erit iterum limes inter Regnum Poloniæ & Terras Magistri & Ordinis Prussiæ, cum omnibus suis insulis, piscaturis, juribus & obventionibus universis, nullis exclusis penitus & exceptis, usquequo ipsa medieras prædicti fluvii Wisla tanget locum limitum, quem quondam Serenissimus Princeps Dominus CASIMIRUS Divæ memoriæ Rex Poloniæ cum Magistro Prussiæ, dicto Dufmar, inter Terras Bydgoştienf. & Pomeraniæ certis literis & signis notabilibus limitavit, descripsit & distinxit, Castro Jasteniec in Terris Ordinis remanente, ita tamen, quod Castrum Nieschowa territorio suo & villis Murzynowo, Orłowo, Nowa Wies, & aliis villulis, molendinis & usibus ad dictum Castrum & territorium cum omnibus Castri territorii ac villarum prædictarum borris, silvis & utilitatibus, aquis quoque & eorum decursibus, cum pleno & totali dominio, ac cum medietate navigii in flumine Wisla & ejus proventibus, ac insulis & piscaturis, juribus, libertatibus omnibus & singulis ad ipsa spectantibus ab antiquo, nullo penitus alicui præter Nos, & Coronam Regni Poloniæ jure in eisdem Castro & territorio ac villis reservato, remaneant circa Nos, & Coronam Regni Poloniæ perpetuo & in ævum. Sic tamen, quod nulli subditorum, salvo censu debito & solvi consueto, per hanc cessionem in juribus ipsorum, in insulis & molendinis præjudicium generetur, etsi Nos in juribus ipsorum ipsos tolerare no-

luerimus, extunc licitum sit Nobis juxta ANNO 1436. antiquam taxam, prout ab antiquo inter se vendere consueverunt, hujusmodi jura comparare & solvere, quemadmodum Serenissimus Princeps Divæ memoriæ D. VLADISLAUS Genitor noster Charissimus, & Corona Poloniæ pacifice & quiete tenuit, a tempore Concordiæ circa lacum Melno, jacentem in Terris Ordinis, inter Castra Radzin & Rogozno circa flumen Ossa, die S. Stanislai Episcopi & Martyris, de Mense Septembri factæ, usque ad receptionem & occupationem eorundem, per Magistrum & Ordinem de Anno Domini 1431. attentatam. Specialiter addito & expresso, quod omnibus hominibus & mercatoribus cum quibuscunque rebus, cujuscunque generis, pretii vel valoris existant, proficiscentibus, liberum sit vendere hujusmodi res seu merces absque impedimento & compulsa, & stare sive manere cum eis, aut eas in civitate Nieszowa locandas conservare, vel transire cum eis quo placebit, sive per terram, sive per fluvium Wisla infra vel supra, vel in Thorua, aut alia loca in Terris Ordinis constituta. Item incipiendo ab eo loco, in quo prædicti limites per Dominum CASIMIRUM Regem Poloniæ & Magistrum Prussiæ facti, & in eorundem literis expressi, terminantur & desinunt, in procedendo ulterius usque ad introitum fluminis Nothesz sive Bierswiennick observabimus istam modum & ordinem. Quod si de prædictis limitibus poterint bonæ famæ tres homines pro parte nostra & Coronæ, & tres pro parte Magistri & Ordinis electi, visis utriusque Partis litteris, juribus & possessionibus, & aliis legitimis documentis concordare, stabunt limites taliter concordati, ubi autem non possent electi illi homines bonis modis concordare, extunc sortes ab utraque Parte mittantur, quamcunque autem Partem fors contigerit, sic emissæ Pars reliqua, quam fors ipsa non tetigit, debet sex personas, quas placebit, de Parte prædicta eligere, quæ personæ sic electæ, postquam juramento corporali limites inter Partes prædictas sic de limitibus discrepantes firmaverint, limites illi, sic juramento firmati, pro signis & limitibus inter Regnum Poloniæ & Terras Novæ Marchiæ perpetuo remanebunt. Testes autem illius Partis, cui sortes advenerunt in processu limitum prædictorum, Castra & Civitates Partium prædictarum ex hac sortitione accessione non attingent nec movebunt, aut sua parte aliquo modo vendicabunt, sed Partes superius expressæ, Castra & Civitates ab antiquo tentas absque

ANNO 1436. impedimento fortium obtinebunt. Ita tamen, quod pons in fluvio Drawa circa Ochczeth cum libero transitu perpetuo remanebit, hoc addito, quod si in partem Magistri seu Ordinis cesserit, & in ejus structura negligentia commissâ fuerit, licitum sit Nobis aut Capitaneis nostris, hujusmodi pontem novum construere, aut antiquum reformare, quoties fuerit opportunum. Et ne in posterum de hujusmodi personis & testibus superscriptis aliqua difficultas oriatur, Nos Reverendum in Christo Patrem Dominum Franciscum Episcopum Varmiensis, & Honorabilem ac Religiosum Wolff de Sansshenn Commendatorem in Ostrorode, & Strenuum Joannem de Bayfen pro hujusmodi compositoribus, & Honorabilem & Religiosum Conradum de Erlichshawfen, Hermannum Reussop Thorunensem, Henricum Forroth Gdanensem Proconsules, cum superscriptis Episcopo, Commendatore & Joanne, pro testibus in casu, quo fors Magistrum & Ordinem tetigerit, duximus nominandos et eligendos, qui ad faciendum præmissâ cum nostris, per Magistrum & Ordinem nominatis ac electis, conveniant, nostri in Bydgoscia, & pro parte Ordinis in Swece in crastino Nativitatis Mariæ proxime venturo, abinde ad hujusmodi limites, sicuti præmittitur, distinguendos ulterius processuri. Postquam autem ventum fuerit per limites prædictos, sicuti præmittitur distinctos juramento, quando limes ille fluvium Notesz & Birzwennik insiliet, ipse fluvius Birzwennik medius erit limes perpetuus inter Regnum Poloniae & Terram Novæ Marchiæ, & iterum ubi Birzwennik cum Notesz confluit, medius fluvius Notesz erit limes, ita, quod Ordo & subditi ejus ipsum flumen ascendendo dimidium milliare, & descendendo similiter medium milliare, ac versus Regnum dimidium milliare pro pascuis pecorum & pecudum quorumcunque, ac pro receptione argillæ, calcis, lapidum, lignorum tam pro igne, quam pro ædificiis castri & oppidi liberum habeant usumfructum, & similiter homines et subditi Regni & Coronæ, dominio & proprietate apud Nos & Regnum nostrum remanentibus. Teloneum autem aquaticum & terrestre, cum ponte & ipsius structura secundum antiquam consuetudinem absq; ampliori augmento prædicti telonei apud Ordinem remanebunt. Piscaturam etiam præfatus Ordo solus liberam in eodem fluvio Birzwennik seu Notesz, ascendendo & descendendo, ut præmittitur, per medium milliare a ponte, qui ducit versus Polo-

ANNO 1436. niam, obtinebit, eo salvo, quod villa Trzebiezow in suis limitibus piscandi liberam habeat facultatem. Hoc adjecto, quod in eodem dimidio milliari ascendendo, & descendendo fluvium Birzwennik, & etiam versus Regnum similiter per medium milliare aliquod fortalitium non erigatur. Item postquam ventum fuerit ad limites per aquam, ubi fluvius Bierzwennik sive Notesz, taliter procedendo inferius, ut supra dictum est, versus Landsberg super differentia ibidem ex opposito prædicti oppidi consurgente, Pars utraque, videlicet Nos & Magister ac Ordo, elegimus Nobis pro Judice Reverendum in Christo Patrem D. Christophorum Episcopum Lubucensem, in quem Partes ipsæ de alto et de basso compromittent, et ad Festum Sanctissimæ Trinitatis proximum ibidem circa Landsberg adducant, et productis coram eo juribus et probationibus legitimis in termino seu terminis competentibus ab utraque Parte laudum et pronuntiationem, quam usus consilio sapientum super omnibus differentiis inter Regnum et oppidum prædictum Landsberg tulerit, ambæ Partes hujusmodi sententiam suscipere, laudare, emologare et fervare sub fidei puritate tenebuntur.

Volumus etiam, et decernimus per præsentem, quod teloneum et depositum vulgariter Niederlege ibidem circa Landsberg et Costrzin in Nova Marchia, quæ dicuntur de novo imposita, suspendantur, nec a mercatoribus et incolis Regni Poloniae exigantur et recipiantur, sed dentur ad fidejussoriam cautionem tantum, donec per Judicem præfatum cognoscatur, an sint nova vel antiqua. Quæ si nova comperta fuerint, præfati Fidejussores sint liberi perpetuo, si vero antiqua, ad solutionem seu satisfactionem teneantur. Et si præfatum Dominum Episcopum Lubucensem ante decisionem hujusmodi causæ decedere contigerit: alter in locum ejusdem de communi consensu Partium eligatur.

Itemque sub certo et determinato tempore Nos Consiliarios nostros cum pleno mandato, et Magister cum Ordine suos similiter destinare debent ad firmandum et signandum limites inter Terras Dobrinenf. Regni, et Michalovienf. Ordinis, in qua limitatione Nos et Coronam Regni ipse Magister et Ordo debent admittere ad limites ab antiquo tentos et observatos.

Item Dux VLADISLAUS Masoviae, et sui Posterii Duces debent circa Literas, quas habent a Magistro et Ordine super limitibus, remanere, et ubi limites

ANNO 1436. in literis descripti non fuerint, ad eosdem firmandos praefati Duces suos Consiliarios destinare debent, similiter et Ordo. Quae vero Partium evidentiori testimonio, suis vel aliis probationibus legitimis probaverit suas fore granities, remaneat circa ipsas, et in casu, quo utraque Pars granities et limites legitimis probationibus probaræ non possit, stabit in optione Magistri, an velit jurare pro eisdem granitiebus, metterlius scilicet, duobus terrigenis sibi adjunctis, vel Dominum Ducem admittere ad juramentum pro eisdem, etiam cum totidem personis. Cum Duce autem BOLESLAO limites alias et prius facti, in quibus non est differentia, renoventur.

Item Illustris Princeps Dominus BOGUSLAUS Dux Stolpensis ab una, Magisterque et Ordo praedicti ab altera partibus, ad distinguendum et reformandum limites inter Ducatum Stolpens. praedictum, et Terras Ordinis in Pomerania, Nuntios ex utraque Parte mittant in Festo Ascensionis Domini proxime nunc venturo, ubi dum venerit Pars Domini Ducis, eliget duas vel tres personas de parte Domini Magistri et Ordinis, et e converso Dominus Magister et Ordo duas aut tres personas similiter de parte Ducis, quae personae, sic electae, praestito corporali juramento, visis Partium juribus, literis aut aliis legitimis documentis differentias hujusmodi, si commode poterunt, per concordiam terminabunt, si vero non possent, ex tunc eligent unum unanimi consensu pro Judice, qui habendo Deum et justitiam prae oculis quaestionem praedictam inter Partes praedictas judicialiter, quanto brevius poterit, terminabit: Cujus decisioni Partes benevole obedient et parebunt.

Item Terrae Samogitarum et Sudorum propter bonum pacis debent apud Nos et Regnum Poloniae ac D. M. L. sub limitibus subscriptis permanere perpetuo et in aevum.

Item a fine limitum Ducum Mazoviae, incipiendo a flumine Lik a vado dicto Kamionnybrod, quod jacet in superiori parte ejusdem fluminis Lik, altius, quam isti lacus Greywo et Thotzla, et ab illo loco directe eundo per solitudinem usque ad lacum, qui dicitur Rogorth. Ita quod medietas ejusdem lacus remaneat in Terris Domini Ducis Litvaniae, et reliqua medietas in Terris Ordinis. Et ab illo lacu directo tramite per desertum usque ad quandam aream dictam Prewoysly, et ab illa area continuando iter directum usque ad aream dictam Cheruniszki, et a Cheruniszki eundo directe usque ad lacum qui vocatur Dwistitz.

ANNO 1436. Ita tamen, quod idem lacus remaneat totus in parte Ordinis. Et ab eo lacu, quo directius iri potest, ad ortum seu summitatem fluminis dicti Lepuna, eundem fluvium descendendo usque ad consummationem ejus, ubi intrat in fluvium Syrowintha, et ulterius descendendo eundem fluvium Syrowintha usque ad consummationem ejus, ubi intrat in fluvium Sessuppa. Et ulterius directe procedendo per solitudinem usque ad ripam fluminis Memel, ex opposito fluminis dicti Swantha, ubi idem fluvius Swantha intrat fluvium Memel praedictum, et hoc quo ad Terram Sudorum eundem fluvium Swantha sursum ascendendo per duo milliaria. Et ab illo loco, illum fluvium deserendo, transeundum est per solitudinem, quo directius iri potest, usque ad fluvium Jura, relinquendo fluvium Memel in sinistro latere ubique per duo milliaria. Et dictum fluvium Jura ascendendo unum milliare, ab eo loco Jura fluvius deserendus est, et transeat per solitudinem. relinquendo fluvios Memel et Rusna, lacum, qui dicitur Hap, et Castrum Memel, in Samogitia Clupeda appellatum, undecunque a sinistro latere per tria milliaria. Et sic transeundum est ad litus maris salsi, et haec sunt granities Terrae Samogitarum et Prussiae.

Inter Livoniam vero, Samogitiam, Litvaniam et Russiam limites sunt incipendi a flumine dicto Hielgea, ubi dictus fluvius intrat mare, eundem fluvium ascendendo sursum ad antiquos limites inter Samogitiam, Litvaniam et Russiam ab una, et Livoniam ab altera partibus tentos et servatos. Non tamen ad illos limites, qui signati sunt eo tempore, quando Ordo Terram Samogitarum tenuerat, sed ad illos, qui antiquitus inter Terras praedictas sunt servati.

Item Terrae Pomeraniae, Culmenfis et Michaloviensis debent manere circa Ordinem, debetque sententia Judicum delegatorum de Carcere etc. Magistro, Ordini, aut eorundem in Romana Curia Procuratori Generali per Procuratorem vel Procuratores nostros legitimos, si haberi poterit, ad cassandum et rumpendum et annullandum bona fide infra annum tradi et assignari, quam etiam vigore praesentis Concordiae annullamus et cassamus, et Ordo facta restitutione ad dandum recognitionem praesentationis hujusmodi Nobis bona fide sit adstrictus.

Item subditi nostri et Magni Ducis, et Terrarum nostrarum, et Ducatum praedictorum undecunque, et cujuscunque status vel conditionis fuerint, qui causa

ANNO 1436. negotiationis vel alia ad Terras Prussiae, Livoniae et alias venerint, per Magistrum et Ordinem, et subditos eorum ac extraneos, cujuscunque status, gradus, aut conditionis fuerint, minime impeti, conveniri debent vel arrestari. Sed in Polonia, Litvania, Masovia, Russia seu Terra Stolpensi, si quid actionis habuerint, juxta Terrarum jura municipalia, hujusmodi concertationes sopiantur, delinquens tamen in loco delicti deprehensus, et contrahens de contractu recenti in loco contractus poterint conveniri, sed si de loco, ubi contraxit, recesserit publice vel occulte, coram iudice suo conveniatur.

Item rustici, coloni, tabernatores, hortulani, et aliae similes personae Terrarum Prussiae et Livoniae, et Dominiorum Ordinis, qui Dominis suis obligantur, et sine satisfactione condigna juxta consuetudinem earum Terrarum recesserunt, et ad Regnum nostrum Poloniae, Ducatum Magnum Litvaniae, Masoviae et Stolpensi ac Terras Russiae publice vel occulte fugerunt, Capitanei, Judices, Officiales et subditi nostri, et Ducum praefatorum, jurisdictionem pro tempore exercentes, qui fuerint requisiti ad restitutionem eorum, cum rebus suis et bonis omnibus eisdem Dominis sine mora, difficultate et contradictione teneantur. Idem Ordo per omnia in rusticis, colonis, tabernatoribus, hortulanis, et aliis similibus personis nostris et Ducatum praedictorum, ad Dominia Ordinis fugientibus observetur, nec de caetero taliter acceptentur, aut servantur fugientes. Item si fures, incendiarios, vel alios malefactores quoscunque, de Dominis Ordinis quibuscunque ad Regnum nostrum. Ducatus et Terras nostras praedictas fugere contigerit, extunc terrigenae, et quorum interest de Terris Ordinis praefati, licenter eosdem sine omni impedimento insequi libere ubicunque poterunt. Quibus etiam Capitanei, tenutarii, terrigenae, judices, officiales et subditi Dominiorum nostrorum praefatorum, quicunque super hoc fuerint requisiti, debent praestare auxilia, consilia et favores, ut malefici hujusmodi capiantur, captique juxta jura municipalia Regni nostri legitime puniantur. Et si capi non poterint in Regno et Terris nostris saepe dictis, per Nos et subditos nostros et alias nullatenus iustineantur vel foveantur, teneanturque utraque Pars illis sine fraude et dolo in suis Dominis incolatum prohibere, aut in metis Terrarum, quas hujusmodi tangit negotium, exhibere de eis justitiae complementum, de malefactoribus autem de Regno nostro,

et Ducatibus Litvaniae, Mazoviae, Stolpensi aut aliis Dominis nostris ad Terras Prussiae confugientibus similis aequitas habeatur. ANNO 1436.

Item quod neutra Partium debet aliquem vel aliquos etiam subditos alterius Partis in suis Dominis fovere ac tolerare, qui alteram Partem, ejus subditos aut subditum diffidare velint aut velit, aut diffidant, damna irrogant, seu infidelitatem commiserint, vel alias graves inferant molestias. Imo nec inimicis Partis adversae adhaerere, passum eis per Terras suas permittere in praejudicium et offensam alterius, sine dolo et fraude quoquo modo.

Item omnia privilegia, inscriptiones, foedera, obligationes vel munimenta quaecunque, quae vel quas Magister et Ordo praedicti super territorio Nieszow, villis Murzynowo, Orłowo, Neudorff, et navigio juxta Thorun, quae ad Nos, et ad Regnum nostrum praedictum vigore Concordiae prioris et praesentis sunt devoluta, a quibuscunque personis, quacunque praefulgeant dignitate, habent, et praesertim Concordiam Thormensem, duas sententias per Serenissimum Principem et Dominum SIGISMUNDUM Romanorum etc. Regem, Budae et Vratislaviae latas, et Litteras Originales, quas Magister et Ordo praefati habent a Divae memoriae Progenitore nostro, et Duce Magno Litvaniae, vel ab aliis personis quibuscunque super Terris Samogitarum, Sudorum et Litvaniae Nobis restituere debent, et restituta fatemur. Reliqua vero privilegia Ordinis praedicti, quacunque authoritate fulcita, Ecclesiastica vel Saeculari, in quantum derogare poterint huic Concordiae in toto vel in parte, et aliis omnibus praemissis punctis et articulis suis derogatoriis, sint nulla, cassa et irrita, et pro talibus perpetuis temporibus habeantur.

Item omnes captivi in hac guerra et treugarum prorogationibus detenti ab utraque Parte sint liberi et soluti ipso facto, sine dolo et fraude, exceptis captivis, qui pendente treuga ultima duodecim annorum inter Regnum Poloniae, Magnum Ducatum Litvaniae, et Magistrum et Ordinem Prussiae firmata, in Litvania sunt detenti.

Item navigia circa Stotoriam, videlicet peditibus, equitibus, et cum levibus curribus, et circa Soletz et Fordan, cum equis, rebus quibuscunque, et curribus oneratis non debent prohiberi, sed pateant cuilibet perpetue transeunti.

Item omnes profugi tam de Regno nostro Poloniae, Terris Litvaniae, Samogitta-

ANNO 1436. gittarum, Mazoviæ, Russiæ & Stolpens. quam de Terris Ordinis prædicti quibuscunque, libere possint & valeant redire ad propria, & de bonis suis dimissis disponere pro libitu suæ voluntatis.

Item omnia bona immobilia subditorum, cujuscunque status, gradus aut conditionis fuerint, per Nos aut partem nostram recepta & ablata his, qui degunt aut morantur in Terris Ordinis prædicti, auctoritate præsentis Concordiæ restituere volumus & debemus eisdem integraliter & ex toto, & simili modo omnibus incolis Regni nostri, & Ducatum prædictorum Nobis subditorum, cum effectu bona recepta & ablata Magister & Ordo restituere teneantur.

Et si aliquis subditorum de Terris aut Dominiis nostris velit ad Terras Ordinis ratione incolatus se transferre, licite poterit, & libere recedere absque quovis impedimento aut arresto personæ, & bona sua vendere, aut de eis disponere juxta beneplacitum liberæ voluntatis, pari modo volumus de bonis in Terris Magistri & Ordinis ablati seu occupati observari. Item omnes Coadiutores & adherentes, qui in favorem nostri, & Regni nostri Poloniæ Coadjutorum & subditorum nostrorum, Magistrum & Ordinem Prussiarum diffidarunt, ab omni impetitione Magistri & Ordinis prædicti sint liberi & soluti. Item omnes apostatæ Ordinis prædicti in Regno nostro & Terris Litvaniæ, Samogitarum, Mazoviæ, Russiæ & Stolpens. & aliis Dominiis Regni nostri & Terrarum prædictarum commorantes, ne diutius in suis peccatis tolerentur, de Regno nostro, & Dominiis nostris prædictis per Nos & Officiales nostros prædictos exire compellantur, & deinceps hi & alii in eisdem nullatenus foveantur. Item quod nullus mercator seu alius homo, cujuscunque conditionis existat, (aut bona ipsius) propter delictum seu debitum alterius arrestetur, molestetur vel turbetur, nec etiam captivetur. Item si vectores & aurigæ bona, merces mercatorum pro pretio ducentes, telonea seu loca datiarum præterierint, ipsi duntaxat in rebus, & equis suis propriis puniantur, & quod propterea bona mercatorum non debent occupari nec detineri. Item sylva Dabisko circa Fredelanth in districtu Naclensi, impignorata Ordini pro certa summa, redimi poterit per impignorantem, vel per Regnum soluta summa Ordini, pro qua extat obligata, & in litteris desuper confectis continetur. Item datio sive exactio dicta Funthowezol, super qua præscis temporibus & hæctenus controversia inter Ma-

TOM. IV.

ANNO 1436. gistrum & Ordinem, ac mercatores Terrarum Regni Poloniæ, Magni Ducatus Litvaniæ, & Ducatum prædictorum vertebatur, & pendebat ex certis causis indecisa, talem ponimus ordinem, quod mercatores Regni, Magni Ducatus & Ducatum prædictorum, præter alia quæcunque gravamina & solutiones impostorum imponendas, quibuscunque nominibus nuncupentur, respondeant Ordini de eadem duntaxat, si aliquando contigerit ipsos cum bonis suis in navibus propriis navigare ultra mare, ita tamen, quod si Civitates maritimæ liberatæ & absolutæ via juris fuerint ab eadem, quod cives, mercatores & indigenæ Regni, & Terrarum Poloniæ, Litvaniæ, Mazoviæ, Russiæ a solutione hujusmodi sint similiter liberi & excepti, & illa omnia, quæ ab eis a tempore, quo præsens pax perpetua est firmata, ratione hujusmodi exactiois sunt recepta, integraliter restituantur per Ordinem prædictum mercatoribus Regni, Ducatus Magni & Ducatum prædictorum viceversa, absque recusatione & renitentia, qualicunque interruptione, consuetudine, præscriptione & diuturnitate non obstantibus. Si vero per concordiam extincta fuerit, ad restitutionem receptorum minime teneantur. Aliæ autem omnes & singulæ exactiones, quibuscunque vocitentur nominibus, a mercatoribus Terrarum Regno Poloniæ, Ducatus Magni Litvaniæ, & Ducatibus prædictis subditorum, ut præfertur, indigenis, in Terris Magistro & Ordini subjectis, & specialiter exactio quædam dicta Lobgeldt & Fyrken nullatenus de cætero exigatur. Nec Nos Rex, Dux Magnus Litvaniæ, Duces Mazoviæ & Stolpens. imponemus aliquod novum theloneum in gravamen & præjudicium duntaxat subditorum Ordinis prædicti, & si quod novum est impositum in Terris nostris & Ducatibus prædictis a tempore Concordiæ circa lacum Melno factæ, omnino deponatur, teloneis & depositis antiquis semper salvis. Item cum medietas navigii circa Thorun supradicti, cum medietate pecuniarum de ipso provenientium Nobis vigore prius habitæ, & præsentis Concordiæ in perpetuum Hæredibus & Successoribus nostris debeatur, de collectore pecuniarum ex ipso sic inter Nos existit conventum, ordinatum & conclusum, quod is, qui per Nos & Successores nostros ad ea fuerit deputatus, conveniet cum Commendatore Thorunensi pro tempore existenti, uno anno in Oppido Thorun, & alio in Nieszowa, & sic semper vicibus alternatis collectorem hujusmodi

Kk

modi

ANNO 1436. modi singulis annis simul constituent, qui sub præstito juramento pecunias, quas collegerit, diebus Dominicis in manus utriusque præsentet æquali portione dividendas, solutis pretiis famulorum, & reparatione navium de communi. Et si alteri Parti ille collector pecuniarum non placuerit, anno elapso tam Capitaneus, five ad ea deputatus, quam Commendator convenientes ut supra alium eligant, quotiens fuerit opportunum. Servitia vero per famulos navigii prædicti, quæ Scharwerk appellantur, fieri consueta, Partibus prædictis similiter alternatis septimanis & paribus vicibus impendantur, & tunc Pars quælibet in sua septimana ipsis provideat de expensis, modo & forma sicut hætenus est eis provisum. Item si aliquis de Terris Regni nostri, Ducatus Magni, & Ducatum prædictorum subditis Ordinis injuriam intulerit, & super eo Capitaneus, vel alius Officialis noster requisitus justitiam non fecerit, ex tunc pro negligentia hujusmodi ab officio est deponendus, nisi de innocentia sua juramento proprio & corporali se purgaverit. Similiter ex alia parte, si Commendator vel Officialis Ordinis prænominati in reddenda justitia in præmissis negligens fuerit, pari modo destituatur, & nihilominus Successor justitiam teneatur facere expeditam requirenti. Si vero is, qui pro justitia ratione delicti vel alias requiritur, simplex fuerit terrigena, & justitiam facere recusaret aut negligeret, ex tunc damna justitiam requirenti per Capitaneum seu Commendatorem de bonis terrigenæ prædicti compensentur & solvantur, nisi simili se purgaverit juramento. Item si per aliquem subditum, indigenam vel advenam alicujus nostrum, casu & eventu inscriptioni, seu paci hujusmodi perpetuæ fuerit in aliquo derogatum & contraventum, utpote rapinæ, spolia, incendia, vastationes, prædæ, vel homicidia, aut aliqua maleficiorum genera in Dominiis & Terris nostris alterutrum perpetrata fuerint & commissa, propterea pax prædicta cassari, irritari non debet, sed in suo robore & firmitate permanebit, nec propter hoc Pars, cujus subditus maleficium hujusmodi commiserit, censetur fore dejerans, seu perjurus. Prædicti autem delinquentes & malefactores pro ipsorum excessibus, per Capitaneos seu Officiales utriusque nostrum judicialiter puniantur, & ad satisfactionem plenam & debitam arcebuntur & compellantur. Item ut Capitanei, Palatini, Commendatores, Officiales seu Judices Partis utriusque ad administrationem justitiæ fortius inducantur, & ne aliqua gravis displicentia inter

ANNO 1436. Nos Regem, Ducem Magnum & Duces prædictos ex una, Magistrum & Ordinem, & Terras subjectas sibi prænominatas, & subditos eorundem parte ex altera, in posterum valeat exoriri, singulis annis Nos Rex præfatus duos ex Commendatoribus Viros boni testimonii & conscientiæ in Festo Pentecostes, & similiter Magister & Ordo duos Palatinos, aut alios paris conditionis, in præfato Festo de Terris nostris prædictis eligant, & sibi, quantocius poterint, hujusmodi electionem personarum insinuent scriptis. Qui in Festo S. Michaëlis convenientes uno Anno in Nieszowa, alio in Thorun, & tactis sacrosanctis Evangeliiis, favore, timore & odio exclusis, de justitia facienda punient Judices ac Officiales in administratione justitiæ remissos & negligentes, & secundum jura municipalia loci delicti Partibus læsis facient nihilominus justitiam congruentem, vel Partes secundum æquitatem & bonam conscientiam component, & omnia facient, quæ pro conservatione hujusmodi juratæ pacis perpetuæ viderint expedire. Pari modo inter Samogitiam & Prussiam uno anno in Veluna, & alio in Regnith, inter Litvaniam & Livoniam uno anno in Huspole, & alio in Dymberg, alias in Nowina. Inter Novam Marchiam & majorem Poloniam uno anno in Siracovo alias Czyrk, alio in Dreszno. Inter Terram Dobrinensem & Prussiam uno anno in Rupin, & alio in Brodnica, inter Terras Mazoviæ Ducis VLADISLAI & Prussiam anno uno in Dzoldow, & alio in Mlawa, inter Visnam & Prussiam uno anno in Visna, & alio in Jannsburg. Inter Terras Ducis BOLCONIS & Prussiam, uno anno in Ciechanow, & alio in Nidborg, per omnia volumus & decernimus observari. Inter Ducatum Stolpensem & Prussiam uno anno in Stolpen, & alio anno in Bitaw, inter Novam Marchiam & Terram Stolpensem uno anno in Retz, & alio in Suthyn, nisi Partes de aliis locis fuerint concordæ. Item ne circa limites displicentiæ seu controversiæ suscitari valeant, volumus limites de quiennio in quiennium, ubi opus fuerit, innovare. Item liber sit transitus & via omnibus mercatoribus ac incolis Terrarum ac Dominiorum Ordinis cum suis mercantiis, frumentis cujuscunque grani, & rebus quibuscunque, & cujuscunque conditionis vel maneriei existant, sine impedimento vel angaria per terras & maria, aquas & flumina quocunque ascendendo & descendendo per ipsum Regnum, in & ad Regnum Poloniæ, Terras Litvaniæ, Samogitarum, Mazoviæ & Russiæ; atque

ANNO 1436. atque Terras prædictas, ac per ipsa flumina seu aquas usque ad maria, & trans mare in navibus parvis sive magnis, vacuis sive oneratis, in perpetuum, quomodocunque & quotiescunq; voluerint, absque aliquo arresto vel impedimento cujuscunque: & specialiter oppidanorum in Thorun, quas quidem merces, frumenta & res, ut præscriptum est, si præfati mercatores seu incolæ Ordinis ducentes vendere, aut stare in aliquo locorum seu civitatum ad portum sive ripam prædictarum aquarum sive maris situatorum seu situatarum voluerint, est & debet esse in ipsorum arbitrio & voluntate. Si vero vendere noluerint, possunt absque omni impedimento ire, seu ascendere vel descendere, quo eis placuerit cum rebus prædictis, ut superius est expressum, teloneis & antiquis depositis prout supra salvis. Item omnia damna, injuriæ, displicentiæ, impeniæ & expensæ Prælati eorumque Ecclesiis et Capitulis, ac Abbatibus, Prioribus, Conventibus, Monasteriis, Personis Ecclesiasticis, Sæcularibus, & aliis quibuscunque per Nos, subditos, coadjutores & adhærentes nostros in Terris Prussiæ & extra illata quomodolibet & facta, in omnibus guerris præteritis, & e contra per sæpe dictum Magistrum & Ordinem, ac Exercitus ipsorum Prælati in Dominis Regni nostri constitutis sint sopita auctoritate præsentium penitus & extincta, ita quod prætextu eorundem per Prælatos ipsos, aut eorum aliquem suis aut Ecclesiarum, Capitulorum, Conventuum sive Monasteriorum suorum nominibus, Magistro & Ordini prædicto, vel aliis suprædictis quæstio, causa, actio, vel imperitio de jure vel de facto nullo unquam tempore moveatur. Item Magister & Ordo prædicti tenebuntur Nobis ratione Concordiæ præsentis dare, & solvere novem millia Florenorum cum quingentis Hungaricalibus justis & boni ponderis, aut eorum valorem in moneta Pruthenicali bona nova: medietatem in Dominica Lætare, & aliam medietatem in Festo S. Martini Episcopi in Thorun proxime affuturo; & pro rata cujuslibet solutionis literas quietatorias tenebuntur assignare. Item circa judices, judicia, mercantias emendas vel vendendas, & circa victualia comparanda, & telonea antiqua solvenda rationabilis consuetudo, tempore bonæ memoriæ VITOVDI Magni Ducis Litvaniæ tenta, in Litvania, Samogitia et Russia inconcussa servetur, et quantum fieri poterit, juxtaritum Catholicorum in melius reformetur.

Item ne circa hanc Concordiam perpetuam aliquid in posterum relinquatur,

quod possit mentes et subditos Partium ANNO prædictarum tam Spirituales quam Sæculares ad lites et odia quæcunque provocare in futurum, causam Ecclesiæ Vladislaviensis, et ipsius Episcoporum super demolitione domus Episcopalis ante oppidum Gedanum, in præteritis guerris per oppidanos Gedanenses attentatam, quæ in Curia Romana, et Constantiensi ac Basiliensi Conciliis per annos plurimos pendebat indecisa, duximus de consensu Partium, et Venerabilis Capituli Vladislaviensis per modum concordie sopiendam. Ita videlicet, quod Magister et Ordo pro oppidanis Gedanensibus Reverendo in Christo Patri Domino Vladislao, modernæ Ecclesiæ Vladislaviensis Episcopo, mille ducentos Florenos Hungaricales boni et justis ponderis, pro media parte hujusmodi summæ in Festo Carnisprivii, cum uno stamine Prussienfi boni operis in oppido Thorun, et pro alia parte media, in Festo S. Michaëlis ibidem proxime affuturo, ratione demolitionis domus prædictæ solvent et expedient cum effectu, et absque excusatione aliquali. Dominus vero Episcopus prædictus et Capitulum ejus, eosdem oppidanos Gedanenses et Ordinem, ab impetitione sua debet dimittere absolutos, et causam hujusmodi extinguere: nunquam ipsis de caetero per se et Successores suos intendendam, quam ordinationem præfati D. Episcopus et oppidani publice et solenniter emologarunt. Solutione facta, Dominus Episcopus præfatus cum Capitulo suo super qualibet solutione quitabit sufficientibus literis Magistrum, Ordinem et oppidanos antedictos. Item Magister Generalis et Ordo omnem exactam et extremam diligentiam faciet, quod Magister Alemanniæ intra unum annum majus suum sigillum huic Concordiæ perpetuæ appendet, quod si facere nollet, sed cum aliquo Domino spirituali vel temporali ratione bonorum ab eodem Domino obtentorum Regi, Regno Poloniæ et Ducatibus præmissis, ac eorum subditis bella moveret, extunc Magister Generalis Prussiæ, et Magister seu Præceptor Livoniæ, et Fratres Ordinis per Prussiam et Livoniam, absque dolo et fraude, sub fide et honore ac onere præfati juramenti, eidem Magistro Alemanniæ, nec non illis Dominis, sub quibus consistunt, ac aliis quibuscunque hominibus, per se vel alios, publice vel occulte, directe vel indirecte, cum gentibus armorum, pecuniis, armis, aut aliis auxiliis quibuscunque, consilio vel favore, non debent neque possunt subvenire aliquo excogitato ingenio vel colore; quod si contrarium

ANNO 1436. fecerint, et id legitimis documentis probatum fuerit, quod tunc subditi eorum ab omnibus homagiis, juramentis et subjectionibus liberi et soluti esse debent in hoc casu, donec ad observationem pacis perpetuae revertentur. Item Nos VLADISLAUS Rex Poloniae praedictus oppidum Arnswald, alias Thösczno, quod exercitus Patris nostri bonae memoriae Domini VLADISLAI acquisivit, et cujus possessionem hucusque habuimus pacificam, Magistro et Ordini intra hinc et Dominicam Laetare proxime venturam, cum curiis, villis et aliis omnibus coherentibus ad praedictum oppidum spectantibus restituere tenebimur et debemus. Nobiles insuper de Novavedel et Felkemberg cum oppidis, castris, et omnibus bonis suis in Nova Marchia consistentibus, qui Patri nostro praedicto fidelitatem et homagium, exercitui nostro in Nova Marchia existente, praestiterant, ad Magistrum et Ordinem absoluti primo a nostris homagiis et juramentis, ratione bonorum praedictorum duntaxat Nobis factis, intra hinc et praedictum terminum Dominicae Laetare revertantur. Qualitercunq; autem ipsi Nobiles et oppidum Arnswald ad possessionem Magistri et Ordinis accesserit, sive de manibus nostris aut nostrorum, sive etiam aliis modis quibuscunque, quod per hoc huic articulo satisfacere censeamur, proviso tamen, quod Magister et Ordo eosdem favorabiliter et benigne recipiant, et de vita ac bonis affecurent, quemadmodum de huiusmodi affecuratione per Magistrum et Ordinem in Festo Purificationis Mariae proximo debet iisdem provideri, et in Castro Raciansz huiusmodi litera affecurationis praesentari. Item Castrum Nieszowa cum districtu et medietate navigii, ut superius est expressum, Magister et Ordo intra hinc et Dominicam Laetare proximam ad manus Reverendi in Christo Patris Domini Vladislai Episcopi Vladislaviensis nomine nostro debent tradere, restituere & assignare cum effectu. Item ut haec concordia cum tanta maturitate concepta abundantiori cautela valeat ab utraque Parte fortius et attentius custodiri, promittimus bona fide attente et fideliter in verbo nostro Regio, absque dolo et fraude, corporali praestito juramento, huiusmodi Concordiam in omnibus suis articulis atque punctis observare. Et ut propensiori vigilantia ipsius capitula attendantur, decernimus formam juramenti sub verbis et tenore infra scriptis:

Ego N. juro, quod hanc Concordiam observabo, nec contraveniam ei facto, auxi-

lio, consilio vel favore: Sic me Deus adjuvet, & haec S. Christi Crux. ANNO 1436.

Et quod omnes Reges, Successores nostri et Haeredes, infra annum Coronationis suae seu suscepti Regiminis, similiter Magnus Dux Litvaniae modernus, ad requisitionem alterius Partis per Nuntios speciale mandatum habentes huiusmodi pacem perpetuam juramentis firmare et stabilire teneantur. Quodque de decennio in decennium per Praelatos, Duces, Palatinos, Commendatores, terigenas atque cives, tam nostrarum quam Ordinis Partium, et prius non juratos, debet novis juramentis solidari. Item ut Pars contra partem, metu animadversionis praesentis, ad bella et proelia non confurgat, statuimus decernentes: quod nostri Praelati, Milites, Nobiles, Cives et tota Communitas debeant, et teneantur Terrarum Magistris, et Ordinis Praelatis, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Civibus et toti Communitati dare certas nostras literas, et pares sive reversales ab ipsis sub eadem forma recipere, quas tam Nos, quam praefatus Magister et Ordo subditis utrisque nostris dare promittimus et debemus, ipsique subditi nostri subditis Magistri et Ordinis, et e converso subditi Ordinis subditi Regni nostri dare et praesentare tenebuntur in Dominica Laetare proxime ventura, sub his vel similibus verbis: Quod si Nos, vel Successores nostri, stante huiusmodi pace perpetua, Magistro aut Terris Ordinis vellemus aut conaremur huiusmodi guerras aut bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire, nec in hoc obedire aut parere: quinimo erunt ab omnibus nostris homagiis, juramentis et subjectionibus liberi et soluti, donec in hoc casu Nos et Successores nostri ad observationem pacis perpetuae revertemur. Item omnes violationes treugarum ac pacis, foederum, stipulationum et contractuum, si quae inter Partes praedictas in guerris praeteritis accidissent, vigore praesentis Concordiae, annullamus et cassamus. In cujus rei testimonium Sigillum nostrum, quo ad praesens utimur, cum infra scriptorum Illustrium ac Praelatorum Dominorum Fratrum nostrorum Charissimorum, Magni Ducis Litvaniae, Praelatorum, Ducum, Baronum, Militum, Procerum et Civitatum sigillis est appensum, videlicet SIGISMUNDI Magni Ducis Litvaniae praedicti, SEMOVITI, CASIMIRI, VLADISLAI, BOLESLAI Masoviae, BOGUSLAI Stolpensis, MICHAELIS praefati Domini SIGISMUNDI Magni Ducis Nati Ducum: nec non Reverendissimorum et

ANNO 1436. Reverendorum in Christo Patrum Dominorum Alberti S. Gnesnensis Ecclesie Primatis, & Johannis Leopoliensis Archiepiscoporum, Sbignei Cracoviensis, Stanislai Posnaniensis, Vladislai Vladislaviensis, Stanislai Plocensis, Mathiæ Vilnensis, Joannis Chelmenfis, Pauli Camenecensis, & Andreæ Vladimiriensis Episcoporum. Andreæ Vladimirowicz, Chleb Dogoldowicz, Georgii Siemionowicz Russiæ Ducum: & Magnificorum Nicolai de Michałow Cracoviensis Castellani, Sandiwogii de Ostrorog Posnaniensis, Petri de Piefzkowaska Cracoviensis, Joannis de Czyfzow Sandomiriensis, Martini de Calinowa Siradiensis, Joannis de Lichn Brestensis, Jarandi de Brudzewo Junivladislaviensis, Ostyk Castellani Vilnensis, Dolgerth Vilnensis, Lulusz Trocensis, Joannis Manfzyk de Dambrowa Leopoliensis, Petri Odrowaz Podolia, Stanislai Grath de Szremko Plocensis, Joannis Glowacz de Lauzenica Czarnensis, Pauli de Radzimowo Belzensis Palatinorum. Martini de Slawsko Posnaniensis, Dobeslai de Senno Sandomiriensis, Petri de Zyrniki Calisiensis, Laurentii Zaremba Siradiensis, Petri de Bnin Gnesnensis, Alberti Maliski Lanciencis, Floriani de Korytnica Visliciensis, Domarathi de Kobylani Lublinensis, Nicolai de Worzunowo Brzestensis, Cristini de Koziegłowy Sandecensis, Joannis de Tenczyn Woynicensis, Przedborii de Koniecpole Rospirienfis, Nicolai de Wirzbiczko Dobrzynensis, Joannis de Balicze Radomienfis, Bartholffi de Gostyn Naklensis, Martini de Uyrzyska Junivladislaviensis, Clementis Wandrobka de Szrelce Biencensis, Vincentii de Szamotyly Medzyrzecensis, Dobrogostii de Kolno Camenecensis, Przedpelconis de Kopystłowo Landensis, Przybisłai Dzik Zarnovienfis, Warfii de Ostrow Zawichostenfis. Pauli de Biskupice Malogostienfis, Alberti de Pakofzcz Szremensis, Mathiæ de Biela wy Brzezinenfis, Joannis de Kalinowa Sandecensis, Petri de Chelm Polanecensis, Nicolai de Lupstow Kruswicenfis, Stanislai de Skarfzewo Biechovienfis, Jacobi Przekora Czechovienfis, Przybisłai Kowalenfis, Nicolaj Kielbasa Bydgoszienfis, Jacussi de Strzygi Ripinenfis, Paskonis de Goslawice Konariensis, Joannis de Ulanowo Rogosnenfis, Hriczkonis Kerdeyowicz Leopoliensis, Nicolai de Wisnicze Premysliensis, Petri de Smolicze Sanocenf. Michaëlis de Buczacz Haliciensis, Joannis de Olesznica Marschalci, Andreæ de Lubino Thesaurarii Regni Polonia, Andreæ de Czecho-

wice Plocensis, Wigandi de Ostrolęka Czarnensis, Dobrogosti de Nowydwor Varfaviensis, Pauli de Lefzno Sochaczovienfis, Adæ de Rythlo Gostinensis, Marcussi de Popien Ravenfis, Nicolai Małdrzyk de Starogrod Belzensis Castellanorum, Petri de Pieskowaska Cracoviensis, Petri Cordybog Posnaniensis, Andreæ de Zelechowo Sandomiriensis, Dobrogosti de Szamotyly Calisiensis, Thomæ Szeliga de Janowice Siradiensis, Stanislai Bielawski Lanciencis, Andreæ Dunin Brestensis, Stanislai Junivladislaviensis, Wolczkonis Rokatowicz Leopoliensis, Fantkonis de Sennow Premisliensis, Czurilonis de Stoyance Haliciensis, Janussii Kerdeyowicz Kamenecentis, Nicolai Grzymalka Sanocensis, Stanislai Kanymir Chelmenfis, Petri de Campa Plocensis, Andreæ de Radzieiowice Sochaczovienfis, Nicolai de Brzozow Gostinensis, Joannis Tabasch de Zaluski Ravenfis Succamerariorum. Narcissi de Wroczymowice Cracoviensis, Theodoric de Modzygod Posnaniensis, Joannis Slanka de Lapzowo Sandomiriensis, Nicolai de Pleszowo Calisiensis, Zegotha de Monkowo Siradiensis, Petri de Oporowo Lanciencis, Wafkonis de Siuzewo Brestensis, Nicolai de Koscielec Junivladislaviensis, Derslai de Wyfokie Lublinensis, Georgii de Lassodki Dobrienfis, Joannis de Winnica Leopoliensis, Jacobi de Zachowice Haliciensis, Andreæ Wyduga Plocensis, Joannis de Reglewice Cirnensis, Joannis Rogala de Węgrzynowo Wyfogradensis, Derslai de Podofie Zakroczymenfis Vexilliferorum. Pauli de Bogumilowice Cracoviensis, Abrahæ de Zbanfyn Posnaniensis, Joannis de Sprowo Sandomiriensis, Trojani de Lekna Calisiensis, Petri de Wydawa Siradiensis, Adæ de Thur Lanciencis, Andreæ de Ludbrancz Brestensis, Mathiæ Figa de Olesznica Junivladislaviensis, Alexii de Ploniki Dobrienfis, Joannis Kielczomicz Lublinensis, Stanislai de Dawidowo Leopoliensis, Petri de Grochowicz Premisliensis, Joannis Kola de Dalew Haliciensis, Stanislai de Strzegowo Plocensis, Alberti de Chebdzinó Cernensis, Zylandi de Winnica Vifogrodensis, Zemak de Smogorzewo Ciechanovienfis, Saffyni de Szczawino Gostinensis, Jacobi de Glowno Ravenfis, Saffyni de Wirzyska Belzensis Judicium; Joannis Farurey Cracoviensis, Bieniaconis de Bandlewo Posnonienfis, Joannis Powala Sandomiriensis, Sigismundi de Margonino Calisiensis, Stephani de Oporow Lanciencis, Cristiai de Kofciol Brestensis, Joannis Boyh r-

ANNO 1436. *ski Junivla Slavienfis, Demetrii de Chodorow Leopoliensis, Joannis Mizurovski Premisliensis Dapiferorum. Januffii de Kobylany Cracoviensis, Samborii de Malachowo Posnaniensis, Petri de Krzyzanowice Sandomiriensis, Thomkonis de Mirza Siradiensis, Stanislai Starstkowski Califfiensis, Joannis Pareynczow Lanciciensis, Boniewski Brestensis, Kaczowski Junivladislaviensis, Nicolai de Felsten Leopoliensis Venatorum. Jacobi Klicze Pincernæ Siradiensis, Petri Skora Posnaniensis, Baguffii de Kruslow Califfiensis, Andreae de Brzezic Brestensis, Joannis de Zimnawoda Leopoliensis Subiudicum. Nicolai de Brzezic Cracoviensis, Raphaelis de Goluthowo Posnaniensis, Jacobi de Baranow Sandomiriensis, Stanislai de Ostrorog Califfiensis, Nicolai Kolucki Junivladislav. Clementis de Banczyce Lanciciensis, Nicolai de Sarlei Brestensis Subdapiferorum. Jacobi Lublinensis, Kielczonis Siradiensis, Joannis de Laffotki Dobrinensis, Jacobi de Malice Leopoliensis Tribunalium. Stanislai Ligansyc, Spitkonis de Melstin, Petri de Curow, Nicolai de Krolikowo, Przedpelkonis Mofzczyce de Kosmin, Milai de Miloslaw, Ianuffii de Tuliskowo, Nicolai de Grandi, Petri de Sawadi, Misczuy de Parczew, Iakuffii de Wroniawy, Ioannis de Zychlino, Nicolai de Slessino, Vincentii de Pniewa, Thomkonis de Sobota, Thulk de Strykow, Raphaëlis de Tarnow, Ioannis de Pileza, Skarbkonis de Gora, Muffilonis de Butzac, Nicolai Mietowski, Ianuffi de Winary, Petri Fulkowski, & Jacobi de Czernchowo, Nicolai de Michow Nobilium & Procerum Cracoviensis, Posnaniensis, Califfiensis, Leopoliensis, Plocensis, Varfaviensis, Stolpensis & Stardgardensis Civitatum. Postquam autem Deo favente annos discretionis attigerimus, promittimus & spondemus juramentum præstare, renovare & appendere, seu appendi facere præsentibus sigillum nostræ Majestatis. Actum in Brzezic Vladislaviensis Dicecesis, Sabbatho in Vigilia Circumcisionis Domini, anno ejusdem millesimo quadringentesimo trigesimo sexto. Datum per manus Magnifici & Venerabilis Ioannis de Koniecpole Cancellarii, & Vincentii Koth de Dampno Custodis Gnesnensis, Cantoris Cracoviensis Ecclesiarum, Regni Poloniae Vice-Cancellarii, Sincere Nobis Dilectorum.*

XCVIII.

Literæ Reversales VLADISLAI Regis Polonicæ. Datum in Brzezic Anno 1436. Sabbatho in Vigilia Circumcisionis Domini. Ex Originali. Sigillum 1.

ANNO 1436.

Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod nunquam Nos & Successores nostri Magistro & Terris Ordinis guerras movebimus aut bella, sed pacem perpetuam & concordiam inter Nos, Regnum nostrum, & adhærentes nostros ab una, Magistrum, Ordinem, & suos adhærentes ab altera partibus, de Anno Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto, in Vigilia Circumcisionis Domini, in Civitate nostra Brzezic conceptam & firmatam custodiemus & servabimus inconcussa in omnibus suis articulis atque punctis. Promittentes: quod si Nos vel Successores nostri, stante hujusmodi pace perpetua, Magistro aut Terris Ordinis vellemus aut conaremur hujusmodi guerras aut bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire, nec in hoc obedire aut parere, quinimo erunt ab omnibus nostris homagiis, juramentis & subjectionibus liberi & soluti, donec in hoc casu Nos & Successores nostri ad observantiam pacis perpetuæ revertemur, quos in hujusmodi casu absolvimus ab omnibus homagiis, promissionibus & juramentis Nobis factis, ut præfertur per præsentibus harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Datum in Brzezic Dicecesis Vladislaviensis, Sabbatho in Vigilia Circumcisionis Domini, Anno ejusdem 1436. Præsentibus ibidem Reverendissimo & Reverendis in Christo Patribus, Dominis, Alberto Dei Gratia Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopo & Primate, Sbigneo Cracoviensi, Vladislao Vladislaviensi, Stanislao Poinanensi, & Stanislao Plocensi Episcopis: ac Magnificis, Nobilibus & Strenuis Nicolao de Michałow Castellano & Capiteo Cracoviensi, Ioanne de Lubin Brestensi, & Iarando Iunivladislaviensi Palatinis, ac aliis pluribus fide dignis.

XCIX.

Literæ Reversales PAULI de RUSDORF Ordinis Teutonici Magistri Generalis. Datum in Castro Marienburgensi ipso die Dominico LÆTARE Anno 1436. Ex Originali. Sigill. 1.

Nos Frater PAULUS de RUSDORF Ordinis Beatæ Mariæ Domus Theutoniarum

ANNO 1436. corum Ierosolimitanorum Magister Generalis, significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod nunquam Nos, nec Successores nostri Serenissimo Principi & Domino, Domino VLADISLAO Regi, aut Regno suo Poloniae guerras movebimus aut bella &c. *ut superius in Reverfalibus VLADISLAI Regis.*

In cujus rei testimonium & fidem firmiorem sigilli nostri appensione præsentibus fecimus communiri. Datum in Castro nostro Marienburgensi, ipsa die Dominica, qua in Ecclesia Dei *Latere Jerusalem* decantatur, Anno Nativitatis Domini millesimo quadringentesimo tricesimo sexto. ANNO 1436.

C.

1440. Bund der sämtlichen Stände des Landes Preussen, worinnen sie unter gewissen Bedingungen versprechen, dem Hochmeister und gantzen Teutschen Orden allen schuldigen Gehorsam zu leisten. *Geben zu Marienwerder Montags nach dem Sonntag Judica 1440. (Vid. J. du Mont Corps Universel Diplomatique du Droit des Gens Tom. III. Part. I. pag. 86.)*

*W*issentlich sey allen Kegegenwärtigen und Zukünftigen, denen diese Schrifften vorbracht werden, das am Sontage Reminiscere, im vierzigsten Jare, Land und Städte, zum Elbing zusammen gewesen sind, und daselbst, um mercklicher nothdürfftiger Sache willen, eine Einigung und Verschreibung, einer bey dem andern in seinem Rechte zu bleiben, angehaben und verrahmet, und am Sontag Judica darnach zu Marienwerder, dieselbe Vereinigung mit Brieffen und Siegeln geendet und vollführt haben, in solcher Weise, als hernach folget:

In Nahmen der Heiligen und untheilhaftigen Dreyfaltigkeit, Am.

*W*ir Ritter, Knechte, und Stedte der Lande, Gebiete und Stedte in Preussen, unten geschrieben, bekennen und zeugen offenbahr mit diesem kegegenwärtigen Brieff, für alle, die ihn sehen, hören, oder lesen, das wir umb gemeines Nuz und Frommens Willen, Gott zu Lobe, unserm Herrn Hochmeister, seinem Orden und Landen zu Ehren, und uns allen zur Forderung, Besten und Wolfahrt, mit guter Vorbetrachtung, wohlbedachtem reiffen Rath, und mit Eintracht, Wissen und Willen, unser aller gemeiner Ritter, Knechte, Bürger und Einwohner, eine freundliche, feste Vereinigung und Zusammenetzung, einer bey des andern Rechte und rechtfertigen Sachen zu bleiben, unter einander angegangen und gemacht haben. Angehen und machen, in Kraft

C.

Confæderatio omnium Ordinum & Statuum Terrarum Prussicæ, per quam sub certis conditionibus Magistro & Ordini Teutonico obedientiam & subjectionem promittunt. Actum in Quizin Feria secunda post Dominicam JUDICA Anno 1440. *Ex Archivo Illustrissimi ac Reverendissimi Zaluski Episcopi Kijoviensis.* 1440.

Notum fiat omnibus præsentibus & futuris, quibus expedit universis, quod Dominica Reminiscere Anno 1440. Terræ & Civitates in Oppido Elbing convenerint, ibique ad res singulares componendas consilium inierint, præcipue quatenus omnes penes sua jura permanere possint; postea vero Dominica Judica in Marienwerder ea, quæ ibi conclusa, litteris & Sigillis nostris approbata & ad finem deducta sunt, quorum tenor est talis:

In Nomine Sanctissimæ & Individuæ Trinitatis Amen.

Nos infra scripti Equites, Milites, & Terrarum Prussicæ Civitates, notum testatumque facimus per præsentibus has lecturis vel auditoris. Quod pro commodo & utilitate communi, pro gloria Dei, honoreq; Clementissimi Domini nostri Magistri & unversi Ordinis, ac pro bono Reipublicæ & omnium nostrorum maturo consilio, deliberataque consultatione habitis, de scitu & voluntate omnium Equitum, Militum, Civium & incolarum nostrorum, amicabilem, stabilem, perpetuamque inter Nos concordiam, cum scita & voluntate ac consensu R. R. Domini & F. PAULI RUSDORFII Magistri in Prussia, Domini Clementissimi, justis de causis vigore harum litterarum, pro Nobis, Communitate nostra, Equitibus, Civibus, Militibus ac incolis

ANNO 1440. *Krafft dieses Briefs für uns, unsere gemei-
ne Ritter, Knechte, Bürger und Einwohner,
die nun auch zukünftig seynd, und
für alle diejenigen, die mit in dieser Ver-
einigung seyn wollen, derselben genug thun
und gebrauchen. Und geloben die in gu-
ten Trewen, sonder Argelist unverfehret
zu halten, und dabey zu bleiben, in allen
Puncten und Artickeln, als die hernach
folgen in Schriften.*

*Zum ersten, das ein jeglicher von uns,
unten geschriebenen Rittern, Knechten und
Städten, die unter unsern H. Hochmeister
geseßen sind, sol unsern Herrn Hochmei-
ster und seinem Orden thun alles, das er
ihme von Eren und Rechtens wegen pflich-
tig ist zu thun, nach Ausweisung unser al-
ler Privilegien, Freyheiten, und Rechte,
und desgleichen, das ein jeglicher von
uns untergeschriebenen Rittern, Knechten,
und Stedten unter den Erwürdigen unsern
Herren Prelaten des Landes, geseßen, sol
seinem Herrn thun alles, das er ime von
Eren und Rechtens wegen, pflichtig ist zu
thun, nach Ausweisung eines jeglichen
Privilegien, Freyheit und Rechte. Und also
hinwiederumb begehren wir Ritter, Knechte
und Städte, und düncket uns müglich und
Recht seyn, das unser Herre uns allen und
einen jeglichen besonder, lasse bey Rechte,
Freyheiten und Briefen, nachdem als wir
und unsere Vorfaren damit begabet und
gfreiet sind, die alten Beschwerden ab-
thue, und darüber keine andere in zukom-
menden Zeiten auf uns lege. Und ob uns
jemand darüber drängen, oder mit Ge-
walt fahren wolte, das unser Herre ein
solches nicht verhenge, sondern uns da-
für beschirme, und uns in unsern Rechten
beilege.*

*Und ob Jemand von uns unten geschrie-
benen Landen und Stedten, allen oder ei-
ner besonder, Rittern, Knechten, Bürgern
und Einwohnern, wider Recht, Brifen
oder Freyheit bedrängget, oder vergewal-
diget, oder ime sein Gut genommen würde,
der soll sich solcher Gewalt erklagen, er-
sten an unsern Herrn, dem Hochmeister,
würde der Kläger dann der Gewalt nicht
überhoben, das wir zu unserm Herren
nicht getrawen, so soll derselbe kommen
auf den gelegten Richts-Tag, der des Fa-
res, umb Ungerecht und Gewalts willen,
einsten sol gehalten werden, und sich da er-
klagen, wOrde das Gericht auch also nicht
bestelt, das dem Rechten gnug geschehe,
oder der Rechts-Tag nicht möchte Fort-
gang haben, und dem Kläger nicht moch-
te gerichtet werden, geschehe das der Rit-
terschaft, die sol das von Stund ander el-
tisten Ritterschaft im Culmischen Lande
verkündigen, und inen die Sache eigentlich
durch*

präsentibus & futuris, & pro universis ANNO
unitatis hujus confortibus inchoaveri- 1440.
mus, iniverimus & confecerimus, pro-
mittentes sancte, Nos in eadem sine ali-
qua fraude doloque malo permanuros,
atq; eidem in omnibus punctis & articulis
integre responsuros & satisfacturos, ut
sequitur:

Primum omnium, quilibet ex Nobis
infra scriptis, qui in ditionibus Clementissi-
mi Domini nostri Magistri vivimus, præ-
stabit eidem Domino Magistro, Vene-
rabilibusque Prælati suis & universo Or-
dini, quod ipsis de jure & honoris ergo
juxta sua privilegia, libertates & jura
præstare tenetur. Vicissim similiter desi-
deramus Nos Equites, Milites & Civita-
tes, quod existimamus fieri posse & æ-
quum esse, ut Dominus noster omnibus
& singulis Nobis uti, frui libertatibus,
juribus & literis permetteret, prout a præ-
decessoribus illius donati & privilegiati su-
mus: gravamina vetera tollere, nec præ-
terea alia nova futuris temporibus impo-
nere velit. Si a quopiam ad quæ alia
cogamur, ut Dominus noster tale per-
mittere nolit, sed nos defendat, et in ju-
ribus nostris præsto nobis sit.

Et si ex nobis & infra scriptis Terra-
rum & Civitatum, omnes vel aliquis No-
bilitium, Militum, Civium & incolarum
contra jus, literas & libertates cogatur,
aut violetur, aut bona ipsius tollantur:
is de vi illata primum conqueri debet
coram Domino nostro. Si nullum reme-
dium inde affulgeat (quod de Domino no-
stro nobis non persuademus) is ad statutum
terminum judiciale, qui in anno semel
causa judicii & violentiæ celebrabitur, com-
parebit, querelamque suam ibidem depo-
neret. Si judicium vero non probe con-
stituatur, aut dies judiciales progressum
non habeant, & jus actori non admini-
stretur, si hoc Nobili contingat, tunc
Nobilitas id ipsum sine mora Nobilitati
Culmensi veteri per literas & nuntios, per-
scripta recta rei informatione intimabit,
quæ Nobilitas una cum Civitatibus Culma
& Toronio potestatem istius Terræ & alia-
rum Nobiles & Civitates hujus Unionis
pro

ANNO 1440. durch Schriften oder Boten wissen lassen, so sollen dieselben Ritter-schafft mit samt den Städten, Colm und Thoren, Macht haben, die Ritter-schafft aus den andern Gebieten, mit samt den andern Städten allen, in dieser Vereinigung begriffen, auf gelegene Zeit und stat zu verboten, da auch ein jeglicher von uns untergeschriebenen Landen und Städten sol pflichtig seyn, hinzukommen, u. da die Sache zu verhören, werden die Sachen dann rechtfertig erkant, so sollen die Ritter, Knecht und Stedte, des Klegers mechtig seyn, zu Eren und zu Rechte, zu entbieten, und sollen sich nach iren besten Vermögen, darinne bearbeiten, das er dabey gehalten werde.

In derselbigen Weise, ob jemand von uns untergeschriebenen Städten, Bürgern und Inwohnern, wider Recht, Freyheit, und Briefe gedranget würde, der sol das den Städten, Culm und Thoren, mit sampt der Ritter-schafft des Culmischen Landes, Macht haben, die Ritter-schafft aus den andern Gebieten, mit sampt den andern Städten allen, in dieser Vereinigung begriffen, auf gelegene Zeit und stet zu verboten, und den Sachen nachzugehen, in aller Weise, als hiernechst zuvor, von der Ritter-schafft stehet ausgedruckt.

Item, wiederführe auch jemanden solche Sache, oder solche Gewalt, das man erkente, das man solches Richt Tags nicht erbeiten möchte, da Gott für sey, oder das man die Ritter-schafft, oder die Städte, da wider Recht drangen, oder Jemand's seine Güter mit Gewalt unterhalten wolte, so sollen wir getreulich und feste, einer bey dem andern, in seinem Rechte bleiben, und der Sachen uns alle gleich nemen, die zum Ende helfen austragen, und nach unsrer Macht einer dem andern zum Rechten beylegen, Hülffe und Beyständigkeit thun, als das dann, nach Gelegenheit der Sachen, Noth und Behueff than wird.

Und ob jemand von uns untengeschriebenen Landen und Städten, Rittern, Knechten, Bürgern und Einwohnern, hierentboten mit Gewalt überfallen, und an seinem Leibe beleidiget, oder unschuldiglich zum Tode gebracht würde, das wir doch nicht getrawen, das wollen wir klagen unserm Herrn dem Hochmeister, und begeren, das er ein solches richte unverzogen, möchte denn das nicht geschehen, so geloben wir Mannschafft und Städte, alle unten berühret, in guten Trauen, uns darinnen also getreulich und mit solchem Ernste zu beweisen, das man erfinden soll, das uns allen ein solches leid ist, und wollen das an ihme, dem Vergewaltiger, seinen und ihren Beylegern, am Leib und Gut, nach

Tom. IV.

unse-

ANNO 1440. pro opportuno loco & tempore convocandi habebit. Ubi etiam quilibet nostrum de Nobilitate & Civitatibus adeste debbit, ut causa audiat. Re judicialiter cognita omnes Equites, Milites & Civitates adniti, quantum possunt, debent, ut executio debita fiat.

Simili modo, si quispiam nostrum ex Civitatibus, Civibus & incolis contra jus, libertates & inscriptiones cogeret, is id Civitatibus Culmæ & Torunio indicabit. Civitates vero hæ una cum Nobilitate Culmensi potestatem habebunt, Nobilitatem ex aliis ditionibus cum omnibus aliis civitatibus in unione comprehensis pro opportuno loco & tempore convocandi, & veritatem rei indagandi per omnem modum, ut proxime de Nobilitate expressum est.

Si cuius inferatur, quæ dilationem ad dictum judiciorum diem (quod absit) non patiat; vel si Nobilitas aut Civitates adeo contra jus cogantur, tali casu fideliter alter cum altero in judicio persistet, & tanquam propriam causam defendet, ac usque ad finem deducet, & pro viribus alter alteri in suo jure adsit, atque eum adjuvet, prout opportunitas & necessitas postulaverint.

Si etiam quispiam ex infrascriptis Civitatibus, Terris, Nobilitate, Militibus & incolis tali casu vim patiat, & in suo corpore lædatur, vel etiam innocenter morte multetur, quod futurum non confidimus, hoc deferemus ad Dominum nostrum, postulabimusque, ut sine longiori mora factum dijudicet. Si id non fiat, promittimus & spondemus Nobilitas & Civitates infrascriptæ bona fide omnibus inferioribus dictis, nos ita fideliter & sancte in hac causa processuros, ut clare cognoscatur, nos omnes vicem hanc condolare, neque sinemus in reo vel ejus assistentibus in corpore & bonis, pro summis viribus nostris inultam rem abire.

Mm

Item

ANNO unferem höchften Vermögen nicht lassen un-
1440. gerochen.

Item, Dafs ein jeglicher von uns untengeschriebenen Landen und Städten, sol mit des andern besten umgehen, in rechtfertigen Sachen, und ob einer etwas verneme, oder zu wissen würde, dafs diesem Lande, uns allen, oder einem besonder möchte schädlich seyn, in welcherley Weise das wäre, das soll einer dem andern verkündigen, getreulich warnen und wissen lassen, und solche Warnung und Verkündigung soll bey einem jeglichen in Rathes Weise bleiben.

Item, was von den gemeinen Landen und Städten auf den Tagfahrten, mit Eintracht, nach alter Gewonheit, verliebet und beschlossen wird, dafs dasselbe von uns untergeschriebenen Landen und Städten alles also gehalten werden solte.

In Zeugnis und warhafftigen Bekänntnis aller vorgeschriebenen Sachen, haben wir Hans von Segenberge, Banerführer des Culmischen Landes, Cuntze von Schwenten, Otto von Plemichaw, Austin von der Scheibe, Ritters, Joln von Eichholz, Simon von Glasow, Johann von der Linew, Günter von Peteraw, Otto von Heselecht, Jorge von Sefelt, Jakusche von der Trommeney, Matthis von Genten, Niclas von Vriersche, Hans Rackus, Hans Schlumenaw, Sander Machewitz, Hans Logendorff, Friederich von Polkaw, Bartusche von der Tiernitz, Peter Stube, Hans Mossek, Knechte, von alle der Ritter und Knechte wegen des gantzen Culmischen Landes und Gebietes, Johann von Baifen, Hans Kuskau, Landrichter, Günter von der Delaw, Zander von Ruskaw, Niclas Machwiz, Otto Strube zum Reine, Peter von Doringswalde, Niclas von Doringswalde, Petrusche von Garden, Matthes von der Lynaw, Jorge von Orzebin, Hans von der Schlawke, Ritter und Knechte des Osterrodischen Gebites, Niclas von Buchwalde, Banerführer, Segemunt von Wapels, Landrichter, Pawel von Desmansdorff, Ritter, Gabriel von Baifen, Rasche von Lincken, Wudisch von Grunenfelde, Clement von Difes, Knechte des Christburgischen Gebites, Rampzel von Crysen, Landrichter des Risenbergischen Gebites, Stybar von Bapsen, Niclas Zackeraw, Niclas Sonnenberg, von der gemeinen Ritter und Knechte wegen des Risenbergischen Gebites, George Scholein, Landrichter, Tize von Marewiz, Hans Pfeilsdorff, Matthis von Burkhartsdorff, des Elbingischen Gebites, Gottschalck von Schmollong, Hans von Thuren, Joen von der Jene, Ritter und Paszca Schwierkazni des Dirschawischen und Mewischen Gebie-

ANNO
1440.

Item unusquisque nostrum ex Nobilitate & Civitatibus alterius res æquas sibi meliore modo commendatas habebit. Et si quis animadvertat; vel certior aliunde fiat de instanti damno harum terrarum, unius aut omnium, quodcumque id sit, alter alteri indicabit, deque eo monebit illum, quæ admonitio apud eum loco consilii quiescet.

Quod per Terras Prussiæ & a Civitatibus in Conventibus concorditer de veteri consuetudine receptum & conclusum fuit, hoc ipsum a Terris & Civitatibus infra scriptis observabitur.

In fidem omnium supra dictorum Nos Joannes a Segenberge Vexillifer Terræ Culmensis, Cuntius a Swenten, Otto a Plemichaw, Augustinus a Scheibe Equites, Joen a Eichholz, Simon a Glasaw, Johan a Linaw, Gunther a Peteraw, Otto ab Heselecht, Georgius a Sefelt, Jacobus a Fromeney, Matthias a Genten, Nicolaus a Vriersche, Joannes Rakus, Joannes Schlumenaw, Sander Machewitz, Joannes Logendorff, Fridericus a Polkaw, Bartusch a Twernitz, Peter Stube, Ioannes Moszek Equites & Milites totius terræ & ditionis Culmensis. Ioannes a Baifen, Ioannes Kuskau Iudices terrestres, Gunterus de Delaw, Zander a Ruskaw, Nicolaus Machewitz, Otto Strube ad Reine, Petrus a Doringswalde, Nicolaus a Doringswalde, Petrusche a Garden, Mathæus Lynaw, Georgius ab Orzebin, Ioannes a Schlamke Equites & Milites Osterodensis ditionis, Nicolaus a Buchwalde Vexillifer, Sigismundus a Wapels Iudex terrestres, Paulus Desmansdorff Eques, Gabriel a Baifen, Rasche a Lincken, Wudisch a Grunenfelde, Clemens a Difes, Milites Christburgensis ditionis, Rampzel a Crysen Iudex terrestres Risenburgensis ditionis, Stybar a Bapsen, Nicolaus a Zakeraw, Nicolaus Sonnenberg, ex simplicibus Equitibus & Militibus Foundationis Risenburgensis, Georgius Scholein Iudex terrestres, Tize a Marewiz, Ioannes Pfeilsdorff, Matthias a Burkhardsdorff Elbingensis ditionis, Gottschalk a Schmollang, Ioannes a Thuren, Ioen a Iene Equites, & Paszca Schwierkazni Dirschawensis & Mewensis ditionis, de plena potentia, consilio & mandato omnium nostrorum communium Equitum & Militum, qui nos ablegarunt, infra sigillis nostris munivi-

ANNO 1440. *bites, von vollkommener Macht, Eintracht, Geheiß, und Befehls wegen, alle der unsern und unserer gemeinen Ritter und Knechte, die uns ausgefant haben, unsere Siegel hierunten aufgedruckt. Und wir Burgermeister und Rathmanne der Stedte Culmen, Thoren, Elbing, Braunsberg, Königsberg, Danzig, Kneiphoff, Graudens, Strassburg, Newmarck, Lebau, Reden, Newstad-Thoren, Newstad-Elbing, Lebenicht, Welaw, Allenburg, Heilige-Buel Zinthen und Landesberg, von vollkommener Macht, Eintracht, Geheiß, und Befehls wegen unserer Eltesten, Schöpffen, Bürger, Inwohner und ganzen Gemeinden unserer Stedte, größte Siegele hieran lassen hangen, und zu forderer Sicherheit u. fester Verwarung, geloben wir Ritter u. Knechte, alle vorherühret, in vollkommener Macht aller der unsern, vor uns, und vor unserer ganzen Gemeine, Ritter und Knechte, die auf diese Zeit sind, und auch zukünftig seyn werden, und vor alle diejenigen, die in dieser Einigung sind beschlosssen, und auch hernachmahls herein begeren zu kommen, und wir Burgermeister und Rathmanne der vorgedachten Stedte, geloben in voller Macht vor uns, unserer Scheppen, Bürger, Einwohner und ganzen Gemeinden, die nun und auch zukünftig sind, und für alle diejenigen, die in dieser Vereinigung begriffen sind, und hernachmahls herein begeren zu kommen, alle Stucke und Artickel, als die hiebevorn ausgedruckt stehen, in guten rechtfertigen Glauben, bey Trewen und bey Eren, sonder Argeliff, stedte, feste, und unversehret zu halten, und dabey zu bleiben, und dem nach ganzer unserer Macht genug zu thun in allen zukommenden Zeiten.*

Geschehen und vollendet sein diese Dinge, zu Marienwerder am Montag nach dem Sontag Judica in der Fasten, im Jare unseres Herren vierzehnhundert und vierzig.

CI.

1446. *Concilium Basileense testatur se non absoluisse Ordinem Teutonicum a juramento de servanda perpetua pace cum Polonis. Datum Basileæ IV. Calendas Sept. Anno 1446. Ex Originali.*

Sacrofancta generalis Synodus Basileensis in Spiritu S. legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, Venerabili Sbigneo Episcopo Cracoviensi, in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalem assumpto, Salutem & Omnipotentis Dei Benedictionem. Res utique magna & perfecta est, Deoque accepta in via ve-

nivimus. Et nos Proconsules & Consules Civitatum Culmæ, Torunii, Elbingæ, Brunsbergæ, Regiomonti, Gedani, Kneiphoff, Graudens, Strassburg, Neumark, Lebau, Reden, Neostadii-Thoren, Neostadii Elbing, Lebenicht, Welaw, Allenburg, Heilige Buel, Zwithen & Landesberg, de plena potentia, jussu & mandato nostrorum Scabinorum, Civium, incolarum & totius Communitatis Civitatum nostrarum majora Sigilla ad hanc Ligam appendi fecimus, & ad majorem securitatem, & pro firmiore argumento Nos Equites & Milites spondemus nomine omnium, qui in hac unione comprehensi sunt, & qui postea desideraverint eam. Et Nos Consules dictarum Civitatum spondemus de plenitudine potestatis pro nobis, nostris Scabinis, Civibus, incolis & Communitatibus præsentibus & futuris, omnia puncta & articulos, prout expressi sunt, cum bona fide, remota fraude omni, doloque malo semper, firmiter & incorrupte servaturos, & in his permanfuros, & pro cunctis viribus nostris satisfacturos.

Acta sunt hæc & finita Quizini, Feria secunda post Dominicam Judica, Anno Domini nostri 1440.

ritatis ambulare, nec a dextris declinare vel a sinistris. Veritas enim recte ambulantes liberat, ne inter commenta & calumnias tandem falsis testibus obruantur; ait enim Divina Sapiencia: Veritas liberabit vos. Hæc igitur Sancta Synodus justitiam & veritatem eum pace semper amplexa, erepta est a Domino, ne moribus detractorum in sua innocentia et simplicitate violaretur, sed ut Sancta Dei Ecclesia, quæ Corpus et vera Christi Conjuncta est, sine ruga et macula permaneret, cujus nunc sanctis operibus detrhere in inclito Regno Poloniæ veritatis æmuli non parum laborant. Nam ut testimoniis fide dignis hæc Sancta Synodus accepit, per nonnullos Prælatos et Di-

ANNO 1446. gnitarios ipsius Regni Poloniæ relatum scriptumque est, quod hoc Sacrum Basileense Concilium Dilectum Ecclesiæ Filium, Religiosum Virum Magistrum Militiæ de Prussia, una cum omnibus sibi subditis a quibusdam juramentis, per ipsos de pace tenenda cum præfato Regno Poloniæ literis et expressis capitibus desuper confectis, quæ tenere perpetuo medio eorum juramento ipsi Regno promiserant, absolverit. Super quibus hæc Sancta Synodus, ut de sua plane constaret innocentia, exactam et diligentem informationem habuit, mandans perquiri in Regestris suis, si de hac materia unquam expeditæ fuissent literæ, aut facta concessio admittendo supplicationem; item inquirendo ab aliis, qui continue hoc in loco permanserunt hæctenus, in quorum notitia, si quidquam fuerat de hac re peti- tum vel factum, merito pervenire debuerat, utque nihil omitteretur etiam in Generali Congregatione nostra super hoc specialiter celebrata interrogati sunt omnes in eadem existentes, si de prædictis unquam intellexissent, et unanimiter responderunt, nihil de hac re se nosse, nec se memores unquam super huiusmodi absolutione obtinenda pro parte ipsius Ordinis fuisse factam instantiam. Unde compertum est in veritate nunquam super huiusmodi juramentis, literis et capitulis per hoc Sacrum Concilium fuisse dispensatum, nec aliquando per dictum Magistrum Prusiæ et sibi subiectos ad hoc faciendum hanc S. Synodum requisitam. Quod si aliquo tempore factum fuisset, intellexissemus hoc non solum seminarium belli, sed incendium fore, scilicet solvere vinculum, quo Fœdera pacis tenebantur; propterea quidem nullo pacto absque alia et necessaria causæ urgentis examinatione prævia ad hoc Sancta hæc Synodus conduci potuisset, quæ cum universis laboribus et gravibus expensis pacem hæctenus componere diligenter curavit in Italia et in Francia, et frequentissime in ea, quæ permanet, inclita Germanica Natione. Hæc quippe sua professio est, hæc cura, hæc diligentia. Quomodo igitur fingi potest, nunc hanc Sanctam Synodum fœdera dissolvere pacis, quæ inter hostes ad reconciliandam gratiam semper operam dedit, aut suæ domesticis fidei detrimentum quærere, quæ alienis, si posset, profectum procuraret, aut sibi devotos sua opera exasperare, quæ irreverentes ut obediant, lenire conatur. Quare de his tuam Devotionem certiorum facere curavimus, ut qui inclito Regno Poloniæ Principatum tenes, ipsius gentes et populos de his rebus reddas at-

tenos, et in devotione huius S. Synodi, ANNO 1446. defensione veritatis, pro tuitione Fidei, et veneratione authoritatis Ecclesiæ firmos retineas ad laudem et gloriam Dei, qui tuam devotionem in suo sancto servitio conservare dignetur. Datum Basileæ IV. Kal. Septembr. Anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragesimo sexto.

CII.

Ejusdem Concilii ad Magistrum Ordinis Teutonici epistola, in qua testatur de absolvendis a juramento Cruciferis Sanctam Synodum nunquam fuisse requisitam. Datum Basileæ IV. Kal. Septembr. Anno 1446. Ex Originali.

Sacrofancta Generalis Synodus Basileensis in Spiritu Sancto legitime congregata, universalem Ecclesiam repræsentans, Dilecto Ecclesiæ Filio Magistro Hospitalis B. Mariæ Theutonicorum in Prussia Salutem et Omnipotentis Dei Benedictionem. Etsi tua nostraque culpa acciderit, quod nuper ex Regno Poloniæ audivimus, nostra tamen interesse arbitrati sumus, potius scribendo Optimatibus illius Regni tuam fidem, nostramque innocentiam exponere, quam tacendo false suggesta confirmare, quod te latere volumus, ut sicut inter Nos et Devotionem tuam causa hæc communis est, communis sit et notitia ejus. Nam superioribus diebus a gravibus Viris ex Regno Poloniæ, dilectissimis Ecclesiæ Filiis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus in hoc sacro Concilio residentibus scriptum fuit, quemadmodum plures Praelati et Principes ipsius Regni accepissent, quod hoc sacrum Concilium a quibusdam juramentis, capitulis et literis super pace perpetua servanda inter ipsum Regnum et Ordinem, cui præces, tibi que subiectos, te et tuos populos et gentes absolverit, quod a veritate omnino est alienum. Quare de re hæc Sancta Synodus ad Praelatos et Principes dicti Regni scripsit, quomodo facta diligenti inquisitione etiam in nostra Congregatione Generali interrogatis Patribus simul confitentibus comperitum esse in veritate nihil sciri de hac re, neque a te et tibi subiectis unquam super hoc hanc Sanctam Synodum requisitam fuisse. Tui igitur erit deinceps consilii, quid amplius per te in ea re agendum sit, Nos autem tuam caritatem moneamus et hortamur, quatenus ut Catholicus Ecclesiæ Sanctæ Filius pro temporis opportunitate ipsius Ecclesiæ negotia com-

ANNO 1446. commendata suscipias, veritatem & iustitiam, pro qua hæcenus hoc in loco permanimus, una nobiscum tuearis, ut mercedem consequaris, inquiringibus veritatem a Deo præparatam in cælis. Datum Basileæ IV. Kal. Sept. Anno a Nativitate Domini millesimo quadringentesimo quadragésimo sexto.

CIII.

1448. CASIMIRI Regis Poloniae Mandatum ad exigendum jusjurandum a CONRADO de ERLICHSHAUSEN Magistro, & Fratribus Ordinis Teutonicæ de servanda pace. Datum Vilnæ Sabbato die in Octav. Epiphaniarum Dom. Anno 1448. Ex Originali. Sigillum 1.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, & Magnus Dux Litvaniae, Russiæ &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quomodo aliis intenti negotiis ad audiendum & recipiendum corpórale juramentum de manibus Magnifici & Venerabilis Viri, Domini CONRADI de ERLICHSHAUSEN, Religiosorumque suorum Commendatorum & Fratrum Ordinis Beatæ Mariæ Domus Theutonicorum, ipsorumque subditorum de Prussia, de pace perpetua inter Nos, Regnum Poloniae, Magnum Ducatum Litvaniae, Terras & subditos nostros ex una, & ipsum Ordinem, Terras, Dominia & subditos ejusdem partibus ex altera, juxta inscriptiones dudum firmatas tenenda, & inviolabiliter observanda, propria in persona interesse non valentes, ex certa nostra, Consiliariorumque nostrorum utrorumque Dominorum, videlicet Regni Poloniae & Magni Ducatus Litvaniae scientia, Reverendo in Christo Patri Domino Vladislao Episcopo Vladislaviensi, Magnificisq; Jarando de Braydzewo Palatino Siradiensi, Sandivogio Capitaneo de Cossuno, & Radziwyło Ostrołonis Tenutario de Hruspole, sincere Nobis dilectis, dictum juramentum ab ipso Magistro Generali, Commendatoribus, & toto Ordine præfato, ac subditis eorum plenam, liberam & omnimodam facultatem & potestatem, ac mandatum speciale audiendi & recipiendi dedimus & commisimus, damusque & concedimus per præsentem, permittentes omnia & singula circa hujusmodi auditionem & receptionem hujusmodi juramentorum per memoratos nostros Factores seu Nuntios disponenda & ordinanda, ut alias tunc disposita, or-

TOM. IV.

ANNO 1448. dinata & conclusa, rata, grata atque firma tenere, & perpetuo observare, tenerique & observari facere, tamquam ipsi in præsentiarum eadem juramenta audiremus ac reciperemus, & præmissa omnia per Nosmet disponeremus, ordinareremus & concluderemus harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum Vilnæ Sabbatho die in Octava Epiphaniarum Domini, Anno ejusdem millesimo quadringentesimo quadragésimo Octavo.

CIV.

1454. Oratio Legatorum Terrarum Prussicæ ad CASIMIRUM Regem in Conventu Cracoviensi habita, qua se in fidem & ditionem Regni Poloniae recipi rogant.* Anno 1454. Pridie Festi S. Petri ad Cathedram. Ex Archivo Illustrissimi, Excellentissimi ac Reverendissimi D. Comitis Zaluski Episcopi Kijoviensis.

Superioribus annis, Serenissime Rex, Proavi, Avi & Patres nostri, & tandem Nos quanta & quam indigna, scæda & execranda a Magistro & Ordine Cruciferorum Prussicæ perpessi sumus, nec tuam Excellentiam, nec tuos Consiliarios, sed nec vicinas Nobis Nationes putamus ignorare. Pauca tamen ex multis commemorare cogimur, ut magnitudo injuriæ patientiæque nostræ posset dinosci, Primum quidem Magister & Ordo ipse, fragili & fluxa fide usi, Terram Pomeraniam per scelus & iniquitatem a Regno Poloniae abstraxerunt. Deinde rupto scedere, quod per CASIMIRUM Regem Poloniae ictum erat, sola libidine occupandi Terras Regni tui permoti, arma intulerunt, & Terram Dobrzinensem primum, deinde Cuiaviam juris sui facere conati sunt. Sed cum clade magna per Genitorem tuum victi essent, & Castra, Civitatesque Prussicæ, paucis exceptis, in ditionem suam concessissent, scædus iterum a Genitore tuo, multatis tamen per prius Castro & Districtu Nieschoviensi, centum sexagenarum latorum Grossorum millibus, clementia Regali illis cum Castris & Civitatibus redditum est. Quo haud longo post tempore per eos prævaricato, coacti sunt armis Genitoris tui pacem petere. Quam cum diu pati nequissent, cum hoste Regni & Patris tui Swidrigal jungere novas amicitias, ru-

* Vid. Dlugosi. Lib. 13. ad ann. cit.

ANNO 1454. ptoque fœdere hostilibus armis, Patre tuo bello cum Swidrigal occupato, Terram Dobrzinensem & Cujaviæ flammis dederunt. Sed cum scelus suum clade exercitus sui, & expositi victrici exercitu tuo, Terras eorum igne & gladio vastante, Deumque fœderum violatorum Vindicem superesse, recognoscere coacti fuissent, quantum tædus (quod, nisi nos restituissemus, celerius quam priora violandum erat) jurejurando sancitum est. In ipsis autem bellis per annos cum Regno tuo continuatis quot orbitates in parentibus, liberis, focis & necessariis, quot Civitatum notabilium exustiones, villarum perpetuas desolationes, quanta conjugum & familiarium nostrarum stupra, quantas fortunarum nostrarum amissiones experti sumus, vestigia recentia clamore valido insinuant. Sed hæc omnia non tam nobis moleste sunt, quod illa pertulimus, sed quod bella ipsa, quæ velut injusta execramur, ruptis fœderibus suscipere & gerere, ac nostris ac nostrorum capitibus expiare, Magistro & Ordine, qui nunquam nobiscum rem integram communicati sunt, in arce fortiore reclusis, & nostras clades magis spectantibus quam relevantibus, cogebamur. In tot autem & tantis malis, si quando foris hostis deerat, major intus imminabat. Commendatoribus & Tenuriis Castrorum turpe non erat, bona nostra nulla causa præcedente, nullo servato juris ordine occupare, conjuges in virorum, & filias in parentum conspectu abstrahere, & suas satiare libidines. Et tam graves querentibus injurias non justitiæ administratio, sed sæva capitum truncatio & bonorum ablatio parabatur. Tantis malis pressi certam Unionem & Ligam, qua a tot pressuris tuti esse possemus, invenimus. Hæc, velut omnem justitiam & æquitatem reddens, a duobus Magistris PAULO & CONRADO non solum tolerata, sed etiam admissa est. Verum cum illam præsens Magister LUDOVICUS, privato pravoque seductus consilio, rescindere & penitus abrogare conatus esset, & quæstio nostra communiter ad cognitionem FRIDERICI Imperatoris deducta fuisset, rejectis nostris rationibus fortissimis, justificationem nostram clarissime deducuntibus, sententia ipsius Imperatoris, Liga nostra justa cassata, pro majori nostra calamitate damnati sumus in sexingentis millibus florenorum, ut Magistro & Ordini perpetui servi, perinde ac si pretio empti essemus, decernerentur. Quo Decreto obtento minabantur in nos sævire. Sed nec tunc Procuratores & Magistri Ordinis quieverunt, sed insta-

bant, ut tricentos ex nobis capite plesterent. Quæ quidem tam injusta & tam iniqua Cæsarea nos impulit sententia, ut, obedientia Magistro & Ordini subtracta, hostilia illis inferremus arma. Existimantes non viris solum, sed & sceminis scædum et intolerabile, ad tantam obnoxietatem detrudi. Nec defuit Divina propitiatio favens nostro proposito, armis nostris viginti et amplius Castra fortia intra dies viginti subacta sunt, videlicet: Thorun novum et vetus, Gdansk, Elbing, Grudzancz, Elzburg, Golub, Kowale, Gniew, Swiecie, Papow, Tucholia, Holand, Krolowgrad, Radzim, Brandenburg, Niedborg, Prusmorg, Morak, Brodnica, Chelm, Dzialdow, Ragneth, Osterod, Bathian, et sub nostra potestate tenentur. Itaque cum Sacra Majestas tua Regia, quod publicum notoriumque est, et quod etiam Magister et Ordo suis profitentur litteris, sit Ordinis ipsius Patronus, Fundatorque et Delator, Terræque Pomeraniæ, Chelmenis et Michaloviensis sint impressione violenta a corpore Regni tui abstractæ, oratum ad tuam Majestatem venimus, ut nos in perpetuos tuos Regnique tui servos, subditos, subjectos et fideles assumes, et ad corpus Regni tui, unde quondam excideramus, redeuntes non spernas. In fidem, gubernationem et regimen tuum sponte venimus, tibi nos, conjuges, liberos et necessarios nostros, tibi civitates, villas et oppida, tibi castra per nos conquesta et in post conquirenda dedimus. Superest, ut precibus nostris et eorum, quorum vice et nomine huc venimus, motus, in fidem tuam venientes non abjicias. Aut tui, si deditionem accipis, aut hostium, si deseris, finis oportet, conquestis Castris residuis hostibusque in totum deleis et summotis. Quod propediem spondet virtus fortitudoque tua, sub cujus auspiciis præteritam atque præsentem felicitatem adepti sumus, continens Imperium a mari Leonino usque ad Occidentale habebis. Non Te fœdus, non jusjurandum, quod pepigisti cum illis, in quo et nos, velut pars major, continemur, moveat, dum illud Magister et Ordo, jam securi cives de Thoczno percutiendo, jam cum Litvanis novas Ligas et fœdera contra te et Regnum tuum jungendo prævaricati sunt. Non turpe illis fuit, Terras tuas et Regni tui partim fraudibus et dolis, partim vi et armis conquirere, et conquestas tantopere detinere: licet Summi Pontifices illas tuas et Regni tui semper fuisse pluribus sententiis declarando, Censuris Ecclesiasticis, quarum apud illos rigor semper

ANNŌ 1454. per fuit contemptui, restituendas cogerent. Tu turpe judicabis, Terras ipsas, ad suum corpus et naturam revertere accipere, et illas tuo Regno annectere, et unire? Extat in Terris ipsis Ecclesiæ Romanæ tributum, a Regibus Polonorum Principi Apostolorum Petro collatum, quod Terras ipsas, si evidentissima alia filerent testimonia, tuas esse clamitabit. Moveant te preces nostræ, moveant lachrymæ, et non nostræ solum, sed et horum, qui reditum nostrum inter metum spemque suspensi observant, gaudium aut mœrorem de tua responsione habituri.

CV.

CASIMIRI Regis Poloniae ad Magistrum & Ordinem Teutonicorum Epistola diffidatoria. Datum Cracoviæ Feria sexta die S. Petri ad Cathedram Anno 1454. Ex Archivo Cancellar. Regni. Lib. 7. sub Lit. G. fol. 124.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, ac Magnus Dux Litvaniae, Russiæ etc. Venerabilibus et Religiosis Fratribus LUDOVICO de ERLICHSHAUSEN Magistro Generali, Commendatoribusque et Compræceptoribus Ordinis Domus Theutonicorum de Prussia. Venerabiles et Religiosi. Potest non solum vobis, sed et universis adjacentibus regionibus clarere, quanta caritate et benivolentia vos et Ordinem vestrum fovimus, et profecuti benignitate sumus, ea Nos intentione instigante, pacem & fœdus illud perpetuum inter nostros & vestros Antecessores firmatum, simili conamine, quantum in Nobis fuit, observare, ac ad observandum illud exemplo nostro vos inducere libenter voluissimus, ad quod vos merito allicere potuisset præteritarum rerum peritia & meditatio dolorosa, quanta scilicet bella, strages & sanguinis effusiones, usque dum ad eandem ordinatam perpetuam pacem perventum fuit, inter Regnum nostrum & vos præcesserunt, quanta etiam pacis & tranquillitatis dulcedo & amenitas ex eo vobis subsequuta fuit, ipsa operum nostrorum sinceritas fateatur. Sed unde vos amicitiae & caritatis exordia capessere credidimus, inde inimicitias & livoris stimulos oriri novimus & sentimus. Multoties enim & pluries vobis scripsimus de subditorum nostrorum angariis & querelis, quibus se a vobis immaniter opprimi plurimis demonstrationibus deduxerunt. Signanter etiam in eo, quod mercatores Regni nostri contra eandem perpetuam pacis libertatem non gravaretis, sed

permitteretis eos circa eam, quam bene ANNŌ scitis ex eadem inscriptione, libertatis firmitatem, vos autem ipsos nedum ab eadem libertate cohibuistis contra pacem perpetuam, sed quod deterius est, etiam dum ea libertate uti, & cum vestris & extraneis mercatoribus mercari voluerunt juxta contenta pacis perpetuæ, multas & notabiles pecunias ab eis extorsistis, & extorqueri permisistis in magnam oppressionem & gravamen hominum nostrorum, non obstantibus quibuslibet rationabilibus nostris petitionibus liberalibus & avifamentis, quod scilicet eandem pacem non violaretis, etiam de dacia Pfuntczol nuncupata, cum juxta ejusdem perpetuæ pacis declarationem eam non tollere debuistis, quinimo ipsam delere & deponere tenebamini, tamen vos novas & simulatas occasiones & subordinationes, ac conspirationes ingeniosas fabricantes, mutuo inter vos pacti estis, quod utique ideo, ne subditi nostri manus vestras subactorias evaderent, sed esset vobis, quo ipsos ad nutum vestrum gravaretis & opprimeretis, ut semper facere consuevistis, ipsam daciã Pfuntczol instituisistis, & recepistis usque in hunc diem, contra ipsam perpetuam pacem, hominesque, mercatores & subditos nostros quoscunque, sive qui de Cujavia, vel aliunde super Wisla cum mercibus & rebus suis navigant, impugnat, contumeliis afficitis & impeditis, & quibuscunque modis & excogitationibus potestis, torquetis, prout non occultum, sed satis memoriae clarum & recens est, admirationeque dignum, quod innocentem hominem mercatorem nostrum Vitche Marxer superioribus temporibus detinuisistis, & vita privastis ob hanc causam, quod ascensum & descensum per Wislam cum mercibus suis in navibus de Nieszchowa versus Cujaviam fecerat, spe perpetuæ pacis affecuratus. Est ergo præsumptio, quod ad majora aggredi auderetis, si animis vestris fortuna arrideret, sed Deo volente, etiam aliquando ad malum affuit voluntas, defuit tamen facultas, nec quidquam ita occultum esse potest, quod non veniat in apertum. Jam enim didicimus per expressum, quod non ob aliam causam Magister Alamaniae eidem paci perpetuæ, pariter & inscriptioni consensum non præstitit, & sigilli sui munimine ipsam non roboravit, vestra suggestionem procurante, licet ipsum ad id faciendum toto vestro conatu & diligentia ex certis compactatis inducere debuistis, quod usque ad præsens non potuit fortiri effectum, tendentes in hunc finem, ut ipse, tanquam immunis ab inscriptione aliorum,

ANNO 1454. capta opportunitate vestroque adiutorio, auxilio & persuasione Nobis & Regno nostro quasi licite bellum movere posset, & in destructionem Dominiorum nostrorum tendere, hoc etiam reservantes, ut, dum unio seu liga militum & militarium & civitatum de Prussia, in vim conservationis perpetuæ pacis facta, per vos rumpetur, eidem hosti nostro vestris suffulto præfidiis, consiliis & favoribus, dominia Regni nostri infestandi & depopulandi audacior pateret accessus. Præterea neque a memoria excidit nostræ Majestatis, quod Vitus Otto Marswicz, tunc terrigena & subditus vester, villam dictam Trzeczow Ecclesiæ & Episcopatus Posnaniensis in præjudicium pacis perpetuæ desolavit, & ignis voragine inhumane consumpsit, ubi etiam spatiosam ejusdem loci partem excissisque arboribus usurpatis, & signis destructis occupatis, & quod plus est, nam & in graniciebus Magni Ducatus nostri Litvaniæ notabilia loca, contra observantiam juratæ pacis perpetuæ abstraxistis, & dominiis vestris adjunxistis. Insuper clare Nobis cognitum est, quibus studiis, laboribus & ingeniis subditos vestros ad demolitionem pacis perpetuæ inducere satagebatis, nam post multas & varias querelas, & lugubres depositiones militarium terrigenarum, civitatum de Prussia coram Nobis in pluribus Conventibus factas & productas, quibus ipsi terrigenæ, Nobiles & civitatenfes animum vestrum sinistro pallio coniectum Nobis detegebant, quod videlicet ad infringendum fœdus perpetuæ pacis ipsos conati estis impellere, efficientes ipsi Nobiles & terrigenæ in casu, quo affectum vestrum perniciosum deduxissetis in effectum, a noxa perjurii se coram Nobis absolutos, eo tamen non obstante scripsimus vobis, & exhibuimus Nos ex solita nostra mansuetudine, quam erga vos gestavimus, quod pro bono vestro, tanquam bonus mediator, causam & differentias ipsas, quantum in Nobis esset, sopire voluimus & sedare, quod vos post tot & tantas favorabiles nostras ammonitiones refutastis, & acceptare nolulistis. Ideo ipsi jam dicti Nobiles, terrigenæ & civitates his diebus solennitatum nostrarum Comitium Cracoviam venientes instantissimis querelarum justitiis injurias, gravamina & oppressiones vestras prædictas renovabant, Majestatem nostram, tanquam Patronum ipsorum, ad quem merito refugia sua dirigerent, supplices petentes & invocantes, quod ipsos, ex quo tam injuste ac innocenter contra Deum & justitiam, sine ipsorum demerito in ipsorum destru-

tionem, gravamen & exterminium (pre-ANNO 1454. tis per vos nostris piis avifationibus tenderitis & niteremini, ad pristinam nostram tuitionem, regimen & gubernationem, de qua exciderant, gratiose suscipere dignaremur. Attendentes autem ultra hæc adversitatum vestrarum genera, vestras callidas subordinaciones, quod & coram Imperatore honori nostro detrahentes dixistis, nostros subditos eorumque progenitores nunquam vobis contra infideles in bellis adhæsisse, sed quod ipsos vi & gladio cepissetis, Nobis in infamiam & dehonestationem; sed neq; hoc præterire possumus quod in derogationem pacis perpetuæ super fluvio Noresch novum teloneum institulistis in magnum gravamen subditis, & illibertationem mercatoribus nostris, contra observantiam pacis perpetuæ, ut diximus, etiam isto non omisso, quod in pace perpetua sub fide & honore, ac onere præstiti juramenti, in aliis quoque vestris obligationibus & inscriptionibus spondestis, non solummodo non ferro, sed neque levissimo verbo civibus civitatum Hofchno & Arnswaldt turbationes inferre, his tamen omnibus obliti cives & Consules ibidem capitali sententia condempnastis, imo in magnam offensionem & injuriam violentam, & confutationem pacis perpetuæ supradictæ contra juramenta vestra, quæ sicut in aliis prædictis articulis, ita & in isto tenere minime advertistis nec curastis, sed etiam multis modis, visibus, coloribus & exquisitionibus, quibus potuistis, contra ipsam perpetuæ pacis observantiam & præstita Nobis juramenta institistis, & nixi estis pro tanta nostra erga vos benignitate & amicitia integritate, pro bono Nobis malum reddentes, vos pro manifestis & veris inimicis habemus & reputamus. Ne igitur Majestatis nostræ intentio vobis sit incognita, licet non sine gravi cordis amaritudine tantas vestras injurias Nobis et subditis nostris, ut prædiximus, illatas, contra Deum et justitiam ac juramenta vestra, perpetuamque pacem, usque ad præsens patienter pertulimus, quamvis tantis vestris injuriis laceffiti, nisi consueta nostra erga vos mansuetudinis benivolentia retraxisset, potuissemus nostram Regiam opponere manum, rationabilibus etiam et justis de causis. Sed cum vos ipsi hujus rei occasio estis et origo, cum omnibus nostris Principibus, Fratribus nostris carissimis, Baronibus, Militibus, Nobilibus, Terrigenis Regni nostri et subditis, ac illis, qui pro nostra facere voluerint Majestate, vos et Ordinem vestrum quondam Prussiæ, et vobis adhærentes pro

ANNO 1454. tot et tantis injuriis, molestiis et offensis, Nobis et subditis nostris, ut supra, per vos irrogatis, diffidamus. Datum Cracoviæ Feria sexta die Sancti Petri ad Cathedram, Anno Incarnationis Dominicæ millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto.

CVI.

Ordinum Prussie confederatorum Literæ, quibus homagium, & omnia obsequia Magistro Ordinis Teutonici renuntiant. Dat. Torunii d. 4. Februarii Anno 1454. *Ex Archivo Illustrissimi ac Reverendissimi Comitis Zaluski Episcopi Kijoviensis.*

Reverendo Domino LUDOVICO ab ER-
LICHSHAUSEN Magistro Teutonici Ordinis, prout nunc mutatio rerum est, obsequiis nostris præmissis. Reverende Domine Magister, post electionem vestram in Magistrum postulastis a nobis homagium, quod fecimus libenter, ut vicissim Reverentia Vestra jura & libertates nostras manuteneret, & communem diem judicandæ violentiæ & injustitiarum concederet. Hoc ipsum, cum essemus vestri subditi, a vobis sæpissime postulavimus. Sed id nobis contingere non potuit, quamvis ad promissionem talem nos vobis subdiderimus & juraverimus. Rursus etiam Reverentia Vestra promisit nos pro dilectis & fidelibus habituram, interim tamen permisit nos probris affici & contumeliis, imponique nobis perjuriam & prodiones, atque nos voluit pro adscriptitiis habere. His necdum contenti, libellos famosos ad Imperatorem, Reges, Principes, Dominos, Communitates ac Civitates de nobis tradidistis, atque auxilia & adstantiam apud eos contra nos quærivistis per vestros Commendatores & Nuntios, quod ipsi per credenciales vestras effecerunt. Quin & læsistis nos in corporibus & bonis contra literas Ordinis & omnium Commendatorum sigilla, atque vestros fideles Joannem & Gabrielem Basenos in exteris regionibus concessistis capi, incarcerari, æstimari & spoliari. Imo etiam nos, præsertim negotiatores, a vobis nullum auxilium vel consilium terra marique in necessitate habere potuimus, sed eo magis vim & injustitias a Vobis & Ordine vestro accepimus. Itaque renuntiamus nõs Equites & Civitates unionis in Prussia Reverentiæ Vestræ homagium & omnia obsequia per præsentem. Volentes cum omnibus confortibus nostris honorem nostrum &

Tom. IV.

ANNO 1454. æstimationem contra vos & Ordinem vestrum ab injustitiis, violentiis & proprietate vestra defendere. Datum Torunii sub Nobilis Domini Joannis Baseni Equitis, & Civitatis Torunenensis sigillis, quibus in hunc finem omnes utimur, die lune post Purificationem Mariæ, Anno millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, 4. die Februarii.

Subscriptio: Terræ & Civitatum Plenipotentes, Consilarii Unionis in Prussia, atque eorum assistentes Torunii congregati.

CVII.

Diploma Incorporationis Regno Polonia recuperatæ a Cruciferis, & ad Corpus Regni sponte redeuntis Prussie & Pomeraniæ. Actum Cracoviæ Feria quarta Ciner. Anno 1454. *Ex Archivo Regni Lib. 7. sub Lit. G. fol. 129. & 128.*

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Polonia, nec non Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussięque, Culmensis, Kinsbergensis, Elbingensis & Pomeraniæ Terrarum Dominus & Hæres. Benignitas Regalis Excellentię nostrę, quam illi propitia inspirat Divinitas, & naturalis originalisque præstat instinctus, & si universos justum præsidium nostrum & tutelam expetentes in finem miserationis & protectionis suscipit, ad illorum tamen profectus, defensionem & commoda inclinatur uberius, qui erga Nos & Regnum nostrum tam fervido feruntur cordis affectu, ut calamitates, oppressionesque suas, hætenus illis regentium tyrannide multifarie illatas, non per alterius, nisi per nostram dextram credant facilius rescindi, nec cujuscumque Throno quam nostro, a quo a præcis temporibus illicita alienatione exciderant, justius posse & regi & contineri, tam superbo & avaro, quam injusto renuntians imperio. Talium siquidem firma constantia, fidesque sincera non solum dignis laudum præconiis attolli, verum etiam Regalibus meretur & debet beneficiis compensari. Significamus itaque universis tam præsentibus quam futuris, qualiter etsi Prælatorum Spiritualium & Sæcularium, Magnificorum, Strenuorum, Nobilium, Militum et Prudentium, videlicet Terrigenarum, Civium et universæ Communitatis Terrarum Prussię, Culmen-

Oo

ANNO 1454. mensis, Kinsbergenfis, Elbingenfis et Pomeraniae, crebris precibus et legationibus superioribus temporibus fuiffemus rogati, quatenus ipfos in eorum iuribus, libertatibus, immunitatibus et privilegiis, et signanter in unione et liga, per ipsos rite et sincere inita et condita, per Magistrumque et Ordinem Prussiae admiffa, ad cuius enervationem et violationem Magister et Ordo variis viis, coloribus et violentiis haecenus ufus est, in quorum firmitate vel collapsu foedus pacis perpetuae, cum Magistro et Ordine Cruciferorum S. Mariae de Prussia, per Germanum nostrum Divae memoriae Serenissimum Principem Dominum VLADISLAUM Poloniae et Hungariae Regem firmatum, subsistentia dependet vel ruina, et quod praefatus Magister et Ordo, liga et unione eorum demolita, dirumpere, novaque bella Nobis & Regno nostro inferre destinabant, ipsosque Militares et Cives injusta secum gerere bella impellebant, manutene et defendere dignaremur: asserentes, se jugum oppressionum, calamitatum et gravaminum, haecenus a Magistro et Ordine cervicibus eorum violenta tyrannide invecum, et praefatae unionis et ligae rupturam nullatenus, nisi provisio nostra, qui Ordinis istius Fundator, Donator et Patronus sumus, celeriter intervenerit, toleraturos; Nos tamen nullum eorum calamitati praestandum censuimus suffragium, sed Parti utrique reconciliationi persuasimus esse insistendum, ne alere oriens incendium videremur.

Verum cum temporis processu differentia Partium adeo crescendo invalesceret, ut Praelati, Spirituales et Saeculares, Militares, Terrigenae et Cives Terrarum praedictarum, spe extrema destituti, et injuriarum magnitudine pressi, violentis Dominis, jura et privilegia atque immunitates eorum pro libitu frangentibus, nullatenus sibi de caetero parendum duxerint, sed legibus divinis et humanis innixi, quae injustis Dominis, scelus et nefas agentibus, nullatenus parendum discernunt, obedientia et subjectione Magistro et Ordini substracta, Nos per Magnificos et Spectabiles Milites, Prudentesque Viros, Joannem de Baysen Augustinum de Scheve, Gabrielem de Baysen, Nicolaum de Wolkowo Judicem Dirschovensem, Laurentium Czeit Culmensem, Rhuigerum de Bircken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem, Proconsules, Ioann. Call Brunsbergensem, Gregorium Schwach Crolawgrodensem, Nicolaum Rodeman de Knypow, Wilhelmum Iordan Militem, et Ioannem Meidburg Gedanenses Consu-

les, Ambasiatores et Nuncios suos cum ANNO 1454. pleno Mandato et Legatione ad Nos transmissos novis precibus et legationibus sollicitarent, quatenus non jam tantum eorum defensionem, quantum gubernationi et regimini insistere, deditioemque eorum, subjectionem, fidelitatem et perpetuam obedientiam, quam Nobis suo, et omnium Praelatorum Spiritualium et Saecularium, Militarum, Terrigenarum, Civium et incolarum, Universitatis totius Terrarum praedictarum nominibus obtulerunt, suscipere, velut legitimus, justus et verus Dominus et Haeres Terrarum praedictarum, ac Terras praefatas ad naturam et sortem suam redeuntes, Regno Poloniae, a cuius corpore nova et recenti memoria contra jus fasque sequestratae fuerant, incorporare, inviscerare, reunire, appropriare, atque consociare et consolidare dignaremur: alterius Principatum et deditioem, si regimen, si imperium, non tam per eos Nobis delatum quam redditum, abjici contingeret, quaesituri.

Nos superiora cogitatione et animo revolventes tempora, quibus nonnullae ex Terris praedictis per Reges et Principes Poloniae jure legitimo et haereditario possessae, tandem Praedeessori nostro VLADISLAO Regi Poloniae bello cum finitimis et infidelibus occupato, vi et armis per Magistrum et Ordinem Prussiae abstractae, nunquam juris et proprietatis Regni nostri Poloniae esse desierant, quemadmodum aliquot Sedis Apostolicae Delegatorum, Terras ipsas Regno Poloniae adjudicantium, diffinitivae sententiae infallibili concludunt argumento.

Revolventes insuper, Magistrum et Ordinem Prussiae a Praedeessoribus quondam nostris Poloniae Principibus et Dominis ad impugnationem infidelium accersitum, institutum et dotatum, magis fidelium, et praesertim eorum Principum, quorum beneficio instituti dotatiq; erant, quam barbarorum et infidelium impugnationi, contra quos se indefesse militaturos patentibus literis adstrinxerant, vacavisse, Terrasque eorum usurpasse, nec juxta Professionem Religionis suae, contra infideles Tartaros et Turcas, Catholica Regna et Dominia infestantes, quamvis eorum crebro expetiturum fuisset auxilium, militasse, sed et insuper Reges Poloniae cum Tartaris aliisque infidelibus bella gerentes a tergo invasos, a gerendo bello in praesens et posterum cum infidelibus avertisse, et suspicionem belli ab illis imminentis veritos, potentiis distractis, et contra illorum insidias relictis vacare infidelium impugnationi nullatenus, sicut expediebat Christianae Fidei, |po-
tuit-

ANNO 1454. tuisse. Quam insuper fragili et fluxa fide erga Clarissimum Genitorem nostrum Dominum VLADISLAUM Poloniae Regem fuerint, quater per ipsos rupra, violataque: fœdera, totiesque Regno Poloniae per eos illata arma, quibus Regnum Poloniae in suam redigere ditionem destinaverant, nisi claudibus multiplicibus obrui, domitque fuissent, nec unquam illis voluntatem Nos & Regnum Poloniae laceffendi, sed facultatem defuisse, petita per illos a Concilio Basiliensi & Sede Apostolica, de rumpendo fœdere ultimo cum Regno nostro sancito, licentia demonstrat. Silentio tegere non possumus injuriam Magistri & Ordinis Prussiae in exigenda a mercatoribus subditisque nostris datia Funthczol, quæ licet ex fœdere exigi a nostris, transmarinisque mercatoribus non debebat, si Prussiae mercatores ab illa solvi quoquomodo contigisset, continuata tamen fuit pluribus annis hujusmodi in nostris transmarinisque mercatoribus exactio, Prussiae mercatoribus illius obtinentibus in notabili parte relaxationem.

Portiones insuper & sortes Terrarum Regni nostri Poloniae & Magni Ducatus Litvaniae, priscais temporibus per Magistrum & Ordinem occupatas, non solum Nobis, Regno Poloniae, & Ducatui Magni Litvaniae juxta fœderis ordinationem Magister & Ordo Prussiae non restituit, sed insuper plura & ampliora occupavit.

Accedit tristis horrendaque tyrannidis memoria civium de Chosezno, qui in præterito bello in fidem Patris nostri concesserant, sæva cædes & trucidatio, quorum a se defectionem nedum ferro aut mucrone, sed ne aliquo levi verbo, aut memoria ullo unquam tempore se juramento corporali & literis repromiserunt per fœdus ultimo cum illis ictum, & quod hujusmodi execrando scelere publice violarunt multaturos.

Quo non contenti, mercatorem Vitum Mofzier ex eo, quod navigiis per flumen Vistulam in Coronam merces devexerat, capitali damnaverunt sententia, ne memorabilis sui facti exemplum cæteros in sequelam similem traheret, sed potius sæva multatio quoslibet deterrendo profectum Regni nostri aboleret.

His itaque & pluribus aliis evidentibus legitimisque respectibus persuasi, admoniti & inducti, communicato cum Prælati, Principibus, Baronibus, cæterisque Regnorum, Ducatum & Dominiorum nostrorum consilio, ac de eorum expressa voluntate, approbatione, gratificatione et consensu, ne Divinae voluntati, quæ hæreditatem nostram illicita occupatione solvendam, Nobisque reddendam

ANNO 1454. pia miseratione censuit, videamur resistere, & calamitosis afflictisque subditis nostris opem nostram implorantibus deesse, veritque ne Dominia, Sortes & Terras, Hæreditates nostras alius illicitus occupator tyrannusque, ex quo Nobis hostilitas major confurgeret, invadat; Ad honorem Omnipotentis Dei, ejusque Genitricis Virginis Mariae, S. Adalberti Martyris, S. Stanislai Prothomartyris Poloniae, ac totius Hierarchiae celestis, præfatorum Prælatorum Spiritualium & Sæcularium, Militarium, Civium, Terrigenarum & omnium incolarum Terrarum Prussiae, Culmens. Kynsbergens. Elbingens. & Pomeraniae, in terra marique sitarum, benevolam & spontaneam deditionem, regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem, obedientiam accepimus, assumpsimus, tenoreque præsentium non per errorem aut improvide, sed de certa nostra scientia & voluntate, in Dei nomine assumimus & acceptamus, Terrasque & Dominia prædicta Regno Poloniae redintegramus, reunimus, invisceramus & incorporamus, & usum, participationem omnium bonorum, jurium, & libertatum & prærogatarum, quibus Prælati, Barones & Nobiles Regni Poloniae hæctenus potiti sunt, & signanter ad futurorum Regum Poloniae, quotiescunque super Electione & Coronatione illorum fieri deliberationem contingat, Electionem & Coronationem admittimus, annectimus & includimus: Promittentes pro Nobis, Hæredibus & Successoribus nostris, ac universo Regno Poloniae, quod prædictas Terras & Dominia, atque Prælatos Spirituales & Sæculares, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidanos, et cujuscunque conditionis, status vel præminentiae homines existant, hæctenus in illis commorantes & imposterum commoratuos, favore, gratia, benevolentia & affectione Regali prosequimur, et contra quascunque adversitates, impugnationes quorumcunque; hominum illis præstabimus, velut fidelibus et subditis nostris Regalem assistentiam et defensionem; nec illos, aut Terras prædictas a corpore et integritate Regni nostri Poloniae alienari, sequestrari, scindi patiemur.

Promittentes insuper pro Nobis et Hæredibus, Successoribus nostris, quod præfatos Prælatos Spirituales ac Sæculares, ac sacras Aedes et Ecclesias, Barones, Nobiles et Cives, et singulos incolas Terrarum nostrarum prædictarum Prussiae in juribus, libertatibus, litteris, privilegiis, immunitatibus eorum, quae a Principibus Spiritualibus et Sæcularibus

ANNO 1454. bus, Regibus et Dominis Terrarum praedictarum obtinent, conservabimus, fovebimus, defendemus, nec unquam ea violabimus, aut praevaricabimur, aut violari vel praevaricari quomodolibet permittemus. Si autem alicui Civitati vel privatae personae privilegium amissum fuerit, aliud de consilio Consiliariorum Terrarum illarum gratiose dabimus et largiemur, dummodo in haereditatis, et bonorum illorum, quorum a Nobis petetur literalis innovatio, petens fuerit in pacifica, continua et praescriptionem habente possessione. Ut autem nostrae liberalitatis, acquitatis et justitiae dextram, his subjectionis eorum, et nostrae acceptationis felicibus dante Domino primitiis sentiant in universos et quemlibet eorum estusam, et in mutatione Principum commutatam etiam aut sublatam deprehendant oppressionem, datiam, quae in vulgari Funchezol dicitur, item omnia telonea in aquis et terra, nova et antiqua observantia, in Terris duntaxat praedictis Prussiae quomodolibet constituta, item in Terra Pomeraniae exactionem sive datiam, quae portus alias Narzalsz veteri institutione Ducum Poloniae vocabatur, Regia munificentia tollimus, abrogamus, deponimus, ac solutionem illarum temporibus perpetuis resolvimus, dimittimus et relaxamus, nullo unquam tempore per Nos, aut Successores nostros Reges Poloniae, ex quacumque causa aut occasione instituendam aut imponendam. Item licet Magister et Ordo tempore occupationis Terrarum praedictarum omnia bona et merces quarumcunque materiarum Divina permissione naufragium in mari passorum, velut propria ex naufragio quasi juris sui facta occupabant, Nos tamen, qui Rex Catholicus sumus, sortem hujusmodi naturali et divino jure, Sedisq: Apostolicae Decreto damnatam, velut crudelem et injustam execramur, pollicemurque, quod res et bona, cujuscumque ponderis vel valoris existant, earum personarum, quae maris naufragio periclitabuntur, nunquam per Nos aut Officiales nostros, velut nostras aut juris nostri petemus aut requiramus, sed illas absque diminutione per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut eorum propinquiores demonstratione evidenti propinquitatem probantes, et in usus convertendas beneplacitos decernimus colligendas. Contrariae consuetudini aut juri, vel potius corruptelae pro Nobis et Successoribus nostris renuntiantes, nisi forte nullus bonorum hujusmodi extaret justus haeres et successor, quoniam in casu illo bona ex naufragio ha-

bita nostrae potestati volumus subiacere. ANNO 1454. Item omnes Praelatos, Militares, Nobiles, Cives et incolas Terrarum praedictarum in jus, conditionem et proprietatem Regni Poloniae translatos & invisceratos, hac etiam prosequemur praerogativa, quod dignitates et officia haecenus illic consistentia et imposterum constituenda, item Castra et tenuta civitatum et locorum in Terris praedictis nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenae, juxta observantiam aliarum Terrarum conferemus. Item omnes causas notabiles dictas Terras concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium et Saecularium, Nobilium et Civitatum majorum consilio Terrarum praedictarum tractabimus, terminabimus et definiemus. Item Terras praedictas sub nostro regimine et Regni Poloniae corpore consistentes in suis antiquis gadibus, limitibus, terminisque conservabimus, tuebimur et defendemus, nec terminos et gados Terrarum ipsarum in aliquo diminui vel periclitari, velut Regni nostri partes individas ullatenus patiemur. Item cum Terrae ipsae et homines ipsas incolentes variis haecenus Legibus sive Juribus, videlicet Magdemburgens. Culmens. Polonici haereditario et Pruthenico in decidendis quibusvis eorum quaestionibus, et administratione justitiae utebantur, quod etiam illis sub nostro Principatu et Regimine volumus firmum esse et perenne, ea licentia attributa, ut liceat cuicumque de uno jure in aliud, sine tamen aliorum praejudicio, quo voluerit transmigrare. Item cum monetae justam, fidelem ligam pondusque habentis cuspis Terram quamlibet nobilitet et saecundet, volumus, ut in quatuor locis Terrarum praedictarum, videlicet in Thorun, Elblong, Gdansk et Kynsburg duntaxat guerra praesenti durante, fidelis et justa imaginem nostram et subscriptionem tituli nostri continens cudatur moneta, praefatorum Praelatorum Spiritualium et Saecularium, Militarium, Civium Terrigenarum Terrarum praedictarum impensis, pace autem suffragante Domino habita, tantum in Thorun et Gdansk, sine praejudicio privilegii Thorunensis Civitatis, nostris Regiis cudatur impensis, proviso tamen, quod moneta ipsa in pondere, et grano et liga debita nullatenus minuat. Item quia Nos pro bene gerendis rebus Dominiorum nostrorum in varia saepe loca, et a Terris praedictis distantia, necesse est facere descensum, ne igitur per nostram absentiam Terrae ipsae aliquod contrahere possent periculum vel periclitationem, Nobiles Viros pro illius tuitione

ANNO 1454. tione & gubernatione de eorum legalitate, fide & merito confisi, ad nostræ duntaxat beneplacitum voluntatis, ac cum consilio Prælatorum, Consiliariorum, Civitatum majorum prædictæ Terræ deputabimus, ad quos in nostri absentia super quolibet defectu ex eventu habeatur recursus, providentia, provisione & auctoritate illorum supplendus & emendandus. Item mercatoribus Terrarum prædictarum Prussiæ, in Regnum, Ducatus & Dominia nostra venientibus, hanc prærogativam & libertatem de cætero volumus conservari, ut quoties illos in quæcunque loca, civitates & oppida Regni Dominiorum nostrorum venire cum mercibus eorum, cujuscunque speciei vel maneriei existant, contingat, licitum erit eis hujusmodi merces in loca, testudines & cameras aut tecta, quorum illis libera præstari debet arendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere in venalitem, stratasque omnes versus Hungariam, Ruffiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Saxoniam, Valachiam liberas habeant: depositis tamen teloneis, & stratis antiquis Civitatum Regni & Dominiorum semper salvis. Harum, quibus sigillum nostrum præsentibus est appentum, testimonio literarum. Actum Cracoviæ, Feria quarta Cinerum Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Præsentibus ibidem Reverendissimis in Christo Patribus & Magnificis Dominis, Sbigneo Dei Gratia Tituli S. Priscæ Presbytero Cardinali & Episcopo Cracoviensi, Joanne eadem Gratia Sanctæ Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopo et Primate ejusdem, Joanne Vladislaviensi, Aristrea Posnaniensi, eadem Gratia Episcopis, Joanne de Czysow Castellano & Capitano, Joanne de Teczyn Palatino Cracoviensi, Luca de Gorka Posnaniensi, Joanne de Oleśnica Sandomiriensi, Petro de Oporow Lanciensi, Nicolao de Scharley Brestensi Palatinis. Petro de Szamoruly Posnaniensi, Prædhorio de Koniecpole Sandomiriensi Castellanis. Petro Szafraniec de Pieskowaskala Cracoviensi, Michaële de Lafotki Lanciensi Succamerariis, & aliis quam plurimis Generosis & Nobilibus fide dignis ad præmissa testibus. Datum per manus Magnificorum Joannis de Koniecpole Cancellarii, & Petri de Szczekociny Vice-Cancellarii Regni Poloniæ sincere Nobis Dilectorum,

*Relatio Magnifici Joannis de
Koniecpole, Regni Poloniæ
Cancellarii.*

TOM. IV.

CVIII.

ANNO

1454.

*Ordinum Prussicæ & Pomeraniæ
subjectio CASIMIRO Regi, & Re-
gno Poloniæ.* Actum & datum
in Thorun Feria secunda pro-
xima post Dominicam Ramis
Palmarum Anno 1454. *Ex Ar-
chivo Regni Lib. sub lit. G. fol.
118.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Legum divinarum humanarumque saluberrimæ sanctiones, instituta & decreta quoslibet feudales & subditos jugum subiectionis & obedientiæ permittunt excutere, & in sortem regimenque justorum Dominorum se conferre, dum Rectorum & Principantium temeritas, frenis laxatis licentiæ, per qualibet devia & abrupta graditur, & manus non solum iniquas ad irrogandas injurias, sed etiam ad effundendum sanguinem innocentem cruentas immoderata audacia porrigens, quasi apud Deum ultionum omnis vindictæ ratio conquieverit, debacchatur. Sed neque ad culpam contumeliamque justus rerum æstimator retorqueat, sed potius ad providentiæ argumentum, si onere oppressionum subditi impulsus opportuno justoque remedio superbum, injustum atque avarum abrogent imperium, & in ditionem potestatemque alterius transmigrant, conditione actionum & temporum facultatem illis subministrante. Proinde nos Prælati, Barones, Militares, Nobiles, Cives, Oppidani & Incolæ Terrarum Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michaloviensis, Status Ecclesiastici & Saecularis, significamus tenore præsentium universis, tam præsentibus quam futuris, qualiter etsi superioribus temporibus Proavi, Avi & Genitores nostri, & tandem nos graves innumerabilesque a Magistro & Ordine Prussiæ pertulissimus oppressiones, dum non solum Magister, sed & sui Commendatores in nos deserviando, plerosque ex nobis nullo jure servato capitibus plecterent, alios proscriberent, alios bonis temporalibus multarent, & quod dictu quoque nefas est, conjuges & filias nostratum stupris & adulteriis violarent, in quosdam ex nobis, ut trucidaremur, venundaremur, caperemur et depactaremur, facultatem conferendo, totque cogebamur recognoscere & profiteri Dominos superbe avareque nobis imperantes, quot Terra Prussiæ gessit Commendatores, cum unusquisque illorum plenam

Pp

prin-

ANNO 1454. principandi & imperandi apud se consistere arbitrabatur potestatem. Quae quidem inflati licentia, obliti professionis, qua contra infideles militare sponderant, nulla offensa aut injuria provocati, in Reges, Principesque Poloniae, quorum beneficio accersiti ad impugnationem infidelium, dotatique & instituti fuerant, arma convertebant, foedere primum cum Domino CASIMIRO, deinde cum Domino VLADISLAO Regibus Poloniae per illos quater firmato & toties violato, Regni Poloniae Terras, nisi cladibus domiti fuissent, decreverant occupasse, cogentes nos ad gerendum secum injusta bella, licet nobiscum nunquam rem integram communicati fuissent, cum illos ad illa obeunda, alienos fines occupandi fames, aut livor fastusque, non justa causa urgeret: in quibus clades, orbitates, fortunarumque & rerum nostrarum periclitationes illic exceptas tanto majore amaritudine prosequimur, quanto constat nos imperio Praesidium nostrorum coactos, non corporum solum & rerum, sed etiam animarum nostrarum per injustas acies saepius contraxisse discrimen, & capitibus nostris omne scelus injusti belli expiassse, Magistro & Ordine nostras clades magis ex arce spectantibus quam relevantibus. Verum cum tot mala nullo termino aut spatio videremus finiri, atque nobis, posterisque nostris majores calamitates, orbitates, (Magistro & Ordine Prussiae ad rumpendum cum Rege & Regno Poloniae foedus percussum ultimo corporali, interposito juramento, a quo se absolvi Concilii Generalis Basiliensis & Summi Pontificis auctoritate multiplici instantia expetebant, & bellum de novo gerendum aspirante) parari; Ligam & Unionem, omnem justitiam aequitatemque redolentem, non quae illis justam potestatem adimeret, sed quae injusta illos bella suscipere, & in nostros absque jure denudato vacuo uti mucrone, nosque fortunis & rebus spoliare nostris prohiberet, inivimus: Hanc cum annis pluribus per nos Magistri & Ordinis concessu, ac Imperialibus privilegiis & confirmationibus desuper dotati habuisssemus in usu, observantia & praxi, tanto ardore, cura & sollicitudine pro illius perpetua abolitione certatim non erubuerunt insistere, ut nos velut ethnicos haereticosque coram Summo Pontifice assererent, & deinde ad Imperiale traherent Tribunal, non quo per abrogationem violationemque hujusmodi nostrae Unionis & Ligae aliquid commodi aut profectus capesserent, sed ut eo liberius, obstante illis nemine, execranda bella Regi & Regno Poloniae, caete-

risque finitimis, nostris tandem cervicibus, ut saepe alias accidebat, expianda moverent. Licet autem coram Tribunali Caesareo comparendi nulla nos arctaret conditio vel potestas, cum Imperiali ditioni nunquam nos remur subjectos esse; ut tamen nihil restaret, quo nostra argui posset justitia, & pura, quam in his ad pacem reconciliationemque cum Magistro & Ordine gerebamus, intentio, accusati Tribunal hujusmodi accessimus, et anno prope uno exacto cum personarum nostrarum amplissimo discrimine in quereis, propositionibusque & replicationibus versati, licet causam pluribus justificationibus fundatam haberemus; tantus tamen favor Magistro & Ordini in pronuncianda Imperiali sententia habitus est, ut Liga & Unio nostra hujusmodi, pro qua omne certamen fuit exortum, inhibitione Caesaris, per nos tanquam jure arbitrario facta, rejecta cassaretur; Magistro nihilominus & Ordine post haec instantibus, ut in sexingentis Florenorum millibus Magistro & Ordini solvendis, adeo Magistro & Ordini obnoxii fuisssemus, juxta ac si pretio empti essemus, nova Caesarea sententia damnaremur: vigore cujus ad trecentorum ex nobis principalium capitalem trucidationem processuros se, & ultionem quamlibet in nobis, velut servis emptitiis & obnoxiiis, sumpturos, terrore publico et clamore disponebant. Quae quidem Caesarea sententia & ejusdem Magistri & Ordinis Prussiae instantia, ultra quoque de nobis extendenda, adeo nobis indigna, pro ut erat, visa est, ut non viris modo, sed foeminis, non Catholicis, sed Scythis foedum ac intolerabile esset, ad tantam obnoxieratem calamitatemque destrudi.

Tot igitur & tantis pluribusque aliis, quas, ut nostro consulamus honori, silentii tegimus velamine, oppressionibus, oneribus, gravaminibus atque injuriis lacessiti, praesertim cum illas videremus in infinitum trahi, & novo genere crescere & augeri, superbo, avaro & injusto praefati Magistri & Ordinis dominio, auctoritate & suffragio naturalis & humanae legum, renuntiavimus omnem obedientiam, fidem & subjectionem illi, & cuilibet eorum subtrahendo. Verum cum Regem & Coronam Poloniae praefati Ordinis Patronum, Fundatorem et Dotatorem, ac Terras praedictas, videlicet Prussiae, Culmensis, Pomeraniae & Michalovienfis, a corpore & proprietate Regni Poloniae praeter justitiam & aequitatem per vim & arma alienatas constat exitisse, prisco nostro capiti & primaevo corpori, a quo excideramus, postquam juris nostri

ANNO
1454.

ANNO 1454. stri esse cœpimus, illico nos reuniendos, redintegrandosque censuimus, quo amplius liquere possit, renunciationem, & subtractionem obedientiæ Magistro & Ordini excutiendo tyrannicum jugum & superbum avarumque præsidium, per nos factam, non solum vendicationem liberatis, sed justum principatum, imperium & solium quæsiuissè. In hunc itaq; morem ad Serenissimum Principem D. CASIMIRUM Dei Gratia Poloniæ Regem, Magnum Ducem Litvaniæ & Hæredem Russiæ, & Coronam Poloniæ, in quos jure divino & humano præfatarum Terrarum hæreditatem & omnimodam successionem comperimus devolutam, solennes nostros Nuntios, videlicet Magnificos, Nobiles & Prudentes Dominos, Joannem de Bayzen, Augustinum de Schewe Milites, Gabrielem de Bayzen, Nicolaum de Wolkow Judicem Derschoviensem, Laurentium Czeitz Culmensem, Rudgerum de Bircken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem, Proconsules: Joannem Kal Brunsbergensem, Georgium Schwach Königsbergensem, Nicolaum Radman de Kniphoff, Guilhelmu Jordan Militem, & Joannem Naydeburg Gedanensem, Consules, cum plena facultate transmisimus, ac suæ Majestati & in suum Regalem thronum, solum, ditionem & potestatem Terras prædictas Prussiæ, Culmensis, Pomeraniæ & Michaloviens. & quascunq; alias annexas in terra vel mari consistentes personas nostras, castra, fortalitia, civitates, oppida, villas, res & fortunas nostras, quæ hætenus in nostra potestate sunt, & in futurum erunt, dedidimus & subjecimus, & præsentibus voluntarie & spontanee damus perpetuo, & subjicimus, ipsumque Dominum CASIMIRUM Regem Poloniæ pro unico justo & legitimo Domino & Hærede suscipimus & recipimus & acceptamus, ac nos & Terras prædictas in jus, sortem, proprietatem & titulum Coronæ Poloniæ redintegramus, reunimus, incorporamus & invisceramus, omnium privilegiorum, libertatum, prærogativarum Regni Poloniæ usum & participationem, & signanter communem cum aliis Regnicolis futurorum Regum Electionem & Coronationem habituri, ipsamq; deditioem, subiectionem, susceptionem & obedientiam iterum atq; iterum profiteamur et innovamus, subjicientes nos, Terrasque prædictas in perpetuam præfati Domini Regis et suorum Successorum et Regni Poloniæ ditionem, gubernationem, protectionem, potestatem, fidem, imperium et regimen. Promittentes pro nobis, hæredibus et successoribus nostris,

sub fide, honore ac onere per nos præstiti juramenti, quod præfato Illustrissimo Principi, Domino CASIMIRO Poloniæ Regi, et ejus Successoribus Regibus Poloniæ, velut fideles et subiecti, quemadmodum cæteri ejusdem Regni incolæ, parebimus, auscultabimus et obediemus fideliter et constanter, perpetuo et in ævum, juribus nostris semper salvis, in ipsiusque Domini Regis et suorum Successorum Poloniæ Regum ditione, potestate, gubernatione, subiectione, imperio, et regimine ab hac hora et in perpetuum perdurabimus et consistemus, nec ullo tempore a Corona Poloniæ, cujus sumus corpus individuum, scindi, sequestrari aut alienari permittemus aut consentiemus. Promittentes præfato D. CASIMIRO Regi, et suis Successoribus Regibus Poloniæ in omnibus felicibus, adversis et quibuscunq; casibus ope, præsidio, consilio et auxilio, fideliter contra quoscunq; eorum hostes et adversarios, et quascunq; personas Ecclesiasticas, vel Saeculares, quacunq; præfulgeant dignitate, communitates, universitates, et signanter contra Magistrum et Ordinem quondam Prussiæ, Almaniae et Livoniæ fideliter, corpore, animo et rebus, et cum effectu assistere, et bonum, utile, commodum, honestum ejusdem Domini CASIMIRI Regis, et suorum Successorum Regum Poloniæ juxta vires et potentias nostras extremas efficere, dirigere et procurare, nec unquam quocunq; colore, arte, necessitate, casu, opportunitate vel ingenio præfatum Dominum CASIMIRUM Regem, et Successores ejus Reges et Coronam Poloniæ deserere, aut in præjudicium, læsionem, aut offensam præsentis subiectionis et deditiois nostræ, cum Magistro et Ordine olim Prussiæ, et Magistris Almaniae, Livoniæ aliquos Tractatus, reconciliationes, inscriptiones, amicitias, fœdera, colloquia vel sermones, absque ejusdem Domini CASIMIRI Regis Poloniæ speciali licentia vel consensu inire per se, vel quascunq; submissas personas, directe vel indirecte, palam vel clandestine, absque dolo et fraude, sub fide et honore. Cui quidem Serenissimo Principi, Domino CASIMIRO Regi Poloniæ, quam primam feliciter Terras Prussiæ aut Pomeraniæ ingressus fuerit, ad suam requisitionem plene præstabimus, præstareque nos adstringimus, fidelitatis, subiectionis et obedientiæ, perpetuo corporali interposito juramento, homagium. Et quod jam in personis præfatorum Nuntiorum nostrorum præstitisse nos fatemur et recognoscimus, et præsentis nostræ inscriptione pro firmitate ampliori

ANNO 1454. ri facimus et praestamus. Actum et datum in Thorun, Feria secunda proxima post Dominicam Ramis Palmarum, Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto.

CIX.

Gubernator & Palatini Prussiae fidejudent pro Episcopis Prussiae de praestando ab illis CASIMIRO Regi fidelitatis juramento, quod si non fecerint, declarant se eos pro hostibus habituros. Actum & datum in Thorun Feria 2. post Dominicam Ramis Palmarum, Anno 1454. *Ex Originali Sigill. 4.*

Nos Joannes de Bayfen Terrarum Prussiae Gubernator, Augustinus de Scheuwe Culmensis, Gabriel de Bayfen Elbingensis Palatini, Protoconsules et Consules Thorunensis et Elbingens. Civitatum significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Licet alias circa festum solemnitatis nuptiarum Serenissimi Principis et Domini, Domini CASIMIRO Dei Gratia Regis Poloniae etc. etc. Domini nostri gratiosissimi per certas inscriptiones unitatis hinc inde factas pleno mandato Terrarum Prussiae suffulti obligassemus in Dominica Ramis Palmarum, Praelatos, Nobiles, Terrigenas, Protoconsules, Consules et Communitates Civitatum hic in loco praedicto Serenissimo Domino CASIMIRO Dei Gratia Regi Poloniae etc. etc. Domino nostro gratiosissimo dare et praestare fidelitatis juramenta et inscriptiones, prout Cracoviae per nos et nostros Nuntios ordinatum, dispositum est et conclusum, tamen quod Reverendi Patres, Domini Episcopi Terrarum harum Prussiae cum eorum Capitulis non diffugio, sed ignorantia se debuisse similia nostra facere juramenta et inscriptiones, ad hodiernam diem venire neglexerunt, ut propterea nostra promissa, inscriptiones et pollicitationes uberius complerentur, fidejussimus pro eisdem, fidejubemusque nos obligantes, quod ipsi Patres Reverendi cum suis Capitulis se hic in Dominica *Quasimodogeniti* ad ultra repraesentabunt, inscriptiones sigillis eorum sigillatas, et corporalia juramenta fidelitatis Serenissimo Principi, D. CASIMIRO Poloniae ac nostro Regi, Domino nostro gratiosissimo, more nostro et aliorum incolarum Terrarum Prussiae praestanda et facienda repraesentabunt et statuent, quod si facere nollent vel renerent, ex tunc debemus ad compescendam rebel-

lionem eorum cum omnibus incolis Terrarum Prussiae consurgere, de Terris Prussiae et Dominiis eorum eos exulari et proscribi promittimus fide pura. In cujus rei testimonium sigilla nostra praesentibus sunt appensa. Actum et datum in Thorun Feria secunda proxima post Dominicam Ramis Palmarum, Anno Domini 1454.

CX.

Recognitio Ordinum & Incolarum Terrae Culmensis de praestito a se CASIMIRO Regi Poloniae subjectionis & fidelitatis homagio. Actum & datum in Thorun Feria tertia ante Festum Ascensionis Domini An. 1454. *Ex Archivo Regni Lib. sub Litera G. fol. 133.*

In Nomine Domini, Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetustate cadunt, et successu temporum in oblivionem vertuntur, solidis scripturarum et testium fundamentis commendare, in quorum custodia nullis marcescunt temporibus, sed semper jugis perennatione memoriae incommutabiles servantur. Proinde Nos Praelati, Barones, Nobiles, Militares, Terrigenae, nec non Civitatum et Oppidorum, videlicet Culmensis, Thorunensis, Brodnicensis, Novi-Forensis, Graundeczensis, Radzynensis, Laschinentis, Golubiensis, Kowaloviensis, Ludbariensis, Wabresznensis, Protoconsules, Consules, Scabini jurati, et universaliter omnes incolae Terrae Culmensis, attentis Serenissimi et Gloriosissimi Principis, D. CASIMIRO D. G. Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, Russiae, Prussiaeque Domini et Haeredis etc. Domini nostri gratiosissimi benivolentis et favoribus post suscepti nostri regiminis, ac assiduam defensionis curam, quibus liberaliter et multipliciter in nos utitur et usus est, in vim gratitudinis, et nostrae fidelitatis recompensam, quo suae Serenitati reddamur fideliores, nostro et nostrorum fratrum et amicorum absentium nominibus profiteamur, et tenore praesentium recognoscimus, nos praefato Serenissimo Domino CASIMIRO Regi Poloniae Dei Gratia etc. tanquam vero et unico Domino et Haeredi nostro fecisse, et solenniter debitae subjectionis et fidelitatis homagium tacto vivificae Crucis osculo praestitisse, et exhibuisse juxta ordinationes et inscriptiones pridem per

ANNO 1454. Magnificos, Nobiles et Providos Viros: Joannem de Bayfen præfati Serenissimi Principis, Domini CASIMIRI Dei Gratia Poloniae Regis etc. in Terris Prussiae Gubernatorem, Augustinum de Scheve Culmensem, Gabrielem de Bayfen Elbingensem Palatinos, Nicolaum de Wolkowo Judicem Derschoviensem, Laurentium Czeitz Culmensem, Rutigerum de Birken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem Proconsules, Joannem Call Brunsbergensem, Gregorium Swach Krolwgrodensem, Nicolaum Rodeman de Knypow, Vilhelmum Jordan Militem, & Joannem Meidburg Gedanenses Consules, Terrarum Prussiae Plenipotentes, Ambasiatores, nostro & nostri omnium nomine Cracoviae factas, quos ad id cum pleno mandato faciendum miseramus. Qui quidem Domino Regi, & suis Successoribus legitimis Regni Poloniae Regibus omnem fidelitatem, assistentiam & reverentiam pro omni tempore faciemus, præstabimus & exhibebimus, nec ipsum Dominum nostrum Regem & suos Successores, Coronamque Poloniae deseremus, aut quoquo ab obedientia abscedemus, sed suam Serenitatem, ac ipsius Successores Poloniae Reges ut veros & unicos Dominos nostros & Hæredes profitebimur & recognoscemus, omnique fidelitate, assistentia & reverentia tam in prosperis quam in adversis sequemur sine dolo & fraude, nec quascunque colligationes, collocutiones, pacta & inscriptiones cum hostibus quibuscunque; suæ Serenitati ac Regibus & Coronæ Poloniae adversari volentibus, quovis colore, arte & ingenio semoto penitus & excluso, & præcipue cum Cruciferis olim nobis imperantibus & præsentibus faciemus, sed eos toto posse ac conatu nostris propellemus, eradicabimus & excludemus, nulla eis consilia, auxilia, favores præstando & exhibendo. In quorum omnium fidem & robur perpetuæ firmitatis Magnifici & Generosi Augustini de Schewe Palatini, & Johannis de Czeieniberck Vexilliferi Culmensis, famosarumque Culmensis & Thorunensis Civitatum, omnium nostri Nobilium videlicet & Prudentium Terrigenarum Civitatumque præmissarum plenam & omnimodam pleno mandato a nobis commissam sui & omnium nostri nomine præsentem Literam sigillandi & muniendi habentium potestatem, sigilla præsentibus sunt subappensa. Actum & datum in Thorun Feria tertia proxima ante Festum Ascensionis Domini, Anno ejusdem millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Præsentibus Re-

Tom. IV.

verendissimis ibidem in Christo Patribus, ANNO & Magnificis Dominis: Johanne Vladislaviensi, Andrea Posnaniensi, Dei Gratia Episcopis, Johanne de Thanczyn Cracoviensi, Stanislae de Ostrorog Callisiensi Palatinis, Joanne de Koniecpole Cancellario, & Petro de Szczekocin Vice-Cancellario Regni Poloniae &c. & aliis quam pluribus Magnificis & Generosis Dominis testibus ad præmissa.

CXI.

Literæ Homagiales Terræ Elbingensis. Actum & datum in Elbing Feria tertia Pentecostes, Anno 1454. *Indidem fol. 135.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetustate cadunt, & successu temporum in oblivionem vertuntur, solidis scripturarum & testium fundamentis commendare, in quorum custodia nullis marcescunt temporibus, sed semper jugis perennatione memoriæ incommutabiles servantur. Proinde Nos Prælati, Barones, Nobiles, Militares, Terrigenæ, nec non Civitatum & Oppidorum Proconsules, Consules, Scabini jurati, Sacræ Varmiensis Ecclesiæ Cathedralis Capitulum, Gabriel de Baifen Palatinus, Georgius Scelim Vexillifer, Hector Machwicz Judex Elbingensis, una cum omnibus Terrigenis & militibus, Laurentius Pilgrim antiquæ, Paulus Beimbovin novæ Elbingens. Civitatum, Joannes Landesburg Holandensis, Salomon Mormiensis, Paulus Dittnar Molchufensis, Augustinus Czymerman Libenstadenfis Proconsules, una cum totis earundem Civitatum Communitatibus, & universaliter omnes incolæ Terræ Elbingensis, attentis Serenissimi & Gloriosissimi Principis Domini CASIMIRI Dei Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Litvanæ, Russiæ, Prussiaeque Domini et Hæredis etc. Domini nostri gratiosissimi benivolentiis et favoribus, post suscepti nostri regiminis assiduam defensionis curam, quibus liberaliter et multipliciter in nos utitur et usus est, in vim gratitudinis et nostræ fidelitatis recompensam, quo suæ Serenitati reddamur fideliores, nostro et nostrorum fratrum et amicorum nominibus profiteamur, et tenore præsentium recognoscimus, nos præfato Serenissimo Domino CASIMIRO Dei Gratia Regi Poloniae etc. tanquam vero et unico Domino et Hæredi nostro fecisse, et solenniter debitæ subjectionis et fidelitatis

Q q

delita-

ANNO 1454. delitatis homagium, praestito per prius corporali juramento, et tacto vivificae Crucis osculo, praestitisse, et exhibuisse juxta ordinationes et inscriptiones, pridem per Magnificos, Nobiles et Providos Viros: Joannem de Baifen praefati Domini CASIMIRI Regis Poloniae pro nunc Gubernatorem in Terris Prussiae, Augustinum de Scheve Culmensem, Gabrielem de Baifen Elbingensem jam Palatinos, Nicolaum de Wolkowo Judicem Derschoviensem, Laurentium Czeitz Culmensem, Ruthigerum de Birken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem Proconsules, Joannem Brunspargensem, Gregorium Swach Crolofgrodensem, Nicolaum Rodeman de Knypow, Vilhelmum Jordan Militem, et Joannem Meidburg Gdanenses Consules, nostro et omnium nostri nomine Cracoviae factas, quos ad id faciendum cum pleno mandato miseramus. Cui quidem Domino Regi, et Successoribus legitimis Regni Poloniae Regibus omnem fidelitatem, assistentiam et reverentiam pro omni tempore faciemus, praestabimus et exhibebimus, nec ipsum Dominum nostrum Regem et suos Successores, Coronamque Poloniae deferemus, aut quoquo ab obedientia abcedemus, sed suam Serenitatem et suos Successores Poloniae Reges ut veros et unicos Dominos nostros et Haeredes profitebimur et recognoscemus, omnique fidelitate, assistentia et reverentia, tam in prosperis quam in adversis sequemur sine dolo et fraude, nec quascunque colligationes, colloctiones, foedera, pacta et inscriptiones cum hostibus quibuscunque, cujuscunque status, praeminentiae et conditionis existant, suae Serenitati, ac Regibus et Coronae Poloniae adversari volentibus, quovis colore, arte et ingenio semoto penitus et excluso, et praecipue cum Cruciferis olim nobis imperantibus et praesidentibus faciemus, sed eos toto posse et conatu nostris propellemus, eradicabimus et excludemus, nulla eis auxilia, consilia et favores praestando, et exhibendo. In quorum omnium fidem et robur perpetuae firmitatis Venerabilis Sacrae Varmiensis Cathedralis Ecclesiae Capituli, Magnificique et Generosi Gabrielis de Baifen Palatini, Georgii Skalin Vexilliferi Elbingens. famosarumque novae et antiquae Elbing Civitatum omnium nostri, Nobilium videlicet et Prudentium Terrigenarum, Civitatumque praemissarum plenam et omnimodam pleno mandato a nobis commissam, suo et omnium nostri nomine praesentem litteram figillandi & muniendi habentium potestatem, sigilla praesentibus sunt subappen-

sa. Actum et datum in Elbing Feria ANNO 1454. tertia Pentecostes, Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Praesentibus ibidem Reverendissimis in Christo Patribus, Magnificoque et Generoso, nec non Prudentibus, Joanne Vladislaviensi, Andrea Posnaniensi Dei Gratia Episcopis, Stiborio de Baissen Palatino Königsbergensi, Ramschel Milite et Capitaneo Baliensi, Laurentio Czeitz Culmensi, Andrea Brunaw Königsbergensi Proconsulibus, et aliis quam pluribus fide dignis testibus ad praemissa.

·CXII.

Gedanenses recognoscunt subjectionem perpetuam Regi & Regno Poloniae cum solutione duorum millium Flor. Hung. singulis annis, Curiamque cum Granario & Stabulo Regi aedificare promittunt. Actum & datum in Elbing ipso die SS. Trinitatis, Anno 1454. *Ex Originali. Sigill. 1. Civitatis Gedanensis.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quia tunc multis errorum et dubiorum prudenter occurrimus incommo- dis, dum gesta aetatis nostrae literarum apicibus et testium annotatione perhenamus. Proinde Nos Proconsul, Consules, Scabini jurati, et tota Communitas Civitatis Gdanck in Terra Pomeraniae situatae attendentes, quod postquam a multis retroactis temporibus a ditione Regum et Principum Poloniae initio nobis haereditarie et naturali dominio praesidentium, illicite alienati dira tyrannide Cruciferorum, praeter jus et violente nobis quondam imperantium detinebamur et affligebamur, ab hujusmodi oppressionum mole per Serenissimum Principem Dom. CASIMIRUM Dei Gratia Regem Poloniae M. Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiae Pomeraniaeque Dominum et Haerodem in ipsius Serenitatis ditionem et Coronae Poloniae appropriationem et incorporationem reassumi postulantes, tanta suae Serenitatis et Coronae Poloniae caritatis et gratiae affectione amplexati sumus, ut nedum virtute brachii suae Serenitatis ab iniqua, plurimumque anxiosa Cruciferorum occupatione erepti et liberati, Regnoque Poloniae appropriati et incorporati, verum et multiplici honorum et gratiarum praerogativa fulciti sumus.

ANNO 1454. Tenore praesentium universis tam praesentibus quam futuris significantes recognoscimus publice, & profiteamur nos, & nostri Successores praefatae Civitatis Cives praefati Domini CASIMIRI, & ipsius Successorum Regum Poloniae, tanquam Dominorum & Haereditum nostrorum imperio, regimini & ditioni fore subiectos, subiectionemque; assistentiam, reverentiam, fidelitatem, obedientiamque: suae Serenitati, & suis Successoribus Regni Poloniae Regibus perpetuis temporibus exhibendam recognoscimus, in cuius vim professionis ditionis praefati Serenissimi Principis Domini CASIMIRI, praefato Serenissimo Principi Domino CASIMIRO, & ejus Successoribus Regni Poloniae Regibus nos et successores nostri Civitatis praefatae Cives singulis annis, perpetuisque temporibus duo milia Florenorum Hungaricalium puri auri & iusti ponderis census annui, unum mille pro Festo S. Joannis Baptistae, & aliud mille pro Festo Nativitatis Domini continue sequenti dare, solvere & complere tenebimur & debebimus. Item praefato Serenissimo Domino CASIMIRO Regi Poloniae, & ejus Successoribus Regni Poloniae Regibus singulis annis, perpetuisque temporibus stationem trium dierum suae Serenitatis Majestati, ipsiusque curiensibus condignam & sufficientem dare tenebimur. Item praefato Serenissimo Domino CASIMIRO & ejus Successoribus Regni Poloniae Regibus Curiam lateribus Regali dignitate condignam & solemnem aedificare, lateribus tegere, & quotiens illam destrui & vetustate consumi contigerit reaedificare, conservare & reformare. Item in eadem Curia equitativa murata pro ducentorum equorum locatione. Item in eadem Curia promptuarium bonum pro repositione frugum Regalium facere & aedificare, quantocius poterimus, tenebimur, caeteris omnibus justis, & hujus litterae inscriptioni, non derogantibus juribus nostris in suo robore permanentibus. In quorum testimonium & robur perpetuae firmitatis praefatae Civitatis Gdansk sigillum est subappensum. Actum & datum in Elbing ipso die Sanctae Trinitatis, Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Praesentibus ibidem Reverendissimis in Christo Patribus, Magnificis prudentibusque Dominis Joanne Vladislaviensi, Andrea Posnaniensi Dei Gratia Episcopis, Joanne de Tanczin Cracoviensi, Luca de Gorka, Posnaniensi Palatinis, Joanne de Koniecpole Regni Poloniae Cancellario, Joanne de Bayfen Serenissimi Principis Domini CASIMIRI Regis Poloniae &c. in partibus Prussiae Gubernato-

re, Gabriele de Bayfen Elbingensi Palatino, Laurentio Czeitcz Culmensi, Ruthigero de Byrken Thorunensi, Andrea Brunaw Konigsbergensi, Laurentio Pilgrim Elbingensi Proconsulibus, & aliis pluribus fide dignis testibus ad praemissa.

CXIII.

Litterae Homagiales Terrae Königsbergensis. Actum & datum in Königsberg, Feria quarta in Vigilia Corporis Christi, Anno 1454. *Indidem fol. 144.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Convenit actus hominum, qui vetustate cadunt, & successu temporum in oblivionem vertuntur, solidis scripturarum ac testium fundamentis commendare, in quarum custodia nullis marcescunt temporibus, sed semper jugis perennatione memoriae incommutabiles servantur. Proinde Nos Praelati, Barones, Nobiles, Militares Terrigenae, nec non Civitatum & Oppidorum Proconsules, Consules, Scabini jurati: Stiborius de Baifen Palatinus, Casper Cremiten Vexillifer Königsbergens. una cum omnibus Terrigenis & Militibus, Andreas Brunaw antiquae, Georgius Langerben junioris, alias Knypaw, Herman Stulmecher Lebenicht Civitatum Königsbergens. Nicolaus Wemer Bartensteinensis, Nicolaus Bruchman Schiffenburgenfis, Melchior Czumerman Rastemburgenfis, Henricus Ludek Heiligenbeilenfis, Joannes Blevel Landesbergens, Bartolus Harbestro Schniteneffis, Joannes Waltaner Velavenfis, Michael Reichnaw Folkamitenfis, Nicolaus Mildenhewer Girdavenfis, Johannes Drinkfortensis, Andreas Tepelafke Altenburgenfis, Nicolaus Tiffenste Crefztburgenfis, Nicolaus Doring Dapnavienfis, Nicolaus Leustener Semburgenfis, Martinus Seteler Nordemburgenfis, Civitatum et Oppidorum Proconsules, una cum totis earundem Civitatum & Oppidorum Communitatibus, & universaliter omnes incolae Terrae Königsbergensis; attentis Serenissimi & Gloriosissimi Principis Domini CASIMIRI Dei Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lituaniae, Russiae, Prussiaeque Domini & Haereditis &c. Domini nostri gratiosissimi benivolentis & favoribus post suscepti nostri regiminis assiduam defensionis curam, quibus liberaliter & multipliciter in nos utitur & usus est in vim gratitudinis, & nostrae fidelitatis recompensam,

ANNO 1454. quo suae Serenitati reddamur fideliores, nostro & nostrorum fratrum & amicorum absentium nominibus profiteamur, & tenore praesentium recognoscimus, nos praefato Serenissimo Domino CASIMIRO Regi Poloniae &c. tanquam vero & unico Haeredi & Domino nostro fecisse, & solenniter debitae subjectionis & fidelitatis homagium, praestito per prius corporali juramento, & tacto vivificae Crucis osculo praestitisse, & exhibuisse juxta ordinationes & inscriptiones pridem per Magnificos, Nobiles & providos Viros: Joannem de Baisen praefati Domini CASIMIRI Regis Poloniae pro nunc in Terris Prussiae Gubernatorem, Augustinum de Scheve Culmensem, Gabrielem de Baisen Elbingensem jam Palatinos, Nicolaum de Wolkowo Judicem Derscheviensem, Laurentium Czeitz Culmensem Ruthgerum de Birken Thorunensem, Laurentium Pilgrim Elbingensem Proconsules, Johannem Brunspargensem, Gregorium Swach Crolofrodensem, Nicolaum Rodeman de Knypow, Vilhelmum Jordan Militem, & Joannem Meidburg Gedanenses Consules, nostro & omnium nostri nomine Cracoviae factas, quos ad id faciendum cum pleno mandato miseramus, cui quidem Domino Regi et suis Successoribus legitimis Regni Poloniae Regibus omnem fidelitatem, assistentiam et reverentiam pro omni tempore faciemus, praestabimus et exhibebimus, nec ipsum Dominum nostrum Regem et suos Successores, Coronamque Poloniae deseremus, aut quoquo ab obedientia abscedemus, sed suam Serenitatem, et suos Successores Poloniae Reges ut veros et unicos Dominos nostros et Haeredes profitebimur et recognoscemus, omnique fidelitate, assistentia et reverentia tam in prosperis quam in adversis sequemur sine dolo et fraude, nec quascunque colligationes, colloctiones, pacta, foedera et inscriptiones cum hostibus quibuscunque, cujuscunque status, praecminentiae et conditionis existant, suae Serenitati, ac Regibus et Coronae Poloniae adversari volentibus quovis colore, arte et ingenio semoto penitus et excluso, et praecipue cum Cruciferis olim nobis imperantibus et praesidentibus faciemus, sed eos toto posse et conatu nostris propellemus, eradicabimus et excludemus, nulla eis consilia, auxilia et favores praestando et exhibendo. In quorum omnium fidem, et robur perpetuae firmitatis Magnifici Generosique Stiborii de Baisen Palatini, Casperi Cremiten Vexilliferi Königsbergens. famosarumque antiquae Knypow, Lebenicht, Königs-

berk et Bartenstenen. Civitatum, et omnium Nobilium et prudentium Terrigenarum, Civitatumque praemissarum plenam et omnimodam, pleno mandato a nobis commissam, suo et omnium nostri nomine praesentem Literam sigillandi et muniendi habentium potestatem, sigilla praesentibus sunt subappensa. Actum et datum in Königsberg Feria quarta in Vigilia gloriosissimi Corporis Christi, Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto. Praesentibus Reverendissimo in Christo Patre, et Magnificis prudentibusq; Nicolao Dei Gratia Episcopo Zamlenfi, Johanne de Konicpole Regni Poloniae Cancellario, Gabriele de Baisen Elbingensi Palatino, Andrea Bruraw Königsbergensi, Georgio Langerbein Knypoviensi, Hermanno Stulmecher Lebnichtensi Proconsulibus, et aliis pluribus fide dignis testibus ad praemissa.

CXIV.

Privilegium CASIMIRI Regis, quo statuitur, ut tenetæ Civitatum, aliorumque locorum in Prussia nulli extraneo, sed solis indigenis conferantur. Actum & datum in Thorun Feria secunda B. Joannis Baptistæ, Anno 1454. *Ex Archivo Regni Lib. 26. sub Lit. BB. fol. 156.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Ruffiae, Prussiaeque Dominus et Haeres etc. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quod dum ex pluribus evidentibus et legitimis respectibus, Terras Prussiae, Pomeraniae etc. communicato Principum, Praelatorum, Baronum, caeterorumque Fidelium novissime Cracoviae Nobiscum existentium Regni, Ducatum et Dominiorum nostrorum consilio, voluntate et consensu in regimen, tutelam, gubernationem, subjectionem et obedientiam accepimus et assumpsimus, hanc ipsis praerogativam concessimus; quod Castra, Civitates, et quaecunque Fortalitia in Terris praedictis existentia alicui extraneo aut forensi conferre non debemus. Ad praesens tamen certis respectibus moti, certa Castra in praememoratis Prussiae Terris existentia, nonnullis personis, contra hujusmodi articulum superius expressum, durante praesente guerra, et interim, quoad Terras Prussiae non pacificabimus, dedimus, contulimusque in regimen, tenentam,

ANNO 1454. nutam et gubernationem. Ideo præsentibus in verbo nostro Regio spondemus & promittimus, quod pace Domino suffragante habita, præscripta Castra, taliter per Nos hætenus hujusmodi personis in regimen & tenutam collata, juxta tenorem & continentiam Literarum nostrarum Cracoviæ Terris Prussiæ concessarum, illis conferemus, quibus conferri debent. Et quod etiam præscriptis Literis in omnibus earum punctis, conditionibus, clausulis & articulis per hoc non intendimus, neque volumus in aliquo derogare, sed ipsas sanas, salvas, firmas & illasas per Nos & Successores nostros perpetuis temporibus tenere & observare pollicemur per præsentibus, harum, quibus sigillum nostrum præsentibus est appensum, testimonio literarum. Et Nos Joannes Vladislaviensis, Andreas Posnaniensis Dei Gratia Episcopi: nec non Lucas de Gorka Posnaniensis, Stanislaus de Ostrorog Califfiensis, Petrus de Oporow Lanciciensis, Nicolaus de Koscielec Vladislaviensis Palatini, Petrus Skora de Gay Califfiensis, Joannes de Czarnkow Gnesnensis, Hincza de Rogow Siradiensis Castellani, & Vice-Thefaurarius, Petrus de Szczekociny Vice-Cancellarius Regni Poloniæ, Derslaus de Rithviani Rospieriensis, & Nicolaus de Labyfzyn Vladislaviensis Castellani &c. præscriptas Serenissimi Domini nostri Regis promissionum Literas ratas, & gratas habentes, præsentibus promittimus, quod ipse Serenissimus Dominus noster Rex omnia superius expressa firmiter & inconcusse inviolabiliterque tenebit & observabit, & pro majori firmitate sigilla nostra etiam præsentibus sunt appensa. Actum & datum in Thorun, Feria secunda Beati Joannis Baptistæ, A. D. 1454.

CXV.

1455. *Privilegium CASIMIRI Regis datum Civitati Gedanensi super Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris, ac villam Leiba. Datum in Thorun Feria sexta ante Festum S. Lucie Anno 1455. Ex Archivo Regni Lib. 48. sub Lit. ZZ. num. 49. fol. 51.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis, præsentibus & futuris, notitiam præsentium habituris. Quomodo

TOM. IV.

attendentes & mature inspicientes sinceræ ANNO 1455. fidei constantiam, aliaque probitatis & virtutis merita, quibus Nobis Famosi Proconsul & Consules, Scabini, & tota Communitas Civitatis nostræ Gedanensis in conquestione Terrarum nostrarum Prussiæ, illicita occupatione a Regno nostro Poloniæ alienatarum, fidei constantiq; animo, gravibus impensis, laboribus & notabilibus damnis non parcentes, præsertim in obsidione Choinicensi, Mariemburgensi & Knipaviensi placuerunt & meruerunt, ac in posterum aucto fidelitatis studio mereri non desinunt; cupientes itaque ad hujusmodi, & alia servitia ipsos efficere promptiores, ac de hujusmodi pecunia, cum summis, quas stipendiariis in Stargarth, in Now & aliis in locis dictarum Terrarum nostrarum impenderunt, & impendunt, assecurare, de consilio & voluntate Consiliariorum nostrorum tam Regni, quam Terrarum nostrarum Prussiæ prædictarum unanimi & concordia, ipsis Proconsulibus, Consulibus, Scabinis et toti Communitati dictæ Civitatis nostræ Gedanensis Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris quondam ad Puck pertinentem, ac villam nostram Leiba secus mare sitam, cum omnibus & singulis ipsorum Civitatis, villis, censibus, fructibus, redditibus, proventibus, honoribus, laboribus, pensionibus, pratis, aquis ac earum decursibus, viridariis, nemoribus, sylvis, virgultis, agris, allodiis, prædiis, molendinis, emolumentis, & generaliter pertinentiis & obventionibus universis, & alias cum omni jure proprietateque, nihil penitus pro Nobis reservando, ita longe & circumferentialiter, prout in suis metis & finibus sunt distincta, divisa & limitata, & ad prædictam Commendatoriam Gedanensem Officium Magistri Piscatoris Puck, et villam Leiba, ab antiquo quomodolibet spectantia, inscribimus, damus, donamus & obligamus per præsentibus tenendum, habendum, possidendum, utifruendum; pacificeque ac nostro sive nostrorum Successorum et omnium nostrorum Capitaneorum et Officialium quomodolibet cessante impedimento obtinendum, quoadusque dicta summa pecuniarum pro hujusmodi stipendiariis, ac conquestione dictarum Terrarum nostrarum impensarum perceptione et extenuatione, juxta justæ et veræ rationis calculum et computum realem et actualem . . . . qua habita et hujusmodi summa, sic, ut præmittitur, extenuata, dicta Commendatoria, et Officium Magistri Piscatoris ad Nos et nostros Successores revertentur pleno jure, juri- bus

Rr

ANNO 1455. bus redditibusq; Episcopalibus semper falvis. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum in Thorun Feria VI. videlicet proxima ante Festum S. Lucia Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quinto. Præsentibus ibidem Magnificis et Generosis Joanne de Czyżow Castellano Cracoviensi, Petro de Schamotuly Posnaniensi, Hincza de Rogow Siradiens. Castellanis, Gabriele de Bayfen Palatino Culmensi, Johanne de Szczekoczyn Lublinensi et Grudzacensi Capitaneo, et Thilman Proconsule Thorunensi, et aliis pluribus fide dignis.

CXVI

1456. *Litteræ CASIMIRI Regis ad PHILIPPUM Burgundicæ Ducem, ut Gedanensibus libertatem mercandi in Hollandia & Zeelandia concedat. Ex Arch. Regni. Lib. sub Lit. C. fol. 344.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus et Haeres etc. Praeclaro et Magnifico Principi Domino PHILIPPO, eadem Gratia Duci Burgundiae, Brabantiae, Limburgiae, Comiti Flandriae, Artesii, Olandriae et Zelandriae etc. Fratri nostro carissimo salutem, fraterni amoris jure incrementum, et prosperos ad vota successus. Praeclare et Magnifice Princeps, Frater noster carissime! Postquam nutu Divino in Terrarum nostrarum Prussiae et Pomeraniae, quae de corpore Regni nostri occultissimo Dei iudicio, per tyrannidemque diversis collusionibus intervenientibus eas occupantium exciderant, realem et actualem restituti sumus possessionem praeter nonnulla fortalitia, quae per hostes et rebelles nostros sunt intercepta, quibus ne de Dominiis Vestrae Fraternalitatis, quam credimus Nobis mutuae caritatis sinceritate, justitiae nostrae favendo, esse affectam, ac aliis partibus maritimis praesidium victualium, et necessariorum quorumcunque amministraretur et praestaretur, fideles nostri dilecti famosi Cives Civitatis nostrae Gedanensis insinuanter et multa clara praeviaque fecere avizamenta, et, quod magis est, ne quispiam ingrederetur in ore portus, fortissima struxere et posuerunt obstacula, quae minime advertentes certae naves de dominiis Vestrae Fraternalitatis Holandriae et Zeelandriae dictis ad oras hostium nostrorum mare fulcantes, et portum Balgensem pene contingentes, ipsis obstaculis defractis et disjectis, ap-

ANNO 1456. plicatae, per gentes armorum nostras contra hostiles insidias maris excubias observantes more hostili et jure belli suadente fuere receptae et abductae. Cujus rei quasi praetextu et in vim repressoriarum, quamvis minus legitima occasione sumpta, ut intelligimus, quaedam rates mercibus et rebus onustae mercatorum et institorum praefatae Civitatis nostrae Gdanensis, gratia negotiandi sub salvo conductu et Christianica securitate, per Vasallum sive Officialem de Mittelburg motu proprio eidem concessio, ac illorum, ut descenderent, uti ab eisdem accepimus, humaniter invitatus per eundem Vasallum sive Officialem sunt arrestatae, in haecenusque minus juste retinentur detentae, ut autumamus, praeter Vestrae Fraternalitatis scientiam et voluntatem, personis dictarum navium in vincula coniectis. Sed ut amor Vestrae Fraternalitatis solidatus propensiora valeat suscipere incrementa, et ne subditi Vestrae Fraternalitatis in prosecutione justitiae nostrae videantur Nobis impedimento esse, Vestram Fraternalitatem puro ex affectu rogamus, velit firmissimo et efficaci edicto demandare, quatenus mercantiae et bona cum navibus et hominibus, sic, ut refertur, detenta, libera et absoluta dimittantur, efficereque, ut negotiatoribus de Dominiis nostris, et signanter Terris Prussiae, securus accessus et recessus mercandi ad eadem Domina Vestra, quoties expedierit, pateat. Et si praefatus Vasallus aut Officialis de Mittelburg, seu quispiam ex subditis Vestrae Fraternalitatis actionem aliquam habere contra nostros, aut se aliqua injuria gravatum praetenderit, ad satisfaciendum querentibus, hinc inde placeat eadem Vestrae Fraternalitati in Civitatem Lubik aut alibi, juxta beneplacitum et voluntatem ejusdem, locum et terminum competentem deputare. Ad quae Fraternalitas Vestra Consiliarios suos mittere velit, et Nos pari modo transmittemus, quibus convenientibus habebunt plenum mandatum justitiam petenti cognoscendi, sententiandi omnimodam facultatem. Non solum enim Nobis Vestra Fraternalitas in eo rem gratisimam ostendet, sed nostrorum utrumque Dominiarum cedit in uberimam ampliationem, et vicissitudinariae amicitiae augmentum. Optamus a Vestra Fraternalitate literale responsum ad praemissa Nuntium per praesentem. Datum etc.

ANNO
1456.

CXVII.

PHILIPPI Ducis Burgundiae ad
Literas praecedentes Responsum.
Indidem.

*Illustrissime ac Potentissime Princeps,
Domine & Consanguineae Carissime.*

Literas Vestrae Regiae Majestatis ex manu praesentium latoris Nuntii Vestri recepi, continentes, qualiter oppidani et incolae oppidi Gdanensis, postquam Majestas Vestra in possessionem Terrarum Prusiae et Pomeraniae restituta fuit, demptis nonnullis fortalitiis, quae per hostes et rebelles vestros dicitis intercepta fuisse, multa clara et praevia fecere avisamenta, ne illis hostibus Vestris de Dominiis meis, ac aliis partibus maritimis praesidium victualium et necessariorum quorumcumque amministraretur, et quod magis est, ne quispiam ingrederetur in ore portus, fortissima obstacula struxerunt et posuerunt, quodque certae naves de partibus meis Hollandiae et Zeelandiae ad oras hostium Vestrorum mare sulcantes, et portum Balgensem ipsis obstaculis contractis quasi contingentes, per Vestros hostili more, aut jure belli suadente captae et abductae fuerunt. Cujus rei occasione quaedam naves mercibus et rebus onustae mercatorum et incolarum praefati oppidi Gdanensis, negotiandi gratia sub salvo conductu Officialis mei de Middelburg, per eundem Officialem fuerunt arrestatae, personis dictarum navium in vincula coniectis, hortando me propterea eadem Majestas Vestra, ut mercantias et bona cum navibus et hominibus praedictis libera et absoluta dimitti faciam, et efficere, ut negotiatoribus de Dominiis Vestris, et signanter de Terris Prusiae, securus accessus et regressus mercandi ad Dominia mea patefiat. Et si aliqui ex subditis meis actionem ullam contra Vestros habere praetendant, ad satisfaciendum querentibus hinc inde, velim in oppido Lubik aut alibi locum et terminum deputare, et illuc Consiliarios meos destinare, quod pari modo se facturam pollicetur Majestas Vestra, uti haec et alia in praedictis Vestris literis vidi latius contineri. Super quibus, Illustrissime Princeps Domine, et Consanguineae Carissime, Vestra novit Majestas summo mihi desiderio semper fuisse et adhuc esse, ut subditi Prusiae, alique illarum Regionum incolae cum subditis meis, pari modo etiam subditi mei cum eisdem libere et pacifice mercari et negotiari vale-

ant, patriasque et Terras meas cum rebus et mercibus suis illi pacifice frequentare, dummodo etiam mei Terras illas, tam Vobis subditas quam alias libere adire et frequentare possint. Si tamen praetextu guerrarum, quas Celsitudo Vestra contra Religiosos habere se dicit, de quibus ego licet a Sanctissimo Domino nostro Papa et Imperiali Majestate in favorem dictorum Religiosorum fuerim instantissime requisitus, attamen ne intercursum mercaturae publicae quovis modo impediretur, me nullatenus intromittere volui, uti haec de Dansich anterioribus diebus scripisse recordor. Idem de Dansich subditos meos, qui guerras illas curare non habebant, praeter omnem juris ordinem dampna plurima intulerunt, ego assiduo clamore eorundem subditorum meorum dampnificatorum impulsus, post diversas requisitiones et somnationes super faciendam ablatorum restitutione eis factas, juris remedium in tali casu solitum et requisitum, eisdem subditis meis non potui denegare, literas videlicet Repressaliarum in ipsos de Dansich dampni datores eis concedendo. Quarum literarum vigore certae naves eorundem de Dansich, de quibus supra dictum est, justissime arrestatae et detentae fuerunt. Quo arresto non obstante, imo in contemptum et vilipendium ejusdem et justitiae meae, iidem de Dansich cum navibus suis arrestatis stante aura secunda clam recesserunt. Qui quantum in hoc contra me deliquerint, et mihi, meisque injuriam gravem intulerint, facile perpendi et judicari potest. Nihilominus ob honorem Vestrae Regiae Majestatis, et ut Vestra amicitia inter eandem, Terrasque et Dominia Vestra, et me ac mea semper observetur, dummodo pro tanta mihi justitiaeque meae illata injuria per dictos de Dansich condigna reparatio, et dictis dampnificatis subditis meis integra ablatorum restitutio prius facta fuerit, uti rationis est, libenter animo prospiciam, quantum in me est, ut intercursum mercaturae, et negotiatio publica inter subditos utriusque Nostrum in Terris et Dominiis meis more pristino exerceatur, et in dies magis crescat et augeatur. Ut vero praeter haec ad dietas aliquas in Lubick, sive alibi, ob hanc causam mittam, aut ulterius super hoc me requirere debeat Regia Majestas Vestra, nec justum videtur, nec rationi consonum. In caeteris, quibus Majestati Vestrae possem esse commodo, aut honori, vellem semper esse paratissimus, novit DEUS, qui eandem Majestatem Vestram feliciter

ANNO conseruet in longaeuum. Ex Oppido
1456. meo Bruxellensi.

*Consanguineus Vester Dux
Burgundiae, Brabantiae &
Limburgiae, Comes Flan-
driae, Arthesii &c.*

CXVIII.

1457. *Rex CASIMIRUS dat facultatem
Magistratui & Communitati Ge-
danensibus cera rubri coloris in
sigillis utendi, coronam auream
in superiori stemmatis parte ad-
hibendi, & vestes auro ornatas
portandi. An. 1457. Ex Arch. Re-
gni Lib. Leg. sub Lit. C. fol. 96.*

In Nomine Domini Amen.

Ne oblivio rerum, praecipue hiscetem-
poribus gestarum, aliquam diffi-
cultatem pariat, Consilium Regum et Prin-
cipum consuluerunt, quatenus eadem
acta et gesta scriptis, testimoniis et re-
quisitis omnibus perennentur. Proinde
Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae,
Cracoviae, Sandominiae, Siradiae, Lan-
ciciae, Lowiciae, Magnus Dux Litvaniae,
Rusiae, Prussiaeque, Culmenis, Elbin-
gensis, Kinsbergensis ac Pomeraniae Ter-
rarum Dominus et Haeres. Significa-
mus tenore praesentium, quibus expedi-
dit, universis, praesentibus et futuris,
quod Nos considerantes altitudinem vir-
tutum, sanas petitiones totius Terrae,
ac constanter Nobis praestitam fidelita-
tem, quibus Nobiles, Consules, Consi-
liarii, Scabini, ac tota Communitas to-
tius Civitatis nostrae Gedanensis, fideles
nostri dilecti in recuperatione Terrae no-
strae Prussiae, quae ab Regno nostro vi
et armis avulsa fuerat, Nobis altiterunt.
Considerantes etiam notabilem fortitudi-
nem praedictae nostrae Civitatis Geda-
nensis, propter quam illa aliis nostris Ci-
vitatibus notorie antecelluit, quaque in
eadem Civitate nostra Gedanensi aucta
ac multiplicata, omnino necessarium du-
ximus, praedictis Consulibus, Consilia-
riis, Scabinis, ac toti Communitati con-
dignam exhibere benignitatem ac remun-
erationem. Igitur oculos benevolen-
tiae in praedictam Civitatem nostram Ge-
danensem extendentes, eam competentibus
honoribus assequi ac prosequi volui-
mus. Proinde bona conscientia, praeha-
bito consilio, et plenaria Regia potestate,
nec non inuito consilio cum Regno nostro Po-
loniae ac Terra Prussiae, bona volunta-
te proposuimus et concessimus, praesen-
tibusque litteris nostris concedimus, ac
Regia nostra benignitate promittimus,

modo praedictis Consulibus, Consiliariis, ANNO
Scabinis, totique Communitati Civitatis 1457.
nostrae Gedanensis, ut eidem Civitati in
sigillo suo cera rubri coloris in expedi-
endis negotiis suis, epistolis ac privilegiis,
nunc ac pro semper uti liceat. Et in ma-
jorem fidelitatis servandae stimulum, qua
praenominati Consules, Consilarii, Sca-
bini, et tota Communitas Gedanensis in
nostram Regiam dignitatem ferebatur,
statuimus, in nostrum, Regni nostri Po-
loniae, ejusque Civitatis nostrae Geda-
nensis honorem ac dignitatem, ex Regia
nostra gratia ac benevolentia eidem Civi-
tati Gedanensi sigillum redintegrare ac
emendare. Ita, ut ejusmodi Consules, Con-
siliarii, Scabini, ac tota Communitas totius
Terrae nostrae Gedanensis imposterum
auream coronam in superiori parte sigil-
li sui habeant, ac perpetuis futuris tem-
poribus ea utantur. Praetereaque qua-
tenus noster, ejusque Civitatis nostrae
Gedanensis honor exinde observetur, mul-
tiplicetur, eidemque perpetuis tempori-
bus adscribatur, testimonio harum praesentium
litterarum concedimus, ut per-
petuis futuris temporibus noster Capita-
neus ac Consul praedictae Civitatis Geda-
nensis praesens et futurus in omnibus suis
negotiis, tam publicis quam privatis, ad
condignam eorum auctoritatem aurum
in vestibus portare ac gerere possint, et
licite valeant. In quorum omnium fidem
praesentibus nostrum appolimus sigil-
lum.

CXIX.

Juramentum Gedanensium. Ind.

Ego N. promitto, spondeo et juro, quod
Serenissimum Principem Dominum
CASIMIRUM Regem Poloniae etc. et suos
Successores Reges Regni Poloniae susce-
pi et suscipio in Dominum meum et Haer-
edem Terrarum Prussiae et Pomeraniae,
et praesertim Civitatis Gedanensis,
et omnia negocia Cracoviae tractata inter
suam Serenitatem et Ambasiatores
Terrarum Prussiae conclusa, firmiter et
inviolabiliter fideliterque, sine dolo et
fraude, omni colore quaesito excluso,
servare et adimplere, et Cruciferis olim
Prussiae nunquam adhaerere, nec pacta
aut foedera seu inscriptiones cum eis ini-
re occulte vel manifeste, sub dicto Domi-
no Rege et suis Successoribus Regibus
Poloniae in perpetuum fideliter assistere
ope, consilio, auxilio et favore, ac suae
Serenitatis Personae et Domini damnum
avertere, tueri, defendere et praemuni-
re; sic me Deus, adjuvet, et haec San-
cta Crux.

ANNO

CXX.

1457. *Statutum CASIMIRI Regis, quo prohibet subprivatione bonorum omnium, & bannitione de Regno, ne quis Incolarum Spiritualium vel Sæcularium de Judicio Civitatis Gedanensis ad Imperatorem, aut ad Urbem Romanam in quibuscunque causis citare audeat. Ex Archivo Regni. Lib. Leg. Lit. C. fol. 82.*

In Nomine Domini Amen.

Cum Regiæ sublimitatis curæ sit & officii, novas Leges & Sanctiones pro sabbactorum suorum agendis profectibus, statuque debito & ordine instituere, digne convenit, ea, quæ consuetudine erronea nocumento futura esse prævidentur, abolere & evellere. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quod animadvertentes plerosque tam spirituales quam sæculares Civitatis nostræ Gdanensis incolas, in dedecus & ignominiam Majestatis nostræ, & juris Civitatis prædictæ in detractiorem, ubi justitia unicuique parata esse dinoscitur, temerarie & præsumptuose consuetudinem quandam erroneam lege inducere volentes, Judices foraneos & externos insequi & petere, aliosque, qui licet coram Nobis aut judicio Civitatis ejusdem se justificatos efferant, pro se trahere, & fatigare appellationibus minus juste, & toti Regno nostro & Civitati prædictæ nocivis & periculosis, causas ipsorum tum ad Imperialem Majestatem, tum ad Urbem Romanam deferentes. Et proinde volentes hanc ipsam consuetudinem abolere, & Civitatem nostram prædictam Gdanensem in statu debito & ordine collocare, de maturo Consiliariorum nostrorum, lateri nostro ad præsens assistentium, consilio & assensu statuimus, & præsentis Statuto ediferentes prohibemus, ne aliquis incolarum, sive spiritualium sive sæcularium, quempiam alterum de judicio Civitatis prædictæ ad Imperialem Majestatem, aut ad Urbem Romanam pro causis quibuscunque tam magnis quam parvis citare, trahere & evocare aliquatenus audeat, sub bonorum suorum privatione, sui que de Regno bannitione & tandem captione. Sed si quispiam se injuriam quidem in jure Civili habere prætenderit, extunc ad Nos, in quantum super re Foro sæculari subjecta lis acta foret, & ad Reveren-

TOM. IV.

dum in Christo Patrem Dominum Sbi- ANNO
gneum Episcopum Vladislaviensem sine 1457.
cere Nobis dilectum, cæterosque Episcopos pro tempore existentes, in quantum forum spirituale res concernet, se revocet & appellet, justitiam debitam recepturus. Volumus etiam, ut nullus processus quoscunque; a Sede Apostolica vel aliunde, præter processus Ordinarii, contra quemcunque incolam Civitatis memoratæ fulminandos exequi præsumat. . . . . Alias si quis præsentis Statuti nostri temerarius transgressor compertus fuerit, debere eundem pœnas supra scriptas irremissibiliter incursum. Quod quidem Statutum in omnibus punctis, conditionibus et clausulis ratificamus, approbamus & roboramus, decernentes ipsius robur perpetua firmitate observare. Harum &c.

CXXI.

*Pactum BERNARDI de SZIMBERG 1463.
Capitanei Chetumensis in Prussia
cum CASIMIRO Rege. Actum & datum in Nieszava ipso die S. Lucia V. Anno 1463. Ex Archivo Regni Lib. 3. sub Lit. C. fol. 611.*

Ego BERNARDUS de SCHIMBERG in Chelmno, Brodnicza & Starigrod Capitaneus significo tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quia cum Serenissimo Principe Domino CASIMIRO Dei Gratia Rege Poloniæ, Magno Duce Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque Domino & Hærede, Illustribus Principibus Varsoviensi & Stolpensi talem concordiam, unionem feci & inivi, tandiu, quousque guerra & dissensio hostilis in Terra Prussiæ inter ipsum Serenissimum Principem Dominum Regem Poloniæ &c. & Dominum meum Magistrum Prussiæ, suumque Ordinem, ac Coadjutores suos singulos & serviles semora & sublata finietur, modo & forma infra scriptis.

Primo quod omnes difficultates, controversiæ, hostilitates, odia & rancores quomodolibet inter ipsum Serenissimum Principem Dominum Regem Poloniæ, suosque omnes subditos Terrarum ipsarum, & me sociosque meos exortæ & suscitæ debent a modo & deinceps deponi, & nunquam ad aliquod malum & ultionem comminari & computari.

Item omnes viæ, stratæ & portus, tam per aquam quam per terram, præfatis Civitatibus & Castris tenutæ meæ, seu in tenutis meis subditis prædicti Domini Regis, ac Ducum & Adhærentium præfatorum

Ss

torum

ANNO 1463. torum libera esse debent, & patentes sine aliquo impedimento.

Providere etiam debeo cum meis subditis & adhærentibus, ut tales homines Domini Regis plena securitate gaudeant, & ne graventur vel opprimantur.

Item promitto & spondeo, quod de dictis civitatibus & fortalitiis Chelmno, Brodnicza, Starigrod Domino Magistro suoque Ordini, dictique Magistri Coadjutoribus servilibus & fautoribus Domini Regis & suæ Celsitudinis subditorum hostilibus nulla auxilia, consilia publice vel occulte, directe vel indirecte parare debeo, aut parabo sine omni dolo.

Item promitto, quod prædicto Domino Magistro, suisque coadjutoribus & adhærentibus cum meis subditis & sociis nulla victualia, arma, equos, aut alia subsidia & necessaria adducere, parare aut mutuare debeo neque possum.

Item promitto, quod ipsum Dominum Magistrum, suosque adhærentes & serviles per navigia tenentiarum mearum publice vel occulte, nec ad ipsa fortalitia mea intromittere debeo in damnum Domini Regis & suorum subditorum.

Item promitto, quod omnes Terrigenæ, Nobiles & Cives, bona eorum, hæreditates, villas, Curias, piscaturas in Terra Prussiæ habentes, quocumque nomine vocentur, sive talia bona sint titulo perpetuo possessa, sive per ipsum Dominum Regem donata vel obligata, libere & pacifice hujusmodi bonis utentur, & eadem possidebunt.

Item promitto, quod omnia omagia, depastationes Nobilium, oppidanorum ac villarum, a modo & deinceps cessare & finire debeant ad jam dicta fortalitia & civitates, tam in Terris Regni Poloniæ, quam in Terris Prussiæ & Masoviæ, Curias, villis, piscaturis, sed quilibet bonis suis, villis & piscaturis pacifice fruatur, tanquam tempore pacis, exceptis lacubus Wambrzeszno, quibus uti debeo interim, quod sit guerra.

Item si præfatus Dominus Magister, sive sui Ordinis Fratres, aut aliquis alius hostis prædicti Domini Regis, pecunias sive stipendium mihi aut societati meæ dare, & ipsas civitates & fortalitia redimere & habere voluerit, tales pecunias sub fide & honore minime recipiam, nec recipere possum, obstante hac præfati unionem.

Item nulla nova loca, sive antiqua fortalitia & possessiones occupare, fortificare aut possidere, sive Civitates & Castra Regia prædictorum Ducum, subditorum & adhærentium prædicti Domini Regis interciperi, aut si etiam sponte & bene

ANNO 1463. vole vellent dare; recipere debeo, nec hostibus Domini Regis ad id faciendum auxilia sive consilia facere, dare palam vel occulte debeo.

Item postquam ipse Dominus Rex Terras Prussiæ in quietâ & pacifica & integra habuerit possessione, extunc me a servitio meo licito, competenti, & juxta possibilitatem congruam reprimere non debet, aut illud a me auferre, sed ego ipsas civitates, fortalitia Chelmno, Brodnicza, Sarygod cum suis districtibus & villis, tantum ad ea spectantibus, cum eorum allodiis, curiis & cohærentiis pacifice tenebo, excepto quod Nobiles & Terrigenæ ipsorum districtuum nulli alteri, nisi ipsi Domino Regi spectabunt & obedient, qui quidem Nobiles & Cives de civitatibus bona eorum, villas, curias, agros, quos in ambitu ipsarum civitatum & castrorum habent, ad eas pertinentes & spectantes, sive fuerint talia bona hæreditaria per ipsum Dominum Regem donata, obligata & inscripta, habebunt, tenebunt, & pro eorum utilitate possidebunt.

Item quod omnes captivi, qui mei fuerunt, si unioni præfati & concordie voluerint esse aggregati, sub fide & honore promittere debebunt, quod contra Dominum Regem & Regnum Poloniæ, Terrigenas & Civitates Terrarum Prussiæ in nulla causa hostilitatis esse debebunt a libertate eorum per duo quartalia anni. Qui vero talem sponsonem facere noluerint, de captivitate non mittantur.

Item promitto, quod in ritu & rebus spiritualibus, cum meis servilibus & incolis prædictarum civitatum consors & conformis esse debeo cum subditis prædicti Domini Regis.

Item si aliquæ differentie vel controversie inter prædictum Dominum Regem, & suos subditos & adhærentes ab una, meosque tam de Regno Poloniæ, quam de Terris Prussiæ, Litvaniæ, Masoviæque partibus ab alterâ fuerint subsecutæ, tales differentie vel displicentiæ, hanc unionem non debeant in aliquo infringere aut turbare, sed duæ personæ ex parte Regis, & duæ ex parte mea, ad requisitionem personæ vel personarum injuriam passarum, pro die apto in Civitate Nieschov. descendunt, hujusmodi injurias seu difficultates emergentes cognitari, judicaturique justitia mediante, judicioq; & sententiæ talium personarum Partes parere debebunt, & hoc fieri debet infra mensem a requisitione judiciaria.

Item si aliqui de Comitiva mea de Terris Prussiæ ad partes alienas ire voluerint, poterint secure per Dominia D. Regis ire, qui-

ANNO 1463. quibus ipse Dominus Rex de salvo conductu, si fuerit necesse, providere debet. Et si aliqui ex meis contra ipsum Dominum Regem esse vellent, & suæ Majestati sive subditis ipsius guerras intendere, tales prius ante duo quartalia anni ipsum Dominum Regem, Regnum, Terras Prussiæ, Pedestres vero ad unum mensem diffidare debebunt, quos postea ad civitates & fortalitia tenuræ meæ non intromittam.

Item guerra prædicta durante, si aliqui homines cum eorum bonis, de civitatibus Domini Regis cum eorum incolatu, ad civitates & fortalitia mearum tenurarum ingredi vellent, illos recipere non debeo, nec recipiam sine ipsius Domini Regis voluntate. Similiter etiam Dominus Rex hoc ipsum facere tenetur.

Item quia fortalitium Sadłow in mea non habeo potestate, ad cujus acquisitionem omnem diligentiam promitto habere, ubi ipsum habuero in eadem unione, sub eisdem articulis ipsum habere spondeo & promitto. Et interim quo ipsum non habuero, cum illis, qui fortalitium habent, interim quod contra Dominum Regem habebunt, nullam intelligentiam habere promitto, nec ipsis adhærere debeo consilio & auxilio, publice vel occulte, sed nec ipsos ad fortalitia mea Chelmno, Brodnica & Starigrod intromittere debeo.

Item Cives, Consules, Proconsules Civitatum Chelmno & Brodnica promittere debent, & literis suis inscribere & ratificare, quod hanc unionem & inscriptionem, quam feci cum D. Rege Poloniae tenebunt & observabunt ipsi & eorum successores.

Item Officiales mei in dictis civitatibus & fortalitiis meis constituti literis suis promittere debent, quod hanc unionem & concordiam me mortuo manutenebunt & observabunt tamdiu, quousque Germanus meus litera sua hoc ipsum tenere Domino Regi firmabit. Casu vero quo aliquis ex dictis officialibus meis vel mortuus, vel per me ab ipsa tenura alienatus fuerit, ille, vel loco sui in dictis tenura vel tenentis substitutus similiter per literam suam præmissa tenere & observare promittat, quam literam post mortem vel alienationem quatuor septimanis dirigere ipsi Domino Regi, ac in manus Consulum Thorunensium promitto.

Ut autem hæc unio ac amicabile concordia fortius teneatur, & non impediatur, homines de prædictis Chelmno, Brodnica & Starigrod non ingrediantur ad civitates partis Domini Regis Prussiæ, sed in Regno Poloniae liberum & securum

habeant ingressum in civitatibus & villis ANNO 1463. negotiandi, mercandi, emendi aliaque negotia disponendi, liberam habebunt facultatem.

Item, sicut præmissum est, omnes Personæ spirituales & sæculares, Terrigenæ, Nobiles, bona eorum, hæreditates, villas, piscaturas, Curias in Terra Prussiæ habentes, quocumque nomine vocentur, sive talia bona sint perpetuo possessa, sive per ipsum D. Regem donata, aut obligata, libere & pacifice hujusmodi bonis utentur, & ea possidebunt. Harum, quibus Sigillum meum est appensum testimonio literarum. Actum & datum in Nieszawa Feria tertia ipso die Sanctæ Lucie Virginis, Anno Domini 1463.

Registrata in Grodno Feria sexta in Vigilia Sancti Sylvestri Anno quo supra.

CXXII.

Pax perpetua inter CASIMIRUM 1466 Regem Poloniae & LUDOVICUM de ERlichSHAUSEN Magistrum Generalem & Ordinem Domus Jerosolymitanæ Teutonicorum in Thorun, qua Terra Culmensis, Michaloviensis, Pomeranicæ, Marienburgum, Stuma, Christburgum, Elbinga cum aliis compluribus locis jure perpetuo Regno Poloniae addicuntur, & incorporantur, reliqua vero pars Prussiæ lege beneficiaria Ordini Teutonico confertur, Magisterque Generalis in Vasallum & Feudatarum Principem Regni Poloniae assumitur, primusque Regis Poloniae Consiliarius constituitur. Datum Torunii die Solis 16. Octobris Anno 1466. Ex Originali. Sigill. 65. Extat in Archivio Cancell. Regn. Lib. 73. sub Lit XB. num. 74. fol. 225.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum inter humanæ voluntatis desideria, quæ in aliquid citra Deum finem atque rerum omnium Opificem diriguntur, nulla res optabilior, nulla gratior, quemadmodum quotidianis experimur effectibus, nulla denique humano generi æque salutaris, necessaria, jucundior

ANNO 1456. & utilior, quam pax habeatur, in ortu Redemptoris nostri Jesu Christi hominibus bonæ voluntatis denuntiata per Angelos, & in recessu ad Patrem Cœtui Apostolico, & universis Apostolorum sequacibus geminata donatione relicta. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, nec non Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, Prussiaeque, Chelmenfis, Elbingensis & Pomeraniae Terrarum Dominus & Haeres. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, tam praesentibus quam futuris, praesentium notitiam habituris. Quomodo attendentes, quales sint verae pacis fructus, & quanta belli pericula, qualisque vastitas discordiam subsequatur, ad laudem Omnipotentis DEI, & Intemeratae MARIE Virginis gloriosae, totiusque cœlestis Hierarchiae, propagationem fidei, cultum iustitiae et Religionis Christianae salutiferum incrementum, Regni quoque nostri Polonici decus & stabilitamentum a guerrarum & litigiorum deflendis discriminibus, a dissensionum & odiorum anfractibus, displicentiis & singulis offensis, quae inter Nos CASIMIRUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominum & Haereditem praedictum, & Illustres Principes Dominos CONRADUM, CASIMIRUM, BOLESLAUM & JANUSIUM Masoviae, HENRICUM Stolpenf. Duces, ac Reverendum Patrem Dominum PAULUM Episcopum & Ecclesiam, ac Capitulum ejusdem Varmienf. Stephanum Wojewodam Moldaviae, Regnum Poloniae, Terras nostras, & alia Dominia Nobis & Regno nostro Poloniae subiecta, ex una; & Magnificum & Religiosum Virum, Dominum Fratrem LUDOVICUM de ERLICHSHAUSEN, Magistrum Generalem Ordinis B. MARIE Teutonicorum Hospitalis Jerosolimitani, Praeceptores, Commendatores & Ordinem suum, & Terras ejusdem Ordinis, in Terris Prussiae parte ex altera consistentibus, fuerunt exortae, animos nostros ad semitas pacis & concordiae convertimus, fluctus quoque bellicae tempestatis hactenus inter nos vigentes sedandos & abolendos duximus, & ea, quae durantibus hujusmodi guerris & controversiarum turbinibus diruta fuere, & deformata & distracta, per pacis integritatem ad statum cupientes reducere quietum & tranquillum, per mediationem, operam & interventum Reverendissimi in Christo Patris Domini Rudolphi Episcopi Laventini, Sedis Apostolicae Legati, a Sanctissimo Domino nostro PAULO Papa II ad intercipiendum bellum

ANNO 1466. hujusmodi specialiter destinati, cum eodem Domino LUDOVICO Magistro, Commendatoribus, Ordine & Fratribus ipsius, Terris Prussiae, subditis & sequacibus eorum, perpetuae pacis & inviolabilis foederis conclusionem, consummationemque elegimus, assumpsimus, inivimus, suscepimus, eligimusque, assumimus et inivimus tenore praesentium, mediante omni tempore et perpetuo duraturam, quam sub fide et honore, et juramentis corporaliter praestitis, sine dolo et fraude promittimus vigore praesentium observare. Et ut ipsa pax et concordia cum omni maturitate et deliberatione concepta, ad firmum et constantem ordinem jugiter servandum reducatur, ipsam per articulos infra scriptos duximus regulandam.

Inprimis quod inter Nos Regem, Duces praedictos, Regnum Poloniae ejusque Terras, Episcopum et Capitulum Varmienf. et suam Ecclesiam, Russiae, Prussiae, Masoviae, Stolpen. et aliorum Dominiorum nostrorum ab una, et praedictum Magistrum Generalem, Commendatores et Ordinem, Terras et subditos ipsius in Terris Prussiae parte ab altera, omnes controversiae, dissensiones, hostilitates, inimicitiae, diffidationes, infamiae et damna inter Partes hinc inde facta, dimissa et totaliter sopita debent esse, nec illorum de caetero aliqua mentio aut memoria, et signanter in querelis aut in detractioe partium, coram quibuscunque personis habeatur aut fiat in quocunque Judicio Ecclesiastico vel Saeculari, vel extra: Sed nec una Partium ad infamiam alterius suggeret, consentiet, auxilium dabit vel favorem, per se aut submissam personam, quovis quaesito colore, publice vel occulte. Et quantum in utraque Parte fuerit, delationes et detractioes hujusmodi fieri non admittet, sed potius prohibebit.

Item ad abolendas omnes displicentias, odia, simultates, et quaslibet hostilitates, quae inter praefatum Dominum LUDOVICUM Magistrum, Commendatores et suum Ordinem, suosque Praedeceffores ab una, et Nos, Praedecefforesque nostros Reges Poloniae partibus ab altera, occasione Terrarum Pomeraniae, Chelmenfis et Michaloviensis frequentius annis superioribus usque ad bellorum gravia discrimina consurgebant: et ut pax firma, stabilis atque perpetua, non ex ore tantummodo, sed ex corde, pure non ficta, sincere non simulate, inter Nos Regem et Regnum Poloniae, Duces, Episcopum et Capitulum Varmienf. adhaerentes et coadjutores, Nosque D. LUDO-

ANNO 1466. VICUM Magistrum, Commendatores, & Ordinem Prussiæ proveniat, Terra Culmenfis cum suis castris, civitatibus, et oppidis ac fortalitiis, videlicet Thorun, vereri & nova, Birgelau, alias Byrzglo-wo, Aldehaus alias Starygod, Culmen alias Chelm, Venczelau alias Dunislaw, Leipe alias Lipno, Schenezeh alias Kowale, Roghausen alias Rogozno, Engelsberg alias Koprzywno, Reden alias Radzyn, Grundentz, alias Grudzancz, Golau alias Golub, Papaw alias Papow, Strasberg alias Brodnica, Litteberg alias Ludberg, Bratian, Neumarckt alias Novoforo, Lessen alias Laffyno, cum suis omnibus pertinentiis & villis, etiam quæ pertinebant ad iudicium & banderium Culmenf. & cum tota Terra Michaloviensi, nihil excipiendo, item tota Terra Pomeraniæ juxta antiquos terminos suos, cum univervis castris, civitatibus & oppidis, munionibus in ea consistentibus, videlicet Gdanczk alias Gdansk, Puczik alias Puczki, Lawenborg alias Lemberg, Heyle alias Hella, Liebe alias Coszcherzyn, Grebyn alias Grabina, Derschaw alias Tzow, Mewe alias Gniew, Schargarth, Neweburg alias Nowe, Swetcze alias Swyecze, Ossiek alias Ossiek, Jessenicz alias Jassieniecz, Keyfchau alias Kyffzowa, Slochau alias Slochow, Konycz alias Choynycza, Fredeland, Hamersteen, Benthaw alias Bytow, Tuchel alias Tuchola, Sobbycz alias Sobowicz, Schoneke alias Skarzewo, Baldenborg, & cum Naria, fluviiis, aquis, mari ac piscaturis, quæ sunt in cauda maris alias Hap, villis, portibus, insulis & pertinentiis univervis, & dominio univervali, directo & utili, mero & mixto, ad Nos & Regnum nostrum Poloniæ pertinebunt & spectabunt, pertinereque & spectare debebunt, donationibus, renuntiationibus, cessionibus, appropriationibus per Reges, Principes, Prælatos, Barones, Nobiles, Civitates & subditos Regni Poloniæ, ex quacunque causa & occasione de Terris prædictis jure, proprietate, dominio ac titulo earum, quomodolibet & quotiescunque, etiam juramento corporali interveniente, in favorem Magistri & Ordinis prædictorum factis, & Apostolica, Imperiali, vel quacunque alia firmitate roboratis, non obstantibus quibuscunque, quas per præsentem unionem & fœdus annullamus, cassamus, abolemus, tollimus, extinguimus & mortificamus, illisque perpetuo derogatum esse volumus & derogamus. Tenebiturq; D. Magister Ludovicus, Commendatores & Ordo Teutonicorum prædictus, ipsis Terris Pomeraniæ, Chelmenfi

ANNO 1466. & Michaloviensi, & illorum juri, proprietati, titulo, & dominio quomodolibet & ex quacunque causa, sibi & Ordini in illis competenti, pro se, Successoribus & Ordine suis, renuntiatione & cessione perpetua, irrevocabili & spontanea, de certa & expressa scientia cedere & renuntiare, seque & Ordinem suum Terris præfatis Pomeraniæ, Chelmen. Michalovien. in perpetuum abdicare, ac omnes inscriptiones, donationes, renuntiationes, cessiones, resignationes, confirmationes, literas, privilegia, instrumenta, venditiones, emptiones, lauda, arbitria, sententias, pronuntiationes, monumenta & decreta, in favorem Magistri & Ordinis super Terris prædictis per Summos Pontifices, Imperatores, Reges, Principes, Duces, Marchiones, Comites, & quascunque Personas Ecclesiasticas vel mundanas, cujuscunque conditionis, dignitatis, præminentia vel tenoris existant, confectas, decretas et concessas aboleri, extinguere, mortificare, & illis pro se, Successoribus suis & Ordine, non per errorem, coacte aut improvide, sed libere spontanee, ac de certa scientia perpetuo cedere & renuntiare, & jus omne, quod Magistro & Ordini in præfatis Terris quomodolibet competeat, in Nos & Regnum nostrum, Successoresque nostros Reges Poloniæ perpetuo transferre, & Militares, Nobiles, Vafallos, Cives, Terrigenas, & quoscunque subditos Ecclesiasticos & sæculares terrarum, civitatum, districtuum & locorum prædictorum ab omni sua fidelitate, homagio, subjectione, juramento, & qualibet sponfione dimittere, absolviere & relaxare: Excepto, quod piscaturas in Hap a fine aquæ, & piscaturarum Episcopi & Capituli Varmienfis, & ex opposito in mari falso, item partem Nergia, a dicta aqua & piscaturis dictæ Ecclesiæ Varmienfis per transversum Nergia usque ad dictum mare falsum, & a dicto transverso per descensum Nergia usque in profundum cum villis Scheytte & Neudorff ac Curia Meteloff, cum jurisdictione & utilitate, atque ipsum profundum cum piscatura aurionum & theloneo antiquo D. Magister & Ordo perpetuo habebunt & possidebunt, quam quidem portionem Nergia cum prædictis villis et curia de speciali gratia præfato D. Magistro & Ordini perpetuo conferimus & assignamus, reservata tamen Nobis totali venatione super dicta portione Nergia, prout & super tota Nergia, illam Nobis reservavimus, hoc etiam adjuncto, quod Magister & Ordo nullum castrum aut munimentum super dicta portione Nergia si-

ANNO 1466. bi donatæ ædificare vel ædificari facere, neque novum teloneum, vel gravamen imponere debeat.

Item, ex certis bonis respectibus Nos moventibus, & pro præsentis pacis stabilimento, Castrum & Civitas Marienburg cum duabus infalis, magna videlicet & altera parva, quæ dicitur Fischan Woyfchowerder, & cum integritate lacus Draußen, & cum suis omnibus piscaturis, piscatoribus & villis, & cum Districtu Szarpaw, & omnibus aliis adjacentiis & villis suis, eo tamen excepto, quod villæ Aldenoff & Kleppyn, quæ pertinent ad Holandh, Kulborn & Hohendorff, quæ ultima sola Militarium est, & pertinet ad Preufemerk, habeant facultatem in lacu Draußen pisces pro suo beneplacito piscandi juxta morem antiquum. Item Castrum & oppidum Sthum cum omnibus antiquis suis juribus, coherentiis & pertinentiis universis. Item Civitas Elbing utraque vetus & nova, cum districtu villarum, limitibus & jure, & cum oppido Tholmyth & ejus districtu & suo officio sylvarum & nemorum, alias Valdaph, & cum sex villis tenuitæ & Castri Holanth, videlicet Pylonen, Myslothyno, Barthkoin, Kamensdorff, Weklicz, Preuschenmark, cum quinque villis, quæ ad oppidum & districtum Melchawze pertinebant, videlicet magna Staban, parva Staban, Schonemor, Pomerendorff & Volsdorff.

Item oppidum & districtus Krischburg alias Dzirgon, cum suis libertatibus, Militaribus, Nobilibus, Vafallis, villis, lacubus, molendinis & castro, ita tamen, quod demolitur castrum, & cum pertinentiis ejusdem universis, incipiendo ab uno latere oppidi prædicti Krichsburg, & descendendo fluvium Szyrgiæ usque ad lacum Drawssen, Curia tamen Dollestheth cum ipsius molendino apud D. Magistrum & Ordinem remanente; ab alio vero latere dicti oppidi ascendendo & transeundo usque ad finales granicies dicti oppidi Krischburg & villæ Huldenstadt mutuo se contingentes: eadem villa a sinistris in ditione nostra & Ordinis remanente, abinde vero directius eundo ad Ecclesiæ Pomezaniensis fines proximiores, ubi omnia & singula sub dictis finibus ad partem castri nostri Marienburg consistentia, villa Mansterburg iterum in parte D. Magistrum & Ordinis remanente cum curiis, allodiis, & quibuscunque aliis pertinentiis ad dictum castrum nostrum Marienburg spectabunt & pertinebunt; cætera vero alia omnia & singula ad Cameratum & generaliter ad districtum Krischburg usq; in præsens per-

ANNO 1466. tinentia pari modo cum oppidis, curiis & allodiis, militaribus, terrigenis, villis, piscaturis, aquis, nemoribus, & aliis singulis pertinentiis spectabunt ad castrum D. Magistrum & Ordinis Preuschenmarck perpetuo & in ævum pro Nobis Regibus & Regno Polonia remanebunt, ita, quod castra, civitates, oppida, districtusque prædicti ex nunc & de cætero vigore præsentis unionis & fœderis ad jus, proprietatem, sortem & titulum Regni Polonia pertinebunt et spectabunt, pertinereque & spectare debent perpetuo & in ævum.

Dominus quoque Magister LUDOVICUS, Commendatores et Conventus prædicti pro se et suis Successoribus, castris, civitatibus, oppidis, insulis, lacubus, piscaturis, piscatoribus, cameratibus et officiis prædictis, ac illorum districtibus et villis, perpetua et irrevocabili renuntiatione, de certa et expressa scientia, juri quoque, forti, proprietati, titulo et dominio quomodocunque, et ex qualicunque causa, Domino Magistro, Commendatoribus, Officialibus et Ordini suis in illis competentibus, per suas patentes literas, cedit et renuntiabit, et omne jus, quod eidem Domino Magistro, Commendatoribus et Ordini ipsius in castris, civitatibus, oppidis, insulis, lacubus, piscaturis, districtibus et villis prædictis quomodolibet competiit, vel competere potuit, in Nos CASIMIRUM Regem, Successores nostros Reges et Regnum Polonia, spontanee et de certa scientia, perpetuo transulit et applicavit.

Milites quoq; Nobiles, Vafallos, Terrigenas et Cives, et quoslibet subditos Ecclesiasticos et sæculares præfatorum districtuum, terrarum, civitatum et locorum ab omni fidelitate, juramento, subjectione, homagio et qualibet sponfione absolvet, dimittet et relaxabit. Cætera vero castra, civitates, districtus, fortalicia, villas et dominia in Terris Prussia, tam in terris quam in aquis consistentes et consistentia, videlicet Kunygsberg castrum cum tribus civitatibus, item castra et oppida Lochsteth, Wargien, Gyrmaw, Poboton, Rudau, Schoken, Kaimen, Kremiten, Waldau, Tapiaw, Tapelauken, Narbeckten, Insterburg, Allenburg, Wonsdorff, Gyrdauen, Angyrburg, Nordenborg, Labiaw, Laukischken, Tylzath, Ragnyth, Rossipten, Wynthborg, Memel, Brandenborch, Crewezeborgk, Pridelanth, Barthen, Leczen, Balga, Heylygenbeil, Synthen, Landzberg, Preischeilau, Bartenstein, Sesteen, Zegensborg, Rain, Rastenburg, Lycke, Johannsburg, Holland, Lybestath, Molhusen, Morung, Pafenheim, Orteisburg, Osterrode, Hoensteeen,

ANNO 1466. ensteen, Naydenburch, Soldau, Ligenburg, Dewczeilau, Preufemarg, Lybemole et Salefelth, quæcunque alia castra, civitates, oppida, districtus, territoria et villas cum eorum subditis, Militibus, Terrigenis et Vasallis, aquis, nemoribus, lacubus, et aliis pertinentiis universis, quibuscunq; censeantur nominibus, Dominus Magister, Commendatores, Conventus et Ordo perpetuo et in ævum, quiete et pacifice, absque omni nostro et Successorum nostrorum Regum, et Regni Poloniæ impedimento, perturbatione et molestatione, possidebit, et illorum plenum habebit usum et dominium. De quibus quidem castris, civitatibus, oppidis, terris, districtibus, villis, militibus, terrigenis et vasallis, de illorum quoque jure, titulo, proprietate, sorte et dominio, quod Nobis et Regno nostro Poloniæ quomodolibet, et ex quacunque causa competiit, vel competere potuit, Nos CASIMIRUS Rex præfatus, de certa et expressa scientia, pro Nobis et Successoribus nostris Regibus, et Regno Poloniae, sponte et deliberato animo, præfato Domino Magistro, Successoribus suis Magistris, Commendatoribus, Conventui et Ordini in Terris Prussiae cedimus et renuntiamus, ac omne jus, quod Nobis, Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae, ex emptione, et quibuscunque aliis causis in præfatis castris, civitatibus, oppidis, terris, districtibus, villis, militibus et vasallis quomodolibet competiit, in Dominum Magistrum, Successores suos, Commendatores, Conventum et Ordinem per renuntiationem et cessionem perpetuam et irrevocabilem transferimus, et illud ipsis sponte, libere et de certa scientia applicamus, et omnes Milites, Vasallos, Nobiles, Terrigenas, Cives et quoslibet subditos Ecclesiasticos et sæculares terrarum et locorum prædictorum ab omni fidelitate, juramento, subjectione, homagio et qualibet sponsione absolvimus, dimittimus, et præsentium tenore relaxamus. Episcopatus insuper et Ecclesia Sambienfis cum suis castris, civitatibus, oppidis, videlicet Fischausen, Tirenberg, Labelau, Powden, Jürgemborg, Zalau et Neuenhaus, et cum omnibus vasallis, villis, et pertinentiis suis universis, sub ditione Domini Magistri et Ordinis sui perpetuo consistet et remanebit. Item ordinamus et statuimus, quod super omnibus piscaturis, Cutle vulgariter appellatis, sub præsentia Capitanei nostri Mariembergensis et Factoris Domini Magistri ab eo destinandi in Castro nostro Mariemborg annis singulis in magna Feria quinta debeat

fieri arendatio, et literæ super omnibus ANNO 1466. Cutlis sub nostro et Domini Magistri Sigenetis arendatoribus debeant dari, et medietas pecuniarum ex hujusmodi arenda provenientium Nobis debeat cedere, altera vero medietas Domino Magistro et Ordini provenire, jure Episcoporum Varmiensium, et Sambiensium et Capitulorum eorundem, cæterarumq; personarum et locorum, libertatem ex antiquo Cutlorum habentium, per omnia salvo; quibus literas super Cutlis præfatis, et quantitate illorum, et absque omni pecunia libere volumus concedi.

Item ne pax ipsa, fœdus et unio tanta maturitate conclusa et firmata, possit in posterum humana malignitate infringi, aut aliquibus fallaciis, dolis et ingeniis violari, Nos quoque CASIMIRUS Rex, Successores nostri et Regnum Poloniæ, Prælati, Principes, Barones et subditi Regni ejusdem, de Domino Magistro, Commendatoribus et Ordini Prussiae, Prælati, Militibus et subditis suis, D. quoq; Magister, Successores sui, Commendatores et Ordo, Prælati, Milites et subditi sui Prussiae de Nobis, Regibus et Regno Poloniæ, Prælati, Principibus, Baronibus et subditis ejusdem, plenam confidentiam et securitatem omni hostili respectu in præsens et in posterum deposito, teneamus; Nos CASIMIRUS Rex Poloniæ prædictus, præfatum Dominum LUDOVICUM Magistrum, Commendatores suos et Ordinem in Prussia, omnesq; eorum Successores in nostrum et Regni nostri Poloniæ Principem, Consiliarium perpetuum: Commendatores vero principaliores, quos Dominus Magister et Successores sui pro tempore duxerint deputandos, in Consiliarios nostros et Regni nostri, et in nostram ac Regni Poloniæ protectionem, subjectionem et defensionem perpetuo duraturam assumimus, pollicentes in verbo nostro Regio, et sub fide præstiti juramenti, pro Nobis et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniæ, quod præfatum Dominum Magistrum, Commendatores et Ordinem, Prælatos, Milites, Vasallos et subditos suos in Prussia, eorumque Successores affectione Regia tractabimus, honorabimus et diligemus, ipsumque Dominum Magistrum, Commendatores et Ordinem, Successores, Prælatos, Milites, Nobiles, Cives, subditos et terras eorum, velut Principis Consiliarii et unitorum nostrorum in eorum juribus, libertatibus, privilegiis, munimentis et limitibus, quæ præsentis unioni et fœderi, aut ejus articulis et conditionibus non contrariantur, conservabimus, ab universis quoque eorum

ANNO 1466. hostibus, vexatoribus et impuglatoribus in Terris eorum prædictis Prussiae tuebimur et defendemus. Tenebitur quoque præfatus D. LUDOVICUS Magister et quilibet Successor suus in Officium Magisterii assumptus et assumendus post sex menses a die assumptionis in Magisterium, se Nobis et Successoribus nostris personaliter repræsentare, et illis pro se, Commendatoribus et Terris Prussiae, Nobis et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae præstare debitæ fidelitatis, de observanda præsentis pace, ac nunquam petenda absolute seu relaxatione iuramenti, nec uti concessa aut concedenda, iuramentum, ac in nostra CASIMIRI Regis, nostrorumque Successorum Regum Poloniae, sinistra parte primarium habere locum et sessionem, quem quidem D. LUDOVICUM Magistrum suosque Successores, Commendatores, Praelatos, Milites, Vassallos, Conventum et subditos, Terrasque omnes Prussiae ab eis nunc possessas et impoterum possidendas, conquistatas et conquiritas, etiam in Terris paganorum extra Terras Prussiae, Nobis et Regno nostro Poloniae perpetuo connectimus, jungimus, unimus et in visceraimus, ea conditione et respectu, ut præfatus D. LUDOVICUS Magister, sui Successores, Commendatores et Conventus, Praelati, Barones, Milites, Terrigenae et personae singulae, tam Ecclesiasticae quam Saeculares, et omnes Terrae eorum atque homines in illis degentes in Prussia sint amplius et de caetero Nobiscum, Successoribus nostris Regibus, et cum Regno nostro Poloniae unum et individuum corpus, una gens, unus populus in amicitia, foedere et unione, nullum alium, praeter Summum Pontificem, quam Nos CASIMIRUM Regem, Successores nostros Reges et Regnum Poloniae pro suo Capite et Superiore recognituri. Teneantur insuper et sint obligati Nos, Successores nostros Reges et Regnum Poloniae sive in prosperis sive in adversis nunquam deserere, sed Nobis et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae contra omnes hostes et adversarios nostros, et Regni nostri Poloniae more aliorum Praelatorum, Principum et Baronum Regni assistere, Nosque et Regnum Poloniae in nostris guerris, et in adversitatibus eorum, potentiis, consiliis, auxiliis et suffragiis opportunis adjuvare, nec sine nostro et Successorum nostrorum Regum Poloniae: Nos quoque et Successores nostri Reges Poloniae sine Magistri, Successorum, Praelatorum, Commendatorum et Militarium suorum Prussiae, speciali et expresso consilio, voluntate et consensu, cum quibuscumque per-

sonis, quacumque praefulgeant dignitate, ce-
lebrabimus, statuemus aut firmabimus ali-
qua foedera, inscriptiones vel contractus,
publice vel occulte, per se vel submissas
personas: Sed nec Dominus Magister,
Commendatores, eorumque Successores,
bella aliqua contra Catholicos sine nostro
et Successorum nostrorum Regum et Re-
gni Poloniae speciali movebunt consensu.

Forma autem iuramenti, sub qua Dominus LUDOVICUS Magister, et Successores sui Magistri Nobis CASIMIRO Regi et Successoribus nostris Regibus et Regno Poloniae jurare tenebuntur, talis erit:

Ego LUDOVICUS Magister Generalis Ordinis S. MARIAE Theutonicorum, Princeps & Consiliarius Regni Poloniae, juro, quod ab hac hora & deinceps, fidelis ero Sereuissimo Principi Domino CASIMIRO Regi, & Successoribus suis Regibus & Regno Poloniae, & profectum illorum fideliter procurabo, & negotiis Regis & Regni fideliter consulam, & secreta, quae mihi qualitercunque communicata fuerint, in eorum detrimentum nulli pandam; pacem insuper præsentem in omnibus suis conditionibus & articulis observabo & custodiam, sic me DEUS adjuuet, & haec Sancta Christi Crux.

Item ut per praesentis Pacis unionem et foederis, singula odiorum et irritamentorum nubila possint funditus evelli, cum praefato Domino LUDOVICO Magistro, Commendatoribus suis et Conventu pro bono pacis devenimus, et illud inter Nos concordavimus, quod Episcopatus et Ecclesia Culmensis ad Ecclesiam Gnesnen. redeat, ac a modo et deinceps praefatae Gnesnensi et Polonae Ecclesiae, ut et tanquam principali, sit in omnibus obediens et subiecta de regulari in saecularem, favore et auctoritate Summi Pontificis, ac quod jam Dominus LUDOVICUS Magister, et Commendatores praedicti suum expressum praestiterunt et praestabunt consensum transferenda, quae etiam cum sua Diocesi et omnibus castris, civitatibus, oppidis et munitioibus suis, videlicet Chelma alias Culmensch, Lubawa alias Lobaw, Kurzaltnik alias Kurnik, Varmbrzezno alias Fredeke, et omnibus districtibus, Nobilibus, vassallis, villis, et pertinentiis suis universis, sub nostra, Successorum nostrorum Regum et Regni Poloniae consistet perpetua ditione, patrocinio et defensione.

Item concordavimus de praedicti Domini LUDOVICI Magistri, Commendatorum suorum, et Conventus speciali annuentia et expresso consensu, quod Varmien.

ANNO 1466. mienſis Eccleſia et ejus Pontifex pro tempore cum ſuo Venerabili Capitulo Varmienſi. ex nunc & de cæteris cum omnibus ſuis caſtris, civitatibus, oppidis & munitioibus, videlicet Helsberg, Braunsberg, Varmith, Szeburg, Vartenberg, Reſzchel, Biſchofſteyn, Aleſteyn, Guthſtath, Melizak, Frawenburg & Biſchofsburg, cum omnibus diſtriſtibus, Nobilibus & Vaſallis, villis, pertinentiis & attinentiis ſuis, in noſtra & Succellorum noſtrorum Regum & Regni Poloniæ ditione, ſubjectione & protectione conſiſtent, & Dominus LUDOVICUS Magiſter, ſui Succellores, Commendatores & Ordo ejus ditioni, ſubjectioni & protectioni expreſſe renunciant, & omne jus, quod iſtis in prædicta Eccleſia, Episcopatu & Capitulo Varmienſi quomodolibet hætenus competeſat, in Nos CASIMIRUM Regem, Succellores noſtros Reges & Regnum Poloniæ plenarie transfundunt, & transfundere teneantur.

Item concordatum & conventum eſt de ſpeciali præfati Domini LUDOVICI Magiſtri, Commendatorum ſuorum, & Conventus comprobatione & conſenſu, quod Venerabilis Vincentius Kielbaſa, Conſiliarius & Secretarius noſter dilectus, ad Eccleſiam præfatam Culmen. per Nos nominatus, & ad eandem noſtra interceſſione promovendus, Eccleſiam et Sedem Pomezanienſis Episcopatus a deditioe Domini LUDOVICI Magiſtri & ſui Conventus, quamvis hætenus in capite & in membris regularem, in Commendam ad vitam ſuam duntaxat tempora per diſpoſitionem & ordinationem Apoſtolicam habeat, & illam cum ſuis caſtris, civitatibus, fortalitiis, videlicet Prabuth alias Reſſenburg, Quidzyn alias Marieverder, Biſkupice alias Byſchowffwerder, Kyſſeliez alias Freyſtadt, Schonenbergk alias Gardzin, & Roſenberg, cæterisque ejus diſtriſtibus & pertinentiis obtineat, ipſamque in ſpiritualibus & temporalibus adminiſtret, Eccleſia prædicta Pomezanien. remanente nihilominus cum ſuis membris interim regulari: præfato autem Vincentio Kielbaſa morte abſumpto, ad præfatam Eccleſiam Pomezanien. regularis perſona dicti Ordinis, in Pontificem eligetur & ſubſtituetur, Sanctiſſimi Domini noſtri Papæ gratia & favore ad id accedente, gaudebitque noſtra protectione, conſiſtens ſub Magiſtri & Ordinistam religione quam ditione.

Item quoniam poſt ſedatos fluctus bellicæ tempeſtatis, nulli magis Nos primum convenit, quam Eccleſiis & earum Miniſtris compati & commiſereri, quatenus Supremus Sedator uberioſem fir-

mitatem paci conditæ infundat; quocirca ordinamus & decernimus & ſtatuiſmus, quatenus omnia caſtra, fortalitia, civitates, oppida, caſtella, munitioes, Eccleſiarum loca & villæ, & ſignanter Framburg, Varmyth, Vartemberg, Melzak, Lubaw, Prabuty alias Reſenburg, Gwidzyn alias Marieverder, & Schomberg, quomodolibet a Nobis & noſtris, ac præfato Domino LUDOVICO Magiſtro, Commendatoribus & Conventu ſuis poſſeſſa, occupata & incaſtellata, quocunq; nomine vocitentur, ſuis Pontificibus, Capitulis, Prælatiſ, Abbatibus, Monasteriis, & ſignanter Varmien. Culmen. Pomezanien. & Sambien. Eccleſiis, Episcopis & Capitulis, tam Cathedralibus quam Conventualibus, Collegiatis, Hoſpitalibus, abſque aliqua contraditione, diminutione, depactatione, ſolutione vel areſto, cum omni ſua ſuppellectili, bombardis, ornamentis & pertinentiis univerſis, infra hinc & Feſtum Nativitatis Beati Joannis Baptiſtæ proxime venturum redantur viceverſa. Omnesque Pontifices, Abbates, Capitula, Prælatos, Præpoſitos & Canonicos, Curatos, & alios Beneficiatos, qui non ſunt de Ordine prædicto, in eorum loca, jura, libertates & poſſeſſiones, quæ & quas ante motam guerram poſſederant, reſtituimus, & tenore præſentium reintegramus, exceptis caſtris & civitatibus prædictis, iin Feſto prædicto Beati Joannis Baptiſtæ reſtituendis. Quod ſi Curati Nobis aut præfato Domino Magiſtro, aut civitatibus vel oppidis ingrati vel ſuſpecti ſint, permittatur, quod permurent, aut Vicarios idoneos conſtituant, aut penſionem honeſtam, auctoritate Superioris reſervandam, diſmiſſo atque renuntiato titulo, ſuſcipiant.

Item omnes captivos in præſenti guerra per Nos CASIMIRUM Regem, Duces Maſoviæ & Stolpen. Episcopum & Capitulum Varmien. gentes noſtras, coadjutores & adhærentes captos, ſive ſint depactati ſive non, ab omni captivitate & ſponſione, vigore præſentis fæderis abſolvimus, & tenore præſentium relaxamus, quæ abſolutio & libertas per Dominum LUDOVICUM Magiſtrum, ſuos Præceptores, Capitaneos & Officiales, noſtris & omnium noſtrorum coadjutorum & adhærentium, & ſignanter captivis Dominorum Ducum Maſoviæ & Stolpen. ac Reverend. Patris Domini Pauli Episcopi & ſui Capituli Varmienſis, ſive depactati ſive non, quocunq; vocentur nomine, nullo excepto, debet præſtari & impendi, nec depactati aut taxati debent obligari ad aliquam ſolutionem promiſſam, quæ nondum eſt ſoluta, etiam ſi

ANNO depactati dedissent pro se de solutione a-
 1466. liquam cautionem. Item ordinamus & statuimus, ut omnes mercatores, tam Regni nostri Poloniae, Principatum, Terrarum & Dominiorum nostrorum, & Regni ac Episcopatus, Capitulique Varmien., quam Terrarum Prussiae in ditione Domini Ludovici Magistri & Ordinis sui consistentes, sint ubique in terris & in aquis tuti & securi, & nullae illis molestiae inferantur, nec cogantur, nisi solitis & veteribus stratis, itineribus & locis ambulare, aut ad aliquam civitatem, castrum & locum, sub praetextu cujuscunque constitutionis vel edicti, cum rebus & mercibus suis, cujuscunque maneriei existant, de caetero applicari, praeterquam in Kynsberg, juxta conventionem desuper factam, super qua speciales a Nobis literae emanarunt. Item quoniam per mercatorum industriam, & rerum venalium importationem Respublica notabile accipere consuevit incrementum: statuendo decernimus & spondemus, quod nulla telonea, deposita, gabbellas, foralia, sive quascunque alias censurationes, locis, & personis in Regno nostro, Principatibus & Dominiis nostris & Regni nostri imponemus de novo, aut imponi permittemus, tam in terris quam in aquis, sed tantummodo utemur impositis, quod idem Dominus Magister Ludovicus, Successores sui, Commendatores & Conventus in Terris Prussiae suis observabunt. Item ut charitatis & unionis amplior certitudo inter Nos CASIMIRUM, Successoresque nostros Reges & Regnum Poloniae, Principatus, Terras & Dominia nostra, & Regni ejusdem subditos & adhaerentes parte ab una, & Dominum LUDOVICUM Magistrum, Successores suos, Commendatores atque Ordinem in Prussia a partibus altera, juxta et inconcussa perpetuo perseveret, statuimus et ordinamus, quod deinceps et a modo ad Ordinem S. Mariae Theutonicorum praedictum in Terris Prussiae consistentem, personae idoneae et Ordinis capaces etiam ex subditis quibuscunque Regni nostri Poloniae, Principatum, Terrarum et Dominiorum ejus assumantur, ita tamen, quod ultra mediam partem assumere de illis non teneantur, et in distribuendis Commendariis et Officiis Ordinis juxta dictam medietatem Magister et Commendatores teneantur ad illos bonum habere respectum. Magister vero eligetur vir magis utilis et idoneus secundum Regulam Ordinis et instituta. Qui cum sit noster et Regni Poloniae Princeps et Consiliarius, non debet sine suo demerito et nostro scitu per Commenda-

tores et Conventum a Magistratu amove- ANNO
 ANNO 1466. ri. Item ut hujusmodi pacem perpetuam, unionem et concordiam sub certiori attentione, firmitate et robore custodiamus, promittimus sine dolo et fraude, ac sub onere praestiti juramenti, quod ad nullius viventis hominis auctoritatem et potestatem, etiam quacunque praefulgeat dignitate, Papali, Imperiali, Regali, Ducali, aut cujuscunque Congregationis legitimae, Personarum Ecclesiasticarum aut saecularium ad impetrandum praesentis pacis, foederis et contractus, in toto vel in parte, expresse, manifeste vel occulte, per se, alium vel alias quascunque submissas personas, spirituales vel saeculares dissolutionem, ruptionem, cassationem aut irritationem recurrimus, aut recursum habere poterimus, aut Nos induci, persuaderi, requiri, vel Nobis mandari ad violationem praesentis pacis et foederis per aliquam potestatem Papalem, Synodalem, Imperialem, Regalem, Ducalem promittimus, neque impetrabimus absolutionem aut relaxationem juramenti praestiti, neque utemur impetrata, aut etiam motu proprio concessa vel concedenda, et si contrarium fecerimus, censebimur scedisfragi et perjuri. Item, quod subditi Domini Ludovici Magistri, ac Terrarum praedictarum suarum Prussiae, undecunque et cujuscunque gradus, status et conditionis fuerint, qui causa negotiationis, vel alia ad Terras quascunque nostras, Regni nostri, Principatum et Dominiorum praedictorum venerint, per Nos Principes, Barones, subditos, sive etiam extraneos, cujuscunque status vel gradus fuerint, impediri, conveniri vel arrestari non debent: Sed in Prussia si quid actionis habuerint, actores juxta Terrarum jura municipalia illos conveniant, et querelae hujusmodi sopiantur. Delinquens tamen in loco delicti deprehensus, et contrahens de contractu recenti in loco contractus poterit conveniri; sed si de loco, ubi contraxit, recesserit publice vel occulte, coram Judice suo conveniatur.

Item ordinamus, quod ubicunque quis reperiat rusticos vel colonos suos, qui propter guerras aut alias ab eo recesserunt, possit eos repetere, qui et sibi dimitti et restitui debent, cum eos requisierit.

Item quod nullus mercator seu alius homo, cujuscunque conditionis existat, aut bona ipsius propter delictum seu debitum alterius arrestentur, molestentur, turbentur, nec etiam captivetur.

Item si vectores aut aurigae, bona seu merces mercatorum pro pretio ducentes,

ANNO 1466. telonea seu dantiarum loca praeterierint, ipsi duntaxat in eorum rebus et equis suis propriis puniantur, et quod praeterea bona mercatoria non debent occupari nec detineri.

Item si per aliquem subditum aut indigenam alicujus nostrum inscriptioni seu paci perpetuae praesenti fuerit in aliquo derogatum et contraventum, utpote si rapinae, spolia, incendia, vastationes, praedae vel homicidia, vel aliqua maleficiorum genera in terris et dominiis nostris alterutrum perpetrata fuerint et commissa, propterea dicta pax et unio cassari et irritari non debet, sed in suo robore et firmitate permanebit. Nec propter hoc Pars, cujus subditus hujusmodi maleficium commiserit, censetur fore dejurans et perjurus; praedicti autem delinquentes et malefactores pro ipsorum excessibus per Capitaneum sive Officiales utriusque nostrum judicialiter punientur, et ad satisfactionem plenam et debitam arcebuntur et compellentur. Item promittimus tenore praesentium, et spondemus in verbo nostro Regio, et sub onere praestiti per Nos juramenti pollicemur, quod ad occupandum terras, castra, civitates, oppida, villas, et quaecunque loca D. Magistri et Ordinis, et omnium subditorum suorum sub ejus ditione consistentium, tam Ecclesiasticorum quam saecularium, nullo unquam tempore aspirabimus, quinimo, si aliquo casu per quemcunque hostem aut insidiatorem Magistri et Ordinis castrum aliquod, civitas vel fortalitium fuerint dolo, fraude vel violentia intercepta, occupata vel incastellata, quod Deus auferat, nullatenus debemus aut poterimus castrum, civitatem, fortalitium aut loca sic intercepta occupata vel incastellata, etiamsi sponte vel ultronee illius vel illorum Nobis offeratur deditio, quomodolibet et sub quocunque colore suscipere, sed tenebimur et adstringemur ad conquestionem et recuperationem cujuslibet castri, civitatis, et fortalitii ac loci incastellati in Terris Calmensi, Pomeraniae et Prussiae, intercepti, occupati, expugnati et incastellati, per Nos et nostras potentias, una cum potentiis D. Ludovici Magistri, Commendatorum et Terrarum suarum consergere, et de manibus hostilibus eripere, ac in potestatem et ditionem Domini Ludovici Magistri et Ordinis restituere universa.

Item tenebimur Nos CASIMIRUS Rex, castra et civitates Hollandt cum districtu et oppido Melhawzen et Cameratu Burdauen, item Paszenheim et Nindenburg, quae haecenus fuerunt in nostra

possessione, Domino Ludovico Magistro, Commendatoribus et Ordini suo ANNO 1466. dimittere, et illos cum omnibus eorum pertinentiis infra hinc et Festum Nativitatis S. Joannis Baptistae proxime venturum tradere in effectivalem et expeditam possessionem, sex villis de districtu et Capitaneatu Holland, et quinque villis de districtu Melhawzen superius descriptis duntaxat exceptis; quae de caetero ad Nos et ad nostram Regiam Civitatem Elbingensem perpetuo pertinebunt. Sive autem de manibus nostris et nostrorum ex nostra cessione, sive etiam aliis quibuscunque modis, praefata castra et civitates in manus et potestatem Domini Magistri aut sui Conventus devenerint, quod per hoc huic articulo Nos CASIMIRUS Rex censetur satisfecisse. Proviso et etiam ante omnia salvo, quod praedictus Dominus Ludovicus Magister, Commendatores sui et Conventus praedictarum civitatum cives et subditos benigne suscipiet et tractabit, et omnem offensam ex corde illis nunquam verbo vel facto ipsam reminiscendo dimittet, et de bonis ac vita illos per speciales suas Commendatorum et Conventus literas in manus nostras tradendas assecurabit: jura eorum, libertates et immunitates, antiqua et antiquas duntaxat confirmando, quod idem et Nos CASIMIRUS Rex de civibus et subditis civitatum et castrorum Chelm, Brodnicza, Novifori, Christburg, Sthum, Brathian, et Alhaus alias antiquum Castrum, cum universis suis districtibus et pertinentiis, salva dispositione de Christburg superius expressa, quorum Nobis Dominus Ludovicus Magister, Commendatores et Conventus infra hinc et Festum S. Joannis Baptistae praedictum effectivalem et expeditam dimittere tenebitur possessionem, facere obligamur.

Volumus autem, quod omnes venditiones, donationes, alienationes libertationes et inscriptiones inde et super oppidis, villis, castris, quae Nos Rex CASIMIRUS dicto Domino Magistro et Ordini prout supra assignare tenemur, hujusmodi guerris durantibus, quovis modo factae sint cassae, irritae et nullae, quas et sic ex nostra certa scientia cassamus, irritamus et annullamus.

Item ordinamus, quod omnes profugi, spoliati, exules, militares videlicet Nobiles et Terrigenae, tam de Regno nostro Poloniae, Ducatibus, Dominiis nostris et Regni nostri, et Episcopatus Varmiensis, quam de Terris Domini Magistri et Ordinis praedicti quibuscunque, possint redire ad propria, et de bonis

ANNO 1466. nis suis dimissis disponere pro beneplacito suae voluntatis, ad quorum quietam et plenam possessionem tenebimur illos aut proximiores illorum admittere et defendere admissos, non obstante quod huiusmodi bona eorum per Nos aliis quibuscunque personis sint ad vitam, aut ad tempus, vel in perpetuum obligata, donata vel inscripta, quas quidem obligationes, donationes, venditiones et inscriptiones cassamus et irritamus, revocamus et annullamus, nulliusque roboris esse volumus per praesentes. Tenebimurque Nos et Successores nostri illos habere in gratia et favore, nec unquam verbo aut facto eorum commemorare hostilitates, nec de illis unquam aliquam sumere ultionem, per Nos vel submissam personam, publice vel occulte, directe vel indirecte, aut quovis quaesito colore: quibus etiam plenam damus licentiam de terris et dominiis nostris, ad terras Ordinis ratione incolatus se transferre, et bona sua mobilia et immobilia vendere, donare, commutare, obligare, et de eis libere disponere pro suo arbitrio, beneplacito et voluntate. Cives autem utriusque Partis, qui de civitatibus et oppidis expulsi vel banniti fuerunt, aut alias ab eis publice vel occulte recesserunt, debent ad illas et illa readmitti, bona quoque eorum, quae ante inchoationem huius dietae vendita vel donata aliis non sunt, debent eis restitui. Etsi ad domos vel bona vendita aut donata reditum habere velint, dato pretio per emptorem exposito, aut quod pro donatis per Consulatatum loci taxabitur, restitui debent eisdem, salvo etiam eo, quod possessores in aedificiis vel aliis oneribus occasione dictorum bonorum exposuerunt, quod similiter juxta dictamen Consulatatus loci restituere debent, antequam huiusmodi domus ipsis vel bona restituantur.

Item ut praesentis pacis, foederis et unionis conclusio abundantiori cautela custodiatur, per Nos, Praelatos, Duces, Barones, Consiliarios et subditos nostros ordinamus, quod omnes Episcopi, Principes, Palatini, Castellani, et caeteri Barones Regni nostri, officia Magistratus et Capitaneatus in Regno nostro obtinentes, item et Magistri civium, Consules civitatum Regni nostri praedicti, videlicet Cracovien. Posnanien. Sendomir. Califfien. Leopoliem. Thorunen. Gdanen. Elbing. Brunsbergen. tam moderni, quam illis in Pontificatibus, Principatibus, Magistratibus, Capitaneatibus et Officiis quomolibet succedentes praesentem pacem in omnibus suis articulis custodire et servare per iuramentum corporale se adstringant,

ANNO 1466. nec contravenire quacunque occasione, neque dispensationem vel relaxationem iuramenti petere, renuntiamus omnibus exceptionibus juris et facti.

Item ut huiusmodi pacem perpetuam et concordiam sub certiori attentionis firmitate et robore in omnibus suis capitulis, conditionibus, articulis atque punctis custodiamus et observemus: et ut pax ipsa, foedus ac unio ab omni suspicionis genere sit circumscripta, pro illius subsistentia et robore adjicimus, quod Nos CASIMIRUS Rex Poloniae, et praefatus D. LUDOVICUS Magister, Commendatores, Conventus et Ordo, per nostros hinc inde Factores et Procuratores, quos in solidum et irrevocabiliter praesentium tenore constituimus, Reverendissimum videlicet Patrem Dominum Jodocum Episcopum Ozilien. et Magnificum, Venerabiles, Egregios, Nobiles et Circumspectos Viros Joannem de Ostrorog Militem, utriusque Juris Doctorem, Castellanium Miedzyrzecen. Magistrum Sandivogium Theologiae Professore, Praepositum Monasterii Clodavien. Ordinis Canonicorum Regularium, Antonium de Furlivio Decretorum Doctorem, Camerae Apostolicae Clericum, Andream de S. Cruce, Antonium de Kafarellis Sac. Palatii Apostolici Advocatos, Bartholomaeum Kielbasa Canonicum Gnesn. Magistrum Henricum Gurdeman Decanum Ecclesiae S. Andreae Colonien. Procuratorem causarum, Magistrum Fabianum Hanco Decretorum Doctorem, Canonicum majorem et Scholasticum S. Crucis Vratislavian. Ecclesiarum, coram Summo Pontifice Domino nostro Sanctissimo Papa confitebimur, profitebimur, recognoscemus, et quilibet nostrum profitebitur et recognoscet praefatam unionem, foedus, pacem et concordiam Nos spontanea, libere, sincera voluntate, sine dolo et fraude celebrasse, ordinasse, confecisse et confirmasse, et omnes articulos, capitula, modos et ordinem, quibus pax ipsa et concordia confecta, consummata, et regulata est, ad praefati Reverendissimi Domini Patris Rudolphi Episcopi Laventini, Apostolici Legati exhortationem, persuasionem, et mediationem, et de nostra mente, scitu, voluntate, assensu et beneplacito ultroneis processisse, instabimusque, petemus, laborabimus, instareque, petere et laborare debemus et tenebimur sine dolo et fraude, quatenus Sanctissimus Dominus noster praesentem unionem, foedus, pacem et concordiam per interpositionem sui specialis Decreti, de certa Stae Sanctitatis scientia emanandi, et per Literas

ANNO 1466. *teras Apostolicas sive Bullas in omnibus ipsius articulis, capitulis, modis, ordinationibus atque punctis acceptet, ratificet, & ad perpetuam rei memoriam confirmet, pœnam quoque & censuram, ad quam Nos submittimus, adjiciat & apponat, in præsentis pacis, unionis & fœderis violatorem & transgressorem, & contravenientem, cum suppletione defectuum, si qui sunt in præsentis fœdere, ordinatione & inscriptione commissi: & cum derogatione Statutorum & consuetudinum Ordinis, etiam juramento firmatorum, aut autoritate Apostolica vel Legatorum ejus, vel quacunque alia confirmatorum, quibus fortasse caveretur, quod in magnis & arduis rebus Ordinis, vocatio & consensus Magistrorum Germaniæ & Livoniæ debeat intervenire, ac etiam cum cassatione allegationis metus, qui per Magistrum, Commendatores, Conventum & Ordinem prætendi possit, cum ad pacem præsentem conficiendam, ad vocationem præfati Reverendissimi Patris Domini Rudolphi Episcopi Laventini, Legati Apostolici sponte venerint, & in singulos tractatus, conditiones & conclusiones pacis, tanquam Nobis proficuas & utiles, suum ultroneum præbuerunt consensum.*

Quam quidem concordiam, unionem & fœderis perpetui conclusionem Nos CASIMIRUS Rex præfatus pro Nobis, Regni nostri Successoribus, & Ducibus Mafovizæ & Stolpen. ac Episcopo, Episcopatu ac Capitulo Varmienfi, adjutoribus, adhærentibus & subditis nostris, de certa scientia in omnibus ejus articulis, conditionibus atque punctis approbamus, acceptamus, & præsentium tenore pro subsistentia perpetua emologamus, salvis aliis, quæ contra præsentem pacis & unionis ordinationem, ejus conditiones, articulos & capitula non sunt præfati Domini LUDOVICI Magistri & sui Ordinis juribus, libertatibus & privilegiis, quæ Nos CASIMIRUS Rex præfatus pro Nobis, & Successoribus nostris Regibus Poloniæ approbamus & confirmamus. In cujus rei testimonium nostrum, & præfati Rev. Patris Domini Rudolphi Episcopi Laventini & Apostolici Legati sigilla, cum manus propriæ ipsius Domini Rudolphi Legati & Notariorum publicorum subscriptione sunt appensa.

Et Nos Joannes S. Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopus & Primas, & Regni Poloniæ Cancellarius, Jacobus Vladislaviensis, Paulus Varmienfis eadem Gratia Episcopi, Lucas de Gorka Posnaniensis, Stanislaus de Ostrorog Califfiensis, Stiborius de Bayfen Gubernator Prussie,

Petrus de Oporow Lanciciens. Nicolaus de Koscielec Brestensis, Joannes de Koscielec Junivladislaviensis, Gabriel de Bayfen Culmenfis Palatini; Petrus de Szamotuly Posnaniensis, Petrus de Gay Califfiensis, Joannes de Rytwiany Regni Poloniæ Marechalculus, Ocho Machwicz Miles, Nicolaus Pilawski Culmenfis, Petrus de Moszczona Dobrzynensis, Dobrogostius de Ostrorog Camenecentis, Joannes de Ostrorog utriusq; Juris Doctor Miedzyrzecensis, Sandivogius de Czarnkow Santhoczenfis Castellani; Stiborius de Poniecz Judex Posnaniensis, Petrus Dunin de Prankowice Sandomiriensis, & Michaël de Lasotki Lanciciens Succamerarii; promittimus & spondemus, quod Serenissimus Princeps Dominus noster gratiosissimus Dominus CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ & Magnus Dux Litvaniæ, Rusiæ, Prussiæ Dominus & Hæres, & sui Successores Reges Poloniæ præsentem concordiam & fœdus pacis perpetuæ atque conjunctionis cum Illustri & Magnifico Principe & Consiliario Regni Poloniæ, Domino LUDOVICO de ERLICHHAUSEN, Magistro Generali Ordinis Beatæ MARIE Theutonicorum Hospitalis Jerosolimitani prædicto initam, conclusam, affirmatam, custodiet, attendet, observabit. Nos quoque Prælati et Barones prædicti custodiemus, attendemus, observabimus, & implebimus in omnibus conditionibus, articulis, atque punctis, & in evidentiam præmissorum, sigillorum nostrorum appensione præsentem Literam ordinavimus roborare. Actum & datum in Thorun die Solis decima nona Octobris, Anno Domini 1466.

Præsentibus Venerabilibus, Egregiis, Strenuis, Nobilibus & Spectabilibus Viris: Paulo de Glovina Decano Cracov. Petro Pniewy Præposito Vladislaviensi & Canonico, Jacobo de Schadek Decretorum Doctore, Præposito Premisliensi, & Joanne Długosz Canonico Cracoviensi, Henrico de Oporow utriusq; Juris Doct. Archidiacono Gnesnensi, Mathia de Raczanz Canonico Vladislaviensi, Joanne Vinkler Decretorum Doctore, Paulo de Panczluwice, Joanne Offmann Clerico Bambergensis Dicecesis, Licentiatis in Decretis, Joanne Stankonis Medicinæ Doctore, Canonico Vratislaviensi, Bernardo de Schomberg in Chelm, Joanne Skalkim in Fravenburg, Georgio Sliven, Przewschelaw Capitaneis, Joanne Szyling, Joanne Shimonis, & Philippo Vayfel de Sambia, & aliis quam plurimis fide dignis testibus ad præmissa vocatis & rogatis

ANNO 1466. Et ego Rudolphus Dei Gratia Episcopus Laventinus, Sacrosanctæ Sedis Apostolicæ, & Sanctissimi Domini nostri D. PAULI Divina Providentia Papæ II. ad Germaniam Legatus missus præfatus, quia præmissa omnia tractavi, concordavi, & dum per Partes acceptarentur, emologarentur & jurarentur, interfui, ideoque pro majori evidentia ac testimonio hic me manu propria subscripsi, hujusmodi concordiam & fœdus perpetuum approbando, atque ratam & gratam habendo.

R. Laventinus Episcopus. *manu propria.*

(L.S.)

JOANNES EWICH *Not.*

Et ego Joannes Ewich de Allendar, Clericus Colonienſis Diœceſis, publicus Apoſtolica & Imperiali authoritatibus Notarius, præfatiſque Rev. in Chriſto Patris Domini, Domini Rudolphi Episcopi Laventini & Legati Apoſtolici ac coram eo Scriba, quia præinſertis concordia & perpetuæ pacis, ac articulorum & capitulorum, in eadem concordia expreſſorum, publicationi & inſinuationi Partium hinc inde, ejuſdem concordia acceptationi & emologationi, exceptioni, renuntiationi, promiſſioni, & juramentorum præſtationi, omnibusque aliis & ſingulis præmiſſis, dum, ſicut præmittitur, per prælibatum Dominum, Reverendiſſimum D. Rudolphum Episcopum Laventinum & Legatum Apoſtolicum, ac coram eo & per Sereniſſimum Principem Dominum Dominum CASIMIRUM Regem Polonia &c. & ſuos ex una, ac Magnificum Dominum LUDOVICUM de ERLICHSHAUSEN Magiſtrum Generalem Ordinis Beatae MARIE Theutonicorum, & etiam ſuos ab altera partibus, agerentur & fierent, una cum prænominatis teſtibus præſens interfui, eaque omnia & ſingula, prout in prætaçtis concordia & articulis continetur, fieri vidi & audivi, ideoque præinſertas Literas concordia & perpetuæ pacis, cum earum articulis et capitulis, manu alterius, me aliunde legitime occupato, fideliter ſcriptas atque confectas ſubſcripſi, publicavi, & in hanc publicam formam redegi, ſignoque & nomine meis ſolitis & conſuetis, una cum prænominati Sereniſſimi Domini Regis & dicti Domini Laventini Legati ſigillorum appenſionibus ac cum Notariis infra ſcriptis ſignavi in fidem & teſtimonium omnium & ſingulorum præmiſſorum rogatus & requiſitus.

- CXXIII.

ANNO 1466.

LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Magiſter Generalis Ordinis Theutonicorum remittit culpam ſuis ſubditis, quod belli tempore partibus CASIMIRI Regis adhæſerint. Datum in Thorun die Solis 19. Octobr. An. 1466. *Ex Originali. Sigill. 1.*

Nos Fr. LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Ordinis B. MARIÆ Theutonicorum Magiſter Generalis, Princeps & Conſiliarius Regis & Regni Polonia. Significamus tenore præſentium, quibus expedit, univerſis, tam præſentibus quam futuris. Quomodo ſummo deſiderantes affectu, ut pacis perpetuæ fœdas & unio inter Nos, & Sereniſſimum Principem Dominum CASIMIRUM Dei Gratia Regem Polonia inita & firmata nullis unquam poſſit languidari & conturbari effectibus, ſed ſoliditatem retineat aſſidui roboris atque puritatis, univerſis & ſingulis Militaribus, Nobilibus, Terrigenis & Civibus & quibuſcunque ſubditis, qui in guerra tranſacta præfato Sereniſſimo Domino CASIMIRO quomodolibet adhærebant, & ſingulariter civibus, civitatibus & incolis civitatum Hollandt, Molhausen, Baſſenheym & Nordenburg, quæ in noſtram ceſſere partem, ſubjectionem & ditionem, omnem hoſtilitatis & diſplicitatis, et cujuſlibet odii offenſam pure, ſincere et ex toto corde perpetue et in ævum dimittimus, permittimus et relaxamus, illorum quoque contra Nos et Ordinem noſtrum tranſgreſſiones præſentibus abolemus, promittentes in verbo noſtro, et ſub fide præſtiti per Nos juramenti præfatis civibus, civitatibus et incolis Hollandt, Molhausen, Baſſenheym et Nordenburg, quod illos in eorum antiquis juribus, privilegiis, immunitatibus et libertatibus tenebimus et conſervabimus, nec aliquam occaſionem hoſtilitatis, aut tranſgreſſionis contra Nos factæ de ipsis, aut aliquo eorum, aut ſucceſſoribus eorum publice vel occulte, directe vel indirecte per Nos, aut ſubmiſſam perſonam quovis quaesito colore ſumemus, aut ſumi permittemus ultionem, ſed nec eorum hoſtilitatis vel tranſgreſſionis reminſcemur unquam, vel reminſci volumus factæ, verbo vel quocunque actu; quinimo Cives et incolas præfatarum civitatum proſequemur gratiis et favoribus, perinde et non ſecus, quam ſi nullas Nobis hoſtilitates, adverſitates et diſplicitas irrogaffent. In quorum omnium fidem et teſtimonium præmiſſorum ſigillum

ANNO 1466. lum nostrum præsentibus est subappensum. Datum in Thorun die Solis decima nona Mensis Octobris Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CXXIV.

CASIMIRUS *Rex Poloniae promittit* LUDOVICO de ERLICHSHAUSEN *Magistro Teutonicorum in Prussia quindecim millia Flor. Hungar.* Datum in Thorun ut supra. *Ex Originali. Sigil. 1.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus et Haeres etc. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quod pacis et unionis perpetuae inter Nos, Regnum nostrum Poloniae, Principatus, Terras et Dominia Nobis et Regno nostro subjectos et subiecta ab una, et Illustrem ac Magnificum Principem Consiliarium nostrum Dominum LUDOVICUM de ERLICHSHAUSEN, Generalem Ordinis Theutonicorum S. MARIE in Prussia Magistrum, Commendatores, Conventum, Ordinem et Dominia ac Terras suas Prussiae partibus ab altera, confectae et firmatae stabilimentum satagentes procurare, et robur illi addicere amplioris et celerioris firmitatis, quatenus pacificatio et reintegrationio Terrarum Prussiae, longo tempore per bellum vexatarum, proveniat, et Nobis ac Regno nostro Poloniae evidentius ac uberius jus in districtibus Marienburgensi, Christburgensi, Elbingensi et Stumensi, qui in nostram perpetuam vigore foederis cessere ditionem, accrescat, præfato Domino LUDOVICO Magistro, Commendatoribus, Conventui et Ordini, ut facilius Terras suas soluto donativo, in quo suis obligatur stipendiariis, possit in pacificationem plenam reducere, quindecim millia Florenorum Hungaricalium veri et justii ponderis dare et solvere Nos astrinximus et promissimus, et præsentium tenore astringimus, obligamus et promittimus, quorum septem millia in Festo Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum proxime venturo, reliqua vero octo millia minuta centum quinquaginta Florenis, quos jam hodierna die tradidimus, in Festo Circumcisionis Christi per annum revolutum, in quo scribetur millesimo quadringentesimo sexagesimo octavo, sibi aut Successoribus suis dabimus, et in Civitate nostra Thorunensi reponemus et solvemus bona fide, harum, quibus sigillum no-

strum præsentibus est appensum, testi- ANNO 1466. monio literarum. Datum in Thorun die Solis decima nona Octobris Anno Domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto.

CXXV.

Recognitio LUDOVICI *Magistri de acceptis centum quinquaginta Florenis ex Summa quindecim millium Florenorum Hungaricalium, sibi & suo Ordini a CASIMIRO Rege inscripta.* Datum in Thorun die Solis 19. Mensis Octobris Anno 1466. *Ex Originali.*

Nos Frater LUDOVICUS de ERLICHSHAUSEN Ordinis B. MARIE Theutonicorum Magister Generalis, Serenissimi Principis Domini CASIMIRI Regis et Regni Poloniae Princeps et Consiliarius. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quomodo idem Serenissimus Rex pacis et unionis perpetuae inter ipsum, Regnum suum Poloniae, Principatus, Terras et Dominia sibi et suo Regno Poloniae subiectas et subiecta ab una, et Nos Magistrum Generalem, Commendatores, Conventum, Ordinem, Terras nostras et Dominia in Prussia partibus ab altera, confectae et firmatae stabilimentum satagens procurare, et robur illi adjicere amplioris et celerioris firmitatis, quatenus pacificatio et reintegrationio Terrarum Prussiae, longo tempore per bellum vexatarum, proveniat, et sibi ac Regno suo, Successoribusque suis Regibus Poloniae evidentius ac uberius jus in Districtibus Marienburgensi, Christburgensi, Elbingensi et Stumensi, qui in ejusdem Domini Regis et Regni Poloniae perpetuam, vigore foederis, cessere ditionem, accrescat, Nobis præfato LUDOVICO Magistro, Commendatoribus, Conventui et Ordini nostris, ut facilius Terras nostras Prussiae soluto donativo, in quo nostris obligamur stipendiariis, possimus in pacificationem plenam reducere, quindecim millia Florenorum Ungaricalium veri et justii ponderis dare et solvere per suas patentes literas astrinxit, promissit et obligavit. Quorum septem millia in Festo Sanctorum Philippi et Jacobi Apostolorum proxime venturo, reliqua vero octo millia minus centum quinquaginta Florenis, quos jam ab eodem Domino KAZIMIRO Rege Nobis effectualiter traditos confitemur recepisse, in Festo Circumcisionis Christi per annum revolutum, in quo scribetur millesimo qua-

ANNO dringentesimo sexagesimo octavo, Nobis
1466. aut Successoribus nostris dabit, et in Ci-
vitate sua Thorunensi reponet et exsol-
vet bona fide. In cujus rei testimonium
Sigillum nostrum praesentibus est subap-
pensum. Datum in Thorun die Solis
decima nona Mensis Octobris Anno Do-
mini millesimo quadringentesimo sexa-
gesimo sexto.

CXXVI.

*Magister Ordinis Theutonici testa-
tur, Prussiae terrigenas per an-
nos viginti quatuor ab oneribus
bellicis per CASIMIRUM Re-
gem Poloniae esse dispensatos, nisi
eo casu, quo Turci vel Tartari
Regnum Poloniae infestarent :
eosque ipse Magister liberat a
tributis pendendis spatio anno-
rum viginti quinque. Datum in
Thorun die Jovis vigesima ter-
tia Mensis Octobr. Anno Domi-
ni 1466. Ex Originali. Sigil-
lum 1.*

Nos Frater LUDOVICUS de ERLICH-
HAUSEN Ordinis B. MARIE DOMUS
Theutonicorum Magister Generalis, Se-
renissimi Domini CASIMIRI Regis et Re-
gni Poloniae Princeps et Consiliarius. Si-
gnificamus tenore praesentium, quibus
expedit, universis. Quod quamquam
in pace et concordia perpetuis inter Nos
et nostrum Ordinem in Prussia, illique
subjectos, et dictos Regem et Regnum
in Civitate Thorunensi firmatis, eisdem
Regi et Regno simus conjuncti, uniti, et
inviscerati, cautumque per Nos utrinque
per inscriptionem inde factam sit atque
promissum, quod Nos nostris potentiis
eidem Regi et Regno aliorum Praelato-
rum et Principatum more Regni ejus-
dem assistere debeamus; viso tamen et
attento, quod civitates, villae, districtus
et alia, unde Nobis, Commendatoribus
et Ordini, et subditis nostris fructus et
facultates possint affluere, desolata, de-
molita, et alieno quoque plurimum aere
sunt gravata, idem Serenissimus CASI-
MIRUS Rex de maturo et expresso Domino-
rum Praelatorum, Principum, Baronum,
et Terrigenarum suorum, et Regni con-
silio Nos LUDOVICUM, Commendatores,
Ordinem et subditos nostros quoslibet
ad praestandum, vel mittendum eis aut
suis Confederatis, Regi et Regno, et suis
Successoribus auxilia, vel praesidia qua-
cunque infra hinc et viginti annorum spa-
tium post datam praesentium immedia-

te sequentium exemit, absolvit et exone-
ravit, nisi forte ex benevolentia nostra, ANNO
aut pecuniario Regis pro tempore et Re- 1466.
gni dono ad id moneamur. Excepto
solum eo casu, quem Deus avertat, quo
Turci seu Tartari Regnum Poloniae aut
Terras Masoviae vel Prussiae invaderent,
et ingrederentur, in eo duntaxat casu
Nos LUDOVICUS et Successores nostri
pro tempore Magistri cum nostris, sicut
et caeteri de Regno, et terris singulis in-
visceratis concurrere debemus et tenea-
mur. Praeterea singulari consideratione
pentantes, quod possessiones, villae et
bona, quae Milites, Nobiles et Terrige-
nae sub ditione Domini Regis et Regni,
ac nostra degentes, et qui in parte eo-
rundem Regis et Regni fuerint vigenti-
bus guerris, quos et quae sub Nobis in
Terris et Districtibus nostris in Prussia
habent, exusta, demolita, minorata et
inculta sunt, volumus, et ex speciali
gratia dictis Militibus, Nobilibus et
Terrigenis concedimus et indulgemus,
quod infra viginti quinque annorum spa-
tium Nobis, aut Successoribus nostris
Magistris, Commendatoribus et Ordini
vigore dictorum bonorum ad servitia,
tributa, exactiones et alia onera, aut ad
veniendum ad judicia nostra, vel Patriae
minime teneantur, sed sint et esse debent
per dictum tempus viginti quinque anno-
rum duntaxat exempti et absoluti. Ex-
cepto dumtaxat casu, quo Turci seu Tar-
tari Regnum Poloniae intrarent, seu in-
vaderent, quibus resistendum ac propel-
lendum tanquam hostibus fidei nullus esse
possit exemptus; per praemissa tamen de-
rogare non intendimus articulo in concor-
dia concepto, videlicet, quod si in Ter-
ris Pomeraniae, Culmensis, Michalovi-
ensis, Prussiae, et Confederatorum Re-
gis et Regni, videlicet Masoviae, Epi-
scopi et Capituli Varmiensis, ac etiam in
Terris nostris, Commendatorum et Or-
dinis in Prussia castrum aliquod vel alius
locus interciperetur, omnes teneantur et
teneamur concurrere et juvare, quoad
castrum et locus recuperetur, et ei, ad
quem spectat, restituatur. In cujus rei
testimonium sigillum nostrum praesenti-
bus duximus appendendum. Datum in
Conventu Thorunensi die Jovis vicesi-
ma tertia Mensis Octobris, Anno Domi-
ni millesimo quadringentesimo sexagesi-
mo sexto.

CXXVII.

*Capitulum Varmiense, spondet se 1467.
pacem Thorunensem in omnibus
punctis & articulis observatu-
rum*

ANNO
1467.

1467. Datum in Castro Capitulari Allenstein Anno 1467. die Martis 27. Januarii. *Ex Originali. Sigill. 1.*

Noverint universi præsentés pariterque futuri. Quod Nos Arnoldus Sün-der Præpositus, Nicolaus Tungen Decanus, Cristianus Tapiaw Custos, Barthomeus Liebenwald Cantor, Otto Doringzwald, Marcus Wolkaw Canonici, totumque Capitulum Ecclesiæ Varmienf. pacem perpetuam, concordiam & unionem inter Serenissimum & Excellentissimum Principem & Dominum, Dominum CASIMIRUM Divina favente clementia Poloniæ Regem, Magnum Ducem Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque Dominum & Hæredem &c. Dominum nostrum gratiosissimum, & Magnificum Principem Dominum LUDOVICUM Ordinis B. MARIE Domus Teutonicorum Hierosolimitanorum Magistrum General. opera, mediatione & interpositione Reverendissimi in Christo Patris & Domini, Domini Rudolphi, Dei & Apostolicæ Sedis gratia Episcopi Lavantensis, & ejusdem Sedis a Sanctissimo in Christo Patre & Domino nostro, Domino PAULO Divina Providentia Sacrosanctæ Romanæ & Universalis Ecclesiæ Summo Pontifice ad Regnum Poloniæ, & Terras Slezix, Prussiæ &c. Legati missi in Oppido Thorun factam, ininitam & conclusam, prout in Litera pacis plene continetur, in omnibus suis articulis, conditionibus, clausulis atque punctis, ac si de verbo ad verbum præsentibus insertæ forent, sub præstito nostro juramento observare, custodire, tenere & implere promittimus & spondemus. In cujus rei fidem & testimonium præsentem Literam sigilli Capituli nostri subappensione roboramus & confirmamus Datum in Castro Capitulari Allenstein, Anno Domini millesimo quadragesimo sexagesimo septimo, die Martis vicesima Januarii Mensis.

CXXVIII.

1470. *Testimonium* JOANNIS Archiepiscopi Gnesnensis & Primatis Regni Poloniæ de præstito per HENRICUM RICHTENBERGIUM in Mag. Gen. Cruciferorum noviter electum fidelitatis Juramento. Actum in Piorkow tempore Conventionis Generalis 20. Nov. An. 1470. *Ex Originali.*

JOANNES Dei Gratia Sanctæ Ecclesiæ Gnesnensis Archiepiscopus & Primas, TOM. IV.

ad futuram rei memoriam universis & singulis, tam præsentibus quam futuris, ANNO 1470. notitiam præsentium habituris significamus per præsentés. Quomodo Magnificus & Venerabilis Dominus HENRICUS RYCHTEMBERG, Magister Generalis Ordinis Cruciferorum S. MARIE Theutonicorum de Prussia, Princeps & Consiliarius Regni Poloniæ, noviter ad ipsam Magistratus dignitatem ex morte & obitu olim Domini HENRICI de PLAWEN dicti Ordinis Magistri Generalis, seu Prædecessoris immediate vacantem, per Fratres Ordinis sui electus, receptus & promotus adveniens, & personaliter constitutus in conspectu Majestatis & Consilii Serenissimi Principis & Domini, Domini CASIMIRI Dei Gratia Regis Poloniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Magni Ducis Litvaniæ, Russiæ Prussiæque, ac Culmensis, Elbingensis & Pomeraniæ Domini & Hæredis &c. ac in nostra, Notariorumque publicorum facti hujusmodi coram Nobis scribarum et testium infra scriptorum ad hoc vocatorum specialiter & rogatorum præsentia non vi, dolo, fraude. metu, neque per errorem aut improvide, seu alia quacunque sinistra machinatione circumventus, sed de certa, mera, libera, sincera ac spontanea voluntate gratoque animo, concordix inter prælibatum Serenissimum Principem Dominum Regem Poloniæ, suæque Majestatis Dominos, Prælatos & Barones totius Regni & Coronæ Poloniæ, Consiliarios & Regnicolas, ac Dominum Magistrum, Commendatores & Fratres Ordinis Cruciferorum de Prussia nuper ante quatuor annos per medium Reverendissimi in Christo Patris Domini Rudolphi Dei Gratia tunc Lavantini, nunc vero Wratislaviensis Episcopi, Sedis Apostolicæ Legati in Civitate Thorunensi factæ et celebratæ innitendo, parendo, obediendo & satisfaciendo, ac eandem concordiam pacemque perpetuam in omnibus & singulis suis articulis, punctis, clausulis, capitulis & conditionibus approbando, ratamque & gratam habendo, juramentum fidelitatis Nobis debitæ corporaliter in manibus nostris ad Sacramentum Altaris, signumque Imaginis & Passionis Domini nostri Jesu Christi flexis genibus, & tactis suis manibus humiliter ac reverenter, fecit ac præstitit de verbo ad verbum hujusmodi sub tenore:

Ego HENRICUS de RYCHTEMBERG *Magister Generalis Ordinis S. Mariæ Theutonicæ. Princeps & Consiliarius Regni Poloniæ, juro, quod ab hac hora & deinceps, fidelis ero Serenissimo Principi Domino CAST-*

ANNOMIRO Regi, & Successoribus suis Regibus
1470. & Regno Poloniae, & profectum illorum
fideliter procurabo, & negotiis Regis
& Regni fideliter consulam, & secreta,
quae mihi qualitercunque communicata fue-
rint, in eorum detrimentum nulli pandam;
pacem insuper praesentem in omnibus suis
conditionibus & articulis observabo & cu-
stodiam, sic me DEUS adjuvet, & haec
Sancta Christi Crux.

Eamque juramenti formam Nobis in latino successive & clausulatim pronuntiantibus, Venerabilis Dominus Andreas de Opporow Juris utriusque Doctor, Archidiaconus nostrae Gnesnensis, & Canonicus Vladislaviensis Ecclesiarum in lingua & idiomate Teutonico praefato Domino HENRICO Magistro repetebat & interpretatus est. Quo quidem juramento, ut praefertur, in Teutonico idioma te peracto, ac ipso Domino HENRICO Magistro de genibus erecto, Magnus Dominus Jacobus de Dambno Cancellarius Regni Poloniae & Capitaneus Cracoviensis, nomine praelibati Serenissimi Principis Domini CASIMIRI Regis, & totius Coronae Regni Poloniae petivit sibi fieri, confici atque dari opportunas ac necessarias literas per Nos Joannem Archiepiscopum & Primate[m] Gnesnensem praefatum, nostrique sigilli appensione communiri, ac per Notarios publicos infra scriptos facti praesentis & negotii coram Nobis Scribas subscribi & publicari in fide[m] & testimonium omnium & singulorum praemissorum. Acta sunt haec in Piotrkow in Conventione Generali, in Curia praefati Serenissimi Domini Regis, ac in Caminata magna lignea inferiori, extra muros oppidi Piotrkoviensis sita, die Martis Mensis Novembris vicesima, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo, Indictione tertia, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini PAULI Divina Providentia Papae II. Anno ipsius septimo, hora tertiarum. Praesentibus Reverendis in Christo Patribus, nec non Magnificis, Strenuis, Venerabilibus ac Nobilibus Dominis: Alexandro de Forludio ad Culmen. Pontificalis dignitatis Ecclesiae ibidem Electo confirmato, ac Sedis Apostolicae ad partes Poloniae Legato, Joanne Cracoviensi, Jacobo Vladislaviensi, & Andrea Poznaniensi D. G. Episcopis, Joanne de Pyleza Cracoviensi, Luca de Gorka Posnaniensi, Nicolao de Cuthno Lancitensi, Nicolao de Koszelecz, Joanne de eadem Koszelecz Junivladislaviensi, Stanisla[o] de Gothecz Rusciae, Groth de Nowemiasto Raveni Pa-

latinis; Petro de Schamotuli Poznaniensi, ANNO
Hincza de Rogow Sandomiriensi, Bar- 1470.
tholomeo de Iwanowicze Califfiensi, Dobrogostio de Ostrorog Gnesnensi, Dobeslao Kmitha de Wysmycze Lublinensi, Joanne de Kalinowa Siradiensi, Joanne de Tharnow Woyniciensi, Felice de eadem Tharnow Wislicieni, Stanisla[o] Wantrobka de Strzelcze Sandecensi, Dobeslao de Zrzawica Premisliensi, Eustachio de Sprowa Radomiensi, Petro de Branicze Biecensi Castellanis; Alberto de Zychlyn Custode Vicecancellarioque, Joanne Rzestewski Scholastico Sandomiriensibus ac Vicethesaurario Regni Poloniae, Petro Dunin de Prawkowicze Sandomiriensi, Caspero de Leszczno Califfiensi, Spithkone de Jaroslaw Premisliensi, Joanne Gola de Dalcow Haliciensi Succamerariis; Sbigneo de Olesnicza Scholastico Cracoviensi, Secretarioque Majestatis Regiae, Nicolao de Lansch Cantore Gnesnensi, Jacobo de Schaedk Decretorum Doctore & Canonico Cracoviensi, Stanisla[o] de Kuroszwanki Cracoviensi, Bartholomeo Kielbassa de Thymieniecz Posnaniensi & Sandomiriensi Ecclesiarum Canonicis, Joanne Rapstyński, Joanne Synowiecz, Nicolao Sanczygniewski, Nicolao Dzialiński Curien[s]ibus Serenitatis Regiae, & aliis quam plurimis testibus ad praemissa fide dignis, vocatis specialiter & rogatis.

Et Ego Paulus Joannes de Brzeno Clericus Diocesis Gnesnensis, Publicus Imperiali autoritate Notarius, factique hujusmodi coram praelibato Reverendissimo in Christo Patre Domino Joanne Dei Gratia Sanctae Ecclesiae Gnesnensis Archiepiscopo & Primate una cum meis Notariis infra scriptis Scriba. Quia praedictis concordiae & pacis perpetuae inter praefatum Serenissimum Principem Dominum CASIMIRUM Regem Poloniae, suaeque Serenitatis Dominos Praelatos, Barones, Consiliarios & Regnicolas, ac Dominum Magistrum, Commendatores & Fratres Ordinis Cruciferorum S. MARIAE Theutonico-
rum de Prussia, sic ut praefertur, factae approbationi & juramenti praestationi praefui, aliisque omnibus & singulis praemissis, dum sic, ut praemittitur, agerentur & fierent, una cum praenominatis testibus et Notariis praesens interfui, eaque omnia & singula praemissa sic

ANNO
1470.

sic fieri vidi & audivi, ideo praesens publicum approbationis & juramenti Instrumentum manu alterius fidelis scriptum exinde confeci, & in hanc publicam formam cum Notariis infrascriptis, ac Sigilli praedicti Domini Archiepiscopi de ipsius certa scientia & mandato appensione redegi, signo & nomine meis solitis & consuetis consignando, rogatus & requisitus in fidem & testimonium omnium & singulorum praemissorum.

CXXIX,

1473. *Remissio indignationis Regiae Incolis Episcopatus Warmiensis.*
Datum in Radom Feria 2. proxima post Festum Ascensionis Dom. An. 1473. *Ex Arch. Regni Lib. 5. sub Lit. E. fol. 137.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quod licet famosi & providi cives civitatum Ecclesiae Warmien. Episcopatus Terrarum nosstrarum Prussiae, videlicet Branczberg, Refzel, Fraumberg, Helsperg, Zeeburg, Gurstath & Warmich, quo ducti spiritu nescimus, Reverendum Patrem Nicolaum Thungen Episcopum Caminensem tunc hostem nostrum, ad civitates praefati Episcopatus nostri induxerunt & immiserunt, qui quidem Episcopatus cum singulis civitatibus, castris et bonis suis, juxta pacis perpetuae dispositionem & ordinationem nostrae protectioni obediens, & dominationi subjacet & subditus est, in Terrarum praefatarum Prussiae jacturam & gravamen, pacisque perpetuae molestationem & commotionem, propter quod non immerito nostram Regiam inciderint indignationem, vindictam pro culpa tandem accepturi; verum quia praefatus Reverendus Pater Episcopus Caminensis nostram commotionem & indignationem placare satagens, cum Reverendo in Christo Patre Domino Andrea Episcopo Warmien. utpote S. Sedis Apostolicae ad nostras intercessionem proviso composuit, & sibi de praefatis castris & civitatibus ipsius Ecclesiae condescendit & resignavit, de nostrae Celsitudinis clementia ipsis ipsam nostram indignationem remittimus & indulgemus, veniamque nostrae Celsitudinis Regiae Majestatis concedimus, excessum ipsum eorum & culpam nunquam de cetero ulcisci nec vin-

dicare promittentes. In cujus rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est subappensum. Datum in Radom Feria secunda proxima post Festum Ascensionis Domini, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo tertio.

*Relatio Venerabilis Sbignei de
Oleszchnicza Regni Polon.
Vicecancellarii.*

CXXX.

*Privilegium CASIMIRI Regis, quo
Consulibus Elbingensibus datur
potestas villas eis a se donatas
jure, quo ipsi velint, regendi.*
Datum in Castro Marienburg
Feria quarta post Festum Visitationis B. V. M. Anno 1476.
*Ex Archivo Regni Lib. 5. sub
Lit. E. fol. 240.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae &c. Cum ex hoc Tronus corroboratur Regius & crescit, propagaturque in subditis devotio, desideriaque obsequiorum cum incremento fidei adaugentur, dum sollicitudo Regiae liberalitatis suae intendens beneficia, dona gratiae diffundit in eisdem. Proinde significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quod licet alias ante concordiam super Terris Prussiae inter Nos, Magistrumque & Ordinem factam, donando in perpetuum ex liberalitate & munificencia nostra Regali, civitati nostrae Elbingensi, quam specialibus prosequimur favoribus, pro ejus utilitate & commodo certas nostras villas in districtu Elbingensi sitas & jacentes, Jus Lubecense eisdem villis, quo gaudere & judicare debebant, concesseramus, constituti tamen in praesentia nostra, Praelatorumque & Consiliariorum nostrorum lateri nostro tunc assidentium, spectabiles & famosi Consules civitatis Elbingensis praedictae Nobis humiliter supplicaverunt, quatenus ipsis admittere & indulgere dignaremur, quod possent & valeant villas easdem, taliter ipsis per Nos donatas, jure ipsis beneplacito, absque aliqua ipsius limitatione judicare. Nos autem in hoc petitionibus eorundem favorabiliter annuentes, ut exinde villarum praedictarum melior fieret in dies conditio, damus & concedimus ipsis & civitati eorum, tanquam Dominis & haeredibus villarum praedictarum, ex nunc & deinceps

ANNUS
1476. deinceps villas praedictas, quarum nomina in Privilegio donationis nostrae hujusmodi sunt contenta & expressa, ipsarumque habitatores et incolas sive municipali, sive Culmensi, sive Pruthenicali, sive quocunque alio jure, quod ipsi pro ipsorum discretione & arbitrio elegerunt & constituerunt, eosdem regendi, judicandi & gubernandi omnimodam potestatem & facultatem, secundum quod ipsis melius, utilius & efficacius videbitur expedire, eo non obstante quod in Privilegio donationis villarum earundem, cui per hanc concessionem nostram nolumus in aliquo praejudicare aut derogare, quin semper firmum, illaesum & illibatum permaneat, jus Lubczense expressum fuit & designatum. In cujus rei &c. Datum in Castro nostro Marienborg Feria quarta post Festum Visitationis Gloriosissimae Virginis Mariae, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto.

CXXXI.

CASIMIRUS Rex abrogatis ceteris Juribus Culmense Jus per universam Prussiam servari jubet. Praeterea in recognitionem dominii sui quotannis census solvi constituit. Item ne laicus fiscales quisquam sibi usurpare audeat, cavet. Datum in Castro Marienburg Feria 6. proxima post Festum S. Jacobi Apost. Anno 1476. Indidem fol. 150.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum inter ea, quae unitatem Domini attestantur, juris uniformitas praecipuum habeatur indicium. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiae ac Culmensis, Elbingensis & Pomeraniae Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, praesentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quod cum post bellorum discrimina Terras nostras Prussiae ad unitatem dominii nostri, a quo alias exciderant, favore divino recuperassemus, reperimus Magnificos, Strenuos, Generosos ac Nobiles Terrarum praefatarum Incolas multiplicibus ac diversis gaudere juribus, quorum quaedam et le-

ANNUS
1476. gitimas negligebant successiones, ac justitias hominum perturbabant & involvebant, saepiusque quod norma debebat esse justitiae, litigiorum & seditionum erat occasio. Cui malo occurrere volentes, pulsati etiam precibus Magnificorum & Nobilium Palatinorum, Castellanorum, Dignitariorum, totiusque Communitatis & Baroniae Terrarum nostrarum Prussiae, et signanter de Districtibus Pomeraniae, Mariaeburgensis et Stumensis alias Pomezaniensis, omnia jura Pruthenicalia, Magdeburgensia, Pomeraniae ac feudalia, in quibus alias tempore Magistri & Ordinis consistebant, et ipsis regulabantur, ab ipsis removens, abrogantes et perpetuo abolentes, loco omnium jurium praedictorum unum jus Culmense, quo Districtus Culmensis gaudet et fruitur, ipsis et eorum posteris, juxta ejus veram naturam, substantiam, qualitatem et conditionem de consensu omnium Praelatorum et Baronum nostrorum conferimus et largimur perpetuo et in aevum. Quo jure judicari inter se debent et expediri, omnesque causas et controversias eorum, juxta tenorem juris Culmensis praedicti, secundum quod in suis capitulis, punctis et consuetudinibus scriptum et declaratum existit, decident et determinabunt: ab omnibus etiam oneribus ac datis inconsumetis, quibuscunque appellentur nominibus, quas Magistro et Ordini de bonis eorum dare cogebantur, ipsos libertamus. Abrenuntiantes insuper devolutionem bonorum haereditariorum, quae Nobis et Dominio nostro jure feudi cedebant et debebantur, ac ab eadem recedentes, successionem posteris eorum in perpetuum donantes: hoc duntaxat pro Nobis et Successoribus nostris excipiendo et reservando, quod quilibet Dignitarius et Terrigena Terrarum Prussiae ad bellicam expeditionem, quotiescunque necessitas exoptaverit, illam per Nos et Successores nostros indici, in armis et equis decentibus quilibet juxta continentiam Privilegii sui et tenorem, alias qui careret Privilegio, secundum facultatem bonorum suorum servire erit et est obligatus et obstrictus, prout et alii incolae Regni nostri ad ipsum obligantur servitium. Praeterea volumus, ut omnes et singuli praefati subditi nostri in recognitionem dominii, prout etiam prius solitum erat, pro quolibet Festo Sancti Martini denarium Culmensem, vel loco ejus quinque allenses Pruthenicales, cum uno talento cerae albae Nobis et Successoribus nostris ac Officialibus ad exigendum per Nos deputatis dent, solvant et consignent.

Insu.

ANNO 1476. Insuper volumus, quod nullus Dignitariorum aut Terrigenarum in lacubus habeat, præter quod antiquitus habuit tempore Magistri & Ordinis, neque etiam de illis lacubus se intromittat, quorum piscatura ad Magistrum & Ordinem pertinebat, esto quod lacus prædicti hæreditates antiquorum contingant, vel eis contineantur. Harum, quibus sigillum nostrum præsentibus est appensum, testimonio Literarum. Actum in Castro nostro Marieburgensi Feria sexta proxima post Festum S. Jacobi Apostoli, Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo sexto. Præsentibus Reverendissimo ac Reverendis in Christo Patribus Dominis: Jacobo S. Gnesnensis Ecclesiæ Archiepiscopo & Primate, Sbigneo Vladislaviensi & Regni Poloniæ Vice-Cancellario, Vincentio Culmensi Episcopo; nec non Magnificis, Strenuis & Generosis Nicolao de Cuchno Lancienf. Andrea de Greczkow Inovladislaviensi, Stiborio de Bayfen Marieburgensi, Ocha de Machwitz Pomeraniæ, Ludovico de Mortang Culmensi Palatinis; Joanne de Rytwiany Sandomiriensi, & Regni Poloniæ Mareschalco, Joanne a Mor de Tarnow Woynicensi, Joanne de Oporow Brestensi, Nicolao de ibidem Brzezinenf, Mathia de Sluzew Cruswiciensi, Nicolao Dambrowski Culmensi, Nicolao Felstdorff Pomeraniæ, Fabiano de Leyensdorff Elbingensi, Castellanis, & aliis quam plurimis ad præmissa testibus fide dignis. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Domini Sbignei Episcopi Vladislaviensis & Vice-Cancellarii, nec non Venerabilis Vrielis de Gorka Gnesnensis & Posnaniensis Ecclesiarum Præpositi, Cancellarii Regni Poloniæ, sincere Nobis dilectorum.

Sbigneus de Olesnica E. & c. mpr.

CXXXII.

1477. *Confirmatio Jurium & Privilegi-
orum Terrarum Prussie* Datum in Nova Civitate Korczyn Feria 6. proxima post Festum S. Barnabæ Apostoli An. 1477. *Ex Archiv. Regni Lib. 7. sub Lit. G. fol. 128.*

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque Dominus & Hæres & c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quod quemadmodum antea actis annis certa privilegia & libertates subditis nostris & Terrarum nostrarum Prussiæ incolis, tam Spiritualibus quam Sæcula-

ribus dederamus & concesseramus, quæ ANNO 1477. quidem Privilegia & alia, diu & ab antiquo per eos tenta & habita, ipsis subditis nostris in omnibus punctis, conditionibus, articulis & clausulis tenere & observare promittimus præsentibus & pollicemur. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Korczyn, in Feria sexta proxima post Festum Sancti Barnabæ Apostoli, An. Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo septimo.

*Relatio Venerabilis Stanislai
de Kurozwanki R. P. Vice-
Cancellarii.*

CXXXIII.

*Statutum de non faciendis appella-
tionibus a iure civitatis Gedanensis tam Spiritualium quam
secularium Processuum.* Actum Cracoviæ Sabbatho ante Festum Nativitatis Virg. Mariæ. Anno 1477. *Ex Archivo Regni. Lib. 2. sub Lit. E. num. 6. fol. 251.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Cum Regiæ sublimitatis sit curæ & officii novas Leges & Constitutiones pro subditorum suorum augendis profectibus statu in debito & ordine instituere, digne convenit eidem ea, quæ consuetudine erronea nocumento futura esse providentur, abolere & evellere. Proinde Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, nec non Terrarum Kracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lenciciæ, ac Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque, Culmensis, Elbingensis & Pomeraniæ Dominus & Hæres & c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quomodo animadvertentes plerosque tam spirituales quam sæculares Civitatis nostræ Gdanensis incolas, in dedecus & ignominiam Majestatis nostræ, & juris Civitatis prædictæ in detractiorem, ubi justitia unicuique parata esse dinoscitur, temerarie & præsumptuose consuetudinem quandam erroneam pro lege inducere volentes, iudices foranenses & externos insequi & petere, aliosque, qui licet coram Nobis aut iudicio Civitatis ejusdem se justificaturos offerant, posse trahere & fatigare, appellationibus minus justis, & toti Regno nostro & Civitati prædictæ nocivis, periculosis, cau-

1479. Capitulo Ecclesiae nostrae Varmienfis, quod in futuris electionibus pro tempore existentibus, sive postulationibus Episcoporum dictae Ecclesiae Varmienfis Capitulares eidem R. M. et suis Successoribus personam gratam eligere tenebuntur. Item quod quilibet Praelatus et Canonicus dictae Ecclesiae Varmienfis infra unum mensem a die receptionis suae, sive repraesentationis in Ecclesia alias dummodo possessionem fuerit consecutus, jurare similiter tenebuntur fidelitatem suae Serenitati et observantiam perpetuae pacis, juxta tenorem inferius descriptum, in manibus Episcopi et Capituli Varmienfis qui per suas patentes Literas de cujuslibet Canonici seu Praelati juramento supremo Dignitario R. M. in Prussia plenam fidem facere tenebuntur. Cujus quidem juramenti tenor sequitur in haec verba:

Ego N. Praelatus vel Canonicus Ecclesiae Varmienfis juro & promitto, quod ex nunc & in antea fidelis ero Serenissimo Domino meo, Domino KAZIMIRO Poloniae Regi Illustriss. eiusque Successoribus Regibus & Regno, tanquam Domino & Protectori Ecclesiae Varmienfis, inscriptionemque pacis perpetuae & capitulorum per Dominum Nicolaum Episcopum Varmiensem de consensu Capituli descriptorum inviolabiliter tenebo. Sic me Deus adiuvet &c.

Item quod tam Dominus Episcopus quam Capitulum pro tempore existentes Advocatum, quoties praeficere aut immutare Dominus Episcopus velit, sive Capitulum aut Administrator Sede vacante non alium deputent, nisi de parte subditorum R. M. eorum etiam, qui sub ditione Ecclesiae Varmienfis consistunt. Qui sic deputatus jurare similiter tenebitur R. M. modo superius expresso, dum talis hoc ipsum prius non jurasset. Item casu quo Magister Generalis nullo facto juraret, sive cum Regia Serenitate hinc diffideret, et ad arma contra eum et Ordinem jam ex nunc, vel in futuris temporibus veniretur, aut cum aliis quibuscunque hostibus. Ex tunc Nos NICOLAUS Episcopus tenebimur, et nostri Successores tenebuntur esse auxilio et consilio suae Serenitati toties, quoties opus fuerit, sicut Consiliarius suae Serenitatis, cum castro, civitatibus et vasallis, tam nostris Episcopalibus quam Capituli. Ita videlicet, quod sine omni contradictione castra et civitates Ecclesiae praedictae gentibus Regiis pateant & aperiantur, et singulis Nos submittemus periculis, nostrique Successores se submittent cum sua Serenitate. Nec tra-

status, foedera vel ligas aut ulla inducias cum hostibus faciemus, ac nostri Successores facient, absque scitu et consensu R. M. et Successorum ejus. Item quoties beneficia cum cura, vel sine cura in Dicecesi nostra Varmienfi vacare contigerit, ex tunc circa institutionem beneficiati Nos NICOLAUS Episcopus et nostri Successores, aut noster et ipsorum Successorum nostrorum Vicarius tenebimur seu tenebuntur, sive tenebitur recipere juramentum a quolibet eorum de observanda pace perpetua, et tenenda fidelitate R. M. et Regno Poloniae. Postremo et finaliter praesentibus adjicimus, Nosque et Successores nostros obligamus, quod subditis tam nostris Episcopalibus quam Capitularibus omnibus et singulis liceat in causis militaribus, feudalibus, civilibus et criminalibus, sive quibuscunque aliis saecularibus ad R. M. provocare, in causa gravaminis et defectu justitiae quaerulari et appellare, ad suosque Successores Reges Poloniae temporibus perpetuis. Observato tamen prius ordine provocationis in causis civitatensibus ad jus Culmen. Lubicen. Maideburgen. et caeteris, quibus gaudent, in quibus eis non praeiudicabitur. Hoc tamen specialiter expresso, quod quoties aliquem ad R. M. provocare contigerit, ex tunc coram Nobis Episcopo et Successoribus nostris cautionem faciet, quatenus casu, quo appellationem non fuerit profecutus infra tempus, per Nos NICOLAUM Episcopum, et nostros Successores juxta causae et circumstantiarum qualitatem limitandum, aut in causa succubuerit, poenam amissionis causae et solutionis expensarum parti adversae incurrat. Quae omnia et singula supra scripta Nos NICOLAUS Episcopus Varmienfis praefatus, cum Capitulo, vasallis et omnibus subditis nostris, firmiter, illaese et inconcussa tenere, exequi inviolabiliter perpetuo observare promittimus, ac Nos, Successoresque nostros, et Capitulum nostrum praedictum, cum vasallis et subditis Ecclesiae nostrae generaliter universis, tenore praesentium obligamus. In quorum omnium fidem et evidens testimonium praemissorum praesentes Literas nostro atque Capituli nostri sigillis jussimus et fecimus communi. Datum in Conventione Petricoviensi Generali, die Iovis quintadecima Mensis Iulii, alias ipso Festo Divisionis Apostolorum Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono.

ANNO

CXXXV.

1479. *Remisso indignationis Regiæ Nobilitati Districtuum Brodnicensis & Culmensis, quam incurserunt bello ultimo ad Ordinem Theutonicum deficiendo. Datum in Korczyn Anno 1479. Feria secunda proxima ante Festum Sanctæ Hedvigis. Ex Originali.*

In Nomine Domini Amen.

KAZIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ Prussiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis. Quomodo etsi rerum, hominumque Creator & Redemptor, deorum Deus sicut in cælestibus, sic & in terrenis quosdam præesse, quosdamque subesse providentiæ suæ dignatus est, præcipuamque omnium virtutum obedientiam commendans in primis Parentibus ejus prævaricationem adeo corripuit, ut ipsius correctionis pondera usque modo totus terrarum Orbis sentiat & experiatur, hanc etiam Principibus Gentium Doctor bonis & discipulis docuit exhibendam. Transgressores itaque ejus tanto graviore affiendi sunt pœna, quanto divinis factis & dictis singulariter ipsa virtus existit commendata. Verum cum humanam conditionem tanto proclivior lapsum animadvertimus, quanto primorum Parentum excessu a cælestibus longius abductam esse experimur. Quoniam & ipsi homo sumus, plurimumque divina egeamus miseratione, cum ipse Rex Regum & Dominus Dominantium Pater existens misericordiarum, nam & misericordiæ ejus non est numerus, miseretur quotidie & dimittit, dimittereque temporanea præcipit, ut & ipse dimittat etiam. Tanto magis Nobis misereri & indulgere convenit, quanto ampliorem indulgentiam egentes expectamus. Proinde precibus Illustrissimorum Natorum nostrorum KAZIMIRI, ALBERTI & ALEXANDRI, Reverendissimorumque & Reverend. in Christo Patrum, ac Magnificorum Prælatorum & Baronum nostrorum, ac Regni nostri Consiliariorum sincere Nobis dilectorum permoti omnem indignationem & excessum, quo contra Nos & Regnum nostrum Nobiles, Terrigenæ, Vasalli & ceteri incolæ districtuum Brodnicensis & Culmensis Nobis novissime rebellantes, Magnifico; & Ven. MARTINO TRUGZES Magist. Gen. Ordinis S. MARIE in Terris nostris Prussiæ Principi & Consiliario nostro hinc No-

bis adversanti adhærentes exceßerant. ANNO
Ex quo jam ipse idem Magister, cum 1479.
Commendatoribus, Ordine & subditis suis in gratiam & obedientiam nostram redierit, indulgimus & dimisimus, indulgemusque & dimittimus tenore præsentium mediante. Promittentes ab ipsis Terrigenis, Vasallis & ceteris incolis districtuum prædictorum occasione præmissi excessus nunquam aliquam accipere ultionem vel vindictam, nec ipsam indignationem ad eos unquam revocabimus, imo verius ipsos circa jura & libertates ipsorum firmiter & illæse conservare volumus, & præsentibus pollicemur harum, quibus sigillum nostrum præsentibus est subappensum testimonio literarum. Datum in Nova Civitate Korczyni Feria secunda proxima ante Festum S. Hedwigis Anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo nono.

STANISLAUS Cancellarius
scripsit.

Relatio Venerabilis Stanislai de Kurozwanki Regni Poloniæ Cancellarii.

CXXXVI.

MARTINI TRUCHSES Magistri 1480.
Prussiæ Recognitio de concordia inita cum CASIMIRO Rege & de compensatione damnorum per Polonos illatorum. Datum in Castro Nydenburg ipso die S. Venceslai Mart. Anno 1480. Ex Original. Sigillum 1.

NOS FRATER MARTINUS TRUCHSES Ordinis S. MARIE DOMUS THEUTONICORUM Hierosolimitan. Magister Generalis. Significamus tenore præsentium, quibus expedit universis. Quod dum alias superiori tempore Serenissimus Princeps & Dominus D. CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque Dominus & Hæres &c. nonnullos Capitaneos cum exercitibus suis in Terras Prussiæ contra Reverendum Patrem Dominum Nicolaum Episcopum Warmiensem & subditos Episcopatus Warmiensis bellaturos misisset, qui quidem stipendiarii suæ Majestatis, præter scientiam ac voluntatem ac contra prohibitionem suæ Celsitudinis, Nobis & subditis Ordinis nostri certa & non mediocria dampna intulerant, pro quibus complanandis per medium Consiliariorum suæ Majestatis, cum Commendatoribus Ordinis nostri per Nos ad id deputatis, pro Festo Sancti Jacobi proxime

A a a

præ-

ANNO præterito in Civitate Elbingensi convenientibus hoc modo conventum est. Quod 1480. sua Majestas tria millia Florenorum Hungaricalium Nobis & Ordini nostro pro Festo Nativitatis Christi proximo venturo dimidium, videlicet mille & quingentos Florenos, & pro alio Festo Nativitatis Christi proximo instanti dimidium summæ, videlicet alios mille quingentos Florenos Hungaricales dare, & realiter exsolvere, manualiterq; in civitate Elbing. reponere debet & tenebitur cum effectu, prout in literis suæ Majest. desuper confectis clarius est expressum. Nos vero hujusmodi compositionem & ordinationem gratam & ratam habentes acceptamus, nostro & Ordinis nostri nominibus promittentes occasione omnium præmissorum, Nos hujusmodi summa esse contentos. Harum, quibus subappensum est sigillum nostrum, testimonio literarum. Datum in Castro nostro Nydenburg ipso die S. Venceslai Martyris, Anno Domini 1480.

CXXXVII.

1494. JOANNIS ALBERTI Regis Confirmatio Jurium & Libertatum Terrarum Prussiae. Datum in Thorun Sabbatho in Vigilia S. Andreae Apostoli, Anno 1494. Ex Archivo Regni Lib. 8. sub Lit. H. fol. 132.

In Nomini Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam &c.

NOS JOANNES ALBERTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae; Dominus & Haeres &c. Significamus tenore praesentium quibus expedit universis. Quomodo revolventes in animo, qua, quantaq; puritatis affectione, & integrae fidei constantia tam Praelati spirituales quam saeculares, Comites, Barones, Milites, Proceres, Nobiles, Communitatesque Civitatum & Oppidorum, caeterique subditi & incolae Terrarum Prussiae, tam spirituales, quam saeculares, Personam nostram venerati sunt atque dilexerunt, ut tandem decedente felicis memoriae Serenissimo Principe Domino CASIMIRO &c. Genitore & Praedeessore nostro charissimo, Nos tanquam verum Haerodem & legitimum Successorem, ipsis in Dominum & Regem concordibus voluntatibus, una cum aliis Regni nostri Consiliariis, Dignitariis, Officialibus, & cujuscunque status conditionisque subditis & incolis, elegerunt & assumpserunt, sacro quoque Regni

diademate insigniverunt. Cum igitur, ANNO Altissimo dirigente, votis eorundem in- 1464. colarum Regni nostri, in nostram Majestatem deliberate concurrentibus, patrum sacri Regni Poloniae nacti sumus folium, dignum ea propter duximus, in ipsos subditos incolasque oculos pietatis nostrae aperire, & eis hanc, quam actu & opere veluti athlerae fideles exhibuerunt, sinceritatem & constantiam gratitudine nostra, ut decet, compensare, unde ex certa nostra scientia, praehabitaq; sufficienti deliberatione, animo benivolo, & voluntate nostra ultronea, ipsis Praelatis, Comitibus, Baronibus, Dignitariis, Officialibus, Militibus, Proceribus, Nobilibus, Civitatibus & earundem Communitatibus, caeterisque subditis & incolis Terrarum Prussiae, cujuscunque status conditionisque existant, quaeque ipsorum jura & privilegia, tam Ecclesiastica quam saecularia, quaecunque a divinae memoriae Regibus, Principibus, & ab olim Genitore & Praedeessoribus nostris super quibuscunque bonis & libertatibus habere dinoscuntur & habent, sub quibuscunque datis, in vita ipsorum emanatas & concessas, emanataeque & concessa, jura & privilegia in se continentes, in omnibus earum positionibus, conditionibus, articulis universis ratificamus, gratificamus, approbamus, & praesentium literarum patrocinio confirmamus, decernentes easdem eademq; robur habere perpetuae firmitatis, promittentes insuper in verbo nostro Regio, & tenore praesentium spondentes, eadem ipsorum jura, libertates & privilegia per omnia rata grata habere, & inconcussa, jugiter, inviolabiliter & perpetuo, justitia mediante gratiose conservare. In cujus rei testimonium &c. Datum in Thorun Sabbatho in Vigilia S. Andreae Apostoli, Anno millesimo quadringentesimo nonagesimo quarto, Regni vero nostri Anno tertio. Praesentibus Reverendis in Christo Patribus Dominis Creslao de Kurozwanki Electo confirmato Wladislaviensi & Regni nostri Cancellario, Uriele Poseniensi, Luca Varmieniensi Episcopis; nec non Magnificis, Generosis & Nobilibus, Ambrosio Pampowski Siradiensi, Mathia de Sluzewo Brestensi, Nicolao de Bayfen Mariemburgensi, Carolo de Felden Culmensi, Nicolao de Wolikow Pomeraniae Palatinis, Nicolao de Strzezow Vislicensi, Johanne Podlodowski de Przytyk Radomiensi, Petro Myfzkowski Rozpierski, Nicolao Bardzina de Ludbrancz Spiczimirieni Castellanis. Petro Kmitha de Wisnicze Regni nostri, & Raphaële de Lefzno Curiae nostrae Marechal-

ANNO 1494. schalcis, caeterisque Dignitariis, Consiliariis & Curientibus nostris, fide dignis testibus. Datum per manus Venerabilis Gregorii de Ludbrancz Scarbimirienfi, & Sancti Floriani in Klepars Ecclesiarum Praepositi, Regni nostri Vicecancellarii sincere Nobis dilecti.

Relatio eiusdem Venerabilis Gregorii de Ludbrancz Regni nostri Poloniae Vicecancellarii.

CXXXVIII.

1502. MAXIMILIANI Imperatoris ad Gedanenses Literæ, quibus eos ad generalem contra Turcas expeditionem hortatur. Datum in Insprug d. 16. Januarii Anno 1502. Ex Archivo Regni Lib. Leg. sub Lit. H. fol. 14.

MAXIMILIANUS Dei Gratia Rex Romanorum, & Auctor ejusdem Regni perpetuus, nostris fidelibus Magistro Civium & Consulibus Civitatis Gedanensis.

Fideles nostri Charissimi!

Est vobis sine dubio notum, quomodo Turci, perfidi hostes Christianae Religionis, Imperium Graecorum & multa alia Regna, Potestates & Provincias a Christianitate ad se traxerunt, & populos pene innumerabiles Christianorum hominum interfecerunt & abduxerunt, & potestatem ipsorum ita extenderunt, ut nisi quanto citius eisdem Turcis perfidissimis a Nobis repugnatum fuerit, extunc in parvo tempore ad Christianitatem in tantum se intromittent, quod tandem perpetuis temporibus Nobis fiet impossibile eis iterum dominari & repugnare. Nunc quivis sua ratione propria discernere potest, quod ubi Nos cum Rege Franciae totius Christianitatis fortiori diutius contendere et dissentire debuissimus, quod iterum atque iterum ipsi Turci adversus ipsam Christianitatem magis atque magis conspirati fuissent, quo magis nocumentum, eis iterum inferrent. Nos igitur, tanquam Caput et Protector Christianorum, hujusmodi damna mente revolvimus, ad utilitatem principaliter Christianitatis, et Regni protectionem, pacem tandem perpetuam cum eodem Rege Franciae fecimus et conclusimus, et ultra hoc pari voluntate decrevimus, ex innato Nobis desiderio et diu constituta voluntate, contra perfidos Turcos, Christiani nominis hostes, Nos semel adhuc ituros, una cum Papa Pare nostro,

et praefato Rege Franciae, similiter cum ANNO Hispaniae et Hungariae Regibus, Venetis 1502 item et aliis Communitatibus multa congregavimus, qui ad hujusmodi rem, tam utilem quam necessariam, Nobis manus adjutrices dabunt, et auxilium facient. Quocirca amonemus vos circa salutem animae vestrae, honoris et debiti, sicuti Sanctae Fidei Christianae, et Nobis Regi Romanorum obligati estis, quod Nobis sicut vestro Domino Capitali et Protectori Christianitatis fidei vestro juvamine succurrere debeatis, quantum ratio et salus animae vestrae vobis indicat et praecipit, ut cum hujusmodi juvamine praefato prima die Mensis Junii proxime ventura Nobiscum fore debeatis, ubicunque fuerimus constituti, cum quo juvamine Deo volente toti Christianitati viam et introitum praeparabimus, quo audentius et fortius ingressum ipsorum ad saepedictos Turcos infidelissimos facere poterunt. Quo sic multi Reges paganorum, qui nunc temporis cum Turco dissentiant, et ei contrariantur, adversus eundem fortificentur, et similiter aliorum, ad quos nostra mandata et literas mittimus, qui etiam Turcorum sunt inimici, pariter Nobiscum contra Turcos commoveantur et incitentur, ita ut hujusmodi Turcorum propositum nostra unitate debilitetur et annihiletur, et nostra etiam sanctissima fides servetur, etiam ut Provinciae Christianorum, qui a Turcis hucusque sunt devicti et distincti, similiter et homines Christiani a sua tyrannica fide, ad quam a Turcis compulsi sunt, rursus ad fidem nostram convertantur, faciemus etiam contra Turcum Nobis in adjumentum Crucem Christi et Jubilaeum exclamare per Legatum Papalem in tota Christianitate, et pecuniam illam impositam per nostrum et illius Legati consilium accipere pro conservatione nostri exercitus, quam quidem pecuniam etiam postulare, emovere et recipere debet in consolationem Christianitatis, et Nos non dimittere in hujusmodi proposito nostro laudabili, sicut Deo, sanctae Christianitati, Nobis item & vestrae conscientiae facere teneamini, sicut de vobis confidimus, pro quo procul dubio specialiter mercedem et laudem sempiternam recipietis, Nos quoque hujusmodi paratam erga Nos voluntatem in omni bono nunquam obliviscemur. Datum in Insprug die 16. Mensis Januarii, Anno Domini millesimo quingentesimo secundo, Anno vero Regni nostri nono, Regni autem Hungariae duodecimo.

Ad mandatum D. Regis proprium.

ANNO
1502.

CXXXIX.

ALEXANDRI Regis Poloniae ad
precedentes Literas Responsum.
Datum Cracoviae 24. Aprilis An.
1502. *Indidem fol. 23.*

Serenissimo Principi Domino MAXIMILIANO Divina favente Clementia Romanorum Regi semper Augusto, Archiduci Austriae etc. Fratri et Consanguineo nostro carissimo, ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniae etc. salutem et plurimam felicitatem. Serenissime Princeps, Consanguinee noster carissime. Exhibuerunt Nobis Literas Vestrae Serenitatis subditi nostri Cives Gedanenses Terrarum nostrarum Prussiae, quibus scribit Vestra Serenitas, et eos cohortatur ad parendum, et unanimiter intendendum bello gerendo, pro expeditione, quam parat Serenitas Vestra contra communes Religionis nostrae et Crucis Christi hostes, perfidissimos Turcos, una cum caeteris Regibus Christianis et Principibus Germaniae. Quam quidem expeditionem, si succedet prospere tantis rebus gerendis, felicitatem omnem pro tranquillitate status Christianorum hominum plurimum exoptamus evenire, et non minus favemus, et summe cupimus caeteros Reges et Principes consentire unanimi voluntate ad tam salubrem expeditionem, quae profecto statui Christianorum universo tam salubris est quam necessaria. Verum quod sollicitat literis suis Vestra Serenitas nostros subditos ad ejusmodi rerum gerendarum, quam mature parat, expeditionem, Nobis profecto haec res redit in admirationem incredibilem. Novit etiam Vestra semper Serenitas pro statu Regni nostri et hujus tractu Orbis semper, Nos continuis et quotidianis decertare praecellis contra Scythas et Sarmatas genus multipliciter infestissimum rebus Christianorum, et aetate nostra invalescente hostilitate Turcorum cogimur tam Scythis, quam Turcis, tam aestivis quam hybernis temporibus nostrum Regnum oppugnantibus semper prompta et parata in armis manu obistere. Quorum tam Barbarorum, quam Massagetarum, et reliquorum Schismaticorum ferociam ab Christianorum cervicibus reprimentes, semper actiones belli contra eos cogimur reintegrare, et ea in re pariter utimur opera et auxilio nostrorum subditorum, qui ex fide et obedientia Nobis et Regno dedita inviolabiliter eam erga Nos retinent, sed Nos non aliud interesse existimamus alienos sollicitare subditos absque eorum Domini adfensu, quam permovere

re animos eorum tentandi gratia ad defertionem. Quod si licitum et fas est in rebus humanis, rectius censeat Vestra Serenitas; non existimamus etenim fore incognitum Vestrae Serenitati, quemadmodum Majores nostri solum Regni Poloniae gubernantes, pro veteri et antiquo jure Terrarum nostrarum Prussiae et Pomeraniae, in cujus territorio Civitas nostra Gedanens. situata est, judicialiter & jure multo tempore in actione perstiterunt in audientia Summi Pontificis, ubi ex clarissimis deductionibus et probationibus tandem pro Rege et Regno Poloniae sententialiter definitum existit, et Terrae Prussiae adjudicatae sunt, condemnati-que Cruciferi occupatores Terrarum ad cedendum injuste occupatis, et ad persolvendas fatis notabiles pecuniarum summas pro damnis illatis, et sceleribus perpetratis. Et cum executio juris contra eos habere non potuit effectum, devotum tandem fuit ad arma, et post tanti temporis bellicas actiones, fortuna belli secuta est justitiam, concesserunt Terrae illae in ditionem Regis et Regni nostri. Et Parens Vestrae Serenitatis olim divae memoriae FRIDERICUS Imperator Augustus conscius actionum et justitiae Parentis nostri CASIMIRI Regis, et Regni Poloniae juris, quod ipsi soli competit ad Terras illas, licet etiam quandoque invitatus tractus ad defensionem rerum Cruciferorum, voluit tamen liberam juris et justitiae pro Rege et Regno Poloniae executionem fieri, quo minus impediretur. Non possumus et Nos cum Proceribus Regni nostri universis, aequo illud suscipere animo, quod nedum hoc statu rerum sollicitat, Nobis irrequisitis Vestra Serenitas nostros subditos in auxilium suarum actionum, sed quod etiam in vita humanitus existente olim Serenissimo Domino JOANNE ALBERTO Rege immediato Antecessore nostro Germano, ipsos Gedanenses Cives citare voluit Vestra Serenitas ad Consistorium Imperiale et Principum Germaniae. Cum tamen subditi uniuscujusque Regum et Principum profecto non nisi ad suorum jurisdictionem Dominorum jus et iudicium sint evocandi. Hoc igitur habeat pro comperto Vestra Serenitas, et hac in re jam efficiatur certior, quod nequaquam Nos permittemus subditos nostros parere, quibuscunque citationibus concitatos ad Vestrae Serenitatis instantiam, aut ad Consistorium Imperiale et Principum Electorum Imperii evocari patiemur, sed apud Nos de ipsis postulantibus justitiam reddere non dubitamus, neque sumus adeo rerum ignari, quod per eum sollicitan-

ANNO
1502.

ANNO 1502. citandi modum a fide ipsi nostri subditi nunquam deficere comperientur. Ita neque ad hujusmodi requisitionem expeditionis Vestræ Serenitatis parere quidquam curabunt. Et profecto his rationibus quærendi auxilii pro expeditione contra rabiem Turcorum, quam mature parat Vestra Serenitas, pertimescendum est, ne loco præsidii & auxilii ferat impedimenta, si ista via peragendum putaverit. Valere felicissime V. S. exoptamus, & de communi Christianorum hoste triumphare. Datum Cracov. 24. Aprilis An. Domini millesimo quingentesimo secundo, Regni vero nostri Anno primo.

CXL.

1504. ALEXANDRI Regis Poloniæ Confirmatio Jurium Oppidi Gdanensis. Actum in eo ipso Oppido Feria secunda in crastino Festi SS. Trinitatis An. 1504. Ex Archivo Regni Lib. II. Lit. L. fol. 280.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Celebris ac diuturna Principum consuetudo hoc instituisse cernitur a sæculo, ut quidquid gestum sit, confirmationis robore perpetuetur. Id propter sempiternam rei gestæ memoriam literarum perhennium tenores commendant. Proinde Nos ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiæque Dominus & Hæres &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quomodo attendentes singularem egregiamque virtutem, ac fidei et integritatis constantiam Famosorum Proconsulum, Consulium, & universorum oppidi nostri Gedanens. in Terris Prussiæ consistentis incolarum in Prædecessores nostros Reges Poloniæ, in Nos quoque singulariter sub Interregno post mortem Serenissimi olim JOANNIS ALBERTI Regis Poloniæ, Germani Prædecessoris nostri, & post felicem Coronationem nostram cum debita & omnimoda veneratione habuerunt & exhibuerunt, & præsertim dum hoc in præsentiarum ut fidelissimi & obedientes subditi magnifico de universis Oppidi Gdanens. statibus apparatu nostrum felicem ad Opidum istud adventum honorificentissime exceperunt, honestarunt, & apud eos constitutis Nobis fidelitatis, omagii & subjectionis juramenta non minus libenter quam officiose præstiterunt, propter quod Nos tantæ eorum virtutis & fidei

TOM. IV.

ANNO 1504. indicium memorabile ac perpetuum efficere, perpetuaque munificentia Regia ipsos ac Opidum prædictum nostrum Gedanense, universosque ejusdem incolas complecti volentes, non per errorem vel improvide aut indeliberate, sed de certa scientia & innata Nobis virtute, liberalitate & deliberatione, de consilioque Consiliariorum nostrorum ipsis omnes & singulas libertates, prærogativas, privilegia, indulta, donationes, literas, monumenta, immunitates & quaslibet inscriptiones, sub quibuscunque verborum tenoribus, modis atque dictis per Nos, ac per Serenissimos Illustrissimosque Prædecessores nostros Reges, Principes ac Duces Regni Poloniæ & Terræ Pomeraniæ, juste tamen, rationabiliter & legitime, simul aut successive datas, donatas, concessas & emanatas, ac data, donata, concessa & emanata, quorum & quarum tenores hic habere volumus pro insertis, in omnibus ipsorum & ipsarum modis, punctis & articulis, clausulis & conditionibus roboranda, confirmanda & gratificanda, ac roborandas, confirmandas & gratificandas duximus & decrevimus, roboramusque, confirmamus & gratificamus, ac præsentis scripti patrocinio confirmamus & approbamus, decernentes illas & illa vere, perpetue, indubie & inviolabiliter firmitatis robur obtinere in ævum; promittentes quoque illas & illa, ac quomodolibet illorum illarumque in omnibus prædictis eorum & earum modis & positionibus, descriptionibus, articulis, punctis & conditionibus firmiter, inconcussè & inviolabiliter tenere, habere & observare, tenerique, haberi & observari facere temporibus perpetuo duraturis, tenore præsentium mediante. Actum in eo ipso Oppido nostro Gedanensi Feria secunda in crastino Festi Sanctæ Trinitatis Anno Domini millesimo quingentesimo quarto, Regni nostri tertio. Præsentibus ibidem Reverendis in Christo Patribus, Dominis, Magnificis & Venerabilibus Vincentio Vladislaviensi, Joanne Posnaniensi, Luca Varmieniensi Episcopis, Joanne de Tarnow Sandomiriensi &c.

CXLI.

Idem confirmat Jura Terrarum Prussicæ. Actum in Marienburg, Feria secunda post Festum Sancti Viti, Anno 1504. Ex Archivo Regni Lib. 12. Lit. M. fol. 25.

Bbb

In

ANNO
1504.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Acta præsentis temporis solent deperire, nisi scripturæ præsidio, & adminiculo testium ad memoriam futurorum sempiternam fuerint roborata. Proinde Nos ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeque Dominus & Haeres &c. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis. Quomodo attendentes singularis virtutis, fidei & integritatis constantiam Prælatorum, Baronum, & universorum Terrarum nostrarum Prussiae incolarum, quod in Prædecessores nostros Reges Poloniae, in Nos quoque singulariter sub interregno post mortem Serenissimi olim JOANNIS ALBERTI Regis Poloniae, Germani Prædecessorisque nostri, & post felicem Coronationem nostram cum debita veneratione habuerunt & exhibuerunt, & præsertim dum hic in præsentiarum ut fidelissimi & obedientes subditi Nos in felici nostro huc in Terras Prussiae adventu honoratissime susceperunt, fidelitatisque, omagii & subjectionis juramenta non minus libenter quam officiose præstiterunt. Propter quod Nos tantæ eorum virtutis & fidei indicium memorabile ac perpetuum efficere, perpetuaque munificentia Regia ipsos, universosque Terrarum nostrarum Prussiae incolas, subditos nostros complecti volentes, non per errorem aut improvide, sed deliberate, scilicet de certa scientia, & innata Nobis virtute, favore & deliberatione Regiis nostris ..... omnia & singula privilegia spiritualia & sæcularia, localia, libertates, prærogativas, inscriptiones, donationes, immunitates, statuta, observationes & consuetudines in gratiam aut in spem in publico aut in privato omnibus & singulis Terris nostris Prussiae & earum incolis spiritualibus & sæcularibus, Nobilibus & plebeis cujuscunq; status, sexus & conditionis nunc & in futurum existentibus per Nos, aut Serenissimos Illustrissimosque Principes, Reges & Duces Regni Poloniae, Prædecessores nostros Terrarum harum Prussiae legitimos Dominos & Haeres in diversis locis & conventionibus, ac in conventionibus & sine conventionibus deliberata, conclusa & concessa generalibus & specialibus privilegiis, literis & inscriptionibus descripta, ac universa alia sub quocunq; privilegiorum, literarum & inscriptionum genere ordineque communiter aut divisim, juste & legitime data, concessa, scripta, ac ab aliis emanata, quorum ac quarum tenores, articulos & effectus

perinde esse ac valere volumus & statui- ANNO
mus, ut præsentibus nostris originaliter 1504.
ac de verbo ad verbum insertæ insertaque essent in omnibus ipsorum ipsarumque punctis, conditionibus & articulis innovandum, roborandum, approbandum, gratificandum, & præsentis muniminis Regii nostri perpetui patrocinio confirmandum duximus ac innovamus, ratificamus, roboramus, approbamus, gratificamus & confirmamus tenore præsentium mediante in perpetuum, promittentes illos & illa, ac quælibet illorum illarumque in omnibus prædictis eorum & earum modis, positionibus, descriptionibus, articulis, punctis & conditionibus firmiter, inconcussè & inviolabiliter tenere, habere & observare, tenerique haberi & observari facere temporibus æviterne duraturis, tenore præsentium mediante. Actum in Marienburg Feria secunda post Festum Sancti Viti, Anno Domini millesimo quingentesimo quarto. Præsentibus in Christo Patribus Dominis Vincentio Vladislaviensi, Joanne Poznaniensi, & Luca Varmiensi Ecclesiarum Episcopis, nec non Magnificis, Venerabilibus & Generosis Joanne de Tarnow Sandomiriensi, Nicolao Gazdzyne de Ludbranz Califfiensi, Ambrosio de Pampow Siradiensi & Majoris Poloniae Capiteo Generali, Joanne de Dambrowa Culmensi, Mathia Rabe Marienburgensi, & Nicolao de Wolikow Pomeraniae Palatinis, Joanne de Lasko Regni nostri Cancellario et Joanne Rapstynski de Tanczyn Marscalco Sandomiriensi et Plocensi Capiteo, cæterisque Consiliariis et Curientibus nostris sincere fidelibus dilectis. Datum per manus ejusdem Venerabilis Joannis de Lasko Regni Poloniae et Ecclesie Gnesnensis Cancellarii sincere Nobis dilecti.

CXLII.

*Eiusdem Donatio Insulae Nerin- 1505.
ga dictæ Civitati Gedanensi. Actum in Conventionione Generali Radomiensi, Feria tertia pro Festo S. Georgii Mart. An. 1505. Anno Regni quarto. Indidem fol. 171.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Vetustis ac diuturnis observari constat temporibus, ut Actus atque Decreta Imperiali, Regali atque Ducali auctoritatibus promulgata perpetuo duratura, litera-

ANNO 1505. literarum apicibus commendentur, quarum tenores gestæ rei imaginem ..... memoratam, aut oculis subjectam posteritati, successive innovarent ævo memorandam sempiterno. Proinde Nos ALEXANDER Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Russiæ, Prussiæ, ac Culmensis, Elbingensis, Pomeraniæque Dominus et Hæres etc. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis, præsentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quomodo dum anno proxime præterito Nobis in Marienburg feliciter agentibus orta fuisset controversia, ad nostramque et Consiliariorum nostrorum audientiam deducta, inter Famosos Proconsules et Consules Civitatum nostrarum Gedanensis ex una, et Elbingensis partibus ex altera, pro proprietate et possessione insulæ vulgari almanico Neringa nuncupatæ, cujus occasione Partibus utrisque justitiam ministrare cupientes, certum eis præfixeramus terminum ad producendum jura, munimenta et privilegia, quibus visis, auditisque partium propositionibus, deductionibus, allegationibus et responsis, de consensu Consiliariorum nostrorum Terrarum Prussiæ tunc Nobis assidentium, decreveramus ex eisdem juribus et allegationibus, quæ coram Nobis dicta ac dictæ, productæque ac productæ erant, nihil justitiæ parti utrique ad Neringam competiisse, sic quoque ad Nos, velut Terrarum Prussiæ Dominum et Hæredem devolutam esse, proptereaque partibus utrisque super ea silentium imposuimus perpetuum, duximus tamen Nos contentos fuisse, si in futurum jura et privilegia sua coram Nobis potiora producerent, ut tandem illis visis, iterum iterumque eam controversiam in futurum nostro ad Marienburg adventu cognovissemus, et justitiam ministrassemus. Verum quia Consules Gedanenses a diffinitione et decreto prædictis nostris ad Conventionem Generalem in Regno proxime futuram appellarant, quibus propterea citationem nostram contra Elbingenses dedimus, qua mediante Proconsulibus et Consulibus Civitatis nostræ Elbingensis mandavimus, quatenus in Conventione Generali ubicunque in Regno nostro proxime futura coram Nobis et Consiliariis nostris ad instantiam eorundem Proconsulum Gedanensium, cum omnibus juribus et munimentis super ipsa insula habitis, aut eorum veris et indubitatis transumptis, decima die post nostrum felicem ad illam Conventionem ingressum judicialiter comparuissent, ubi

ANNO 1505. Nos juribus debite revisis, et auditis partium propositis et responsis, id, quod justum visum fuisset, cum Consiliariis nostris decrevissemus, et si comparere neglexerint, Nos cum parte comparente, absentia alterius non obstante, in Conventione ipsa Generali ad ea, quæ juris fuerint, procederemus, et finale ac perpetuum decretum proferre deberemus, de qua re Consules ipsos Elbingenses per dictas nostras citationis literas, horum descriptionem continentes, effecimus certiores et avisatos. Quo citationis nostræ adveniente termino Consules Gedanenses coram Nobis et universis Consiliariis nostris in præsentis Conventione totius Regni Generali personaliter hic comparentes, exhibitis et prius in Marienburg productis et aliis eorum privilegiis, ab olim Prædecessoribus nostris super eandem insulam Neringa habitis accusata contumacia Consulium Elbingensium non comparentium, et privilegia munimenta que sua, vel illa, quæ in Marienburg producebant, vel potiora, si haberent, non producentium, petierunt humiliter id, quod juris esset, per Nos, universosque Regni Consiliarios in hac ipsa præsentis Conventione Generali constitutos decerni. Nos vero nolentes cum parte comparente in absentia partis alterius quid præcipitanter agere, diffinitionem nostram, sententiam et perpetuum decretum ad certos alios terminos pro utraque parte, et ordine terminorum usque ad quartam vicem inscriptos, prorogavimus, in quorum quolibet Consules Elbingenses per Edictum publicum, ut juris est, Regni nostri iterum iterumque ad comparendum vocari mandavimus, prout vocati erant, usquequo ventum esset ad ultimum pro quarta vice diei hodiernæ terminum, in quo cum Proconsules & Consules Elbingenses nec per se, nec per suos legitimos Procuratores comparuissent, Gedanenses vero in quolibet terminorum, accusando citatorum Elbingensium contumaciam, pro se et pro sua parte diligentiam fecissent, et præsertim in termino ultimo diei hodiernæ, quo cum universis Prælatibus spiritualibus et sæcularibus Regni nostri Consiliariis, in præsentis Conventione totius Regni Generali constitutis, præsidebamus in judicio ad diffiniendas causas ad eam ipsam Conventionem quomodolibet suspensas, inscriptas, aut ex more Regni pendentes, ad quam Conventionem etiam universos Prælatos spirituales et sæculares, et civitatum Proconsules et Consules Terrarum nostrarum Prussiæ vocavimus, quibus non venientibus nihilominus, cum ipsi Gedanenses Consules pe-

ANNO 1505. tissent, per Nos et eosdem universos Regni nostri Consiliarios id, quod juris esset, decerni, Nos cum Consiliariis eisdem universis primum approbantes et ratificantes, prout approbamus et ratificamus sententiam illam in Mariemburg promanatam. Tamerfi Elbingenses Consules ad instantiam partis citantis condemnare potuissimus in his, quæ de jure essent, ratione non comparationis eorundem, tamen ex pietate innata decretum condemnationis, quæ de jure ferenda erat, in partem gratiæ nostræ Regiæ commutavimus. Nolentes nihilominus Consulium Gedanensium, Nos Curiamque nostram usque ad præsentem convocationem, juxta exigentiam termini appellationis et citationis prædictorum obsequenter sequentium, fatigas et diligentias irritum iri, et non minus consideratis eorum ipsorum Proconsulium et Consulium Civitatis nostræ Gedanensis fidelibus servitiis indefessaque fidelitate, constantia, quibus assidue olim divæ memoriæ Paternæ, Fraternæ, et specialiter nostræ Majestatis se reddiderunt commendatos; itaque illos singulari nostræ gratiæ prærogativa amplecti, et consolatos reddere cupientes, ut munificentiae et benignitatis Regiæ nostræ, ratione in fidei perseverantia, et promptitudine servitorum Nobis et Successoribus nostris exhibendis ferventius permaneant, non per errorem, vel improvide aut indeliberate, sed de certa scientia, virtute et liberalitate Regiis nostris, nec non de unanimi consensu et consilio universorum Praelatorum prædictorum, status utriusque Consiliarium nostrorum Regni Poloniae impresentiarum hic Nobiscum agentium, imo ad petitiones eorum pro parte prædictorum Proconsulium et Consulium Gedanensium Nobis porrectas, præfatis Gedanensibus fidelibus nostris dilectis de manibus nostris damus, et nova donatione donamus, inscribimus, et liberaliter appropriamus perpetuo totam insulam prædictam, vocatam Neringa, alias id totum, quicquid in ea ad Nos ex decreto in Mariemborg inter ipsos Gedanenses et Elbingenses prolato pertinuit et pertinet, per ipsos Gedanenses cum omnibus pertinentiis, alias sic per omnia, ut eam insulam, vigore literarum per Dominum olim KAZIMIRUM Regem Genitorem nostrum ipsis inscriptam, tenere et habere consueverunt, tenendum, habendum, utifruendum et pacifice possidendum, prout antea præfati Gedanenses ab annis donationum et inscriptionum olim nostrorum Prædecessorum in eorum possessione et proprietate erant, illamque

et illa omnia habuerunt et tenuerunt, et hucusque in possessione sunt, eamque habent et tenent vigore prioris inscriptionis, et donationis, per Dominum olim CASTIMIRUM Regem Genitorem nostrum eisdem Gedanensibus factæ, datæ, et liberaliter concessæ, quam inscriptionem Paternæ olim Majestatis nostræ in supplementum donationis præsentis nostræ ad petita Consiliarium eorundem nostrorum in omnibus punctis, articulis et clausulis innovamus, confirmamus, et defectum illius, si quis est vel esset, per præsentem donationem nostram supplementum, hic quoque eam illiusque literas, habere volumus pro insertis, et sicut venationes in insula prædicta per olim Paternam Majestatem constat Nobis esse reservatas, sic Nos etiam eas pro Nobis, Successoribusque nostris reservamus, quæ omnia præmissa, donationemque præsentem nostram decernimus harum serie debita, et justæ firmitatis habere robur in perpetuum, non obstante inscriptione per ipsam olim Majestatem Paternam Regiam Generoso et Venerabili olim Ludovico de Erlichshausen Magistro Prusæ ad eam arcem insulæ, seu ejus partem unam, in donatione Paternæ ejusdem Majestatis Regiæ inscriptam factæ, quam etiam in suo robore conservamus, et ei præsentibus derogare non intendimus, salvo conditionibus eisdem Gedanensibus pro hac ipsa donatione Magistro facta inscriptis, ac pertinentiis, juribus et conditionibus pro Nobis, alias Regibus Poloniae, in Oppido Gdanensi inscriptis et reservatis semper salvo. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est subappensum. Actum in Conventionem Generali Radomienfi Feria tertia pro Festo S. Georgii Martyris, Anno Domini millesimo quingentesimo quinto, Regni nostri Anno quarto.

CXLIIL.

Transumptum protestationis & informationis coram Summo Pontifice Cardinalibus a Procuratoribus Ordinis factæ, quod non sit necesse mittere Nuntium Apostolicum ad Regnum Poloniae & ad Prusiam pro faciendâ pace, quæ jam facta fuit Thorunniæ. Datum & actum in Castro Montis Regii, die quarta Octobr. Anno 1506. Ex Originali. Sigill. 1.

*In Nomine Domini Amen.*ANNO
1506.

Noverint universi hoc præfens publicum Transumpti Instrumentum inspecturi, lecturi & auditori. Quod Nos **Job** Dei & Apostolicæ Sedis Gratia Pomezaniens. Episcopus ad Illustrissimi Principis & Domini, **D. FREDERICI D. G. Ordinis B. MARIE Theutonicorum Hospitalis Jerosolimitani Magistri Generalis, Ducis Saxonæ, Langravii Thuringiæ, & Marchionis Misniæ, cæterorumque Præceptorum dicti Ordinis principalium & præsentium instantiam & requisitionem omnes & singulos, quorum communiter vel divisim interesse putavimus, eorumque Procuratores, si qui tunc adessent, pro eisdem ad videndum & audiendum infrascriptas literas, & Instrumenta publica produci, recipi, & postquam productæ fuerint ad videndum & audiendum, manus Notariorum recognosci, ipsasque & ipsa transumi, exemplari, publicari, & in publicam formam redigi mandari, auctoritatemque & decretum ordinarium per Nos interponi ad dicendam causam, si quam habent rationabilem, quare præmissa minime fieri debeant, allegandam per edictum publicum, literisque citationis valvis Ecclesiæ Sambienfis, ubi pro tunc refedimus, expresso ad hoc dictæ Ecclesiæ Administratore Episcopo in longinquis agente, accedente consensu, affixis, citari fecimus & mandavimus ad certum preceptorium terminum competentem, videlicet ad diem & horam infrascriptos, quibus advenientibus legitime in præsentia nostra supradictis Principalibus constitutis, citra quorumcunque Procuratorum suorum, per eos hæcenus quomodolibet constitutorum, revocationum certas literas citationis, de quibus supra fit mentio, a nobis emanatas debite executas de facto reportarunt, citatorumque in eadem contentorum non comparentium contumaciam accusarunt, ipsosque contumaces reputari, & in eorum contumaciam supradictas literas & instrumenta sub tenore infrascripto exhibuerunt atque dederunt, quas & quæ transumi, exemplari, publicari & in publicam formam redigi mandari, auctoritatemque & decretum ordinarium interponi per Nos instanter postularunt. Nos tunc **Job** Episcopus prædictus dictos citatos non comparentes reputavimus non immerito, prout erant quo ad actum & terminum hujusmodi, suadente iustitia, contumaces, & in eorum contumaciam supradictas literas seu Instrumentum publicum ad manus nostras recepimus, vidimus, legimus, tenuimus, palpavimus**

Tom. IV.

& diligenter inspeximus, sanumque, integrum & illæsum, ac omni prorsus vitio & suspicione carere reperimus, signoque, nomine, cognomine & manu discreti Viri Magistri **Wilhelmi Hamer de Keyferswerde, Clerici Coloniensis Diocesis, ut prima facie apparuit, subscriptum, ipsumque ulterius ad dictorum Dominorum Principalium instantiam per discretum Virum Notarium publicum infrascriptum ibi præsentem transumi, exemplari, ac in publicam Transumpti formam redigi fecimus & mandavimus, volentes & Auctoritate ordinaria decernentes, quod præfenti nostro Transumpto publico de cætero & in antea tam in Romana Curia, quam extra ubicunque locorum in iudicio & extra stetur, illique detur & exhibeatur talis & tanta fides, qualis & quantitas dictis literis originalibus hic inferius insertis, & in præfenti Transumpto auscultatis & collationatis, data fuit & adhibita, daturque & adhibetur, seu datur & adhiberetur, si in medio exhibita fuissent aut ostensa; tenor vero dicti Instrumenti publici, unde supra fit mentio, de verbo ad verbum sequitur & est talis:**

„ In Nomine Domini Amen.

Anno a Nativitate ejusdem millesimo quadringentesimo vicesimo primo, Indictione quarta decima, die vero Jovis vicesima mensis Novembris, hora vesperearum vel quasi, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris & Domini nostri, Domini **MARTINI**, Divina Providentia Pape V. Anno quinto, coram præfato Sanctissimo Domino nostro in mei Notarii publici & testium infrascriptorum, ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum, in præsentia personaliter constituti Reverendus in Christo Pater & Domini **Caspar Episcopus Osiliensis, Jodocus Quedenaw Decretorum Doctor, Frater Ordinis B. MARIE Theutonicorum Jerosolimitani Procuratores, & procuratorio nomine Magnifici & Religiosorum Virorum Domini Magistri Generalis, & Fratrum Ordinis prædicti, ac Arduinus de Navarra in Romana Curia Advocatus Consistorialis nomine dictorum Dominorum Procuratorum loquendo proposuit, dixit & allegavit, qualiter ad eorum notitiam nuperime devenisset, quomodo videlicet Sanctitas sua quendam suum Nuntium ad Regni Poloniæ & Prussiæ partes ad faciendum & tractandum quandam pacem inter Dominum Regem Poloniæ & sibi adherentes ex una, ac Magistrum & Ordinem præfatos partibus ex altera, si possit; alioquin ad recipiendas petitiones & responsiones Partium earundem mittere**

Ccc

tere

ANNO 1506. tere & destinare decreviffet. Verum Sanctitati suæ humiliter supplicamus, quatenus cum præfato Nuntio sic mittendo superfedere dignaretur, quia bonam pacem per ipsos Magistrum & Ordinem ac Regem Poloniae prædictos in Thorun factam, & per Illustrissimi Principis & Domini, D. SIGISMUNDI Romanorum Regis sententias arbitrales Budæ & Vratislaviæ latas confirmatam haberent, quam Dominus Magister & Ordo prædicti tenuerunt & tenent, ac perpetuis futuris temporibus inviolabiliter observare & tenere intendunt & intendunt, ac intendere & tenere ac observare volunt, & propterea non esse expediens aliquem per Sanctitatem suam mitti ad illas partes Nuntium. Deinde vero Venerabiles & circumspècti Viri Dominus Augustinus Dellante de Pifis, & Caspar de Perusio, dictæ Curie Advocati Consistoriales, Vestræ Sanctitati supplicant, quatenus Nuntium præfatum ad partes prædictas mittere & destinare pro vera pace inter Partes prædictas habenda dignaretur, qui quidem Domini Augustinus & Caspar Advocati suprædicti cum a Dominis Procuratoribus Domini Magistri & Ordinis præfatorum interrogati fuissent, cujus nomine hoc peterent, responderunt & dixerunt, quod nomine Regis Poloniae, eapropter dicti Domini Caspar Episcopus, & Jodocus Doctor Procuratores procuratorio nomine, quo supra, coram præfato Domino nostro verbo protestati fuerunt contra dictum D. Regem Poloniae de pœna in dictis concordiiis & sententiis contenta, quam totiens incurrit, quotiens aliquid contra dictas concordias & sententias attemptaret, seu attemptari faceret, & nihilominus quandam papyri cedulam ad unum de Reverendissimis in Christo Patribus & Dominis Cardinalibus scriptam & loquentem pro quadam summarum informatione, ad manus suæ Sanctitatis debita cum devotione & humilitate dederunt & assignarunt, similiter protestantes, prout in eadem cedula plenius continetur. Super quibus omnibus & singulis dicti Domini Procuratores procuratorio nomine, quo supra, petierunt sibi a me Notario publico infra scripto unum vel plura, publicum seu publica confici Instrumenta. Tenor vero dictæ papyri cedulæ, unde supra fit mentio, de verbo ad verbum sequitur, & est talis. “

„ Reverendissime Pater.

Dicitur, quod Dominus noster intendit mittere quendam suum Nuntium ad partes Regni Poloniae & Prussiae, ad faciendum nescitur quam pacem inter Re-

ANNO 1506. gem Poloniae & Ordinem &c. & ad recipiendum petitiones & responsiones Partium &c. si hujusmodi pacem facere nequiverit, unde pro parte Ordinis pro quadam summaria informatione Domini nostri & Dominorum Cardinalium, quia hoc fieri non debeat, est sciendum imprimis, quod Serenissimus Dominus Rex Romanorum per suas arbitrales sententias, tam Budæ quam Vratislaviæ latas, pacem perpetuam, factam per ambas Partes & omnes eis adhærentes in Thorun, & literas desuper confectas in omnibus suis punctis & articulis confirmavit, & mandavit Partibus ipsam perpetuis temporibus inviolabiliter observare, sub pœna decem millium marcarum argenti puri, declarans, quod hujusmodi pax per nullas dissensiones inter Partes in futurum forsan emergendas unquam possit quomodolibet violari; Item quod Dominus Magister Generalis cum toto suo Ordine hujusmodi pacem semper servavit, & intendit ipsam perpetuis temporibus inviolabiliter observare, & ideo non videtur necessaria hujusmodi missio ad pacem faciendam, ex quo jam est pax inter Partes ipsas multis rationalibus mediis per ipsas Partes facta, & solemnibus stipulationibus collata, & tot authenticis sententiis confirmata, sed potius videtur, quod Dominus noster, prout ad suum spectat officium, Dominum Regem Polon. & sibi adhærentes inducat, ut eandem pacem cum Ordine servet, quam Magister & Ordo ab ipso plus quam pro summa quingentorum millium florenorum comparavit, & a frivolis & injustis molestationibus Ordinis absteat & desistat, prout ad hoc sub fide & honore Regiis sæpe & sæpissime in literis suis & compromissis extat efficaciter obligatus. Item quod omnes lites, dissensiones, differentiae & discordiae, quæ fuerunt inter ipsas Partes usque ad tempus sententiæ ultimo latæ Vratislaviæ, fuerunt per eandem sententiam sic extinctæ & sopitæ, quod neutri Partium licere potest quomodolibet quidquam super eis innovare; nam Dominus Rex Romanorum in eadem ultima sententia remisit ambabus Partibus omnes hujusmodi dissensiones & discordias, & absolvit quaslibet ab impetitione alterius super eis, & nihilominus super ipsis ambabus Partibus imposuit perpetuum silentium, sub pœna decem millium marcarum argenti puri, quam Pars adversa totiens incidit, quotiens contra hujusmodi sententiam hic & alibi fecit & venit, prout coram competente iudice suis loco & tempore ostenditur. Item quod hujusmodi ultima sententia D. Regis Rom. est per

ANNO 1506. per Regem Poloniæ ratificata, approbata & emologata omnibus modis, quibus ipsam ratificare, approbare & emologare potuit & debuit, ita, quod ipsam non potest revocare in dubium, nec petere eam reduci ad arbitrium boni viri. Item ex præmissis claret, quod super hujusmodi præteritis dissensionibus & discordiis taliter extinctis & sopitis Dominus noster non debet aliquem mittere ad suscitandum easdem contra pacem & sententias supradictas. Item quod super aliis dissensionibus & discordiis, si quas D. Rex Poloniæ contra ipsum commissas per Dominum Magistrum & Ordinem prætenderet, post præfatam ultimam sententiam Domini Regis Romanorum, idem D. Rex Poloniæ etiam non potest immediate recurrere ad Dominum nostrum, sed debet primo requirere Dominum Magistrum & Ordinem pro sex personis adjungendis, sex aliis per ipsum Dominum Regem Poloniæ ad hoc deputandis &c. juxta formam datam in literis pacis Thorunensis, & sententias arbitrales supradictas. Item si contra hujusmodi nostram sententiarum informationem Dominus noster ad instantiam Regis Poloniæ aliquem mittere disponeret, prout non speratur, ad illas partes ad cognoscendum vel de præteritis, vel etiam prævisis præsentibus hujusmodi differentiis & dissensionibus, vel aliquid aliud contra pacem Thorunensem & præfatas sententias arbitrales innovandas, pro parte Ordinis publice protestamur, primo quod hoc facit sine consensu eorum, qui hic sunt pro parte Ordinis, imo contra eorum expressam & omnimodam voluntatem, secundo totiens eundem Dominum Regem Poloniæ de peccata commissa per ipsum propter hujusmodi instantiam & totiens committenda quotiens per eundem Nuntium Domini nostri ad aliquos actus ad sui instantiam contra præfatam pacem & sententias processum fuerit, seu aliquid innovatum. Acta sunt hæc Romæ apud Sanctum Petrum in sacro Palatio Apostolico in Camera Paramenti Domini nostri Papæ præfati, anno, mense, die, hora & Pontificatu quibus supra, præsentibus honorabilibus & discretis Viris: Magistro Bartholomeo della Strata Literarum Apostolicarum Scriptore, & Theodorico Stockman Clerico Trajectensis Diocesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter & rogatis. Deinde vero in continenti & hora proxime dicta vel quasi, coram Reverendissimo in Christo Patre & Domino, Domino Antonio miseratione divina Episcopo Portuensi,

* Camera parata, seu Tribunal paratum, *du Cange.*

Sacrofanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinali ANNO 1506. vulgariter Bononiensi nuncupato in mei Notarii publici & testium infracriptorum ad hoc specialiter vocatorum & rogatorum præsentia personaliter constituti Rev. in Christo Pater & D. Caspar Episcopus Ossiliensis, Jodocus Procuratores, & Arduinus præfati nomine procuratorio, quo supra, dicentes, proponentes & allegantes, prout supra, coram Domino nostro præfato paulo ante dixerunt, proposuerunt & allegarunt, quod ad eorum notitiam noviter devenisset, qualiter Sanctissimus dictus Dominus noster Papa quendam suum Nuntium pro quadam pace & concordia inter Dominum Regem Poloniæ præfatum & ejus adhærentes ex una, ac Magistrum & Ordinem prædictum parte ex altera tractanda ad Poloniæ & Prussiæ partes prælibatas, alioqui ad recipiendum petitiones & responsiones partium earundem mittere destinare decrevisset, qui quidem Domini Procuratores prædicti nomine procuratorio, quo supra, præfato Reverendissimo Cardinali humiliter supplicarunt, quatenus Romanum Summum Pontificem Dominum nostrum prædictum informare veller, quatenus Sanctitas sua Nuntium præfatum nullo modo mittere seu destinare occasione præmissorum ad partes prædictas dignaretur. Quod bonam pacem et concordiam per Dominum Regem Poloniæ, ac Magistrum et Ordinem præfatos in Thorun factam, et per Domini Regis Romanorum prædicti sententias arbitrales, ut præmittitur, latas confirmatam habent, quem perpetuo et inviolabiliter observare intenderunt et intendunt, et propterea nullum Nuntium præmissa occasione per Sanctissimum Dominum nostrum Papam prædictum ad partes prædictas expediens mittendum fore, et nihilominus iidem Procuratores nomine procuratorio, quo supra, quandam aliam papyri cedulam tenoris de verbo ad verbum cedulæ prioris pro quadam summaria informatione præfato Domino Cardinali ad manus suas dederunt atque tradiderunt, protestantes, prout in dicta cedula plenius continetur, coram præfato Domino nostro protestati sunt, super quibus omnibus et singulis dicti Domini Procuratores nomine quo supra procuratorio petierunt sibi a me Notario publico infracripto unum vel plura publicum seu publica confici Instrumenta. Acta sunt hæc Romæ in domo habitationis prælibati D. Cardinalis, sita in scalis S. Petri in Camera Paramenti anno, mense, die et hora ac Pontificatu quibus supra, præsentibus ibidem discretis Viris Theodorico Stockman supra-

ANNO 1506. dicto ac Joanne Lucae Clerico Traje-
ctensis et Pomesanienſis Diœceſis, testi-
bus ad præmiſſa vocatis ſpecialiter et ro-
gatis. Deinde vero et immediate paulo
prius actum proxime dictum die et hora
proxime dictis coram Reverend. in Chriſto
Patribus et Dominis, Dominis primo Fran-
ciſco eadem gratia Tituli S. Crucis in Je-
ruſalem Presbytero, Venetiarum Seniore,
conſequenter vero Petro S. Mariæ in
Dominica Venetiarum Juniore, deinde
vero Lucido S. Mariæ de Cosmedin
Diacono de Comite Cardinalibus vulgari-
ter nuncupatis, in mei Notarii et testi-
um immediate ſupra et infraſcriptorum
præſentia perſonaliter conſtituti Domini
Caſpar Epiſcopus et Jodocus Doct̃or Pro-
curatores ſæpe dicti, et nomine Procu-
ratorio, quo ſupra, propoſuerunt, di-
xerunt, allegarunt, ſupplicarunt, pro-
teſtati fuerunt et fecerunt juxta modum
et formam proxime dicta, ſuper quibus
omnibus et ſingulis dicti Domini Procu-
ratores nomine, quo ſupra, procurato-
rio petierunt, ſibi a me Notario publico
infraſcripto, unum vel plura publicum
ſeu publica conſcribere Inſtrumenta. Acta
ſunt hæc Romæ in domibus habitatio-
num præfatorum Dominorum Cardinalium
præſentibus ibidem discretis Viris
Theodorico Stockman, Georgio Hoze,
Oliverio de Abden, Johanne Lucae
proxime dicto, et Bernoino ſupra mon-
tem Clerico Trajectensis, Warmienſis,
Culmenſis, Pomezanienſis et Colonienſis
Diœceſis, testibus ad præmiſſa vocatis
ſpecialiter et rogatis. Demum vero
Anno, Indiſtione et Pontificatu quibus
ſupra, die vero Veneris viceſima prima
dicti Menſis Novembris, hora vesp̃era-
rum vel quaſi, coram Reverendiſſimis in
Chriſto Patribus et Dominis, Dominis:
primo Branda eadem gratia Tituli Sancti
Clementis Presbytero Placentino, deinde
Jordano Epiſcopo Albanenſi de Urſinis,
conſequenter vero Angelo Epiſcopo Pre-
neſtrinenſi, Landenſi, poſt vero Johanne
Epiſcopo Oſtienſi Vicecancellario Vi-
variienſi vulgariſter nuncupatis Sacroſan-
ctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalibus, in
mei Notarii publici infraſcripti testium-
que proxime ſupraſcriptorum, Domini
Caſpar Epiſcopus, Jodocus Doct̃or Pro-
curatores, et procuratorio nomine, quo
ſupra, ac Ardevinus Advocatus præfa-
tus una cum dictis Dominis Procuratori-
bus coram dictis Dominis de Urſinis et
Vivarienſi Cardinalibus perſonaliter con-
ſtituti propoſuerunt, dixerunt, allega-
runt, ſupplicarunt, proteſtati fuerunt et
fecerunt, juxta modum, viam, formam
proxime dictas. Super quibus omnibus

et ſingulis dicti Domini Procuratores no-
mine, quo ſupra, procuratorio petierunt, ANNO
ſibi a me Notario publico infraſcripto 1506.
unum vel plura conſcribere Inſtrumenta. Acta
ſunt hæc Romæ in domibus habitationum
præfatorum Domin. Cardinalium, præ-
ſentibus testibus quibus ſupra: Die ve-
ro Sabbathi viceſima ſecunda dicti Men-
ſis Novemb. coram Reverendiſſimo in
Chriſto Patre et Domino Raynaldo, ea-
dem gratia S. Viti in maccello Sacroſan-
ctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinali Diacono
de Branchachiis vulgariſter nuncupa-
to, in mei Notarii publici et testium ſu-
pra proxime ſcriptorum præſentia con-
ſtituti Domini Caſpar Epiſcopus, et Jo-
docus Doct̃or Procuratores prædicti,
procuratorio nomine, quo ſupra, propo-
ſuerunt, dixerunt, allegarunt, ſuppli-
carunt, proteſtati fuerunt et fecerunt ju-
xta modum, viam et formam jam proxi-
me dictas, ſuper quibus omnibus et ſin-
gulis dicti Domini Procuratores nomine,
quo ſupra, procuratorio petierunt, ſibi
a me Notario publico infraſcripto unum
vel plura, publicum ſeu publica conſcribere
Inſtrumenta. Acta ſunt hæc Romæ in
domo habitationis præfati Domini Car-
dinalis, præſentibus testibus quibus ſu-
pra. Proxime demum Anno, Indiſtione
et Pontificatu quibus ſupra, die vero
Dominica ultima dicti Menſis Novemb.
mane ante horam tertiarum in mei Nota-
rii publici et testium infraſcriptorum præ-
ſentia conſtituti coram Domino Anthonio
de Mediolano Decretorum Doct̃ore Ho-
norati Viri Magnifici Johannes de Vach-
tendonck et Nicolaus Frischtzi in Roma-
na Curia Magiſtri Generalis et Ordinis
prædictorum Procuratores et Sindici, ac
procuratorio et ſindicario nomine eorun-
dem proteſtati fuerunt, prout in quadam
papyri cedula eidem Domino Anthonio
tunc ibidem per dictos Procuratores
tradita et assignata plenius continetur,
ipſamque proteſtationem admitti, ab eodem
Domino Anthonio inſtanter petierunt, qui
quidem Dominus Anthonius dictam proteſtationem,
quantum de jure potuit, admittit, tenor vero
dictæ cedulæ ſequitur et eſt talis. Coram Vobis
Venerabili et Circumſpecto Viro Domino
Antonio de Mediolano aſſerto Nuncio ſeu
Commiſſario ad partes Regni Poloniae et
Pruſſiæ, ad faciendum neſcitur quam
pacem inter Illuſtrem Principem
Dominum Regem Poloniae, ac Magnificum
& Religioſos Viros Magiſtrum Generalem
& Fratres Ordinis B. MARIÆ Theutonicorum
Jeruſolimit. Hoſpitalis et ad recipiendum
petitiones & reſponſiones partium, quod ſi
hujusmodi pacem
facere

ANNO 1506. facere nequiverit, a Sanctissimo in Christo Patre Domino nostro, Domino MARTINO Papa V. ut prædicitur, specialiter deputato, teque Notario publico, ramque authentica persona, legitime stipulante, vobisque testibus præsentibus & absentibus, Johannes de Vachtendock & Nicolaus Frischtzi Procuratores & Sindici, procuratorio & sindicario nomine dictorum Dominorum Magistri Generalis & Fratrum Ordinis antedicti proponunt, dicunt, allegant, & protestantur infra scripta, quæ offerunt se citra superfluum probationem coram iudice competenti legitime suo loco & tempore probaturi; Imprimis quod Serenissimus Princeps Dominus Rex Romanorum per suas arbitrales sententias tam Budæ quam Vratislaviæ latas pacem perpetuam factam per ambas Partes & omnes eis adhaerentes in Thorun & literas desuper confectas in omnibus suis punctis & articulis confirmavit & mandavit Partibus ipsam perpetuis temporibus inviolabiliter observare, sub pœna decem millium marcarum argenti puri, declarans, quod huiusmodi pax per nullas dissensiones inter Partes in futurum forsitan emergendas nunquam posset quomodolibet violari. Item quod Dominus Magister Generalis cum toto suo Ordine huiusmodi pacem semper servavit, & intendit ipsam perpetuis temporibus inviolabiliter observare, & ideo non videtur necessaria huiusmodi missio ad pacem faciendam, ex quo jam est pax inter Partes ipsas multis rationabilibus mediis per ipsas Partes facta, & solempnibus stipulationibus vallata & tot authenticis sententiis confirmata, sed potius videtur, quod Dominus noster Papa, prout ad suum spectat officium, Dominum Regem Poloniae & sibi adhaerentes inducat, ut eandem pacem cum Ordine servet, quam Magister & Ordo ab ipso plus quam pro summa quingentorum millium florenorum comparavit, & a frivolis & injustis molestationibus Ordinis abstineat & desistat, prout ad hoc sub fide & honore Regiis sæpe & sapissime in literis suis & compromissis extat efficaciter obligatus. Item quod omnes lites, dissensiones, differentiæ & discordiæ, quæ fuerunt inter ipsas Partes usque ad tempus sententiæ ultimo latae Vratislaviæ, fuerint per eandem sententiæ sic extinctæ & sopitæ, quod neutri Partium licere potest, quomodolibet quidquam super eis innovare. Nam Dominus Rex Romanorum in eadem ultima sententiæ remisit ambabus Partibus omnes huiusmodi dissensiones & discordias, & absolvit quamlibet ab impetitione alterius super

TOM. IV.

ANNO 1506. eis, & nihilominus super ipsis ambabus Partibus imposuit silentium sub pœna decem millium marcharum argenti puri, quam Pars adversa totiens incidit, quotiens contra huiusmodi sententiæ hic & alibi fecit & venit, prout coram competente iudice suis loco & tempore ostenditur. Item quod huiusmodi ultima sententiæ Domini Regis Romanorum est per Regem Poloniae ratificata, approbata & emologata omnibus modis, quibus ipsam ratificare, approbare & emologare potuit & debuit, ita quod ipsam non potest revocare in dubium, nec petere eam reduci ad arbitrium boni Viri. Item ex præmissis claret, quod super huiusmodi præteritis dissensionibus & discordiis taliter extinctis & sopitis præfatus Dominus noster Papa non debet aliquem mittere ad suscitandum easdem contra pacem & sententiæ supradictas. Item super aliis dissensionibus & discordiis, si quos forte Dominus Rex Poloniae contra ipsum Dominum commissas per Dominum Magistrum & Ordinem prætenderet, post præfaram ultimam sententiæ Domini Regis Romanorum, idem Dominus Rex Poloniae etiam non potest immediate recurrere ad Dominum nostrum, sed debet primo requirere Dominum Magistrum & Ordinem pro sex personis adiungendis, sex aliis per ipsum Dominum Regem Poloniae ad hoc deputantis, juxta formam datam in literis pacis Thorunensis, & sententiæ arbitrales supradictas. Item si contra præmissa præfatus Dominus noster Papa ex officio suo, vel ad instantiam Regis Poloniae aut alterius cujuscunque, Vos Dominum Anthonium prædictum in hoc negotio Nuntium vel Commissarium specialiter deputaverit ad recognoscendum vel de præteritis, vel etiam præsens præsentibus huiusmodi differentiis & dissensionibus, vel aliquid aliud contra pacem Thorunensem & præfatas sententiæ arbitrales innovandum, quod tamen non creditur, ex tunc Procuratores & Sindici prædicti nomine quo supra, et pro parte dictorum Magistri & Ordinis publice et solempniter protestantur, primo videlicet, quod in huiusmodi vestram assertam missionem, delegationem vel deputationem minime consentiunt, quodque idem Dominus noster Papa hæc facit sine Procuratorum prædictorum, et omnium consensu eorum, qui sunt in dicta Curia pro parte Ordinis prædicti, imo contra eorundem expressam et omnimodam voluntatem. Item contra eundem Dominum Regem Poloniae dicti Procuratores et Sindici protestantur de pœna commissa per ipsum propter huiusmodi instantiam et

D d d

totiens

ANNO 1506. totiens committenda, quotiens per Vos assertum Nuntium vel Commissarium Domini nostri, aut per quemcunque alium, per eundem Dominum nostrum in hac causa forsan deputandum, ad aliquos actus ad sui instantiam contra præfatam pacem et sententias processum fuerit, seu aliquid innovatum. Super quibus omnibus et singulis dicti Procuratores nomine procuratorio, quo supra, sibi a me Notario publico infra scripto unum vel plura, publicum seu publica petierunt confici Instrumentum et Instrumenta. Acta fuerunt hæc in domo habitationis præfati Domini Anthonii, Anno, Mense, Indictione, die, hora et Pontificatu quibus supra. Præsentibus ibi discretis Viris Gotfrido Casper Henrico Mele de Kreyneht, et Bonifacio de Alemania Clericis Leodiensis, Coloniensis et Trajectensis Diœcesis, testibus ad præmissa vocatis specialiter et rogatis. Et ego Vilhelmus Hamer de Keyferswerde, Clericus Coloniensis Diœcesis præfatæ, publicus Imperiali auctoritate Curiaque causarum Cameræ Apostolicæ Notarius, qui præmissis omnibus et singulis, dum sic, ut præmittitur, fierent et agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, ideoque hoc præsens publicum Instrumentum per alium, me aliis occupato negotiis, fideliter scriptum subscripsi, publicavi, et in hanc publicam formam redegi, signoque et nomine meis solitis et consuetis, in evidens testimonium omnium et singulorum præmissorum, rogatus et requisitus signavi.

Quibus omnibus et singulis rite et legitime factis auctoritatem et decretum nostrum ordinarium duximus interponendum, et interposuimus, prout interponimus præsentium per tenorem. In quorum omnium et singulorum fidem et testimonium præmissorum præsentibus literas atque præsens publicum Transumpti instrumentum exinde fieri fecimus, nostrique sigilli appensione ac infra scripti Notarii subscriptione iussimus communi. Datum et actum in Castro Montis Regii Sambienfis Diœcesis, in Aula solitæ Residentiæ dicti Illustrissimi Principis Magistri Generalis, Anno a Nativitate Domini millesimo quingentesimo sexto, Indictione nona, die vero quarta decima Octobris, Pontificatus Sanctissimi in Christo Patris et Domini nostri, Domini JULII Divina Providentia Papæ II. Anno tertio. Præsentibus ibidem Michaële Pett et Jeorgio de Watt Scribis dicti Principis, Scholaribus Misnensis et Constan-

tienfis Diœcesis, testibus ad præmissa vocatis et rogatis. ANNO 1506.

Et Ego Jacobus Choppe de Tonitz, Clericus Gnesnensis Diœcesis publicus Apostolica & Imperiali auctoritatibus Notarius, dictique Reverendi Patris Domini Episcopi Pomezaniensis in hujusmodi negotio Scriba, quia præinserti Instrumenti publici exhibitioni, productioni, transumptioni, auscultationi, collationi, consensus Administratores Ecclesiæ Sambienfis prædictæ interventioni, decreti & auctoritatis ordinariæ interpositioni, omnibusque & singulis aliis præmissis, dum sic, ut præmittitur, per præfatum Dominum Episcopum et coram eo fierent, et agerentur, una cum prænominatis testibus præsens interfui, eaque omnia et singula sic fieri vidi et audivi, ideoque præsens publicum Transumpti Instrumentum, manu alterius fideliter scriptum, exinde confeci, subscripsi, publicavi, et in hanc publicam redegi formam, quam signo, nomine et cognomine meis solitis et consuetis una cum præfati Domini Episcopi sigilli appensione roboravi & signavi, in fidem evidensque testimonium omnium præmissorum rogatus et requisitus.

CXLIV,

Bulla LEONIS X. qua suadet SIGISMUNDO Polonorum Regi, ut causam cum Cruciferis Lateranensi Concilio subjiciat judicandam. Datum Romæ Anno 1513. die 18. Martii.

1513.

Intelleximus quidem magna cum molestia inter Te atque ALBERTUM Marchionem, ut appellant, Brandeburgensem, Societatis Marianorum Theutonorum in Prussia Magistrum, plurimas atque maximas jam inde a vestris Majoribus ortas atque traditas dissensiones exitisse, eamque ob rem omnes homines, quibus vestræ utriusque rationes atque causæ cognitæ essent, magnopere vereri, ne post eum diem, qui erit pridie Id. Majas, magnum atque apertum bellum inter vos commoveatur, maximisque cum gentium & populorum, qui vestro in Imperio sunt, detrimentis atque cladibus exer-

ANNO 1513. exerceatur: qui dies præstitutus a vobis fuit, quo die ille statueret, utrum a te imperata faceret, an se in libertatem vendicaret. Itaque vel pro nostra in omnem Christi populam cura & studio, vel maxime pro ea voluntate, quam quidem erga te benevolam & propensam in primis habemus, graviter tulimus hoc ingressu atque initio nostri Pontificatus certiores Nos fieri, nova jam jamque a vobis bella imminere, novos armorum motus, nova incendia excitari: cum illud in primis cupiamus, eique rei omnem nostram curam & cogitationem adhibendam statuerimus, ut ea, quæ dudum succensa ardere adhuc flagrareque videntur, bella inimicitiarumque magnorum Principum modis omnibus restinguantur. Quod quidem Dei Opt. Max. auxilio, qui ad se tendentes, seque unum respicientes conatus hominum consiliaque non deserit, brevi fore confidebamus. Quamobrem paterno Te & amore & studio esse hortandum putavimus, ut cursum atque impetum irarum tuarum tantisper sustineres, dum a Nobis Legatus amplissima cum potestate istuc venit, qui vestris causis & controversiis cognitis, quæ æqua sint, amice statuatur, concordetque vos, si fieri potest, & pacatos reddat. Decrevimus enim nostros Legatos magnos Viros ad plurimas quamprimum nationes mittere. Vel Tu, si id Tibi erit antiquius, rem totam integrasque partes tuas Lateranensi Concilio jam incepto agi remittas atque rejicias: a quo porro maxime convenit Regum & Ducum & magnorum Principum contentiones controversiasque terminari. Quod & Nobis erit gratius, ut causa ipsa, cujus nonnullas sæpius partes aliquot ante Nos Romani Pontifices recte utriusque vestrum consulentes attigerunt, Romæ per Concilium transigatur: & Tibi certe cum ad rerum tuarum statum securitatemque conducibilius, tum ad animi Tui quietem & tranquillitatem longe aptius; non unum modo Romanum Pontificem, sed una cum ipso etiam reliquos omnes universamque Rempublicam vestrarum litium, expositionum, discordiarum disceptatricem extitisse: cum existimandum sit, quæ totius Reipublicæ oculis perspecta decernuntur, ea & rectissime confici, & firma atque solida plane fore. Iniquum est etiam & profecto miserum, optimas populosissimasque nationes, quæ ad Christianæ ditionis atque gloriæ terminos propagandos, vel propter fortitudinem animorumque; robur omnium aptissimæ, vel propter locorum naturam opportunissimæ videantur esse, suis inter se odiis con-

ANNO 1513. teri, suis ipsarum simulcatibus infringi & debilitari. Tum illud vehementer timeamus, ne si vos magnos Principes hostes perpetui nostri Turcæ, quos habetis finitimos, conversis contra vos armis concurrere male animatos senserint; magna ipsi ex ea re læticia voluptateque percepta opperientes, dum vestris cladibus vires opesque vestræ fractæ ac debilitatæ sint, unanimis atque integri vos adoriantur, & magno vestro cum malo, quod Deus omen obruat, Christiano nomini notam aliquam insignem atque perpetuam inurant. Hoc cavere ipsi, quibus quidem universi gregis mandata cura atque sanatio est, maxime omnium debemus, & profecto cavebimus, si Te de Nobis, deque Re Christiana publica bene merendi studium cogitatioque excitabit, qua nulla esse Regibus magis propria, nulla honestior ac plane laudabilior potest. Quod quidem Te facturum Tua virtute atque prudentia freti sane confidimus. Atque id quo lubentius facias, scire Te volumus, eadem Nos de re ad ALBERTUM literas duros, ab eoque postulatos, ut se contineat. Verum quo Tu propter Regiam dignitatem atque amplitudinem apud omnes homines major excelsiorque es, eo Te cupimus priorem facilioremque nostris hortatibus præfesto esse. Quanto enim Te ipse leniorem & placabiliorem Nobis & Reipublicæ præstiteris, tanto se Deus omnibus Tuis aggrediendis tractandisque rebus magis benivolum atque propitium adjunget. Dat. XV. Cal. April. MDXIII. Ante coronat. Roma.

CXLV.

Articuli pro Parte Serenissimi Principis Domini SIGISMUNDI Regis cum Reverendissimo Domino MATTHÆO Cardinali Gorcensi, Oratore Imperiali concordati in Conventu Posoniano. d. 20. Maji An. 1515. Ex Archivo Regni Lib. 9. sub Lit. I. fol. 24.

Cum Serenissimus Dominus Rex Poloniae in ea semper voluntate fuerit, ut cum Sacra Imperiali Majestate in optima amicitia & benivolentia fraterna vivat & maneat, suamque Majestatem, tanquam Fratrem majorem & Consanguineum charissimum etiam observet ac veneretur; placeat igitur Majestati suae Caesareae, ut res & negotia inter eundem Serenissimum Poloniae Regem, & Magistrum Prussiae ac Ordinem suum in ea forma et modo remaneant, quemad-

ANNO 1575. modum erant, & observabuntur ab Anno Domini 1467. tempore felicitatis memorie FRIDERICI imperatoris, & Serenissimi Domini Regis CASIMIRI, nec Magistrum Prussiae ejusque Ordinem subtrahere velit ab his, quae debent suae Serenitati & Regno Poloniae, & quae Praedecessores ejus Magistri faciebant, neque auxilium, neque consilium ei praestet indammum & detrimentum suae Serenitatis & Regni sui.

Quod si posthac aliqua novae differentiae & controversiae inter Serenissimum Dominum Regem Poloniae, & Magistrum atque Ordinem infra quinquennium exoriantur, idem Magister sive Ordo in Prussia prius Regiam Majestatem Poloniae super inde amicabiliter requirat, & prius tentetur, si hujusmodi differentiae & controversiae inter se ipsos amicabiliter & per bona media componere poterint, sin minus, quod illae ipsae controversiae ad amicabilem compositionem sacratissimi Imperatoris MAXIMILIANI moderni, & Serenissimi Domini VLADISLAI Regis Hungariae, ac Reverendissimorum Dominorum Thomae Strigonsis, Sedis Apostolicae Legati, & Matthaei Gorcensis, Sanctae Romanae Ecclesiae Cardinalium, concordari debeant, & si quis eorundem Dominorum ad componendas hujusmodi controversias designatorum intra spatium superscripti temporis ab hac vita discederet, tunc tres reliqui cum assensu & voluntate Serenissimi Domini Poloniae Regis in locum demortui alium surrogare & sufficere poterint, cum quo earundem controversiarum componendarum habebunt facultatem.

Serenissimus Dominus Rex Poloniae mox post victoriam de Duce Moschorum habitam potuit cum eo habere inducias, & nunc posset, si vellet, sed in hoc statu rerum non censet id esse e re sua, & Dominiorum suorum. Si tamen Caesarea Majestas habet mandatum ad plenariam concordiam perficiendam, aut si Oratores ejusdem Moschi plenaria potestate fulti hic aderunt, Regia Majestas cum consilio Serenissimi Germani sui non recusabit eandem concordiam aequis & justis conditionibus inire, quam si Moschus detrectaret, aut initam observare nolle, extunc Majestas Caesarea illi contra Serenissimum Regem Poloniae, & Regna & Dominia sua amplius nullum auxilium vel favorem praestare debet directe vel indirecte, per se vel submissas personas.

Item pro bono pacis, & amicitiae firmandae Serenissimus D. Rex Poloniae est contentus, ut soli Germani ad Ordinem in Prussia suscipiantur.

ANNO 1575. Item quod ad subditos Serenissimi Domini Poloniae Regis Civitatum Gedanensis & Elbingensis attinet, qui bannis Imperialibus, & aliis modis juri Regni Poloniae noxiis molestari & gravari solent, in Conventu Serenissimorum Dominorum Hungariae & Poloniae Regum cum Sacra Caesarea Majestate quaeretur modus, quo res haec justis & aequis mediis terminetur.

Item Serenissimus Rex Poloniae contentatur, quod Caesar in hoc conventu possit simul cum Serenissimo Rege Hungariae, & Reverendissimis Dominis: Strigonsi & Gorcensi Cardinalibus videre et se informare de differentiis inter eundem Serenissimum Regem Poloniae, & Magistrum atque Ordinem Prussiae, & illos omnes studere amicabiliter concordare, quod si non fieret, nihilominus articuli superscripti in suo maneat vigore.

Acta sunt haec Posonii, & prolocuti, concordati & conclusi superscripti articuli inter Serenissimum Principem & Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque, &c. Dominum & Haeredem, ac Reverendissimum Dominum MATTHEUM S. Angeli Diaconum Cardinalem Gorcensem, Coadjutorem Saltzburgensem, ac Sacratissimi Principis & Domini D. MAXIMILIANI Romanorum Imperatoris semper Augusti in Italia Locum tenentem Generalem, & ad superscripta Mandatarium & Procuratorem specialem. Praesentibus Serenissimo Principe & Domino, Domino VLADISLAVO Hungariae & Bohemiae Rege, & Consiliariis praefatarum trium Majestatum. In quorum fidem & testimonium Serenissimus Dominus Rex Poloniae, & Reverendissimus Dominus Cardinalis Gorcensis suprascripti hos articulos subscripserunt manibus propriis, & sigillis seu signatis consuetis muniri fecerunt, Anno Domini millesimo quingentesimo quinto decimo, die vicesima mensis Maji.

CXLVI.

MAXIMILIANUS Imperator declarat se nolle Magistrum & Ordinem Teutonicum in Prussia subtrahere ab observantia Pactorum cum CASIMIRO Rege Poloniae initorum, debitaque Regibus Poloniae fidelitate, simulque Gedanum & Elbingam ex banno dimittit. Datum in Civitate Viennensi die 22. Mensis Julii, An-

ANNO 1515. Ex Archivo The-
sauri Regni.

MAXIMILIANUS Divina favente Cle-
mentia Electus Romanorum Impe-
rator, semper Augustus, Germaniae,
Hungariae, Dalmatiae &c. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae &c. Comes Palatinus &c. tenore praesentium recognoscimus & profite-
mur, quod cum inter alia, quae Nobis curae cordique sunt, summopere cupiamus vera, sincera atque fraterna unione caeteris Principibus Christianis conjungi, ac quantum in Nobis est, omnes ad Sanctae pacis & concordiae foedera reducere & cohortari: ut tandem concordibus armis & viribus Christianis ferocissime ejusdem nominis hostes debellari & exterminari possent: ut hinc quieti, tranquillitati ac stabilimento universae Religionis ad incrementum & propagationem Christiani nominis consuleretur. Cumque Serenissimus Dominus Rex Poloniae in ea semper voluntate fuerit, ut cum Sacra Imperiali Majestate in optima amicitia & benevolentia fraterna vivat & maneat: Suamque Majestatem tanquam Fratrem majorem & Consanguineum charissimum etiam observet ac veneretur, placuit ergo Majestati nostrae Caesareae, ut res & negotia inter eundem Serenissimum Poloniae Regem et Magistrum Prussiae ac Ordinem suum, in ea forma et modo remaneant, quemadmodum ex-

tant utrinque conscripta, et observaban-
tur ab annis retroactis tempore felicitatis ANNO
memoriae FRIDERICI Imperatoris, et 1515.
Serenissimi Domini Regis KAZIMIRI, nec Magistrum Prussiae ejusque Ordinem subtrahere volumus ab his, quae debent suae Serenitati et Regno Polon. et quae Praedecessores ejus Magistri faciebant, neque auxilium, neque consilium ei praestabimus in damnum et detrimentum suae Serenitatis et Regni sui. Item quod ad Civitatem Gedanensem et Elbingensem attinet, quae haecenus bannis et aliis modis juri Serenissimi Regis et Regni Polon. noxiis gravabantur, Nos ex nunc jam easdem bannis absolvimus, et liberas esse decernimus, ac id ipsum Judicio Camerae nostrae Imperialis literis nostris denuntiabimus. Mandabimusque, ut easdem Civitates a praeteritis bannis absolutos dimittat, et in futurum ex quibuscunque causis ad cujuscunque instantiam nunquam eas audeat bannire, vel quovis modo infestare: nullumque judicium contra easdem Civitates et earum similes a nostra Imperiali Judici Camera deinceps institui et fieri permittemus. Quos duos articulos Nos summa fide promittimus inviolabiliter observare, adimplere et exequi, neque illis quoquo modo contravenire. Harum testimonio Literarum nostrarum, Sigilli nostri Imperialis munitione roboratarum. Datum in Civitate nostra Viennensi die 22. Mensis Julii Anno Domini 1515.

CXLVII.

Kayser MAXIMILIANUS spricht die Inwohner derer Städte Dantzig und Elbingen vom Reichsbann, und andern ihnen vom Kayserlichen Reichs-Kammergericht auferlegten Strafen frey und los, befiehet auch, hinführo gegen solche auf keine Weise mehr gerichtlich zu verfahren. *Gegeben in Wien den 4. August im Jahr 1515.* Aus dem Original.

Wir MAXIMILIANUS von Gottes Gnaden Erwelter Römischer Kayser, zu allen Gezeiten Merer des Reichs, in Germanien, zu Hungern, Dalmatien, Kroatien König, Ertzhertoge zu Burgundien undt Brabant; Wir enbieten den Edlen Erbsamen unseren andechtigen, undt des Reichs lieben getreuen Sigmunden Graffen zu Hochhausen gegenwertigen,
TOM. IV. undt

CXLVII.

MAXIMILIANUS Electus Imperator absolvit Gedanenses & Elbingenses a banno & aliis pœnis Camerae Imperialis, vetatque, ne contra ipsos ullo modo procedatur. Datum Viennæ d. 4. Augusti Anno 1515. *Ex Originali.*

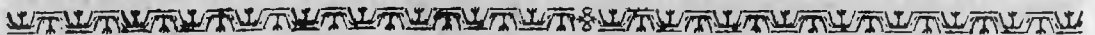
Nos MAXIMILIANUS DEI Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, Hungariae, Dalmatiae Croatiaeque Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae et Brabantiae, Nobili, honesto, nostro devoto et Imperii dilecto fidei Sigismundo Comiti de Hochhausen in praesenti et futuro Caesareae Camerae nostrae Judici, nec non Nobilibus

ANNO 1515. undt einen deren künftigen, unsern Camerichter, undt von den Beystzern unser Käyserlichen Kamersgerichts unser Gnadt undt alles gutt. Edlen Ehrfamen, Andechtigen, undt lieben Getreuen. Wir haben aufs trefflichen Ursachen Uns darzu bewegnet, damit die Burgermeister, Stadt undt Gemein der Stadt Tantzigen undt Elbingen, von unser undt des Heiligen Reichs Acht undt Aberacht, anneben andern Straffen undt . . . . ., darein durch euch erkannt sein, äbsolwired undt entlediget, undt widerumb in unsere undt des Heiligen Reichs Gnadt undt Huldt genohmen werden, Recht undt Gerechtigkeit, so sey vorgehabt, gesetzt, undt darzu gesagt, unser lebenlang nichts wider bey pretendiren zu lassen, undt anzubefehlen euch ernstlich das wir gegen den Gemeinten von Tantzigen undt Elbingen undt andern angeleibten Güttern . . . erst der obbestimten Urteilen oder . . . . ., sondern gantz stil sey. Das an thut Ihr unser ernstliche Meynung. Geben in unser Stadt Wien an dem vierten Tag des Monats Augusti, nach Christi Geburth funfzehen hundert, undt in funfzehenden, unser Reichs des Römischen dem dreysigsten, undt des Hungarischen im sechs undt zwanzigsten Jahr.

Ad Mandatum Domini Imperatoris

ANNO 1515. libus, honestis, devotis et dilectis fidelibus Affessoribus salutem. Per moti gravissimis rationibus decrevimus ac statuimus, tibi que exequendum mandamus, quatenus Consules, Status ac Communitas Civitatis Gedanensis et Elbingensis a nostro Sacrique Imperii tam inferiori quam superiori banno, nec non alijs pœnis, quas per vestram sententiam inciderunt, liberi et soluti sint, ac iterum in nostram Sacrique Imperii gratiam et favorem recipiantur, suisque pristinis juribus, quae prius habuerunt, restituantur. Praeterea promissimus, Nos toto nostro vitae tempore nullas unquam contra ipsos habere praetensiones, serioque mandavimus, ne contra Communitates Gedanensem et Elbingensem, caeteraque eis annexa oppida secundum supra memoratam sententiam ullo modo, sed in silentio procedatur. Quae omnia tibi exequenda committimus. Datum Vienne d. 4. Mensis Augusti Anno Christi 1515. Romani Imperii nostri 30. et Hungarici 26.

Ad Mandatum Domini Imperatoris.

CXLVIII.

1517. *Commissio S. R. Maiestatis in Causa Episcopi Varmiensis ratione Districtus Scharfaw. Lib. Leg. Lit. F. fol. 248.*

SIGISMUNDUS etc. Cum nuper Nobis questus esset Reverendus Pater D. Mauricius Episcopus Varmiensis, quod ipso ob publica terrarum Prussiae negotia in publicis Regni consiliis apud Nos constituto, Proconsules et Consules Gedanenses moderni ipsum districtum Scharfaw, quem una cum Praedecefforibus suis felicis recordationis Fabiano et Luca Episcopis quiete et pacifice eousque possideret, non citatum, nec causa illi intentata, sed praeter juris ordinem, et de facto, duabus villis duntaxat relictis, ausu temerario spoliassent, subditos sibi, tanquam legitimis Dominis, jurare compulissent, et praeterea retia, cymbas, aliamque suppellectilem piscatoriam, una cum captis aliquot sturionibus violenter abstulissent; Nos quosdam ejus causae Judices delegavimus, committentes, ut, cum de spolio hujusmodi sufficienter edocti essent, ipsum Episcopum et Ec-

1517. clesiam ejus in pristinam et integram possessionem ejusdem Districtus, et bonorum adeptorum, cum refusione damnorum et expensarum restituerent. Cum autem, ut idem Nobis exposuit Episcopus, Commissarii praedicti, spolio comperto, ipsum Episcopum et Ecclesiam ejus, per sententiam definitivam ac etiam corporaliter, ad praefatum Districtum Scharfaw restitui et intromitti sub eandem pecuniarum, quibus praefatus Districtus Scharfaw redemptus est, amissionis pœna, auctoritate nostra Regia mandassent, causa injuriarum, damnorum, expensarum, et turbatae publicae pacis, propter ejus magnitudinem ad Nos nostramque cognitionem rejecta, ac deinde pro parte Gedanensium a sententia supradicta ad Nos appellatum, Judices appellationi hujusmodi ea conditione, ut restitutio primarium suum fortiretur effectum, detulissent, dicti Gedanenses, his minime attentis, pristinas violentias et injurias novis subinde cumulando, eundem Dominum Episcopum et Ecclesiam Varmensem de novo spoliarunt, incolis Scharfaw sub gravibus pœnis prohibentes, ne ipsi Domino Episcopo aut ejus Prae-

ANNO 1517. Praefectis, sed sibi Gedanensibus duntaxat obedirent. Adjecit praeterea in quere-la memoratus Dominus Episcopus, quod cum trecentas marcas Pruthenicales per Georgium Rewsz Procontulem Gutstatensem apud Henricum Kromer Civem Gedanensem relictas, et proximo bello confiscatas Praedeessori suo, deinde etiam sibi Regali benignitate donassemus, eamq; aliquoties extradi mandassemus, et Judices propterea delegassemus, coram quibus licet Proconsules et Consules Gedanens. ejusmodi pecuniam a praedicto Henrico Kromer se exegisse, et percepisse judicialiter confessi sint, eam tamen haecenus detineant, et solvere recusent, cum magno praepjudicio, injuria et jactura ipsius Episcopi et ejus Ecclesiae. Qui idcirco Nobis supplicavit, ut ei in praemissis omnibus de remedio juris opportuno auctoritate nostra Regia, quo tandem finalem justitiae administrationem consequi posset, providere dignaremur.

Nos itaque justis ac saepius repetitis supplicationibus praefati Domini Mauriti Episcopi inclinati, Vobis committendum duximus, et praesentibus committimus, firmiter mandantes, et omnino habere volentes, ut, vocatis loco et tempore opportuno Partibus praedictis, causam damnorum, expensarum et injuriarum ad Nos, ut praefertur, remissam, quam dudum commiseramus decidendam, rursus audiat, cognoscatis, et sine ulteriori dilatione decidatis, et indiscussam non relinquatis. Et si praeterea compereritis memoratum D. Episcopum a Commissariis nostris prioribus restitutum, et contra eorum prohibitionem cum poenarum comminatione factam, de novo a Consulatu Gedanensi spoliatum esse, et res per vim ablatas adhuc detineri, ipsum et ejus Ecclesiam in pristinam et integram possessionem ejusdem Districtus Scharfaw, juriumque et pertinentiarum omnium, cum sufficiente damnorum et expensarum refusione ante omnia restituatis, et in corporalem possessionem ejusdem Districtus auctoritate nostra Regia inducatis, seu induci faciatis, indutumque defendatis, ipsumque Consulatam Gedanensem ad rerum violenter ablatarum restitutionem remediis opportunis compellatis, et, ut deinceps a spoliationibus abstinere discant, in poena a Commissariis nostris praefatis decreta condemnentis. Novam etiam poenam amissionis Neringae, quam a Praedeessoribus nostris donatam possident, cujus limitum praetextu hanc molestationem excitasse dicuntur, ipsis auctoritate nostra statuatis. Volumus enim, et decernimus su-

per proprietate dicti Districtus nullam ANNO 1517. judicialem inquisitionem a vobis, aut aliis nostris Commissariis fieri debere, nisi praefato Episcopo ad omnia praedicta, quibus spoliatus est, integre restituto, ac damnorum et expensarum articulo usque ad plenam executionem discussio. Si demum dictus Consulatus Gedanensis super proprietate et jure, seu etiam limitibus dicti Districtus Scharfaw praefato Episcopo et Ecclesiae actionem movere voluerit, seu ipse Episcopus eos super jactitationibus et molestationibus juris et proprietatis hujusmodi impetierit, illam, nec non praedictam trecentarum marcarum causam similiter audiat, utriusque Partis propositiones, allegationes et responsiones, jura, munimenta, probationes et documenta utrinque producta suscipiatis. Testes super praemissis et eorum dependentibus seorsum secundum formam juris diligenter examinetis, et, si opus fuerit, rem, de qua agitur, Partium expensis oculis subjiciatis, et in causis hujusmodi de simplici et plano, sine judiciario strepitu, temerariis litibus, ac frivolis et captiosis dilationibus et appellationibus amputatis, usque ad sententiam definitivam, quam Nobis reservamus, exclusive procedatis, omniaque in scriptis redacta et obsignata ad Nos remittatis, Partibus coram Nobis comparandi, et sententiam nostram definitivam, decretumque executionis audiendi competentem terminum statuentes. Duorum absentia non obstante, pro gratia nostra aliter non facturi.

CLIX.

SIGISMUNDI I. Regis Poloniae Sententia, qua Episcopus Varmiensis in possessionem Districtus Scharfaw restituitur. Datum Cracoviae die S. Augustini Episcopi An. 1517. Lib. Leg. sub Lit. E. fol. 223.

SIGISMUNDUS etc. Magnificis et Generosis: Capitaneo Marienburgensi, ac Joanne Baliński Castellano Gdanensi, ac Terrarum nostrarum Prussiae Thesaurario, aliisque nostris Capitaneis, Praefectis, et Officialibus quibuscunque, praesentibus requirendis, sincere Nobis dilectis, gratiam nostram Regiam. Significamus vobis, quod comparentibus coram Nobis Cracoviae judicialiter in palatio nostro praesidentibus Nuntiis Reverendi in Christo Patris Mauriti Episcopi Varmiensis pro ejus Paternitate agentibus ex una, et Nuntiis Consulatatus et Comuni-

ANN 1517. municatis Civitatis nostrae Gdanensis ex altera partibus, oblata quadam sententia nuper per te praedictum Castellatum, et Generosos: Jacobum Rosnowski, et Melchiorum Glaubicz Advocatum Marienburgensem, Commissarios nostros, pro parte dicti Domini Episcopi, contra ipsos Gedanenses latae, per quam ipsum Dominum Episcopum et ejus Ecclesiam ad realem et pristinam possessionem certae partis Districtus Scharffaw, qua Paternitatem ejus a dictis Gedanensibus temere spoliata esse evidenter compereant, restituendum esse decreverant, ac etiam restituerant. Iphisque Gdanensibus, ne deinceps ipsum Dominum Episcopum in pacifica et quiera ejusdem Districtus possessione perturbarent, seu molestarent, sub certa poena pecuniaria mandaverant, causa damnorum, expensarum et turbatae publicae pacis ad nostrum iudicium remissa, uti in ipsius sententiae literis latius constat, cum praefati nuntii & gestores negotiorum praefatorum Gedanensium affirmassent se a sententia praedicta, tanquam iniqua, legitime appellasse, ac pendente ipsa appellatione, cui etiam reverenter delatum extitit, non sine ipsorum gravamine, Dominum Episcopum praefatum per ipsos Commissarios in possessionem hujusmodi bonorum restitutum esse, quamvis ipsi nihil, quod ad Districtum Scharffaw pertineat, sed quod Civitati Gdanensi, pro ejus bene meritis olim per Praedecessores nostros donatum fuerit, in suum jus & possessionem receperint, petentes a Nobis, ut reprobata sententia praedicta, causam super jure & proprietate illorum bonorum aliquibus nostris Commissariis audiendam & decidendam committeremus. Ex adverso vero praedicti agentes nomine Domini Episcopi Varmiensis replicarunt, quod, quamvis ab adverso a dicta sententia appellatum fuerit, tamen dicti Iudices illi appellationi, quoad articulum spoliis & restitutionis, non detulerunt, sed sententiam ipsam ac mandatum nostrum, ut debebant, exequentes, ipsum Dominum Episcopum & ejus Ecclesiam in realem possessionem bonorum spoliatorum praedictorum, ac omnium pertinentiarum eorum restituerunt, addentes in querela, quod dictus Consulus Gedanensis in contemptum sententiae supraedictae & auctoritatis nostrae, ipsum Dominum Episcopum & ejus Ecclesiam in realem possessionem bonis eisdem, in qua judicialiter restitutus fuerat, vim vi cumulando, de novo spoliavit, eaque de praesenti retinet occupata. Quapropter petie-

ANN 1517. runt a Nobis, ut approbata sententia praedicta, ac revocato spolio denuo temerario ausu facto. Adversarios in poena a Commissariis nostris statuta condemnare, ac ipsum Dominum Episcopum in realem & actuaalem possessionem spoliatorum bonorum iterum restituere, nec non super articulis ad Nos remissis justitiam ei debitam ministrare dignemur. Allegant iniquum esse, ut super principali proprietatis causa, ante spoliatorum restitutionem, ac refusionem damnorum & expensarum propterea factarum, quas ad mille Florenos auri Ungaricales aestimabant, iudicium aliquod instituitur. Et quamvis negent adversarii dicta bona spoliata ad Districtum Scharffaw pertinere, tamen cum super hoc vertatur controvertia, & nomine Scharffaw haecenus a multis annis possessa sint, non licuisse eis propria auctoritate quocumque nomine illa sibi cum vitio spoliis usurpare. Nos igitur auditis his & alijs Partium allegationibus & propositionibus, visaque sententia praedicta una cum ejus processu, ex quo clare constabat, praefatum Consulatam Gedanensem aut ejus Procuratores coram dictis Commissariis ad quaestionem spoliis nihil allegasse, neque contradixisse; considerato quoque, quod neque coram Nobis dicti Nuntii Gdanenses ad impetitionem novi spoliis aliquid negando exceperunt, nisi quod ea pars ad Districtum Scharffaw non pertineret. Habita super his cum nostris Consiliariis matura deliberatione, ac omnibus pro justitia utriusque Partis tultro citroque perpensis, nostram diffinitivam tulimus & pronuntiavimus sententiam. Per quam, Christi nomine invocato, cognovimus & decrevimus, ac cognoscimus, decernimus & declaramus per praesentes, sententiam praedictorum Commissariorum nostrorum in hac causa latam, tanquam justam & legitimam, per Nos approbandam esse, prout eam approbamus & confirmamus, dictumque spoliis post latam eandem sententiam & ejus executionem, per ipsum Consulatam denuo commissum fuisse, & esse temerarium, iniquum & injustum, praefatumque Dominum Episcopum & ejus Ecclesiam ad bonorum spoliatorum hujusmodi, nec non retium, cymbarum, suppelledilis & instrumentorum piscatoriorum ablatorum omnium, realem & actualam possessionem restituendum & reponendum esse, prout restituumus & reponimus, ac restitui cum effectu mandamus. Iterum ipsis Gedanensibus et Consulatui, quo ab amicorum, & vicinorum injuria manus temperare discant, sub tanta pecuniarum summa, pro

ANNO 1517. pro quanta ipse Districtus Scharffaw redemptus est, districtè inhibentes, ne ipsum D. Episcopum in assécutione spoliatorum, possessione hujusmodi quomodolibet impedire, seu eum in illa deinceps temere & de facto inquietare seu perturbare præsumant, usque ad causæ principalis super proprietate bonorum prædictorum legitimam decisionem, cujus cognitionem ipsis Consulibus, si id petierint, facta restitutione prædicta, non negabimus. Causam vero damnorum & expensarum, tam in proximi spoli, quam in hujus postremi deductione factarum & passarum, nec non violatæ publicæ pacis, ac fructuum perceptorum, usque ad petitorii seu principalis causæ cognitionem, reservamus. Quapropter vestris S. ac aliis Officialibus nostris supradictis committimus & mandamus, ut cum pro parte dicti Domini Episcopi præsentibus nostris literis fueritis requisiti, ipsum, seu ejus Procuratorem, ad realem & actualem pristinam possessionem Districtus Scharffaw, ac bonorum & rerum spoliatarum supradictarum auctoritate nostra inducatis & restituatis, aut restitui faciatis, facientes ei per colonos & incolas eorundem obedientiam & subjectionis debitæ fidelitatem præstari, ac ipsum Dominum Episcopum in possessionem hujusmodi inductum defendatis, contradictores auctoritate nostra opportuna coërtione compescendo. Pro gratia nostra aliter non facturi. Datt. Cracoviæ die S. Augustini Episcopi, Anno Domini 1517.

CL.

1519. CAROLUS V. *Imperator hortatur ALBERTUM Magistrum Prussicæ, ut iuramentum fidelitatis Regi Polonicæ præstet. Lib. Leg. Lit. E. fol. 141.*

*Venerabilis Princeps,
Consanguineæ Charissime.*

Cum Nos nutu DEI Optimi Maximi, a quo omnia fiunt, communibus Principum Electorum suffragiis in Regem Romanorum, futurumque Imperatorem electi simus, nostri officii esse duximus, pacem & concordiam Christianorum Principum procurare, quo facilius concordibus armis atque animis expeditio contra Christi nominis hostes suscipi posset. Et cum intelligamus, inter Serenissimum Regem Poloniæ Fratrem nostrum charissimum, & Devotionem tuam super juramento quodam præstando, nonnihil differentiæ adesse, cuperemus plurimum

Tom. IV.

ANNO 1519. hujusmodi discordiam sedari, præsertim cum edocti fuerimus, Cæsaream Majestatem præclarissimæ memoriæ, Dominum atque Avum nostrum colendissimum, ad te quoque super ea re literas dedisse. Quapropter hortamur Devotionem tuam magnopere, ut dicto Serenissimo Fratri nostro debitum, & præsertim quod Prædecessores tui Regibus Poloniæ præstare soliti sunt, etiam præstes, & te ita erga eum exhibeas, ut junctis armis isthic fidei hostibus occurrere, & terrori esse possitis. Et si quid forsan dissidii inter eundem Regem & te adhuc remanserit, daturi sumus operam, cum primum in Germaniam venerimus, quod Deo dante propediem futurum speramus, ut hujusmodi inter vos quæstio amice & pro dignitate utriusque componatur. Quare Nobis pollicemur, ut pro tua, & Fratrum tuorum in Nos observantia, Nobis in hac re satisfacias, quoniam hoc erga Devotionem tuam, universumque istum Ordinem benigne & omni gratitudine recognoſcemus.

CLI.

Idem Præsidentibus Cameræ Imperialis inhibet, ne contra civitates Prussicæ in Judicio Imperiali procedere audeant. Ibidem.

Reverendissime in Christo Pater, Domine Amice charissime, salutem & omnis boni incrementum, ac Venerabiles, Nobiles, Spectabiles, Fideles Nobis dilecti.

Scripterunt ad Nos Oratores Serenissimi Regis Poloniæ circa nonnulla, quæ a Nobis pro Rege suo fieri debeant, præsertim cum Duce Moscoviæ pertractanda, & Magno Magistro Prussicæ perscribenda, ac etiam ne certæ urbes in Prussia Imperiali Judicio vexari debeant, quemadmodum ex incluso Memoriali videre poteritis. Et quoniam eidem Regi in omnibus, quibus possumus, gratificari velimus, scripsimus ipsi Magno Magistro Prussicæ opportune. Sed cum vos melius cognoscatis, quo pacto reliqua pertractanda sint, mittimus ad vos in præsentem Literas Credentiales, in Albo ad eundem Moscoviæ Ducem, quibus, quem volueritis inscribere, & ad præfatum Ducem mittere, poteritis, cum instructionibus & mandatis, quibus illa, quæ petuntur, tractari possint, & debeant. Quamobrem curabitis hanc rem ita fieri, ut in rem nostram, & præfati Serenissimi Regis esse putaveritis, & præsertim juxta formam Tractatum a Cæsarea

Fff

Ma-

ANNO 1519. Majestate præclarissimæ memoriæ Domino atque Avo nostro colendissimo initorum. Quo omnes favores eidem Serenissimo Poloniæ Regi exhibeantur. Reliqua autem in adventum nostrum in Germania postea plenius fieri & expediri poterunt. Quod vero ad urbes in Prussia attinet, vobis committimus, ut nihil in hac re ultra antiquum morem fieri patiamini. Verum quidquid sine præjudicio jurium Imperialium usque in adventum nostrum in Germaniam suspendi poterit, id differri curabitis; nam in omnibus, quibus commode possumus, cuperemus voto & desiderio Serenissimi Regis Poloniæ satisfacere, in eo executuri estis voluntatem nostram.

CLII.

1520. SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ ad LEONEM X. Literæ, in quibus de ALBERTO Magistro in Prussia & Ordine Cruciferorum conqueritur. Datum in Civitate Torunensi d. 21. Augusti. *Ibidem fol. 160.*

Santissime in Christo Pater & Domine, Domine Clementissime.

Post humilem mei, Regni que & Dominorum meorum commendationem, ac oscula pedum beatorum. Superioribus diebus descripsi Vestræ Sanctitati causas, quæ me diu multumque renientem coëgerint ad tuendos subditos & jura Regni mei, arma contra Illustræ D. Magistrum Ordinis Theutonicorum in Prussia sumere, & quæ conditio belli hujus, mea modestia & pietate in rem Christianam fuerit: cum enim dudum conficere illum ac Ordinem ipsum, & quidem parvo negotio potuissim, tractavi illum per hoc omne tempus lenius, quam hostem conveniebat, habita ratione non solum necessitudinis nostræ & illius juventutis, sed etiam Vestræ Sanctitatis, quæ causam illius nescio cur adeo complectendam sibi putat, cum nusquam appareat, Ordinem istum vel meritum esse aliquid de Ecclesia & Religione Christiana, vel unquam in hoc angulo mereri posse, qui ad hoc unum institutus esse videtur, ut ubi ubi sit, misceat & perturbet omnia. Non ignorat Vestra Sanctitas, quomodo se gessit Ordo ipse in Regnis Angliæ & Hispaniæ, & quid illi meritis suis acciderit, quo salutari exemplo, possem quidem per facile insistere, & me Regnumque meum hac molestia & calamitate liberare, nisi esset majoris pensi apud me quies communis status rei Christianæ, & mea exi-

stimatio hætenus illibata, quam id, quod cum motu & excidio alterius consultissimum mihi & Regno meo putarem. Quare Beatissime Pater, cum, ut ante scripti Vestræ Sanctitati, Oratores tam Serenissimi Nepotis mei, Domini Hungariæ & Bohemiæ Regis, quam etiam Principum Germanorum a me rebus infectis discessissent, quod Magister nihil eorum acceptare voluit, quæ ipsis etiam Oratoribus acceptanda videbantur, & ego meum exercitum ejus sedi & loco primario ad moveri fecissem, quo ille consternatus peteret facultatem tuto ad me veniendi, non solum eam illi præbui, sed etiam inducias belli circiter unum mensem cum magno meo dispendio & jactura temporis illi concessi, sperans eum hac mea benignitate ad æquam & honestam concordiam reduci posse. Verum ille veniens ad me, licet excessus sui veniam petierit, conjunctionem indignissimam cum Scismatico, meo & Ecclesiæ Romanæ inimico confessus fuerit, & in summa, licet post multos tractatus, quibus me eo duxit, ut interim subsidia aliqua nancisceretur, ad extremum pollicitus fuerit, se facturum omnia, quæ ex fœderibus & pace perpetua deberet, tamen accepto nuntio de adventu ad se quarundam gentium ex Germania, omnibus in irritum versis discessit, nihil spei mihi relinquens eorum, quæ mihi & Regno meo debet, & quæ ut missa faciam, nec licitum est mihi ullo modo, nec integrum commemorare, & post discessum suum, ut majus incendium belli excitet, ut cœptum suum infestum & indignum perficiat, satagit in scribendo milite, in cogendis undique suppetiis, quæ sibi palam cum in plerisque aliis locis, tum maxime in Germania colliguntur. Quapropter significare volui hanc rem totam Vestræ Sanctitati, ut cognita illius pertinacia & hostilitate in me, cognita item tam longa tollerantia & modestia mea, quam etiam Nuntii ejusdem Sanctitatis Vestræ, ut hic probe sunt experti, ita coram ipsi. clarius referre poterunt, commendatam habere dignetur apud se magis hanc meam & Regni mei causam, & si quid ejusmodi accideret, quod adeo Magister ipse & ejus Ordo sibi struit, & ego profecto non cupio, Vestra Sanctitas boni consulere, & mihi merito adesse debeat. Cui etiam, ut Patri meo Clementissimo, significandum duxi, qua me læticia & consolatione Deus Optimus Maximus inter hanc turbam & molestiam bellicam affecit, quod natus sit mihi commodum Calendis præsentis Mensis Filius optatissimus, quem si Divina Benignitas superstitem esse voluerit,

ANNO 1520. ut vestigiis Majorum suorum insistere possit, futurum spero & observantissimum Sedis Sanctitatis Vestræ, & Christianæ Reipublicæ non vulgare columnen & ornamentum. Quare commendo illum mecum pariter, Regnumque & Dominia mea, Vestram Sanctitatem quam diutissime sanam, sospitem & felicem esse ex corde desidero. Datum in Civitate nostra Thorunenſi XXI. Augusti.

CLIII.

Mandatum CAROLI V. Imperatoris Oratoribus suis datum ad tractandum de pace inter SIGISMUNDUM Regem & ALBERTUM Magistrum. Datum in Civitate Imperiali Colonia die 14. Novembr. An. 1520. *Ex Archivio Regni L. sub Lit. BB. fol. 118.*

CAROLUS Divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiae &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiae &c. Comes Habsburgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Recognoscimus & notum facimus; Cum nostri potissimum officii esse duximus, ut Reipublicæ Christianæ otium & quietem totis viribus procurare debeamus, quo tandem expeditio in Christianæ Fidei hostes communibus armis atque animis commodius suscipi possit, & edocti sumus, crudele bellum inter Serenissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniæ &c. Fratrem & Consanguineum nostrum charissimum ex una, & Venerabilem Magnum Magistrum Prussiæ S. MARIE Ordinis Theutonicorum, Principem & Consanguineum nostrum charissimum ex altera partibus exortum esse, quod Nos pro hoc bello sedando & extinguendo Oratores, Commisarios & Mandatarios nostros fecimus, constituimus, ordinavimus & deputavimus, & tenore præsentium constituimus, facimus & deputamus Nobilem, Honorabilem, Fideles, Devotos Nobis dilectos: Georgium de Rogendorff Baronem in Molenburg, Sebastianum Sperantium Præpositum Brixinensem, ac Joannem Marasch Consiliarios nostros absentes tanquam præsentem, omnes simul vel duos, aut unum eorum in solidum specialiter & expresse nostro nomine vices suas, tam apud Serenissimum Regem Poloniæ &c. quam Magnum Magistrum & alios quoscunque Potentatos & Principes interponentes ad pacem, sive inducias faciendas

inter dictum Regem & Magnum Magistrum, nec non, si opus fuerit, Magnum Dueem Moschorum, & quoscunque alios hujus belli complices, & omnia & singula circa præmissa necessaria & opportuna, dicenda & agenda similiter ad inhibendum Partibus, quatenus de jure possumus, ut arma deponant, & per viam justitiæ causas eorum dirimi patiantur, nec non etiam promittentes assistentiam, auxilium & favorem nostrum, & alia omnia facienda, quæ ipsi pro hujusmodi pace & induciis faciendis facere possemus, si personaliter præsentem essemus, etiam si talia forent, quæ mandatum exigent magis speciale, quam præsentibus est expressum, promittentes in verbo & fide Cæsarea, Nos ratum, gratum & firmum perpetuo habituros omne id, quidquid per præfatos Oratores nostros actum, factum, dictum, gestum, tractatum & promissum fuerit, harum testimonio Literarum sigilli nostri appensione munitarum. Datum in Civitate nostra Imperiali Colonia, die XIV, Mentis Novembris Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo, Regnorum nostrorum Romani secundo, aliorum vero omnium quinto.

CAROLUS.

Ad Mandatum Cæsareæ Catholicæ Majestatis proprium.

CLIV.

Idem SIGISMUNDO Regi significat missos esse ad eum Oratores suos, eumque ad pacem hortatur. Datum Coloniae d. 15. Novembris eod. an. *Judidem. fol. 115.*

CAROLUS Divina favente clementia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem &c. Rex, Archidux Austriæ &c. Serenissimo Principi Domino SIGISMUNDO Regi Poloniæ, Magno Duci Lithvaniæ, Fratri & Consanguineo nostro charissimo salutem, & omnis boni incrementum. Serenissime Princeps, Frater & Consanguinee charissime. Scripsimus jam sæpius Serenitati Vestrae, quam Nobis grave atque molestum esset bellum illud perniciosum, quod inter eandem & Venerabilem ALBERTUM, Magnum Magistrum Prussiæ, Ordinis S. MARIE Theutonicorum, Principem & Consanguineum devotum Nobis dilectum, jam dudum exortum esset, & jam multos dies gereretur, utq; pro debito officii nostri Oratores missuri essemus,

ANNO 1520. mus, qui nomine nostro huic bello sedando tam apud Serenitatem Vestram, quam ipsum Magnum Magistrum & alios vacarent, & ideo mittimus in praesenti ad hunc effectum, una cum Oratoribus Serenissimi Regis Hungariae, Nobilem, Honorabilem, devotum, & fideles Nobis dilectos: Georgium de Rogendorff Baronem in Mollenburg, Sebastianum Sperantium Praepositum Brixinensem, & Joannem Maraschi, Consiliarios & Oratores nostros, quibus commisimus, ut nonnulla Serenitati Vestrae, & praesertim hanc rem congruentiae referre debeant. Quamobrem rogamus eandem Serenitatem Vestram etiam atque etiam, ut dictis Oratoribus nostris in his, quae eidem nomine nostro narrabunt, fidem indubiam, & non secus, atque si praesentes essemus, habere velit, & se in hoc negotio conficiendo eum praestaret, ut universo Orbi palam fiat, Serenitatem Vestram nihil tam unquam desiderasse, quam otium & tranquillitatem Reipublicae Christianae, & arma illa sua potius in Christi fidei hostes convertere voluisse, utque Nos cognoscamus Serenitatem Vestram ad arma deponendam maxime auctoritate & gratia nostra motam esse. Quod erga eandem fraterno amore & benevolentia libenter sumus recognituri. Quam feliciter valere cupimus. Datum in Civitate nostra Imperiali Colonia die XV. Mensis Novemb. An. Domini millesimo quingentesimo vigesimo, Regnorum nostrorum Romani secundo, aliorum vero omnium quinto.

CLV.

Legatio Oratorum Sacrae Caesaricae & Catholicae Majestatis ad SIGISMUNDUM I. Regem de componenda pace cum Magistro & Ordine Cruciferorum in Prussia. Indidem.

Serenissime Rex.

Cum Majestas Caesarea non ignoret, quanto studio & amore Majestas Vestra quondam felicitis memoriae Divum Caesarem MAXIMILIANUM Avum suum colendissimum, ipsamque inelytam Domum Austriae sit profecura, insuper quam solidissimi nexus verae amicitiae, unionis atque affinitatis inter utramque Austriacam & Hungaricam immo & Majestatis Vestrae Domum nuper auctrice Majestate Vestra firmati fuerint, cupiatque sua Caesarea Majestas in hac vera amicitia, fraternitate atque affinitate & cum Majestate Vestra, & cum Serenissi-

ANNO 1520. mo Principe & Domino, Domino LUDOVICO Hungariae & Boemiae Rege Fratres suo charissimo & Majestatis Vestrae Nepote persistere, & si fieri possit, etiam arctioribus vinculis eis conjungi, ob eam rem jam pridem in Civitate Colonienfi cum ejusdem Serenissimi Ungariae Regis Oratoribus, pleno ad hoc mandato instructis Majestas sua Caesarea haec duo matrimonia scilicet inter memoratum Serenissimum Dominum Regem LUDOVICUM, & Serenissimam Dominam MARIAM Majestatis suae Caesareae Sororem, & alterum inter Serenissimum Dominum FERDINANDUM Hispaniarum Infantem, & Archiducem Austriae, Majestatis suae Caesareae Fratrem, & Serenissimam Dominam ANNAM, Majestatis Vestrae Neprem de novo ratificavit, conclusit aeternavit, & illa deinde in oppido Inspruck coram istis Serenissimis Reginis, et praesentibus utrorumque Principum absentium Procuratoribus et Mandatariis in facie et forma Ecclesiae solemnizari procuravit. Quod felix faustumque sit ad perpetuam utriusque Domus, Regnorum, Dominiorum, ac subditorum eandem amicitiam, unionem et tranquillitatem, de quibus omnibus Majestas Caesarea Serenitatem Vestram per nos reddi voluit certiore, nihil ambigens ea omnia Majestati Vestrae fore gratissima, quae alias auctoritate et auspiciis suis feliciter fuissent inchoata.

Audivit praeterea nuper Caesarea Majestas laetissimum istum nuntium de Filio ac Regni Successore Majestati Vestrae ex Serenissima ejus Conthorale nato, quod eo jucundiori animo Majestas sua Caesarea accepit, quo solet ea omnia, quae ex usu et dignitate Majestatis Vestrae cognoscit, ex animo semper desiderare, de qua hac felicissima Prole Majestati Vestrae, Regnis, Dominiis ac subditis suis plurimum congratulatur, operaturque, ac sic Deum Optimum Maximum votis omnibus precatur, ut hanc Prolem diu dignetur conservare incolumem, atque post longaevam Serenitatis Vestrae vitam superstitem, et Regni sibi constituere Successorem ea felicitate, ut dignitatem, splendorem, fortunas, et personales Majestatis Vestrae virtutes nedum aequare, sed et (si modo humanis viribus id datum est) transcendere et superare possit, neque quicquam gravior, aut jucundius Majestati Caesareae obvenire poterit, quam si omnia ex animi sententia Majestati Vestrae contingere intelligat. Nam cum Majestas sua Caesarea rerum ac dignitatis suae Majestatem Vestram apprime studiosam cognoscit, non potest, nisi eam

ANNO
1520.

eam vicissim fraterno illo amore profequi, quem Serenitas Vestra erga se tot signis & argumentis apertissime demonstravit, & præsertim nuper, cum de Majestatis suæ Cæsareæ Electione Imperiali ageretur, ubi Majestatis Vestræ auctoritatem, studium & favorem usque adeo sibi profuisse sensit, ut, quantum a Majestate Vestra amaretur, in hujus rei discrimine & difficultate Majestati Vestræ non ignora, re ipsa tunc palpaverit, de quibus omnibus fraternis erga se studiis & officiis Majestati Vestræ cumulatifimas atque debitas agit gratias, nullo vicissim studio vel officio his, quæ Majestatis Vestræ rerum ac dignitatis incrementa concernunt, defutura, sic etiam Majestatis suæ Cæsareæ gratitudinem fraterna ejus atque promptissima in Serenitatem Vestram studia in omni occasione locupletissime semper testari debebunt.

Præterea non sine gravi animi displicentia & conturbatione Majestas Cæsarea accepit perniciosum istud bellum inter Majestatem Vestram, & Illustrem Principem Magnum Prusiæ Magistrum nuper exortum, cum ob ejus fraternum in Majestatem Vestram amorem, & cujus felicitatem & prosperitatem haud secus atque propriam semper exoptat, tum quod Magno Magistro, sine Principum & totius Nobilitatis Germaniæ offensa, qui illi atque ejus Ordini plurimum sunt affecti, atque ex debito officii sui penitus deesse vix possent, quibus accedit hujus belli immanitas, atque crudelitas inter Christianos Principes, & eos, qui tam arctissimo sanguinis vinculo sunt conjuncti, præcipue detestanda, & hoc magis altero illorum exeunte quasi Ecclesiastico & Religioni addicto, quibuscum eo gravius bellum geritur, quod vix tuto, & absque periculo impugnatur & occupatur, quod semel Deo dicatum, & Ecclesiasticæ Ditioni legitime fuerit adjectum. Nec minus etiam (quod non potestremo loco Majestas Cæsarea pensat) Respublica Christiana ex hoc bello patitur dispendii ac detrimenti. Quippe cum in occulto non sit, quam late hinc Mosci & Thartari, illinc Turcæ & Valachi amplissimam Maj. Vestræ ditionem ambient, ejusque fines contingant, sitibundis faucibus illis perpetuo inhiantes immanissime, atque insatiabiles bestiarum omnibus mortalibus infensi, ac perpetui Christiani nominis hostes, cum quibus quam strenue atque feliciter Majestas Vestra sæpe numero sit congressa, tam potentissimis hostibus sese Regni que sui vires, veluti totius Christiani Orbis antemurale & unicus propugnator, objecerit, eos non sine

TOM. IV.

suorum sanguine fuderit, & parvis copiis, innumeros illorum exercitus Christo ANNO
1520.
Duce prostraverit & profligaverit, tot insignes Majestatis Vestræ victoriæ, non sine ejus celeberrima fama & nomine, atque immortalis gloria, late per universum Orbem sparsæ uberius testantur, talem ac tantum Principem de Republica Christiana optime meritum, a tam honestis & felicibus rerum publicarum studiis atque successibus ad privata atque intestina bella trahi, universorum salutem & commodum privatis contentionibus turbari atque impediri, Christianorum arma, paulo ante hostibus suis formidabilia & perniciofa, nunc inter sese dimicare, & quæ prius in hostem exercebantur, nunc in Fratrem Christianum sævire. Quis non doleat, quis non detestaretur, quis Reipublicæ Christianæ casum in tanto discrimine satis deplorare posset? Arrestis auribus & votis intentus nunc est Tartarus veteris cladis a Majestate Vestra receptæ haud immemor, atque ultionis sitibundus, exitum rei cautius observat Moscus. Expectat hoc idem Turca & Valachus, ut concisis ac debilitatis intestinis inter se bellis Christianorum viribus infusa barbarorum multitudine fractos & invalidos obruant, & majore spe ac minore sui periculo penitus exeindant. Hic bellorum Christianorum tam expectatus finis, hæc illa insignis, pro qua certatur, gloria: hæc tam opima Christianis detracta spolia, paulo post etiam hostibus suis præda futura, quamvis Deus sua misericordia (ut precamur) hæc mala longius abesse faciat, de humanis tamen casibus humano more loqui aliquando præstat. Nec satis probe rebus suis consulunt, qui aridentis fortunæ & potentiæ suæ fiducia freti, ac tutiores sibi visi, cujusvis periculi contemptores adversantis fortunæ impetum, quæ dicto citius subinde mutatur, non formidant, non observant, non late prospiciunt, quod sæpe cum multorum perniciæ bellorum docent eventus, quorum ut initia fervida, & spe victoriæ tumida, ira exitus solent esse varii, & incertissimi. Hæc apud se Majestati Cæsareæ altius pensanti, & perniciem, quæ & privatis & publicis rebus ex hoc bello oriri posset, accuratius animo versanti, visum est, & pro fraterno suo in Majestatem Vestram amore, & qua in Republicam afficitur sollicitudine, postquam nunc Deo aspirante Imperii Coronam & moderationem feliciter suscepisset, nihil amplius temporis prætermittente, sed præsentis malo auctoritate sua interposita occurrere, & ad hujus belli incendia restinguenda omnem curam impen-

G g g

pen-

ANNO 1520. pendere sese debere, ne recens malum longius serpat, & gravior vis belli ingruat, quandoquidem sero adhibita remedia nonnunquam soleant esse difficiliora & minus utilia, voluitque ejus rei causa nos ad Majestatem Vestram proficisci, ut una cum Serenissimi Hungariæ & Bohemiæ Regis Oratoribus etiam ad hunc finem ad Majestatem Vestram destinatis, negotium istud suæ Cæsareæ Majestatis nomine solliciti curaremus, & quantum per Nos fieri posset, Deo annuente, ad tranquillos exitus, & honesta media pacis vel induciarum reduci studeremus. Hortatur igitur eam ob rem Majestas Cæsarea, quo majore studio potest, Serenitatem Vestram, velit suæ Cæsareæ Majestatis & Reipublicæ contemplatione arma deponere, & his tractatibus locum dare, publicumque commodum suo privato anteferre, utcunque etiam justa forte causa ad hoc bellum suscipiendum sibi videatur provocata, plus etenim gloriæ & laudis apud universos sibi pariet, quod veluti Christianissimus Princeps, quod nomen etiam usque nunc immaculatum apud cunctos retinuit, ab his, quæ forte sibi licere existimabat, Reipublicæ amore abstinerit, omnes Majestati Vestræ plurimum debebunt, quod omnium commodis sua posthabuit. Erit quoque istud perpetuum virtutum suarum etiam apud posteros monumentum, quando honestis conditionibus inita cum Magno Magistro pace, ad priora & intermissa bellorum studia contra inimicos fidei revertetur, in quibus arcendis & subigendis plus ad victoriam procul dubio a Deo auxilii, & favoris a Christianis Principibus est habitura. Talis triumphus Majestatem Vestram adhuc manet. Hæc erit victoria Majestate Vestra & tam Christiano Principe digna, quæ non Christianorum, sed eorundem hostium sanguine fuso apud cunctos mortales clara ac celebris habeatur, & a Deo in hac vita felicem Regni moderationem consequatur, & alibi æternis præmiis & perpetua immortalitatis corona donetur. Dabitque Majestas Vestra majorem ac certio rem Majestati Cæsareæ de se spem atque expectationem, quodvis fraternum officium ab ea posse impetrari, quando in hac re, qua nihil optatius nunc habet, honestis ac fraternis votis suis se videbit minime frustratam. Hoc tamen Majestati Vestræ, Principi alioquin & pace & bello clarissimo atque expertissimo, & cui divina quædam insita est prudentia, omniumque virtutum consummata integritas, a Majestate Cæsarea Principe adolescente persuaderi forte supervacaneum videri

ANNO 1520. possit, fraternus tamen amor, & vehemens in Majestatem Vestram studium diutius silere non potuit, atque sollicita in Rempublicam cogitatio Majestatem suam Cæsaream impulit, ut ei consilium daret, a quo accipere & petere deberet, atque ea suaderet, quæ non tam existimaret esse ex Majestatis Vestræ re & dignitate, quam ex totius Reipublicæ Christianæ salute, necessitate & tranquillitate. Ad hæc si, uti Majestas Cæsareæ est firma spes, atque expectatio, Majestas Vestra animum applicare, & fraternis suæ Cæsareæ Majestatis exhortationibus acquiescere voluerit, nunc, aut quocunque alio tempore opportuno, quæ ad præsens negotium spectabunt, juxta commissionem nostram Majestati Vestræ latius declarabimus & exponemus, intellectuque circa hæc Majestatis Vestræ deliberatione, ad Magnum Magistrum Prussiæ Nos recipiemus, pariter huic Majestatis Cæsareæ mandata, voluntatem, & in rescindendo hoc bello desiderium declaraturi, & alia juxta Commissionem nostram acturi, sperantes Excellentiam suam & Majestatis Cæsareæ voluntatem, & honesta media pacis & induciarum nequaquam speratam.

Quantum vero ad nos attinet, etsi cognoscamus hanc rem gravem atque difficillimam ingeniorum nostrorum vires longe excedere, postquam tamen Majestati Cæsareæ nobis hanc Provinciam imponere placuit, eo alacriore animo hanc utcunque gravem suscepimus, quo servitutis nostræ devotionem Majestati Vestræ in hac re ostendere ex animo desideramus, nihil studii & laboris, quantum ingenium nostrum consequi potest, & negotia ipsa admittent, prætermitturi, quo Majestatis Vestræ dignitati & commodo quam maxime consulatur. Deum Optimum Maximum omnibus votis precamur, dignetur huic negotio sua misericordia aspirare, & felicibus auspiciis feliciores tribuere successus & exitus, ut tandem concordibus armis & animis Christiani Principes inter se conveniant, in exterminium & perniciem hostium sui nominis, atque stabilimentum, incrementum & perpetuam tranquillitatem suæ Reipublicæ Christianæ.

Postremo Majestas Cæsarea nuper inter alia cum Serenissimi Hungariæ & Bohemiæ Regis Oratoribus conclusit, ut sua Cæsarea Majestas, & præfatus Serenissimus Rex in Oppido Weid supra Danubium, aut Civitate Augustensi circa medium Quadagesimæ convenire deberent, præsentibus etiam ibidem Serenissimo Domino FERDINANDO Majestatis suæ Cæsareæ

ANNO 1520. reae Fratres, ac Serenissimis Dominis Reginis ad perficienda ea, quae circa haec matrimonia adhuc superesse viderentur, & ad tractanda etiam ea omnia, quae ad bonam amicitiam & unionem inter eos, atque eorum subditos possent stabilienda spectare. Et quamvis Conventus iste nonnisi sub beneplacito praefati Regis LUDOVICI fuerit per Oratores suae Regiae Majestatis conclusus, omnino tamen sperabat, & Majestas Caesarea sibi pollicebatur, Serenissimum Hungariae Regem hunc Conventum libenter amplexurum eo, quod in ejus commodum atque dignitatem non minus, atque propriam Maiestatis suae Caesarea illum proposuisset, & obtulisset. Cumque Maiestas sua Caesarea non minore desiderio teneatur visendae Maiestatis Vestrae, ut eius fraterna praesentia atque dulcissimis colloquiis frui posset. Iccirco si Conventus iste effectum sortietur, & negotium istud pacis vel induciarum, Deo annuente, per nos confectum fuerit, Maiestas sua Caesarea omni studio Maiestatem Vestram hortatur, velit, rebus suis domi compositis, ad hunc Conventum se recipere, & in hoc fraternis Maiestatis suae Caesareae desideriis non obistere, sed sui copiam praebere, atque sponsalitiis Nepotis & Nuptis suae interesse, ut etiam ibidem non solum ea, quae in omnium Maiestatum ac Serenitatum Vestrarum, Regnorum ac subditorum suorum rem, dignitatem atque tranquillitatem spectabunt, inter se tractare, sed & quae ad universae Reipublicae utilitatem & salutem necessaria erunt, deliberare & perpenderé possint, factura est in eo Maiestas Vestra rem Deo acceptam & dignam, Christianae Reipublicae utilem, & Maiestati Caesareae usque adeo gratam, ut gratius aut jucundius in praesentiarum obvenire sibi possit nihil.

CLVI.

LEONIS X. ad CAROLUM V. Imperatorem Breve in eodem negotio. Datum Romae d. 26. Decembr. An. 1520. *Indidem fol. 60.*

Charissime in Christo Fili noster salutem.

Non dubitamus Maiestatem tuam scire, quod atrox & crudele bellum jam pridem inter charissimum in Christo Filium nostrum SIGISMUNDUM Poloniae Regem, Illustrem & dilectum Filium ALBERTUM Marchionem Brandenburgens. Magistrum Hospitalis DOMUS S. MARIAE Theutonicorum in Prussia esse coeperit, pro quo sedando, & penitus extinguendo quantum Nos laboravimus, non solum

ANNO 1520. literis, sed propriis etiam Nuntiis, utrumque eorum pie hortando, monendo & rogando, ut ab armis discedere, ac pro discordiis inter eos exortis via juris, aut amicabile compositionis, non autem de facto procedere vellent, Omnipotentem Deum (cui nota sunt omnia) testem habemus. Ipsaque Maiestas tua alia ex parte conscia Nobis esse potest, ad quam pro huiusmodi bello sedando nonnunquam scripsimus. Meminimus etiam ad inclytæ memoriæ MAXIMILIANUM in Imperatorem electum, Avum tuum patrum, dum in humanis ageret, sapius scripsisse, ut, consideratis periculis & scandalis, quae ab huiusmodi dissensione oriri possent, auctoritatem suam interponere, ac SIGISMUNDUM Regem, & ALBERTUM Magistrum praefatos, amicaliter componere vellet, quod ipsum, si diutius supervixisset, omnino facturum fuisse credimus. Cum nuper autem intellexerimus, inter eosdem bellum praedictum adeo recrudescere coepisse, ac tantos utrinque apparatus fieri, ut inde maximum, ac universae Christianitati perniciosum timeatur incendium, ipsumque ALBERTUM Magistrum complures Germaniae tuae populos foedere sibi conjunxisse, ac magnum exercitum comparasse, eundem vero Serenissimum Regem, qui haecenus Thartarorum bellum magnis laboribus & impensis aegre ac difficulter sustinuit, eorumque, ne in Germaniam & alias Christianorum Provincias irumperent, impetum ac furorem repressit; Nunc, ut eidem ALBERTO Magistro magna & dira in eum molienti resistat, invitum cogi, civitates & loca, quae Thartaris & Moscovitis perpetuis hostibus suis confinia sunt, solido praesidio quasi denuotare, & fere omne virium, & copiarum suarum robur in unum colligere, ut Christianis, a quibus atrociora & magis crudelia, quam ab ipsis infidelibus timet, obstare, ac se Regnumque suum tutari valeat. Vix cogitari, nedum scribi, enarrarique possit, quantum animi dolorem senserimus, & quam gravi cura continue afficimur, considerantes praesertim, ac memoria repetentes, quam gravia & pernicioosa illa scandala fuerint, quae pluribus abhinc annis propter eadem ipsa bella contigerunt, qualia (quod Deus avertat) nostris temporibus, quibus eorundem infidelium & scismaticorum vires & opes plurimum auctae multiplicataeque sunt, acciderunt. Nos itaque animo nostro perpendentes, quid in re hac tanti ponderis & momenti facere Nos oporteat, qui nec in minimis quidem absque nota negligentes esse possumus, ac

ANNO etiam considerantes, quam parum literis
 1520. ac Nuntiis nostris pro pace inter Serenif-
 simum Regem, ac ALBERTUM Magis-
 trum præfatos componenda profecerim-
 us, oculos in Maiestatem tuam direxi-
 mus, quæ tantis malis auxilium & reme-
 dium aliquod afferre potest ac debet,
 quippe quæ S. R. E. Advocatus existit,
 eundemque Serenissimum Regem beni-
 volentia exorare, ALBERTUM vero Ma-
 gistrum auctoritate inclinare ac flectere
 potest, ut bello abstineant, & si quas
 inter se controversias vel differentias ha-
 beant, eas Nobis, qui æqua lance om-
 nibus ministramus, moderandas remit-
 tant. Debet & Maiestas tua illud atten-
 te considerare, quod si dictum bellum
 curabit extinguendum, omnium Christi
 fidelium paci & quieti consulat, provi-
 debitque, ne mali contagio in Christia-
 norum Provincias serpere vagarique pos-
 sit. Deinde prædictum SIGISMUNDUM
 Regem, pacis erga Christianos cupidum,
 maximo beneficio sibi in perpetuum de-
 vinciet, eique causam dabit, ut relicto
 bello, quod invitus contra Christianos
 agere, vel potius a se Regnoque suo de-
 fendere ac propulsare cogitur, vires &
 arma sua contra Thartaros & alios infi-
 deles ac scismaticos convertat, eosque,
 ne in Christianos impetum faciant, stre-
 nue prohibeat, & sic Principum Chri-
 stianorum tutelam ac defensionem propriis
 laboribus, impensis atque periculis suis,
 ut hætenus fecit, libere vacare poterit.
 Quare Maiestatem tuam hortamur, at-
 que paterna charitate requirimus, ut,
 cum opus hoc pacis inter Serenissimum
 Regem & ALBERTUM Magistrum præfa-
 tos componenda sit adeo pium, lauda-
 bile & honestum, eidemque Majestati
 tuæ ac universæ Christianitati utile ac ne-
 cessarium, ei totis viribus incumbere velit,
 ac Oratores suos ad utrumque illorum mit-
 tere, qui una cum nostro ac aliorum Re-
 gum ac Principum Nuntiis & Oratori-
 bus ibidem existentibus, eos ipsos ad ar-
 ma deponendum, ac pacifice, ut fide-
 les Christianos decet, inter se degendum
 inducant. Datt. Romæ XXVI. Decemb.
 MDXX.

CLVII.

1521. *Articuli inter Majestatem Regiam
 Poloniae, & Dominos Oratores
 tam Cesareæ Majestatis, quam
 Serenissimi Domini Hungariæ,
 & Bohemiæ Regis in negotio
 conficiendæ pacis cum Magistro
 & ejus Ordine acti & conclusi.*

Die penultima Februarii Anno ANNO
 1521. *Lib. 26. n. 26. fol. 99.* 1521.

In primis Maiestas Regia habita ratione
 Cesareæ Majestatis, & Serenissimi Do-
 mini Hungariæ & Bohemiæ Regis, ac
 rei Christianæ, nec non etiam utriusque
 illius Majestatis tam insignium Oratorum,
 qui tractandæ pacis causa huc ad se ve-
 nerunt, & pro illa conficienda nomine
 Principum suorum omni cura & studio
 apud ejus Majestatem egerunt, consen-
 tire dignata est Maiestas sua in concordia
 & conditionibus pacis perpetuæ dudum
 factæ consistere, mediantibus tribus in-
 fra scriptis articulis.

Videlicet, ut conditio de recipiendis
 ad Ordinem Polonis tollatur, ipseque
 Ordo non sit obligatus alios quam Germa-
 nos ad possessionem suam recipere.

Ut Dominus Magister, & ejus Ordo
 non sit deinceps astrictus Regibus, &
 Regno Poloniæ subsidium facere adver-
 sus Romanorum Imperatores, Sacrum Ro-
 manum Imperium, & alios Christianos
 Reges & Principes, sed duntaxat con-
 tra infideles, vicissimque ipse, Successo-
 res & ejus Ordo adversus Reges & Re-
 gnum Poloniæ, neque Romanis Impe-
 ratoribus, Sacroque Romano Imperio,
 ac aliis Regibus & Principibus Christia-
 nis, hostibusque Sacræ Romanæ Eccle-
 siæ, nec cuivis alteri inimico Regum &
 Regni Poloniæ occulte vel manifeste, via
 juris vel facti, consilio vel auxilio, in
 quantum Magister ex Terris Prussiæ ad-
 esse debet.

Quia vero Magister & Ordo suus per
 bellum modernum gravem honorum suo-
 rum jacturam subiit, quo videtur minus
 sufficiens ad subsidium ferendum Ma-
 jestati Regiæ, bellum assidue cum infideli-
 bus agenti, obtulit se Majestas sua se præ-
 finituram tempus ipsi Domino Magistro
 & ejus Ordini, quod videbitur congru-
 um, intra quod non erit obligatus, etiam
 adversus infideles eius Majestati & Regno
 suo ullum ferre subsidium.

Item quod attinet ad captivos, arces
 & oppida, quæ sub hoc moderno bello
 sunt ex utraque parte intercepta, Ma-
 jestas sua quando Dominum Magistrum co-
 gnoscet a cæpto suo hostili desistere, &
 se Majestati suæ reconciliari velle, præ-
 stito eius Majestati debito suo, dignabi-
 tur eius Majestas se ita illi benignam &
 tractabilem in his & aliis omnibus exhi-
 bere, ut magis fieri poterit, & ut ipsi-
 met Domini Oratores probabunt.

CLVIII.

CLVIII.

ANNO
1521.

Summarium Relationis Dominorum Oratorum Sacræ Cæsareæ Maiestatis & Serenissimi Hungariæ Regis factæ coram Maiestate Regia de his, quæ cum Illustri Domino Magno Magistro egerunt. Indid.

In primis Domini Oratores Illustri Domino Magno Magistro declararunt, Majestatem Regiam (sicuti eis aperuerat) nihil ab Excellentia sua exegisse, nec adhuc requirere, nisi ut iuramentum, quod circa pacem perpetuam Majestati suæ, & Regno Poloniæ facere teneretur, præstaret, quod si Excellentia sua, sicuti et Antecessores sui fecissent, præstare velit, Majestatem Regiam velle eam omni benignitate amplecti, & in cæteris, quæ in præsentis bello emerferunt, cum illa facile concordare.

Ad quod Excellentia sua respondit, se iuramentum istud juxta pacem perpetuam, salvo honore & conscientia sua, nequaquam præstare posse, eo, quod Antecessores sui ad hujusmodi pacem in eundam vi fuissent compulsi, in maximum præjudicium & jacturam Ordinis sui contra quandam aliam pacem perpetuam, prius in Breſcie de consensu Sanctæ Sedis Apostolicæ conclusam, quodque pax illa facta fuisset in grave præjudicium auctoritatis Cæsareæ Majestatis, & Sacri Romani Imperii, ac Sedis Apostolicæ, cui Ordo ejus immediate esset subiectus, & a qua alias, ne iuramentum istud præstaret, fuisset prohibitus, & postremo in perpetuam divulsionem Ordinis a natione germanica; & præsertim cum Illustr. felicis memoriæ FRIDERICUS Dux Saxonix Antecessor suus iuramentum istud non fecisset, neque ad hæc a Majestate sua, neque ab Antecessoribus suis compulsus fuisset, sperans Majestatem Regiam pari erga se usuram fuisse clementia.

Deinde DD. Oratores Excellentix suæ proposuerunt moderationem juramenti, & aliquorum articulorum veteris pacis, adhortantes illam efficacius, ut saltem ad ista inclinaretur. Ad quæ Excellentia sua respondit, sibi quidem articulos moderatos non displicere, tamen his sibi & Ordini suo nequaquam esse satisfactum & consultum, eo, quod per pacem perpetuam tot loca fuissent Ordini suo adempta, & nunc per præsens bellum tanta damna illata, & Ordo ad eam devenisset exiguitatem, ut non solum in longissimo tempore, sicut juxta unum ex arti-

TOM. IV.

culis modificatis teneretur, Majestati Regiæ nullum auxilium contra infideles præstare, sed neque Professioni & Institutioni Ordinis sui satisfacere, videlicet contra infideles pugnare, imo vix statum suum decenter manutenere possit.

Si autem Majestas Regia de sua clementia contentaretur, ut, quæ Ordini fuissent adempta, ad illum redirent, tunc Excellentia sua Majestatem Regiam non solum potenti auxilio contra quoscunque infideles adjuvare, sed & Professioni & Institutioni Ordinis sui (quod maxime cupiebat) satisfacere, puta contra infideles pugnare, & Religionem Christianam propagare & tueri posset, quemadmodum Antecessores sui strenue ac laudabiliter alias fecissent.

Et quia in tali casu Excellentia sua tam circa ferendum auxilium Majestati Regiæ contra quoscunque infideles, quam circa omnia alia, quæ ad veram, perpetuam ac stabilem pacem, bonamque vicinitatem inter Majest. Regiam & se faciendam pertinere viderentur, ea omnia præstare, & ad illa se submittere vellet, quæcunque per Majestatem Cæsaream, & Serenissimum Hungariæ & Boëmiæ Regem, aut illorum Oratores sibi & Ordini suo possent imponi.

Ut autem Domini Oratores nihil intentatum relinquerent, & tempus sine fructu perderent, si forte Majestas Regia hanc viam præfatam amplecti noller.

Ultimo loco, juxta mandata Principum suorum, Illustri D. Magno Magistro proposuerunt, Excellentiam suam exhortati fuerunt, ut saltem inducias ad certum tempus cum Majestate Regia servandas firmaret, & in Majestatem Cæsaream, & Serenissimum Hungariæ Regem, tanquam in arbitros, consentiret & compromitteret, ut hæc Majestates has differentias inter Majestatem Regiam & se versatas amicabiliter componere, aut, si fieri non posset, infra tempus induciarum, justitia mediante, decidere possent. Cui medio Excellentia sua ad multam Dominorum Oratorum exhortationem tandem consentit, & dummodo a Majestate Regia etiam suscipiatur, ad hoc Compromissum faciendum se obtulit, rogando, ut Domini Oratores apud Regiam Celsitudinem omni studio laborare & efficere velint, ut Majestas sua unam ex istis viis amplecti dignaretur.

Quocirca Domini Oratores mentem Regiam nomine Principum suorum cum omni instantia, ut sæpe alias rogarunt, & in personis suis eidem humiliter supplicarunt, ut Majestas sua, considerata hujus belli pernicie, & Reipublicæ

Hh h

Chri.

ANNO Christianæ salute dignaretur, ad tantorum Principum gratificationem animum suum ad unam istarum viarum amplectendam clementer accommodare. Quod si in illis aliquam difficultatem, & se quovis modo gravatum sentiret, Domini Oratores se obrulerunt omni fide ac studio laboraturos, ut hujusmodi difficultates tollerentur, & omnia, quantum fieri posset, concordarentur.

Postremo Domini Oratores retulerunt, Illustrem Dominum Magnum Magistrum velle acceptare armorum suspensionem, sive inducias ad tempus præsentis tractatus duraturas ea lege, ut contra oppida & arces nihil hostiliter intentaretur, & ab incendiis abstinere utrinque. Quærere tamen victualia utriq; Parti permitteretur, sicuti etiam in prioribus induciis permissum fuisset. Et quia Domini Oratores incertum habuerunt, si Majestas Regia ad hoc esset inclinatura, istud tandem apud Dominum Magnum Magistrum effecerunt, quod Excellentia sua Capitaneis suis scripserit, ut nihil de facto contra arces & oppida Majestatis Regiæ tentarent, neque igne quicquam devastarent. Quærere tamen victualia illis liberum esset usque ad aliquam suam commisionem, dummodo tamen etiam a subditis Majestatis Regiæ sic fiat. Quare etiam Domini Oratores apud Majestatem Regiam circa hoc institerunt, ut Majestas sua vel præfatis modis inducias sanciret, vel saltem simili modo ad Capitaneos suos scribere dignaretur.

Serenissima Majestas Regia Polonica ad instantiam Summi Pontificis, Sacræ Cæsareæ & Catholicæ Majestatis, ac Serenissimi Domini Hungariæ & Boëmiciæ &c. Regis, tanquam Fratrum suorum, & ob salutem Reipublicæ Christianæ contenta est arma deponere, & cum Illustrissimo Domino Magno Magistro inducias & pacem inire infra scriptis modis.

Primo quod inter Majestatem Regiam, & præfatum Dominum Magistrum, eorumque, cujusunque status & præminentia, etiam Ducalis, Ecclesiasticos & sæculares subditos fiant induciæ quatuor annorum se continue sequentium, a prima Dominica post Festum Paschæ proxime nunc instante, ita, quod intra hoc tempus quadriennii ab omni hostilitate & via facti, ac quorumvis insidiarum utrinque abstinenceatur. Quodque

etiam inter hoc tempus quadriennii nulla Partium in suis locis & ditionibus homines, furta, latrocinia, aut prædationes publice vel occulte committentes fovere, aut foveri etiam publice vel occulte permittere debebit in damnum alterius Partis.

Secundo, quod Majestas sua, interveniente Nuntio & Oratore Sanctissimi Domini nostri Papæ, consentit in Sacram Cæsaream Majestatem, vel loco & in absentia suæ Cæsareæ Majestatis in Serenissimum Dominum Regem FERDINANDUM, & Serenissimum Dominum Hungariæ et Boëmiciæ Regem in hunc effectum, quod sua Majestas Regia Poloniæ quoad juramentum & debitum, quod Dominus Magister cum suo Ordine, juxta continentiam pacis perpetuæ, Majestati suæ & Regno Poloniæ facere recusat, contentatur ferre cognitionem præfatarum Majestatum cum adjunctis Cæsareæ Celsitudini Reverendissimo D. Cardinali Salzburgenfi, & illustrissimo Domino Duce GEORGIO Saxoniciæ, & pariter adjunctis Serenissimo Domino Hungariæ & Bohemiciæ Regi Reverendissimis Dominis: Cardinali Strigonenfi & Episcopo Quinque Ecclesiarum, quam cognitionem Majestas sua Regia præfatis Majestatibus plenarie & inviolabiliter defert, & quam facere & pronuntiare debebunt ante lapsum terminum supra scriptarum induciarum, loco & tempore eis opportuno.

Si autem unus ex superscriptis Cæsareæ Majestati adjunctis (quod Deus avertat) ex humanis decederet, Majestas Cæsareæ, aut Serenissimus Dominus Frater suus, una cum alio adjuncto de consensu Illustris Domini Magistri alium in defuncti locum substituere valeat; similiter si ex adjunctis Serenissimi Domini Hungariæ & Boëmiciæ Regis unus e vivis excederet, poterit Majestas sua Regia de consensu Regiæ Majestatis Poloniciæ etiam alium in locum demortui deputare.

Item tertio, quod milites mercenarii Parte ex utraq; quibus locis & itineribus ingressi sunt in Prussiam, per eadem loca et itinera discedere debent hinc ad Dominicam Jubilate proximam, hoc est intra spatium trium septimanarum a Festo Paschæ proximo, sine alicujus Partis damno.

Item quarto, quod spectat ad castra & oppida ab utraque Parte intercepta, & damna etiam perpeffa, Majestas Regia potest ferre, ut prædicti Arbitratores etiam desuper decernant.

Item

ANNO 1521. Item quinto, quod captivi utrinque absque aliquo onere debeant esse liberi ex nunc jam.

Item sexto, quod utraque Pars deinceps simul pacifice vivere, & praedictum Decretum Arbitratorum finaliter expectare, & secundum hoc se servare debet.

Postremo, ut praemissa omnia per auctoritatem ad hoc negotium congruentem ita firmentur, quod in futurum nulla eventuum novitate irritarentur. Summus Pontifex istis Reverendissimis duobus Dominis Cardinalibus committere dignabitur, quatenus nomine Sanctitatis suae inter istos Principes concordiam istam tractantes diligentiam adhibeant, sicque concordent, ut concordia integre feret, utque ipsi duo Domini Cardinales, & in eventum mortis alterius eorum, alter vivens cum illo, qui in demortui locum esset delectus, confirmet concordata, & decernant auctoritate Apostolica perpetuo duratura, adjiciendo comminationem poenarum & censurarum sic, ut ipsis duobus Dominis Cardinalibus videbitur.

ZACHARIAS *Episcopus Gardien-
sis, Sanctissimi Domini
nostri Papae specialis
Nuntius & Orator ad
concordiam inter supra-
scriptos Principes pertra-
ctandam. mppr.*

SEBASTIANUS SPERANTIUS
*Brixensis Praepositus, S.
Caesareae & Catholicae
Majestatis ad supra di-
cta agenda Orator. ma-
nu propria.*

FREDERICUS *Dux Ligni-
ensis. mppr.*

AMBROSIUS SARKAN *de
ANSHASA. mppr.*

Actum Thorunii 22. Martii Anno Domini MDXXI.

CLIX.

Litterae Universales post suspensionem armorum restitutam ad Capitaneos & caeteros incolas Terrarum Prussiae, ut denuntient inducias & armorum suspensionem inter Regiam Majestatem & Magistrum Prussiae. Indid.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiae, Prussiaeq; &c. Dominus et Haeres. Universis & singulis Capitaneis & Praefectis

gentium nostrarum equestrium & pedestrium, & caeteris subditis nostris in Terris Prussiae existentibus fidelibus nostris dilectis gratiam nostram. Manifestum vobis facimus, quia nulla suspensio armorum & induciae factae sunt inter Nos, & Dominum Magistrum ac suum Ordinem, excepto, quod Domini Oratores tam Sacrae Caesareae Majestatis, quam Serenissimi Domini Hungariae & Bohemiae &c. Regis, nuper ab ipso Domino Magistro ex Risenberg redeuntes, a Nobis obtinuerunt, ut saltem utrinque ab omni hostili & violenta invasione, Civitatum & Castrorum oppugnatione, expugnatione, interceptione, & quibuslibet stratagematibus, captione eorundem castrorum, civitatum, oppidorum & villarum, praediorum & possessionum conflagratione, & quibusvis incendiis temperaretur: Narrantes & Nos asscurantes, quod similiter Dominus Magister jam fecit, & literis Capitaneis demandavit. Quare vobis mandamus & committimus praesentibus, ut deinceps ad ulteriorem nostram doctrinam ab hujusmodi hostili & violenta invasione civitatum, oppidorum & castrorum oppugnatione, expugnatione, interceptione, ac quibusvis stratagematibus, captione eorundem castrorum, civitatum & oppidorum, & villarum conflagratione, & quibusvis incendiis temperetis, & abstineatis usque ad aliam nostram informationem. Tamen nihilominus habeatis vos in bona provisione & ita in praecinctu, & parati maneatis, ut, si adversa Pars in terras & subditos nostros aliquid hostilis moliri curaret, id vos etiam in potestate habeatis. Si vero adversa Pars se ab hujusmodi actione abstineret, extunc vos etiam sitis quieti, et aliter facere non ausuri pro gratia nostra. Datum Thorunii Feria tertia proxima post Dominicam Palmaram, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo, Regni vero nostri quinto decimo.

Ad Mandatum Sacrae Regiae Majestatis propr.

CLX.

Oratores Sacrae Caesareae, & Regiae Hungariae ac Bohemicae Majestatis testantur se impetrasse a SIGISMUNDO I. Rege Poloniae suspensionem armorum contra Magistrum Ordinis Teutonici. Indidem.

Nos Caesareae et Catholicae Majestatis Domini mei Clementissimi Oratores;

ANNOS 1521. **Georgius Baro de Rogendorf et Melenburg, Sebastianus Sperancius Ecclesiae Brixensis summus Praepositus etc.** Et Nos **GEORGIUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, Stetinensis, Pomeraniae, Caschubarum ac Sobanorum Dominus, Burgrabius Nurimberg, Rugiaeq; Princeps, FREDERICUS eadem Gratia Dominus Legnicensis et Brigenfis, Supremus inferioris Sleziae Capitaneus, Ambrosius Scharkan de Akofchaza, liber Dominus de Ormod et Comes Zaladiensis, Serenissimi Principis Hungariae et Bohemiae etc. Regis, Domini et Avunculi, et Domini gratiosissimi, etiam ad praesens Oratores, tenore praesentium notum facimus universis.** Quod cum Nos a Sacra Caesarea et Catholica Maiestate, et a Serenissimo Principe Domino, Domino **Lodovico Hungariae et Bohemiae etc. Rege, Dominis nostris clementissimis et observandissimis, ad Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lituaniae, Russiae, Prussiaeque Dominum et Haerodem, Dominum nostrum observandissimum, et Consanguineum charissimum, et ad Illustr. Principem et Dominum ALBERTUM Prussiae, et Ordinis Beatae MARIAE Virginis Theutonicorum Magnum Magistrum, Marchionem Brandeburgensem etc. Dominum nostrum observandissimum, Fratrem et Affinem nostrum charissimum esse destinati, ut bella, discordias ac differentias inter praefatas Partes ad praesens versantes honestis mediis componi, eosque ad tranquillitatem reduci omni studio curare deberemus, ut tanto commodius huiusmodi tractui concordiae insistere possemus, ab eodem Serenissimo Rege Poloniae postulavimus, ut in armorum suspensionem, sive inducias, donec actiones nostrae durarent, erga praefatum Illustr. Dominum Magnum Magistrum consentire dignaretur. Quod Serenitas sua intuitu Principum nostrorum Sacrae Caesareae Majestatis, et Serenissimi Hungariae et Bohemiae Regis benigne annuit, atque huiusmodi inducias, sive armorum suspensionem (ea lege, ut itidem Illustris Dominus Magnus Magister illas erga Serenitatem suam, terras ac gentes suas fervet) nobiscum in hanc, quae sequitur, formam conclusit, videlicet:**

Quod induciae istae et armorum suspensio incipiant a Feria quarta proxima post Festum S. Matthiae Apostoli nunc instans, et durare debebunt continuo ad Dominicam Palmarum proxime venturam exclusive, intra quod tempus induciarum nihil prorsus hostile ex utraque

Parte agatur. Item ut civitates utriusque Partis in nullo commercium inter se habeant, ut arces et oppida uniuscuiusque Partis non provideantur commeatu, nisi ex terris et solo suo, quod quaeque Pars tenet, si autem temerarie, aut casu, unius Partis subditus terras, seu loca alterius Partis terra vel mari ingrederetur, commeatum ad illas inferre, aut aliquid in alterius Partis detrimentum moliretur, quod tamen ambae Partes, ne fiat, pro viribus prohibere debebunt, non censentur propter temeritatem unius privatae personae haec publica armorum suspensio sive induciae esse violatae, et haberi pro ruptis aut violatis, sed debent huiusmodi transgressores digna animadversione puniri, juxta qualitatem demeriti ad cognitionem atque arbitrium nostrorum Oratorum supra nominatorum. Ubi vero post discessum nostrum ad notitiam alterius Partis veniret, quod aliquis temere contra supra scriptas conditiones excessisset, talem temerarium unaquaeque Pars ad requisitionem et delationem alterius juxta culpae exigentiam punire debet. Postremo ut homines utriusque Partis, si qui in campo sunt, mox in principio induciarum ad arces et oppida sua deducantur, et ubi a principio collocati fuerint, illic ad finem induciarum permaneant. Et quia etiam a praenominato Domino Serenissimo Poloniae Rege postulavimus, ut Salvum Conductum Illustri Domino Magistro, et vivum testimonium veniendi in Prubuti, alias Rizenburg dare dignaretur, Serenitas sua eidem Magistro concessit Salvum Conductum specialibus literis ad hunc locum Rizenburg veniendi, et pro vivo testimonio illi Generosum Martinum Zborowski Capitaneum Odolanoviensem Aulicum suum dedit, qui tamen Illustrem Dominationem suam in Morang expectabit, et illic excipiet, et usque in Prubuti conducat. Ut autem Generosus Jacobus Sanczygnyowski Regius Campiductor, et aliarum copiarum suae Majestatis Praefecti has ipsas inducias et armorum suspensionem observent. Debet Illustris Dominus Magister, in quantum has inducias acceptaverit, similes literas publicas sub titulo et sigillo suis, in manus praefati Jacobi Sanczygnyowski celerime mittere, de quibus ipse sine mora aliis copiarum Praefectis et subditis Regiis significabit, et inducias ab ipsa Feria quarta proxima post Festum S. Mathiae Apostoli observare ordinabit. In quorum omnium etc. Acta sunt haec in Civitate Thorunensi Feria sexta ante Dominicam Invocavit 1521.

CLXI.

ANNO
1521.

SIGISMUNDI I. Regis literæ suspensionis armorum & induciarum ALBERTO Magistro Ordinis Teutonici a Feria quarta post Festum S. Mathiæ Apostoli ad Domin. Palm. exclusive concessarum. Datum Thorunii Feria quarta ante Dominicam *Inuocabit*, Anno 1521. *Lib. 26. sub Lit. BB. fol. 64.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Russiæ, Prussiaeque etc. Dominus et Haeres. Manifestum facimus per praesentes universis et singulis. Quia postulantibus a Nobis DD. Oratoribus S. Caesareae Majestatis et Seren. D. Hung. et Bohemiae Regis, nunc apud Nos existentibus, suspensionem armorum et induciarum erga illustrem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Magistrum Ordinis Theutonicorum S. MARIE in Prussia, et terras suas fecimus et dedimus, facimus et damus praesentibus ea lege, ut ibidem Dominus Magister illas pariter seruet erga Nos, et gentes atque terras nostras. Quae quidem induciae et suspensio armorum incipient a Feria quarta proxima post Festum Sancti Mathiæ Apostoli nunc instans, et durabit continue ad Dominicam Palmarum proxime venturam exclusive, intra quod tempus induciarum nihil prorsus hostile ex utraque Parte agatur.

Item ut civitates utriusque Partis in nullo inter se commercium habeant, ut arces et oppida uniuscuiusque Partis non provideantur commeatu, nisi ex terris et solo suo, quod quaeque Pars tenet; si autem temere aut casu unius Partis subditus terras seu loca alterius Partis terra vel mari ingrederetur, commeatum ad illas inferret, aut aliquid in alterius Partis detrimentum moliretur, quod tamen ambae Partes, ne fiat, pro viribus prohibere debent, non censeatur propter temeritatem unius privatae personae haec publica armorum suspensio sive induciae esse violatae, aut pro ruptis et violatis haberi, sed debent huiusmodi transgressores digna animadversione puniri, iuxta qualitatem demeriti, cognitionem atque arbitrium Illustrium Dominorum Oratorum tam Sacrae Caesareae et Catholicae Majestatis, quam Serenissimi D. Hungariae et Bohemiae Regis; ubi vero post abitum Dominorum Oratorum ad notitiam alterius Partis veniret, quod aliquis

TOM. IV.

temere contra supra scriptas condiciones ANNO excessisset, talem temerarium subditum nostrum Nos ad delationem Domini Magistri juxta culpae exigentiam puniri faciemus. Et similiter Dominus Magister ad requisitionem nostram hunc, qui delatus fuerit praemissis contravenisse, puniet.

1521.

Postremo, ut homines utriusque Partis, si qui in campo sunt, mox in principio induciarum ad arces et oppida sua deducantur, et ubi a principio collocati fuerint, illic ad finem induciarum permaneant. Et quia iidem Domini Oratores obtinuerunt a Nobis, ut Salvum Conductum D. Magistro, et vivum testimonium in Prubuthi, alias Rezensburg, daremus, ideo consensimus ipso Domino Magistro specialibus literis Salvum Conductum in Prubuthi veniendi, ac pro vivo testimonio illi Generosum Martinum Zborowski Capiraneum Odolanoviensem Aulicum nostrum dedimus, qui tamen suam Illustritatem in Morang expectabit, et illic excipiet, et usque ad Prubuthi conductet. Ut autem Generosus Jacobus Sanczygniewski Campiductor noster, et aliarum copiarum nostrarum Praefectus has ipsas inducias et suspensionem armorum observent, debet Dominus Magister similes literas publicas sub titulo et sigillo suo in manus praedicti Jacobi Sanczygniewski celerrime mittere, de quibus ipse sine mora aliis copiarum Praefectis subditis nostris significabit, et inducias ab ipsa Feria quarta post Festum S. Mathiæ observare ordinentur. His supra scriptis conditionibus Nos promittimus et pollicemur inducias suspensionemque armorum erga praedictum Dominum Magistrum et terras suas tenere et observare, quibus in fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est impressum. Actum et datum in Civitate nostra Thorunensi Feria sexta ante Dominicam *Inuocabit* proxima, Anno Domini MDXXI.

CLXII.

Ejusdem Salvus Conductus ALBERTO Magistro Ordinis Teutonici datus. Indidem fol. 66.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Russiæ, Prussiaeque etc. Dominus et Haeres. Manifestum facimus tenore praesentium quibus expedit universis. Quia postulantibus a Nobis Dominis Oratoribus Sacrae Caesareae et Catholicae Majestatis, et Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae etc. Regis, nunc apud Nos existentibus, ut Salvum Conductum no-

I i

strum

ANNO
1521.

strum Regium Illustri et Venerabili Domino ALBERTO Marchioni Brandenburgensi, Ordinis Theutonicorum in Prussia Magistro Generali concederemus veniendi ad arcem et oppidum Prubuti, alias Rizemberg, ubi commodius cum illo tractare possent. Nos postulationibus eorundem dictorum Oratorum annuentes Salvum Conductum nostrum Regium Christianum, et perfectam securitatem supra nominato Illustri Domino ALBERTO Magistro in Prussia, cum ducentis equis et totidem personis humanis ad arcem et oppidum praedictum Rizemberg veniendi, et illic standi, morandi, negotia, quae ad pacem sunt, tractandi et disponendi, quibus dispositis vel indispositis libere ad propria redeundi, salvis rebus et personis suis, a Feria quarta proxima post Festum Sancti Mathiae Apostoli nunc instans ad Dominicam Palmarum proxime venturam exclusive, de certa scientia et voluntate nostra dandum et concedendum duximus, damusque et concedimus praesentibus promittentes verbo nostro Regio, hunc Salvum Conductum et securitatem firmiter et inviolabiliter tenere et observare. In cujus rei testimonium sigillum nostrum praesentibus est impressum. Datum in Civitate nostra Thorunensi Feria sexta proxima ante Dominicam. *Invocabit*, Anno Domini 1521.

CLXIII.

Mandatum Magistri Ordinis Teutonicum Nuntius suis datum ad tractandam pacem cum Regia Majestate Polonica. Datum Viesemburgi d. 19. Martii An. 1521. Indid. fol. 121.

ALBERTUS Dei Gratia Ordinis Theutonicorum B. MARIE Virginis Magister Generalis, Marchio Brandenburgensis, Stetinensis, Pomeraniae, Caschuborum et Sclavorum Dux, Princeps Rugensis etc. Manifestum facimus per praesentes literas nostras universis et singulis, praesentibus et futuris, cujuscunque status, ordinis, praecminentiae et conditionis existentibus. Quomodo Nos pro nostra et totius Ordinis nostri Parte, omnibus melioribus modo, via, forma et stylo, quibus melius et efficacius potuimus et debuimus, et prout de jure convenit, cum plenaria et irrevocabili facultate, et omnimoda potestate, Reverend. in Christo sincere Amicum nostrum dilectum, Dominum Job Episcopum Pomesanensem, atque Venerabilem, Religiosum, Nobilem et Famosum Henricum de Mil-

ANNO
1521.
tiz Praefectum Domus Nidenburgeris, Georgium de Kinheim, et Joannem de Faederaw, Nuntios et Commissarios, Mandatarios, Consiliariosque nostros, et Ordinis nostri devotos, fideles nostros dilectos conjunctim, et quemlibet eorum seorsum hic apud Nos praesentes, et munus hoc atque officium Commissionis et Mandatorium in se sponte et libere suscipientes, misimus ad tractatus per Sacrae Caesareae et Catholicae Majestatis Oratores: Nobilem videlicet, ac Generosum atque Venerandum Dominum Georgium de Rogendorff, et Dominum Sebastianum Sperancium Praepositum Brixensem, et Illustr. Principes: Dominum Georgium Marchionem Brandenburgensem etc. et Dominum Fredericum Ducem Legnicensem etc. supremum Capitaneum inferioris Slesiae, et Magnificum Dominum Ambrosium Scharkan, Comitem et liberum Dominum Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae etc. Regis, pro depositione erroris et belli designatos, quod accidit inter Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. Dominum et Haeredem, et ejusdem inclytum Regnum Poloniae ab una, et inter Nos, militaremque nostrum Ordinem parte ab altera, et ad omne id, quod per praedictos Caesareae et Catholicae Majestatis, et Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae etc. Regis Oratores tractatum, ordinatum, constitutum et conclusum fuit, et circa praesentem actum pacis concludendae in loco et nomine nostro, et Ordinis militaris nostri consentirent, suscipere, acceptarent et approbarent, verbo nostro, tanquam legalis Principis, promitterent, literisque sub titulo et sigillo nostro, quod eisdem Consiliariis et Mandatariis nostris ad praesentem actum commisimus, et sponte tradidimus, datis firmarent, et caverent, etiam sub data et die quocunque in literis nostro nomine conficiendis expressis, quas Nos ita ratas, gratas et firmas habere volumus, ac si praesentibus Nobis confectae et conscriptae atque sigillatae fuerint, et generaliter praesentis, et actus pacisque negotia tractanda et gerenda, et omnia et singula facienda et peragenda, quae circa praedicta per dictos Dominos Oratores supra scriptorum Majestatum ordinata, conclusa et diffinita fuerint. Unde quicquid hoc modo a dictis Nuntius et Mandatariis, Consiliariisque nostris, plenariam a Nobis facultatem habentibus, consensum, susceptum, approbatum, et literis sub titulo et sigil-

ANNO
1521.

lo nostro, vigore praesentis mandati nostri, confectis firmatum et roboratum fuerit, promittimus et pollicemur pro nostra Persona et toto nostro Ordine, sub nostro, tanquam boni Principis, vero verbo, sine omni fraude et dolo, firmiter et inviolabiliter, atque irrevocabiliter tenere et observare, nec conclusis et concordatis, atque literis nostris firmatis via juris aut facti contravenire, acsi per Nosmetque ipsos ea omnia et singula acta, facta, ordinata et conclusa forent. Harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est appensum. Datum Viesburgi decima nona Mensis Martii, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

CLXIV.

*Induciae quatuor annorum inter
ALBERTUM Magistrum Ordinis
Teutonici & SIGISMUNDUM I.
Regem Poloniae conclusae. Da-
tum Torunii 7. April. 1521. Indi-
dem fol. 122.*

ALBERTUS Dei Gratia Ordinis Theutonicorum B. MARIAE Virginis Magister Generalis, Marchio Brandenburgensis, Stetinensis, Cassuborum et Sclavorum Dux, Burgrabius Nurembergensis, et Princeps Rugensis. Manifestum facimus per praesentes universis. Quia cum ortum esset bellum inter Serenissimum Principem et Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Poloniae Regem, Magnum Ducem Litvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. Dominum et Haerodem, Dominum et Consanguineum nostrum observandissimum, et Nos atque Ordinem nostrum. Et in primis Sanctissimus Dominus noster Papa, iteratis literis, ac per Nuntium suum Reverendissimum Dominum Zachariam Episcopum Gardiens. dignatus est salutaribus, atque paternis exhortationibus suis Nos crebrius sollicitare et monere, et deinde etiam Sacratissimus Princeps et Dominus, Dominus CAROLUS Romanorum Imperator electus et Hispaniarum, utriusque Siciliae, ac Hierusalem Rex Catholicus; Dominus noster Clementissimus, Magnificum Dominum Georgium Baronem de Rogendorff et Mollenburgk, ac Reverend. Sebastianum Sperancium Ecclesiae Brixensis Praepositum, nec non Serenissimus Princeps et Dominus, Dominus LUDOVICUS Hungariae et Bohemiae Rex etc. Dominus et Consanguineus noster observandissimus, Illustrissimos Principes: Dominum GEORGIUM Marchionem Bran-

demburgensem, Stetinensem, Pomera-
niae, Cassuborum et Sclavorum Ducem,
Burgrabium Nurembergensem, et Principem Rugensem etc. et Dominum FREDERICUM in Slesia Ducem Legnicensem et Brigensem, inferioris Slesiae Capitaneum supremum, Fratrem et Sororium nostrum charissimum, ac Magnificum Dominum Ambrosium Sarkan de Akoschafa, liberum Dominum in Ormed, et Comitem Saladiensem, Oratores suos insignes ad Nos destinare dignati sunt, qui omni studio apud Nos praedictorum Principum ac Majestatum nomine egerunt, ut arma haec Reipublicae Christianae noxia deponeremus, et animum ad pacem et concordiam induceremus. Ne igitur Nos, qui alioquin bellum hoc cum Christiano Rege et Consanguineo nostro non nisi inviti gerimus, hujusmodi paternis Sanctissimi Domini nostri exhortationibus, tanquam verus Sedis Apostolicae obedientiae filius, similiter monitionibus atque desideriis Sacrae Caesareae Majestatis, et Serenissimi Domini Hungariae et Bohemiae Regis, tanquam obsequentissimus Sacri Romani Imperii Princeps, et illarum Majestatum observandissimus, deesse, ac etiam bono statui et tranquillitati Reipublicae Christianae obsistere videremur, praesertim quod pro illius amplitudine et incremento, juxta Professionem nostram, atque Antecessorum nostrorum exempla, potius contra infideles et Christiani nominis hostes pugnare in animo ac desiderio Nobis semper fuerit. Idcirco ad hanc sanctam concordiam perficiendam et concludendam ad supra nominatam Regiam Celsitudinem Reverendissimum in Christo Patrem et Dominum, Dominum Job Episcopum Pomezanensem, Amicum nostrum charissimum, Venerabilem, Nobiles et Famatum, fideles dilectos subditos nostros, Dominum Henricum de Miltitz Praefectum in Neidenburgk, Georgium de Kinheim, et Joannem Federau, Consiliarios et Oratores nostros, pleno ac sufficienti mandato a Nobis suffultos destinavimus, qui in vim praefati mandati nostri, in praesentia superscripti Nuntii Apostolici, et intervenientibus memoratis nomine praedictarum Majestatum Oratoribus, cum Serenissimo Poloniae Rege hos infra scriptos articulos constituerunt et concluderunt: Quorum tenor de verbo ad verbum hic sequitur. Serenissima Majestas Regia Poloniae ad instantiam Summi Pontificis; Sacrae et Catholicae Majestatis Caesareae et Serenissimi Hungariae et Bohemiae Regis, tanquam Fratrum suorum, et ob salutem Reipublicae Christianae; contenta est

ANNO 1521. est arma deponere, et cum Illustrissimo Domino Magno Magistro inducias et pacem inire infrascriptis modis. Primo, quod inter Majestatem suam Regiam, Illustresque Dominos: STANISLAUM et JANUSSIUM Duces Masoviae, et praefatum Dominum Magistrum, eorumque cujuscunque status & praesentiae, Ecclesiasticos et saeculares subditos, a hujusce belli complices diffidatores, fiant induciae quatuor annorum se continue sequentium, a Feria quarta proxima post Dominicam *Quasimodogeniti*, quae erit decima Aprilis praesentis mensis incipientis, ita, quod per hoc tempus quadriennii ab omni hostilitate et via facti, ac quarumvis insidiarum utrinque absteatur, quodque etiam nulla Partium in suis locis et districtibus intra hoc tempus quadriennii homines furta, latrocinia aut praedationes publice vel occulte committentes fovere, aut foveri etiam publice vel occulte permittere debebit in damnum alterius Partis. Secundo quod Majestas sua consentit in Sacram Caesaream Majestatem, vel loco et in absentia suae Caesareae Majestatis in Serenissimum Dominum Regem FERDINANDUM, et Serenissimum Dominum Hungariae et Bohemiae Regem in hunc effectum, quod sua Majestas Regia quoad juramentum et debitum, quod Dominus Magister cum suo Ordine, juxta continentiam pacis perpetuae, Majestati suae et Regno suo Poloniae facere recusat, contentatur ferre cognitionem praefatarum Majestatum, cum adjunctis Caesareae Celstitudini, Reverendissimo Domino Mattheo Cardinali Salzburgeni et Illustrissimo Domino Duce Georgio Saxoniae, et pariter adjunctis Serenissimo Domino LUDOVICO Hungariae et Bohemiae Regi Reverendissimis Dominis: Thoma Cardinali Strigonensi, et Georgio Episcopo Quinque Ecclesiarum, quam cognitionem Majestas sua Regia praefatis Majestatibus plenarie et irrevocabiliter defert, et quam facere et pronuntiare debebunt ante lapsum terminum supra scriptum induciarum, loco et tempore eis opportuno. Si autem unus ex supra scriptis Caesareae Majestati adjunctis (quod Deus avertat) ex humanis decederet, Majestas Caesarea, aut Serenissimus Frater suus, una cum alio adjuncto de consensu Illustris Domini Magistri alium in defuncti locum substituere valeat; similiter si ex adjunctis Serenissimi Hungariae & Boemiae Regis unus e vivis discederet, poterit Majestas sua Regia de consensu Regiae Majestatis Polon. etiam alium in locum demortui deputare. Tertio, quod milites mercenarii Parte ex

ANNO 1521. utraque discedere debeant intra spatium quatuor septimanarum, a Festo Paschae proximo effluxo immediate sequentium, sine alicuius Partis et subditorum illius injuria et damno. Et praesertim milites Illustris Domini Magni Magistri sive ex Kinspergk, sive ex Belga, sive Branspergk, ac aliis locis et civitatibus recto itinere ire debent in insulam Nergiam, et deinde per terram usque ad portum maris *Minde* nuncupatum, et inde ductu et navibus civium Gedanensium Vistula fluvio superato, recto itinere pergere in Pomeraniam absque damno et injuria subditorum Majestatis Regiae, neque castrametari, aut pernoctare in civitatibus et oppidis, sed solum in campis et villagiis, similiter subditi Majestatis Regiae providebunt praefatis militibus de navibus pro transitu insulae, etiam de victualibus, pro justo tamen pretio et moneta bona et ante bellum usitata. Si autem milites mercenarii unius Partis subditis alterius Partis in hoc transitu et discessu sua vim, injuriam, aut damnum ullum inferrent, debet hujus rei cognitio super hujusmodi transgressione et de resarciendo damno etiam stare penes supra scriptas Majestates et Principes Arbitros. Quarto, quod spectat castra & oppida ab utraque Parte intercepta, & damna etiam perpeffa, Majestas Regia potest ferre, ut praedicti Arbitratores etiam desuper decernant. Quinto quod captivi generaliter omnes utrinque absque aliquo onere debeant ex nunc esse liberi. Ut praemissa omnia per auctoritatem ad hoc negotium congruentem ita firmarentur, quod in futurum nulla eventuum novitate irritarentur. Summus Pontifex istis Reverendissimis duobus Dominis Cardinalibus committere dignabitur, quatenus nomine Sanctitatis suae inter istos Principes concordiam istam tractantes diligentiam adhibeant, sicque concordent, ut concordia integre fieret, utque ipsi duo Domini Cardinales, & in eventum mortis alterius eorum alter vivens cum illo, qui in demortui locum electus esset, confirmant concordata, & decernant auctoritate Apostolica perpetuo duratura, adjicientes comminationem poenarum & censurarum sic, ut ipsis Dominis duobus Cardinalibus videbitur. Quos articulos supra scriptos in omnibus punctis, verbis et clausulis, ut jacent, Nos ALBERTUS Magnus Prussiae Magister de certa nostra scientia laudamus et approbamus, et quantum Nos, Ordinem ac subditos nostros concernunt, ratificamus et confirmamus, et in supradictorum majorem efficaciam et evidentiam tenore praesentium

ANN^O 1521. tium consentimus, & compromittimus in præfatas Majestates cum adjunctis Principibus supra in secundo articulo expressis, tanquam in Arbitros, ut, si negotium inter Nos, & supradictam Regiam Celsitudinem amicabiliter componere non possent, plenam & omnimodam facultatem habeant ferendi cognitionem, & pronuntiandi circa juramentum & debitum, quod Nos cum Ordine nostro juxta continentiam pacis perpetuæ Regiæ Celsitudini præfatæ facere recusamus, similiter circa omnes alios articulos supra dictos simpliciter & de plano, absque strepitu juris, juxta vim articulorum supra dictorum. Promittentes in verbo ac fide legalis Principis omnia & singula in eisdem articulis conclusa, & similiter quicquid per superscriptos Principes & Arbitros cognitum, decisum & laudatum fuerit, secundum modum & continentiam articulorum supra dictorum, firmiter & inviolabiliter observare, & illis nequaquam contravenire directe vel indirecte, absque omni dolo & fraude, harum testimonio literarum, sigilli nostri appensione munitarum. Datum Thoruniæ septimo die Aprilis, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo primo.

JOB Episcopus Pomesaniens.

CLXV.

Ratificatio earundem Induciarum ex parte SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ. Datum ut supra die Dominico *Quasmodogeniti*, An. ut supra. *Indidem fol. 120.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Litvaniæ, Ruffiæ, Prussiaeque etc. Dominus et Haeres. Manifestum facimus per præfentes universis: Quia cum ortum esset bellum inter Nos, & Illustrem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Ordinis Theutonicorum in Prussia Magistrum Generalem, & ad illud tollendum & componendum misisset ad Nos imprimis Sanctissimus in Christo Pater & Dominus noster, Dominus LEO Papa X. Nuncium suum, Reverend. in Christo Patrem Dominum Zachariam Episcopum Gardiensem, cum potestate Legati de Latere. Et deinde Serenissimus ac Excellentissimus Princeps Dominus CAROLUS, Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, & Hispaniarum &c. Rex Catholicus, Frater & Consanguineus noster charissimus, Magnificum Georgium Baronem de Rogendorff & TOM. IV.

ANN^O 1521. Mollenburg, ac Reverendum Sebastianum Sperancium, Ecclesiæ Brixienfis Præpositum, nec non Serenissimus Princeps Dominus LUDOVICUS Dei Gratia Hungariæ & Bohemiæ &c. Rex, Nepos noster charissimus, Illustres Principes: Dominum Georgium Marchionem Brandeburgensem, Stetinsensem, Pomeraniæ, Cassuborum & Sclavorum Ducem, Burgabium Nurembergensem, Rugiæque Principem, Dominum Fredericum Duce Legnicensem & Brigensem, supremum inferioris Slesiae Capitaneum, & Magnificum Ambrosium Sarkan de Akoschaza liberum Dominum de Ormod, & Comitem Zaladiensensem, Oratores suos pariter misissent, qui omni studio apud Nos nomine Principum suorum egerunt, ut arma hæc Reipublicæ Christianæ noxia deponeremus, & animum ad pacem & concordiam induceremus. Ne Nos, qui alioquin bellum hoc cum Christiano Principe & Consanguineo nostro inviterimus, huic curæ, & optatis tam Sanctissimi Domini nostri, quam prædictarum Majestatum, ac etiam bono statui Reipublicæ Christianæ deesse videremur, pro quo etiam assidue cum infidelibus summo labore & impendio nostro decertamus, articulos infra scriptos in præsentia Nuntii Sanctissimi Domini nostri supra nominati, cum eisdem Dominis Oratoribus supra dictarum Majestatum, pariterque cum Nuntiis & Mandatariis dicti Domini Magistri constituimus, quorum hic tenor sequitur.

Serenissima Majestas Regia Poloniæ ad instantiam Sanctissimi Domini nostri Papæ, Sacrae et Catholicae Majest. Cæsareæ et Serenissimi D. Hungariæ et Bohemiæ Regis, tanquam Fratrum suorum, et ob salutem Reipublicæ Christianæ, contenta est arma deponere, et cum Illustrissimo Domino Magno Magistro inducias et pacem inire infra scriptis modis. Primo, quod inter Majestatem suam Regiam, Illustresque Dominos: STANISLAUM et JANUSSIUM Duces Masoviae, et præfatum Dominum Magistrum, eorumque cujuscunque status & praeeminentiae, Ecclesiasticos et saeculares subditos, a hujusce belli complices diffidatores, fiant induciae quatuor annorum se continue sequentium, a Feria quarta proxima post Dominicam *Quasmodogeniti*, quae erat decima Aprilis praesentis mensis incipiendo, ita, quod per hoc tempus quadriennii ab omni hostilitate et via facti, ac quarevis insidiarum utrinque abstinatur, quodq; etiam nulla Partium in suis locis et ditionibus intra hoc tempus quadriennii homines furta, latrocinia aut prædationes

ANNO 1521. nes publice vel occulte committentes fo- vere, aut foveri etiam publice vel occulte permittere debent in damnum alterius Partis. Secundo quod *Majestas* sua consentit in *Sacram Caesaream Majestatem*, vel loco et in absentia suae *Caesareae Majestatis* in *Serenissimum Dominum Regem FERDINANDUM*, et *Serenissimum D. LUDOVICUM* Hungariae et Bohemiae Regem in hunc effectum, quod sua *Majestas Regia* quoad juramentum et debitum, quod Dominus *Magister* cum suo Ordine, juxta continentiam pacis perpetuae, *Majestati* suae et Regno suo Poloniae facere recusat, contentatur ferre cognitionem praefatarum *Majestatum*, cum adjunctis *Caesareae Celsitudini*, Reverendissimo Domino *Mattheo* Cardinali *Salzburgensi* et Illustrissimo Domino Duce *Georgio* Saxoniae, et pariter adjunctis *Serenissimo Domino LUDOVICO* Hungariae et Bohemiae Regi Reverendissimis Dominis: *Thoma* Cardinali *Strigonensi*, et *Georgio* Episcopo *Quinque Ecclesiarum*, quam cognitionem *Majestas* sua Regia praefatis *Majestatibus* plenarie et irrevocabiliter defert, et quam facere et pronuntiare debent ante lapsum terminum supra scriptum induciarum, loco et tempore eis opportuno. Si autem unus ex supradictis *Caesareae Majestati* adjunctis (quod Deus avertat) ex humanis decederet, *Majestas* sua, aut *Serenissimus Frater* suus, una cum alio adjuncto de consensu Illustris Domini *Magistri* alium in defuncti locum substituere valeat; similiter si ex adjunctis *Serenissimi Hungariae & Boemiae Regis* unus e vivis discederet, poterit *Majestas* sua Regia de consensu Regiae *Majestatis* Polon. etiam alium in locum demortui deputare. Item Tertio, quod milites mercenarii Parte ex utraque discedere debeant intra spatium quatuor septimanarum, a Festo *Paschae* proxime effluxo immediate sequentium, sine alicuius Partis et subditorum illius injuria et damno. Et praesertim milites Illustris Domini *Magni Magistri* sive ex *Kinspergk*, sive ex *Belga*, sive ex *Branspergk*, ac aliis locis et civitatibus recto itinere ire debent in insulam *Nergiam*, et deinde per terram usque ad portum maris *Minde* nuncupatum, et inde ductu et navibus civium *Gedanensium* *Vistula* fluvio superato, recto itinere pergere in *Pomeraniam* absque damno et injuria subditorum *Majestatis* Regiae, neque castrametari, aut pernoctare in civitatibus et oppidis, sed solum in campis et villagiis, similiter subditi *Majestatis* Regiae providebunt praefatis militibus de navibus pro transitu insulae, etiam de vi-

ANNO 1521. ctualibus, pro justo tamen pretio et moneta bona et ante bellum usitata. Si autem milites mercenarii unius Partis subditis alterius Partis in hoc transitu et discessu suo vim, injuriam, aut damnum ullum inferrent, debet hujus rei cognitio super hujusmodi transgressione et de refarciendo damno etiam stare penes supra scriptas *Majestates* et Principes Arbitros. Item quarto, quod spectat castra & oppida ab utraque Parte intercepta, & damna etiam perpeffa, *Majestas* Regia potest ferre, ut praedicti Arbitratores etiam desuper decernant. Item quinto quod captivi generaliter omnes utrinque absq; aliquo onere debeant ex nunc esse liberi.

Ut autem praemissa omnia per auctoritatem ad hoc negotium congruentem, & necessariam ita firmarentur, quod in futurum nulla eventuum novitate irritarentur, Sanctissimus Dominus noster istis Reverendissimis duobus Dominis Cardinalibus committere dignabitur, quatenus nomine Sanctitatis suae inter istos Principes concordiam istam tractantes diligentiam adhibeant, sicque concordent, ut concordia integre fieret, utque ipsi duo Domini Cardinales, & in eventum mortis alterius eorum alter vivens cum illo, qui in demortui locum electus esset, confirmet concordata, & decernant auctoritate Apostolica perpetuo duratura, adjicientes comminationem poenarum & censurarum sic, ut ipsis Dominis duobus Cardinalibus videbitur.

Quos articulos in omnibus punctis, verbis et clausulis, ut jacent, Nos SIGISMUNUS Rex praedictus de certa nostra scientia laudamus, approbamus, et quantum Nos, ac praefatos Illustris Dominos Duces *Masovia*, nostros & illorum subditos concernunt, ratificamus et confirmamus, et in supradictorum majorem efficaciam et evidentiam tenore praesentium consentimus, & compromittimus in praefatas *Majestates* cum adjunctis Principibus, supra in secundo articulo expressis, tanquam in Arbitros, ut, si negotium inter Nos, & supra dictum Dominum Magistrum amicabiliter componere non possent, plenam & omnimodam facultatem habeant ferendi cognitionem, & pronuntiandi circa juramentum & debitum, quod dictus *Magister* cum suo Ordine juxta continentiam pacis perpetuae Nobis facere recusat, similiter circa omnes alios articulos supra scriptos, similiter & de plano, absque strepitu juris, juxta vim articulorum supra dictorum. Promittentes in verbo nostro Regio, omnia et singula in eisdem articulis conclusa,

ANNO 1521. clusa, & similiter, quicquid per supra-
dictos Principes & Arbitros cognitum,
laudatum & decisum fuerit, secundum
modum & continentiam articulorum su-
pra scriptorum firmiter & inviolabiliter
observare, & illis nequaquam contra-
venire directe vel indirecte, absque omni
dolo & fraude, harum &c. Datum in
Civitate nostra Thorunensi, die Domi-
nico *Quasimodogeniti*, Anno Domini mil-
lesimo quingentesimo vigesimo primo,
Regni vero nostri Anno decimo quinto.

CLXVI.

ALBERTUS *Magister Ordinis
Teutonici confirmat Articulos
a suis Nuntiis cum Consiliariis
Regiæ Majestatis conclusos de
captivorum ex utraque Parte
dimissione.* Datum Thoruniæ
Feria tertia proxima post Do-
minicam *Quasimodogen.* Anno
ut supra. *Ex Originali. Si-
gill. 1.*

ALBERTUS Dei Gratia Ordinis Theu-
tonicorum B. MARIE Virginis Ma-
gister Generalis, Marchio Brandebur-
gensis, Stetinensis, Pomeraniæ, Castu-
borum & Sclavorum Dux, Burgrabius
Norimbergensis, ac Princeps Rugensis.
Significamus tenore præsentium, quibus
expedit, universis: Quia postquam factæ
& conclusæ fuerunt induciæ, die da-
ti præsentium Nuntii & Mandatarii no-
stri: Reverendissimus in Christo Pater &
Dominus Job Episcopus Pomesaniensis,
Venerabilis, Nobilis & Famatus Henricus
de Milticz Domus Neidenburgensis
Præfectus, Georgius de Kinheim, & Jo-
annes Federaw, cum Reverendissimis ac
Magnificis Serenissimi Principis & Domi-
ni, Domini SIGISMUNDI Regis Poloniæ,
Magni Ducis Lithvaniæ, Russiæ, Prus-
siæque &c. Domini & Hæredis, Domi-
ni nostri observandissimi Consiliariis per
suam Majestatem ad infra scripta speciali-
ter designatis convenerunt, & sequentes
Articulos in præsentia Magnifici & Reve-
rendi Minorum Georgii Baronis de
Rogendorff & Mellenburg, Sebastiani
Sperancii Ecclesiæ Brixienensis Præpositi,
Sacræ Cæsareæ & Catholicæ Majestatis,
nec non Illustrissimorum & Magnifici Do-
minorum: Georgii Marchionis Brande-
burgensis, Stetinensis & Pomeraniæ Du-
cis &c. Fratris nostri charissimi, & Fri-
derici in Slesia Ducis Lignicensis & Bri-
gensis, inferioris Slesii Capitanei supre-
mi, Sororii nostri amantissimi, atque
Ambrosii Szarkan de Akoschaza liberi

Domini in Ormed, Comitis Zaladiensis, ANNO
Serenissimi Domini Hungariæ & Bohe- 1521.
miæ Regis Oratorum susceperunt, lau-
daverunt, approbaverunt & confirma-
verunt, quorum tenor sequitur, & est talis:

Inprimis quod Serenissimus Dominus
Rex Poloniæ &c. omnes & singulos ca-
ptivos, tam spirituales quam sæculares
Domini Magistri, & fidei sponcione obli-
gatos, qui sui honoris & datæ fidei me-
mores extiterunt, & se Majestati Regiæ,
vel illi, qui hoc a Majestate sua in com-
missis habuerunt, debitis & statutis tem-
poribus statuerunt & repræsentarunt, li-
beros & absolutos, sine omni onere vel
pecuniarum pensione promissa & non so-
luta, ab omni hujusmodi captivitate, fi-
dei & honoris devinctioe dimittit præ-
sentibus, & liberos reddit, & pariter D.
Magister, & sui Capitanei & Officiales,
ac omnes suæ Illustritati adhærentes, om-
nes & singulos captivos, spirituales &
sæculares regnicolas, & Minorum Il-
lustrium Ducum Masoviæ, ac omnes alios
exteros, qui ex parte Majestatis Re-
giæ capti, & fidei sponcione obligati, &
ad redimendum se pecunia coacti sunt vel
fuerunt, liberos & absolutos, sine omni
onere vel pecuniarum pensione promissa
& non soluta, ab hujusmodi captivitate,
fidei & honoris devinctioe dimittit, &
liberos reddit tenore præsentium, & quod
Serenissimus Dominus Poloniæ Rex dat
plenam & omnimodam facultatem Illu-
stri Domino Magistro, aut illi, quem Il-
lustritas sua specialiter deputaverit, ore
& manu, vice & nomine Majestatis suæ
absolvendi & dimittendi, ex hujusmodi
captivitate & fidei sponcione, omnes sin-
gulos in hoc bello ex parte Domini Ma-
gistri captos, ut supra scriptum est, &
vicissim similique modo etiam Illustris D.
Magister Serenissimo Domino Poloniæ
Regi, aut illi, quem Majestas sua ad id
ordinaverit, eandem plenariam dat fa-
cultatem his literis, omnes & singulos
captivos, qui ex parte Majestatis Regiæ
per Dominum Magistrum & ejus Cam-
pidoctores & Militares ac adhærentes ca-
pti, & fidei devinctioe obligati sunt, ut
præmittitur, vice & nomine Illustritatis
suæ ore & manu dimittendi et absolven-
di, prout dimittit & absolvit præsentibus,
sine cujuslibet honoris & bonæ fa-
mæ dispendio, quod vero spectat utrius-
que Partis subditos, qui forsitan Dominis
suis de bonis suis in hoc bello non servie-
runt, aut a Dominis suis quocumque de-
fecerunt, hoc modo conclusum est, quod
quilibet talis infra hoc tempus, & Fe-
stum proximum S. Jacobi Apostoli debet
& possit libere & secure ad Dominum
suum

ANNO suum ire & redire, & cum eo desuper
1521. tractare & componere, ac negotia sua
disponere; & si cuiquam necessarius esse
Salvus Conductus videretur, ab utrisq;
Dominis dari & concedi debet, quod si
intra tempus præfixum hujusmodi compo-
sitione fieri non possit, Consilarii Sacræ
Majestatis Regiæ, & Illustris Domini Ma-
gistri Nuntii & Mandatarii supra scripti
stauerunt & posuerunt Conuentum in
Oppido Grudziacz, ad quem utraque
Pars Consiliarios suos mittere debet, pa-
riter & Duces Masoviæ, pro Festo San-
cti Jacobi proximo, & in crastino ac die-
bus sequentibus desuper tractare & con-
cludere; & si hujusmodi negotia ibidem
per dictos utriusque Partis Consiliarios
confici non possunt, debent una cum ca-
pitali causa per Cæsaream & Regiam Hun-
gariæ Majestatem, ac alios Principes de-
putatos Arbitros, juxta tenorem litera-
rum specialiter desuper confectarum de-
cerni & finiri, postremo quod rustici &
subditi ab utraque Parte in hoc bello ca-
pti atque profugi, dum ab aliqua Par-
tium requirentur, cum eorum bonis &
rebus, quæ haberi possunt, cuilibet re-
quirenti debent reddi, & nequaquam de-
tineri. Quos quidem Articulos Nos su-
pra nominatus Magister, in omnibus
punctis, clausulis & articulis, ut scripti
& positi sunt, ex certa nostra scientia ac-
ceptamus, laudamus & ratificamus, præ-
sentibus decernentes eos, & quemlibet
eorum vim debitæ firmitudinis obtinere,
tenore præsentium mediante. Harum
testimonio literarum, quibus sigillum no-
strum est appensum. Actum et datum
Thoruniæ Feria tertia proxima post Do-
minicam *Quasimodogeniti*, Anno Domi-
ni 1521.

JOH *Episcopus Pomesaniensis*
se subscripsit.

CLXVII.

SIGISMUNDI I. *Regis Confirmatio*
Jurium, Privilegiorum & Li-
bertatum Terrarum Prussiæ.
Datum Thorun. Anno ut supra.
Lib. 26. sub Lit. BB. fol. 152.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Omnia rerum, quæ sempiternæ me-
moriam commendari debent, nulla
certior firmitudo inveniri potest, quam
ut literis posteritati mandentur. Cætera
enim facta, quantumvis memorabilia,
aliis modis æternitati dicata, aliquot qui-
dem sæculis durare possunt, sed quæ li-

teris memoriam conservantur, nunquam ANNO
intereunt, ipsaque vetustate sunt augu- 1521.
stiora. Atque ita Nos SIGISMUNDUS
Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux
Lithuaniam, Russiæ, Prussiæ, Culmen.
Elbingen. Pomeraniæque etc. Dominus
et Hæres. Manifestum facimus his lite-
ris nostris universis et singulis, tam præ-
sentibus quam futuris: Quod ad conspe-
ctum nostrum Domini Prælati Terrarum
nostrarum Prussiæ, Spirituales et Saecula-
res, Barones et Nobiles, principalium
Civitatum nostrarum, videlicet, Thoru-
nensis, Elbingensis et Gedanensis Procon-
sules et Consules, ac apud Nos eorun-
dem Civitatum nominibus Nuntii, sine-
re et fideles Nobis dilecti, Nobis humi-
liter supplicarunt, ut eos circa jura, li-
bertates, prærogativas, concessionem,
donationes et exemptiones per clarissimæ
memoriæ Dominum CASIMIRUM Re-
gem, Parentem nostrum desideratissi-
mum concessa et concessas conservare,
manutene, tueri et defendere, ac illa
et illas confirmare, approbare, ratifica-
re, laudare, ac demum renovare digna-
remur. Quorum jurium et privilegio-
rum, prærogativarum et exemptionum
tenor sequitur et est talis:

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos CASIMIRUS Dei Gratia Rex Polo-
niæ &c. Vid. pag. 145. num. CVII.

CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ,
etc. Vid. pag. 156. num. CXIV.

Nos igitur SIGISMUNDUS Rex supra
scriptus, qui naturæ benignitatisque no-
stræ instituto ea, quæ ad ornamentum,
dignitatem, amplitudinem atque conser-
vationem Dominiorum et subditorum,
quibus divina dispensatione sumus præ-
fecti, spectare Nobis videntur, grati,
libentissimique concedimus, ac præfer-
tim cum ipsi Domini Prælati et Barones,
et tota ferme Nobilitas, et suprascripta-
rum Civitatum Cives, & alii multi inco-
lae et subditi nostri, (quamvis semper an-
tea, ut sub imperium et protectionem
Divi Parentis nostri CASIMIRI redierunt)
nunc tamen maxime, cum hoc bellum,
quod nuper cum Illustri Domino ALBER-
TO Marchione Brandenburgensi, Magi-
stro Ordinis S. MARIE in Prussia gessi-
mus, injurias, damna, caedes eorun-
dem subditorum nostrorum propulsando,
constantissimi et integerrimi perferentes
manserunt. Auditis itaque et bene in-
tellectis hodie supra scriptis privilegiis et
juribus ac prærogativis, concessionibus
et donationibus, ad laudem et gloriam
imprimis Dei Opt. M. omniumq; Sancto-
rum

ANNO 1521. rum ejus, & ad universarum Terrarum nostrarum Prussiæ incrementum, tranquillitatem, quietem, stabilitatem, atque conservationem, suprascripta privilegia ac jura, prærogativas, concessionem, donationes & exemptiones, ac omnia & singula in ipsis contenta, cum omnibus & singulis eorum punctis, clausulis & continentis, prout jacent, ex certa nostra scientia & voluntate, ex consilioque Consiliariorum nostrorum, ad præsens in hoc novissimo Conventu Nobiscum existentium, pro solita benignitate nostra Regia approbamus, ratificamus, renovamus & acceptamus laudamus & confirmamus, ipsaque & ipsas perpetuum firmitudinis robur obtinere volumus. Promittentes insuper in verbo nostro Regio, ac sub fide boni, legalis & ingenui Principis, pro Nobis & Successoribus nostris, Nos omnia suprascripta in præinsertis Privilegiis expressa firmiter & inviolabiliter observare, tenore præsentium mediante. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus appendi jussimus, & ad meliorem cautelam Nos manu nostra propria subscripsimus. Actum & datum in Civitate nostra Thorunensi Feria sexta proxima ante Dominicam *Jubilate*, An. D. millesimo quingentesimo vigesimo primo, Regni vero nostri Anno decimo quinto. Præsentibus Reverendissimis & Reverendis in Christo Patribus Dominis, Joanne de Lasko Archiepiscopo Gnesnensi & Primate, & Sedis Apostolicæ Legato nato, Matthia de Drzewica Vladislaviensi Episcopo, Raphaële de Lefzno Ecclesiæ Premisliensis, & Laurentio Miedzieleski Ecclesiæ Camenecensis designatis & electis Episcopis, nec non Magnificis Nicolao de Dambrowica Castellano Cracoviensi & Regni nostri Campiductore supremo, Chrystophoro de Szydlowiec Palatino & Capitaneo Cracoviensi, ac Regni nostri Cancellario, Joanne de Lubrancz Posnaniensi. Joanne de Kalinowa Califfiensi, Stanislae de Kościelec Brestensi, & Capitaneo Mariæburgensi, Nicolao de Kościelec Junivladislav. & Capitaneo Brestensi, Palatinis; Luca Gorka Posnaniensi. & Majoris Poloniæ Capitaneo Generali, Nicolao de Szydlowiec Sandomiriensi, & Regni nostri Thesaurario, Joanne Wietwinski & in Carnischin Plocensi, Stanislae de Sprowa Zarnoviensi, Castellanis; ac Venerabilibus Joanne Latalski Gnetnensi, Cracoviensis ac Lanciciensis Ecclesiarum Præposito, Andrea Erzycki Posnaniensi. & S. Floriani in Kleparz extra muros Civitatis nostræ Cracoviensis Præposito, Nicolao Olesnicki Canonico Cracoviensi,

Tom. IV.

ANNO 1521. Paulo Grassowski Præposito omnium Sanctorum in Cracovia, & aliis quam plurimis Dignitariis, Officialibus & Curienfibus nostris, ad præmissa testibus fide dignis, sincere & fidelibus dilectis. Datum per manus præfati Magnifici Christophori de Szydlowiec, in Smielow & magna Opatow, Palatini & Capitanei Cracoviensis, ac Regni Poloniæ Cancellarii, tum Siradiensis, Sochaczoviensis, Gostinensis &c. Capitanei, sincere Nobis dilecti.

SIGISMUNDUS Rex.

CHRISTOPHORUS de S. Palatinus & Capitaneus Cracoviensis, ac Regni Polon. Cancellarius subscripsit.

CLXVIII.

Pax perpetua inter SIGISMUNDUM I. Regem & Regnum Poloniæ, ac ALBERTUM Magistrum Prussicæ, qua Ordo Hospitalis B. MARIE Virginis proscribitur, & penitus aboletur; ALBERTUS Prussicæ partem titulo Ducis obtinet, & Regis Poloniæ imperio simul cum Provincia subjicitur, eique primus locus in Senatu constituitur. Datum Cracoviæ die Dominica Palmarum Anno 1525. Collatum cum Originali. Extat in Archivo Cancellariæ Regni Lib. 27. sub Lit. CC. num. 28. fol. 178.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Omnium rerum, quæ sempiternæ sunt futuræ, nulla firmitudo certior excogitari potest, quam ea, quæ sit literarum monumentis prodita ad memoriam posteritatis. Cætera enim facta humana, quantumcunque memorabilia, aliis modis quam literis æternitati consecrata, aliquot quidem sæculorum decursu durare possunt: quæ vero literarum officio memoriæ mandantur, nunquam intereunt, ipsaque vetustate fiunt augustiora. Proinde Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanicæ, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Siradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Russiæ, ac omnium Terrarum Prussicæ, Pomeraniæ &c. Dominus & Hæres. Manifestum facimus universis: Quia cum æta essent plurima bella inter Prædecesso-

ANNO 1525. res nostros Reges & Regnum Poloniae, ac Magistros & Ordinem dictum S. MARIE Theutonicorum in Prussia; de proprietate ipsarum Terrarum Prussiae certantes, eaque non penitus extincta inter Nos & Illustrum Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, & Magistrum ipsius Ordinis recruidissent, cum magno Reipublicae Christianae incommodo & detrimento: Proindeque & Summus Pontifex & Caesarea Majestas, Serenissimusque Nepos noster D. LUDOVICUS Hungariae & Bohemiae Rex, Nos ad incundas quadriennales inducias, & arbitralem cognitionem subeundam hortati essent & induxissent: Qua demum magnis impedimentis non secuta, & tempore induciarum expirante, venissent ad Nos Illustris Principes: D. GEORGIUS Marchio Brandeburgensis, in Silesia Ratiboriensis, Jagendorffensis, in Prussia, Stetiniensis, Pomeraniae, Cassubarum, Sclavorum Dux, Burgrabius Nurembergensis, & Princeps Rugiae, & FRIDERICUS Dux Legnicensis & Brigenfis, ac inferioris Silesiae Capitaneus, Necessarii & Affines nostri charissimi, de pace & concordia stabili ac firma sedulo agentes. Tandem post multos tractatus & rationes utrinque expensas ad infra scriptas condiciones & capitula ipsius pacis & concordiae devenimus, omniaque & singula condiximus, & utrinque firmavimus in hunc qui sequitur modum.

*In Nomine Sanctae & Individuae
Trinitatis Amen.*

Nos GEORGIUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, in Silesia Ratiboriensis, Jagendorff, in Prussia, Stetiniensis, Pomeraniae, Cassubarum, Sclavorum &c. Dux, Burgrabius Nurembergensis, & Princeps Rugiae. Et Nos FRIDERICUS eadem Gratia Dux Legnicensis & Brigenfis, ac inferioris Silesiae Capitaneus, recognoscimus & significamus omnibus & singulis praesentem concordiam seu contractum visuris, auditoris sive lecturis. Quia Nos ex infra scriptis sequentibus rationibus, quae Nos tanquam Principes Christianos permoverunt, eandem sequentem concordiam & contractum inter Serenissimum & Excellentissimum Principem & Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, & suae Majestatis Haeredes & Successores Regni Poloniae ex una, & Illustrissimum Principem & Dominum, Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Theutonici Ordinis Generalem Prussiae Magistrum, & ejus Ordinem militarem, terrigenas & civitatenfes, ex altera par-

tibus, concepimus, tractavimus & composuimus. Et inprimis id praecipue ac potissimum considerantes, omnes dissensiones, bella, contentiones & conflictus inter Regiam Majestatem & Dominum Magistrum, ejusque Terrarum Incolas hinc ortas & emanatas esse, eo quod non unus Princeps haereditarius omnium Terrarum Prussiae Gubernator hucusque extitisset, dictaque Prussia diversorum Procerum capitibus gubernata esset, unde Terrarum ipsarum incolae perniciosius inter sese bellis & contentionibus digladiabantur, & praelia commovebant, ex quibus magna effusio Christiani sanguinis, damnaque & nocumenta incolis, orphanis & viduis plurima sunt illata. Similiter considerantes, quod praefatus D. Magister, Frater & Avunculus ac Sororius noster, retroactis temporibus, quando officio Magisterii fungeretur, multifarias fatigas & labores hucusque subivit apud omnes Status Christianorum Principum, videlicet Summos Pontifices & Caesarem Majestatem, Sacrum Romanum Imperium & Electores Imperii, nec non apud Nobilitatem Germaniae, eosdemque omnes sapius requirendo operam diligentem impendit, sperans eosdem invigilanturos, quo ipsae seditiones & controversiae ac dissensiones secundum continentiam infra scriptae perpetuae pacis per Serenissimam Majestatem felicis recordationis KAZIMIRI Regis olim Thoruniae confectae, & juxta compromissum in proximo quadriennio per Caesarem Majestatis & Regiae Serenitatis Ungariae Oratores, in praesentia Sanctissimi Domini LEONIS Papae Legati &c. Thoruniae factum componerentur & concordarentur, id tamen ex intervenientibus bellorum moribus, & caeteris variis admodum arduis negotiis, quibus Caesarea Majestas & Serenissimus Dominus Rex Hungariae hactenus impliciti atque distracti fuerunt, huc usque impeditum & indiscussum permansit. Nos tamen considerantes hujusmodi ordinationem optimam fuisse, Compromissum paucis diebus ad finem & terminum ultimum deducere studuimus. Nam ubi negotia indiscussa permansissent, formidandum fuit, ne Regia Majestas ac Regnum Poloniae, ac Magister cum Terris Prussiae iterum ad maiores armorum tumultus, praelia & contentiones, ac humani sanguinis effusionem redirent, in damnum & jacturam totius Reipublicae Christianae. Ad praecavendum igitur huiusmodi mala & incommoda, pacisque studio intendentes, quo in futurum perpetua Christiana pax inter Regiam Majestatem, & ejusdem Majestatis

ANNO 1525. statis Hæredes, Successores Regni Poloniæ Reges, & inter Magistrum Prussiæ & ejusdem Terrarum incolas utrinque intervenire ac disponi possit: considerantes etiam, quia & nunc Reverendus Dominus Statilius Præpositus Vesprimiensis, Serenissimi Regis Hungariæ Domini Domini nostri clementissimi, tanquam dicti Compromissi Arbitri Internuntius pacis, ac missus Orator ad Sacram Majestatem Regiam Poloniæ ac Magistrum Prussiæ, Fratrem & Avunculum ac Sororium nostrum, quo se ad concordiam & ipsum contractum per Nos factum benevole submitterent, & gratiose ac benigne eidem consentirent, rogavit & requisivit: Nos tanquam Mediatores, Reconciliatores pacis, ex supra dictis causis & rationibus sequentes Articulos, quos salubri viæ concordia intendentes, Christianos decentes, idoneos cognovimus, inter Sacram Majestatem Regiam, & Dominum Magistrum, utriusque accedente consensu fecimus & disposuimus, & prout infra continetur, ordinavimus & consecimus.

Inprimis, quod omnes dissensiones in iis bellis inter Regiam Majestatem, Dominum Magistrum, Duces Mazoviæ. Episcopos Varmiensem & Culmensem, & cæteros omnes, eorumque subditos exortæ, per sequentem transactionem in universum sublata sint, & neutri Partium in malo reminiscendo imputari debent.

Item, quod loca, castra & oppida cum omnibus attinentiis & pertinentiis in his bellis utcunque alias utrinque intercepta cum bombardis majoribus, quemadmodum in prima occupatione arcium & oppidorum inventæ sunt, restitui, bombardæ etiam uncales, quas Hokenbuchs vocant, eo pacto, ut penes modernos Officiales restabant, similiter reddi debent. Si vero quicquam bombardarum majorum deesset, debent Officiales per juramenta interrogari, ut mediis eorum juramenti dicant, quid illic invenerint. Quod autem bombardas in Castro Hollando demolito inventas attinet, debent sine diminutione ad manus Illustris Domini Marchionis ALBERTI restitui.

Præterea debent omnes & singuli ex Nobilitate, civibus & colonis omnis promissionis & juramenti, quibus præsentibus bellis, aut citra alias circa hæc tempora, a suis ad alienos Dominos se contulerunt & obligarunt, liberi & soluti esse & reputari.

Cæterum quod ad neglecta servitia attinet, debet a Regia Majestate & Duce de Prussia illis, qui ea neglexerint, ex gratia condonari, & bona seu possessio-

nes eorum reddi. Cæterum quod liberos eorum attinet, qui condemnati ob perpetratum facinus pœnas dederunt, bona immobilia utrinque reddantur, & patrum facinus honori puerorum nihil noceat, nec apud quempiam in aliquo præjudicet.

Item debet Regia Majestas illis de Neumarkt, similiter Marchio ALBERTUS Gilzenburgen. & Hoensteinen. nec non omnibus Civitatibus, Ecclesiasticis & sæcularibus, Nobilibus & plebeis utriusque Partis subditis, qui ex timore defecerint, parcere & condonare, nullaque indignatione reminisci, nec cuiquam, ut hoc vindicet, permittere: sed ex clementi voluntate sub utrisque hinc inde sigillis & literis sententiam ferre, quod hoc ipsis & liberis eorum in nullam dehonestationem aut incommodum vergere debeat.

Item, quod ad Ecclesiasticorum bona & jurisdictionem attinet, debet Dux Prussiæ ad requisitionem Ecclesiasticorum unicuique justitiam, ut christianum, æquum & justum est, administrare. Cæterum bona, reditus & census sub Duce Prussiæ siti, Episcopatum Varmiensem vel eosdem Ecclesiasticos attinentes, debent vicissim ex omni parte restitui. Si vero Dux vel Nobiles sui Curatos, vel alios in Ecclesiastica Beneficia collocare vellent, qui hominibus christiane providerent, eos Episcopus juxta antiquam consuetudinem instituere ac investire debet.

Item, si possent Domini Pontifices constanter docere, quod Ecclesiastici in Terris Domini Ducis conmorantes, secus, quam Christiani, ac contra ordinationem & constitutionem universalis Sanctæ Ecclesiæ Christianæ se gererent: debet Dominus Dux una cum Dominis Episcopis iuvare, ut tales debita castigatione emendantur.

Item si quispiam civium aut rusticorum duos annos ante proxime gestum bellum usque huc Domino suo se subduxisset, & absque voluntate ejus aufugisset, repetiti debent Dominis suis sine omni medio restitui, & exinde nulla Partium alterutri suos detinere. Qui autem vi ab utraque Parte abacti sunt, ii debent publicis mandati literis ad Dominos suos dirigi seu remitti.

Item debet Dominus ALBERTUS Marchio Regiæ Majestati & Regno Poloniæ juramentum, uti naturali & Hæreditario Domino suo, præstare, & se in posterum erga ejus Regiam Majestatem in omnibus, sicut Principem Vasallum erga Dominum suum hæreditarium de jure decet, obedientem exhibere. Debet præterea Marchio

ANNO 1525. chio GEORGIUS suo & Fratrum nomine Vexillum contingere. Debent similiter Marchiones KAZIMIRUS & JOHANNES sigillis & literis suis intra annum hujusmodi contractum agnoscere & acceptare.

Item debet Regia Maj. ex adverso Marchioni ALBERTO infra scriptas Terras, Civitates, Castra et Vicos, videlicet tria oppida & Castrum Konigsbergk, Lochsteden, Vargen, Girmaw, Pubetten, Rudaw, Schokken, Kaymen, Kremitten, Valdaw, Tapiaw, Tapelawken, Narbetten, Insterburgk, Allenburgk, Vensterau, Gordauen, Angerburgk, Mordenburgk, Labiaw, Lawkisten, Tillsith, Ragnet, Rosfitten, Vinthergk, Mymel, Brandenburg, Krewczburgk, Fredlant, Demenaw, Bartten, Letzen, Balge, Heilige Beyhell, Zintlen, Lawdsbergk, Preuschawlaw, Bartenskyn, Scheften, Saynsburgk, Reyna, Raftenburgk, Lieck, Jehansburgk, Hollandt, Liebstdt, Mulhausen, Mormige, Passenheim, Ortelburgk, Osterode, Hogenstain, Neidenburgk, Soldaw, Ilgenburgk, Schippenbeil, Tewschthelaw, Prewschmargk, Lubemul, Salfelt, Kifenburgk, Marienwerder, Tirembergk, Labraw, Schonbergk, Bouunden, Jorgenburgk, Resenburgk, Gordenche, Newhaus, Freyestadt, Solaw, Vischhausen, Bischoverwerder, Medenaw, tanquam Duci in Prussia in legitimum & hereditarium feudum conferre, & ejusmodi infeudationis literas ab uno Fratre ad alium & eorum Hæredes, tanquam super indiviso feudo, juxta tenorem transactionis conficere.

Item si quando memorati quatuor Principes & Marchiones, ALBERTUS, GEORGIUS, KAZIMIRUS, JOHANNES, & eorumdem legitimi feudi Hæredes omnes sine legitimis feudi hæredibus decederent, tunc & non antea debent supra scriptæ Terræ Prussiæ ad Regiam Majestatem & Regnum Poloniae hæreditarie redire & recidere. Si vero Filiæ superessent, hæc debent Ducalis dotis pecunia a Regia Majestate absolvi & provideri.

Item debet Regia Majestas Marchionem ALBERTUM, suos Hæredes, & omnes incolas supra scriptarum Terrarum Prussiæ in eorum privilegiis, huic transactioni & superioritati Regiæ Majestatis non repugnantibus, conservare, & alias ab iniqua violentia defendere & manutenere.

Item debent tam Ordinis, quam Nobilitatis & Civitatum prædictarum Terrarum Prussiæ Mandatarii, Nuntii pro se, hæredibusque & successoribus suis consentire & inscribere, quod se ipsos,

ANNO 1525. hæredesque & successores suos post obitum quatuor prædictorum Principum & suorum legitimorum feudi Hæredum ad Regiam Majestatem & Regnum Poloniae ac ipsius Hæredes debita fidelitate & subjectione, uti ad eorum naturalem ac hæreditarium Dominum, & nullum alium tenere debeant & velint. Ita denique, quod Regia Majestas supra scriptas Terras Prussiæ cum aliquo linguam Germanicam callente, & in eodem Ducatu bene possessionato, qui omnia officia administraret, procurare debeat. Et si Majestas Regia Consiliarios suos deputaverit, quod Nobiles & Civitates, Ecclesiastici & Sæculares omnium Ordinum Terrarum Prussiæ Duci ex Prussia juramentum præstare debeant, quod tunc ex singulis districtibus duo ex Nobilitate ac Civitatibus nomine aliorum omnium, quemadmodum hic præsentis se inscripserunt, literis quoque & sigillis suis hujusmodi concordiam recognoscere debebunt, & quum Principi de Prussia juramentum præstarent, quod tunc, medio hujusmodi eorum præstito juramento, etiam hanc concordiam se servaturos promittant.

Item quod Princeps de Prussia primum & proximum locum in Consiliis Terrarum, Comitibus, & publicis Conventibus apud Regiam Majestatem habere debet.

Item quod Princeps ex Prussia, Hæredesque & Successores Principes ex Principatu & Terris Prussiæ prædictis nihil vendant: verum si ad hoc ingens urgeret necessitas, debent hoc Regiæ Majestati, tanquam Domino suo hæreditario ante unum annum prius denunciare. Quod si Maj. sua emere nollet, extunc ipse Princeps vendendi habeat potestatem: Regalibus tamen Regiæ Maj. feudis & obsequiorum juribus salvis. Et præterea si Dux ipse Prussiæ urgente necessitate premeretur, poterit arces & oppida sua Vasallis suis locare & impignorare, ut eadem Terræ unitæ et indiscissæ, quemadmodum nunc sunt, permaneant.

Item quod ad obsequium attinet, ex quo Terra Prussiæ in magnum detrimentum pervenit, promisit Regia Majestas Marchioni ALBERTO sex annorum libertatem se ex gratia daturam. Ubi autem Regia Majestas et Regnum Poloniae a quibuslibet, cujusvis dignitatis aut conditionis illi fuerint, occasione hujus transactionis et concessionis feudi impugnaretur, extunc Dux in Prussia cum Successoribus in propria persona, una cum omnibus suis subditis, pro summis viribus Regiam Majestatem etiam intra hoc sex annorum libertatis spatium adjuvare, et illi consulere sit obligatus. Similiter Regia

ANNO 1525. Regia Majestas & Regnum Poloniae erga Ducem in Prussia & ipsius Terras in hoc casu facere debet.

Si autem contingeret, quod Regia Majestas aut Regnum Poloniae extra hunc contractum ab infidelibus & alias urgeretur, & Regia Maj. Poloniae in propria persona cum omnibus suis subditis in castra proficisceretur, tunc Dux in Prussia cum Successoribus suis obligatus esse debet, Regiam Majestatem cum centum instructis equis usque ad terminos Terrarum Prussiae insequi.

Si vero Dux in Prussia a Regia Majestate ultra fines transire requisitus fuerit, extunc hujusmodi centum equites instar aliorum Majestatis suae equestrium militum Regiis stipendiis militare debebunt. Casu autem quo Regia Majestas urgente necessitate plures quam centum equites a Duce in Prussia educi desideraret, quotquot centenarium numerum excefferint, a tempore exitus domiciliorum suorum Regio stipendio, ut praemissum est, militabunt. Si vero in facultate Ducis ex Prussia non fuerit plures quam centum equites educendi, non debet propterea ipsum Regia Majestas ulterius urgere.

Item quod ad jurisdictionem inter Regiam Majestatem & Principem Prussiae attinet, ita observandum est, si contingat, quod Regia Majestas Principem, aut vicissim Princeps ipse Regiam Majestatem in causis personas utriusque Partis concernentibus convenire velle, debet Majestas Regia Consiliarios suos Marienburgi aut Elbingi collocare, juramentisque, quibus suae Majestati obnoxii sunt, absolvere, & rursus ad juste judicandum obligare. Et quidquid tunc a praedictis Consiliariis Regiae Majestati & Principi pronunciatum & decretum fuerit, ratum esse debet, & sine contradictione fervari.

Si vero quispiam de sorte seu conditione Principis saecularis aut Ecclesiastici status in Prussia supra dictum Principem de Prussia super quavis re convenire praetenderet, debet Majestas Regia sex ex Consiliariis suis, & Princeps in Prussia totidem ex suis ad Judicium, ut praemittitur, obligare, & juramentis astringere: & quidquid ipsi aequum esse decreverint & pronunciarint, ei utraq; Pars acquiescere, & sine ulla tergiversatione id ratum habere debet.

Si autem aliquis, qui de sorte Principum non fuerit, contra Ducem in Prussia quampiam actionem instituire velle, hoc coram Vassallis Principis facere debet, quos Princeps ipse collocare, & ad Judicium obligare tenebitur. Si quis

TOM. IV.

autem occasione hujusmodi Judiciorum ANNO 1525. in casibus Principis personam attingentibus sibi injuriam factam, aut se gravatum existimaret esse, poterit ad Consiliarios (quos Regia Majestas & Dux in Prussia quotannis ad Festum S. Francisci, cum id necessitas exegerit, Marienburgum mittere debebunt) provocare, qui super ea re cognoscendi potestatem habere debent. Quod si ibi cognitum fuerit, appellationem provocantis frivolam & illicitam esse, debet illa Pars Judicio decem marcas Pruthenicales pendere, & Parti adversae ad refundendum expensas litis, & ad parendum priori sententiae obligata esse.

Ubi vero actiones emergerent, incolas Terrarum Prussiae & eorundem possessiones utrinque contingentes, unusquisque in eo Judicio, ubi bona seu possessiones sitae fuerint, aut reus domicilium habuerit, conveniri, & ad extranea Judicia trahi non debet.

Item neutrius Partis subditi, nec etiam eorum bona, ex quo in locis, ad quae spectant, justitia obtineri possit, in alienis Judiciis arrestari aut detineri debent.

Item quod deinceps omnes incolae Terrarum Prussiae utrinque reciproca vicissitudine in terra & mari sine impedimento negotiationes exercere, veteribus stratis proficisci, & curribus transire, nec non in privilegiis suis hoc casu permitti debent.

Ceterum fora in villis contra fas & antiquam consuetudinem instituta deinceps ubique aboleri, & in civitates, ad quas spectant, reponi debebunt.

Item quod profundum Balgen ad mare recens Haeb, & ubicunque alias profunda id est ostia maris fuerint, caput Vislae, & omnia flumina omnibus Prussiae incolis, ut in ipsis navigare & trajicere possint, libera sint. Et peregrini mercatores nec in Konigsberg, nec Brunsbergk, Elbingum, Gedanum, aut in ullam aliam civitatem proficisci cogantur, sed debent libere, non coacti, prout ipsis placuerit, velificare & navigare. Atamen sine antiquorum teloneorum & privilegiorum detrimento.

Item nulla telonea, depositiones, vel alia gravamina in Terris Prussiae contra antiquam consuetudinem & Privilegia ab ulla Partium institui debent, sed vetera telonea permanere. Si autem ab alterutra Partium a tempore transactionis Regis CAZIMIRI telonea essent instituta, ea quoque hinc inde abrogari debent. Si vero successu temporis contingeret, quod Regia Majestas & similiter Dux in Prussia ad requisitionem utriusque subditorum

Mm m

fuo

ANNO
1525.

suorum alicubi nova telonea, aut emporia ad utilitatem Terrarum Prussiae instituire destinarent, tunc debet Majestas Regia Ducem Prussiae vocare in locum opportunum, & ambæ Partes super ea re concordandi & transigendi potestatem habere. Si etiam aurigæ vel nautæ hujusmodi telonea præterirent, non debent eis bona adimi, sed tantum naves currusque auferri.

Cæterum quod ad bona naufragantium attinet, debet id cum iisdem secundum veterem introductam consuetudinem, ex quo idem in Zelandia, Holandia & Brabantia consuetum est, etiam observari, ita tamen, quod a nautis nihil plus extorqueatur.

Item debet utraque Partium adversus alterum nunc & deinceps publicarum stratarum prædones, fures, & alios terribis perniciem invehentes ad receptandum & promovendum abstinere. Sed qui unius Partis professus hostis sit, debet etiam ab altera Parte pro ejus diffidato hoste & damnificatore censeri.

Item quævis Partium potestatem habere debet, hostes & noxios suos in bonis alterius Partis persequendi, & in quibus judiciis apprehendentur, in illis sisti, & juxta ipsorum demerita justificari debent.

Item Dux in Prussia, præterea Elbingenses, Gedanenses & Thorunenses omnem monetam cudere abstineant, ita, quod Regia Majestas intra hinc & Festum Pentecostes sequentis anni diem statuatur, se ratione hujusmodi monetæ clare concordandi.

Item quod Dux Prussiae omnibus privilegiis & juribus huic contractui repugnantibus, seu ea sint a Pontificibus Maximis, Imperatoribus, Principibus, vel Regibus Poloniae profecta, nunc & in perpetuum renuntiare, & ea in manus Regiæ Majestatis consignare debet. Si autem quicquam in ejusmodi privilegiis contineretur, quod huic transactioni non repugnaret, sed Duci Prussiae & Terris occasione finium, & aliorum jurium & privilegiorum necessarium esset, debet Majestas Regia ejusdem tenoris sub literis & sub sigillo Majestatis suæ ea denuo concedere.

Item quod Regnum Pol. & Terræ Prussiae pro se et eorum successoribus sufficienter se inscribere debent, quod hanc institutam transactionem in omnibus suis partibus, punctis et articulis fideliter, perpetuo et irrevocabiliter servare, nec unquam contravenire aut agere debeant aut velint: hoc puncto singulariter adjuncto, si casus mortis Principum, quos Deus pro

ANNO
1525.
suo arbitrio conservet, se offerret, quod Terræ Prussiae Majestati Regiæ et Regno Poloniae, et nulli alteri adhærere debent.

Postremo si quisquam, cujusquam dignitatis aut conditionis existeret, huncque contractum impugnare vellet, debent tres Marchiones, quos hæc concordia pariter attingit, una cum Duce de Prussia cum omnibus, quos ad hoc promovere poterunt, Regiam Majestatem juvare, et super hoc respondere.

Huic supra scriptæ Christianæ concordie et unitati Regia Majestas Poloniae, et Dux Prussiae in omnibus articulis, clausulis, conditionibus, punctis superius expressis Regiam ac Ducalem dignitatem, Christianamque bonam fidem perpetuo et fideliter interponentes, inviolabiliter pro se, et successuræ posteritatis eorum hæredibus, Successores Reges Poloniae et Duces Prussiae ratam et firmam habere et observare polliciti sunt, ac promiserunt. Pro majori præfatorum fide et securitate Regia Majestas, similiter Dux Prussiae hujusmodi pactum, concordiam et unionem manu eorum propria subscripserunt, et sigilla ipsorum nostris adhærentia subappendi fecerunt, et hujusmodi contractus binæ literæ concordationis seu unionis sub eodem verborum tenore confectæ cuilibet Parti unæ præsentatæ sunt. Datum et actum Cracoviæ Sabbato in Vigilia Palmarum, quæ fuit 8. Mensis Aprilis Anno Domini 1525.

Nos itaque SIGISMUNDUS Rex Poloniae de consilio et consensu Consiliariorum nostrorum Regni Poloniae omnes et singulos memoratos articulos, ut præmittitur, medio Illustrum Principum prænominatorum GEORGII Marchionis Brandenburgensis, et FRIDERICI Ducis Legnicensis inter Nos et Illustrum Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Magistrum ac Ordinem eius in Prussia actos, conditos et conclusos in omnibus et singulis eorum punctis, clausulis, continentis, prout jacent, acceptamus, ratificamus, approbamus, laudamus et confirmamus, ipsosque perpetuum firmitudinis robur obtinere volumus. Promittentes in verbo nostro Regio, ac sub fide boni ac legalis et ingenui Principis pro Nobis atque Successoribus nostris Regibus Poloniae, ac Regno et dominiis nostris, quantum Nos et illa concernunt, Nos omnia supra scripta in præinsertis literis atque articulis conditis et conclusis expressa firmiter et inviolabiliter observare, exequi, et adimplere, neque illis quoquo modo contravenire de jure vel de facto, directe vel indirecte, omni

ANNO 1525. omni dolo et fraude penitus seclusis. In quorum omnium et singulorum fidem, robur et testimonium praemissorum praesentes literas manu nostra propria subscripsimus, illasque sigillo nostro Regio et Consiliariorum nostrorum sigillis communiri fecimus. Datum Cracoviae die Dominico Palmarum Anno Domini 1525. Regni vero nostri Anno 19. Praesentibus Reverendissimis ac Reverendis in Christo Patribus Dominis: Joanne de Lasko Archiepiscopo Gnesnensi, Legato nato et Primate, Petro de Thomice Cracoviensi et Posnaniensi, ac Regni nostri Vicecancellario, Mathia de Drzewica Vladislaviensi, Raphaële de Leszno Plocensi, Mauritio Warmiensi, Andrea Krycki Premiensi, Joanne Culmensi, Jacobo Chelmensi, Laurentio Camenecensi, Episcopis; ac Magnificis, Generosis, Venerabilibus, Nobilibus, Strenuis ac Famatis, Nicolao Firley de Dąbrowica Castellano Cracoviensi, et Exercituum Regni nostri Capiteo Generali, Christophoro de Szydłowiec Palatino et Capiteo Cracoviensi, et Regni nostri Cancellario, ac Siradiensi, Gostinensi, novae Civitatis Corczyn, et Sochaczoviensi Capiteo, Andrea de Thanczyn Sandomiriensi ac Belzensi, Chelmensi et Rathnensi Capiteo, Jaroslao de Lasko Siradiensi, Andrea de Opporow Brestens. Georgio de Bayfen Palatino Marienburgensi, et Capiteo Mevensi, Georgio de KonoPAT Pomeraniae, et Capiteo Swecensi Palatinis; Nicolao de Szydłowiec Sandomiriensi, Regni nostri Thesaurario, ac Radomiensi, Zatoriensis, Oswiecimensis Capiteo, Joanne Comite de Tarnow Woynicensi, Joanne Wiczewiński Plocensi, et Capiteo Bratianensi, Joanne de Tarnow Bięcensi, et Capiteo Pilsensi, Nicolao Czykowski de Woyslawice Polanecensi, et Burgrabio Cracoviensi, Stanislaο de Chodecz Marschalco Regni nostri, et Capiteo Leopoliensi, Petro Kmita de Wisnice Marechalco Curiae nostrae, ac Scepusiensi et Premiensi Capiteo, Nicolao Rusocki Biechoviensi ac Lanciensi, Predecensi Capiteo, Castellanis; Achatio Czerna Succamerario Pomeraniae, Capiteo Schlochoviensi, Joanne Latałski Gnesnensi, Cracoviensi, Posnaniensi et Lanciensi, Joanne Karnkowski Skarbimiriensis, Stanislaο Gorecki Calissiensis, et Custode Plocensi, Praepositis; Joanne Gojeński Cracoviensi, Joanne Gorski Posnaniensi, Stanislaο Tarło de Szczekarzowice Lublinski Archidiaconis; Stanislaο de Olesnica Cantore Gnesnensi, Canonico Cracoviensi. Secretariis nostris; Ni-

colao Tomicki Praefecto Stabuli nostri, ANNO 1525. ac Costensi, Pisdrensi et Coniciensi Capiteo, Sylvestro Ożarowski Succamerario nostro, et Capiteo Zavichosteni, Stanislaο de Pileza Capiteo Grodecensi. Joanne Tarło Structore Mensae nostrae, Simone Chlewicki Magistro Coquinae nostrae, Martino Wolski Thesaurario Curiae nostrae et Burgrabio Cracoviensi, Conrado Hilfeldt Proconsule, et Joanne Lisman Consule Thorunensi. Joanne de Loe Proconsule, et Joanne Alexuange Consule Elbingensi, Eberhardo Perbet Cive Gedanensi, Capiteo Dirschoviensi, caeterisque Dignitariis, Officialibus, Proceribus, et Aulicis nostris Testibus circa praemissa fide dignis, sincere Nobis fidelibus dilectis. Datum per manus praefati et Reverendi in Christo Patris Domini Petri Tomicki Cracoviensis et Posnaniensis Episcopi, et Regni nostri Vice - Cancellarii sincere Nobis Dilecti-

CLXIX.

Approbatio eorundem Paſtorum per Proceres & incolas Ducatus Prussiae. Datum Cracoviae 1525 die 9. Apr. ipsa Dominica Palmarum. *Indidem fol. 192.*

Nos infra scripti Erhardus electus Pomesaniensis, Fridericus Dominus de Heydeck, nomine Ordinis Theutonicorum in Prussia, Heynrichus Dominus de Kittlicz, Georgius de Kimheim nomine Nobilium, Nicolaus Richam Magister civium civitatis antiquae, Crispinus Schönbek Consul in Knybhoff nomine majorum et minorum civitatum in Prussia. palam facimus et recognoscimus. Cum retro temporis multa graviaque bella inter Serenissimos Poloniae Reges, et Inclytos Theutonicus Ordinis Magnos Magistros tantis odiis, inveteratisque diffidiis in utriusque populi et Polonici et Prutenici calamitatem gesta sint, ut parum haecenus profuerint contractus et pacis foedera, Summorum Pontificum, Imperatorum, Regumque auctoritate saepe interposita. Cujus mali origo hinc dimanavit, quod Prussiae Terra, nam de hujus proprietate tantopere pugnatum est, Rectore hereditario caruit, cum hinc Reges Poloniae illinc Magni Magistri et militaris Ordo jus suum praetenderent, malentque armis, quam pia Christianaque concordia negotium transigere, pervenit eorum malorum non parva portio ad nostram usque aetatem; siquidem paucis abhinc annis, oborto iterum ea de re bello, concurrentibusque infestis signis, Serenissimo Rege SIGISMUNDO, et Illustris-

ANNO 1525. strissimo. ALBERTO M. Magistro, quanta vastitate utraq; Terra affecta sit, ostendunt ipsa ruina, et calamitas miserorum, sunt vastati agri, abducti coloni, effusus sanguis Christianus, vim passae mulieres, stupratae virgines, profanatae sacrae aedes, praetereaque alia scelera, et bellorum incommoda perpetrata, quae turpe est audiri, nedum fieri in populo Christiano. Cujus bellimmanitate moti, et miserorum fortunam miserti, Summus Pontifex, Sacratissima Caesarea Majestas, Serenissimus Hungariae et Bohemiae Rex ad inducias quadriennales utramque Partem piis rationibus flexerunt, eo proposito, ut quadriennio illo induciarum veterem discordiam omnino tollerent, et firmam pacem inter nos finitimas gentes componerent. Erat spes nobis bona fore, ut aliquando concordia pro discordia veniret. Ceterum cum Christianus orbis undique bellorum tumultu, variisque perturbationibus vexaretur, factum est, ut tampicum consilium tantorum Rectorum Rerumpublicarum de concordia statuenda impediretur, quandoquidem quadriennium induciarum irritum abiit, ut ejus sine pro pace bellum videretur renasci, quod sane ita erat in manifesto, ut aut ipsum nova cum Christianorum calamitate fuisset suscipiendum, aut in Contractum Torunensem, cui titulus est *Perpetuae Pacis*, conjurandum. Quando igitur verfaremur inter duo ejusmodi pericula, ut aut arma Patriae nostrae intoleranda deinceps fierent capeffenda, aut necesse esset consentire in Concordiam, et praedictum Contractum perpetuae pacis, nec in aliam partem se flecti permetteret Serenissimus Rex Poloniae et Inclytum ejus Regnum. Respexit Deus propitiis oculis in pias preces calamitate afflicti populi, deditque ex improvise pios ac prudentes pacis per alium modum Procuratores, Illustrissimos Principes et Dominos: Dominum GEORGIUM Marchionem Brandeburgensem etc. et Dominum FRIDERICUM Ducem Legnicensem etc. quos vetus discordia et periculum redeuntis belli non minus movit, quam si eorum res ageretur, cum sint utriusque Partium sanguine et affinitate conjunctissimi. Hi divina inspiratione invenerunt Articulos Transactionis et Pacis cum justos, tum Christianos, qui si bona fide custodiantur, non erit amplius timor de periculo renascituri belli. Inprimis autem sua providentia curarunt, qui praestinguereur fons, unde haecenus tot mala fluxerunt, scilicet ut habeat Terra Prussiae Principem haereditarium, qui justis de causis Superiorem recognoscat Serenissi-

ANNO 1525. mum Regem Poloniae, et Inclytum ejus Regnum, quandoquidem certis indiciis et argumentis haud fallacibus jam tandem evidenter cognovimus fundum et solum Terrae Prussiae intra fines, limites, et in circulo ditionis inclyti Regni Poloniae contineri et concludi. Quando autem nihil porius esse debet Christianis pectoribus, quam cum omnibus, si fieri possit, inprimis vero cum vicinis in pace et tranquillitate vivere, quam nobis Magister noster charissimus, et ejus Discipuli tanta cura et studio commendarunt, volentes accurrimus ad per tam pios Principes oblatas conditiones pacis, qua haecenus indigere visi sumus, et nunc divina commiseratione donamur. Idque eo libentius fecimus, quod nos ad eandem Transactionem amplectendam clarissimus Vir D. Joannes Statilius Praepositus Cursiensis, Secretarius et Orator, LUDOVICI Hungariae et Bohemiae Regis Serenissimi, Domini nostri gratiosissimi adhortabatur duplici nomine, tum quod ad percipiendum foedus pacis missus esset, tum quod propositi Articuli Transactionis justis ac Christiani a praefato Serenissimo Rege judicarentur, qui, ceu alter summorum Arbitrorum Concordiae statuendae in quadriennialibus induciis, nihil aequae ad se pertinere affirmavit, quam vel in ipsis induciis, vel post finem earum inter Principes utrinque sibi conjunctissimos, et populos vicinos pacem procurare. Ideo consensimus et consentimus in Transactionem et Concordiam inter Serenissimum Dominum SIGISMUNDUM Regem, et inclytum Regnum Poloniae ex una, et Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem etc. Haeridem et Successorem ex altera partibus super feudo, juribus et proprietate praedictae Terrae Prussiae, ac aliis punctis, articulisque per praefatos Illustrissimos Principes: Dominum GEORGIUM Marchionem etc. et Dominum FRIDERICUM Ducem Legnicensem etc. pacis Mediatores Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quinto, die nona Mensis Aprilis Cracoviae ad nostram petitionem et placitum conceptam et confectam, ipsamque in omnibus punctis et articulis, perinde ac si inserta hic esset, nostro constituentium, haeridum et successorum nomine, laudamus, adprobamus, et cum magna hilaritate, animique gratitudine suscipimus et amplectimur, pro nobis praefatis constituentibus, haeridibus et successoribus nostris, sincera ac Christiana fide, et sub honore nostro, nec non jurisjurandi sacramento firmiter et constanter promittentes, et effica-

ANNO 1525. efficaciter nos obligantes, quod eandem Concordiam, Transactionemque, ut praefertur, in omnibus et singulis articulis et conditionibus fideliter et irrevocabiliter, sine fraude et dolo, ratam et gratam habere, et perpetuo observare, nec unquam per nos, aut submissas personas quovis praetextu sive colore, publice vel occulte ipsi contravenire volumus, nec debemus. Renuntiatis praeterea omnibus et singulis juribus, privilegiis et exceptionibus, quibus eandem concordiam impugnare, infringere possemus. Porro si Illustrissimus Princeps et Dominus ALBERTUS Marchio Brandenburgensis etc. in Prussia Princeps etc. quem de voluntate praefati Serenissimi Regis Poloniae SIGISMUNDI in haereditarium Dominum suscepimus, et praesentibus suscipimus, nec non Illustritatis suae veri et legitimi Feudi Haeredes masculi, et subinde Illustrissimi Principes et Domini GEORGIUS, CASIMIRUS et JOANNES, una cum omnibus suis legitimis feudi Haeredibus e vita migraverint, et praefata Terra Prussiae ipsis in feudum concessa juxta inscriptionem praedictae Transactionis ad Serenissimos Reges et Regnum Poloniae devoluta fuerit, quod nos Serenissimis Regibus eisdem, et Regno Poloniae, cui nos unanimiter, sponte, et ex certa scientia, una cum praedicto Principe nostro, tanquam superiori Domino, subiciemus, et ex nunc subiciamus, nec cuiquam alteri adhaerebimus, obedimus et subiecti erimus, sed eosdem Serenissimos Reges, et inelytum Regnum pro Dominis nostris, quoad utile et directum dominium, merum et justum imperium, in perpetua subiectione profitebimur et recognoscemus, salvis tamen semper manentibus omnibus et singulis Transactionis articulis, quibus in hoc casu Terrae Prussiae cautum est. In quorum omnium fidem et robur Nos supra scripti Oratores, nomine constituentium et nostro, has literas sigillorum nostrorum adaptione munivimus, datas Cracoviae Anno Domini millesimo, quingentesimo vigesimo quinto, die vero nona Mensis Aprilis, quae erat dies Dominica Palmarum.

CLXX.

Diploma SIGISMUNDI I. Regis, quo Terrae Prussiae ALBERTO, atque deficiente ejus Prole mascula, tribus ejus Fratribus, GEORGIO, CASIMIRO & JOANNI in Feudum traduntur.
TOM. IV.

Datum Cracoviae Feria secunda ANNO post Dominicam Palmarum Anno 1525. Indidem fol. 202.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS D. G. Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, nec non Terrarum Cracoviae etc. Dominus et Haeres, universis et singulis, praesentibus et futuris, harum seriem inspecturis, manifestum facimus. Quia cum olim multae et graves controversiae, multaque, et Reipublicae Christianae perniciosissima bella gesta fuissent inter Praedeceffores nostros Reges Poloniae, ac Magistros et Ordinem dictum S. Mariae Teutonicorum super proprietate in Terris Prussiae, Regibus et Regno Poloniae jus suum haereditarium pro virili tuentibus, Magistris vero ac Ordine suis veris ac legitimis Haeredibus et Dominis parere recusantibus, atq; iis tantis controversiis, tantisque bellis eo res deducta fuisset, ut divino favore justitiae Regni nostri opitulante, et pax confecta, et Magistri et Ordo, tota; ipsorum ditio in subiectionem et homagium Regibus et Regno Poloniae devenisset, idque longissimo tempore tentum et observatum esset, successu vero temporis novae controversiae de ipsa proprietate, ac demum bellum inter Nos, Regnumque nostrum, et Illustrrem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Magistrum Generalem, ac Ordinem ejus suscitatum esset, cum maximo Reipublicae Christianae incommodo ac detrimento. Proinde Summi Pontifices, videlicet LEO decimus, ADRIANUS sextus, et modernus CLEMENS septimus, demum invictissimus CAROLUS Romanorum Imperator, et Hispaniae Rex Catholicus, nec non Serenissimus Nepos noster Dominus LUDOVICUS Hungariae et Bohemiae Rex, ac plerique Germaniae Principes summo studio apud Nos egissent de concordia et pace componenda. Quae denique concordia cum medio Illustrium Principum Dominorum GEORGI Marchionis Brandeburgensis, in Silesia Ratiboriensis, Jagerndorffensis, in Prussia, Stetinenensis, Pomeraniae, Casubarum, Sclavorum etc. Ducis, Principis Rugiae, ac Burgravii Nurembergensis, et FRIDERICI Ducis Legnicensis et Brigenensis, et Capitanei inferioris Silesiae, tractata et conclusa esset, venissetque ad Nos ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, et Magister Generalis cum nonnullis Membris Ordinis et subditis suis, plenam et

N n n

omni

ANNO omnimodam facultatem ab Ordine et u-
1525. niverſis ſubditis ejus habentibus, ſe No-
bis, uti vero et legitimo Haeredi et Do-
mino ſuo, ac Terrarum omnium Pruſſiae ſubjicientibus, ac eaſdem Terras ſibi
in Feudum dari enixe et ſuppliciter, pri-
mum ejus Conſiliarii Proceres et ſubditi,
demum ipſe Illuſtris Dominus ALBERTUS
Marchio a Nobis petiſſent, decla-
rans ſe Nobis et Reipublicae Regni no-
ſtri hoc pacto magis ex uſu fieri poſſe,
pacemque firmiorem futuram. Nos ra-
tionem habentes imprimis utilitatis ipſius
Reipublicae Chriſtianae, quae in tanta
infidelium tempeſtate non niſi pace et
concordia inter ſe Chriſtianorum Princi-
pum ſervari poteſt, demum obaudire no-
lentes, ut poſtulata Sanctiſſimi Domini
noſtri Papae, Caefareaeque et Catholicae
Majeſtatis, ac Sereniſſimi Domini Nepo-
tis noſtri, D. LUDOVICI Hungariae et Bohe-
miae Regis, aliorumque Principum Chri-
ſtianorum, qui haecenus omni conatu hanc
differentiam et bellum ſiſtere et com-
ponere inter Nos ſtuduerunt, ac deniq;
gratificari et commodare volentes dicto
Illuſtri Principi Domino ALBERTO Mar-
chioni Brandeburgenſi, uti Nepoti no-
ſtro ex Sorore chariſſimo, ejusque Do-
mum de Onſpach annuimus non grava-
tim precibus ejus Illuſtratis, et ſubdito-
rum ipſius, illique, et ejus veris maſcu-
lini generis, et legitimis Feudi Haeredi-
bus, ex lumbis ejus procedentibus, ter-
ras, civitates, oppida et arces infraſcri-
ptas in perpetuum et indiviſum Feudum
dedimus et conceſſimus, et ipſum de il-
lis per Vexilli noſtri traditionem investi-
vimus, harumque ſerie literarum damus
et concedimus: videlicet arcem Konigs-
berg cum tribus civitatibus, item arces
et oppida Lochſtete, Vargen, Girmaw,
Pubetten, Rudaw, &c. ut in praecedenti-
bus Concordiae literis ſunt deſcripta,
cum omnibus et ſingulis ſubditis, vaſal-
lis, fruſtibus, dominiis, ſuperioritati-
bus, libertatibus et juribus, una cum om-
nibus arcibus, civitatibus, foris, villis,
manſis, curiis, molendinis, molendino-
rum locis, cenſibus, veſtigalibus, redi-
tibus, teloneis, ſervitiis, feudis ſpiritu-
alibus et ſaecularibus, lacubus, flumini-
bus, piſcationibus, aquis, aquarum de-
curſibus, ferarum venationibus, ſylvis,
nemoribus, paſcuis, pratis, actibus etiam,
cum omnibus metallis, quae modo ſunt,
ſeu in futuro fieri poſſunt, auro, ar-
gento, cupro, ſtanno, plumbo, ſalinis ſu-
pra et ſubtus terram, ſimiliter una cum
omnibus et ſingulis eminentiis, juribus,
et pertinentiis univerſis, nullis exceptis,
ſicuti ejusmodi terras priores Magiſtri

Generales et idem Ordo habuere, et uſ- ANNO
que ad praefens noviſſimum bellum ge- 1525.
ſtum uſu et fruſtu tenuerunt, in poſte-
rum perpetue et haereditarie in commu-
ne et indiviſum Feudum tenendum, ha-
bendum, fruendum, utendum et poſſi-
dendum. Ubi vero ipſe Illuſtris ALBER-
TUS Marchio et Dux in Pruſſia ſine legi-
timis maſculis Feudi Haeredibus, vel
ejus legitimi maſculi Feudi Haeredes non
reliſta prole virili deficerent, extunc ſu-
praſcriptae terrae, civitates, et oppida, et
arces in omni forma et modo, quemad-
modum eas ſupraſcriptus Illuſtris ALBER-
TUS Marchio habuit, ad Illuſtrem Prin-
cipem Dominum GEORGIUM Marchio-
nem Brandeburgenſem, et ipſius legiti-
mos ſexus maſculini Feudi Haeredes ve-
nire et devolvi debent. Si vero etiam
Marchio GEORGIUS ſine legitimis Feu-
di Haeredibus maſculis, vel ejus Haere-
des poſt ejus obitum ſine legitimis maſcu-
lini generis Feudi Haeredibus ex humanis
decederent, diſtae terrae, civitates, op-
pida et arces ad Illuſtrem Principem Do-
minum CASIMIRUM, et ejus maſcu-
los Feudi Haeredes derivari ac devolvi
debent. Si autem praediſtus Marchio
CASIMIRUS ſine prole maſcula Feudi
Haerede decederet, aut ejus Feudi Haere-
des poſt ipſius mortem liberos maſcu-
los Feudi Haeredes poſt ſe non relinque-
rent, tunc nominatae terrae, civitates,
oppida et arces in Pruſſia ad Illuſtrem
Principem Dominum JOANNEM Mar-
chionem Brandeburgenſem, et ejus ve-
ros legitimos maſculini generis Feudi
Haeredes devolvi debent, ita, quod di-
ſtae terrae, civitates, oppida et arces,
ubi divina ordinatione hujusmodi caſus
futuris temporibus accideret, de Frat-
re in Fratrem praediſtos, et eorum legiti-
mos Feudi Haeredes maſculos cedant et
devolvantur, ſine noſtro, Haeredumq;
et Succellorum noſtrorum Regum, ac
Regni noſtri Poloniae impedimento. Ita
tamen, cum et quoties ſe obtulerit e-
juſmodi caſus devolutionis de uno in
alterum, praediſtos Fratres, et eo-
rum legitimos Feudi Haeredes maſculos,
debeant illi, et quiſque eorum debebit
Nobis et Succelloribus noſtris Regibus,
ac Regno Poloniae infra tempus debitum
ac legitimum debitam ſubjectionem, et
Feudi obligationem, ac homagium prae-
ſtare. Quod ſi praediſti quatuor Fratres
de Domo Onſpach, divina voluntate ſic
diſponente, ſine maſcula prole Feudi
Haerede legitima, ex lumbis eorum or-
dine ſupraſcripto procedente, aut eorum
hujusmodi proles ſimiliter ſine maſculo
Feudi Haerede legitimo, ex lumbis eo-
rum

ANNO 1525. rum procedente, decederet, tunc omnes et singulae terrae, civitates, oppida, bona et arces supra scriptae ad Nos et Successores nostros Reges, et Regnum Poloniae sine omni impedimento ac contradictione devolvi ac redire debent.

Debebit item ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, & Dux in Prussia, eiusque prænominati Successores, & Feudi Hæredes pro hac nostra in se beneficentia Nobis & Regno nostro tale obsequium præstare, quod ubi ratione huius Concordiae, & Concessionis Feudi a quocunque cuiusvis eminentiæ, & conditionis Principe, seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, aut eius prædicti Successores Duces in Prussia in propria persona Nobis, & Regno nostro ubique una cum omnibus suis subditis, & pro summis viribus suis adesse. Quod vicissim Nos, & Successores nostri Reges, ac Regnum Poloniae in eodem casu facere debebimus, & debebunt.

Ubi autem contingeret, quod Nos, vel Successores nostri, Regnum Poloniae altera quavis ex causa tam ab infidelibus quam ab quocunque alio hoste impeteretur, & ipsi in persona propria ad bellum cum subditis nostris proficisceremur aut Successores nostri proficiscerentur, debebit Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, & Dux in Prussia, aut ejus prænominati Successores Duces in Prussia Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiae Nobis servire. Quod si educere extra terminos Prussiae illum, aut ejus Successores Nos & Successores nostri vellemus, extunc ad eisdem centum equites stipendium tale præbere, quale dari aliis nostris mercenariis equitibus est solitum, tenebimur. Ubi vero Nos, vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum ALBERTUM Marchionem, aut ejus nominatos posteros Nobis & Successoribus nostris maiori comitatu servire, debebimus Nos & Successores nostri iis omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere posset, mox post egressum a domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quamdiu servierint, persolvere. Si autem plures quam centum prædictos equites ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, aut ejus Successores Duces in Prussia educere non possent, non debebimus Nos aut Successores nostri ab illo & eius posteris Ducibus in Prussia plura exigere.

Præterea non debebit ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & ejus no-

minati Feudi Hæredes, Successores Duces in Prussia, quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus & bonis prædictis vendere. Verum si ad hoc illum, & ejus Successores ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis hæreditariis, ante omnia denunciare. Quod si Nos ipsi emere non curaverimus, aut Hæredes & Successores nostri non curaverint, in hoc casu ipse Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, aut ejus legitimi Feudi Hæredes seu Successores, cuicunque voluerint, vel poterint, liberam vendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen nostris Feudi, & obsequiorum iuribus semper salvis permanentibus.

Poterit etiam ipse Dominus Dux in Prussia, & ejus Feudi Hæredes, ubi eos necessitas urgens premeret, ex bonis suis prædictis, quantum opus foret, impignorare, suis duntaxat subditis, & vassallis ut eadem bona unita & indivisa per maneant. Quae etiam omnia, & singula supra scripta, & quaecunque alia, quæ Vassallus, & feudalis Princeps erga suum naturalem Dominum hæreditarium, & superiorem Dominum observare, ac præstare tenetur, debebit ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, ac ejus Feudi Hæredes legitimi Successores firmiter, & inviolabiter adimplere. Nosque vicissim illum, & Successores ejus omni gratia, & favore Regio complecti, ac illos in iuribus & immunitatibus ipsorum conservare pro Nobis & Successoribus nostris Regiis, & Regno Poloniae pollicemur. In quorum omnium & singulorum fidem & testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Datum Cracoviae Feria secunda post Dominicam Palmarum proxima. Anno Domini 1525. Regni vero nostri Anno 19.

CLXXI.

SIGISMUNDUS I. assignat pensionem annuam ALBERTO Duci Prussiae quatuor millium florenorum Rhenensium ad vitæ ejus tempora. Datum Cracoviae Feria IV. post Dominicam Palmarum, quæ fuit II. Apr. Anno Domini 1525. Ex Archivo Regni sub Litt. CC. fol. 191.

SIGISMUNDUS etc. Significamus te-
nere præsentium universis. Quia
cum divino favore Illustris Princeps Do-
mi-
Nnn a

ANNO 1525. **ALBERTUS** Marchio Brandeburgensis, ac in Prussia, Stetinensis, Pomeraniae, Cassubarum, Sclavorum &c. Dux, Burgravius Nurembergensis, & Princeps Rugiae, Nepos noster charissimus, post controversiam, ad quam Nobiscum devenerat, tandem ad Nos veniens medio Illustrium Principum Dominorum **GEORGII** Marchionis Fratr^{is} germani, ac **FRIDERICI** Ducis Legnicensis Sororii sui, se Nobis reconciliaverit, magnaue, ac evidentia testimonia, & indicia de sua erga Nos fide, ac propensione exhibuerit, volentes ejus Illustritatem in Terris Prussiae, quas illi in Feudum dedimus, & quae bellica saevitia magnum detrimentum sunt passae, relevare, ac illum Nobis, & Regno nostro maiori beneficentia devincere, dandum & donandum illi duximus annuum stipendium 4000. florenorum Rhenensium in auro, vel pro singulis aureis XXVIII. grossos integros, monetae & numeri Regni nostri praesentis, harumque serie litterarum damus, donamus, & assignamus, qui ad terminos vitae Illustritatis suae per Nos, & Successores nostros quotannis solventur, ita videlicet, quod primam ratam anni huius solvere debebimus ad festum Sancti Michaelis proxime futurum, alteram vero ratam ad Festa Paschae Anni Domini 1527. & deinceps singulis annis sequentibus ad Festa Paschae dictam summam quatuor milium florenorum Rhenensium solvere Nos & Successores nostros Reges Poloniae submisimus, & praesentibus submittimus, ac obligamus, promittentes in verbo nostro Regio pro Nobis, & Successoribus nostris Regibus Poloniae, quod eam donationem & firmam habebimus, & illi semper, quoad sua Illustritas vixerit, satisfaciamus, & Successores nostri Reges Poloniae satisfaciant. In cujus rei testimonium sigillum nostrum est praesentibus appensum. Datum Cracoviae Feria IV. post Dominicam Palmarum, quae fuit XII. Aprilis 1525. Regni nostri 19.

CLXXII.

Litterae SIGISMUNDI I. Regis Poloniae ad CLEMENTEM VII. P. quibus ei de negotiis cum ALBERTO Duce transactis significat. Ex Archivo Regni Lib. N. R. fol. 350.

SIGISMUNDUS I. Rex Poloniae. Summo Pontifici CLEMENTI VII.

Sanctissime. Quod erat jam pridem in votis, cum Vestrae Sanctitatis ejusque Praedecessorum, tum omnium ferme

Principum Christianorum, ut bellum, ANNO 1525. quod inter me & Magistrum Prussiae intercesserat, compositum esset utpote universae rei Christianae noxium & perniciosum, id tandem divino favore factum, Vestra Sanctitas non ignoret, cum enim induciae expirarent, neque ulla esset spes, tantae controversiae per Arbitros dirimendae, venit ad me Magister Prussiae, condidit prius, medio Illustrium Principum **GEORGII** Marchionis Brandeburgensis & **FRIDERICI** Ducis Legnicensis, communium Consanguineorum nostrorum, conditionibus pacis et concordiae, quae pro tempore fieri potuerunt, et quales mutua necessitudo nostra postulavit; praestititque Magister ille mihi debitum suum, quod et Maiores mei, et ego iustissime exigebam, praestiti et ego vicissim erga illum, quae jure meo potui, praesertim desciscente a Professione sua Ordine illo, et Terris omnibus Prussiae iustissima haereditate Regni mei in potestatem meam redactis, unde sperem tanta bella et dissidia non sopita solum et composita, sed etiam radicitus sublata et extincta, alioquin tragaedia haec nullum unquam finem habere potuisset, praesertim cum subditi mei omnes exegerint a me modis omnibus, neque ab hoc instituto ullo modo demoveri potuerint in Conventu Generali Regni mei novissimo, vel cogendum tandem Magistrum Prussiae ad praestandam obedientiam et Omagium, mihi et Regno meo debitum, vel illum ac Ordinem ex terris illis exturbandum. Videns autem ego, quantam perniciem afferret, non iis regionibus solum, sed etiam universae rei Christianae, bellum resuscitandum, a quo me semper et Vestra Sanctitas et ferme omnes Christiani Principes dehortabantur, elegi potius etiam pacem, quae pro ratione temporis contingere potuit, et visa est solidior, quam omnino necessitate et furore bellico terras et haereditatem meam et Regni mei repetendo, omnia vastare et destruere. Considerans jam pridem in Prussia non de Ordine solum, sed de tota profus Religione actum esse, cui errori nullam adeo penitus occasionem unquam praebui, ut etiam in hac pace conficienda nihil tentaverim, quo omnia acta fuissent, juxta observationem Sanctae Religionis Catholicae, prout omnes actus, et tractatus nostri testari potuerunt. Inter quos tamen multa offeruntur cum Consiliariis meis commoda, pro jurisdictione Ecclesiastica, et restitutione bonorum Ecclesiasticorum in illis terris, quae acta et deplorata videbantur. Et spero subinde, Deo propitio, et Vestra Sanctitate

ANN^o 1525. tate mihi assistente, reliqua sine magno strepitu ad normam & debitum modum per me reduci posse, qui cupiam & paratus essem semper, pro bono statu rei Christianæ, & istius Sanctæ Sedis Apostolicæ non modo studium, operam & facultates meas omnes, sed & sanguinem & vitam meam, si ita res postulet, exponere & profundere. Nec unquam Sanctitas Vestra aliter sibi de me & subditis meis persuaderi patiatur; nam & pestem istam Luteranam, perniciosissimumque incendium eius, quo Regni mei proximus & major ardet paries, quanto labore & sollicitudine extinguere, & a Regno meo arcere nitor, satis cum Ediçta & Legationes meæ, tum vel Nuntii vel Legati Sanctitatis Vestræ testimonio esse possunt. Significandum autem duxi hunc successum rei Prutenicæ Vestræ Sanctitati, tum quia sciam, illam omni studio ad communem pacem Christianorum incumbere, tum etiam quod non ignorem, qua cura & benignitate me & res meas omnes complecti dignatur. Proindeque spero, non mediocrem inde lætitiã & voluptatem Vestram Sanctitatem habituram esse. Cui me etiam atque etiam humiliter commendo, & opto, ut diu vivat incolumis, Ecclesiæ S. Catholicæ & Reipublicæ Christianæ bono.

CLXXIII.

1526. *Responsum nomine SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ Episcopo Pome- sanienti datum contra novato- res fidei. Datum in Marien- burg die 5. Aprilis 1526. Ex Archivo Regni. Lib. Legation. sub Lit. E. fol. 273.*

Ea, quæ Vestra Paternitas nudius tertius coram Sacra Majest. Regia partim ab Illustri Principe in Prussia, partim etiam suo nomine retulit, hæc in summa continebant.

Declaravit imprimis Vestra Paternitas sponsalia inita per ejus Illustritatem cum Filia Serenissimi Domini Regis Daniæ, & postulavit nomine Illustritatis suæ, ut ejus Majestas has nuptias illius sua præsentia honorare dignaretur.

Recensuit inde Paternitas Vestra nonnulla in excusationem sui, ex literis Majestatis suæ ad se datis, & quod attinet eos concionatores, quos Majestas sua comprehendi fecit, quemadmodum eos ipsa hic constituerit, commiseritque, ut nihil nisi Verbum Dei prædicarent, quod si fecerint, ut ejus Majestas innocentiam ipsorum tueretur, sin aliter, non con-

Tom. IV.

tradidere se quin punirentur, & de hoc ANN^o paratam esse Paternitatem Vestram, & 1526. respondere, & audire melius docentem.

Ad ea Majestas sua Regia Vestræ Paternitati respondere mandavit: Satis compertum esse potest unicuique, quantis negotiis ejus Majestas involuta sit hoc tempore in Regno & aliis dominiis suis, ita ut vix ad componendos motus & negotia harum Terrarum eripere se ad hoc exiguum temporis spatium, quo hic immorabitur, potuerit.

Et proinde nequaquam id præstare poterit ejus Majestas, quod ipse Illustris Princeps & Nepos suus charissimus postulat, cui Majestas sua libenter in omnibus gratificaretur, & illi omnem honestatem exhiberet, optatque Majestas sua, ut Vestra Paternitas ejus Majestatem ita, ut audivit, & ut res est, excuset.

Quod ad Prædicatores istos Paternitatis Vestræ attinet, Majestas sua Regia, postquam intellexit eos hic prædicare, ubi & Plebanus est legitimus, & alii Prædicatores ab eo constituti, prædicare vero nomine quidem & prætextu verbum Dei, re autem ipsa meram doctrinam apostaticam, & seditionem adversus mandata & ediçta Maj. suæ Regiæ, illos comprehendi fecit Majestas sua, & castigari delato modo constituit.

Quæ res merito nihil ad Vestram Paternitatem attinere debet, cum nondum a Sede Apostolica, ut mos est, in Universalis Ecclesia sit confirmata; hæc enim est vera vocatio a Deo, sicut vocatus est Aaron, ab his, quibus Deus hoc munus commisit, ungendus & sanctificandus.

Quando vero Vestra Paternitas potestatem habeat legitimam officium Pontificis exercendi, tum demum illud juxta Divina & Ecclesiastica instituta exercere poterit. Nam quod ad Verbum Dei attinet, illud Majestas sua, tanquam Christianus Rex, & omnes subditi ejus venerantur quidem & observant, sed illud operculum fieri scelerum & insolentiarum, ut nemo non videt, nequaquam Majestas sua tolerare potest.

Et proinde ipsum Verbum Dei prædicari vult, non ut Apostatæ vel hi novi Evangelistæ suo sensu ac libidine exponunt, sed ut illud intellexerunt Patres & Majores nostri, a quibus illud per manus accepimus, & qui eidem Verbo fidem omnem fecerunt, vitæque & miraculis doctrinam suam confirmarunt, & illam tot sæculis approbatam Nobis reliquerunt.

De quo neque Paternitas Vestra, ut litterata, doceri opus habet, cum scri-

ANNO 1526. ptum sit, ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt Patres tui, & non plus sapere quam oportet; neque censeat Majestas sua satis pium & Christianum disputare, & pro libitu suo pronuntiare unumquemque de his, quæ dudum Universalis Ecclesiæ Decretis statuta, & ab universis accepta sunt & approbata, ita enim nihil unquam certi haberi posset, essetq; Ecclesia Dei ipsa Babylone confusior, ut satis apparet in his locis & civitatibus, in quibus hæc pestis radices suas egit, quæ ne dominia Majestatis suæ, ita ut alibi indignissime videt, occuparet, nullo modo pati nec admittere vult, ut quicquam tam in divinis, quam etiam humanis rebus hic & alibi in dominiis suis aliter, quam antiquitus traditum est, & quam omnes Reges & Principes Christiani observant, innovari deberet. Et hæc est Majestatis suæ perpetua voluntas & responsionis summa.

CLXXIV.

Responsum nomine SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ, ALBERTO Duci Prussicæ datum de restituendis munimentis Ordinis Theutonici, de finium ordinatione, & de cudenda moneta. Datum 23. Maji Anno 1526. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. E. fol. 307.

De literis Ordinis, quas Illustrissima D. Vestra attulit & legi fecit, gratias habet Majestas sua Regia, & rogat Illustrissimam Dominationem Vestram, ut eas, quæ adhuc supersunt, juxta inscriptionem tradendæ, opportuno tempore mittere velit, ne quid eorum reliqui sit, ex quibus difficultates aliquæ suboriri possent.

Verum quod Illustrissima Dominatio Vestra opravit addi in suis Literis feudilibus, & illas juxta necessitatem suam extendi, non est in præsens ejus Majestati ullo pacto integrum id facere, cum ejusmodi negotia pertineant ad Conventum Generalem Regni, quæ seorsum Majest. sua nequaquam transigere potest. Verum in ipso Conventu Generali, qui primum fuerit, curabit ejus Majestas his postulatis Illustrissimæ Dominationis Vestræ satisfacere.

De ordinatione, quam Illustrissima Dominatio Vestra fecit, simul ac de moneta cudenda committere dignata est Majestas sua Dominis Consiliariis harum terrarum, cum Illustrissima Dominatione

Vestra simul constitutere, ita, ut melius videbitur communibus terris & subditis expedire. ANNO 1526.

Designabit etiam Majestas sua Commissarios, ad revidendos & rectificandos fines & limites cum alibi, tum versus Terram Samogitiæ, & tam de villa Coadjuventensi, quam etiam de aliis injuriis ac differentiis transigendum, quod negotium censeat Majestas sua eo lenius futurum, quod ad limites ipsos sufficientes extant literæ & monumenta.

Quod autem Illustrissima Dominatio Vestra commemoravit debita, impensas, & diminutionem proventuum suorum, meminit ejus Majestas idem fuisse per Illustrissimos Dominos GEORGIUM Marchionem, & FRIDERICUM Ducem Lignicensem anno superiore Majestati suæ declaratum, & propterea ejus Majestatem consensisse ad pendenda quotannis Illustrissimæ Dominationi Vestræ quatuor millia Florenorum ad statum ejus relevandum, quæ Majestas sua, licet alias gravissimis sumptibus & impensis onerata sit, solvere non prætermittet, & quidquid præterea favoris & beneficentiæ in Vestram Illustrissimam Dominationem præstare poterit, id semper est quam libentissime facturæ: spem hanc habens, quod & illa ita se geret, & conservabit erga ejus Majestatem & Regnum suum, quemadmodum & decet, & se facturam Illustrissima Dominatio Vestra pollicetur.

CLXXV.

Aliud nomine SIGISMUNDI I. Regis ALBERTO Duci Prussicæ Responsum, quo illum ab Hæresi Lutherana debortatur. Datum 25. Maji 1526. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Litt. F. fol. 311.

Illustrissime Princeps.

Credit abunde S. Majestas Regia non nihil esse de his, quæ adversus Illustrissimam Dominationem Vestram in Germania Dominus Magister Livoniæ indicavit. Nam & Majestas sua certissimum habet documentum, & Urbe Roma, & Aula Cæsaris omnes indigno animo ferre, & pessime interpretari ubique in Regnis & Dominiis Christianis hanc cum Illustrissima Dominatione Vestra concordiam, quasi adversus Religionem Catholicam factam, fugillatamque a plerisque Majestatem suam, tanquam jam ab unitate Ecclesiæ divulsam, & labe hæretica contaminatam. Et cum Regum & Principum nulla sit dos & felicitas major, quam

ANNO 1526. quam gloria & fama inculcata, non libenter hanc de se existimationem ejus Majestas audivit.

Non veretur tamen Majestas suam, aut difficultates aliquas ratione Ordinis, qui jam prius alibi excludi & extinguere solebat, Summo Pontifice & Cæsare ferente, speraretque Majestas sua, si de illo solo ageretur, effici posse, ut & ipse Pontifex & Cæsar ratum haberent successu temporis.

Verum si quid erit difficultatis, erit magis causa & prætextu hæresis, quæ tolerari diutius a Christianis Principibus, & homines in ea insolentia tanquam equos excusso fræno relinquere non poterint, sine communi omnium errore & pernicie. Et proinde si quid agent causa Religionis adversus Illustrissimam Dominationem Vestram, præsertim ex communi Decreto Summatum & Principum Christianorum, quam in hoc casu Majestatem suam ad se illi conveniret adversus Religionem, potest ipsa secum satis considerare.

Propterea rogat plurimum ejus Majestas Illustrissimam Dominationem Vestram, & illi tanquam Pater Filio consulit, ut spes suas non ædificet super hoc fundamento, quod jam dudum, & nunc est ab universis tam Ecclesiasticis quam Sæcularibus Potestatibus, Regnis, Dominiis & Universitatibus Christianis damnatum & explosum, sed contineat se in his terminis fidei, quos Nobis Majores nostri reliquerunt, donec Universalis Ecclesia de his dissensionibus, quas seditiosi homines excitarunt, dispiciat. Sic enim & notam ignominiam, & multas alias difficultates Illustrissima Dominatio Vestra declinare poterit, & facilius erit omnis cum Pontifice & Cæsarea Majestate actio, & apud illos impetratio.

Scripturam & Verbum Dei nec Majestas Regia, nec quisquam Christianus damnat vel oppugnat, sed oppugnantur interpretationes Apostatarum, & abusus Verbi Dei. Et ut non nova res sit hæresis, ita nulla fuit doctrina adeo inepta & impia, quæ non Scripturis nitetur, sed suo sensu interpretatis, quæ si Ecclesia non moderaretur & dijudicaret, quid certi in fide haberi posset? Sed et Verbum Dei non Deus sed homines scripserunt, nec omnes sunt recepti, homines etiam ipsum Verbum Dei tenere, & illi credere statuerunt, & si Ecclesie Traditiones, ut humanæ, auctoritatem non haberent, nec Scriptura aliquam fidem habere posset, & proinde absque consensu & unitate Ecclesie vera Fides & Religio constare non potest. Non consistit Religio in hujus vel illius disputatione, in

ANNO 1526. qua sibi quisque victor esse videtur, sed in determinationibus eorum, qui in Cathedra Moyfi sedent, & quibus Christus obediendum præcepit. Nixi sunt innumeri jam Hæretici, nixi & Reges ac Imperatores adversus ipsam Cathedram, & auctoritatem Ecclesie, quid tandem effecerunt? quam sibi memoriam & utilitatem compararunt? manifestius est, quam oporteat explicari. Omnes enim, quicunque ab unitate Ecclesie defecerunt, vel ab infidelibus absorpti sunt, vel domesticis saltem turbis & calamitatibus sese confecerunt, & ignominiosissime perierunt.

Et proinde rogat Majestas sua Illustrissimam Dominationem Vestram, ut potius et de Scripturis aliisque rebus cum Sede Apostolica, cum Cæsarea Majestate, & Regibus Christianis, cumque tot sæculis approbatis moribus & consuetudinibus, quam cum Apostatis, & nullius pretii hominibus congruat & conveniat.

CLXXVI.

SIGISMUNDUS I. *Rex Poloniæ ratam habet Investituram Terrarum Prussie per Legatos Ejus ALBERTO factam.* Datum Gedani Anno 1526. Sabbatho ante Festum SS. Trinitatis. *Ex Archivo Regni Lib. Legationum sub Litt. NR. fol. 332.*

Manifestum facimus tenore presentium, quia cum Anno superiore misissemus Mandatarios & Oratores nostros Magnificum & Generosum Georgium de Bayssen Palatinum Margenburchensem. & Neuens. Capitaneum, Joannem de Wiczwna Castellatum Plocensem & Capitaneum Bratianensem, & Achacium Czerne Succamerarium Pomeraniæ, ac Schlochoviensem Capitaneum ad tradendam nostro nomine Investituram ac possessionem Terrarum quarundam Prussie, quas in Feudum concessimus Illustrissimo Principi Domino ALBERTO Marchioni Brandeburgensi, & Duci in Prussia &c. ac illi retulissent ad Nos, Testimonium ipsius Investituræ ac possessionis traditæ & juramenti subditorum illi præstiti, Nos quoque testandum & declarandum duximus, ac presentibus Literis nostris testamur & declaramus, quod ipsam Investituram & possessionem per præfatos Oratores nostros traditam nostro nomine, eidem Illustri Domino ALBERTO Duci & juramentum illi a subditis eius præstitum ratum, gratum & firmum habemus, ac in posterum & Nos, & Successores No-

ANN^o 1526. ^ostri Reges Poloniae habituri sumus eandem Investituram & possessionem tenore praesentium confirmantes. In cujus rei testimonium sigillum nostrum est praesentibus appentum. Datum in Civitate nostra Gedanensi Sabbatho proximo ante Festum Sanctae Trinitatis, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto, Regni nostri Anno vigesimo.

CLXXVII.

Auctio Privilegiorum ALBERTO Duci Prussiae per SIGISMUNDUM I. Regem Poloniae concessa. Datum Gedani ut supra. Ex Archivo Regni Lib. DD. folio 818.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, totiusque Prussiae, Culmenfis, Elbingensis, Pomeraniae &c. Dominus, & Haeres, manifestum facimus tenore praesentium. Quia licet quasdam Terras nostras haereditarias in Prussia Illustri Principi Domino ALBERTO Domino Marchioni Brandenburgensi, & Duci in Prussia &c. jure feudali concessimus, in earumque possessionem illum per Consiliarios nostros induci fecimus, & ejus concessionis, ac articulorum & conditionum inter Nos transactarum illi sufficientes nostras litteras dedimus, in quibus praeter alia etiam immunitates illi a Nobis concessae sunt descriptae, tamen cum contractus cum illo per Nos factus velit, ut, si quidpiam in privilegiis illis contineretur, quae Nobis restituit, & quibus renunciavit, quod huic ipsi contractui, & transactioni non repugnaret, sed quod ipsi Duci ex Prussia, & terris ejus occasione finium, & aliorum jurium & privilegiorum necessarium esset, quod id Nos sub litteris & sigillo nostro denuo concedamus: ideo nonnullas infra scriptas, praerogativas & immunitates, prioribus litteris contentas, ejus Illustritati renovandas, addendas, & denuo concedendas duximus, & tenore praesentium concedimus, ita sane, ut ipse Dux ALBERTUS similiter, & Haeres ejus terram concessam ab omni exactione & servitio, exceptis his, quae nominatim in contractu concordiae expressa sunt, liberam teneat, ac immunem & coram nullo alio, si ratione ipsius terrae impeteretur, quam coram Nobis, aut

SUCCESSORIBUS nostris Regibus Poloniae respondere teneatur, atque ut liceat eidem una ac haeredibus suis per totam terram nunc concessam, ad commodum suum passagia & telonea ordinare, secundum contractus praescriptum, nundinas & fora statuere, monetam cudere pro contractus formula. Talia, & alia jura taxare, directuras per terram in fluminibus, & in mari, sicut utile visum fuerit, stabilire. Denique jurisdictionem, potestatemque illam habeat & exercent in terris suis, quam aliquis Princeps Regni nostri melius habere dignoscitur in terra, quam habet. Quatenus tamen id initae concordiae & contractui non adversetur, ut bonos usus & consuetudines ponat, assisias faciat, & statuta, quibus omnes ejus subditi pace tranquilla gaudeant & utantur. Postremo concedendam etiam duximus & concedimus tenore praesentium ejus Illustritati, atque Nobilibus suis omnibus libertatem ducendi & transvehendi per Regnum & dominia nostra terra vel aqua omnes & singulas res, quaecunque ad usum & necessitatem propriam ejus Illustritatis atque eorundem Nobilium, non autem ad mercaturam exercendam, opportuna & necessaria fore videbuntur & his pariter omnibus, qui ex alienis provinciis commigrare velent in terram & ditiones ejus Illustritatis, equestris duntaxat conditionis seu Nobilibus, liberam damus res omnes illorum proprias secum transferendi per Regnum & dominia nostra, absque solutione cujuslibet telonei, & citra ullum impedimentum, facultatem & praerogativam. In cuius rei testimonium Sigillum nostrum est praesentibus appentum. Actum & datum in Civitate nostra Gdanensi, Sabbatho proximo ante Festum S. Trinitatis. Anno Domini 1526. Regni vero nostri anno 22.

CLXXVIII.

SIGISMUNDUS I. *Rex Poloniae confirmat Privilegia Civitatis Gdanensis. Datum Gedani Anno D. 1526.*

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quia inter egregia Regum & Principum facta ea potissima censentur, quae de clementia & liberalitate proficiantur, ac ea, uti reliqua temporalia sunt & fluxa, nisi literarum monumentis fuerint memoriae commendata. Proinde Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, nec non Terrarum &c. Domi

ANNO 1526. Dominus & Hæres. Manifestum facimus tenore præsentium universis & singulis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quia cum Nos omnibus subditis nostris iura, privilegia & immunitates eorum justas & legitimas manutene- re consuevimus, & Civitatem nostram Gdanensem pro ejus in Nos obsequiis & meritis cupimus non solum in statu & regimine suo conservare, verum etiam majori favore & beneficentia nostra Regia semper augere & promovere, omnia & singula ejusdem Civitatis Gdanensis vetera jura, privilegia, munimenta, libertates, immunitates, plebiscita, statuta, & quascunque alias consuetudines laudabiliter introductas, & a Divis olim Regibus Poloniæ, cæterisque retroactis Principibus, Ducibus, & aliis Prædecessoribus nostris, tam spiritualibus quam sæcularibus, quibuscumque titulis & dignitate insignitis, & sub quibuscunque verborum formis concessa ac impetrata, in omnibus & singulis suis punctis, clausulis & articulis, quorum omnium & singulorum tenorem & seriem pro sufficienter hic expressis habere volumus, confirmamus, ratificamus, approbamus & integramus, omniaque & singula in ipsis privilegiis & immunitatibus eorum contenta robor & firmitatem perpetuam obtinere volumus. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum. Actum & datum in Civitate nostra Gdanensi Sabbatho proximo ante Festum Sanctæ . . . . . Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto, Regni vero nostri Anno vigesimo.

CLXXIX.

Donatio perpetua oppidi & bonorum Hela Civitati Gedanensi una cum vectigali, quod a mercatoribus in Portu Gdanensi exigitur, facta per SIGISMUNDUM I. Poloniæ Regem, ubi quoque de mercibus per naufragium ad littus delatis, & de bonis, quorum nulli extent hæredes, disponitur in rem fisci Regii. Datum ut supra Anno eodem. Ex Archivo Regni sub Litt. D D. fol. 848.

In Nomine Domini Amen.

Quia illa, quæ perpetua futura sunt, literarum monumentis commendari solent; ideo Nos SIGISMUNDUS & c. manifestum facimus universis, præsentibus & futuris, quod cum in Civitate no-

ANNO 1526. fra Gdanensi primum seditiones intestinæ, deinde omnium divinarum & humanarum rerum perturbationes exortæ essent, & ob id in summo discrimine Civitas ipsa constitueretur, Nosque ad illam liberandam, & in pristinum statum reducendam, non sine gravi incommodo & difficultate nostra huc venissemus multoque labore & cura omnia divina & humana in veterem conditionem & ordinem gratia Omnipotentis Dei ad plenum restituissemus, cujus beneficentiæ nostræ spectabiles Proconsules, Consules, Scabini, ac tota Communitas Gdanensis singularem rationem habentes, & suæ gratitudinis erga Nos perpetuum testimonium extare volentes, Nobis & posteris nostris omnibus Regibus Poloniæ, ultra hæc duo millia Florenorum Hungaricalium boni auri & justis ponderis, quæ Nobis quotannis, vigore privilegiorum suorum, a Divo olim CASIMIRO Rege, Genitore nostro charissimo dictæ Civitati concessorum, solvere tenentur, sine quavis derogatione eorundem privilegiorum atque jurium suorum, se ad quatuor millia marcarum Prutenicalium levis monetæ annuo solvenda obligassent, prout harum serie literarum mediante se obligant. Nos vicissim ejus gratitudinis & obsequii erga Nos exhibiti grati existentes, & dictorum Civium Gdanensium bonum statum ac continuum incrementum promovere, eosque de nostra clementia consolatiores reddere cupientes, præfatis Proconsulibus, Consulibus, Scabinis, & universis Civibus Gdanensibus oppidum & bona nostra Hela nuncupata, quæ hactenus sine privilegio Prædecessorum nostrorum, tamen, ut asseriebant in compensationem aliorum honorum suorum, quæ Serenissimus olim Genitor noster Dominus Rex CASIMIRUS tunc Magistro Generali, ac ejus Ordini Theutonicorum in Prussia dederat, tenuerunt cum omnibus & singulis eorundem honorum, juribus, proprietatibus judiciis, utilitatibus, proventibus, fructibus & emolumentis, quibuscunque nominibus appellentur, quæ sunt, aut etiam in posterum fieri possunt, nullis exceptis, de certa nostra ac Consiliariorum nostrorum, tam Regni nostri Poloniæ, quam harum Terrarum ac Civitatum nostrarum Prussiæ scientia, consilio & consensu, donanda & inscribenda duximus, donamusque & inscribimus jure perpetuo & hæreditario possidenda, tenenda, habenda et utifruenda. Præterea eidem Civitati nostræ Gdanensi ejusque universæ Communitati, eam pecuniam, quam ab omnibus et singulis mercatoribus ac negotiatoribus, unde-

ANNO 1526. cunq̄ue in portum Gdanensem cum navibus et mercibus suis cujuscunq̄e generis applicantibus, pro restauratione, conservacione; ejusdem portus sui Gdanensis antiquitus sub vulgari eorum vocabulo p̄selgelt exigere et sublevare consueverunt, ex Regia munificencia nostra et consensu p̄dictorum Consiliariorum nostrorum perpetuo concessimus, dedimus, donavimus, et per p̄sentes literas nostras concedimus, damus, inscribimus et approbamus, ita, ut a qualibet marca de omnibus et singulis navibus, rebus ac mercibus per hunc portum dictæ Civitatis, hinc quocunq̄ue mittendis et huc adducendis avehendisque duos denarios Prutenicales exigere, sublevare, et in usus suos beneplacitos nunc et in posterum convertere, ac pro Civitatis suæ commodo et utilitate applicare valeant. P̄dicta vero quatuor millia marcarum, quæ solvenda Nobis perpetuo se obligarunt, hoc modo Nobis solvere tenebuntur, videlicet duo millia marcarum Pruthenicalium pro Festo Annuntiationis S. MARIE Dominæ nostræ, alia duo millia marcarum pro Festo S. Michaëlis, incipiendo primam solutionem a proximo Festo Annuntiationis B. MARIE, de anno futuro videlicet millesimo quingentesimo vigesimo septimo, et deinceps singulis annis in perpetuum. Hanc p̄terea animi nostri perpetuam voluntatem et deliberationem adjicientes, ut si quæ res, sive merces, ex quocunq̄ue naufragio ad universum ejusdem Civitatis littus pervenerint, quas dispositioni nostræ et Successorum nostrorum reservatas esse volumus et reservamus, quod illæ res in fidei custodia Burgrabii ac totius Magistratus Gdanensis conserventur tamdiu, quoad dominus aut hæres earundem rerum et mercium ex naufragio provenientium comparuerit, et illas jure repetierit, et dum cognoscitur, quod hujusmodi merces in suo valore durare nequeant, habebit Burgrabius noster Gdanensis cum ipso Magistratu potestatem eas vendere, et pecuniam inde provenienteam asservare. Casu vero quo tractu convenienti temporis nemo compareret, qui hujusmodi jus suum et res illas ad se pertinere possit docere, exnunc ipse Burgrabius Gdanensis simul cum Magistratu ibidem Nos de eis ipsis rebus informare, et certiores reddere tenebitur, ut Nos et Successores nostri de illis disponere valeamus. Idem per omnia observari debet in bonis caducis sine legitimis hæredibus post obitum relictis, et ad Nos ex Superioritate nostra devolutis, quæ pariter fidei et curæ Burgrabii ac totius Magistra-

tus Gdanensis committimus, et dispositioni nostræ et Successorum nostrorum reservari volumus, et reservamus modo p̄missis. Reliqua omnia, quæ alias ipsi Civitati Gdanensi per P̄decessores nostros donata sunt, et ei provenire solebant, eisdem subditis nostris Gdanensibus pleno jure relinquentes. In quorum fidem etc. Datum p̄sentes etc.

CLXXX.

Edictum SIGISMUNDI I. Regis, quo Gedanensibus prohibetur lectio librorum hæreticorum. Datum Gedani Anno 1526. infra Octavam Visitationis B. V. M.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. manifestum facimus per p̄sentes universis. Quia innitentes tum nostris prioribus, tum etiam aliorum Regum & Principum Christianorum Edictis ac Decretis mandamus omnibus & singulis in hac Civitate nostra Gdanensi existentibus, vel in posterum futuris, sub p̄na exilii & confiscationis bonorum omnium, ut libros omnes Lutheranos, & aliorum hujus farinae, nec non picturas, cantilenas & libellos famosos in ignominiam & fugillationem Ecclesiasticorum vel sæcularium, a summo ad infimum insolenter emanatos, per quos potissimum, tam in divinis quam etiam humanis rebus, tot seditiones excitatæ & mala perpetrata sunt, prout in multis regionibus Germaniæ cum maximo & inæstimabili rerum & hominum damno est comprobatum, quilibet id, quicquid eorum habeat, ad officium Magnifici Petri Kmitha de Visznice Mareschalci Curiae nostræ & Scepuscensis atque Premisiensis Capiranei, cui provinciam hanc demandavimus, intra sex dies videlicet ad Feriam sextam proximam apportet, & illi, aut cui ipse commiserit, fideliter tradat, neque deinceps talibus libris, aut picturis vel cantilenis uti quispiam audeat, aut illa apud se retineat, sub p̄na p̄dicta. Datum in Civitate nostra Gdanensi intra Octavam Visitationis Dominæ nostræ Sanctæ Mariæ. Anno Domini MDXXVI. Regni nostri Anno vigesimo.

CLXXXI.

Constitutiones a SIGISMUNDO I. Rege pro Prutenis latæ. Actum Gedani Anno Dom. 1526. Feria tertia post Festum Divisionis Apostolorum. Ex Archi-

ANNO 1526. *vo Regni Lib. sub Litt. SS. fol. 136.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quia consulere volentes multiplicibus erroribus & abusibus, quicum in divinis, tum etiam humanis rebus inleverant in Terris & Civitatibus nostris Prussiæ venimus huc ad easdem Terras, omnibus aliis negotiis nostris intermissis, & Auspice D. Deo recte omnia, quæ reformatione indigebant, confecimus. Præterea etiam ad futurum deinceps bonum regimen, Constitutiones & Ordinationem opportunam in ipsis Terris relinquere operæ pretium esse duximus. Proinde de consilio & consensu omnium Consiliariorum & Nunciorum Communitatis tam Militaris, quam etiam Civilis Ordinis, infra scriptas Constitutiones edidimus & promulgavimus.

In primis quisque Palatinus habeat apud se exemplum seu copiam Privilegii Terrarum Prussiæ, & illud unicuique petenti ostendat, & coram eo legi faciat, quod Nos manutenere, & secundum ipsius tenorem, Dignitates, Officia, & Capitaneatus solis indigenis conferre dignabimur.

Cæterum cum Jus Culmense, quo potissimum Prussia utitur, scripturis saltem authenticis nusquam reperiat esse sancitum, multa que propterea oriantur incommoda, Venerabiles, & Egregios devote Nobis Dilectos Tidemannum Gise Custodem & Canonicum Varmiensem, Matthiam Slewniczki, Canonicum Gnesnensem, Achatium Frenut Canonicum Varmiensem, Franciscum Soldaw & Philippum Holkner designavimus, ut hoc anno ad Calendas Octobris Marienburgi conveniant, & ejusmodi Ius cum ejus Constitutionibus passim colligant diligenter, conscribantque, ut deinde Typis excussum & evulgatum ad omnium notitiam perveniat, firmiterque a cunctis observetur.

Judicia autem Terrestria in singulis Palatinatibus quotannis bis servantur, ita ut in Palatinatu Culmensi primum Iudicium Feria 3. post Dominicam Quasi modogeniti, secundum autem Feria 3. post Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus juxta veterem consuetudinem celebretur, ex quibus quidem Judiciis Terrestribus Appellationes ordinarie fiant ad Conventus Generales Terrarum Prussiæ. A Conventibus autem Generalibus ad Regium Tribunal nostrum, donec alterutra partium conformes sententias obtinuerit.

Ut autem frivolarum, & temerariarum Appellationes nonnihil cohibeantur, quisquis a Iudicio Terrestri ad Conventum Generalem appellaverit, tres Marcas ad Iudicium reponat. Si vero a Conventu Generali ad Nos appellatum fuerit, sex Marcæ deponantur & si appellans coram Iudice appellato succubuerit, in usum publicum Iudicii, in quo erant repositæ, cedant; alioquin parti restituantur.

Nec Palatini judicent causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium, et provocantes ad Iudicium Terrestre remittant; exceptis causis jeunioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæc quidem sine strepitu judicii de simplici & plano ab eis componi possunt. In causis autem sanguinis, & de facto recenti deprehensis, indilatam justitiam ministrent: nec Partes contententes ad componendum amice inter se controversiam cogant, nec exigant ulla poenas, nisi per Iudicium decretas. Quarum poenarum tertia pars Iudicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant.

Palatini, & Capitanei citati tam in Iudicio Terrestri, quam Conventuum publicorum respondere sunt obligati, exceptis actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussiæ sint Indigenæ Possessionarii, ratione quarum possessionum suarum sint Iudicio Terrestri subiecti.

Statuimus præterea, ut communibus Consiliariorum votis Notarius Terrestris Nobilis possessionatus, linguas necessarias callens, & alias ad hoc Officium eligatur, qui, cum juratus fuerit, exclusis tam Ecclesiasticorum Prælatorum, quam Civitatum ac aliorum Notariis, solus secretorum consiliis & Conventuum publicorum Iudiciis interfit, literas, & acta judicialia diligenter conscribat ac jura partium in Iudicio producta fideliter custodiat.

Ut autem temerariæ lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Iudicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per Appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva seu interlocutoria jam lata ad Tribunal nostrum devolutæ fuerint; exceptis causis limitum bonorum nostrorum Regalium, nec Iudices delegatos, seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa denuo deputabimus, aut causam ad illos remittimus. Non enim veri simile aut honestum videbatur, quod Iudex pristinam

ANNO suam sententiam retractet, aut aliter ju-
1526. dicet, quam ante judicaverat.

Conventus autem publici seu genera-
les juxta proximam Ordinationem no-
stram in Prussia quotannis celebrentur.
Verno videlicet tempore Derfaviæ ad di-
em S. Stanislai, tempore Autumni in Graudenz,
ad diem S. Michaëlis. Conventus
autem peculiariter per Nos instituen-
dus, locum & diem ex nostro arbitrio
fortietur.

Ad prædictos Conventus omnes causæ
tam ex Civitatibus, quam Judiciis Ter-
restribus per Apellationem devolvantur,
et etiam sine speciali Commissione nostra
judicentur. Deinde vero, et non antea,
ad Supremum Tribunal nostrum remit-
tantur, parte provocante, cui ad profe-
quendam Apellationem a Judicibus le-
gitimus terminus præfigatur. Quam Ap-
pellationem, si intra unius anni spatium
non prosequeretur, prior sententia juxta
juris dispositionem in rem transeat judica-
tam, et executioni demandetur.

Ante Conventum vero publicum, per
Nos et Successores nostros singulariter
instituendum, in singulis Palatinatibus,
Culmensi videlicet, Mariæburgensi et
Pomeraniae, fiat Nobilitatis conventio
particularis, ad quam secundum morem
antiquum Palatini ex singulis districtibus
Palatinatus sui ad aliquem locum conve-
nient, ut Nuntii ad hujusmodi Con-
ventum mittendi eligantur. Qui autem
vocatus non comparuerit, duarum mar-
carum pretium pendet, cujus medietas
Palatino ejus loci, altera vero medietas
aerario publico proveniat.

At cum frustra ferantur judicia, nisi
legitimæ executioni demandentur, vo-
lumus, et irrefragabili constitutione fan-
cimus, ut deinceps unusquisque, cujus-
vis conditionis vel eminentiæ fuerit, rei
judicatæ sine omni contradictione cum
effectu pareat et obsequatur. Alioqui
locorum Palatini, nullo alio a Nobis man-
dato expectato, legitimam executionem
faciant, adjuncto sibi, ubi causæ condi-
tio postulaverit, Capitaneo et Nobili-
bus illius Districtus, aut etiam, si neces-
sitas exegerit, omnibus et singulis no-
stris Vasallis seu Nobilibus illius Palati-
natus, quos ad assistendum illi sub juris-
jurandi debito, et amissione Feudorum
obligatos esse decernimus. Si vero ma-
jori potentia sit opus, negotium ad Nos
referri volumus, ut opportunis rationi-
bus rebus provideamus. Palatinos simi-
liter ad hujusmodi executiones faciendas,
justitiamque oppressis administrandam,
jusjurandum Nobis præstitum adigat.
Quos etiam, si remissiores fuerint, 50.

Florenorum Hungaricalium poena ple-
æti volumus. Cujus mulctæ medietas ANNO
1526. parti, cui justitia denegata est, altera ve-
ro medietas aerario publico Terrarum
Prussiae cedat. Ubi autem quis execu-
tioni resistere convictus fuerit, poena
banni sive proscriptionis ac bonorum con-
fiscatione puniatur, ex quibus bonis par-
ti læsæ primum fiat satis, quod reliquum
fuerit, Fisco applicetur.

Statuimus præterea, ut nullus Capi-
taneus, Nobilis, Civis, aut quivis alius,
cujuscunque conditionis existat, perso-
nis, castris, domibus, aut possessionibus
alicujus ullam violentiam inferre, incur-
siones facere, in publicis fratris insidias
ponere præsumat. Alioquin super his
convictus, juxta antiquum Plebiscitum
Terræ Culmensis capitali poena punia-
tur.

At cum aliquis Nobilis Decreto publi-
ci Conventus, Judicio Palatinorum, aut
Terrestri capitur: sub certis poenis in
potestatem aut carcerem civilem non tra-
datur, sed ad manus Palatinorum. Si
quis autem in civitate, ubi nulla arx est,
capiatur, et auctoritate Conventus, Pa-
latinorum, Judicii, in carcerem civilem
conjiciatur; in potestate eorundem, et
non civitatis, permaneat. Fidejussoria
tamen cautione a carcere hujusmodi libe-
retur, nisi causa fuerit criminalis; alio-
quin sub poena viginti Florenorum Hun-
garicalium, quorum medietas Palatino,
altera parti læsæ cedat, absque ulla re-
missione persolvenda. Nobiles et eorum
subditi auctoritate seu potestate civili non
capiantur, detineantur, aut arrestentur:
nec vicissim Nobiles auctoritate propria
capiant aut detineant cives, aut eorum
subditos: sed unusquisque eorum Judi-
cio suo ordinario conveniatur, et justitiam
requirat.

Præterea ne in fluminibus Prussiae,
praesertim navigabilibus, et item Fethes,
Bree et Bda, ac etiam Redae in Districtu,
Puczkoviensi obstacula fiant: ut tam pi-
scibus, quam navibus et lignis liber tran-
situs permittatur, nisi quis speciale pri-
vilegium super hoc habuerit.

Nobiles autem, qui habent privilegium
piscandi in lacubus nostris Regiis, & te-
stibus fide dignis probare possunt se fuisse
in possessione piscandi, & quorum vel li-
mites, aut ager stagnis nostris Regiis ad-
jacet; his quidem piscatio permitti debet,
sed parvis retibus duntaxat ad usum, &
mensam eorum propriam: non autem ad
vendendum. Ea tamen conditione, ut
retia castrensia primos in hyeme habeant
tractus, & quod tempore, quando pisces,
qui Germanice Bressen, Polonice vero
Leszcz

ANNO 1526. Leszez vocantur, semen aut fœtum emittunt, nulli liberum fit in lacubus nostris Regiis piscari, ne hujusmodi piscium fœtura in augmentando impediatur.

Præterea ut Ecclesiastici bona terrestria, Ecclesiis adscribenda & approprianda, sive incorporanda, absque speciali consensu nostro, a modo nonnisi a suis Vasallis emant, nec obsequia Nobis ex ipsis debita intereant, pro se vero privatim illa emere possunt, quæ si in vita sua non alienaverint, aut cuiquam non donaverint, ad eorum propinquos & consanguineos devolvantur.

Similiter nec civis aut ignobilis quispiam bona terrestria emat. Si vero jam empta possideat, non per conductitias personas, sed propria servitia, seu obsequia debita, ad bellicam expeditionem de ipsis sub eorundem amissione præstet.

Nec omnino liceat a modo rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in sylvis & agris ponere, canes aut retia venatoria habere: alioquin in potestate Dominorum sit, bombardas, canes & retia hujusmodi auferre, & pro qualitate excessus mandatum prævaricantes in decem marcas pecuniæ Domino fundi applicandis, toties, quoties punire, exceptis fossis pro luporum captura, quas tamen sine præjudicio cujusvis quilibet cum consensu Dominorum suorum habere potest. Simili modo nec Palatini, Capitanei, aut Nobiles alter in alterius fundo, absque voluntate Domini fundi, venari, nec in sylvis feras domare, aut cicurare debet, quod Klopfen vocant, sub amissione retium, equorum & curruum. Bombardis nemo omnino nec in propriis, nec in alienis sylvis sub pœna 100. Florenorum Hungaricalium, irremissibiliter solvendorum, a modo utatur. Cujus multæ medietas Nobis, altera ærario publico Terrarum Prussiæ proveniat.

Volumus item, ut in Conventu Generali proximo per universos Consiliarios harum Terrarum omnium rerum vendibilium æstimatio & justii pretii constitutio fiat: utque diligentior respectus ad mensuras & omnia pondera habeatur, ut dolus ac deceptiones malitiosæ vitari possint.

Item ut Palatini & Capitanei diligenter fines terrarum observent, ne prædones et grassatores ingrediendo & egrediendo impune grassentur.

Item, ne rustici cum cuspidibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis publice aut privatim incedant, easque deferant, nisi a Dominis suis ad venationem vocati fuerint.

ANNO 1526. Districtius etiam inhibemus, ne Polonia modo ab opificiis civitatum quarumlibet arceantur: sed pari conditione cum Germanis & aliis Nationibus admittantur, non obstantibus hujusmodi opificiorum contrariis constitutionibus, sub pœna 50. Florenorum Hungarical. qui eos non receperint infligenda, perque loci Capitaneum pro fisco Regio exigenda.

Ex quo item multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium nostrorum, præsertim Tucholiensis, prætextu Mandati prohibitorii de investitione salis peregrini in Poloniam, innocentibus, si quando finibus terræ appropinquent, sallem adimere. Quod, quia iniquum est, sub gravi indignatione nostra prohibemus, ne de cætero cuiquam adimatur, nisi ultra fines transgresso.

Nobiles præterea Districtus Stochow instar rusticorum, ut ligna ad arcem ducant, aut alia servitia rusticalia faciant, cogi nolumus, sed antiquam consuetudinem servandam esse decernimus.

Ad præcludendas autem varias hinc inde obloquendi vias & controversiarum occasiones, quæ solent oriri a civitatibus & oppidis contra Nobiles, & tabernatores tam sæcularium quam spiritualium, qui coquunt, & aliis per tunnas vendunt cerevisiam, ita ordinatum est, quod Nobiles pro utilitate eorum propria coquere libere possunt ipsam cerevisiam. Et si quid ex illa eis superabundaverit, id vendent ad suas tabernas, verum negotiationem cerevisiæ non exercent, quod statui eorum foret indignum. Tabernatores vero, qui ultra milliare distent ab oppidis vel civitatibus, & qui habent in suis privilegiis facultatem coquendi cerevisiam, coquere illam possunt, quantum ad propinandum in eorum tabernis sufficiet, nequaquam tamen per integras vel medias tunnas vendendi ipsam cerevisiam potestatem habeant, sub pœna 10. marcarum toties, quoties huic Constitutioni contravenerint, solvendarum.

Cum etiam mercatores, & præsertim peregrini sive exotici homines, in Nobilitatis ac civitatum injuriam pelles, frumenta, humulum, linum, & alia mercium genera in villis & pagis clam & publice coemere, et negotiationes illicitas exercere soleant, autoritate nostra Regia firmiter prohibemus, ne id de cætero fiat. Statuentes, ut deinceps subditi Dominorum merces et res suas vendibiles in proximas civitates ducant, et in foro publico venales exhibeant, legitima tamen Dominorum suorum cum pellibus ferarum et bestiarum sylvestrium habitacione. Alioqui emptoribus equos

ANNO 1526. et currus, venditoribus autem res venditas a Præfectis nostris adimi et confiscari volumus.

Mandamus insuper, et ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, et quorumvis Ecclesiasticorum proventuum, censuras contumaciter sustinentes, ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus sibi debitis fraudentur.

Postremo ad tollendum errorem et incommoditatem ex varietate, vilitate et adulteratione monetæ provenientem, unanimi consilio decretum et consultum est, ut abolita in Prussia moneta veteri, triplex nova sub nostris et Terrarum Prussiæ insigniis cudatur, videlicet grossi, solidi et oboli sive denarii, ita, ut viginti grossi unam marcam, quadraginta autem grossi, sive duæ marcæ Florenum Hungar. constituent. Tres vero solidi grossum, et sex oboli solidum. Sitque ea moneta in grani valore et æstimatione par Polonicæ, et similiter nova cudenda est, æqualiter proportionata, ut scilicet grossus Polonicus Pruthenicum æquet, et solidus ternarios duos, obolus vero obolum valeat. Curratque hujusmodi moneta Pruthenica Regio Edicto per totum Regnum, Masoviam et Lithuaniam: hoc tamen Illustris Prussiæ Dux usque ad Festum S. Martini proximum in deliberationem accepit.

Quæ omnia et singula, ut præmissa sunt, in omnibus suis punctis, conditionibus et articulis rata et firma esse volentes, de certa nostra scientia et deliberatione, consensuque tam Consiliariorum nostrorum Status utriusque, quam etiam Nuntiorum omnium terrarum nostrarum Prussiæ statuimus et decernimus robur debitæ firmitatis habere debere, harum testimonio literarum, quibus sigillum nostrum est appressum. Actum et datum in Civitate nostra Gedanensi Feria tertia proxima post Festum Divisionis Beatorum Apostolorum, Anno Domini 1526. Regni nostri Anno 20.

CLXXXII.

Decretum SIGISMUNDI I. Poloniæ Regis, quo inhibetur Thorunensibus, ne merces personarum Ecclesiasticarum & Militarium, Gedanum, vel ultra deportandas, detineant. Datum Gedani An. Dom. 1526. Feria tertia post Festum Divisionis Apostolorum.

Ex Arch. Reg. sub Lit. SS. fol. ANNO 1526.

SIGISMUNDUS &c. Significamus tenore præsentium universis. Quia cum multoties subditi nostri omnis status, & ordinis Regni ac Dominiorum nostrorum Nobis graviter questi essent, quod cives Thorunenses adversus jura communia Regni nostri prohibent transitum et navigationem per Vistulam versus Gedanum, retinentes apud Civitatem suam strues, scaphas, et alia id genus navigia cum frumentis et aliis rebus, quæ ex Regno nostro versus mare demitti solent, Nosque ad eam querimoniam subditorum nostrorum citari ad Nos ad Conventum Generalem Piotrcoviensem fecissemus ipsos cives Thorunenses, auditisque propositionibus adversus illos subditorum nostrorum, illis vero per suum Procuratorem se vigore Privilegii Terrarum Prussiæ petentibus in ipsis Terris Prussiæ, et cum earum Consiliariis judicari, causam et controversiam hanc ad Conventum Marienburgensem novissimum suspendissemus, prorogando illam demum usque in Civitatem Gedanensem, ubi cum Consiliariis utriusque Status, tam Regni quam etiam Terrarum Prussiæ, propositionibus et responsis utrinque diligenter auditis et examinatis, videlicet ex parte Regnicolarum, non solum veteres concordias et statuta, sed etiam sententiam diffinitivam in Conventu Generali Radomiensi per Serenissimum olim ALEXANDRUM Regem Fratrem nostrum factam adversus ipsos Thorunenses, et pro libertate Regnicolarum nostrorum demittendi libere frumenta et res omnes Gedanum usque, ex adverso vero Thorunensibus, vetus suum privilegium producentibus, allegantibusque sententiam dicti Serenissimi olim ALEXANDRI Regis factam fuisse absentibus Consiliariis Terrarum Prussiæ, et non vocatis his, quorum intererat, hisque et aliis multis allegationibus et responsis hinc inde factis, Nos cum toto Senatu nostro diligenter examinatis, talem sententiam protulimus et proferimus præsentibus literis nostris: Quod cum cives Thorunenses non habeant in privilegio suo, nisi emporium ad res et mercimonia mercatorum et vectorum apud se sistendi, Ordo vero spiritualis et militaris, cum alibi ubique, tum vero in Regno nostro liber est ab omnibus hujusmodi emporialibus legibus, non debeant deinceps perpetuis temporibus cives Thorunenses ullius vel Ecclesiasticæ vel militaris personæ frumenta et alias quascunque res struibus, scaphis et aliis hujusmodi eorum

ANNORUM 1526. navigiis impostas, et versus mare demissas apud se continere, sed liberam navigationem unicuique ex prædictis duobus Ordinibus spirituali et militari permittere, ut quisque pro arbitrio et libitu suo vel apud illos consistere, vel Gedanum navigare possit. Quod vero ad mercatores, vectores et civitates ac oppida Regni nostri attinet, licet Decretum Serenissimi olim Regis ALEXANDRI pro omnibus in Conventione subditis nostris sit factum; tamen quia ex parte Thorunensium allegatum sit, non interfuisse Consiliarios Terrarum Prussiæ, nec vocatos eos quorum intererat, ne quid nisi debite & exacte discussum & examinatum decerneremus, aut ullam occasionem relinqueremus de Nobis conquerendi, adhuc causam ad Conventum Generalem Regni proxime futurum inter ipsos Thorunenses & civitates ac oppida, vectoresque & negotiatores Regni nostri suspendimus, terminumque utriusque parti, simul & Consiliariis Terrarum Prussiæ ac aliis omnibus, quorum interest, ad duodecimam diem post ingressum nostrum ad locum ipsius Conventus, diem ingressus excludendo, præfiximus, & præfigimus præsentibus literis nostris, mandantes illis, ut pro eodem die in dicto Conventu Generali peremptorie compareant, alioquin, sive comparuerint, sive non, Nos illud, quod æquum & justum erit, decernemus, interim tamen salvo utriusque partis jure permanente. Mandamus item Thorunensibus ipsis, ut hoc Decretum nostrum pro Ordine Ecclesiastico & militari latum deinceps perpetuo temporibus firmiter observent, & nullo pacto illi unquam contravenire audeant, sed ut omnes, tam Ecclesiasticos quam militares, sive frumenta & alias eorum res quascunque cum servis & procuratoribus ipsorum libere navigare & præterfluere, quo velint, permittant. Pro gratia nostra non aliter facturi, harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum in Civitate nostra Gedanensi, Feria tertia proxima post Festum Divisionis Beatorum Apostolorum, Anno Domini 1526. Regni nostri Anno vigesimo.

CLXXXIII.

Statuta & Ordinationes a SIGISMUNDO I. Polonice Rege Gedanensibus latæ, tam in his, quæ rem Ecclesiasticam, quam quæ bonum ordinem concernunt.
Datum Gedani Feria tertia proxima ante Festum Sanctæ Ma-

riæ Magdalenæ, Anno Domini 1526. *Ex Archivo Regni Lib. 28. sub Litt. DD. num. 29. fol. 824.* ANNO 1526.

Manifestum facimus universis & singulis: Quia cum accepissemus, in Civitate nostra Gedanensi primum factiones intestinas, deinde seditiones & tumultus populares excitatos, ac ingentia facinora commissa, dogmata & Religionem damnatam investam, Deum ac Sanctos blasphematos, Tempa spoliata, Ordinem Ecclesiasticum abactum, jurisdictionem omnem DD. Episcopi Loci Ordinarii explosam, Sacra omnia profanata, Proceres, Præfectum & Officiale nostrum ejectum, Consules exauctoratos, Regimen Civitatis inversum, Nuntios & Mandata nostra contempta, adversus Proceres & Consules nostros primarios, quos ad disponendam ipsam Civitatem in adventum nostri præmiseramus, tumultum & insidias esse structas, & alia nefanda perpetrata. Ac proinde volentes Nos in tantos excessus læsæ Majestatis divinæ & nostræ, ut justum & Christianum Principem decet, animadvertere, & ipsam Civitatem nostram tam enormiter lapsam in pristinum statum restituere, cum venissemus huc ipsi, omnibus arduis negotiis prætermisissis, eaque omnia & plura his, quæ fama didiceramus, facta comperissemus; cunctis tamen Ordinibus Civitatis errorem suum recognoscentibus, seseque in omnibus tam divinis quam humanis rebus in gratiam & potestatem nostram deditibus, ac humiliter Nobis supplicantibus, ut culpam sibi hanc remittere, et Civitatem a tanto præcipitio liberare dignaremur, vicissim fuit clementia dignum, ut potius salutarem Medicum, quam severum Vindicem tantorum malorum ageremus, ut videlicet his, quæ noxia forent ejus corpori, partim præcisissis, partim vel longius ablegatis, reliqua membra opportunis remediis curata ita consolidarem, ut rursus in exitialem morbum recedere non possint: ac inprimis, divino opitulante favore, Religione Sancta Catholica, Templis, Monasteriis, Ceremoniis, Jurisdictione Episcopi, ac omni ordine, omnibusque rebus divinis in pristinum statum restitutis, deinde creato Magistratu, accepto ab illo & universa Communitate solenni homagio & juramento, resecto omni Ordine Civitatis, punitis aliis, aliis vero, prout melius ex re videbatur, proscripissis, denique omnibus restauratis, infra scripta Mandata & Constitutiones nostras ad ea omnia & singula, quæ hic

ANNO hic statuimus & ordinavimus, manutene-
1526. nenda, edidimus & promulgavimus.

Ac imprimis, quia Traditiones Ecclesiasticae, ut a Majoribus nostris Orthodoxis proditae sunt, servari debent: quas si cuilibet expendere, mutare vel abrogare, cuilibet Scripturam pro sensu seu libidine sua interpretari liceret: nihil certi non in Religione solum, sed in humanis quoque rebus, quae hoc freno diriguntur, haberi posset: ut jam obscurum non est, quos fructus edat novata Religio, quas & quales normas & praecepta tradant ipsi arbitrato suo, qui in ritus & instituta Ecclesiae Catholicae debeantur. Statuimus, ut deinceps usus antiquus Religionis & caeremoniarum, tot saeculis in omnibus Regnis & Dominiis Christianis observatus, & a Majoribus nostris per manus nobis traditus, ac per Nos, ut Principem Christianum decet, commode restitutus, diligenter in hac Civitate & in omnibus Ecclesiis observetur. Quem si quis vituperare, aut illi detrachere praesumpserit, debito modo convictus, puniatur. Cui autem juxta veterem Religionem et normam Universalis Ecclesiae, ac Constitutiones nostras, vivere non placuerit, is intra duas hebdomadas post Edictum publicum Civitate exire, et alio commigrare poterit, nunquam deinceps reversurus, alioqui ultra hunc terminum adversus Constitutiones nostras vivens, supplicium capitis non evadet.

Statuimus irem, ut omnes et singuli Monachi, Moniales et Sacerdotes Apostatae, aliaeque personae Sacris addictae, quae contra Professionem suam, et contra fidem Deo praestitam ad connubium et nuptias desciverunt, et prima vota irrita fecerunt, sectas et doctrinas ab Ecclesia Catholica damnatas profitentes in scandalum et perturbationem Christi fidelium, et in dedecus Ordinis Ecclesiastici, intra diem naturalem seu 24. horas, ab editis publice praesentibus Constitutionibus nostris, ex hac Civitate discedant, et nunquam huc deinceps revertantur, sub poena ultimi supplicii.

Ne autem oves Pastoribus suis legitimis orbatæ nesciant, cujus vocem sequi debeant, statuimus, quod quilibet Parochus in hac Civitate, a termino sibi congrue praefixo apud Ecclesiam suam resideat, officiumque et munia sua obeat. Qui vero idoneus non fuerit ad concionandum et docendum populum, servare teneatur cum scientia et consensu Consularis et Officialis D. Episcopi Concionatorem doctrinae et vitae probatae, qui sincerum DEI Verbum juxta sensum et intellectum San-

ctorum Doctorum et Ecclesiae Catholice ANNO
caae, non juxta commenta et interpreta- 1526.
tiones Apostatarum docebit. Qui autem ex Plebanis secus fecerit, is per D. Episcopum legitime privetur, et alius a Patronis praesentatus sufficiatur.

Et quia nunc solent plerique temere sese ad concionandum ingerere, et praetextu tritici Verbi Dei zizania seminare: statuimus, ut nullus deinceps intra et extra Civitatem, quibuscunque in locis, tam sacris et monasticis, quam etiam profanis, tam publicis, quam privatis et secretis docere et concionari audeat, vel ad docendum et concionandum aliquem admittat, statuatur et conducat; nisi cum scientia et examine de vita et doctrina ipsius Concionatoris, per Consularium et Officialem D. Episcopi debite facta, sub poena capitis et bonorum omnium privatione.

Quia etiam nunc novi Religionis censores veteres orationes et cantica dudum recepta abrogant, et suas precandi formulas et cantilenas Sacris ingerunt: statuimus, ut cuncta Officia Ecclesiastica, nempe Horae Canonicae et Missae, juxta veterem Ecclesiae Catholicae ritum et consuetudinem in hac Civitate et Ecclesiis peragantur, et ut nullae deinceps Orationes, Antiphonae, Responsoriae, Cantilenaee, et id genus insolita dicantur seu canantur intra Divina, nisi quae ab Officiali D. Episcopi et Consulari fuerint approbata.

Quia item censores ipsi aliorum cupiditatem et avaritiam insectantes, ipsimet vero a Sacris quidem manus non abstinunt, statuimus, ut quisquis vasa, ornamenta, suppellectilem et alia, quaecunque in usum et ornamentum Sacrorum Ecclesiis et Monasteriis concessa abstulerit, immuerit, aut ad usus alios temere converterit, ultimo supplicio, ut sacrilegus, puniatur.

Et ut in hoc depravato tempore Ecclesiae suppellex tutius conservetur, praesertim ab Apostatis, qui convasatis rebus sacris diffugere solent: statuimus, ut Consularis ad quodlibet Monasteriorum hujus Civitatis duos probos cives designet, qui omnia clendia aurea et argentea Ecclesiae conscribant, et in scrinio seu loco tuto conservent, ad eaque unam clavem ipsi, et Senior sive Praefectus Monasterii alteram habeat, nec nisi mutua scientia et congruis temporibus et Festis illa exponant, ac ne pereant, provideant: relietis nihilominus pro usu quotidiano et Missae Sacrificio Calicibus, quot opus fuerint, et aliis, quae necessaria videbuntur.

ANNO 1526. Innitentes autem cum nostris prioribus, tum etiam aliorum Regum et Principum Christianorum Edictis ac Decretis inhibemus, ne quis deinceps libros ab Ecclesia Catholica dissidentes et damnatos, nec non cantilenas, picturas inhonestas, libellos famosos, et alia id genus, quæ vel Religioni detrahunt, vel bonam famam cuiuspiam aspergunt, vehat in hanc Civitatem nostram, aut illis quoquo modo uti audeat, sub pœna exilii et omnium bonorum privatione. Porro quod ad res civiles attinet, ne incendium per Nos extinctum aliquis in posterum resuscitare queat: statuimus et districte præcipimus, ne quisquam sermones tales, ex quibus seditio et tumultus aliquis tam in Personas Ecclesiasticas, quam etiam Magistratum Civitatis oriri possit, palam et occulte serere audeat: ne item quisquam civium, mercatorum et incolarum ejusdem Civitatis nostræ Gedanensis aliquid commercii habeat quovis modo, coram vel per nuntios aut litteras, sive etiam personas subdelegatas, cum hominibus his, quos ob eorum seditiones et facinora ex ipsa Civitate proscripsimus. Ubi vero quispiam ex proscriptis literas vel nuntium ad aliquem civem seu incolam ejusdem Civitatis, suo vel alterius nomine, aut quovis alio prætextu miserit: nemo hujusmodi literas legere, aut nuntium audire præsumat, nisi re prius Consulatu declarata, et illo nuntio et literis ipsis fideliter declaratis. Qui vero in his singulis excesserit, et legitimo testimonio convictus fuerit, pœna capitis et bonorum omnium puniatur.

Insuper quilibet nauclerus, qui in præsens est, aut erit in posterum apud hanc Civitatem, comparere teneatur cum Domino et amicis suis coram Consulatu, et de se sufficiens testimonium præstare, quod probus, fidelis et constans homo sit, quodque nulla navi seu hominibus utetur, quos consideraverit Civitati infideles aut intolerabiles esse. Ubi vero quempiam ex suæ navis hominibus sic affectum cognoverit, talem quamprimum, sive hinc nave soluta redierit, seu aliunde appulerit, Senatui deferet, qui in Civitate nequaquam tolerari debet. Quod si tam Dominus, quam nauclerus hujusmodi legem transgressi fuerint, sine ulla gratia, juxta arbitrium Senatûs erunt multandi.

Statuimus etiam, quod quicumque deinceps in Civem Gedanensem adscribi et suscipi voluerit, is sufficiens testimonio docere et probare debebit, se liberum natum, nullique addictum seu mancipatum esse, et quod ante, ubicunque de-

gebatur, honeste decenterque se gessit: ANNO 1526. quo testimonio præstito, suscipi quidem ad Jus Civile debet, vel poterit; non tamen longius, quam ad unum annum; ut interim, quibus moribus præditus sit, et quam idoneus Civitati fuerit, cognosci et probari possit. Quod si interea et deinceps omni tempore vel seditiosus, vel aliquibus aliis malis moribus præditus videbitur, mox per Consulatum Jure Civili autoritate nostra Regia exuatur, et perpetuo de Civitate pellatur.

Statuimus item, quod omnes Magistri, Opifices quorumcunque artificum mechanicorum pro fide et juramento suo diligenter observent, ne quem famulum seu socium advenam suscipiant, et laboribus ac officiis suis adhibeant; donec prius talem novum famulum seu advenam Senatui exhibeant, ita, ut coram illo juramentum præstet, quod per omne tempus, quo in hac Civitate morabitur, probe, fideliter, et cum omni subjectione & obedientia secundum nostras, ac etiam ipsius Consulatus Ordinationes et Statuta se geret et conservabit. Si vero quis prædictorum magistrorum et opificum secus fecerit, legitime convictus per Consulatum omnino capitis pœna puniatur.

Et quia seditiosorum est, in latebris primum artes et modos ad tumultum excitandum fabricare: statuimus, quod si tres, quatuorve aut plures, virilis seu muliebris sexus futuris temporibus in domibus, templis, hortis, intra vel extra Civitatem, tales consultationes et tractatus conferrent, quæ adversus Statuta, Decreta et Edicta nostra tenderent, vel qui contra pœnam seu multam hic per Nos factam et impositam, aut etiam contra communem civium pacem aliquid contenderent, aut quorsum vergerent, qui item hujusmodi conventicula intra et extra Civitatem scientes admitterent, vel nuntium aliquem ad tales vel alios deferrent: si quis denique aliquem vel aliquos contra præmissa facientem vel facientes viderit, scieritve, et talem non patefaceret et declararet Senatui; si legitima probatione tam is, quam alii nostræ hujusmodi Constitutionis transgressores convicti fuerint, supplicio capitis et bonorum amissione puniantur.

Denique ne quis Voluntatis et Statutorum nostrorum ignorantiam prætendere possit, mandamus, et strictissime præcipimus, quod caupones, tabernarii, quique publica diverforia tenent, et generatim omnes hujus Urbis cives et incolæ ad quemcunque illorum hospitem seu advenam aliquem divertere et veni-

ANNO 1526. re continget, illi cum primis Statuta et Edicta nostra, tam ad Fidem Catholicam, ejusque ceremonias et ritum antiquum Catholice Ecclesiae, quam etiam ad statum hujus Urbis pertinentia, referre et declarare tenebuntur, ut quilibet hic et in Dominiis nostris existens se voluntati ac mandatis nostris accommodare sciat et possit, sub poena gravissima per Consulatam exigenda.

Quod si quispiam hospes seu advena tam pertinax et temerarius fuerit, ut ita certior factus, vel haereses ac nova ac impia dogmata profiteri ac seminare, vel alia quaecunque tam Religioni, quam etiam Ordinationibus nostris contraria tractare et promovere praesumeret, is per Consulatam autoritate nostra, debita et irremissibili animadversione puniatur.

Caeterum quod ad regimen et ordinem Civitatis attinet, visum est Nobis pro Dignitate nostra congruere, et ita in posterum statuimus et habere volumus, quod Burgrabius noster, qui in hac Civitate Vices nostras in multis gerit negotiis, sive is Proconsul aut Consul fuerit, primum locum ante omnes Proconsules, quando cum illis erit, habeat: quae res tamen facultati et auctoritati Proconsulum, quam de more habent, in negotiis agendis nihil officere debet.

Volumus etiam et statuimus, quod in posterum omnis, qui in Burgrabium, Proconsulem et Consulem electus fuerit, iuramentum Nobis debitum coram eo, cui id litteris committere voluerimus, aut Successores nostri commiserint, praestare teneatur.

Statuimus item, quod nullus ex civibus hujus Urbis per seditionem, vel aliquem modum illicitum ad regimen Consulatam quoquo modo se ingerere praesumat, sub poena ultimi supplicii. Et licet concessum sit a Praedecessoribus nostris, quod Magistratus hujus Civitatis possit in negotiis magni momenti alios cives prudentiores in consilium suum adhibere, et cum illis, ut res postularet, consulere et concludere: Quia tamen certus numerus non erat designatus, et nimia multitudo consulentium nimiam saepe confusionem parit: statuimus et ordinamus, quod deinceps in arduis causis et negotiis non ultra quam centum cives in hac principali Civitate nostra ad consulendum, et ad ferenda suffragia cum Consulatam, Scabinis, et duobus Senioribus ex quolibet capitalium opificum ordine vocari et adhiberi debent. Et quod hujusmodi centum viros semper Consulatam eligendi et nominandi, et vo-

ANNO 1526. candi in Praetorium toties, quoties opus fuerit, potestatem & auctoritatem habet. Ipsi autem cives electi & vocati, cum in Praetorium venerint, modeste, pacifice se gerant, & nulla arma seu gladios secum ferant. Quilibet etiam Magister Quartarum faciat quemque ex iisdem civibus suae Quartae ordine sedere, & quemlibet eorum hortetur & admo- neat, ne quispiam adversus hanc Ordinationem nostram quidquam committat, neve cujuspiam sermonem interrumpat, aut aliud aliquid loqui aut ingerere praesumat, quam id, quod a Consulatam fuerit propositum, nec injicere audeat, quod esset adversus Constitutiones nostras, & quietum statum Civitatis perturbare possit, talis extremo supplicio mulcandus erit. Et sub eadem poena nemo civium extra eum centum virorum electorum numerum sub ipsorum congressu ad Praetorium veniat, aut aliquod regimen sibi sumat, quo communis tranquillitas Civitatis commoveri possit. Quidquid autem in tali congressu & consilio per Magistratum, Proconsules, Consules, Scabinosque, ac praedictos centum viros, cum Senioribus quatuor capitalium artificum, pro bono hujus Urbis cognitum, constitutum & conclusum fuerit, id firmiter & inviolabiliter ab omnibus incolis hujus Urbis teneri & observari debet. Si vero hujusmodi cives quatuor Quartarum in unam sententiam non coierint, sed duae Quartae eorum contrariam aliis duabus Quartis sententiam tenuerint, in eo casu Consulatam nomine & auctoritate nostra, ut Regentes Civitatis, cum Scabinis potestatem habeant, id, quod utilius & magis necessarium videbitur, definiendi & statuendi. Et cum parti Consulatam ipse cum Scabinis suo suffragio & voce accesserit, id ratum & firmum absque cujuspiam contradictione esse debeat. Cui si quis se opposuerit, poena capitis puniatur.

Cum autem cives Communitatem representantes ad Praetorium modo praedictum per Magistratum vocati fuerint, ut debitus ordo servetur, ut Senior Scabinorum coram Consulatam nomine Communitatis praedicto, juxta antiquam consuetudinem de rebus & negotiis conclusis relationem & verba faciat.

Statuimus etiam, quod Consules antiquae Civitatis, qui ad Consulatam simul electi sunt, cum in Praetorium ad electionem Consulium vocati fuerint, unum suffragium sive vocem inter se habeant, prout antiquitus fuit observatum.

Item statuimus, quod quotiescunque Consulatam opus habuerit opera & consilio

ANNO 1526. filio Scabinorum, illos ad se vocare, & suo consilio adhibere semper habeat facultatem. Scabini vero, quicumque a Consulatu vocati fuerint, ad illum sine ulla renitentia convenire, & id totum, quidquid per ipsum Consulatam eis propositum fuerit, tractare & exequi teneantur.

Statuimus præterea, quod pomaria, in quibus Mechanici se sagittando exercent, non debeant deinceps adeo frequentari & visitari, exceptis tribus diebus in anno Festivitatibus Pentecostes: quemadmodum in pomario principalium civium fieri solet. Postquam vero præfatos tres dies convenienti hilaritate absolverint, tum claves restituere debent Consulatui, & ab ipso deinde singulis annis pro hujusmodi conventionem obtinenda claves ad pomarium requirere & petere debent. Eritque in ipsius Consulatui arbitrio & potestate, hujusmodi conventionem & solatium juxta temporis necessitatem admittere & recusare.

Gielda quoque nautarum singulis annis diutius patere & servari non debet, quam per unum mensem, incipiendo tribus hebdomadis ante Carnisprivium usque ad octo dies Quadragesimæ. Licebit autem Consulatui tale tempus prorogare, vel contrahere, prout ex usu videbitur.

Statuimus etiam, quod nullus coctor cerevisiæ in Civitate sit, nisi de consensu & voluntate Consulatui, in cujus arbitrio sit constituere munera illorum, eisque cocturam ipsam cerevisiæ, quando necessarium fuerit, inhibere poterit.

Permittimus autem, quod usus mercaturæ unicuique civi Gedanensi pro facultate sua sit liber, & non impeditus.

Statuimus item, quod Consulatui habeat potestatem, absque contradictione civium antiquæ Civitatis in hac principali Civitate muros, turres, fossas, valvas, seu quæ lingua vernacula Zugbrucken nuncupantur, & quidquid aliud eidem principali Civitati necessarium sit, ædificandi & reformandi. Mandamusque severius, & ita & non aliter volumus, ut valvæ seu portæ, quæ sunt inter principalem & antiquam Civitatem & Suburbium, omni nocte claudantur: & si quis se in hoc opponere voluerit, summa pœna puniatur.

Providere volentes, ne seditiosis ansa relinquatur, odia & tumultus adversus Magistratum excitandi: statuimus, ne deinceps nunc quispiam seorsum, nunc Communitas ipsa, audeat rationem seu calculum de proventibus Civitatis ab ipso Magistratu exigere, aut clandestina

consilia, vel conspirationes de illo exigendo inter se facere. Verum si quando Magistratus suspectus fuerit Communitati de male administratis proventibus Civitatis, idque necessitas postulare videbitur, Nos ipsi designabimus, vel Successores nostri designabunt, Commissarios nostros idoneos, coram quibus & non aliis Magistratus ipse rationem de proventibus facere tenebitur.

Quod vero ad res ordinarias attinet, statuimus, quod sæculares causæ inter personas sæculares non nisi in foro sæculari judicentur, quas Officiales Domini Episcopi sibi usurpare non debent.

Procuratores in hac Civitate causas agere volentes, si Judicii spiritualis fuerint, per Officialem Domini Episcopi, si sæcularis, per Consulatam sacramento obstringantur, quod non nisi integre, fideliter, & non animo ferendi lites aut causas, lucri sui ratione trahendi, officium hoc sint obituri: quorum numerum restringi volumus in utroque foro seu judicio, & similiter publicorum Instrumentorum seu Notariorum.

Qui gravi & repentina ægitudine correpti testamentum condere voluerint, tunc juxta juris dispositionem juratos judicii Viros accersere tempestive valebunt, hi probis, integris & possessionatis aliquibus civibus in testimonium advocatis, testari poterunt: & hujusmodi testamentum, si proxima die juridica per ipsos testes juramento coram Judicio civili probatum & libro Judicii inscriptum fuerit, perinde valebit, ac si coram juratis Scabinis esset conditum. Juris tamen & consuetudinis facultatem, quantum ad leganda bona, non excedendo.

Ad sistendas vero frivolas Appellationes, quæ in oppressionem pauperum plerumque interponi solent: volumus, ut in causis, quarum singulæ quinquaginta marcarum leges non excedunt, ad Consulatam tantum, & non ultra, fiat Appellatio. In causa vero, quæ quinquaginta marcas excedit, liberum sit unicuique appellare ac Conventum Generalem Terrarum & Civitatum Prussiæ. Quæ si in primo Conventu terminata non fuerit, tunc unicuique ad Nos libere appellare licebit.

Cum civis alium civem in jus vocare voluerit, id non aliter, quam coram bannito iudice facere poterit, quod bannitum iudicium singulis duabus septimanis agi & celebrari debet, nisi aliquis dies Festus impedierit. Et cum reus conventus in primo termino non comparet, pœnam octo bonorum solidorum Judici luat, quem Actor ad octo dies pro tertio citari faciat: qui

ANNO 1526. qui si tertio non comparuerit, Aëtor causam suam contra reum obtinebit, usque ad exceptionem auxiliariam, ad quam importandam seu producendam octo dies illi concedi debent. Nemini deinceps dilatio termini ad Procuratorem concedatur, cum Procuratores sint in hoc loco. Si quis vero diem juridicum acceptare noluerit, id admitti ei debet, sed non nisi ad octo dies: in quo termino Aëtor querelam suam in scriptis paratam habeat, ubi id Scabini pro causæ magnitudine habere postulaverint, & eam ipsam querelam suam idem Aëtor reo convento tradat, qui octo dies ad respondendum habebit. Sic quod in his quatuordecim diebus & querela & responsum producat & confirmetur. Et deinde in eodem bannito tempore debent partes utraq; probationes suas nominare. Ad quas probationes cuilibet parti specialis terminus assignetur; secundum exigentiam probationum, hoc est ad eam probationem, quam habere pars potest, intra Urbem 8. dies, intra Terras Prusis per 14. dies, extra Terras Prusis 3. menses, ultra mare & arenam annum & diem.

Postremo cum quispiam civium habebit aliquid inter Consulatum, vel Officium Domini Episcopi, de quo, quando velit, is querelam & injuriam suam coram Nobis aut Posteris nostris Regibus Poloniæ, uti suis legitimis & hæreditariis Dominis, jure mediante, deponere, et justitiam querere debebit: neque id cuiuspiam negari aut prohiberi possit. Qui vero contrarium fecerit, & querelam suam ad communes cives vel plebem detulerit, ut tumultum & motum popularem excitaret, is legitime convictus ultimo supplicio puniri debet.

Omnes autem & singulæ Constitutiones & Articuli supra nominati teneantur & observentur diligentissime, sub debito fidelitatis & subjectionis, & sub pœnis gravissimis, tam a Magistratu, quam ab omnibus incolis aut advenis hujus Civitatis nostræ Gedanensis ad arbitrium nostrum, aut Successorum nostrorum Regum Poloniæ, ita, ut per Nos, vel ipsos Successores nostros pro temporum vicissitudine & necessitate mutari, reformari, minui, augeri semper possint.

In cujus rei testimonium sigillum nostrum est subimpressum. Datum in Civitate nostra Gedanensi Feria tertia proxima ante Festum S. Mariæ Magdalensæ, Anno Domini MDXXVI. Regni vero nostri vigesimo.

CLXXXIV.

ANNO 1526.

Ordinationes per Commissarios Regios pro Civitate Brunsbergensi factæ, quibus ea, quæ rem tam Ecclesiasticam, quam Civilem concernunt, disponuntur, & Civitas ipsa in potestatem Episcopi dimittitur. Datum in Brunsbergk An. Dom. 1526. Die 18. Mensis Augusti. *Ex Arch. Regni Lib. Leg. EE.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ &c. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis. Quia cum anno superiore nonnullas Civitates Prusis, quæ intestinis seditionibus plurimum aestuabant, personali nostra præsentia, Domino Deo adjuvante pacassimus, & arduis Reipublicæ Regni nostri negotiis Nos inde avocantibus, reliquis Civitatibus invisendis vacare non possemus, solennibus Nuntiis & Consiliariis nostris, vice nostra subdelegatis, rem a Nobis feliciter auspiciatam conficiendum demandavimus. Cum itaque Reverendum in Christo Patrem Dominum Mathiam Episcopum Vladislaviensem, & Generosum Ludovicum de Mortangen Castellanus Elbingensem in Oppidum Braunsbergk, quod tunc temporis in nostra retinimus potestate, misissemus, ut compressis illic popularibus motibus, & rebus ad pristinum ordinem repositis, hoc ipsum oppidum Reverendo in Christo Patri D. Mauritio Episcopo, ejusq; Ecclesiæ Varmiensi, tanquam vero & legitimo Domino pacatum nomine nostro restituerent. Qui munus sibi injunctum rite & debito modo obeuntes, ad occurrendum futuris erroribus, populumque in fide, officio, & Religionis observantia conservandum, Constitutiones salutares Nobis pro parte præfati Domini Mauritii Episcopi oblatas auctoritate nostra ediderunt, quas Cives seu incolæ oppidi prædicti acceptantes, etiam solenni juramento præfato Domino Mauritio Episcopo postea præstito, servandas promiserunt, uno duntaxat Articulo de capitalibus & sanguinis judiciis, quem suis Privilegiis derogare affirmarunt, ad nostram cognitionem arbitralem consensu utriusque partis rejecto, quarum quidem Constitutionum tenor est talis:

„ Nos Mathias Dei Gratia Episcopus Cujaviensis, & Ludovicus de Mortangen Castellanus Elbingensis, Nuntii & Oratores a Serenissimo Principe & Domino, Domino SIGISMUNDO Rege Poloniæ,

ANNO 1526. niæ, Magno Duce Lithuaniae, Ruffiæ, Pruffiæ &c. Domino & Hærede nostro clementiffimo, cum plena facultate in Civitatem Braunsbergk deputati, manifeftum facimus univerfis & fingulis. Quod cum idem Sereniffimus Dominus nofter Rex per pacta pacis perpetuæ cum Illuſtriffimo Principe Domino ALBERTO Duce Pruffiæ &c. nuper inita dictam Civitatem Braunsbergk, tempore belli ab eodem Domino Duce occupatam ad fe recepiffet, intelligens Majestas fua, Civitatem ipfam factionibus & popularibus feditionibus mirum in modum fervere, dogmata & Religionem a Primoribus Ecclefiæ damnatam in eam inveftam eſſe, Deum & Sanctos blaſphematos, templa ſpoliata, Ordinem Eccleſiaſticum oppreſſum, jurisdictionem omnem Domini Epifcopi loci Ordinarii exploſam, in Præfeftum Majestatis fuæ periculofum tumultum concitatum, Conſules exaucto- ratos, Regimen Civitatis inverſum, Majestatis fuæ mandata contempta, & multa alia indigna hætenus patrari, dignata eſt Majestas fua ex his & aliis cauſis, illam ipſam Civitatem aliquandiu in ſua poteſtate retinere, ut interim ſua Regia auctoritate facinoroſis punitis, his, quæ ordine dimota erant, in ordinem redactis, Religione reſtaurata, tumultibus compreſſis, ipſam Civitatem tranquillam & obſequentem, ac omnibus hujusmodi erroribus purgatam, Reverendiſſimo Domino Epifcopo Varmienſi illius vero & naturali Domino reſtitueret. Proinde ejus Majestas in his Terris Pruffiæ perſonaliter conſtituta, ac bonæ reformationi omnium fuorum ſubditorum, ut Chriſtianum decet Principem, ſtudioſiſſime intendens, anteaquam ex ipſis Terris diſcederet, nobis commiſit, ut ſedatis primum omnibus motibus & diſidiis in ipſa Civitate exortis, ac ſtatu ipſius tam in Eccleſiaſticis quam civilibus rebus in juſtum ac bonum ordinem reſoſito, eandem Civitatem Reverendiſſimo in Chriſto Patri Domino Mauritio Epifcopo Varmienſi, ejusque Eccleſiæ cum omni jure & dominio reſtitueremus. Communi- cato igitur cum aliis fuæ Majestatis Conſiliariis in Elbingo, ad hæc & alia negotia nobiſcum cum plena poteſtate deputatis, conſilio ac conſenſu, ibique poſt debitam omnium inquisitionem quibusdam dictarum ſeditionum auctoribus punitis, aliisque, quæ ibi reformari poterant reformatis, pro tranquillo ſtatu deinceps in ipſa Civitate Brunsbergk conſervando, ac ad occurrendum ſimilibus motibus & periculis, infra ſcriptas Conſtitutiones, in ipſa Civitate perpetuo obſer-

TOM. IV.

ANNO 1526. vandas, Regia auctoritate nobis commiſſa edidimus & promulgavimus, volentes nomine Civitatis Brunsbergk utramque videlicet veterem & novam Civitatem comprehendere.

Ac imprimis, quia traditiones Eccleſiaſtica, ut a Majoribus noſtris Orthodoxis prodita ſunt, ſervari debent, quas ſi cuilibet expendere, mutare vel abrogare, & Scripturam pro ſenſu ſuo ſeu libidine interpretari liceret: nihil certi non ſolum in Religione, ſed in humanis quoque rebus, quæ hoc præcipuo ſuæ no diriguntur, haberi poſſet, ut jam obſcurum non eſt, quos fruſtus edat novata Religio, quæ & quales normas & præcepta tradant ipſi arbitrato ſuo, qui in ritus & inſtituta Eccleſiæ Catholicæ debacchantur: ſtatuiſmus, ut deinceps uſus antiquus Religionis & ceremoniarum, tot ſæculis in omnibus Regnis & Dominiis Chriſtianis obſervatus, & a Majoribus noſtris nobis per manus traditus, ac per Regiam Majestatem, ut Principem Chriſtianum decet, commodum reſtitutus, diligenter in hac Civitate & omnibus Eccleſiis obſervetur. Quod ſi quis vituperare aut illi detrudere præſumpſerit, debito modo conviſtus punietur. Cui autem juxta veterem Religionem & normam Univerſalis Eccleſiæ ac Conſtitutiones noſtras vivere non placuerit, is intra duas hebdomadas poſt Ediſtum publicatum Civitatem exire, & alio commigrare poterit, nunquam deinceps reverſurus, alioqui ultra hunc terminum adverſus Conſtitutiones noſtras vivens ſupplicium capitis ac privationem omnium bonorum non evadet.

Et quia nunc ſolent plerique temere ſeſe ad concionandum ingerere, & prætextu tritici Verbi Dei zizaniæ ſeminare, ſtatuiſmus, ut nullus deinceps intra & extra Civitatem, quibuſcunque in locis, tam ſacris & Monaftericis quam profanis, tam publicis quam privatis & ſecretis, docere aut concionari audeat, vel ad docendum aut concionandum aliquem admittat, ſtatuat aut conducat, niſi cum ſcientia & examine de vita & doctrinâ ipſius concionatoris per Dominum Epifcopum aut ejus Officiales debite facta, ſub poena capitis & bonorum omnium privatione.

Quia nunc etiam novæ religionis cenſores veteres orationes & cantica dudum recepta abrogant, & ſuas precandi formulas & cantilenas ſacris ingerunt; ſtatuiſmus, ut cuncta Officia Eccleſiaſtica, nempe Horæ Canonica & Miſſæ, iuxta veterem Eccleſiæ Catholicæ ritum & conſuetudinem in hac Civitate & Eccleſiis

S s s

per-

ANNO 1526. peragantur. Et ut nullæ deinceps orationes, antiphonæ, responsoria, cantilenæ & id genus alia insolita dicantur aut canantur, nisi quæ a Domino Episcopo aut ejus Officialibus fuerint approbata.

Quia item censores ipsi aliorum cupiditatem & avaritiam insectantes, ipsimet nec a sacris quidem manus rapaces abstinere, statuimus, ut quisquis vasa argentea, ornamenta, suppellectilem, & alia quæcunque in usum & ornamentum Sacrorum Ecclesiis & Monasteriis concessa, abstulerit, minuerit, aut in alios usus converterit, ultimo supplicio ut sacrilegus puniatur.

Innitentes autem Regum & Principum Christianorum Edictis ac Decretis inhibemus, ne quis deinceps libros ab Ecclesia Catholica dissidentes & damnatos, nec non cantilenas, picturas inhonestas, libellos famulos, & alia id genus, quæ vel Religioni detrahunt, vel bonam famam cujuscumque aspergunt, in hanc Civitatem invehat, aut illis quoquo modo uti audeat, sub pœna exilii ac bonorum omnium privatione.

Cæterum visum est Nobis æquum, & pro dignitate superioris domini congruere, atque ita in posterum irrefragabili Edicto statuimus & habere volumus, quod Præfectus Episcopalis, sive is Advocati, Capitanei aut Burgrabii nomine honestatus sit, ubivis primum locum super omnes Consules & Proconsules perpetuo habeat, eo quod personam Domini Episcopi representet, & ejus vices gerat.

Porro quod ad res civiles attinet, quoniam hi, qui Magistratibus & Judiciis in Civitatibus præsunt, Dominorum suorum vicem gerere censentur, cum a jure directi Domini hæc pendeant, absurdum arbitramur a legibus bene institutæ Civitatis, ac etiam periculosum, ut in Magistratum & Judiciorum, præsertim capitalium, dispositione ipse Dominus excludatur. Et quia item manifestum est, cives hujus Civitatis libertate sua, quam in præficiendis Magistratibus habebant, multipliciter abusos fuisse, ac propterea ipsam Civitatem in non parvam calamitatem & discrimina incidisse, ideoque Nos auctoritate Regia, amoto moderno Consulatu, qui populari seditione, aut alia illegitima ratione, exauthorato Magistratu antiquo, constitutus fuerat, novos Proconsules & Consules hac vice constituendi potestatem dicto Domino Episcopo relinquimus, statuentes, ut de cætero nullus ad Magistratum recipiatur aut eligatur, nisi de scientia & consensu Domini Episcopi vel ejus Præfecti. De-

ANNO 1526. stituendi vero aut exauthorandi Proconsules vel Consules apud solum Episcopum sit potestas, quod, quoties res postulaverit, ei facere licebit.

Statuimus præterea & ordinavimus, ut deinceps in dicta Civitate Brunsbergk omnia Judicia capitalia sive sanguinis ad Dominum Episcopum pro tempore existentem, aut ejus ad hoc constitutum Officiale deferantur, qui solus in hujusmodi causis judicandi habeat potestatem, nec liceat deinceps Consulatu in bonis Civitatis cuicunque, præter voluntatem & specialem commissionem Domini Episcopi, Salvum Conductum aut libertatem passandi concedere, cujus potestatem Consulatu perpetuo interdiciamus. Præterea quisquis ad Magistratum de novo assumptus fuerit, antequam locum hujusmodi Magistratus acceperit, debet D. Episcopo, aut ei, qui ad id ab eo commissionem habuerit, debitum fidelitatis juramentum præstare. Quodque omnes seditiosos & turbatores pacis Civitatis illius, quamprimum tales cognoverit, ipsi Domino Episcopo aut ejus Præfecto fideliter denunciabit, curabitque, ut tales debita pœna puniantur. Idem juramentum etiam præstare debent omnes, qui communitatibus artificum in Seniores præficiuntur.

Decernimus item & statuimus, quod nullus ex civibus hujus Civitatis per seditionem, vel aliquem modum illicitum ad regimen Consulatus quoquo modo sese ingerere præsumat, sub pœna ultimi supplicii, neque plures quam quatuordecim personæ in Consulatum a modo præficiantur. Interdiciamus insuper perpetuo, ne Consulatus totam Communitatem in quovis loco congreget, aut illam sponte congregari permittat, decernentes, id neque Consulatu neque Communitati, absque speciali permissione D. Episcopi vel ejus Præfecti licere, sub pœna amissionis omnium Privilegiorum suorum. Ubi autem magni momenti negotia emerferint, quæ communibus consiliis, & unanimi consensu Civitatis transigenda fuerint, statuimus, quod deinceps in hujusmodi arduis causis ex singulis Quartis Civitatis sex boni & integri cives cum Consulatu & duobus Senioribus ex quolibet quatuor capitalium officum ordine, ad consulendum & ferenda suffragia vocari & adhiberi debent, & quod hujusmodi viros eligendi & vocandi in Prætorium, quoties opus fuerit, Consulatus potestatem habeat. Quilibet etiam Magister Quartarum faciat quemque ex eisdem civibus suæ Quartæ ordine sedere, & quemlibet admoneat, ne

ANNO 1526. ne cujuspiam sermonem interrumpat, aut

aliquid aliud loqui & ingerere præsumat, quam id, quod a Magistratu omnibus in communi propositum fuerit. Si quis autem aliquid præter hæc ingesserit, quod civilem tranquillitatem perturbare posset, aut his nostris Constitutionibus adverteatur, si quis item non vocatus aut designatus propria temeritate sub ipsorum congressu in Prætorium venerit, ad hujusmodi consilium inturbandum, extremo supplicio mulsetur. Quicquid autem per prædictos Magistratum & viros electos decretum & conclusum fuerit, id firmiter & inviolabiliter ab omnibus incolis hujus Civitatis observetur. Si vero in unam sententiam suam non coierint, rem ad Dominum Episcopum referant discernendam.

Cæterum si quis civium privato civi actionem movere voluerit, coram Domino Episcopo, aut ejus Præfecto sive Consulatu id faciat, Magistratum vero coram Domino Episcopo aut ejus Præfecto duntaxat conveniat, nec quærelam injuriarum suarum ad Plebem seu Communitatem, ut tumultus popularis excitari possit, sub pœna ultimi supplicii deponere audeat.

Et quia seditiosorum est in latebris primum artes & modos ad tumultum excitandum fabricare, statuimus, quod si tres quatuorve, aut plures utriusque sexus futuris temporibus in domibus, templis, hortis intra vel extra Civitatem consultationes & tractatus facerent, qui vel adversus Edieta vel Statuta nostra tenderent, vel qui contra pœnam seu mulctam per Nos decretam, vel etiam contra communem civium pacem aliquid contingerent, vel eorsum vergerent, qui item hujusmodi conventicula intra vel extra Civitatem scientes admitterent, vel nuntium aliquod ad tales vel alios deferrent: Si quis denique aliquem vel aliquos contra præmissa facientes vel facientem viderit sciveritque, & talem Præfecto Domini Episcopi aut Consulatu non denuntiaret, tam is quam alii hujusmodi nostræ Constitutionis transgressores, legitima probatione convicti, supplicio capitis & bonorum privatione puniantur.

Statuimus item, quod omnes magistri opifices quorumcunque artificum mechanicorum pro fide & juramento suo diligenter intendant, ut tales famulos vel socios advenas suscipiant, ac laboribus & officinis suis adhibeant, qui per omne tempus, quo in hac Civitate morabuntur, se probe, fideliter, & cum omni obedientia & subjectione, secundum nostras & Domini Episcopi Ordinationes &

ANNO 1526. Constitutiones, tam in Ecclesiasticis quam profanis rebus gerent & conservabunt.

Quas iidem magistri eis notificare debent, alioqui de famulorum excessibus ipsi rationem reddere, & facinorum eorum pœnam luere sint obligati.

Decernimus præterea, quod pomaria sive horti, qui sagittariorum vocantur, atque ibi societates sive computationes, quas gildas vocant, deinde frequentari & servari non debent, sine speciali & expresso Domini Episcopi aut ejus Præfecti consensu.

Demum ne quisque voluntatis & Statutorum nostrorum ignorantiam præterdere posset, mandamus, & strictissime præcipimus, quod caupones, tabernarii, quique publica diversoria tenent, & generatim omnes hujus Oppidi cives & incolæ, ad quemcunque illorum hospitem seu advenam aliquem venire & divertit continget, illi cum primis Statuta & Edieta nostra, tam ad Fidem Catholicam ejusque ceremonias, secundum usum & ritum antiquæ Ecclesiæ Catholicæ, quam etiam ad statum hujus Civitatis pertinentia, referre & declarare teneantur, ut quilibet hic, & in ditione Domini Episcopi existens, si huic voluntati Majestatis Regiæ & mandatis nostris, imo verius Regiis, accommodare possit & sciat, sub pœna gravissima per Consulatum exigenda & moderanda. Quod si quispiam hospes vel advena tam pertinax & temerarius fuerit, ut ita certior factus vel hæreses, ac nova & impia dogmata profiteri ac seminare, vel alia quæcumque tam Religioni, quam etiam his Ordinationibus nostris, imo verius Regiis, contraria tractare & promovere præsumeret, is per Præfectum Domini Episcopi, aut Consulatum debita & irremissibili animadversione puniatur.

Volumus postremo & mandamus, ut omnes & singuli Constitutionum nostrarum supra scriptarum Articuli Annalibus hujus Civitatis ad perpetuam rei memoriam inscribantur, & quotannis semel Communitati legantur, ac ab universis firmiter & inviolabiliter observentur. Articulo tamen de Judiciis capitalibus sive sanguinis, quem Civitas suis Privilegiis plurimum derogare prætendebat, ad cognitionem & decisionem Regiæ Majestatis, cujus arbitrio tam ipsa Civitas, quam Reverendissimus Dominus Episcopus Varmiensis stare volebant, rejecto, ita tamen, quod pro conditione temporum & rerum in potestate Domini Episcopi sit quosvis ex præmissis Articularis mutare, addere, demere, seu etiam abrogare, prout rebus publicis magis ex-

ANNO 1526. dire videbitur. Nos itaque supra scripti Nuntii & Oratores, præsentibus Articulis coram tota Communitate dictæ Civitatis de nostro mandato solenniter congregata lectis & promulgatis, ipsam Civitatem Brunsbergk modo quo supra reformatam, & in ordinem positam, cum omni-ejus jure & dominio, ac subditis & attinentiis universis, remisso prius juramento & homagio Majestati Regiæ præstito, Reverendissimo in Christo Patri Dom. Mauritio Episcopo Varmienti tunc præsentem, ejusque Successoribus & Ecclesiæ auctoritate Regia reddidimus ac restituimus. In quorum testimonium sigilla nostra præsentibus sunt appensa. Datum & actum in Arce nostræ prædictæ Civitatis Brunsbergk, Sabbatho post Festum Assumptionis B. V. MARIÆ, quæ fuit decima octava Mensis Augusti, Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo sexto.

Quas quidem Constitutiones & Ordinationes supra scriptas, pro communi bono ac tranquillo & quieto statu Oppidi Brunsbergk ejusque incolarum prædictorum, per præfatos Consiliarios nostros modo præmissis factas & conclusas, omniaque & singula in eis contenta, Nos SIGISMUNDUS Rex præfatus approbavimus, ratificavimus & confirmavimus, approbamusque, ratificamus & confirmamus, ac robur debitæ firmitatis obtinere illas decernimus per præfatos. Articulum vero de Judiciis capitalibus ac sanguinis prædictum, ad Nos & cognitionem nostram, ut præfertur, rejectum, cum cives Braunsbergenses prædicti asseverant, illum esse sibi præjudiciabilem, hic inferi in præfens non fecimus, nec confirmavimus, sed illum altius adhuc dispiciendum & discutiendum suspendimus. Cum vero illum una cum Consiliariis nostris matura deliberatione & mutuo consilio expendemus, id demum faciemus, quod magis expediens & æquitati consentaneum fore existimabimus. Harum quibus &c. Datum ut supra.

CLXXXV.

1529. *Responsum nomine SIGISMUNDI I. Regis datum Oratoribus ALBERTI Ducis Prussiæ super facultate eligendi Regis, & Appellationibus ab eo ad Regem ut Supremum Dominum non denegandis. Anno Domini 1529. Ex Archivo Thesauri Regni.*

Quod Legatio Illustrissimi Domini Ducis Prussiæ in primis continebat, de

ANNO 1529. facultate eligendi Regis: Super eo negotio expendens Majestas Regia una cum universis Consiliariis suis singularem in se & Regnum suum propensionem ejus Illustritatis, proindeque cupiens illi hac in re ex animo gratificari, revolvit Majestas sua, uti se facturam receperat, tum jura & privilegia, tum vero acta & consuetudines Regni veteres, comperitque adeo diligenter cautum & observatum esse omni tempore, ne quis alius excellentioris Ordinis, præter Consiliarios Regni, jus eligendi Regis haberet, ut etiam & Duces Mazoviæ, qui Principes erant Indigenæ Regii, & Domini naturales hujus Regni, post obitum Patris neque locum neque vocem eligendi Regis habere potuerint. Sed & Magistri Prussiæ, qui homagia Regibus & Regno Poloniæ præstabant, non solum ut Principes, sed etiam ut Consilarii Regni, qui parimodo loca in Senatu habebant, hoc ipsum Jus Electionis obtinere non potuerunt. Proinde cum Illustris Dominus Dux Prussiæ, ut prudens Princeps, satis intelligat, nihil esse perniciosius in omni Republica, quam aliquid adversus Leges & Instituta vetera, perpetua serie & usu approbata, committere, neque aliunde graviores casus & perturbationes oriri, boni consulere dignetur ejus Illustritatis, quod Majestas Regia & universi Consilarii Regni, qui ejus Illustritati integerrimo animo afficiuntur, non possunt eam rem, ut insolitam, & Institutis Regni adversam concedere. Præsertim cum id omnibus Conventibus exigunt universi Regnicolæ, ut nihil adversus jura & morem Regni veterem statuatur. Neque mirum aut indignum videri debet ejus Illustritati, quod habens locum suum in Consiliis, Terrarum Comitibus, Conventibus Generalibus, ad Electionem Regis non pertineat: cum itidem non pertinebant Antecessores ejus Illustritatis, ac Duces Mazoviæ, & hic fuit mos & usus in hoc Regno ab initio receptus & observatus. Sed & in Germania, ubi vigent Leges Caesareæ, non omnes Principes jus habent eligendi Caesaris, qui locum suum habent in Conventibus publicis. Similiter in Regno Bohemiæ, & alibi, quod notius est, quam ut explicare sit opus. Alioquin nisi res esset adversus Jura & Instituta Regni, Majestas sua & Consilarii universi gratificarentur ejus Illustritati, propter hanc illius erga Majestatem Regiam & Regnum ejus, quam omnes cognoscunt, propensionem & observantiam, neque ullo pacto aliter ejus Illustritas sibi persuadere dignetur.

Quod

ANNO 1529. Quod ad Appellationes ab Illustrissimo Domino Duce Prussiæ ad Majestatem Regiam interpositas & interponendas pertinet, nemo vel mediocriter in jure versatus ignorare potest, proprium esse jus uniuscujusque Domini superioris, ut ad ipsum a quovis subjecto & Vasallo appelletur. Quippe quod non aliunde magis dominium & subjectio dignoscitur. Cum itaque Privilegium ejus Illustritati concessum clare testetur, ejus Illustritatem se cum omnibus conservare debere erga Majestatem suam, uti fidelem subditum & Vasallum de jure decet, & Articuli Transactionis satis declarent, Majestatem suam ea duntaxat privilegia & immunitates ejus Illustritatis confirmasse, quæ huic Transactioni & Superioritati Majestatis suæ non repugnarent: neque de appellationibus, quæ jure & consequentia propria ad Superioritatem pertinent, aliquid est exceptum: nemini dubium esse debet, ad Majestatem suam jus appellandi pertinere, quemadmodum & alia omnia Superioritatis jura pertinent, quæ non sunt in privilegio nominatim exempta & excepta. Siquidem sublatis Appellationibus nullum extaret veræ Superioritatis vestigium.

Similiter & de dandis a Regia Majestate Salvis Conductibus intelligi debet. Ea etenim res non modo conveniens est & justa, sed etiam pro conservando communi statu & tranquillitate apprime necessaria. Ex denegatis enim Appellationibus & Salvis Conductibus a superiori Domino oriri solent diffidationes, deprædationesque communium subditorum, ex quibus & ad bellum plerumque pervenitur. Majestas vero Regia neque debet, neque vellet ulla in re adversa ejus Illustritati ac subditis ejus unquam deesse. Quare hortatur Majestas sua ejus Illustritatem, ut quæ propria sunt Majestatis suæ, & juris ejus superioris, his ejus Illustritas non nitatur Majestatem suam privare, & Transactionem factam, quæ satis clara est, istis disceptationibus in alium sensum torquere & labefactare, in præjudicium Majestatis suæ & communis boni detrimentum. Quodsi utique molestum id esset ejus Illustritati, quod merito esse non debet, neque illam justæ rationes Majestatis suæ permoverent, licet esset cum dispendio juris & autoritatis Majestatis suæ, tamen potius quam ejus Illustritati Majestas sua displicere in hoc deberet, ita se conservare dignabitur in causis tam appellantium, quam etiam, qui sub Salvis Conductibus justitiam quarunt, ut est in causis, si quæ inter Majestatem suam & ejus Illustritatem inci-

Tom. IV.

derent, expressum in Privilegio Trans-ANN'o actionis Articulo decimo septimo, qui incipit: Item quod ad jurisdictionem inter Majestatem Regiam & Principem attinet &c. deputare videlicet dignabitur Consiliarios suos & illos quoad ejusmodi actus, a juramento sibi obnoxio absolvet, & justitiam ministrare præcipiet. Eos vero Judices cum in causis propriis ejus Illustritas suscipere non recusavit, in alienis merito refutare non debet.

CLXXXVI.

Renovatio perpetuæ Pacis & Concordiæ inter Serenissimum Regem Dominum SIGISMUNDUM, ejusdemque Sacræ Regiæ Majestatis Filium Dominum SIGISMUNDUM AUGUSTUM in Magnum Ducem Lithuanicæ electum ex una, & Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem & in Prussia Ducem ex altera partibus facta Vilnæ 21. Junii Anno 1529. Ex Archivo Magni Ducatus Lithuanicæ. Collatum cum Originali.

In Nomine Domini Amen.

Sagax humanæ naturæ providentia, labilitate memoriæ suæ pensata, prudenter adinvenit, ut gesta hominum memoratu digna, ne sub temporum vetustate oblivionis caligine obducantur, literarum monumentis & ministerio posteritatis prodantur notitiæ. Ad perpetuam proinde rei memoriam Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanicæ, Russiæ, Prussiæ, Samogitiæ, Masoviæque Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis & singulis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris. Quod licet dum jam inter Serenissimos atque Illustrissimos olim Principes Dominos VLADISLAUM Regem Poloniæ, & ALEXANDRUM Magnum Ducem Lithuanicæ Prædecessores & Avos nostros charissimos, eorumque Dominia, Regnum & Magnum Ducatum, ac Terras ac populos eis subjectos ex una, & Venerabilem & Magnificum olim Dominum PAULUM de RUSDORFF, Ordinis Hospitalis S. MARIÆ Theutonicorum Hierosolimitani in Prussia Magistrum Generalem, ejusque Ordinem, Terras & populos ex altera partibus, omnibus & singulis guer-rarum ac differentiarum inter Partes ip-

T t t

fas

ANNO 1529. neantur, nec de cætero taliter acceptentur aut seruentur fugientes.

Item si fures, incendiarios, diffidatores, vel alios malefactores quosunque de Terris Prussiæ, quibuscunq; ad Terras Magni Ducatus nostri Lithuaniae fugere contigerit, extunc Terrigenæ, et quorum interest, de Terris et Dominiis præfati Ducatus Prussiæ licenter eosdem sine omni impedimento insequi libere ubicunque poterint, quibus etiam Capitanei, Tenutarii, Terrigenæ, Judices, Officiales, subditi M. Ducatus nostri, quicunq; fuerint super hoc requisiti, debent præstare consilia, auxilia et favores, ut malefici huiusmodi capiantur, captique juxta jura municipalia M. D. nostri Lithuaniae legitime puniantur, ita tamen, ut expensis judicialibus magnis non graventur. Et si capi non poterint in Terris et Dominiis M. D. nostri Lithuaniae, tunc nullatenus per Nos et Nobis subditos sustineantur seu foveantur: teneanturq; utraq; Pars illis sine fraude et dolo in suis Dominiis incolatum prohibere. Hujus autem Mandati transgressor, si a damnum passio occasione receptorum, aut conservationis talium malefactorum nominatus fuerit, iudicio sistatur, et debitas legitimas pœnas luat.

Item si aliquis de Terris Magni Ducatus nostri subditis Ducatus Prussiæ injuriam intulerit, et super hoc Capitaneus, vel alius Officialis noster requisitus justitiam non fecerit, extunc pro negligentia huiusmodi ab officio est deponendus, nisi suo de innocentia juramento proprio et corporali se purgaverit. Et nihil minus Successor teneatur facere expeditam justitiam requirenti. Si vero is, qui pro justitia, ratione delicti, vel alias requiritur, simplex fuerit terrigena, et justitiam facere recusaverit aut neglexerit, extunc damna justitiam requirenti per Capitaneum de bonis Terrigenæ prædicti compensentur et solvantur, nisi simili se purgaverit juramento.

Item ut Capitanei, Palatini, Officiales seu Judices Partis utriusque, Magni scilicet Ducatus nostri Lithuaniae Samogitiæque, et Ducatus Prussiæ, ad administrationem justitiæ fortius inducantur; et ne aliqua gravis displicentia inter Magnum Ducem Lithuaniae et Samogitarum ex una, et Ducem Prussiæ et Terras ei subiectas prænomatas, ac subditos ejus ab altera parte, imposterum valeat exoriri, singulis annis, dummodo necessitas et casus ipsi hoc exposcant, Nos Magnus Dux Lithuaniae ex Proceribus Ducatus Prussiæ duos Viros boni testimonii et conscientiae in Festo Pentecostes eligemus, et similiter Dominus Dux Prussiæ, duos Palatinos in præfato Festo eligere

ANNO 1529. debeat, et Nobis mutuo, quantocius poterimus, huiusmodi electiones personarum scriptis insinuare. Qui in Festo S. Michaëlis convenientes anno uno in Villun, altero in Ragnith, literas Dominorum et Principum suorum habeant, quibus testatum sit, se liberos esse a juramento præstato, ibique vicissim juramenta, tactis sacrosanctis Evangeliiis, de justitia facienda, favore, timore, et odii exclusis præstent, puniantque Judices et Officiales in administratione justitiæ remissos et negligentes, secundum jura municipalia loci delicti; partibus læsis nihilominus faciant justitiam congruentem, vel partes secundum æquitatem et bonam conscientiam componant. Et omnia alia faciant, quæ pro confirmatione huiusmodi juratæ pacis perpetuæ viderint expedire: salvo tamen in præmissis omni legali et legitimo impedimento Judicum utrinque electorum, propter quod huiusmodi conventio de justitia reddenda, in aliud tempus competentius de ipsorum consensu rejicienda et proroganda erit, seclusis tamen omni odio et fraude.

Item si aliquæ novæ dissensiones, displicentiæ, damna, sive discordiæ inter Nos (quod absit) nostrasque Magni Ducatus Lithuaniae et Samogitiæ Terras ex una, et Dominum Prussiæ Ducem, Ducatusque ejus ex altera partibus, emerferint, vel aliqua Partium, suadente diabolo, præfati Concordiæ contravenire quovis modo præsumpserit, extunc Pars læsa alteri tenebitur nuntiis aut scriptis huiusmodi injurias aut displicentias, seu aliquod præmissorum significare, et tandem ambæ Partes efficere et procurare sine fraude et dolo, quod Consilarii ipsorum ad certos et diem et locum conveniant competentem, qui a juramentis Principibus suis præstitis absoluti, forma infra scripta huiusmodi displicentias et injurias secundum Deum et justitiam, omni favore et odio postpositis, tractent, cognoscant, terminent ac decidant. Quod si Commissarii prædicti in sententia ferenda discordes fuerint, eligant duos fama et integritate perspicuos Viros, ex Provincia Partis læsæ et conquerentis, ex quibus alterum eligere habet Pars lædens et rea: cujus sententiæ, utpote supremi Arbitri, partes acquiescant, omni tergiversatione, recusatione et appellatione semotis.

Item si per aliquem subditum, indignam seu advenam alicujus nostrum casu et eventu inscriptioni, seu paci huiusmodi perpetuæ in aliquo fuerit derogatum et contraventum, ut si rapinae, spolia, incendia, vastationes, prædæ vel homicidia, aut aliqua maleficiorum genera,

ANNO 1529. nera, in Terris et Dominiis nostris alter-
1529. utrum perpetrata fuerint et commissa;
quod tamen, ut praemittitur, non de-
bet fieri, propterea pax praedicta cassari
& irritari non debebit, sed in suo robore
& firmitate permanebit, nec propter hoc,
cujus subditus maleficium hujusmodi
commiserit, censetur fore dejerans seu
perjurans. Praedicti autem delinquentes
& malefactores pro ipsorum excessibus
per Capitaneos seu Officiales utriusque
nostrum judicialiter punientur, &
ad satisfactionem plenam ac debitam ar-
ctabuntur et compellentur.

Ut autem hujusmodi pacem perpetuam
& concordiam sub certiori attentionis
firmitate et robore custodiamus & serve-
mus, promittimus sine dolo & fraude,
sub fide & honore, ac onere praestiti ju-
ramenti, quod a tempore praesentis in-
novationis inchoando, in futurum ad nul-
lius viventis hominis requisitionem, indu-
ctionem, suggestionem, persuasionem,
vel consilium, etiam quacunque dignitate
praefulgeat, Papali, Imperiali vel Re-
gali, aut cujuscunque Congregationis
legitimae personarum Ecclesiasticarum
vel saecularium, debemus vel poterimus
contravenire ipsi Duci Prussiae & il-
lius subditis in parte vel in toto, expresse,
manifeste vel occulte, per Nos vel
alium, seu per alias quascunque personas
submittas, spirituales vel saeculares,
neque eas ipsas confederationes supradictas
taliter aut quocunque modo violare,
etiamsi modernus Imperator, aut Successores
seu Imperatores personaliter cum exercitu
contra Ducem Prussiae se moverent,
contra hujus contractus seu renovationis
foedus antiquo modo factae, occasione
ulla non debemus ipsi Caesari, vel alteri
cuicunque, nec Haeredes aut Successores
nostri debebunt assistere, ope, consilio,
auxilio vel favore. Non debemus etiam,
nec volumus inimicis & hostibus
Ducatus Prussiae quibuscunque passum per
Terras nostras permittere, neque etiam
Confederationem aliquam facere, aut suscipere
in praejudicium & offensionem praedicti
Ducis Prussiae quoquomodo.

Quam Concordiam, atque omnes et
singulos Articulos supra scriptos, & in
iis contenta Nos SIGISMUNDUS Dei Gratia
Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae,
Russiae, Prussiae, Samogitiae, Mafoviaeque
&c. nostro, Filiique nostri et Successorum
nostrorum, ac Consiliariorum Magni Ducatus
nostri Lithuaniae nomine, juramento nostro
tactis Sacrosanctis Evangeliiis in praesentiarum
praestito, ac verbo nostro et fide Regiis
promittimus, a tempore praesentis innova-

tionis inchoando, in futurum perpetuo ANNO
et inviolabiliter observare, hoc bona fide 1529.
& simpliciter promisso; quod si Nos,
Haeredes, Successores nostri, stante hujus-
modi innovatione pacis perpetuae, et
concordia praesentis, contra Ducem Prussiae
vellemus aut conaremur guerras aut
bella movere, non debent Nobis subditi
nostri Magni Ducatus Lithuaniae consentire,
nec in hoc obedire aut parere.
Quinimo ipso facto erunt ac sint ab omni-
bus nostris homagiis, juramentis et sub-
jectionibus liberi et soluti, donec in hoc
casu Nos, Haeredes et Successores nostri
ad observationem hujus innovationis
pacis perpetuae antiquae, et confederationis
praesentis convertamur. Similiter
etiam Illustris Princeps Dominus SIGISMUNDUS
AUGUSTUS, Filius noster charissimus, cum
ad majorem legitimamque aetatem pervenerit,
juramentum corporale de hac concordia
supra scripta, seu foederis antiqui innova-
tionem firmiter conservanda facere et praestare
debebit.

In quorum omnium fidem et maius
testimonium has praesentes nostras Literas
manu propria subscripsimus, sigilloque
Magni Ducatus nostri Lithuaniae comuni-
nari et roborari fecimus. Actum et
datum Vilnae vigesima prima Mensis Junii,
Anno a Nativitate Domini millesimo
quingentesimo vigesimo nono.

Praesentibus Reverendis in Christo Pa-
tribus, ac Magnificis, Generosis et Strenuis
Dominis, Joanne Vilnensi, Paulo Luceor-
iensis, Nicolao Mednicensi, Nicolao Kijovien-
si, Episcopis; Alberto Gasdt de Murata
Geranoyni Palatino Vilnensi, Cancellarioque
nostro, Capitaneo Belzensi, Mosirensi,
Bobruvnicensi et Borisovien-
si, Georgio Nizolao Radziwil Castellano Vil-
nensi, Mareschalco Curiae nostrae, Cap-
itano Grodnensi, Lidensi et Bielscensi,
Stanislae Smnislai Castellano Trocensi,
Capitano Samogitiensi, Joanne Zabrze-
zinski Mareschalco Terrestri, Palatino
Novogrodensi, Capitaneo Merecensi, O-
smianensi et Dougeni, Andrea Jacobo
Neymir Palatino Kijovien-
si, Petro de Czechanowicz Palatino Polocensi,
Joanne Georgio Lebowicz Palatino Wit-
thebscensi, Georgio Georgii Ofezick
Structore mensae nostrae; Neyemira
Grzymala Capitaneo Melnicensi, Mar-
schaleis nostris; Joanne Krilnicz Cap-
itano Mezilavien-
si, Joanne Steczko de
Delobowo Marschalco; Stanislae Jaco-
bi Skoph Secretario, Tenutario Skierst-
vien-
si et Tondagelen-
si; Georgio Nicolai
Perzkowicz Magistro Curiae nostrae
et Gladifero; Alberto Nagburth Vexilli-
fero; Joanne Nagburth Dapifero; Ne-
solad

ANNO 1529. Colao Andruskowicz Pincerna nostri Magni Ducatus Lithvaniae, Consiliariis facere Nobis atque fidelibus dilectis, quorum etiam sigilla praesentibus sunt subappensa.

SIGISMUNDUS Rex.

CLXXXVII.

Exemplar ejusdem Renovationis ex parte ALBERTI Ducis. Datum Regiomonti 21. Junii 1529. Ex Archivo Regni num. 38. fol. 226.

In Nomine Sanctae & Individuae Trinitatis Amen.

Quoniam experientia docemur, concordia et pace vicinorum Regum, Principum, et caeterarum Rerumpublicarum, Rectorum, subditorumque res parvas feliciter crescere; vicissim vero illorum dissensionibus discordiaque ea, quae in fastigiis sunt, ad ima decrescere atque dilabi. Unde fuerit e Republica, omni studio pro humanis viribus providere, avertere et proscindere omnes occasiones, quibus possent impediri utilitas, commodum, felices successus pro communi salute humanae societatis et Regnorum, Provinciarum, Nationum confinio conjunctarum. Quamobrem Nos ALBERTUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Cassubarum ac Sclavorum Dux, Burggravius Nurenbergensis, et Princeps Rugiae a Serenissimo et Potentissimo Principe et Domino, Domino SIGISMUNDO Rege Poloniae, Magno Duce Lithuaniae, Russiae, totiusque Prussiae, ac Masoviae Domino et Haerede, Domino nostro clementissimo, atque Avunculo aequè observandissimo ac charissimo, similiter a Serenissimo Principe et Domino SIGISMUNDO, Majestatis illius Filio, Electo Magno Duce Lithuaniae, Russiae, Prussiaeque Domino et Haerede, Domino et Consanguineo nostro charissimo, obsequiose et amice petivimus veterum foederum innovationem, praesertim autem ejus foederis; quod inter Serenissimum Regem Poloniae VLADISLAUM et ALEXANDRUM VITOLDUM Magnum Lithuaniae Ducem, eorum Regna, Ducatus, Terras et populos ab una, ac Venerabilem et Magnificum Principem Dominum PAULUM de RUSDORFF Magnum et Generalem Magistrum Ordinis Theutonicorum Alemaniae, Prussiae ac Livoniae, cum Ordine, Terris, populisque suis ab altera partibus, circa lacum Mel-

no apud flumen Ossa, et quorumcunque ANNO aliorum subsequutorum ejusdem tenoris 1529. initorum et initi. Quam, ut praemittitur, petitionem nostram, obsequiose et amice a Nobis factam, Serenissimus Rex Poloniae SIGISMUNDUS, Magnus Dux Lithuaniae suo proprio, similiter Serenissimi Principis SIGISMUNDI AUGUSTI Filii charissimi, Electi Magni Ducis Lithuaniae, utriusque item Haeredum et Successorum, omniumque Ordinum eius Magni Ducatus nomine clementer admittit, atque eas nostras preces publice rei utriusque gratia benigne annuit. Quare Idem Nos ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, in Prussia Dux etc. Significamus tenore praesentium universis et singulis praesentem Concordiam visuris seu lecturis, Sacram Regiam et Ducalem Majestatem Magnum Ducem Lithuaniae, Serenissimum item Principem SIGISMUNDUM AUGUSTUM, & Nos, ac utriusque nostrum Haeredes, Successores, Terras, populos & subditos nostros quoscunque ex parte scilicet Magni Ducatus Lithuaniae & Ducatus nostri in Prussia convenisse, ut innovatio supradicti antiqui foederis seu pacis perpetuae, praesertim autem articulorum infra scriptorum praedicta perpetua pace extractorum, secuta & facta sit modo infra scripto. Inter ea autem, de quibus utriusque Parti haecenus extitit mutua consensus, in praedictis antiquis foederibus expressa, visum est principio renovare & servare pro veteri observatione limites & terminos infra scriptos.

Item a fine limitum Ducum Masoviae incipiendo a flumine Lyck a vado dicto Kamienny brod &c. *Vide supra pag. 258. & seqq.*

Quam concordiam, atque omnes & singulos articulos supra scriptos, & in his contenta Nos ALBERTUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Cassubarum & Sclavorum Dux, Burggravius Nurenbergensis, & Princeps Rugiae nostro, Haeredum etiam & Successorum nostrorum omnium, item Ordinum Ducatus nostri in Prussia nomine juramento nostro, tactis Sacrosanctis Evangeliiis, in praesentiarum praestito, ac verbo nostro Ducali, & fide Principe digna promittimus, a tempore praesentis innovationis inchoando, in futurum perpetuo & inviolabiliter observare, hoc bona fide ac simpliciter promisso. Quod si Nos, Haeredes vel Successores nostri, stante hujusmodi innovatione pacis perpetuae & concordia praesenti, contra Magnum Ducem Lithuaniae vellemus aut

ANNO 1529. conaremur guerras aut bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire, nec in hoc obedire aut parere. Quinimo ipso facto erunt & sint ab omnibus nostris homagiis, juramentis & subjectionibus liberi & soluti, donec in hoc casu Nos, Hæredes & Successores nostri ad observationem hujus innovationis pacis perpetuæ antiquæ, & confederationis præsentis revertamur. Pari modo Serenissimus Princeps & Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Majestatis suæ Filius charissimus, quum ad majorem legitimamque ætatem pervenerit, juramentum corporale de hac concordia supra scripta, seu fœderis antiqui innovatione firmiter conservanda facere & præstare debet. In quorum omnium testimonium Sigillum nostrum Ducale majus, una & cum propriæ manus inscriptione, pariterq; cum sigillis Reverendi in Christo Patris Domini Georgii Episcopi Sambienfis, ac Consiliariorum nostrorum infra scriptorum, Generosorum, Magnificorum, Nobilium, Validorum, Prudentum, Nobis sincere dilectorum: Quirini Schlick Comititis in Passan, Domini in Weynschen, Ellenpogen & Osterrode, Friderici Truchses Domini de Walpurgk, Petri Burgravii & Domini de Dhonaw Præfeti in Morangen, Boti Domini de Eleyenburgk, Junioris Præfeti in Labia, Joannis Domini de Kitlitz, Georgii Domini a Kitlitz, Melchioris de Creitzen Magistri Curie, Martini Cannacher Supremi Bargrabii in Konigispergk, Menigke de Schirstetten Præfeti Generalis in Sambia, Georgii de Vietmansdorff Præfeti in Wiestchise, Georgii Klingenbergk Præfeti in Memel, Theoderici a Sclebenn Equitis Aurati, Georgii de Kienheim Præfeti in Tapia, Echardi de Repichaw Præfeti in Tefollant, Joannis de Gablentz Præfeti in Iligenburgk, Ernesti a Rechenburgk Præfeti in Rastenburgk & Rheyn, Petri Roberfche Præfeti in Neydenburgk, Friderici de Olintz Præfeti in Hohensteyn, Joannis Payn Præfeti in Insterburgk, Fabiani de Lehendorff Præfeti in Pressisteinklaw, Sigismundi Runther, Joannis Leistgewang, Jacobi Kalckstein, Theoderici Wayfel, Andreae Ryeppen, Sigismundi Danielis, & trium Civitatum Regii Montis, his nostris literis appendi fecimus. Acta sunt hæc in Arce nostra Montis Regii 21. Mensis Junii, Anno Domini 1529.

CLXXXVIII.

SIGISMUNDUS I. *Rex designat Commissarios ad renovandos limites*

inter Lithuaniam & Prussiam. ANNO 1529. Datum in Castro Melnik 21. Novemb. in Vigilia Præsentationis B. V. M. Anno 1529. *Indident fol, 230.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae &c. Dominus & Haeres. Significamus tenore præsentium quibus expedit universis & singulis harum notitiam habituris. Quod Nos constitutum habentes, cum Illustri Principe Domino ALBERTO Marchione Brandeburgensi, ac in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Casuborum & Schlaworum Duce, Burgravio Nurembergenfi &c. Nepote nostro charissimo, limites antiquos inter Magnum Ducatum nostrum Lithuaniae ex una, & Ducatum Prussiae ex altera partibus innovandos esse & reformandos, Magnificos & Generosos Stanislaum Castellanum Trocens. Capitan. Samogitiae, Joannem Radziwil Pincernam nostrum, Tenutarium Wasiliensem, Bohussium Thesaurarium Terrestrem, Marechalcumque & Notarium, Tenutarium Slonimensem, & Stanislaum Skop Secretarium, nostros sincere ac fideles dilectos, in nostros ad hujusmodi limitum innovationem & reformationem ex parte nostra Commissarios deputavimus et delegavimus, plenamque eis et omnimodam, de et super limitum hujusmodi innovatione et reformatione, una cum praefatis Domini Ducis Prussiae Commissariis, inscriptionibus vetustis fœderum pacis perpetuae et limitum consignationis tempore Divorum olim Principum Dominorum WLADISLAI alias JAGELO, ALEXANDRI alias WITOWDI, Avorum et Praedecessorum nostrorum charissimorum inter Dominia ipsa initis et factis per totum inhaerendo, et nihil penitus ab earum tenore discrepando, tractandi, agendi et concludendi, eosque ipsos limites antiquos in inscriptionibus vetustis designatos innovandi, reformandi, nec non scopulis aliisque signis metalibus eos ob evidentiorum et aeternam notitiam certificandi et notandi, nec non causas, lites, et quas-cunque differentias inter nostros de Magno Ducatu nostro ex una, et praefati Domini Ducis de Ducatu Prussiae ex altera partibus subditos finitimos quacunque occasione exortas audiendi, cognoscendi, discernendi et determinandi integram et debitam subditis Domini Ducis Prussiae de subditis nostris faciendi et administrandi justitiam, et itidem subditis nostris ex parte Domini Ducis praedicti de subditis eas mutuo, vicissim et alternatim fieri

Uuu 2 requiis

ANNO 1529. requirendi et adtendendi, aliaq; in praemissis seu circa praemissa necessaria, aut quomodolibet opportuna gerendi, exercendi ac ordinandi deditus et concessimus facultatem et mandatum plenum ac sufficiens, omniaque et singula, quae in praemissis per praedictos Commissarios nostros vigore praesentium gesta, facta, ordinata et determinata fuerint, rata et grata habere, atque firmiter et inviolabiliter observare promittimus. Harum, quibus sigillum nostrum est subappensum, testimonio literarum. Datum in Castro nostro Melnik Sabbatho in Vigilia Praesentationis Virginis Gloriosissimae MARIE, Anno salutiferi Partus ejus millesimo quingentesimo vigesimo nono.

SIGISMUNDUS Rex. *mppr.*

CLXXXIX.

1530. SIGISMUNDUS I. *Rex confirmat donationem ab ALBERTO Duce Conjugi suae factam, promittitq; se ejus Tutorem futurum, Marito vita defuncto, Datum in Piotrkow in Octava Epiphaniae An. Domini 1530. Ex Archivo Regni sub Litt. HH. fol. 117.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis etc. Quia exhibitae erant coram Nobis literae Illustrissimi Principis Domini ALBERTI, Marchionis Brandenburgensis, ac in Prussia etc. Ducis, Nepotis nostri charissimi, ejus sigillo sufficienter communitae, omni suspicionis vitio carentes, Illustri Principi Dominae DOROTHEAE, ejusdem Domini Ducis Consortis charissimae, donationem propter nuptias in se continentes, postulatamque erat a Nobis nomine praefatorum Illustrissimorum Conjugum, Nobis admodum charissimorum, ut literas easdem et in eis contenta auctoritate nostra Regia approbare et ratificare dignaremur, quas antea in Magno Ducatu nostro Lithuaniae agentes approbaveramus, et sigillo nostro annuali, quatum sub absentia Cancellariorum nostrorum usi sumus, extradi commiseramus: Quia tamen idem Illustrissimus Dux Nobis hic per Oratores et Consiliarios suos, supplicavit, ut eas literas, modo praemisso confirmatas ac extraditas, sigillo nostro majori communitas extraderemus, Nos hujusmodi supplicationi haud gravatim annuentes, easdem literas confirmandum, approbandum et ratificandum duximus, quarum tenor est talis:

ANNO 1530. „ Nos ALBERTUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Cassubiorum, Sclavorumque Dux, Burgravius Norimbergensis, ac Rugiae Princeps. Quamquam jam pridem Illustrissimae Principi Dominae DOROTHEAE, eadem Gratia ex inclitissima Danorum Stirpe Regia progenitae, Margraviae Brandenburgensi, atque in Prussia etc. Duci, Consorti nostrae charissimae donationem fecimus propter nuptias quadraginta millium aureorum, ita scilicet, ut ei annuatim sexaginta aurei Renenses cedere debent, aureum Renensem viginti quatuor grossis Lubucensibus pensando, eamque ob rem praedictae inclytae ac suavissimae nostrae Consorti usum fructum totius Capitaneatus nostri Labia, cum omnibus redditibus, theloneis, aliisque proventus ejus loci constituimus, hoc addito, quodsi redditus et proventus ejus Capitaneatus Labia dictam Summam non attingerent, adderentur proximorum locorum seu districtuum proventus, donec donationis factae Summa praedicta aequaretur, cujus etiam donationis literas Serenissimi Danorum Regis Oratoribus, tunc inclytam Sponsam Nobis adducentibus, tradidimus, Serenissimo Danorum Regi, Domino et Parenti nostro charissimo reddendas, quoniam tunc accidit, quod dicti Capitaneatus nostri, Labia redditus et proventus medio tempore, ut solent res humanae, decreverunt, et alioquin ea arx commoda satis non est Principis Faeminae habitationi, juxta hoc animo advertentes, Consortem non minus moratam, quam optime dotatam Dei benignitate Nobis obvenisse, utpote praeclaris animi corporisque dotibus sic ornatam, ut cum Hebraeo Sapiente vere dicere possimus: sortem bonam nobis obtigisse. Coacti sumus, nedum pellecti tanta Consortis nostrae virtute, moribus illius majori gratitudine respondere, quo vel vira defunctis Nobis sentiat illa amantis et grati pectoris beneficia, eam itaque donationem a Nobis, ut praefertur, factam his praesentibus innovamus et comprobamus, eandemque ob praedictas causas atque singularem amorem, quem in Illustrissimam Dominam Conjugem nostram gerimus, auximus et augemus ad eum modum, qui sequitur: Nam donamus inclytam nostram Consortem Dominam DOROTHEAM Ducem in Prussia, Nobis multo dilectissimam, supra priorem donationem a Nobis illi, ut memoratum est, factam, jam tandem omnibus censibus, redditibus, theloneis, venationibus, operis, liberorum Feudis, atque ipso infeudandi jure, aliisque juribus corporali-

ANNO 1530. poralibus et incorporalibus, civitatibus, oppidis, pagis, villis, earundemque incolis, Nobilibus et ignobilibus, usufructu denique sylvarum, agrorum, pratorum, stagnorum, paludum, fluviorum, aquarum, atque omnino provenientibus omnibus et singulis, quocunque censeantur nomine, sequentium Districtuum seu Capitaneatum nostrorum, similiter et arcium ipsarum, Tils, Ragnith, Wiesthausen, una cum jurisdictionibus ac judiciis majoribus et minoribus, ita sane, ut omnium quatuor locorum seu Capitaneatum et arcium Labia, Tils, Ragnith et Wiesthausen provenientibus, fructibus, redditibus et emolumentis suprascriptis, aliisque omnibus tam presentibus quam futuris, si quoquo modo ipsos quatuor Districtus seu Capitaneatus nostros dictos cum arcibus eorundem augeri contigerit, (non alio tamen quam usufructus jure et consuetudine) uti frui possit et valeat, Consortis nostra inclita et suavissima, absque Haeredum Successorumve nostrorum, seu alterius cujuscunque impedimento, hoc addito, quod delectum habeat dulcissima Conjux nostra, et potestatem commorandi, in qua magis illi placuerit, arcium praedictarum, rursusque sedem et habitationem ex voluntate sua mutandi; per Capitaneos proinde praenominatorum nostrorum Capitaneatum Tils, Ragnith et Wiesthausen, similiter eorundem locorum et districtuum, subditos, Nobiles et plebeios, juramenta debita eam ob rem inclitae Consorti nostrae praestanda curabimus, quemadmodum et praestari facere eidem promissimus et tenemur, quod si eos ipsos Capitaneos praedictorum quatuor locorum seu districtuum, aut unum ex his decedere contigerit, Nobis praemortuis liberum sit Illustri et Praeclarae Consorti nostrae alium Capitaneum in demortui locum pro sua voluntate sufficere, hoc quoque cauto, ubi ex hac lachrimarum valle Nos decedere contigerit, relictis Haeredibus ex eadem Illustri Consorte nostra masculis, ipsaque unam illarum arcium, & Capitaneatum unum cum provenientibus suis usui Haeredum nostrorum dimittere, atque ea se abdicare voluerit, ut hoc ei materno amore inductae liceat & liberum sit, non etiam necessitate illi his nostris literis imposita, his salvis, quae in prioris donationis literis, de militum tempore bellorum sustentatione & incommodatione, atque de arcium ipsarum casu aliquo majore periturarum restauratione, quae denique de arcis & districtus Labia oppignoratione bonorum in dictis literis praescripta sunt, nam ea etiam nunc memorata, & de pra-

ANNO 1530. dictis tribus arcibus & districtibus Tyls, Ragnith & Wiesthausen intelligi & praescripta esse volumus. Haec omnia & singula supra scripta his praesentibus nostris literis coram universis, sive legentibus sive audientibus easdem, ita, ut praemittitur, a Nobis consulto, praedictis item atque aliis legitimis honestissimisque causis, animum nostrum ad hoc inducentibus & ferme compellentibus, ingratiam Illustrissimae atque Inclitissimae, Nobisque charissimae Consortis nostrae supra nominatae facta & acta testamur, testataque esse volumus. In quorum etiam omnium & singulorum testimonium majus Sigillum nostrum Ducale his adponi fecimus, literas etiam has manu propria subscripsimus. Actum & datum in Arce nostra Wiesthausen die nona Julii, Anno a Christo Salvatore nostro nato millesimo quingentesimo vigesimo nono. Praesentibus Nobilibus, Generosis, Egregiis Consiliariis, & Fidelibus Nobis sincere dilectis, Joanne Domino a Kitlitz, Martino Kannacher supremo Quaestore, Georgio Crichenbek Capitaneo in Myrmel, Georgio Winthmansdorff Capitaneo in Wiesthausen, Friderico Fischer Utriusque Juris Doctore & Cancellario nostro, Laurentio Vindlio Artium & Medicinae Doctore, Physico nostro.

Nos vero SIGISMUNDUS Rex praenominatus postulationi hujusmodi pro parte praefatorum Illustrium Conjugum, Nobis admodum charissimorum, apud Nos per supra nominatos Oratores exhibitae & factae, annuentes, praefertas imprimis literas & in eisdem contenta ac descripta, cum omnibus earum clausulis, articulis & continentis, de consilio pariter & assensu Consiliariorum nostrorum spiritualium & saecularium, in hoc Generali Conventu Nobiscum existentium, approbandas & confirmandas duximus, approbamusque, ratificamus & confirmamus, illasque & omnia in eis contenta robur debitae firmitatis habere decernimus. Ac deinde etiam, quia Illustrissimus Dominus Dux ALBERTUS, Nepos noster charissimus praefatus, a Nobis licet praeter naturae cursum, quo eum aetate praevenimus, plurimum optaret, ut eo vita functo, si ita Dei voluntate, a qua cuncta dependent, ordinatum esset, ut Nos, si supervivere contingat, tum Supremus Illustrissimae Dominae DOROTHEAE Ducis relictae Tutor, prout multiplici jure tenemur, esse vellemus, & alios quoque suae Illustritati idoneos & gratos curatores & tutores dare non negaremus, Nosque tam prudens suae Illustritatis consilium, quo futura ma-

ANNO 1530. ture providet, summe probantes, & petitionem hujusmodi Illustritatis suæ honestam & piam pro nostro in suam Illustritatem sincero amore suscipientes, ita, ut si, quod Deus avertat, Illustritatem suam mors ex hac vita rapuerit, Illustri Domina DOROTHEA Coniuge sua & Nobis superstitibus remanentibus, tum Nos desiderio Illustritatum suarum satisfacere, & Tutorem supremum agere, atque alios tutores & curatores tantæ Principi, & loco Filiæ Nobis charissimæ, dignos & opportunos dare & deputare & concedere debemus, prout citra moram dabimus & concedemus. Harum, quibus nostrum majus sigillum appensum est, testimonio literarum. Datum in Conventione Generali Piotrcoviensi in Octava Epiphaniæ Domini, Anno ejusdem millesimo quingentesimo tricesimo, Regni nostri vigesimo tertio.

Relatio Magnifici Christophori de Szidlowiec Castellani & Capitanei Cracoviensis, Regni Poloniae Cancellarii.

CXC.

Edictum SIGISMUNDI I. Regis contra invehentes in Prussiam monetas adulteratas, vel quoquo modo eis abutentes. Datum Cracoviæ Feria sexta post Dominicam Invocavit, Anno Domini 1530. Ex Archivo Regni Litt. ff. fol. 30.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Universis & singulis Principibus tam spiritualibus quam sæcularibus, Reverendissimis ac Reverendis in Christo Patribus Dominis Archiepiscopis, Episcopis, ac eorundem Capitaneis, nec non Magnificis, Generosis, Nobilibus, Famatis & Providis Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenurariis, & quibusvis aliis Dignitariis & Officialibus, & eorum Vicesgerentibus Nobilibus, Hæredibus, Advocatis, Scultetis, Civitatumque & Oppidorum nostrorum, & quorumcunque subditorum nostrorum Magistris Civium, Consulibusque ac Communitatibus, & generaliter omnibus subditis nostris, cujuscunque status, conditionis & præminentiae existentibus, in Regno & Terris nostris Prussiæ & Masoviæ ubilibet constitutis, ad quos præsentis literæ nostræ pervenerint, & ad quorum notitiam verisimiliter infra scriptum Edictum perlatum fuerit, sincere & fidelibus nostris dilectis, salutem &

ANNO 1530. gratiam nostram Regiam. Sincere & fideles dilecti. Manifestum vobis & cuilibet vestrum facimus per præsentem, quia Nos partim ipsi considerantes, partim per subditos nostros edocti, qui intrinsecus Terras nostras Prussiæ atterunt & exinaniant, & vicinis quibusdam in vilipendium redigunt, ac ea sistere & frenare, bonamque cautelam illis adhibere volentes, quibus stantibus etiam absque ullo externo hoste ipsæ Terræ nostræ Prussiæ deficere ac in præceptum venire possint, simul ac interea ipsa Nobiscum reputantes, plurima damna & incommoda subditorum nostrorum prædictas Terras nostras Prussiæ incolentium, quæ in moneta earundem Terrarum levi, & a nonnullis propterea facile adulterata illis inferuntur, de voluntate maturoque consilio, & consensu Illustris Principis Domini ALBERTI Marchionis Brandenburgensis, in Prussia &c. Ducis, Nepotis nostri charissimi, ac etiam Reverendorum, Magnificorum, Generosorum, Nobilium, Prælatorum, Baronum, Palatinorum, Castellanorum, Succamerariorum, Capitaneorum, Officialium, ac totius Nobilitatis, nec non omnium Consiliariorum nostrorum tam Regni quam Terrarum Prussiæ, ac etiam majorum & minorum Civitatum earundem jam pridem pro commodo & incremento omnium & singulorum Officialium ac totius Nobilitatis, ad evitandum in cusu monetae perpetuam jacturam & irreparabile damnum prædictarum Terrarum Prussiæ, id curandum suscepimus, ut nova moneta in grossis, solidis & denariis, in valore & grano nostræ monetae Polonæ respondens, cuderetur, quæ tam in Prussia, quam in Regno nostro, nec non Ducatibus ac universis Dominiis, Districtibusque nostris in usu esset, dandoque & percipiendo caperetur, omnibus peregrinis, exoticis & adulterinis monetis, quibus Terræ ipsæ Prussiæ pro majori parte in non modicam earundem jacturam repletæ & occupatæ videbantur, penitus abrogatis & prohibitis, unde officinam nostram monetariam Thorunensem non sine magno impendio & gravi dispendio nostro institutam eatenus promovimus, & diligenter ordinavimus, quod grossi, solidi & denarii partim jam sunt excusi, partim deinceps excudantur. Proinde ut usus novae istius monetae in Regnum, Ducatus, Terras, Districtus & populos nostros invehatur, & in usum hominum inducatur, quaedam salubres & pernecessariae Constitutiones & Ordinationes per præfatum Ducem &c. Nepotem nostrum, ac Consiliarios nostros tam de Terri-

ANNO 1530. Terrigenis, quam de Civitatibus Terrarum Prussiae factae, ac per Nos approbatae & publicatae sunt, quae tamen hactenus per quaedam intercurrentia impedimenta effectum ac progressum suum non sunt sortitae, Nobis, Dominiis ac subditis nostris notabilia incommoda, damnaque non pauca accreverunt. Quibus omnibus, sicuti merito debemus, auctoritate nostra Regia gratioso prospectu occurrere volentes & providere, ne deinceps aliquis, quicumque is fuerit, ignorantiam suam praetextens, contra hoc Mandatum ac Edictum nostrum Nobis, Dominiis nostris ac populis damna, gravamina ac jacturam ministrare audeat, aut contumaciter alia vel moneta vel marca quaedam admissa quovis modo, uti, aut prohibitam monetam in usum hominum inducere praesumat. Nos omnibus & singulis supra dictis, & praesertim his, qui vendendo, emendo ac pertranseundo Terris nostris utuntur, cujuscunque conditionis & praesentiae existentibus, iterum potestate & auctoritate nostra Regia strictissime & severissime praecipiendo mandamus, ut praesentem nostram Ordinationem, Constitutionem & Mandatum firmiter observetis, atque ut ab omnibus subditis nostris ubilibet inviolabiliter observetur, diligenter curetis. Imprimis autem & specialiter prohibitas esse volumus, ac praesentibus inhibemus omnes peregrinas, exoticas ac adulterinas monetas, inter quas Swidnicensis, cujus Nos usum dudum interdiximus, primas tenet, grossos quoque punctuatos, quos Toppelgroschen vocant, nec non solidos Gedani novissime excusos, quae & qui ut antea ita nunc & deinceps, juxta prohibitionem priorem, penitus abrogari & abrogati esse, & in nullo usu permanere debent, ita, ut nemo ex subditis nostris, aut etiam advenis in Terris nostris alia moneta, quam nostra, quae in Officinis nostris Cracoviensi ac Thorunensi, insuper Illustris Domini ALBERTI Marchionis Brandeburgensis, in Prussia &c. Ducis, Nepotis nostri charissimi, nec non quarundam Civitatum, quibus juxta Privilegia earum monetam in valore, grano, pretiis, forma, effigie & numero aequalem cudere permixtum est, Officinis excuditur, grossis insuper & solidis Pruthenicis antiquis, ante fere FRIDERICI Magistri Generalis, ac saepedicti moderni Ducis in Prussia tempora percussis, tam in emptionis, venditionis, quam omnibus aliis contractibus & censibus uti audeat sub poenis infra descriptis. Volumus praeterea, & severissime mandamus, quatenus juxta veterem Ter-

rarum Prussiae usum & consuetudinem ANNO omnes & singuli Terrarum earundem, 1530. tam incolae quam advenae, qui in ea negotiationes ac permutationes suas, aliaque commercia agunt, aut per eam proficiscuntur, numerum veteris consuetae marcae teneant, ut in emptionis, venditionis, omnibusque aliis contractibus & censibus in marcam Pruthenicam viginti novi, aut totidem antiqui, ante fere FRIDERICI Magistri Generalis tempora percussis, & Polonici grossi solidi, praeterea novi sexaginta, vel totidem antiqui, juxta Culmensis Privilegii tenorem, computentur, numerentur, dentur & recipiantur, & tres solidi talem unum grossum, & sex novi denarii solidum constituent. Grossi vero Illustris FRIDERICI fere olim Magistri Generalis, ac ALBERTI moderni Ducis in Prussia &c. similiter omnes antiqui denarii Pruthenici pro Festo Sanctae Trinitatis proximo, quae est duodecima dies Mensis Junii, penitus et omnino prohibiti & abrogati esse debent. Ita tamen, quod interea usque ad praefatum Festum jam dicti grossi, modo eo, qui sequitur, in usu et transitu maneat, ut per 16. denarios novos per hoc tempus vel capiantur et dentur, vel in Officinam monetariam, tam per hoc tempus quam deinceps permutentur fideliter. Similiter debet etiam cum antiquis denariis observari, qui tamen post Festum Sanctissimae Trinitatis praefatum in usu amplius esse non debebunt, sed dumtaxat in monetariam Officinam deportari, Denarii autem antiqui in Terris Prussiae cusi ex tunc debent in monetariis Officinis, vel Districtibus ad hoc deputatis juxta pondus tali modo permutari, ut quantum pondus antiquorum denariorum quis attulerit, tantum pondus novorum denariorum, vel eorum aequivalens in grossis et solidis ei reddatur; et quod hujusmodi grossi et denarii intra hinc, a data praesentium, et Festum Nativitatis Christi proximum in Officinas monetarias deportentur, nam post hujus temporis expirationem Praefectus Officinae monetariae, vel ejus Vicesgerentes ulterius ad eorundem permutationem vel cambitionem obligati esse non debebunt. Idque ab universis subditis nostris et advenis, cujuscunque status et conditionis existant, immobiliter teneri et observari volumus, et distinctius mandamus sub pecuniarum et mercium amissione, nec non centum Florenorum aureorum Hungaricalium poena, ab omnibus et singulis, qui contra hoc universale Mandatum nostrum vel verbo vel facto contravenire praesumpserit, exigenda et irremissibiliter per-

ANNO 1530. solvenda. Si vero aliquis vel aliqui hujusmodi pecuniarum multam dare non possent, ille vel illi in corpore secundum Domini cognitionem puniri debent. Proinde Vobis Episcopis ac eorum Capitulis, Palatinis, Castellanis, Succamerariis, Capitaneis, ac quorumcunque locorum Officialibus et eorum Vicesgerentibus, Proconsulibus, Consulibus, aliisque Civitatum et Oppidorum Praefectis, in Terris nostris ubilibet constitutis, severe praecipimus et mandamus, ut hoc nostrum Decretum, Mandatum et Edictum in omnibus locis publicis, ad quae homines frequenter convenire solent, denunciari, proclamari et publicari faciatis, ne quis ignorantiam praetendens aliquid contra eam Constitutionem, quod puniendum veniret, committat, ac supra scriptas penas incurrat. Vos vero Episcopi ac eorum Capitula, Palatini, Castellani, Succamerarii, Capitanei et Officiales, tam spirituales quam saeculares, ac eorum Vicesgerentes in custodiendo Mandato nostro, et perveſtigandis locis omnibus, ne quiseandem Prohibitionem ac Edictum nostrum transgrediatur, curam et diligentiam adhibeatis, et quoscunque deprehenderit, vel in minima quaque re contra hanc Ordinationem nostram excessisse vel egisse, illorum res juxta praescriptum modum capiat, nec non hujusmodi inobedientes personas obstringatis, ac apud vos usque ad informationem nostram detineatis, sub pena centum Florenorum Hungaricorum auri boni et justii ponderis, toties, quoties comperti et convicti fueritis, hujusmodi mandatum nostrum transgressi esse, Fisco nostro applicandorum. Simili severitate praecipiendo mandamus vobis Proconsulibus, Consulibus majorum et minorum Civitatum, ne ullo pacto contra hoc Mandatum et Edictum nostrum quemcunque intenteris aut permittatis, quod Concives vestri attentent, similiter de Communitate vestra, Proconsulibus et Consulibus vestris, id nequaquam facere admittatis, sub praefata ac omnium privilegiorum vestrorum, jurium, libertatum, concessionum, et quidquid id genus est, quo aut vos aut Communitas ipsa publice aut privatim quispiam gaudet, amissionis pena. Si vero aliqua earundem Civitatum proprio ac temerario ausu, in contemptum et levipensionem nostrae Regiae Majestatis, Potestatis, Regalium, Superioritatis et Mandati contumax facta, ab observatione hujusmodi Ordinationis nostrae recedere et deficere praesumpserit, hanc aliae sub praefata pena nequaquam sequantur, sed in observantia praefatarum Constitutionum

ac hujus Mandati nostri obedienter performerent, et Nobis cumprimis id significent, tunc Nos contra tales praevaricatrices et inobedientes Civitates sic Nos vindice pena geremus, ut et ipsae et alii in universum cognoscant, Nobis earum inobedientem contumaciam displicuisse, nec Nos tamen ulla via toleraturos, sed per omnem indignationem obviaturos. Hoc Mandatum ac Edictum nostrum debet ubique in Terris nostris Prussiae ab omnibus Statibus et Civitatibus simul eodem tempore pro die Divi Stanislai, quae est octava dies Mensis Maji hujus anni, proclamari, affigi et publicari, pro gratia nostra secus non facturi. Datum Cracoviae in Generali Conventu felicitis Coronationis Serenissimi Filii nostri Domini SIGISMUNDI Secundi, Feria sexta proxima post Dominicam *Invocavit*, Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo, Regni nostri vigesimo quarto.

Ad Mandatum Regiae Majestatis proprium.

CXCI.

Constitutio SIGISMUNDI I. Regis, qua declaratur, quod Ordines Prussiae ad Electionem novi Regis admitti debeant, & quod SIGISMUNDUS AUGUSTUS, postquam ad aetatem justam percenerit, jurare debet, se Jura & Privilegia Statuum Prussiae servaturum. Datum Cracoviae Feria sexta ante Dominicam Judica, Anno 1530. Ex Arch. Regni sub Litt. HH fol. 314.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, etc. Dominus et Haeres. Manifestum facimus universis, quia licet Privilegia et libertates Statibus et Ordinibus Terrarum nostrarum Prussiae, tam Ecclesiasticis quam saecularibus, a Majoribus nostris concessa et concessae, ac per Nos confirmata et confirmatae, inter alia id potissimum contineant, ut dicti Ordines et Status Prussiae ad futurorum Regum Poloniae, quotiescunque super Electione et Coronatione illorum deliberationem fieri contingat, ad Electionem et Coronationem vocari et admitti debeant. Quia tamen in eligendo Serenissimo Principe Domino SIGISMUNDO II. Rege Poloniae et Magno Duce Lithuaniae, Filio nostro charissimo, hoc ipsum praec-

ANNO 1530.

ANNO 1530. praetermissum est, non data quidem opera, sed quod Nobis viventibus et Regno nondum vacante, magisque divina ordinatione, quam humano consilio Electio ipsa Majestatis suae contigit: considerantes tantam praedictorum Statuum et Ordinum Terrarum nostrarum Prussiae erga Nos et Serenissimam Familiam nostram fidem, affectum et observantiam, ut hanc ipsam Electionem Serenissimi Filii nostri praeter vocationem eorum factam approbaverint, & similiter ipsum eligendo ratam atque gratam habuerint, nolentesque, ut per hujusmodi Electionem, ad quam vocati non erant, aliquid in posterum privilegiis & libertatibus dictorum Statuum & Ordinum earundem Terrarum nostrarum Prussiae derogaretur: decernimus, ut deinceps, quotiescunque Regem decedere, & Regnum vacare, aut Electionem quomodocunque celebrari contigerit, Domini Consilarii Ordinis utriusque Regni Poloniae, antequam ad Electionem procedant, prius praedictos Status & Ordines Terrarum Prussiae de hac ipsa novi Regis Electione certiores faciant, ad eosdem ipsos Status, secundum antiquam consuetudinem & contenta Privilegiorum eorum, ad eam vocent & admittant. Volentes praeterea pro tanta eorum in Nos & Filium nostrum charissimum integritate vicissim eis providere, ut & ipsi in suis juribus & privilegiis, ac libertatibus consuetudinibusque approbatis absque ullo conservarentur detrimento, pollicemur illis praesentibus literis nostris, quod quodocunque ipse Serenissimus Filius noster post mortem nostram ad aetatem legitimam, nempe ad annos quindecim completos perveniens, possessionem Regni & Dominiorum nostrorum adire voluerit, tenebitur illis id totum praestare, quod Antecessores nostri Reges Poloniae & Nos ipsi praestitimus ex debito, ad quod ejus Majestatem, ut Filium & Successorem nostrum, tenore praesentium obligamus, videlicet quod jurare debet omnia jura, libertates & privilegia, literas immunitatesve earundem Terrarum Prussiae, tam Ecclesiasticas quam saeculares, Ecclesiis, tum ipsis Terris earundemque Praelatis, Baronibus, Nobilibus, Civibus, incolis & quibuslibet personis, cujuscunque status & conditionis existentibus, per Divos Antecessores nostros Principes, tam spirituales quam saeculares, Reges & Dominos Terrarum praedictarum juste & legitime donatas & concessas, & per Nosmet ipsos confirmatas manutenere, servare, custodire & attendere in omnibus conditionibus atque punctis, & omnia illicite

ab eisdem Terris alienata aut distracta, ANNO 1530. pro posse suo ad proprietatem earundem Terrarum recuperare, terminos etiam earum non minuere, sed pro virili defendere & dilatare. Et quamdiu hoc ipsum juramentum Majestas sua non praestiterit, & huic debito suo Regio non satisfecerit, ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum nostrarum Prussiae ad servandum juramentum suum, quod Majestati suae praestiterunt, non erunt adstricti neque obligati. Verum quodocunque post mortem nostram supradictis omnibus idem Serenissimus Filius noster, in aetate legitima existens, satisfecerit, & hujusmodi juramentum debitum praestiterit, universi earundem Terrarum nostrarum Prussiae Status & Ordines subditi nostri illi, ut vero & legitimo Domino & Regi suo coronato, omnem fidelitatem & obedientiam, obsequiaque, secundum juramentum a se illi factum, praestare & exhibere tenebuntur. In cujus rei testimonium Sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum in Conventu Generali Cracoviensi Feria sexta ante Dominicam Judica proxima, Anno Domini 1530. Regni vero nostri 24.

CXCII.

Monitorium pœnale contra ALBERTUM Ducem Prussiae, una cum citatione ejus ad Judicium Camerae Imperialis. Datum Augustæ Vindelicorum 14. Nov. 1530. Ex Tabulario Zalusciano.

Nos CAROLUS V. Dei Gratia Romanorum Caesar semper Augustus, Germaniae, Hispaniarum, utriusque Siciliae, Hierosolymorum, Hungariae, Dalmatiae, Croatiae &c. Rex, Comes in Habsburg, Flandriae & Tyrolis &c. optamus Illustri ALBERTO Marchioni Brandeburgensi, nostro Cognato & Principi nostram gratiam & omne bonum.

Illustris mi Cognate & Princeps.

Supplicavit Nobis Honorabilis Valterus a Cronenburg Administrator Magni Magisterii in Borussia, atque Magister Ordinis Theutonicorum in Germania & Italia, Princeps & Devotus noster, etsi Honorabilis Militaris Ordo Theutonicorum annis abhinc plus minus trecentis divina quadam clementia, auxilioque & ope Papalis Sanctitatis, atque Antecessorum nostrorum in Regno Romanorum Caesarum ac Regum, Electorum, Principum & Statuum Sacri Imperii, Terras

ANNO
1530.

Borussiae magno conatu, labore, & sanguinis effusione ab infidelibus ad Christianam fidem atque sub potestatem praenominati Ordinis redegerit, praeterea praefatis nostris Antecessoribus, atque Sacro Romano Imperio in proprietatem, propugnaculum & protectionem Electoribus, Principibus, Comitibus, Baronibus, atque Equestri Ordini Germaniae in refugium, sustentationem & hospitale praenominato tempore possederit atque defenderit. Et quanquam tu annis abhinc aliquot in eum Ordinem receptus habitum indueris, deinde quoque in M. Magistri fastigium euectus, tuae praeterea fidei Provincia cum subditis credita, & tu insuper hoc onus subieris, hocque nomine eam promissionem feceris, quam Antecessores tui facere fuerunt soliti; insuper una cum Patre tuo, & Marchione CASIMIRO bonae memoriae Fratre, quantum fieri potuit, promisti eum Ordinem cum adhaerentibus subditis & Terris, nihil privilegiorum amitturum, sed defensurum atque protecturum: attamen istis minime obstantibus, & quia admonitus sis, atque adeo contra voluntatem ac permissionem praefati Ordinis Magistri, Procerum, & aliorum tuae Religionis, Ordinis promissa & iusjurandum in contumeliam & detrimentum magni cultus divini, atque in dispendium Equestri Ordinis in Germania, sub praetextu & specie pacis & Sacrosancti Evangelii, contra id ipsum denique in periculum animae tuae atque in proprium commodum eum Ordinem, quantum per te fieri potuit, deposuisse, Provinciam Borussiae in profanum usum deduxisse, praeterea ut Provinciam Sacri Imperii utcunque jam antea a nostris Vicario ac Proceribus Sacri Imperii in Comitibus Norimbergensibus ad tuas enixas preces in Principem Imperii assumptus, inter Proceres Regni in publicis consultationibus loco dignatus ac usus, atque Principum more Nobis & Imperio fidem promiseris, ab eodem Sacro Imperio alienaveris, Regnoque Poloniae subjeceris, Ducatumque feceris in hunc modum, ut dilectus Frater noster Rex Poloniae tibi, Fratri tuo Georgio, Casimiro & Joanni bonae memoriae, atque suis haeredibus in feudum tradat. Quod si omnes sine haeredibus filiis decederent, tum Regnum Poloniae haereditario nomine acquireret; si vero superessent Filiae, haec Principe digna dote nuptui a Regno Poloniae locarentur, juxta Transactionis praescriptum, (quam tamen Nos ex Caesarea nostra potestate irritam & inanem reddimus) Insuper uxorem duxisse, id quod Nobis, Imperio, Ordini & Eque-

stri Ordini mirum in modum sit fraudi; ANNO
1530.
qua ratione factum est, ut perinde ac Administrator Magni Magisterii apud Nos conqueri, atque auxilium petere debuit. Igitur a Nobis enixe petiit, ut eum atque Ordinem juridico auxilio, & sequente Mandato clementer dignaremur. Videlicet ut ipse atque Ordo earum rerum, quas, ut supra indicatum est, vi amiserint, possessionem recuperare queant. Proinde cum ut Romanus Caesar omnes, qui a Nobis auxilium juris petunt, id ipsum praestare, atque ab onere inique deprimente liberare, praeterea cum rebus suis ab injusta occurrence defendere astricti & parati sumus. Et quia a Religione ac praefato Ordine, id quod est notorium, discessisti, habitum deposuisti contra Christianum ordinem, constitutiones & jura, uxorem duxisti, ad haec Terras Borussiae Ordini adimere molitus, atque adeo contra Nos & Sacrum Imperium graviter deliquisti, hacque ratione factum est, ut Magni Magistri Borussiae Officium una cum omnibus regaliis atque viribus coherentibus in commissum ceciderit. Quare ratione atque aliis rationibus & urgentibus causis Nos, ut Romanus Caesar, praenominatum Principem nostrum praefati Magni Magistri Officii Administratorem fecimus, atque hoc Officium una cum Provincia Borussiae & aliis, quae ad eam pertinent, regendum commisimus, juxta Caesareas nostras literas hac de re promulgatas. Ei insuper, ut Administratori praenominati Officii, Regalia & Feuda saecularia sui Ordinis Terrarum Borussiae, cum omnibus civitatibus, arcibus, oppidis, pagis & bonis, dominiis, feudis spiritualibus & saecularibus, metallis, arifodinis, piscaturis, fluminibus, navigationibus, succinis, venationibus, pascuis, teloneis terra & fluminibus &c. cum jure cudendae aureae & argenteae monetae, utendaeque tum in Germania, tum in Borussia, cum mero & mixto Imperio, jurisdictionibus, cum eorum dignitatibus, atque omnibus aliis regaliis, juribus, atque consuetudinibus ad haec pertinentibus, non aliter, quam ejus Praedecessores Magni Magistri & Ordo haecenus detinuerunt & possederunt, nihil plane excipientes, quod a Nobis & Sacro Imperio infeudari debet, in feudum dedimus. Quae cum ita sint, stricte mandamus tibi ex Romana Caesarea potestate, & volumus, ut sub poena nostri & Imperii banni intra octo hebdomadas, a die nostrarum harum Caesearum literarum traditione, praefatam Provinciam Borussiae cum omnibus accessionibus derelinquas, eandemque pra-

ANNO 1530. prænominato Principi nostro, perinde ac Administratori electo Officii Magni Magistri, una cum regaliis, omnibus civitatibus, arcibus, oppidis, pagis, bonis solidis & mobilibus, dominiis, feudis spiritualibus & temporalibus, atque omnibus præfatis & aliis juribus, nihil excipiendo, quod ad præfatum Magni Magistri Officium & Ordinem pertinet. Insuper cum remissione omnium & singularum personarum Ordinis inhabitatorum, conjunctorum, subditorum Terrarum Borussiae, promissionum, quibus tibi sunt obnoxii & obstricti, tradas: si modo cordi est tibi prænominatam penam banni evitare. Verumtamen si putes, te huic nostro Caesareo Mandato obtemperare non debere, atque existimes habere te eo nomine justas opponendi causas & rationes, vocamus & citamus te ex Romana Caesarea potestate his literis, & volumus, ut elapsis primum octo septimanis, deinde die, quorum triginta pro primo, triginta pro secundo, & triginta pro tertio & ultimo juridico die tibi statuimus peremptorie, quod si is nonagesimus dies juridicus non fuerit, proximo sequente juridico die coram Imperiali Camerae Judicio juridice compareas, & jure fundatas rationes, si quas habes, secundum formam juris opponas. Et si hae causae atque rationes satis & sufficientes non fuerint visae, videre & audire sententiam banni adversus te declarandam, ferendam ac pronuntiandam, atque adeo, ut contra te ultro procedi, et personae præfatae tibi obnoxiae ab eorum promissionibus secundum juris formam absolvi queant. Sive enim in hunc modum compareas, sive non etiam, nihilsecius ad partis petitionem procedetur adversus te juxta juris regulam, id quod tibi significatum voluimus. Datae in nostra & Imperiali Civitate Augusta decima quarta die Novembris, Anno a Christo nato 1530. nostri Imperii XI. & Regnorum nostrorum XV.

CXCIII.

Oratio nomine ALBERTI Marchionis Ducis Prussiae ad SIGISMUNDUM I. Regem Poloniae, coram Rege & Senatu dicta per Cancellarium Ducis, Duce ipso praesente, in qua petit suffragium eligendi Regis, & admonet de periculo Terrarum Prussiae, ex nova Magistri Cruciferorum per Caesaream Majestatem creatione. In publico Conventu Petrico-

ANNO 1530. *Ex Tabulario Illustrissimi Comitis Zaluski Episcopi Ki-oviensis.*

Et si, Serenissime Rex atque Potentissime Monarcha, Illustrissimus Princeps Dux Borussiae, Dominus meus clementissimus, non ignoret, quam sit molestum delicatis auribus, eandem cantionem bis concinere, vel etiam ridiculum, ut ait Flaccus: Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem: atramen, quia Vestrae Sacrae Regiae Majest. atque reliquorum maxime Regni Poloniae Procerum, Dominorum meorum clementissimorum, animi adeo sunt ejus Celsitudini perspekti, ut quidquid potius formidet, quam Sacrae Regiae Majestati Vestrae, atque ipsis Proceribus hac in re molestiam parere. Praesertim vero cum ejus Celsitudo non ultro hoc tentaverit, sed Sacra Regia Vestra Majestas sic jusserit, ut Serenissimorum Regum Electionis Articulum (quem Deus Optimus Maximus in longissima tempora reservet) quantum ad ejus Celsitudinis personam attinet, in dissertationem reduceret; proinde ut Sacrae Regiae Majestati Vestrae ejus Celsitudo supplex obediret, hanc ipsam provinciam est aggressa. Et accedit, quod hoc negotium tam est Regno Poloniae atque Provinciae Borussiae juxta profuturum, ut res aliqua magnae existimationis pro illo interim negligi queat. Utar autem in praesentiarum non quidem temporis ordine, sed doctrinae potius, atque id, quod dicendum est, dilucide dicam, & breviter, Serenissime Rex. Cum annis abhinc plus minus quinque cum medio inter Poloniae Regnum atque Borussiae Ducatum conveniret, ut Borussia Poloniae Monarcham feudi Dominum agnosceret, atque Ducatus efficeretur, datum est a Monarcha Ducatui inter alia privilegia, ut in omnibus Conventibus, Comitibus, Dietis atque Sessionibus primum Ducatus a Regia Majestate locum obtineat. Quae verba privilegii, cum forte nonnihil ambiguitatis contineant, ut inveniri possit aliquis, qui tam striete interpretetur, ut Ducatus Borussiae in Regum designationibus officio suo non sit functurus: Rogavit ejus Celsitudo Sacram Regiam Vestram Majestatem anno praeterito, cum Serenissimus Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Filius SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dominus meus clementissimus, Rex coronaretur, ut id, quod hominum curiositate fieri posset, ambiguum vel etiam obscurum efficeretur a Sacra Regia Vestra Majestate, planum ac lucidum, venienti-

ANN^o 1530. nienti morbo occurreretur; ubicum Regni Proceres plerique abessent, dilatatum est in hanc præsentem Dietam negotium. Proinde etsi Dominus meus clementissimus nihil prorsus dubitet, sine longiore controversia futurum, ut ejusmodi interpretatio a Sacra Vestra Regia Majestate atque corona Procerum fiat; attamen non infrugiferum arbitratur, ea, quæ tum in disceprationem venerunt, uno atque altero adjecto in præsentiarum repetere. Primum, Serenissime Rex, dignata est Vestra Sacra Regia Majestas per Reverendum Dominum Episcopum Cracoviensem, Dominum meum clementissimum, promittere, eam ipsam Regiam Electionem Domino meo clementissimo minime futuram fraudi. Quandoquidem repentina Regni necessitas, & singularis quædam divina providentia eam accelerationem peperissent, propterea plerosque alios Regni Proceres, qui tamen a Regia Sede tam procul non abessent, hac ratione vocatos non fuisse: Quin etiam Regiam Vestram Majestatem hoc curaturam, ut peculiaribus litteris, atque illis quidem signo Regio confirmatis, ei periculo occurreretur, ne aliquem Procerum ea res læderet. Id quod non sine verborum ornameto ab eius Reverendissima Paternitate dictum fuit. Quo nomine Princeps meus clementissimus Sacræ Regiæ Majestati Vestræ & coronæ Procerum supplex & enixe egit gratias. Deinde verborum proprietas & natura hoc secum fert. Nam quorsum attinet in publicis Conventibus, Comitibus, Dietis atque Sessionibus primum habere locum, nisi quia in Electione quoque Regia ille locus haberi debet? cum Electio sine Conventu, sine Comitibus, Dieta & Sessione minime fiat: atque hic maximus sit Conventus, hæc maxima sint Comitibus, hæc maxima sit Dieta & Sessio, nam, ut Jurisconsulti loquuntur, quævis denominatio fieri debet a potentiori. Neque patitur Princeps meus clementissimus se hic premi, quia non loquitur privilegium generaliter: Siquidem tantum potest indefinita juxta Dialecticorum & Jurisconsultorum sententiam, quantum universalis: & loquitur Regia Dignatio plurative. Atque Celsus Jurisconsultus in *L. Si cui. §. de servitutibus* præcipit, ut quævis verba sive Legis sive Privilegii civili quodam modo interpretari debeant: alioqui, etiam si tam anxie interpreteris, & ad vivum quodvis verbum refeces, quid est aliud futurum, quam ut singulæ leges, singulæ verborum structuræ, universa denique familiaria colloquia temeraria interpretatione corruant. Prætereo hic, quod Ja-

boletus in *L. III. ff. de Constit. Princip.* ANN^o 1530. ait: Beneficium Principis sive Monarchæ, quod a divina ejus benevolentia proficiscitur, quam latissime interpretari debere. Quin etiam non ignorat Princeps meus clementissimus, eam verborum interpretationem a Principibus* Proxenetis, & pacis inter Regnum & Ducatum Conciliatoribus, innovationis atque infeudationis tempore palam factam esse. Videlicet hæc verba, quæ forte in alteram tantum partem interpretari possint, in eum modum sine omni controversia interpretanda esse, ut non solum locum Consilii in publicis Monarchiæ Comitibus atque Dietis, sed Privilegium quoque Electionis complectantur; esse insuper moribus receptum, & longa consuetudine interpretatum ac inveteratum, ut omnes Palatini, Castellani, atque reliqui Regni Proceres ejusmodi Electionis Privilegio gaudeant. Quæ autem erit invidia, tam iniquam expectare interpretationem, atque prohiberi, quo minus ejus Celsitudo ejusmodi communi privilegio sive beneficio, quod debetur juxta summis ac infimis, utatur? Et accedit, quod sic se habet reliquorum sive Principum sive Monarcharum electio. Canonici eligunt Episcopum, Proceres Regem, Electores Roman. Cæsarem, Cardinales Roman. Pontificem, atque adeo ii, qui viventis Monarchæ cingunt latus, atque sunt ei in rerum summa a consiliis. Et quispiam audebit dicere, Regnum Poloniæ ab omnium Regnorum atque Monarchiarum inveterata consuetudine contra æquitatem atque communem sensum degenerasse? quale Regnum quæsierit curiosus ille Interpretes? non in Europa, non in Africa, non in impia Asia, sed apud Antipodas. Præterea demus aliquid interim curioso illi Interpreti, ut secundum strictam juris rationem hanc interpretationem faciat; tamen hoc cum æquitate pugnat, ut uno in loco ponat aliquis onus, atque non etiam juxta beneficium. Quantum autem habeat oneris, impensarum atque molestiarum singulas Regni Dietas visitare, nemo est, qui non videat, modo habeat oculos. Jam demat aliquis Illustrissimo Principi eligendi beneficium; quid aliud efficiet, quam ut bovi trituranti contra divinum præceptum os obliget, scilicet ut trituraret, non autem manducet. Quem onero, hunc etiam honoro, inquiunt Juris Civilis Interpretes. Judex autem non strictam juris rationem, sed æquitatem ante oculos habere debet. Quod nisi ita fieret, invisæ illæ ex-

* Conciliatoribus, qui pacem conciliarunt. Du Cange.

ANNO 1530. exclamaciones orirentur: Summum jus, summa injuria, summa malitia, summa crux: & ut Salomon ait: qui nimium emungit, elicit sanguinem. Neque abludivit quidquam Theodosius & Valentinianus Imperatores, in *L. Non dubium. C. de legibus.* dum inquirunt: Non dubium est enim committere in legem, qui legis verba amplexus, contra legis nititur voluntatem. Hæc fortassis, Serenissime Rex duriora videri queant, quam decorum præsentis scenæ requirat; at vero necessitas ipsa, quæ legem non habet, hoc exigit, neque Illustrissimus Princeps cum curioso illo Interprete disputat, qui quanquam hodie non inveniatur, tamen fieri potest, ut inter triticum aliquando lolium succrescat, vel apud posteros. Insuper cum concordia & æqualitate parvæ res crescunt, discordia vero maximæ dilabuntur, ut ait Crispus Sallustius, quæ poterit esse major æqualitas, quam inter Regni Proceres onera sumi, & beneficia ex æquo partiri? qua via magna invidia, quæ est discordiæ mater, declinari potest, quæ, cum grassatur, nihil sincerum, nihil integrum, nihil in suo statu salvum permanere permittit, id quod non sine magno Regni periculo potest accidere. Et manus digladiatur cum brachiis, thorax cum ventre, pes cum tibiis, sic, ut caput misere contabescat. Nota est historia Changnim: Chan, primum Tartarorum Imperatorem, moriturum convocasse duodecim filios, atque robustiori fasciculum telorum colligatum porrexisse, jussisseque, ut eum infringeret, juvenis cum aliquandiu tentasset, neque quicquam proficeret, tradidisse Changium secundo, mox tertio, atque subinde reliquis, cumque nihil esset effectum, eduxisse Changium ex telis unum, atque inferiori infanti, adhuc idem jubens, tradidisse, & cum hic sine negotio quassaret atque infringeret, ejus exempli admonuisse charissimos liberos: Filioli, inquit, vidistis, quam robustissimus ex vobis juvenis colligato fasciculo non potuit nocere, infirmus vero hic infans adversus unicum telum satis potuerit esse firmus. Cogitate cum animis vestris, si concordēs permanseritis, quantum valium vos cingat, quantæ munitiones tueantur. Rursus si se alius ab alio separaverit, quam posset ei esse periculum etiam ab infirmissimo. Fuit id exemplum profecto sapientissimi atque solliciti Patris dignum, quod in parietibus pingatur, in libris scribatur, in publicis concionibus recitetur, atque adeo quidem nulla unquam vetustate aboleatur. Hæc non ideo dicuntur, Serenissime Rex, quod ex ea

Tom. IV.

ANNO 1530. inæqualitate aliquid ejuscemodi necessario consequatur & accidat, sed quia facile possit accidere. Et non solum quodvis damnum a prudentissimo quovis caveri debeat, sed & quodvis periculum. Taceo hic, quod Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus hac ratione in officio benevolentiae detineri queat; multum autem refert, volens an invitus aliquid facias, tuum absolvas pensum, an aliquid etiam ultro adjicias; maxime in tam arduis & urgentibus negotiis, ubi non solum res & facultates, aræ & foci, sed & anima & vita in discrimen conjiciantur. Postremo non putat Princeps meus clementissimus, aliquem ex Proceribus inveniri, qui cum ejus Celsitudine hic pugnet, præsertim cum hæc æqua, , justa atque necessaria interpretatio nemini possit incommodare. Domitius Ulpianus in *L. in creditore. ff. de eversionibus*, æquum, inquit, videtur hoc saltem præstare aliquem, quod sine dispendio futurum est, quale autem sit dispendium reliquis Proceribus, si Princeps meus id, quod ei jure atque multis nominibus debetur, consequatur, nondum vides. Nemo cum alterius jactura communem solem intuetur, communem ærem haurit, communem aquam bibit. Porro quod a Domino Reverendissimo Episcopo Plocensi, Domino meo clementissimo, eodem tempore Sacræ Regiæ Vestræ Majestatis nomine objectum est, collectionem clementissimi mei Principis ab exemplo factam minus urgere. Quod Duces Silesiæ sint quidem Regni Bohemiæ Principes, neque tamen Serenissimi Regis FERDINANDI Electioni interfuerint: Quod Dux Masoviæ fuerit Regni Poloniæ Princeps, neque tamen ad Electionem Regiam unquam fuerit vocatus: Quod Magnus Magister Ordinis Teutonicorum fuerit Regni Consiliarius, neque tamen ad electionem fuerit vocatus. Nihil est, quod cum hoc proposito pugnet. Primum, quod luce hac meridiana sit clarius, Duces Silesiæ Regis FERDINANDI Electioni, quantum ad Regnum Bohemiæ attinet, palam contradixisse, atque pro eorum jure impetrasse, ut denuo eligerent. Sed permittamus interim exclusos fuisse. At vero, inquit Jurisconsultus in *L. Sed licet. ff. de Officio Præfidis*, non tam spectandum est, quid Romæ factum est, quam quid Romæ fieri debeat. Deinde quia Dux Masoviæ nunquam voluit Regem Poloniæ Dominum feudi agnoscere, sed gloriatus est hæctenus de Romano Cæsare Monarcha, neque fuit unquam a Rege Poloniæ, quod Princeps meus clementissimus sciat, aliqua

Z z z

ANNO 1530. qua solennitate investitus: Postremo, quod Magister Ordinis ditpari ratione, & ut sic loquar, extra ordinem se Poloniae Regno subiecit; Illustrissimus vero Princeps Dominus meus clementissimus Vassallus Regni factus est; atque non veretur cum Sacra Regia Majestate, cum corona Procerum id, quod tamen Deus Optimus Maximus avertat, etiam extrema experiri.

Quæ cum ita se habeant, Serenissime Rex atque Potentissime Monarcha, primum ut Sacra Regia Vestra Majestas Illustrissimo Principi Domino meo clementissimo promiserit, Electionem nuper factam ejus Celsitudini minime futuram fraudi, id ipsum peculiaribus literis confirmaturam, verborumque proprietas & justa interpretatio hoc exigant, eamque interpretationem Principes Proxenetæ fecerint, atque hoc ipsum reliquorum Monarcharum exempla doceant & æquitas ipsa, non aliter ac Lescia * regula, strictam juris rationem in quovis negotio vincat. Deinde ut ejusmodi æqualitate servata, inter Regni Proceres (relegata ad corvos invidia) non gravatim concordia retineri queat, quæ, quantum in omni re valeat, morituri Tartari docuit exemplum. Insuper, ut non possit aliquis inveniri, qui contradicat, propterea, quod hæc interpretatio neminem Procerum lædat, non aliter, quam cum communis sol conspicitur, communis aer hauritur, communis aqua bibitur, communis terra calcatur.

Postremo ut neque Silesiæ Principum, neque Masoviæ Ducis, neque Ordinis Magistri exempla obstant, ex separatis namque non probe colligitur, *L. Pampianus ff. de minorib.* Supplicat & rogat Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus, Sacra Regia Vestra Majestas Serenissima pro innata clementia atque benignitate dignetur ejus Celsitudini eam interpretationem facere, ut hæc Regiæ Dignationis verba, quæ controvertuntur, in discrimen amplius non vocentur, utque non solum Consiliiarii onus perferat, sed & Electoris Regni Poloniae beneficium auferat; neque permittat Sacra Regia Vestra Majestas, ut ejus Celsitudinis inimici hoc nomine gaudeant & exultent, & contra amici offendantur; perinde quasi hæc Provinciae & Status innovatio plus oneris quam honoris ejus Celsitudini peperit.

Si quid potest vicissim Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus, quod ad Sacra Regiæ Majestatis Vestrae

Serenissimæ, ad Dominorum Procerum ANNO 1530. Regni, ad universæ denique Reipublicæ Poloniae famam, dignitatem, proventum, atque incrementum augendum atque amplificandum faciat, dabit ejus Celsitudo operam, ut cum summa rerum, fortunarum, atque proprii sanguinis jactura præstet.

Altera causa est, propter quam Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus voluit Sacram Regiam Majestatem Vestram accedere: Novit Vestra Sacra Regia Majestas, Magistrum Ordinis Teutonicorum in Germania a Sacra Romani Imperii Majestate Cæsarea in præteritis Comitibus Augustæ Vindelicorum Provinciam Borussiae, si diis placet, una cum Magni Magistri titulo magna solennitate in feudum accepisse; præterea delegasse Principem meum clementissimum ad ea Comitibus imaginibus clarum Virum Georgium Clingenbeck, ejus Celsitudinis Consiliarium, ut Sacra Regiæ Majestatis Oratorem, Reverendissimum in Christo Patrem, Dominum Episcopum Culmensem, Dominum meum clementissimum, admoneret, si forte Ordo aliquid, quod vel Sacra Regiæ Vestrae Majestati, vel ejus Celsitudini, Regno Poloniae sive Provinciae Prussiae esset fraudi, moliretur. Proinde cum jam intellexisset Georgius Clingenbeck futurum, ut hæc res ageretur, admonuit eo nomine Reverendissimam ejus Paternitatem, ut et quantopere ibi ejus Reverendissima Paternitas invigilaverit, adeo notum est Sacra Regiæ Vestrae Majestati, ut latius explicari non debeat. Et cum eam diligentiam viderunt Adversarii, factum est eorum falsis delationibus, ut Georgius Clingenbeck coactus fuerit clam abire, nisi maluerit indicta causa in vincula conjici. Qui cum esset in hunc modum profugatus, atque audiret eam infeudationem Magistro Ordinis magna solennitate factam esse; rescripsit Sacra Regiæ Vestrae Majestatis Oratori eo nomine. Porro quid ultra in eam rem Reverendissima ejus Paternitas vel apud Sacram Cæsaream Majestatem impetraverit, vel alias gesserit, Princeps meus clementissimus adhuc certior factus non est, neque tamen diffidit ejus Celsitudo, omnem operam impensam, atque omnem lapidem motum fuisse; hoc tamen scit ejus Celsitudo, Ordinis Magistrum a Cæsarea Majestate, atque Serenissimo Rege FERDINANDO &c. ingentes pollicitationes, quantum ad Provinciam Borussiae attinet, accepisse. Insuper clarum factum est Principi meo clementissimo, quibus criminationis

* Vassallorum & Tributariorum Jura. *Du Cange.*

ANNO 1530. tionibus atque calumniis Sacram Regiam Vestram Majestatem, atque ejus Celsitudinem, nempe Regni Principem Vasallum, Commendator Velmensis ex Livonia apud Sacram Cæsaream Majestatem in Hispania annis abhinc aliquot suis literis detulerit. Idem quoque egit nuper in Dieta Augustensi per supplicem libellum novus Ordinis Magister; quamque hoc unum quæsierit, ut Cæsaream Majestatem, Electores, & reliquos Imperii Romani Principes, atque Ordinem Equestrem Germaniæ in Sacram Regiam Vestram Majestatem, ejusque Celsitudinem armaret, & quanquam hæc omnia clam & sine arbitris acta sint, tamen hoc impetravit Georgius Klingenberg, tamen absens, per cognatos & amicos Illustrissimi mei Principis, ut utriusque libelli acquireret exempla, eaque ejus Celsitudo Sacræ Regiæ Vestræ Majestati supplicem offert. Quæ cum ita se habeant, Serenissime Rex, primum ut hic nuper inauguratus Magister Borussiae Provinciam sibi vindicet; deinde magnas a Cæsarea Majestate, juxta & Serenissimo Rege FERDINANDO &c. pollicitationes acceperit, postremo Ordo ipse cum in Germania, tum in Livonia pessima quæque molitur; rogat Illustrissimus meus Princeps supplicem & enixe, Sacra Regia Vestra Majestas, una cum Reverendissimis, Illustribus, Magnificis atque Generosis Regni Proceribus, Dominis meis clementissimis, in medium consulat. Primum, ut belli Duces eligantur, deinde ut copiæ conscribantur, postremo ut locus designetur, ubi unus Exercitus alterum sit invisurus, si forte, quod JESUS CHRISTUS Servator noster avertat, terra vel mari aliquid ejuscemodi sint inimici molituri, neq; permittat S. Regia Vestra Majestas, ut hæc consultatio perinde quasi non admodum necessaria negligatur. Atque adeo dignetur venienti occurrere morbo, ne sero redeant post aucta pericula curæ; præsertim vero cum hoc periculum non solum Borussiae Provinciæ, sed & Regno Poloniae imminet. Sed ut ille ait: Tunc tua res agitur, paries cum proximus ardet. Si quid vicissim Illustrissimus Princeps Dominus meus clementissimus potest præstare, quod ad Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ Serenissimæ, ad reliquorum Procerum dignitatem augendam atque amplificandam faciat, dabit operam, ut præstet diligenter atque sedulo.

CXCIV.

ANNO 1530.

Responsum nomine SIGISMUNDI I. Regis Poloniæ ALBERTO Duci Prussiæ datum Anno 1530. die 29. Decemb. Indidem.

Duo erant, Illustrissime Princeps, quæ coram Sacra Majestate Regia, Illustrissima Dominatio Vestra copiosis verbis & rationibus exponi fecit: Unum de facultate Regis eligendi: Alterum de periculo, quod Terris Prussiæ, creato per Cæsaream Majestatem novo Magistro, immineat. Quod ad Electionem Regum attinet, optat imprimis Majestas sua Regia, persuasum habere velit Illustrissima Dominatio Vestra, Majestatem suam cupere illi cum in ea re, tum in omnibus aliis commodare & gratificari non solum necessitudinis causa, sed etiam quod illam erga se & Regnum suum integro animo propensam esse cognoscit. Sed & Dominos Consiliarios Majestatis suæ certo credat Illustrissima Dominatio Vestra ejus esse affectus & observantiæ erga illam, ut nihil non facturi simus ejus causa, quicquid per Nos officii præstari posse videatur. Verum quia negotium hoc, ut insolitum est, & prorsus adversus jura hujus Regni, juribus etiam Cæsaris Majestas sua neque subest, neque regitur: ita de illo sine toto Senatu, & communi omnium consensu nihil nunc Majestas sua Nobiscum, qui, ut Illustrissima Dominatio Vestra videt, pauci sumus, constituere potest. Præter opinionem, & præter solitum accidit, quod tam multi Senatores absint, alii ægritudine, alii aliis negotiis districti: Quare postulat Majestas sua, ut Illustrissima Dominatio Vestra boni consulere dignetur, quod in præsens nequeat cum illa certi aliquid de hac re statuere, vel etiam respondere, cum id sibi neque licere, neque integrum esse putet. Equidem si res ageretur tantum de Persona Illustrissimæ Dominationis Vestræ, quæ & Majestati suæ, & Dominis Consiliariis omnibus est acceptissima, minus haberet negotii & difficultatis, verum cum vergat in exemplum & posteritatem adversus iura & consuetudinem Regni, quin nonnihil ardua & difficilis sit, Illustrissima Dominatio Vestra pro sua prudentia satis considerare potest. Quoniam vero exigente domestici ordinis necessitate constituit Majestas sua Conventum Regni sui Generalem primo quoque competenti tempore indicere & agere, ac in eo jura publica, & consuetudines recensere, ac formam & modum eligendi Regis, juxta consuetudinem Regni

ANNO 1530. gni dudum observatam, statuere & praescribere, dignabitur tum Majestas sua hujus petitionis Illustrissimae Dominationis Vestrae debitam habere rationem, sperans, quod illa vicissim pro sua erga Majestatem ejus observantia, & amore debito, nihil ab illo exigere conabitur, quod juribus hujus Regni, & existimationis Majestatis suae officere posse videretur.

De creato novo Magistro res quidem facta est praeter omnem spem & expectationem Majestatis suae, sed etiam Caesarea Majestas magis forte impulsu aliorum, quam sua sponte sic fecerit; Majestas sua, quod opportunum sit, nihil haecenus praetermisit, nam & mandavit Oratori suo Reverendo Domino Dantisco Electo Culmensi, ut in eam rem oculos haberet intentos, ageretque cum Caesarea Majestate, ac promoveret, quae opus essent. Et nuper in Conventibus particularibus hujus Regni Majestas sua rem ipsam omnibus regnicolis declarari fecit. Nunc etiam Majestas sua consulit diligenter cum Senatu & Regnicolis suis, ut delectus fiant majores & diligentiores solito, quibus in omnem partem hostibus Regni commode resisti possit, nihilque dubitet Illustrissima Dominatio Vestra, Majestatem suam, more Majorum suorum, & Terras Prussiae & Illustrissimam Dominationem Vestram pro viribus defensionem esse, neque passuram, ut ratione ipsarum Terrarum aliquid difficultatis & nocimenti subeat. Vestra etiam Illustrissima Dominatio id, quod pro solertia & vigilantia sua facit, non cesset, et conatus adversariorum pervestigare, & domi delectus & apparatus opportunos habere. Datum Petricoviae die Innocentium 29. Decembris Anno Domini 1530. Regni Regis SIGISMUNDI 24.

CXCIV.

1531. *Quietatio Directoris Officinae monetariae Torunensis.* Datum Cracoviae 5. Martii 1531. *Ex Archivo Regni Lib. 77. fol. 410.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus tenore praesentium universis. Quia quum Consiliariorum nostrorum accedente consilio Officinam monetariam in Terris Prussiae in Civitate nostra Thorunensi constituissimus, in qua primum juxta Decretum Conventus Piotrcoviensis de Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo octavo celebrati, moneta Swidnicensis transcudetur, deinde nova moneta in denarios, solidos, grossos communes, triplices aut sexduplices argenteos grossos, secundum

ANNO 1531. Constitutiones Consiliariorum nostrorum Terrarum Prussiae primum in Civitate nostra Gedanensi, deinde in Conventu Marienburgensi pro Festo S. Stanislai in Mayo colebrato factas, & per nostram Majestatem ratificatas, postremo vero in Conventu Cracoviensi de Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo, post felicem Srenissimi Filii nostri Coronationem, habito omnium Regni nostri Ordinum consilio & consensu approbatas cuderentur, & eandem Officinam monetariam Nobili Toisto Ludovico Decio Secretario nostro, & Carbario Vislicensi dirigendam, providendam & gubernandam ad fideles manus juxta literas nostras desuper illi datas dedissemus & commisissimus, quod de eadem Officina monetaria coram nostra Majestate certis Consiliariis Officialibus nostris praesentibus sufficientem & plenam fecit rationem accalculum de annis duobus, incipiendo a die quinta decima Junii Anni millesimi quingentesimi vigesimo octavi, usque ad quintam decimam Junii MDXXX. inclusive, in qua quidem rationem Nobis clare ostendit, quantum pecuniarum Svidnicensium in nostram monetam sit transcusum, quantum item denariorum Pruthenicorum, solidorum & grossorum antiquorum, per Nos & Consiliarios nostros abrogatorum sit constat, & in alias novas monetas redactum. Quantum praeterea per hos duos annos argenti novi sit elaboratum, ostendit etiam Nobis, quantum tam praedicto argento novo, quam omnibus abrogatis monetis sit expositum, item edocuit, quantum in ejusdem Officinae monetariae sumptus, officiales, laboratores, aedificia, & alias omnes necessitates per hos duos annos sit expositum, ita, ut Nos ratione omnium istorum ad idem tempus nemini omnino debeamus quicquam. Declaravit praeterea, quantum pecuniarum a Magnificis Joanne Balinski & Petro de Skiczow Junivladislaviensibus Castellanis ex Accisa Pruthenica, & aliunde, tam ad dictae Officinae provisionem, quam etiam ad transcudendum, & ad Thesaurum nostrum transportandum ab initio istius Officinae ad Annum trigessimum inclusive percepit, & quidquid vicissim de iisdem perceptis pecuniis & lucro pro solutione duorum annorum Illustrissimo Domino ALBERTO Marchioni Brandeburgensi & Duci Prussiae &c, Nepoti nostro charissimo, & reliquas nostras, ac Magnifici Thesaurarii Regni nostri commissiones exposuit, in qua quidem ratione comperimus illum singulari fide, industria sua cum commodo & utilitate nostra non vulgari Nobis servivisse, atque Mandata Majesta-

ANNO 1531. Majestatis nostræ ac Consiliariorum nostrorum fideliter & diligenter pro virili sua executum fuisse. Quare commendatam habentes ipsius Toſti tam nunc, quam semper antea Nobis & Reipublicæ nostræ præstita obsequia & servitia, volentes ipsum & ejus posteros ab omni quorumcunque impeditioe & qualicunque liberum facere & eximere præsentibus literis nostris Regiis ipsum Toſtum & ejus successores de omni & totali administratione similiter perceptorum & distributorum dictæ Officinæ Thorunensis, & aliarum pecuniarum, per duos Annos supraſcriptos pro Nobis & Successoribus nostris & quibusvis aliis quietamus, liberumque facimus perpetuo & in ævum. Quia vero ex eadem ratione ad provisionem anni tertii in manibus ejusdem Toſti certa Summa pecuniarum noſtrarum remansit, de quibus in futura ratione Nobis respondere debet, eandem aliis literis nostris Regiis inscripsimus & eidem consignavimus, harum testimonio literarum. Datum Cracoviæ 5. Martii

CXCVI.

SIGISMUNDUS I. Rex Poloniæ hortatur & mandat ALBERTO Duci Prussiæ, ne, sub amissione Feudi, Mandato panali Imperatoris, ejusdemque citationi pareat. Datum Cracoviæ d. 29. Apr. 1531. Ex Tabulario Zalusciano.

Illustris Princeps, & Domine Nepos Charissime.

Pridie ex certis subditis nostris accepimus, missum esse ad Illustritatem Vestram Cæsareæ Majestatis Tabellarium, hominem juratum, cum pœnali ejusmodi mandato & peremptoria citatione, ut vel intra octo septimanas Provinciam Prussiam Venerabili Valthero a Cronenberg Ordinis Theutonicorum ubique Generali Magistro, & Administratori in Prussia creato, sub pœna Imperialis banni restituat, vel intra nonaginta dies post lapsum octo septimanarum in Judicio Imperialis Cameræ compareat, judicialiter responsura, quibus de causis eam ipsam restitutionem, ut supra scriptum est, facere non teneatur. Cujus rei novitate Nos moniti & permoti, noſtramque causam hic magis, quam Illustritatis Vestræ agi cernentes, duximus pro negotii æquitate, & proprietatis directique domini jure, quod Nobis in Prussia ab antiquo competit, præsentem Nuntium nostrum cum literis ad Illustritatem Vestram mittere, quibus

TOM. IV.

illam commonefacimus & hortamur, ANNO 1531. quantumque ex jure superioritatis nostræ debemus, illi mandamus tanquam nostro & Regni nostri subiecto & feudatario Principi, ne qua ratione se vel Prussiæ Terras alicui alienæ & novæ jurisdictioni implicare, neve invitis vel insciis Nobis ratione Provinciæ Prutheniæ, vel Edicta, quæ nostra non essent, recipere, vel mandatis quibusvis parere & obsequi sub pœna amissionis feudi sibi per Nos in Prussia concessi præsumat. Cum enim sciamus, Nos Provinciam istam pro jure nostro veteri ab Illustritate Vestra, utcunque invita & diu renitente, magnis sumptibus & impensis bellicis recuperatam, ad Nos solos supremo jure directoque dominio pertinere, admittere nollemus alicujus alterius in illa jurisdictionem, quæ non a nostra descenderet auctoritate, exerceri. Quare iterum & serio hortamur Illustritatem Vestram, utq; jus nostrum & auctoritas suprema postulat, illi mandamus, ne quid in negotio Prutheniæ Provinciæ contra voluntatem nostram, & contra homagialis debiti sui officium directe vel indirecte faciat vel prætet. Nos enim sicut jure & titulo Prussiæ Principatus supra hominum memoriam cum Prædecessoribus nostris Poloniæ Regibus cum summo honore utebatur, ita nunc contra quosvis Nobis per impetitionem Illustritatis Vestræ obliqua quadam ratione in jure nostro detrahere volentes, & jus nostrum & Illustritatem Vestram tanquam Vasallum strenue & alacriter defendemus; modo Illustritas Vestra & a voluntate nostra & a debito officio suo ita, ut supra scriptum, non recedat. Factura pro honore suo, & nostra Regia benevolentia, de favoris augmento singulari, & sub pœna amissionis feudi supra scripta. Bene valeat Illustritas Vestra. Datum Cracoviæ die 29. Aprilis Anno 1531. Regni nostri Anno XXV.

CXCVII.

Legatio Ducis Prussiæ ad Regem contra bannum Cæsaris, ubi quoque de coæquatione monetæ, & de quibusdam aliis minutioribus agitur. Anno Domini 1531. Ex Tabulario Zalusciano.

*Serenissime Rex,
Potentissime Monarcha.*

Posteaquam Illustrissimus Princeps & Dominus ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, Borussia Dux &c. Dominus noster clementissimus in proximo Regio

Aaa

Con-

ANNO 1531. Conventu Petricoviæ a Sacra Regia Vestra Majestate consilium & auxilium coram petiit, nomine novæ infeudationis Magistro in Germania, & Administratori, si diis placet, in Borussia, Augustæ Vindelicorum nuper facta, dignata est Sacra Regia Vestra Majestas ejus Celsitudinem clementi admodum consilio, atque causas addidit; præsertim propter Regni Poloniæ jus, quibus huic morbo obviari queat. Addidit præterea Sacra Regia Vestra Majestas, se hoc in negotio ejus Celsitudini nulla ratione defuturum. Quamobrem Sacræ Regiæ Vestræ Majestati ejus Celsitudo suppliciter egit gratias, atque in præsentiarum denuo idem agit. Et quia ejus Celsitudo magnam spem tum ex ea promissione, tum ut Princeps Regni concepit, atque adeo nihil dubitat, non potuit Sacram Regiam Vestram Majestatem ejus, quod nuper accidit, non certio rem facere, Serenissime Rex. Vigesima die Martii proxime præterita accepit clementissimus Princeps noster a Cæsareo jurato & peculiari Tabellario Cæsareum pœnale Mandatum, juxta & peremptoriam citationem, ut vel intra octo septimanas Provinciam Borussia sub pœna banni præfati Ordinis Teutonicorum Administratori ejus Celsitudo restitueret, vel, elapsis octo septimanis, intra nonaginta dies in Judicio Camerae Imperialis compareat; oppositura rationes & causas, propter quas ejusmodi restitutio ab ejus Celsitudine fieri minime debeat. Quæ omnia Regia Vestra Majestas ex hoc exemplo, in latinum idioma utcumque reducto, facile potest intelligere. Noluit autem ejus Celsitudo huic Tabellario dare responsum, primum, quod hoc ejus Celsitudini, ut Sacræ Regiæ Vestræ Majestatis Subdito & Vasallo, sine Majestatis Vestræ permissione minime liceret; deinde quod ejusmodi responsione (si forte apud eundem Tabellarium causas prætendisset, propter quas respondere non cogeretur) nihil aliud effecisset, quam ut juxta istorum hominum sententiam, qui iustas ejus Celsitudinis excusationes non admittunt, sine ulla reliqua citatione & quodam compendio, contra ejus Celsitudinem in Judicio fuisset processum, id quod juxta legum Romanorum præscriptum fieri non potest, si nihil prorsus, elapsis etiam octo septimanis atque nonaginta diebus, respondeatur; nimirum cum in eum eventum plures requirantur citationes. Proinde noluit ejus Celsitudo tantum temporis atque reliquas commoditates temere rejicere. Quia etiam voluit Regiam Vestram Majestatem, una cum Reverendissimis, Illu-

ANNO 1531. stribus, & Magnificis ac Generosis Dominis Proceribus Regni, Fratribus & Amicis suis dilectis, qui in præsentiarum a Regia Aula non absunt, hac in parte interim consulere, suppliciter, fraterne & amice rogans, Sacra Regia Vestra Majestas, una cum ornatissimis Dominis Proceribus Regni Consiliariis, dignetur in medium consulere, atque rationes & causas querere, quibus huic periculo obviari queat. Inprimis vero velit Sacra Regia Majestas Vestra Cæsaream Romanam Majestatem per literas & Regium Oratorem, Reverendissimum Dominum Episcopum Culmensis, vel si is in Aula Cæsaris amplius non sit, per alium quemvis Oratorem invisere, ejusque Majestati significare: primum transmisisse Regiæ Vestræ Majestati ejus Celsitudinem Mandatum Cæsareum, una cum annexa citatione peremptoria &c. Quodque Sacra Regia Vestra Majestas ejus Celsitudini per pœnale Mandatum, sub pœna amissionis universi Feudi Borussia præceperit, quo minus in Judicio Camerae Imperialis compareat. Suppliciter rogans, Sacra Regia Vestra Majestas velit, ut & Regno Poloniæ, & Provinciæ Borussia juxta consulatur, ejus Celsitudini ejusmodi pœnale Mandatum signo Regio confirmatum, per peculiarem Tabellarium, magna sollemnitate propediem transmittere, atque addere causas, propter quas ejus Celsitudo in Judicio Camerae Imperialis in hoc negotio respondere minime cogatur; insuper præcipere, ut, si vel a Cæsarea Majestate, vel a Judicio Imperialis Camerae aliquid, sive citationum sive mandatorum, insinuetur, ejus Celsitudinem nihil debere prorsus respondere, imo Sacram Regiam Vestram Majestatem habere sufficientes causas & rationes, quibus adversariorum iniquæ petitiones dilui queant, atque paratam esse Sacram Regiam Vestram Majestatem, pro viribus id ipsum acturam. Secundo velit Sacra Regia Vestra Majestas Cæsaream Majestatem fraterne admonere, ut sic temperet negotium, ne contra factas nuper fraternas promissiones hæc nova novi Administratoris infeudatio Augustæ Vindelicorum facta sit Poloniæ Regno fraudi, præsertim cum non ignoret Cæsarea Majestas, quidquid ab istis hominibus impetratur, magna quadam importunitate subreptitie atque suppressa veritate fieri, Quandoquidem ea, quæ huic pœnali Mandato ex eorum relatione inserta sunt, longe aliter se habent. Et ut unum proferatur pro omnibus, quia gloriantur hunc Ordinem in Borussia fuisse Christianitatis firmitamentum & propugnaculum. Cum

ANNO
1531.

tamen luce meridiana fit clarius, hanc Borussiae Provinciam a Regno Poloniae & Magno Ducatu Lithuaniae in univ[er]sum claudi; proinde sua ope & auxilio Regni Christianitati nihil prorsus commodare. Utque Caesareae Majestati plane persuadeatur, jam Deo Optimo Maximo bene fortunante, atque Illustrissimo Borussiae Principe, perinde quasi Principe Christiani Orbis atque Regni Poloniae, adjuvante longe commodius fieri posse, ut infidelibus, quibus & Regnum Poloniae & Magnus Ducatus Lithuaniae clauditur, non solum resistatur, sed & aliquid Provinciarum & Terrarum subinde adimatur, & ut permittatur, interim habere Provinciam Borussiae vicinam, infideliem gentem aliquam atque Christiano nomini hostem. Attamen nemo ignorat, quantopere isti homines annis abhinc non paucis voluerunt cum Christiani Orbis hostibus manus conferere. Insuper hoc ipsum docet novum illud inter Magistrum in Livonia & Schismaticum Moscum sive Ruthenum nuper initum foedus, quod ad anxias Magistri & suorum Cruciferorum preces in rem Schismaticorum, & in maximum dispendium vicinorum Christianorum percussum est, quodque a principio magis Regna, Provincias & magnas ditiones, quam ut nomen Christi praedicaretur, vel ut Christiani homines quiete viverent, quaesiverunt, id quod inde colligi potest, quia Christianis Potestatibus restiterunt, eosque, a quibus in eam Provinciam vocati sunt, magna ingratitude suppresserunt, atque adeo eorum vocationi non solum non paruerunt, sed contra potius, ea, quae cum eorum religione ex diametro pugnant, moliti sunt atque perfecerunt. Et quod neque spirituales neque temporales, ut hodie loquuntur, tamen nemo magis ex tempore vixerit, appellari possint. Cum quibus, si sit alicui negotium, perinde accidat, ac si lupum teneat auribus, quem neque queat retinere, neque etiam audeat dimittere, dum pro sua libidine, atque in aliorum praejudicium modo spirituales modo temporales aestimari velint. Neque potest hic Equester Ordo in Germania juste conqueri, amisisse se Hospitale; cum Regnum Poloniae haecenus hoc justis rationibus eis denegaverit, atque habeant isti homines satis istarum Domorum in Germania, Italia & Livonia, praeterea & magnam facultatem contra Turcum & infideles pugnandi, modo non desit bona voluntas. Insuper quamque hic Ordo Teutonorum Regnum Poloniae haecenus incommodaverit propter quotidiana bella, quibus Regno Poloniae longe aliud moli-

enti, hoc est: contra Moldavum atque infideles pugnanti, semper fuit molestus. ANNO 1531.
Quaquam Caesareae Majestatis Praedecessores atque Romani Pontifices hoc egerint, ut missio ad hoc Rom. Pontificis Legato causam dederint hominibus Ordinis cum Regno Poloniae perpetuum inire foedus. Qua ratione aliquot Magni Magistri in Borussia Regno Poloniae jurejurando fidem praestiterunt, atque se Regni feudatarios & provisionibus & ministeriis fecerunt, quae ministeria sive servitia Joannes a Tyeffen bonae memoriae, Magnus Magister & Feudatarius Regni Poloniae sua morte confirmavit. Quia vero postea Dominus FRIDERICUS Dux Saxoniae &c. & Illustrissimus Princeps Dominus ALBERTUS Marchio Brandeburgensis &c. Regia Vestra Majestate ignorante, a Proceribus Ordinis electi sunt, & ejusmodi fidelitatem praestare detulerunt, ideoque Regia Vestra Majestas novum bellum pro fide timere coacta fuit, id quod eventus ipse declaravit, quandoquidem & ab Illustrissimo Principe & ab Ordine omnis lapis fuit motus, nihilque, quod ad expeditionem bellicam pertinet, quantum fieri potuit pro facultate, praetermissum fuit; quo factum est, ut aliquot centorum miliariorum terras Regia Vestra Majestas impetu & incursum infidelium amiserit; tandem vero, singulari quadam clementia atque supplicationibus Pruthenorum, perpetuam pacem cum eis, nimirum perpetui belli peractis, atque ad inopiam plane vergentibus, iniisse, justisque causis ac rationibus ex Borussia Ducatum fecisse. Adeoque ut Regnum Poloniae ab una parte haberet pacem, ab altera vero majoribus copiis eoque strenuius infidelibus posset resistere. Insuper potuerit Vestra Regia Majestas Sacra eam Provinciam Borussiae retinere, neque cuiquam in feudum dare; id quod Antecessores quoque Regiae Vestrae Majestatis olim facere sunt soliti. Praeterea satis habere Regiam Vestram Majestatem juris, hoc, quicquid est damni ac interesse, ab istis hominibus Ordinis exigere, neque velle Regiam Vestram Majestatem renunciaturum ire. Postremo addere potest Sacra Regia Vestra Majestas eas causas & rationes, quas & Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Praedecessores, & eadem Sacra Regia Vestra Majestas pro tuenda altera parte Provinciae Borussiae olim praetenderunt, quas singulas recensere Illustrissimo Principi non est possibile.

Tertio Illustrissimum Principem Borussiae, Dominum nostrum clementissimum, Sacrae Regiae Vestrae Majestati Provinciam

ANNO 1531. ciam Borussiae ultro non cessisse, sed magno apparatu bellico & maximis impensis Regiam Vestram Majestatem, ut vetus jus Regni Poloniae conservaretur, eam denuo recuperasse, neque aliud quicquam Regiam Vestram Majestatem quaesivisse, quam ut jus Regni non diminueretur, atque pax conservaretur, quodq; Sacra Regia Vestra Majestas Haeredis Borussiae titulo ultra hominum memoriam sit usâ, & quod in eum modum Sacrae Regiae Vestrae Majestati Principes Imperii Romani, Reges & Caesares suis literis scripserint.

Quarto venisse Ordinis homines in Borussiam annis abhinc trecentis, atque armata manu invasisse & occupasse non solum eas Terras, ad quas ab indigenis Principibus vocati sunt, sed eos quoque, qui eos vocarunt, utcunque Christianos, nulla prorsus habita gratitudinis consideratione, sine causa e suis sedibus dejecisse; vicissim vero eas Terras nuper eodem belli jure amisisse. Jam si prior occupatio sive usurpatione praestitisset Ordini Dominium, (id tamen quod negatur, & probe dici non potest) hanc posteriorem eidem admisisse; cum nihil sit tam naturale, quam unumquodque eo genere dissolvi, quo colligatum est. *L. nihil tam naturale. ff. de reg. jur.* Sin vero ejus Provinciae hi homines Domini facti non fuerint, nimirum cum aliena per caedem & direptionem, ut latrunculi, non justo bello, sed contra jus divinum & gentium, quorum utrumq; est perpetuum & inviolabile, contra deniq; Ordinis ipsorum professionem, injuste occupaverint; eos a quibus beneficium acceperant, cum reliquis Christianis e sedibus pepulerint, Regno Poloniae negotium fecerint, atque impediverint, quominus summis viribus Christiani nominis hostibus resisteret. Nullam profecto eis fuisse injuriam factam, sed aliena vi possessa vi rursus amisisse, priorem autem vim fuisse valde iniquam, hanc vero posteriorem aequissimam. Et quamquam Sacra Regia Vestra Majestas jure potuerit eam Provinciam Borussiae retinere, id quod ab ejusdem Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Antecessoribus factum est, at tamen in animum revocaverit, quam sumptuosius bellicis expeditionibus haec Familia Brandeburgensis Caesaribus & Reipublicae Christianae haec tenus inservierit, insuper jus sanguinis & cognationis ob oculos posuerit, atque adeo ut simul Romano Imperio Sacra Regia Vestra Majestas inserviret, dignatam fuisse ea Provincia aliquot Personas praefatae Familiae, atque id quidem ultro & proprio motu, & in eum modum & cum

ANNO 1531. Religione, & cum hac Provincia Borussiae omnia fide optima egisse, quin etiam ex improbe saecularibus hominibus probe saeculares fecisse.

Quinto: quod cum longius ipsi progredierentur, & quam latissime extenderent pomeria, jussi sunt & a Romanis Pontificibus & a Caesaribus se domi continere, perinde quasi iniqua & injusta molientes. Ex quo sine negotio colligitur, illam quoque primam aggressionem perperam fuisse factam. Nam ut Juris Civilis Interpretes loquuntur: Quod juris est de toto quoad totum, idem juris est de parte quoad partem. *L. an pars. ff. de usucap. pro derelic. & §. nihil justis de fidei com. haeredi.*

Sexto: non temere jussu mandatoque & Romani Pontificis & Caesaris Ordinem Templariorum olim fuisse deletum, atque Ordinis homines una nocte omnes fuisse caesos, neque minus eum Ordinem praetendisse sanctimoniae, quodque Reipublicae Christianae essent utiles, quam illum istum; atque eum non frustra ex Apulia, Sicilia, Hungaria & Bohemia pulsum. Quemadmodum etiam Sacra Regia Vestra Majestas, ut tandem quiete in ea vicinia viveret, coacta fuit hanc innovationem, quae controvertitur, facere.

Septimo: non debere paganos & ethnicos vi & gladio ad Christianismum cogi, sed Verbo Dei potius induci & allici, atque id, cum receptum & relatum sit, probari minime debeat. Ex quo necessario colligitur, mala istorum hominum fides, & ut nulla hic praescriptio saltem Jure Canonico & inter Christianos valeat. Proinde cum Sacra Regia Vestra Majestas Illustrissimo Principi Borussiae, Domino nostro clementissimo sub ejusmodi poena inhibuerit, quominus in Judicio Camerae Imperialis compareat & respondeat, rogare Caesarem Majestatem, Vestram Regiam Majestatem fraterne & amice postulat; ut ejus Caesarea Majestas dignetur hanc excusationem acceptare, atque illam clementissimi nostri Principis non comparitionem boni consulere. Insuper Judici & Assessoribus Imperialis Camerae scribere, mandare & praecipere, ut hoc in negotio interquiescant, neque quicquam amplius adversus Sacrae Regiae Vestrae Majestatis subditum Principem & Vassallum, Dominum nostrum clementissimum, ultra attentat.

Praeterea cum Sacrae Regiae Vestrae Majestatis Orator Episcopus Culmenensis Regiam Vestram Majestatem ex Augustana Dieta per literas certiore reddiderit, Caesarem Majestatem ante factam infeu-

ANNO 1531. infeudationem pollicitam esse, Magistro in Germania non plus juris ipsa infeudatione collaturam, quam sui Prædecessores habuerint, atque post infeudationem, eam, quæ facta est, Regno Poloniæ nulla ratione futuram fraudi; Regia Vestra Majestas velit apud Cæsaream Majestatem hoc quærere, ut ejus promissionis literæ Cæsareo signo confirmatæ, atque Diplomata exigantur.

Postremo, Serenissime Rex, Illustrissimus Princeps, Dominus noster clementissimus in Sacræ Regiæ Vestræ Majestatis deliberationem suppliciter ponit; an non debeat hoc stato die termini peremptorii in Judicio Cameræ Imperialis per Procuratorem comparere, atque nihil aliud agere, quam delatorie & peremptorie causas & rationes proponere, propter quas non cogatur ejus Celsitudo in hac causa respondere? Videlicet cum, ne id agat, acceperit Mandatum a Sacra Regia Vestra Majestate Domino suo, sub pœna amissionis totius feudi Borussia, insuper eas rationes, quæ jam relatæ sunt, adversariis objicere.

Præsertim cum Cæsareum pœnale Mandatum ejus Celsitudinem Principem Imperii Romani appellet, id quod ejus Celsitudo, quantum ad paterna & communis agnationis & familiæ bona in Imperio Romano pertinet, non negat; paratam quoque esse ejus Celsitudinem, nomine avitarum Electoralium & reliquorum bonorum Cæsareæ Majestati & Imperio Romano suppliciter, atque quantum æquitas postulat, inservire. Insuper si quid interim occurrere potest, quod dilatorie & declinatorie objici queat; præmissa tamen solenni protestatione, non velle ejus Celsitudinem in alienam jurisdictionem consentire, atque dato Procuratori ejusmodi mandato, ut ultra progredi etiam volens minime possit; ut nemo non intelligat, quibus rationibus & quo jure adversarii hæc omnia moliantur; & ut hæc omnia Latina & Germanica lingua tabellis justis divulgari queant, suppliciter, fraterne & amice rogans, Sacra Regia Vestra Majestas, una cum ornatissimis Proceribus Regni, qui modo a Regia Aula non absunt, dignetur hoc agere, ut huic negotio tandem consulatur. Dabit autem ejus Celsitudo operam, ut quicquid ad Sacræ Regiæ Vestræ Majestatis & reliquorum Procerum dignitatem augendam atque amplificandam faciat, ut id suppliciter, diligenter atque sedulo præstet, commendans Sacræ Regiæ Vestræ Majestati Domino suo clementissimo, Patri & Avunculo pientissimo, Dominis

TOM. IV.

quoque Proceribus, Fratribus & Amicis suis dilectis se atque omnia sua.

ANNO 1531.

Præter hæc omnia, Serenissime Rex, suppliciter rogat Dominus noster clementissimus, non quidem sui compendii, sed ejus Celsitudinis subditorum necessitatis causa, Sacra Regia Vestra Majestas velit, quantum ad monetarum attinet, eas rationes quærere, juxta priores initas conventiones, ut fiat tandem in Provincia Borussia sine ulla tergiversatione, innovatione vel immutatione, quemadmodum hætenus factum est, justa aequalitas. Siquidem quantum hætenus ejus Celsitudinis subditi ex Regiæ Vestræ Majestatis Civitatum inobedientia damni ac jacturæ pertulerint, neque lingua neque calamo fatis exprimi potest. Quod videlicet soli mercatores, atque eorum non magna pars, cum universæ Provinciae jactura ditescant, quam jacturam Deus Optimus Maximus desuper non sine magna indignatione intuetur, atque Sacra Regia Vestra Majestas eam tolerare non debet. Cujus rei ejus Celsitudo Sacram Regiam Vestram Majestatem suppliciter certiore facere, atque eo nomine fideliter admonere voluit. Insuper indicare, vidisse ejus Celsitudinem novos grossos, quos Gedanenses nuper cuderint, id quod cum Cracoviensi anno abhinc uno dato Mandato ex diametro pugnat. Quod si eis hoc justa deliberatione permillum non sit, Regia Vestra Majestas pro Regia prudentia rebus ira prospicere, ne in malum Reipublicæ Pruthenicae succedat.

Insuper, quia ejus Celsitudinis ditio sive Capitaneatus Hollandt magna piscium penuria, propter devastationem supremo bello factam, laborat; rogat ejus Celsitudo suppliciter, Sacra Regia Vestra Majestas velit Capiteano Hollandiensi jus piscandi in stagno Drausen' Marienburgensis ditionis clementer præstare. Videlicet, ut solum usum habeat, hoc est, ut pro sua domo uti queat; id quod ejus Celsitudo erga Regiam Vestram Majestatem suppliciter promereri est dignata & parata.

Postremo supplicavit Principi nostro Illustrissimo ejus Celsitudinis Consiliarius & Aulicus, Magister Amandus Hemmerlein, conquerens istis literis, habere se cum Senatu Elbingensi negotium, neque ramen suum jus posse consequi, quas ejus Celsitudo Nobis commisit Sacræ Regiæ Vestræ Majestati perferendas, suppliciter rogans Illustrissimus Princeps, Sacra Regia Vestra Majestas dignetur hoc jubere, ut homo suppliciter suo jure tandem non fraudetur. Dabit ejus Celsitudo operam,

Bbb b

ram,

ANNORAM, ut erga Sacram Regiam Vestram
1531. Majestatem eo quoque nomine gratus & supplex inveniatur.

CXCVIII.

Responsum datum Oratori Ducis Prussiae nomine Majestatis Regiae. Datum Cracoviae Anno 1531. d. 26. Aprilis. Ex Tabulario Zalusciano.

Sacra Regia Majestas, Domine Orator, gravi & molesto accipit animo, Caesaream & Catholicam Majestatem eousq; persuasionibus invidorum perductam esse, ut ultra infeudationem Terrarum Prussiae, quam superiore anno nulla juris & domini Majestatis suae ratione habita, Administratori Ordinis Teutonicorum Generali Augustae fecit, non dubitavit etiamnum ad ejusdem Administratoris instantiam, in praedictum Majestatis suae, mandatis poenalibus & citatione peremptoria Illustrrem Dominum Ducem in Prussia ex subjectione hac ad Imperialis suae Camerae Judicium indebite vocare. Cujus rei gratia, sicut ab initio de tuendo jure suo multa egit Majestas sua apud Caesaream Majestatem per Reverendum Patrem Episcopum Culmensis, Oratorem illic suum, ita nunc maxime & per eundem Oratorem, & per literas agere cum illius Majestate Caesarea vult, ut ab instituto hoc evocandi Illustrrem Dominum Ducem animum suum revocare dignetur. Commendat autem plurimum studium & curam Illustris Domini Ducis Majestas sua, quod prius, quam responderit aliquid literis Nuntiorum Caesareae Majestatis, referre haec, quae aguntur, & consilium super his a Majestate sua petere voluerit. Et probat magnopere deliberationem Illustritatis suae, quam concepit de mittendo ad Judicium Camerae Imperialis pro die nonagesima juridica Nuntio, qui Illustritatis suae nomine rationes afferat, & causas proponat, propter quas non teneatur ratione feudi Terrarum Prussiae in alio loco, quam hic apud Majestatem suam respondere. Majestas quoque sua instructionem dabit copiosam Reverendo Domino Joanni Episcopo Culmensi, quibus rationibus jus & dominium, quod in Terris istis Prussiae Majestas sua ab antiquo habet, a jurisdictione aliena tueri & defendere coram Caesarea Majestate debeat, & Illustrrem Dominum Ducem de suscepto feudo excusare. In quo Maj. sua, sicut a principio pollicita est, Illustritatem suam ab omni impetitione pro facultate & viribus suis defendere vult & promittit.

Caeterum ad postulationem Illustritatis ejus, mittet Majestas sua Nuntium cum literis ad Illustritatem suam quibus illi mandabit, ne in praedictum Regni sui & obligationem feudi mandatis & edictis cujusvis, quae Majestatis suae non essent, sub poena amissionis ejusdem feudi obtemperet, quod ipsum etiam Dominatio Vestra Illustritati suae nuntiabit, ne ulla in re alienae jurisdictioni se immisceat, sed de omnibus, quae Prussiae Terris contingent, ad Majestatis suae consilium & auctoritatem sub amissione feudi sui referat.

Quod autem ad negotium marcae duplicis, & inaequalitatem monetae istius Prutenicae attinet, committit & mandat sua Majestas Dominis Consiliariis, & omnibus Ordinibus Terrarum Prussiae, ut cum Illustris Domini Ducis Nuntiis, perpena aestimationis monetariae aequalitate, de marca id constituent, quod aequum, & in univsum ad singulorum commoda accommodatum videri juste possit. De facultate piscandi danda Capitaneo Hollandensi, etsi Majestati suae non sit nunc integrum aliquid statuere, propter stagni & laci illius Drausensis locationem civibus Elbingensibus factam, dare tamen ad illos literas mandabit, ut in hac re desiderio Illustritatis suae infervant, Cracoviae vigesima sexta Aprilis 1531.

CXCIX.

Constitutio SIGISMUNDI I. quae valor Aureorum in Prussia designatur. Datum Cracoviae 24. Julii Anno 1531. Ex Archivo Regni Lib. KK. fol. 55.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Universis & singulis spiritualibus & saecularibus, Reverendis in Christo Patribus Dominis Archiepiscopis, Episcopis, nec non Magnificis, Generosis, Nobilibus & Famatis Palatinis, Castellanis, Capitaneis, Tenentiis, & quibusvis aliis Dignitariis & Officialibus, Nobilibus, Civitatumque & Oppidorum Proconsulibus & Consulibus, ac Communitatibus, & generaliter, omnibus subditis nostris in Terris nostris Prussiae constitutis, sincere & fidelibus dilectis, gratiam Regiam. Sincere & fideles dilecti. Manifestum vobis & culibet vestrum facimus per praesentes. Quia Nos considerantes esse in Terris istis magnum incommodum ac difficultatem ex hoc, quod non est constitutus isthic aliquis certus valor auri, prospicereque volentes,

ANNO 1531. ut ne quispiam in receptione & usu illius colludatur, aut gravamine aliquo afficiatur, de consilio & unanimi consensu Consiliariorum istarum ipsarum Terrarum statuimus & ordinavimus, ut Aureus Hungaricus grossis quadraginta quinque faciens marcas duas & unum fertonem Prutenicalem, Aureus Rinensis grossis triginta faciens marcā unam cum media, Aureus vero Hornensis grossis duodecim cum medio bonis capiatur & expendatur, & similiter caeteri Aurei, qui isthic etiam in usu habentur, ad valorem ..... Aureorum supradictorum collati & redacti accipiantur. Quocirca mandamus vobis, ut juxta hanc Constitutionem nostram Aureos praedictos in usu habeatis, capiat & expendatis. Vos vero locorum Capitanei, ac Civitatum Elbingensis, Thorunenensis & Gedanensis Proconsules & Consules, eam ipsam Constitutionem Aureorum per Nos factam temporibus opportunis & convenientibus publice proclamare, & ad univerforum noticiam deduci curetis pro gratia nostra. Datum Cracoviae Feria secunda in Vigilia Festi Sancti Jacobi Apostoli, Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo primo, Regni vero nostri Anno vigesimo quinto.

Ad Mandatum Regiæ Majestatis proprium.

CC.

1532. *Manifestatio Legati Poloniæ nomine Regis sui facta contra bannum Imperiale in ALBERTUM Ducem Prussiæ editum. Ratisbonæ in Comitibus Imperialibus Anno Domini 1532. Ex Archievo Zalusciano.*

Sacra Cæsarea & Cathol. Majestas.

Superioribus diebus Bruxellis, secunda die Mensis Septembris praeteriti, Sacrae Majestati Vestrae nomine Serenissimi Regis Poloniae exposui, quomodo ante aliquot tunc menses Illustris Princeps ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, Dux in Prussia, ex Sorore Serenissimi Domini mei Nepos, Monitorio penali ratione Terrarum Prussiae, ad instantiam Administratoris designati Ordinis Theutonicorum, peremptoria citatione fuerat ad Judicium Camerae Imperialis evocatus, ut intra octo septimanas Terras Prussiae, illi a Serenissimo Domino meo in feudum datas, sub poena banni Administratori Ordinis restitueret, vel elapsis octo septimanis intra nonaginta dies com-

pareret, propositurus justas causas, cur ANNO ad eam restitutionem non teneatur. Et 1532. quum igitur Serenissimus Dominus meus Illustrissimo Domino Duci in Prussia, vigore Superioritatis suae, prohibuerit, ne ratione Terrarum Prussiae, & feudi super his commissi, in Judicio Camerae compareret & responderet, quod ad id, pro suscepto a Serenissimo Domino meo feudo, minime teneatur, quandoquidem ipsum Dominum Ducem in Prussia Serenissimus Dominus meus ut Nepotem & Principem Regni sui jure feudi, quod illi in Terris suis Prussiae concessit, defendendum & pro eo respondendum suscepit. Dixique praeterea Sacrae Majestati Vestrae, & quemadmodum alia supra enumerata in scriptis dedi, Serenissimum Dominum meum Poloniae Regem paratum esse, semper justis nominibus & causis sufficientibus contra adversariorum impetitiones justitiam & jura sua, quae ad Terras Prussiae Praedecessores Serenitatis ejus, & ipsa cum suis Successoribus habuit semper & est habitura, demonstrare, atque ex omni parte, DEO bene favente, tueri. Rogavi itaque eo tempore Sacram Majestatem Vestram impense, Serenissimi Domini mei nomine, ut hanc excusationem, quod ipse Dominus Dux in Prussia sic prohibitus non comparere aut respondere potuerit, pro mutuo fraterno amore & justitia, quam Serenissimus Dominus meus in Terras Prussiae habet, atque etiam pro rerum Christianarum tranquillitate, qua ad praesens maxime egent, boni consuleret & benigniter admittere dignaretur, juberetque Judicio Camerae, ut ea in causa ulterius non procederet, & subditum Principem Serenissimi Regis mei, cum Terris suis, a Serenissimo Rege meo in feudum acceptis, in istiusmodi juris processu deinceps non molestaret, quo multa inconvenientia, quae inde oriri possent, evitarentur. Ad ista mihi Sacra Majestas Vestra responderi, & Serenissimo Domino meo rescribi jussit, negotium hoc spectare ad Imperium, cuius eo tempore in Spira Conventus fuerat institutus, & quod ibidem Sacra Majestas Vestra datura esset operam, ut omnia ea fierent, quae juribus & justitiae Serenissimi Regis mei convenirent, seque Serenissimo Regi meo nulla in re praejudicaturam, sed quantum posset gratificaturam. Cum autem Spirensis Conventus expirasset, interea quo iste Conventus Ratisbonae institutus esset, Judicium Camerae in causa ad instantiam Administratoris processit, & in vim contumaciae Illustrissimum Dominum Ducem in Prussia, sic

ANNO 1532. a Serenissimo Domino meo, ne comparet, prohibitum, omnesque illi adhaerentes & faventes, cum absolutione subditorum Serenissimi Regis mei a debito & juramentis, in mense Januario novissime præterito bannitum declaravit, & literis suis per Imperium sic bannitum publicavit, ac valvis & locis publicis affixit, quas ego literas Franckfordiæ nuper in nundinis in porta Ecclesiæ majoris affixas vidi, & ad calcem perlegi. Quod cum Serenissimo Domino meo innotuerit, qui Regni sui subditum Principem ratione feudi, quod illi concessit, & ob quod ille bannitus est, non deseret, neque jura sua tueri omittet, quam graviter ferat, facilis est conjectura, præsertim cum nunquam prius vel scriptum vel auditum est, quod pro Terris Prussiæ quispiam Regalia ab Imperio caperit, vel illi paruerit, præterquam iste Illustrissimus Dux ALBERTUS tum Ordinis Magister, cum frustra Serenissimo Regi meo reluctaretur, & superiori anno Ordinis istius Administrator. Certum autem est, plures Magistros Prussiæ Serenissimis Polonia Regibus homagium præstitisse, eosque Principes Regni Poloniae nuncupatos fuisse. De Religionis desertione Serenissimus Dominus meus ipsum Dominum Ducem Prussiæ non asserit, aut pro eo intercedit, sed illis, quorum interest, liberum relinquit; quæ vero jura Regni sui concernunt, illis pro debito suo cogitur intercedere, & ea in suis limitibus conservare, quemadmodum Serenitatem ejus & data Regnicolis fides, & Sacramenta adstringunt. Quapropter hæc sic in notitiam S. Majestatis Vestræ, nomine Serenissimi Domini mei, deducenda existimavi, cujus & nomine S. Majestatem Vestram rogo summopere, velit hæc apud se reputare, & non permittere, ob multa mala, quæ ortum inde habere possint, bannum hoc subditis & Terris Serenissimi Regis mei aliqua in parte incommodare, aut ulterius distendi, quam mutuo fraterno amori & observantiæ Serenissimi Domini mei, atque publicæ tranquillitati convenit, quod Serenissimus Dominus meus omnibus fraternis studiis & Officiis, cum Regno, dominiis & facultatibus suis S. Majestati Vestræ, quam debita observantia & honore semper prosequitur, compensare sedulo studebit. Et cum jam in nonum usque annum apud S. Majestatem Vestram a Serenissimo Domino meo Orator fuerim, & tandem ab ejus Serenitate facultarem ad Patriam & ad oviculas meas redeundi impetraverim, S. Majestati Vestræ humiliter supplico, ut me tam benigno & pleno responso su-

per his & aliis, quæ in scriptis dedi, cum gratia sua clementer a se dimittere dignetur. Ubicunque & quodcunque futurus sum, semper futurus sum S. Majestatis Vestræ deditissimus ac devotissimus Famulus & Capellanus.

Orator Poloniae.

CCI.

Supplicatio Administratoris Magistratus Ordinis Theutonicorum in Prussia, Cæsareæ Majestati oblata, contra præcedentem Oratoris Poloni Manifestationem.
Datum Ratisbonæ d. 3. Jun. An. 1532. Ex Arch. Zalusiano.

Serenissime, Potentissime, ac Invictissime Romanorum Imperator, Domine Gratiofissime.

Vestræ Cæsareæ Majestati humillima mea ac debita pro virili parte servitia offero, Domine Gratiofissime. Ea supplicatio, quam Cæsareæ Vestræ Majestati ante paucos dies Regiæ Majestatis Poloniae Orator exhibuit, videtur continere inprimis Mandatum, quod Cæsarea Vestra Majestas ad implorationem meam in nuperrimo Augustæ Imperiali habito Conventu contra ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, olim Magnum Magistrum, factam, ratione alterationis Vestræ Cæsareæ Majestatis, Sacrique Romani Imperii, ac Ordinis mei Territoriorum ac subditorum Prussiae publicari fecit. Adhæc Cæsareæ Vestræ Majestatis Consistorium Camerae Imperialis ac Sacri Romani Imperii ob suam contumaciam eundem bannitum declaravit, cum ista appendice, quod in posterum ista Provincia debeat in feudum a Rege Poloniae acceptari. Præterea multos Magistros Regi Poloniae juramentum fidelitatis præstitisse, ac Principes illius Regni vocatos fuisse, nec quemquam Magnorum Magistrorum Prussiae, quam Marchionem ALBERTUM ac me Regalia a Cæsarea Vestra Majestate ac ejusdem Prædecessoribus, ac Sacro Rom. Imperio accepisse, adjuncta etiam hac petitione, quod prædicto a me impetrato banno locus dari non debeat. Aliaque, quæ in prædicti Oratoris supplicatione latius continentur, cujus quidem supplicationis meo nomine postulata, cum mihi exemplar exhibitum fuisset, omni diligentia & cura idem perlegi ac intellexi.

Quanquam, Gratiofissime Romanorum Imperator, pro certo non scio, quod prænominatus ille Orator cum sufficienti potestate ad hoc sit munitus, ac quod

Rex

ANNO 1532. Rex Poloniæ credat, Consistorium Imperialis Cæsareæ Vestræ Majestatis Camera non esse ordinarium Judicem, quodque ibidem causam hujusmodi determinari non licuerit, merito ergo Regia sua Majestas interim, dum judicii dies dictus fuit, comparuisset, ac causas ob eam rem obtulisset, ut quidquid juris fuisset, transactum esset, quocirca (cum protestatione tamen illa, me non velle nec intendere ab impetrato banno quovis modo declinare aut resilire, sed quidquid sequeretur, tantum ob æquitatem, nulliusque injuriam ac detractiōem, solummodo ad meam inevitabilem necessitatem, declarare velle) Cæsareæ Vestræ Majestati veram offero informationem, quam dignetur non gravatim audire. Cum ab hinc circiter trecentos ac nonaginta annos universa Christianitas ab infidelibus citra mare valde fuerit infestata, prout etiam maxima expeditio adversus eosdem repellendos facta est, ex eo tempore laudabilis ille Equestris Ordo Militum Theutonicorum originem trahit, & a Cæsareæ Vestræ Majestatis Prædecessoribus, ac Romano Imperio religiosissime creatus ac auctus fuit, & exinde a Pontificia Sanctitate confirmatus ac constablitus, nam idem cum reliquis militaribus Ordinibus aliquo temporis spatio contra infideles, ad prædictorum defensionem incommodorum, ac ad incrementum totius Christianitatis viriliter rem gessisse fertur. Et cum ipsi olim maxima damna ab incredulis accepissent, & ob id dispersi fuissent, ac, cum Generosissimus Princeps, piæ memoriæ, CONRADUS Dux Mazoviæ & Cujaviæ illo tempore ab infidelibus ac crudelissimis gentibus valde oppugnatus esset, adeo, ut ipse illis resistere non potuerit, Summum Pontificem pro Cruciatâ publicanda requisivit, ad hæc Ordinem meum assumpsit, eique Culmenſe Territorium, quod in finibus Ducatus sui ac Prussiæ situm est, ut Ordo ille eo viriliter efficaciusque laboraret, ut Prussia, ad æternam Gloriam ac Majestatem veri Dei, ex potestate immanissimorum Prutenorum eo citius eriperetur, liberum ac proprium concessit ac condonavit. Quam donationem piæ memoriæ Prædecessor meus Dominus Hermannus a Saltz, cum consensu tamen Prædecessoris Cæsareæ Vestræ Majestatis FRIDERICI S. acceptavit, cujus Majestas cogitans, quod hujusmodi Territorium Culmenſe cum Prussia sub Monarchia Sacri Romani Imperii contineretur, ac ab exordio ad eandem pertinuisset, eam donationem confirmavit, ac ipsi, meoque Ordini ad hoc suæ Majestatis potestatem

TOM. IV.

ANNO 1532. concessit, Prussiam cum omnibus suis pertinentiis & juribus oppugnare, & si hæc Prussia occupata fuisset, ei, suisque Successoribus in perpetuum, cum omnibus Regalibus assignavit, tenore suæ Majestatis literarum, de dato Anno Domini MCCXXVI. Quod Territorium Prussiæ pro concessione prædicta, Pontificiæque Sanctitatis, Ordo meus cum auxilio ac adjumento Pontificiæ Sanctitatis, ac Cæsareæ Vestræ Majestatis Romanorum Imperatorum ac Regum, Electorum, Principum, Comitum, Baronum, Dominorum, militaris Status, ac aliorum Ordinum Germanicæ Nationis, usque ad quinquaginta tres annos impugnavit, ac in multo labore ac sanguinis effusione tandem ad Christi fidem ac Ordinis mei manus convertit & assignavit. Ad hæc, ad plantationem Christianæ Religionis, cum quibusdam laudabilibus Episcopatibus Foundationibus ac Ecclesiis, ad majoremque defensionem multas egregias arces extruxit, ac ad splendorem Divini Nominis, Vestræ Cæsareæ Majestatis, ac Sacri Romani Imperii propugnaculum, munitionem ac defensionem, ac prædictorum Statuum majoris minorisque Nobilitatis ad singulare refugium, sustentamentum ac hospitale, pro parte usque ad millesimum quadringentesimum quinquagesimum annum, ac pro altera parte usque ad nuperrimam Marchionis ALBERTI temerariam defectionem ac alterationem obtinuit, ac Provinciam Pomeraniæ per legitimum contractum emptionis a quibusdam olim Marchionibus Brandenburgensibus coëmit. Cum vero Ordo meus prædicta Territoria longo tempore omnia quiete obtinuit ac possedit, ac Lithuani eo tempore Polonos & Mazovios cum auxilio Tartarorum sæpenumero aggressi, prædictus Ordo meus prænomatos Lithuanos, pro suo Ordinis statu ac professione, cum adjumento Germanicæ Nobilitatis oppugnavit, ac Samagitas omnino, ac ferme majorem partem Lithuanicæ bello acquisivit, hancque arcibus, civitatibus, forralitiis ac oppidis extruxit, ac munivit. Præterea Regnum Poloniæ Ordoque meus multis postea annis maxima in amicitia & conjunctione vivere, usque dum Polonia incredulum Magnum Principem Lithuanicæ in Regem elegit, qui, veteris damni recordatus, contra Ordinem meum bellum movit, ac eundem auxilio multorum infidelium exasperato aggressus est, ac maximam cladem intulit. Quamobrem Ordo meus armis restitit, ac Regem una cum suis auxiliaribus ex Regno fugavit, Regnum vero Poloniæ talibus modis affecit, ut ejus

Ccc c

vires

ANNO 1532. vires non magnæ æstimatæ fuerint, quod postmodum Rex Concilio Constantiensi exposuit, ac tantum effecit, quod Ordo meus ei talem Provinciam armis occupatam absque ullo conflictu restituit. Cum vero Rex vires aliquot recuperasset, tanti beneficii oblitus, novam causam ac requisitionem contra sæpeditas Ordinis mei Provincias, Pomeraniam, Culmensem, ac Michaloviensem excogitavit, nempe, quod hæc etiam Provinciæ Regno Poloniae subiectæ essent, ad hæc novas expeditiones fecit. Ad quod avertendum meus Ordo hujusmodi causam Arbitris Regibus Hungariæ & Bohemiæ commisit, qui, post sufficientes rationes utriusque Partis jurium, prædictas Provincias Ordini meo adjudicarunt ac addixerunt. Nec is belli finis fuit. Sed rursus nescio quid turbationis ortum est, arbitrio SIGISMUNDI Romanor. Imperatoris postea commissum fuit, qui Anno millesimo quadringentesimo duodecimo priorum Regum sententiam etiam confirmavit.

Porro Rex Poloniae tot pacificationibus non contentus, rursus bellum excitavit, quod Tornaci Anno millesimo quadringentesimo vigesimo sexto sedatum fuit, nam perpetua pax inter Regem VLADISLAUM, ac omnes Regni Poloniae Status, ac Magnum Magistrum Prussiae, Magistrosque Germaniæ & Livoniæ, omnesque suos fœderatos confirmata fuit, in qua quidem pace prædictus Poloniae Rex pro se, suisque omnibus Successoribus prædictas Provincias Ordini meo assignat, ac se hæreditarium Dominum Prussiae in ejusmodi, ac nonnullis aliis postea scriptis, apochiis, nunquam nominat. Ad hæc juramento, per Deum omnesque suos Sanctos facto, se adstringit, quod quilibet successurus Rex intra annum suæ Coronationis prædictam perpetuam pacem inviolabiliter servandam jurare cogitur, omnesque Principes, Archiepiscopi, Episcopi, ac alii Status prædicti Regni hujusmodi juramentum præstare coguntur, denis semper annis hujusmodi juramento restaurato. Præterea, si Rex Poloniae bellum contra Magnum Magistrum ac ejusdem Provincias movere niteretur, quod sui subditi ac auxiliares nullo pacto permittere, sed suæ subjectionis expertes esse deberent, neque auxilio esse obstricti sint, ita, ut utraque Pars utriusque Partis deinceps hostis esse, ac eandem armis laceßere minime deberet, prout hujus perpetuæ pacis literæ, amplius ducentis sigillis roboratæ ac munitæ, latius declarant, quas quidem literas penes me habeo, ac libenter in medium proferre volo; nam hæc in

ANNO 1532. eum modum sunt munitæ, ut si usque gentium fides esset, quod merito servari deberent. Postea vero longo tempore inter Regem Poloniae ac meum Ordinem pax illa servata fuit, donec circiter annum millesimum quadringentesimum quinquagesimum proxime elapsum, major Ordinis mei infidorum subditorum pars in Prussia, ut ab omni dominatu liberi, ac proprii domini, immunesque essent, ab Ordine meo descivit ac conspiravit, quæ conspiratio per Pontificiam Sanctitatem, ac Caesareæ Vestrae Majestatis Praedecessorem ac Abavum Caesarem FRIDERICUM honorificæ recordationis, ut Ordinis mei veros Superintendentes, sententia cassata fuit, eosque Pontificia Sanctitas in excommunicationem, ac Caesareæ Majestas in suum, ac ejusdem Sacri Romani Imperii bannum declaravit, speciali Edicto facto, quod nullus ejusmodi contumacibus conspiratoribus auxilium aut subsidium ferre debeat. Præter hæc omnia, ac præcipue præter multivariam Magni Magistri oblationem, quod si se aliquo pacto gravatos esse arbitrentur, quod ipse cum eis coram quocunque, etiam cujuscunque conditionis, tam magnæ quam parvæ, jure stare velit, nulla ratione tum juramenti, tum honoris habita, in Ordinis mei Civitatibus technas ac prodiones comparaverunt, ut uno die 70. ac plures civitates ac arces illustriores ab Ordine desciverint. Quibus contumacibus subditis, non habita ratione Pontificiæ excommunicationis, Caesarei banni ac inhibitionis, præactiq; præstiti juramenti perpetuæ pacis initæ, pariter & subditorum nefandi facti, Rex KAZIMIRUS moderni Regis SIGISMUNDI Pater adhaesit, pro eisq; intercessit. Ad hæc Ordinem meum maximo exercitu, procul dubio illum in Prussia omnino eradicandi animo, invasit, ac in quatuordecim annos usq; acrius debellavit, illoque injusto bello Ordinem ad tantam desolationem ac paupertatem redegit, quod tunc temporis Magnus Magister Dominus LUDOVICUS ab HERLICHSHAUSEN, bonæ memoriæ, ad sui & aliorum tum corporis tum vitæ defensionem, ac in aversionem omnimodæ cladis Provinciae Prussiae, ibidemque mei Ordinis extinctione, metu in constantissimum Virum cadente, sine scitu, voluntate & assensu Pontificiæ Sanctitatis, Romanorum Imperatoris, Electorum, Principum, Baronum, Comitum, Dominorumque aliorum Nobilitaris Ordinis Sacri Romani Imperii, ac Germanicæ Nationis, ad quos, ut præfertur, Prussia spectat, etiamnum mei Antecessoris

ANNO 1532. foris Alemaniz, ac Magistri Livoniae, omniumq; eorundem Præceptorum quandam concordiam sane iniustam ac impiam inire coactus est, inter cætera huius tenoris. Quod deinceps quilibet Magnus Magister infra sex menses a tempore suæ electionis apud Regem Poloniae comparere, ac præactam pacem jurare debeat. Et si Pontificia Sanctitas potestate sua Ordinem absolvere niteretur, hoc non admittere, sed indignum ducere. Verum etiam post Pontificiam Sanctitatem neminem, præter Regem Poloniae, pro Domino recognoscere. Insuper pro media parte Polonos ad Ordinem meum assumere, illosque instar aliorum Germanicæ Nationis ad officia admittere. Quæcunque etiam Ordo meus rebus bellicis occupaturus esset, hæc omnia Coronæ Poloniae assignare, & pro Rege suo recognoscere. Quæ omnia prædicta tendunt (ut Cæsarea Vestra Majestas, Electores, Principes, ac Status Romani Imperii facile dicere habent) in Pontificiæ Sanctitatis, ac Cæsareæ Vestræ Maiestatis, Sacrique Romani Imperii, tanquam mei Ordinis Fundatorum, pariter & omnium tam magnæ, quam parvæ conditionis Nobilitatis Profapiæ Theutonicæ Nationis grande periculum & extinctionem, nec non contra, & adversus prædictam perpetuam concordiam, Ordinisque denique mei institutionem, immunitatem, jura, omnemque æquitatem. Quam coactam quidem concordiam & inanem nonnulli Magni Magistri, præter & absque eo, quod ipsi ejus inanitatem, perpetuamque præactam pacem in contrarium sæpe numero allegarunt, & sese diuque coram Summo Pontifice, Romanorum Imperatore, Electoribus, Principibus, etiam quibuscunque aliis superioris, aut infimæ conditionis jure stare vel ultro obtulerunt, metu ante dicto (ipsis tamen, Ordineque meo nihilo minus interim sub Sacri Romani Imperii tutela, ac defensione remanente) jurare compulsi sunt, usque ad tempora Reverendissimi ac Illustrissimi Principis FRIDERICI, mei Ordinis Magni Magistri & Ducis Saxoniz felicitis recordationis, etiamnum ALBERTI Brandenburgensis quam diu ipse Ordinem professus est, officioque Magni Magistri functus fuit, qui ambo quidem præactæ concordiz inanitatem considerantes, & præcipue, quod illa a Pontificia Sanctitate, Cæsareaque Maiestate non solum non confirmata, sed reprobata, a Cæsareque MAXIMILIANO (honorificæ recordationis) ratione illa, quod in Comitibus Imperialibus Augustæ Anno millesimo quingentesimo habitis deliberatum & ipsis prohibi-

ANNO 1532. tum esset. Ex quo Theutonicus Ordo Nobilibus Theutonicæ Nationis institutus, ad Romanum Imperium spectaret, quodque Magnus Magister ac Magister Livoniae sua Regalia ab Imperio recognoscere, talem intolerabilem pacem jurare, ac eandem juramento quovis modo affirmare recusarunt, exinde die quadam ad hanc rem amicabiliter componendam Posnaniz, ad Divi Joannis Baptistæ Festum, Anno decimo indicta, a suaque Cæsarea Majestate ac Sacro Romano Imperio, Dominis Hermanno Coadiutore in Fulda, Ernesto Comite Mansfeldt, & Doctore Theoderico de Vuitzleben, hujus causæ auditoribus missis, post magnam adhibitam operam, nihil mitius effectum est, ex quo tum ultimum bellum subsecutum fuit. Ad præactam deliberationem, etiam si Romani Imperatores Magnos Magistros in Prussia eorum Principes, & rursus Ordo meus eorum Cæsareas, & Regias Maiestates Superiores recognoverat, Prussiaque etiam cum aliis prædictis Provinciis mei Ordinis propria est, & singula Regalia & Jura ei a Romanis Imperatoribus & Regibus concessa, & sæpenumero aperte & generaliter cum suis Privilegiis; quæ in temporalibus ab ipsis, & nullis aliis, habuit, innovata & confirmata sunt, etiam nullus Magnus Magister (licet nonnulli prætentam præactam concordiam, ut prædicitur, metus durantis causâ jurarunt) aliqua Regalia, Provinciam aut Populum nec ante, nec post a Rege Poloniae quovis modo in feudum accepit. At Marchio ALBERTUS in Dieta Imperiali, Anno millesimo quingentesimo vicesimo quarto, Norimbergæ habita, Cæsareæ Vestræ Majestati, Sacroque Romano Imperio sese incorporavit, a Cæsareæ Vestræ Maiestatis Locumtenente, modo Domino meo Gratiosissimo Romanorum Rege, & Regimine Sacri Romani Imperii Statuum accedente assensu, pro Vestræ Cæsareæ Majestatis, ac Sacri Romani Imperii Principe reputatus est, juxtaque ejus promissionem condignam, quod Vestræ Cæsareæ Majestati, ac Romano Imperio fidelis esse velit, pro tali admissus, eique exinde Sessio in Conventu Statuum, qua sæpius usus, assignata est, nec non & decreta præactæ Dietæ per eundem Marchionem ALBERTUM sui Sigilli appensione roborata fuerunt, quod & Magister Livoniae pariter fecit, Cæsareaque Vestra Maiestas mihi & præmemorato Magistro Provinciarum Prussiz & Livoniae Regalia concessit, & nos illa recepimus. Ex præsentis firmissima & verissima informatione possunt Cæsarea Vestra Majestas, Electores, Principes

ANN^O 1532. cipes, Statusque Imperii non difficulter intelligere, quod supra dicta Prussia, cum suis pertinentiis ad Ordinem meum spectat, ac Caesareae Vestrae Majestati, Sacroque Romano Imperio immediate subiecta est, & quod nequaquam vel aliquibus legitimis causis ad Regem Poloniae ullo tempore pertinuit, nec hodie pertinet, aut suum feudum dinoscitur. Quamobrem Marchio ALBERTUS professionem suam, ac Ordinis insignia a se projicere, & crebro dictas Provincias, ut notorium & publicum est, Regi Poloniae, nulla honestate aut quovis jure, pro feudo assignare potuit, nec ipsi Regi, sibi & haeredibus suis in feudum concedere, & ab Ordine meo alienare, seque cum jactura aliqua locupletari nullo pacto licuit. Quocirca, cum per me res ipsa judicialiter coram Vestrae Caesareae Majestatis Camerae judicio, contra dictum ALBERTUM pro ejusdem & aliorum decreto cepta est, dictusque Rex & Marchio ALBERTUS debito tempore in contrarium judicialiter nihil deduxerunt, ac praefatus Marchio ALBERTUS insuper bannitus per latam sententiam declaratus, tale bannum non tollendum nec impediendum fore, quo minus debitae executionis effectum consequatur. Neque vero praedicti Oratoris praetensae petitioni locum quovis modo dandum, aequum esse facile credi potest. Orantes Caesaream Vestram Majestatem in omni obedientia, ac subiectione, quod eadem dignetur omnia et singula, quae Caesareae Vestrae Majestati, ac Sacro Romano Imperio, Ordinique meo ac Christianae Religioni usque ad haec tempora ex hac re evenerunt, audire & cogitare, quod si enim hujusmodi petitioni locus daretur, timendum esset, ne Marchio ALBERTUS eo non contentus, verum etiam Provinciam mei Ordinis Livoniam (quae cum quinque Episcopatibus, ut supradictum est, immediate Caesareae Vestrae Majestati, ac Romano Imperio subiecta est) ut etiam conatus est, quod ego cum Oratore Magistri Livoniae Caesareae Vestrae Majestati Augustae apertissime exposui, quoque occuparet, ac ab Imperio Coronae Poloniae submitteret, quod si enim hanc (quod Deus avertat) suis astuciis nactus fuerit, quid damni, ac incommodi Caesareae Vestrae Majestati, ac Sacro Romano Imperio, & praecipue haereditariis Terris Germaniae inferioris, quae ad necessitatem, ad sustentationem Provinciis Prussiae & Livoniae sine magno praeiudicio non bene carere possent, ac adjacentibus Romani Imperii Ducatibus, & communi Nobilitati Germanicae Nationis hinc eveniret: Ve-

stra Caesarea Majestas pensitare ac per- ANNO
volvere, & supradictae petitioni gratifica- 1532.
ri minime velit, sed ratione feudi mihi a Caesarea Vestra Majestate concessi, cum Electoribus, Principibus, Comitibus, Baronibus, Dominis Militaris Ordinis, ac aliis Sacri Romani Imperii Statibus, se benigne pro Caesarea sua Clementia ostendere, ut tam temerario, nefando, ac injuste cepto, Vestra Majestas Sacro Romano Imperio, mihi, meoque Ordini, ac Nobilitati Germanicae Nationis talem Provinciam abduci non permittat, verum instar suae Majestatis Praedecessorum meum Ordinem fovere, tueri ac amplecti velit, ut eandem Provinciam recuperare possimus. Praeterea impetrato banno, cui vehementer inhaereo, locum, cursumque solitum, ut debitae executionis effectum consequatur, concedere dignetur. Ad haec ego ac Magister Livoniae, praeterea utriusque nostrum Praeceptores cum divina gratia omnia facere, quae humana ac possibilia videbuntur, omnia nostra huc conferentes, tam corpus quam vitam ac facultates, quas Dei Omnipotentis beneficio consecuti fuimus, ac omnia & singula talia cum obedientia ac humilitate promereri studebimus. Quod Vestram Caesaream Majestatem cum omni obedientia ad praedictam praetensam supplicationem latere noluimus, meque meumque Ordinem exinde Caesareae Vestrae Majestati, tanquam Domino meo Gratosissimo Romanorum Imperatori, Praefecto, Tutori ac Defensori, post Deum Omnipotentem, qui Caesaream Vestram Majestatem in diuturna sanitate conservare velit, in summa obedientia commendamus. Datum Ratisbonae 3. Junii, Anno 1532.

*Caesareae & Catholicae
Vestrae Majestatis*

Deditissimus

WALTHERUS a CRONBERG
Magistratus Generalis Militiae Hierosolymitanae Ordinis Beatae Mariae Theutonicorum in Prussia Administrator, ac ejusdem per Germaniam, & Italiam, partesque transmarinas Magister.

ANNO
1532.

CCII.

Apologia ALBERTI Ducis Prussie Ratisbonam ad Comitum Imperialia missa, in qua adducuntur causse, ob quas ille ab Ordine desciverit, Ducatum Prussie in feudum acceperit, & uxorem duxerit. Anno 1532. Ex Archivio Nesvis. Princ. Radiviliorum in MS. Tomickii Episc. Crac. Tom. XIV. fol. 19.

Invictissimis ac Potentissimis Principibus & Dominis, Domino CAROLO Romanorum Cæsari, Domino FERDINANDO Romanorum Regi, Fratibus Imperii Augustissimis, Germaniæ, Hispaniarum, Ungariæ, Bohemiæ Regi, Archiducibus Austriæ, Clementissimis & Clementibus Principibus; præterea Electoribus, Principibus, Comitibus, Baronibus, Equestri Ordini, atque Rebuspublicis Germaniæ, omnibus; & singulis, quibus hæc nostra Apologia obvenit, offerimus Nos ALBERTUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, Borussia &c. Dux &c. debita nostra & amica obsequia, officia, bonam & clementem voluntatem, juxta cujusque dignitatem & statum. Potentissimi, Reverendissimi, Illustrissimi, Reverendi, Generosi, Nobiles, Strenui, Honorabiles & Prudentes, Clementissimi, Dilectissimi Cognati, Agnati, Affines, Amici, Fratres & Chari. Oblatum est Nobis 20. Martii Anno 1531. proxime præterito Vestræ Cæsareæ Majestatis Mandatum, una cum clausula justificativa & annexa citatione, controversiam inter Nos & Ducatum nostrum Borussia atque Ordinem Theutonicorum continens. Et quia hoc negotium ad Serenissimum & Potentissimum Principem & Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Rutenorum, Prutenorum & Mazoviæ Dominum & Hæredem &c. uti nostri feudi Dominum pertinet, hoc egit ejus Regia Majestas, ut per peculiarem suum Cameræ Tabellarium Mandatum & Inhibitionem Nobis insinuaret, cujus exemplar subscripsimus. Præterea indicavit Nobis eadem Regia Majestas Poloniae ejusmodi Mandatum & Inhibitionem Vestræ Cæsareæ Majestati per suum Oratorem in Aula Cæsarea insinuasse, qua ratione & nonnullis aliis judiciis factum est, ut crederemus Vestræ Cæsareæ Majestati satisfactum fuisse. Verumtamen quia adversarii nostri contenti non sunt, hoc immenso periculo neque irrecuperabili calamitate, in qua ipsi miseram, depopulatam & laceram Provin-

TOM. IV.

ANNO
1532.

ciam Borussiae, vitam nostram, rem familiarem, & fortunam universam suis ipsorum machinationibus non solum induxerunt & impulerunt, verum etiam subinde moliuntur honorem nostrum & Principalem Dignitatem traducere, insuper apud Vestram Cæsaream Majestatem, Christianos & spirituales & temporales Principes & Magistratus, Equestrem Ordinem, atque ut, quod ad honoris nostri & Principalis Dignitatis denigrationem pertinet, nihil intentatum relinquatur, et jam apud vulgus divulgatio, ad hoc æreis typis exculis libellis subinde idem agunt, & in votis habent, apud magnos & parvos, supremos & infimos hanc carminam perpetuo tandem movere.

Et quanquam pro Christiana pietate ejus animi simus, ejusmodi calumnias, contumelias & injurias boni consulere, ac patienter ferre, nimirum cum non ignoremus, cui ejus injuriæ vindicta debeatur, nempe Omnipotenti, qui Scrutator est cordium, eam tribuere, ut pro sua divina voluntate ei morbo medeatur, atque inter Nos commissa & obmissa judicet. Præterea per hanc nostram Apologiam & justam defensionem in votis habeamus neminem, quantum fieri potest, atque hæc periculosa tempora ferunt, temere offendere, neque servum alienum, qui Domino suo stat & cadit, judicare, præsertim vero supremi ordinis hominum, ad quos hoc negotium quoque pertinet, factorum mentionem fieri, atque ignobili vulgo palam facere. Attamen quia hæc Christiana & longæva nostra patientia, atque in publicum emissa nostra Apologia & defensio Nos quietos minime reddere potest, adversarii quoque nostri quiescere nolunt, impellit Nos noster & nostrorum honor & Principalis Dignitas, atque Provinciae nostræ summa necessitas, ut in hunc modum compendiarium defensionem evulgemus, in qua Nos non sine Christiana patientia & principali mansuetudine ea modestia utimur, atque protestamur coram Deo juxta & mundo, ejus animi non esse, ut quemvis inique offendamus, sed nihil aliud Nos quærere, quam quod ad Christianam pacem, (qua hoc nostro periculoso tempore nihil pretiosius) pertinere queat.

Principio Adversarius noster, Administrator Ordinis Teutonicorum, de tribus Nos insimulavit.

Primum perinde quasi Provinciam Borussiae ab Imperio Romano & Ordine alienaverimus, atque Dominis non suis, sed profanis temere & præter necessitatem subjecerimus.

Ddd d

Deinde

ANNO 1532. Deinde quia Ordinis personam cum veste contra principalem promissionem deposuimus, & profani facti sumus.

Postremo perinde ac si in robur & firmamentum præfatorum duorum, antedictam Provinciam Borussiae in feudum perpetuum acceperimus, proinde duxisse uxorem, ut spes prolis procreandae Nobis non deesset.

Quod ad primum attinet, putant adversarii Nos in Deum peccasse, honori nostro & principali modestiae contraxisse, atque adeo perinde quasi transgressorem divinatorum mandatorum in gravem indignationem Omnipotentis incidisse; quo telo conantur spiritualem Magistratum adversum Nos armare; deinde hoc agunt, ut Nos apud Vestram Caesaream & Regiam Majestates, Illustritates, & apud vos reliquos traducant, atque eas inclementes, parum Nobis faventes & amicos reddant, non aliter, quam si magnopere hic Ordo eis curae sit, atque ut ad bellum & Christiani sanguinis effusionem inducant. Postremo moliantur hoc negotium vulgo palam facere, ut imperitiae quoque plebis animos a Nobis alienent, hacque via eorum causae fucum facere, atque adeo universam Germaniam (quantum per eos fieri potest, id tamen quod Deus pro sua clementia avertat) Nobis invivam reddere.

Nos vero Deo, gratia divina, naturali & civili ratione & jure fundati sumus, istis cavillationibus & calumniis, quantum satis est, respondere. Porro hoc tempore ea plana facere adversariis nostris, qui hoc maxime quaerunt, ut Nobis gladium e manibus extorqueant, minime commodum Nobis futurum existimamus.

Proinde suo tempore & loco, nimirum ad hanc rem convenientibus, reservantes, & ut nemo non intelligat innocentiam nostram, quodque inique in hunc modum insimulemur, provocamus, id quod antea quoque a Nobis factum est, ad verum, Christianum, liberum & generale Concilium, ejusmodi videlicet, quod juxta praescriptum Bibliæ Veteris & Novi Testamenti congregatum erit, ubi parati sumus Sacrae Scripturae iudicium & sententiam ferre, an per hanc personae atque Ordinis depositionem adversus conscientiam, jusjurandum atque promissiones a Nobis aliquid commissum sit. Quod si in tali Christiano Concilio per Sacram Scripturam, per quam ejusmodi controversiae animam & conscientiam pertingentes discerni & judicari debent, victi fuerimus, ut jam ante dictum est, atque per eandem Sacram Scripturam

ANNO 1532. docebimur, hominum vota, quae cum praeceptis divinis ex diametro pugnant, divinis iussionibus praeferri oportere, non dedignabimur juxta Sacrae Scripturae praescriptum istiusmodi decretis parere.

Porro quia haecenus horum nihil planum factum est, neque fieri potest, quae est nostra erga Deum fiducia, ut planum fiat, supplices, enixe & amice rogamus & petimus, quia hoc Mandatum cum annexa citatione per importunam & iniquam delationem adversariorum emanavit, Vestrae Caesariae & Regiae Majestates, Illustritates, & vos alii nolint eidem fidem praestare.

Verumtamen ne nostro silentio apud reliquos suspecti efficiamur, atque eo nomine incusemur, volumus innocentiam nostram saltem perstringere.

Quod ad primum Caput attinet, de quo erga Deum Nos maxime excusare convenit, operae pretium non ducimus futurum, & non necessarium pluribus agere. Confitemur Deo, Domino et Servatori nostro Nos peccatorem, nihilo scilicet tamen Christianum et natum Principem, cui soli hoc in negotio stamus et cadimus, qui novit cor nostrum, qua necessitate, angustia et timore ad hoc moti et impulsus sumus, quantisque ex periculis nostra Provincia cum subditis hac ratione sit liberata, neque diffidimus suam divinam clementiam, in cujus conspectu nemo innocens invenitur, animi nostri bonam voluntatem et conatum in hac causa et reliquis, quae, ut Respublica Christiana promoveretur, tentata sunt, promoveri et tueri non dedignaturum, quandoquidem nihil praeter summam necessitatem, quae divinis pariter naturalibus et civilibus rationibus fulcita est, a Nobis factum fuit, id quod a Nobis suo tempore et loco explicari poterit.

Quantum ad reliqua duo Capitula, nempe secundum et tertium attinet, non speramus, Vestris Caesariae & Regiae Majestatibus, Illustritatibus, et vobis reliquis ulla ratione ejusmodi per libellos divulgatas calumnias placere, quandoquidem si in hunc modum atque libellis haec controversia tractari debet, non poterit paci inserviri, quibus profecto nihil aliud efficitur, quam cum Monarchae et mundi Principes inferuntur, ignobili vulgo in texturis, apud stivam, et in aliis locis praestatur occasio istiusmodi negotia tractare, neque tamen ad eum finem pervenitur, ad quem perveniri debet; proinde hac in re hoc saltem agimus, ut adversariis nostris, modestia saltem per divinam clementiam superiores esse possimus, atque ipsorum Nos potius, quam

ANNO 1532. quam ipsi nostri rationem habere, ac in præsentiarum eis parcere.

Quod si eo animo fieret, ut Vestrae Cæsareae et Regiae Majestates, Illustritates, et vos reliqui cum Equestri Ordine bellum adversum Nos suscipiant, nihil profecto aliud evenire poterit, quam ut firmiter credimus, Vestras Cæsaream et Regiam Majestates, atque reliquos Christianos Ordines juxta suam providentiam posse existimare, quam fuerit ejusmodi propositum periculosum, timoris plenum, atque Reipublicae Christianae perniciosum, quando sine negotio colligi potest, quod sine controversia natus Princeps Electoralis Domus Brandenburgensis, Sacro Romano Imperio et Illustri Domui Austriae, atque aliis Electoribus Principibus, cum nostris Majoribus inprimis, non sine consilio et temere, sed acceptis promissionibus adhuc adolescens ad hoc grave onus subeundum, et bellum suscipiendum inducti sumus. In quo, absit invidia, ut humano more loquamur, sic versati sumus, ut speraremus, Nos Deo et hominibus placituros. Quum etiam nihil diffidimus, neminem bonum aliud de Nobis dicturum, nisi quod omnia ea egerimus, quae bonum et honestum Principem et Caput decent, qui, neque corporis neque vitae discrimina detrectantes, in mediis periculis versati sumus, bona nostra et patria et reliqua impendimus, atque adeo omnia ea moliti, quae et pacis et belli tempora exigunt, id quod partim amicis partim inimicis testari queamus.

Et quum omnia, quatenus possibile fuit, praeterito bello & vitae discrimine & rerum nostrarum jactura fecerimus, nimirum ea spe, ut jam diximus ut Deo & hominibus grati efficeremur, atque Ordini commodaremus, Nobis (quæ est humana fragilitas) honorem, famam & gloriam aucuparemur, nihil aliud a Superis impetrare potuimus, nisi quia Nobis tantum victoriae præstitutum fuit, quantum juris ad hoc bellum exsuscitandum habuimus. Et edocti sumus, Deum Optimum Maximum sua opera minime velle humanis viribus tutanda esse, atque adeo ut hæc fracta fœdera non aliter, quam olim decennales inducias in Ptolomaide vindicare queat. Proinde nostra & nostrorum jactura aliorum crimina persolvimus. Neque enim minus Nos quam quinque Antecessores nostræ Provinciae Borussiae pacem optavimus, qui se jurejurando & homagiis Regno Poloniae insinuarint, si non magna deliberatione multis promissionibus, admonitionibus & mandatis coacti fuerimus, ut suctis fœde-

ribus & perpetue jurejurando firmatae paci de facto contrairemus, atque huic bello, nostris sic volentibus, occasionem præberemus. Porro hic prætermittimus ex professo, suo tempore planum facturi, quam vastis persuasionibus & consiliis, præterea pollicitis auxiliis, in hanc arenam inducti sumus.

Verumtamen a mundo solitam gratiam impetravimus a nostris etiam derelicti, nihil aliud, quam vituperium & damnum reportavimus, usque adeo, ut & consilio & auxilio (quod Nobis maxime necessarium erat) destituti atque in eum necessitatis angulum impulsus, ut in potestate nostra tum non fuerit bellum finire, quam fuit id ipsum suscipere. Proinde coacti sumus inducias magis necessarias quam utiles neque etiam ex animi nostri sententia facere.

Hic quoque manifestum & notorium est, quantum his quadriennialibus induciis laboris, sollicitudinis, diligentiae, admonitionis & petitionis apud Compromissarios & alios summos iuxta & infimos Ordines Sacri Romani Imperii apud Vestram Cæsaream Majestatem in Hispania, apud Germanos, Pannonas & Bohemos &c. ipsi Ordini partim ipsimet, partim vero per nostros summi & infimi Ordinis Oratores insumperimus, neque tamen plus profecimus, nisi quia id, quod reliquum fuit, dilapidavimus, multum contraximus æris alieni, Provinciam cum subditis ad extremam paupertatem deduximus, atque adeo Nos ad instans, & ante oculos positum bellum ineptiores fecimus.

Et in hunc modum ab hominibus, praefertim his, qui Nos ut Principem adhuc adolescentem ad hoc induxerunt, derelicti, omni consolatione & auxilio passim destituti, adque cum & Salus & interitus Nobis atque nostris subditis solis, amplius esset curæ, hoc tandem, tametsi admodum sero egimus, vertimus Nos ad Christum Servatorem nostrum, & supplices postulavimus auxilium, qui Nos oculis suæ bonitatis perpetuæ & misericordiae aspexit, atque illuminavit tenebras cordis nostri, ut matura deliberatione & iusto consilio & auxilio Procerum Ordinis in Prussia, ac misere depopulorum subditorum nostrorum in extrema necessitate hanc compendiarium viam ad pacem inservientem ingredi coacti sumus. Siquidem cum præteritis induciis neque per Nos neque alios amicos & Ordines a Regno Poloniae novas inducias impetrare possemus, sed vel firmam pacem inire, vel bellum quale ante inducias intermissum erat, denuo suscipere cogere-mur.

Quandoquidem Regnum Poloniae no-

ANNO 1532. lebat amplius vetus periculum tolerare, neq; poterat depopulata nostra & lacera Provincia bellum ferre aut pati eas condiciones cum Proceribus Ordinis in Prussia pro Christiana pietate, non quidem ut Nobis, sed ut Provinciae nostrae inserviremus, atque ut gravibus calamitatibus, caedibus & cruento adversus iretur, acceptavimus. Praeterea eam viam pro Christiana pietate & dilectione, quam erga subditos habemus, atque supradicta necessitate ingressi, quae ad pacem & tutelam subditorum fuit magis commoda, atque adeo a nemine non, quin etiam a nostris, derelicti, pacem iniquis conditionibus, nimirum quam Victor nobis praescripsit, acceptare coacti sumus.

Insuper luce hac meridiana clarius a Nobis probari potest, & planum fieri, tametsi plane exhaustus Princeps & a summis & infimis, phanis & prophanis derelicti, Nos & depopulatorum, misereque depauperatorum subditorum nostrorum descendenda calamitas, justis & potentis Victoris fortuna & potentia, qui supremam potestatem & Regnum habet, neminem superiorem agnoscit, invitos propter conscientiam & necessitatem in hunc necessitatis angulum compulit. Neque tamen victas manus dedimus, nisi prius omnem lapidem movissemus, atque summorum Ordinum mandato pacem servare, adversus Regnum Poloniae nihil hostile molire admoniti & iussi sumus, adeoque ut nihil amplius Nobis neque consilii neque auxilii superesset. Proinde Victor juxta fortunam suam & summo jure belli pacem Nobis dare voluit, atque in hunc modum victi pacis condiciones, secundum suam voluntatem, nimirum Victoris, uti antea dictum, acceptare coacti sumus. Quem ex subiectione Divini & humani juris Provinciae Prussiae solum & feudi Dominum non agnoscere & ab eo declinare neque potuimus neque volumus. Porro quamquam ad supremam necessitatem nondum compulsi fuerimus, id tamen, quod factum est, attamen potuerunt Nos saltem misere depopulatorum, qui adhuc super fuerunt, subditorum lachrimae, viduarum & orphanorum ejulatus, qui etiam quemvis Tyrannum ad misericordiam movere queant, isthuc impellere, ut magis pacem quam miserabile bellum atque effusionem sanguinis Christiani & innocentis optaremus.

Quod si Ordinis homines cum suis atq; his, qui hanc necessitatem calumniantur, pacis tempore Nos eo non induxissent, ut fvetam & debitam fidelitatem Regno Poloniae praestare detrectaremus, valde credibile est, Regnum Poloniae, quic-

ANNO 1532. quid tandem juris in hac Provincia Borussiae habuit, & bello acquisivit, si adversus ea ab Ordine itum non fuisset, ut semel initum foedus amplius minime infregissent.

Praeterea si praefati nostri adversarii tempore belli & finitis induciis, ejusmodi fide, consilio & opere complendo auxilio Nobis commodassent, quae omnia ad superandum tam potentem Regem satis videri potuissent, & ipsi aliter Nos quam diligentem & probum Principem decet, gestissemus, bono consilio non acquiesceremus, ejusmodique auxilio fuissetus abusi, dedissemus sine controversia nostris adversariis calumniandi occasionem. Proinde speravimus hac Christiana excusatione adversariis nostris abunde satisfactum, utque Nobis molesti amplius non fuissent, neque Nos apud summos, juxta & infimos traduxissent, animos suos ab effusione Christiani sanguinis abduxissent, id quod ab eis, uti Princeps Christianus, per Deum Optimum Maximum Creatorem, & per JESUM CHRISTUM Servatorem nostrum, petimus, qui dignetur eorum corda lumine divinae bonitatis & misericordiae illuminare, ut Verbum suum & Praecepta pro summa Reipublicae Christianae necessitate, partim ne Christianus sanguis temere effundatur, partim ut viduae & orphani tueantur, animis suis non sine fructu concipiant, & splendere faciant, Regno Poloniae, Nobis, misere afflictae Provinciae, & aliis, quibus haec causa curae est, temere negotium non facessant.

Jam si haec nostra justa & Christiana excusatio eis nondum satisfacere potest, sed gloriam adhuc, quae est istorum hominum professio, sciunt, satis & abunde habent, o CHRISTE! temporis & loci, suam militiam exercendi, atque multas afflictas animas ex faucibus crudelissimi Tyranni Turcae, si modo ingenibus eorum situm est, liberandi. Possent insuper maiore jure & minore negotio, si eis facultates, atque res familiares deficerent, ademptas ditiones in Sicilia, Apulia, Italia & aliis provinciis recuperare, quam aliena bona magno periculo atque sine ulla spe, tanta Christiani sanguinis effusione, & tantis impensis invadere.

Nisi quia existimari debeat Regnum Poloniae cum suis potentibus, complicibus nimis animi & fortunae ad eorum atque maiorum suorum sanguine parta tuenda habere, quam iam olim ablata recuperare. Verumtamen ut adversarii nostri, atque alii hic temere periculum non subeant, fideliter atque pro Christiana Charitate eos admonemus.

Praete-

ANNO 1532. Praeterea quod Nobis ab adversariis obijcitur, maluisse Nos Potentissimi & Christiani Regis Danorum filiam uxorem juxta divinum praeceptum ducere, quam in peccatorum luto contra divinum & humanum jus perpetuo tandem voluari, & quia hoc factum Sacra Scriptura fundatum est, adeo ut adversarii nostri id ipsum haud ignorare queant, absurdum plane ducimus, cum tam prudentibus hac de re pluribus agere, atque parati sumus ejus facti Nos suo loco rationem reddere. Interim adversariis nostris per Nos liceat (atque utinam fieri queat id, quod a Deo Optimo Maximo exoptamus) in caelibatu caste vivere. Quantum ad Nos attinet, ingenue fatemur, hoc donum Nobis minime esse elargitum. Proinde maluimus juxta Pauli doctrinam Christiane in matrimonio vivere, quam extra matrimonium in praesentiarum uri, atque in futuro saeculo a Regno Coelorum excludi.

Quod vero ad adversariorum nostrorum conatum ad armandum in Nos Equestrem Ordinem attinet, maluimus modeste & tanto libentius tegere, quanto certiores sumus, quia & summi & infimi praeter nostram admonitionem sciunt, quantum Provincia Borussiae Germanis hactenus commodaverit, in quam semper plus rei familiaris & sanguinis ab eis impensum est, quam fructus inde perceptum.

Et quemadmodum Galli sepulturam suam in Lombardia, ita Germani suam in Prussia nuper (Dominus prosperet futura) habuerunt. An vero hic Ordo Teutonicorum Equitibus Germaniae profuerit, nemo magis novit, quam illi ipsi. Ista enim nondum praeterierunt. Proinde firmiter credimus, Deum O. M. probi & honorabilis Equestris Ordinis, cum in Germania tum aliis nationibus, corda & animos ad sui nominis gloriam & honorem, atque in tutelam deploratae Reipublicae Christianae non ad famam & inanem gloriam aucupandam, qua Regna & Provincias invadant, producturum, atque longe aliis victoriis dignaturum.

Et quia adversarii nostri ultra hoc agunt, ut Nos apud vulgus & plebem, in odium & invidiam perducant, rogamus & admonemus diligenter, amice & clementer omnes & singulos cuiuscunque conditionis & Ordinis, ut dignentur secundum enumeratas rationes ea, quae facta & intermissa sunt, non aliter, quam juxta praecepta divini & humani juris facta & intermissa esse, dijdicare. Quandoquidem minime dubitamus, si haec causa suo loco, atque apud eos, quorum maxime interest, controverteretur, per Nos & ipsos planum mundo fieri, utrinque nihil

Tom. IV.

ANNO 1532. aliud quaesitum, quam quod divina pariter & humana jura secum ferunt & permittunt. Quod si palam fieret, si haec causa aliorum quam ad pacem perveniret, & vulgus etiam Germaniae, pro sua Christiana conscientia, re familiari & vita plus inde dispendii, quam commodi reportaret. Proinde speramus, neminem tam imitem & parum Christianum erga Nos futurum, qui se temere ad hoc induci in sui internecionem patiatur, ut Nos indicta causa, & nondum auditos condemnent, atque contra divinam & humanam aequitatem temere laedat.

Quod si inveniatur, cui justae istae rationes nondum satisfaciant, & Nos accusare paratus sit, non dedignabimur coram eo tribunali, apud quod ratione proprietatis & possessionis sistere cogimur, id, quod antea dictum fuit, respondere, atque sententiam expectare. Nihil prorsus dubitantes, neminem non habere Nos eo nomine excusatos.

Quae cum ita se habeant, speramus supremis & infimis Ordinibus, adversariis nostris, hac modesta nostra excusatione satisfieri, adeoque, ut amplius Nobis periculum non faciant; siquidem certi sumus, neminem conscientiam nostram, praeter Deum, dijdicaturum.

Quod ad extrema & civilia attinet, existimamus, nihil dubitantes, quin universus mundus non aliter sit expensurus, Nos nostro corpore nihil aliud praestare potuisse, quam quod impune apud Deum & homines factum speramus, & quod pro sua bonitate divina non nostrum, sed Reipublicae commodum quaerere coacti sumus. Insuper magnae Europae parti pacem paravimus, atque Germaniae propugnaculum longi tractus, adversus Ethnicos & Schismaticos hostes extruximus. Atque utinam plures sint, qui non sua (nimirum terrena & propediem interitura) sed Reipublicae Christianae necessaria quaerent, profecto minus haberetur & civilis & externi belli, innumerato, atque fieri posset, ut communi Christiano hosti maiore, vi & commodius resisteretur. Ad quod promovendum Nos (ut natus Princeps Illustris & antiquae Electoralis Familiae Brandeburgensis) summa cura Christiani & principalis animi debitores agnoscimus.

Verumtamen si hac nostra modesta defensione & excusatione adversariis nostris, Administratori, si Diis placet, & aliis, satisfactum non fuerit, protestamur coram Deo Op. Ma. fanis & profanis, summis & infimis Ordinibus, supremam necessitate Nos impelli alteram nostram, quae justae voluminis mensuram superat, Apologiam

E e e e

edere,

ANNO 1532. edere, & in publicum emittere, quam hodie magna deliberatione premimus, ne summos juxta & infimos ordines, immo etiam adversarios nostros (quos salvos potius quam perditos cupimus) quibus modestia superiores esse volumus, offendamus, & ad extremam necessitatem, pro Christiana pietate, promovere in votis habemus. Forte futurum est, cui tamen occasionem non libenter praestaremus, ut Christi Servatoris nostri dictum impleatur, quo ait, omnis plantatio, quam non plantavit Pater meus Coelestis, eradicabitur &c. Quis vero in animum suum inducere potest, ut credat, ex Deo plantatas esse tot inquietas conscientias, quae ex eorum fructibus passim & in multis Provinciis cognitae sunt, quae tantum civilium & externorum bellorum (graviori verbo uti non libet) tot annis excruciataverunt. Proinde si repentinum aliquod malum, & periculum inde ortum fuerit, speramus & confidimus, Nos apud Deum & homines excusatos iri. In summa hoc praecantes: Deus Optimus Maximus velit suo populo Christiano misericorditer praecire, eumque perpetua pace dignari. Amen.

A Duce Prussiae ad Regem missa transcriptaque Cracoviae VIII. Junii Anno Domini 1532.

CCIII.

Responsum nomine SIGISMUNDI I. Legato ALBERTI Ducis Prussiae datum, quo culpa nondum determinatorum limitum inter Prussiae & Litvaniam in Commissarios Prussicos rejicitur. A. Domini 1532. Ex Arch. Principum Radiviliorum Nesejensi in MS. Tomickii Episc. Cracov. & Regn. Vice-Cancell. Tom. XIV. fol. 28.

Ad ea, quae Dominatio Vestra nomine Illustris Domini ALBERTI in Prussia Ducis &c. Domini sui diffuse in praesentia Majestatis suae, & Senatorum ejus confessu retulit, Majestas sua Serenissima brevibus respondere mandavit.

Caeterum quod Illustris Dominatio sua culpa Commissariorum Majestatis Regiae attribuit, quod limites, inter M. D. Lithvaniae & Terram ac Ducatum Illustris Dominationis suae recogniti & revisi non fuerint, Domini Lithvani id vicissim in Praefectos Illustris Dominationis suae rejiciunt, quos scribunt non secundum literarum testimonia, sed secundum arbitrium &

ANNO 1532. voluntatem suam, locorum appellationem designare voluisse. Verum cum videatur Illustri Dominationi suae, ut alii Commissarii ad recensendos dictos limites deputentur, Majestas sua Serenissima id ipsum facile concedit & admittit, curaque vult, ut ad eam anni partem, qua commode lustrari & distingui limites solent, Commissarii ad locum confinium designatum descendant, & rem, quantum in eis erit, transigant & absolvant.

Postremo quod Dominatio Vestra retulit, Illustris Dominationem suam & subditos illius gravari certis novis vectigalium impositionibus, per Praefectos Majestatis suae in Ducatu Masoviae institutis, Majestas sua Serenissima perquiri de hoc, uti se habet, faciet, & Praefectis suis nihilominus mandabit, ut nihil praeter solitum & aequum adversus Illustris Dominationem suam vel subditos illius in exigendis praestationibus admittant, quos ita facturos esse Majestas sua non dubitat.

CCIV.

Epistola SIGISMUNDI I. ad CAROLUM V. Imperatorem, qua eum hortatur, ut bannum in ALBERTUM Prussiae Ducem latum aboliri faciat. Datum Vilmæ II. Mart. 1534. Libr. Legat. XV.

Sacra Caesarea & Cath. Majestas.

Intelleximus prodisse ab Judicio Camerae Caesareae Majestatis Vestrae bannum illud adversus Illustris Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem & Ducem Prussiae, nostrum & Sorore Nepotem, & Regni Nostri Poloniae Subditum, quod Vestra Caesarea Majestas anno superiore Nobis postulantibus in biennium suspenderat, ad haec ipsius banni executoriale Mandatum, cum adjuncta citatione peremptoria adversus ejusdem Ducis, atque adeo nostros subditos Prussiae Ducatus incolas, id quod Nos vehementer miramur, neque tamen adduci possumus, ut credamus, haec Caesareae Vestrae Majestatis jussu fieri, cui ut semper in omnibus gratificari & obsequi pro virili nostra studemus, ita vicissim de ejus in Nos voluntate optima quaeque Nobis pollicemur. Deinde confidimus eandem Caesaream Majestatem Vestram, qua est prudentia, ingenii-que dexteritate, animo secum perpensuram atque reputaturam fuisse, quid difficultatis & offensionis inde exorturum esset, sed suspicamur id importunis ipsius Ad-

ANNO 1534. Administratoris Magisterii Teutonici Ordinis flagitationibus ab ipso Camerae Judicio, Caesarea Majestate Vestra in scia, datum esse; Nobis quidem id placere nequam potest, quod adversus Nos, Nepotemque nostrum, & quidem immerentes, ita inceptatur. Eo enim loco id ducimus, quod adversus Nepotem nostrum & Regno nostro subditum Ducem sit, ac si adversus Nos ipsos fiat, cum propter necessitudinis vinculum, tum autem propterea, quod de propria nostra Provincia, Dominio, Jure, Possessione, Privilegiis & Regalibus agitur. Quae Nos tantum abest, ut adimi Nobis & abalienari passuri simus, ut ne minui quidem aut vexari aequo laturo simus animo. Neque vero cuiquam justitiam adversus dictum Nepotem & subditum Regno nostro Ducem denegamus. Quare etiam atque etiam petimus a Caesarea Vestra Majestate, dignetur pro summa sua sapientia perspicere & aestimare, dum adhuc integrum est, quantum incendium ex eare excitari posset, quaeque difficultates, quae pericula, quae denique diffidia & animorum irrationes, quae mutuam nostram & subditorum nostrorum inter se benevolentiam, amicitiam & confederationem, quod omen Deus avertat, laedere posset, quod non sine magno mercatorum, atque adeo totius Orbis Christiani fieret incommodo, ex his initiis exorturae essent. Nos quidem quantum in Nobis erit, sedulo dabimus operam, ne quam ejuscemodi malorum ansam demus, deinde ut Majestas Vestra Caesarea Camerae suae Judicio mandet, ut bannum istud una cum Mandato revocent, infringant & irritum faciant. Aut Vestra Majestas, utpote Supremus Judiciorum Praeses & Moderator, id ipsum faciat. Erit id cum vehementer e re utriusque nostrum subditorum, tum Nobis multo gratissimum: Vestrae vero Caesareae Majestatis dignitati, sapientiae, & ei, quod pridem erga Nos experti sumus, propenso studio convenientissimum, postremo toti Christianae Reipublicae longe & jucundissimum & utilissimum. Nos vicissim pro viribus omnium officiorum & congruorum obsequiorum genere de Sacra Caesarea Majestate Vestra id promereri non intermitteremus, quam ut Deus Optimus Maximus quam ducitissime incolumem semper secundis rerum successibus feliciter, optamus. Vilnae undecima Martii. Anno Domini 1534.

CCV.

Ejusdem Epistola ad FERDINANDUM Romanorum, atque Hun-

garicae & Bohemiae Regem in ANNO eodem negotio. Datum Vilnae 1534. 12. Mart. 1534. Indidem.

Serenissime Princeps, Amice, Vicine & Sororie noster Charissime.

EDITUM erat anno superiore bannum a Caesarea Majestate adversus illustrem Principem Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, & Ducem Prussiae, Nepotem nostrum e Sorore, & Regni nostri Subditum, quo omnes ejus subditi ab jurejurando, fide & obedientia ipsi praestita absolvebantur, sed mox nostri respectu ab eadem Caesarea Majestate in biennium suspensum. Nunc jam nondum exacto eo biennio, denuo audivimus id edictum atque publicum esse, una cum executoriali Mandato. Quod Nos factum vehementer miramur, neque tamen ullo modo proclive est Nobis creditu, Sacrae Caesareae aut Vestrae Majestatis, velut ejus Vicesgerentis, jussu atque voluntate id factum esse. Nam ut ipsi summa semper voluntate, & omni officiorum genere, utramque tam Caesaream quam Regiam Majestatem Vestram prosequimur, illudque sedulo agimus, ne quid unquam, quod easdem Vestras Majestates offendat, faciamus, ita vicissim confidimus, dignitatem nostram Vestrae Majestati curae esse, neque commissuram unquam, ut ea impune a quoquam impetatur, multominus ipsam aliquid ejuscemodi facturam esse. Nam quod adversus ipsum Ducem Nepotem nostrum agitur, id Nos perinde aestimamus, ac si adversus Nos ipsos ageretur, cum quod necessitudinis vinculo Nobis devinctus est, tum quod Regno nostro unicum toto Ducatu tuo subditus. Neque vero unquam, Deo propitio, patiemur, ut Provincia nostra & Dominium, quod jure possidemus, Nobis a quoquam aut abalienetur, aut distrahatur, vexeturve. Et tamen Nos justitiam adversus ipsum Ducem nemini unquam denegavimus, neque deinceps denegabimus. Quapropter petimus etiam atque etiam, cogitet diligenter & perpendat Majestas Vestra, quid difficultatum, quid periculorum, quid offensionum atque diffidorum (ne quid gravius dicamus, quod ominari nolumus) ex hujusmodi initiis oriturum esset, per quae & necessitudo, quae inter Nos tum vicinitate & confederatione, tum sanguinis vinculo intercedit, violari, & pax atque concordia inter communes subditos, cum magno mercatorum & monopoliarum, imo vero totius Reipublicae damno & incommodo minui atque moveri posset. Agatque Majestas Vestra

ANNO cum Sacra Cæsarea Majestate Germano
1534. suo, ut istud bannum, una cum suo execu-
toriali Mandato, ab ipso Camerario
Judicio revocetur, infringatur, & penitus
irritum fiat. Aut ipsæ Majestates Vestræ,
velut Summi Judiciorum Præsides & Mo-
deratores, id ipsum faciant. Fuerit id
Nobis longe exoptatissimum, Vestræ Ma-
jestatis prudentia & voluntate erga Nos
spectata dignissimum, subditis commu-
nibus utilissimum, & toti Orbi Christia-
no multo jucundissimum & saluberrim-
um. Nos vicissim summo studio om-
nia Majestatis Vestræ gratia facere non
posthabebimus. Cupimus Majestatem
Vestram quam diutissime atque felicissi-
me valere, una cum tota domo sua. Da-
tum Vilmæ duodecima Martii Anno Do-
mini millesimo quingentesimo trigesimo
quarto.

CCVI.

*Ejusdem Epistola ad Præsidentes
Judicio Cameræ Imperialis in
eodem negotio. Ibid. Indidem.*

*Spectabiles, Magnifici, Generosi,
grate Dilecti.*

Accepimus bannum illud adversus Illu-
strissimum Principem Dominum AL-
BERTUM Marchionem Brandeburgensem,
Ducem Prussiae, Nepotem nostrum e So-
rore, & Regno nostro subiectum, a Cæ-
sarea Majestate editum, & nostri respec-
tu in biennium suspensum, rursus una
cum Mandato executoriali supremo Teu-
tonicorum Ordinis Administratore instan-
te & urgente datum, evulgatum esse.
Id Nos factum non mirari non possumus,
præsertim cum Nobis persuadeamus, Cæ-
saream Majestatem eo in Nos esse animo,
ut contra priorem suam voluntatem, qua
id bannum suspenderat, institutum fuisse
credamus. Sed considerent diligenter,
atque animo secum revolvant S. Vestræ,
quod incendium ex hac scintilla, si adhuc
scintilla dicenda est, exoriri posset, quæ-
que difficultates, incommoda pericula, of-
fensiones deniq; animorum & dissensiones,
ne quid gravius interim, quod ominari no-
lumus, dicamus, quæ amicitiam & san-
guinis necessitudinem Nobis cum Roma-
nis Cæsarea & Regia Majestatibus inter-
venientem laxare, pacem, concordiam
& confederationem nostrorum inter se
subditorum turbare, mercatorum com-
mercia impedire, & publicam Christiani
Orbis tranquillitatem & felicitatem læde-
re possent, & imminuere, ex his fontibus
emerguræ essent. Nobis quidem nequaquam
sedet in animo, aut ipsi Duci
Necessario nostro & Regni nostri Subdito

ANNO deesse, aut Provinciam nostram Domi-
1534. niumque, quod recuperatum jure possi-
demus, Nobis adimi, distrahi, minui,
aut vexari a quoquam permittere. Et
tamen nemini unquam justitiam adversus
ipsum Ducem Nepotem & Subditum
nostrum denegavimus, aut imposterum
denegabimus. Quare postulamus S.
Vestras, velint ita rem ipsam tempe-
rare, ut id, quod factum est, irritum &
inane fiat. Erit id Nobis tam gratum,
quam quod gratissimum, subditis tam no-
stris, quam utriusque Romanæ Cæsareæ
& Regiæ Majestatis saluberrimum, mer-
catoribus utilissimum, Rei vero publicæ
Christianæ maxime ex usu & dignitate.
Nos vicissim Vestris S. gratificari stude-
bimus. Quas bene valere cupimus. Vil-
mæ 12. Martii 1534.

CCVII.

*Ejusdem Epistola ad Electores Ro-
mani Imperii in eodem negotio.
Ibid. Indidem.*

*Reverendissimi in Christo Patres, Illu-
stres Principes, Amici Charissimi
ac Honorandissimi.*

Non possumus satis mirari bannum il-
lud, quod Sacra Cæsarea Majestas
anno superiori editum respectu nostri in
biennium suspenderat, adversus Illustrem
Principem Dominum ALBERTUM Mar-
chionem Brandeburgensem & Ducem Prus-
siae, Nepotem nostrum e Sorore, & Re-
gni nostri Subditum, nunc rursus, una
cum executoriali Mandato, ab Judicio
Cameræ Cæsareæ emissum esse, non tam
fortassis Cæsareæ & V. S. voluntate con-
cessum, quam importunis ipsius Admi-
nistratoris Supremi Magisterii Teutonici
Ordinis flagitationibus extortum. Nam
quominus alterum illud suspicemur in
causa est ea, quam semper in Cæsarea
Majestate & V. S. erga Nos esse cogno-
vimus, propensa voluntas, de qua quid-
vis potius Nobis persuadebimus, quam
ut talia adversus Nos, dignitatemque
nostram eam, agere credamus. Adver-
sus Nos autem id agi existimamus, quod
adversus Nepotem & subditum nostrum
agitur. Cui Nos cum pro sanguinis con-
junctione, tum pro nostro officio, velut
Dominus ejus, id debemus, ut ei nun-
quam seu consilio, seu auxilio deesse, ne-
que, si maxime possemus, velimus, ne-
que tamen cuiquam jus & justitiam adver-
sus ipsum administrandam denegabimus.
Sed Dominium nostrum proprium & Pro-
vinciam, quam recuperatam jure possi-
demus, adimi Nobis, aut convelli & in-
festari

ANNO 1534. festari a quoquam permittere nondum stat sententia. Itaque perpendat diligenter & reputet secum Illustritas Vestra, quantum difficultatis & periculi, quantum offensionis & turbæ, ut ne quid gravius, quod ominari non placet, dicamus, interim ex ea re, si, ut cœpit, procederet, emerfurum esset, quantum denique fomes iste incendium multis mortalibus, & præsertim mercatoribus perniciosum & exitiale, Christianæ vero Reipublicæ detestandum, excitaret. Illud potius Illustritas Vestra pro prudentia sua cum Collegis suis agat & efficiat, ut istud bannum simul cum suo Mandato ab ipso Cæsareæ Camerae Judicio revocetur, tollatur, & penitus irritum fiat. Fecerit Illustritas Vestra rem suæ prudentiæ & dignitati consentaneam, Nobis gratissimam, subditis tam nostris, quam Cæsareæ Majestatis & Illustritatis Vestræ utilissimam, mercatoribus fructuosissimam, & toti Orbi Christiano exoptatissimam. Bene valeat Illustritas Vestra. Vilnæ duodecima Martii Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quarto.

CCVIII.

Ejusdem ad Civitates Imperii in eodem negotio. Vilnæ 13. Martii 1534. Indidem.

Speſtabiles & Famati, grate Dilecti,

Percepimus Bannum illud, quod anno superiore adversus Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Ducem Prussiæ, Nepotem nostrum e Sorore & Regni nostri subditum, a Cæsareæ Majestate promulgatum, nostrique respectu in biennium suspensum erat, nunciterum cum executoriali Mandato ab Judicio Cæsareæ Camerae prodissse. Id quod Nos factum miramur, atque contra Cæsareæ Majestatis sententiam per Supremi Magisterii Theutonici Ordinis Administratoris flagitationem importunam expressum esse suspicamur. Nam ipsam Cæsaream Majestatem, qua est prudentia, existimamus hanc rem altius ad animum revocaturam fuisse, & perpensuram, quæ difficultates, quæ incommoda, quanta pericula, quam indigna Nobis & subditis utriusque nostrum, pestifera, totique Orbi Christiano detestanda dissidia, quantæ viarum infecuritates & obsessiones, quam damnosæ mercatoribus feræ, quæ mercium & bonorum direptiones, ne quid addamus gravius, quod non libenter ominamur, inde emerfuræ essent. Neque enim Nobis est in animo, aut cognatum & subiectum Nobis

Tom. IV.

ANNO 1534. Principem destituere, aut Privilegia & Regalia nostra a Nobis abalienari, Dominium & Provinciam, quam recuperatam jure possidemus, per quenquam auferri, quassari aut vexari permittere. Hæc itaq; & sexcenta alia Prudentiæ Vestræ secum reputent, cogitentque, quanta & quam irreparabilia damna ipsis & mercatoribus ex hac animorum irritatione oriri possent. Agantque cum Judicio Cæsareæ Camerae, quando & e Vestri medio sunt ejus Judicii Assessores, ut istud bannum ejusque Mandatum executoriali revocetur, si angatur, & prorsus irritum fiat. Erit id Prudentiis Vestris & mercatoribus utilissimum, Nobis gratissimum, & Reipublicæ Christianæ longe exoptatissimum; & quæ fuerit hac de re Vestrarum Prudentiarum sententia, reddant Nos primo quoque tempore certiores. Vilnæ tredecima Martii An. Domini 1534.

CCIX.

Approbatio a SIGISMUNDO Rege data oppignorationis per ALBERTUM Prussicæ Ducem Districtus Preuschmarck. Vilnæ nona Maji 1535. Sub Sigillo annulari. Ex Archivis Regni sub Litt. OO. fol. 81.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. Significamus &c. Quod posteaquam Illustris Princeps Dominus ALBERTUS Marchio Brandenburgensis, in Prussia Dux &c. Nepos noster charissimus, rerum & temporum præsentium varium, nec discrimine carentem cursum, hominumq; improba studia expendens, certisq; respectibus motus, ditioni & subditis suis de tranquillitate ac tuitione firmiori, quantum fieri posset, melius atque maturius consulere quærens, certa pecuniæ summa ad hoc pium, salutare, animo conceptum beneficium perficiendum, & Reipublicæ præstandum, opus fore judicavit. Utque hoc consilio in deliberationem Terræ illius Pruthenæ Proceribus & incolisposito, tandem Strenuos & Generosos Achaicum Czema Castellanus Gedanensem, & Joannem a Werden Burgrabium Proconsulemque Gedanensem, & Capitaneum Novensem, fideles Nobis dilectos hac de causa convenit, & ab eis pariter ad hujusmodi institutum suum efficacius perficiendum, Summam decem millium Marcarum Pruthenarum numeri & monetæ nunc debita frequentia in Terris illis Prussicæ currentis in mutuam re ipsa

Fff f

& in

ANNO 1535. & in effectu accipit, ac e diverso illis ipsis ambobus, videlicet Achatio Czema, & Joanni a Werden prædictis, arcem et districtum universum Preuschmarck in Terris illius Prussiæ situm, cum omnibus et singulis in eadem contentis, et inde provenientius necessitatibus, redditibus, censibus, proventibus, fructibus, commoditatibus et emolumentis quibuslibet, prout idem Districtus in suis veris terminis et limitibus ab antiquo et hæcenus descriptus et contentus est, & continetur. Ac in omnem effectum, modum et formam, quemadmodum ipsemet Dominus Dux eadem arce et districtu usus est, pro jam dicta mutuata et accepta decem millium marcarum pecunia in vim redemptionis oppignoravit, et legitime inscripsit, prout id in literis inscriptionis, desuper ab ejus Illustritate datis et emanatis, amplius descriptum esse intelligimus. Et proinde idem Dominus Dux, pro nostri in easdem Terras Prussiæ juris et domini exigentia, Regium nostrum consensum ad rem magis firmandam postulavit. Nos itaque ipsius Domini Ducis vigilantiam, et in rebus prospiciendis et agendis prudentem sollicitudinem adprobantes et gratam habentes, ad illius quoque institutum et necessitatem juvandam inclinati, nostri Regii assensus calculum præfatae inscriptioni adjiciendum duximus et consensimus. Eandem in omnibus et per omnia pro Nobis et Successoribus nostris Regibus approbantes, et ratam semper esse et fore volentes et habentes. Harum, quibus sigillum nostrum annulare est subappensum, testimonio literarum. Datum Viliæ nona Maji Anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo quinto, Regni nostri Anno vigesimo nono.

SIGISMUNDUS Rex. *mppr.*

CCX.

1537. *Supplex Libellus Consiliariorum Prussiæ SIGISMUNDO Regi porrectus, quo rogant Eum, ut Officia in illis Terris, nisi Indigenis non conferantur. Dat. Torunii die 8. Maji Anno 1537. Ex Archivo Regni Lib. Leg. sub Lit. O. fol. 19.*

Postquam præclarissimæ memoriæ Patris Sacræ Majestatis Vestræ, Divus olim Rex CASIMIRUS iis Terris et Majoribus nostris, qui per spontaneam dedicationem se subdiderant, privilegium concederet, inter alia hanc ex pactis clementiam suam verbis factis claris in eodem

privilegio expressit, quod Dignitates et Officia, in Terris iis consistentia et in posterum constituenda, item Castra et Tentatas civitatum et locorum nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenæ conferri deberent, quod etiam Majestas ejus Regia eodem anno hic Thoruniæ per aliud privilegium sub Regio et multorum Dominorum Regni appensis sigillis confirmavit. Idem fecerunt Serenissimi olim Reges Fratres Sacræ Majestatis Vestræ, tum per se, tum per Legatos suos, quorum adhuc scripta extant, ipsaquemet Sacra Majestas Vestra aliquoties hunc articulum per suam interpretationem robur habere voluit. Maxime autem in Constitutionibus, hic Toruniæ Feria 6. ante D. *Misericordiæ* Anni Dom. millesimi quingentesimi vigesimi primi factis, sub his verbis: „ Pollicemur deinde, quia Tentatas, Castra, Dignitates et Officia „ Terrarum Prussiæ nulli extraneo nisi „ indigenæ Prussiæ conferemus. “ Postremo et in Constitutionibus Gdani Anno millesimo quingentesimo vigesimo sexto datis, in primo statim articulo Sacra Majestas Vestra pollicetur, privilegium harum Terrarum manutene, et secundum ipsius tenorem Dignitates, Officia et Capitaneatus solis indigenis conferre. Quæ Sacræ Majestatis Vestræ declaratio multo habetur clarius in Transactione cum Capitulo Varmieni, ubi nec Filium, nec Fratrem suum Sacra Majestas Vestra censet esse Prussiæ Indigenam. Qua igitur quispiam alius Regni Poloniæ indigena nostras erit? Testantur insuper Sacræ Majestatis Vestræ data Nobis Diplomata, quod per susceptionem olim Magnifici Domini Palatini Calissiensis Zarembo in Capitaneum Slochoviensem, et Generosi quondam Joannis Balinski in Consiliarium nostrum, privilegio nostro et huic verbo *Indigena* nihil derogari deberet. Quum igitur hæc omnia manifestiora sunt, quam ut majori probatione egeant, sintque adhuc, ut confidimus, in recenti Sacræ Majestatis Vestræ memoria, Sacram Majestatem Vestram humillime supplicamus, fidelissimeque consulimus, ut nos in ea toties facta declaratione clementer conservare, atque, ut est pollicita, manutene velit, ne ob id inter Communitates nostras, quæ privilegiorum nostrorum observationi summo pere intendunt, turbatio non levis, atque etiam animorum gravis exulceratio suboriri posset, quæ accedente in his æquitate, ac incomparabili prudentia Sac. Majestatis Vestræ continebitur. Cæterum, Serenissime Rex, in responso, quod Venerabili Domino Joanni Dziaduski Archi-

ANN^O 1537. chidiacono Vladislaviensi, Nuntio Vestrae Majestatis dedimus, precati sumus Majestatem Vestram, dignaretur Articulos Constitutionum olim Gdani factarum, quos in hoc Conventu ad partium super his contententium sanctam concordiam conciliavimus, et ad Sacram Majestatem Vestram mittimus, sua autoritate roborare et innovare, quod ut Sacra Majestas Vestra pro fide sibi atque obedientia Communitatum nostrarum firmanda faciat, fidelissime iterum atque iterum consulimus, humillimeque supplicamus, magnam nobis in eo pro communi harum Terrarum tranquillitate conservanda gratiam factura. Datt. etc. in Conventu nostro Generali ad Festum S. Stanislai Thorunii celebrato die 8. Maji Anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo septimo.

CCXI.

1538. *Constitutiones Terrarum Prussiae, in Publicis Comitibus Thorunensibus SIGISMUNDI Regis auctoritate confirmatae.* Cracoviae Anno 1538. Feria V. post Festum Nativitatis B. Virginis MARIÆ.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanie, Russiae, totiusque Prussiae, Masoviae &c. Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis, præsentibus & futuris, harum notitiam habituris, quia consulere volentes multiplicibus erroribus & abusibus, qui cum in divinis ac etiam humanis rebus inoleverant in Terris & Civitatibus nostris Prussiae; ac bonæ reformationi defectuum & dissidiorum, quæ in ipsis Terris oborta fuerant, utiliter intendentes, de consilio & consensu omnium Consiliariorum & Nuntiorum Communitatis, tam Militaris quam etiam Civilis Ordinis, infra scriptas Constitutiones, edidimus, promulgavimus & confirmavimus.

In primis, quisque Palatinus habeat apud se exemplum seu copiam Privilegii Terrarum Prussiae, & illud unicuique petenti ostendet, & coram eo legi faciet, quod Nos manutenere, & secundum ipsius tenorem tam spiritualium quam secularium Dignitates, Officia & Capitaneatus solis & propriis Terrarum Prussiae Indigenis conferemus.

Judicia Terrestria in singulis Palatinatibus quotannis bis serventur ita, ut in Palatinatu Culmensi primum Judicium feria tertia post Dominicam Quasimodogeni,

ANN^O 1538. niti, secundum autem feria tertia post Lamperti celebretur. In aliis autem Palatinatibus juxta veterem consuetudinem observetur. Ex quibus quidem Judiciis Terrestribus appellationes ordinariæ fiant ad Conventus Generales Terrarum Prussiae, a Conventibus autem Generalibus ad Regium Tribunal nostrum, donec alterutra partium tres conformes sententias obtinuerit.

Ut autem frivola & temerariae appellationes non nihil cohibeantur, quisquis in Judicio Terrestri ad Conventum Gen. appellaverit, tres marcas in Judicium reponat; si vero a Conventu Generali ad Nos appellatum fuerit, sex floreni per triginta grossos deponantur. Et si appellans coram Judice appellato succubuerit, in usum publicum Judicii, in quo erant depositi, cedant; alioquin parti restituantur.

Nec Palatini causas ad Jus Terrestre spectantes, nisi de consensu partium, judicent, & provocantes ad Judicium Terrestre remittant: exceptis causis levioribus, quæ videlicet valorem decem marcarum non excedant. Hæ quidem sine strepitu judicii de simplici, & plano ab eis componi possunt; in causis autem sanguinis & facti recenti deprehensis indilatam justitiam ministrent, nec partes contententes ad componendam amice inter se controversiam cogant, nec ulla poenas exigant, nisi per judicium decretas, quarum poenarum tertia pars Judicio Terrestri, reliquæ duæ partes Palatino loci cedant.

Palatini & Capitanei citati tam in Judicio Terrestri, quam Conventuum publicorum respondere sint obligati: exceptis actionibus super bonis nostris Regalibus emergentibus. Capitanei autem juxta continentiam Privilegii Terrarum Prussiae sint indigenæ possessionati, ratione quarum possessionum, si bona Terrestria fuerint, Judicio Terrestri sint subjecti.

Ut autem temerariae lites amputentur, Commissarios sive Judices delegatos non deputabimus in causis ad Judicium Terrestre spectantibus, & minus in eo jam pendentibus, nisi per appellationem ordinariam, de qua superius dictum est, a sententia definitiva seu interlocutoria jam lata, ad Tribunal nostrum devolutæ fuerint; exceptis causis limitum, honorum nostrorum Regalium, & divisione fratrum & proximorum.

Nec Judices delegatos seu Commissarios, a quibus semel appellatum est, in eadem causa de novo deputabimus, nec causam ad ipsos remitemus. Non enim verisimile aut honestum videtur, quod judex pristinam suam sententiam retractet,

ANNO aut aliter postea judicet, quam antea ju-
1538. dicaverat.

Conventus autem publici seu genera-
les, juxta proximam Ordinationem no-
stram, in Prussia quotannis bis celebren-
tur, verno videlicet tempore Mariæbur-
gi ad diem S. Stanislai; tempore autem
autumni in Graudentz ad diem S. Michaë-
lis; in nostro tamen arbitrio erit, cum res ita
postulaverit, alium locum & tempus
hujusmodi Conventibus præscribere. Pe-
culiaries autem Conventus per Nos insti-
tuendi locum & diem ex nostro arbitrio
fortientur.

Ad prædictos Generales Conventus
omnes causæ tam ex Civitatibus, quam
ex Judiciis Terrestribus per appellatio-
nem devolvantur, & etiam sine speciali
Commissione nostra judicentur. Deinde
vero, & non antea, ad supremum Tri-
bunal nostrum remittantur, parte provo-
cante, cui ad prosequendam appellatio-
nem a judicibus legitimus terminus præ-
figatur, quam appellationem si intra uni-
us anni spatium non prosequerentur, prior
sententia, juxta juris communis disposi-
tionem, ut prædictum est, in rem tran-
seat judicatam, & executioni demande-
tur.

Ante Conventum vero publicum, per
Nos & Successores nostros singulariter
instituendum, in singulis Palatinatibus
Culmensi videlicet, Mariæburgensi et Po-
meraniæ, fiat Nobilitatis Conventio par-
ticularis, quam secundum morem anti-
quum Palatini, in singulis Districtibus
Palatinatus sui, ad aliquem locum con-
venientem literis suis convocent, ut Nun-
tium ad hujusmodi Conventum mittendi eli-
gantur. Qui autem vocatus non compa-
ruerit poenam duarum marcarum pendet,
cujus medietas Palatino ejus loci, altera
vero ærario publico proveniat; exceptis
Dietarum Terrarum Prussiæ Consiliariis
nostris, sive Equestribus, sive Civilibus sint
Ordinis.

At cum frustra sententiæ ferantur, nisi
legitimæ executioni demandentur, vo-
lumus et infrangibili Constitutione san-
cimus, ut deinceps unusquisque, cujus-
vis conditionis aut eminentiæ fuerit, rei
judicatæ, sine omni contradictione, cum
effectu pareat et obsequatur; alioqui lo-
corum Palatini, nullo alio mandato ex-
pectato, legitimam executionem faciant,
adjuncto sibi, ubi causæ conditio id po-
stulaverit, Capitaneo et Nobilibus illius
Districtus, aut etiam, si necessitas ex-
egerit, omnibus et singulis Vasallis nostris,
seu Nobilibus illius Palatinatus, quos ad
assistendum illi sub jurisjurandi debito et
amissione feudorum obligatos esse decer-

nimus. Si vero majori potentia sit opus, ANNO
negotium ad Nos referri volumus, ut 1538.
opportunitate rationibus rebus providea-
mus, Palatinos similiter ad hujusmodi exe-
cutiones faciendas, justitiamque oppres-
sis ministrandam, jusjurandum Nobis
præstitum adigat, quos etiam, si remis-
siores fuerint, quinquaginta florenorum
Hungaricalium poena plesti volumus, cu-
jus multæ medietas parti, cui justitia de-
negata est, altera vero medietas ærario
publico Terrarum Prussiæ cedat.

Ubi autem quis executioni voluerit re-
sistere, aut jam factam violare convictus
fuerit, poena banni sive proscritionis,
ac bonorum confiscatione irremissibiliter
puniatur; ex quibus bonis parti læsæ
primum fiat satis; quod reliquum fuerit,
prædicto fisco applicetur.

Statuimus præterea, ut nullus Capi-
taneus, Nobilis, Civis, aut quivis alius,
cujuscunque conditionis existat, personis,
castris, domibus aut possessionibus alicu-
jus ullam violentiam inferre, incursiones
facere, in publicis stratis infidias ponere
præsumat: super his convictus, juxta
antiquum Plebiscitum Terræ Culmensis,
capitali poena puniatur.

Et cum aliquis Nobilis Decreto publi-
ci Conventus, Judicio Palatinorum aut
Terrestri capitur, quod sub certis poenis
in potestatem aut carcerem civilem non
tradatur, sed in manus Palatinorum. Si
quis autem in civitate, ubi nulla arx est,
capitur, et autoritate Conventus, Pala-
tini aut Judicii in carcerem civilem con-
jicitur, in potestate eorundem, et non
civitatis, permaneat; fidejussoria autem
cautione a carcere hujusmodi liberetur,
nisi causa fuerit criminalis.

Et ut sub poena viginti Florenorum
Hungaricalium, quorum medietas Palati-
no, altera parti læsæ cedat, absque ulla re-
missione persolvenda, Nobiles, eorum
subditi autoritate seu potestate civili non
capiantur, detineantur aut arrestentur.
Nec Nobiles autoritate propria capiant
aut detineant cives aut eorum subditos,
sed unusquisque coram iudice suo ordina-
rio conveniatur, et justitiam requirat,
nisi in casibus recentibus et actionibus
criminalibus, prout Pax perpetua dispo-
nit, statuens, quod delinquens in loco
delicti deprehensus, et contrahens de
contractu recenti in loco contractus po-
terit conveniri.

Præterea ne in fluminibus Terrarum
nostrarum Prussiæ ab antiquo navigabili-
bus quibuscunque obstacula fiant, ut
tam piscibus, quam navibus et lignis li-
ber transitus permittatur; bonis ac juri-
bus nostris Regalibus, et quorumcumque
privile-

ANNO 1538. privilegii antiquis, et praescripta consuetudine falvis.

Nobilibus autem, qui habeant privilegium piscandi in lacubus nostris Regiis, aut testibus fide dignis probare possunt, se fuisse in possessione piscandi, aut quorum limites aut ager stagnis nostris Regiis adjacet, his quidem piscatio permitti debet, sed parvis retibus duntaxat, ad usum et mensam eorum propriam, non autem ad vendendum, ea tamen conditione, ut retia castrensia in hyemem primos, habeant tractus, et quod tempore, quando pisces, qui Germanice Bressen, Polonice Leszez vocantur, semen aut foetum emittunt, nulli liberum sit in lacubus nostris Regiis piscari, ne hujusmodi piscium foetura in augmentando impediatur, sed nolumus per hunc articulum tenentariis bonorum nostrorum Regalium aliquod praesudicium generari, aut ipsis, seu quibuslibet aliis, proprios lacus habentibus, vim aliquam inferri, quo minus juribus suis et antiquis privilegiis uti possent.

Et praeterea, ut Ecclesiastici bona terrestria, Ecclesiis adscribenda & approprianda sive incorporanda, absque speciali consensu nostro, a modo non nisi a suis vasallis emant, ne obsequia Nobis ex ipsis debita intereant, pro se vero privatim illa emere possunt, quae si in vita sua non alienaverint, aut cuiquam non donaverint, ad eorum propinquos et consanguineos devolvantur.

Civibus bona terrestria, et Nobilibus civilia bona liberum sit deinceps emere, ita tamen, quod ad paria onera utrinque ferenda sint obligati, quod scilicet cives ratione bonorum terrestrium omnia Nobilitatis onera, et Nobiles ratione civilium bonorum omnia civilia onera aequis passibus ferant.

Nec a modo liceat rusticis feras in nemoribus venari, nec laqueos in sylvis et agris ponere, canes aut retia venatoria habere; alioqui in potestate Dominorum sit bombardas, canes et retia hujusmodi auferre, et pro qualitate excessus, mandatum praevaricantes in decem marcis, Domino fundi applicandis, toties quoties punire, exceptis fossis pro luporum captura, quas, sine tamen cujusvis praesudicio, quilibet cum consensu Dominorum habere potest.

Simili modo nec Palatini; Capitanei, aut Nobiles, alter in alterius fundo, absque voluntate Domini fundi, venari, nec in sylvis feras domare aut cicurare debet, quod Klupffen vocant, sub amissione rerum, equorum et curruum.

Bombardis autem nemo omnino nec in propriis, nec in alienis sylvis sub praesudicio.

na centum Florenorum Hungaricalium, ANNO 1538. irremissibiliter solvendum, a modo utatur; cujus multae medietas Nobis, altera aerario publico Terrarum Prussiae proveniat.

Et item ut Palatini et Capitanei, quisque in suo Palatinatu et Capitaneatu, diligenter fines terrarum observent, ne praedones et grassatores ingrediendo et egrediendo impune grassentur.

Et praeterea, ne rustici cum bombardis, cuspidibus, lanceis, gladiis, aut similibus armis publice aut privatim incedant, eaque deferant, nisi ad venationem, aut publicam pacem tuendam, a Dominis et Potestatibus suis evocati fuerint: Scultetis etiam exceptis, quibus ob publicam functionem armatis esse liceat.

Ex quo etiam multorum querimoniis accepimus, quosdam Officialium nostrorum, praesertim Tucholienses, praetextu Mandati prohibitorii de invectione falsi peregrini in Poloniam innocentibus, antequam finibus Terrae appropinquent, salem adimere, quod, quia iniquum est, sub gravi indignatione nostra prohibemus, ne de caetero cuiquam adimatur, nisi ultra fines transgresso.

Nobiles praeterea Districtus Schlochoviensis instar rusticorum, ut ligna ad arcem ducant, aut alia servitia rusticalia faciant, cogi nolumus, sed antiquam consuetudinem servandam esse decernimus.

Cum etiam mercatores, et praesertim peregrini et exotici homines, in Nobilitatis ac Civitatum injuriam pelles, frumenta, humulum, ceram, linum, et alia mercium genera, in villis ac pagis clam et publice coemere, et negotiationes illicitas exercere soleant, auctoritate nostra Regia firmiter prohibemus, ne id de caetero fiat, statuentes, ut deinceps subditi Dominorum merces et res suas vendibiles in civitates juxta veterem consuetudinem ducant, et in foro publico venales exhibeant; legitima tamen Dominorum suorum, cum pellibus ferarum et bestiarum sylvestrium, ratione habita: alioqui emptoribus equos et currus, venditoribus autem res venditas a Praefectis nostris adimi et confiscari volumus.

Mandamus insuper, et ita omnino habere volumus, ut Palatini debitores decimarum aratralium, et quorumvis Ecclesiasticorum proventuum censuras contumaciter sustinentes, ad hujusmodi debitorum solutionem remediis opportunis compellant, ne Ecclesiastici proventibus suis fraudentur.

Ea itaque omnia et singula superius descripta, quae vel veterum privilegio-

ANNO 1538. rum rationem continent, firma & fixa, ut prius, vel noviter ad publicum commodum inventa, rata & perpetua esse volumus. Harum serie literarum, quibus & manum & sigillum nostrum apponere curavimus. Datum Cracoviæ feria quinta post festum Nativitatis Beatissimæ Virginis Mariæ proxima, Anno ejusdem partus millesimo, quingentesimo, trigesimo octavo, Regni vero nostri Anno trigesimo secundo.

SIGISMUNDUS Rex.

CCXII.

1539. *Instructio D. Stanislao Laski data, cum apud JOACHIMUM Brandenburgensem Ducem Nuntium ageret, in qua exponuntur causæ, cur Filio ejus Prussiæ feudum collatum non fuerit. Anno 1539. d. 12. Mart. Lib. Legat. sub Lit. P. fol. 2.*

Principio Sacræ Majestatis Regiæ verbis Illustrissimum Dominum Ducem plurimum salvere jubebit, faustaque illi omnia, & felicia precabitur tanquam ei, quem Sacra Majestas Regia Filii charissimi loco numeroq; habeat.

Excusabit postea quod Legato Ill. D. ejus Magnifico Domino Moltzan responsi nihil dederit certi & deliberati super postulatione feudi in Prussia. Nam cum Sacra Majestas Regia gravioribus aliis Regni negotiis esset occupata, non potuit ea de re ad Senatores & Consiliarios suos referre, nisi prius Regni rebus constitutis.

Cæterum, ut primum tempus nata est opportunum, ita, ut se facturam fuit pollicita, singulos Regni sui Senatores sententiam rogavit, ut quæ ea de re sentirent, dicerent, de qua Illustritatis ejus Legatus verba fecerat.

Ac omnes quidem uno ore, si quid esset uni alicui tribuendum, eum esse dicebant, Ill. Dominum Marchionem, ut ei præ cæteris tribui omnia oppoteret. Nam cum & Gener sit Sacræ Majestatis Regiæ, & Regni Vcinius, id quod in propinqua amicitia parte ponitur, fieri non potest, cui tantæ & tam arctæ necessitudinis causæ cum Sacra Majestate Regia, cumque Regno illius intercedunt, quin is necessario & Serenissimo Socero, & Regno ejus sit amicissimus. Propter hanc itaq; amicitiam, cum Ill. D. ejus non solum retinendam, verum etiam accessione aliqua locuplerandam, libenter omnes Regni Ordines postulationi Illustritatis ejus assensu fuissent, si absq; incommodo ali-

quo & detrimento Regni id facere licuisset. ANNO 1539. Nunc si admisissent in feudum Ducatus Prussiæ Nepotem ex Filia Sacræ Majestatis Regiæ, Illustrissimi Domini Marchionis Filium, tardius Ducatum illum Regni corpori adjunctum iri judicarent, se autem in Regni commoda jurasse, quibus omnia posteriora ducere necesse haberent, si fidem suam & Religionem salvam esse vellent.

Deinde vero meminisse se, quantum in eo negotii fuerit & difficultatis cum Ill. Dominus Prussiæ Dux inter Senatores & Consiliarios Regni se ponere, atque cum illis de summis rebus statuendi suffragium obtinere cupiebat: idq; tanto studio & contentione, vix ut ei resisti potuerit. Cum tamen Ducibus Masoviæ, qui & ipsi in fide erant Serenissimorum Poloniæ Regum, locus consultandi nunquam fuerit. Quod si casu aliquo eveniret, ut Ill. ejus Filius in feudum Prussiæ Ducatus reciperetur, tum vero metuebant ne illi, & potenti Principi, & tanta necessitudine Regno conjuncto negari non posset, quin, quod perficere alii non potuerant, suffragium ille in consilio Regni obtineret.

Non oblitum sunt etiam eorum, de quibus cum a Summo Pontifice, tum a Cæsarea Majestate post admissum feudum in Prussia graviter est cum Regia Majestate exoptulatum, neq; eos remittit ista sollicitudo, ut cum illis negotium sit assidue, contra communem Christiani nominis hostem bellandi, non cogantur aliquando a potentibus Prussiæ Principibus, ut sit, injuria laceffiti vires distrahere, & hoc Regnum, quod veluti propugnaculum est quoddam Christianarum Ditionum, in prædam infidelibus exponere.

Hæc atq; alia præterea nonnulla, quæ nil attinet in præsentia pluribus commemorari, attulerunt Senatores & Consiliarii Sacræ Majestatis Regiæ, quamobrem nequaquam esse concedendum votis Illustrissimi Domini Marchionis, cujus causam cum Sacra Majestas Regia quam maxime adjutam vellet, constanti tamen suorum voluntati cedere necesse ad præsens habuit. Ipsa certe pro eo amore, quo Illustrissimum Dominum Generum suum majori, quam credi queat, prosequitur, libenter omnia in gratiam ejus factura fuisset, si per Regni Ordines licitum fuisset.

Quod si aliquando major alia dabitur opportunitas in hac causa desiderio Ill. D. suæ satisfaciendi, nihil eorum prætermittet Sacra Majestas Regia, quæ ad Socerum vel Parentem potius indulgentissimum pertinebunt, & quid aliquando effecerit vel per Literas, vel per Nuntium illius D. Ill. reddet certiorem.

ANNO 1539. Illustrissimam Filiam nostram verbis nostris salutabit Orator, & illi fausta omnia & proluxa precabitur, simulq; postulabit, ut Nos de statu suo & quibusque successibus certiores faciat.

CCXIII.

1540. *Exemplar Epistolæ SIGISMUNDI I. Regis ad Abbates Prussicæ, in qua eos hortatur, ut partem proventuum ad promovenda literarum studia convertant.* Datum Vilnæ 8. Jul. 1540. *Ex Archivo Regni Lib. sub Lit. H. fol. 287.*

Venerabilis Devote Nobis Dilecte.

Quandoquidem ea nunc sunt tempora, ut refrixerit charitas, abundet multorum iniquitas, & perquam pauci reperiantur, qui, relicto sæculo, vitæ se tradere velint monasticæ, nihilominus Abbatiarum & Monasteriorum proventus factis sint uberes, cum pauci admodum in eis alantur, petiverunt a Nobis Consiliarii Terrarum nostrarum Prussicæ, ut cum Dominationem tuam, tum alios Abbates & Monasteriorum Præfectos in Terris nostris Prussicæ hortaremur, quo ex proventibus impertire aliquid velint ad ludum literarium instaurandum, bonasq; artes in Terris Prussicæ provehendas. Quæ cum æqua Nobis visa sit eorum petitio, neque aliam in rem honestiorem proventus Monasteriorum expendi possit, quam in literarum studia promovenda, hortamur Dominationem Tuam, ut quod erat impensura in alendos religiosos Fratres, si æque nunc multi essent, atq; fuerunt bonis illis temporibus, id convertat in excitanda & promovenda literarum studia juxta Consiliariorum nostrorum voluntatem, quam procul dubio literis suis Dominationi Tuæ declararunt factura pro gratia nostra. Datt. Vilnæ 8. Julii 1540.

Ad Mandatum Regiæ Majest. proprium.

CCXIV.

1541. *Literæ SIGISMUNDI I. Regis ad CAROLUM Imperatorem pro abrogando Decreto Proscriptionis in ALBERTUM Ducem Prussicæ lato.* Dat Vil. 22. Januar. 1541. *Lib. Legat. sub Lit. I. pag. 87.*

Serenissime &c.

Menses jam aliquot intercesserunt, cum Nos ad Majestatem Vestram scribe-

re meminimus, atq; ab ea magno studio contendere, ut proscriptionis Decretum contra Illustræm Dominum ALBERTUM Ducem Prussicæ, Marchionem Brandenburgensem, Nepotem nostrum charissimum latum induci vellet & antiquari, quod parum esset dignum ea conjunctione & amicitia, quæ vetus Nobis cum Majestate Vestra est constituta, multis etiam propinquitatis vinculis magis atq; magis colligata & corroborata, proscriptum esse eum, qui & in fide nostra est, & cum a Majestate Vestra minime alienus, tum Nobis arcta est necessitudine conjunctus.

Ad hæc ita Nobis tum Majestas Vestra responderat, sibi, nisi in Comitibus, eade re quidquam statuere integrum non esse, sed cum primum esset habitura Comitibus, curæ sibi petitionem nostram futuram. Cum itaq; certiores facti simus, hoc tempore Comitibus Ratisbonæ haberi, esse Majestati Vestrae in memoriam eam revocanda duximus, quæ illi superioribus mensibus de abrogando proscriptionis Decreto scripseramus. A qua majorem in modum petimus, ut petitionis illius nostræ, quod se facturam receperat, rationem hoc tempore habere velit, atque odiosum istud proscriptionis Decretum, a non suis Judicibus latum, circumduci jubeat, & rescindi. Quam enim jurisdictionem habet Judicium Camerae Majestatis Vestrae Imperialis in Vasallum nostrum, in eum, qui infidem nostram, Regnumque Poloniae concessit, in qua Majores ejus, antequam rebellassent, nonnulli semper fuerunt. De quo mirari quidem Nos satis non possumus, quod tantum sibi sumpserit, ut contra eos, qui nostri sunt, & non alterius cujusquam juris & potestatis, sententiam ferre non dubitaret. Ipsius Majestatis Vestrae judicium facimus, si quisquam moliri vellet aliquid contra eum, qui & Vasallus noster est, & Sororis nostræ Filius, num Nobis illi deesse liceret? aut non omnia Nos potius opportheret experiri pro Feudatarii Principis Officio, ut eum a vi cujusvis & impetu factum, rectum conservare possemus. Sed Nobis tamen nihil æque curæ fuit unquam, atque ut non modo retinere possemus constitutam Nobis cum Majestate Vestra necessitudinem, verum etiam majore indies cumulo augere. In quo nostro erga illam officio permansimus, neq; sumus ab eo unquam discessuri. Iterum atq; iterum Majestatem Vestram rogamus, ut quo Nos erga se animo esse videt, eundem erga Nos vicissim suum in hac petitione nostra declarat. Erit hoc æquitatis & justitiæ Majestatis

ANNO 1541. Vestrae, a non suis Judicibus latam sententiam rescindere, ac ad veterem inter Nos, & Majores utriusq; nostrum mutua conjunctionem non paenitendis accessionibus augendam & amplificandam plurimum pertinebit. Dat. Vilnae 22. Januarii Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo primo, Regni nostri 35.

CCXV.

Litterae ALBERTI Ducis Prussiae ad SIGISMUNDUM I. Poloniae Regem, in quibus de re monetaria praecipue, & de nonnullis aliis negotiis agitur. Datum Regiomonti Anno 1541. d. 7. Januar. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. J. fol. 70.

Serenissime Rex, Potentissime Monarcha, Princeps & Domine Clementissime.

Inprimis offero Regiae Vestrae Majestati omne obsequium ex sincero animi affectu. Serenissime Rex, Domine mihi Clementissime. Ex quo Regia Vestra Majestas a me suos missos per Legatos nuper postulavit, ut a moneta cudenda, exemplo Regiae Vestrae Majestatis, aliarumque Regalium Civitatum Prutenicae partis, incude vacantium, desisterem, & Regiae Vestrae Majestati ego semper ea in re cum omni submissione ac obedientia declarando, & sufficientes pro parte causas me impediens, justequeremorantes exponendo, in coronide supplicarem, ne Regia Vestra Majestas cum interdictionis Mandato monetae meae excusae properare velit, donec & ego cum fidelibus meis omnium Ordinum Ducatus Prussiae subditis celebratis Comitibus consultarem & deliberarem, quo pacto & ego ex accepta eorum conclusa sententia erga Regiam Vestram Majestatem me cum omni subjectione, quantum citra privilegiorum iacturam fieri possit, operari, & aequabili ratione suae Majestati me accommodare velim. Et licet Reg. Vestrae Majestati, perlubens antea promissionem hujusmodi implendo, subdite respondissem, nec non fidorum subditorum meorum omnium Provinciae Ordinum deliberationem & petitionem humillimam dudum significassem, negotia tamen interim emergentia remorata sunt, & haecenus contra vota etiam nostra utramque partem avocarunt. Quare subdita & amica mea petitio est: Regia Vestra Majestas nullam de tali responsionis protractione inclementiam suscipere ve-

lit: sed Regia potius gratia & pietate modo audire, meque una fidei meis cum subditis in nostro responso & humilibus petitionibus juxta confidentiam nostram clementer exaudire. ANNO 1541.

Non dubito, quin Regia Vestra Majestas recenti adhuc memoria teneat, nullam monetario in negotio difficultatem perpetua olim in confederatione intercessisse, quam ut ego ad tempus cessarem, donec Regia Vestra Majestas una cum Ordinibus Prutenicae Vestrae Majestatis partis de monetae valore, statu, conditione, grano & scissura perpetuo deinceps servanda convenirent, quemadmodum & hujusmodi concordia, auctoritate, mandatoque Regiae Vestrae Majestatis, & ambarum partium consensu, Marienburgi Anno vigesimo octavo post sesquimillesimum erecta & consummata fuerat. Super qua & hic illa jam usitata moneta apud utramque Partem excudi coepit, perpetuis futuris temporibus valitura & duratura. Auctoritate praeterea, mandato, Regiae Majestatis voluntate observata, nec non & communi totius Borussiae finali conclusione & concordia expensa, ego, ut obedientem Principem decebat, vetustam monetam incredibili damno cassabam, & penitus abolebam. Tenet & Regia Vestra Majestas procul dubio clementi simili memoria, quo pacto, quave conditione ego, una meis fidelibus harum Prutenicarum Provinciarum cum subditis Vestrae Majestati, laudabilique Poloniae Coronae cessimus, & Regiae ditioni ampliandae appositi simus. Quam ampla denique spes, perpetua per concordata & alia, mihi meisque subditis promissa, affulserit. Sic, ut principio praedicta per concordata Regiae clementiae decisione ad acceptam antea feudalem submissionem, ac per Regiae Vestrae Majestatis pleno mandato Legatos ad hoc destinatos multifaria mihi promissio est facta, quae & Regiis litteris, jure, liberalitate & Regia clementia fulcitis, est munita & consummata: Simul & ampliora a Regia Vestra Majestate laudabilique Corona beneficia semper mihi indubitate promitterem obventura, admonitus fueram, persuasissimumque haberem, me, ac meas illas universas, apud vetusta jure haereditario haecenus acquisita privilegia, immunitates, laudabiliaque hucusque retenta jura & consuetudines citra omnem molestiam & perturbationem permanfuras, ac illase Nobis perpetuo conservari, quae haecenus assecuti essemus gratis.

Contigit nihilominus super haec omnia, quod quidam mei Ducatus subditi, qui licet

ANNO licet contra quosdam cives Gedanenses **ANNO**
 1541. judiciali coram consueto ordinario no- 1541.
 stræ Curia Consistorio sententiam pro se
 acceperint, isti tamen contra Provinciæ
 hujus ac omnium meorum libertatem,
 jura, consuetudinem, & vetustas obser-
 vationes, a meis Antecessoribus ante ali-
 quot centum annos sanguine etiam par-
 tas, ac nuper una mecum ad laudabilem
 Poloniæ Coronam devolutas, nec non
 & recentiora prædicta contra privilegia
 ad Regiam Vestram Majestatem a Consi-
 storio nostro appellarunt, e qua re meis
 subditis importabilia damna fluxere, una
 cum totius causæ damnosa protelatione,
 cujus nec adhuc hodie exitus ullus appa-
 ret. Accedit & his non minor molestia,
 quod dum nonnulli meorum subditorum
 interim eos cives prædictos, qui appel-
 lationem minus juste interposuerant, Dan-
 tisci in jus vocarant, & hoc aliis emer-
 gentibus de causis, nihil est æquius, ta-
 men justitia est ipsis denegata, appella-
 tionem tantummodo prætexentes: Sicq;
 ob unam causam, eam scilicet, pro qua
 appellatio intercessit, omnes aliæ etiam
 minime huic appendentes suspenduntur,
 ac contra omne jus æqui & boni meis
 subditis justitia denegatur, in perpetuam
 inopiam nonnullosex meis una cum uxori-
 bus & liberis redactos.

Regia præterea Vestra Majestas non-
 nullas ad me literas per Nobilem mihi spe-
 cialiter dilectum Achatium Czema desti-
 naverat. Quarum primæ ea indicarunt,
 quæ Regiæ Vestræ Majestatis Consilarii
 & Legati Regiæ partis Borussiae e celebra-
 tis nuper in Graudentz Comitibus signi-
 ficarunt. Quod scilicet Regiæ Vestræ Ma-
 jestatis Civitates, Mandato Regio paren-
 do, a moneta cudenda desistere velint.
 Sed quia id a me non similiter præstare-
 tur, magnum Provinciæ detrimentum se-
 queretur, ideoque & Regiæ Vestræ Ma-
 jestati supplicarunt, ut, quocumque tan-
 dem modo fieri posset, & me quoque
 inducere conaretur, quo cudendæ mone-
 tæ opera tandem resignarem. Quapropter
 clementer me admonendo, & a me summo-
 pere requirendo, postulavit, ut ea, quæ fa-
 cere deliberassem, mox aperirem, ac fi-
 naliter a moneta cudenda cessarem, quem-
 admodum & Regiæ Vestræ Majestatis scri-
 pra latius in se continuere. Super quo
 Regiæ Vestræ Majestati omni submissione
 præmissa obedienter & amice significare
 volui, præcipue cum Regia Vestra Ma-
 jestas prædictis suæ Majestatis literis simul
 indicaverit, se sollicitam esse, ne respon-
 sionem de negotio monetario ita protra-
 herem, quo Regiæ Vestræ Majestatis Re-
 gis & Provinciis haud parva jactura im-

TOM. IV.

minere possit, ex eo potissimum suspicio-
 nem colligens, quod priori responso Re-
 giæ Vestræ Majestatis Legatis dato, non
 expresserim, quo tempore Comitibus cum
 meis fidelibus subditis instituere velim.
 Quod ego tamen haud secus fecerim,
 quum Regiæ Majestati Vestræ prædicto
 meo responso simul indicaverim, licet
 fortasse non tam expresse, ut ipsa velit,
 quod conventionem subditorum fidelium
 meorum omnium Ordinum quamprimum
 procurare instituerim, quemadmodum
 etiam jam factum est. In qua super hæc
 causa non ad me tantum, sed & ad totam
 Provinciæ et omnes subditos spectans
 consultaretur, ac tandem Regiæ Vestræ
 Majestati tale responsum, quale & his li-
 teris intelliget, appendere non negligere-
 rem. Ex quo autem Regiæ Vestræ Ma-
 jestati subditi Prutenicæ partis Civitates
 interim conqueruntur, omnes moneta-
 rios ad me divertere, quorum opere im-
 possibile esset apud me unum tantum ex-
 cusum iri, quantum Civitates universæ
 ante cessationem cudissent. Haud inficias
 eo, nonnullos eorum monetariorum ad
 me concessisse, a me quoque susceptos ali-
 quos & e diverso aliis ablegatis, quem-
 admodum & operis ratio exigit, & simi-
 li in negotio fieri consuetum est. Ne
 autem coram Regia Vestra Majest. quen-
 quam suam ob delationem de me factam
 culpæ cogere, quod certe, quantum
 possibile fuerit, officiose cavere vellem,
 ferre possem, oprabileque mihi esset, si
 Regia Vestra Majestas exactius ad inqui-
 rendum mandaret; An omnes moneta-
 rios? Quos & quales? Civitatibus an-
 tea servientes susceperim, tunc certe ex-
 perientia ipsa de me pronuntiaret, an ju-
 ste Regia Vestra coram Majestate, tan-
 quam Domino meo, prædicta tali dela-
 tione sim gravatus, nec ne, & an possi-
 bile sit communem Patriæ jacturam ex
 eo facto colligere. Quare spero Regiam
 Vestram Majestatem ex his, quæ non
 contra suam Majestatem, sed in summam
 meam, & meorum subditorum ac Pro-
 vinciarum commoditatem a me instituun-
 tur, haud ad ullam inclementiam com-
 moturam. Neque Vestræ Majestati sin-
 cere & cum veritate indicare possum,
 nullam monetæ superfuitatem hoc meo
 in Ducatu esse, nec ego hætenus tantum
 excussi, quantum Provincia requirit, nec
 hoc possibile est, si Regia Vestra Maje-
 stas una cum Civitatibus Prussiae, quæ
 monetario privilegio sunt donatæ, vaca-
 verit, quod ego solus hujusmodi tam va-
 stæ negotiationis oneri sufficerem un-
 quam. Cumque igitur prædicta duo pri-
 vilegia & immunitates, monetaria scilicet

Hhh h

666

ANN^O 1541. cet officinæ instituendæ potestas, & a meo foro non appellandi autoritas, hujus Ducatus Prussiæ supremæ fere & præcipuæ libertatis gratiæ & beneficia habentur, quæ & una cum Ducatu ad laudabilem Poloniæ Coronam defluerunt, non ut ea auferret, sed confirmaret potius manuteneretque, & amplioribus dotibus decoraret, quod certæ nuper in perpetuæ pacis, & mutuæ confederationis confirmatione, feudalisque possessionis felici auspicio & verbis & literis irrevocabiliter fuerat compromissum. Nos scilicet omnes, apud universa & singula hujus Terræ privilegia, immunitates, & laudabiles hactenus observatas consuetudines, quietos permittere & manutenerere.

Quare Regiam Vestram Majestatem, una meis cum subditis dilectis & fidelibus supplices petimus, & humiliter supplicamus, Regia Vestra Majestas me una subiecto cum populo ita commendatum habere velit, quo prædicta ac alia omnia Nobis concessa semel privilegia & immunitates, juxta Regiæ clementiæ liberalem sæpe Nobis factam promissionem, de qua nunquam dubitavimus, Nobis salva & infracta perpetuo persistant, ac Regia auctoritate nos omnes apud illa tueri, manutenerere, & cunctos contra adversarios defendere ut suos subditos dignetur, quo prædicta invalida appellatio cassetur, subleveturque, ac meis subditis tam in causa appellata, quam omnibus aliis, contra Ketingh vel alios cives Dantiscanos justitia requisita administratur. Haec a Regia Vestra Majestate impetranda amice, subdite, & summis conatibus promovenda, ego una fidelibus ac dilectis meis cum subditis fluxis nec rebus, corporibus, nec sanguini parcemus, sed cum his omnibus Regiæ Vestrae Majestatis votis parati stamus.

Ex alteris Sacrae Majestatis Vestrae literis intellexi, eidem indicatum esse, me quosdam Sacrae Majestatis Vestrae Regiæ Cives Elbingenses tanquam meos ex mea ditione eo profectos ex pacto repetivisse, praeterea ad Sacram Majestatem Vestram Regiam multorum querimoniis perferri, non sine gravi ejusdem Regni & Civitatum Prussiae incommodo, quo minus libera sit per portum Balga navigatio, per me impediri: Quare postulat, ut nominatos Cives in Civitate Elbingensi quiete commorari permittam, & ut libere unicuique per portum illum navigandi potestatem faciam.

Ad quae omnia Sacrae Regiæ Majestatis Vestrae haec humiliter subditeque respondeo, me multum mirari, variaque cogi-

ANN^O 1541. tare, quod Elbingenses apud S. Majestatis Regiam propter meos homines, quos valore contractuum omni jure repetere possum, conquesti sint, non ego illis quidquam mei consilii detexi, vel ad illorum petitionem denegavi, sed ex eorum relatione & declaratione causam hanc penitus cognoscere volui, quapropter mihi de illis persuasissimè, eos S. Majestatem Vestram Regiam jam in laudatissima senectute, atque adversa valetudine, & multis aliis gravioribus negotiis cumulatum occupatam, istiusmodi adversis indicatis non molestare & gravare, S. Majestas Vestra Regia sibi hoc de me polliceatur, quod in meis responsionibus ac declarationibus propter hanc omnesque reliquas causas me talem, auxilio divino, sum exhibiturus, qualem S. Majestas Vestra Regia facile clementerque probabit. Elbingensibus etiam id demandet atque injungat, ne quid contra contractus (quod & me diligenter curaturum recipio) faciant, S. etiam Majestatem Vestram Regiam posthac istiusmodi odiosis causis pergravare, atque me eidem amplius deferre desinant. Omnibus namque modis aequum est, ut qui una in parte contractuum commodum sentire velit, in altera onus quoque eorundem sentiat.

Quod vero navigationem per portum meum Balga attinet, in eo, ut in reliquis, me unicuique debito modo secundum contractus exhibere pollicitus sum. Nam quo major navigatio est, eo majores mihi accedunt fructus, propter maris vectigal. Quandoquidem vero olim, ac anteaquam ego in has Terras Prussiae veni, interdum, tempore necessitatis ac caritatis, navigatio frumenti concessa non sit, prohibui & ego praesenti hac in meo Ducatu caritate istam navigationem tam meis subditis, quam etiam reliquis per meum portum, meo damno & diminutione vectigalis, in nullius privilegiorum aut libertatum praejudicium: sed potius ac solummodo propter commune Reipublicae commodum. Cum vero Elbingenses & reliqui se isto interdicto gravari questi sint, liberamque navigationem petierint, illorum petitioni in singularem Sac. Majestatis Vestrae Regiæ honorem, illisque ad gratiam acquievi, haud respiciens, quod quam plurimum frumenti hinc ex nostro Ducatu vehatur. Quapropter mei apud S. Majestatem Vestram Regiam in istis, uti in aliis, merito rationem habere parcereque debuissent. Neque ego in his, & aliis etiam, uti supra recensui, contra contractus quidquam facere vel cogito, vel molior.

ANNO 1541. Ex tanta autem in meo Ducatu propter coëmptionem frumentorum caritate, ego navigationem meis si prohibere, aliis vero liberam concedere deberem, Sacra Majestas Vestra Regia, tanquam Rex sapientissimus, facile colligere poterit, quomodo hoc subditis meis probaretur, vel quid mali inde tandem eveniret. Quapropter humiliter summoque studio oro, S. Majestas Vestra Regia non alio consilio hoc a me factum existimare dignetur, quam ut utriusque Partis subditis & communi miseriae prospicerem atque consulere. Sin autem S. Majestati Vestr. Regiae hoc in loco navigandi libera potestas omnibus videtur, idque S. Majestati V. Regiae placuerit, in singularem ejusdem honorem (salvis tamen contractibus, meis privilegiis, veteribusque laudatissimis inductis consuetudinibus, habitaque Reipublicae utilitatis ratione, videlicet ne propter defectum annonae, reliquorumque ad vitam necessariorum, quid detrimenti capiat) mihi persuaderi patiar.

E tertio R. V. Majestatis scripto certas Nobilitatis Masoviae querimonias accipi, quibus me iterum accusant de non restitutis profugis eorum colonis. Juris dispendium in denegata justitia mihi impingentes. Secundo referre eos scribit Regia Vestra Majestas, quum ex Terris Masoviae annona & reliqui commeatu in Borussia uberrime vehantur, vicissim tamen ipsis hinc evehi eadem non licere, sed liberam rerum commutationem ipsis prohiberi, & per Nos rescindi, eaque contra vicinitatis & bonae conjunctionis jura committi: Quare Regia Vestra Majestas clementer me admonet, ne ea deinceps inhibeam, simul et curem, quo profugi eorum sine difficultate ipsis restituantur, nequaquam ultra aequitatis rationem eos detinendo, quemadmodum & Regiae Vestrae Majestatis literae copiosius ea perstringunt.

Super quae Regiae Vestrae Majestati pro certa & vera instructione obedientissime significare volo. Quod mox accepto priori Regiae Vestrae Majestatis hac de re Mandato, omnibus & singulis meis Officialibus & subditis praecepi, quo Regiae Vestrae Majest. subditos Nobilitati profugos colonos, quos jure requirerent, vigore publicae confederationis libere dimitterent. Nec ulla haëtenus ad me de non servato meo praecepto rediit quaestio, quare nec secus scire potui, quam debita obedientia praestitum fuerit, quod mandaveram. Si vero adhuc alibi profugus contra jura & aequitatem detinea-

ANNO 1541. tur, de quo certificatus fuero, eam operam adhibebo, ne diutius contra jura detineatur, sed huic, cui debetur, citra dispendium restituatur, meique inobedientiae debitas poenas experiantur. Quantum autem spectat ad annonae mutuum ex Masovia in meum Ducatum, & e regione transportationem, haud ullius recordor a me factae inhibitionis, (licet non dissimile & mei a vicinis sint experti) si fortasse inevitabilis domorum mearum provisio necessaria alicubi pro temporis ratione id postulasset, quod tamen generalis inhibitionis speciem nunquam assumpsit. Compertum autem habetur, experientia ipsa indies veritatem testante, quod non a Masovia tantum, sed & quam plures aliarum Regiae Vestrae Majestatis Provinciarum subditi agminatim Ducatum meum frequentant, pro usuque & necessitate eorum omnigenarum vendibilium rerum copiam hinc evehentes, quemadmodum & his diebus paucis cum aliquibus & tritici & filiginis lastis factum scimus, reportantes etiam & alias e diverso quidem merces, sed & hoc parcius, quam conveniens ipsa vicissitudo postularet. Ex quo autem me sciente nulla talis inhibitio est facta, qualis a Nobilitate delata est, excepta temporaria illa, quam supra exposuimus, multo certe justius Regiae Vestrae Majestati plurimarum rerum aliarum occupatissimae debita cum reverentia pepercissent, & minime hujusmodi factis delationibus Regiam clementiam inquietassent, sed mihi potius prius indicassent, si quid eos torfisset, quo necessario subordinata fuisset inquisitio, an etiam juste conquerentur, nec ne. Quod certe ab ipsis factum neutiquam recordor: Si quis vero certo & deprehenso facto probare poterit, contra veterem laudabilem consuetudinem, observationes vicinitatis, ac confederationes publicae pacis, negotiationis sibi viam praeclusam esse, sub praetextuque mei mandati ultra vel citra comeatum transportare vetitum unquam fuisse, lubens volo me in eo casu ea aequabilitate accommodare, ut nullus justam de me erga Regiam Vestram Majestatem quaestionem movere possit. Haec Sacrae Regiae Majestati Vestrae, Domino meo clementissimo (quem nunc Deo Optimo Maximo commendo) humiliter ad ejusdem literas, maxima veritatis habita ratione, respondere volui: humiliter debiteque orans, Sacra Majestas Vestra Regia hanc meam responsionem boni ac clementer consulere, illique plenam fidem adhibere, ac se mihi in omnibus (ut spero, semperque expertus sum antea)

ANNO 1541. tea) clementissimum exhibere dignetur.
Datum e Regio monte septima Januarii
Anno Domini millesimo quingentesimo
quadragesimo primo.

*Ejusdem Sacrae Majestatis
Regiae Vestrae*

Subditus Princeps

ALBERTUS *Dei Gr.*
Marchio Branden-
burgensis.

CCXVI.

1542. *Literæ SIGISMUNDI I. ad FERDINAN-*
DUM Romanorum Regem, quibus
eum monet, ne aliquid sibi juris
in Civitates Prussiae usurpare
velit, Dat. Vil. 18. Januar. 1542.
Libr. Legat. sub Lit. J. fol. 180.

Serenissime &c.

Cum hunc ad Majestatem Vestram
Nuntium nostrum mitteremus, ad-
monendum eum duximus, de iis contro-
versis, quæ in Conventu Vschovenfi per
communes utriusq; nostrum Commissa-
rios disceptari cceptæ sunt, sed nondum
ad finem perductæ. Pertinebit hoc ad
mutuam nostram amicitiam augendam &
amplificandam; si data fuerit opera a Ma-
jestate Vestra, ut tandem aliquando cce-
ptæ inter utriusq; nostrum subditos con-
troversia terminari queant. Praeterea
miserunt ad Nos cives & subditi nostri
Gedanenses Majestatis Vestrae binas Li-
teras, quarum unis admonet eos, ut ju-
xta ea, quæ decreta sunt in Comitibus Ra-
tisponensibus, subsidia mittant in Hun-
gariam contra Turcas: alteris ut Nun-
tios suos ad Comitibus Spirae edicta mittant,
mandat. Ita Nobis persuademus de Ma-
jestate Vestra, quo animo inter Nos su-
mus, quaq; mutua sumus invicem ne-
cessitudine conjuncti, eam nunquam ali-
quid sibi in eos Jurisdictionis usurpare
velle, quos nostro & nullius alterius im-
perio subesse scit, sed errore Cancellariae
fieri putamus, ut hoc genus literæ præ-
ter decorum ad nostros homines scriban-
tur. Quare Majestatem Vestram roga-
mus, providere velit, ne similis error de-
inceps accidat, atq; ut inter nostros, &
eos, qui Germaniae Regno parent, subdi-
tos, discrimen habeatur, erit hoc mutua
nostra necessitudine dignum. Vilnae de-
cima octava Januarii Anno Domini mil-
lesimo quingentesimo quadragesimo se-
cundo.

CCXVII.

ANNO
1542.

Statutum SIGISMUNDI I. Regis, quo
praecipitur, tres ad summum ju-
dicarias instantias in Civitati-
bis Prussiae observari debere.
Dat. Cracoviae 21. Septembris
An. 1542. *Ex Arch. Regni Lib.*
48. Lit. ZZ. N. 49. fol. 280.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Polo-
niae &c. Universis & singulis, in
quorum manus hae nostrae literae perve-
nerint, planum testatumq; facimus, quod
cum a Consiliariis & a reliquis Ordinibus
Terrarum nostrarum Prussiae una omni-
um voce fuisset Nobis supplicatum, ut
tres tantum non quatuor esse vellemus ju-
diciarum instantias, ita, ut a secunda in-
stantia recta ad Nos, non autem ad Con-
siliarios Terrarum nostrarum Prussiae fie-
ret appellatio; Nos tantum esse ea in re
omnium Ordinum consensum videntes,
atque illud una considerantes, quod &
juris ordini magis congruit, & cum ipsis
litigantibus, tum Consiliariis Terrarum
nostrarum Prussiae minus onerosum futu-
rum, quorum illi sumptu inuili, hi ve-
ro supervacaneo labore & molestia libe-
rabuntur, si tres tantum judiciarum in-
stantiae observentur, judicia civitatum
& oppidorum nostrorum Prussiae in
hunc ordinem redigenda putavimus, ita,
ut praesentibus redigimus: Majoribus in
civitatibus Terrarum nostrarum Prussiae
apud judicium Scabinorum primam esse
volumus instantiam, a quo ad Senatum,
a Senatu recta ad Tribunal nostrum Re-
gium appellationem fieri: In minoribus
vero civitatibus, prima ut sit instantia apud
judicium civile, a quo, si litis aestimatio
non excedat praecium aut valorem quin-
quaginta marcarum Prutenicalium levis
monetae, possit fieri appellatio ad Capi-
taneos & Praefectos locorum, & ibi fiat
secunda instantia, a quibus, cui visum
erit, liceat appellare ad Tribunal no-
strum Regium. Ubi vero valorem quin-
quaginta marcarum excefferit, fiat ap-
pellatio a judicio civili ad Consiliarios Ter-
rarum nostrarum Prussiae, ut apud eos,
tunc secunda sit instantia, a quibus recta
ad Regium Tribunal nostrum appelletur.
Quod autem attinet ad Judicia Terrestria,
maneat & servetur per omnia, ut est in
Constitutionibus expressum. Hunc Nos
appellationum ordinem inviolate ab om-
nibus in majoribus & minoribus Civi-
tatibus Terrarum nostrarum Prussiae vo-
lumus & mandamus, tertiam instantiam
apud Nos, & non alibi esse debere præ-
sentibus decernentes. Harum testimonio
litte-

ANNO 1542. litterarum, quibus sigillum nostrum est appensum. Datum Cracoviae Feria quarta in Vigilia S. Matthæi Apostoli & Evangelistæ, Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo secundo. Regni vero nostri anno trigesimo sexto.

SAMUEL *Episcopus Potocensis & Regni Poloniæ Vicecancellarius.*

CCXVIII.

Formula Gubernationis Ducatus Prussicæ ab ALBERTO Seniore concepta. A. D. 1542. Ex Arch. Reg. Lib. Leg. Lit. W. fol. 320.

Cum & Dei Mandato, & Paterna erga nostros subditos, quorum Nobis fides & integritas multis nominibus perspecta est, sollicitudine teneamur, & simul ad animum revocemus, quantum commodi, quantumve emolumenti, bonæ & salutares gubernationes ab ipsis Principibus florente Republica pie & feliciter institutæ & conservatæ, in quibus unicuique tam pauperi quam divitijs & sacrosancta justitia sine respectu personarum in rebus suis oppressis ea ratione administratur, ne quis de iniquitate merito conqueri possit, in quibusq; unicuiq; suum pacifice & quiete tenere & possidere liceat, Rebus publicis afferant. Facile dijudicare possumus, maiori illud cum utilitate, fructu & commodo conjunctum futurum, si in vita cujusvis Principis Summam Gubernationis tenentis, ejusmodi gubernatio inchoetur, & ita ad Haeredes, Successores, & Posteris suos pie, honeste, & integre transmittatur, ne deinceps nulla mutatione vel reformatione opus sit. Cum omnis mutatio periculosa, & cum exitio & incommodo Reipublicæ conjuncta sit, ideoque, quantum fieri possit, summopere cavenda.

His & aliis rationibus adducti operæ pretium duximus, non tantum in hoc, sicut in superioribus articulis, diligenter providere, quomodo Gubernatio, & nostro tempore pie, recte, honeste & feliciter institui & ad Haeredes & Successores & posteris transmitti possit & debeat, verum etiam universum Ducatum nostrum ejusmodi gubernandi ratione, cujus superius facta est mentio, & nunc sequetur, secundum quam iste Ducatus perpetuis temporibus rite & feliciter administraretur & gubernetur, ornare & augere.

Cum igitur consilio Generosorum, Nobilium & Praestantium præcipuorum Consiliariorum, Curiae Magistri, Burggravii, Cancellarii & Marschalci hanc

TOM. IV.

Rempublicam nostram, Dei beneficio in ANNO hunc usq; diem administraverimus, & 1542. adhuc administremus, humilibus precibus subditorum nostrorum (cum et jure Nobis illud incumbat, et alias facturi eramus) facile permoti, his quatuor Consiliariis primariis, qui omnes indigenæ Ducatus hujus Nationis Germanicæ ex Baronum vel Nobilium Prosapia oriundi sunt, sex vel octo, bonæ, piæ, honestæ et integræ famæ et vitæ Viros ex subditis nostris, vel in defectu eorundem alios Aulae et Curiae Consiliarios adjungimus et constituimus. Ex quorum numero duo ad minimum juris et aliarum rerum periti sint, quorum opera in dicendis causis judicialibus aliisq; gravibus negotiis tam Magistratum ipsum, quam alios concernentibus, atq; etiam in Legationibus pro nostra et Ducatus nostris ratione, sicuti et caeteris, uti queamus.

Deinde Praefecturas Brandeburgensem, Schovicensem, Wischavientem, et Tapiavicentem his tantum conferri volumus, qui prae aliis Nobis consulere et servire queant, ut eo citius, quando in judicialibus vel aliis causis opera ipsorum indigeamus, hic præsto sint, quorum etiam consilio universam Gubernationem nostram, pro rerum nostrarum ratione, constitueremus.

Si vero Nos extra fines Ducatus nostri proficisci peregre contingat, prænominati Consilarii nostri, Curiae Magister, Burggravius, Cancellarius, et Marschalcus, aut si aliqui horum Nobiscum fuerint, & Nos alios in ipsorum locum substituerimus, hic Regiomonti residebunt, donec vel Nos redierimus, vel, quod absit, Nobis forte decedentibus, proximus Successor advenerit, nostram dilectissimam Conjugem, nostrum Principem Juniorem, suæ Illustr. constituram propter nuptias donationem, una cum pertinentiis, simul etiam universam Gubernationem & totum Ducatum sibi commendatissima, & eorum summam rationem habeant. Ea tamen conditione, ut si omnes præsentis sint, neque vel adversa valetudine, vel aliis justis & legitimis causis impediatur, unanimiter de rebus propositis consultant & decernant. In nostris autem & Ducatus nostri negotiis, quatuor istos Capitaneos memoratorum nostrorum castrorum, & ex Senatu trium Civitatum Regiomontanarum tres, qui speciali devinciantur juramento, pro negotiorum ratione omnes, vel aliquos adhibeant, qui etiam operam suam neutiquam denegare debent. Atq; hæc omnia supramemorata in nostrum, Conjugis nostræ, Filii nostri, & totius Ducatus

ANNO 1542. tus commodum & emolumentum ita pro- videant & peragant, sicut vigore juramenti præstiti Deo, Nobis, Illustri Conjugi nostrae, Filio, & toti Ducatui, satisfactum iri, tanquam probi & fideles Consilarii existimaverint.

Si etiam causarum ratio postulare videatur, hi undecim, quibus præcipuum Gubernationis onus injunctum est, cæteros Aulae, & Curiae Consilarios, qui quotidie Regiomonti præsentem esse debent, convocent, illorum judicia, consilia, sententias & vota sciscitentur, audiant, & quod Nobis, Haeredibus & Successoribus nostris utilissimum fuerit, in nomine Dei sequantur, decernant & statuatur, quem ut horum consiliorum Moderator & Rector esse velit, ardentibus votis precamur.

Cum autem in contingentibus causis quilibet ex conscientia sua sententiam dicere debeat, fieri potest saepius, ut opiniones invicem discrepent. Ad præcidendas igitur omnium incommoditatum, quae hinc oriri possint, occasiones, sancimus, ut quilibet peculiari & libero suo voto gaudeat, & majoris partis opinionem & sententiam Consilarii isti sequantur.

Successor proximus, ad quem Ducatum istum, istiusque Gubernationem quovis tempore devolvi contingat, praesens hunc Ducatum nostrum administrare (sicuti & Nos hoc omni tempore fecimus) debet. Constituimus etiam, suademus ut & petimus, ejusmodi Gubernationis formæ, quemadmodum a Nobis bono consilio concepta & constituta est, ita etiam ab ipso, quamdiu Gubernationem tenebit, pie & inviolate conservetur.

Ut autem onus hoc Consilariis istis eo sit tolerabilius, neque tam temere recusandi illud causam habeant, volumus, ut ipsi de redditibus et proventibus Ducatus nostri honeste, et quidem ea ratione, quemadmodum in Testamento nostro disponetur, sustententur et foveantur, ut eo melius operas suas Magistratui et Ducatui præstent, et laborum suorum molestiarumque, nec non neglectæ rei familiaris suæ compensationem accipiant. Si etiam vel in nostris, vel Ducatus nostri negotiis ablegentur, et præter culpam, spem, et opinionem intercipientur, pretium redemptionis, et cæteræ impensæ in eam rem factæ ex nostris et Ducatus nostri redditibus exsolvantur.

Certo autem Nobis pollicemur (atque etiam ut faciant, Consilariis prænominatis hac nostra Constitutione serio injungimus) ipsos nihil in se, quod quidem in ipsorum fide et diligentia positum fue-

rit, desiderari passuros, et quidem Nobis, Illustri Conjugi nostrae, Filio et toti Ducatui, cæterisque omnibus suæ subjectionis, observantiae, et honestatis studia ita esse comprobaturos, ut Deo, Nobis, Illustritati ipsorum, et universo Ducatui, salvam conscientiam fidemque inviolatam testentur, subditi in officio et debita propensione erga Magistratum retineantur, et ipsi quoque gloriam cum nominis sui celebritate conjunctam inferant.

Rem œconomicam Regiomontanam quatuor istis Consilariis, Curiae Magistro, Burgravio, Cancellario et Marschalco diligenter et fideliter administrandam commitemus. In qua quidem, ut supra commemoratum est, unanimiter decernant & statuatur.

Similiter Præfecti universorum nostrorum Castrorum his quatuor Consilariis, adjunctis Quæstoribus, rationes reddituum, proventuum, & emolumentorum Ducatus nostri annuatim deponent, ita ut ordo Camerae observetur, & non transiliatur. Imprimis autem in id erunt intenti, ut omnia ordine et legitime in re œconomica et architectonica provideantur, et ut in illis nostri, Haeredum, Successorum, et Ducatus nostri, sicuti jurandi religio hoc ipsis dicat, præcipua habeatur ratio. Redditis etiam rationibus, testimoniales literas, quas vulgo quietantias vocant, tradant.

Cum autem omnes morti obnoxii simus, & nihil tam Nobis certi, quam mors, expectandum veniat, si forte horum Consiliorum unum vel plures obire contigerit, permittimus, ut cæteri superstites ex quatuor istis memoratorum Castrorum Præfectis, quibus res & negotia Ducatus hujus præ cæteris cognita & perspecta sunt in defuncti locum substituent. Si autem in illorum numero nullus ejus eruditionis & scientiæ reperiatur, cui Cancellarii munus recte committi possit, tunc alium probatae scientiæ, & integræ vitæ inquirant & adhibeant. Eorumque in locum qui ex istis Præfecturis ad Gubernacula Ducatus adsciti sunt, alios honestos et candidos Viros Barones vel Nobiles, quos ex juramenti sui religione idoneos judicaverint, sufficient. Præterea a Castrorum Præfectis et subditis Ducatus, nomine Magistratus et totius Ducatus, donec legitimus Successor adveniat, consuetum juramentum et homagium annuum ab iis, qui vel ex provincialibus, vel civibus hoc nondum præstiterunt, exigant, Capitaneos et cæteros Officiales, si quoquo modo in culpa reperiuntur, removeant, juramenta remittant, cautiones

ANNO 1542. syngrapharias, stipendiarias, et cujuscunque generis Rescripta dent et concedant, cumque secundum mores et Constitutiones hujus Ducatus ipsis officium, unicuique jus et justitiam sine mora et molesta aliqua dilatione administrandi incumbat, sententias ferant, et easdem una cum iis, quæ supra commemorata sunt, sub sigillo consueto promulgent et extradant. Cui autem ex istis memoratis Præfectis per ejusmodi electionem officium committetur, hic illud certo sibi stipendio constituto detrectare non debet. Quilibet etiam Officialium nostrorum summam adhibebit diligentiam et curam, ut non tantum in re œconomica omnia legitime administrantur, provideantur, et augeantur, verum etiam ne hypothecæ et bona alia, quæ ex gratia ea lege possessoribus concessa sunt, ut ad Nos vel Hæredes nostros certis quibusdam conditionibus revertantur, deteriores. Inprimis autem id operam dabunt, ut religio salva et incorrupta conservetur, ministrique ipsius justo tempore stipendia sua accipiant, et incolis et subditis Ducatus hujus, cujuscunque sint conditionis, ad sollicitationem ipsorum sacrosancta justitia in grave ipsorum dispendium non protrahatur.

Quam ad rem rite peragendam quilibet Capitaneus duos suæ Diœceseos incolas inter caeteros peritiores & magis idoneos & pios adhibeat, eorumque consiliis & judiciis in causis occurrentibus utatur; si qui autem erunt, qui huic Constitutioni nostræ morem non gesserint, illi statim, sint qualescunque velint, officiis removebuntur, vel graviori etiam pœnæ subjacebunt. Si autem forsitan ea ratione & modo per ipsum res & causæ componi & decidi non poterunt, tunc, & non prius, ad competens & legitimum Judicium eas remittet, ubi jus partibus minime defuturum erit.

Cum autem in Gubernationibus sæpius ejusmodi occurrant negotia, ut rebus ita postulantibus, vel speciales vel generales Conventus conscribi necesse sit, plenam potestatem prænominatis Consiliariis nostris tribuimus, pro negotiorum ratione vel paucos, vel plures, vel etiam Generalem Conventum, quamdiu Gubernio præsunt, conscribendi, & subditos omnium Ordinum convocandi. Omnibus igitur subditis nostris, Prælati, Baronibus, Nobilibus, Civitatibus & Universitatibus Ducatus nostri serio mandamus, ut cujuscunque sint conditionis, quandocunque vocati fuerint, dicto audientes non secus, ac si ab ipso Duce vocati essent, in Conventibus Gen. vel alias compareant, et quod ex Magi-

stratus, totiusque Ducatus re, utilitate ANNO 1542. & commodo futurum sit, considerent & statuunt, eidemque, quod ita statutum erit, morem gerant, sicuti omnes nostri subditi, in Comitiis Generalibus Anni 1540. fideliter & sponte se hoc præstituros Nobis promiserunt.

Cum vero ut propugnaculorum finitiorum, quorum quaedam de consilio subditorum nostrorum extracta sunt, quaedam vero in imperfecto consistunt opere, ratio habeatur, nostra et Ducatus nostri multum interest, certi quidam fideles & periti homines, præcipue iis, quæ in finibus et portibus, ut Mimmellium et alia sunt sita, præficiantur, ne temeritate vel negligentia detrimenti aliquid capiant, quod tandem tam ad Magistratum ipsum, quam totum Ducatum redundaturum sit.

Quando vero in aliis Terris, Regnis & Ducatibus reperitur, quod certæ quædam ædes, custodiendis & conservandis privilegiis, libertatibus ipsius Terræ & omnium incolarum destinari soleant, & Nos etiam in Conventibus Generalibus subditi nostri de certis quibusdam actibus, in quibus ipsorum privilegia, et res aliæ, quæ ipsis charæ sunt, conservari et custodiri possint, destinandis aliquoties sollicitaverint, petitioni ipsorum facile pro nostra in ipsos benevolentia locum dedimus. Concedimus igitur pro Nobis, Hæredibus et Successoribus nostris ipsis eum in usum Arcem Tapiaviensem, vel etiam Brandeburgensem, aut aliam quancunque ex ipsorum placito. Cui quidem Arci, quam Ducatus ita elegerit, talis præficietur Capitaneus quovis tempore, qui non minorem privilegiorum Ducatus, vel etiam singulorum incolarum ibidem reconditorum, quam nostrarum, vel etiam suarum ipsius rerum curam gerat, atque etiam ex proventibus Ducatus nostri Arx illa ita munietur, ne clandestinæ et inopinatæ machinationes tam facile periculi aliquid inferre queant, Deo porro unico et fortissimo Protectori summam protectionem committentes.

Volumus etiam, ut constituti Gubernatores, (qui in absentia nostra Vicegerentes, post obitum vero nostrum, donec Successores nostri conjunctum jus habentes advenerint, constitutos Gubernatores sese inscribere debent) atque Ducatus ipse in quemcunque casum proprio et peculiari sigillo, nempe nigra Regia et rubea Marchionum aquilis conjunctis, in superiøre parte insignium, et inferiori parte nudis insignibus nigris et aliis utantur. Quod vel Cancellarius, vel qui vi-

ANNO 1542. ces ipsius gerit, in sua potestate et custodia habeat. Quidquid autem illo obignatum fuerit, sive literae propter nuptias donationem continentes, sive cautiones syngraphariae, sive instrumenta emptionum, vel cujuscunque generis inscriptiones et rescripta, vel judicialia vel alia fuerint, non secus, ac si a Nobis vel Haeredibus et Successoribus nostris signata fuissent, vim et effectum suum fortiantur, absque fraude et dolo.

CCXIX.

Articuli gubernationem Ducatus Prussiae continentes, ex Testamento ALBERTI Ducis Prussiae excerpti. Anno 1542. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. W. fol. 312.

Qua nostra dispositio & ultima voluntas, ut eo majorem in omnibus punctis & articulis fortiantur effectum, & manuteneatur, ac ut nostris utriusque sexus liberis impuberibus, praesentibus & futuris, donec ad justam aetatem aspiraverint, eo fidelius consulatur, constituimus supremum Tutorem testamentarium & Exequutorem Conjugi nostrae dilectissimae, & liberis impuberibus nostris, in meliori qua possumus forma, Serenissimum & Potentissimum Principem & Dominum, Dominum SIGISMUNDUM AUGUSTUM Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae &c. Dominum & Haereditem, Dominum nostrum clementissimum, & Avunculum charissimum, oramusque Regiam Suam Majestatem, ut Testamentum hoc nostrum & ultimam voluntatem, omniaque in his comprehensa & constituta, sibi quam commendatissima habeat, eaque, sicuti R. S. Majestas per Legatum suum se facturam quam clementissime receperat, tueatur, ut iis omnibus satisfiat, nec quidquam contra eadem committatur.

Ne autem R. S. Majestas hoc munere nimium praegravetur, sed, quantum fieri potest, molestiis eximatur, necessarium duximus, aliquos Subtutores testamentarios & Exequutores fideles nostros dilectos Consiliarios, quorum consilio etiam pridem uti sumus, ei adjungere & substituere, cum quibus Regia Sua Majestas omni tempore in gravibus & arduis negotiis, & nostros Liberos Haeresque, & ipsum Ducatum concernentibus, consultet & decernat.

Postquam vero Pacta perpetua clare & perspicue disponant, & hic etiam Du-

catus eiusmodi libertatibus gaudeat, si ANNO 1542. Principes Ducatus Prussiae sine Haereditibus mori contigerit, ut huic Terrae Gubernator Nationis Baro & Nobilis, & quidem hujus Ducatus Indigena, praeficiatur & constituatur, ut Nos etiam huic Constitutioni ipsimet satisfaciamus, & viam sternamus, sancimus, constituimus & volumus, ut quatuor hi Consiliarii nostri, Curiae nostrae Magister, Burggravius, Cancellarius & Marschalcus, quales isti quovis tempore post mortem nostram futuri sint, Subtutores & Gubernatores sint, quibus charissimam nostram Conjugem, Liberos nostros impuberes, universum Ducatum nostrum, & plenam gubernandi, providendique & administrandi ejusdem potestatem committimus, ea quidem ratione & modo, ut his fideliter consulant, & utiliter prospiciant, postulamusque, ut hisce nostris quatuor ad Gubernationem constitutis Consiliariis omnes fideles nostri dilecti subditi, cujuscunque ordinis & status, debitam obedientiam praestent, sicuti hoc Nobis omnes Ordines in Conventu Generali polliciti sunt. Econtra vero Consiliarii, Gubernationi praefecti, omnibus nostris subditis jura, privilegia & libertates tueantur, & facta testaque praestent, neque vel ipsi contra illa quidquam attentent, vel aliis etiam attentari permittant. Imprimis vero una cum nostris fidelibus dilectis Aulae & Curiae Consiliariis jus & justitiam pro aequitate tam diviti quam pauperi, sine respectu personae, fideliter unicuique administrent & communicent, & aperta feuda petentibus successoribus concedant.

Volumus etiam, ut praenominatorum Consiliariorum nostrorum sententiae, mandata, rescripta, & quidquid hujus generis praeterea ab ipsis nostro nomine decretum & statutum fuerit, eam vim & effectum habeant, ac si vel a Nobis, vel a nostris Haeredibus decreta vel sancita essent, cui etiam nullus subditorum nostrorum resistere aut contradicere, multo minus controversiam aliquam movere debet, sub poena amissionis omnium feudaliu bonorum.

Concedimus etiam & damus praenominatis nostris Consiliariis plenariam potestatem, Praefectos Arcium & servitores alios, quorum opera Gubernatio carere non potest, suscipiendi, iustaque stipendia ipsis constituendi, eosque pro rerum ratione vel admittendi, vel prorsus etiam removendi, & ex aequo & justo puniendi, omnes redditus & rationes totius Ducatus recipiendi, quietandique, & ab ipsis subditis & aliis juramentum debi-

ANNO 1542. debitum, secundum Pacta perpetua, in Haeredes nostros praestandum, secundum jura exigendi, non aliter, ac si Nos ipsi, sive Haeredes nostri, Gubernationem ipsam teneremus.

Neque tamen veteres vel nostri, vel Haeredum nostrorum, Ducatusque hujus Ministri, qui in juventute sua operas Nobis gratas & fideles praestiterunt, & molestius pertulerunt temere semoveantur, rejiciantur, & officiis exuantur, sed potius in iis retineantur, ut & ipsi, & liberi ipsorum suorum fervitorum & fidei fructum debitum consequantur, nec per novitios ii, qui de Nobis, Haeredibus & Successoribus nostris & toto Ducatu bene meriti sunt, excludantur & rejiciantur. Cur autem id ita observari cupiamus, causae multae sunt, quas commemorare non est necesse.

Cum autem omnes Praefectos, & alios Officiales ita Nobis obstrinxerimus, ut post obitum nostrum illis conceditas arces, munitiones & civitates nulli, quam nostris ad Gubernacula constitutis Consiliariis, cedant & tradant. Statim Gubernatores nostri hanc ultimam voluntatem nostram promulgent & exequantur, eamque Gubernationem, quam plenarie decernimus & tradimus, suscipiant & obeant, Praefectos quoque & Civitates quamprimum, praecipue vero ad ea, quorum supra facta est mentio, juramentis devinciant, iisdemque injungant, ut Arces & Civitates tempore hujus Gubernationis nemini tradant, summamque earum curam gerant. Nullos sive incolas sive extraneos, notos sive ignotos ad Arces & Civitates admittant; peregrinantibus tamen liberum transitum per Civitates non prohibeant. Quapropter Consilarii Regiminis statim omnes Arces & Civitates occupent, easdemque gubernent & administrent, donec vel nostri Haeredes ad legitimam venerint ætatem, vel nostri Successores, Agnati proximi, secundum Pacta hunc Ducatum ingressi fuerint. Quod ita nostri Gubernatores pro fide & juramento suo, quo Nobis obstricti sunt, prosequantur.

Mandamus quoque praedictis Consiliariis nostris, ut statim, quoad fieri possit, in omnibus nostris relictis districtibus, possessionibus & bonis (saltem exceptis iis, quae nostrae charissimae Conjugi ratione donationis propter nuptias debemus) inventaria conscribant, omniaque diligenter assignent, annotent & conservent.

Praecipue vero in hoc incumbant, ut omnes redditus, proventus & commoda, qualiacunque illa sint, quam diligentissime custodiantur, augeantur & reserventur.

TOM. IV.

ANNO 1542. A Praefectis, Quaestoribus, tum etiam aliis, qui acceptorum & expensarum rationem gerunt, quotannis liquidæ & claræ rationes exigantur, & in omnibus Filio nostro quam diligentissime consulatur & prospiciatur. Neque patiantur, ut Arces & Civitates deteriores, vel redditus diminuantur, aut debita penes Officiales, & qui rationes tractant, augeantur, aut sine aliqua necessitate accumularentur. Neque etiam charissimae nostrae Conjugi extra donationem propter nuptias quidquam sibi arrogandi, vel Consiliariis nostris ipsi concedendi sit potestas.

Volumus etiam & mandamus nostris Consiliariis, in id potissimum sint intenti, ut impuberum nostrorum Haeredum res oeconomica accurate instituantur, quo omnia superflua refecerentur, & tantum, quae ipsa necessitas postulat & requirit, ferantur. Nihil tamen his, quae ad tuendam dignitatem Principis pro ratione temporis necessaria sunt, derogatum volumus. Quod ut eo fiat commodius, post obitum nostrum Liberi & Haeredes nostri, quotquot illorum post mortem nostram impuberes extiterint, Regiomonti residere, nec ultra trium vel quatuor mensarum, quamdiu impuberes fuerint, apparatu utantur, quod tamen omnitempore Subtutorum Consiliorum discretioni committimus.

Mandamus quoque memoratis Consiliariis nostris, ut nostrorum Liberorum, Haeredumque, & in hac quidem Provincia, curam & rationem habeant, atque etiam nihil ad summam fidem & diligentiam relinqui faciant, ut imprimis ad veram DEI agnitionem, amorem salutaris & sinceræ doctrinae, bonas disciplinas & virtutes Principe Homine dignas & convenientes a juventute excitentur, in iisque bene & feliciter informentur, & exerceantur. Praecipue vero volumus, mandamus & monemus, ut Filius noster Dominus ALBERTUS FRIDERICUS, qui sub Testamento hoc solus extat, fideliter & quam diligentissime in vera Christi Religione, in Sacris Literis Bibliorum comprehensa, instituat ac instruat; tum etiam in omnium Liberalium Artium disciplinis, & linguarum cognitione, praesertim in latine loquendi & scribendi facultate, & omnibus virtutibus Principe Viro dignis in hisce suis juvenilibus annis informetur & erudiatur. Et cum ipse Celsitudo attigerit ætatem adultiorem, ad causas & consilia adhibeatur, ut ita tandem Celsitudo sua ad Nomine Divini laudem, Orbis Christiani solatium, & totius Familiae Brandenburgensis ornamentum;

Kkkk

ANNO 1542. namentum adoleſcat & educetur, & ſecundum DEI Optimi voluntatem, temporis ſucceſſione Gubernationem pie & ſalutariter, in totius hujus Provinciæ ſalutem & commodum, gerere queat.

Poſtquam autem chariſſimus hic Filius noſter ætatem ſuam legitimam, videlicet decimum octavum annum, attigerit, tum demum, & non prius, volumus, ut conſtituti Subtutores & Conſiliarii Gubernatione cedant, ac redditus claris & liquidis rationibus, ad quas reddendas obſtriſti ſunt, ſuæ Illuſtritati Gubernationem offerant, quam etiam ſua Illuſtritas acceptet & ſubeat.

Volumus etiam, ut prænominati Conſiliarii noſtri Regiomonti reſideant, cauſis decidendis una cum Curia & Aula noſtræ Conſiliariis adſint, et omnibus aliis quam rectiſſime et fideliffime conſulant.

Paulo poſt ſequitur in Teſtamento:

Debet autem hæc Teſtamenti noſtri Diſpoſitio et regendi Ducatus Conſtitutio omni tempore valere, ita, ut ii, qui maxime conſiliis valent, hiſce quatuor Præſecturis, quæ Regiomonti proxime ſunt, præficiantur, ut, quoties ipſorum opera opus fuerit, eo citius convocari poſſint.

CCXX.

1545. *Ratiſcatio Pactorum inter SIGISMUNDUM I. Regem & ALBERTUM Senioreſſimum Ducem Pruffiæ initorum, per ALBERTUM Juniorem facta. Datum Regiomonti die I. Februar. Anno 1545. Ex Originali. Sigill. unum.*

NOS ALBERTUS Junior Dei Gratia Marchio Brandeburgenſis, in Pruffia, Stetinienſium, Pomeraniæ, Caſſubiorum ac Vandalorum Dux, Burgrabius Norimbergenſis, Rugiæque Princeps. Fatemur, ſignificamus, ac notum eſſe volumus tenore præſentium, quorum intereſt, univerſis. Quod poſtquam Illuſtriſſimus Princeps Patruus ac Tutor noſter, Dominus GEORGIUS felicis memoriæ Marchio Brandeburgenſis, in Pruffia, Stetinienſium, Pomeraniæ, Caſſubiorum ac Vandalorum Dux, Burgrabius Norimbergenſis, Rugiæque Princeps, ad Sereniſſimum Principem Dominum, Dominum SIGISMUNDUM Regem Poloniæ, Magnum Ducem Lithuanæ, Ruſſiæ, totiusque Pruffiæ, ac Maſoviæ etc. Dominum et Hæredem, Dominum et Avunculum noſtrum Clementiſſimum, Anno poſt Chriſti Nativitatem milleſimo quingentefimo et vigefimo o-

Etavo ſuæ Illuſtritatis et noſtro, tanquam Pupilli ſui nomine, literas ſigillo confirmatas miſiſſet, quibus ſua Illuſtritas tum pro ſe, tum pro Nobis teſtata eſt, pactiones illas perpetuas inter Sereniſſimam Majeſtatem Regiam et Illuſtrem Principem Patrem Nobis chariſſimum Dominum ALBERTUM Senioreſſimum, Marchionem Brandeburgenſem, in Pruffia, Stetinienſium, Pomeraniæ, Caſſubiorum ac Vandalorum Ducem, Burgrabium Norimbergenſem, Rugiæque Principem, juxta ſententiam firmati Contractus ab utroque noſtrum approbatas et agnitas eſſe, nunc vero poſtquam, divina gratia juvante, propemodum juſtam ætatem attigerimus, tenore præſentium notum facimus ac fatemur, Nos illa pacta ac perpetuæ pacis fœdera agnoſcere, atque hiſce Nos obligamus, quod univerſa et ſingula, quæ Contractus requirit, libenter ac prompta animi voluntate exequi volumus, Noſque in omnibus ita, ut fidelem feudatarium Principem decet, uti antea quoque una cum Patruo noſtro, Domino GEORGIO Marchione etc. pupillari ætate diligenter ac ſedulo fecimus, exhibituros. Officioſe et amice petentes, Sacra Regia ejus Majeſtas juxta tenorem Inveſtituræ in perpetui Contractus participatione, ut Clementiſſimus Dominus, ac ſanguine junctus Rex, Nos retinere, tueri ac defendere dignetur. Id et debita fide ac ſubditis officiis erga Sereniſſimam Regiam ejus Majeſtatem ſtudioſiſſime et amiciſſime promerebimur. In cujus rei evidens ac certum teſtimonium hæc noſtras literas appenſione ſigilli noſtri roboravimus. Datum Regiomonte prima Februarii, Anno a nato Servatore noſtro Jeſu Chriſto milleſimo quingentefimo et quadrageſimo quinto.

CCXXI.

Oratio Stanislai Laſki Poloniæ Legati in Comitibus Auguſtaniſ pro jure Polono in Pruffiam. An. 1548. Ex Archivo Załuſciano.

Etſi Cauſa Pruffiæ apud Majeſtates Veſtras, Cæſar Inveſtiſſime, & Rex Romanorum Potentiſſime, Sacrique Romani Imperii Electores, Principes, & reliqui Ordines, aliquoties Sereniſſimi Poloniæ Regis, Domini mei clementiſſimi, nomine declarata eſt, tamen, quia ſemper in Conventus ulteriores rejiciebatur, viſum eſt Sereniſſimo Regi meo, ut per me eandem cauſam iterum exponeret, ne, ſi id prætermitteret, negligentia vel alicui ſuſpicioni cauſam præbere videretur. Neque vero dubitat Sereniſſimus Rex meus,

ANNO 1548. meus, se, quod tantopere postulat, impetraturum, Vestrasque Majestates, & æquitate causæ, & promissorum, quæ Regi per alios Internuntios petenti humanissime dederunt, dignam tandem rationem habituras esse.

Qua de re dicturo mihi, solemnī contestatione in primis uti libet, non me apud Majestates Vestras, tanquam Judices, sed tanquam apud Personas omni honore, & observantia dignas agere dicereq; velle. Principio autem repetenda mihi quædam videntur de Ordine Prutenico, deq; ejus officiis Regibus Poloniæ debitis, idq; quam brevissime, cum quidem rem totam sæpe in hoc celebri Confessu abunde expositam non ignorem. Bona pars Prusici Theutonico Ordini Principum Sarmaticorum beneficio olim concessa erat, ea quidem lege, ut ejus opera contra hostes Christiani nominis uterentur. Sed Ordo ipse & tanti beneficii ingratus, & pactæ fidei immemor, pro hostibus Christianorum Dominos suos elegit, in quos arma converteret. Itaque sæpe inter Prutenos & Sarmatas pugnatum est, ac varietatem successuum multæ, & variæ actiones subsequerentur. Quæ quidem omnia nihil attinet referre. Pleraque enim aut vetustate aut posterioribus seu contractibus seu moribus antiquata sunt. Illud, quod a memoria nostra non ita remotum est, referam, Prutenos a CAZIMIRO Rege ingenti prælio victos esse: unde tandem res eorum adeo calamitosæ extiterunt, ut pacis perpetuæ rationes a Rege petere coacti essent. Itaque convenit inter eos, ut qui deinceps Magistri Prusici esse vellent, ii Regibus Poloniæ subjectionis & fidelitatis jusjurandum more Majorum darent; cujus quidem jurisjurandi ne Pontifici quidem Romano gratiam eis facere liceret. Ad hæc, ne quem alium, præter Reges Poloniæ, Dominum agnoscerent, quorum Beneficiarios seu Vasallos, quemadmodum erant, ita se esse faterentur, cum eisque contra hostes Christiani nominis in expeditionem ire tenerentur. Alia quoque Reipublicæ onera eis præscripta sunt, quibus commemorandis nunc supersedere visum est. Neque dubium est, Magistros multos cum suis populis officium Poloniæ præstitisse, muniaque debita expleste. Quod si quando ad tempus ab expeditionibus bellicis, voluntate Principum ac Regum Poloniæ vacationem habebant, id quidem magni beneficii loco ducebant. Quod & publicis literis prodiderunt ipsi Magistri, & cum magna animi gratitudine testati sunt.

Præclara tunc tempora erant, cum clientes grati, & beneficiorum memores,

ANNO 1548. fidem Patronis & Dominis suis præstabant. Verum euntibus annis, ut pleraq; in deterius labuntur, sic Magistri quidam a fide & actionibus Majorum suorum deficere in animum induxerunt, atq; subjectionem Poloniæ debitam excutere conati, se in fidem & tutelam alienam conferre studuerunt. Quorum e numero ALBERTUS erat Illustris Marchio Brandenburgensis, qui cum in Magistrum Prusici electus esset, oblitus necessitudinis, quæ illi cum Serenissimo Rege Poloniæ, Nepoti cum Avunculo intercedit, fœdera a suo Ordine inita contemnens, denique beneficiorum in Ordinem Prutenicum a Polonis collatorum immemor, ad nutum & subjectionem alienam se conferre voluit. Cumque intra semestre jusjurandum subjectionis Regi Poloniæ dare deberet, prorsus illud dare detraxit. Rex Serenissimus, etsi pacis semper fuerit studiosissimus, tamen cum muneris sui esse videret, rebellem & inobedientem Magistrum ad officium adducere, arma in illum sumpsit. Cogebantur utrinque exercitus, & licet justum prælium nullum erat, tamen cædes innumera, ut fit, perpetrata, expugnationes quoque urbium factæ sunt. Magister Prutenicus, cum se viribus inferiorem sciret, belli inducias aliquot hebdomadarum petebat, atque Regem, qui tum Thorunii erat, pacis causa adibat. Sed quam non ex animo id ageret, res tandem ipsa declaravit. Nam cognito adventu exercituum, qui illi ex Germania mittebantur, rebus infectis Thorunio discessit, ac bellum cœptum prosequi contendit. Sed noxam Magistri pena brevi subsequuta est. Etenim in ipso belli fervore, in quibus spem summam Magister collocabat, ab iis desertus est. Venerant illi suppetias, ut dixi, exercitus numerosi, & omni bellico apparatu instructi ex Germania, quibus Deus, fidei violatæ, & pactorum non servatorum Vindex hanc mentem injecit, ut nullo cum nostris prælio commisso (tantum pagis nonnullis exustis, & prædis abactis) ad sua reverterentur. Hoc ubi factum est, Magister, quam prius simulate a Rege pacem petebat, eandem coactus est tandem vere petere, multa utrinque agebantur, varii hinc inde sermones, ut pax perpetua constitui posset, miscerentur. Post multas tandem, & varias consultationes fœdus (eorum postulatione, qui pacem hanc a principio constituere curabant) ictum est, atque in verba Regis a Duce ALBERTO juratum, eaque omnia, quæ ad bonum, & frugis Clientem, & Beneficiarium, seu quis dicere malit, Vasallum, pertinerent, sancte promissa.

ANNO 1548. Hæc ita narraui, ut gesta sunt; hoc igitur in hac causa in primis positum sit: Prussiam post hominum memoriam, & post Christi Religionem illic implantatam & jure belli & pactionibus multis ad Regnum Poloniae semper pertinuisse. Si quispiam alius se in illa aliquid habere existimat, id omne Magistrorum insolentia, & (gravius enim loqui non libet) injuria factum est, qui cum essent cum suis populis, Regum quidem nostrorum summa voluntate, nominis Germanici, conabantur persæpe Prussiam ad alienos transferre, sed certe inique, & præter honesti rationes. Quid enim attinebat, ut Magistri a non suis Dominis peterent umbras rerum, cum a suis & legitimis res ipsas accepissent? Atque illæ ipsæ umbræ cum pleræque inimicitias inter Polonos & Germanos pepererunt, tum postremo hoc Decretum, quo ALBERTUS Dux Prussiae Illustris proscripius est. Quo enim jure usi sunt illi, qui alienum Vasallum in jus suum vocarunt, & proscripserunt, nam, quod se ille non stetit ad diem, non a suis iudicibus sibi dictum, a Rege Poloniae Serenissimo prohibitus fecit, Regia ut iam, si qua est, non illius, hæc esse culpa videatur, sin autem propterea proscripius est, quod ad fidem & auctoritatem Regis sui se contulit, quæ est, si non hæc est summa iniquitas, quod aliquis ad officium rediit, unde discesserat, ideo de illo penas persequi velle? Hoc igitur proscriptionis Decretum injustum, et non a suis iudicibus latum, petit Rex Poloniae Serenissimus tolli et abrogari.

Ad quam rem multa Majestates Vestras, Cæsar Invidiissime, et Rex Potentissime, hortari possunt, atque in primis æquitas causæ, quæ a me declarata est. Non debent Majestates Vestræ existimare, Regem meum Serenissimum libidine augendi Imperii sui Prussiam sibi propriam facere velle. Neglexit ille amplissima Regna, quæ ultro ad eum a populis illorum deferebantur. Quomodo igitur, qui rejecit Regna sibi oblata in ullam suspicionem Prussiae appetendae venire possit, quam certe, si honeste possit, nunc quoque negligeret. Verum ita res habet: Prussiam virtute Sarmaticorum Principum in jus et potestatem nostram venisse, id adeo notum est, ut nec annalium nec hominum testimonium desideret, id per manus a Majoribus traditum ad Nos pervenit, semper Magistri, qui quidem Germanici nominis, ut prius dixi, erant, jusjurandum subiectionis debebant Principibus ac Regibus Poloniae; si qui detestabant, contra fidem a Majoribus suis datam faciebant. Itaque ad officium

ANNO 1548. armis Polonorum redire cogebantur, nec unquam, nisi temeritate, insolentia, superbia, Magistrorum fiebat, quoties a fide et subiectione Regibus Poloniae debita discedebant, cujus temeritatis, audaciae et injustitiae suae, Deo ulciscente, graves et justas penas semper perfolverunt.

Non ignorabat hæc Avus Majestatum Vestrarum Divus MAXIMILIANUS, itaque et rei æquitate permotus, et quod hunc Ordinem de se, deque Divo Parente suo male meritum esse meminisset, quo tempore cum Serenissimo Rege meo Viennæ congressus erat, et verbis et literis, quæ ejus rei sunt testes, fidem suam suae Majestati obstrinxit, non suo tantum, sed et Majestatum Vestrarum Serenissimorum Nepotum suorum nomine, quod Ordinem hunc nunquam neque consilio, neque re, contra ejus Majestatem adjuturus esset. Itaque si maxime vellent Sacrae Majestates Vestrae aliquid iis consilii, opisque ferre, qui Terras Prussiae invadere vellent (quod tamen eas velle, ut credat, Serenissimus Poloniae Rex in animum inducere non potest) minus certe liberam iam habent ejus rei facultates. Posteaquam Divus MAXIMILIANUS etiam de Vestris Majestatibus fidem Regi meo Serenissimo dedit, quod Ordini contra ejus Majestatem nunquam essent suppetiarum aliquid laturæ. Cujus gravissimi, prudentissimique Imperatoris apud Majestates Vestras insignes pietate Nepotes plus, procul dubio, valebit auctoritas, quam nescimus quorum consilia, qui publicam quietem cupiunt perturbare; bona spes tenet animum Serenissimi Regis mei, Majestates Vestras promissi, ac fidei per Avum pro eis datae memores fore.

Neque vero novum erat, quod Divus MAXIMILIANUS fecit, imo ipse Majorum suorum vestigia secutus est, qui & ipsi cum Regibus Poloniae fœdera inibant contra hunc Ordinem. Nam ut nihil dicam de SIGISMUNDO Imperatore (qui ante annos plus minus, centum viginti octo cum Avo Serenissimi Regis mei Divo VLADISLAO Rege Castaviae congressus auxilio se illi futurum contra Ordinem, atque eum bello persecuturum, promisit) Proavus Majestatum Vestrarum Divus FRIDERICUS cum Parente Serenissimi Regis mei socia arma contra MATHIAM Regem junxerat, qui vicissim cum Ordine isto, qui tunc erat in Terris Regiis Prussiae contra Divum FRIDERICUM Imperatorem, & CAZIMIRUM Parentem Regis mei Serenissimi, fœdus & societatem inierat, atque ita Proavo Majestatum Vestrarum cum Parente Regis mei, Ordini ve-

ANNO 1548. ro cum hostibus Divi FRIDERICI fuit amicitia contracta, per quem Ordinem impediatur Divus Parens Serenissimi Regis mei, quo minus Divo FRIDERICO Imperatori justas aliquas auxiliares copias mittere posset, cui nihilominus nervum belli pecuniam, quantam debebat, suppeditavit, adeo hic Ordo nunquam non hostili fuit animo erga Inclytam Austriae Dommum, cum qua summa semper Regibus nostris fuit conjunctio, qui non cum alia Domo libentius, quam cum hac affinitates contrahebant, ex qua etiam Mater erat Serenissimi Regis mei.

Quamobrem Majestates Vestras Rex meus orat, ut Majorum suorum, totque necessitudinum memores sui potius, quam cujusvis alterius rationem habere dignentur. Quod si quis ejus Ordinis, ut se obstrictum putet ad propugnandam fidem Catholicam, is in Prussia, quod agat, non habet, quæ cum ex omni parte Christianis cincta sit, non erit, contra quos, quod se profiteri dicit, exerceat. Ecce possidetur a Crucis hostibus magno cum dolore Regum, Principum & Populorum Christiani nominis sacer Hierosolymorum locus, ad quem locum contra barbaros hostes tuendum primum Ordo hic institutus esse dicitur. Tenetur Constantinopolis; quod si in horum possessione præscriptum jam ab hostibus esse putatur, capta sunt & expugnata non ita pridem Orbis Christiani fortissima propugnacula. De Hungaria taceo, res enim notissima est omnibus. Quin illo potius hic Ordo proficiscitur, ereptas Civitates, Arces, Provincias, Regna, Imperia recuperat? Aut si vires illi ad hæc tanta præstanda non suppetant, quin arceat saltem hostem a reliquiis? Nam si contra Christianos arma sumpserit, si Christianum sanguinem profundere, si civile bellum gerere maluerit, alio quovis nomine potius, quam Ordinis, vocari merebitur, nisi forte, quia Rex meus Serenissimus jus suum in Terris Prussiae recuperavit, ferendum esse non putat. Illud autem ei tolerabile videtur, quod, qui jus in armis fert, barbarus hostis prope dimidiam Orbis Christiani partem sub imperium potestatemque suam subjunxit. Sed semper in hoc Ordine ordo desideratus, itaque non modo ex Terris Prussiae, verum etiam ex Bohemiae Regno ante annos centum quinquaginta ejectus est & exterminatus. Neque tamen quisquam nunc est, qui Terras, ex quibus in Bohemia pulsi sunt, in feudum sibi dari postulet, sola Majestas Regia Poloniae idonea visa est, quæ hac tam insigni injuria afficiatur, cum Regnum Poloniae

TOM. IV.

ANNO 1548. multo graviora ab hoc Ordine, quam quisquam alius, passum sit, cujus Magistri, qui erant in Terris Prussiae, præter primos illos, perpauci officio suo functi sunt. Quin ita se gesserunt potius plerique, ut vix quisquam contra barbaros & infideles gladium stringere visus sit, sed contra Dominos suos, quorum beneficio Terras Prussiae possidebant, arma sua vertere maluerint, & plurimus eorum opera sanguis Christianus sæpe sit profusus. Quos enim alios bello lacebatur? quorum sanguinem libentius hauriebat? quibus cum crebriora & atrociora prælia committebat? quam cum Christianis nobiscum, & cum Majoribus nostris, contra quos crudelissimos etiam Christiani nominis hostes Tartaros sollicitare, foedus cum eis & societatem inire, & eorum opera in effundendo sanguine Christiano uti non dubitarunt. quod a Michaële Kochmeister Ordinis Magistro factum Annales loquuntur. Itaque tanti non sunt Terræ istæ omnes Prussiae, quanti earum causa labores suscepti, quanti sumptus impensi, quantæ Christianorum caedes factæ sunt.

Rogat ergo Majestates Vestras Serenissimus Rex meus, ut finem jam tandem cædium istarum esse jubeant Christiani sanguinis profundendi. Nam si quis esset, qui Illustrum Dominum ALBERTUM Prussiae Ducem bello persequi vellet, facile perspiciunt Majestates Vestrae, facere Serenissimum Regem Poloniae non posse, quin, cui duplici nomine est obstrictus, eum pro virili sua tueatur. Quandoquidem & Sororis Serenissimi Regis est Filius, qua ratione etiam Majestates Vestras necessitudine attingit, & Princeps beneficiarius seu Vasallus Regni est. Quod si vero omnino deliberatum est huic Ordini, cujus etiam quædam ad Serenissimum Regem meum minæ perferuntur, armis Nobiscum experiri, testatur Rex Imperatoriam & Regiam Majestates Vestras, atque omnes Sacri Imperii Electores, Principes & Ordines, quod huc invitus, & non nisi provocatus, pertrahetur. Qui, quantum in se est, pacem, concordiam, amicitiam cum omnibus conservatam cupiat, omnesque curas & cogitationes suas in eo semper consumpserit, ut quibuscunque posset officiis suis cunctorum Regum & Principum Christianorum præsertim studia sibi adjungeret, amicitias firmaret, veteres conjunctiones & necessitudines, non modo retineret, verum etiam augetet & amplificaret, neque majore studio quicquam cavet, quam ne quid aliquando sua culpa eveniret ejusmodi, quamobrem eum

LIII

te

ANNO
1548.

rescindere constitutam cum aliquo amicitiam oporteret, a nulla vero re æque animus ejus omni vitæ tempore abhorruit, atque a Christiano sanguine profundendo, cuius consilii nunquam Serenissimum Dominum meum poenituit. Longo enim usu, quem ætas ejus provector attulit, didicit, nullam esse tam latam victoriam, cui pax honesta anteposenda non sit. Itaque Dei immensa misericordia factum est, ut quanto fuerit Rex meus pacis & quietis amantior, tanto magis ex animi sententia cesserint illi omnia contra eos, a quibus bello quandoque laceffitus est. Dei misericordia factum est, ut parva sæpe manu (quod vix dictu sit credibile) ingentes copias, ac validos hostium exercitus vicerit & fuderit; adeo non obscuris argumentis declaravit Deus quietæ consilia Regis mei sibi probari. Quæ si quis turbare esset conatus, de eo Deus justus & misericors, cujus hac in re clementiam libenter agnoscit, penas semper gravissimas expetivit. Quamobrem in veteri suo instituto libenter etiam nunc Rex perseveraret, nequa aliud sibi cum Principibus Christianis, quam amoris & benevolentia certamen suscipiendum esse putat. Caterum non est alius quisquam, qui cum in hujusmodi certamen descendendi plures, & justiores causas habeat Serenissimus Rex, quam cum Imperatoria & Regia Majestatibus Vestris, cum quibus arctissimis necessitudinibus sanguinis sit colligatus. Vestrarum ergo Majestatum amicitia nihil unquam Regi Serenissimo prius fuit & antiquius. Eam amicitiam ad Serenissimum Dominum SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem &c. unicum uniceque sibi dilectum Filium transmittere, & ei vicissim quasi per manus tradere vehementer optat, atque ea omnia amoliri, quæ impedimenti aliquid ad eam amicitiam alendam & amplificandam adferre possit. Petit igitur Serenissimus Rex meus, odiosam illam & iniquam proscriptionem per eos, qui de Illustri Prussiae Duce nullam statuendi potestatem habent, latam, tanquam eam, in qua futuri mali semen quoddam latet, tolli, per Majestates Vestras abrogari, evelli & eradicari. Crebris ea de re cum Majestatibus Vestris egit Rex meus & literis & Internuntiis; quod vero usque in hunc diem nihil profecit, id iniquitate magis temporum ita accidisse existimat, quam quod voluisse credat Majestates Vestras. Nunc vero, cum ad officium suum auctoritatemque Majestatum Vestrarum cuncti redierunt, videt Rex meus Serenissimus summam Majestates Vestras id faciendi jam habere po-

ANNO
1548.
testatem, quod se facturam in gratiam Regis mei, non unis literis perhumaniter & perbenigne Sacrae Majestates Vestrae pollicitæ sunt, cum se ad id gratificandum Regi meo voluntate magis promptas, quam facultate paratas esse dicerent. Quamobrem tot opportunitatibus se offerentibus, in magnam spem venit Rex meus impetrari posse, ut hæc proscriptio tollatur, ne illius obtentu Terris Prussiae quisquam negotium exhibeat. Si vero quiescere nolet Ordo, saltem fidei per Divum MAXIMILIANUM datæ Majestates Vestrae meminerint, Divorumque SIGISMUNDI & FRIDERICI Imperatorum vestigia secuta, Regi potius, quam Ordini faveant.

Sed de his satis. Illud quoque prætereundum non est, quod interdum scribantur ad Regias Prussiae Urbes Gedanium & Elbingam Mandata, quibus ad Imperii Comiticia, ut alia Imperii Civitates, vocantur, cum tamen in eas nemo quisquam juris, præter Regem, habeat, quemadmodum hoc literis Divorum Imperatorum expresse cautum & determinatum est. Quare Rex Serenissimus postulat, ne talia Mandata ad alienos subditos, pro fide semel data, deinceps scribantur. Ipse vero Rex Serenissimus, una cum Rege Serenissimo Filio suo, atque cum suis omnibus ad Vestras Majestates, omnesque Sacri Imperii Ordines, studia sua omnia & officia amice & libentissime defert, & quæ antea, pro multis necessitudinum causis, Vestris Majestatibus, & Sacri Imperii Ordinibus debebat, ea deinceps, si locum (id quod sperat & optat) precibus ejus dederitis, magis ac magis se debere profitebitur.

Vestrarum Majestatum

Humilis

STANISLAUS in LASCO
Palatinus Siradiensis,
Sereniss. Poloniae Regis Legatus.

CCXXII.

Responsum Administratoris Magistratus Theutonicorum ad præcedentem Poloni Legati Orationem. Anno 1548. Indidem.

Serenissime Imperator, Inviçtissime Cæsar, Rex Roman. Potentissime, Clementissimi Domini, & Vos Electores Principes, & Ordines Imperii, Domini & Amici Carissimi.

Inter innumeras virtutes, quibus Majestates Vestrae divinitus sunt exornatae, hæc

ANNO 1548. hæc vel præcipuam meretur laudem, qua eadem Majestates Vestræ jus suum cuique pure, sancte & sincere tribuunt, non attentis quibusdam verborum tum fucis, tum persuasionibus. Hujus laudatissimi propositi evidens ex eo argumentum est, quod Majestates Vestræ libellum ab Oratore Regis Poloniæ, in causa Prutenica, contra me, meumque Ordinem exhibitum, pro istius causæ radicis eruenda veritate, mihi quam gratiosissime communicare non sunt dignatæ. Cujus ego quidem beneficii nunquam immemor ero, sed pro mea virili, humillimis meis obsequiis, perpetuisque servitiis promereri conabor. Quod autem ad dictum libellum attinet, illum ego cum summa cura & diligentia satis attente perlegi, & quid Regius Orator petat, & ex quibus causis petat, diligentissime perpendi.

Primum asserit Regius Orator, Prusiam Teutonico Ordini a Principibus Sarmaticis esse concessam, Magistrisque Prusiarum subjectionis jusjurandum Principibus ac Regibus Poloniæ semper debuisse. Hoc fundamento præcipue nititur, quo labefactato, quia universum ædificium suum mox ruiturum videt, idem diligenter probare conatur, & longam propterea orditur narrationem, non a prima, ut oportuit, origine, sed unde illi commodum visum est. Nempe ab injusta quadam vi & metu, qui in constantissimum virum cadere potest, extorta transactione, priora omnia, & alia multa calide transfiliens, quæ sine pernicie, & certa jactura causæ suæ, in lucem simul non posse proferri vidit. Quam quidem narrationem ita demum concludit; Prusiam ad Regnum Poloniæ semper pertinuisse, & nullo jure illos usos esse, qui Marchionem ALBERTUM Magnum quondam Magistrum Prusiarum Teutonici Ordinis, Regis Poloniæ Vasallum in jus vocarunt & proscripserunt. Quare denique petit, illud proscriptionis Decretum, a non suis iudiciis latum, tolli & abrogari. Hæc fere universa summa totius verbosissimi libelli est, quam ideo in compendium redegi, ut hujus causæ status, & totius controversiæ cardo facilius cognosceri ab omnibus possit. Nam, quæ sequuntur, ad ipsam causam proprie, non pertinent, jactat quippe Orator Regis victorias, triumphos, & continentiam Regis sui, qui amplissima Regna ultro etiam oblata, aliquando contempserit. Commemorat præterea affinitates, & arctissima Regibus Poloniæ cum Illustrissima Domo Austriaca inita fœdera. Nec cessat interim Ordinem meum fictis cri-

minibus, quasi venenatis telis impetere, ANNO 1548. hoc nimirum consilio, ut invidiosa oratione (quando in ipsa causa parum præstidii esse videt) animos Majestatum Vestrarum, tum etiam Electorum, Principum & Statuum Imperii adversus me, Ordinemque meum accendat. Quasi vero Ordo meus hæctenus malorum satis perpeffus non sit, qui tam ampla & opulenta Prutenica ditione præter jus & fas spoliatus est, nisi ad illius ruinas hoc quoque adderet acerbitalis. Et quasi hic apud Majestates Vestras, laudatissimos nimirum Principes, apud incorruptissimos Electores, Principes & Status Imperii, lites & causæ, ex victoriis, triumphis fœderibus, affinitatibus, & id genus reliquis, & non potius ex vero pendi, & judicari vel soleant, vel debeant. Cogor itaque respondere, ne tacendo periclitetur veritas, sed hoc verbis faciam, quam fieri potest, paucissimis. Partim quia mihi ad hoc, pro magnitudine istius negotii, quod non me solum, sed totum Romanum Imperium, cujus præcipue interest, & totius Germaniæ Nobilitatem in primis tangit, breve admodum tempus concessum est. Partim, quia omnem fiduciam meam non in fucata oratione, sed secundum Deum & Majestates Vestras, summos in hoc mundo justitiæ Propugnatores, in nuda, simplicique veritate collocavi, quæ heroicis ingeniis semper gratissima fuit, & ipsa se per se ipsam contra calliditatem hominum & fictas omnium insidias, facile tueri potest. Sed priusquam rem ipsam aggrediar, solenniter protestari libet, primum, me non velle ab illa anno millesimo quingentesimo, trigesimo secundo, summa cum maturitate lata sententia, qua assertus Dux Prusiarum una cum prætensis ditionis suæ statibus, & subditis, justissimis de causis banniti, & proscripti sunt, ullo modo recedere. Præterea mihi in animo non esse, ullum mortalem hac mea responsione velle injuriari, multo minus cum Regia Celsitudine maledictis reciprocisque criminationibus contendere, non quod mihi uberrima in promptu non sit materia, sed quia magis cordi est modestia, cujus laude hac in parte contentus ero. Postremo, quidquid hujus rei facio, ex officio me, & necessitate coactum facere, non in meum, Ordinisque mei solius commodum, sed in communem omnium utilitatem, tam Sacri Romani Imperii, quam totius Germaniæ Nobilitatis, & in hunc denique finem, ut veritas a Regio Oratore partim præterita, partim suppressa, partim variis debilitata incommodis, in lucem producta Sacrarum Majestatum

ANN^o 1548. Vestrarum præstantissimo incorruptissimoque iudicio. & æquitate recreetur. Et quia tota hæc (ut dixi) causa ex eo dependet, ad utrum ab initio Regnum Prussia pertinerit, ad Sacrum Romanum Imperium (sub cuius finibus comprehensa est) an vero (quod Orator Regius affirmat) ad Regnum Poloniae. Hoc enim peruestigato^b, aliorum facilis erit dijudicatio. Nam si ad Sacrum Romanorum Imperium Prussia ab initio pertinuit, & ab Imperatoribus Romanis Ordini meo non solum concessa, sed eorum etiam ope & auxilio primum subjugata est, quo ore Regius Orator porro dicere poterit, proscriptionis Decretum esse injustum, a non suis iudicibus latum, & propterea jure abrogandum? Ut ergo hujus quaestionis, in qua tota controversia vertitur, facilius indagari veritas queat, & ne mihi multa hic, quæ antea quoque dicta sunt, repetere sit necesse, primum omnium quam humillime rogo Majestates Vestras, Electores, Principes, & Status Imperii, ut ea, quæ ab Antecessore meo, Valthero de Cronberg pie memoriae, Ratisbonae, anno millesimo, quingentesimo trigesimo secundo in eadem hac causa, latine germaniceque Majestatibus Vestris, Electoribus, Principibus, & Statibus Imperii sunt exhibitæ* & ego nunc rursus cum A. & B. literis signata reverenter exhibeo, clementissime iterum audire dignemini. Inviestissime Cæsar, & Rex Romanorum Potentissime, Electores Principes, ac Status Imperii, ex hac Prædecessoris mei simplici & vera rerum gestarum narratione perspicuum esse arbitror, Regem Poloniae in Prussia, Terra Imperii & Ordinis mei, nullum unquam jus habuisse ante illam iniquam vi & metu extortam transactionem, anno videlicet millesimo quadringentesimo & sexagesimo sexto. Id quod dictæ perpetuæ pacis testimonio, ad quam simul hic exhibendam sum paratus, ducentis & eo amplius sigillis confirmatæ, & aliis antiquis quibusdam monumentis apertissime demonstratur, in quibus ne titulo quidem Prutenico Rex Poloniae utitur, tantum abest, ut aliquod jus in Prussia sibi reservarit, aut tum temporis competere existimavit. Idem duorum Imperatorum (ut interim Romanos Pontifices præteream) nempe FRIDERICI Secundi, HENRICI Septimi, LUDOVICI Quarti CAROLI Quarti, SIGISMUNDI, FRIDERICI Tertii, MAXIMILIANI laudatissimorum Principum confirmationibus, donationibus, laudis, sententiis, proscriptionibus, literis, decretis (quorum ali-

* Vid. supra pag. 284. sqq.

ANN^o 1548. quot pro meliori hujus causæ informatione, exemplaria literis C. D. E. & F. signata, hic simul exhibeo) aliisq; argumentis quam plurimis clarissime comprobatur. Quibus ipsius insuper dicti Marchionis contra seipsum in primis valitum accedit testimonium, qui & verbis, & factis testatus est, Terram Prussiae ad Sacrum Romanum Imperium, cum Norinbergæ anno millesimo quingentesimo vigesimo quarto, in Imperialibus consultationibus sessione Magno Prussiae Magistro debita, frequenter usus sit, & quæ illic conclusa sunt, sigillo suo, cum aliis Imperii Principibus, confirmavit. Quare ego quidem mirari satis non possum, quod Regius Orator coram Majestatibus Vestris, coram Electoribus, Principibus & Statibus Imperii, constanter affirmare audeat, Prussia ab initio ad Regem Regnumque Poloniae semper pertinuisse. Cujus contrarium, quia indubitatis argumentis, & ipsius denique rei testimonio jam est evictum, non est, quod Majestatum Vestrarum aures, mitissimas quidem illas, occupatissimas tamen in rem manifesta pluribus onerem. Notissimi quippe juris est, Regiam Celsitudinem, quæ ab initio, nullum jus in Prussia habuit, per dictam injustam illam vi & metu contra priora sanctissima perpetuæ pacis fœdera extortam transactionem, nullum jus etiam potuisse acquirere, quod nihil tam juri, consensuique contrarium sit, quam vis & metus est, atque hoc in primis, quantum ad Sacrum Romanum attingit Imperium. Cujus jus, etiamsi nulla vis, & nullus metus omnino intervenisset, Magnus quondam Magister Prussiae in Regem, Regnumque Poloniae, sine expresso consensu Summorum Pontificum, & Sacrorum Imperatorum, Electorum, Principum, & Statuum Imperii, tum etiam Magistrorum Alemaniae, & Livoniae, eorundemque Præceptorum, transferre non potuit, quod tam manifestum est, ut nulla prorsus confirmatione indigeat. Iam multo minus etiam juris per prætensam illam potuit nancisci pactionem, quam dictus Marchio quinto demum anno, vel circiter, a finito novissimo bello, cum Rege Poloniae pro recuperanda Prussia sine ullo consensu Magistrorum Alemaniae, Livoniaeque, & eorum Præceptorum suscepto, non expectata eorum sententia, in quos compromissum erat, datæ fidei, votorum & professionis suæ oblitus, cum eadem Regia Celsitudine inivit. Quam ipsa Majestas Vestra anno millesimo quingentesimo trigesimo, justissimis de causis, ex certa scientia, motuq; proprio, ac plenitu-

ANNO 1548. nitudine potestatis cassavit, prorsusque sustulit. Quemadmodum ex ejusdem cassationis copia, quam hic simul cum G. litera signatam exhibeo, porro videre licet, ut hic prorsus nulla ampliore disputatione sit opus, sed fatendum omnibus, dictum Marchionem a suis iudicibus, & sufficientibus de causis iustissimo Decreto esse proscriptum. Quo minus hic Regis annuendum est precibus, non minus existimationi Cæsareæ Vestræ potestatis amplissimæ, Romanoque Imperio, & totius denique Germaniæ Nobilitati, quam mihi Ordinique meo nocituris. Quæ omnia cum Adversarius suæ ipsius conscientiæ testimonio haud dubie sciat esse verissima, dimisso rerum scopo quærit diverticula, variisque verborum fumis cognitæ veritatis lucem nititur obscurare, & quando in ipsa causa nihil videt esse præsidii, incipit meum Ordinem immeritis onerare calumniis, quibus paucis respondebo. Et primum Ordinem meum ingratitude, perfidiæque insimulare aggreditur, quasi beneficiorum, pactæque fidei semper immemor fuerit. Cum & Deo & hominibus notum sit, tum animalium, literarumque testimoniis facile probari queat, partem adversam raro Ordini meo servasse fidem, sed passim fœdera, quamvis sancte inita, quamvis jurata, violasse. Invitus hæc dico, & tantum ad tuendam Ordinis mei innocentiam dico, nequaquam dicturus, si Orator Regius iniquissimis suis criminationibus me non provocasset. Quis unquam vidit literas pluribus sigillis ex una duntaxat, videlicet Regis Poloniæ, parte ob-signatas, & in quibus ambæ partes ætioribus sese jurisjurandi vinculis mutuo obstrinxerunt? quam sunt literæ pacis perpetuæ Anno millesimo quadringentesimo & trigésimo sexto, inter Regem Regnumque Poloniæ, ejusdemque Status, & Ordinem meum erectæ. Et tamen ne earum quidem fides diu ab istis inviolata permansit, tantum abest, ut priora servarint. Qualis insuper gratia Ordini meo pro gratis restituta Samogitia, & Litvaniæ bona parte relata sit, quas Terras Ordo meus, Regi Poloniæ suppetias ferens, pijs armis ab infidelium manibus, non sine suorum cæde & sanguine fortissime pugnans, eripuerat, ex Antecessoris mei narratione satis cognitum est. Et possem ego quidem multa similia hujus generis adducere exempla, si criminationibus hujusmodi certare liberet, aut Majestatis Vestris, Electoribus, Principibus & Statibus Imperii, talibus odiosis contentionibus intendere vacaret. Quare ad illa pergam, quæ de Divo MA-

ANNO 1548. XIMILIANO, FRIDERICO & SIGISMUNDO, laudatissimæ quondam memoriæ Imperatoribus, objicit, quæ tam vana & frivola sunt, ut nulla vere responsione digna putem. Quandoquidem satis constat, Cæsarem SIGISMUNDUM (ut de eo primum incipiam) multis modis Ordinem meum adversus hostes suos clementissime juvisse. Anno etiam a nato Christo millesimo quadringentesimo duodecimo honorificam sententiam pro Ordine meo contra Regem Poloniæ tulisse. Et FRIDERICUS Imperator Ordini meo adversus rebelles & inobedientes subditos suppetias ferre sedulo conatus est, quos primum omnium rebellionis convictos proscriptis, deinde Conventum omnium Procerum, Statuumque Imperii Norimbergam in favorem Ordinis mei edixit, ubi de auxilio Ordini contra dictos rebelles ferendo consultatum, atque etiam conclusum est, prout ex Antecessoris mei ulteriori narratione latius videre licet. Divus MAXIMILIANUS vero multum semper clementissime diligencias adhibuit, quo res Ordinis mei in meliorem statum reduci possent. Item in Comitibus Augustæ Anno millesimo quingentesimo celebratis, FRIDERICO Duci Saxonie, tunc temporis Magno Magistro Prussie, auctor fuit, quia Ordo Germanicæ Nationis tantum a prima foundationis suæ origine semper fuisset nulli, præterquam Sacro Romano Imperio subditus, ne deinceps in verba Poloniæ Regis, in derogationem Romani Imperii juraret, quæ de re etiam ad Regem Poloniæ, tum suo, tum communi totius Imperii nomine, literas dare dignatus est. Ad hæc idem Divus MAXIMILIANUS in iisdem Comitibus unanimi consensu omnium Procerum & Statuum Imperii, honorifico Decreto Ordinem meum contra Polonos defendendum & manutenendum censuit. Nec non Commissarios suos ad componendam hanc, si æquis forte conditionibus fieri potuisset, inter Regem & Ordinem controversiam, Poloniam in favorem Ordinis mei mittere clementissime dignatus est, Anno millesimo quingentesimo decimo. Tot nimirum argumentis summi illi Orbis Terrarum Principes (ad quos Ordo meus rebus in adversis, tanquam ad veros & legitimos Dominos suos, semper confugit, quos etiam vicissim, ut par est, summa reverentia coluit, amavit, honoravit, veneratus est) suam benevolam erga Ordinem meum voluntatem clementissime declaraverunt, ut nulli mortalium verisimile fieri possit, similitatem aliquam intercessisse. Allegat præterea Ordinem meum ad recuperandum sacrum Hiero-

ANNO 1548. solymorum locum, multis praeterea miseris & scematibus Ordini meo insultans. Quae quamvis facile retaliari possint, mei tamen officii esse putavi, Regiae Celsitudini ubique, quantum ejus quidem fieri potest, parcere, hoc unum duntaxat mihi dicat velim. Cur Rex suus, qui & fortuna major, & omnibus potentior est, illa non recuperat, quae Magnus ille Moscovitarum Dux, non ita multos ante annos, hostili manu ademit? Non multo minora, quam tota fere Prussia est, aut si tam propitia ubique habet Numina, cur fines Regni sui adversus creberrimas Tartarorum incursiones, longe lateque devastantium omnia, tutatus non est? Quos ambos tamen, si cum Ordine in perpetuae illius pacis, ducentis & sex sigillis confirmatae, mansisset concordia, junctis viribus a suis, juvante Deo, finibus facile potuisset arce-re. Neque tamen haec ideo dico, quod ullum ex illato Regiae Celsitudini damno gaudium capiam, quod ego quidem admodum inhumanum esse puto, sed ut Orator iste Regius mihi Ordini meo, ultra acceptum damnum, tam amarulenti insuper invitiis tandem insultare desinat, simulque discat, Deum justum esse, violatae fidei, omnisque injustitiae certum perpetuumque Ultorem. Quod porro de Bohemis sequitur, non video, quid causae suae opitulari queat, quasi ideo spoliare tuto liceat, quod hujus improbi facinoris alicubi reperiat exemplum, aut quasi illa Bohemica calamitas ex Joannis Hus damnata haeresi primum orta, mei solius Ordinis, non communis omnium veterum Orthodoxae Fidei cultorum, ibidem tum temporis degentium, fuerit. Illud autem ego nequaquam infitior, varia fortuna cum Polonis, & saepe, & diu pugnatum, multumque humani sanguinis esse effusum, idem tamen Ordinis mei culpa accidisse, hoc vero pernego, qui pacis servandae semper cupidissimus fuit, & nunquam, nisi injuria laesit, necessitateque coactus, ita, ut aut injusta poena illi luenda, aut justa reperenda, arma sumpsit. De Tartarorum quod deinde societate objicit, more eorum facit, qui, quod ipsi deliquerunt, aliis impurare solent, alioqui satis notum est, utra Pars Tartarorum opera in fundendo Christiano sanguine usa sit, quod et locorum situs, et alia multa satis arguunt. Amorem porro pacis, quem Regius Orator multis merito laudibus effert, adeo ego Regiae Celsitudini non invideo, ut illum laudabilem affectum justitiae, pietatisque laude conduplicatum, magisque exornatum esse

ANNO 1548. cupiam. Ita futurum sperans, Regiam illius Sublimitatem Prussiam, Deo dicatam Terram, quam Ordo meus ad veram Omnipotentis DEI gloriam, sudore & multo sanguine ab infidelium manibus extortam, partim etiam donationis, partim vero emptionis, & id genus aliis honestissimis titulis, cum approbationibus, ratificationibus & confirmationibus summorum Pontificum, Sacrorum Conciliorum, & Romanorum denique Imperatorum ac Regum acquisitam, longo tempore quiete possedit, Ordini meo sua sponte reddituram. Hoc quippe modo faceret rem & Deo gratam, & animae suae salutarem, tum sua ista veneranda senectute & Regia sublimitate dignam, praeterea ad pacem tantopere amatam, & communem Christianorum concordiam conservandam valde utilem, per me quoque, Ordinemque meum omnifervitiorum genere perpetuis temporibus pro viribus compensandam. Quod porro ad appendicem duarum Civitatum, Gedani videlicet & Elbingen attinet, verum est, illas Civitates Ordinis mei ab initio semper fuisse, & sic Romanis quoque Imperatoribus, Sacroque Romano Imperio subjectas esse, quod tum literarum perpetuae pacis testimonio, tum aliis quam pluribus fide dignis rerum gestarum monumentis facile probari potest, et nihil unquam Rex Poloniae juris in illis habuit, nisi per damnatam et olim proscrip-tam subditorum perfidiam, contra jurata perpetuae pacis foedera quaesitam. Sed jam satis multa de causa, extra causam etiam nimis fortassis multa. Quid restat? nisi quemadmodum antea saepe feci, Majestates Vestras, tam Vos Electores, Principes, et omnes Imperii Status, supplex orem obtesterque, ut, non attentis frivolis istis objectionibus, oppressi atque ejeti Ordinis mei vel tandem miserere velint. Justitiaeque ad executionem jam pridem anhelanti auxiliares Vestras, omnium gentium viatrices manus clementissime porrigere dignemini, quae loco pulsa suo, vi oppressa, genibus Vestris advoluta, gemebunda jacet, opem Majestatum Vestrarum, tum Electorum, Principum et Statuum totius Romani Imperii supplex implorat. Quam ne deserant, quam plurima sunt, quae Majestates Vestras, tum Electores, Principes et Status Imperii exhortari debent. In primis aequitas causae, jam satis, ut opinor, declarata, tum publica utilitas, ne Sacrum Romanum Imperium tam inaeestimabile, amissa Prussia, tam Antecessori meo quam mihi a Caesarea Vestra Majestate, solenni more, cum unanimi consensu omnium Electorum, Prin-

ANNO 1548. Principum & Statuum Imperii feudali jure concessa, patiatur damnum. Postremo officii ratio, & gladius iste, Majestatis Vestris a Deo traditus, ad religionem defendendam, injustam vim depellendam, succurrendumq; oppressis. Cujus praeclari facinoris tanta in omne aevum futura gloria est, ut determinari nullo unquam oblivionis tempore possit. Ego autem cum universo Ordine meo ad omnia servitia, quae quidem meorum, Ordinisque mei, virium erunt, perpetuis vicissim temporibus ero paratissimus.

Cæsareæ & Regiæ Majestatum Vestrarum

Deditissimus

WOLFFGANGUS *Magistratus Generalis Militiæ Hierosolimitanæ Ord. Beatæ Mariæ Theutonicorum Administrator, ac ejusdem per Germaniam, & Italianam, partesq; transmarinas Magister.*

CCXXIII.

Sacræ Cæsareæ Majestatis Responsum Regis Poloniæ Oratori Domino de Lasco &c. in negotio Prusicæ Augustæ datum. Anno 1548.

Sacra Cæsarea Catholica Majestas &c. Dominus noster Clementissimus, auditis, quæ Serenissimi Principis & Domini, Domini SIGISMUNDI Regis Poloniæ &c. Orator, nomine & verbis ejusdem Regis sui, tam in causâ banni Imperialis contra Marchionem ALBERTUM Seniore Prusiciæ possessorem, quam duarum Civitatum Gedani & Elbingæ longa & diferta oratione proposuit, ac re cum Electoribus, Principibus & Statibus Imperii in hisce Comitibus Augustensibus congregatis, & absentium Mandatariis, & Deputatis (ut in tanta causâ par est) communicata, eorumque consilio & deliberatione præhabita, ac omnibus mature expensis, cum animadverterit, quod bannum Imperiale decretum in supremo Tribunali Imperii, nempe Iudicio Camerae, contra prædictum Marchionem ALBERTUM, quum in eo præsumendum sit legitime processum esse, extra juris ordinem, & absq; causæ cognitione, vel partium consensu, nequaquam debere, aut posse cassari, aut suspendi, quin potius conveniret, ut justitiæ relinquatur cursus ordinarius, ju-

xta Constitutiones Imperii, ut Reverendissimus Dominus Administrator & Magister Ordinis Theutonicus, una cum ipso Ordine, in jure quaesito manuteneatur, Sacrumque Imperium in jure suo conservetur. Attamen si quis eo banni Decreto & declaratione sese gravatum existimet, sive ille Magnus olim Magister Ordinis, sive quicumque alii fuerint, præacta Cæsarea Majestas liberum permittit, ut prætenfa sua gravamina & nullitatis causas, si quas habuerint, proponere, & mediante justitia, prout convenit, sive absolutionem, sive liberationem a banno petere possint. Quoniam autem Serenissimus Poloniæ Rex jus quoque aliquod in hac causâ prætenfit, diligenterque pro eo per suum Oratorem institit, Majestas Cæsarea, cum nihil magis in votis habeat, quam veterem amicitiam, quæ Majestati suæ cum ipso Serenissimo Rege intercedit, firmam, ac perpetuam retinere, atq; insuper memoria repetens, jam olim fuisse propositum & agitatum in aliquot præteritis Comitibus de amicabile tractatione, quæ tamen hætenus ad effectum deducta non fuit, Majestas sua ex eorundem Ordinum Sacri Romani Imperii consilio, eam viam denuo amplectendam, & Commissarios deputandos esse operæ pretium fore judicavit, qui causæ (absque tamen præjudicio vel impedimento judiciarii processus) componendæ studium, & diligentiam omnem impendant. Proptereaque Serenissimum Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ Regem &c. permovit, ut ipsius Majestas, tanquam Bohemiæ Rex, hujusmodi tractationem in se susceperit, quem etiam Majestas ipsius Serenissimo Poloniæ Regi gratum, & neutri Partium suspectum esse debere existimat.

Quod vero ad duas illas Civitates Gedanum, & Elbingam attinet, quas Orator Regius Polonici Juris esse, immeritoq; ad Imperii Comitibus vocari contendit, Ordines autem Imperii, a Cæsarea Majestate hac de re consulti, dictas Civitates non hodie primum, sed jam olim ad Imperium pertinere, & in Albo Civitatum Imperialium notatas esse confirmant, adeo, ut sine gravi injuria, & præjudicio Imperii illas divelli non posse existiment, facile animadverterit Serenissimus Rex, Cæsaream Majestatem, tanquam Imperii Caput, reclamantibus Ordinibus, & jus Imperii conservari petentibus, hæc in re nihil posse innovare, sed Imperio, & unicuique jus suum integrum relinquendum esse. Atque hæc quidem sunt, quæ Majestas Cæsarea Oratori Regio paucis respondenda duxit ad Serenissimum Regem Poloniæ Dominum suum referenda,

ANNO 1548. cujus senili prudentiae Majestas Caesarea plurimum & deferre, & ex jure veteris amicitiae gratum illi facere summopere cupit, & fausta feliciaque omnia precatur.

Decretum per Caesarem Majest. Die 10. mensis Martii 1548.

CCXXIV.

Litterae ad SIGISMUNDUM AUGUSTUM Polonice Regem, in quibus ei nuntiatur, quid cum Ducce Prussiae de juribus ejusdem Ducatus actum sit. Anno 1548. Lib. Legat. sub Lit. P. fol. 339.

Cum venisset ad nos Illustris Dominus Dux (neque enim nos unquam venire ad se patiebatur) pauca ad Illustritatem ejus in hanc sententiam verba feci. Non ignorare Illustritatem ejus, quae sit cura, & sollicitudo Sacrae Majestatis Vestrae, quo possit Terrarum harum omnium tranquillitati prospicere, non harum modo, quas ipsa Sacra Majestas Vestra possidet, verum & illarum, quas jure feudi possidendas Illustritati ejus concessit. Itaque cum haec ratio potissima videretur ad quietem & tranquillitatem harum Terrarum tuendam, & conservandam, si Serenissimus, & Excellentissimus Dominus Romanorum Rex Patris Majestatis Vestrae charissimus, Arbitrarius a Majestate Vestra electus, qui causam inter Sacram Majestatem Vestram, Illustris Dominum Ducem, & Magistrum Ordinis amice transigendam curaret, & si nihil adhuc habeat certi Majestatis Vestrae, quem diem, quemve locum ei rei Regia Romanorum Majestas designatura sit, velle tamen illam instructa & parata habere omnia, quae ad harum Terrarum jura defendenda pertinerent. Itaque misisse nos, ut cum Illustritate illius conferremus, certioresque ab illa fieri conaremur, si quid jurium, & privilegiorum haberet, quae quidem ad Majestatis Vestrae causam pertinere viderentur.

Respondit Illustritas ejus se habere quidem jura, vel potius eorum exempla, quibus Ordinis Magister contra Majestatem Vestram niteretur, quae vero pro illa facerent, se nulla prorsus habere. Dedit autem se Gdani cum esset, arculam quandam Divo Parenti Sacrae Majestatis Vestrae, in qua fuerunt omnia jura, & privilegia Ordinis, eorumque Litterae originales, cum multis sigillis appensis, quae in Castro Marieburgensi asservari

ANNO 1548. debabant, existimare se, quod ibi adhuc asservarentur. Respondi ad haec, illud quoque plurimum nostra referre, ut ne finis nescii, quo jure nitantur adversarii, nam praevisa jacula minus nocere. Caeterum quod de arcula illa diceret, ante triennium fuisse mihi datum negotium a Sacra Majestate Vestra, ut Lubavia Marieburgum proficiscer, ac si quae ibi essent jura & privilegia, diligenter investigarem, quod cum fecissem, ne unam quidem litteram me reperissem. Tum Illustris Dominus Dux: Nollem inquit, arculam illam cum literis perissem, cum plurimum inter sit Regiae Majestatis, & Regni, ne unquam ista privilegia in manus Ordinis perveniant, quibus prorsus videtur omnibus esse destitutus. Quamobrem daremus operam, ut ea, si quae sunt in abstruso loco recondita, reperiri possent, quod nos ita facturos esse recepimus, ac Sacram Majestatem Vestram literis nostris ea de re certiores esse redituros. Cupere autem nos, si quem haberet saltem indicem eorum jurium, conscriptum nobis exhiberet, ut si quid novi esset, quod antea non vidissemus, id legi a nobis posset. Nam quae ipsi haberemus ea nunc a nobis legi nihil esse necesse. Tum Illustris Dominus Dux curaturum se dixit, ut, peracto prandio producerentur ea, quae apud se essent, omnia: atque ita tum discessimus. Peracto prandio, venit iterum ad nos, recensuitque nobis Cancellarius illius quaedam jura, sive privilegia. Protulit postea, quae acta sunt Pohnaniae ante annos 43. Germanice scripta, sed ea omnia lecta pridem a nobis fuerant. Itaque cum nihil exhiberetur novi, dixi Illustrissimo Domino Duci: facile nos perspicere quod nihil haberet, quod quidem ad tuenda jura Regni in Terris iis pertineret. Caeterum nos, quod ad eam partem attinet quam possidet Sacra Majestas Vestra, securos esse, juraque illius cognita habere & esse ea ejusmodi, ut refelli nullaratione posse videantur, de hac tantum parte, quam ipse possidet Illustris Dominus Dux, cupere nos ab Illustritate ejus perdiscere, quemadmodum eam jure defendi contra Magistrum & Ordinem ejus posse existimaret. Tum ille Regia, inquit, Majestas, cujus ego me Principem esse Vasallum profiteor, me tueri & defendere conetur, ejus eae partes sunt. Tum ego, Fatemur, inquam, hoc, sive ferro sit sive jure disceprandum, vel, quod solum amplexa est Majestas Regia, per amicabilem compositionem, in qua tamen dici de jure aliquid oportet, causa transigenda sit. Majestatem illius Illustritatem Vestram

contra

ANNO 1548. contra omnes inimicos illius, qui negotium Terris iis exhibere vellent, defendere teneri, sed cum sit Illustritas Vestra primarius Regni Consiliarius, cumq; illius causa agatur, tenetur & ipsa consilium Regiæ Majestati impertiri, quibus rationibus defendi jus suum posse existimet. Ac quo sit aliquis tamen ad causam hanc ingressus, reperi, inquam, ante dies tres aut quatuor, in libro quodam situ obdæto amicabilem quandam compositionem, quam Anno 1463. facere conabantur Episcopus Lubecensis, & ejusdem Civitatis Magistratus, inter Divum Regem CASIMIRUM, & Ordinem. Coram illis cum Regio nomine propositio facta esset, petebatur ab Ordine universa Prussia, quod diceretur nihil in eam juris Ordini competere, cum antequam nomen etiam Ordinis auditum esset in Polonia, Terras Prusis Poloni Regno subjugassent omnes, fibique vestigales fecissent, quamobrem, ut eis cederet Ordo, postulabatur; facturam autem Regiam Majestatem, ut Fratres Ordinis in aliis Terris, quæ Christiani nominis hostibus essent finitimæ, collocaret. Quantum autem firmitatis habeat hæc propositio, me non videre, cum constet Prusiam a Regno postea defecisse, Regibusque sive Ducibus tum Poloniae rebellasse, ac non modo tributum ullum pendisse, verum etiam cum inter multos Duces Regnum esset partitum, neque satis ipsis inter se conveniret, oportunitatem hanc nactos Pruthenos, sæpe in Culmensis, Pomeraniæque Terras, quin & Cujaviam & Masoviam irrupisse, magnisque eas calamitatibus affecisse, ita, ut necesse habuerit Dux Masovis CONRADUS, Fratres Ordinis in auxilium vocare, quibus etiam Culmensis & Dobryzensis Terræ tradita est, sed ea tamen conditione, ut, cum essent Terris Prusis potiti, Culmensis, Dobryzensisque Terram Duci restituerent, & quicquid in Prusis Terris occupassent, ejus dimidia parte Duci cederent. Quod cum non modo factum non sit ab Ordine, verum insuper eos ipsos, quorum beneficio Prusis Terras fuit consecutus, bello sæpe fit adortus, multisque cladibus affecerit, merito illum jure Terrarum omnium excidisse. Ac contractum quidem illum inter CONRADUM Ducem, Episcopumque Culmensis CHRISTIANUM ab una, & Magistrum ac Fratres Ordinis ab altera parte factum me non vidisse. Caterum legisse testium quorundam dicta, qui fuerunt examinati per Sanctæ Sedis Apostolicæ Commissarios, qui se vidisse eas literas contractus dicerent, quas Fratres Ordinis de medio tollendas curaverint, ne-

TOM. IV.

que dubitare me, quin reperiri adhuc ANNO Romæ possent, cum Contractum ejusmodi GREGORIUS NONUS confirmasse dicatur. Extare Lubaviæ quoque literas quasdam sub forma vidimus, quibus ejusdem rei significatio quædam datur. Verum hæc nimis alte petita videri possent. Quamobrem cupere nos, ut diceret Illustrissimus Dominus Dux, quod, quemadmodum triginta iis annis factum est, defendi posse putaret. Tum Illustris Domini Ducis nomine respondit Cancellarius: Quandoquidem jam inde ab annis nonaginta & amplius Magistri Ordinis omnes Vasalli Regni fuerint, jusjurandum fidelitatis ei præstiterint, contraque hostes Regni ipsi personaliter ad bellum proficisci obligati fuerint, ac quinque Magistri Ordinis, qui depicti etiam sunt in Ecclesia quondam Cathedrali Regiomontana, quin ea omnia facerent, non recusaverint, qui vero proximus Illustris Dominum Ducem antecessit, tum ipse quoque Dominus Dux juramentum ejusmodi facere detrectaverit, vasallum, quæ debet, non præstantem, jus omne suum amittere, atque id in Dominum superiorem transferri. Itaque excidisse Magistrum & Ordinem omni jure, quod habebat ad Terras Prusis, atque id ad Divum SIGISMUNDUM primum Regem proxime in Christo defunctum esse devolutum, habuisseque Majestatem illius potestatem, jus ad se devolutum, cui vellet, quaque conditione vellet, conferendi, eo jure usam esse, dedisseque Illustri Domino Duci Terrarum hanc Prusis partem jure feudi possidendam. Tum ego probari nobis dixi, quæ dicta essent Illustris Domini Ducis nomine. Quoniam vero prodiit ante annos quatuor in publicum libellus a Magistro Ordinis editus, in quo: quo jure sibi competere putet Terras Prusis diligenter admodum perscripsit, videri nobis operæ pretium, ut excuterentur rationes illæ omnes, quas ad jus suum defendendum adfert Magister, ac conscribi faceret Illustris Dominus Dux vicissim argumenta sua, quibus illius argumenta omnia refellere, quod quidem ad se, Terrarumque Prusis partem, quam ipse possidet, pertineret, conaretur. Nam quod spectat ad eam partem, quæ possidetur a Majestate Vestra, solida illi argumenta minime defutura. Placuit Illustri Domino Duci consilium, se conscribi curaturum promisit, ac conscriptum ad me missurum, simul postulavit, ut de iis, quæ conscripta essent, meum ipse quoque consilium impartirem. Ego me non gravatum futurum esse recepi. Atque ita finis huic negotio per nos est impositus.

Nnnn

CCXXV.

ANNO
1549.

CCXXV.

Recognitio Consiliariorum Prussiae de praestito SIGISMUNDO AUGUSTO fidelitatis juramento. Dat. Piotrcoviae Anno 1549. Feria 2. infra Octavas Trium Regum. Ex Originali Sigil. 6.

Nos Terrarum Prussiae Consilarii infrascripti fatemur & recognoscimus praesentibus, quod, cum essemus in consilium Terrarum Prussiae recepti, juxta formulam nobis missam, superstitite adhuc Divo Rege SIGISMUNDO primo, non illi solum, sed & Serenissimo Principi & Domino, Domino SIGISMUNDO AUGUSTO, jam inde ab annis prope decem & novem Regi electo & coronato, juramentum debitae fidei & subjectionis praestitimus, quo nos fatemur teneri, & semper teneri volumus. Ac juxta praestiti per Nos juramenti formam fideles nos & obedientes subditos & Consilarios fore Majestati ejus promittimus & spondemus, in cujus rei fidem & testimonium sigilla nostra praesentibus appendi iussimus, & manibus nostris subscripsimus. Actum & Datum Piotrcoviae in Comitibus Generalibus Feria secunda intra Octavas Trium Regum Anno Domini millesimo quingentesimo quadragesimo nono.

CCXXVI.

Postulata ad Caesaream Majest. per Oratorem Regis Poloniae in negotio Prussiae. Anno 1549. Ex Tabulario Zalusciano.

Assentitur deinde Regia Poloniae Majestas, ut Sacra Regia Romanorum Majestas arbitrium, sive amicam tractationem & compositionem, inter Magistrum Ordinis Theutonicorum, & Illustrissimum Dominum ALBERTUM Seniore Marchionem Brandenburgensem suscipiat atque tentet, non tanquam delegatus ab aliquo, sed summa voluntate Regiae Poloniae Majestatis Arbitrarius electus. Duo tantum petit: primum, ne quid ea de re tractare Regia Romanorum Majestas incipiat, priusquam Comitia, quae proxime instant in Regno Poloniae, peracta fuerint, deinde ut Illustrissimi Domini ALBERTI Senioris Marchionis Brandenburgensis, cujus etiam negotium agi videtur, securitati prospiciat, atque efficiat, ut proscriptionis Decretum, contra Illustr. ejus a Judicibus Camerae latum, justum in tempus aliquod suspendatur, quo & Mandatarios suos mittere, si res ita po-

stulaverit, & omni cura vacuus esse ANNO
queat, ne quis in Terras illius incurfio- 1549.
nem interea faciat, aliter enim de com-
positione hac recte tractari non posset.

CCXXVII.

Sacrae Romanorum Regiae Majestatis Responsum datum Oratori Regis Poloniae in negotio Prussiae. Ibid. Indidem.

Quantum autem ad causam, & controversiam de Terris Prussiae attinet, in qua Reverendissimus Dominus Orator ostendit, Serenissimum Regem Poloniae assentiri, ut Romanorum Regia Majestas tractationem inter partes suscipiat & tentet, non tanquam ab aliquo ad id delegata, sed tanquam summa Serenissimi Regis Poloniae voluntate in Arbitrum & Mediatorem electa, Sacra ejus Regia Majestas tenet memoria, quum proximis superioribus mensibus Serenissimi Regis Poloniae responsum super emanata Caesarea Commissione accepisset, se tunc perscripserit illud ad Majestatem Caesaream, fuisse enim in hanc ferme sententiam conscriptum; Serenissimum Regem Poloniae grave sibi existimare, vigore alicujus Commissionis in tractationem hujusmodi consentire, alioqui se Majestatem Regiam pro Arbitro non detrectaturam esse. Quamobrem cum super his a Majestate Caesarea Regia Majestas nondum certam resolutionem habuerit, existimat sibi non licere, quicquam in hac causa tractandum suscipere, sine praesentis & assensu ejusdem Caesareae Majestatis: tanto minus, quum ipse Reverendissimus Dominus Orator, Regis sui nomine, petat Decreti proscriptionis suspensionem. Quod si autem Majestas ejus cognoverit hanc Serenissimi Regis Poloniae oblationem, Caesareae Majestati non improbari, Majestas ejus Regia non detrectabit, accedente etiam Magistri Ordinis Teutonicorum pari voluntate, id oneris suscipere, atque adeo ea, quae communi partium consensu electum Arbitrum & Compositorem decent, diligenter agere, tractareque, et si ad hoc ante dictorum Comitiorum Regni Poloniae finem deveniendum fuerit, Romanorum Regia Majestas Serenissimo Regi Poloniae, expectando scilicet, priusquam agere quicquam incipiat, dictorum Comitiorum finem, libenter gratificabitur.

CCXXVIII.

Commissio Sacrae Caesareae Majestatis ad Serenissimum Romanorum

ANNO
1549.

rum, Hungariæ, ac Bohemiæ Regem &c. de suscipienda amicabili tractatione (absque tamen præjudicio, vel judiciarii processus impedimento) inter Regem, Regnumque Poloniæ, & ab eodem causam prætendentes ex una, & Administratorem Ordinis Theutonicorum ex altera partibus super proprietate, jure & Dominio Provinciæ Prussicæ. Dat. Bruxellis Anno 1549. Die II. Febr. Lib. Legat. sub lit. M. fol. 122.

CAROLUS Quintus Divina favente Clementia Romanorum Imperator Augustus, ac Rex Germaniæ, Hispaniarum, utriusque Siciliæ, Hierusalem, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Brabantæ &c. Comes Habsburgi, Flandriæ, Tyrolis &c. Serenissimo Principi Domino FERDINANDO, Romanorum, Hungariæ, Bohemiæ &c. Regi, Archiduci Austriæ, Marchioni Moraviæ &c. Sacri Romani Imperii Archipincernæ, Principi Electori, Fratri nostro Charissimo Salutem, & fraterni amoris perpetuum incrementum. Serenissime Princeps, Frater Charissime. Quum in controversia, quæ inter Regnum Poloniæ, & ab eodem Regno causam prætendentes, ex una, & Administratorem Magni Magistratus Prussicæ, ac Magistrum Ordinis Theutonicorum tam in Germania, quam in Italia, ex adversa parte, super proprietate, jure & dominio Provinciæ Prussicæ vertitur, jam antea in aliquot Dietis Imperialibus, cum participatione & voto Imperii Ordinum de amicabili tractatione inter partes ineunda, propositum & agitatum sit, ea vero res, ob alia impedimenta, hæcenus ad effectum deducta non sit. Et Nos in proximis Comitibus nostris Imperialibus apud Augustam Vindelicam habitis, ex Voto & Suffragio eorundem Imperii Ordinum hanc viam amicabilis transactionis denuo amplectendam, & propterea Commissarios, qui causam amicabiliter (absque tamen præjudicio, vel impedimento judiciarii processus) componere studerent, deputandos esse duxerimus, atque ad eam transactionem Serenitatem Vestram, tanquam Bohemiæ Regem, utriusque parti opportunam rati: ab ipsa Serenitate Vestra, impetraverimus, ut suavis & hortatu nostro inducta, hanc Provinciam in beneficium pacis & tranquillitatis publicæ,

subire consenserit. Proinde, ut controversia hæc ad desideratam concordiam (sicut quod pro fraterno illo erga Serenissimum Poloniæ Regem amore nostro, & inter nostros, & Imperii Sacri, & illius Serenitatis, ac Regni Poloniæ Status & subditos, pacis & amicitiae alendæ causa summopere cupimus) aliquando conducere valeat. Eandem Serenitatem Vestram, tanquam Bohemiæ Regem, hujus causæ Commissarium (citra tamen præjudicium, vel impedimentum judiciarii processus) deputavimus, ac tenore præsentium Imperiali auctoritate nostra deputamus, & plenam illi facultatem, potestatem, & vicem nostram hac in re concedimus, summopere illam hortantes, ut vocatis ad diem constitutum, & in locum opportunum partibus, eisque summarie auditis, omni studio anniti velit, causæ & controversiæ huic amicabiliter componendæ & transigendæ. Quod si vero, adhibita omni diligentia, res per Vestram Serenitatem componi non possit, (quamvis meliora speramus) in eum casum Serenitas Vestra de tota causa, & quid impedimenti obstiterit, quo minus componi potuerit, ad Nos referat, quo deinde post, sive cum ulteriore participatione Statuum Imperii, sive aliter, prout opportunum fuerit, provideri, constituique possit id, quod negotii qualitas exigere videbitur, in quo Serenitas Vestra rem se dignam, publicæ tranquillitati utilem, & Nobis gratam factura est. Datum sub impressione Sigilli nostri in oppido nostro Bruxellensi die II. mensis Februarii. Anno Domini MDXLIX. & Regnorum nostrorum XXXIV.

CAROLUS
V. ANTH. PERE.

*Ad Mandatum Cæsar.
& Cathol. Majestatis.
proprium*

Johann. Obernburger scripsit.

CCXXIX.

Exemplum Literarum S. Rom. Reg. Maj. ad Regem Poloniæ præfixionem diei ad tractandam concordiam in causa Prussicæ continens. Dat. Pragæ 18. Jul. Anno 1549. Ex Tabulario Zalusciano.

FERDINANDUS &c. Serenissimo &c. Significamus Serenitati Vestre. Nos accepisse patentes quasdam Literas Serenissimi & Potentissimi Principis & Domini,
Nnnn 2 Do-

ANNO Domini CAROLI Quinti Romanorum Imperatoris semper Augusti &c. Fratris & Domini nostri charissimi, paucis ante diebus Nobis redditas, tenoris de verbo ad verbum sequentis, videlicet:

CAROLUS &c. *ut sup. pag. 326.*

Cum Nos autem tum præfatæ Særæ Cæsareæ & Catholicæ Regiæ Majestatis suafu & hortatu, tum ob veterem necessitudinem, quæ Nobis cum Serenitate Vestra intercedit, & deniq; pro beneficio pacis & tranquillitatis publicæ inducti, tractandæ amicabilis concordiae & compositionis provinciam in hac causâ, inter Serenitatem Vestram, & partes, in præinsertis Cæsareis Literis nominatas vertente, jam pridem libenti animo susceperimus, nihilque magis ea in re etiam nunc cupiamus, quam tam diuturnam periculosamq; controversiam plane tollere, consopireque, atq; adeo inter Serenitatem Vestram & dictas partes non nisi firmam, perpetuamq; pacem, quietem & concordiam constituere, idcirco ad executionem præinsertarum Literarum, Dilectionis, & Majestatis suæ Cæsareæ, juxta traditam Nobis in illis formam procedere volentes, eas Serenitati Vestrae hisce nostris insertas amico & fraterno animo insinuamus, adque ejus notitiam deducimus, nec non huic amicali tractationi sextam diem mensis Octobris proxime venturi, locum vero eum, in quo Nos tum esse, & moram trahere contigerit, dicimus, designamus & deputamus. Eandem proinde Serenitatem Vestram amice & fraterne hortantes, ut (si tractationem ipsam a Nobis fieri Ser. Vest. placuerit) Commissarios & Mandatarios tam suo, quam eorum, qui a Regno ipsius Poloniæ causam habere prætendunt, nomine, plena & sufficienti ad id potestate suffultos, in aulam nostram, ubi tum fuerimus, ad dictam sextam diem futuri mensis Octobris, qua etiam adversæ partis Procuratores & Mandatarios adfore non dubitamus, emandare, & expedire velit, & Nos quidem tunc juxta præscriptam Nobis Literis Cæsareis formam, in causâ & controversia hujusmodi processuri, illam eo deducere, quantum in Nobis erit, annitemur, ut desiderata concordia omnium, quorum interest, consensu atq; voluntate, constitui queat. Cæterum Serenitatem Vestram felicissime valere optamus. Datum sub impressione sigilli nostri in arce nostra Regia Pragæ die 18. Julii 1549.

CCXXX.

ANNO
1549.

Exemplum Literarum SIGISMUNDI AUGUSTI Regis Poloniæ ad Sacr. Rom. Reg. Majestatem, quo ejus arbitrium in negotio Prussiæ respuit. Dat. Cracoviæ 14. Aug. 1549. Indidem.

Serenissimo & Excellentissimo Principi DOMINO FERDINANDO Divina favente Clementia Romanorum Regi semper Augusto, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ &c. Regi, Infanti Hispaniarum, Archiduci Austriæ, Duci Burgundiæ, Marchioni Moraviæ, Comiti Tyrolis, Parenti nostro observandissimo, SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, &c. Dominus & Hæres, Salutem & perpetui amoris ac omnis felicitatis continuum incrementum. Serenissime & Excellentissime Princeps, Domine Parens noster Observandissime. Accepimus patentes Literas Majestatis Vestræ, quibus ea partim voluntate ac delegatione Cæsareæ Majestatis, partim paterno suo in Nos amore, & quietis publicæ cupiditate, se adductam, Arbitri partes componendæ inter Nos Regnumq; nostrum, & Magistrum Ordinis Theutonicorum controversiæ de Terris Prussiæ, libenter suscepturam esse profitetur, (si Nobis videbitur) & diem ad inchoandam eam rem Nobis præstituit sextam Octobris proxime venturi, ac de singulari quidem ista & paterna erga Nos benevolentia, curaq; rerum nostrarum & Regni nostri, summas, uti par est, gratias agimus Majestati Vestræ, dabimusq; operam, ut ei pari studio & observantia, morigero Filio consentanea, quoad maxime poterimus, respondeamus, pacis & quietis Regno nostro conservandæ & stabiliendæ, Nos quoq; ut qui maxime cupidi sumus, Christi Dei nostri, præceptorum & salutaris doctrinæ haud immemores, ac Divi Parentis nostri, nunquam satis laudati Regis, domestico exemplo delectati. Itaque cavemus sedulo, ne quam cuiq; offensionis & inimicitiarum occasionem demus. Neque Nobis conscius sumus, Magistrum istum ulla injuria, sive a Nobis, sive a Divo Parente nostro, seu deniq; a quoq; nostrorum affectum esse. Quodsi aliter tamen forte illi videtur, non recusamus, quominus ipsi, ubi id a Nobis postularit, non modo contra quemvis nostrorum hominum, sed etiam contra Nos ipsos, ex æquo & bono, jus dicamus, & satisfacia-

CCXXX.

cia-

ANNO 1549. ciamus, quemadmodum id ipsum etiam Caesareae Majestati per Oratorem nostrum sumus polliciti. Neq; vero Majestatis Vestrae, de cujus amore paterno omnia Nobis summa pollicemur, ac ne aliorum quidem hominum iudicium tractamus. Neq; Majores nostri, quoties aliquid controversiae cum isto ipso Ordine subortum ipsis erat, unquam, tractaverunt, sed vel ad ordinarios & communes Judices, vel certe ad Arbitros, quos sibi ipsi, mutuo cum adversariis consensu, depoposcissent, iudicium id referebant. Caeterum ferri Nobis Arbitros ab aliis, id vero si non durum, certe novum & inusitatum est, ita, ut maximam id Nobis apud nostros homines invidiam constaturum esse videatur. Quocirca, cum eo rem spectare animadverteteremus, ex eo responso Caesareae Majestatis, quod Nobis Divi Parentis nostri Orator post mortem ejus attulit, alia mandata Oratori nostro, qui, cum diutius opinione nostra apud Majestatem Vestram substitisset, nuper tandem ad Caesaream Majestatem profectus est, ea de re dedimus, inde ergo Nobis responsum expectandum esse existimamus, quo accepto, & communicato cum Consiliariis Regni nostri consilio, tum demum certius aliquid de voluntate nostra Majestati Vestrae indicabimus. Quam excusationem nostram, & moram exiguam, ut Majestas Vestra aequo animo ferat, neve inde sinistro aliquid de nostra erga se voluntate, & fiducia sibi persuadeat, etiam atq; etiam postulamus. Nos quidem ut neminem habemus in terris arctioribus propinquitatis & necessitudinis vinculis Nobis devinctum, quam Vestram Majestatem, ita nemini plus fidimus, neq; libentius Nos & nostra committimus. Quam diutissime felicem & incolumem esse cupimus. Cracoviae 14. Aug. Anno Domini 1549. Regni vero nostri 20.

CCXXXI.

Libellus Oratorum Duci Prussiae, quo ejus absentiam excusant, & renovationem feudi postulant a SIGISMUNDO AUGUSTO Polonice Rege. Anno 1550. Libr. 61. fol 159.

Posteaquam Sacra V. R. Majest. Illustrissimum Principem Prussiae Dominum meum Clementissimum ad diem Divae CATHARINAE sacrum in hunc locum Regiis suis literis vocavit, ut ipsius Celsitudinem renovationem Investiturae Ducatus Prussiae a Sacra Vestra Regia Majestate

Tom. IV.

ANNO 1550. acciperet & debitam obedientiam atque fidelitatem juraret, commisit sese ipsius Celsitudo ad ejusmodi clementissimam Sacrae Vestrae Regiae Majestatis postulationem declarandae suae obedientiae, atque promptissimae voluntatis gratia itineri, ea spe atque fiducia, Deum Optimum Maximum hoc susceptum iter ita gubernaturum, ut ipsius Celsitudo incolumis & salva in hunc locum ad Sacram V. Regiam Majestatem perveniret, & coram ac praesens omnia, quae S. V. R. Majestas, & foedera pacis perpetuae ipsius Celsitudinis concedere potuissent, non tantum ut se obedientem & subiectum Principem, atque clientem Beneficiarium declararet, sed etiam, ut Sacram V. R. Majestatem, ut Dominum suum clementissimum & Consanguineum dilectissimum, in hac sua senecta semel adhuc, si saepius per fata non licuerit, inviseret, coram obloqueretur, incolumem ac salvam cerneret, & ob ejusdem Sacrae V. R. M. incolumitatem & salutem laetitia & gaudio pro officio fidelis subditi & Domini sui atq; Consanguinei amantissimi perfrueretur. Horum cum omnium ipsius Celsitudo magno desiderio jam pridem affecta teneretur, Divina ope non semel ardentibus votis implorata, ut haec ex sententia contingerent, sed aliter Deo Optimo Maximo, omnium hominum salutem sua omnipotentia gubernanti, hoc tempore visum est, qui votis boni atque fidelis Principis, minime annuendum pro suo Divino consilio censuit. Etenim non longe, postquam ipsius Celsitudo iter ingressa est, magna imbecillitate & gravissimis doloribus corporis correpta est, adeo, ut longius progredi nec equo, nec vehiculo valeret, periculo quidem sustinendi vehiculi nec quidquam facto, siquidem inde dolores aucti & vires corporis adeo prostratae sunt, ut, quod graviter ingemiscens & vix absq; lacrimis eloquimur, ipsius Celsitudinem Soldaniae in lectulo & in dubia Medicorum cura languentem relinquerimus. Et quanquam ipsius Celsitudo a Deo Opt. Max. emendationem & firmam valetudinem brevi redituram sperabat, & secum decrevit recuperatis viribus Nos celerrimis itineribus insequi, tamen eventus jam ostendit, id fieri non potuisse, eo quod spes repentinae restitutionis ipsius Celsitudinem frustrata est, & morbus, ut conjectura adsequi possumus, opinione tenacior fuit. Quamobrem magna haec & fatalis necessitas ipsius Celsitudinem ab instituto itinere, & honesto proposito retraxit. Quod ipsius Celsitudini eo gravius atque perturbatius accidisse, quo maiori cupiditate visendi &

O o o o

salu-

ANNO 1550. salutandi Sacram Vestram R. Majestatem rapiebatur, facile cuius æstimare licet. Voluit igitur ipsius Celsitudo per hos suos Legatos Sacram V. R. Majestatem supplici voce rogari, ut Sacra Vestra R. Majestas hanc ipsius Celsitudinis adversam valetudinem Divino Judicio in hac profectioe objectam, patienter ferat, & absentiam inde eventientem pro Regia Clementia boni consulat, & excusationi justissimæ locum det. Ne autem ipsius Celsitudo ullius vel inobedienciæ vel negligentia nomine in suspicionem veniret, neve aliquid ob jam dictam causam in adipiscenda renovatione Investituræ Feudalis, & ad præstandum jusjurandum, emitteretur, hosce suos Consiliarios, Ministros atque subditos cum pleno Mandato ad accipiendam Renovationem Investituræ, & ad præstandum Jusjurandum fidelitatis huc ablegavit, quemadmodum hujus rei necessaria documenta Literarum sub sigillo & manu ipsius Celsitudinis secum habent, ea; ad S. R. Majestatis Vestræ voluntatem reverenter exhibere atq; offerre parati sunt. Hi igitur Legati Illustrissimi Principis sui, ac Domini Clementissimi nomine & verbis S. V. R. Majestatem humiliter atq; enixe orant, ut S. V. R. Majestas ipsius vice & loco Principis sui renovationem Investituræ Ducatus Prussiæ clementer conferre, ac solenni ritu præbere dignetur, adductis etiam aliis Convassallis agnatis suæ Celsitudinis Margravio ALBERTO Juniore, & GEORGIO FRIDERICO, nec non & aliis Margraviis Brandeburgen. quemadmodum id a Legatis nuper ipsius Celsitudinis apud S. V. R. Majestatem subjectissime rogatum atque perfectum est, ut hoc beneficio feudali pariter tota Domus Brandeburgen. quæ inclito huic Regno S. V. R. Majestati insigni ornamento atque præsidio esse potest, afficiatur. Quare præcipue S. V. R. Majestas suam clementissimam voluntatem, erga Illustrissimum Principem Prussiæ & totam Domum Brandeburgen. alioquin etiam S. V. R. Majest. summa necessitudine conjunctissimos declarabit, & Illustr. Dux Prussiæ reverenter offert, atque promittit se vicissim non solum quod debitum officium, fides atq; obedientia addictissimi Vasalli postulant, libenter & studiose facturum, atq; executurum, non secus, acsi ipse præsens Juramentum fidelitatis denuo præstitisset, sed etiam daturum operam, ut pro necessitudine atq; propinquitate sua, erga S. V. R. Majest. atq; totum hoc inclitum Regnum gratissimus atq; obedientissimus agnoscat. Porro cum ipsius Celsitudo, ut supra expositum

est, magno desiderio visendæ S. V. R. ANNO 1550. Majestatis & coram alloquendi in hac sua postrema ætate teneatur, decrevit atq; statuit, se cum primo quoq; tempore restitutæ valetudinis, & recuperatarum virium (quod summis votis a Deo Opt. Maximo contendimus) S. V. R. Majestatem invitare, seq; omni officiorum genere, pro eo ac decet paratissimum Principem, Vasallum, Ministrum atque Cognatum exhibere, offerre, atq; declarare. Si modo id S. V. R. Majestatem non inique laturam intellexerit. Proinde S. V. R. Majest. hi Legati subjectissime atq; humillime rogant, ut ipsis significare dignetur, quando, & quo in loco, quave solennitate, ordine & forma, nomine Illustrissimi Principis sui Ducis Prussiæ, renovationem Feudi accipere, & juramentum fidelitatis præstare debeant, quibus cognitis humiliter se offerunt, omnia pro mandato & officio suo ad S. V. R. Majest. nutum, atq; clementissimam voluntatem, quemadmodum fideles subditos atq; Ministros decet, summo studio facturos.

CCXXXII.

Ceremoniale pro renovatione Feudi Ducatus Prussiæ, conferenda per SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniæ Regem, præsentibus Legatis Marchionum Brandeburgen-sium. An. 1550. Libr. 61. fol. 160.

Regia Majestas, ex arce descendens, in Prætorio Vestitum Regium induet, atque ita solium ascendet cum Consiliariis. Adequitabunt, deinde prope solium Oratores & Consilarii Principum, & cum solenni pompa solium ascendent, primique Oratores Ducis renovationem Feudi a Rege reverenter flexis genibus petent. Respondet Regia Majest. per Cancellarium, se paratam esse promissa facere, modo ii, qui petunt, ea præstent, quæ præstari in hujusmodi actu solent. Postea caeterorum quoque Marchionum Oratores idem petent. Deinde post Responsum Regium exhibebunt Mandatum Ducale, quod a Cancellario legitur. Eo perlecto Rex vexillum Ducalibus Oratoribus genua flectentibus tradet, cujus extremum caeterorum Marchionum Legati singuli a tergo attingent, obnuntiante Cancellario per illud Duci quidem Investituram Ducatus a Divo SIGISMUNDO concessi in Feudum renovari & confirmari, caeteris vero Marchionibus successive, secundum illa ipsa pacta, destinari, cum suo tempore rite in-

ANNO 1550. vestituram accipient. His peractis ponitur Liber Evangeliorum in sinu Regis ad Oratores obversus, prædiceturque jusjurandum Oratoribus Ducis in hæc verba conceptum.

Juramentum.

Ego N. nomine & mandato seu Plenipotencia Illustrissimi Principis mei Domini ALBERTI Marchionis Brandeburgensis ac Ducis in Prussia &c. juro super hæc Sancta Dei Evangelia, quod idem ALBERTUS Princeps meus, ab hac hora deinceps usq; ad ultimum diem suam vitæ suæ erit fidelis Tibi SIGISMUNDO AUGUSTO & Successoribus legitimis tuis Regibus Poloniæ Dominis suis, contra omnem hominem, nemine prorsus excepto, & quod nunquam erit scienter in consilio vel auxilio vel in factis, quod Tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in persona aliquam læsionem aut injuriam vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis, et si sciverit vel audiverit de aliquo, qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse suo, ut non fiat, impedimentum præstabit. Et si impedimentum præstare nequiverit, quam cito poterit, Tibi nuntiabit, & contra eum juxta pacta auxilium Tibi præstabit. Et si contigerit, Te rem aliquam, quam habes, vel habebis, injuste & fortuito casu amittere, eam recuperare curabit, & recuperatam omni tempore retinere. Et si sciverit Te velle juste aliquem offendere, & inde generaliter vel specialiter fuerit requisitus, suum Tibi, secundum pacta, præstabit auxilium. Et si aliquid ipsi de secreto manifestaveris, illud sine tua scientia nemini pandet, neque quidquam, per quod pandatur, faciet. Et si consilium ab eo super aliquo facto postulaveris, illud Tibi dabit consilium, quod ipsi videbitur magis expedire, & nunquam ex persona tua aliquid scienter, quod pertineat ad tuam vel tuorum injuriam, vel contumeliam. Deniq; pacta cum olim Divo SIGISMUNDO Rege, & inclyto hoc Regno Poloniæ conventa servabit & implebit. Sic me Deus adjuvet &c.

Assignabitur deinde a Marschalco Principi Legationis Ducalis locus sui Principis juxta Regiam Majestatem.

Post petitionem omnium Oratorum respondebit Cancellarius.

Sacra Majestas Regia Dominus noster Clementissimus cum sit memor Paetorum, quæ Divo Parenti suo SIGISMUNDO Regi & inclyto huic Regno cum Illustrissimo Domino ALBERTO Seniore Marchione

ANNO 1550. Brandeburgen. Duce in Prussia intercesserunt, ac suæ cum eodem necessitudinis, quemadmodum in aliis, quo ad recte poterit ejus Illustrissimæ D. gratificari solet, ita in eo quoque, quod nunc D. V. Illust. D. ejus nomine petunt, non gravate id facit, & ob id huc descendit, ut expetitam diutius, verum ex justis causis hucusque dilatam Investituram Feudi Ducatus in Prussia D. ejus Illust. in Personis D. Vestrarum conferat, seu verius renovet ad gloriam Dei Omnipotentis, ad suum Regniq; hujus decus, honorem & commodum Illustrissimæ D. ejus, deniq; ad salutem & incolumitatem illius populi. Confidit autem Sacra Majestas ejus R. ita se gesturum esse Illustrissimum Dominum Ducem erga suam quidem Majestatem, uti fidelem & obsequentem Vasallum decet, erga Regnum autem hoc inclytum, uti socium & sæderatum decet, erga subditos vero, uti justo, benigno, & Christiano Principi convenit. Illustrissimos quoq; D. GEORGIUM FRIDERICUM & ALBERTUM Juniorem Marchiones Brandeburgen. non recusat S. Majestas ejus quin, ad successionem ejusdem Feudi admittat, ea conditione, & eo ordine, qui in pactis continetur. Cæterum Mandatum, seu Plenipotencia Illustrissimi Domini Ducis, ut prius perlegatur, operæ pretium est.

Quando Vexillum traditur.

Quod bonum faustum & fortunatum sit, S. R. Majestas per hujus Vexilli traditionem Illustrissimo Domino ALBERTO Marchioni Brandeburgen. ac Duci in Prussia, in Personis D. Vestrarum Investituram Ducatus in Prussia confert, seu potius a Divo Parente suo collatam renovat; Illustres vero Dominos GEORGIUM FRIDERICUM & ALBERTUM Juniorem itidem Marchiones Brandeburgenses ad successionem ejusdem Feudi secundum præscriptum paetorum olim initorum, admittit, dummodo Illustritas eorum ea præstent suo tempore, quæ Domino Feudi a Vasallis ex pacto aut consuetudine præstari solent ac debent.

Post Gratiarum Actionem.

Libenter facit S. Majestas Regia, quæcunq; ad honorem & commodum Illustrissimorum Dominorum Marchionum Brandeburgensium, propinquorum suorum, pertinere existimat, confiditq; D. eorum Illustrissimas, ita se vicissim sedulo erga Majestatem suam gesturas esse, ut necessarios & gratos Principes decet. Curabunt vero D. V. ut ea, quæ hic modo acta sunt, Illustrissimorum Principum suorum Tutorumq; Pupilli literis comprobentur.

ANNO
1550.

CCXXXIII.

Petitio ALBERTI Junioris per Legatos suos, ut ad Investituram Prussiae admittatur. 29. Nov. 1550. Indidem fol. 163.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps, Domine Clementissime. Illustris & Amplissimi Senatores.

Compertum habet Sacra Regia Majestas, Principem nostrum apud Sacram Regiam Majestatem suam jam ante egisse, ut ejus, modo eo, quod aut præponeretur juniore Principi Marchioni GEORGIO FRIDERICO Patrueli suo, aut saltem æqualiter admitteretur, in investitura & concessione Feudi ratio haberetur, sed Sacra Vestra Majestas Regia ejusmodi tractatum tum temporis in prædictum Juniorem Principem, ejusque Tutores ac Curatores justis de causis rejecit. Cum vero a Sacra Vestra Regia Majestate Illustrissimo Principi ac Domino, Domino ALBERTO SENIORI Duci Prussiae, ac Marchioni Brandeburgen. una cum ejus consortibus, nempe prædicto Illustrissimo Principe nostro ac Patruel ipsius tempus accipiendæ Investituræ præstitutum sit, prædictus Princeps noster non importunum ratus, eandem petitionem, & iis deinde causis, Sacrae Vestrae Majestati Regiae, ac Regni Senatui nunc denuo proponere, præsertim cum compertum habeat, Illustrissimum Ducem Prussiae Patruum suum idem hoc optare, ac a Sacra Vestra Majestate Regia humiliter atque enixe petere. Intelligit enim Sacra Vestra Majestas Regia, quod eveniente casu, quem tamen Deus Omnipotens benigne avertere velit, quo hujusmodi Feudum & Ducatus ad hos ambos Principes, modo tamen in successione posteriore, & illo juniore adhuc in minori ætate constituto devolveretur, quod tunc Illustrissimæ D. suæ potissimum omnes curæ, sollicitudines ac molestiæ incumbere. Omnia denique pericula, nisi salutem ac defensionem illius Terræ ac Ducatus, quod tamen minime facturus esset, negligere velit, subeunda essent. Commoda vero ac emolumenta ejus, fortasse ad se nunquam, sed ad Patruelem suum solum pervenirent, quod quidem perquam esset iniquum.

Præterea cum Principatus ille Franconicus ab inclytis Parentibus ipsorum acceptus, quem nunc Dei benignitate ac clementia possident, & Ducatus Prussiae sint inter se remotissimi, & uterque æmulis hostibus & dimicationibus vix resistunt, idcirco pene impossibile videre, quod

ANNO 1550.
unus illorum partem suam Ditionis Franconiæ & prælibatum Ducatum recte & sine periculo alterius amittere, aut saltem sine irreparabili jactura & detrimento administrare possit. Nec etiam facultates unius ad hoc tam sublime opus sufficientes fore, multominus id per Legatos vel Locumtenentes effici posse. De qua re tamen, si inæqualitate illa sublata consilia facta ab utroque pro viribus ac unanimiter in commune conferantur, minime diffidendum erit. Hanc etiam fuisse causam non ambigimus, qua motus piæ ac inclytæ memoriæ Princeps Do. GEORGIVS Marchio Brandeburgen. aliquoties, cum de componendis controversiis inter ipsum & Principem nostrum ALBERTUM ejus ex Fratre Nepotem ageretur, semper hoc medium de æquali Investitura ac divisione Ducatus Prussiae inter se & Nepotem, si is casus eveniret, proposuit, utique existimans hac re perfecta cæteras controversias, variis ac magnis de causis inter ipsos, ortas facile sublatum iri, ac Filii sui Hæreditatem tam acquisitam, quam aquirendam Nepotis autoritate fultam, magis etiam stabiliri. Nec dubitamus, etiamsi Illustrissima D. sua diutius supervixisset, quin rebus omnibus cum Principe nostro compositis, idem, quod Nos nunc, Illustr. Dom. etiam a Sacra Vestra Majestate Regia petitura fuisset.

Cum igitur prædictæ & cæteræ causæ alio tempore adductæ per se sint justissimæ, & e re Principis Junioris Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandeburgen. ac menti etiam Patris sui piæ ac inclytæ memoriæ defuncti conformes, Sacram Majestatem Vestram Regiam nec non Illustrissimum ac Amplissimum Senatum Regni, nomine Illustrissimi Principis nostri rogamus, benignam ac clementem rationem habere dignetur, ne inæqualitas illa Investituræ nunc, vel in posterum Illustr. D. suæ in magnum & inevitabile præjudicium vergat. Commendamus igitur sæpeditum Principem, ac Dominum nostrum tutelæ ac patrocinio Sacrae Vestrae Majestatis Regiae ac Illustrissimi Senatus hujus florentissimi Regni quam humilissime clementissimum responsum hac in re optantes.

Sac. Vestrae Majest. Regiae.

Subditissimi.

Legati & Oratores Illustr. Principis, ac Domini Domini ALBERTI Marchionis Brandeburgenfis Junioris.

CCXXXIV.

ANNO
1550.

CCXXXIV.

Plenipotencia ab ALBERTO Seniore Duce Prussiae data Legatis ejusdem ad renovandam Investituram Ducatus Prussiae per SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem. Dat. in Doldan d. II. Nov. 1550. Ex Archivo Regni Libr. 61. fol. 151.

Posteaquam Serenissimus ac Potentissimus Princeps & Dominus, Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae totius, Masoviae, Samogitiae &c. Dominus & Haeres, Dominus noster clementissimus, & Confobrinus charissimus, diem Divae Catharinae sacrum ad renovationem Investiturae Ducatus Prussiae, & ad praestandam suae Regiae Majestati debitam, juxta ritum & formam perpetui foederis, atque patetorum literis obsignatorum, fidelitatem, ad multiplicem atque humilem requisitionem pro sua Regia clementia Nobis ALBERTO SENIORI, Dei Gratia Marchioni Brandeburgensi, in Prussia, Stetini, Pomeraniae, Castubarum ac Sclavorum Ducis, Burgravio Norenbergensi, Rugiaeque Principi, per literas designavit. Nihil sane prius duximus, quam Sacrae Regiae Majestatis Clementissimae voluntati atque petitioni morem gerere, & ad dictum diem declarandae nostrae obedientiae gratiae coram Sacra Regia Majestate Nos sistere, omniaque ad votum suae Majestatis exequi, eamque ob causam Nos mature accinximus, & aliquam partem ejus, Deo juvante, confecimus; verum cum in hac parte profectiois Omnipotentis Dei iudicio gravi valetudine, magnisque doloribus corporis affecti essemus, adeo, ut nec equo, nec vehiculo progredi ulterius valeremus, invitos Nos ac graviter dolentes mutare consilium oportuit. Ac quod ipsi coram per Nos metipso exequi atque conficere instigueramus, aliis deinde mandare, & per alios nostro nomine expedire. Itaque Generosos, Nobiles, Strenuos & Praeclaros Viros FRIDERICUM Truchses Baronem a Waretpurgs, Joannem a Kreiczen Cancellarium, Andream Ryppin Caymenssem, & Abnerum Brandt in Tapian Capitaneos, nec non Christophorum Jonam, Juris utriusque Doctorem, ac Magistrum Lucam David Consiliarios & subditos nostros omnes & singulos, ita, ut unius aut alterius absentia caeteris nihil deroget, ad praestitutum renovandae Investiturae diem Cracoviam ablegavimus, eis-

Tom. IV.

que plenam potestatem dedimus & concessimus, sic, ut his patentibus literis omni meliore forma, jure, solennitate & modo, quo id fieri, juxta morem vel ordinationem juris, debuerat, vel necesse erat, damus & concedimus, ut nostro nomine & loco renovationem Feudi a Sacra Regia Majestate, Domino nostro clementissimo, solenniter accipiant, juramentum fidelitatis, & debitum homagium, ut vocant, rite in animam nostram praestent, omniaque alia faciant & exequentur, quae Nos ipsi coram & praesentes in actu infeudationis & jurisjurandi fidelitatis faceremus, praestaremus & exequeremur. Denique & illa ad Sacram Regiam Majestatem referant, de quibus plenum & sufficiens mandatum a Nobis acceperunt, ac quicquid hisce rebus atque negotiis jussu & nomine nostro egerint, fecerint, aut praestiterint, illud non secus atque a Nobis gestum, factum & praestitum approbavimus, ratum & gratum habebimus, quemadmodum etiam his praesentibus literis approbamus, ratum & gratum habemus, absque omni fraude & dolo malo. Quod hisce literis praesentibus publice, palam & coram omnibus, praecipue vero coram Sacra Regia Majestate Domino nostro clementissimo libere fateamur, & testatum esse volumus. In cuius rei & praedictorum omnium indubitata fide has literas nostras sigillo nostro magno munivimus, confirmavimus, manuque propria subscripsimus. Datae ex arce nostra Doldanensi die undecima Novembris Anno 1550.

Qui supra. mppr.

CCXXXV.

Renovatio Feudi Ducatus Prussiae per SIGISMUNDUM AUGUSTUM Poloniae Regem ALBERTO Duci facta, ubi etiam GEORGIUS FRIDERICUS & ALBERTUS Junior ad Feudum admittuntur. Dat. Cracoviae Feria sexta ante Festum S. Thomae Apostoli Anno 1550. Ex Arch. Regni Lib. 61. fol. 165.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujavia, Russiae, Prussiae, Masoviae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Samogitiaeque &c. Dominus & Haeres,

Pppp

Signi-

ANNO 1550. Significamus tenore praesentium &c
 Quod Nos Divi SIGISMUNDI Regis Poloniae, Patris nostri desideratissimi, incujus Regio Solio collocati sumus, vestigiis incedentes, ad petitionem Illustris Principis Domini ALBERTI Senioris Marchionis Brandenburgensis, ac Ducis in Prussia, primum per se ipsum intra legitimum tempus: deinde vero per literas atque Nuntios ad Nos factam, Feudum Ducatus Prussiae, a supra memorato Parente nostro olim constitutum & concessum, Illustritati ejus, & veris ac legitimis masculini generis ejus Feudi Haeredibus, si quos reliquerit, in Personis sex Consiliariorum, Oratorum & Procuratorum, Inculentum & sufficiens Mandatum ad id habentium, solenni ceremonia per vexilli nostri traditionem renovavimus, & harum literarum nostrarum tenore renovamus & confirmamus, damusque & concedimus in perpetuum & indivisum Feudum, quemadmodum id a Divo Parente nostro antea Illustritati ejus, & aliis Marchionibus de Domo Anspach datum & concessum fuit, Terras, Civitates, Oppida & Arces infra scriptas, videlicet Arcem Konigspergk cum tribus Civitatibus, item arces & oppida Lochstete, Wargen, Girman, Pubeten, Rudau, Schockenn, Caimenn, Cremitten, Waldau, Tapiau, Taplainken, Narbetten, Insterburgk, Altenburgk, Wenstren, Gerdanen, Angenburgk, Nordenburgk, Labiau, Laukisken, Tieffset, Ragnet, Resstien, Wunbergk, Mimmel, Brandenburg, Creuzburgk, Früdland, Dominau, Barthen, Lerzen, Balge, Heiligebeil, Zinthen, Landspergk, Prinscheilen, Barthenstein, Schesden, Samsburg, Rein, Rustenburgk, Lick, Johansburgk, Hollandz, Liebstadt, Mulhanfenn, Morunge, Passenheim, Orthelspurg, Osterrode, Hegenstein, Neidenburgk, Soldau, Pilgenpurgk, Schippenbeil, Deudscheilau, Prenscharm, Libemuhel, Salfeld, Rastenburgk, Marienwerder, Tirenbergk, Laptau, Schonbergk, Beminden, Jorgenburgk, Rosenburgk, Gordensehe, Neuhaus, Friensstadt, Salau, Vischausen, Bischoffwerder, Medenau, cum omnibus & singulis subditis, vasallis, fructibus, dominiis, superioritatibus, libertatibus ac juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vestigialibus, redditibus, theloncis, servitiis, feudis spiritualibus & saecularibus, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, aquarum decursibus, ferarum venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus, e-

tiam cum omnibus metallis, quae modo ANNO 1550. sunt, seu in futurum fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo, & salinis supra & subtus terram, similiter una cum omnibus & singulis eminentiis, juribus & pertinentiis universis, nullis exceptis, sicuti ejusmodi Terras Magistris Generales & Ordo quondam habere, & usque ad praesens nuperrime gestum bellum usu & fructu tenuerunt, in posterum perpetue & haereditarie in commune & individuum Feudum tenendas, habendas, fruendas, utendas & possidendas. Ubi vero ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia sine legitimis masculis Feudi Haeredibus, vel ejus legitimi masculi Feudi Haeredes non relicta prole virili deficerent, extunc supradictae Terrae, Civitates, Oppida & Arces in omni forma & modo, quemadmodum eas supradictus ALBERTUS Marchio habuit, ad Illustrem Principem Dominum GEORGIUM FRIDERICUM, GEORGII Filium, Marchionem Brandenburgensem, cujus Oratores in hac renovatione Investiturae Vexillum contigerunt, & ipsius legitimos sexus masculini Feudi Haeredes venire & devolvi debent. Si vero etiam Marchio GEORGIUS FRIDERICUS sine legitimis Feudi Haeredibus masculis, vel ejus Haeredes post ejus obitum sine legitimis masculini generis Feudi Haeredibus ex humanis concederent, dictae Terrae, Civitates, Oppida & Arces ad Illustrem Principem Dominum ALBERTUM Juniorem Marchionem, CASIMIRI Filium, cujus etiam Legatos in hac nostra renovatione Investiturae ad Vexilli contactum singulari gratia & benignitate nostra admisimus, & ejus masculos Feudi Haeredes derivari & devolvi debent. Ita, quod dictae Terrae, Civitates, Oppida, & Arces, ubi Divina Ordinatione hujusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos illo ipso ordine, qui expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro, Haeredumque & Successorum nostrorum Regum, & Regni nostri Poloniae impedimento. Ita tamen, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium, in praedictos Marchiones, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos, debebunt illi, & quisque eorum debet Nobis, & Successoribus nostris Regibus ac Regno Poloniae, infra tempus debitum & legitimum, debitam subjectionem & Feudi obligationem & homagium praestare. Quod si praedicti Marchiones de Domo Anspach, divina sic disponente voluntate, sine mascula pro-

ANNO 1550. prole Feudi Haerede legitima ex lumbis eorum ordine superscripto procedente, aut eorum hujusmodi proles sine masculino Feudi Haerede, legitime ex lumbis eorum procedente, decederet, tunc omnes & singulae terrae, civitates, oppida, bona & arces superscriptae ad Nos & Successores nostros Reges & Regnum Poloniae sine omni impedimento & contradictione devolvi & redire debent. Debet item ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, ejusque praenominati Successores & Feudi Haeredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium praestare, quod ubi ratione hujus concordiae & concessionis Feudi a quocunque, cujusvis eminentiae & conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, aut ejus praedicti Successores Duces in Prussia, in propria Persona Nobis & Regno nostro ubique una cum omnibus suis subditis, & pro summis viribus suis adesse. Quod vicissim Nos & Successores nostri Reges & Regnum Poloniae in eodem casu facere debemus, & debent. Ubi autem contingeret, quod Nos vel Successores nostri Reges & Regnum Poloniae altera quavis ex causa, tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteretur, & ipsi in propria Persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, aut ejus praenominati Successores Duces in Prussia Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiae Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiae illum aut ejus Successores Duces in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debemus & Nos & Successores nostri ad eosdem centum equites stipendium tale praebere, quale dari aliis nostris mercenariis equitibus est solitum. Ubi vero Nos vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum ALBERTUM Marchionem, aut ejus nominatos Posteros, Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debemus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum praedictos conducere posset, mox post egressum e domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quam diu servierint, persolvere. Si autem plures quam centum praedictos equites ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio aut ejus Successores Duces in Prussia educere

non posset, non debemus Nos, aut ANNO 1550. Successores nostri ab illo, aut posteris ejus Ducibus in Prussia plura exigere. Praeterea non debet ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio, & ejus nominati Feudi Successores Duces in Prussia, quidquam ex Terris, civitatibus, oppidis arcibus & bonis praedictis vendere. Verum si ad hoc illum, aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis hereditariis, ante omnia denuntiare. Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus, aut Haeredes & Successores nostri non curaverint, in hoc casu postea ipse Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, aut ejus legitimi Feudi Haeredes seu Successores cuicunque voluerint, vel potuerint, liberam vendendi habebunt facultatem, Regalibus tamen nostris Feudi & obsequiorum juribus semper salvis remanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus Feudi Haeredes, ubi eos necessitas urgens premeret, ex bonis suis praedictis, quantum opus foret, impignorare, suis duntaxat subditis & vassallis, ut eadem bona unita & indivisa permaneant. Quae omnia & singula superscripta, & quaecunque alia, quae Vassallus & Feudalis Princeps, erga suum naturalem hereditarium ac superiorem Dominum praestare ac observare tenetur, debet ipse Illustris Dominus ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia, ac ejus Feudi Haeredes, legitimi Successores, firmiter & inviolabiliter adimplere. Nosque vicissim illum & Successores ejus omnigratia & favore Regio complecti, ac illos in juribus & immunitatibus ipsorum conservare, pro Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur. In quorum omnium fidem & testimonium sigillum nostrum est appensum, et manu propria praesentibus Nos subscripsimus. Datum Cracoviae Feria sexta ante Festum Sancti Thomae Apostoli proxima Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo, Regni nostri vigesimo primo. Praesentibus etc.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex.

CCXXXVI.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS *Pol. Rex* 1552.
approbat inscriptionem dotis per
ALBERTUM Senioremem Ducem
Prussiae Conjugi suae factam.
 Datum Piotrcovia Anno 1552.
 Pppp 2 *Ex*

ANNO 1552. *Ex Archivo Regni Lib. sub Lit. 20. fol. 250.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS &c. Significamus &c. Quia cum Illustris Dominus ALBERTUS Senior Marchio Brandenburgensis in Prussia, Sterinae, Pomeraniae, Slavorum, Callubarum &c. Dux, Rugiae Princeps, Burgrabius Nurembergensis, Consobrinus noster charissimus, inter caetera, quae per Oratores suos apud Nos in hac Conventione Generali Piotrcoviensi egit, id quo; a Nobis sua Illust. petiisset, ut reformationem dotis & donationis propter nuptias per Illustritatem suam, Illustri Principi Dominae ANNÆ MARIE Braunschvicensi & Luneburgensi Duci, Conjugi super bonis nostris Regiis, quae jure Feudi obtinet, Castri scilicet Labiaw, Lakiszken, Neuhaus, & Waldaw factam approbare & confirmare dignaremur. Nos itaque pro ea sanguinis ac necessitudinis, quae Nobis cum Illustritate sua intercedit, conjunctione, petitioni suae annuendum censuimus, atq; diligenter in hoc Generali Conventu cum Senatoribus Regni nostri, Equestrisque Ordinis hominibus ea de re egimus. Ad nostrum itaque adensum Consiliariorum quoque omnium, Equestrisq; Ordinis hominum, in Conventione hac Generali Piotrcoviensi congregatorum, consensu accedente reformationem dotis & donationis propter nuptias, quam ipse Illustrissimus Dominus ALBERTUS Senior in Prussia Dux in bonis nostris feudalibus Illustrissimae Dominae ANNÆ MARIE praefatae Conjugi suae legitimaе inscripsit & reformavit, in omnibus approbamus & confirmamus, ratamque et gratam habentes, sub ea tamen conditione, si bona, in quibus reformatio Illustrissimae olim DOROTHEÆ ex Regum Daniae stirpe progenitae suae Illustritatis primae Conjugis est facta et inscripta, sint a praefata inscriptione et reformatione dotis et donationis propter nuptias, munda et libera, nec aliquibus quibusvis inscriptionibus innodata. Quarum quidem Literarum nostrarum vigore, praefata Illustrissima Domina ANNA MARIA, Conjux Illustritatis suae praefata Castra Labiaw, Lakiszken, Neuhaus, et Waldaw, cum omnibus et singulis subditis, vassallis, censibus, fructibus et proventibus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, vectigalibus, redditibus, teloneis, servitiis, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, ferarum venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, campis, ac metallis omni-

bus, si quae ibidem existunt, aut post hac industria humana produci possunt, & generaliter omnibus & singulis utilitatibus, quae nunc in praefatis bonis, castris, scilicet Labiaw, Lakiszken, Neuhaus et Waldaw, ac illorum attinentiis existunt, aut post hac fieri possunt. Ita, ut generalitas specialitati, et specialitas generalitati in nullo deroget, tenebit, habebit, uti fruetur, et possidebit ad extrema usq; vitae tempora, juxta literas donationis propter nuptias Illustritati suae per Illustr. Dominum ALBERTUM in Prussia Ducem et Consobrinum nostrum charissimum factas. Harum etc. Datum Piotrcoviae in Conventione Regni Generali Sabbatho ante Dominicam JUDICA. Anno Domini MDLII. Regni nostri XXIII.

CCXXXVII.

Responsum S. Regiae Majestatis Duci Prussiae super loco & suffragio in Consultationibus, super appellationibus, & jure cudendae monetae datum. Piotrcoviae Anno 1553. Lib. Legat. sub lit. P. fol. 1.

Principio agnoscit Majestas illius ex difterris Paetorum verbis primum et proximum locum in Consiliis, Terrarum Comitibus, et publicis Conventibus Illustritati ejus apud Serenissimos Poloniae Reges deberi; An autem ad dextram manum debeat, id ex Paetis ostendi posse non putat, aequae enim ad sinistram vel ad dextram manum primus & proximus locus esse potest. In Paetis autem, quae cum Magistris Prussiae Majores S. R. Majestatis constituerunt, disertis verbis scriptum est, quod primum locum ad sinistram manum Regum Poloniae habituri essent. Quamobrem cum in Paetis cum Illustri Domino Duce locus sic de sessione scriptus sit, ut in utramque partem trahi possit, interpretationem illius ex Paetis cum Magistris initis perendam esse Sacra Majestas illius existimat, praesertim cum Reverendissimo Domino Gnesnensi Archiepiscopo dextrae manus locus perpetua consuetudine debeat.

Minus autem multo ex Paetis Illustri Domino Duci jus dicendae sententiae in Senatu competit, nisi fortassis incidat aliquid ejusmodi, quod ad Illustrem Dominum Ducem, Ducatumq; illius pertineat, de quo consultatio esset suscipienda; tunc enim adhibendum esse consilium, sententiamq; rogandam Majestas Regia existimaret, quod ipsum verbum illud in Paetis publicis innuere videtur, atq;

ANNO 1552.

1553.

ANNO 1553. atq; Illustritatem illius ab his consultatio-
nibus excludere, quæ de solius Regni
statu, privatisque negotiis suscipiuntur.
Quod si Illustritas illius vellet Regni juri-
bus se, Ducatumq; incorporare, oneraq;
Regni in se & Ducatu suo tam in expedi-
tionibus bellicis, quam tributis confe-
rendis sustinere, facile effecturam se Ma-
jestas Regia confidit, ut univerforum Re-
gni omnium assensu jus dicendæ sententia
Illustritati illius concedatur.

Ab Electione vero Serenissimorum
Poloniæ Regum Pacta diserte Illustrem
Dominium in Prussia Ducem excludere
videntur, cum Illustritati illius locum
primum & proximum in Consiliis, Co-
mitiis, & Conventibus apud Regiam
Majestatem concedant; aperte enim hoc
volunt, absente Majestate Regia, quod in
Electionibus fieri solet, Illustri Domino
in Prussia Duci nullum locum deberi.
Sed neque jus feudi hoc cuiquam tribuit,
nisi expressis verbis singularique Privile-
gio hoc illi concedatur.

Non negat Sacra Majestas Regia super-
ioris Domini auctoritatem aliis rebus,
non sola provocationis permissione agnos-
ci. Sed & illud fateatur, absque provo-
catione Superioritatem & Dominium re-
tineri posse, sed ita tamen, si hoc alicui
volens superior Dominus concedat. Na-
tura certe feudi ea est, ut a Vasallo ad
superiorem Dominum appelletur, quam
qui admittere nollit, auctoritatem supe-
rioris tollere velle videretur. Negat
Illustris Dominus in Prussia Dux a senten-
tia Magistrorum in Prussia appellatum
aliquando fuisse, sed fateatur oportet,
longe aliam Magistrorum conditionem
fuisse, qui nunquam solemnem Investitu-
ram a Serenissimis Poloniæ Regibus ac-
cipiebant, sola jurisjurandi præstatione
superioritatem illorum agnoscebant. Ne-
que videt S. Majestas Regia, quid verba
ex literis Investituræ in Legatione per-
scripta: *similiter cum omnibus & singulis su-
perioritatibus &c.* ad eam rem faciunt,
cum generalitas hæc in fine earundem Li-
terarum restricta sit hisce verbis: *quæ
omnia & singula suprascripta & quæcum-
que alia, quæ Vasallus & feudalus Prin-
ceps erga suum naturalem hæreditarium ac
superiorem Dominum præstare ac observare
tenetur, debet ipse Illustris Dominus
ALBERTUS Marchio & Dux in Prussia,
ac ejus Hæredes legitimi Successores, firmi-
ter ac inviolabiliter adimplere.* Sed & ex
Pactis ad nulla alia Privilegia observanda
Illustri Domino Duci S. Majestas Regia
illius tenetur, nisi quæ Superioritati Re-
giæ non repugnent, quod ex ea Pacto-
rum clausula aperte liquet. „ Item debet

TOM IV.

Regia Majestas Marchionem ALBERTUM ANNO
Suosq; Hæredes, & omnes Incolas supra 1553.
scriptarum Terrarum Prussiæ in omni-
bus earum Privilegiis, huic Transactioni
& Superioritati Regiæ non repugnantibus,
conservare, & alias ab iniqua vio-
lencia defendere & manutenere. „

Quamobrem non debet Illustri Domi-
no in Prussia Duci grave videri, si hoc
postulat S. Majestas Regia, quod sibi jure
superioritatis debetur, quæ Pactis inte-
gra illi servata est, in quibus, quod nulla
appellationis facta est mentio, vel hoc
ipsum magno argumento est, deberi il-
lam Majestati Regiæ. Nam si hoc dare
Dominus Parens Majestatis ejus Illustri
Domino Duci voluisset, expresse hoc in
Pactis positum fuisset, præsertim cum
tam multa de jurisdictione scripta essent, de
evocationeq; disertis verbis cautum esset.

De cudenda moneta præteritis Comi-
tiis Illustri Domino in Prussia Duci satis
respondum esse S. Majestas Regia existi-
mat; nam potestas Illustritati ejus facta est
utendi, quo velit, Privilegio, sive novo,
quod sibi ex Pactis competeret, sive ve-
teri, quod secum ad Regnum attulisse
dicit; quamobrem ne nunc quidem aliud
respondere potest S. Majestas ejus, quam
tum responsum erat. Audit quidem S.
Majestas ejus dici, quod Magistri in Prus-
sia jus cudendæ monetæ habuerint; sed
illud quoque non ignorat, quod ditio-
nis illorum intra fines continebatur, neque
usus ejus in Regno fuit. Quod autem
Illustris Dominus in Prussia Dux excute-
re non vult, quæ sit potestas S. Majesta-
tis Regiæ in cudenda moneta, quidve
Regni Leges & Statuta perscribant, com-
mittit hoc Illustritati ejus S. Majestas Re-
gia, illud tamen considerandum illi re-
linquit, num vetustis Regni Privilegiis &
Statutis de cudenda moneta, nova pacta
derogare tacite potuerint, cum expressa
eorum mentio facta non sit. Ea enim
verba pactorum: *Item quod Dux in Prus-
sia &c.* aliud non habent, quam quod
moneta concordari debuit, nisi fortassis
aliud Privilegium Illustritas ejus habeat,
quod ad eam diem S. Regiæ Majestati
exhibitum non est. Quod tamen amplio-
rem facultatem Illustri Domino Duci in
cudenda moneta dare non potest, quam
est ea in re S. Majestatis Regiæ potestas,
nisi omnium Ordinum Regni expressus
consensus accessisset. &c.

CCXXXVIII.

Decretum SIGISMUNDI AUGUSTI 1554.
Poloniæ Regis super nullitate
Qqqq App et

ANNO
1554-

Appellationum a colonis Elbingensium fieri solitarum. Dat. 8. Septembris Anno 1554. Ex Archivo Regni Libr. 68. fol. 420.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae &c. Notum facimus &c. expositum Nobis esse famati Magistratus Elbingensis nomine, possidere hæreditario jure Civitatem certas villas & possessiones, partim legitimo juris titulo adeptas, partim vero a Divis Majoribus nostris donatas, in quibus plerique coloni ea temeritate & pertinacia sint, ut a Magistratu Civitatis, penes quem summum sit in illos Dominium, ad alios appellare non dubitent, supplicatumq; Nobis esse, ut quum & Equestris Ordo, & alii quique nostri homines in earum possessionum colonos, quas hæreditario & legitimo jure possident, merum imperium habeant, Civitatem quoque Elbingensem in pari ratione pari jure uti ne prohiberemus, quas illorum preces & æquas esse, & propterea admittendas putavimus, decrevimusq; ac decernimus, & statuimus Literis hisce nostris. Quandoquidem in suos cuique subditos jurisdictionem salvam & integram esse oporteat, ut earum villarum & possessionum colonis, quæ legitime juris titulo a Civitate Elbingensi possidentur, propriæq; Civitatis sunt, nullam ad Nos appellationem Magistratus admittere deinceps habeat necesse, sed eadem ratione, qua cæteri in Prussia in suos proprios colonos domini jurisdictionem in illos suam, nullo obstante, legitime exercent. In quorum fidem &c. Datum ex venationibus nostris Volhincensibus die 8. Septembris Anno Domini 1554. Regni vero nostri Anno 25.

CCXXXIX.

1555. *Idem Privilegium Gedanensibus datum. Vilnæ Anno 1555. Ex Archivo Regni Libr. 67. fol. 76.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae &c. Notum facimus Literis nostris &c. Expositum Nobis esse ex parte Spectabilis ac Famati Senatus Gedanensis nostri, possidere jure hæreditario eam Civitatem certas villas & pagos, possessionesque partim a Majoribus nostris donatas, partim alio legitimo juris titulo acquisitas. In quibus coloni ea temeritate & pertinacia sint, ut a Magistratu Civitatis, penes quem summum est in illos imperium, ad alios appellare non dubitent; supplicatumque Nobis esse, ut quum & Equestris Ordo, & alii nostri homines in istiusmodi villarum ac possessionum colonos, quas

hæreditario & legitimo jure possident, ANNO
merum imperium habeant, Civitatem 1555.
quoque Gedanensem in pari ratione, pari jure uti ne prohiberemus. Quas illorum preces & æquas esse, & propterea admittendas putavimus, decernimusque, ac decrevimus, & statuimus literis hisce nostris. Quandoquidem in suos cuique subditos jurisdictionem salvam & integram esse oporteat, quod illarum villarum & possessionum colonis, quæ a Civitate Gedanensi possidentur, ac jure proprietatis Civitatis sunt, nullam ad Nos appellationem Magistratus admittere deinceps habeat necesse, sed eadem ratione, qua cæteri in Prussia in suos proprios colonos domini jurisdictionem in illos suam, nullo obstante, legitime exercent. In quorum fidem &c. Datum Vilnæ Feria quinta ante Festum Sancti Mathiæ Apostoli, Anno Domini MDLV. Regni vero nostri Anno vigesimo sexto.

CCXL.

Responsum S. Regiæ Majestatis ad consuetam Ducis Prussie postulatam. Datum in Piotrkow Anno 1555. Mense Junio. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. P. fol. 375.

Quamvis eandem sæpe cantilenam occinentibus vel idem, vel nihil succini soleat, Regia tamen Majestas post præterita sua, ac Divi Parentis sui responsa, ita nunc de sententia amplissimi Senatus Regni sui breviter ad postulata Illustrissimi Domini Ducis in Prussia Consobrini sui charissimi respondet.

Sententiæ dictionem in consilio Regio jure Illustritas ejus vindicare sibi non potest, nisi cum accersetur, & consulatur, quemadmodum in HENRICO de PLAWEN Magistro, imo & alio quodam fortasse factum esse dubium non est. Plerumq; enim nulla alia de re agitur, & consultatur in consiliis Regiis, quam de judiciis, & justitia administranda subditis, ac de defensione Regni. Cum autem juris, & judiciorum Polonicorum rationem Illustritas ejus non teneat, non satis decorum ipsi esset, de rebus incognitis velle dicere. Alius quidem quisque etiam ridiculus & ineptus diceretur, qui de rebus, quas non nossent, apud peritos earum sermonem habere vellent. Porro quod ad defensionem attinet, ejus duplex ratio est in Polonia. Aut enim generali expeditione res geritur, aut consensu Ordinum ac Decreto Regio pecunia vulgo confer-

tur

ANNO tur in stipendia mercenariorum militum.

1555.

Ab utraque hac ratione diversa est conditio Illustritatis ejus, qua Regi, & Regno Poloniae obnoxia est. Effet autem absurdum & invidiosum, si quis aliis, qui ei subiecti non sint, vellet onus imponere, quod ipsemet non subit. Aut certe ferre & ipse debet, quod in alium statuit. Consultat quidem de rebus hujusmodi etiam Ordo Ecclesiasticus, qui habet militiae vacationem: verum is non magis aliis quam suis ipsius subditis onus defensionis injungit. Quin & ipse nonnunquam in eam de suo contribuit. Cogitet igitur Illustrissimus Dominus Dux pro sua prudentia, quali obrestitutioni & odio sese objiceret, si in consilio Regio sententia sua in alios decernere vellet aliquid ejusmodi, quod in se ipse, suosque non susciperet. Cæterum, si quod bellum huic Regno ingrueret, futurum esset procul dubio, ut Illustritas ejus, cujus virtus, solertia, & peritia rei militaris perspecta est Regiæ Majestati, cunctisque Regni Ordinibus, in consilium adhiberetur. In aliis Regni negotiis nihil est, quod Illustritas ejus ipsa sibi ultro negotium & molestiam supervacaneam sumat. Quod certe neque Silesiorum Duces in Consilio Bohemico sibi usurpant, neque Masoviorum in Polonico unquam usurparunt.

Quod quidem de electione quoque Regis debet intelligi, ac longe magis etiam propterea, quod præposterum esse videretur, si Vasallus non subesse ei, cui sese semel subjecit, sed præficere sibi arbitrato suo Dominum contenderet. Nisi id diserte initio sibi ipse cavisset, vel singulari beneficio ejus, cui subest, consecutus esset, quemadmodum Principes Electores in Imperio, ubi cæteri non admittuntur, quamvis potentes & inclyti.

De Appellatione, quod eadem respondentur, quæ prius, non est ratio, cur id minus liceat respondenti, quam petenti. Ingenue vero agnoscit Illustrissimus Dominus Dux provocationem in natura superioritatis ac dominii feudi contineri. Nec Regia Majestas diffitetur, eam remitti a Domino feudi posse. Pacta enim legem statuunt paciscentibus. Verum remissam esse, id vero demonstrandum fuit. Generalis quidem illa clausula & confirmatio: *Omnes & singulas superioritates &c.* id non demonstrat. Nihil enim verat existimare, etiam temporibus Magistrorum fuisse provocationem ad Regem, & neminem tamen provocasse, cum nemini fieret injuria, aut itidem per vim, & injuriam, Rege vel inscio, vel majoribus negotiis occupato, inhibitam eam esse

aut cum usitata fuisset, nihil tamen de memoriae mandatum esse. Non remissam autem esse provocationem pactis feudilibus, ex eo liquet, quod placuit in commune, ut lites & causas controversas Regii simul cum Ducalibus Consiliariis, certo loco congressi, dijudicarent.

ANNO
1555.

Quodsi inter eos non conveniret, existimandumne est, hoc voluisse paciscentes, ut controversiæ indecisæ manerent? Minime. Sed cum id, quod præter morem feudorum amanter convenerat, de cognitione controversiarum per amborum Consiliarios apertis verbis cautum esset, silentio præteritum est id, quod naturam feudi consequitur, & caveri necesse non est, nisi si remittatur. Nam quod Illustrissimus Dominus Dux offensiones ex ea re subditorum suorum, & ad alia remedia recursum reformidat. Magis id adeo metuendum est, si negetur, quam si concedatur provocatio, quæ non in gravamen, sed in beneficium injuria affectorum conceditur & exigitur.

Monetæ cudendæ jus melius usurpare sibi non potest Vasallus, quam Dominus feudi, sicut ne alias quidem prærogativas. Hoc enim esset, Dominum esse, non Vasallum. Magnum est, si pares habeat cum Domino ipsius indulgentia. Est quidem ita, quod exæquata est moneta Illustritatis ejus cum Regia moneta, sed non per Consiliarios & Ordines Regni, imo ægre ferentibus iis & frementibus, nec plus concedere cuiquam Regia Majestas potuit, quam ipsa habet. Nec tamen illud cautum est eo privilegio, quod necesse esset eam monetam in Regno accipi. Alioqui necesse etiam esset eam probari, quemadmodum fit in Polonia a primoribus Regni Consiliariis. Esset enim iniquum, prægravari invitum Regem Regnumque a Vasallo. Quodsi Illustritas ejus arbitrato suo uti vult jure cudendæ monetæ, quod ad Regnum secum attulit, uratur sane, sed tali, quale attulit, ac quali Magistri usi sunt, non quale a Regno accepit, hoc est, ut nihil ea moneta commune cum Polonica habeat, neque usus ejus ad Poloniam pertineat. Alioqui fieret fortasse de ea, quod de Czwi-dnicensi factum est.

CCXLI.

Litteræ Plenipotentiaë a JOACHIMO Marchione Brandenburgensi datæ Oratoribus ad petendam Investituram Ducatus Prussiaë in Comitibus Petricov. Regni. Datum Francofordiæ ad Menum 1562.

Qqqq 2

d.20.

ANNO d. 20. Novembr. Anno 1562.
1562. *Ex Archivo Regni Libr. sub
Litt. XC. fol. 147.*

Nos JOACHIMUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector: Stetiniensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum, & Crofnæ in Silesia Dux, Burggravius Norimbergensis, Princeps Rugiæ &c. Fatemur his literis, & notum facimus universis & singulis, quod postquam Serenissimus Rex, & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae, & Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, totius Prussiae, Samogitiæ ac Masoviæ Dominus & Hæres &c. Dominus & Affinis noster charissimus, consentientibus & approbantibus inclyti Poloniae Regni Status & Optimatibus, ad sedulas & obnixas nostras petitiones clementissime annuit, ut simultanea Ducatus Prussiae Investitura Nobis, Hæredibusque nostris masculis, ex Nobis prognatis, conferretur, Legatos & Oratores nostros, Nobilem & Magnificum Virum Liborium de Bredow Capitaneum Prignicensem, una cum doctissimo & clarissimo Viro Abdia Prætorio Professore nostro in Academia nostra Francofordiana primario, & aliis eorum adjunctis ad inclyta Polonici Regni Comitia, quæ Petricoviæ celebrantur, cum plenaria potestate ablegaverimus, & demandaverimus ipsis, ut nostro, nostrorumque nomine simultaneam Ducatus Prussiae Investituram, de qua antea promissio facta est, denuo juxta formam mandati perant. Et collationem ejus realeni & actualem nostro, nostrorumque nomine, juxta consuetos ac usitatos in Polonia ritus & solemnitates impetrent, & cum Serenissima Regia Dignitate de Articulis, ad reciprocam nostri obligationem pertinentibus, pacifcantur: & si juramento fidelitatis opus est, in nostram animam jurent, & omnia illa, quæ Nobis ipsis, si coram adessemus, in casu Investituræ ipso jure facienda forent, faciant. Ad hæc omnia plenariam ipsis auctoritatem, harum Literarum potestate, concedimus eo modo & forma, quibus de jure melius, seu quam optime fieri decet, & potest. Permittimus insuper ipsis, & damus hanc potestatem, ut in casu adversæ valetudinis suæ, in locum suum pariter, vel singillatim, pro uno videlicet, vel utroque, alios ex adjunctis substituunt, & illis expeditionem eorum, de quibus dictum est, plenariam commendent. Ad hæc vero res, si aliis etiam vel generalibus vel specialibus mandatis opus fuerit,

debet ipsis illud etiam vigore harum literarum in meliori seu optima forma cum omnibus necessariis clausulis, plenarie permittimus, concessimus, & demandatum esse. In his omnibus fatemur, promittimus & testamur, Nos omnia illa, quæ ex sententia & auctoritate hujus mandati & permissionis fecerint & egerint, pro ratissimis habituros, comprobabunt, & semper bona fide, sine fraude & violatione, servabunt, non minus quam si Nos ipsi consentissemus, acceptissemus, & promississemus. Ad istius vero rei confirmationem munivimus has literas nostras proprio & secretissimo nostro sigillo & chyrographi nostri subscriptione. Actum Francofordiæ ad Menum die 20. Novem. Anno Virginei Partus 1562.

JOACHIMUS &c.

CCXLII.

Promissio & obligatio ejusdem JOACHIMI Electoris Brandeburgensis citra servanda fideliter omnia, quæ illi suisque Successoribus a Rege & Ordinibus Regni præscripta ac imposita fuerunt. Dat. Francofordiæ ad Menum d. 20. Novemb. Anno 1562. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. XC. fol. 148.

Nos JOACHIMUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector: Stetiniensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum, & Crofnæ in Silesia Dux, Burggravius Norimbergensis, Princeps Rugiæ &c. Notum facimus his præsentibus Literis nostris universis & singulis, & recognoscimus. Postquam Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex Poloniae &c. tam suo, quam omnium totius Regni Poloniae Procerum & Consiliariorum nomine, pro Regia propensa, amica & liberali erga Nos voluntate, ad stabiliendam, arctiusque devinciendam amicitiam, affinitatem & necessitudinem, quæ illius Regiæ Dignitati non solum Nobiscum, sed multo magis cum tota Domo Illustrissimorum Principum Marchionum Brandeburgensium intercedit, tantum in Nos beneficium contulit, ut Nobis commune jus, certo ordine & modo, in feudali Ducatu Prussiae succedendi, quod simultaneam Investituram vocant, benigne tribuerit. Nempe ut deficientibus aliis Marchionibus Vasallis Ducatus Prussiae, prout in Pactis, eo nomine initis, ordine nomi-

ANNO 1562. nominati & descripti sunt, Feudum filii Ducatus in Nos, nostrosque Successores transfret, ac devolveretur. Nos propensam hanc Regiam voluntatem, & singularem gratiam animo, ut par est, grato amplectendam, & accepti beneficii testificationem, & gratitudinis nostræ, qua in perpetuum Regiæ Dignitati, & inclyto Regno Poloniæ devincti esse volumus, declarationem literis nostris edendam & contestandam esse duximus. Primum igitur autoritate harum literarum profiteamur & agnoscamus, Nos Regium beneficium simultaneæ Investituræ, & feudalis consortii in Ducatu Prussiæ eo modo & ordine, sicut a Regia Dignitate Nobis datum & concessum, ac literis Regiis confirmatum est, pro Nobis & legitimis Successoribus nostris, grato animo amplecti & recipere. Nosque vicissim ad omnia, quæ in Pactis de feudo Ducatus Prussiæ interposita, ab aliis Consortibus & Vassallis illius Ducatus recepta & promissa sunt, ultro adstringimus & obligamus. Ita, ut non minus, quam alii Beneficarii Marchiones Brandeburgenses, simultaneam Investituram Ducatus Prussiæ ante Nos adepti, ad omnia & singula, in Pactis contenta, devincti esse velimus & debeamus, eaque omnia Nos bona fide servaturos & præstituros pollicemur. Deinde ubi casus evenerit, ut aliis deficientibus, Nobis, vel Successoribus nostris, successio in communi feudo Ducatus Prussiæ re ipsa deferatur, spondemus & promittimus, Nos intra legitimum tempus solennem Investituram illius feudi a Regia Dignitate & Regno Poloniæ reverenter petituros, & juramentum fidelitatis pro more præstituros, facturosque omnia, quæ fidelem & obedientem Principem Vassallum ac Beneficiarium decet, omni fraude et dolo penitus excluso. In quorum omnium majorem autoritatem et fideles has Literas sigillo nostro appenso, et propria subscriptione munivimus. Actum Francofordiæ ad Menum 20. Novemb. Anno Virginei Partus 1562.

JOACHIMUS, *Elector scripsit.*

CCXLIII.

1563. *Admissio JOACHIMI Marchionis, & Electoris Brandenburgensis ad simultaneam Investituram Ducatus Prussiæ; quæ etiam extenditur ad alterum JOACHIMI filium SIGISMUNDUM Archi-Episcopum Magdeburgensem, facta a SIGISMUNDO AUGUSTO & Ordinibus Regni cum obligationibus*
Tom. IV.

& conditionibus in Successores ANNO 1563. Electores Brandenburgicos impositis. Anno 1563. d. 4. Martii. Libr. Legat. sub lit. SX. fol. 118.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæque &c. Dominus, Significamus tenore præsentium, quorum interest, universis & singulis, harum notitiam habituris. Quia cum Illustrissimus Princeps, Dominus JOACHIMUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, Sacri Rom. Imp. Archi-Camerarius & Elector, Sterinensium, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorum & Crovniæ in Silesia Dux, Burgavius Norinbergensis, Princeps Rugiæ &c. Affinis noster charissimus, superiori tempore a Nobis per Legatos petiisset, ut suam Celsitudinem cum masculis Hæredibus ad successionem Feudi Ducatus in Prussia benigne admitteremus: Nosque illius Celsitudini hujusmodi responsum dedissemus, nihil unquam Nobis magis in votis fuisse, quam ut suæ Celsitudini in omnibus, quoad recte fieri posset, gratificaremur, idque jam tum temporis præstare paratos Nos fuisse, si Legati Celsitudinis suæ, ejus obligationis stabiliendæ, quam in se vicissim, beneficii gratitudine, Illustrissimus illarum Princeps recipere vellet, ac ea, quæ ad Vassallum et beneficiarium Principem erga Dominum suum superiorem pertinent, recognoscendi integram haberent facultatem: quam, quia negarunt sibi datam fuisse, Nos promissa nostra tum esse expleturos, cum Illustrissimus Princeps Elector alios Legatos mitteret, cum pleno de ejusmodi obligationibus firmandis mandato, quod tunc Celsitudini suæ facere liceret, cum commode et ex sua re esse arbitraretur. Nunc igitur, cum ad hæc Regni frequentia Comitia alios Legatos, cum integro mandato ad hujusmodi obligationes stabiliendas, Celsitudo sua misisset, et hoc ipsum denuo impentius a Nobis postulasset; pro nostra in Celsitudinem illius propensa benevolentia, ac pro ea summæ necessitudinis conjunctione, quam cum Illustrissima Marchionum Familia a Majoribus adhuc utrinque institutam, constanter observamus, facile in animum induximus, ut, quod antea jam frequenti Senatu appromiseramus, Celsitudinem illius, et eum, qui perpetuo ex illius legitima posteritate in Electoratum succederet, nunc jam ad successionem feudi Ducatus in Prussia admitteremus; quem admodum hisce literis nostris in persona

R r r r

trium

ANNO 1563. trium Oratorum admittimus, eidemque cum Hæredibus masculis in Electorum successuris simultaneam, ut vocant, Investituram Feudi Ducalis in Prussia concedimus atque conferimus. In quo tamen pactis, cum Illustrissimis Principibus, Domino ALBERTO Duce in Prussia, GEORGIO FRIDERICO, et CASIMIRO Marchionibus olim initis et conventis, nihil penitus derogatum esse volumus. Quoniam vero idem Illustrissimus Princeps a Nobis summe postulavit, ut alterum ejus Filium, Illustrissimum et Reverendissimum Dominum SIGISMUNDUM Archiepiscopum Magdeburgensem, Nepotem nostrum ex Sorore charissimum, ad hanc ipsam Feudi Ducalis in Prussia successiorem, pro Regia nostra benignitate, admitteremus, quam ita Nos jam quidem prius ad seniores Fratrem, Illustrissimum Dominum JOANNEM GEORGIUM, Electoratus Successorem, ejusque omnes masculos Hæredes, qui in Electoratum loco et tempore suo successuri sunt, de communi Senatorum nostrorum, omniumque Regni nostri Ordinum sententia restrinximus, ut eam nunc invicem aut in commune Illustrissimo et Reverendissimo Domino SIGISMUNDO Archiepiscopo Magdeburgensi concedere, salvis jurium pactis, neque possimus neque debeamus. Operam tamen in hoc nostram apud Senatam, Regni Ordines interposuimus, ut is Princeps, qui ex clarissima sanguinis nostri propagine natus et eductus est, hac quoque Regni nostri prærogativa cohonestaretur. Quare de ejusdem Senatibus, totiusque Regni Ordinum assensu eidem Illustrissimo et Reverendissimo Domino SIGISMUNDO, Archiepiscopo Magdeburgensi, jus et facultatem in Feudum Ducatus Prussiae succedendi, harum litterarum testimonio, in persona eorundem trium Oratorum tribuimus atque conferimus, eo modo et ordine, sicut in pactis eo nomine initis nominatus et descriptus est, Illustrissimo nempe Domino JOANNE GEORGIO, ejusque legitimis in Electoratum Successoribus sine masculis feudi Hæredibus decedentibus. Quoties autem se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium, prædictos Marchiones, et eorum legitimos feudi Hæredes masculos, debeant illi, et quisque eorum debeat non prius feudum Ducatus in Prussia occupare, aut possessionem adire, quam Nobis, Successoribusque nostris Regibus Poloniae, in propria persona fidelitatis juramentum, debitam subjectionem, et feudi obligationem ac homagium præstent etc. Ut autem hujusce nostri beneficii ab iisdem Illustris-

ANNO 1563. finis Dominis Marchionibus aliqua gratæ voluntatis nunc et in posterum significatio Nobis, Successoribusque nostris, et huic inclito Regno extare possit, providere omni ope debent, et quisque eorum debeat, ut ne hostium exercitui per ditiones suas in Terras Prussiae vel alia dominia nostra transeundi potestatem faciant. Quodsi vero eorum vim viribus et facultatibus suis sustinere non poterint, de eo Nos, Successoresque nostros et celeriter præmonere, et fideliter præcavere debent. Regni item nostri rationes omnes favore suo prosequantur, atque apud Sacrum Roman. Imperium, quoties id necessitas postulare, autoritate sua promovebunt. Ac ea item omnia, quæ fideles Vasalli et beneficiarii Principes Domino suo superiori debent, fideliter implere, atque amanter præstare tenebuntur. Nos autem vicissim illos, et Successores eorum legitimos feudi Hæredes, gratia et favore nostro Regio completi pollicemur, idemque pro Successoribus nostris Poloniae Regibus promittimus atque recipimus. In quorum omnium et singulorum præmissorum fidem, firmiterque et evidentius testimonium præsentibus manu nostra subscripsimus, et sigillum majus nostrum infra est appensum. Datum Pietricoviae in Conventu Regni nostri Generali, Feria quinta post Dominicam *Invocavit* proxima in Quadragesima, die vero quarta Mensis Martii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regni nostri trigesimo quarto Anno.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS
Rex.

(L.S.)

CCXLIV.

Instructio Legatorum ad petendam Investituram simultaneam in Comitibus Petricoviensibus. Dat. d. 26. Januar. Anno 1563. Indidem fol. 149.

Post Salutationem, & officiorum commendationem, sunt hæc sequentia a Legatis Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis &c. in publico Sacrae Regiæ Majestatis, & inclitorum Procero Poloniae Regni confesso, ex mandato Illustrissimi Electoris dicta. 26. Jan. Anno MDLXIII.

Illustrissimus Princeps Elector, Dominus noster clementissimus, non dubitat, Sacram Regiam Majestatem recentissima adhuc memoria tenere, quid apud S.

ANNO 1563. S. Majestatem Celsitudo sua superioribus Comitibus, hoc ipso in loco habitis, de feudali Ducatus Prussiae consortio, & simultanea ejus Investitura, per Legatos Oratoresque suos quærendum, petendum curaverit; & quid insuper ad illam Celsitudinis suæ petitionem, a Regia Majest. ex communi Statuum Procerumque Regni sententia, fuerit eo tempore clementissime responsum. De ea vero Majestatis ipsius responsione suæ quidem Celsitudini a Legatis hæc potissimum renuntiata fuerunt: S. R. Majest. una cum Statibus & Proceribus inclyti Poloniæ Regni summam clementiam & benevolentiam erga Legatos Celsitudinis suæ declarasse, & ipsis etiam Celsitudinis suæ petitionibus, de feudali Ducatus Borussiae consortio, clementissime & benignissime acquievit; sed addidisse tamen, S. R. Majestatem hanc quoque conditionem, quod jus illud feudalis consortii & Investituræ simultaneæ ad eos solos Celsitudinis suæ Hæredes, qui Sacri Romani Imperii Electores essent, pertinere, & illis solis conferri deberet. Insuper autem illud etiam Celsitudini suæ renuntiatum fuit, Sacræ Regiæ Majestatis sententiam fuisse, ut Celsitudo sua ad proxima Comitibus denuo Legatos & Oratores suos ablegaret, ac eosdem ita instrueret, ut cum Sacra Regia Majest. de usitatibus capitibus, ad feudale consortium pertinentibus, pacifcerentur. Et additam isti sententiæ hanc quoque promissionem fuisse, quod S. R. Majestas post initas illas pactiones & conventiones continuo simultaneam Investituram clementissime conferre confirmareque veller. Hæc igitur sunt, quæ ad Celsitudinem suam a Legatis Celsitudinis suæ, ut S. R. Majestatis responsa, perlata fuerunt: & quidem additis Diplomatis S. R. Majestatis sigillo majori confirmatis. Ex his vero S. R. Majestatis responsionibus non potest non Dominus noster clementissimus ratiocinari, quanto opere S. R. Majestas, una cum Statibus Proceribusque Regni Celsitudini suæ & Hæredibus ejus cupiat consultum. Agit itaque Celsitudo sua Sacræ Regiæ Majestati, una cum Statibus Proceribusque Regni quam maximas gratias, & simul etiam perpetuam animi sui gratitudinem vicissim defert atque pollicetur. Quod vero de Legatis denuo mittendis Sacra Regia Majestas eo tempore censuit, ea in re Sacræ R. Majestatis sententiæ acquiescendum esse Celsitudo sua semper est arbitrata. Ea de causâ semper etiam in votis Celsitudinis suæ fuit, Legatos aliquos ad S. R. Majestatem ablegare, quo negotium illud feliciter inchoatum, ad

optatissimum exitum deduceretur. Sed ANNO 1563. constat interea, in inclyto Poloniæ Regno nulla Generalia Comitibus habita fuisse, quantum quidem ad Celsitudinem tuam perlatum fuit. Justissimam igitur excusationis causam habere se Celsitudo sua de legatione hucusque intermissa existimat. Sed precatur tamen id, quod omisum fuisse videtur, ut Sacra R. Majestas una cum Statibus Celsitudinem suam excusatam habere non dedignetur. Imprius vero non dubitat Celsitudo sua, S. R. Majestatem una cum Statibus rectissime meminisse, quid Celsitudini suæ de feudali consortio, ex unanimi Procerum consensu, summaque voluntate superioribus Comitibus clementissime fuerit promissum. Ea igitur de causâ precatur Celsitudo sua quam amantissime, ut S. R. Majestas ad collationem illam feudalis consortii & Investituræ simultaneæ solemniter faciendam & confirmandam clementissime procedere neque gravetur, neque dedignetur. In ea vero parte, quod ad pactionum, seu conventionum articulos attinet, de quibus etiam in S. R. Majestatis responsione dictum fuit, omnem suam promptitudinem Celsitudo sua defert; & ipsum etiam Magnificum ac Generosum Dominum Legatum, una cum adjunctis, ita instruxit, ut nullam dilationis causam superesse posse arbitretur. Quod vero S. R. Majestas in eadem justificatione jus illud feudalis consortii ad eos solos Celsitudinis suæ Hæredes, qui Sacri Romani Imperii Electores essent, restrinxit, ea res suas quasdam Celsitudini suæ peperit cogitationes. In eo vero casu S. R. Majestatem una cum Statibus Celsitudo sua celare non potest, duos Celsitudinis suæ Filios, ex beneficio & gratia Dei, superstites & incolumes esse, inclytum videlicet Principem & Dominum, JOANNEM GEORGIUM, cui ex Sacri Romani Imperii legibus successio in Electoratu post Celsitudinis suæ fata debetur: & Reverendissimum ac Illustrem Principem ac Dominum D. SIGISMUNDUM Archiepiscopum Magdeburgensem Primatem Germaniæ, S. R. Majestatis ex sorore Nepotem; & quidem ex illa sorore, quæ est & natu maxima, & S. R. Majestatis, omniumque Poloniæ Procerum amantissima & observandissima. Pro his duobus Filiis suis æque sollicita est Celsitudo sua, & quod vero paternum est, utrique uno eodemque modo, quantum fieri potest, consultum cupit. Precatur igitur S. R. Majestatem, & ipsos etiam inclyti Poloniæ Regni Status & Ordines quam officiosissime & quam amantissime, ut S. R. Majestas una cum Statibus utriusque eorum

ANNO in feudali consortio, & simultanea ejus
1563. Investitura rationem habere, & collationem ejus ad utrumque referre non dedignetur. Id ipsum autem S. R. Majestatem una cum Statibus clementissime & benignissime facturam omnino confidit, adeo, ut non possit non persuasissimum sibi habere. Existimat enim Celsitudo sua mutuam illam sanguinis necessitudinem, qua S. R. Majestati Filius ille Celsitudinis suæ junctus est, apud S. R. Majestatem, & omnes inclyti Poloniæ Regni Proceres, permagni ponderis atque momenti esse. Nec dubitat Celsitudo sua S. R. Majestatem, una cum inclytis Ordinibus, ex aliorum fide dignorum relatu persæpe cognovisse, quibus dotibus Filius iste Celsitudinis suæ ab Optimo Maximo divinitus donatus sit & ornatus. Propter has igitur causas non dubitat Celsitudo sua, eundem Celsitudinis suæ Filium S. R. Majestati, & omnibus in hoc Regno Proceribus commendatissimum semper fuisse, & nunc quoque, non minus commendatum esse. Nihilominus tamen sua quoque voce pro eo intercedit, ac precatur quam officiosissime, ut Sacra Regia Majestas, una cum Statibus, filium istum Celsitudinis suæ a feudali Ducatus Borussiae consortio vel non excludat, vel exclusum esse non patiat. Sed id potius constituat, ut jus illud utriusque Celsitudinis suæ Filio commune sit, & ad utrumque simul referatur. Has ipsas vero petitiones suas existimat Celsitudo sua honestissimas, æquisimas, & humanitatis officiique plenissimas esse. Eadem sunt etiam cum multiplicibus, & quidem manifestis utilitatibus, ad salutem Borussiae pertinentibus, conjunctæ, cum ea ratione Provinciae isti non incommode consultum esse videatur. Non tamen ad solius Borussiae, verum etiam ad hujus quoque Regni salutem, petitiones istæ pertinere videntur; cum sine dubio toti Poloniæ Regno utilissimum sit, multos in Germania Principes conjunctos, ac beneficiis obstrictos, obligatos, & quasi obnoxios habere. Quid? quod sit etiam illud toti Polonico Regno quam maxime honorificum & gloriosum apud omnes in omnibus nationibus Optimates. Quoquo vero modo cætera sese habeant, illud tamen silentio prætermittendum non est, quod S. R. Majestas, una cum Statibus, beneficiis istis, de quibus dictum est, ita sibi Celsitudinem suam devincere queat, ut S. R. Majestas neminem sit habitura neque gratiorem, neque observantior, neque addictiorem, neque in officiis ad Vasallos pertinentibus fideliorem, neque in tuenda conjunctione constantior.

Hæc est series eorum, quæ coram S. ANNO
R. Majestate & inclytis Proceribus Poloniæ Regni, tum exponere, tum precari
1563. jussi sunt Celsitudinis suæ Legati.

LIBORIUS de BREDOW, AB-
DIAS PRÆTORIUS &
CHRISTOPHORUS.

CCXLV.

Confirmatio ratihabitionis Illustrissimi Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis. Dat. Petricoviæ die 24. Aprilis Anno 1563. Ex Archivio Regni Libr. sub Litt. XB. fol. 112.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus etc. Quod cum Cracoviæ Anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo, Mense Decembre Tutores et Commissarii Illustris Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis, Consanguinei et Vasalli nostri charissimi, renovationem simultaneæ, ut vocant, Investituræ Ducatus Prussiae a Nobis nomine Illustritatis ejus, tunc adhuc minorennis, petissent, eamque obtinuissent, cumque literariam cautionem eodem tempore præstitissent, Illustritatem ejus, ubi ad annos pubertatis venisset, hoc factum illorum ratum et gratum esse habituram; et denique cum Illustritas ejus, fidem Tutorum et Consiliariorum suorum apud Nos pro se interpositam liberare cupiens, literas ad Nos proxime superioribus annis ejus ratihabitionis suæ Vilnam misisset, petens, ut quandoquidem præsens ipse venire tum non potuerit, literis ejusmodi satisfieri Nobis pateremur, eamque ratihabitionem nostra vicissim auctoritate comprobaremus et confirmaremus. Nos petitionem ejusmodi Illustritatis ejus, etsi juri et æquitati maxime consentaneam esse intelligeremus, tamen cum Vilnæ Senatam Regni nostri, ac Consiliarios nostros præsentem Nobiscum non haberemus, sine quorum præsentia res ea recte confici potuisse non videretur, necessario ad ipsa usque Regni Comitata differre necesse habuimus. Itaque hoc tempore Comitiorum nostrorum de communi Ordinum Regni nostri, qui convenerant, consensu et voluntate, ratihabitionem illam Illustrissimi Principis GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis, qua factum fuorum Tutorum et Consiliariorum, qui ipsius Illustritatis nomine renovationem simultaneæ Investituræ a Nobis acceperant,

ANNORant, ratam habuit, hisce praesentibus
1563. literis approbamus, confirmamus, ac in
perpetuum valere volumus, absque im-
pedimento nostro, et Haeredum vel Suc-
cessorum nostrorum, fraude doloque o-
mni penitus excluso. In cujus rei testi-
monium sigillum nostrum praesentibus est
appensum. Datum Petricoviae vigesima
quarta die Aprilis Anno Domini mille-
simo quingentesimo sexagesimo tertio, Re-
gni vero nostri trigesimo quarto.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex.

CCXLVI.

1569. *Libellus a Consiliariis Prussiae SI-
GISMUNDO AUGUSTO Poloniae Re-
gi porrectus, in quo primum de
libero Augustanae Confessionis
exercitio, tum de quibusdam a-
liis fit postulatio. Dat. Anno
1569. Ex Archivo Regni Lib.
Legat. sub Lit. V. fol. 237.*

Primum ut Celsitudini suae, universae
que ditioni ea doctrina religionis, quae
communi consensu senioris Ducis piae me-
moriae, omniumque Celsitudinis suae sub-
ditorum in Ecclesia, juxta formulam Au-
gustanae Confessionis et Apologiae ejus-
dem, recepta et comprobata est, incor-
rupta, & ut dicitur, facta, tecta, adver-
sus omnes omnium impugnationes et tur-
bationes relinquatur, conservetur et de-
fendatur. Nec audiantur vel admittan-
tur, si qui diversis sectis et opinionibus
Ecclesiae illius consensum turbare aut dis-
turbare conabuntur.

Secundum, ut finium regundorum cau-
sa, de qua tot annis jam laboratum est,
tam in Magno Lithuaniae Ducatu, quam
in Masovia et aliqua parte Prussiae, pri-
mo quoque tempore communis inter u-
triusque Partis subditos tranquillitatis cau-
sa expedienda suscipiatur, et ad optatum
exitum perducat.

Tertium, ut vectigalia et thelonea
nova, Pactis adversantia, tam in Lithua-
nia, quam in Polonia quamprimum tol-
lantur.

Quartum, ut Illustrissimo Prussiae Du-
ci debitus in Senatu Regni locus juxta Pa-
cta assignetur, nempe primus et proxi-
mus a Sacra Regia Majestate, qui alius
quam a dextero latere esse non potest.

Quintum, ut Celsitudini suae libera cu-
dendi monerem potestas relinquatur.

Sextum, ut controversia de Appella-
tione, quandoquidem de ea in hac imma-
tura Celsitudinis suae aetate, et non nisi

deliberatione prius cum subditis suis ha-
bita, nihil certi constitui potest, in aliud
opportunius et maturius tempus rejicia-
tur. ANNOR
1569.

CCXLVII.

*Responsum Sacrae Regiae Majesta-
tis ad praecedentem Consiliario-
rum Prussiae Libellum. Datum
Lublina Anno 1569. Indidem
fol. 238.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex
Poloniae etc. Significamus tenore
praesentium, quorum interest, universis
et singulis. Quod cum ab Illustri Prin-
cipe Domino ALBERTO FRIDERICO Mar-
chione Brandenburgensi et in Prussia Du-
ce etc. Nepote nostro charissimo, et a
suae Illustritatis Consiliariis intellexissemus,
universos Ordines Ducatus Prussiae in
eam doctrinam Religionis, quae com-
muni consensu Senioris Ducis piae me-
moriae, omniumque Illustritatis suae sub-
ditorum, juxta formulam Augustanae
Confessionis et Apologiae ejusdem, re-
cepta et publicata est, consensisse: ob
eam rem multis et gravibus causis addu-
cti, Illustrum Dominum in Prussia Du-
cem, omnesque suae Illustritatis subdi-
tos, et universam ditionem, in hac ipsa
doctrina religionis clementer conserva-
re statuimus, sicut et praesentibus Lite-
ris nostris Nos conservaturos in posterum
pro Nobis, et Serenissimis Successoribus
nostris Poloniae Regibus, in verbo Regio
promittimus et pollicemur: ea tamen
conditione. ut Augustanae Confessionis
doctrina incorrupte servata, omnia alia
peregrina dogmata et haeresium genera,
quae post Augustanam Confessionem ex-
orta sunt, quaeque ab ea sunt aliena, non
modo non ferantur, sed penitus prohi-
beantur et aboleantur. Neque vero le-
vioribus causis adducti, precibus Illustri-
tatis suae acquiescendum esse statuimus,
quibus a Nobis sollicitate atque enixe contem-
dit, ut diuturnae controversiae illi de Ap-
pellatione ad Nos, Tribunalque Regium
nostrum ex Ducatu Prussiae deferenda,
finem aliquando imponere dignaremur.
Qua de re cum utrinque diu disceptatum
inter Nos esset, tandem adducti sumus,
ut Nos pro amore, gratia et benevolen-
tia nostra benigne in hoc consentiremus,
sicut et auctoritate praesentis Diploma-
tis nostri, pro Nobis et Serenissimi. Successo-
ribus nostris Poloniae Regibus consentimus
et volumus, ne ab Illustritate sua ad Nos,
Tribunalque nostrum Regium, ullae al-
liae per Appellationem causae toto vitae
Illustris

ANNO 1569. Illustris Domini in Prussia Ducis moderni tempore devolvantur, quam eae, quae infra scriptae sunt. Nimirum, ut Dux ipse nullo jure, sed manifesta et notoria violentia aliquem ex Nobilitate vel in corpore, vel in honore, vel in bonis et facultatibus suis enormiter laedit, nec ullum ei jus administrare, nec causam ejus legitimae cognitioni juxta pacta permittere vult. Deinde, quando cum privatis litem exercendo Nobiles, contra legitimum et usu receptum ordinem atque processum judicarium, per praeposterationem aut praecipitantiam, quae recte noverca justitiae appellatur, notorie gravantur, aut injuria afficiuntur. Postremo, quando in privatis litibus pro revisione actorum supplicantes, aut ad Judicium Parium Curiae juxta Pacta provocantes non exaudiuntur. In plebejorum autem causis nullam ad Nos, Tribunalque nostrum Regium Apellationem fieri volumus, sed si plebeji aliqua in re per sententiam Illustris Domini Ducis se laesos existimaverint, eam vel consueto modo supplicandi ad revisionem actorum, & reformationem sententiae in melius, vel ordine in Pactis praescripto, per provocationem ad Pares Curiae persequantur. Quod si neque supplicando, neque provocando ad Pares Curiae exaudiantur, tum demum illis via ad Nos, Tribunalque nostrum Regium appellandi pateat. Quibus omnibus & singulis ut majorem fidem atque auctoritatem attribuamus, praesentes Literas nostras manu nostra subscripsimus, & sigillo communiri mandavimus. Datum Lublini in Conventione Generali.

CCXLVIII.

Edictum SIGISMUNDI AUGUSTI Poloniae Regis, quo Senatoribus & Legatis Prussiae injungitur, ut illi in Senatu, & illi in stuba, quoties opus fuerit, adesse non ommittant. Datum Lublini in Comitibus Generalibus 17. Martii Anno 1569. *Ex Archivo Regni Libr. Legat. sub Lit. S. fol. 90. Traductum ex idiomate Polonico.*

Sacra Majestas Regia Dominus noster Clementissimus ad effectum Regii Mandati sui, paucos ante dies emanati contra Consiliarios & Legatos Terrarum Prussiae, notum fieri jubet, quod si quicumque ex praedictis Consiliariis & Legatis Terrarum Prussiae in stuba adesse,

& cum caeteris Regni Poloniae Consiliariis ANNO 1569. & Legatis de negotiis ejusdem Reipublicae atque Terrarum Prussiae unitis viribus agere detraxerit, S. Majestas R. declarat tales contravenientes officiis suis privatos fore, quae talibus conferentur, qui juxta voluntatem & Mandatum S. R. Majest. se gerere non abnuerint. Similiter & Legati Terrarum Prussiae, quavis a consilio cum reliquis Regni Poloniae Legatis abfuerint, nihilominus omnia, quae in iis Comitibus Regni Generalibus statuta fuerint, observare tenebuntur, & tam onera, quam commoda cum reliquis Regni Poloniae incolis sustinere. Quod praesens Edictum & Mandatum S. Regia Majestas Dominus noster clementissimus iis, quorum interest, denuntiari, & per publicum praconem proclamari jussit. Datum Lublini in Comitibus Generalibus die 17. Martii Anno Domini 1569.

De Mandato Sacrae Regiae Majestatis proprio.

FRANCISCUS KRASINSKI
*Praepostus Plocensis &
Vice-Cancellarius Regni.*

CCXLIX.

Causae ex quibus Consilarii Terrarum Prussiae in Confessu Regni sedere non teneantur. Dat. Lublini Anno 1569. *Ex Tabulario Zalusciano.*

1. Quia habent expressa verba Privilegii CASIMIRI Regis felicis memoriae: *Omnes causas notabiles, dictas Terras concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium & Saecularium, Nobilium & Civitatum Majorum consilio Terrarum praedictarum tractabimus, terminabimus & definiemus.* Et Rex modernus idem ipsis juramento confirmavit, & obtinuerunt ejus usum usque ad praesentia tempora.

2. Quod nemo ex Consiliariis Regni, neque Rex ipse, unquam dederit Dominis Pruthenis alium titulum, quam Consiliariorum Terrarum Prussiae, fueruntque a tempore CASIMIRI in possessione hujus tituli usque ad praesentia tempora ab annis centum quindecim, & sunt etiam nunc.

3. Quod nunquam Domini Prutheni Litteris Conventionalibus Regni fuerint interpellati, neque ad Conventum Generalem evocati, nisi hoc tempore, cum tamen jam habent suos speciales Conventus in Terris Prussiae, non tantum in exercendis Judiciis, sed aliis etiam gravioribus

ANNO 1569. bus causis determinandis, quæ sæpissime incidunt.

4. Quod etiam eam ob causam in initio fuerit datus Gubernator Terris Prussiarum, ut causæ incidentes in Terris Prussiarum determinarentur, ne Domini Prutheni ex Terris proficiscerentur, quem tamen Gubernatorem S. Majestas Regia deputare debuit cum consilio Consiliariorum Terrarum Prussiarum, & non Senatorum Regni; quemadmodum verba formalia in Privilegio D. CASIMIRI Regis sunt expressa.

5. Quod S. R. Majestas, necessitate postulante, semper Legatum suum miserit ad Dominos Pruthenos in Conventum Terrarum, nec eos unquam evocaverit ad Conventum Regni.

6. Quod in Statutis Regni seorsim exprimantur Consiliiarii Regni, seorsim quoque Consiliiarii Terrarum Prussiarum, ita etiam juramentum Consiliiariis Terrarum Prussiarum seorsim præscriptum est.

7. Quod Regia Majestas & Domini Consiliiarii Regni vigore Statuti, non debent cum Civitatibus sedere, sed cum Domini Prutheni cum Civitatibus sedeant, manifestum est, quod ad Consilium Regni non pertineant.

8. Quandocunque Internuntii aliqui ex Terris Prussiarum ad Regiam Majestatem missi sunt in negotiis Terrarum, quod sæpissime accidit, nunquam confederunt Internuntii Terrarum Prussiarum cum Nuntiis Terrestribus, quod & vetustissimis, & recentioribus etiam exemplis comprobari potest.

9. Quandocunque Domini Consiliiarii, vel Legati Terrarum Prussiarum adiverunt Majestatem Regiam laudatissimæ memoriæ, quandoquidem etiam Regem modernum, tum semper simul in peculiari scamno seorsim confederunt, & per unum tantum ex communi consilio responderunt. Unde apparet, quod nunquam dispersa loca inter Consiliiarios Regni habuerint.

10. Quod inter Consiliiarios Terrarum Prussiarum locum suum habeant Succamerarii contra usitatam consuetudinem Regni, unde etiam liquet, quod peculiaria consilia habeant.

11. Quod Consiliiarii Terrarum Prussiarum sigillum peculiare, quo tam in exercendis Judiciis, quam aliis communibus scriptis, pro rei necessitate, in Judiciis Terrarum utuntur, habeant.

12. Quod sæpissime in Regno de defensionibus deliberationes habitæ fuerint, sæpe etiam contributiones collatæ ad expeditionem bellicam, aliquando etiam bellum susceptum, ad quæ omnia Consilia-

rios Terrarum Prussiarum nunquam evocaverint, neque unquam contributiones Regni communes contulerint, neque in expeditionem bellicam profecti fuerint, quod manifestum faciunt verba Regis SIGISMUNDI laudatissimæ memoriæ, quorum tenor est talis: *Quoniam Terræ Prussiarum ultro se facturas receperunt, ut contra vim hanc facultatibus suis Nobis & Regno huic non deessent, mittet Sacra Regia Majestas Consiliiarios ad Comitatus, quæ Mense Majo Marienburgi habebuntur, ut Ordinationem, quæ hic facta est, illis declarent, & ad eandem inducant.* Ubi nullum sit verbum de evocatione ad Conventum Regni, sed quod ad illos Majestas Regia missura sit, neque dicit, quod Conventum Regni adire debeant, sed quod velit demandare Legatis suis, quod eos bona voluntate ipsorum eo inducant, ut Ordinationem, quæ facta erat, observarent. Deinde hoc etiam sæpe factum est, ut, requisiti a Regia Majestate per Legatum de rebus ad expeditionem bellicam spectantibus, ultro, & cum bona voluntate, pro temporum & circumstantiarum ratione, Domino suo aliquid præstarent.

13. Quod Sac. Reg. Majestatis Antecessores a Jure Polonico eos exemerint, Jureque Culmensi donaverint.

14. In Privilegio Terrarum hæc verba Regis CASIMIRI continentur: „ Si Civitas, vel alia quælibet persona privata Privilegium amiserit, se id vicissim de consilio Consiliariorum Terrarum illarum clementissime dare & largiri velle,“ Unde constat, quod non cum consilio Consiliariorum Regni, sed Terrarum Prussiarum hæc semper facta fuerint.

15. Antecessor Majestatis Reg. Russiarum Regno Poloniae incorporavit, utque Jure Polonorum uteretur, & Statutis Regni judicaretur, voluit; Dominos autem Pruthenos, quamvis ad Poloniae Regnum receperit, jura tamen ipsis omnia inviolata permisit, ea enim sunt verba Privilegii Pruthenici: *Promittimus, quod præfatos Barones, Nobiles, Cives, & singulos incolas Terrarum nostrarum prædicatorum Prussiarum in juribus, libertatibus, litteris, munimentis eorum, quæ a Principibus spiritualibus & secularibus, Regibus & Dominis Terrarum prædicatorum obtinent, confirmabimus, fovebimus, defendemus, nec unquam ea violabimus, aut prævaricabimur, aut violari & prævaricari permittemus.*

16. Quod pactis inter Majestatem Regiam & Capitulum Varmiense manifestum cautum extet, ut Episcopus Varmienfis, post accepta Sacra, spatio trium Mensium

ANNO 1569. *sum ad Sacram Majestatem Regiam, si in Terris Prussiae fuerit, proficiscatur, si non fuerit, ut Mariæburgi certis personis praesentibus juramentum praestet, unde apparet, quod nihil ipsi fuerit commune cum Consiliariis Regni, cum nulli, nisi in Terris Prussiae juramentum, praestare debuerit. Et si Praesidem & Senatorem primarium a Consilio Regni liberum fecerunt, multo magis id de ceteris Terrarum Consiliariis praesumendum & statuendum erit.*

17. Si accidit, ut quidam ex Consiliariis Terrarum Prussiae ad Conventum Regni proficiscerentur, id eo forte factum est, quod quaedam privatae personae propter excellentiam doctrinae, & maximum rerum usum a Majestate Regia vocati fuerint, sederintque in Consilio Regni, sed num ejusmodi privatae personae publico Terrarum Privilegio praesudicium adferre potuerint, in dubium vocant. Tum etiam Nuntii Terrarum nunquam confederunt cum Nuntiis Regni, quod nullo prorsus exemplo manifestum fieri potest.

18. Quod Ducatus Oschwatzinensis & Satorientis, licet sint minores, tamen non coacti, sed ultro & sua sponte, Polonico Juri se subdiderunt, ad quod Terrae Prussiae pertrahi non possunt, cum nunquam in animum induxerint, ut a libertatibus & immunitatibus discederent.

Ex his omnibus rationibus & causis existimant Domini Consilii Terrarum Prussiae, se ad sessionem hanc cum Consiliariis Regni non pertinere, precanturque, ut ab ea liberi esse possint, offerentes suam promptitudinem, quacunque urgente necessitate, semper se futuros paratos, seorsim, pro veteri more, cum Regia Majestate consilia captandi, de rebus ad Terras Prussiae spectantibus, solenniter caventes, se quotannis ad Conventum Regni evocari nolle, cum habeant suos Conventus peculiares in Terris Prussiae bis in anno.

Audivimus etiam ab aliis exteris Caes. Majest. subditis tam Silesiis, Moravis, quam Lufatis ad Regnum Bohemiae pertinentibus, quod, quamvis ad id Regnum pertineant, nihilominus in Terris illis suos peculiares Officiales & Consiliarios habeant, & rebus ita poscentibus, Caesarea Majestas in illis Terris consultare consueverit. Simili modo Hispaniarum Rex PHILIPPUS in Ducatu Flandriae, Brabantiae, Geldriae, Frisiae, Hollandiae, & aliis ditionibus Inferioris Germaniae, habet Officiales & Consiliarios peculiares, cum quibus consilia pro ditionum illarum exigentia capere consuevit, omnesque illi, licet sua jura obtineant, unum Dominum

ANNO 1569. *optima unionis ratione agnoscunt, cujus rei exempla per Orbem Christianum multifaria extant, & crescit Respublica, ubi sub uno Domino res varietatibus condiuntur, cum quilibet jus suum inviolatum obtinet, exque multis membris unum Corpus constituitur.*

Quae cum ita sint, humillime precantur iterum atque iterum Domini Legati Terrarum Prussiae, ne rebus novis onerentur, sed potius secundum jura & antiquas consuetudines, libertates, immunitates, quas apud omnes Reges Poloniae conjuncta manu obtinuerunt, conserventur. In quibus, post Deum Optimum Maximum, salus ipsorum & solatium unicum vertitur, cum libertas cujusque sit altera vita, ne cum summa animorum exacerbatione, & sua ac posterorum ignominia iis priventur. Eadem ratione a Sacra Regia Majestate humillimis precibus contendunt, ne ab executione in hac causa exordium facere velit, sed re bene deliberata, num ad eam Sessionem pertineant nec ne, legitimum processum inchoare dignetur, ut prius initium actionis fiat, quam executio demandetur, & ut Sacra Majestas Regia quosdam ex Consiliariis suis clementissime designare dignetur, cum quibus Domini Prutheni colloqui, & rem omnem probe ponderare possint, quo tanto citius & melius res omnis ad optatum finem producat sine mora & temporum jactura.

CCL.

Responsum Consiliariorum Regni Poloniae ad praecedentia Nuntiorum Prussiae puncta. Ibidem. Ibidem.

Ad primum Articulum respondent, quod intelligant ea, quae habentur in Privilegio CASIMIRI de Judiciis dici, & causas notabiles appellari Judicia Forensia quas Regia Majestas definit & determinat, cum per Appellationem ad Tribunal Regium devolvuntur, de quibus tamen antea Consilii Terrarum Prussiae & Civitates domi consularunt, & quod his sit verus eorum verborum sensus, ex verbo definiemus, manifestum sit, quia est verbum juris, & decisionem vocant juris decretum. Reverendissimus Episcopus Cujaviensis addidit: Regem CASIMIRUM non vocare negotia Terrarum, sed causas, id est: actiones juris.

Ad secundum, quod hic sit stylus Cancellariae, quoniam & hoc tempore, quando Literae Conventionales mittuntur, scribitur Palatinis Majoris Poloniae, Consiliariis

ANN^o 1569. riis Majoris Poloniæ, Palatinis Minoris Poloniæ, Consiliariis Minoris Poloniæ, eadem ratione Ruthenis & Pruthenis.

Ad *tertium*, negatur Pruthenos alia Comitia, quam judiciaria celebrare, ad quæ Majestas Regia Legatum suum mittere consuevit, ita, quemadmodum mittit ad alios Conventus ditionum Regni Poloniæ. Et quod dicitis, vos nunquam fuisse evocatos ad Regni Comitia, eo factum est, quod seorsim pecuniam contuleritis ad Fiscum Reg. Majestatis, quæ pecunia in usus Regni non est versa. In summa, Accisa id effecit.

Ad *quartum*, Gubernator constitutus est, necessitate urgente, non tantum in Terris Prussiæ, sed etiam in Regno Poloniæ. Fuit Gubernator Cracoviensis, Russiæ, Prussiæ, Majoris Poloniæ, & reliquarum Terrarum: sed cum id fuerit maximum gravamen, Gubernator ille ab officio depositus est, & quod eligebatur a Consiliariis Prussiæ, per hoc non excludebantur Consiliiarii Regni. Fuit hæc communis omnium consultatio, nam Gedani Anno 26. tempore Regis SIGISMUNDI, cum quidam sui delicti pœnas dedissent, non aderant tantum Domini Prutheni, sed & Consiliiarii Regni & manifestum est, omnia ea fuisse facta eorum consilio, quamvis simul consilia captarint; notum est enim vobis, quinam Senatores ibi fuerint cum Majestate Regia, quomodoque vocati.

Ad *quintum* ut ad *tertium*.

Ad *sextum*, quia postremo post Palatinatus alios creati fuere, quemadmodum nunc Masovitiæ.

Ad *septimum*, quælibet Terra, quilibet Palatinatus sua utitur consuetudine. In Conventu judiciario sedent Civitates, quia uno jure omnes judicantur, Regiaque Majestas & nunc facile consentit.

Ad *octavum*, non miserunt eos ad consultandum, sed ad munus Nuntiorum obeundum, ideoque locum inter Consiliarios Regni non habuerunt, sed Dominationes Vestræ ad consultandum evocantur, quare locum suum nobiscum obtinent.

Ad *nonum*, nihil dicemus, licet aliquando factum sit, fuit tamen abusus.

Ad *decimum*. Et apud nos in Judiciis eodem modo, ac apud vos in Judiciis, quia sunt Conventus judiciarii.

Ad *undecimum*. Et apud nos hoc habet quilibet Palatinatus, vocataque fuit Cancellaria, quia ad quamcunque ditionem Regia Majestas veniebat, ejus Cancellaria utebatur, fuit Cancellaria Polonica, Cracoviensis, Ruthenica, quod

TOM IV.

nunc primum cessavit electo Regni Cancellario. ANN^o 1569.

Ad *duodecimum*. Tempore Regis SIGISMUNDI Terræ Prussiæ non erant securæ, quare non sollicitabantur, quia semper erant tumultus Germanici metuendi, eamque ob causam nobiscum ad expeditionem bellicam non proficiscebantur, quod tamen rebus quietioribus factum fuisse constat, & supersunt adhuc, quibus expeditio Wangroviensis nota est, firmiorique memoria haeret, ad quam universa Prussia armis contenderat, & Pater Domini Palatini Culmensis Præfecti locum obtinuit.

Ad *decimum tertium*. Et apud nos id quælibet Terra facile obtinere potest. Liberum enim est Nobili suo uti jure, liberum etiam jus alicujus Civitatis accipere.

Ad *decimum quartum*. Cum melius notum sit vicinis Terris, vel Ditionibus proximioribus, cum quid amissum sit, quam longe distitis, & apud nos ita fieri consuevit, cum quis jus amissum precibus repetit, tum homines ejus ditionis vel Terræ convocantur ad perhibendum de ea re testimonium, qui etiam, quomodo res gesta sit, testimonium veritatis perhibent.

Ad *decimum quintum*. Quia id petatum fuit, uti & apud nos receptum est, Pruthenos penes Jus Culmense, quemadmodum & Masovitas penes Jus Masovitiæ conservavit.

Ad *decimum sextum*. Episcopus Varmiensis in suo juramento se nominat Consiliarium Regis & Regni, recipitque se præstiturum consilia Regi, quodcumque a Majestate Regia evocabitur. Recitata quoque fuit formula juramenti Henrici Varmiensis, & NICOLAI, ac ARNOLDI Culmensium Episcoporum, qui idem promittunt & jurant, præterea unde juramenta eorum in Statutis nostris Polonicis, nisi quod in Polonia præstita fuerint.

Ad *decimum septimum*. Non recordamur id factum fuisse. Addit Dominus Marschalcus, oportuit ibi fuisse peculiarem solem.

Ad *decimum octavum*. Non cogimini discedere a Juribus Pruthenicis. Dederunt & Silesii tributum in capita pecorum, sed cum se gravatos persentiscerent, miserunt ad nos in Regnum; malueruntque nobiscum esse. Dominus Oschwazinenensis confedit inter Consiliarios Regni ante factam unionem. Fit etiam a vobis mentio Silesiæ & Moraviæ; fatemur quoque, ipsos habere sua jura, sed nihilominus ad Conventus Generales Pragæ sem-

T T T

pers

ANNO 1569. per proficiscuntur, quemadmodum & vos facere tenemini.

Super haec omnia ostensum est vobis Privilegium, quo probatur Magistrum Prussiae fuisse Consiliarium Regni, ex quibus Magistris quidam operam suam Regno Poloniae navando diem suum obierunt. Posteaquam ergo Dominationes Vestrae locum ipsorum occuparunt, Juramentum etiam Regi & Regno praestitis, sitisque Regni Poloniae membra, tenimini consilia communicare cum Regno, cur vos separetis? Ostendimus jam rationes vestras vobis nihil prodesse, si alia habueritis jura, cur ea non ostenditis? Notum est nobis, quid vos tantopere premat, executio scilicet; quod si ita est, cur id nobis tanquam fratribus non manifestatis? quod si nobis volueritis habere fidem, recipimus nos fratres vestros id effecturos esse, ut mitius nobiscum in omnibus agatur, modo animum nobis vestrum per declarationem aperiat.

CCLI.

Replicatio Consiliariorum Prussiae ad praecedens Polonorum Responsum. Ibid. Indidem.

Cum Dominationes Vestrae conati fuerint rationes nostras refutare, quibus fulti non existimamus nos ad Sessionem inter Consiliarios Regni obstrictos esse, petimus, ne aegre ferant Dominationes Vestrae, si ad confutationes eas brevibus responderimus, & ostendamus, nos iis Conventibus Regni Generalibus sine praesudicio nostrorum privilegiorum & consuetudinum antiquarum maximo interesse non posse.

Explicatio eorum privilegii laudatissimae memoriae Regis CASIMIRI verborum, omnes causas notabiles, videtur nobis coactum quiddam esse. Nam quod Dominationes Vestrae asseverant, id de causis forensibus sive judicialibus accipiendum esse, verba sunt manifestissima, quae non eas, sed notabiles causas demonstrant, Terras Prussiae concernentes. Causae enim forenses sive judiciales de fundo, de rebus creditis, de violenta invasione, & similes ejusdem generis, non sunt notabiles, neque concernunt Terras Prussiae, sed privatas personas, quare in eum sensum ea verba non sunt trahenda. Tum omnibus notum est, Sacrae Regiam Majestatem nunquam consuevisse causas forenses cum communi consilio Terrarum Prussiae Consiliariorum tractare, quia ab his Appellatio est ad Regiam Majestatem, cum sint Judices secundae instantiae, ut in

ANNO 1569. tertia instantia eorum consilio, quod jam semel officio suo functi sunt, Regia Majestas uti non possit, luce meridiana clarius est, ea verba in alium sensum detorqueri non posse, quia quod sibi ad stipulari Dominationes Vestrae existimant, quae postea in tertio Article scribuntur, ut liceat cuicumque de uno jure in aliud transmigrare, nihil est, quia alia ibi tractatur materia, deinde Article praesenti, de quo nunc verba fiunt, nihil prorsus adjici potest.

Inerjectus fuit unus Articulus de conservandis antiquis limitibus & terminis Terrarum Prussiae, post illum sequitur de conservandis hominibus in variis jurebus, quibus utebantur, Marienburgensi, Culmensi, Polonicali, ea tamen conditione, ut liceat transmigrare ex uno in aliud, qui Articuli cum priore de causis notabilibus nihil habent commune, nec admitti potest ejus interpretatio.

Quare peculiare sunt Consilarii Terrarum Prussiae, quibus cum Majestas Regia causas notabiles illas, Terras Prussiae concernentes, tractat, determinat ac definit, quales Consiliarios nulla alia Terra habet. Quia diligenter inquisivimus, num & alii hujusmodi orrentur titulo, verbi gratia: Consilarii Majoris aut Minoris Poloniae, Russiae, aut Masoviae, sed nihil tale comperimus, sed e contrario hanc invenimus scriptam formam: *Universis & singulis Praelatis ac Baronibus, & universae Nobilitati in N. congregatis*, quae maximam ab ea, qua nos insignimur a Maj. Regia, obtinet differentiam.

Quod responsum est ad illum Articulum: Conventus, qui bis in anno celebrantur, esse judiciales, quandoquidem etiam in plerisque ditionibus Regni Poloniae fiant, verum quidem est propter Judicia assignatos fuisse illos Conventus, sed non propter Judicia tantum. Consuevit enim Majestas Regia ad ejusmodi Conventus, vel alios extra ordinem celebratos, suum mittere Oratorem, per quem nos monere dignata est, ut de negotiis Regni consultarem ibi in Terris Prussiae, ut exigente necessitate omnia ad defensionem essent paratiora & expeditiora, ita, ut in ejusmodi Conventibus non tantum Terrarum Prussiae, sed & Regni commodis consulamus, ut ei undique sit prospectum, nervumque belli saepius suppeditamus, quod in aliis Regni ditionibus fieri non consuevit, & ex supradictis rationibus nunquam ad Conventum Regni evocati sumus, neque Consilarii, neque Nuntii Terrarum, sed in ipsis Prussiae Terris consilia inivimus, quibus rationibus hosti esset obviam eundem

ANNO 1569. Ducatus Masoviae postremo Regno Poloniae incorporatus est, sed Consiliiarii ejus Ducatus nullum habent ad captanda & ineunda consilia peculiarem locum, unde apparet, quod consilium peculiare non habeant, quemadmodum Prutheni habent; id enim, si esset, in fine Statutorum locum haberent. Sed inter Regnicolas & Loca Regni positi sunt, nos vero non. Liquet inde, Terras Prussiae peculiare Consilium Conventionale habere.

Ad Civitates majores quod attinet, quas Dominationes Vestrae tantum Affectores Judiciorum nominant, quemadmodum in Judiciis Terrestribus Polonicis fiat, longe apud nos alia est ratio, quia eae Civitates inter Consiliiarios locum obtinent non tantum in Judiciis, sed etiam aliis negotiis Terras Prussiae concernentibus. Praeterea Majestas Regia semper ad illas scribit, tanquam Terrarum Consiliiarios, & ad Conventum nostrum Majestas Regia, si scribere dignatur, hoc nos ornat titulo: Reverendissimo, & Reverendo in Christo Patribus, Magnificis, Generosis, Spectabilibus & Famatis Dominis Episcopis, Palatinis, Castellanis, & reliquis Terrarum nostrarum Prussiae Consiliiariis. Eadem ratione in Privilegio CASIMIRI Regis numerantur inter Consiliiarios Terrarum Prussiae, manifestumque inde fit, eas Civitates esse partem & membra Consiliorum Terrarum, & non Conjudices tantum.

Insuper elapsi sunt anni centum quindecim, quod Status Prussiae nunquam ad Conventum Regni evocati sint, neque federint inter Consiliiarios Regni, ita nunc quoque intelligunt, neque Consiliiarios Terrarum Prussiae ad Confessum Regni, neque Nuntios Terrarum, ut cum Nuntiis Regni confideant, teneri, quod ex Statuto Regis SIGISMUNDI laudatissimae memoriae, quo ejus Majestas promittit Statibus Regni, adducturum se Terras Prussiae ad unionem & ad onera Regni, quantum possibile factu erit, Cracoviae Anno 1510. manifestum fit.

Quod etiam quibusdam videtur abusus, quod Nuntii Terrarum Prussiae semper peculiare sedile occupaverint, nescimus, quomodo fiat, nobis certe abusus non videtur, praesertim cum per centum quindecim annos duraverit, a quo tam longo tempore abusus fuisset, facile abrogari potuisset.

Succamerarii a Majestate Regia eodem quo & caeteri Terrarum Consiliiarii ornantur titulo, quare non existimantur tantum personae ad Judicium pertinentes.

Et quod Domini Masovitae censeantur inter Regni Consiliiarios, habentes jus peculiare, factum est eorum bona voluntate, quod a Statibus Terrarum Prussiae nunquam factum fuit, suo juri semper inhaerentibus.

Quod Henricus Warmiensis, & Arnoldus Culmensis Episcopi non in Regno; sed in Terris Prussiae juramentum praestiterint, & quod Reversales Litteras in testimonium praestiti juramenti apud Thesaurarium Regiae Majestatis deposuerint, pro nobis militat, quod ex ea ratione neque nos ad consilia, & Conventus Regni teneamur, quandoquidem nec illi coacti fuere, ut juramentum in Regno praestarent.

Non est nobis integrum, Gratiissimo Domini, res novas inchoare, cum a Statibus Terrarum Prussiae Nuntii eo ablegati simus, ut cum ipsis sentientes nihil novi in Terras nostras inducamus. Si autem Majestas Regia dignata fuerit, Conventum aliquem in Terras Prussiae assignare, tum ibi ea de re tractatus institui poterint, quod fieret cum majori commodo & utilitate earum Terrarum, concludique de communi omnium Statuum consilio aliquid recti posset, quod hic, quo cum certis & limitatis advenimus mandatis, fieri non poterit. Nec enim decet, ut sine eorum consensu, & voluntate res novas tractemus, vel suscipiamus.

CCLII.

Decretum SIGISMUNDI AUGUSTI Polonice Regis, quo statuitur, Consiliiarios & Legatos Prussiae in Comitibus Regni de negotiis tam Reipublicae quam Ducatus Prussiae simul tractare debere. Dat. Lublini 16. Mart. 1569. Ex Archivo Regni Lib. Legat. sub Lit. S. fol. 69.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS, Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Quod cum Consiliiarii & omnes Ordines Terrarum Prussiae suppliciter petiissent a Nobis, ne videlicet per Nos adducerentur ad confessum cum Senatu Regni in Comitibus Generalibus, quinimo clementer juxta privilegia, jura & consuetudines antiquas suas conservarentur, atque Nos aliquos ex Senatu Regni deputarem; qui cognoscerent de eo, videlicet, quod ad ejusmodi confessum cum Senatu Regni Privilegiis Terrarum illarum; & rationibus justis & aequis non teneantur; ei petitioni Nos benigne annuentes; licet

ANNO 1569. jam antea plurimas rationes & allegationes, ab ipsis in medium in eam rem prolatas, intellexissemus, memores tamen debiti officii clementiae nostrae Regiae, tum etiam propositi nostri, quo semper consuevimus, omnibus ex aequo subditis nostris jura & consuetudines inviolatas conservare, & eorum petitis consentaneis locum dare, concesseramus ipsis nonnihil temporis, ut cum Deputatis ea de re tractatus haberent.

Qui quidem Deputati rationibus & argumentis, deductionibusque ipsorum, in quibus vim totam ac seriem negotii sui ponebant, cognitis & perpensis, eadem Nobis retulere. Proinde satis deliberate intellectis & examinatis rationibus omnibus, partim ab ipsismet propositis & correctis, partim etiam ex relatione Deputatorum acceptis, eundo obviam, ne in posterum ea res, seu controversia aliquid difficultatis, vel impedimenti negotiis Reipublicae afferre forte posset, committere nulla ratione voluimus, ut ad ulteriora in Republica negotia progrediremur, antequam de hisce privilegiis & consuetudinibus, quae adducere pro sententia sua comprobanda videbantur, exacte cognosceremus. Itaque quod ad comprobendam suam sententiam adducebant imprimis paragraphum illum ex Privilegio CASIMIRI Regis, his verbis comprehensum: *Omnes causas notabiles, dictas Terras concernentes, cum communi Consiliariorum consilio Terrarum praedictarum tractabimus, terminabimus, definiemus;* atque eo quidem probare contendant, cum ipsos quidem non esse nec censi debere Regni, sed Terrarum Prussiae Consiliarios, tum etiam ex consequenti ad confessum & suffragium ferendum in Senatu Regni non teneri. Deinde in medium proferebant, se solitos habere Conventus proprios Terrarum Prussiae, a Conventibus Regni ab similes, cum videlicet iis ipsis Conventibus Terrarum Prussiae Civitates Prussiae non solum interesse sed etiam pars Consilii esse, quod quidem in Senatu Regni usu venire non soleat, consueverint. Postremo plerisque aliis rationibus, & argumentis in rem adductis nitentur, quae potius ex conjecturis, quam ex privilegiis, legumque ratione pendere, & desumpta esse videbantur. Nos igitur, qui summus, supremus & unicus Interpres legum, & privilegiorum omnium, una cum Consiliariis Regni eam ejusmodi privilegiorum, & rationum ex legibus adductarum interpretationem fecimus, imprimisque facile in eam descendimus sententiam, perspecto eo videlicet, quod Rex CASIMI-

ANNO 1569. RUS felicitis recordationis Terras Prussiae Regno cunierit, & incorporaverit, (ut id ex propria confessione ipsorum liquere potuit, qua ingenue in sua anteriori praefatione, se esse membra hujus Corporis, Regni scilicet Poloniae, fassi sunt, atque etiam juramenta ab illis edita id attestantur) ex quo existimamus, ut quemadmodum omnia membra in humano corpore omnem vim atque denominationem ab eodem homine, cujus sunt membra, capiunt, ita, etiam si ipsi vulgo communiter Consilarii Terrarum Prussiae dicantur, quod tamen Terrae Prussiae indivisibili vinculo & nexu Regno Poloniae sint adjunctae, membraque ipsius sint & censeantur, merito & optimo jure, & ipsos vocari posse Regni & Regis Poloniae Consiliarios.

Proindeque illum ipsum paragraphum Privilegii de causis notabilibus haud judicamus esse referendum, seu quoquo modo pertinere, ad rationem Confessus Senatorum Prussiae in Senatu Regni, sed id videlicet eundem velle, & praescribere, ut Nos, seu Serenissimi Reges Poloniae de notabilibus causis, sive eae judicariae sint, sive etiam quaequam aliae graves & seriae, ex re & pro tempore incidentes, nihil disponamus, seu constituamus, quod cum Consiliariis Terrarum Prussiae non communicassemus. Sicut etiam inde & Senatus Regni nulla ratione exclusus sit.

Et quod huic Tractatui locum aliquem specialem non praescribit, satis inuit, ejusmodi causas & negotia etiam in Conventu Regni Generali, seu alio loco, pro rei exigentia & necessitate, vocatis Consiliariis Terrarum Prussiae, una cum iis & Regni Senatu, nos, & Serenissimos Reges Poloniae tractare, & de illis constituere posse. Quod vero Conventus in Terris Prussiae celebrari consuetos, & potius iudicandi, justitiaeque administrandae, quam aliorum quorumpiam negotiorum gratia a Divo olim Parente nostro ipsis permisos in confirmationem sententiae suae adducant, non intelligimus, qua ratione inde immunes & liberi a Conventibus Regni esse possint. Quandoquidem eodem exemplo, & similiter in omnibus, & singulis Palatinatibus Regni Conventus, Colloquia Generalia vulgo appellata, haberi soleant, in quibus Dignitarii & Officiales Palatinatum jus dicere, & justitiam administrare consueverint, nihilominus tamen iidem Dignitarii, Palatini, videlicet, & Castellani iudicio illi praesidentes, vocati per Nos, ad Regni Conventus Generales se conferunt atque in Senatu, confessu facto, sententias

ANNŌ 1569. tias non solum de Reipublicæ rebus necessariis incidentibus, sed etiam de causis, per Appellationem a Judicio illorum colloquiali ad Conventionem devolutis, lateri nostro assistentes, tenentur.

Atque quemadmodum in illis eisdem Conventibus Palatinatum, seu Colloquiorum Generalium, non solum illi ipsi Dignitarii Regni juridicundo sunt intenti, sed etiam de iis Reipublicæ negotiis incidentibus invicem consultant; & consilia sua Nobis communicant, de quibus forte ad ipsos Nos referre per literas nostras contigerit, hoc eodem etiam pacto in hisce Conventibus Terrarum Prussiæ, jurisdictionis gratia institutis, usu venire solet, ut Nos nonnunquam de negotiis emergentibus ad Consiliarios Terrarum Prussiæ referre, & ea cum ipsis communicare consueverimus. Hanc Proinde causam ipsos allegare non posse, nec eisdem juvare, ut non teneantur ad Conventum Regni pro debito officii sui sese conferre.

Nec illud quidem obstare, juvareve, ipsis potest, quod in medium attulerint, Civitates Terrarum Prussiæ ad consilium earundem pertinere, partemque consilii illius esse, cum tamen Civitates Regni in Senatu locum habere minime usus & consuetudo ferat. Nam Nos eum morem Civitatibus Terrarum Prussiæ, in consilio confessum habendi, Privilegiis desuper concessis confirmatum, minime abrogatum esse volumus, quinimo easdem juxta recensita Privilegia sua & prærogativas, usumque receptum, quorum in possessione hætenus extiterunt, quæque ipsis, dum Regno unirentur & incorporarentur, concessa & permissa sunt, pro clementia & benignitate nostra conservatas cupimus. Et quamvis coram Nobis non produxerint, exhibuerintve, Originalia Privilegia, ad quæ se ipsos referebant, tamen Deputati ex Originalibus Privilegiis satis superque ipsos docuerunt, eosdem ad ea teneri & obligari. Eam etiam rem in excusationem ferre minime possunt, quod in Conventus Regni vocari ante minime soliti sint, cum Cancellaria Regni sufficiens & locuples testimonium exhibeat, ipsos fuisse antea semper vocatos. Cum itaque ex Originali Privilegio Incorporationis Terrarum Prussiæ constat, eas esse Terras Regni Poloniæ, longo postliminio in jus, sortem, proprietatem & titulum Coronæ Regni Poloniæ restitutas, atq; eo incolæ earundem Terrarum Prussiæ in unum & individuum corpus Regni coaluerint. His & aliis quam plurimis ex causis recensitis Nos judicamus & declaramus, decernimusque præsentibus

TOM. IV.

Literis nostris perpetuo & in ævum, Consiliarios Terrarum Prussiæ esse Consiliarios Regni, inque Senatu Regni locum habere, & vocatos a Nobis, Successoribusque nostris Regibus Poloniæ, in medium consulere, voraque & suffragia in Senatu Regni cum Consiliariis ejusdem Regni ferre teneri, tam de negotiis Terras Prussiæ, quam etiam Regni, cum sint unius individuique corporis membra, concernentibus. Eodem modo & Nuntios Terrarum Prussiæ inter Nuntios Regni locum habere, & una cum eisdem de rebus ejusmodi similiter in commune consulere.

Atque proinde etiam injungimus atq; præcipimus, vigore hujus Decreti nostri, ipsis quidem Consiliariis Terrarum Prussiæ, ut loca sua omnino inter Consiliarios Regni in præsentem Conventu, similiter & Nuntiis Terrestribus Terrarum Prussiæ, ut loca itidem sua inter Nuntios Terrarum Regni capiant, deque negotiis & necessitatibus Reipublicæ, Regni & Coronæ unanimi & concordanti consilio consulant. Quicumque vero illi fuerint, qui ex ipsorum numero mandatis & jussui nostro, tum & debito officii sui, quamvis id de nemine ipsorum intelligamus, satisfacere noluerint, contra ejusmodi Nos, uti superioritati nostræ contravenientes, merito & jure hoc modo procedemus: Consiliarios quidem, quicumque illi fuerint, Senatoria Dignitate & quolibet officio privabimus, atque hac ratione vacantem dignitatem & quodvis munus in eos, qui huic Decreto nostro morem gesserint, conferemus; Nuntios vero ad omnia ea, quæcunque in Generali Conventu Regni sancita erunt, cum omnibus incolis Terrarum Prussiæ servanda & sustinenda adducemus. Ita, quod in hac re universa tam commoda, quam onera non secus, atque ipsi regnicolæ, subditi nostri, ferre ac præstare tenebuntur. In cujus rei fidem & testimonium sigillum nostrum præsentibus est appressum. Datum Lublini in Conventu Regni Generali, d. 16. Mensis Martii Anno 1569. Regni vero nostri quadragesimo.

CCLIII.

Protestatio Dominorum Consiliarios Terrarum Prussiæ contra præfatum S. R. Majestatis Decretum. Ibid. Ex Tab. Zutusc.

Serenissime Rex & Domine, Domino Clementissime.

Agnoscamus nos Majestatis Vestræ Regiæ esse fideles subditos, & pro sub-

Uuuu

jectio-

ANNO 1569. jectionis nostræ ratione nobis non compo-
tere, nisi ut obsequamur Sac. Reg. Maje-
stati Vestræ Domino nostro. Cum autem
in Conventu Elbingensi hoc a Nobis po-
stulatum, & aliis idem quoque manda-
tum fuerit, ne rem aliquam novam, &
inprimis Sessionem hanc cum Inlyti hu-
jus Regni Consiliariis susciperemus, & eo
actu juribus, libertatibus, & antiquis
consuetudinibus nostris præjudicium ali-
quod afferremus, & Majestas Vestra Re-
gia, Regio suo verbo præterita die Lu-
næ clementissime polliceri dignata sit, per
hanc sessionem nostram juribus & con-
suetudinibus nostris nihil derogatum iri,
confisi iis verbis, parati sumus satisfacere
mandatis S. R. Majestatis Vestræ, &
testamur ipsam Sacram Regiam Maje-
statem Vestram, deinde omnes hujus Inlyti
Regni Consiliarios, precamurque, quo
ejus rei dignentur benignissime memores
esse, quod ea, quæ nunc facimus, nos
non facere, nisi jubente & ita mandante
Majestate Regia, Domino nostro clemen-
tissimo, cui ut nos opponamus, haud
deceat, iterum, iterumque rogantes, ne
per præsentem actum ad invisendos om-
nes Regni Conventus, atque Sessionem
hanc obligemur, sed ut penes jura & con-
suetudines nostras clementissime conser-
vemur, ne etiam, quæ in præteritis Re-
gni Comitibus conclusa & decreta sunt, vel
in futuris Conventibus concludentur & de-
cernentur, nobis, vel iis, quos domi reliqui-
mus, præjudicium aliquod pariat, quibus
nec nos, nec antecessores nostri consen-
sum unquam accommodavimus, neque
sine consensu omnium Statuum, & domi
relictorum fratrum consentire possumus.

CCLIV.

Protestatio Legatorum Nobilitatis & minorum Civitatum Prussicæ contra idem Regium Decretum. Ibid. Indidem.

Serenissime & Clementissime Rex.

Cum huc ad Sacram Regiam Maje-
statem Vestram, Dominum nostrum
clementissimum, missi sumus a fratribus
nostris Ordinis Equestris, & minoribus
Civitatis, una cum Dominis Consilia-
riis Terrarum Prussicæ, ut simul, & non
separatim, cum Dominis Consiliariis tue-
remur Terrarum jura, libertates & im-
munitates, ab Antecessoribus Regiæ Ma-
jestatis Vestræ iis Terris concessas, & a
Sacra Regia Majestate Vestra confirma-
tas, precamur Sacram Regiam Ve-
stram Majestatem, Dominum nostrum
clementissimum, ut eadem Sacra Regia

Majestas Vestra Consiliarios Terrarum ANNO
clementissime liberos facere, neque ad 1569.
hanc sessionem inconsoletam & indebitam
adigere velit, cum Domini Consiliarii
Terrarum nihil aliud in mandatis habe-
ant a relictis fratribus, quam & nos, nisi
ut quam diligentissime jura, privilegia,
immunitates, ac antiquas & receptas
consuetudines Prussicas tueantur, con-
junctaque manu nihil novi suscipientes
defendant.

CCLV.

Altera eorundem Protestatio, postquam Consiliarii Prussicæ in Senatu Regni confederunt. Ibid. Indidem.

Serenissime ac Clementissime Rex,

Cum videamus Dominos Consiliarios
Terrarum Prussicæ loca inter hujus
Inlyti Regni Consiliarios occupasse, non
ex debito, sed ex mandato Sacræ Re-
giæ Majestatis Vestræ, precamur S.
Regiam Majestatem Vestram, uti Domi-
num Christianum, & justitiæ amantem,
nos conjunctim ab Ordine Equestri & mi-
noribus Civitatibus Terrarum Prussicæ
missi Internuntii, ne id præjudicium ali-
quod privilegiis, juribus, libertatibus,
ac hætenus bene observatis consuetudi-
nibus Terrarum illarum adferat, sit enim
hoc supra omnem spem & voluntatem
nostram, ac domi relictorum fratrum,
supraque mandata nobis ab iisdem conce-
ssa, ex præcepto Majestatis Vestræ,
cui ut obtemperaremus, æquum est.
Cum autem Domini Consiliarii Terrarum
Prussicæ per se sine nobis & fratribus no-
stris nihil statuere possint, precamur ob-
testamurque Majestatem Vestram Regiam
per Divini Numinis gloriam, ne id fiat
in derogationem jurium, libertatum ac
immunitatum nostrarum, testamurque
summa, qua possumus, reverentia & sub-
jectionis studio, quemadmodum etiam an-
tehac a nobis factum est, inprimis Sac.
Majestatem Vestram Dominum nostrum
clementissimum, deinde hunc Amplissi-
mum ad latera S. Majestatis Vestræ Con-
fessum, nos consensum nostrum ad hæc
accommodare non posse, nec consentire,
cum id in mandatis non habeamus a fra-
tribus nostris domi relictis, rogantes S.
Regiam Majestatem Vestram, ne ea re of-
fendatur Majestas Vestra, id enim a no-
bis non fit gratia opponendi sese Maje-
stati Vestræ, sed quod id agnoscentes nos
esse homines honestos tueri deceat, quod
nobis a fratribus nostris est mandatum &
concreditum.

CCLVI.

ANNO
1569.

CCLVI.

Tertia eorundem Protestatio, cum ipsi inter Nuntios Regni consedere jussi sunt. Ibid. Indidem.

Serenissime ac Clementissime Rex.

Regia Majestas Vestra nos adigere conatur, ut inter Nuntios hujus Inclyti Regni contra morem receptum confideamus, sed cum nobis a fratribus nostris accurato mandatum sit, ne novi aliquid contra antiquas consuetudines nostras suscipiamus, quod sit contrarium privilegiis, antiquis consuetudinibus & immunitatibus Terrarum Prussiæ, agnoscimus nos esse obstrictos Majestati Vestræ omnibus bonis, sanguine ac corporibus nostris, nihilominus etiam agnoscetes Officium Regium S. M. Vestræ, quo nos penes jura, privilegia, antiquas consuetudines & immunitates, ab Antecessoribus Majestatis Vestræ clementissime concessas, & a Sacra Regia Majestate jurejurando confirmatas, conservare ac tueri debeat. Iis igitur de causis, Serenissime Rex, summo, quo possumus, venerationis ac subjectionis studio precamur Sacram Regiam Majestatem Vestram, quo Majestas Vestra debitum Officii sui Regii clementissime considerare, ac imprimis propter DEUM ipsum, deinde humillimas preces nostras fidelissimorum subditorum & servitorum Majestatis Vestræ implere dignetur. Nobis non est integrum, nec convenit aliud facere, quam tueri mandata fratrum nostrorum domi relictorum, ne aliquam transgressi mandati suspensionem nobiscum afferamus.

CCLVII.

Protestatio Nuntiorum Civitatis Torunensis & Elbingensis contra præfatum S. R. Majestatis Decretum. Ibid. Indidem.

Serenissime Rex.

Quod ad Sessionem in hoc Augustissimo Regni Senatu nobis oblatam atinet, nos Thorunensis & Elbingensis Reipublicæ Nuntii confiteri necesse habemus, nobis in mandatis & instructione nostra expresse datum & injunctum esse, ne in illam consentiamus, ut nos intromittamus in ullum præjudicium vel sequelam adversus communia privilegia, libertates, jura, immunitates, consuetudinesq; Terrarum Prussiæ, tanquam Patriæ nostræ carissimæ. Cum igitur finem mandatorum susceptorum excedere nobis non sit integrum, summa cum subjectione reverenter ac hu-

millime petimus, nos in hoc casu excusatos, neque de ulla inobedientia aut temeritate suspectos haberi, quin potius hoc, quicquid hujus sit, fidei nostræ sacramento in Majestatem Regiam, & carissimam Patriam clementissime adscribere. Quoniam Sacra Majestas Regia imperat nobis sessionem in Senatu Regni pro hac vice capiendam, humillimis precibus nostris plane postpositis, hoc unum nobis superesse videtur, ut cum Majores nostri, habita matura deliberatione, legibus & moribus vetustis constanter sibi inhærendum consueverint, neque discedendum vel latum unguem ab ea protestatione, quæ superioribus Comitibus solenniter summa cum veneratione publice pro necessitate communis causæ proposita fuit. Igitur volentes finibus mandatorum fideliter inhære, illam ipsam superiorem protestationem in omnibus clausulis & articulis pro repetita, semperque duraturam etiam atque etiam haberi humillime supplicamus, nosque levatos omni sinistra temeritatis suspitione clementissime de hac ipsa repetitione Regia Majestas excusatos accipere dignetur.

CCLVIII.

Litteræ SIGISMUNDI AUGUSTI Poloniæ Regis ad ALBERTUM Junio-rem Prussiæ Ducem, in quibus de adventu ejus personali ad reddendum homagium, & de quibusdam aliis agitur. Dat. Lublini 27. Martii An. Dom. 1569.

Illustris Princeps, Nepos noster Charissime.

Quod superioribus diebus ex responso Internuntii Illustritatis Vestræ dato putamus intellexisse Illustritatem Vestram, id etiam nunc Illustritati Vestræ a Nobis existimavimus perscribi oportere, nimirum distulisse Nos adventum Illustritatis Vestræ, gravibus & necessariis de causis ad Mensē Majum, locumque homagio præstando ac celebrando Civitatem Lublinensem assignavisse. Quamobrem hortamur Illustritatem Vestram, ut ad diem primam Maji Lublinum veniat, ac homagium, Nobis Regnoque nostro debitum, more Majorum præstet. Cæterum quod Illustritas Vestra quærit, armatusne ac magno hominum equitatu advenire debeat. Etsi eam rem in potestate & arbitrio Illustritati Vestræ reliquimus, minus tamen id esse necessarium arbitramur, quam fuit olim piæ memoriæ Illustritatis Vestræ Patri, qui & ea

ANNO jam ætate fuit, cum hoc ipsum homagi-
1569. um præstaret, ut nulli potius rei, quam
militari intentus esse deberet; & iis rebus
gestis, ut non tam ipse armis, quam eo
ipso arma honestarentur. Cum autem
ad Nos hoc tempore tanta undique ho-
minum multitudo confluat, ut eam is lo-
cus, in quo degimus, vix possit capere;
alienum certe a ratione videri posset, si
Illustritas Vestra ad Nos, qui hanc ipsam
Filii charissimi loco habemus, armis mu-
nita & magnis militum præfidiis circum-
septa veniat. Grata est Nobis majorem
in modum opera Illustritat. Vestra, quam
posuit in certioribus Nobis reddendis de-
conatibus JOANNIS Ducis Megapolensis,
quos quidem sic opprimi facile posse exi-
stimamus, si ad nostram diligentiam,
quam magnam in iis rebus investigandis
& perquirendis adhibemus, & in posterum
adhibitori sumus, Illustritatis quoque;
Vestrae studium atque sedulitas accesserit.
Ac imprimis si operam dederit Illustritas
Vestra, ut arces & munitiones militum
præfidiis firmentur, tum ut militibus
præficiantur viri probi, & ad res geren-
das idonei; postremo, ut constituentur,
qui ejusmodi milites observent, transi-
tumque prohibeant. De qua re quoque
& ad Illustris Pomeraniae Duces, & ad
Gedanenses, Elbingenses ac Torunenses
litteras nostras propediem missuri sumus.
Jam vero quod ad Investituram Feudi
Franconici adinet, non denegamus Illu-
stritati Vestrae ejus a Majestate Cæsarea
petendæ atque obtinendæ facultatis.
Quod reliquum est, cupimus Illustrita-
tem Vestram bene ac feliciter valere.
Dat. Lublini die 27. Martii Anno Domi-
ni 1569.

CLIX.

*Petitio Investituræ Illustris Do-
mini GEORGH FRIDERICI Mar-
chionis Brandeburgensis &c. no-
mine. Anno 1569. Ex Archi-
vo Regni Lib. Legat. sub Lit.
V. fol. 224.*

*Serenissime Rex, Potentissime Prin-
ceps & Domine, Domine longe
Clementissime.*

Postquam Illustrissimo Principe ALBER-
TO Seniore, Marchione Brandebur-
genfi, & Prussiae Duce &c. anno superiori
ex hac miseriarum valle ad caelestem beati-
tudinem pie evocato, Sacra Regia Maje-
stas Vestra Filio Celsitudinis suæ Illustris-
simo, nimirum Principi ac Domino, Do-
mino ALBERTO FRIDERICO Marchioni
Brandeburgensi & Prussiae Duci &c. Do-

mino nostro benefico, ad præstandum pro ANNO
more homagium Sacrae Regiae Majestati 1569.
Vestrae, & Amplissimo Poloniae Regno
debitum, accipendamque Investituram
Terrarum Pruthenicarum, diem primam
Maji preteritam assignavit, atque huic
solemni actui non tantum jam dictum
Prussiae Ducem &c. coram interesse, ve-
rum etiam Illustris Principem & Do-
minum, Dominum GEORGIUM FRIDE-
RICUM Marchionem Brandeburgensem,
& in Silesia Carnoviae Ducem &c. Domi-
num nostrum clementem, ratione simul-
tanei juris ea de re certificandum, &
commonefaciendum esse benigne statuit,
Sacram Regiam Majestatem Vestram de-
misse celare non possumus, ab Illustrissima
Celsitudine sua certa quaedam negotia ad
Sacram Regiam Majestatem Vestram Cel-
situdinis suae nomine perferenda, nos in
mandatis accepisse. De quorum fide ut
constare possit, initio literas ad Sacram Re-
giam Majestatem Vestram creditivas hu-
milter exhibere, factaque jam nobis di-
cendi copia rem omnem brevissimis ex-
ponere, officii nostri esse duximus.

Primum omnium itaque, Clemen-
tissime Rex, Illustrissimus Princeps
noster post eam, quam aliquot antehac
litteris sua Celsitudo abunde testata est,
paratissimorum obsequiorum oblationem
Sacrae Regiae Majestati Vestrae tam corpo-
ris, & animi valetudinem firmam, quam
statum Regni, & totius gubernationis
salutarem, felicissimumque a Deo Opti-
mo Maximo comprecari iussit, seriisque
votis optat, ut omnia consilia, & actio-
nes Serenissimae Regiae Majestatis Vestrae
principaliter quidem cedant in gloriam
Nominis Divini, secundario autem, tum
in communem Amplissimi Regni, atque
Ordinum utilitatem, tum vero privatam
etiam Sacrae Regiae Majestatis Vestrae,
perpetuumque commodum & incre-
mentum.

Cæterum, quod de die, & loco, ad
præstandum beneficiariae fidelitatis jusu-
randum Illustrissimo Prussiae Duci consti-
tuto, Illustris quoque Principem no-
strum, & quidem missio nuntio cursorio
tempestive satis edocere Sacra Regia Ma-
jestas Vestra non est dedignata, agnovit
inde Celsitudo sua propensam Regiae Ma-
jestatis Vestrae erga se voluntatem ac
beneficentiam, pro qua ut maximas ei-
dem gratias reverenter ageremus, Cel-
situdinis suae serio, diligenterque nobis in-
junctum.

Quemadmodum autem Celsitudo sua
hactenus nihil in votis magis habuit, quam
ut in hoc celeberrimo Regni Conventu,
atque Ordinum frequentia, non tantum
fo-

ANNO 1569. solenni Investituræ actui interesse, sed & Serenissimam Regiam Majestatem Vestram hac occasione reverenter invisere, eique pro sanguinis, & beneficii accepti debito, nec non eximia spe, quam Celsitudo sua de Sacræ Regiæ Majestatis Vestræ erga se animo & benevolentia a teneris concepit, solita observantiæ officia exhibere sibi licuisset; ita repentinis quibusdam, iisque gravissimis & necessariis impedimentis ab hoc instituto se avocatum ac detentum esse, equidem hoc tempore graviter molestissimeque tulit.

Tantæ enim expeditiones bellicæ partibus Germaniæ ad Rhenum sitis, & Franconiæ finitimis regionibus, ex Galliis nunc imminent, totque motibus undique communis Patria hæctenus vexata est, & in hunc usque diem in Belgico misere premitur, ut cuius ex Imperii Romani Statibus sollicitè sibi cavere, suisque possessionibus attente invigilare inprimis necessarium, adeoque non satis tutum sit, periculosissimo hoc rerum omnium statu, finibus exire, nedum iter tam longinquum ac diuturnum instituere.

Quæ quidem cum procul dubio & literis multorum & famæ publicæ indicio ad Sacram Regiam Majestatem Vestram jam dudum perlata sint, sperat Illustrissimus Princeps, Vestramque Regiam Majestatem propterea officiosissime rogatam voluit, ut in hac parte excusatam se habere, suamque absentiam temporis potius iniquitati, quam spontaneæ intermissione, vel negligentæ gratiosè adscribere non gravetur.

Jam vero Serenissime Rex, Clementissime Domine, nuncupatus sapiuscule Princeps noster, Sacram Regiam Majestatem Vestram in recenti adhuc memoria tenere, & vel binis superioribus literis satis abunde commonefactam esse arbitratur; Quo pacto olim a Serenissimæ Regiæ Majestatis Vestræ Domino ac Parente, Domino SIGISMUNDO Poloniae Rege &c. gloriosæ & salutaris memoriæ Parens Celsitudinis ipsius Illustrissimus Princeps GEORGIUS Marchio Brandeburgensis &c. una cum Fratre ALBERTO Prussiæ Duce &c. reliquisque tunc temporis superstitionibus, nunc verò pie defunctis Marchionibus, vigore pacificationis Anno salutis M. D. XXII. initæ, ad simultaneam feudorum Ducatus Prussiæ concessionem clementer admissus sit, ac deinceps tum memoratus jam Dominus Parens, tum Celsitudo sua, quoties in eum casum res devenit, semper feudum illud agnovit, in ejusque Investitura firmiter hæctenus steterit, & adhuc persistat.

TOM. IV.

ANNO 1569. Quod enim Anno Messæ supra millesimum quingentesimum quinquagesimo, renovata a Sacra Regia Majestate Vestra Seniori Duci ALBERTO &c. illa ipsa Investitura Locumtenens, atque Tutor suæ Celsitudini tunc in pupillari ætate constitutæ, Regium vexillum, insignia Ducatus Prussiæ continens, una apprehendit, eamque apprehensionem Celsitudo, annos pubertatis adepta, ratam postmodum firmamque habuit, & tandem hanc ratificationem Sacra Regia Majestas Vestra in Conventu Regni Anno Virginæ Partus M. D. LX. III. Petricoviæ habito, communi omnium Statuum consensu, dato insuper singulari Diplomate, clementer approbaverit, id omne Celsitudo sua non tantum Serenissimæ Regiæ Majestati Vestræ, verum etiam Inclytis Regni Ordinibus, & scit, & cupit esse quam notissimum.

Quapropter & hoc tempore, quo e vivis sublato Illustrissimo Principe ALBERTO Patruo Celsitudinis suæ charissimo, Sacra Regia Majestas Vestra Filium ejusdem Patrualem Celsitudinis suæ unice dilectum ad præstandum homagium nuper huc vocavit, eaque de re Celsitudinem etiam suam benigniter certior reddidit, nominatus Illustrissimus Princeps noster neutiquam prætermittendum esse censuit, quin ad indicta futuræ infeudationis solennia suos quoque Mandatarios, prosequendi juris sui simultanei gratia, deputaret, prout ejus rei causâ ab Illustrissima Celsitudine sua nos plena cum potestate huc missos esse Sacra Regia Majestas Vestra ex Diplomate mandati, quod eidem debita subjectione offerimus, liquido clementissimeque cognoscat.

Vestram itaque Sacram Regiam Majestatem nomine Illustrissimi Principis nostri, & vigore muneris a sua Celsitudine nobis injuncti, deditissimo studio summo-pere rogamus, ut ad diem, qua Illustrissimus Princeps ALBERTUS FRIDERICUS Prussiæ Dux &c. a Sacra Regia Majestate Vestra feudum pro se accepturus est, tunc præsentem, suæque Celsitudini conjunctos Nos esse, & Regium vexillum pro veteri consuetudine, qua Tutor Illustrissimi Principis nostri, vice Celsitudinis suæ, olim id arripuit, Nobis quoque in evidens signum & recognitionem simultaneæ Investituræ apprehendere clementer permittat, & hoc ipso ritu atque ceremonia jus successionis hæreditarium, jam olim legitime adeptum, Celsitudini suæ renovando gratiosè confirmet.

Quod quidem ut Sacræ Regiæ Majestati Vestræ inprimis honorificum, ac per se justum & æquum, pactisque ve-

XXXX

te

ANNO 1569. teribus maxime consentaneum est, ita beneficentiam hanc Regiam Illustrissimus Princeps noster perpetua fide & obsequiis, strenuo & industrio vasallo dignis, promereri omni cura & sollicitudine contendet, ut intelligat Sacra Regia Majestas Vestra, quidquid est ejus beneficii, in Agnatum minime ingratum vel immemorem collatum esse.

Et quoniam Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis, Patruum Celsitudinis suæ longe amantissimi, Legati & Oratores propediem etiam, ut fertur, hic adfuturi sunt, memoratus supra Illustrissimus Princeps noster a Sacra Regia Majestate Vestra officiosissime petit, ut dicto Infeudationis actui in id tempus exiguam moram interponere non gravatim dignetur.

Quod superest, Serenissime Rex, Potentissime Princeps, etsi præfatus Illustrissimus Princeps noster multis hæcenus exemplis cognovit, Sacram Regiam Majestatem Vestram Patrualem Celsitudinis suæ, Illustrem Prusis Ducem, tum ob propinquam sanguinis conjunctionem, tum vero supremam tutelam provinciam, sibi quam commendatissimum habere; tamen cum Celsitudo sua non solum agnoscat se pari ratione agnationis omnia illi pieratis & benevolentis officia debere, verum, etiam propter eximiam indolem & mores, tali Principe vere dignos, Paterno quasi amore Celsitudinem suam completatur; Sacram Regiam Majestatem Vestram etiam, atque etiam observantissime rogatam cupit, ut sua etiam causa, eo quo caput favore, patrocinio, atque auctoritate, res dicti Nepotis sui & dignitatem universi Ducatus Prusis, uti hoc ipsum ALBERTUS Dux Senior testamento studiose petit, posthac benigniter juvare, tueri, fovere, atque ornare pergat.

Quod si pro ea, quam & Senior Parentis memoris, & Illustrissimus Princeps noster certo concepit, fiducia, Sacra Regia Majestas Vestra fecerit, novo prorsus beneficio utrumque Principem sibi devinxerit. Et siquidem Juniori Prusis Duci, propter ætatis imbecillitatem, meritum illud nunc assequi non licet, in posterum majori cura & contentione in hoc incumbet, ut auxiliante Deo, progressu temporis & accedentibus annis, Sacra Regia Majestati Vestra, & florentissimo Regno gratisimum, ac omnino ralem Vasallum se exhibeat, qui re ipsa aliquando comprobet, ex beneficentia in se collata, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, & Magnificos Regni Proceres fructus non vulgares rediisse.

Tandem vero Rex clementissime ad ANNO 1569. capita petitionis nostræ, gratiosum Sacra Regia Majestatis Vestrae responsum debita observantia rogantes, nostra etiam qualiacunque studia & officia, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram subiectissime deferimus, Eidemque Nos, & omnia nostra, quod decet, animorum humilitate, quam deditissime commendamus.

Legati, & Oratores fuerunt.

GEORGIUS a WANBACH
UDALRICUS a POGERELL
DAVID HOSSEMAN.

CCLX.

Petitio nomine Illustr. Domini JOACHIMI Electoris Brandenburg. & Filii ejus JOANNIS GEORGII, per Nuntios in Theatro habita. Anno eodem. Ibid. fol. 226.

*Serenissime ac Potentissime Rex,
Clementissime Princeps ac Domine.*

Quod a Sacra Majestate Vestra, Statibusque Regni Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis, & Celsitudinis suæ dilectissimi Filii verbis ac nomine de simultanea Ducatus Prusis infeudatione superioribus septimanis nos quoque summa cum veneratione petiverimus, ejus & constantissimam & benignissimam recordationem ac memoriam esse, tam non dubitatur, ut inter certissima potius habeatur ac referatur, idem autem nunc etiam in hoc solenni ac publico Sacra Majestatis Vestrae, Procerumque confesso, ad Regium hunc Majestatis Vestrae Thronum procumbentes, suppliciter, veraque cum animi subjectione precamur.

Quibus precibus nostris si Majestas Vestra cum Statibus clementissime annuere dignata fuerit, vicissim Nobis a Principibus nostris injunctum est, ut Celsitudinum suarum nomine ac loco gratitudinem illam, quæ & Beneficiarium Vasallumque decet, & pactis præsertim consentanea est, officiosissime ac fidelissime deferamus atque polliceamur. Quæ omnia cum ex auctoritate publica, & ex solennibus Principum nostrorum mandatis, tam generalibus quam specialibus, faciamus, tanto majoris fuerint ponderis atque momenti. Quo nomine denuo nunc simultaneam Principum nostrorum una cum cæteris inaugurationem, supplici voce, summaque ac vera cum animi submissione, devotione, ac veneratione petimus, rogamus atque precamur.

ANNO
1569.*Gratiarum Actio.**Serenissime Rex, Potentissime Princeps ac Domine, Domine longe Clementissime.*

Cum a S. Maje. Vestra, & ab ejusdem inclyta Corona, in hac simultaneæ Investituræ collatione, summis & infinitis beneficiis nostri quoque Principes benignissime affecti sint, debere ab ipsis etiam gratitudinem perpetuam & publicam testificationem, merito agnoscimus atq; fatemur. Proinde & gratias Celsitudinum suarum verbis ac nomine sedulo nunc agimus. Ac eas quidem cum immortales ac infinitas, tum & vera cum animi sinceritate ac veneratione conjunctas. De reliquis vero gratitudinis partibus, quod & illas Celsitudines ipsorum summa cum animi promptitudine, fide ac observantia quovis tempore ac loco, pro pactorum præscriptis, formis atque rationibus præstituræ sint, Celsitudinum suarum verbis ac nomine, juxta solennia ipsarum tam specialia, quam generalia mandata, recipimus, promittimus atque spondemus. Sed oramus insuper & nos etiam Æternum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut inauguratio hæc felix faustaque sit, & cedat inprimis cum ad Nominis Divini gloriam sempiternam, tum & ad Majestatis Vestræ, Procerumque Regni hujus & nostrorum etiam, conjunctorumque Principum salutem, dignitatem ac incrementa.

CCLXI.

Petitio Investituræ nomine Illustris Principis Domini GEORGII FRIDERICI Marchionis Brandenburgensis publice in Theatro habita. Anno eodem. Indidem fol. 227.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps & Domine, Domine longe Clementissime.

Quantum Sacræ Regiæ Majestati Vestræ, nec non Amplissimo Poloniæ Regno dignitatis & ornamenti attulerit, quantumque studii & observantiæ conciliarit, quod Illustrissimos Germaniæ Romanique Imperii Principes Marchiones Brandenburgenses &c. Dominos nostros clementes, beneficio simultaneæ Investituræ Ducatus Prussiæ jam olim sibi devinctos reddidit, non est hujus loci atque temporis enarrare. Quemadmodum autem Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis &c. & in Sylefia

Carnoviæ Dux &c. Dominus noster beneficus, gratissimo animo libenterque profitetur, se hoc ipso nomine Serenissimæ Regiæ Majestati Vestræ, & Inclytis Regni Ordinibus plurimum debere: ita certam simul spem concepit, Sacram Regiam Majestatem Vestram in hac Regia benignitate erga se, & confederarios Principes constantem, & sibi, suorumque Majorum perpetuo similem futuram.

Proinde cum in eum casum res nunc devenerit, ut Illustrissimo Prussiæ Duci ALBERTO FRIDERICO, ALBERTI Senioris pie defuncti Filio &c. Domino nostro gratioso, Feudum illud a S. Regia Majestate Vestra præstito homagio pro se accipiendum sit. Nos quoque mandato & nomine præfati Illustrissimi Principis nostri ea, qua decet Vasallum obsequentem, animi submissione, Sacram Regiam Majestatem Vestram obnixè rogamus, ut Celsitudini suæ una cum reliquis Convasallis (salva tamen cujuslibet prærogativa) simultaneam Ducatus Pruthenici Investituram, apprehensione Regii Vexilli, uti moris est, conjunctim conferre, eaque solenni concessione jus hæreditarium, jam olim firmissimarum conventionum vigore a Divo S. R. Majestatis Vestræ Parente suæ Celsitudini constitutum, benigniter renovare, & de integro stabilire dignetur.

Quod quidem ut Serenissimæ Regiæ Majestati Vestræ, & universis Regni Statibus inprimis honorificum, pactisque veteribus maxime consentaneum est: ita dictus Illustrissimus Princeps noster contra omnem suam operam, studium, observantiam atque fidem, in quovis officii genere, quod ad dignitatem S. Reg. Majestatis Vestræ, & celeberrimi Regni honorem & amplitudinem tuendam a fidei Vasallo expectari solet, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, & Magnificos Regni Proceres demisso paratissimoque animo defert.

CCLXII.

Responsio Marchionibus, id est, tam Illustri Prussiæ Duci, quam cæteris Marchionibus Brandenburgensibus, nomine Sac. Regiæ Majestatis, post petitionem feudi data. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. Legat. Lit. V fol. 228.

Sacra Majestas Regia, Dominus noster clementissimus, cum memor sit Patrum, quæ Divo Parenti suo SIGISMUNDO Regi, & Inclyto huic Regno cum Illa.

ANNO 1569. Illustrissimo Domino ALBERTO piæ memoriae, Marchione Brandenburgensi, Duce in Prussia, Patre Celsitudinis Vestrae, intercesserunt, ejusdemque Majestati ob oculos obversetur tam arctum necessitudinis vinculum, quo Celsitudo Vestra Majestati illius Regiæ devincta est, non modo non gravate, sed etiam libenter conferendam duxit Celsitudini Vestrae Investituram, feudi Ducatus in Prussia, in eum usque diem dilatam. Quem honorem & dignitatem optat Majestas illius Reg. cum ad Dei Omnipotentis gloriam, tum non magis ad Majestatis suæ & Regni hujus decus & ornamentum, quam ad Celsitudinis Vestrae commodum, & ad illius populi salutem & incolumitatem evenire. Neque vero dubitat Majestas illius Regiæ, Celsitudinem Vestram ita se gesturam esse erga suam Majestatem, ut fidelem & obsequentem Vasallum, erga Regnum autem hoc Inelytum uti socium & fœderatum decet, erga subditos vero uti iusto, benigno & Christiano Principi convenit.

Cæterum quod Illustrissimos Dominos GEORGIUM FRIDERICUM & , ... Marchiones attinet, non recusat Majestas illius Regiæ, quin ad successorem ejusdem feudi admittantur, ea tamen conditione, ut ne quid mutuis pactis & fœderibus detrahatur.

CCLXIII.

Actus Investituræ Ducatus Prusæ in Persona ALBERTI Junioris. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. 61. fol. 160.

Legatus ALBERTI FRIDERICI Marchionis Brandeb. pro renovatione feudi verba ad Regem facit.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps, & Domine omnium Clementissime.

Principio Deo Optimo Conditori & Conservatori generis humani merito summas agimus gratias, quod tandem hic dies ejus benignitate illuxit, quo S. Regiæ Majestas Illustrissimo Principi & Domino D. ALBERTO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi, & in Prussia &c. Duci &c. ad multiplices Celsitudinis suæ preces feudum Ducatus Prusæ, ab Illustrissimo Celsitudinis suæ Domino Parente pie defuncto jure hæreditario ad se jam delatum, cum Inelytis hujus Amplissimi Regni Ordinibus clementissime renovare constituit. Invocamus itaque eundem

Deum toto pectore, ut is primum hunc ANNO 1569. Inaugurationis & Investituræ actum ad Divini sui Nominis gloriam, & rei Christianæ commune emolumentum, deinde ad S. Reg. Majestatis, ac totius hujus Inelyti Regni dignitatem & incrementum, nec non ad Celsitudinis quoque suæ, & Terrarum ei subjeotarum salutem & tranquillitatem clementer dirigere dignetur. Etsi autem Celsitudo sua de eo jam a Sac. Regiæ Majestate benignissime præmonita sit, tamen partium suarum esse duxit, ut prius, quam Celsitudo sua ad hoc Regium Solum, ad inaugurationem renovationemque Investituræ extructum, accederet, Internuntios, Vasallos & Servitores quosdam suos ad Sacram Regiam Majestatem Vestram præmitteret, qui de aditu Celsitudinis suæ clementer patrefaciendo Sac. Majestatem Vestram humilibus precibus supplices orarent; id muneris cum nobis a sua Celsitudine impositum sit, Sacram Regiam Majestatem Vestram suæ Celsitudinis nomine & verbis, quantis maxime possumus precibus supplices oramus ac interpellamus, ut S. R. Majestas Vestra, una cum Amplissimo Regni Senatu, Celsitudini suæ aditum in hoc Regium Solum, ad inaugurationem & renovationem feudi paterni Ducatus Prusæ petendam & accipiendam, clementer ac benignissime concedere non dedignetur. Quod si S. R. Majestas Vestra suæ Celsitudini non denegaverit, & responso clementissimo ad Celsitudinem suam nos remiserit, pollicemur Celsitudinis suæ nomine, eam tanti Regii beneficii ac benignitatis nunquam immemorem futuram, sed id debita subjectione, fide, studio & obedientia atque observantia, ac omni denique debitorum officiorum genere, quæ a fidelissimo Principe Vasallo recte præstari possunt, omnibus diebus vitæ suæ promerituram &c.

Vice. Cancellarius respondit.

Sacra Regiæ Majestas, Dominus meus longe Clementissimus, pro ea, qua in Illustrissimum Prusæ Ducem propendet, singulari benevolentia ac favore, & ea denique sanguinis arctissima necessitudine & conjunctione, quæ S. R. Majesta. sua cum Celsitudine ejus intercedit, precibus, Celsitudinis suæ nomine factis, libenter locum dat, utque ad Inaugurationis & Investituræ actum institutum in hoc Regium Solum ascendat, facile permittit &c.

Legatus.

Sacrae Regiæ Majestati Vestrae suæ Celsitudinis nomine, pro tam benigno ac cle-

ANNO 1569. clementissimo responso, quo Celsitudini suae aditus in hoc Regium Solium ad aetum inaugurationis & renovationis Investiturae Ducatus absolvendum haud gravate concedit, debita submissione gratias agimus ingentes, de eo jam Celsitudinem suam, facultatem ei accedendi a Sacra Regia Majestate Vestra ex sententia Amplissimi Regni Senatus factam esse, certiores facturi &c.

Minister Ducis Prussiae, postquam ipse Dux solium Regis accessisset.

Cum Sacra Regia Majestas Vestra Illustrissimo Principi & Domino, Domino ALBERTO FRIDERICO, D. G. Marchioni Brandenburgensi, & in Prussia Duci &c. Domino meo clementissimo, aditum ad hoc Regium Solium &c. pro quo S. Reg. Majest. V. Celsitudo sua, una cum Illustrissimorum Marchionum Brandenburgensium, Convassallorum Oratoribus in genua procumbens, ingentes agit gratias, ac petit quam humillime, quandoquidem per divinam providentiam sic acciderit, ut obitu Parentis carissimi, Domini ALBERTI Senioris, Marchionis Brandenburgensis, & in Prussia Ducis, &c. Prussiae Ducatus ad suam Celsitudinem jure haereditario sit delatus, & Celsitudo sua Investituram feudi, juxta Leges Pactorum & morem consuetum petierit: nunc praesens hoc idem facit, ac petit cum summa demissione, dignetur S. R. Maj. Vestra Investituram solennem Ducatus Prussiae Celsitudini suae clementer conferre, ac Celsitudinem suam benignissime recipere, pacta etiam & foedera, inter S. R. Maj. V. Inclytumque Poloniae Regnum et Ducatum Prussiae existantia, clementer confirmare, eaque tueri & ratificare. Pro qua Regia beneficentia parata est sua Celsitudo S. R. Maj. V. & Inclyto Regno vicissim debitam fidem jurejurando firmatam, & solenne homagium, ut vocant, reverenter praestare, omniaque alia boni Principis Vasalli officia sacrosancte & religiose implere, ac ita in universum erga S. R. Maj. Vestram & hoc Inclytum Regnum sese gerere, ut cum S. R. Maj. V. tum omnes intelligant, hoc Regium beneficium in Principem gratum, & Majorum suorum, inprimis vero carissimi Ducis, Parentis sui vestigiis, omni cultu virtutis & debitorum Officiorum insistentem, positum ac collocatum esse. &c.

Hofemanni Legati Marchionis Onoltzbachensis petitio.

Serenissime Rex, Potentissime Prin- ANNO
ceps & Domine, Domine longe 1569.
Clementissime.

Quantum S. R. Maj. Vestrae, nec non Amplissimo Poloniae Regno dignitatis & ornamenti attulerit, quantumque studii & observantiae contulerit, quod Illustrissimos Germaniae Romanique Imperii Principes Marchiones Brandenburgenses &c. Dominos nostros clementes, beneficio simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae jam olim sibi devinctos reddidit, non est hujus loci atque temporis enarrare. Quemadmodum autem Illustrissimus Princeps & Dominus, Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis &c. & in Silesia, Carnoviaeque Dux &c. Dominus noster beneficus, gratissimo animo libenterque profitetur, se hoc ipso nomine S. R. Maj. & Inclytis Regni Ordinibus plurimum debere, ita certam simul spem concepit, S. R. Maj. Vestram in hac Regia benignitate erga se & feudatarios Principes constantem, & sibi suorumque Majorum perpetuo similem futuram. Proinde cum in eum casum nunc res devenerit, ut Illustrissimo Prussiae Duci ALBERTO FRIDERICO, ALBERTI Senioris pie defuncti Filio &c. Domino nostro gratioso, feudam illud a S. R. Maj. Vestra praestito homagio pro se accipiendum sit. Nos quoque nomine praefati Illustrissimi Principis nostri ea, qua decet Vasallum obsequentem, animi submissione S. R. Maj. Vestram obnixè rogamus, ut Celsitudini suae, una cum reliquis Convassallis (salva tamen cujuslibet praerogativa) simultaneam Ducatus Prutenici Investituram, apprehensione Regii Vexilli (uti moris est) conjunctim conferre, eique solenni concessione jus haereditarium, jam olim vigore firmissimarum Conventionum a Divo S. R. M. Vestrae Parente suae Celsitudini constitutum, benigniter renovare, & de integro stabilire dignetur. Quod quidem ut S. R. Majestas V. & universis Regni Statibus inprimis honorificum, Pactisque veteribus maxime consentaneum est, ita dictus Illustr. Princeps noster e contrario omnem suam operam, studium, observantiam atque fidem in quovis officii genere, quod ad dignitatem S. R. Maj. Vestrae, & celeberrimi Regni honorem & amplitudinem tuendam a fideli Vasallo expectari solet, ad Sacram Regiam Majestatem Vestram, & Magnificos Regni Procures demisso paratissimoque animo desert.

ANNO Prætorii Legati Electoris Brande-
1569. burgensis petitio.

*Serenissime ac Potentissime Rex, Cle-
mentissime Princeps ac Domine.*

Quod a S. R. Maj. Vestra Statibusque Regni Illust. Principi Electori Brandeb. & Celsitudinis suæ dilectissimis Filiis, verbis ac nomine de simultanea Ducatus Prusfiæ Infeudatione superioribus septimanis promissum est, nos quoque cum summa veneratione petiverimus ejus nomine, & constantissimam & benignissimam recordationem ac memoriam esse, tam non dubitatur, ut inter certissima potius habeatur ac referatur. Idem autem nunc etiam in hoc solenni ac publico S. R. Majestatis Vestræ Procerumque Confessu, ac Regio hoc Majestatis Vestræ cum Statibus Conventu annuere, vicissim nobis a Principibus nostris injunctum est, ut Celsitudinum suarum nomine ac loco, gratitudinem illam, quæ & Beneficiarium Vasallumque decet, & Pactis præsertim consentanea est, officiosissime ac fidelissime deferamus atque polliceamur. Quæ omnia cum ex auctoritate publica, & ex solennibus Principum nostrorum mandatis tam generalibus, quam specialibus faciamus, tanto majoris fuerunt ponderis atque momenti. Quo nomine denuo nunc simultaneam Principum nostrorum una cum cæteris Inaugurationem supplice voce, summaque ac vera animi submissione, devotione ac veneratione petimus, rogamus atque precamur. &c.

Vice-Cancellarius.

Sacra Regia Majestas, Dominus meus Clementissimus, pro benevolentia & propensione animi summa, qua in Illustrissimum Principem & Dominum, Dominum ALBERTUM Marchionem Brandenburgicum, & in Prussia Ducem &c. & cæteros Marchiones Convasallos affecta est, libenter audivit, quæ nunc Celsitudinis Vestræ & cæterorum Marchionum nomine ab Oratoribus demisse postulata sunt, ac primum quod ad Celsitudinem Vestram pertinet, meminit Majestas Regia Pactis ita constitutum esse, ut decedente uno Duce Prusfiæ, S. R. Majestas alteri Successori proximo Vasallo Investituram feudalem petenti morem gerere & gratificari debeat. Memor igitur S. R. Majestas cum pactorum & foederum, tum ærtissimæ necessitudinis & propinquitatis sibi cum Celsitudine Vestra intercedentis precibus Celsitudinis Vestræ haud gravate annuit. Cum vero & Onolzbachenses Marchiones, inprimis vero Illustrissimus Princeps Dominus GEOR-

ANNO
1569.
GIUS FRIDERICUS jus simultaneum in feudo Ducatus Prusfiæ ex pactis, & foederibus habeat, ac Celsitudinis suæ Parens in prima etiam Investitura ad jus simultaneum vexilli contactu admittitur sit, idcirco Majestas Regia & Oratores Celsitudinis ejus ad hunc actum, & vexilli apprehensionem libenter admittit, ita tamen ut Principem suum pactis, et foederibus satisfactorum litteris reversalibus contentis spondeant. Illustrissimum vero Dominum Electorem Brandenburgensem, quia Celsitudini suæ superioribus annis novo beneficio jus feudi simultaneum in Ducatu Prusfiæ suo ordine ex singulari gratia & benignitate sit concessum, S. R. Majestas quidem etiam per Oratores Illustris Celsitudinis suæ præsentem, admittendum esse duxit, sed hac tamen conditione, ne quid per homagium a subditis Ducatus Prusfiæ præpostere acceptum, cujus cassationem a Commissariis S. R. M. suæ superiore tempore factam Majestas sua confirmat & ratificat, suæ S. R. M. Juribus derogetur, de quo S. R. M. & Regni Ordines etiam atque etiam solenniter protestantur. Quod igitur faustum & felix sit, S. R. M. Cels. Vestram per vexilli traditionem solenni ritu feudo Ducatus Prusfiæ investit, ac cæterorum Marchionum Convasalorum Oratores ad contractum extremitatem vexilli clementer admittit, & optat, ut hæc Investitura cedat ad gloriam Nominis Divini, in decus ac ornamentum S. R. M. universique Regni, & ad salutem Cels. Vestræ, omniumque populorum ejus, quorum curam S. R. M. Vestræ Cels. committit, nec dubitat Cels. Vestram ita se gesturam, populisque suis præfuturam, quemadmodum bonum, pium, & Christianum Principem decet.

Juramentum Ducis Prusfiæ.

Ego ALBERTUS FRIDERICUS, Dux Prusfiæ juro super hæc Sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora deinceps usque ad ultimum vitæ meæ diem ero fidelis tibi, SIGISMUNDE AUGUSTE sicuti meo naturali & hæreditario Domino, & Successoribus legitimis tuis Regibus, & Regno Poloniae contra omnem hominem, nemine prorsus excepto, & quod nunquam ero scilicet in consilio, vel auxilio, vel in facto, quod tu amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in persona aliquam læsionem, aut injuriam, vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis. Et si scivero, vel audivero de aliquo, qui velit aliquid istorum contra te facere, pro posse meo ut non fiat,

ANN^o 1569. fiat, impedimentum, praeſtabo. Et ſi impedimentum praeſtare nequivero, quam cito poterō, tibi nuntiabo, & contra eum juxta pacta auxilium tibi praeſtabo. Et ſi contigerit, te rem aliquam, quam habes, vel habebis, injuſte & fortuito caſu amittere, eam recuperare curabo, & recuperatam omni tempore retinebo. Et ſi ſcivero, te velle juſte aliquem offendere, & inde generaliter, vel ſpecialiter ero requiſitus, meum tibi ſecundum pacta praeſtabo auxilium. Et ſi aliquid mihi de ſecreto manifeſtaveris, illud ſine tua licentia nemini pandam, neque quicquam, per quod pandatur, faciam. Et ſi conſilium a me ſuper aliquo factō poſtuleris, illud tibi dabo conſilium, quod mihi videbitur magis expedire, & nunquam ex perſona mea aliquid ſcienter, quod pertineat ad tuam, vel tuorum injuriam, vel contumeliam, faciam, denique pacta, inter olim Divum SIGISMUNDUM Regem, Illuſtrem piae memoriae Parentem meum cum Inclytō hoc Regno Poloniae conventa, ſervabo & implebo, ſic me Deus adjuvet, &c.

Miniſtri Ducis Pruſſiæ Gratiarum actio.

Poſteaquam Domini beneficio actus Inveſtiturae ritu uſitato ſolemniter peractus eſt, & S. R. M. in illo actu ſolemnitate juſta conſiciendo non tantum Dominum Clementiſſimum ſe praeſtiterit, ſed etiam Cels. ſuam novis honoribus, & ſplendidiſſimis muneribus affecerit, agit Cels. ſua inprimis Deo Optimo Maximo toto pectore maximas gratias, qui animum S. R. M. ita flexit, & gratiam ad hoc ſuam conceſſit, ut haec tandem ita ſit abſoluta, & fideliter conſecta. Precaturque eundem Deum, ut eadem clementia & benignitate concedat, quo haec omnia vergant ad gloriam ſuam divinam, ad decus & ornamentum S. R. M. ad incrementum porro hujus totius Inclyti Regni, & tranquillitatem & ſalutem Reipublicae communem, pro ſingulari quoque S. R. M. V. benignitate ſibi infinitis modis exhibita ſua Cels. immortales agit gratias, ac Deum Omnipotentem ardentibus votis invocat, tanquam Remuneratorem omnis boni, ut S. R. M. V. tantam beneficentiam largiſſime compenſare dignetur. Cels. vero ſua S. R. M. V. viciffim omnis gratitudinis, & pietatis debita officia, perpetuam fidem, obſequentiam, & omne ſtudium pollicetur. Nec deſutura eſt, adjuvante Deo Optimo Maximo, Cels. ſuae diligentia ita gerendi ſeſe erga S. R. M. V. hoc inclytum Regnum, denique erga populos quoque ditioni ſubjectos,

quemadmodum id a grato vaſallo, & **ANN^o 1569.** pio ac Chriſtiano maxime requiritur &c.

Legati Electoris Brandeburgeniſis Gratiarum actio.

Sereniſſime Rex, Potentiſſime Princeps, & Domine, Domine longe Clementiſſime.

Quod S. R. M. V. non Paterni ſolum foederis, ſed propriarum etiam conſeſſionum & pactorum, cum Illuſtriſſima Domo Brandenburgica de feudo Prutenico initorum memor, atque obſervans, Illuſtriſſimos Marchiones Brandenburgeniſes &c. Dominos noſtros clementes ſuo quemque loco & gradu, juxta Conventionum ſeriem ſolenni hac atque legitima feudi illius Inauguratione benigniter cohoneſtavit. Nemo ſane eſt, qui non cognoſcat, fateaturque S. R. M. V. priſtinum magnum beneficium novo quaſi magno cumulo auxiſſe. Pro ea igitur beneficentia vere Regia Nos quoque Illuſtriſſimi Principis & Domini, Domini GEORGII FRIDERICI, Marchionis Brandenburgeniſis, &c. Domini noſtri Gratioli nomine, S. R. M. V. quantas poſſumus atque debemus maximas & immortales agimus gratias. Eidemque Cels. ſuae verbis demiſſe pollicemur, atque recipimus, Cels. ſuam nihil unquam ſtudii, nihilve laboris, aut fidei praetermiſſuram, quin pro exhibita ſibi inſigni hac gratia S. R. M. V. & Inclytis Coronae Ordinibus, data occasione Agnatum, atque Vaſallum perpetuo gratum, & merito hoc maxime dignum re ipſa ſeſe reverenter oſtendat & declaret. &c. Oramus etiam Filium Dei toto pectore, ut in gloriam nominis ſui fortunet hanc novam atque ſolemnem Inaugurationem, eamque pertinere faciat, tum ad S. R. M. V. & florentiſſimi Regni ſempiternum incrementum, tum vero ad communem etiam perpetuamque Illuſtriſſimae Domus Brandenburgicae utilitatem. &c.

Legati Onoltzbacheniſis gratiarum actio.

Sereniſſime Rex, Potentiſſime Princeps ac Domine, Domine longe Clementiſſime.

Cum a S. R. M. V. & ab ejuſdem Inclyta Corona in hac ſimultaneae Inveſtiturae collatione ſummis & infinitis beneficiis noſtri quoque Principes benigniſſime affecti ſint, deberi ab ipſis etiam gratitudinem perpetuam, & publicam ejuſdem teſtificationem merito agnoſcimus atque fatemur, proinde et gratias Cels. ſua-

ANNO 1569. rum verbis ac nomine sedulo nunc agimus, et eas quidem cum immortales ac infiras, tum et vera animi sinceritate ac veneratione conjunctas. De reliquis vero gratitudinis partibus, quod et illas Cels. ipsorum summa cum animi promptitudine, fide ac obleruantia, quovis tempore ac loco pro pactorum, praesumptis formis atque rationibus praestiturae sint, Cels. suarum verbis ac nomine, juxta solennia ipsarum tam specialia, quam generalia mandata recipimus, promittimus, atque spondemus, sed oramus insuper et Nos etiam aeternum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut Inauguratio haec felix, faustaque sit, et cedat inprimis cum ad Nominis Divini gloriam sempiternam tum ad S. R. M. V. Procerum Regni hujus, et nostrorum etiam conjunctorum principum salutem, dignitatem, ac Incrementum. etc.

CCLXIV.

Litterae Investiturae seu Homagii Illustri Principi Domino ALBERTO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi Duci Prussiae a S. R. Majestate datae. Lublini 19. Jul. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. Leg. Lit. V. fol. 230.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Rusiae, ac omnium Terrarum Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Pomeraniae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque &c. Dominus & Haeres. Universis & singulis praesentibus & futuris, harum seriem inspecturis, manifestum facimus. Quod cum Divus SIGISMUNDUS Rex Parens noster, Illustri quondam Principi Domino ALBERTO Seniori Marchioni Brandenburgensi & in Prussia, Stetinae, Pomeraniae, Cassubarum ac Sclavorum Duci, Burgravio Norimbergensi, Rugiaeque Principi, Consobriano nostro charissimo, Feudum Ducatus Prussiae ex certis ac legitimis causis contulisset, atque is in eodem Feudum ralem se erga Divum Parentem nostrum, ac Nos etiam ipsos praestitisset, ut ab eo nec fides erga Nos, Regnumque nostrum nec in rebus gerendis & administrandis prudentia desideraretur. Quoniam & Divi Parentis nostri vestigiis insistere, ac

omnia illius pacta, consilia, instituta, ANNO 1569. rata & grata habere volumus, atque etiam quod Illustrem Principem Dominum ALBERTUM FRIDERICUM Marchionem, praedicti Illustris Domini ALBERTI Senioris Marchionis Filium, Nepotem nostrum charissimum, tum propter eam necessitudinem, qua Nobis conjunctus est, Familiaeque splendorem ac dignitatem, tum etiam ob praclarissimam illius indolem singulari amore ac benevolentia prosequimur, eidem tanquam haereditario & legitimo Feudi Successori, post Parentis ejus piaae memoriae Illustris Domini ALBERTI Senioris Marchionis obitum inaugurationem & renovationem Feudi Paterni Ducatus Prussiae, ritu solenni in publico actu & praesentia Consiliariorum Regni nostri infracriptorum, cum usitata & solenni traditione vexilli nostri dedimus & contulimus, sicut & harum Literarum serie Illustritati suae illud ipsum Feudum Paternum conferimus, renovamus & confirmamus, eo plane ordine, & modo, quo illud olim a Divo Parente nostro, ac deinceps a Nobis ipsis Illustri Principi Domino ALBERTO Seniori, Celsitudinis suae Parenti, aliisque Illustribus Dominis Marchionibus Brandenburgensibus, Convasallis, simultaneam, ut vocant, manum, in eodem Feudo habentibus, datum atque concessum fuit. Damus autem & concedimus Celsitudini suae, cum illius Successoribus Feudi legitimis in perpetuum & indivisum feudum, omnes Ducatus Prussiae, Terras, civitates, oppida, & arces, videlicet arcem Königsberk cum civitatibus, item arces & oppida Lochstetten, Wargen, Permaw, Pubeten, Rudaw, Schoken, Calmen, Kremitten, Waldaw, Tapiaw, Taplauzen, Narkietten, Insterburgk, Altenburgk, Wonsdorff, Perdawen, Angerburgk, Nordenburgk, Labiaw, Laukischken, Tilset, Ragnet, Rossiten, Wintbergk, Mimmel, Brandenburgk, Craiczburgk, Fridelant, Dominaw, Braten, Leczen, Balge, Heiligenbeil, Czinten, Landspergk, Preuscheilaw, Bartenstein, Schensten, Schusburgk, Rein, Rastenburg, Leck, Sirdaun, Johannesburgk, Holland, Liebstadt, Mulhasen, Morungen, Passenheim, Ortellburgk, Osterrode, Hohenstein, Neidenburgk, Soldau, Pilgenburgk, Schippenbeil, Deutscheilaw, Preuschmarckt, Liebmuel, Salfeldt, Risenburgk, Marienwerder, Tirenburg, Labtau, Schonbergk, Powundem, Georgenburgk, Rosenburgk, Gardensee, Neuhaus, Freistadt, Salan, Fischauzen, Bischofswerder, Medenau, cum omni-

ANNO 1569. bus & singulis subditis, vassallis, fructibus, dominiis, superioritatibus, libertatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, servitiis, feudis spiritualibus & secularibus, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, aquarum decursibus, ferarum iustris, ferarum meatibus, venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus, etiam cum omnibus metallis, quae modo sunt, seu in futuro fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo, & salinis supra et sub terra. Similiter una cum omnibus et singulis juribus, eminentiis et pertinentiis universis, nullis penitus exceptis, sicuti ejusmodi Terras quondam Magistri Generales et Ordo habuere, et usque ad nuperime gestum bellum usu et fructu tenuerunt, in posterum perpetue et haereditarie in commune et individuum feudum tenendas, fruendas, utendas, et possidendas. Ubi vero ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio et Dux in Prussia, sine legitimis masculis Feudi Haeredibus, vel ejus legitimi masculi Feudi Haeredes, non relicta prole virili deficerent, extunc supradictae Terrae, civitates, oppida et arces, in omni forma et modo, quemadmodum eas supradictus Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio habuit, ad Illustris Principem Dominum GEORGIUM FRIDERICUM, GEORGII Filium Marchionem Brandeburgensem, cujus Oratores in hac renovatione Investiturae vexillum contigerunt, et ipsius sexus legitimos masculini Feudi Haeredes venire et devolvi debent. Si vero etiam Marchio GEORGIUS FRIDERICUS sine legitimis Feudi Haeredibus masculis, vel ejus Haeredes, post ejus obitum, sine legitimis masculini generis Feudi Haeredibus ex humanis concederent, dictae Terrae, civitates, oppida et arces ad Illustrissimum Principem Dominum IOACHIMUM Marchionem Brandeburgensem. Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, cujus Oratores in hac Inauguratione & Renovatione Feudi, ex singulari gratia & benignitate nostra, ad vexilli contactum etiam admisimus, & ad Illustris Principem Dominum JOANNEM GEORGIUM Marchionem Brandeburgensem ejus Illustritatis Filium, Successoresque masculos ex lumbis ejus procedentes, & in Electoratu succedentes (ita tamen, ut posteaquam alicui ex eis aperiretur suo ordine Feudum Ducatus in Prussia, ne per affectionem priorem Electoratus aliqua in re

TOM. IV,

ANNO 1569. praedecederet juribus nostris & Regno nostri, quod habemus legitime hereditarium ad Terras Prussiae) derivari & devolvi debent. Nec non hac etiam speciali cautione adjecta, ne per hanc nostram admissionem Oratorum Illustris suarum ad contactum vexilli, cassationi per Nos approbatæ Commissariorum nostrorum, juramenti praepostere Nobis in seipsis ante biennium a subditis Ducatus Prussiae exacti, de quo Nos una cum Ordinibus Regni nostri sumus protestati, aliquid in omnibus & per omnia derogetur. Sed sacrum jus nostrum remaneat, ita, quod dictae Terrae, civitates, oppida & arces, ubi Divina Ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos illo ipso ordine, qui superius expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro Haereditumque & Successorum nostrorum Regum, & Regni nostri Poloniae impedimento & praedecisione, ea ratione, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium praedictos Marchiones, & eorum legitimos Feudi Haeredes masculos, debeant illi, & quisque eorum debeat Nobis & Successoribus nostris Regibus ac Regno Poloniae, infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem ac homagium praestare. Quod si praedicti Marchiones, Divina voluntate sic disponente sine mascula prole Feudi Haerede legitima, ex lumbis eorum ordine superscripto procedente, aut eorum hujusmodi proles similiter sine masculino Feudi Haerede legitimo, ex lumbis eorum procedente decederet, tunc omnes & singulae Terrae, civitates, oppida, bona et arces superscriptae ad Nos et Successores nostros Reges et Regnum Poloniae, sine omni impedimento et contradictione, devolvi debent, et redire. Debeat item ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio et Dux in Prussia, ejusque praenominati Successores et Feudi Haeredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis et Regno nostro tale obsequium praestare, quod ubi ratione hujus concordiae et concessionis feudi a quocunque cujusvis eminentiae et conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio et Dux in Prussia, aut ejus praedicti feudi Successores Duces in Prussia, in Propria persona Nobis et Regno nostro, ubique una cum omnibus suis subditis, pro summis viribus suis adesse. Quod vicissim Nos et Successores nostri Reges et Regnum Poloniae in eodem

Zzzz

ANNO eodem casu facere debebimus, et debe-
 1569. bunt. Ubi autem contingeret, quod
 Nos, vel Successores nostri Reges et Re-
 gnum Poloniae, altera quavis ex causa,
 tam ab infidelibus, quam a quocunque
 alio impeteretur, et ipsi in propria persona
 ad bellum cum subditis nostris proficisce-
 remur, aut Successores nostri pro-
 ficiscerentur, debet dictus Illustris
 Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio & Dux in Prussia, &
 ejus prænominati Feudi Successores,
 Duces in Prussia Nobiscum cum cen-
 tum equitibus armatis proficisci, &
 intra limites Terrarum Prussiae Nobis ser-
 vire. Quodsi educere extra terminos
 Prussiae illum, aut ejus Successores Du-
 ces in Prussia cum ipso equitatu volueri-
 mus, aut Successores nostri voluerint,
 debebimus & Nos & Successores nostri
 ad eosdem centum equites stipendium ta-
 le præbere, quale dare aliis nostris mer-
 cenariis equitibus est solitum. Ubi vero
 Nos, vel Successores nostri vellemus ip-
 sum Dominum ALBERTUM FRIDERICUM
 Marchionem, aut ejus nominatos Poste-
 ros, Nobis & Successoribus nostris ma-
 jori comitatu servire, debebimus Nos &
 Successores nostri his omnibus militibus,
 quos ultra centum prædictos conducere
 posset, mox post egressum a domibus ip-
 sorum stipendium, quod nostris militi-
 bus dabitur, illis, quamdiu servient, per-
 solvere. Si autem plures quam centum
 prædictos equites ipse Illustris Dominus
 ALBERTUS FRIDERICUS Marchio, aut
 ejus Successores Duces in Prussia edu-
 cere non possent, non debebimus Nos, aut
 Successores nostri ab illo, aut Posteris e-
 jus Ducibus in Prussia, plures exigere.
 Præterea non debet ipse Illustris Domi-
 nus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio, &
 ejus prænominati Feudi Successores Du-
 ces in Prussia, quidquam ex terris, civi-
 tatibus, oppidis, arcibus, & bonis præ-
 dictis vendere, verum si ad hoc
 illum, aut Successores ejus ingens urge-
 ret necessitas, tenebitur Nobis & Suc-
 cessoribus nostris, tanquam Dominis suis
 hæreditariis, ante omnia denunciare.
 Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus,
 aut Hæredes & Successores nostri non
 curaverint, in hoc casu postea ipse Do-
 minus ALBERTUS FRIDERICUS Marchio
 & Dux in Prussia, aut ejus legitimi Feu-
 di Hæredes seu Successores, cuicumque
 voluerint, vel poterint, liberam venden-
 di habebunt facultatem. Regalibus ta-
 men nostris feudi & obsequiorum juribus
 semper salvis remanentibus. Poterit au-
 tem ipse Dux in Prussia & ejus Feudi Hæ-
 redes, ubi eos necessitas urgens preme-

ret, ex bonis prædictis, quantum opus ANNO
 foret, impignorare suis duntaxat vasallis 1569.
 & subditis, ut eadem bona unita & indivi-
 visa permaneant. Quæ omnia & singu-
 la supra scripta, & quæcunque alia, quæ
 Vasallus & feudalis Princeps erga suum
 naturalem, hæreditarium & superiorem
 Dominum præstare & observare tenetur,
 debet ipse Illustris D. ALBERTUS FRIDE-
 RICUS Marchio & Dux in Prussia, ac e-
 jus Feudi Hæredes legitimi Successores,
 firmiter & inviolabiliter adimplere, Nos-
 que vicissim illum & Successores ejus om-
 ni gratia & favore Regio complecti, ac
 illos in juribus & immunitatibus ipsorum
 conservare, pro Nobis & Successoribus
 nostris Regibus & Regno Poloniae pollice-
 mur. In quorum omnium fidem & testi-
 monium sigillum nostrum appendi
 jussimus & manu nostra præsentibus sub-
 scripsimus. Datum Lublini in Conven-
 tu Generali Regni, die decima nona Men-
 sis Julii, Anno Domini millesimo quin-
 gentesimo sexagesimo nono, Regni ve-
 ro nostri quadragesimo. Præsentibus Ma-
 gnificis Georgio Proskowski Domino de
 Proskow, Serenissimi & Excellentissimi
 Principis Domini MAXIMILIANI Secundi
 Electi Romanorum Imperatoris &c., &
 Æmilio a Walden Illustrium Dominorum
 Pomeraniæ Ducum Oratoribus, ac Re-
 verendissimo & Reverendis in Christo Pa-
 tribus Dominis: Jacobo Uchanski Archie-
 piscopo Gnesnensi, Legato Nato, et
 Regni nostri Primate, Philippo Padnie-
 wicki Cracoviensi, Stanislao Karnkowski
 Cujaviensi, Adamo Konarski de Kobylino
 Polnaniensi, Petro Myszkowski Plo-
 censi, Alberto Siarozrzebski Chelmenf.
 Episcopis; nec non Magnificis, Venerabilibus
 et Generosis: Sebastiano a Mielecz
 Castellano Cracoviensi et Capitaneo
 Brestensi, Stanislao Myszkowski de Mi-
 row Palatino et Capitaneo Generali Cra-
 coviensi. Rathnensique, Petro Zborowski,
 Sandomiriens. et Stobnicensi Capitaneo,
 Gregorio Alexandrowicz, Hieronymo
 Chodkiewicz Castellano Vilnensi, et Ex-
 ercituum Magni Ducatus Lithuaniae Su-
 premo ac Grodnensi, Mohiloviensique
 Capitaneo, Stephano de Zbaraz Troceni-
 si, Alberto Laski Siradiensi, Eustachio
 Wolowicz Castellano Troceni, Magni
 Ducatus Lithuaniae Vicecancellario, et
 Brestensi Kobrinensique Capitaneo, Jo-
 anne Sierakowski Lanciensi et Przedeci-
 censi Capitaneo, Joan. Hieronymowicz
 Chodkiewicz Comite in Szklów et By-
 chow, Capitaneo Samogitiæ, Marschalco
 supremo Magni Ducatus Lithuaniae,
 Administratore, et Exercituum in Livo-
 nia, nec non Ploteleni Tesoviensiq; Ca-
 pita-

ANNO 1569. pitaneo, Joanne de Sluzewo Brzestensi et Koninensi Miedzirecensique Capitaneo, Constantino Konstantynowicz Duce Ostrogeni, Kijovix et Vlodimirix Capitaneo, Joanne Krotoszki Junivladislavieni, Joanne Firley de Dambrowicza Lublinensi, Regni nostri supremo Marschalco, et Capitaneo Rohatinensi, Andrea Dembowski Belzensi, et Capitaneo Rubiessovieni, Paulo Iwanowicz Sapieha Nowogrodensi, Arnolpho Uchański Plocensi, et Wiszegradiensi Capitaneo, Nicolao Kizka de Czechanowicz Podlachix, et Capitaneo Drohicensi, Fabiano Czema Mariemburgeni, et Capitaneo Stargardiensi, Romano Sanguzskowicz Bracławieni, Magni Ducatus nostri Lithuaniae Campestri Capitaneo, Achacio Czema Pomeranix, et Capitaneo Mevensi, Gabriele Iwanowicz Hornostai Minscensi, et Capitaneo Camenecensi, Palatinis; Stanislae Sobek de Sulejow Sandomiriensi, Regni nostri Thesaurario, et Thifovieni Malugostensique Capitaneo, Andrea Dembowski Siradiensi et Lanciensi Capitaneo, Adamo Drzewiczki Iunivladislavieni, et Capitaneo Gostinensi, Stanislae Herbort a Fulstin Leopoliensi, et Capitaneo Somborienf. Drohobycensique, Stanislae Stupeczki Lublinensi, Andrea Comite in Thenczyn Belzensi, Anselmo Gostomski Plocensi, et Capitaneo Raveni, Adamo Kossinski Podlachix, Ioanne Kostka de Stembergk Gedanensi, Terrarum Prussix Thesaurario, et Pucens. Dershoviensique Capitaneo, Hieronymo Ossolinski Sandecensi, Nicolao Firley de Dambrowicza Wizlicieni, Ioanne Tarlo de Scekarzowicze Radomieni, et Capitaneo Pilznenf. Lomfensique, Nicolao Ligeza de Bobrek Zawichosteni et Biecenf. Zydaczoviensiq; Capitaneo, Alberto Przyjemski Landensi, Alberto Sandivogio a Czarnkow Santocensi, et Capitaneo Pyzdrensi, Ioanne Sienienski de Sieno Zarnoviensi, Ioanne Christophorski Wielunensi, Ioanne Tremiensi de Gologori Haliciensi, Ioanne Herborth de Fulstin Sanocensi, Felice Pariz Warfoviensi, et Capitaneo Czernenfi, Stanislae Kriski de Dobnin Raciążnensi, Castellanis; Valentino Dembienski de Dembiany Cancellario, Francisco Krassinski Præposito Plocensi, Vice-Cancellario Regni Poloniae, Stanislae Barzy de Blozew Curix Marschalco et Sniatinensi Capitaneo, Nicolao Christophoro Radziwił Duce in Olyka et Nieżwiesz Marschalco Curix Magni Ducatus Lithuaniae, Nicolao Naruffowicz Thesaurario Magni Ducatus Lithuaniae, Stanislae Sandivogio Czarnkowski Com-

ANNO 1569. mendatore Posnaniensi, Curix nostræ Referendario, Capitaneoque Drabimensi, Stanislae Ossowski Cantore Gnesnen. et Referendario Curix, Ioanne Borukowski Præposito Lanciensi et Canonico Cracoviensi, Stanislae Krassinski Scholastico Gnesnensi, Ioanne Powodowski Scholastico Posnaniensi, Canonico Gnesnensi, Nicolao Laski Incisore Curix nostræ et Mariemburgen. Crasnostavienf. Capitaneo, Ioanne Kizka Incisore Magni Ducatus Lithuaniae, Mathia Zalincki Lectistratore, et Iasiencensi, Msciboviensi, Zyzmoriensique Capitaneo, Luca Lenczki Lectistratore, Ioanne Zamoycki, Ioanne Demetrio Solikomski, Andrea Zborowski Gladifero, Erasmo Dembieński Vexillifero, Petro Kloczewski et Ioanne Pariz, et aliis quam plurimis fidedignis Secretariis et Aulicis nostris circa præmissa existentibus. Datum vero per manus præfati Reverendi Francisci Krassinski, Præpositi Plocensis, et Regni Poloniae Vicecancellarii sincere Nobis dilecti.

CCLXV.

Confirmatio S. R. M. Summariorum, & præcipuorum Capitum Commissionis Pruthenicæ. Dat. Lublini 28. Jul. Anno 1569. Ex Archivo Regni Lib. sub Lit. V. fol. 242.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracovix, Sandomirix, Siradix, Lancix, Cujavix, Russix, ac omnium Terrarum Prussix, Pomeranix, Kijovix, Volhinix, Podlachix, Livonixque &c. notum facimus, quorum interest, universis & singulis, qui nunc sunt, & qui postea futuri sunt. Ablegavisse Nos annis superioribus aliquoties ex Senatorum & Regni Ordinum sententia in Terras Prussix Illustri olim Principi Domino ALBERTO Seniori Marchioni Brandeburgen. & in Prussix &c. Duci jure feudi subjectas, Legatos & Commissarios nostros, quorum nomina infra scripta in præfati scripto continentur, idque eo potissimum consilio, ut ex auctoritate nostra Regia, & pro singulari illorum erga Nos fide, & in rebus gerendis dexteritate omnes controversias componerent, omniaque Terrarum illarum gravamina tollerent atque amoverent. Qui cum rebus plane ex sententia nostra confectis & constitis,

ANNO 1569. tutis, ad Nos redissent, & frequenti senatu omnem rerum a se gestarum seriem exposuissent: obtulerunt etiam Nobis harum ipsarum rerum commentarios a se conscriptos & in tres libros distinctos, quos quidem Nos cum omni ex parte probavissimus, confirmavimus eisdem, e communi Consiliariorum nostrorum sententia, ac manu nostra subscriptos, sigilloque communitos, in archivo nostro reponi mandavimus. Insuper etiam obtinuerunt prædictorum commentariorum summaria, & præcipua quædam capita, & memoriæ juvandæ, & fastidii ob librorum supradictorum prolixitatem evitandi causa congesta. Quorum summariorum, & præcipuorum capitum tenor sequitur & est talis.

Recessus Principis Statibus Ducatus Prussie datus, atque a DD. Commissariis Sacræ Regiæ Majestatis Poloniæ confirmatus.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Quum nihil in rebus humanis stabile diuturnumque permaneat, salubriter inventum est, ut quæ ab oblivione, & vetustate essent vindicanda, Literarum munimentis perenni hominum memoriæ commendarentur. Proinde Nos Joannes a Szuzewo Palatinus Brzesten. &c. Petrus a Zborow Castellanus Biecen. &c. Joannes Kostka de Stangenbergk, Castellanus Gedanen. &c. Nicolaus a Dambrowicza Sacræ Majestatis Regiæ Secretarius, ejusdem Sacræ Majestatis Regiæ, Principis & Domini nostri Clementissimi in Terras Prussie Illustrissimo Principi & Domino ALBERTO SENIORI Marchioni Brandeburgen. & in Prussie &c. Duci subiectas, Legati & Commissarii, notum esse volumus per præsentem, ad quos pertinet, universis & singulis. Quod cum mandato & voluntate S. R. Majestatis Senatorumque ac Ordinum Regni sententia, ex Generali Regni Conventu Lublini proxime celebrato, Provinciam Legationis, cum plena facultate ad Nos delatæ, in Nos assumpsimus, & pro munere nostro ad controversias componendas, omniaque harum Terrarum gravamina tollenda & amovenda, manus admovissimus etiam Illustrissimus Dominus Dux prænominatus, non immemor, ut officii sui erga S. R. Majestatem, ita æquitatis universis suis subditis debitæ, certos suos Consiliarios, videlicet Generosos, Nobiles atque Egregios Dominos, Johannem Iacobum Truchses Baronem in Waltpurgk, Curie suæ Illustritatis Magi-

strum, Jonam Baronem de Eyllenbergk, ANNO 1569. Joannem a Swerin Illustrissimi Domini Junioris Ducis Curie Magistrum, Sigismundum Kierstanowski Districtus Sokau Præfectum, Fridericum ab Aulak, Christophorum Jonam Doctorem, ad agendum, tractandumque cum Statibus & Ordinibus de gravaminibus tollendis, & omni perturbatione harum Terrarum removendis deputavit. Qui tandem habitis secum tractatibus communi consensu ad Nos, ut S. R. Majestatis Commissarios, ad id, quidquid fuit, controversiarum, componendum, determinataque auctoritate S. R. Majestatis, inter partem utramque decidendum sese receperunt. Quod Nos pro munere nostro in corroborationem pactorum fecimus, Illustrissimusque Dominus Dux prænominatus ea omnia rata & grata fore, apud se scripto & recessu ejusmodi, sigillo ipsius communito & manu propria subscripto testificatus est. Quorum series in hæc summaria redacta est.

Ut duo Episcopi juxta vigorem concessi privilegii electi, habeant plenariam jurisdictionem in spiritualibus causis, sine ullius impedimento decidendi, particulares ac Generales Synodos, pro statu & necessitate causæ convocandi. Qui etiam consiliis arduis adhiberi debent.

Episcopus delinquens contra leges civiles, puniatur legibus constitutis, convictus vero de errore doctrinæ subiectus sit cognitioni, atque judicio Generalis Synodi.

Episcopi optimo salario, juxta privilegium provideri debent.

Residentia Episcoporum in consuetis locis observabitur.

Visitationes singulis annis, sine gravamine Ecclesiarum, juxta Constitutionem Principis fieri debent.

Electio Episcoporum atque Ordinatio Ministrorum Ecclesie, juxta priores Canones Ecclesie Anno sexagesimo quarto promulgatos, observabitur, ita tamen, ut quivis a Domino feudi prius nominetur, & facta examinatione ab Episcopo, & accedente consensu Ecclesie, postea confirmetur.

Provisio Collegiorum, Scholarum et Bibliopolarum Episcopis una cum plenaria jurisdictione omnium spiritualium causarum committi atque demandari debet, reservata tamen ad Principem et Consiliarios ipsius appellatione in matrimonialibus et aliis spiritualibus negotiis.

Intra spatium unius anni Canones Ecclesie, quo ad ceremonias Ecclesie, et gubernationem disciplinæ attinet, ut tamen sint conformes Confessioni Augustinæ,

ANNONÆ Anno trigesimo typis excusæ consti-
1569. tui debent.

Violatores Canonum, atque sectatores hæreseos, si admoniti non desistant, vel errorem revocent, gravissima pœna prosequendi sunt, & omnibus Ministris, antea dimissis ex his Terris, liberum erit secure reverti.

Administratio sæcularis imperii, juxta Privilegium Anno millesimo quingentesimo quadragesimo secundo concessum observetur, & Nobiles Indigenæ præ aliis ad officia eligantur.

Ædes in usum Officialium præ arcibus extructæ nemini, vel jure advitali, vel hæreditario inscribantur.

Princeps Consiliarios atque subditos suos cum gratia, sine aliqua læsione famæ atque honoris dimitter.

Consiliarii juxta privilegium principis sint quinque, Nobiles Indigenæ et Doctores, si haberi possunt, similiter tres indigenæ.

In causis dubiis Magdeburgen., juxta vetus privilegium procedatur.

In Cancellariam atque Cameram aeriarii Prutheni præ aliis eligantur.

Terræ Ducatus Prussiae gravioribus contributionibus minime prægraventur, sed secundum vigorem concessi privilegii observetur.

Fœdus cum externis principibus irrequisita S. R. Majestate, atque insciis Statibus Prussiae sancitum, nullius roboris sive firmitudinis esse debet.

Status atque Ordines Prussiae non sunt temere convocandi, et urgente necessitate, de præcipuis propositionibus, status singulorum districtuum in ipsa indicatione Conventus certiores reddendi.

Princeps est contentus, quod de mutuo acceptis summis pecuniæ justa inquisitio fiat.

Omnes suspectas personas, ac servitores non necessarios esse removendos, neque in usitatis citationibus quenquam prægravandum, sed jure cum unoquoque procedendum.

Declaratio, quod mandatum de sectitate Schalichii ad malam narrationem impetratum et inscio Principe, sicut et cum libellis famosis accidit, typis excudatur.

Deputati custodes aerarii Statuum de singulis acceptis atque extraditis, exactissimam rationem reddant.

Electio judicum Terræ tribus ex singulis districtibus ad hoc officium a Statibus Principi nominatis observari debet.

Jus Culmense atque Constitutiones Provinciales, quamprimum de his transactum fuerit, typis excudi debent.

TOM. IV.

Unicuique etiam liberum esto, bonâ ANNI
sua pro meliori modo usurpare, molen- 1569.
dinum ac tabernam in locis ante a solitis,
& vigore Privilegii licitis ædificare, ita
tamen, ut nullâ nova tabernâ, infra spâ-
tium unius milliarii a civitatibus, sine spe-
ciali aliqua immunitate ædificetur.

Dux Prussiae pollicetur omnium subditorum privilegia, jurisdictiones ac consuetudines tueri & conservare.

Quodsi hoc non fieret, subditis licitum erit de quibuscunque gravaminibus sine ulla aliqua nota rebellionis sive seditionis, S. R. Majestatis, & Amplissimæ Coronæ Poloniæ defensionem atque auxilium implorare.

Vult denique Celsitudo sua, quodsi quispiam ex indigenis et peregrinis in aliis regionibus, propter culpatos mores, accusatus fuerit, ut juxta leges, communitato consilio cum statibus, justo juris Ordine puniatur. Dat. Regiomonti die quarta Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manu propria.

Et hunc quidem Recessum scripto superiore comprehensum, compositionemque et complanationem inter Illustr. Principem D. Ducem prænominatum ex una, & hærum Terrarum incolas, subditos suæ Illustritatis ex altera partibus factam, Nos S. R. Majestatis, Senatus ac Ordinum Regni, atque nostra commissoriali auctoritate in omnibus suis punctis, clausulis, conditionibus, articulis, confirmandam, approbandam & ratificandam duximus, quemadmodum jam confirmamus, approbamus & ratificamus præsentibus Literis nostris. Volentes ea omnia præinserta robur debitæ & perpetuæ firmitatis obtinere. In quorum fidem & evidentius testimonium præsentibus Literæ sigillis nostris subter appensis, & propria cujuscunque nostrum subscriptione communita sunt. Dat. Regiomonti quinta die Mensis Octobris in Conventione Provinciali Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Recessus Principis Civitatibus datus, & auctoritate Dominorum Commissariorum confirmatus.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriañ.

Cum ea naturæ lege universa constant, ut nihil diuturnum aut stabile in eis reperiatur, solers hominum industria invenit, ut quæ ab oblivione vindicanda semper eterna hominum memoria commendanda

1569. **ANNO** reantur, literarum monumentis consignata, ad posteritatem transmitterentur. Itaque Nos Johannes de Służewo Palatinus Brzestensis &c., Petrus a Zborow Castellanus Biectensis, Joannes Kostka a Stangenberck Castellanus Gedanensis, Nicolaus Firley de Dambrowicza, Sac. Regiæ Majestatis Poloniæ in Terras Prussicæ, Illustrissimo Domino in Prussia Duci &c. subjectas, Legati & Commissarii notum testatumque facimus per presentes, ad quos pertinet, universis & singulis, harum notitiam habituris. Quod cum mandato & voluntate Sac. Reg. Majestatis, Principis & Domini nostri Clementissimi, de sententia Senatus, omniumque Ordinum Regni, Provinciam Legationis nostræ commissorialis, in hæc Terras Prussicæ cum plena & non limitata facultate in nos assumpissemus, & pro munere nostro ad controversias componendas, omniaque harum Terrarum gravamina tollenda & amovenda, omnem operam adhibuissemus, etiam Illustrissimus Dominus in Prussia Dux prædictus, ut officii sui erga Sac. R. Majestatem, & veris universis suis subditis manutenendi memor, certos suos Consiliarios ad agendum tractandumque cum tribus Regiomontanis civitatibus de gravaminibus tollendis, & omni perturbatione removenda deputavit. Qui tandem, post se cum habitos tractatus per eosdem Consiliarios, nomine Illustrissimi Domini Ducis ex una, & cives civitatum ex altera partibus factos, ad nos S. R. Majestatis Commissarios communi consensu ad id, quidquid fuit controversiarum, componendum, determinatæque auctoritate Majestatis S. R. inter partem utramque decidendum sese receperunt. Quod nos de munere facultatis nostræ in confirmationem & corroborationem Pactorum fecimus. Illustrisque Dominus Dux prænominatus, ea omnia rata & grata fore apud se, scripto & Recessu ejusmodi, sigillo ipsius communito, & manu propria subscripto, testificatus est. Quod sequitur, & est de verbo ad verbum tale. Præcipua vero capita in hæc sequentia summaria redacta sunt.

Senatus atque Judicium civitatum, sine ullo impedimento mandatorum & inhibitionum, jus & justitiam unicuique administrabunt, nec quisquam contrarium ipsorum privilegiis a Principe urgebitur, salva tamen Principis reputatione, & ordinaria appellatione, nec non prærogativa fisci, licet nunc Princeps ad intercessionem DD. Commissariorum, & in ipsorum perpetuam memoriam de jure suo in causa Salomonis Brandt cessit,

& quartum nummum, jure fisci ad se delatum, donavit. **ANN** 1569.

Negotiationes quæstorum, notariorum castri, tabernatorum atque scultetorum prohibita sunt, nisi si quis speciale privilegium habuerit, pisces incolis præ alijs præcipue vendi debent.

Pistoribus Princeps concedit in acceptandis mensuris molaribus, quotiescunque placuerit, adesse.

Provisionem tabernarum, & venditionem cerevisiæ Nobilibus denegare non esse consultum, Princeps arbitratus est.

Civitatibus juxta privilegia sua, tam in aquis, quam in fluminibus concessa est libera piscandi potestas, ita tamen, ne privilegiis suis, in præjudicium totius Terræ abutantur.

Thelonea inusitata, quæ cum Pactis adversantur, ut abrogentur, Commissarii apud Sacram Regiam Majestatem intercedent.

Consiliarii Principis, sicuti Professores Collegii ab omnibus oneribus civilibus exempti sunt.

Omnia, quæ fiunt in civitatibus, consensu atque voluntate Principis strictè observari debent.

Interceptiones piscium inusitata, & sine aliquo speciali privilegio, in fluminibus prohibita sunt, & Princeps juxta Recessum eas moderabitur.

De prohibita a Domino Cardinali elevatione mercium ex Episcopatu in Ducatum Prussicæ agent DD. Commissarii cum Reverendissima Dominatione sua, ac quod se in hoc puncto pactis conformet, diligenter promovebunt.

Mercatores Memmelenses novo privilegio, tanquam per suspectos homines impetrato, & his præsentibus cassato, gaudere non possunt, & in omni negotiatione sua, vetus privilegium observabunt. Qua in parte veteribus privilegiis, immunitatibus atque consuetudinibus trium civitatum in depositione mercium nihil derogatum sit.

Depositio mercium Judæis, sicuti in alis locis Terræ Prussicæ prohibita est.

Monasterium una cum omnibus pertinentiis conservetur.

Status cum civitatibus de hospitali pauperum transigent.

Jus Patronatus Princeps sibi tanquam Regale reservat, observatis tamen in electione Ministrorum prioribus Recessibus.

Quartus nummus tribus civitatibus Regiomontanis ad intercessionem Commissariorum donatus est.

De ædibus pertinentibus ad Ecclesiam Kniphoviensem, Civitas a Principe contentabitur.

ANNO 1569. Degradatio senatoriæ dignitatis, quibusdam ad malam narrationem facta, ne utiquam ipsorum honori, famæ atque existimationi, & posteris obesse sive præjudicare debet.

Postulationem civitatum in repetendo argento Ecclesiæ, cum illud in utilitates collatum sit, Princeps iniquam esse censet.

Quodsi Princeps intellexerit, civitatem Lebnicensem de mutuo accepta summa pecuniæ nondum contentatam esse, pollicetur ea in re gratiam suam.

Actum Regiomonti die vigesima secunda Octob. Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Et hunc quidem Recessum, scripto superiori comprehensum, compositionemque & complanationem inter Illustrem Dominum in Prussia Ducem ex una, & civitates tres Regiomontanas ex altera partibus, mediantibus Nobis, in præsentia Generosorum & Excellentissimorum Dominorum, Joan. Jacobi Truchses a Waltpurgk, Curia suæ Illustritatis Magistri, Ionæ Baronis de Eilembergk, Jacobi a Swerin, Illustrissimi Domini Junioris Ducis Curia Magistri, Sigismundi a Kierstein Districtus Sokau Præfecti, Friderici ab Aulak, Christophori Ionæ Doctoris, suæ Illustritatis Consiliariorum factam, Nos Sac. R. Majestatis prædicti Commissarii & Legati, auctoritate S. R. Majestatis, Senatus, Ordinumque Regni, & nostra commissoriali, approbandam, confirmandam, ratificandam duximus, uti approbamus, ratificamus, confirmamusque per præsentem. Volentes eam robur debitæ & perpetuæ firmitatis obtinere. Quod attinet articulum superius præsentibus insertum, de venditione frumentorum, contra hunc Ordines Equestri Status, uti sibi præjudicantem, protestati sunt: quam nos eorum protestationem suscepimus, reservantes ejus pro futuris proxime Comitibus finalem decisionem. Harum, quibus sigilla nostra sunt subappensa, testimonio & subscriptione Literarum. Datt. Regiomonti vigesima quinta die Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manibus propriis.

Cassatio Juramenti Marchionibus Brandenburgens. præstiti, quæ erat talis.

Joannes a Sluzewo Palatinus Brzestensis, Koninensis Miedzirecensisque Capitaneus, Petrus a Zborow Biectensis, Tlu-

macoviensis Stobnicensisque, Joannes ANNO 1569. Kostka a Stangenbergk Gedanensis, Terrarum Prussia Thesaurarius, Pucensis, Derffovienfisque Castellani & Capitanei, Nicolaus de Dambrowicza S. R. Majestatis Polonia Secretarius, a S. Regia Majestate Polonia, Principe & Domino nostro Clementissimo, in hanc Provinciam designati Legati & Commissarii, universis & singulis, cujuscunque status, gradus, conditionis, eminentiæ aut dignitatis fuerint, notum testatumque facimus. Quod Nos cum a Sacra Regia Majestate, Domino nostro Clementissimo, de consilio & assensu Senatorum & omnium Ordinum Regni, ex Generali Lublinski Conventu Regni proxime celebrato, huc ad pacandum ac restituendum labefactatum perturbatumque harum Terrarum statum, cum plena & non limitata facultate ablegati essemus, inter alia hujus Provinciae incommoda, etiam homagium Illustrissimis Dominis Marchionibus Electoribus Brandenburgensibus &c. non ita pridem ab incolis hujus Ducatus jurejurando præstitum, non minus nocivum judicavimus; propterea quod quemadmodum id homagium ab Illustrissimo Principe Domino ALBERTO Seniore Marchione Brandenburgensi, & in Prussia &c. Duce ea conditione, si videlicet R. Majestas, Ordinesque Regni illud approbaverint, dictis Dominis Marchionibus fuit concessum, isteque consensus & approbatio jam in Conventu Regni a Regia Majestate & Ordinibus postulari debebat, conditioni non est satisfactum, imo neque juramentum ullum ab incolis hujus Ducatus exigere debebat, nisi Ipsi Regiæ Majestati supremo & directo harum Terrarum Domino, uti debuerunt, & jus feudi postularet, fidei suæ jusjurandum dedissent, de qua quidem conditione Illustritatis ejus super hoc Statibus datæ literæ latius testantur.

Nos itaque hoc malum quoque tollere volentes, animadvertentesque prædictum homagium Majestati Regiæ minime gratum, ratumque, quin potius illi, omnibusque Ordinibus Regni maxime adversum, de pactis, juribusque feudalibus (quæ sine expresso Domini feudi mandato Vasallo a subditis juramentum extorquere non concedant) contrarium esse, ad instigationem & petitionem Statuum & Ordinum hujus Provinciae illud auctoritate Majestatis S. R.; omnium Regni Ordinum, & nostra commissoriali, rescindendum & annihilandum duximus, prout rescindimus & annihilamus præsentibus. Omnes & singulos, qui se dicto juramento & homagio Illustrissimis Do-

ANNO 1569. minis Marchionibus Electoribus Brandeburgensibus &c. obstrinxerunt, ab eodem absolventes, & liberos pronuntiantes perpetuo & in ævum. In quorum fidem & testimonium præsentis Literas manibus nostris subscripsimus. Datt. Regiomonti die vigesima quinta Octobris, An. Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manibus propriis.

Proscriptio Schalichii.

Nos Joannes a Sluzewo Palatinus Brzestensis, Koninens. Miedzirzecensisque, Petrus a Zborow Thlumacoviens. Stobnicensisque, Joannes Kostka de Stangenbergk Gedanensis, Terrarum Prussiae Thesaurarius, ac Pucens. Derffovienfisque Castellani & Capitanei, Nicolaus Firley a Dambrowicza S. R. Majestatis Secretarius, Serenissimi Principis & Domini, Domini SIGISMUNDI AUGUSTI, Dei Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiaeque &c. Domini & Haeredis, ad Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Seniore, Marchionem Brandeburgens. & in Prussia &c. Ducem Legati, & ad illicitarum factionum motus compescendos in eisdem Terris, eidem Illustrissimo Duci subiectis, ejusdem S. R. Majestatis Commissarii, notum testatumque facimus per praesentes universis & singulis, ad quos pertinet, harum notitiam habituris. Quia Nos cum in praedictas Terras Prussiae mandato & voluntate S. R. Majestatis, Principis & Domini nostri Clementissimi, & de Inclyti Regni Poloniae Senatus, ac omnium Ordinum sententia venissemus, juxtaque facultatem nostram in plena forma, et non limitata, ad pacandam omnem hujus Provinciae perturbationem Nobis collatam, de causis tantae perturbationis inquirere cepissemus, plenam informationem accepimus, quendam Paulum, qui sibi nomen, & familiam Schalichii, Marchionatum Veronae, et varios Principatus tribuebat, seque pro eo, qui minus esset, audacter vendicabat, his perturbationibus maximam occasionem praebuisse; quod suspectis & perniciosis suis consiliis atque conatibus, in scio Illustrissimo Domino in Prussia Duce praedicto, & Consiliariis ipsius, multa tum Regno contraria, tum Reipublicae & Statibus atque Ordinibus harum Terrarum admodum perniciose moliretur, utque id facilius, & via expeditiore efficere posset, homines obscuros & malae fidei, suorum conatum administratos, ad officia rerum

ANNO 1569. que gubernacula intruderet, ac patrocinio suo promoveret, quorum opera vetus ille ordo Reipublicae confundi, ac penitus tolli, novus institui, libertates omnium Ordinum in angustum redigi ceperant, omnia ad seditionem & arma, sublata pace, confundendaque & invertenda omnia, manifestis indiciis spectare videbantur, ita, ut ex ea factione Schalichiana & summa omnium malorum origo, tanquam e fonte, in grande hujus Reipublicae detrimentum eruperit. Insuper quod famosos libellos contra Inclytam Domum Austriacam, cum qua S. R. Majestati Poloniae, Principi & Domino nostro Clementissimo, arcta necessitudo & affinitas intercedit, conscriptos ediderit, aususque insuper fuerit jactare, quasi illa scitu & voluntate S. R. Majest. et consensu Illust. Domini in Prussia Ducis fecerit. Deinde quod contra universos Illustrissimi Domini Ducis subditos iniquum et injuridicum, libertatique eorum contrarium pro se Mandatum ex Pseudo-Cancellaria, quod praesentibus inferi volumus, ediderit ac promulgaverit, idque in scio, Illustrissimo Domino Duce praedicto. Postremo quod multas in his Terris possessiones importunitate sua et artibus suis, in grandem perniciem Reipublicae, una cum magna parte Nobilium eadem opera occupata ad se pertraxerit, et aliis levibus hominibus ad ejusmodi rapinam, et despoliationem Reipublicae amplam fenestram patefecerit, unde quam calamitose Terra haec discerpi ac diripi caeperat, nemini in hac Provincia ignotum est. Nos itaque S. R. Majestatis praedictae Commissarii radicem, causam, auctorem et originem hujus universae perturbationis penitus sublatam, et funditus evulsam ac ejectam esse cupientes, eum ipsum Schalichium, propter has uti gravissimas causas, auctoritate S. R. Majestatis, Senatorumque ac Ordinum Inclyti Regni Poloniae, nec non vigore facultatis nostrae commissorialis, ex his et aliis omnibus Terris, Majest. R. et Regno subiectis, proscribendum et alienandum duximus, quemadmodum jam proscribimus et alienamus praesentibus Literis nostris, eique in his omnibus Terris igni et aqua interdicimus, una cum complicibus ejus universis, et iis omnibus, qui in posterum aliquod commercium habere deprehensi fuerint, eandem poenam irrogatam esse volumus. Quod si vero usque comparuerit, unicuique licere volumus, a quocumque deprehensus fuerit, nemine excepto, tum capiendi, captivandi, et in carcerem conjiciendi, tanquam pro facinoroso et perturbatore harum

ANNO 1569. harum Terrarum, publicae pacis et tranquillitatis, legum violatore et universi politici Ordinis; hocce declaratum et indicatum, etiam caedem ejus impunitam et licitam esse volumus.

Cassatio Mandati, Illustriss. Principis nomine ex Pseudo-Cancellaria pro Paulo Schalichio, inscio tamen Principe, editi.

Quoniam autem idem Paulus Schalichius ex Pseudo-Cancellaria, inscio Illustrissimo Domino Duce, contra omnes subditos Illustritatis suae pro se mandatum ediderat, quo libertati omnium Ordinum praedictarum fuit, illud etiam nullitati subjiciendum putavimus, quodque ad majorem certitudinem praesentibus de verbo ad verbum inferendum duximus, sequiturque et est tale.

Et hoc quidem pro Schalichio mandatum, superius contiguit de verbo ad verbum praesentibus insertum, quod typis excussum erat, promulgatum, Nos praedicti S. R. Majestatis Consilarii iniquum, injustum, injuridicum, libertatique omnium Ordinum contrarium judicantes, in omnibus suis punctis et clausulis, articulisque sigillatim et universim cassandum, annihilandum, mortificandum duximus, uti jam S. R. Majestatis, Senatus, Ordinumque omnium, et nostra commissoriali auctoritate cassamus, annihilamus, et mortificamus per praesentes. Declarantes illud, nullum amplius robur obtinere debere perpetuo et in aevum, ab eoque mandato omnes et universos suae Illustritatis subditos et incolas hujus Provinciae, omnium Statuum et Ordinum, immunes, liberos, exemptos pronuntiantes, uti eos, qui fidem subjectionemque suam erga Illustrissimam semper salvam et integram sancte et inviolabiliter observarunt. Insuper inscriptionem oppidi Kreuzburgk, cum villis omnibus et districtu universo, bonam partem Nobilium complectentem, eidem Paulo Schalichio factam, et postea in lucem per Typographos editam, cassare et annihilare e Reipublicae commodo fore putavimus.

Cassatio Inscriptionis Oppidi Kreuzburgk, Paulo Schalichio factae.

Quam Nos quidem inscriptionem supra scriptam praedicti oppidi Kreuzburgk, cum districtu et Nobilitate, quod id et pactis et immunitatibus, libertatibus et privilegiis ipsorum tum ab Ordine collatis, tum ab Illustrissimo Domino

TOM. IV.

Duce confirmatis, quae illis in debito robore conservari jus & aequum postulat, contrarium sit, eidem Paulo Schalichio in perpetuum factam, & quidquid eidem aliis in locis inscriptum, datum, quocunque jure donatum reperitur, auctoritate praedicta etiam cassamus, annihilamus, rescindimus, omnemque vim & robur, illi adimimus perpetuis temporibus confirmantes, praedictas possessiones rursus ad manus Illustrissimi Domini Ducis pleno jure redituras. In quorum omnium praemissorum fidem, sigillis & subscriptionibus nostris praesentes communiavimus. Datt. Regiomonti die quinta Octobris Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto.

Manibus propriis.

Cassatio omnium donationum, ab expeditione Mariewerdenst factarum.

Joannes a Sluzewo Palatinus Brzestensis, Petrus a Zborow Castellanus Biecen- sis, Joannes Kostka a Stangenberk Castellanus Gedanensis, Nicolaus a Dambrowicza, S. R. Majestatis Poloniae ad Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM in Prussia &c. Ducem, & haec Prussiae Terras Legati & Commissarii, notum esse volumus per praesentes, ad quos pertinet, universis & singulis. Quod Nos cum in praedictas Prussiae Terras, mandato & voluntate Sac. R. Majestatis, Principis & Domini nostri Clementissimi, & Senatus Ordinumque Regni assensu, compescendarum perniciosarum factionum, restaurandique perturbati harum Terrarum status causa venissemus, juxtaque facultatem nostram plenam, & non limitatam, ad damna hujus Provinciae emolienda, consilia & conatus nostros omnes intendissemus; reperimus etiam inter caetera mala etiam hoc intollerabile, quod a tempore expeditionis Mariewerdenst contra Ericum Ducem Brunsvicensem, Illustritatis suae gravis aetas, & senio & crebris morborum procellis afflicta, occasionem reliquerit, ut Paulus Schalichius & ejus factio, Illustritatis suae & aetate & auctoritate abuteretur, unde plurimae cum in derogationem juris & superioritatis Regiae admessa, tum in detrimentum hujus Reipublicae, & immutationem privilegiorum, jurium ac libertatum omnium Ordinum, imo & Illustritatis suae summum incommodum dissipata & dilapidata. Cum autem nostrarum partium esse intelligamus, omnem obliquitatem, in his Terris admissam, in suam pristinam formam reducere, omnes

Bbbb

In-

ANNO 1569. inscriptiones, & quocunque nomine & ratione donationis a tempore expeditionis Mariæverdenfis, cujuscunque status, conditionis & eminentiæ hominibus factas, auctoritate S. R. Majestatis, Senatus, Ordinumque Regni, & nostra commissoriali cassandas, rescindendas, annihilandas, & nullius roboris esse declarandas duximus, uti jam cassamus, rescindimus & annihilamus per præsentem, omnem vim et robur illis adimemus perpetuo & in ævum. Mandamus autem omnibus, quicunque eo præscripto tempore aliquas inscriptiones, vel donationes quocunque nomine, & per quoscunque obtinuerunt, ad Conventum Regiomonti, post datam præsentium proxime & immediate celebrandum, conferant. In quo Conventu ejusmodi inscriptionum revisio & cognitio futura est, præsentem S. R. Majestatis Nuntio, vel etiam Commissariis, si opus fuerit, ut quæcunque illegitimæ, & nullo jure emanatæ judicatæ fuerint, ut juris est, eam cognitionem in effectu debita executio sequatur. Quicunque autem ad id tempus literas suas non exhibuerit, ipso facto nullæ sunt, & omne suum robur amittunt. Harum, quibus sigilla nostra subappensa sunt, testimonio & subscriptione Literarum. Datum Regiomonti in Conventu Provinciali die vigesima octava Octobris, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo sexto

Capita admonitionis Dominorum Commissariorum, Gubernatoribus & præcipuis Officialibus Principis brevis ante discessum in publica Statuum frequentia perlectæ.

Prima admonitio est directa ad Dominos Gubernatores & Consiliarios, qui nullius alterius, sed tantum ipsorum unanimi relatione res Principi proponant, idque solummodo in arduis rebus, neque quisquam audeat, pro sua persona ullum negotium sine aliorum scitu coram Principe tractare, aut quenquam promovere.

Deinde Cancellarius apud Secretarium & Scribas Cancellariæ providebit, ne quidpiam, nisi prius ab ipso perlectum fuerit, extradatur, & omnia perniciofa ab ipso præcaveantur.

Quodsi quid in eo peccatum foret, cum Cancellario potissimum & Secretario de hoc exostulabitur.

Quodsi quispiam tractationem rerum honestarum & justarum propter gratiam, indignationem, commodum sive incommodum neutiquam promoveret, Consi-

liarii reliqui admoneant, & ad alia adhortentur. Hoc si neutiquam succedet, nullo modo id silentio tegant, sed quamprimum ad Sacram Regiam Majestatem & Regni Proceres referant.

Camerarii similiter admonentur, ne homines leves, aut aliquo modo suspectos admittant, quin potius tales arceant, amoveantque.

Homines suspecti, ne ad Juniorem Principem, quem tamen omnes honesti adire possunt, admittantur, Magister Curie præcavebit.

Ne quisquam audeat se negotiis illicitis propter gratiam Principis immiscere, sed in justis & honestis operam suam navabit.

Providebunt etiam Consiliarii, ne quidquam, quod in præjudicium S. R. Majestatis & Principis vergat, per leves homines exercitetur.

Quodsi Princeps opera quorundam levium hominum ad aliud quoddam perniciosum S. R. Majestati ex his Terris commoveretur, Gubernatores, etiam Consiliarii & Status rescientes, hoc malum non extirparent, vel si impar ipsorum viribus esset, ad Sacram Regiam Majestatem & Proceres Regni non referent: Sacra Regia Majestas cum nullo alio, quam cum Consiliariis, qui vigore juramenti sui ea mala præcavere deberent, deinde cum universis Statibus, quod ea silentio præterierint, agendum sibi reservat.

De juramento Consiliariorum præstando, in quo hætenus non est expressa facta mentio S. R. Majestatis, differtur ad ulteriorem informationem, & S. R. Majestatis mandatum.

Protestatio Cancellarii & aliorum Consiliariorum.

Cancellarius de hac admonitione, suo nomine, tanquam sibi admodum gravi, protestatus est: nomine vero aliorum in cassationem, & maxime vero juramenti, Marchionibus Brandeburgensibus præstiti, se non consentire, a qua se etiam protestari dicebat.

Sequuntur jam Acta secundæ Legationis Regiomonti Anno LXVII.

Litteræ Recessus ab Illustrissimo Principe, Ordinibus & Statibus harum Terrarum datæ, & a Dominis Commissariis ad illorum petitionem confirmatæ.

Nos Joannes a Służewo Palatinus Brzestensis, Koninensis & Medzirecensis Capi-

ANNO 1569. Capitaneus, Joannes Christophorski Castellanus Wielunensis, Joannes Kostka de Stangenbergk Castellanus Gedanensis, Terrarum Prussiae Thesaurarius, ac Pucensis, Derffoviensis Capitaneus, Sac. R. Majestatis Poloniae, Principis & Domini nostri Clementissimi, ad Illustrissimum Dominum in Prussia Ducem, & Terras Illustrit. ipsius subjectas, cum plena facultate missi Legati & Commissarii. Universis & singulis, quorum interest, praesentibus Literis nostris notum testatumque facimus. Quod cum a praedicta S. Regia Majestate, ac Ordinibus Regni Poloniae ad ea, quae fuerint corroboranda, stabilienda & perficienda, atque ad executionem Literarum Recessus, ab Illustrissimo Domino Duce Statibus atque Ordinibus dati, faciendam missi essent, Illustris Dominus Dux denuo per Recessum Nobis inter suam Illustritatem & Status atque Ordines decidendum in corroborationem, supplementum & executionem prioris Recessus ea conscripta manu propria subscripta, & sub sigillo proprio Statibus & Ordinibus concessit & dedit. Quarum quidem Illustritatis suae Literarum haec sunt praecipua capita.

Primo Episcopis optimo salario, vigore Recessus ab Illustrissimo Principe, cum consensu Procerum omnium subditorum prospectum est.

Corpus doctrinae conforme Confessioni Augustanae, a Sacra Caesarea Majestate approbatae, typis excudetur, omnesque incolae juxta eam doctrinam sine ullius impedimento conservabuntur.

Episcopis etiam & Synodis sua auctoritate in prosequenda indilata executione contra delinquentes & contumaces praesto adsint.

Nemo etiam, qui huic Corpori doctrinae, & unanimi consensui adversabitur, tam in Aula Principis, quam in Civitatibus & aliis Provinciis aliquam dignitatem in publicis officiis obtineat, sed ea privetur.

Provisio Episcoporum Statibus sub sigillo Principis communicabitur.

Administratio Consistorii in primo adventu Episcopi Samlandensis ordinabitur.

In saeculari administratione juxta vetus privilegium observabitur.

Juniori Principi pro Magistro Curiae, Camerariis & Praeceptore tales personae, qui sint in pura doctrina non suspecti, honestae ac probatae vitae, deligantur.

Ducissa similiter nullas suspectas personas & privilegio contrarias ferat.

Omnes suspectae personae, uti Calvinianae, & qui aliis erroribus doctrinae im-

PLICATI sunt, in consiliis non adhibeantur, sed suo officio priventur, & in locum ipsarum alii ordinentur. ANNO 1569.

Judicium etiam Curiae vigore privilegii atque processuum ordinabitur.

Alius Advocatus Schakoviensis quamprimum ordinabitur.

Similiter in aliis Praefecturis ad Festum S. Michaelis commutatio officiorum fiat, & officia idoneis personis, pro commodo Principis & Terrae, juxta Privilegia atque Recessus demandentur.

Omnes superfluae pensiones & impensa ante Festum Nativitatis Domini contrahantur.

Ex Camera ararii omnes personae suspectae removeantur.

In Cancellariam Prutheni aliis externis praferantur.

Si quis, quicumque ille sit, ausus fuerit, sine consensu Gubernatorum apud Illustrissimum Principem, sive sit de pecunia & aliis similibus ejus valoris, sollicitare, de iisque quidpiam impetraverit, id omne non solum irritum atque cassatum censetur, sed etiam ille ipse insigni aliqua poena afficiendus erit. Quae omnia Gubernatores stricte observabunt.

Judaei se a Ducatu Prussiae intra spatium quatuor septimanarum omnino sub gravissima poena abstineant, nullaque Literae ipsis hac in parte patrocinari debent.

Commissarii apud Sacram Regiam Majestatem de taxatione monetae Lithuanicae, & Talerorum novorum, tam in Terris Prussiae Regiae Majestatis, quam Regno Poloniae, ut sit aequalis, intercedent.

Similiter quoque nautes anguillares in utroque mari ad aliquot annos aboleantur.

Princeps pollicetur, se Jus Culmente, Processum Juris, atque Consultationes Provinciales, quamprimum supra iis concordatum fuerit, velle typis se committere atque publicare.

Et quod ad Constitutiones Provinciales attinet, ea ante Festum S. Michaelis imprimantur. Actum Regiomonti die quinta Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Et has Nos quidem Recessus Literas auctoritate S. R. Majestatis, & Ordinum Regni Poloniae, ac nostra commissoriali plena facultate confirmandas, approbandas, ratificandas duximus; prout confirmamus, approbamus, ratificamus praesentibus Literis nostris in omnibus earum conditionibus, punctis, articulis & clausulis robor debita & perpetuae firmitatis obtinere debere pronuntiantes: Datum Regiomonti die quatuordecima Mens-

ANNO sis Julii Anno Domini millesimo quingen-
1569. tesimo sexagesimo septimo.

*Literæ Recessus Civitatibus ab Il-
lustrissimo quoque Principe datæ,
& auctoritate Dominorum Com-
missariorum confirmatæ.*

Nos Joannes a Służewo Palatinus Brze-
stensis, Koninensis Capitaneus, Joannes
Christoporski Castellanus Wielunensis,
Joannes Kostka a Stangenbergk Castel-
lanus Gedanensis, Terrarum Prussiae
Thesaurarius, Pucens. Derffovienfisque
Capitaneus, Sac. R. Majestatis Poloniae,
Principis & Domini, Dom. nostri Clemen-
tissimi, ad Illustrissimum in Prussia Du-
cem, & Terras Illustritati ejus subjectas,
cum plena facultate missi Legati & Com-
missarii, universis & singulis, quorum
interest, praesentibus Literis nostris no-
tum testatumque facimus. Quod cum
a praedicta Sacra Majestate Regia, ac Or-
dinibus Regni Poloniae ad ea, quae in prio-
ribus Comitibus per priores suae Majesta-
tis Commissarios acta fuerint, corrobora-
nda, stabilienda & perficienda, atque
ad executionem Literarum Recessus, ab
Illustrissimo Domino Duce Civitatibus
Regiomontanis dati, faciendam missi es-
semus, Illustrissimus Dominus Dux de-
nuo per Recessum Nobis inter suam Illu-
stritatem & civitates praedictas deciden-
dum, in corroborationem, supplementum
& executionem prioris Recessus ea
conscripta, manu sua subscripta, & sub
figillo priori supradictis civitatibus con-
cessit & dedit. Quarum quidem Illu-
stritatis suae Literarum haec sunt praecipua
capita.

Illustris Celsitudo sua pollicetur, se vi-
gore Recessus Civitatum privilegiis, im-
munitatibus, jurisdictionibus, consue-
tudinibus atque processibus nihil quid-
quam derogaturam, reservata Celsitudi-
ni suae praerogativa fisci, ea tamen con-
ditione, ne hac aliquid in praesudicium
minorennium liberorum committatur.

Similiter contentationem domorum Ec-
clesiae, quae peregrinis datae, & ad pro-
fanos usus collatae sunt, sperans a pos-
sessoribus taxationem earum supra mo-
dum non extensuram fore.

Quamvis etiam Illustrissimus Princeps
ad recompensationem earum rerum, quae
in pios usus collatae sunt, minime obli-
gatus sit, tamen vult, ut publico Hospi-
tali ex mera gratia, ad solam intercessio-
nem Dominorum Commissariorum, intra
spatium unius anni tria millia marcarum
tradantur.

Quodsi vero praefata summa non de- ANNO
poneretur ex Camera aerarii, pro singu- 1569.
lis centum marcis sex marcae hospitali
tradantur. Nihilominus tamen princi-
palis summa quam primo deponi debet.

Errata aliqua in molendinis inventa,
posteaquam indicata fuerint, corrigi de-
bent, & Praefectus molarum in praesen-
tia civitatum juramentum praestabit.

Si quis vero alicujus infidelitatis con-
victus fuerit, gravissima poena corporis
afficiatur.

Notariis castri, tabernatoribus, & aliis
similibus negotiationes publicae scripto
interdictae sint.

Omnes interceptiones in fluminibus
aboleantur, nisi quis specialiter supra iis
privilegiatus fuerit.

Quintam partem piscium, pro quibus
piscatores quinque grossos solveretene-
tur, iisque valde se aggravari conque-
runtur, Princeps pro ratione & numero
acceptorum piscium moderabitur.

Civitatis piscaturam in recenti mari,
certis quibusdam conditionibus sibi reser-
vatis, juxta vetus privilegium, & de-
clarationem Ordinum Anno millesimo
quadragesimo quadragesimo primo,
ex gratia concedit, & sine ullius impe-
dimento liberam esse vult.

De ambulatione ex Castro in Ecclesiam,
similiter & de porta sub Castro acquiescit
Princeps, juxta priorem Recessum.

Ad Regem Daniae propter gravamina
ex parte navigationis in Sundo, Princeps
Literas commendatitias dabit.

Ad postulata Lebnicens. Princeps, vi-
gore datae declarationis, ipsis inscriptione-
nes tradet, & pecunia reddetur.

Uti in administratione aliorum officio-
rum Prutheni prae aliis praeferrere debent,
ita Princeps consentit, quo ipsis prae a-
liis peregrinis stipendia ad studia, juxta
scientiam linguarum, uti Polonis, Pru-
thenis atque Lithuanis, pro qualitate per-
sonarum subministrentur. Actum Re-
giomonti quinta die Mensis Julii, Anno
Domini millesimo quingentesimo sexage-
simo septimo.

Et has Nos quidem Recessus Literas
auctoritate S. R. Majestatis & Ordinum
Regni Poloniae, ac nostra commissoriali
plena facultate confirmandum, ratifican-
dum, approbandum esse duximus, pro-
ut confirmamus, ratificamus, approba-
mus praesentibus Literis nostris, in om-
nibus earum consuetudinibus & condi-
tionibus, punctis, articulis & clausulis
robor debitaе & perpetuae firmitatis ob-
tineri debere pronuntiantes. Dat. Regio-
monti die quinta Mensis Julii, Anno Do-
mini MDLXVII.

ANNO 1569. *Recessus a Dominis Commissariis omnibus Statibus & Ordinibus Ducatus Prussiae in altero Conventu Regiomontano seorsim datus.*

Nos a Sacra Regia Majestate Poloniae, Principe & Domino, Domino nostro Clementissimo, Domino SIGISMUNDO AUGUSTO, Dei Gratia Rege Poloniae, Magno Duce Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviaeque &c. Domino & Haerede, ad Illustrissimum Principem Dominum ALBERTUM Seniore[m] Marchionem Brandenburgensem, Pomeraniae, Stetini, Casubarum, Vandalorum, & in Prussia Ducem, Burgrabium Norimbergensem, atque Principem Rugiae, & Status atque Ordines harum Prussiae Terrarum, Illustrissimo eidem Dom. Duci subjectarum, nomine ejusdem S. R. Majestatis, Ordinumque Regni Poloniae deputati & missi Legati & Commissarii, videlicet Joannes a Służewo Palatinus Brzestensis, Koinensis, Miedzircensis Capitaneus, Joannes Christophorski Castellanus Wielunensis, Joannes Kostka de Stangenberk Castellanus Gedanensis, Terrarum Prussiae Thesaurarius, Pucenf. Derssovienfisque Capitaneus, vigore facultatis nostrae commissorialis, ad Nos plenarie a Regia Majestate collatae, universis & singulis, ad quos pertinet, praesentes Literas nostras lecturis, aut inspecturis, aut legi auditoris, per eandem notum testatumque facimus. Quod cum Anno proxime superiore de praedicta S. Majestatis Regiae, Senatus, Ordinumque Regni sententia, has Majestatis Regiae Terras, Illustrissimo eidem Domino Duci subjectas, ad tollendam eam perturbationem, quae in hisce Terris ex consiliis & practicis hominum quorundam, cum summo tam aetatis, quam auctoritatis ejusdem Illustrissimi Domini Ducis abusu enterferat, Commissarii ablegati essent, per eos ita tractata, acta & confirmata sunt omnia; ut non solum causae & origines, verum etiam maximi hujus perturbationis auctores patefacti, & ad accusationem & investigationem Statuum processu judiciario sublatis fuerint. Qua pene paterna cura & sollicitudine Majestatis Regiae, quia Principatui in rem suam, Filiique sui idem Illustrissimus Dominus Dux optime consultum est, animadvertit, sublatis jam causis & auctoribus universae perturbationis, in reliqua etiam restituenda & restauranda, quae tum a Statibus & Ordinibus harum Terrarum expetebantur, & conditio hujus Provinciae postulabat, benignam voluntatem Majestatis Reg. inter-

Tom. IV.

penendam, Legatis idem Illustrissimus D. ANNO 1569. Dux suam voluntatem & consensum praebuit. Quae omnia cum Sac. Regia Majestas, una cum Senatu, Ordinibusque Regni rata & grata apud se haberet, Nos iterum ad omnia ea, quae superioribus Comitibus acta sunt, executioni demandanda, finienda, corroboranda & stabilienda ablegavit. Inprimis itaque quod negotium Religionis, & rerum illi coherentium attinet, quae superiore tempore proxime in hac Provincia non modicam in Republica perturbationem faciebat, & in cujus nunc unam formulam Status omnes harum Terrarum consenserint, id volumus esse omnibus cognitum, Nobis constare, muneris nostri rationes non eo spectare, ut aliquid in Religione, aut rebus illi coherentibus, in hisce Terris auctoritate nostra statuere, aut decernere debeamus, sed ut perturbationem in Republica factam, una cum Illustrissimo Domino Duce corrigamus & amoveamus. Non enim statuendae aut inducendae cujuscumque Religionis huc a S. R. Majestate ablegati sumus, quae meminit & agnoscit se Regem Catholicum esse, qui eam, in qua natus, baptisatus, educatus atque edoctus est, Catholicam Religionem, more Divorum Majorum suorum, profiteri, eamque ad extremum usque spiritum constanter tueri, ac retinere deliberatissimum habet, sentiens hanc unam esse Religionem, per quam & ipsa Majestas nomen Regis, & ditiones ipsius Regni appellationem sunt consecuta, cum caeterae opiniones atque sectae non solum nullum Regnum constituent, sed etiam omnia & singula Regna & Imperia funditus evertant. Catholicae igitur Religioni suo honore relicto, quia S. Regia Majestas iniquis istis temporibus, quorum malignitate multa aliena in Ecclesias & Respublicas irreperunt, dandum & concedendum aliquid esse putat, facile patitur Majestas illius, ut publicae tranquillitatis & pacis communis causa, Confessio Augustana, in quam unam omnes Status & Ordines harum Terrarum consenserunt, a Magistratibus harum Terrarum toleretur. Quoniam autem Status & Ordines summopere sunt questi, quod in hac tam gravi & imbecilli Illustrissimi Domini Ducis aetate, tanta fuit & pecuniae effusio, & fundi agrorumque largitio, sub titulo Illustrissimi Domini Ducis facta, in maximam Illustritatis suae, Filiique sui & harum Terrarum, Republicae detrimentum, & in magnum praedictum Regum Poloniae & Regni, propter feudi conditionem deteriore[m] factam: rogabantque, ut hujuscemodi fa-

Cccc e

legit.

ANNO 1569. legitimæ alienationis, & indignis personis collatæ, auctoritate Majestatis Regiæ & Regni rescinderentur & abrogarentur. Priores Comissarii in proxime præterito Conventu eas omnes donationes, seu etiam qualescunque inscriptiones, & quocunque nomine factas resciderunt & abrogarunt, hac quidem conditione, ut ad moderna Comitua omnes donationum & inscriptionum Literæ exhiberentur, ut de illis cognitione & judicio facto, quæ cui legitime, quæ illegitime datæ, collatæ & factæ essent, de illis in utramvis partem statueretur & decerneretur. Cujusmodi Literæ jam Nobis in præsentibus Comitui exhibitæ sunt, sed cognitio & judicium per eam controversiam, quæ inter Status & Ordines, de modo & qualitate hujus cognitionis & judicii, item de electione inter legitime & illegitime factas donationes: item de promeritis, aut non promeritis habita est, hoc tempore Nobis perdifficile videbatur. Certis itaque rationibus adducti, & voluntate Majestatis Regiæ in ea re permoti, præteritam cassationem in robore conservandam ac relinquendam, imo & confirmandam, revisionem, cognitionem & judicium harum donationum & inscriptionum, quocunque nomine factas, in aliud tempus, quod commodius Majestati Regiæ visum fuerit, ad ulteriorem informationem ejusdem Majestatis Regiæ, & quia præter opinionem nostram multo plures donationes in præsentibus Comitui emerferunt, de quibus in priori Conventu nulla notitia habita fuit, in eo robore & vigore, quemadmodum in præsentibus Comitui fieri debebat, cumque toto suo effectu reservamus & relinquimus. Diligenter cautum esse volentes, ne jam deinceps in hoc rerum statu, videlicet Illustrissimi Domini Ducis Senioris, tanto senio confecta, Junioris adhuc immatura & pene minorenni ætate, fiant donationes atque largitiones minus necessariæ & illicitæ. Has enim omnes ut Illustrissimo Domino Duci Juniori & huic Provinciæ perniciosas & damnosas Majestas Regia irritas et nullas declarata est. Quod Nos Sacræ ejusdem Majestatis et Regni nomine Commissarii his, quorum interest, sedulo injungendum esse volumus.

Quod attinet Feudum Franconiæ, cujus alienatio in præjudicium Illustrissimi Junioris Domini Ducis, Domini ALBERTI FRIDERICI, in Persona Illustris Principis Domini JOANNIS ALBERTI Ducis Megapoliz facta est, licet et Majestas R. cum Senatu Regni agnoscat, et Nobis abunde constet, extra jurisdictionem Ma-

ANNO 1569. jestatis Regiæ consistere: tamen quia una cum aliis donationibus & inscriptionibus bonorum, sub Majestate Reg. consistentium, Illustri Domino Megapolensi Duci factis, quas ipse Illustrissimus Dominus Dux suis Literis penitus abrogavit, in his oris, ditionibusque Majestatis Regiæ illegitime facta est, ejusdem Majestatis R. & Regni auctoritate, & nostra commissoriali facultate etiam cassamus & abrogamus, Illustrissimo dicto Domino Juniori Duci illud idem Feudum Franconicum recuperantes, integrum, plenum & salvum jus esse declarantes. Præterea inscriptionem centum millium Talerorum, quam Mathias Horst in loco supplicii ante ipsam mortem recognovit, Illustrissimo Domino prædicto Megapolensi Duci, nomine Illustrissimi Domini in Prussia Ducis, ratione cujusdam debiti factam, quia animadvertimus, & Illustrissimo Principi Juniori, & huic Reipublicæ esse damnosum, etiam cassamus et abrogamus perpetuis temporibus, omnem vim et robur illi adimentes, auctoritate Majestatis Regiæ et Regni. Cæterum quod ad vocabulum Indigenæ spectat, S. R. Majestas cum Ordinibus Regni ejus explicationem Statibus et Ordinibus harum Terrarum faciendam Nobis sedulo injunxit. De voluntate itaque et ultima informatione atque declaratione Majestatis R. vocabulum hoc Indigenæ, seu *Eintzoglingk*, ita interpretatur: videlicet, quod non tantum hic et inde genito, sed omnibus ex æquo competat in hoc genere, qui hic possessiones habuerint, quique hic, ut nunc loquimur, possessionati fuerint. De Judæis, quod omnium Ordinum consensu conclusum est, ne hisce in Terris sub Illustrissimo Domino Duce ullas negotiationes exercent. Quodque Illustrissimi Domini Ducis Consilarii, pactis non esse adversum, idque antiquitus fuisse observatum, dixerunt, in quantum pactis cum Regibus Poloniæ et Regno factis contrarium non sit, acquiescimus. In quorum omnium plenam fidem et testimonium præsentis Literæ nostræ manibus nostris subscriptæ, et sigillis nostris subter appensis communitæ sunt. Datt. in Conventione Regiomontana die secunda Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo septimo.

Protestatio Ordinum contra interpretationem vocabuli Indigenæ, duobus Commissariis, Domino Castellano Wielunensi, D. Solikowski Secretario post discessum scri-

ANNO
1569.

Scripto insinuata, quæ asserit, interpretationem nostram vocabuli Indigenæ in Recessu relicto adversam esse genuinæ & veræ significationi ex Privilegiis ipsorum desumptæ, & rogatur, ut illa ipsorum protestatio S. Reg. Majestati insinuetur.

Ex Actis tertiæ Legationis.

Primo Domini Commissarii obtinuerunt contributionem publicam triennem ex Accisa, ex qua Princeps S. Reg. Majestati subjectionis suæ et gratitudinis testimonium exhibere debet.

Gubernationem Principis et Principatus quatuor primariis, testamento alioqui Principis nominatis, sumpto ab illis fidei jusjurando, demandarunt.

Omnes donationes ab expeditione Mariaeverdensi (cautione adjecta, si quæ præterea alienationes, sine consensu Serenissimorum Regum Poloniae, ex his Terris contra pacta factæ sint) resciderunt, abrogarunt, et Principi restituerunt, uti ex sequenti copia Diplomatis apparet.

Generalis & finalis cassatio olim Illustris Domini defuncti Ducis recentiorum, videlicet a Mariaeverdensi expeditione, donationum & alienationum.

Nos Joannes a Służewo Palatinus Brzestensis, Koninensis et Miedzirencensis, Joannes Kostka a Stangenbergek Castellanus Gedanen. Terrarum Prussiae Thesaurarius, Pucensis ac Derffoviensis Capitanei, Joannes Demetrius Solikowski, S. Reg. Majestatis Poloniae Secretarius, ejusdem S. Reg. Majestatis, Principis et Domini, Domini nostri Clementissimi, in hæc Terras Prussiae, Illustri Domino in Prussia Duci subjectas, cum plena facultate ad præsentem Conventum Heiligbeilen. Legati et Commissarii, universis et singulis, quorum interfuerit, notum et testatum facimus. Quod cum annis aliquot superioribus quidam factiosi homines (qui ante biennium ad universae Reipublicae accusationem extremo supplicio affecti sunt) abusi ingravescente senio Illustrissimi Domini Ducis defuncti piæ memoriae, tantam largitionem mobilium et immobilium bonorum, stipendiorum, villarum, mansorum, possessionum cultarum et incultarum fecerunt, ut et Illustrissimum pie recordationis Principem ingentibus debitis involverint, et hæc Terras gravi detrimento affecerint, S. R.

Majestas, Princeps et Dominus noster ANNO Clementissimus, eo comperto, tam Principis, quam Principatus ad se, Regnumque suum perpetuo jure hæreditario pertinentis, conditioni consulere volens, Consiliarios et Legatos suos ante biennium in hæc Prussiae Terras ad Comitiam Regiomonti in Anno millesimo quingentesimo sexagesimo sexto ablegaverat. Qui quidem suæ Majestatis Commissarii, ad querelam et instigationem Statuum et Ordinum omnium, omnes ejusmodi donationes, largitiones, inscriptiones, venditiones, atque quascunque alienationes, quocunque modo factas, auctoritate ejusdem S. R. Majestatis, Senatusque et Ordinum Regni, in universum amputarunt, resciderunt et abrogaverunt, cognitione reservata ad proxime futura Comitiam, iam millesimo quingentesimo sexagesimo septimo Anno Regiomonti celebrata, quæ sint eæ alienationes, quæ legitime, quæ illegitime, quæve indignis, quæve dignis, et in quos collatae. In quo quidem præterito proxime Conventu Regiomontano, post exhibitas, lectas et annotatas ejusmodi alienationum Literas, certis quibusdam de causis usque ad Heiligbeilentem Conventum judicium et finalis decisio dilata et reservata fuit. Cum autem in hoc præsentem Conventu Status omnium Ordinum, tam Equestris, quam Civitatum, recedendo a Recessibus priorum Comitiorum, quibus electio inter legitimas et illegitimas alienationes erat reservata, eodem modo, quo ante biennium cassationis hoc negotium, ut finem suum sortiretur, sollicitent, instigent et urgeant. Idque ut omnes recentiores Illustris Domini Ducis defuncti donationes et alienationes, ab expeditione Mariaeverdensi factas, in universum abrogaremus. Nos considerata concordia et uniformi omnium Statuum instigatione et petitione, inhaerendum illi putavimus. Eadem igitur, quæ superioribus binis Comitibus, S. R. Majestatis, Senatus et Ordinum Regni auctoritate, priorem ante biennem cassationem, millesimo quingentesimo sexagesimo sexto in Conventu Regiomontano factam, præsentibus Literis nostris in robore conservamus, omnesque donationes et alienationes pro nullis, irritis, cassatis et abrogatis pronuntiamus. Si autem insuper largitiones, atque illegitimæ donationes immobilium bonorum in his Terris factæ, contra Pacta, Serenissimis Regibus et Regno Poloniae cum his Terris, jure hæreditario ad se spectantibus, intercedentia, sine quorum consensu alienationes nullæ, a Ducibus Prussiae factæ

ANNO 1569. *Et*ae, validae esse possunt, inveniuntur, praefens cassatio praescriptionem nullam, aut praepudicium Juris Regii facere debet. Postquam autem Illustrissimus Princeps ad Gubernacula accesserit, in ipsius potestate erit, habere promeritorum rationem eo modo, qui Pactis non advesetur. In quorum omnium fidem et testimonium praesentes Literas manibus nostris subscripsimus, et sigillis nostris communiri fecimus. *Datt.* in Conventu Terrarum Prussiae, in Oppido Heiligbeil celebrato, nona die Augusti, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo.

Manibus propriis.

Hæ literæ cassationis publice lectæ, et Statibus exhibitæ sunt per Commissarios et executionem Tutoribus mandata. Deinde Commissarii omnes Status et Ordines admonuerunt, ut debitam obedientiam Gubernatoribus harum Terrarum, et Tutoribus minorennis Principis eorum praestarent, uti his, quos et Illustris Dominus defunctus Princeps Tutores Testamenti nominavit, et S. R. Majestas confirmatione testamenti in eadem Gubernatione confirmavit. Ad quam etiam tutelae Provinciam fideliter administrandam hodierna die fidem suam Majestati Reg. et Regno, tum Illustrissimo Principi, et huic Principatui jurejurando, coram se Commissariis suae Majestatis, solenniter obstrinxerunt. Admonuerunt eos deinceps, ut propter imminuentia bellorum pericula armis et equis, atque aliis bello necessariis rebus, semper instructi et parati existant. Quod si talis, quod absit, ingruat necessitas, ut universali contra hostem opus sit expeditione, explicuerunt illis, intelligendum esse, Prussiae limites non eos esse, qui Ducalem partem a Regali discernant, sed qui universam Prusiam, hoc est, una cum Regia, universa dominia R. Majestatis Poloniae ab exterorum Provinciis distinguant. Partem etiam Regalem, cum tota Prussia uni Domino subiecta sit, idem intellectuam, et suos limites non inter Regalem et Ducalem partem, sed intra universam Prusiam, et externam viciniam collaturam. Mandarunt etiam Statibus, ut, siquidem etiam tutelae inspectio vigore Testamenti ad ipsos pertineat, diligenter caveant & provideant, ne qua ex parte Illustris eorum Princeps quoque incommodo afficiatur. Dixerant insuper, polliceri Sacram Majestatem Regiam omnium Actuum ternorum Comitiorum istorum confirmationem, siquidem omnia jam suum finem obtinuerunt. De Judæorum libe-

ro passu Consilii Tutoribus innoxerunt. ANNO 1569. Postremo peracta valedictio. Post non brevem deliberationem, nomine omnium Statuum, Cancellarius ad praemissa responderebat. Principio gratias egerunt, quod harum Terrarum conditioni optime consulere volentes, tot labores, tot tantasque molestias subierint, tam dextre et cum fructu omnia ad suum finem adduxerint, ut de Illustrissimo Principe eorum, et de universis hisce Terris quam optime essent meriti, et perpetuum sibi nomen et gratiarum actionem conciliarunt.

Egerunt deinde gratias quam maxima submissione S. Reg. Majestati, Ordinibusque Regni, harum Terrarum Favoribus, quod Testamentum pie recordationis Illustrissimi Principis, Domini eorum immediati, sua Majestas ratum, gratum perpetuo Literarum testimonio fecerit: promittentes omnem fidem, gratitudinem, servitutem tam R. Majestati, quam Regni Ordinibus.

Gratias deinde egerunt de cassatione facta et completa, pro suo munere executionem demandatam Tutores polliciti sunt. Primum mandati causa R. Majestatis, deinde Domini Ducis defuncti Testamento obligati. Quod in fine cassationis Literarum attinet punctum de cæteris alienationibus contra Pacta factis, nescire se dixerunt, an unquam Dominus defunctus Princeps ulla contra Pacta alienationes fecerit, sed uti semper Majestatem Regiam Poloniae pro Domino Feudi agnovit, ita ad meliorem conditionem ejusdem Feudi harum Terrarum possessiones hominibus bene meritis conferebat, fuerunt hæ terræ ante incultæ, steriles, desertæ, afflictae, corruptæ, non poterant aliter reparari, nisi possessionibus inter eos homines divisis, qui Republicæ universi Regni, cum opus esset, operam navarent, & terram ipsam ad usum humanum, & meliorandam Feudi conditionem excolerent; fecit itaque hac ratione non illegitimas, sed legitimas alienationes. Neque autem penitus alienavit, quod omnino fuisset Feudi conditionem deteriore reddere, sed sibi jus superioritatis reservavit, & servitia atque onera sibi & Fratibus, Feudique participibus, imprimis autem R. Majestati retinuit.

Tandem solennis valedictio. Ad id Commissarii responderunt: Primo quod grato animo accipiunt hanc eorum gratitudinem & gratiarum actionem, quam R. Majestati & Ordinibus suis etiam Personis exhibent. Quod spectat ad ultimum punctum in cassatione, dixerunt non

ANNO 1569. non esse suam mentem vel intentionem, ut donationes Domini defuncti Ducis in dubium vocarent, sed cum in se Commissarios omnium undique oculi coniecti sint, & oporteat his eos in omnibus rationem Pactorum ob oculos habere positam, nec in eam partem, quæ Pacta concernit, nil delinquere volebant, sed conditionaliter subjungendum putarunt de alienationibus aliquibus, si quæ contra Pacta fuisse invenirentur. Neque etiam sibi integrum fuisse id obmittere, quod apertis verbis in sua instructione sibi injunctum & mandatum esset“

Quæ omnia & singula suprascripta Nos SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex prænominatus, cum digna approbatione nostra, digna etiam posteritatis memoria judicaremus, confirmanda hæc ipsa & approbanda auctoritate nostra Regia duximus, uti præsentibus Literis nostris approbamus, ratificamus & confirmamus in omnibus eorum punctis, articulis, clausulis, conditionibus, rataque & firma harum Literarum nostrarum auctoritate, temporibus perpetuis esse volumus. In quorum omnium testimonium & fidem has Literas manu nostra subscripsimus, & Sigillum nostrum apprimi mandavimus. Dat. Lublini in Comitibus Regni nostri Generalibus die vigesima octava Mensis Julii, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono, Regni nostri quadragesimo.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex

CCLXVI

1571. *Renovatio simultaneæ Investituræ post mortem JOACHIMI II. JOANNI GEORGIO data. Varsaviæ An. 1571. die 16. Sept. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. SX. num. 176.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quorum interest, universis et singulis. Quod cum Illustrissimus Princeps Dominus JOANNES GEORGIUS Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius et Princeps Elector, Stetinens. Pomeranorum, Cassuborum, Vandalorumque Dux, Rugiae Princeps, & Burggravius Norimbergensis, Amicus & Consanguineus noster charissimus, bene diligenterque consideratis iis, quæ Vassallum et Regni nostri Beneficiarium Principem decent, sta-

tim post obitum Illustrissimi Parentis sui, ANNO 1571. cui sicut in bona & honores omnes reliquos, ita in feudum etiam Prussiae, quod alioqui cum olim Parente suo manu conjuncta, per Mandatarios suos a Nobis uterque impetrarunt, in omnibus similis Successor factus est, non modo Nobis benevolentiam privatim suam testatus est, sed etiam ad ea, quæ publice Nobis, Regnoque nostro ex Persona ejus obsequiorum fidelitatisque munia debentur, fidelem paratamque; exequendi et præstandi obtulerit voluntatem, hoc etiam tempore Literas ad Nos dedit suas, quibus non modo hoc ipsum comprobavit, seque omnibus iis officiis, quibus Illustritatis suæ Parens devinctus fuit, Nobis Regnoque nostro devinctum esse passus est. Sed si quæ etiam superessent, quæ ex Persona ipsius Regno, Nobisque ipsis de necessitate et natura feudorum præstari debeant, scire a Nobis voluit, ad eaque etiam, ea, qua convenit, fide, præstanda paratum se obtulit. Quibus quidem Literis cum a Nobis petierit, ut hanc ipsius voluntaris erga Nos obsequiorum & fidelitatis ratione istius feudi præstandæ & antea & nunc factam diligentiam Libris nostris Cancellariæ inferere, & ejusmodi ipsius factæ diligentiam nostram ei recognitionem mittere dignaremur. Nos, qui hoc ab Illustritate ejus non nisi grato accepimus animo, curavimus ea & in Cancellariæ nostræ Libros inscribi, & has Literas Illustritati ipsius confici, quibus recognoscimus, planum testatumque facimus, Illustritatem ejus ex debito Officii sui, Nobis ex persona sua voluntatem, debitorumque obsequiorum præstandorum fidelitatem, ut supra scriptum est, testatam fecisse. In eoque Nos, ut ei præsentem mitteremus recognitionem, sollicitasse & requisivisse, quam quidem Illustritati ejus & damus & de diligentia hæc Illustritatis ejus præsentibus testamur. Quod vero ad illud attinet, in quo etiam Illustritas sua nostram desiderat animi declarationem, utrum nimirum alia super sint munera & obsequia, ad quæ Nobis Regnoque nostro adstricta esse debeat, nec non in eo ex hoc tempore Illustritati ejus mentem nostram aperire non potuimus. Nam quoniam quidem ad hoc feudum seu Vexilli contactum Illustritatis suæ, ejusdemque Parentis, cæterorumque Convassallorum Mandatarii & Legati in Comitibus Regni Generalibus Lublinsibus, ubi Nos quidem huic negotio pro solio Majestatis nostræ in foro Lublini sedentes, frequenti Senatû, omniumque Ordinum Regni Statibus, cæterorumque hominum adstantium magna

ANNO 1571. frequētia interfuimus & præfuimus, ipsi de nostro, ejusdemque Senatus ac Ordinum consensu publice admissi sunt, duximus etiam potius hanc in tali negotio deliberationem ad proxime futura Regni Comitia rejicere, ubi quidem cum Senatu & Ordinibus iustituta deliberatione nostram & eorum ea in re sententiam Illustritati ejus significabimus & declarabimus. In quo tamen Illustritas sua sub ipsum tempus Comitiorum Nos præmonere, & si quæ alia fuerint, ad Nos perscribere & perferre poterit. In cujus rei fidem & evidentius testimonium præsentēs manu nostra subscripsimus, & eisdem sigillum nostrum appendi iussimus. Datum Varsoviæ die sedecima Mensis Septembris, Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo primo, Regni vero nostri Anno quadragesimo secundo.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS

Rex. *mppr. s.*

Has Regias easque transumptas Literas cum Originali, jussu ac voluntate Principis Electoris Brandenburgensis &c. Domini nostri Clementissimi, Nos Rector, Magistri & Doctores in Academia Francofordiana diligenter & accurate legimus, & Originale tam in scriptura, quam in sigillo sanum & incorruptum, minimeque suspectum, & Exemplum sive Transumptum hoc cum Originali concordansprehendimus. Id quod hac M. Johannis Schofferi Notarii publici subscriptione, Academiæ nostræ sigillo confirmata testatur. Francofordiæ ad Oderam pridie Calendas Februarii, Anno a nato Christo MDLXXXIX.

(L.S.)

CCLXVII.

1572. *Declaratio SIGISMUNDI AUGUSTI Regis, Electorem JOANNEM GEORGIUM post obitum Domini Parentis JOACHIMI Electoris, cum antea simultanee investitus sit, ad alia præstanda obligatum non esse. Datum Varsoviæ in Comitibus Generalibus 26. Mart. Anno 1572. Indidem.*

SIGISMUNDUS AUGUSTUS DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniae, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ &c. Dominus & Hæres. Illustrissimo Principi Domino JOHANNI GEORGIO Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario, Principi Electori, Stetinensium, Pomerano-

rum, Cassubiorum, Sclavorum, Vandalorumque Ducum, Rugiæ Principi, & Burggrabio Norimbergensi, Amico & Consanguineo nostro charissimo, salutem & prosperos rerum omnium successus. Illustrissime Princeps Domine, Amice & Consanguinee noster charissime. Probe meminimus Illustritatem Vestram, datis ad Nos Litteris suis, idem a Nobis petiisse, quod nunc etiam ex Litteris Illustritatis Vestræ cognovimus, ut scilicet Illustritati Vestræ significarem, si quid ex legibus, vel consuetudine Regni nostri superesset, quod ipsi adhuc necessario faciendum esset in confirmando & roborando jure suo feudali, quod habet Illustritas Vestra ex simultanea cum Illustri Duce Prussiæ, Patruo suo, Investitura, contactuque Vexilli, maxime vero e vivis sublato Illustrissimo Principe Domino JOACHIMO Electore Brandenburgensi &c. Parente Illustritatis Vestræ desideratissimo, post cujus obitum, si ad nova Pacta aliqua præstanda obstringatur, ea præstare, neque ulla in re officium Vasalli deserere vellet. Grata Nobis est Illustritatis Vestræ erga Nos & Regnum nostrum ea propensio, quæ tam diligenter officii sui rationes investigat, ut plane ostendat, quam charum & jucundum illi sit, & Nobis & Regno huic nostro perpetuum se probare Beneficiarium, Amicum & Necessarium. Porro de Illustritatis Vestræ negotio, non aliud nunc ex Senatus nostri consilio judicare potuimus, quam illud ipsum, quod Illustritati Vestræ ante perscripsimus, & per Oratorem nostrum significavimus, contentos esse Nos in eo Illustritatis Vestræ officio, quod Lublini cum Illustri Principe Domino ALBERTO FRIDERICO Prussiæ Duce, & cæteris Principibus Marchionibus Brandenburgensibus Nobis & Regno nostro præstitit, neque ad alia ex legibus & consuetudinibus Regni, sive Pacta, sive conditiones hoc tempore teneri, præter eas, quæ sunt in Homagio Lublini factæ expressæ. Ad quæ servanda hortari Illustritatem Vestram noluimus, quod confidamus eam, pro sua erga Nos & Regnum nostrum benevolentia, ea omnia, quæ officii sui esse judicabit, & servaturam esse libenter, & expleturam libentissime. Quo sane nomine & Nos & Regnum hoc perpetuo sibi reddet favens & benevolum. Illustritatem Vestram Deo Optimo Maximo commendamus, eamque bene valere cupimus. Datum Varsoviæ in Comitibus Regni Generalibus vigesima sexta die Mensis Martii, Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo secundo, Regni vero

ANNO
1572.

ANNO vero nostri Anno quadragesimo ter-
1572. tio.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS Rex.

Has Regias easque transfumas Litteras cum Originali, jussu ac voluntate Principis Electoris Brandenburgensis &c. Domini nostri Clementissimi, Nos &c. ut supra pag. 382.

CCLXVIII.

1574. *Responsum nomine HENRICI Regis Polonice datum Oratoribus JOANNIS GEORGII Electoris Brandenburgensis, in quo de feudo Prussiae, de limitibus, de negotio SOPHIÆ Brunsvicensis, & de vectigali pro 300. bobus peragitur. Datum Cracoviæ 4. Aprilis 1574. Indidem.*

Sacra Regia Majestas grato & benigno animo accepit ea omnia, quæ nomine Illustriss. Domini GEORGII Marchionis Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Electoris dicta sunt. Imprimis autem Gratulationem felicitis sui in hoc Regnum adventus, tum etiam felicissimam Inaugurationem & Coronationem suam Illustrissimo Principi charam & jucundam exitisse gaudet, certoque sibi persuadet, Illustrissimum Principem Dominum IOANNEM GEORGIUM Marchionem Brandenburgensem, atque Sacri Romani Imperii Electorem, pro studio & benevolentia sua erga Majestatem Regiam, tam eam, in qua Deus Maximus ipsius Illustritatem collocavit, dignitatis accessionem, quam etiam aliam omnem felicitatem sincere & ex animo Regiæ Majestati precari, vicissim Majestas Regia dabit operam, ut grati Regis & Amici officium quavis in re ipsius Illustritati comprobare possit.

Quod attinet ad Feudi Pruthenici Renovationem, cum ipsius Illustritas petat, ut ad simultaneam Investituram cum Illustri Domino ALBERTO FRIDERICO Duce in Prussia, juxta promissa & conventa a Sereniss. Antecessoribus suis Regibus Poloniae facta admittatur, simulque confirmationem habeat Feudalis successionis, a Serenissimo Principe & Domino SIGISMUNDO AUGUSTO Dei Gratia Rege Poloniae, Fratrem, Consanguineo & Antecessore ipsius Majestatis charissimo obtentæ. Videt Majestas Regia occasionem sibi oblatam esse commonstrandi sui erga Illustritatem ipsius amoris et benevolentia. Sed quoniam eo tempore in hoc Gubernationis suæ initio plurimis

1574. iisque arduis Reipublicæ negotiis Majestas Regia distracta sit, ita ut habere nequeat aut temporis, aut otii tantum, ut petitioni Illustrissimi Principis Domini Marchionis, & ejus Illustrit. Filii Domini IOACHIMI FRIDERICI respondere possit, negotium hoc omne rejiciendum putavit, prout etiam ex sua & Consilii sui sententia rejicit ad proxime futura Regni Comitia. Quam exigui temporis & expectationis moram, ipsius Illustritas æquo ferat animo. Confirmationem etiam successionis feudalis, quod illa principali renovandi Feudi negotio conjuncta sit, ad prædicta etiam Comitia Regni referendam censet.

Porro Commissarios quod attinet. ut utrinque dentur ad cognoscendas injurias, quæ inter subditos ob controversiam finium exoriri solent, ut componi, & ad bonum finem deduci, tam illæ ipsæ injuriæ privatorum, quam etiam finium differentia possint, libenter id facere vult Majestas Regia, secuta ea in re suum etiam ingenium, quod cupiat bonam vicinitatem & amicitiam servare cum finitimis, & sibi Regnoque suo amicis Christianis Principibus. Postulat autem ab ipsius Illustritate, donec id fiat, ut subditos suos ab inferendis quibusvis injuriis coërceat, vicissim Majestas R. suis mandabit, ne ullam occasionem dent attentandæ alicujus in aliquem offensionis.

Negotium Serenissimæ Principis Domini SOPHIÆ, Ducissæ Brunsvicensis, habet apud se commendatum Majestas Regia, commendationem tamen Illustrissimi Domini Electoris eo loco apud se habet, quod propter eam cupiat tanto celerius rem ad æquum & iuris competentem finem deduci.

Concessionem, sive immunitatem de trecentis bobus per ditiones Majestatis R. sine solutione vectigalium ducendis, dat Majestas Regia ipsius Illustritati, de eoque Literas scribi, & Dominis Oratoribus extradi mandabit.

Hæc sunt, quæ Regia Majestas Illustrissimo Principi Domino GEORGIO Marchioni Brandenburgensi, & Sacri Romani Imperii Electori referenda censuit, a quo etiam gratissimo animo accipit, quod Oratorum suorum præsentia Coronationem & Inaugurationem ipsius Majestatis exornaverit.

Vicissim Majestas Regia in ornanda & amplificanda ipsius Illustritatis dignitate, talem se præstabit, qualem merito debet Rex & vicinitatis, & aliorum officiorum vinculis sibi conjunctissimus, ita, ut nullam sit temere occasionem dimissurus,

ANNORUS, testificandi, erga Illustritatem Ipsius
1574. sui amoris & benevolentiae.

Quod superest, per Dominos Oratores cupit esse ipsius Illustritatem salutaram, & eidem nomine Majestatis Regiae declaratam Regiam, amicam & sinceram benevolentiam & propensionem. Datum Cracoviae die quarto Mensis Aprilis Anno Domini MDLXXIV. Regni Majestatis Regiae Anno primo.

FRANCISCUS KRASINSKI
Episcopus Cracoviensis & Vice-Cancellarius Regni.

Has Regias easque transumtas Literas cum Originali iussu & voluntate Principis Electoris &c. *ut supra pag. 382.*

CCLXIX.

1577. STEPHANUS *Poloniae Rex Marchioni Anspacensi permittit curationem Ducatus Prussiae ob aegritudinem mentis ALBERTI Junioris Prussiae Ducis.* Dat. Marienburgi d. 22. Septembris Anno 1577. *Ex Archivo Regni Libr. Legat. sub Lit. W. fol. 259.*

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Syradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, ac Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae, Kijoviae, Podlachiae, Livoniae &c. Dominus, nec non Transylvaniae Princeps. Significamus praesentibus Literis nostris. Quod Nos cum consilio Senatorum nostrorum, considerantes ab una quidem parte, Illustris Dominum ALBERTUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem, ac in Prussia, Stetinenf., Pomeraniae, Cassubarum ac Sclavorum &c. Ducem, Burgrabium Norimbergensem, ac Rugiae Principem, Affinem nostrum charissimum, rebus ac negotiis Ducatus Prussiae, propter mentis aegritudinem ab aliquot annis magis atque magis invalescentem, superesse non posse, ex qua re tristi per se ipsa, & peracerba, multa praeterea incommoda ad Ducatum illum & nunc jam perveniant, & in posterum, quod absit, plura perventura videantur, nisi rei ipsi universae, pro officio & auctoritate nostra Regia, quam rectissime primo quoque tempore provisum fuerit. Ex alteraque item parte considerantes, & praeculis habentes Illustris Principis Domini GEORGIUM FRIDERICUM Marchionis

Brandenburgensis, ac in Prussia, Stetinenf., Pomeraniae, Cassubarum, ac Sclavorum, nec non in Silesia Carnoviae &c. Ducis, Burgrabii Norimbergensis, ac Rugiae Principis, Affinis nostri charissimi, qui ante jam jus etiam habet simultaneae Investiturae ad Ducatum praedictum, partim singulare erga Regnum hoc nostrum, Nosque adeo ipsos studium, partim etiam arctum agnationis vinculum, quod Illustritati suae cum Illustri Principe Domino ALBERTO FRIDERICO praedicto intercedit, faciendum Nobis esse existimavimus, non jam juris aliqua necessitate adacti, quam adducti mera gratia & benevolentia nostra erga Illustris Principem Dominum GEORGIUM FRIDERICUM praedictum, ut ad postulata Illustritatis ejus, quae ipsa fuerunt etiam praeterea multorum Illustriss. Germaniae Principum & Electorum, Affinium & Amicorum, ac Vicinorum nostrorum charissimorum legationibus ac intercessionibus ornata, curationem praefati Illustris Domini Ducis in Prussia, Ducatusque ipsius universi, ac bonorum denique & reddituum ex eo Ducatu quacunque ratione provenientium, quae alioqui curatio Nobis ipsis, uti directo Prussiae totius Domino, in tam tristi Illustris Domini Ducis in Prussia casu, prae caeteris omnibus hominibus competeat, ad Illustritatem potissimum ipsius deferremus, eumque Curatorem praefati Illustris Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, & totius Ducatus ipsius Administratorem & Gubernatorem ex auctoritate nostra Regia crearemus & constitueremus, uti per praesentes has Literas nostras deferimus, creamusque & constituimus. Admittentes Illustritatem suam ad Regimen Ducatus ipsius cum titulo Ducis, ita quidem, ut eum Ducatum Illustritas ejus obtineat & gerat atque administret, cum omnibus proventibus, fructibus, utilitatibus, emolumentis, praerogativis etiam & praereminentiis quibuscunque, & quocunque nomine vocatis, ad Ducem in Prussia pertinentibus. Satis tamen in omnibus, & per omnia nostris Regnique nostri jurebus, Ducatusque illius ac ejus subditorum, Pactisque antiquis, quae omnino facta & recta conservari, nec ullum iis praejudicium hac ejusmodi Curationis & Gubernationis atque Administrationis concessione adferri volumus. Quo sane nomine Illustritas ipsius praestare Nobis Juramentum Feudale tenebitur in haec verba.

Ego GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis, ac in Prussia, Stetinenf., Pomeraniae, Cassubarum ac Sclavorum

ANNO 1577. rum, nec non in Silesia Carnovia &c. Dux, Burgravius Norimbergensis, ac Rugiæ Princeps, juro super hæc Sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora deinceps, usque ad ultimum diem vitæ meæ ero fidelis & obsequens Tibi Serenissimo Principi Domino STEPHANO, Dei Gratia Regi Polonia, & Magno Duci Lithuania, ac Russia, Prussia, Masovia, Samogitia, Livonia &c. Domino, sicuti meo naturali & hereditario Domino, & Successoribus legitimis Tuis, Regibus & Regno Polonia, Dominis meis contra omnem hominem, nemine prorsus excepto. Et quod nunquam ero scienter in consilio, vel auxilio, vel in facto, ex quo, quod absit, amittas vitam, vel membrum aliquod, vel quod accipias in Persona aliquam læsionem, aut injuriam, vel contumeliam, vel quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, aut post habebis. Et si scivero, vel audivero de aliquo, qui velit aliquid istorum contra Te & Regnum hoc Polonia facere, pro posse meo, ut non fiat, impedimentum præstabo: & si impedimentum præstare nequivero, quam cito poterò, Tibi nuntiabo, & contra eum juxta Pacta auxilium Tibi & Regno præstabo. Et si contigerit Te rem aliquam, quam habes, vel habebis, casu aliquo amittere, eam recuperare curabo, & in recuperata retinenda, Te omni tempore adjurabo. Et si scivero, Te velle contra aliquem publico consilio arma sumere, & de eo generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum Tibi secundum Pacta præstabo auxilium. Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam, neque quidquam, per quod pandatur, faciam. Et si consilium a me super aliquo facto postulaveris, illud Tibi dabo consilium, quod Tibi, Dominiisque tuis judicaverò magis expedire, & nunquam ex Persona mea aliquid scienter, quod pertineat ad Tuam, vel Regni, Dominiorumque Tuorum Regno adiutorum, vel in posterum adjungendorum, injuriam vel contumeliam faciam, imò honorem, dignitatem, commoda Tua, Regni & Dominiorum Tuorum tuebor & conservabo, & quoad maxime poterò, augebo. Denique Pacta inter olim Divum SIGISMUNDUM Regem, & Illustrem, piæ memoriæ, Patrum meum ALBERTUM Seniore[m] olim in Prussia Ducem, cum Inchyto hæc Polonia Regno conventa, servabo & implebo, sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia.

Praeterea autem, postquam ejusmodi juramento ipsa Illustritas ejus se devinxerit, subditi quoque illius Ducatus debito jurejurando se devincient, Nobis Regnoque nostro, ut, juramentis ejusmodi in-

ANNO 1577. tercedentibus, nostra, Successorumque nostrorum, & Regni ipsius Poloniae Jura & Regalia intra Ducatum illum in omnibus & per omnia rite, juxta Pacta, conserventur. Et quoniam Illustritas ejus, præter hunc Ducatum in Prussia feudatarium, habet extra Regnum nostrum ditiones suas hæreditarias, idcirco quoties Illustritatem ejus ex Ducatu discedere, & ad ditiones illas proficisci, aut omnino a Ducatu ipso abesse necesse fuerit, tunc Illustritas ejus non alium possit vice sua Ducatus illius Administratorem & Locumtenentem constituere ac relinquere, quam subditum nostrum sive ex Regno Poloniae, sive ex Ducatu ipso feudali, & quidem juramento adactum, secundum Pactorum rationem. Non tantum vero in absentia sua, sed etiam in præsentia sua Praefecturas ipsas arcium Capitaneus non ad alios deferre debebit, aut etiam poterit, quam ad subditos ex Regno vel Ducatu feudali nostros juramento adactos, ut ita ad eum modum & in Ducatu ipso, & in arcibus atque castris, ubique nostra Regni & nostri Majestas integre conservetur. Quoniam autem administratio, gubernatio, curatio denique hæc omnis ex illa, quam diximus, Illustris Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, mentis aegritudine dependet; volumus, & his Literis diligenter omnino cavemus, ut Illustritati ejus in hæc quidem infirmitate valetudinis constitutæ, de rebus omnibus ad victum & cultum corporis pertinentibus, per Illustris Domin. GEORGIUM FRIDERICUM prædictum pro dignitate prospiciatur. Si vero, quod maxime optamus, Illustritas ipsius ad pristinam mentis sanitatem per Dei gratiam redierit, liberosve mascululos Haeredes susceperit, illi ipsi, vel illis, ubi ad ætatem legitimam pervenerint, & non alias, nec prius, Ducatus ipso cedere Illustris Dominus GEORGIUS FRIDERICUS, & curationis atque administrationis suæ rationes reddere debebit. In eis tamen reddendis, si quid respectu ejus Ducatus Illustritas ejus sumptus fecerit, aut erogaverit, id omne uti recte expensum suscipi debebit. Nec minus autem Illustri quoque ipsi Illustritatis ejus Conjugi Dominae MARIÆ LEONORÆ, natae ex Juliacensi, Clevensi, Montensique Familia, Marchionissæ Brandeburgensi, ac in Prussia Ducissæ, prospectum esse volentes, diligenter hoc Privilegio nostro cavemus, ut jura Illustritatis ipsius, quod ad rationes dotis & contradotis, ac donationis propter nuptias attinet, integra, salva et tecta conserventur. Atque hæc quidem omnia, quæ

ANNO ad praesentem concessionem nostram per-
 1577. tinent, ut suum fortiantur effectum, Com-
 missarios nostros in Ducatum praedictum
 jamjam destinaturi sumus, per quos eam
 concessionem nostram Statibus ejusdem
 Ducatus denuntiabimus, omniaque fa-
 ciemus, quae ex auctoritate nostra, ad
 parandam Illustritati ipsius pacificam in-
 tromissionem et possessionem pertinere
 videbuntur. Interim vero Illustritas ip-
 sius ad Nos ad Comitata Regni proxime
 futura advenire, & juramentum supra-
 dictum praestare debet. Quo quidem
 juramento absoluto Illustritas ipsius, me-
 diante Commissionem nostra, si opus erit,
 in plenam et pacificam Ducatus illius
 possessionem veniet, quam ei assignare,
 dare, et in ea manutene Illustritatem
 ejus promittimus, salvis per omnia juri-
 bus Regni nostri, Ducatusque illius, et
 Pactis veteribus manentibus, quibus om-
 nibus per praesentes nihil derogatum
 esse volumus. In quorum omnium et
 singulorum praemissorum fidem praesen-
 tes Literas manu propria subscripsimus,
 et sigillo Regni nostri communiri iussimus.
 Datum Marienburgi die vigesima secun-
 da Mensis Septembris, Anno Domini
 millefimo quingentesimo septuagesimo se-
 ptimo, Regni vero nostri Anno secundo.
 Praesentibus Reverendo, Magnificis, Ge-
 nerosis et Venerabilibus, Petro Dunin
 Wolski Episcopo Plocensi, et Regni no-
 stri Cancellario, Petro in Zborow Pala-
 tino et Generali Cracoviensi, Stobnicen-
 sique et Camionacensi nostro Capitaneo,
 Joanne Kostka in Sternbergk Palatino
 Sandomiriensi, et Terrarum nostrarum
 Prussiae Thesaurario, ac Mariembur-
 gensi etc. Capitaneo, Eustachio Wołowicz
 Castellano Trocensi, Magni Ducatus
 Lithuaniae Vice-Cancellario, et Bre-
 stens. Cobrinensique Capitaneo, Joanne
 a Sluzewo Palatino Brestensi, Coninensi
 et Miedzirecensi nostro Capitaneo, Pe-
 tro de Potulicze Palatino Plocensi, An-
 drea Comite in Thenczyn Palatino Beł-
 zensi, et Ducatum nostrorum Osveci-
 mensis et Zathoriensis Capitaneo, ac Jo-
 anne a Zborow Castellano Gnesnensi, et
 Capitaneo nostro Odolanoviens. et Exer-
 cituum Curiae nostrae Praefecto, Andrea
 Firley de Dambrowica Castellano Lubli-
 nensi, et Capitaneo nostro Sandomiriensi,
 Stanislaw Czyzowski Zaklika Castellano
 Bełzensi, Nicolao Firley de Dambrowica
 Castellano Biecenfi, et Capitaneo no-
 stro Casimirieni atque Curiae nostrae Re-
 ferendario, Stanislaw Gostomski Castel-
 lano Sochaczoviensi, Alberto Ręczyński
 Castellano Varsoviensi, Andrea a Zbo-
 row Curiae nostrae Marschalco, et Ra-

domiensi Capitaneo, Joanne Zamoycki ANNO
 Regni nostri Vice-Cancellario, et Bełzensi, 1577.
 Knisnensi, Zamechensique Capitaneo,
 nec non Comite a Rozrazow Plocensi,
 Vratislaviensique Praeposito, et Regni
 nostri Majore Secretario, Joanne Boruko-
 wski Praeposito Lancieni, Decano
 Varsoviensi, Canonico Cracoviensi, Lau-
 rentio Goslicki Decano Kelcensi, et Cra-
 coviensi, Sandomiriensique Canonico,
 Jacobo Udrzycki Cracoviens. Varsovi-
 nensique Canonico, Mathia Klodzinski Ar-
 chidiacono Mednicensi, Consiliariis et Se-
 cretariis nostris, aliisque quam plurimis
 Secretariis, Dignitariis, Officialibus et
 Aulicis nostris, sincere, devote, et fide-
 libus Nobis dilectis. Datum per ma-
 nus praefati Magnifici Joannis Zamoy-
 ski, Regni nostri Procancellarii.

STEPHANUS Rex.

CCLXX.

Legati Ducis Ansbacens. pro praecedente Curationis promissione gratias agunt, & cum impleturum omnia, quae ibi continentur, promittunt: Additur quoque mentio de permutatione Arcis Memlianae. Anno 1577. Ex Archivo Regni Lib. Legat. Lit. W. fol. 202.

Illustrissimus Princeps curationem a se
 I petitam, insuper administrationem
 cum titulo, praeceminentia & praerogati-
 vis Ducalibus a Sacra Majestate Regia in
 Ducatu Prussiae ultro, motu proprio, &
 ex benignitate Regia sibi concessam, per
 Legatos Regios sibi delatam, ea, qua
 par est, animi gratitudine recipit, salvis
 Pactis, & Iure successionis simultaneae
 Investiturae, quibus hac curatione, &
 Ducatus administratione nihil vult dero-
 gari. Ita tamen, ut in quietam & paci-
 ficam possessionem auctoritate Regia im-
 mittatur, iis etiam ad officium & obse-
 quia debita praestanda adductis, si qui
 fortasse forent, qui ea praestare detre-
 starent.

Profitetur ea quoque curatione atque
 administratione sic usurum esse, ne quid
 Pactis & conditionibus, quibus hic Du-
 catus Prussiae olim a Divo SIGISMUNDO
 ad Illustrrem quondam D. ALBERTUM
 D. ALBERTI FRIDERICI Patrem delatus
 fuit, decedat, Juribus S. M. Regiae, &
 Regni in eodem Ducatu semper salvis per-
 manentibus. Quibus per hanc curatio-
 nem, & Ducatus administrationem nul-
 lum afferri vult praepudicium, quin potius
 eniti

ANNO 1577. eniti vult, ut Regalia omnia omni tempore administrationis Ducalis, gubernationis atque regiminis sui pro virili parte sua facta, testata conservet.

Praestabit quoque Juramentum, quod Lublini Dux ALBERTUS FRIDERICUS praestitit, ea forma, sicut id nuper Vladislaviae declaratum est, & per Legatos Regios Celsitudini ejus sub Sigillo Regni oblatum.

Omnes quoque, qui juxta Pacta Conventa jurare tenentur ad praestandum juramentum solitum de conservanda in illo Ducatu Regis & Regni Poloniae Majestate, jure & Regalibus adiget.

Quod Sacra Majestas Regia Illustrissimo D. Duci ALBERTO FRIDERICO nunc in ea infirmitate valetudinis constituto, jus integrum & salvum conservat, in illum casum, si unquam ille Dei beneficio, ad pristinam valetudinem restitutus fuerit, vel liberos masculos Haeredes susceperit, id tanquam per se aequissimum Illustris Princeps Marchio se servaturum promittit. In quo Articulo Sacra Majestas Regia clementissimè Illustritati ipsius cavebit. Quod neque in casum mortis Illustrissimi Principis D. D. ALBERTI FRIDERICI, neque in eventum susceptorum Liberos masculorum ad Investituram aliam, novorumque onerum praestacionem Illustrissim. Princeps GEORGIUS FRIDERICUS adstringi debet, neque administratio illa interrumpi, priusquam Haeredes illi ad legalem aetatem pervenerint.

Neque minus justum esse censet, ut eidem Principi ALBERTO FRIDERICO hac affecto valetudine, omnibus ad victum, vestitum & corporis cultum reliquum spectantibus pro dignitate, juxta voluntatem S. Majestatis Regiae, per Legatos expositam, provideatur.

Item ut Illustrissimae D. Ducissae jura ipsius integra & facta, testata, quod ad rationes dotalitiorum & donationem propter nuptias spectat, conserventur.

Quae omnia Illustrissim. Princeps Marchio, tanquam condiciones aequissimas se expleturum esse pollicetur.

Promittit quoque quoties ad Ducatus suos haereditarios ex Prussia discedere necesse habuerit, se ex Indigenis Regni, hoc est vel subditum Majestatis Regiae ex Polonia, Prussia, vel aliis Regni Poloniae ditionibus, ex externis vero Regionibus neminem, nisi Jus Civitatis Regni habentem, Administratorem sive Locumtenentem constitutum, eundemque de conservandis & retinendis in eo Ducatu Regis & Regni Majestatis jure & Regalibus secundum Pactorum

rationem juramento obstricturum esse. ANNO

1577. Neque ad Praefecturas arcium se quenquam alium, nisi Indigenam Regni, Ducatum & Ditionum, sive Jus Civitatis Regni habentem, admissurum esse, eundemque solenni juramento pro eorundem Pactorum ratione ex consuetudine devinctum, inque iis omnibus ea, qua decet, fide juri Majestatis Regiae, & Regni fideliter perspecturum.

Permutationem & cessionem arcis Memela quod attinet, adfert Illustrissimus Princeps Marchio multas causas, quibus innixus S. Majestatis Regiae voluntati assentiri, eamque in potestatem & gubernationem Regis & Regni tradere sibi integrum esse negat. Cum itaque in eo persistit, ad alloquium mutuum Illustrissimi Principis cum Majestate Regia hic Articulus est reiectus.

CCLXXI.

Regia Majestas Ansbachio significat diem & locum Comitiorum.

Dat. Marienburgi d. 15. Decembris. Anno. 1577. Ex Archivis Regni Lib. Legat. Lit. W. fol. 205.

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Illustris Princeps Domine Affinis noster charissime. Quae in negotio curationis Ducatus in Prussia constituerimus, credimus iam Illustritatem Vestram intellexisse, & plenius deinceps, cum Oratores Illustritatis Vestrae ad eam revertentur, intellecturam. Cum igitur ejus rei ad effectum perducendae ratio in adventu Illustritatis Vestrae Varsoviam ad Comitria Regni posita sit, hortamur Illustritatem Vestram, ut ad ea venire maturet. Inchoabuntur ea ad diem XIV. Januarii, & septimanis sex deinceps continuabuntur. Commodius tamen erit adventum Illustritatis Vestrae in ipsam prorsus conclusionem Comitiorum non incidere. Bene valere Illustritatem Vestram cupimus. Datum Marienburgi die XV. Mensis Decembris, Anno Domini MDLXXVII. Regni vero nostri Anno secundo.

STEPHANVS Rex.

CCLXXII.

Plenipotencia ab Electore Brandenburgensi Nuntiis ipsius ad accipiendam Renovationem simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae data. Colonia 8. Jan. Eeeee a 1578.

ANNO 1578. *Ex Archivo Regni Libr.*
1578. *Legat Litt. W. fol. 279.*

NOS IOANNES GEORGIUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector, Prussiae, Stetinsium Pomeranorum, Castuborum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crosnae Dux, Burggravius Norimbergensis, & Princeps Rugiae. Omnibus & singulis, quorum interest, testatum facimus. Cum Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus STEPHANUS Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podlachiae, Livoniaeque &c. nec non Princeps Transylvaniae, Dominus & Affinis noster observandus, propter tristem invalerudinem, qua charissimus Agnatus & Filius noster Dominus ALBERTUS FRIDERICUS Dux Prussiae & Marchio Brandenburgensis ita conficitur, ut administrando ei Ducatui parum idoneus habeatur, curam & gubernationem Ducatus Prussiae Dilecto Agnato & Affini nostro Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi in Onolzbach, tanquam proximo Agnato et Successori, publico Decreto commiserit, et solenni inauguratione in Comitibus Regni Universalibus, Varsoviae indictis, tradere et tribuere constituerit. Atque Nos etiam ratione simultaneae Investiturae, quam Nos ac Haeredes nostri masculi in Electoratu successuri, continua serie ipso Borussiae Duce, Agnato et Affine nostro, Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandenburg. etc. et horum Haeredibus masculis intercedentibus (quorum seriem longissimo tempore Deus feliciter conservet) Incliti Regni, ac Serenissimorum Regum Poloniae beneficio in Ducatu illo Pruthenico impetravimus ac habemus, eo simul evocaverit, (quam Regiam benignitatem gratiosissimo studio accepimus) quod ad conservandum et confirmandum jus nostrum ad Comitibus illa Varsoviensia miserimus Consiliarios nostros, fideles Nobis dilectos, Nobiles et Magnificos Viros, Dominum Abrahamum a Grunenbergk Ducatus nostri Crosnae Praefectum, et Commendatorem in Zagaw, et Dominum Christophorum Meyenburgium, atque his utrisque simul et singillatim integram et plenam potestatem dederimus, nomine et loco nostro a Serenitate Regia Renovationem simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae, ordine supradicto petendi, ac imperandi, hancque in solenni actu, si in publico loco is institu-

atur, per contactum Regii Vexilli feu- ANNO
dalis, aut si Serenitati Regiae ita visum 1578.
fuerit, in Conclavi apprehensione gladii, vel quibuscunque aliis ceremoniis is celebrabitur, suscipiendi, sese nostro nomine ad servanda Pacta offerendi, atque omnia ea faciendi, quae mores & consuetudo Regiae Curiae exigent. Quod si Legatis nostris, aut alterum horum (id quod Deus clementer avertat) quid humanitus contigerit, aut ejusmodi ipsis impedimenta obiecta fuerint, quae eos a negotiis obeundis excludant, potestatem illis fecimus alios substituendi & surrogandi, qui rei intersint, et loco ipsorum conficiant. Atque damus, tribuimus et largimur nominatis Legatis ad praedicta omnia peragenda hisce Literis nostris plenam ac integram potestatem, meliori omni forma, via ac modo, quo de jure, aut Regiae Aulae Poloniae consuetudine, optime id fieri potest, atque cum omnibus clausulis necessariis et salutaribus, quae requiri possent, ac si expressis verbis illae insertae fuerint. Quin etiam si in tractatione rerum ea se obtulerint, quae speciale Mandatum et auctoritatem nostram requirere videbuntur, hanc quoque ipsis tribuimus, non minus ac si expressa illa essent, quanta omnino singulis in rebus opus habebunt. Quaecunque autem a Legatis nostris in hoc negotio, quae ad rem pertinebunt, et ex usu nostro erunt, gesta et acta fuerint, ea omnia, qua Principem beneficiarium decet fide, praestare, et fideliter implete pollicemur, promittimus atque recipimus. In quorum omnium et singulorum praemissorum fidem, firmiterque et evidentius testimonium praesentes manu nostra subscripsimus, et sigillum majus nostrum apponi curavimus. Datae ex Arce nostra Coloniae ad Spream octava Januarii, Anno millesimo quingentesimo septuagesimo octavo.

HANS GEORG
Kürfürst. mppr.

CCLXXIII.

Petitio & Gratiarum Actio Illustris Domini JOACHIMI Electoris Brandenburgensis, & Filii ejus JOANNIS GEORGII per Nuntios in Theatro habita. Varsoviae in Comitibus Generalibus d. 27. Februarii Anno 1578. Ex Archivo Regni Libr. Legat. Lit. V. fol. 276.

ANNO
1578.

*Serenissime ac Potentissime Rex,
Clementissime Princeps ac Domine.*

Quid a Sacra Majestate Vestra, Statibusque Regni Illustrissimi Principis Electoris Brandenburgensis, & Celsitudinis suæ dilectissimi Filii verbis ac nomine de simultanea Ducatus Prussiæ Infeudatione superioribus septimanis Nos quoque summa cum veneratione petiverimus, ejus & constantissimam & benignissimam recordationem ac memoriam esse tam non dubitatur, ut inter certissima potius habeatur ac referatur. Idem autem nunc etiam in hoc solenni ac publico Sacræ Majestatis Vestræ Procerumque Confessu, ad Regium hunc Majestatis Vestræ Thronum procumbentes, suppliciter, veraque cum animi subjectione precamur. Quibus precibus nostris si Majestas Vestra cum Statibus clementissime annuere dignata fuerit, vicissim Nobis a Principibus nostris injunctum est, ut Celsitudinum suarum nomine ac loco gratitudinem illam, quæ Beneficiarium Vassallumque decet, & Pactis præsertim consentanea est, officiosissime ac fidelissime deferamus, atque polliceamur. Quæ omnia cum ex auctoritate publica, & ex solennibus Principum nostrorum mandatis tam generalibus, quam specialibus faciamus, tanto majoris fuerint ponderis atque momenti. Quo nomine denuo nunc simultaneam Principum nostrorum una cum cæteris inaugurationem supplicii voce, summaque ac vera cum animi submissione, devotione ac veneratione petimus, rogamus atque precamur.

Gratiarum Actio.

Serenissime Rex, Potentissime Princeps ac Domine, Domine longe Clementissime.

Cum a Sacra Majestate Vestra, & ab ejusdem Inclita Corona in hac simultaneæ Investituræ collatione, summis & infinitis beneficiis nostri quoque Principes benignissime affecti sint, deberi ab ipsis gratitudinem perpetuam & publicam ejusdem testificationem merito agnoscimus atque fatemur. Proinde & gratias Celsitudinum suarum verbis ac nomine sedulo nunc agimus: ac eas quidem cum immortales ac infinitas, tum & vera cum animi sinceritate ac veneratione conjunctas. De reliquis vero gratitudinis partibus, quod & illas Celsitudines ipsorum summa cum animi promptitudine ac observantia, quovis tempore ac loco pro Pactorum præscriptis, formis atque rationibus præstituræ sint, Celsitudinum

TOM. IV.

ANNO
1578.]
suarum verbis ac nomine juxta solennia ipsorum tam specialia, quam generalia mandata recipimus, promittimus atque spondemus. Sed oramus insuper & Nos etiam Æternum Patrem Domini nostri Jesu Christi, ut Inauguratio hæc felix faustaque sit, & cedat imprimis cum ad Nominis Divini gloriam sempiternam, tum & Majestatis Vestræ, Procerumque Regni hujus, & nostrorum etiam, conjunctorumque Principum salutem, dignitatem ac incrementa.

CCLXXIV.

Diploma STEPHANI Poloniæ Regis, quo conceditur GEORGIO FRIDERICO Curatio Ducatus Prussiæ, ALBERTO infirma mentis ægritudine afflictante: & in casum, quo is sine prole mascula decederet, Investitura illi confertur, cum futura successione cæterorum Principum ex familia Brandenburgica. Datum Varsoviæ in Comitibus Regni Generalibus d. 3. Martii Anno 1578. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. SX. num 176.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam:

NOS STEPHANUS D. G. Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviæ, Sandomiriæ, Syradiæ, Lanciciæ, Cujaviæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Kijoviæ, Voithiniæ, Podlachiæ, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniæ, Princeps Transylvaniæ. Significamus præsentibus Literis nostris, quorum interest, universis. Quod cum antea jam magnis ex causis adducti, imprimis autem afflicta ipsa mentis ægritudine Illustris Principis Domini ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis, Affinis nostri charissimi, faciendum Nobis esse de Consilii nostri sententia existimavissimus, ut Illustris Principem Dominum GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem, Affinem etiam ipsum nostrum charissimum, quem alioqui & Illustri Domino ALBERTO FRIDERICO genere proximum esse, & propter simultaneam ad Ducatum Prussiæ Investituram proximum successionis jus ad eum Ducatum habere, Nobis etiam, Regnoque nostro optime velle ac cupere intelligebamus, Curatorem præfati Principis Domini ALBERTI FRIDERICI &c. & Governatorem Ducatus

Ffff f

carus

ANNO 1578. catus Prussiae cum titulo Ducis, & praeminentia ex auctoritate nostra constitueremus, quemadmodum sane ea omnia abunde Literis ipsis nostris Decreti Marienburgensis, quod super ea re Illustri Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni dedimus, extant comprehensa. Cumque ea curatio & gubernatio conditionem eam inter caetera adjunctam haberet, ut Nobis Illustritas ejus juramentum feudale verbis praescriptis solennibus praestare teneretur, ejusque juramenti praestandi gratia ipsa coram in his Regni Comitibus Varschovien. in propria persona adesset, ac die certo ad eam rem constituto, qui fuit vigesimus septimus Mensis Februarii, in loco publico & theatro, sub dio ex tempore excitato, Investituram a Nobis petivisset, jusjurandumque Nobis solenni ritu ac cerimonia praestitisset, Nos ex consilio Senatorum nostrorum, lateri nostro assidentium, Pacta vetera in omnibus & singulis conservando, ex iisdem illis causis, quibus ad concedendam Illustritati ipsius curationem & gubernationem supradictam adducti olim fuimus, tunc quoque Illustritatem ejus animo quidem perlubenti ad terras, civitates, oppida & arces feudalis Ducatus in Prussia investivimus, & praesentium Literarum nostrarum tenore investimus, ea ratione, ut Illustritas ejus, sub hac Illustris ALBERTI FRIDERICI Ducis in valetudine, praedictas terras, civitates, oppida & arces teneat, juxta feriem & continentiam Decreti nostri praedicti, videlicet, ut quoad Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS in Prussia Dux, cujus juri nihil derogatum volumus, in ea, qua nunc est, in valetudine perseveraverit, aut liberos quidem masculos susceperit, donec illi ad legitimam aetatem pervenerint, Illustris Dominus GEORGIVS FRIDERICUS Marchio, tanquam Curator ipsius Ducis & Gubernator Ducatus, cum titulo & praeminentia Ducis, Ducatum ipsum teneat illis conditionibus, quas Decretum nostrum latius explicat. * Quod si vero praefatus in Prussia Dux in ea aegritudine sine Haeredibus masculis legitimis feudi Successoribus decesserit, vel ejus legitimi masculi feudi Haeredes non relicta prole virili decesserint, ut tunc suo jure, vigore veterum & hujus nostrae Investiturae, praedictus Illustris Dominus GEORGIVS FRIDERICUS Marchio Ducatum illum Prussiae in feudum a Nobis & Regno nostro retineat. Eo igitur modo Illustri Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandeburgensi, ejusque Haeredibus ma-

* Vide supra pag. 384. sub Num. CCLXIX.

sculis legitimis feudi Successoribus, in ANNO 1578. perpetuum & indivisum feudum omnes Ducatus Prussiae terras, civitates, oppida & arces, videlicet arcem Konigsberg cum tribus civitatibus, item arces & oppida Lohstetten, Wargen, Germaw, Pubeten, Rudau, Schokeren, Caimen, Kremitten, Waldaw, Tapiaw, Taplawken, Nazkieten, Insterburgk, Allenburgk, Wonsdorff, Gerdawen, Angerburgk, Nardenburgk, Labiaw, Laukischen, Tilsit, Ragnet, Rositten, Wientbergk, Mimmel, Brandenburgk, Creutzburgk, Frideland, Dominaw, Bartenleezen, Balge, Heiligenbeil, Czinten, Landspergk, Preuschelaw, Bartenstein, Schenastein, Sehnburgk, Rein, Rastenburgk, Lick, Straddun, Johannesburgk, Holland, Liepstalt, Mulhuffen, Morungen, Passenheim, Ortelsburgk, Hosterode, Hoenstein, Neidenburgk, Szoldaw, Pilgerburgk, Schippenbeill, Deutscheilaw, Preusmarckt, Libmuel, Salfeldt, Rilzenburgk, Marienwerder, Fierenberg, Labiaw, Schonberg, Porounden, Georgenburgk, Rozenbergk, Gardensee, Neuhaus, Freistadt, Salan, Fishausen, Biszofswerder, Medenaw, cum omnibus & singulis subditis, vassallis, fructibus, dominiis, superioritatibus, libertatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, mansis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, servitiis, feudis spiritualibus & saecularibus, lacubus, fluminibus, piscationibus, aquis, aquarum decursibus, ferarum lustris, ferarum meatibus, venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus etiam, cum omnibus metallis, quae modo sunt, seu in futuro fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo & salinis, supra & subter terram, similiter una cum omnibus & singulis juribus, eminentiis & pertinentiis universis, nullis penitus exceptis, sicuti ejusmodi Terras quondam Magistri Generales & Ordo habuere, & usque ad Ducem in locum Magistrorum creatum, usu & fructu tenuerunt, in posterum perpetue & haereditarie, in commune & individuum feudum tenendas, fructuandas, utendas & possidendas. Ubi vero & Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS nunc aegrotus, & ipse Dominus GEORGIVS FRIDERICUS, Marchiones & Duces in Prussia, sine legitimis feudi Haeredibus masculis, vel eorum Haeredes post eorum obitum, sine legitimis masculini generis feudi haereditibus ex humanis concederent, dictae terrae, civitates, oppida & arces ad Illustrissimum Principem Dominum

ANNO 1578. minum JOANNEM GEORGIUM Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, cujus Oratores in hac Inauguratione, & Renovatione feudi, ex singulari Divi SIGISMUNDI AUGUSTI Antecessoris nostri, nostraque gratia & benignitate ad vexilli contactum admisimus, & ad Illustrem Principem Dominum JOACHIMUM FRIDERICUM Administratorem Archiepiscopatus Magdeburgensis, Marchionem Brandenburgensem, Illustritatis eius Filium, Successoresque masculos ex lumbis ejus procedentes, & in Electoratum succedentes; ita tamen, ut posteaquam alicui ex eis aperiretur suo ordine feudum Ducatus in Prussia, ne per assecutionem priorem Electoratus aliqua in re præjudicaret juri nostro & Regni nostri, quod habemus legitime hæreditarium ad Terras Prussiæ derivari & devolvi debent. Nec non hac etiam speciali cautione adjecta, ne per hanc nostram admissionem Oratorum Illustritatum suarum ad contactum vexilli, cassationi, per D. SIGISMUNDUM AUGUSTUM adprobata, Commissariorum ejus Majest. juramenti præpostere, illius Majestate incisa, a subditis Ducatus Prussiæ exacti, de quo tunc Majestas ejus una cum Ordinibus Regni fuit protestata, aliquid omnino derogetur, sed salvum jus nostrum remaneat. Ita, quod dictæ terræ, civitates, oppida & arces, ubi divina ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos feudi Hæredes masculos illo ipso ordine, qui superius expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro, Hæredumque & Successorum nostrorum Regum & Regni nostri Poloniæ impedimento & præjudicio. Ea ratione, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium, prædictos Marchiones, & eorum legitimos feudi Hæredes masculos, debent illi, & quisque eorum debet Nobis & Successoribus nostris Regibus ac Regno Poloniæ infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem ac homagium præstare. Quodsi prædicti Marchiones, divina voluntate sic disponente, sine mascula prole feudi Hærede legitima, ex lumbis eorum ordine supra scripto procedente, aut eorum hujusmodi proles similiter sine masculo feudi Hærede legitimo, ex lumbis eorum procedente, decederet, tunc omnes & singulæ terræ, civitates, oppida, bona & arces supra scriptæ ad Nos, & Successores nostros Reges & Regnum Poloniæ, sine omni impedimento & contradictione, devolvi debent & re-

ANNO 1578. dire. Debet item ipse Illustris Dominus Marchio & Dux in Prussia, ejusque prænominati Successores & feudi Hæredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium præstare. Quod ubi ratione hujus concordiæ & concessione feudi a quocunque, cujusvis eminentiæ & conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris D. Marchio & Dux in Prussia, aut ejus prædicti feudi Successores Duces in Prussia, in propria Persona Nobis & Regno nostro ubique, una cum omnibus suis subditis, pro summis viribus adesse. Quod vicissim Nos, & Successores nostri Reges & Regnum Poloniæ in eodem casu facere debemus & debent. Ubi autem contingeret, quod Nos, vel Successores nostri Reges & Regnum Poloniæ, altera quavis ex causa, tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteremur, & ipsi in propria Persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Illust. Dominus Marchio & Dux in Prussia, & ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia, Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiæ Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiæ illum, aut ejus Successores Duces in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debemus & Nos, & Successores nostri ad eosdem centum equites stipendium tale præbere, quale dare aliis nostris mercenariis equitibus est solitum. Ubi vero Nos vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum Marchionem, aut ejus nominatos posteros Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debemus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere possent, mox post egressum a domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quamdiu servient, persolvere. Si autem plures quam centum prædictos equites ipse Illustris Dominus Marchio, aut ejus Successores Duces in Prussia educere non possent, non debemus Nos, aut Successores nostri ab illo, aut posteris ejus Ducibus in Prussia plura exigere. Præterea non debet ipse Illustris Dom. Marchio, & ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus & bonis prædictis vendere, verum si ad hoc illum, aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam

ANNONIS suis hæreditariis, ante omnia denun-
 1578. tiare. Quodsi Nos ipsi emere non cura-
 verimus, aut Hæredes et Successores
 nostri non curaverint, in hoc casu postea
 ipse Dominus Marchio & Dux in Prussia,
 aut ejus legitimi Feudi Hæredes seu Suc-
 cessores, cuicumque voluerint, vel pote-
 rint, liberam vendendi habebunt facul-
 tatem, Regalibus tamen nostris, feudi
 & obsequiorum juribus semper salvis re-
 manentibus. Poterit autem ipse Dux in
 Prussia, & ejus feudi Hæredes, ubi eos
 necessitas urgens premeret, ex bonis præ-
 dictis, quantum opus foret, impignora-
 re suis duntaxat vassallis & subditis, ut ea-
 dem bona unita & indivisa permaneant.
 Quæ omnia superscripta, & quæcunque
 alia, quæ Vassallus & feudalus Princeps
 erga suum naturalem, hæreditarium ac
 superiorem Dominum præstare ac obser-
 vare tenetur, debet ipse Illustris Do-
 minus Marchio & Dux in Prussia, ac ejus
 feudi Hæredes legitimi Successores
 firmiter & inviolabiliter adimplere, Nos-
 que vicissim illum & Successores ejus om-
 ni gratia & favore Regio complecti, ac
 illos in juribus & immunitatibus ipsorum
 conservare, pro Nobis & Successoribus
 nostris Regibus & Regno Poloniae polli-
 cemur. In quorum omnium fidem & tes-
 timonium sigillum nostrum appendi jus-
 simus, & manu nostra præsentibus subscri-
 psimus. Datum Varschoviae in Conven-
 tione Regni nostri Generali die 3. Mensis
 Martii, Anno Domini millesimo quingen-
 tesimo septuagesimo octavo, Regni vero
 nostri Anno secundo. Præsentibus Re-
 verendissimis, Reverendis, Illustribus,
 Magnificis & Generosis: Petro Myfzko-
 wski Cracoviensi, Stanislae Karnkowski
 Cujaviensi, Petro Dunin Wolfski Plocens.
 Victorino Wierzbicki Luceoriensi, Al-
 berto Sobieski, Premisiensi, Adamo Pi-
 lichowski Chelmenf. Melchiore Giedroyc
 Samogitiae, Episcopis; Petro de Zborow
 Palatino & Capitaneo Generali Craco-
 viensi, Stanislae Comite de Gorka Pof-
 naniensi, Buscensi ac Colensi, Nicolao
 Radziwif Vilnensi, Magni Ducatus Li-
 thuaniae Cancellario, Duce in Dubinki
 ac Bierze, & Exercituum supremo Ca-
 pitaneo, Casparo Zebrzydowski Calif-
 fensi, Eustachio Wołowicz Castellano
 Trocensi, Magni Ducatus Lithuaniae
 Vice-Cancellario, Brzestens. Cobrinienfi-
 que, Joanne Sierakowski Lanciensi,
 Hieronymo Siemiarowski Russiae, Hali-
 cienst. Colonienfi, Andrea Wisnie-
 wiecki Volhyniae, Nicolao Mielecki
 de Mielecz Podoliae, Novae Civitatis
 Korczyn Grodecensique, Joanne Tarlo
 de Szczekarzowice Lublinensi, Pilsnen-

fique, Nicolao Drohoskayski Polocensi, ANNO
 Wolkoviens. Lepelensique, Andrea Co- 1578.
 mite de Tenczyn Belzensi, Ducatum
 Olwecimensis, Zathorienf. & Hrubie-
 schoviensis, Nicolao Kifzka de Ciecha-
 nowiec Podlachiae, Drohicens. Bielscen-
 sique, Anselmo Gostomski Ravenfi,
 Hawrelo Hornostai Brestensi in Lithuania,
 Joanne Dzialyński Culmensi, Brathia-
 nensique, Palatinis; Stanislae Szaphraniec
 de Pieskowaska Sandamiriens. Lelovi-
 ensique, Joanne Comite de Tenczyn
 Woynicensi, Lublinensi, Parczoviensi,
 & Cubiculi nostri Praefecto, Andrea De-
 bowski Siradiensi, Lenciciensique, Pau-
 lo Szczawiński Lenciciensique, Sochacz-
 oviensique, Nicolao Herborth de Fultin
 Leopoliensi, Samboriensique, Michaële
 Myfzka Volhyniae, Andrea Firley de Da-
 browica Lublinensi, Sandomiriensique,
 Sigismundo Czyzowski Belzensi, Gre-
 gorio Zieleński Plocensi, Zakroczimensi,
 Alexandro Łaszcz Czernensi, Chelmen-
 sique, Nicolao Firley de Dambrowica
 Ravenfi, Joanne Dulski Culmensi, Bran-
 scensi, Rogosnensi, Suracensique, Ni-
 colao Firley de Dambrowica Biencf. Ca-
 simiriensique, & Curiae nostrae Referen-
 dario, Petro Kloczewski Zawichostenfi,
 Malogostenfi, Jacobo Kokozzewski Srze-
 mensi, Ostrzeloviensique, Joanne Sie-
 nienński Zarnoviensi, Joanne Christophor-
 ski Vielunensi, Joanne Sienieński Hali-
 cieni, Joanne Fredro Sanocensi, Januf-
 sio Grodzieński Naklensi, Simone Sub-
 ski Inowlodensi, Gostinensique, Stanis-
 lae Gostomski Sochaczoviensi, Ravenfi-
 que, Alberto Ręczayski Varschoviensi,
 Alberto Krasnicki Sierpensi, Mathia Cy-
 bulski Wischegradienfi, Castellanis; An-
 drea Opaliński Regni nostri Marschalco,
 Rohatiniensi, Szemenfi, Joanne Za-
 moyski de Zamoscie Regni nostri Can-
 cellario, Belzensi, Knislinensi, Zame-
 chensique, Joanne Bornkowski de Biel-
 mo Regni nostri Vice-Cancellario & Prae-
 posito Lanciensi, & Decano Varscho-
 viensi, Hieronymo Buzeński Thesaurario
 Regni, Krzeczoviensi, Brzeznicensi-
 sique, Laurentio Woyna Thesaurario
 M. Ducatus Lithuaniae, Andrea Zbo-
 rowski Curiae nostrae Marschalco, Ra-
 domiensi Capitaneo, Hieronymo Rozra-
 zewski Majore Secretario, et Praeposito
 Plocensi, Stanislae Offowski Curiae no-
 strae Referendario, Cantore Gnesnensi,
 Praeposito Sandomiriensi, et Canonico
 Cracoviensi, Laurentio Goslicki Deca-
 no Kielcensi, Cantore Plocensi, Craco-
 viensique Canonico, Joanne Demetrio
 Solikowski Scholastico Lanciensi, Vla-
 dislavienfi Canonico, Secretariis no-
 stris;

ANNO 1578. stris, & aliis quam plurimis ad præmissa fide dignis Testibus. Datum per manus Magnifici Joannis Zamoyſki de Zamoſcie Regni Poloniae Cancellarii, Belzenſis, Kniffinenſis, Zamechenſisque etc. Capitanei, ſincere Nobis dilecti.

STEPHANUS Rex.

Has Regias eaſque tranſumptas Litteras cum Originali, juſſu ac voluntate Principis etc. *Vide ſupra pag. 382.*

CCLXXV.

Proteſtatio Nuntiorum terreſtrium contra ſucceſſionem Familiae Electoralis Brandenburgicæ in Ducatu Pruffiæ. Varſaviæ d. 3. Mart. An. 1578. Ex Originali

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Ruſſiae, Pruffiae, Maſoviae, Samogitiae, Livoniae, nec non Princeps Tranſilvaniae. &c. Significamus noſtris hiſce Literis univerſis et ſingulis, quorum intereſt. Quod poſteaquam ob valetudinem afflictam Illuſtris Principis Domini ALBERTI FRIDERICI in Pruffia Ducis &c. Affinis noſtri chariſſimi Curatorem illi & Ducatus Pruffiae Gubernatorem Illuſtrem Principem Dominum GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandeburgenſem, Ducis ipſius Patruelem, Affinem etiam noſtrum chariſſimum, deliberatione cum Senatu noſtro ea de re primum Vladislaviae, deinde in Conventu Varſavienſi habitam conſtitueremus, atq; is huc Varſaviam ad præſentem General. Regni Conventum in propria perſona veniens die vigefima ſeptima menſis Februarii in loco publico in theatro, ſub dio ad eam rem extructo, verbis præſcriptis Nobis juramentum feudale præſtaret, & Inveſtituram a Nobis peteret, ad eamque actum & ad contactum Vexilli feudalis Oratores Illuſtriſſimi Domini IOANNIS GEORGII Marchionis Brandeburgenſis, Sac. Romani Imperii Archicamerarii & Electoris, ejuſq; Filii Illuſtris Principis Domini IOACHIMI FRIDERICI Adminiſtratoris Archiepiſcopatus Magdeburgenſis, Marchionis Brandeburgenſis, quibus cum eorum maſculis Hæredibus ius ſucceſſionis in feudo Pruffico a Sereniſſimo Rege SIGISMUNDO AUGUSTO Anteceſſore noſtro conceſſum fuerat, vigore conceſſionis eiudem accepifent, ibi tum Nobis in præparato ad id tribunali ac ſede Regia cum inſignibus Regni confidentibus Generoſi Stanislaus Przyemski ex majori Polonia, & Nicolaus Sieminski Succamerarius Chelmenſis ex minori, Nuntii ad præſentem Varſavi-

Tom. IV.

ANNO 1578. enſem Conventum a Nobilitate una cum reliquis aliis miſſi, in perſonis propriis coram Nobis & Corona aſſidentis Nobis Senatus conſtituti, ſuo & collegarum ſuorum omnium Terrarum Regni Legatorum ſeu Nuntiorum ad præſentem Conventum miſſorum nomine proteſtati ſunt, ſe præſertim Illuſtriſſimi Domini Marchionis Electoris ejuſque Filii ſucceſſioni in feudum Prufficum non aſſentiri, imo nomine univerſi Ordinis Equeſtris, quem repræſentarent, contra illam proteſtari. Idque eam ob cauſam: quod hæc ipſa ſucceſſio ultra primævam feudi in Pruffia institutionem, a Rege SIGISMUNDO Primo factam, introduc-ta fuiſſet. Nam quod jus ejuſ ſucceſſionis ex Sereniſſimi Regis SIGISMUNDI AUGUSTI nova conceſſione Illuſtriſſimo Domino Electori & Domui ipſius facta, prætenderetur, in eam conceſſionem Ordines, ac præſertim Equeſtrem, nunquam conſenſiſſe, invitoq; & inſcio illo eſſe factam, ac proinde Ordinem eundem Equeſtrem eam non agnoſcere, neque ratam habere velle, deq; ea re in publico iſto actu ſolemniter proteſtari. Quam proteſtationem eo modo nomine Equeſtris Ordinis factam ſuperius nominati Stanislaus Przyemski & Nicolaus Sieminski petierunt a Nobis admitti, quod illis a Nobis eſt permiſſum, proteſtatioq; eorum a Nobis ſuſcepta, & hiſce autenticiſ literis ad futuri temporis memoriam conſtituta. In cujus rei fidem evidentiorẽ literas eaſdem ſigillo Regni muniri mandavimus. Datum Varſaviæ in Conventu Regni Generali die tertia menſis Martii Anno Domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo octavo, Regni vero noſtri Anno ſecundo. Præſentibus Reverendis, Reverendiſſimis, Magnificis & Generoſis, Petro Myſzkowski Cracovi-enſi, Stanislao Karnkowski Cujavi-enſi, Petro Dunin Wolſki Plocenſi, Viſtorino Wierzbicki Luceorienſi, Alberto Sobieſki Premyzlienſi, Adamo Pilchowſki Chelmenſi, Melchiore Giedroyc Samogitiae, Episcopis; Petro de Zborow Palatino & Capitaneo Generali Cracovi-enſi, Kamionaceniſque & Stobnicenſi, Euſtachio Wołowicz Caſtellano Trocenſi, Magni Ducatus Lithuaniae Vicecancellario, Breſtenſi, Cobrinenſiq; Capitaneo, Hieronymo Sieniawſki Ruſſiae, & Capitaneo Haliceniſi, Nicolao de Mielec Podoliae & Capitaneo Novae Civitatis Korczyn, Ioanne Sierakowſki Lanciceniſi, Ioanne Tarło de Szczekarzowice Lublinenſi, & Capitaneo Pilsnenſi, Andrea Comite in Thenczyn Belzenſi, Ofwieczimenſi, Zatorienſi, Hrubieſſovi-enſique Capitaneo, Anzelmo Goſtomſki Ravenſi, Palatinis; Stanisla-

G g g g g

nislao

ANNO 1578. nislao Szafraniec de Pieskowaskała Sandomiriensi, Leloviensi Capitano, Paulo Szczawinski Lanciensi, & Capitano Sochaczoviensi, Gregorio Zielinski Plocensi, & Capitano Zakrocimensi, Alexandro Lafzcz Cernenfi, & Capitano Chełmensi, Andrea Firley de Dambrowica Lublinensi, & Capitano nostro Sandomiriensi, Stanislaogostomski Sochaczoviensi & Ravenfi Capitano, Nic. Firley de Dambrowica Biecenfi, Curiae nostrae Referendario & Capitano nostro Casimiriensi, StanislaoSierakowski Landensi, & Capitano Przedecenfi, Ioanne Dulski Culmenfi, Rogosnensi, Branscensi, Surazensique Capitano, Stephano Grudzinski Naklensi, Castellanis; Andrea Opalinski de Bnin supremo Regni Marschalco, Rohatnensi, Sremenfi que Capitano, Hieronymo Buzenski Thesaurario Regni Generali, & Capitano Brzeznicensi, Laurentio Woyna Thesaurario Magni Ducatus Lithuaniae, Pincensique Capitano, Ioanne de Zamoscie Cancellario Regni, Betsensfi, Kniszynensique Capitano, Ioanne Bornkowski Vicecancellario Regni, Praeposito Lanciensi, Decano Varfaviensi, & Cracoviensi Canonico, Hieronymo a Rozrazew Secretario majore, Praeposito Plocensi, StanislaOssowski Referendario Curiae nostrae, Praeposito Sandomiriensi, Canonico Plocensi, Laurentio Goslicki Decano Kielcensi, Cantore Plocensi, Cracoviensique Canonico, Secretariis nostris; & aliis quam plurimis Dignitariis, Officialibus & Aulicis nostris ad praemissa testibus fide dignis.

IOANNES ZAMOYSKI
R. P. Cancellarius.

Joannes Kariski.

Relatio Magnifici Ioannis de Zamoscie R. P. Supremi Cancellarii Betsensis Kniszynensisque Capitanei.

CCLXXVI.

Protestatio Legatorum Brandenburgensium contra praecedentem protestationem. Datum Varfaviae eodem die & Anno. Ex Archivio Regni Libr. sub Litt. SX. num. 176.

*Serenissime & Potentissime Rex,
Domine Clementissime.*

Cum vigesima hujus Mensis Februarii ad expositionem mandatorum nostrorum in Amplissimum Regiae Vestrae Serenitatis & Regni Ordinum Senatum ad-

missi essemus, & Illustrissimorum Principum nostrorum Electoris Brandenburgici suaeque Celsitudinis dilectissimi Filii Domini Administratoris Archiepiscopatus Magdeburgensis nomine Investituram simultaneae manus Ducatus Prussiae, quae Marienburgohuc per Regiam Vestr. Serenitatem ex clementi suo responso istic Nobis dato dilata fuit, petivisseimus, vigesima sexta ejusdem ex Commissione Vestrae Regiae Serenitatis per Reverendissimos & Magnificos Serenitatis Regiae Senatores Dominum Episcopum Plocensem, & Dominum Cancellarium, aliosque adjunctos nobis responsum fuit, Regiam Vestram Serenitatem clementer, pro sua erga Principes nostros benevolentia, & pro jure illorum, petitioni suarum Celsitudinum acquiescisse, vellet; sub iisdem cautionibus & formis, quae Lublini in proxima feudi Ducalis collatione interpositae fuissent, Investituram illam nobis largiri, debereque Nos sequenti die, solennitati Inaugurationis dicato, Illustrissimo Marchioni GEORGIO FRIDERICO adesse, & cum Vexillum Regium suae Celsitudini traderetur, posteriorem ejus partem ex recepto, & ad Investituras ejusmodi consequendas instituto more nomine nostrorum Principum attingere.

Cum non aliae cautiones vel formae Lublini observatae nobis notae essent, quam ut a Regia Vestra Majestate in suggestu Regali Investituram peteremus, eam per apprehensionem Vexilli consequeremur, & post debita cum observantia pro ista collatione gratias ageremus, haec ipsae formae in libro quodam conscriptae per Reverendissimam, & Magnificas Dominationes ipsorum nobis fuerunt demonstratae, neque alicujus vel levissimae difficultatis, aut insperati scrupuli ab ipsorum Dominationibus (quae haud dubie pro sua integritate eorum, quae secuta sunt, non fuerunt consciae) fuimus admoniti. Itaque de hac R. V. Serenitatis clementia, & Senatorum benevolentia erga Principes nostros ipsarum Dominationibus tunc gratias egimus, recepimusque nos dicto die ex R. V. Serenitatis quasi praescripto mandato simul cum Illustrissimo Dom. Marchione R. V. Serenitati ad Majestatis Vestrae thronum adfuturos, & quae injuncta Nobis fuissent, ex Dignitate & Majestate R. V. Serenitatis debito cum honore confecturos. Prout non dubitamus, Regiam Vestram Serenitatem & Ordines omnes nostrae submissae observantiae testes maximos esse.

Cum autem in isto Investiturae actu ad traditionem Vexilli Regii Domino Marchioni factam, nobis quoque posterior ejus

ANNO 1578. ejus pars a Marſchalco Regio contrectanda daretur (quam etiam noſtrorum Principum nomine apprehendimus, & per intervallum juramenti præſtiti, nemine ne halitu quidem aut nutu noſ impediente, retinuiſimus, eaque ratione juri noſtrorum Principum cavimus, & quod petebamus, confeſcui ſumus) auditos poſtea eſſe nonnullos nobis relatum eſt, qui Nuntiorum Terreſtrium Equeſtris Ordinis, & Conſiliariorum nomine juſ Illuſtriſſimi Electoris Brandeburgici, & ſuæ Ceſſitudinis Filii in Ducatu Pruſſiæ (neſcimus qua mente) negare, & contra illud proteſtari auſi fuerint. Cum tacentes eodem momento actum nobis mandatum & conſeſſum abſque impedimento per noſ expediri vidiffent.

Eſſi autem noſ iſtas frivolæ & intempetiſtas contradicſiones nec audivimus ipſi, & multo minus idioma intelleximus, nec proteſtantes vidimus, tamen cum ejus rei ab iis admoneremur, qui propinquiore loco muſſitantibus adſtiterant, & indecorum putabant eſſe Veſtræ R. Serenitatis voluntati, conſeſſioni, tum & juri legitimo Principum noſtrorum contradicere, poſſeque hac conſuſa contradicſione juſ noſtrorum Principum a non bonis viris aliquando reddi dubium, addidimus gratiarum noſtrarum actioni poſtremo loco hæc formalia verba. Noſ iſtas (ſi quæ interpoſitæ fuiſſent) contradicſiones ſuo loco ita relinquere, ne per eas noſtrorum Principum acquiſito juri, pactis & conſeſſionibus Regis præjudicium fiat, hujusque reſponſi noſtri memoriam Regiæ Veſtræ Serenitati & Proceribus obſervanter commendavimus.

Quamvis autem Sereniſſime Rex non dubitamus, Regiam Veſtram Serenitatem pro ſua excellenti & Regia prudentia conatus iſtos inſideratos minime probaturam, qui Regiæ Veſtræ Dignitati, auctoritati, & exiſtimationi, & juri legitimo Principum noſtrorum adverſantur, neminem etiam communi ſenſu præditum aliter judicare poſſe, nec debere, quam ejusmodi actus nullo ordine, nec juris ratione ſervata interpoſitos, alicui privatorum non nocere vel præjudicare, minus vero Sacri Romani Imperii Electori de hoc Regno bene merito, Regibusque conjunctiſſimo, qui juſ ſuum jam pridem acquiſitum, & auctoritate Regiæ, & omnium Ordinum Regni, Pactis Conventis, Investituris primatum tueri poſſit, officere debere. Cum ſua Ceſſitudo pro ſua generoſitate tam æſtinet, tantique faciat fidem alienam ſibi datam, quam propriam, qua ſe ad mutua officia Regno huic obſtrinxit.

ANNO 1578. Inſuper contradicſiones iſtæ intempetiſtæ & tum factæ unt, cum antecedenti momento actus Investituræ (quam illi improbare præſumebant) pleniffime & perfectiſſime per noſ fuiſſet expeditus. Illud etiam nobis conſtat, præcipuæ auctoritatis Senatores tam improbaſſe frivolam iſtam contra priora placita, quorum ex magna parte ipſi Senatores & Proceres autores & teſtes locupletes ſunt, contradicſionem, ut eam nec factam eſſe, cum præſentes fuerint, nec audierint, nec crediderint. Unde non omnium approbatione & conſilio, ſed aliquorum Inſurrantibus ſuſceptos eſſe conatus iſtos, non opinamur tantum, ſed et certo conſtituimus.

Tamen ut multorum graviſſimorum incommodorum cauſæ vitarentur, neque per noſtram taciturnitatem muſſitationes Inſurrantium ipſorum Ceſſitudinibus præjudicium afferrent ullum, verbali noſtræ reſutationi ſcriptam hanc proteſtationem addere, eamque R. V. Serenitati & Senatoribus inſinuari neceſſario, pro obſervantia noſtra ac fide erga Ceſſitudines ipſorum, omnino debuimus, præſertim cum ex conſtantia voluntatis V. R. Serenitatis, gravitateque Regia facile judicarem, hos Inſurratos conatus V. R. Serenitati minime placere poſſe, contrarios eſſe amicitiae & conjunctioni, qua R. V. Serenitas Illuſtriſſimos noſtros Principes complectendos, eosque in legitime acquiſitis juribus retinendos ſuſcepit. Ut interim nihil dicamus de ſuperiorum Regum Diplomatibus, Pactis, Investituris, & actibus ſimilibus, quæ omnia apud Ceſſitudines ſuas religioſa fide conſervantur, taceamus reverenter, quantam diffidentiam ea res non ſolum noſtris Principibus, verum etiam aliis multis, aut fortassis omnibus paritura ſit, ſi liceret refragari paucis in hoc Regno auctoritati Regiæ, illuderetur conſeſſionibus Regiis, eriperetur quaſi altera, quod una datur manu, beneficia certiſſima ex lubito fierent dubia & incertiſſima. Quæ tamen omnia remotiſſima a Veſtra Regia Serenitate, & Regni hujus laudatiſſimo Senatu ſcimus, qui ſemper honeſti decoris, conſtantiae & gravitatis fuit tenaciſſimus, eoque nomine Illuſtriſſimæ Familiæ Brandeburgicorum Principum notiſſimus, quæ & ipſa ob has virtutes gentem hanc vicinam ſibi multis ac fere perpetuis neceſſitudinibus conjunxit, & quibus potuit amicitiae officiis coluit.

Proinde decenti obſervantia noſtrorum Principum nomine ac loco petimus, ut Regia Veſtra Serenitas, pro ſua auctoritate

ANNO 1578. & animi integritate, istos institutos conatus contradictionis acquisito juri nostrorum Principum de simultanea Investitura Ducatus Prussiae irritos, inanes, minime ferendos, auctoritati Regiae contrarios pronuntiet & judicet. Illos enim omnes & singulos clandestine, vel publice, nobis praesentibus vel absentibus ubicunque locorum susceptos, aut suscipiendos nostrorum Principum nomine arguimus injustos, irritos, iniquos, & Diplomatus Regiis, Pactis, Concessionibus, Investituris jam rite perfectis contrarios, nullius auctoritatis atque momenti, deque hac ipsorum refutatione haece Literis nostris apud Regiam Vestr. Serenitatem & Senatum protestamur omni meliori forma & modo, quibus id fieri posset ac debeat. Volumusq; hanc protestationem repetitam esse, ubicunq; & quotiescunque hujus rei vel in Senatu, vel extra Senatum mentio fiet.

Cumque perferatur ad nos, spargere aliquos in Comitibus Lublinsibus, cum Ducatus Prussiae Duci ALBERTO FRIDERICO et Electori Brandeburgico simultanea manus ejusdem conferretur, contra Electorem, suaeque Celsitudinis Filium Principem inclytum, qui nunc Electoratum obtinet, similem protestationem factam esse, tamen illud non fuisse factum, nec quidquam unquam contra suas Celsitudines istuc non tantum non susceptum, vel institutum fuisse scimus, verum cum a Principibus nostris literas et mandata primo Majestati Regiae, tum Senatoribus, demum Ordinibus Regni in illorum confesso exhibuissemus et exposuissemus, ipsi Regni Ordines ita benevolam praestiterunt operam, (videntes primo jus et aequitatem nostrorum Principum, tum et quantum interesset, eorum amicitiam in Regnum factam tenendamque retinere) ut non tantum consensu non deesse, sed promotione sua sedulo negotium ad debitum effectum deducere ea, qua debebant et poterant, diligentia et fide studerent, prout hoc ex Literis illorum ad Principes nostros, tum et responso authentico Legatis, tum Lublini, nunc partim hic existentibus, dato probari et doceri, si id necesse fuerit, quod minime existimamus, poterit. Nec defuturi essent alii multi vivi adhuc in hoc Regno graves magnique Viri, rei hujus testes evidentissimi. Itaque petimus, ut sicuti Vestra Regia Serenitas Principibus nostris jam ante legitime concessum et obtentum jus roborare dignata est: ita quoque suas Celsitudines in eodem jure retinere, contradictiones istas, veluti Regiis Pactis et auctoritati contrarias, Regia gra-

vitae rejicere, Diplomata ad hanc rem ANNO 1578. necessaria suis Celsitudinibus dare, ac omnia, quae ad Regiae Vestrae Serenitatis dignitatem, & Regni salutem pertinere videbuntur, ab iisdem vicissim expectare. Intelligit namque Serenissima Regia Majestas Vestra, cum Senatoribus Amplissimis, pro sua heroica prudentia, & incomparabili rerum usu procul dubio, quantum ornamenti & decoris ex concessione hac consortii feudalis Ducatus Prussiae in nostros Principes, quorum, ceu Sacri Romani Imperii Electorum, dignitas Regibus ipsis aequipollet, tales inquam Principes, quibus haud scimus, an ulli finitimorum Principum huic Regno unquam conjunctiores extitere, huic inclyto Regno accesserit. Quantum etiam incommodorum, si quod ex maturo Serenissimae Regiae Dignitatis Vestrae, Praedecessorum Regum, omniumque Regni Ordinum legitimo ac benevolo consensu partum beneficium, praecipiti quorundam ausu in dubium vel odium trahendum esset. Quod sane ut nulla juris vel aequitatis ratione fieri posse arbitramur, ac perpetuum & exitiosum fortassis litis seminarium inter Regnum Poloniae & Principes Germaniae, qui omnes ferme huic inclytae Domui Brandeburgensi arctissimo sanguinis vinculo juncti sunt, foret. Ita Serenissima Regia Dignitas Vestra auctoritate sua Regia, qua omnium & singulorum Regni membrorum legitimae partae concessionem, jura ac beneficia continentur, huic malo serio ac mature praeventat, iterum atque iterum officiosissime petimus. Regiae Serenitati Vestrae nostra quantulacunque, promptissima tamen, mediocritatis studia submisisse deferentes, Regioque favori nos commendamus. Acta sunt haec Varaviae 3. Martii, Anno MDLXXVIII.

Inferius apposita sunt tria Sigilla cum hac subscriptione.

Ego Abraham Bock testor mea manu, hanc protestationem a Legatis Illustrissimi Electoris Brandeburgici, Casparo Flans Capitano Fürstenwaldensi, & Christophoro Meienburge, Legato Illustrissimi Domini Administratoris Primatus & Archiepiscopatus Magdeburgensis, Ottonne a Ramin, Domino Cancellario Regni Poloniae Joanni Zamoyski vocato ex publico Regni Poloniae Senatu in Regia Varaviae, me praesente 3. Martii Anno 1578. oblatam fuisse, dictumque Cancellarium promississe

ANNO
1578.

fisse se eam protestationem Regi, Statibus & Ordinibus Regni, qui adhuc in consilio congregati essent, propositurum. In quorum fidem manu mea subscripti, & sigillum gentilitium appressi. Actum Varaviae 4. Martii Anno 1578.

ABRAHAM BOCK
in Polach & Klip-
hausen. mppr.

Ego Andreas Paull D. testor mea manu, hanc protestationem a Legatis Illustrissimi Electoris Brandenburgici, Casparo Flants Capitano Furstenwaldensi, & Christophoro Maienburg &c. ac Legato Illustrissimi Domini Administratoris Primatus & Archiepiscopatus Magdeburgensis Ottone a Ramin, Domino Cancellario Regni Poloniae Joanne Zamoyiski vocato, ex publico Regni Poloniae Senatu in Regia Varfaviensi, me praesente tertia Martii Anno 1578. oblatam fuisse, dictumque Cancellarium promississe, se eam protestationem Regi & Statibus Ordinibusque Regni, qui adhuc in Consilio congregati essent, propositurum. In quorum fidem manu mea haec scripti, & sigillo gentilitio obsignavi. Actum Varfaviae 4. Martii Anno 1578.

ANDREAS PAULL D.
mppr.

Pariter & ego Levinus a Bulow propria manu contestor, me his interfuisse, & ea fieri vidisse, sicuti etiam hoc nomine ab Illustrissimo Principe ac Domino, Domino GEORGIO FRIDERICO Marchione Brandenburgensi &c. & in Prussia Duce &c. Domino meo Clementissimo ad id eram expresse deputatus. In cujus rei fidem haec scripsi & sigillavi. Actum Varfaviae 4. Martii Anno 1578.

LEVINUS a BULOW
mppr.

Hanc Protestationem, eamque transumptam, cum Originali, iussu ac voluntate Principis Electoris Brandenburgensis &c. Domini nostri Clementissimi, Nos Rector, Magistri & Doctores in Academia Francofordiana, diligenter &

Tom. IV.

accurate legimus, & Originale tam in scriptura, &c. ut supra pag. 382.

ANNO
1578.

CCLXXVII.

Responsum Sacrae Regiae Majestatis, ad Legationem Illustrissimorum Dominorum Marchionum Brandenburgensium, Electoris S. Romani Imperii Patris, & Administratoris Magdeburg. Filii, in quo refellitur facta protestatio: agitur quoque de navigatione Gedanensium, & de navigatione Wartae & Oderae. Datum Varfaviae die II. Mensis Martii Anno Domini 1578. Ind.

Quam benevolentiam & studium suum erga Sacram Regiam Majestatem, Illustrissimi Principes Domini Marchiones Brandenburgenses omnibus in rebus declarant & ostendunt, ea semper huic Majestati Serenissimae accidit gratissima; id quod ipsum cognitum esse & perspetum Illustritatibus eorum Majestas illius non dubitat. Neque enim ullam unquam occasionem Majestas illius temere praetermittit declarandae gratiae & benevolentiae suae erga Illustritates eorum, quo eodem animo Majest. suam Regiam etiam in posterum semper esse futuram, Illustritates eorum certissime possunt sibi persuadere.

Quod attinet ad Homagium & Investituram Ducatus in Prussia, ea res per Dei gratiam eventum habuit exoptatum. Nam & Illustris Princeps Dominus GEORGIVS FRIDERICVS Marchio, in hac tristi in valetudine Illustris Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis, uti Curator ipsius & Gubernator Ducatus illius, cum titulo & praeminentia Ducis investitus est, praestito fidelitatis homagio, & Illustrissimi Domini Marchiones, Elector & Administrator praedicti, in persona Oratorum suorum admissi sunt ad contactum Vexilli, more & consuetudine usitata: quemadmodum ex ipsis Oratoribus suis, atque adeo Literis ipsis Investiturae cognoscunt Illustritates eorum. Duo enim exempla ejus Investiturae confici mandavit Majestas illius, quorum alterum Illustri Domino GEORGIO FRIDERICO, alterum Illustritatum suarum Oratoribus traderetur.

Ac facta quidem est praeter voluntatem Regiae Majestatis protestatio quaedam contraria de his, quae tunc per Sacram Regiam Majestatem agerentur. Verum protestationum omnium jus non arbitratur Majestas illius ignotum esse Illustrita-

Hhhh h

sibus

ANNO 1578. tibus eorum, quibus quidem protestationibus nec minuitur jus cuiusquam, nec amplificatur. Itaque cum Oratores Illustritatum suarum vellent cum Regni hujus Ordinibus de protestationibus hujusmodi tractationem in re præsentis suscipere, non visa est ea res Regiæ Majestati aut tempestive fieri, aut etiam necessario, cum Majestatis sane Regiæ benevolentia omni in re ipsis Illustrissimis Dominis Marchionibus probabitur.

Gedanenses ea, quibus Civitatem gravatam superioribus temporibus contra jura dicebant, ut Mariæburgi receperant, legitime non probant. Ut tamen eos Regia Majestas semel in gratiam recepit, ita benigne cum illis agit & aget. Qua in re, ut naturæ ac ingenii sui, ita commendationis Illustritatum suarum rationem habet & habebit.

Quod postremo loco Illustritates eorum, de Oratoribus suis humaniter Mariæburgi acceptis, agunt Regiæ Majestati gratias, id Majestas illius magis ex abundantia amoris erga se Illustritatum suarum, quam ex necessitate ulla profectum esse intelligit. Quem enim animum Mai. illius gerit erga Illustritates illorum, ejus profecto declarandi occasionem non existimavit se tunc sine reprehensione posse prætermittere. Quoad Wartæ & Oderæ navigationem liberam constituendam attinet, qua de re Majestas ipsius cum Illustrissimo Domino Electore per Internuntium suum proxime egit, amplectitur Majestas illius studium Illustritatis ejus, ad negotium hoc primo quoque tempore conficiendum, ex usu & utilitate communium ditionum: postulatque ab Illustritate ejus, ut cum Majestas illius Regia non sit in mora futura designandorum ad eam rem Commissariorum suorum, ipsa quoque Illustritas ipsius maturet, quantum potest, Commissarios suos designare, & de his omnibus, quæ pertinebunt ad eam rem accelerandam, Majestatem ipsius Regiam, aut vero saltem Magnificum Andream Opalenski Supremum Regni Poloniae Marschalcum, & Majoris Poloniae Capitaneum Generalem faciat certiore.

(L.S.)

CCLXXVIII.

1579. *Cavet Regia Majestas Duci Prussie de voluntario subsidio ab eodem Duce ad expeditionem Polensem Majestati suæ misso. Datum Vilnæ die 8. Maji Anno Domini 1579. Ex Ar-*

chivo Regni Lib. sub Litt. XV. ANNO 1579. fol. 122.

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniae, &c. Significamus his Literis nostris, quorum interest, universis & singulis, earum notitiam habituris. Posteaquam Illustris Princeps, Affinis noster charissimus, Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandeburgensis, in Prussia, Stethini, Pomeraniæ, Castuborum ac Vandalorum, nec non in Sylefia Carnoviæ &c. Dux, Burgravius Norimbergensis, ac Rugiæ Princeps, per sincere Nobis dilectum Legatum, & Curia Familiaem nostrum Comitem Christophorum Rozdrazovium, benevole a Nobis requisitus esset, ut ad præsentem expeditionem nostram, quam Dei auxilio freti gravissimis & justissimis ex causis contra communem hostem, Moscorum Ducem, hoc tempore suscepimus, aliquid subsidii voluntarii, utilitatis publicæ causa conferret, & certo peditum sclopetariorum numero exercitum nostrum augetet, Illustritas vero sua ad hanc requisitionem & petitionem nostram, nullo quidem obligationis aut pactorum jure, sed suæ erga Nos propensissimæ voluntatis declarandæ studio, communicato cum Ducatus sui Ordinibus consilio, quingentos sclopetarios pedites, per quinque mensium intervallum, durante contra Moscum hoc bello, sine stipendiis alere sponte ac liberaliter promississet. Nos hanc Illustritatis suæ benevolentiam & promptitudinem non tantum grato & benigno animo agnovimus & suscepimus, verum etiam, ne voluntaria & spontanea hæc auxilii suppeditatio Illustri in Prussia Duci Domino GEORGIO FRIDERICO &c. aut Illustribus ejus Successoribus, ullo jure unquam præjudicio aut detrimento esset, aut a Nobis & Serenissimis Successoribus nostris pro jure debito unquam allegari vel usurpari posset, eidem Illustritati ipsius, ejusque Successoribus, ac toti Prussiae Ducatui, hoc nomine cautum & prospectum esse volumus. Quemadmodum præsentibus hisce Reversalibus nostris, nostro & Successorum nostrorum, Regni que nostri nomine, cavemus, & verbo nostro Regio pollicemur, nec non harum Literarum vigore statuimus, neque hanc, neque ullas alias voluntarias, & solo gratificandi animo factas, in Pactis non expressas, auxiliorum subministraciones, vel a Nobis, vel a Serenissimis Successoribus nostris, vel a quoquam in Regno nostro in aliquam Pactorum vim pro jure debito allegari, usurpari, ac inpo-

ANNO 1579. in posterum exigi debere. Sicut & hæc quingentorum sclopetariorum subsidia non aliam in partem accipi, vel a quocumque interpretari volumus. Promissos vero quingentos sclopetarios Nobis ejus Illustritas sistere tenebitur sub exitum Mensis Junii, quo tempore quoque Nosmetipsi cum exercitu nostro ad hanc expeditionem progrediemur, ubi vel Nos & exercitum nostrum comitabuntur, vel, ut primum parati fuerint, subsequantur. Postquam autem exercitum nostrum attingerint, stationem inter cæteros stipendiarios milites nostros honestam eis dabimus, de comæatu necessario non minus, quam cæteris militibus nostris, pro justo pretio prospiciemus, & ab omni aliorum militum nostrorum vi & injuria, pro auctoritate nostra eos defendemus & tuebimur: majoribus autem, quam cæteros milites nostros, oneribus atq; periculis temere eos objici, aut contra alium quemvis hostem, quam Moschum, ejusq; exercitum, a quoquam duci, vel aliquem ulla in re opera ipsorum minime abuti patiemur. Quod si vero evenerit, hoc bellum ante quinque istorum Mensium expirationem transactione aliqua & pacto, vel felici victoria, aut aliqua ratione perfici atque dissolvi, & exercitum nostrum dimitti, liberum quoque Illustri in Prussia Duci fuerit, hosce milites suos subsidarios ad id tempus revocare atque dimittere, quod si fiet, liberum & securum militibus iisdem transitum atq; reditum clementer concedimus. Si vero ultra id spatium 5. Mensium in castris contra eundem hostem exercitum nostrum commorari contigerit, invitos eos non detinebimus, sed diutius Nobis militare volentibus nostra stipendia, qualia Germanis militibus dari solent, aut ab Illustri Principe data fuerunt, in posterum ex ærario nostro largiri pollicemur. Quæ universa & singula, uti verbo nostro Regio, & Serenissimorum Successorum nostrorum, nec non Regni nostri nomine polliciti sumus, ita Illustri in Prussia Duci, Affini nostro charissimo, ejusque Successoribus, & ejus Ducatus incolis, facta testata servabimus, & servari faciemus. Ut autem ejus Illustritati ac ejus Successoribus cavemus, ne quid illis hoc voluntarium subsidium in posterum præjudicare aut nocere possit; ita etiam hac nostra cautione Nos recedere velle a pactis, & privilegio donationis feudi Ducatus in Prussia, juribusq; nostris nulla in re existimari volumus, ita, ut ea in omnibus, & per omnia prorsus salva & integra perpetue maneant, eaque servitia ac omnia, quæ Nobis & Successoribus nostris Po-

loniæ Regibus, vigore ac ratione eorundem pactorum juriumque nostrorum, ac Successorum nostrorum, ex feudo Ducatus in Prussia debentur, ejus Illustritas, ac alii in Prussia Duces præstare debeant & teneantur. In quorum omnium fidem hæc Literas manu nostra subscripsimus, & sigillo Regni nostri muniri mandavimus. Datum Vilnæ die octava Mensis Maji, Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo nono, Regni vero nostri Anno quarto.

STEPHANUS Rex. *mppr.*

CCLXXIX.

ANNO 1580. *Quietatio* GEORGIO FRIDERICO Duci in Prussia de persolutis STEPHANO Poloniarum Regi ducentis Florenorum millibus. Dat. Vilnæ 26. Apr. Anno 1580. *Ex Arch. Regni Lib. sub Litt. WD. fol. 314.*

STEPHANUS Dei Gratia Rex Poloniæ &c. Significamus &c. Quod cum Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo septimo Nobis cum Illustri Principe Domino GEORGIO FRIDERICO Marchione Brandenburgensi, in Prussia Duce, &c. de conferenda ejus Illustritati Ducatus in Prussia Investitura, & commendata cum Illustris Principis ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis ægroti curatoria, atque ipsius Ducatus gubernatione, certis legibus in Privilegio super ea re per scripto comprehensis convenisset, atque ex ea conventionem ejus Illustritas Nobis ducenta millia Florenorum, singulos valoris grossorum triginta Polonicalium, se Nobis soluturam quatuor pensionibus, quibus singulis quinquaginta millia Florenorum certa & constituta die dependerentur, se obligasset, ejus Illustritatem Nobis, cum jam ante pensionibus tributis præteritis ad constitutam diem singula quinquaginta millia, & ad rationem quartæ & ultimæ pensionis ad proximum Pentecostes Festum hujus Anni 1580. debitæ, triginta duo millia Florenorum in summa centum octuaginta duo millia efficiunt, Posnaniæ in effectu ad manus Mandatariorum nostrorum soluta essent, atque quartæ & ultimæ itidem pensionis quinquaginta millium Florenorum pro dicto nunc instanti Pentecostes Festo, Nobis decem octo millia Florenorum Polonicalium repræsentasse, atque ad manus Nobilis Georgii Pawlowski, nostri ea in re Mandatarii, per manus Mandatariorum suorum solvisse, eamque pecuniam

ANNO 1580. niam in effectu a Nobis receptam esse, quorum decem octo millium Florenorum nomine residui, quartæ & ultimæ pensionis quinquaginta Florenorum millium solutorum, Nos ejus Illustritatem præsentibus quietamus, & securum esse volumus. In cujus rei fidem præsentibus manu nostra subscripsimus &c. Datum Vilmæ die vigesima sexta mensis Aprilis Anno Domini 1580.

STEPHANUS Rex.

CCLXXX.

1589. *Responsum SIGISMUNDI III. Poloniæ Regis Legatis JOACHIMI Electoris Brandenburgensis, in quo promittitur ei Investitura Ducatus Prussiæ. Datum Petricoviæ 7. Febr. Anno 1589. Ex Archivo Thesauri Regni Libr. sub Litt. SX.*

Quemadmodum Sacra Regia Majestas, Dominus noster Clementissimus, petitionem Illustrissimi Principis Electoris, quam Dominationes Vestræ ad ejus Majestatem ac Senatam Regni attulerunt, benigne initio accepit, ita deinceps una cum hoc Amplissimo Senatu id habuit propositum, ut Illustrissimo Domino Electori gratificaretur, tum ut ostenderet, quanti faceret veterem, & a Majoribus utrinque quasi per manus traditam amicitiam & necessitudinem, quæ illi cum Illustrissima sua Celsitudine intercedit, & quanta charitate sui sanguinis, quæ est in familia Illustrissimi Principis, teneretur, tum ut ejus Illustrissimam Celsitudinem benignitate sua, ac totius Senatus studio, ex amico & necessario Principe devinctum etiam ac obligatum sibi ac Regno redderet, Proinde Sacra illius Majestas summa voluntate & assensu Senatus in animum induxit, ut Illustrissimo Principi Electori, & ei, qui perpetuo ex illius legitima posteritate in Electoratum succedet, Investituram Ducatus in Prussia concedat. Idque jam hoc tempore præstaret, si Dominationes Vestræ ejus obligationis stabilendæ, quam in se vicissim beneficii gratitudine recipere vult Illustrissimus illarum Princeps, conditionum ab eisdem propositarum, ac ea, quæ ad Vasallum & beneficiarium Principem erga Dominum suum superiorem pertinent, recognoscendi, integram haberent facultatem. Quam quia negant sibi esse datam, ideo Sacra Regia Majestas promissa sua tum explebit, cum Illustrissimus Princeps alios Legatos mittet, cum pleno

de ejusmodi obligationibus firmandis ANNO mandato, qualium Dominationes Vestræ initio fecerunt mentionem, & quæ postea scripto sunt ab illis explicatæ. Quod tunc facere licebit Celsitudini suæ, cum commode ex re sua esse arbitrabitur. &c.

*Ex Mandato proprio
S. R. Majestatis.*

Has Regias easque transumptas Literas cum Originali &c. ut supra pag. 382.

CCLXXXI.

Transumptum Constitutionum Ducatus Prussiæ Anno 1563. factarum. Datum Varfaviæ 12. Aprilis Anno Domini 1589. Ex Archivo Regni Libr. sub Litt. WM. fol. 500.

SIGISMUNDUS Tertius &c. Significamus &c. Exhibitas esse ad Nos, & ad Acta Cancellariæ nostræ Literas papyreas infra scriptas, sigillo Regni obsignatas, & manu Reverendi in Christo Patris Domini Petri Myszkowski ad præsens Episcopi Cracoviensis, pro tunc vero Regni Poloniæ Vice-Cancellarii subscriptas, Constitutiones Terrarum Prussiæ, in Comitibus Generalibus Regni Petricoviæ Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo tertio editas in se continentes, sanas, salvas, omnique suspicionis nota carentes. Supplicatumque, ut eas in forma Vidimus authentice extradi mandare dignaremur. Quarum tenor sequitur ejusmodi.

Constitutiones Terrarum Prussiæ in Comitibus Generalibus Regni Petricoviæ editæ, atque autoritate Regia ad commodum publicum Nobilitatis Prussiæ confirmatæ.

SIGISMUNDUS AUGUSTUS DEI Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanicæ, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæque &c. Dominus & Hæres. Significamus tenore præsentium, quibus expedit, universis & singulis, præsentibus & futuris, quod ad expeditam Judiciorum in Terris Prussiæ rationem subditis nostris ejusdem Terræ Prussiæ fecimus quidem potestatem Jus commune Culmense compilandi, seu in rectam aliquam formam atque ordinem redigendi. Posteaquam vero expositum Nobis fuisset, Culmense Jus magis Civitatibus & Oppidis, quam Nobilibus, conditioni, & bonis ipsorum prospexisse, supplicatumque ab eodem ipso Ordine militari humi-

ANNO 1589. humiliter, ut ultra illud Jus Culmenſe, quo Terræ Pruffiæ utuntur, Jus aliquod peculiare, ſeu Privilegium, more civitatum & oppidorum Terrarum Pruffiæ, ad ſingulare Ordinis militaris & bonorum terreſtrium, atq; eorundem bonorum Poſſeſſorum emolumentum & ornamentum conficere atque conſcribere permittemus. Nos haud æquum exiſtimantes, militare Ordinem aliis Ordinibus longe deterioris eſſe conditionis, damus & concedimus præfato Ordini militari facultatem ſeu poteſtatem, Privilegium, ſeu Jus peculiare (quod vulgo Wilſur vocatur) conficiendi atque componendi, quo Ordo præfatus militaris in Pruffia ultra diſpoſitionem Juris Culmenſis in negotiis tractandis, & cauſis decidendis judicialiter utantur. Promittentes hoc ipſum Jus peculiare, poſteaquam confectum, Nobis exhibitum fuerit, quatenus Nobis, Reipublicæ, atque eidem Ordini expedire videbitur, autoritate noſtra approbare atque confirmare. Sed quia Nobilibus, quorum agri ſtagnis noſtris Regiis adjacent, per Divum Parentem noſtrum facultas conceſſa eſt piſcandi minoribus retibus in iisdem lacubus noſtris Regiis, ſtatuiſmus, ne quis deinceps Capitaneorum, ſeu Tenutariorum noſtrorum eam ipſam libertatem piſcandi, vigore Conſtitutionis conceſſam, quocunque modo impediatur, utive ea prohibeat. Si quis de poſſeſſione aliquem privata autoritate deſecerit, aut in poſſeſſione quocunque modo turbaverit, apud loci Palatinum iudicio ſummario, ſeu de ſimplici & plano convictus, poſſeſſionem tam mobilis quam immobilis rei reſtituat, actione de dominio & proprietate ejuſdem rei rejecta in iudicium ordinarium. Porro quia auſus eſt privatus, quod publice per Magiſtratum fieri debuit, æſtimatione inſuper ipſius rei, ſi aliena invaſit, vel ejuſdem amiſſione, ſi ſuam, puniatur. Dimidium autem æſtimationis Fiſco noſtro cedat, aliud dimidium Palatino & parti læſæ æquis portionibus applicetur. Res vero ejus propria, quam invaſit, Fiſci juribus addicatur, relicta poteſtate injuriam, ſeu vim paſſo, eam ipſam rem, ſi volet, redimendi. Capitanei & Tenutarii bonorum noſtrorum Regalium neminem de poſſeſſione bonorum terreſtrium vi deſiciant. Sed ſi in bonis cujuſpiam terreſtribus aliquid eſſe exiſtimaverint, quod juris noſtri Regii eſſe videatur, per præconem poſſeſſorem admoneri faciant, ut iudicium commiſſoriale obtineant ad controverſiam dijudicandam. Quod ſi intra annum & diem facere neglexerit, tunc demum

Tom. IV.

ANNO 1589. poſſeſſione ex officio Capitaneorum deſici poterit. Quodſi invaſor, vel turbator poſſeſſionis alienæ, aut ipſe, aut ejus familia ſciente eo, adipiſcendæ aut occupandæ poſſeſſionis cauſa, armis ſumptis caedem fecerit, capitali pœna plectatur. Qui vero ſe ſuaque defendens in fundo a ſe legitime poſſeſſo invitus caedem fecerit, a pœna immunis ſit, quod publicæ pacis violatorem, deſenſionis ſuæ cauſa, occiderit. Volumus autem, ut in iudicio poſſeſſorio prima citatio ſeu terminus ex citatione aſſignatus pro peremptorio habeatur, neque ulla, quantum ad acceſſoriam controverſiam attinet, admittatur dilatio, aut appellatio, etiam a definitiva ſententia; cum iudicium proprietatis & domini adferre poſſit, poſſeſſioni amiſſæ remedia relicta, tamen a ſententia principalis negotii, vel vim illius obtinente, ſalva appellatione. Volumus etiam, ut vigore unius & ejuſdem Commiſſionis cauſæ uſque ad definitivam ſententiam perducantur, præſertim poſt citationem editam, aut litem conteſtatam, neque ullæ omnino frivolæ exceptiones ſive contra citationem, ſive tenorem Commiſſionis aut appellationis, niſi a definitiva ſententia, vel interlocutoria, vim definitivæ habente, admittatur. Si quis autem aut ante ſententiam definitivam appellaverit, aut iudicium Commiſſariorum temere detrectaverit, in cauſa quidem uti contra vere contumacem procedatur, ipſe vero in pœna 50. Aureorum Hungaricalium Fiſco noſtro condemnetur. Terminus autem ex citatione Commiſſariorum ad quartam hebdomadam edi debet. Caeterum poſt latam ſententiam definitivam, ſi quis a Commiſſariis, ſeu delegatis Judicibus ad Tribunal noſtrum appellaverit, deponat ſex Florenos, per triginta groſſos ſingulos computando, qui Floreni, ſi cauſam vicerit, eidem reſtituantur; ſi minus, Commiſſariis noſtris applicentur. Similiter in actione finium regundorum in ordinario iudicio inter ſe nullæ dilationes, conditiones, appellationes, præterquam a definitiva ſententia contumaciæ rei conventi admitti debent, aut terminus comperendinari, niſi vera ægritudo, eaque non diuturna, aut major in alio iudicio actio, non affectata tamen, interceſſerit, quæ ſi legitime probabuntur, prorogandus eſt terminus, ſi minus, ferenda ſententia definitiva. Caeterum quia in Terris noſtris Pruffiæ Nobilium bona homines conditionis ruſticæ poſſident, contra vim & tenorem Conſtitutionis vigefimæ, a Divo Parente noſtro editæ, qua Civibus bona terreſtria emere per-

Iiii

ANNO 1589. permiffum eft, unde accidit, ut propter conditionis ruflicariae inaequalitatem de dignitate Ordinis militaris atque defenfionis & militiae ftudio non parum detrahat, praefenti noftra Conftitutione in perpetuum fancimus, ne ad ejusmodi bona terreftria emenda, aut quocunq; juris titulo acquirenda deinceps ruflicia admittantur. Sin bona terreftria ad aliquem ruflicariae conditionis fucceffionis titulo devolvantur, contentus fit bonorum pretio reponendo per proximiorum confanguineum ex nobili genere procreatum, aut in defectu ejusdem per vicinum, cum quo venditor contrahere mauerit. Si quis iudicio ordinario omiffio ad Tribunal noftrum aliquem evocaverit, exceptis caufis, quae vel Majeftatis noftrae Regiae perfonam concernunt, vel proprie ad officium noftrum pertinent, fi quidem Magiftratum evocaverit, ducentis aureis, fin privatum, centum puniatur, in dimidio Fifco noftro, in altero dimidio iudicio ordinario, parti laefae, aequis portionibus cum eo, quod intereft, applicandis. Caeterum illud, quod intereft, vel ipfius iudicis aestimatione, vel juramento partis evocatae, penes quem electionis jus efto, liquidari, feu derogari debet. In his autem caufis, quae ad Tribunal noftrum pertinent, prima citatio peremptoria eſſe debet, ita, ut citatus comparere, & ftatim reſpondere teneatur, alioqui caufa cadet, niſi de legati impedimento per Procuratorem legitimum in continenti legitime docuerit. Quorum vero quidam Capitaneorum noſtrorum Nobilium famulos, colonosve prohibent ad molas Dobrzynenſes frumenta, molendi caufa, libere adducere, hoc ne deinceps fiat, inhibemus, mandantes loci Palatinis, ut talia audentes, quicumq; illi fuerint, poena quadraginta aureorum coercent, cujus poenae dimidium Fifco noftro applicetur, reliquum Palatino & parti laefae aequis portionibus cedat. Quandoquidem in fingulis fere Territoriis & diftriſtibus, praeter Marienburgienſia, Iudicia ordinaria certis & ftatis temporibus diftincta ſunt, praefenti ſancitione in perpetuum ordinamus & decernimus, ut etiam in Marienburgienſi diftriſtu ordinaria iudicia bis in anno exerceantur, ſemel quidem verno tempore poſtridie Sancti Marci, iterum autem in autumnno feria ſecunda proxima ante Feſtum S. Lucae Evangeliftarum. Et quia queruntur Terrarum Pruffiae Ordines, incurſiones, vim, caedesque impune committi, eo quod Conſtitutio a Divo Parente noſtro edita, quae incipit:

ANNO 1589. *Statuimus*, neque debita executioni demandetur, neque certa ratio & modus inveniatur, quo in caufa ſanguinis procedi debeat: *Statuimus*, ſi quando caedem patrari, vim, aut incurſionem, caeteraque ſimilia facinora admitti contigerit, ut Palatinus loci ad accuſatoris inſtantiam, aut ſi accuſator non inveniatur, motu proprio, utpote cujus officio convenit, pacatam & quietam facere regionem, caufa cognita mandet proximi oppidi iudicio, ubi facinus admiſſum, vigore praefatae Conſtitutionis *Statuimus* damnare convictum facinoris, atque capitis ſupplicio afficere. Ne autem, dum a Palatino petitur auxilium, reus auſugiat, permittimus privata auctoritate eum comprehendere, aut ſi privato ea potestas & facultas defuerit, a Capitaneo ſui diftriſtus, vel vicinis Nobilibus petere auxilium, & captum infra triduum offerre Palatino. Quodſi neque Capitaneus aut Nobilis ferre auxilium petenti voluerint, neque oppidorum iudicium miniſterium iudicandi & damnandi facinoris praebuerit, aut Dominus oppidi, aut Capitaneus noſter, quo minus id fiat, vetuerit, eoque pacto reus evaſerit, debet loci Palatinus pro merito cujuſque debitas ab eis poenas, citra ullius appellationis remedium, excipere. At ſi patrator facinoris auſugerit, tum pro veteri Terrarum Pruffiae conſuetudine ad iudicium oppidanum ter citetur, inter ſingulas citationes ſeu edicta duabus ſepſimanis interjectis, qui, ſi ter citatus non comparuerit, proſcribatur, & ejus quidem, qui rem ſoli poſidet, bona, ſi a capitis poena per fugam ſe eripuerit, conſiſcentur; qui autem rem ſoli non poſidet, ubicunq; tandem repertus fuerit, capitali poena pleſtatur. Qui vero proſcriptum receperit, celaveritve, aut ad fugam inſtruxerit, bona ipſius ſimiliter conſiſcentur. Nemo mandatum habens generale, tranſire aut; diſtrahere poteſt ſine mandato ſpeciali, niſi Dominus tacite vel expreſſe ratum poſtea habuerit. Jam quia foſſae, aut aquaeductus, quibus agri ſeu prata, deducta aqua, uberiores fructus reddunt, non parum ad Rempublicam pertinent, cum opes privatorum opes Reipublicae ſint, *Statuimus*, ut vicinus propter aquam ex fundo vicini deducendam in fundo ſuo aquaeductus ſeu foſſas ejusmodi facere teneatur. Quodſi admonitus temere facere noluerit, aut aliter fecerit conſulto, quam fundorum poſtulat neceſſitas, poterit vicinus propria impenſa aquaeductus facere neceſſarios in fundo ejus. Caeterum impenſam hoc nomine factam, ubi in primo citatio-

ANN^o 1589. tationis termino, quem peremptorium esse volumus, & sine appellationis remedio coram loci Palatino legitime fuerit probata, a vicino negligente obtinebit, Palatinus autem ab eodem tantundem pœnæ nomine exiget. Idem de vivis & fluviis purgandis & muniendis volumus intelligi. Si vero vicinus adeo pauper fuerit, ut impensam facere in aquaeductus, aut jam factam simul & semel reddere non potuerit, tum ex Decreto Palatini in certas annuas pensiones factam impensam restituere tenebitur, citra illius pœnæ exactiorem sumptum, aut de suo vicinus tunc faciet, quando aquaeductus adfert fructum etiam fundo ejus, alioqui is, cui aquaeductus in alieno fundo factus soli bono est, is solus sumptum faciet. Nos itaque precibus Nuntiorum Terrestrium benigne annuentes, articulos præinsertos concedendum illis duximus, concedimusque præsentibus, quatenus tamen reliqua Nobilitas id ratum habuerit. Quibus in fidem & testimonium sigillum nostrum est appressum. Datum Petricoviae in Conventionione Generali die vigesima sexta Mensis Martii, Anno millesimo quingentesimo sexagesimo tertio, Regni vero nostri trigesimo quarto.

PETRUS MYSZKOWSKI
Regni Pol. Vice-Cancellarius
Spiritualis.

Relatio Reverendi Petri Myszkowski Posnaniensis, Plocens. Lanciciensis Præpositi, Decani Cracoviensis, & R. Pol. Vice-Cancellarii.

Cui supplicationi Nos benigne annuentes, præsentibus Literas in forma *Vidimus extradi* jussimus. In cujus rei fidem præsentibus sigillo Regni consignari jussimus. Datum Varfaviæ in Comitibus Generalibus die duodecima Mensis Aprilis, Anno Dom. millesimo quingentesimo octuagesimo nono, Regni nostri secundo.

CCLXXXII.

Diploma SIGISMUNDI III. Poloniae Regis, quo confirmatur Curatio & Infeudatio Ducatus Prussiae GEORGIO FRIDERICO per STEPHANUM Poloniae Regem facta, cum simultanea ejusdem Ducatus infeudatione JOANNI GEORGIO Electori Brandeburgensi & Successoribus eius masculis.

Datum Varfaviæ 18. April. ANNO 1589. *Ex Arch. Thef. Reg.* 1589.

In Nomine Domini Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

NOS SIGISMUNDUS Tertius, D. G. Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, nec non Terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Cujaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Pomeraniae, Kijoviae, Wothiniae, Podlachiae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniae &c. Eademque Gratia Regni Sveciae proximus Haeres & futurus Rex &c. Significamus præsentibus Literis nostris, quorum interest, universis. Quod cum jam antea divae memoriae Antecessor noster STEPHANUS Rex, magnis causis adductus, imprimis autem afflicta ipsa mentis ægritudine Illustris Principis Domini ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis &c. Cognati nostri charissimi, faciendum sibi esse de Consilii sui sententia existimasset, ut Illustris Principem Dominum GEORGIO FRIDERICO Marchionem Brandenburgens. &c. Cognatum etiam ipsum nostrum charissimum, quem alioqui & Illustri Domino ALBERTO FRIDERICO genere proximum esse, & propter simultaneam ad Ducatum Prussiae Investituram proximum successionis jus ad eum Ducatum habere, sibi etiam Regnoque nostro optime velle ac cupere intelligebat, Curatorem præfati Principis Domini ALBERTI FRIDERICI &c. & Governatorem Ducatus Prussiae, cum titulo Ducis & præ eminentia, ex auctoritate sua constitueret, quemadmodum sane ea omnia abunde literis ipsis ejusdem Serenissimi Decessoris nostri decreti Mariæburg., quod super ea re eidem Illustri Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni dedit, extant comprehensa: Cum vero ea curatio & gubernatio conditionem eam inter cætera adjunctam haberet, ut eidem Serenissimo Decessori nostro Illustritas ejus juramentum feudale verbis præscriptis solennibus præstare teneretur, ejusque juramenti præstandi gratia ipsa coram in Comitibus Regni, Varfaviæ Anno Domini 1578. habitis, in propria persona adfuisset, ac die certo ad eam rem constituto, qui fuit vigesimus septimus Mensis Februarii, in loco publico, & theatro sub dio ex tempore excitato, Investituram ab eodem Domino Decessore nostro petiisset, jurandumque eidem solenni ritu ac ceremonia præstitisset, quod tum idem Serenissimus Decessor noster STEPHANUS Rex, ex consilio Senatorum, lateri suo assidentium, solenniter etiam Illustritatem ejus investiverit, quemadmodum

ANNO 1589. Diplomate, ab eodem Domino Deceffore nostro STEPHANO Rege Varfaviæ in Conventione Regni Generali, die tertia Mensis Martii, An. Dom. MDLXXVIII. dato, ejusdemque Sereniffimi Decefforis nostri manu fubfcripto, & Sigillo Regni communito, latius fufiusque continetur. Pro eo autem cum eodem D. Deceffore nostro mortuo, idem Illuftris Princeps Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio, Cognatus noster chariffimus, primo fub initium felicis inaugurationis noftræ per literas, deinde vero in præfentibus hifce Generalibus Regni Comitii per Legatos ejusdem curationis & jurium confirmationem, & Ducalem Feudi Investituram diligentiffimis precibus a Nobis flagitaffet, tandem vero etiam, homagii & juramenti Nobis præftandi caufa, ad præfentem Conventum hunc Varfavienfem alios fex Confiliarios, Oratores & Procuratores fuos, luculentum & fufficiens mandatum ad id habentes, miffiffet, ac die certo ad eam rem conftituto, qui fuit decimus fextus Mensis Aprilis, in loco publico, & theatro fub dio extempore excitato, per eosdem Oratores fuos Investituram a Nobis petiffet, jufjurandumque Nobis folenni ritu ac ceremonia præftiffet, Nos ex confilio Senatorum noftrorum, lateri noftro affidentium, Pacta vetera in omnibus & fingulis confervando, ex iisdem illis caufis, quibus ad concedendam Illuftritati ipfius curationem & gubernationem fupradictam, commemoratus divæ memoriæ Sereniffimus STEPHANUS Rex, Deceffor noster, adductus olim fuit, nunc quoque Illuftritatem ejus, animo quidem perlubente, ad Terras, Civitates, Oppida & Arces feudalis Ducatus in Pruffia, investivimus, & præfentium Literarum tenore investimus, ea ratione, ut Illuftritas ejus, fub hac Illuftris ALBERTI FRIDERICI Ducis in valetudine prædictas Terras, Civitates, Oppida & Arces teneat, juxta feriem & continentiam Decreti prædicti D. mem. STEPHANI Regis, Decefforis noftri, quod Nos in omnibus ejus punctis & claufulis confervandum exiftimamus, confervamusque præfentibus hifce, videlicet, ut quoad Illuftris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS in Pruffia Dux, cujus juri nihil derogatum volumus, in ea, qua nunc eft, in valetudine perfeveraverit, aut liberos quidem mafculos fufceperit, donec illi ad legitimam ætatem pervenerint, Illuftris Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio, tanquam Curator ipfius Ducis, & Gubernator Ducatus, cum titulo & præfentia Ducis, Ducatum ipfum teneat il-

lis conditionibus, quas ejusdem Domini ANNO 1589. Decefforis noftri decretum latius explicat. Quodfi vero præfatus in Pruffia Dux in ea ægritudine fine Hæredibus mafculis legitimis feudi Succefforibus decefferit, vel ejus legitimi mafculi feudi Hæredes, non relicta prole virili, defecerint, ut tunc fuo jure, vigore veterum & hujus noftræ Investituræ, prædictus Illuftris Dominus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Ducatum illum Pruffiæ in feudum a Nobis & Regno noftro retineat. Eo igitur modo Illuftri Domino GEORGIO FRIDERICO Marchioni Brandenburgensi, ejusque Hæredibus mafculis legitimis feudi Succefforibus, in perpetuum & indivifum feudum omnes Ducatus Pruffiæ, terras, civitates, oppida & arces, videlicet arcem Konigsberg cum tribus civitatibus, item arces & oppida Lohftetten, Wargen, Germaw, Pubeten, Rudau, Schocken, Caimen, Kremitten, Waldaw, Tapiaw, Taplawken, Narkieten, Infterburgk, Allenburgk, Wonsdorff, Gerdawen, Angerburgk, Nordenburgk, Labiaw, Laukfchen, Tiffet, Ragner, Rofitten, Wientbergk, Mimmel, Brandenburgk, Creutzburgk, Frideland, Dominaw, Bartenleezen, Balge, Heiligenbeil, Czinten, Landfpergk, Preufchelaw, Bartenstein, Schenftein, Sehnsburgk, Rein, Raftenburgk, Lick, Stradaun, Johannesburgk, Holland, Liepfalt, Mulhuffen, Morungen, Paffenhein, Ortelsburgk, Hofferode, Hoenstein, Neidenburgk, Szoldaw, Gilgerburgk, Schippenbeil, Deutfcheilaw, Preusmarckt, Libmuel, Salfeldt, Rifenburgk, Marienwerder, Tirenberg, Labiaw, Schonberg, Powunden, Georgenburgk, Rozenbergk, Gardensee, Neuhaus, Freiftadt, Salau, Fishaufen, Bifzofswerder, Medenaw, cum omnibus & fingulis fubditis, vafallis, fructibus, dominiis, fuperioritatibus, libertatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, manfis, curiis, molendinis, molendinorum locis, cenfibus, veftigialibus, redditibus, theloneis, fervitiis, feudis fpiritualibus & fæcularibus, lacubus, fluminibus, pifcationibus, aquis, aquarum decurfibus, ferarum luftris, ferarum meatibus, venationibus, fylvis, nemonibus, pascuis, pratis, actibus etiam, cum omnibus metallis, quæ modo funt, feu in futuro fieri poffunt, auro, argento, cupro, ftanno, plumbo & falinis, fupra & fubtus terram, fimiliter una cum omnibus & fingulis juribus, eminentiis & pertinentiis univerfis, nullis penitus exceptis, ficuti ejusmodi Terras quondam

ANNO 1589. Magistri Generales & Ordo habuere, & usque ad Ducem in locum Magistrorum creatum usu & fructu tenuerunt, in posterum perpetue & hæreditarie in commune & individuum feudum tenendas, fruendas, utendas & possidendas. Ubi vero & Illustris Dominus ALBERTUS FRIDERICUS nunc ægrotus, & ipse Illustris GEORGIUS FRIDERICUS, Marchiones & Duces in Prussia, sine legitimis feudi Hæredibus masculis, vel eorum Hæredes post eorum obitum sine legitimis masculini generis feudi hæredibus ex humanis concederent, dictæ terræ, civitates, oppida & arces ad Illustrissimum Principem Dominum JOANNEM GEORGIUM Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, cujus Oratores in hac Inauguratione & Renovatione feudi, ex singulari Divi SIGISMUNDI AUGUSTI Avunculi, & STEPHANI Regum & Decessorum nostrorum nostraque gratia & benignitate ad vexilli contactum admisimus, & ad Illustrem Principem Dominum JOACHIMUM FRIDERICUM Administratorem Archiepiscopatus Magdeburgensis, Marchionem Brandenburgensem, Illustritatis eius Filium, Successoresque masculos ex lumbis ejus procedentes, & in Electoratum succedentes; ita tamen, ut posteaquam alicui ex eis aperiretur suo ordine feudum Ducatus in Prussia, ne per assecutionem priorem Electoratus aliqua in re præjudicaret juribus nostris & Regni nostri, quod habemus legitime hæreditarium ad Terras Prussiæ derivari & devolvi debent. Nec non hac etiam speciali cautione adjecta, ne per hanc nostram admissionem Oratorum Illustritatum suarum ad contactum vexilli, cassationi, per D. SIGISMUNDUM AUGUSTUM Regem adprobata, Commissariorum ejus Maj. juramenti præpostere, illius Majestate inscia, a subditis Ducatus Prussiæ exacti, de quo tunc Majestas ejus una cum Ordinibus Regni fuit protestata, aliquid omnino derogetur, sed salvum jus nostrum remaneat. Ita, quod dictæ terræ, civitates, oppida & arces, ubi divina ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos feudi Hæredes masculos illo ipso ordine, qui superius expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro Hæredumque & Successorum nostrorum Regum & Regni nostri Poloniæ impedimento & præjudicio. Ea ratione, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium prædictos Marchiones, & eorum legitimos feudi Hæredes masculos, debent illi, & quisque eorum debet

TOM. IV.

Nobis & Successoribus nostris Regibus ANNO 1589. ac Regno Poloniæ infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem ac homagium præstare. Quodsi prædicti Marchiones, divina voluntate sic disponente, sine mascula prole feudi Hærede legitima, ex lumbis eorum ordine superscripto procedente, aut eorum hujusmodi proles similiter sine masculino feudi Hærede legitimo, ex lumbis eorum procedente decederet, tunc omnes & singulæ terræ, civitates, oppida, bona & arces superscriptæ ad Nos, & Successores nostros Reges & Regnum Poloniæ, sine omni impedimento & contradictione, devolvi debent & redire. Debet item ipse Illustris Dominus Marchio & Dux in Prussia ejusque prænominati Successores & feudi Hæredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium præstare. Quod ubi ratione hujus concordie inter Dominum quondam SIGISMUNDUM pie memoriæ Avum & Decessorem nostrum, & Illustrem olim bonæ memoriæ ALBERTUM Principem, in Prussia Ducem, & concessionis feudum quocunque cujusvis eminentiæ & conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustris D. Marchio & Dux in Prussia aut ejus prædicti feudi Successores Duces in Prussia, in propria Persona Nobis & Regno nostro ubique, una cum omnibus suis subditis, pro summis viribus suis adesse. Quod vicissim Nos, & Successores nostri Reges & Regnum Poloniæ in eodem casu facere debemus & debent. Ubi autem contingeret, quod Nos vel Successores nostri Reges & Regnum Poloniæ, altera quavis ex causa, tam ab infidelibus, quam quocunque alio impeteremur, & ipsi in propria Persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Illust. Dominus Marchio & Dux in Prussia, & ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia, Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiæ Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiæ illum, aut ejus Successores Duces in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debemus & Nos, & Successores nostri ad eosdem centum equites stipendium tale præbere, quale dare aliis nostris mercenariis equitibus est solitum. Ubi vero Nos vel Successores nostri vellemus ipsum Dominum Marchionem, aut ejus nominatos posteros Nobis

Kkkk k

ANNO
1589.

Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debemus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere posset, mox post egressum a domibus ipsorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, illis, quamdiu servient, persolvere. Si autem plures quam centum prædictos Equites ipse Illustris Dominus Marchio, aut ejus Successores Duces in Prussia educere non possent, non debemus Nos, aut Successores nostri ab illo, aut posteris ejus Ducibus in Prussia plura exigere. Præterea non debet ipse Illustris Dom. Marchio, & ejus prænominati feudi Successores Duces in Prussia quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus & bonis prædictis vendere. Verum si ad hoc illum, aut Successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebitur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis hæreditariis, ante omnia denunciare. Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus, aut Hæredes & Successores nostri non curaverint, in hoc casu ipse Dominus Marchio & Dux in Prussia, aut ejus legitimi feudi Hæredes seu Successores, cuicumque voluerint vel potuerint, liberam habebunt vendendi facultatem. Regalibus tamen nostris, feudi & obsequiorum juribus semper salvis remanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus feudi Hæredes, ubi eos necessitas urgens premeret, ex bonis prædictis, quantum opus foret, pignora suis duntaxat vassallis & subditis, ut eadem bona unita & indivisa permaneant. Quæ omnia & singula superscripta, & quæcunque alia, quæ Vassallus & feudalis Princeps erga suum naturalem, hæreditarium ac superiorem Dominum præstare ac observare tenetur, debet ipse Illustris Dominus Marchio & Dux in Prussia ac ejus feudi Hæredes legitimi Successores firmiter & inviolabiliter adimplere: Nosque vicissim illum & Successores ejus omni gratia & favore Regio complecti, ac illos in juribus & immunitatibus ipsorum conservare, pro Nobis, & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur.

In quorum omnium fidem & testimonium sigillum nostrum appendi iussimus, & manu nostra præsentibus subscripsimus. Datum Varsoviæ in Conventionione Regni Generali die 18. Mensis Aprilis, An. Domini MDLXXXIX. Regni vero nostri Anno secundo.

Præsentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, Venerabilibus ac Generosis: Stanislae Karnowski Gnesnensi, Legato Nato ac Re-

gni nostri Primare Archiepiscopo; Hieronymo a Rozdrzew Vladislaviensi & Pomeraniæ, Luca a Kościelec Posnaniensi, Petro Dunin Wolcki Plocensi, Bernhardo Macieiwski Luceorienti, Alberto Boranowski Premisliensi & Regni nostri Vicecancellario, Laurentio Golicki Chelmensi, Episcopis; Christophoro Radzivil Duce in Bierze & Dubinki, Palatino Vilnensi, M. D. Lit. Exercituum Campiductore, Solecensi. Borisoviensi. Kokenhausensique, Joanne Kiszka Castellano Vilnensi, Samogitiæ, Brestensique, Petro de Potulicze Calisliensi, Wislogrodensi, Pilenisique, Joanne Hlebowicz Trocensi, Radoskoviensi, Upitensique, Alberto a Lascki Siradiensi, Marienburgensiq; in Livonia, Nicolao Christophoro Radzivil Duce in Olika & Nieświcz, Castellano Trocensi, Saulensique, Gregorio Zieleński Plocensi, Mavensique, Stanislae Kriski a Drobnin Mavoviæ, Plocensi, Dobrzinensi, Stanislae voviensique, Stanislae Radzimiński Podlachia, Liveni, Camenecensique, Stanislae Gostomski de Lezenicze Ravensi, Radomiensique, Nicolao Działyński Culmensi, Bratianensique, Palatinis & Capitaneis; Stanislae Comite a Tarnaw, Sandomiriensi, Buscensi, Stobnicensique, Joanne Comite a Tenczyn Voinicensi, Lublinensi, Parczoviensique, Joanne Dulski Culmensi, Thesaurario Regni, Brancensi, Surasensi, Svecensi, Ragonsensi, Derfaviensique, Joanne Lesniowski de Obory Cernensi, Parnaviensique in Livonia, Martino Lesniowski de Obory Podlassiæ, Zatoriensis, Lossicensique, Christophoro Komorowski Sandecensi, Nicolao Firley de Dambrowica Biicensi, Referendario Curia Regia, Korczynensi, Casimiriensique, Georgio Mniszek de magna Konczyce Radomiensi, Sanocensi, Samboriensique, Joanne Myszkowski de Mirow Zarnoviensi, Stanislae Miński Zakroczymensi, Castellanis & Capitaneis: Andrea Opalinski de Bnin, Marschalco Regni, Majoris Poloniae Generali, Sremensi, Leżajscensique, Alberto Radzivil Duce in Ołyka & Nieświcz, M. D. Lit. Marschalco, Caunensique, Joanne de Zamoście Cancellario, & Exercituum Regni Generali, Belzensi, Marienburgensi, Derpatensi, Knissinensi, Miedzierecensique, Leone Sapieha M. D. L. Vicecancellario, Słoninensi, Markoviensi, Miadelensiq; Officialibus & Capitaneis; Petro Tilicki Præposito Gnesnensi, Cracoviensi, Varmiensiq; Secretario Reg. Majore, Joanne Tamowski Referendario Curia Reg. Cracov. Vladislaviensi, Lanciensi, Crusvicensique

ANNO
1589.

ANNO 1589. sique Præposito, Joanne Piotrowski Decano Posnaniensi, Canonico Cracoviensi, Joanne Krasinski Cantore Cracoviensi, Simone Rudnicki Custode Gnesnensi, Hiacintho Młodziejowski Thesaurario Curiz, Krzeczoviensi, Prassensique, Caspate Maciejowski Stabuli nostri Præfecto, Scepus. Petro Opalinski de Bnin, Incifore Mensæ Nostræ, & Rohatiniensi, Stanislae Krasicki curruum Nostrorum Præfecto, Lubomscensi, Bolemiensi que, Capitaneis Nostris, Procopio Sieniawski Pocillatore Curiz, Petro Srzeziana Subdapifero nostro, Balthasare Stanislawski Culinæ nostræ Magistro, & aliis quam plurimis Dignitariis, Officialibus & Aulicis nostris &c.

SIGISMUNDVS Rex.

(L.S.)

REINHOLDUS HEIDENSTEIN, *Secretarius Sac. Reg. Majest.*

CCLXXXIII.

Responsum Regis SIGISMUNDI III. Legatis Illustrissimorum Marchionum Brandeburgensium post Investituram datum Varisaviæ d. 25. Aprilis 1589. Indidem.

Quod benevolentiam atque studium suum in Sacram Regiam Majestatem non solum arctissimæ necessitudinis, quæ cum Regia Majest. illis intercedit, commemoratione, verum officiorum etiam suorum diligentissima delatione Illustrissimi Principes, Domini, Elector & Administrator Archiepiscopatus Magdeburgensis, Marchiones Brandeburgenses, tam prolixè erga Regiam Majestatem declarent, gratissimum Regiæ Majestati accidit.

Cum enim Regia Majestas non minori amore atque benevolentia Illustritates eorum prosequatur, huic suo in illos animo, pari voluntate eas respondere, non potuit non vehementer gratum Regiæ Majestati esse. Ita autem Illustritates eorum sibi persuadebunt, benevolentiz atque amoris erga Illustritates eorum declarandi, nullam in posterum quoque occasionem, quantum in Regia Majestate erit, Regiam Majestatem prætermisuram.

Quod ad homagium Prussicum attinet, sperat Regia Majestas, quantum a se præstare debuerit aut potuerit, omni ex parte Illustritatibus eorum satisfactum ea in re esse. Nam & Illustris Princeps Do-

minus GEORGIUS FRIDERICUS Marchio, ANNO 1589. uti Curator & Gubernator ægri Ducis Agnati sui, & Ducatus illius, cum titulo & præminencia Ducis per Legatos investitus, & Illustrissimi Principes Marchiones, Elector & Administrator, in persona itidem Oratorum, ad contactum Vexilli, more & consuetudine usitata, admissi sunt: quemadmodum ex ipsis Oratoribus suis, atque adeo Literis ipsis Investituræ, quarum duo exempla confecta, unumque Illustris Principis Domini GEORGI FRIDERICI, alterum Illustritatum suarum Oratoribus traditum est, cognoscent.

Facta sane protestatio contraria est: in eo tamen statu, in quo antea fuerat, integram se rem relinquere, neque alterutrius Partis juri quicquam derogatum velle, Regia Majestas declaravit.

Cæteris etiam in rebus omnibus, si omnia Illustritates eorum de summo Regiæ Majestatis in se amore pollicitæ sibi fuerint, non deerit ulla re expectationi huic de se Illustritatum suarum: de quo ut Legati etiam Illustritatum suarum pluribus Illustritatibus suis confirment, Regia Majestas postulat.

SIGISMUNDUS Rex.

(L.S.)

CCLXXXIV.

Literæ SIGISMUNDI III. Poloniæ Regis, quibus significatur, Ducem totamq; Nobilitatem Prussicæ a teloneis solvendis immunes esse pro illis, quæ non mercandi causa, sed ad usum proprium è Poloniæ ditionibus illuc debebuntur. Dat. Varisaviæ d. 8. Septembris Anno 1592. Ex Archivo Regni Lib. ult. Legat. fol. 74.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniz &c. Eademque Gratia Regni Sueciæ proximus Haeres & futurus Rex. Universis & singulis theloneorum in Regno & dominiis nostris Administratoribus, modernis & suo tempore existentibus, eorumque Vicesgerentibus, Notariis, & aliis quibusvis, sincere & fidelibus Nobis dilectis gratiam nostram Regiam. Sincere & fideliter Nobis dilecti. Cum ea sit Paetorum inter Serenissimos Prædecessores nostros, Nosque adeo ipsos cum Illustribus Principibus in Prussia Ducibus a multo tempore continuatorum ratio-

ANNO 1592. tio, ut ipsis, ipsorumque subditis, E-
 questris dumtaxat Ordinis, omnibus li-
 berum esse debeat, res omnes & singu-
 las, ad proprium usum, necessitatem
 ipsorum, non ad mercaturam exercen-
 dendam pertinentes, per Regnum &
 dominia nostra, terra vel aqua, sine qua-
 vis thelonei solutione in ditiones ipsorum
 toties, quoties opus fuerit, educere &
 transvehere. Jam vero nonnulli in lo-
 cis, praesertim in finibus, saepius impe-
 dimenta hujus antipuisimae immunita-
 tis objici intelligamus, mandamus serio
 hisce Literis nostris, ut ea praerogativa
 tam ipsum Illustrrem Principem Dominum
 GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem
 Brandenburgensem &c. ac in Prussia Du-
 cem, Cognatum nostrum charissimum,
 Successoresq; ejus Illustritatis legitimos,
 quam etiam ipsius subditos Nobiles frui
 & gaudere ex nunc & in posterum to-
 ties, quotiescunque opportunum & ne-
 cessarium fuerit, viso Illustritatis suae
 testimonio permittant, nec quidquam
 theloneorum aut vestigalium, earum re-
 rum nomine, quae in usum proprium
 Illustris Principis, Ipsiusque Illustritatis
 Aulae, aut incolarum Ducatus Nobilium
 e Regno & dominiis nostris transvehen-
 tur, aut educentur, exigant, vel postu-
 lent, nullamque molestiam illis, qui id
 curabunt, inferant, nec quaevis alia
 mandata nostra his in rebus quocunque
 tempore a Nobis expectent & requirant,
 secus ne faciant pro gratia nostra & offi-
 ciorum suorum debito. Datae Varfa-
 viae in Comitibus Regni Generalibus die 8.
 Mensis Septembris, Anno Domini 1592.
 Regni vero nostri quinto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCLXXXV.

1593. *Privilegia minoribus Civitatibus
 Prussiae concessa a SIGISMUNDO
 III. Polon. Rege. Dat. Varfa-
 viae 12. Aprilis Anno 1593. Ex
 Archico Regni Lib. sub Litt.
 WP. fol. 71.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
 niae, Magnus Dux Lichuaniae &c.
 Significamus &c. Quod cum minores
 Civitates Terrarum nostrarum Prussiae
 apud Nos per Internuntios conquestae
 essent, eis non modo contra Serenissimo-
 rum nostrorum Ordinationes, Commis-
 siones, Decreta, atque ipsas Terrarum
 nostrarum Prussiae Constitutiones, con-
 traque ipsarum antiqua instituta victus
 quaerendi rationes a Capitaneis & Tenu-

ANNO 1593. tariis bonorum nostrorum Regionum prae-
 ripti, sed etiam eas earumque incolas ab
 illis multis gravaminibus ita onerari, ut
 ad gravem inopiam tum privati cives &
 oppidani, tum etiam Communitates ip-
 sae, quae ex privatis civibus constant,
 redigantur. Quare cum plurimum no-
 stra & Reipublicae interesse videamus,
 ut subditi nostri circa jura privilegiaq; sua
 conserventur, utq; multae & opulentae
 Civitates & oppida reperiantur, quae
 in pace huic Regno ornamento, & ingru-
 ente aliqua bellorum tempestate praesi-
 dio esse possint, minus aequum existima-
 mus, si civitates & oppida plus justo a Capi-
 taneis nostris graventur, victusque ratio
 conditioni eorum competens illis prae-
 riptiatur. Quapropter Civitatibus minori-
 bus Terrarum nostrarum Prussiae opera
 afferre volentes, ut hoc tempore felicitis
 regiminis nostri pristinis immunitatibus
 uti possint, suarumque facultatum incre-
 menta majora percipiant, eisdem de be-
 nignitate & auctoritate nostra Regia im-
 munitates & praerogativas infra scriptas
 nonnullas, decretis Serenissimorum An-
 tecessorum nostrorum, & Ordinationi-
 bus Ordinum Terrarum Prussiae con-
 cessas, nonnullas etiam Constitutionibus
 Terrarum Prussiae firmatas, pristino u-
 sui reddendas, quasdam vero de novo
 attribuendas & largiendas esse existima-
 vimus, prout reddimus, attribuimus,
 & largimur hoc nostro Rescripto perpe-
 tuis temporibus observandas. Nimirum
 quandoquidem braxatio cerevisiae, & e-
 jus propinatio, ab antiquissimis tempo-
 ribus civitatum & oppidorum peculiaris
 facultas fuerat, neque cuiquam extra ci-
 vitates & oppida cerevisiam braxare, &
 propinare jus erat, ea quoq; subsequen-
 tibus saeculis Decretis Serenissimorum
 Antecessorum nostrorum, & Ordinationi-
 bus Ordinum Terrarum Prussiae ita
 constituta est, ut in bonis Regalibus ea po-
 testas braxandi & propinandi cerevisiam
 Capitaneis, Tenuariis, eorumque incolis
 omnino praecluderetur, ideo inhaerendo
 Decretis Serenissimorum Antecessorum
 nostrorum, et Ordinationi publicae Ter-
 rarum Prussiae, statuimus et ordinamus,
 ne deinceps Capitanei et Tenuarii bono-
 rum nostrorum in Terris Prussiae braxa-
 tione cerevisiae, excepta necessitate pro
 illis et praediis nostris, nec etiam propi-
 natione, et per tabernas omnes tam per
 se, quam per submissas personas cujus-
 cunque conditionis distributione, civita-
 tibus et oppidis victus rationem praeri-
 piant, sed ut tabernarum usum, braxan-
 diq; exercitium ad effectum propinatio-
 nis perpetuis temporibus civitatibus et oppi-

ANNO 1593. oppidis relinquunt, nec vel interdictis quibusvis, vel similiter emendi obtrusione, aliisve modis aut oneribus turbent. Nec tabernatores & villarum Regiarum incolæ braxationem cerevisiæ ullam usurpent, ideoque braxatoria in villis nostris Regiis constructa in præjudicium civitatum ab Officialibus aboleantur, vel in alium usum transferantur, iis tamen exceptis, qui antiquitus juxta publicam Terrarum Prussiæ ordinationem eam braxandi propinandique potestatem Principum privilegiis concessam habent. Porro ea privilegia, quæ forte post prædictum tempus cuique concessa sunt, ea uti in præjudicium jurium civitatum & oppidorum emanata, irrita & nullius roboris esse volumus. Similiter interdicimus Capitaneis & Tenuariis nostris vini cremati per tabernas villarum nostrarum braxationem & venditionem. Ne autem cerevisia pro libitu cujusque vendatur, statuimus, ut cerevisia in civitatibus tantum propinanda & bibenda, juxta antiquum morem ab officio civili æstimeretur. Illam vero, quæ in villis nostris erit dividenda, taxationi Consiliariorum Terrarum Prussiæ in Conventibus congregatorum relinquimus, juxta quam æstimationem, & non majoris pretii, vendatur. Mercaturæ exercendæ facultas in civitatibus & oppidis libera sit civibus, neque Capitanei propter se & suos familiares, villarumque incolas se ingerant, secundum privilegium & decretum D. SIGISMUNDI AUGUSTI Avunculi nostri. Infitas, cum id proprium sit ubique civium, Capitanei in civitatibus ad vendendum haleces, & alia quævis mercimonia nullas habeant. Mensuram in molendinis non augeant Capitanei, sed pristina consuetæ, & de jure competenti mensura contenti sint. Electio Magistratus Civilis penes Consules sit, juxta juris Culmensis observantiam & decreta Antecessorum nostrorum, in quorum usu antiquitus fuerunt. Capitaneis sola electorum confirmatio relinquatur, quam illi non extrahant, nec denegent. In jurisdictione civili, omnibusque ad jura civitatum spectantibus, nec non processibus ordinariis, Capitanei, antequam ad eos provocetur, Magistratus civiles quocumque etiam prætextu non turbent, nec salvos conductus, aut exemptiones tam a judiciis, quam ab oneribus civilibus cuique præstent. In omnibus etiam negotiis, in quibus Capitanei de appellationibus cognoscunt, si sententiis Capitaneorum gravari se cives sentiunt, appellationibus ad Tribunal nostrum Regium inter-

Tom. IV.

ANNO 1593. positis, Capitaneis sine acerbitate deferant, nec carceribus castrensis aliquem civium, cujuscunque etiam conditionis is fuerit, mancipent, sed adversus cives & alios, de jure forum in civitate habentes, ex delicto quoque contracto coram Magistratu civili jus requirant, atque ibidem in jurisdictione civili jure delinquentes convinci, incarcerari & puniri, sententiisque negotia quævis terminari debent, appellatione ad superiorem judicem secundum privilegia publica salva permanente. Si vero Magistratus civiles in dicendo jure remissius aut negligentius egerint, non alibi, quam in judicio nostro Regio ejus rei rationem reddere ad id citati debent. Justitia conquerentibus civibus de villanis per Capitaneos, sine ulla procrastinatione, juxta Juris Culmensis præscriptum administratur, & si id Capitanei recusent, in nostro judicio ad id vocati causam dicant. Criminalium executionem Capitanei, alique Officiales nostri, ad quos ea res spectat, non pertrahant, nec impediant. Quod si Judicio Civili cum Castrensi in ejusmodi rebus aliqua intercesserit controversia, Nobis ea decidenda remittatur, & quid a Nobis decretum fuerit, observetur. Ad labores rusticos, vulgo Szarwarki dictos, secundum jura civilia usu antiquissimo firmata, cives non cogantur. Jus civitatis, nisi natalium literas, honestæque & legitimæ conversationis suæ testimonia proferant, nemini pateat. Capitanei vero jus civitatis cuiquam conferendi sibi non usurpent, neque quenque Magistratu civili obtrudant. Multæ pecuniariæ non nisi a judicio civili decretæ per Capitaneos exigantur. Sportulas etiam appellationum Capitanei, si sententiæ eorum retractatæ fuerint, partibus victricibus reddant. Contributiones ab eisdem civitatibus, juxta decreta Antecessorum nostrorum, tam pro nostro & Reipublicæ usu, quam etiam in usum civitatum necessarium, laudatas omnes ex æquo ferant, nec cives in conferendo, aut Consules in exigendo per Capitaneos impediantur. Emptiones & venditiones frumentorum, aliarumque rerum quarumcunque non nisi in foro publico civitatum exercentur. Prohibeantque Capitanei, ne in viis publicis, villis, aut aliis quibuscunque locis ad jurisdictionem castrensem spectantibus tale quid in præjudicium civitatum fiat. Deprehensos etiam externos, & circumforaneos Scotos, Judæos, similesque pœnis, in Constitutionibus Prussiæ & Privilegiis civitatum descriptis, coercant. Foralia etiam juxta præ-

LIII

præ-

ANNO 1593. præscriptum Constitutionis nullo modo prætextuque exigant. Opificum contubernia ut in civitatibus fiant frequentiora, & incrementa sumant ex villis nostris, & fundo castrensi civitati contiguo opifices tollantur, nec ibidem amplius locum habeant, præsertim lanii, pistores, futores, sartores, pelliones, & victores, seu doliariores, & id genus alii. Si quis vero artificium in fundo castrensi civitati contiguo exercere velit, a sui generis artificibus contubernium impetrare, & ea ratione contubernii legibus subiectus esse debet. Ab onere Podvodarum quemadmodum hætenus civitates omnes Prussiæ immunes fuerunt, ita in posterum perpetuis temporibus illas ab his immunes esse volumus. Novarum etiam vestium venditores contra minorum civitatum jura & decreta, ab Antecessoribus nostris lata, in fundo castrensi Capitanei non ferant. Cumque expositum Nobis esset, quasdam civitates minores adeo esse oppressas, ut nec possint, nec audeant pro injuriis in iudicio nostro contra Capitaneos actionem instituere, idcirco statuimus, ut liceat in posterum civitatibus prædictis conjunctim pro injuria cujuslibet civitatis contra Capitaneos communi nomine in iudicio nostro experiri. Promittimusque verbo nostro Regio pro Nobis & Serenissimis Successoribus nostris, quod circa easdem immunitates, prærogativas, concessionem nostras prædictas civitates nostras Prussiæ minores omnes & singulas conservabimus, & manutenebimus, & Successores nostri conservabunt, & manutenebunt, neque eas violari patiemur. Quod si aliquis eis contravenire præsumperit, de eo Nos justitiam competentem ipsis juris ordine administraturi sumus. Quod ad omnium & singulorum, præsertim vero Capitaneorum nostrorum, & Tenentiariorum locorum quorumvis Prussiæ notitiam deducimus, eisque mandamus, ut ipsos etiam in iisdem prærogativis omnibus & singulis, quas præsentibus illis concedimus, & ipsi conservent, & ab aliis conservari curent, & contra transgressores superscriptorum sine ulla tergiversatione executionem, pro gratia nostra, & sub pœnis in negligentes Officiales in legibus sancitis, faciant. In cujus rei fidem &c. Datum Varsoviae die duodecima Mensis Aprilis, Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo tertio, Regni nostri sexto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCLXXXVI.

ANNO 1593.

Confirmatio Decreti Commissarialis, quo donationes ab ALBERTO Seniore factæ cassantur. Datum Gedani die ultima Aug. Anno Domini 1593. *Ex Archivo Regni, Lib. sub Litt. WP. fol. 330.*

SIGISMUNDUS &c. Significamus præsentibus Literis nostris hujus & futuri temporis, tam in Magistratu aliquo constitutis, quam privatis, ad quos hæ nostræ Literæ pervenerint, universis & singulis. Cum felici hac in paternum nostrum Regnum Sueciæ protectione in civitatem etiam hanc nostram Gedanensem pervenissimus, eodemque ab Illustri in Prussia Duce, Cognato & Affine nostro charissimo, Legati ad Nos adissent, prolatas coram Nobis fuisse nomine ejusdem Illustris in Prussia Ducis literas Commissariorum, olim a Divæ memoriæ SIGISMUNDO AUGUSTO, Decessore & Avunculo nostro desideratissimo, Anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo octavo, post priores Anni sexagesimi sexti Commissarios in Prussia Ducatum allegatorum, quibus literis largitiones, alienationes & donationes, in universumque obligationes, & hæ omnes, quæ ingravescente ætate Illustris quondam in Prussia Ducis, Domini ALBERTI Senioris, ab expeditione usque Marienverdensi contra ERICUM Ducem Brunsvicensis, ad finem usque Anni sexagesimi sexti, partim per obreptionem, partim aliis malis artibus Consiliariorum quorundam, publico postea supplicio affectorum opera, sub sigillo manuque ejusdem Illustris quondam in Prussia Ducis editæ in aliorum manus pervenissent, jam ante per Commissarios, publica Comitiorum Regni autoritate ad constituendas res Ducatus illius missos, sublata, rescissæque eorundem etiam secundorum Commissariorum, cum ejusdem divæ memoriæ Avunculi nostri, tum Senatus & Ordinum Regni, uti ex ipsis literis cassationis patet, autoritate peculiariter etiam rescinduntur, tolluntur, damnanturque, quarum quidem literarum Commissarialium tenor de verbo ad verbum hæc insertus est hic:

Nos Joannes a Stuzewo Palatinus Brestensis &c. *Vide supra pag. 379.*

Ex quibus quidem literis, sigillis, & manuum subscriptionibus commemoratorum Commissariorum munitis, omni-que ex parte integris & illæsis, apud Nos exhibitis, cum omnes ejus temporis in-

feri-

ANNO 1593. scriptiones, obligationes, & literas a commemorato quondam Illustrissimo in Prussia Duce ALBERTO Seniore obtentas publica eorundem Commissariorum autoritate legitime inductas rescissasque fuisse, demonstratum Nobis fuisset, nihilominus tamen partim in manibus quorundam hujusmodi literas aliquas adhuc versari jactarique, partim negotium etiam quosdam cum ipsi Illustrissimo in Prussia Duci, tum Ordinibus Ducatus ejus ex illis nonnunquam exhibere non dubitare simul Nobis offensum esset, utque & autoritatem supra commemorati divæ memoriae Avunculi nostri publice interpositam, nostra etiam autoritate tueri, & tranquillitati Ducatus ejus consulere, & hominum importunitati hujusmodi obviam ire vellemus, diligenter supplicatum Nobis fuit, Nos tum æquitati, tum juribus etiam regalibus nostris nihil magis convenire arbitantes, quam ut quæ ad supremi Domini nostri jus statumque, & tranquillitatem Ducatus ejus constituendam publica quadam autoritate acta sunt, ipsi etiam, quantum in Nobis est, tueamur, executionique mandemus super recentis Decreti cassationis Commissariorum literis, innitentes, omniaque alia rescipta, in contrarium quibuscunque modis impetrata, & impetranda, cassantes, idem Decretum cassationis nunc nostra quoque autoritate confirmamus, roboramus, perpetuisque temporibus firmum ac ratum esse debere decernentes, nullaque in parte derogatum ei volentes, omnes ejus generis & temporis literas, ab Illustri quondam in Prussia Duce ALBERTO quacunque ex causa & nomine profectas, & a quocunque cujuscunque status, eminentiæ aut conditionis, sive intra, sive extra Regnum is fuerit, impetratas, eadem nostra Regia autoritate denuo rescindimus, cassamus, easque nullius roboris, ac valoris perpetuis temporis esse debere, possessoresque ejuscemodi literarum, & inscriptionum ad exhibendum, & restituendum eas repetentibus de jure teneri, & cujusvis Magistratus officio compelli debere statuimus, ab iisdemque cum ipsum Illustrum in Prussia Ducem, Successoresve ejus, tum Ordines ipsos Ducatus ejus in perpetuum liberos pronunciamus decernimusque, quemadmodum quidem nos in causa LEZDÆORUM * omnes obligationes, inscriptiones, literas, in universumque omnia acta, ad causam ean-

* LEZDA chartam significat, qua alicui libertas a teloneo, vel a quocunque censu inscribitur. Glos. du Conge.

dem pertinentia, quæ apud fiscalem ANNO nostrum certa ex causa detinebantur, 1593. hoc ipso tempore commemorati in Prussia Ducis Legatis tradi mandavimus eademque omnia in perpetuum rescindentes cassantesque, eundem Illustrum in Prussia Ducem, Successoresque Illustritatis ejus, tum ipsos Ducatus ejus Ordines ab iisdem perpetuis temporibus liberos esse, ac si quis forte negotium ex ejusmodi, & similibus literis facessere illis voluerit, tanquam in causa ad autoritatem nostram Regiam maxime pertinente, Nos Successoresque nostros curaturos eos, defensurosque, nostro ac Successorum nostrorum nomine presentibus hisce, verbo nostro Regio promittimus, spondemusque. Quæ cum omnia firma, & rata esse velimus, ad omnium singulorumque notitiam hæc deducentes, nequis contra literas has nostras attentare quid audeat, pro gratia nostra, & sub pœna contra violatores mandatorum nostrorum sancita, serio mandamus, majoris fidei ac roboris causa &c. Datum Gedani die ultima Mensis Augusti Anno Domini MDXCIII. Regni nostri sexto.

SIGISMUNDUS Rex.

CCLXXXVII.

Plenipotencia Internuntiorum 1605.
Marchionis Brandeburgensis in
negotio Prussiae. Dat. Coloniae
ad Spream 2. Jan. Anno 1605.
Libr. sub Litt. V. T. fol. 102.

SIGISMUNDUS, &c. Significamus &c. Oblatas Nobis esse Literas pargameneas infra scriptas fidei Internuntii ab Illustrissimo JOACHIMO FRIDERICO Marchione Brandeburgensi &c. & in Prussia Duce ad continuandum negotium Prusicum datas, sanas, salvas, omnique suspitionis nota carentes, manumque ipsius propria subscriptas, & sigillo ejusdem appenso munitas. Earum vero Literarum tenor est talis „ Nos Dei Gratia JOACHIMUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis, Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia &c. Dux &c. Omnibus & singulis Literas hæc visuris, testatum facimus, quod ad Serenissimum ac Potentissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM III. Regem Poloniae, Magnum Ducem Litthvaniae &c. Dominum Consanguineum & Affinem nostrum observandissimum, ut & Reverendissimos, Illustrissimos Domin. Senatores Ordinis Inclyti Regni, in Comitibus Generalibus Varaviae unanimiter congregatos, Dominos Amicos & Vicinos nostros

ANNO 1605. apprime dilectos & honorandos, præsentium exhibitores Illustrissimos, Magnificos, Generosos Vasallos, & Consiliarios nostros primarios & secretiores fideliter Nobis dilectos, Medigonem Raymarum Granchz, Liberum Baronem in Putlicz, Isaacum Kracht, Christophorum Benckendorf Vicecancellarium, & Joachimum Hubner, in Pruthenico negotio tandem ad exitum certum & firmum perducendo cum plenis & sufficientibus mandatis ablegaverimus. Quod quidem jus nostrum in Ducatu Prussiae Nobis competens, utpote a Divis Regibus Poloniae, Domino SIGISMUNDO AUGUSTO, Domino STEPHANO (quorum animae in benedictione) & jam regnante sua Regia Serenitate Domino SIGISMUNDO III. cujus nomen debitae observantiae ergo reiteramus, Illustrissimis Majoribus nostris beatae recordationis Nobis item ac omnibus ex nostra Familia in Electoratu succedentibus, in omnium Regni Ordinum aspectu & frequentia, nemine penitus contradicente, assignatum solenniter, & amplissime confirmatum, ac redintegratum, ulteriore probatione non indigeat, tamen conservandi, continuandi, & ad posteros propagandi ejus causa, praedictis nostris Consiliariis & Legatis integram, plenam, liberam & absolutam potentiam ac facultatem dedimus, nomine & loco nostro Ser. R. Majestatem nec non Illustrissimos & Amplissimos Dominos Senatores ac Ordines Augustissimi Regni Poloniae compellendi, cum Illustritate ejus, & Reverendissimis Illustribus ac Magnificis eorum Dominationibus conferendi, tractandi, concludendi, atque omnia ea faciendi, quae temporis opportunitas, & negotii ipsius rationes & momenta, mores item consuetudoque Regni Poloniae exigent, & quae Nobis ipsis, si coram Varaviae essemus, praestanda & perficienda forent. Damus itaque, tribuimus & largimur nominatis Consiliariis & Legatis nostris universis & singulis, ad praedicta omnia peragenda hinc Literis nostris absolutam, plenam, integram ac liberam potentiam & facultatem omni meliori forma, via, ac modo, sicut de jure, aut inclyti Regni Regiaeque Curiae consuetudine id rite & legitime fieri potest, atque cum clausulis omnibus legitimis, necessariis, salutaribus, & ad rem ipsam pertinentibus, ac si expressis verbis illae omnes ac singulae huic Plenipotentiae inferrae essent. Quin etiam si in tractatione earum rerum ad aliqua sese Legati nostri obtulerint, aut nostra vice quid promiserint, quae speciale mandatum & auctoritatem nostram requirere vide-

buntur, hanc quoque ipsis tribuimus, ANNO 1605. non minus ac si expressa illa omnia hic essent, quanta & quoties omnino singulis in rebus opus habebunt. Quaecunque autem a Legatis nostris in hoc negotio instituta, gesta, conclusa, ac peracta fuerint, ea omnia rata & grata Nos habituros, nec unquam impugnaturus, sed fide bona, quaeque Principem Beneficiarium decet, sine ullo effugio aut exceptione tam juris quam facti, sineque dolo & fraude praestituros & impleturos promittimus atque asseveramus. In quorum omnium & singulorum fidem ac certitudinem, firmiter ac evidentius testimonium, praesentes manu nostra, re bene deliberata, subscripsimus, & sigillo nostro roboravimus. Data Coloniae ad Spream ex Arce nostrae Electorali postridie Kalendas Januarii Anno MDCV. ineunte. JOACHIMUS FRIDERICUS ELECTOR. Johan a Loben Cancellarius *mp.* Quas quidem Literas Nos in Acta inscribi & earum rescriptum authenticum extradi mandavimus, volentes ut robur suum atque earum originales obtineat. In cujus rei fidem &c. Datum Varaviae die 30. Mensis Jul. Anno Domini MDCV. Regnorum nostrorum Poloniae XVIII. Sveciae XII. Relatio &c.

CCLXXXVIII.

Tractatus & Conditiones habitae cum Internuntiis Brandeburgensibus in negotio Prussiae. Dat. Varaviae 30. Jul. 1605. Ex Arch. Regni Libr. V. T. fol. 103.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Oblatas esse Nobis Literas infra scriptas papyreas manibus Internuntiorum Illustris JOACHIMI FRIDERICI Marchionis & Electoris Brandeburgensis sub scriptas, & sigillis eorundem ob signatas, sanas, salvas & omni suspicionis nota carentes, quas ut in Acta nostra inscribere mandare dignaremur, supplicatum Nobis est. Earum vero Literarum tenor est talis.

„ Nos Vedigo Reimar Gancz, liber Baro in Putlicz & Wolfshagen &c. Isaac Kracht in Lindenberck &c. & Joachimus Huebner &c. Illustrissimi Principis ac Domini Domini JOACHIMI FRIDERICI Marchionis & Electoris Brandeburgensis &c. Consiliarii & Legati significamus notumque facimus praesentibus hisce, quorum interest, intereritve, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum de jure successionis in Ducatu Prussiae retinendo confirmandoque aliasque ad

ANNO 1605. ad eam rem pertinentes conditiones tractandas, ad Serenissimum Principem ac Dominum SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Poloniæ &c. Illustrissimum Senatam & Amplissimos Regni Ordines in Comitibus Regni plena cum facultate & mandatis, cujus rei plenipotencia nostra exhibita & tradita fidem fecimus, missi essemus. Ac vero ob temporis negotiorumque difficultatem de toto negotio nihil dum certi in hisce Comitibus constitui potuisset, interim tamen & de conditionibus certis responso Regio comprehensis Nobiscum actum, & cura Illustrissimi ægri Principis, Ducatusque ejus administratio, quoad in futuris Comitibus omnium Ordinum consensus a S. R. Majestate atque Amplissimo Senatu ad causam adjungeretur, certis itidem conditionibus jure successionis in eo interim, in quo nunc est, statu integre relicto, in Personam supra memorati Illustrissimi Principis nostri, Marchionis Electoris Brandenburgensis, eidem responso a Sac. Regia Majestate, cum consilio & consensu Senatorum suorum delata fuisset. Quod easdem conditiones præfato responso comprehensas, secundum ejusmodi responsi tenorem, quemadmodum Illustrissimi Principis nostri nomine plenum integrumque nostrum consensum in eas præbuimus, easdemque per omnia accepimus, præbemus, accipimusque præsentibus hisce. Ita in omnibus ejusdem responsi punctis, clausulis, articulis commemoratam Illustrissimam Celsitudinem suam integras, illæfas, firmeque & inviolabiliter observaturam, præfati hac nostra cautione cavemus, spondemusque. Præter conditiones etiam, in responso Regio comprehensas, usuras summæ Piltenerensis, tam futuras, quam præteritas condonatas esse, neque unquam repeti libere repetiturum iri. Quæ omnia sub fide ac verbo Illustrissimi Principis nostri, ut a quo quidquid Illustris. Celsitudinis ejus nomine promiserimus, constituerimusve, Illustrissimam Celsitudinem suam integre inviolabiliterque servaturam, mandatis nostris a nobis exhibitis ostendimus, cavemus, promittimus, spondemusque omnia bona fide & sine dolo. Majoris fidei causa præsentibus manuum nostrarum subscriptione, & sigillorum nostrorum impressione confirmamus. Actum Varaviæ X. die Martii Anno MDCV.

Wedigo Reimer. GL. Baro in Putlitz. mpp.
Isaac Kracht. mppr.
Joachimus Huebner. mppr.

Quas quidem Literas in Acta inscribi, ANNO & earum rescriptum authenticum extra- 1605. di mandavimus, volentes, ut robur suum atque earum Originales obtineant. In cujus rei &c. Datum Varaviæ die 30. Mensis Julii, Anno Domini MDCV. Regnorum nostrorum Poloniæ XVIII. Sueciæ vero Anno XII.

Relatio Reverendi in Christo Patris D. Mathiæ Pstrokoſki Episc. Premis. & R. P. Vicecant.

CCLXXXIX.

Diploma SIGISMUNDI III. Poloniæ Regis, quo, vita functo GEORGIO FRIDERICO, Curatio Ducis & Ducatus Prussiæ confertur JOACHIMO FRIDERICO Electori Brandenburgensi. Datum Varaviæ II. Mart. Ann. 1605. Ex Archivo Regni Lib. sub Litt. VT. fol. 109.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Quod cum Illustri Principe Domino GEORGIO FRIDERICO Marchione Brandenburgensi in Prussia Duce &c. Consanguineo nostro desideratissimo, cui cura Illustris ægri in Prussia Principis Domini ALBERTI FRIDERICI a Serenissimo Decessore nostro Divo STEPHANO Rege concessa, ac a Nobis confirmata fuerat, vita functo alius a Nobis pro jure supremi & directi Domini nostri, præfati Illustri ægro Principi Curator, & Ducatus in Prussia Administrator esset sufficiens. Nos considerantes & præ oculis habentes Illustrissimi Principis Domini JOACHIMI FRIDERICI Marchionis & Electoris Brandenburgensis, ac in Prussia Ducis, Consanguinei nostri charissimi, partim singulare erga Regnum hoc nostrum, Nosque adeo ipsos studium, partim etiam arctum agnationis vinculum, quod Celsitudini suæ cum Illustri Principe ALBERTO FRIDERICO prædicto intercedit, faciendum Nobis existimavimus, non tam juris necessitate adacti, quam adducti mera gratia & benevolentia nostra erga eundem Illustrissimum Principem Electorem, Dominum JOACHIMUM FRIDERICUM, ut ad postulata Celsitudinis ejus, quæ ipsa fuerunt etiam præterea multorum tam Serenissimorum Regum, quam Illustrium Germaniæ Principum & Electorum, Consanguineorum, Amicorum & Vicinorum nostrorum charissimorum, Legationibus & intercessionibus ornata, curationem præfati Illustris

Mmm m m Domi-

ANNO Domini ALBERTI FRIDERICI Ducis in
1605. Prussia, Ducatusque ipsius universi, ac
honorum denique ac reddituum ex eo Du-
catu quacunque ratione provenientium,
(quæ alioquin curatio Nobis ipsis, ut di-
recto totius Prussiæ Domino, in tam tri-
sti Illustris Domini Ducis in Prussia casu
præ cæteris omnibus hominibus compe-
tebat) ad Celsit. potissimum ipsius defer-
remus, Eamque Curatorem præfati Il-
lustris Domini ALBERTI FRIDERICI Du-
cis, & totius Ducatus Administratorem &
Gubernatorem autoritate nostra Regia
crearemus & constitueremus, admitten-
do Celsitudinem suam ad regimen Ducat-
us istius cum titulo ipsius, ita quidem,
ut eum Ducatum Celsitudo ejus obtineat,
gerat, atque administret, cum omnibus
proventibus, fructibus, utilitatibus, e-
molumentis, prærogativis, etiam & præ-
eminentiis, quibuscunque & quocunq;
nomine vocatis, ad Ducem in Prussia
pertinentibus, salvis tamen in omnibus
& per omnia juribus nostris, Regni que
nostri Ducatusque illius ac ejus subdito-
rum, pactisque antiquis, quæ omnia
facta & testata conservari, nec ullum iis
præjudicium hac ejusmodi curationis &
gubernationis atque administrationis con-
cessione adferri volumus. Quoniam au-
tem administratio, gubernatio, curatio
denique hæc omnis ex illa, quam dixi-
mus, Illustris Domini ALBERTI FRIDE-
RICI Ducis mentis ægritudine dependeat,
volumus, & his Litteris diligenter om-
nino cavemus, ut Illustritati ejus in hac
quidem infirmitate valetudinis constitu-
tæ, de rebus omnibus, ad victum & cul-
tum corporis pertinentibus, per Illustris-
simum Dominum Principem Flectorem
JOACHIMUM FRIDERICUM prædictum
pro dignitate prospiciatur. Si vero,
quod maxime optamus, Illustritas ipsius
ad pristinam mentis sanitatem per DEI
gratiam redierit, liberosve masculos Hæ-
redes susceperit, illi ipsi, vel illis, ubi
ad ætatem legitimam pervenerint, &
non alias, nec prius Ducatu ipse cedere
Illustrissimus Dominus Princeps JOACHI-
MUS FRIDERICUS, & curationis & admi-
nistrationis suæ rationes reddere tenebitur.
In eis tamen reddendis, si quid respec-
tu ejus Ducatus Illustritas ejus sumptus
fecerit, aut erogaverit, id omne ut re-
cte expensum suscipi debeat. Nec mi-
nus Illustritatis quoque ipsius Conjugi,
Dominæ MARIE LEONORIÆ, natæ ex
Juliacensi & Clivenfi, Montensique Fa-
milia, Marchionissæ Brandeburgensi, ac
in Prussia Ducissæ prospectum esse vo-
lentes, diligenter hoc privilegio nostro
cavemus, ut jura Illustrit. ipsius quod

ad rationes dotis & contradotis ac dona- ANNO
tionis propter nuptias attinet, integra, sar- 1605.
ta & testata conserventur. Atque hæc qui-
dem omnia, quæ ad præsentem concessio-
nem nostram pertinent, ut suum fortiantur
effectum, Literas & Mandata nostra de-
dimus, quibus eam concessionem no-
stram Statibus ejusdem Ducatus denun-
tiamus, omniaque faciemus, quæ ex au-
thoritate nostra ad pacandam, retinen-
damque Celsitudinem ipsius pacificam
curatelæ Ducatusq; ipsius administratio-
nem pertinere videbuntur. Salvis ma-
nentibus omnibus illis conditionibus,
quæ in proxime præteritis Comitibus Var-
saviensibus a Nobis, consilio consen-
susque Senatorum nostrorum, statutæ &
determinatæ, nec non per Dominos Le-
gatos Celsit. ipsius, sufficienti mandato &
plenipotencia instructos, ratæ, gratæque
habitæ sunt, quas, acsi hic expresse in-
sertæ essent, factas testasque manere, &
firmiter observari volumus. Itaque cu-
rationem propter Illustris Domini AL-
BERTI FRIDERICI, Ducatusque Prussiæ
administrationem & gubernationem,
quam Illustrissimo Principi Electori Domi-
no JOACHIMO FRIDERICO contulimus,
assignavimus & dedimus, Nos & Suc-
cessores nostros ejusdem Celsit. conserva-
re & manutenere promittimus. Salvis
per omnia juribus Regni nostri Ducatus-
que illius, & pactis veteribus manenti-
bus, quibus omnibus nihil per præsen-
tes derogatum esse volumus. In quorum
omnium & singulorum præmissorum fi-
dem præsentibus manu propria subscripsi-
mus, & sigillo Regni nostri communiri
jussimus. Datum Varavia die 11. Men-
sis Martii Anno Domini 1605. Regnorum
nostrorum Poloniae 18. Sueciæ vero An-
no 12. Præsentibus Illustrissimis, Reve-
rendissimis, Illustribus, Magnificis, Ge-
nerosis & Nobilibus Joanne Zamoycki
Archiepiscopo Leopoliensi, Bernardo Ma-
ciejowski Sac. Rom. Eccl. Cardinali, E-
piscopo Cracoviensi, Petro Tylicki Vla-
dislaviensi & Pomeraniæ, Laurentio Go-
licki Posnaniensi, Alberto Baranowski
Plocensi, Simone Rudnicki Varmieni,
Martino Szyfzkowski Luceoriensi, Ma-
thia Pstrokoński Premisliensi, & Regni
Poloniae Vicecancellario, Laurentio Gem-
bicki Culmensi, Christophoro Kazimir-
ski Kijoviensi, Paulo Wołucki Camene-
censi, Episcopis; Hieronymo Gostom-
ski Posnaniensi, Sredensique nostro Ca-
pitaneo, Nicolao Christophoro Radzi-
wił Duce in Ołyka & Niefwież Vilnensi
Szadoviensique nostro Capitaneo, Geo-
rgio Mniszech de magna Kuńczyce Sen-
domiriensi, Leopoliensi, Samboriensique

ANNOQUE Capiteo, Alexandro Konicpolski
1605. Siradiensi, Tarnoviensique nostro Capi-
taneo, Carolo Chodkiewicz Capiteo
nostro Samogitiæ, Stanislao Minski Lan-
cieni, Plocensique nostro Capiteo,
Stanislao Gulski Russiæ, Barenique
nostro Capiteo, Stanislao Krasinski
Plocensi, Hieronymo Paris Masoviæ,
Janussio Duce a Zbaraz Braclaviensi,
Palatinis; Joanne Comite ab Ostrorog
Posnaniensi, Stanislao Bykowski Lan-
cieni, Siradiensique nostro Capiteo,
Petro Myzskowski a Myrow Lublinensi,
Tyzoviensique nostro Capiteo, An-
drea Firley de Dambrowica Radomiensi,
Zbigneo Ossolinski Zarnoviensi, Ca-
stellanis; Christophoro Dorochostayki
Mag. Duc. Lith. Supremo Marschalco,
Leone Sapicha Mag. Duc. Lithv. Can-
cellario, Nicolao Wolski Regni, Petro
Wiesiowski Mag. Duc. Lithv. Curie
Marschalco, Andrea de Bnin Opaliński
Regni nostri Secretario Majore, Hen-
rico Firley Scholastico Cracoviensi,
& Joanne Thoma Drohojewski Capi-
taneo Premisliensi Referendariis Curie
nostræ, Jacobo Lempicki Gnesnensi,
Cracoviensi, Canonico, Reinholdo Heyn-
denstein, Secretariis; & aliis quam plurimis
Dignitariis, Secretariis & Aulicis nostris.

SIGISMUNDUS Rex.

CCXC.

*Ratificatio JOACHIMI FRIDERICI E-
lectoris Brandenburg. ac Ducis
Conditionum ab ejus Legatis
cum Rege Regnoque Polonia
conventarum: ubi quoque usuræ
summæ Piltensis tam præteritæ
quam futuræ condonantur. Dat.
Coloniæ cis Suenum 2. Jul. An-
no 1605. Ex Archivo Regni
Libr. V. T. fol. iii.*

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c.
Oblatas esse Nobis Literas infra
scriptas pargameneas manu Illustris
Domini JOACHIMI Friderici Electoris
subscriptas, & sigillo ejusdem appenso
in serico albo & nigro communitas, sa-
nas, salvas, illoefas, omni suspicionis nota
carentes, quas ut in Acta Cancellariæ
nostræ inscribere mandare dignaremur,
supplicatum Nobis est. Earum verò
Literarum tenor de verbo ad verbum
est talis. „ Nos Dei Gratia JOACHIMUS
FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis,
Sacri Rom. Imperii Archicamerarius &
Electo, Prussiæ, Stetiniensium, Pome-
raniæ, Cassubiorum, Vandalorum, nec

non in Silesia Crosnæ & Carnoviæ Dux, ANNO
Burgravius NoreMBERGENSIS. Rugiæ- 1605.
que Princeps. Universis & singulis, ad
quorum notitiam præsentibus nostræ Li-
teræ pervenerint, significamus & notum
facimus. Cum ad Serenissimum Prin-
cipem ac Dominum, Dominum SIGIS-
MUNDUM Tertium Dei Gratia Regem Po-
loniæ, Magnum Ducem Lithuanicæ, Rus-
siæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livo-
niæque &c. nec non Suecorum, Gotto-
rum, Vandalorumque hæreditarium Re-
gem &c. Dominum nostrum Clementiss.
ac Consanguineum & affinem observan-
dum nec non Illustrissimum Senatuum &
Amplissimos Regni Ordines in Comitibus,
Varsoviæ proxime habitis, congregatos
Dominos itidem & amicos sincere Nobis
dilectos, Illustres, Magnifici & Generosi
Consilarii secretiores nostri & appime
fideles Wedigo Reymar Gantz Liber Ba-
ro in Putlitz & Wolfshagen, Isaac Kracht
in Lindenberg & Joachimus Huebner ju-
ris nostri super successione Ducatus
Prussiæ retinendi, ac possessionis ejus-
dem apprehendendæ nec non transigen-
darum conditionum quarundam causam
hanc concernentium gratia cum Pleni-
potentia a Nobis ablegati essent, iique
temporis brevitate interclusi, & nego-
riorum mole impediti cum Ser. Reg. Ma-
jestate & Illustrissimis ac Amplissimis Re-
gni Ordinibus de summa rei transigere
tunc non potuerint, interim tamen de
certis conditionibus responso Regio com-
prehensæ tractatus intercesserint, & ut
super transactis de ratihabitione nostra
cautionem suam interponerent, ab ip-
sis postulatum fuerit. Quam & in scri-
ptis, ut insertio sequens de verbo ad
verbum testatur exhibuerunt. Nos
Wedigo Reymar Gantz Liber Baro in
Putlitz & Wolfshagen, Isaac Kracht in
Lindenberg & Joachimus Huebner Illu-
strissimi Principis ac Domini Domini JO-
ACHIMI FRIDERICI Marchionis & Ele-
ctoris Brandenburgensis Consilarii ac Le-
gati, significamus notumque facimus
præsentibus hisce, quorum interest, inte-
reritve, hujus & futuri temporis univer-
sis & singulis. Cum de jure successio-
nis in Ducatu Prussiæ retinendo confir-
mandoque, aliasque ad eam rem condi-
tiones pertinentes tractandas ad Serenif-
simum Principem ac Domin. Domin. SI-
GISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Po-
loniæ &c. Illustrissimum Senatuum ac
Amplissimos Regni Ordines in Comitibus
Regni plena cum facultate & mandatis,
cujus rei plenipotencia nostra exhibita
& tradita fidem fecimus, missi essemus:

M m m m 2

ac

ANNO
1605.

ac vero ob temporis negotiorumque difficultatem de toto negotio nihil dum certi in hisce Comitibus constitui potuisset, interim tamen & de conditionibus certis responso Regio comprehensis nobiscum actum, & cura Illustrissimi ægri Principis, Ducatusque ejus administratio, quoad in futuris Comitibus omnium Ordinum consensus a Sac. Reg. Majestate atque Amplissimo Senatu ad causam adjungeretur, certis iidem conditionibus jure successionis, in eo interim, in quo nunc est, statu integre relicto, in Personam supra memorati Illustrissimi Principis nostri Marchionis Electoris Brandenburgensis eodem responso a Sac. Reg. Majestate cum consilio & consensu Senatorum suorum delata fuisset. Quod easdem condiciones præfato responso comprehensas, secundum ejusdem responsi tenorem, quemadmodum Illustr. Principis nostri nomine plenum integrumque consensum nostrum in eas præbuimus easdemque per omnia accepimus, præbemus, accipimusque præsentibus hisce. Ita in omnibus ejusdem responsi punctis, clausulis, articulis, commemoratam Illustrissimam Celsitudinem suam integras illæfasque, firmæque & inviolabiliter observaturam præsentem hac nostra cautione cavemus spondemusque. Præter condiciones etiam in responso Regio comprehensas, usuras summæ Piltenfis, tam futuras quam præteritas, condonatas esse, neque unquam repeti debere repetitumve iri: Quæ omnia sub fide ac verbo Illustrissimi Principis nostri, ut quidquid Illustrissimæ Celsitudin. ejus nomine promiserimus constituerimusve, Illustrissimam Celsitud. suam integre inviolabiliterque servaturam, mandatis nostris a Nobis exhibitis ostendimus, cavemus, promittimus spondemusque bona fide & sine dolo, Majoris fidei causa præsentem manuum nostrarum subscriptione, & sigillorum nostrorum impressione confirmamus. Actum Varavia die X. Martii Anno Domini MDCV. Quod illam ipsam cautionem & contextum ejusdem cum omnibus insertis articulis & clausulis sub verbo Principali pro propria recognoverimus, recognoscimus, ratam habemus, ratificamus, & ratam esse volumus, imo in Nos sancte recipimus, promittimus, & pollicemur, Nos nostrosque Heredes masculos, & in Electoratu succedentes, puncta universa & singula in ea contenta inviolabiliter observaturos, nec ullo unquam tempore aliquid, quod ipsam vel jure vel facto infringere, aut labefactare possit,

concessuros vel permissose esse. In cujus ANNO
fidem firmiorem præsentem subscriptione & sigillo nostro Electorali communi- 1605.
vimus & corroboravimus. Quæ dabantur Coloniae cis Suenum secunda die Mensis Julii Anno Virginei Partus supra Sesquimillesimum Centesimo quinto. JOACHIMUS FRIDERICUS Elector Joannes a Joben Cancellarius *mp.* “

Quas quidem Literas supra scriptas in Acta Cancellariæ nostræ inscribi mandavimus, volentes, ut earum rescriptum authenticum non secus ac si originales haberentur, robur suum debitum semper obtineat. In cujus rei fidem &c. Datum Cracoviae die XXX. Mensis Julii Anno Domini MDCV. Regnorum nostrorum Poloniae XVIII. Sueciae vero Anno XII.

Relatio Reverendi in Christo Patris Domini Mathiae Pšrokonski Episcopi Premisliensis & R. P. Vicecancellarii.

CCXCI.

*Responsum SIGISMUNDI III. Poloniae 1609.
Regis datum Nuntiis Nobilitatis Prussiae. Varaviae 25. Feb.
1609. Ex Archivo Theſ. Regni.*

Quod fidem obsequiaque in Sacram Regiam Majestatem, Dominum nostrum clementissimum, Regnumque, vestra testificamini, ut officium ea in re vestrum S. R. Majest. Amplissimique Regni Ordines agnoscunt, ita clementia & propensione sua complecti, prosequi; ea non intermittent. De negotio Illustrissimi Principis Electoris ita Sacra Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, cum Amplissimo Senatu statuit, ut ipsius quidem Feudi negotium, sine alterutrius partis juris præjudicio, ad proxime futura Comitibus in eo, in quo nunc est, statu integrum relinqueret: Curatelam Illustrissimi Principis ALBERTI iis per omnia conditionibus, quibus laudatissimæ memoriae Illustrissimus Parens ejus illam habuit, ex Amplissimi Senatus sententia Illustrissimæ Celsitudin. ejus conferendam censeret. Inprimis vero, quemadmodum inter superioris curatela conditiones, Illustrissimi Principis ALBERTI FRIDERICI ægri conditioni prospectum voluit, ita nunc etiam summæ curæ S. Reg. Majestati id est, & posthac etiam erit: libertates item, jura, privilegia, ut aliorum Ordinum, ita Equestris etiam, per omnia integra salvaque esse vult; utque secundum formulam regiminis omnia

ANNO 1609. **nia** in Ducatu eo administrantur, statuit: neve contra ejusdem regiminis formulam quid quomodocunque fiat, aut novis impositionibus, oneribusve graventur, permittet: in universumque jura, privilegia, donationes, praerogativas immunitates, consuetudines honestas & laudabiles, denique omnia & singula, quae ut aliis incolis Ducatus Prussiae, ita imprimis Equestri Ordini, vel ab Ordine Teutonico, vel a Serenissimis Poloniae Ducibus, divae memoriae CASIMIRO, caeterisque Regibus Decessoribus Sacrae Regiae Majestatis, juste, legitimeque concessa, & denique ab Illustrissimis Domus Brandenburgicae Principibus confirmata sunt, Sacra Regia Majestas confirmat, nullaque re violari minui sine: sed pro jure directi & supremi dominii sui, iisdem perpetuo eos conservabit, tuebiturque. Cumque Equestri Ordini nomine questi fueritis, contra jura, libertatesque Equestri Ordini non pauca superioribus temporibus invecita, contra dignitatem etiam, jusque supremi & directi dominii Sac. Reg. Majestatis atque Regni, partim scripto, partim re attentari; Commissarios Sacra Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, summa cum potestate mittet, qui omnibus iis de rebus cognoscant, statuamque. Coram iis igitur, si quae minus juste onera imposita Equestri Ordo sibi existimet, in eo Conventu, qui ob eam rem indicetur, demonstrare ea poterit. Mandabit iis Sacra Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, ut si quae hujusmodi docuerint, ea in integrum restituant aboleantque, & omnibus dissensionibus, gravaminibusque, tam publicis quam privatis sublatis, ad pristinum statum tranquillitatemque, secundum aequitatem Ducatus ejus, jura, libertates & consuetudines omnia revocent, in tranquillo statu Ducatum collocent. Quibus ex rebus, quemadmodum singularem clementiam propensionemque Sac. Reg. Majestatis, atque Amplissimi Senatus, facile Ordo Equestri Ducatus ejus perspicit, ita omni fide obsequioque vicissim, ea de re Sac. Reg. Majestati promeritos non dubitant.

Ad Mandatum Sacrae Reg. Majestatis proprium.

Hieronymus Cielecki.

CCXCII.

Ejusdem Responsum Legatis Civitatum Prussiae datum. Ibidem eodem Anno & die. Indidem.
TOM. IV.

ANNO 1609. **F**idem obsequiaque Sac. Reg. Majestati, Domino nostro clementissimo, Regnoque a vobis delata, ea clementia atque propensione Sac. Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, atque Amplissimus Senatus accipiunt, qua aliorum fidelium subditorum fidem atque obsequia accipere solent. In negotio Illustrissimi Principis Electoris Prussico, in quo preces vestras ad Serenissimam Regiam Majestatem atque Ordines interposuistis, ita ex Amplissimi Senatus, maximaeque partis Nuntiorum Terrestrium sententia Sac. Regia Majestas, Dominus noster clementissimus statuit, ut ipsum quidem feudi successionisque negotium utriusque partis jure in eo, in quo haecenus fuit, statu integro relicto, ad proxime futura usque Comitata differret. Curatelam autem Illustrissimi Principis ALBERTI aegri, iis per omnia legibus & conditionibus, quibus inclitae memoriae Illustrissimus Elector, Pater Illustrissimae Celsitudinis ejus eam habuit, eidem Illustrissimae Celsitudini suae deferret. Imprimis vero quemadmodum inter superioris curatela conditiones Illustrissimi Principis ALBERTI FRIDERICI aegri conditioni prospectum Sac. Reg. Majestas voluit, ita nunc etiam summae curae Sac. Reg. Majestati id est, & posthac etiam erit; libertates & jura, privilegia, uti aliorum Ordinum, ita Civitatum etiam, per omnia salva, integra esse vult, neve novis impositionibus oneribusque graventur, permittet; in universumque jura, privilegia, donationes, praerogativas, immunitates, consuetudines honestas ac laudabiles, jurisdictionem, emporia, depositoria, portus, omnia denique alia, tam in genere, quam in specie, quaecunque vel ab Ordine Teutonico, vel Serenissimis Poloniae Regibus decessoribus Sac. Reg. Majestatis, juste, legitimeque concessa, & denique ab Illustrissimae Domus Brandenburgicae Principibus data & confirmata sunt, quorumque in usu & possessione haecenus fuerunt, Sacra etiam Regia Majestas confirmat, nullaque re violari imminuere concedet, sed pro jure directi & supremi dominii sui eas perpetuo conservabit, tuebiturque. Cumque partim ab aliis Ordinem Civilem opprimi, partim contra ipsa Regalia, jusque supremi dominii Sac. Reg. Majestatis novari quaedam significaveritis, Commissarios Sac. Reg. Majestas, Dominus noster clementissimus, summa cum potestate mittere in Ducatum eum decrevit, qui omnium juris & libertatis aequa ratione habita, si quid contra eum factum Nnnn n ostendat

ANNO 1609. ostensumque fuerit, in integrum restitu-
ant, atque ad aequitatis jurisque nor-
mam omnia revocent. Ad extremum,
quemadmodum pro jure supremi directi-
que dominii sui, libenter eadem, qua
alias sibi subiectas civitates clementia S.
Reg. Majestas, Amplissimique Regni
Ordines, Ducatus etiam ejus civitates
complectendas tuendasque sibi putant,
ita ipsas etiam, nullam occasionem omni
fide obsequioque ea promerendi inter-
missuras, pro certo sibi pollicentur.

*Ad Mandatum Sacrae Regiae Ma-
jestatis proprium.*

Hieronymus Cielecki.

CCXCIII.

*Diploma SIGISMUNDI III. Polonice
Regis, quo, defuncto JOACHIMO
FRIDERICO, Curatio ac Guber-
natio Ducis ac Ducatus Prussiae
Filio ejus JOANNI SIGISMUNDO
defertur. Datum Cracoviae 29.
Aprilis 1609. Indidem.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niae, M. Dux Lithvaniae, Russiae, Prus-
siae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae-
que; nec non Suecorum, Gottorum,
Vandalorumque haereditarius Rex. Si-
gnificamus praesentibus Literis nostris,
quorum interest, universis & singulis.
Cum vetustas Majorum nostrorum DD.
Poloniae Regum, ac ab iis derivatas no-
stras quoque proprias necessitudines cum
Illustrissima Domo Brandenburgica, per-
petuumque illius erga Nos Regnumque
nostrum studium, magni, ut par est,
faciamus: defuncto Illustrissimo Princi-
pe Domino GEORGIO FRIDERICO, Mar-
chione Brandenburgensi, & in Prussia
Duce, jus curatorium aegri in Prussia
Ducis, Illustrissimi Principis Domini AL-
BERTI FRIDERICI, ad Nos uti supremum
directumque Dominum devolutum, Il-
lustrissimo Principi Domino JOACHIMO
FRIDERICO, Marchioni & Electori Bran-
denburgensi, ad contestandam nostram
erga eam Domum propensissimam vo-
luntatem benigne contuleramus: Is cum
decessisset e vita superiore anno, deve-
nissetque denuo ad Nos eadem illa cura:
ipsam, non necessitate aliqua juris, sed
quasi pignus nostrae benevolentiae erga
Illustrissimi defuncti Electoris Filium,
Illustrissimum JOANNEM SIGISMUNDUM,
Electorem itidem & Marchionem Bran-
denburgensem, transferendam iterum
putavimus, quod is Majorum suorum
erga Nos Regnumque nostrum studium,
quasi haereditate in se transmissum, am-

plexus, praeclare tueatur & colat, ejus-
que singularia jam specimina ediderit; ANNO
1609. quique non solum ob vetus agnationis,
sed eo magis ob recens affinitatis vincu-
lum, quo ducta in Conjugem Filia Illu-
strissimi aegri Principis, Illustritati ipsius
arctissime conjunctus est, ex usu & di-
dignitate ejus Illustritatis curam eam ma-
xime gesturus esse videatur. Itaque ex
consilio Amplissimi Senatus nostri, rebus
Ducatus illius per Commissarios nostros
constitutis, jureque nostro directi domi-
nii stabilito, deferimus ad Celsitudinem
ipsius munus curationis, eumque Cura-
torem commemorati Illustrissimi Princi-
pis D. ALBERTI FRIDERICI in Prussia Du-
cis auctoritate nostra Regia constituimus,
curationemque & administrationem Du-
catus universi in Prussia, bonorumque
ac reddituum quacunque ratione inde pro-
venientium omnium committimus prae-
sentibus Literis nostris, admittimusque
Celsitudinem ipsius ad regimen Ducatus
ejusdem, jure & potestate Curatoris, ac
vetere titulo in Prussia Ducis, eodem
plane modo, iisdemque per omnia con-
ditionibus, de quibus inter Nos, & fe-
licis recordationis Parentem ipsius, Illu-
strissimum Principem JOACHIMUM FRI-
DERICUM, S. R. Imperii Electorem ac Mar-
chionem Brandenburgensem, An. 1605.
conventum, non modo per Legatorum
chirographa, sed etiam ejusdem Illustris-
simi Electoris authenticam comprobatio-
nem transactum fuit. Potissimum au-
tem, quoniam curatio & administratio
haec universa ob Illustrissimi Principis
ALBERTI FRIDERICI mentis aegritudinem
defertur, volumus atque cavemus his
Literis nostris, ut Illustritati ejus in ea
valetudinis infirmitate constitutae, de re-
bus omnibus ad victum & cultum corpo-
ris pertinentibus, per Illustrissimum Prin-
cipem Electorem, Dominum IOANNEM
SIGISMUNDUM, pro dignitate prospicia-
tur: sin vero, quod optamus, Illustri-
tas ejus ad pristinam mentis sanitatem,
per DEI gratiam redierit, prolemque
conjugem ducta masculinam haereditatem sus-
ceperit, ipsi quidem Principi ALBERTO
FRIDERICO, si vigorem mentis recupera-
verit, administratione sine difficultate & ne-
gotio decedere; sin Filio demum ea dimit-
tenda veniret, tum demum cum ad le-
gitimam aetatem pervenerit, non alias,
nec prius Illustrissimus Princeps Domi-
nus IOANNES SIGISMUNDUS, Ducatu eo
administrationeque ejus cedere, & cura-
tionis suae rationem reddere tenebitur.
In iis tamen reddendis, si quid respectu
ejus Ducatus Celsitudo ipsius sumptus
fecerit, aut erogaverit, id omne ut re-
cte

ANNO 1609. *Et* expensum suscipi debet. Atque haec quidem Curatoria constitutio & ordinatio nostra, ut debitum fortiretur effectum, dedimus negotium Commissariis nostris, ad constituendas Ducatus ejusdem rationes ablegatis, ut eam concessionem nostram Statibus & Ordinibus ejusdem Ducatus denuncient, Celsitudinemque ipsius in possessionem curatoriae inducant. Promittimus vero nostro ac Serenissimorum Successorum nostrorum nomine, Nos, Serenissimosque Successores nostros, commemorato Illustrissimo Principi Electori, curationem praefati Illustrissimi Principis Domini ALBERTI FRIDERICI, Ducatusque in Prussia administrationem & gubernationem, modo & conditionibus superius descriptis, integram expeditamque praestituros. Salvis ibidem per omnia iuribus nostris regalibus, Regni nostri, Ducatusque illius, ac subditorum ejus, tum & pactis antiquis, quae per omnia facta tecta conservare, neque iis ullum praedictum hac curationis atque administrationis concessionem allatum esse volumus, In quorum omnium fidem presentes subscripsimus, & sigillo Regni nostri communiri mandavimus. Datum Cracoviae die 29. Mensis Aprilis, Anno Domini 1609. Regnorum nostrorum Poloniae vigesimo secundo, Sueciae vero decimo sexto.

SIGISMUNDUS Rex.
CCXCIV.

Cautio JOANNIS SIGISMUNDI de Conditionibus servandis, exercitioque Catholicae Religionis non impediendo. Dat. Regiomonti 23. Junii 1609. Indidem.

NOS JOANNES SIGISMUNDUS Dei Gratia Marchio Brandeburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Stetini, Pomerania, Cassuborum, Vandalorum & Crossinae, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burggravius Norimbergensis & Princeps Rugiae &c. Sificamus &c. Quod cum defuncto Illustrissimo Principe Domino JOACHIMO FRIDERICO Marchione Electore Brandeburgensi, Parente nostro desideratissimo, de constituendo ac finiendo negotio feudi Prussici Legati nostri ad Serenissimum & Potentissimum Poloniae & Sueciae Regem &c. Amplissimosque Regni Poloniae Ordines, in proxime praeteritis Comitibus Varaviae congregatos ablegati fuissent, negotioque ibidem feudali ob molem negotiorum Comitium di-

latò, cura aegri Illustrissimi in Prussia Ducis, Domini ALBERTI FRIDERICI Administratione Ducatus universi non tam juris aliqua necessitate, quam ex mera clementia ac benignitate Regia a Serenissimo Rege Nobis promissa ac per Illustrissimos & Magnificos Commissarios Serenitatis ipsius Regiomonti delata Nobis hoc tempore fuisset, iisdem plane conditionibus, quae Responso Comitium Anni MDCV. Legatis Illustrissimi olim Parentis Nostri dato edita, ac rati habitatione authentica Majestatis ipsius comprobata sunt, Nos curae atque administrationis illius ratione debito homagio atque juramento nondum praestito, de conditionum earundem a Nobis explendarum fide, cavendum Serenissimo Poloniae & Sueciae Regi, Amplissimisque Ordinibus Regni putavimus, cavemusque praesentibus Literis nostris, promittentes verbo nostro Principali, quod quousque fides earundem conditionum responso Comitiorum Anni MDCV. comprehensarum, homagio & juramento solenni stabilita a Nobis non fuerit, iisdem conditionibus omnibus & singulis stabimus, easque in omnibus punctis & articulis integre atque in effectu observabimus & explebimus. Cum vero ipsi Domini Commissarii circa articulum Religionis Catholicae in Ducatu hoc libere exercendae, juriumque Patronatus in Bonis Nobilium hereditariis, & templi unius aut alterius Regiomonti concedendi & ad usum Catholicis tradendi toties Nos compellarent, atque rati habitationem nostram conditionis specialis de ipsa Religione illa eadem transactione contentae urgerent, Nos ut eo magis testatam nostram voluntatem de tenendis supra scriptis conditionibus faciamus, & quod ab eis discedere nequaquam velimus, promittimus, conditionem de Religione, juribus Patronatus, & Ecclesiis pro usu Catholici ritus concedendis & dimittendis, uti & literaliter in supra scriptis pactis Anni MDCV. continetur, quemadmodum & alias omnes insimul transactas post praestitum homagii juramentum observaturos & realiter praestituros esse. Quod autem ad exercitium Catholicae Religionis attinet, illud etiam secundum dispositionem transactionis Anni MDCV. Catholicis ex nunc liberum & concessum esto. Juribus quoque Regni Poloniae, juribus item Odinum Ducatus in Prussia, tum & iis, quae per commemoratos Serenissimi Regis Poloniae & Sueciae &c. D.D. Commissarios constituta sunt, salvis & integris manentibus. In quorum omni-

ANNO 1609. um fidem praesentes subscripsimus, sigillo quoque nostro roborari curavimus. Actum & datum Regiomonti tertia Julii stylo antiquo Anno Domini millesimo sexcentesimo nono.

JOANNES SIGISMUNDUS
Electoꝝ.

CCXCV.

*Acta & Decreta Commissariorum
SIGISMUNDI III. Polonae Regis.
Regiomonti 13. Julii 1609. Indi-
dem.*

Nos Simon Rudnicki, Dei Gratia Episcopus Varmiensis, Georgius Kostka a Stangenberg Palatinus Marienburgensis, Golubensis, Dirschaviensisque, Martinus Sierakowski de Boguslavice, Inovlodenfis, Przedecensis, Capitaneus, Albertus Kryski de Krysko & in Drobnin Siepracensis, Castellani: Joannes Swietoslawski de Swietoslav, Referendarius Curiae Regni, Succamerariusque Terrae Premisliensis, Koziencensisque Capitaneus: Lucas Mieszynski de Brudzew, Succamerarius Califfiensis: & Samuel Laski, Secretarius Aulicusque, Commissarii Sacrae Regiae Majestatis, Serenissimi & Potentissimi Principis Domini Domini SIGISMUNDI III. Dei Gratia Reg. Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Massoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarii Regis, ad Conventum generalem omnium Ducatus Prussiae Ordinum, ab eadem S. R. Maj. hic Regiomontem pro die hodierna 26. Maji Anno 1609. indictum celebratumque delegati, acti- que infra scripto praesidentes.

Significamus tenore praesentium universis & singulis, quorum interest. Quod cum Sacra Regia Majestas Dominus noster clementissimus, supremus & directus Ducatus Prussiae Dominus, statum ordinemque rerum in hoc ipso Ducatu nonnihil a forma & praevis institutis suis deflexisse & exorbitare, suaeque Majestatis & Regni juribus quibusdam in rebus derogatum esse cognoverit, ac propterea in causas & rationes illorum omnium inspiciendum fore, modosque & rationes, quibus ea instaurentur, adhibendos esse, nec non ut animi Nobilium, ac aliorum ex subditis conquerentium, tumque publicae & privatorum res pacatae redderentur, ex Amplissimi Senatus sui sententia censuerit. Ac primo quidem auctoritate ejusdem Sac. Reg. Majestatis Conventus particulares per universam

hanc Provinciam Districtusque omnes, ANNO locis solitis, deinde hic praesens genera- 1609. lis Regiomonti, auctoritate Sac. Reg. Majestatis indicti, & omnibus & singulis Ordinibus, Statibusque ac Magistratibus ritu solenni innotuerunt: simul etiam ea ipsa Sacra Regia Majestas id nobis curae & muneris, plena & absoluta in omnibus facultate sua concessa, committere dignata est. Cumque eo loci Regiomontem pro die praefixa, id est 26. Maji, una conveniremus, Ordines quoque ac Status omnes & singuli, per Nuntios tertarum ac districtuum, nonnulli autem per semetipsos convenirent, & diem ac terminum a S. R. Majestate sibi & nobis assignatum attentarent: Nos itaque haec prima Commissionis nostrae fundamenta jecimus: nempe literas publicae fidei a Sacra Regia Majestate ad universos Ordines datas, authentice, sub propriae manus Sac. Reg. Majestatis subscriptione & sigillo majori Regni emanatas, in publico coetu exhibuimus, easque praelegi fecimus, quorum tenor is est.

„SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus ac Famatis Ordinibus Ducatus in Prussia, in Conventu Regiomontano, Commissionis a Nobis indictae obeundae causa congregatis, sincere ac fideliter Nobis dilectis, gratiam nostram Regiam. Sincere ac fideliter Nobis dilecti: Quod in proxime praeteritis Regni Comitibus responsis nostris Sinceritatum & Fidelitatum vestrarum Nuntiis eo nomine datis recepimus, id praestamus hoc tempore, mittimusque Commissarios nostros, plena potestate instructos, qui querimonias Sinceritatum & Fidelitatum vestrarum cognoscant, controversias sopiant, rationesque Ducatus illius ad veterem normam constituent. Iis Sinc. & Fidel. vestrae ea, quae a Nobis in commissis habent, exponentibus plenam fidem adhibebunt, atque in omnibus auctoritati & ordinationi eorum, id quod par erit, obsequium praestabunt. Erit id officio ipsorum consentaneum, Nobisque gratum. Cupimus Fidelitates & Sinceritates vestras bene & feliciter valere. Datum Cracoviae die ultima Mensis Aprilis, Anno Domini 1609. Regnorum nostrorum, Poloniae 22. Sueciae vero 16.

SIGISMUNDUS Rex.

Repro-

ANNO
1609. Reproducimus deinde sub ejusdem manus Sac. Reg. Majestatis subscriptione & majore Regni sigillo Literas Commissionis ab ipsa eadem Majestate nobis datas, quae publicae lectae & insinuatae sunt, in contextu verborum hujusmodi.

„SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarius Rex. Significamus praesentibus Literis nostris, quorum interest, universis & singulis, maxime autem Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus ac Familiaribus Ducatus Prussiae Consiliariis, Ordinibus & Statibus: Multis & gravibus causis Nos adductos, Commissarios nostros in Ducatum eum mittendos de Amplissimi Senatus consilio censuisse, qui Ducatus ejus res inspicerent, componerentque, quas nimirum a pristino statu ab ordine hisce temporibus & administrationibus praeteritis nonnihil deflexisse perlatum ad Nos est. Designavimus igitur ad eam rem Reverendos in Christo Patres, Magnificos, Generosos, ex Senatorio Ordine, Mathiam Pstrokoński Vladislaviensem & Pomeraniae, Simonem Rudnicki Episcopum Varmiensem, Georgium Kostka a Stangenberg Palatinum Mariaeburgensem, Martinum Sierakowski Inowłodensem, Albertum Kryski Sieprencensem, Castellanos; Ioannem Świętosławski Referendarium Curiae Regni, Lucam Mielżyński Succamerarium Calificensem, quibus Secretarium nostrum Generosum Samuelem Laski adjungendum existimavimus. Deditur autem hisce plenam integramque potestatem ad Conventum eum, qui a Nobis ad diem 26. Mensis Maji Regiomontem indicetur, cum Magistratus, tum alios Nuntios Terrestres ad se evocandi, de rebus atque negotiis ad statum Ducatus, incolarumve jura & privilegia pertinentibus agendi, querelas, postulata, gravamina, si aliqua illata fuerint, tam publica, quam privatorum audiendi, de iis ex aequitate & iuribus, privilegiisque Ducatus incolarum, tam a praeiis Magistratibus Ordinis Theutonici, quam a Ducibus decessoribus nostris, atque adeo ipsius inelytae Domus Brandenburgicae Principibus, beneficio decessorum nostrorum in Prussia Ducibus, statuendi; iudicio, si res postulaverit, vel per se, vel per ordinarios iudices procedendi, iudicandi, testes testimoniaque audiendi, examinandi, iuramenta exigendi, sententias ferendi, eas denique executioni mandandi, atque adeo ad ea om-

nia rite ordineque peragenda, vel huiusmodi ANNO
1609. in ulterius tempus transferendi, vel non- vi etiam Conventus indicendi, omnia denique & singula tam in genere quam in specie administrandi, peragendique, quae quocumque modo ad munus hoc illorum negotiaque eis per mandatum praescriptumque nostrum commissis pertinere videbuntur, etiamsi aliqua huiusmodi existerent, ad quae speciali mandato nostro opus esse aliquo videretur. Quod Nos ad omnium & singulorum notitiam deducendo, maxime autem commemorati Ducatus Ordinum universorum & singulorum, ut supra memoratis Commissariis nostris eandem fidem, honorem, obedientiam, omnibus in rebus ad delegationem Commissionemque illorum hanc pertinentibus praestent, quam, si Ipsi praesentes essemus, praestare Nobis deberent, praesentibus hisce hortamur mandamusque. Majoris fidei causa haec manu nostra subscripsimus, sigilloque Regni nostri muniri mandavimus, Datum Cracoviae die 29. Mensis Aprilis, Anno Domini 1609. Regnorum nostrorum Poloniae 22. Sueciae vero 16.

SIGISMUNDUS Rex. “

His vero, uti praefertur, exporrectis, jurisdictioneque nostra Commissoriali opportune fundata, & ad omnium notitiam deducta, ad debitam executionem commissorum procedentes, primam propositionis nostrae partem nomine Sac. Reg. Majestatis fecimus, in hunc modum & ferri verborum.

Sacra Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, benignam erga universos huius Ducatus Ordines voluntatem suam Regiam & clementiam per nos desert denuntiatque. Quae causae & rationes Sacram Regiam Majestatem nos huc delegandi permoverint, brevibus Magnificae, Generosae ac Spectabiles Dominationes vestrae intelligant. Cum ex Nuntiis vestris, & alias, & in proximis Comitibus Sacra Regia Majestas accepisset, ita nonnulla in Ducatu hoc novata turbataque esse, ut Majestatis ipsius suprema auctoritate in pristinum statum ea reponi oporteret: ejus rei conficiendae negotium nobis de amplissimi sententia consilii demandavit. Ac primum quidem Status & Ordines Ducatus minime posse ignorare, jus directi supremique domini in Ducatu Serenissimos Reges, Regnumque Poloniae obtinere: attamen cum aliis in rebus nonnullis non satis ab iis observatum cultumque fuisset, tum maxime, quod nuper Illustrissimo laudatissimae memoriae Domino IOACHIM

ANNO MO FRIDERICO Electore Brandenburgens. 1609. (quem curæ Illustrissimi aegri Ducis, administrationique Ducatus hujus præfererat) mortuo, cum cura illa extincta, ad Sacram Regiam Majestatem suprema gubernatio Ducatus pertineret, aegro Principe ad gubernationis munia invalido, ejusdemque ac tutelæ Regiæ proprie obnoxio: privata tamen auctoritate, incio inconsultoque Serenissimo Rege, Conventum sibi indicere ante proximâ Regni Comitiam, & in eo ea proponere, atque tractare, quæ jura Majestatis supremique & directi Domini diminuerent viderentur, ut qui pro officio suo, & vestro quoque, qui jure ejusdem Majestatis Regiæ, uti directi supremique domini, subditi censerentur, omni ratione æqua & honesta prospicienda sibi esse non ignoret, & jus directi Domini sui quam diligentissime tueri servareque debeat. Cum autem Sacræ Regiæ Majestatis auctoritate legitimus vobis nunc Conventus indictus sit, in proximis vero Comitibus, imprimis quidem Equestris Ordinis Ducatus hujus Nuncii questi fuerint, multa hisce temporibus contra jura, consuetudinesque Ducatus istius investita fuisse, & complura alia nova onera incolis imposita, exhaustamque Provinciam, ad extremum & cum alia nonnulla contra jus in Ducatum hunc Sacræ Regiæ Majestatis a quibusdam attentata, tum famosos quosdam libellos passim spargi, quibus homines Ducatus istius a fide, observantiaque erga Sacram Regiam Majestatem Regnumque abducerentur; Civitatum etiam nomine, partim ab Equestri Ordine jura sua lædi; suppressiveque, partim contra idem directi Domini jus quædam novari, delatum ad Sacram Regiam Majestatem sit: ampla cum potestate Sac. Reg. Majestas nos huc mittendos ablegandosque censuit, ut omnibus hisce de rebus cognosceremus, & de cæteris, quæ ad statum hujus Ducatus pertinerent, constitueremus, ac in optimum statum ex formula regiminis secundum Privilegia, incolis a Serenissimis Regibus Antecessoribus Sacræ Regiæ Majestatis, tum a præfatis Ducatus Magistratibus, ac novissime ipsis etiam inclytæ Brandenburgicæ Domus Principibus concessa, omnia reponeremus & stabiliremus. Itaque quid Nobilitas seu Ordo Equestris, quidque Civitates possint, & quibus in rebus Sacræ Regiæ Majestatis opem requirant, quæque mutata, aut de proprio statu retorta existimant,

ANNO 1609. hic nobis ostendenda, probandaque sunt; ea tamen, qua par est, modestia, & servato debito honore. Dabimus operam, ut ex æquitate, juribusque Ducatus hujus, auctoritate a Sac. Reg. Majestate nobis attributa, statuere & decernere valeamus. Quæ itaque proponuntur nobis deferenturque; libentibus animis cognoscemus. Sunt alia negotia magni momenti a Sacra Regia Majestate nobis commissa, Magnificis, Generosis, Nobilibus & Spectabilibus Dominationibus vestris alio tempore proponenda, agenda, & tractanda, de hisce prius cognitione facta, quæ præmissa sunt.

Qua quidem propositionis seu propositionum parte absoluta, Ordinibus ipsis spatium deliberationis a Nobis experientibus, id ipsis concessimus, sessionemque alteram ad diem tertiam proximam ex ipsorum instantia in eodem vigore distulimus.

Tandem die XXIX. Mensis Maii in locum sessionis primæ venimus, quæsimusque ab Ordinibus, num parati essent ad illa, quæ sibi nudius tertius nomine Sacræ Regiæ Majestatis proposita sunt, respondere, & in aliquo gravamina proferre velint, dum interim Equestris Ordo scripta gravaminum suorum præsentibus aliis Statibus Nobis obtulisset. Petentibus autem aliis Ordinibus dilationem seu spatium ad respondendum super ipsa gravamina sibi concedi, ea de causa ad feriam secundam proximam terminus a nobis in suo vigore prorogatus est.

Advenientibus autem feria secunda partibus, quarum intererat, nondum paratis, distulimus eum ipsum terminum in proximam feriam tertiam. Qua cum in locum solitum veniremus, Domini Consilarii Regentes, una & Ordo civicus, a nobis petiit dari sibi rescripta gravaminum ab Ordine Equestri exhibitorum, quibus illud a nobis permissum est non gravatim; hortatos tamen fecimus, ut temporis rationem habeant, neve illud extrahant minus necessariis alterationibus.

Postea memores ultimorum in prima propositione nostra verborum (responsis ad gravamina nondum exceptis) quibus multa alia Regiæ Majestatis commissa, & quidem ea, quæ jura Sacræ Regiæ Majestatis spectarent, referenda nobis esse prædiximus; hanc alteram propositionum nostrarum partem nomine Sacræ Regiæ Majestatis ad Dominos Consilarios Regentes, una & ad universos Ordines, iisdem præsentibus, ut

ANNO 1609. ut ad omnia simul responderent, intulimus, fecimusque.

Primo quidem ea, quæ contra jus directi supremique Domini Sacræ Reg. Majestatis attentabantur, hæc sunt, quæ Sacram Regiam Majestatem Dominum nostrum Clementissimum, simul & universos Regni Ordines maximopere afficiunt. Præterquam enim, quod nuper post decessum Illustrissimi Domini JOACHIMI FRIDERICI defuncti, Conventum sibi propria auctoritate, ut in prima parte propositionum nostrarum demonstratum est, inscia & inconsulta Sacra Regia Majestate, directo supremoque Domino, ante Comitia Regni proxima indicere, ac in eo ipso Conventu ea proponere atque tractare, quæ jura Majestatis, supremique & directi Domini diminuunt, ausi: antea etiam tum scriptis responsisque suis, tum factis ipsis, auctoritatem, juraque Majestatis ac Regni non leviter labefactare conati fuerint, vendicantes sibi in multis Regalem auctoritatem, atque jus Majestatis Regiæ & Regni supprimendo, vinculaque & sponsonem publicam, qua Regno, uti corpori suo, connexi sunt, dissuere intendentes. Etenim sub tempus curatellæ Illustrissimi GEORGII ab Anspach, Marchionis Brandeburgen. præter alia multa in oppressionem Nobilitatis tentata & facta, ab Appellationibus quoque subditi ejus Ducatus cujusvis Ordinis arcebantur. Quin & contra Privilegium Lublinensè de Anno MDLXIX. in Curialis judicii ordinatione *Hoffgericht Ordnung* dicta, de Anno MDLXXXIII. titulo *de revisione*, articulo decimo, sub pœna corporis & pecuniaria, omnis Appellatio interdicebatur & interdicitur, ac subinde premebantur decretis iniquis & multis pecuniariis: exindeque juri Sacræ Regiæ Majestatis, & ipsis etiam pæctorum Feudalium conditionibus contraventum est. Literæ etiam salvi conductus, aliaque Mandata Sacræ Regiæ Majestatis, nullius ferme fuerunt auctoritatis. Ipso deinceps Curatore Illustrissimo, GEORGIO ab Anspach e vivis sublato, nihil plane Sacræ Regiæ Majestati, uti Domino directo supremoque, ad quem cura ejusdem Ducatus, tanquam verum & proprietarium Dominum de jure ipsius Regio, atque etiam ex testamento primi Feudatarii semper spectat, significaverunt. Quin etiam intervenientibus aliquot Sacræ Regiæ Majestatis mandatis, de rebus negotiisque Ducatus, illa posthabita sunt, & omnia in contrarium facta.

ANNO 1609. Demandaverat Sacra Regia Majestas negotia ad statum Ducatus spectantia, sine scitu & voluntate sua nec peragi, nec concludi debuisse. Cum externis item, ipsa Majestate inscia, nulla consilia tractari, milites non conduci, simul & conductos dimitti, injunctum fuerat. In contrarium vero, postpositis Regiæ Majestatis jussis, consilia aliunde capiebantur; jura Domini, Principi protunc externo, vero directoque Domino prætermisso neglectoque, tribuebantur; justitia oppressis denegabatur, protrahebaturque; jus gubernationis cujusdam (quod præter voluntatem & auctoritatem Sacræ Regiæ Majestatis nullum esse poterat) responsis quibusdam deferebatur; miles non modo non dimissus, sed & majori numero auctus fuit; arces omnes Regni finibus convicinæ, eo ipso tempore omni apparatu bellico, e Germania sollicitè comparato, adductoque, atque milite insolito munitæ; plebs rustica decimata centuriataque, & omni apparatu instructa; lustrationes sæpius factæ. Hæc vero quem in finem facta fuerunt, non difficulter cerni potest. Vacantes Magistratus, & officia quatuor Arcium, ex quibus Præfecti viri bene meriti supremis officiis præficiantur, non Sacræ Regiæ Majestatis, sed Illustrissimi Domini Electoris nuper defuncti arbitrio, nullo pro tunc ad id jure obtento, distribuebantur; Domini Regentes, sine scitu & voluntate Sacræ Regiæ Majestatis, directi & supremi Domini, non servatis gradibus, & consuetudinibus antiquis prætermisissis, Præfectos instituebant, & ad Magistratus promovebant. Uno deinde ipsorum Dominorum Regentium Barone a Kirlitz, similiter brevi post altero atque tertio defunctis, Sacra Regia Majestate per literas, Nunciosque suos, ne sine Majestatis suæ voluntate alios præficerent, interdicens, postposito tamen Mandato Sacræ Regiæ Majestatis, præfente etiam Nuncio, elegerunt, & instituerunt.

Thesaurus hujus Ducatus publicus, in Arce Memelensi depositus, Sacra Regia Majestate irrequisita, insciisque Provincialibus, Berlinum deportatus. Officii autem est uniuscujusque, pro debito subjectionis, ea, quæ in his noverit, fideliter Dominis Commissariis deferre, & denunciare.

Læsum deinceps est jus Sacræ Regiæ Majestatis & Regni, ob violentam Catholicæ Romanæ Religionis exclusionem, Ecclesiarumque Catholicarum in hoc ip-

ANNO 1609. fo Ducatu antiquitus fundatarum privilegiatarumque occupationem, & bonorum Ecclesiasticorum ademptionem, ac in usum privatos profanæ conversionem. Dubium enim nemini est, Religionem ipsam Catholicam in iis oris primitus institutam propagatamque fuisse, ipsoque tempore regiminis Ordinis Cruciferorum, nec non sub erectione & institutione Feudi viguisse, bonaque & possessiones ad usum earum Ecclesiarum habuisse, nec alio jure & conditione ipsam primaviam investituram ratione Feudi concessam fuisse, quam iis, quibus *Magister* Ordinis Cruciferique has terras ante tenuerunt, quos integris Episcopatibus, bonisque Ecclesiasticis, maxime autem Religione Catholica florente, Provinciam hanc possedisse, verius esse, quam ut demonstrari sit necessum. Hac vero omnia post assecutionem Feudi, & receptum beneficium, convulsa, occupataque sunt. Et quamvis permillum fuerat Religionis Augustanæ exercitium, non tamen Religionem Catholicam eo immotam; sed salva potioreque Catholica reservata, penes illam quoque usus Augustanæ permillum; sed permillum potius, quam approbatus vel confirmatus est. Ita vero permillum ipse usus Privilegio Lublinensi de Anno MDLXIX. uti juxta formulam Augustanæ confessionis, & ejusdem Apologiæ tantum, non autem secundum articulos Smalcaldicos (sicut repetitio corporis doctrinæ Ecclesiasticæ, de Anno MDLXX. continet) a subditis Ducatus Prussiæ vivatur. Illud enim, quod suis foundationibus & privilegiis constabat, violare nequaquam licuit. Præterea Nobilibus ac incolis Catholicis Ducatus hujus, in villis oppidive suis hæreditariis exercitium Religionis Catholice non permittitur: Ecclesiæ & sacerdotes Ritus Romani prohibentur, quo maxime jus Serenissimi Regis & Regni opprimitur. Qua in re intercesserunt publico nomine transactiones inter Sac. Reg. Majestatem Regnumque, & Illustrissimos Dominos Marchiones Brandeburgenses, posterius vero cum Illustrissimo Domino JOACHIMO FRIDERICO Electore nuper defuncto, ejusque Celsitudinis Legatis in Comitibus Cracoviensibus pactum conventumque fuit, ut religionis Catholice exercitium unicuique profiteri eam volenti liberum in Ducatu eo sit, neq; sacella & oratoria ubivis prohibeantur, neq; professionis Catholice causa quisquam ulla vi, injuria, aut contumelia afficiatur. Ac insuper ejusdem religionis Catholice exercitium unum atque

alterum templum hic Regiomonti cum ANNO 1609. proventibus assignentur. Jura item Patronatus Catholicis omnibus firma & integra conserventur: uti de his omnibus transactio illa publica fufius disponit. Quæ cum ad suum effectum eo usque non devenirent, & interim magis magisque turbarentur Catholici, & Ecclesiæ profanarentur, vel ad alia exercitia converterentur, pro gravissima, eaque publica injuria Sacra Regia Majestas illud reputat, & restitutionem exposcit. Cautum insuper erat ea ipsa transactione, ut Catholici omnes ad munera & honores admitterentur, sine quavis exclusione atque injuria: sed cum neque hoc ad effectum sit deductum, non potest Sacra Regia Majestas id nonnisi indigne ferre, ubi priscae et avitæ Religionis homines excluduntur. Et quidem ipsimet libere judicare poterint, quam iniquum & intolerabile sit Catholico prohiberi exercitium & excludi, cum sectas & earundem sequaces, post Augustanam ferre vel tolerare omnino nolint nec debeant. Exposcit denique Sacra Regia Majestas, ut in usus Catholicorum Episcoporum, Sambienfis & Pomesanienfis, certi aliqui redditus proveniunt assignentur, cum ad functionem illam administratoriam sustinendam, illique annexa munia obeunda non parvi sumptus requirantur. Item ut fugitivi Apostatæ atq; subditi extradantur, Sacra Regia Majestas requirit.

Neque præmittendum esse censuit Sacra Regia Majestas, quam indignum sit, cum ejusdem Regni corporisque membrum sit ipse Ducatus, in re nullam justam dubitationem trahente, cum capite universoque adeo e corpore dissentire, ubi nihil ad causam Religionis, aut conscientiam cujusquam pertineret, vetus Calendarium, quod sequuntur, a profano Principe Julio Cæsare institutum, novum etsi cura Summi Pontificis initio reformatum sit, quia tamen, uti in Christiani Orbis plerisque partibus & Regnis, ita quoque ab aliis subditis Sacræ Regiæ Majestatis publico consensu receptum est: cur non ipsi quoque ejusdem S. Reg. Majestatis & Regni auctoritatem potius, quam illius Ethnicis sequantur? Itaque ne ullam moram aut dubitationem amplius de eo interponant, etiam atque etiam hortatur S. R. Majestas, simul & ostendit, quam maxima ex hac varietate Calendarii commerciorum, aliorumque exercitiorum & temporum existant incommoda. Quam autem conveniens & laudabile sit, in omnibus servare unum & eundem animorum consensum & voluntatem, & rerum negotiorumque æqualem usum, quis non videt? Et

ANNO 1609. Et quia in onerandis & exonerandis Anglicis in Habo navibus multiplices admittuntur portorii Elbingensis atq; etiam Regiomontani defraudationes, quibus cum nulla alia via rectius & commodius occurri posse Sac. Regia Majestas existimet, quam si Camera in portu Pilaviensi instituat, illaque Sac. Reg. Majestati concedatur, ipse quoque portus a Dominis Regentibus expurgetur, & propter varia pericula firmetur, ac necessariis muniatur & provideatur. Non dubitat Sacra Regia Majestas, ea, quæ postulat, sibi non gravatim concessa iri.

Finium differentia, tam a Ducatu Lithuania, quam a Regali Prussia, una & ab Episcopatibus Varmieni & Culmeni, per mutuos arbitros, ut componantur & definiantur, Sacra Regia Majestas hortatur. Ad extremum justitiæ administratio Nobilibus, & omnibus in universum incolis, utrinque ut indilata fiat, de iisque ut Commissarii, si ita res postulaverit, cognoscant, Sacra Regia Majestas injungit. Ut autem aliis subditis de Regno, præcipue Nobili Adamo Choinski, ea ipsa justitia sine quavis procrastinatione præstetur.

Hac autem secunda propositionum nostrarum parte absoluta, petentibus rescripta, & deliberationem Ordinibus, ea illis permessa fuerunt, cum prorogatione temporis & termini, per nosmetipsos innotescendi. Subsequentibus deinceps diebus, oblatis per Ordines, quorum intererat, ad utrasque propositiones nostras responsionibus scripto editis, ac coram oretenus repetitis, iisque per omnia bene intellectis, factaque illorum omnium justa cum jure Sac. Reg. Majestatis & Regni, juribusque ac privilegiis Ducatus collatione, deliberatione item habita, quid horum prius a nobis decidendum veniat, num gravamina & querelæ Equestris Ordinis, statim post primam propositionem introductæ, una & responsa postularaque civitatis scripto comprehensa, quæ omnia juris privatorum dicuntur; an vero ea, quæ jus Sac. Reg. Majestatis & Regni offenderent, quæque eo nomine ad Dominos Consiliarios regentes, atque ad alios ferme omnes spectare videbantur. Tandem judicavimus causam vel causas Sac. Regiæ Majestatis, ut publicas, dignitate ipsa personas & res discriminante, proponendas esse, easque ordine, qui sequitur, decisas fore.

De facultate indicendorum a Dominis Regentibus Conventuum esse quidem præscriptum in formula regiminis, cui nequitquam derogare liceat; sed cum quæ-

ANNO 1609. stio præsens ad tempus vacantis' curatellæ referatur, quo gubernatio suprema Ducatus, ægro Principe ad gubernationis regulam invalido, ejusdemque curæ ac tutelæ Sac. R. Majestatis obnoxio, in finem Majestatis suæ devenerat, sui que juris esse, in locum defuncti Curatoris alium præficere, & de Ducatu in optimo ejus statu retinendo providere. Tum quod eadem formula regiminis cautum sit, in omnibus non solum gravioribus & difficillimis, verum etiam communibus incidentibus Provincia negotiis ad Sacram Regiam Majestatem, uti Tutorem testamentarium, confugiendum, & consilium ipsius requirendum fore debere; rerum vero & temporum nulla major difficultas cernitur, quam in eo casu Principis invalidi & curatellæ vacantis. Itaque Domini Commissarii decreverunt, potestatem indicendi Conventus, tempore nimirum præexpresso ægritudinis, penes Dominos Regentes remanere debere, verum consulta & præscia Sacra Regia Majestate; propositiones tamen nullas, quantumvis ad commodum Ducatus spectantes, nisi ex auctoritate & consensu Regiæ Majestatis faciendas. In negotiis autem Sac. Reg. Majestatis vel Regni, ut omni alio tempore, ita etiam eo ipso vacantis curatellæ ad mandatum ipsius Majestatis, regimine Dominorum Regentium durante, quando opus fuerit, Conventus indicendos fore, & propositiones conclusionesque consilio & auctoritate ejusdem Reg. Majestatis peragendas; tempore autem seu temporibus minorennitatis Conventuum indictio Dominis Regentibus licita sit, juxta præscriptum formulæ & testamenti, prout & alia jura ad ipsos pertinentia ipsis salva esse debent, illæso tamen jure tutelæ testamentariæ Sac. Reg. Majestatis, salvoque etiam jure petendorum a Sacra Regia Majestate, in casibus & negotiis Ducatus consiliorum.

Appellationes item, quoniam decreti cujusdam publici nomine, contra perpetua originalis feudi pacta, juramenta que Principum & incolarum Ducatus, de tenendis illis præstata, & contra alia jura & privilegia, penitus fuerunt præclusa & interdicta, viaque illarum obstructa. Similiter etiam salvi conductus literæ violabantur; id recto judicio contra jus Majestatis & directi domini factum esse, ac subinde auctores hujus operis pœnas in violatores pactorum servientes incurrisse. At vero cum moderni Domini Regentes ejus rei conscii non sint, nec pro tunc officiis hisce præfuerint, illos extra omnem culpam esse, criminandos-

ANNO 1609. que non fore. Verumtamen, ut ne id in posterum fiat, Magistratusque & Officiales nerint suis constare metis, decernimus auctoritate Sac. Reg. Majest. sanctionem illam, uti juri Majestatis suae, pactisque & juribus ac privilegiis Ducatus contrariam, multumque injuriam, calamitati & damno factam, invalidam esse, nullumque robur nunc & in posterum habituram. Prosecutionem autem appellationum eam, & talem servandam a modo fore, qualis inferius descripta est.

Similiter militem seu milites sub tempore curatela vacantis non fuisse, nec esse conducendos, nec aliunde quaerendos; tum nec plebs lustranda, nec decimanda absque scitu atque voluntate Sac. Reg. Majestatis. Verum in tali casu belli, scilicet vacante curatela, suscipiendi movendique, nec non praesidiorum comparandorum futuris temporibus, Majestate Regia consultata & praescia illud fieri. Consilia quoque sub tempore vacantis curatela ab extraneis, quibus non competit, petenda non esse inscia S. Reg. Majestate, Domino suo supremo. Id ipsum quoque de Magistratibus & dignitatibus tempore vacantis curatela conferendis censendum esse, nempe illa cum scitu Sac. Regiae Majestatis esse distribuenda.

De Thesauro publico ex arce Memelensi accepto & translato, cum Domini Regentes fidem nobis fecissent, testatique essent, nullum publicum thesaurum illo loco & arce conservari, praeter illam pecuniam, quae ex ipsiusmet arcis & pagorum, aliorumque bonorum eo spectantium redditibus annuis provenit; quae quidem propter militem inibi perpetuo servandum in eum locum conferatur, & cujus usus distributioque ad Illustrissimum Principem pertinet: ipsorum itaque fidei, tanquam publicae, nobis standum esse, nec de eo disquirendum putavimus.

Quod autem attinet ad Ecclesias Catholicas, earumque dotes ac fundationes primitus ante collationem feudi erectas, suisque privilegiis munitas, jam vero sub tempore feudi ademptas, & in alios usus conversas; tum quod exercitia Religionis Catholicae prorsus explosa sunt, Nobilibusque ad Ecclesias in ipsorum haereditariis bonis jura patronatus prohibentur, ac sub jus feudi trahuntur, sicque de plano Fides Catholica abalienata est, & privilegia Ecclesiastica una cum bonis adempta, Augustana vero confessio, quae saltem permissive penes Catholicam, quinimo illaesa Catho-

ANNO 1609. lica manente, concessa erat, non sine injuria Catholicae Religionis hominumque investita & introducta est. Qua in re cum toties apud Illustrissimum Electorem Curatoremque futurum, ad quem id ex vi transactionis, cum Illustrissimo Parente suo in ita, primo loco pertinere videbatur, una & cum Provincialibus Sa. Reg. Majestatis, & Ordinum Regni nomine sollicitate egissemus, effectus autem non fuerit consecutus; proinde negotium hoc totum ad Sac. Reg. Majestatem & Ordines Regni referendum nobis esse institutum.

Negotium Episcopatum duorum, Sambienensis & Pomesanienensis, nec non articulum de non instituendis ab Ordinibus religionis ipsorum Superintendentibus, vel quovis nomine vocandis Praesidentibus; tum etiam Calendarii ad praesens non suscepti, causas & rationes ab Illustrissimo Principe & Ordinibus Ducatus diferte propositas, Sac. Reg. Majestati exponemus, ad quam omnia haec integre recipimus, judicioque suae Majestatis relinquimus.

Apostatas et alios transfugas, nec non subditos alterutrum extradendos semper, nec fovendos fore declaramus, & Magistratibus, quorum interest, Ordinibus Ducatus in idem consentientibus, injungimus.

Quoad Cameram in portu Pilaviensi instituendam, Illustrissimi Principis & Ordinum responsionem suae Majestati referemus.

De finium differentiis proximo autumno, segetibus collectis, componendis consignandisque, consentum mutuum hic in praesentia nostra utrinque collatum approbamus; utque id more hactenus solito per mutuos arbitros, & si opus fuerit, Officiales ordinarios fiat; & ne in ullam moram ducatur, auctoritate Sac. Reg. Majestatis decernimus.

In administratione justitiae communis Nobilibus, & omnibus in universum Regni et Ducatus incolis, ut ea semper indilata utrinque fiat, omnibus facile consentientibus, nos quoque praesenti edito nostro assentimur, & ad omnium notitiam deducimus. Jamque tum nonnullorum querimonias nos ipsimet, advocatis partibus quarum comperebat, judicavimus, et lites earum insimul cum ordinariis hujus Ducatus Magistratibus consopivimus. Si tamen postea res necessitasque postulaverit, Sac. Reg. Majestas, similiter et Illustrissimus Princeps, Commissarios suos pro subditorum suorum querelis, injuriisque cognoscendis daturi erunt.

ANNO 1609. His autem, quæ secundam propositionum nostrarum partem attingebant, modo præmissis declaratis, sequuntur sententiæ, decretaque nostra, de & super querimoniis & gravaminibus ab Ordine Equestri introductis propositisque, numero & ordine, quo exhibita in scriptis, verbisque repetita erant, in modum infra scriptum publice prolata.

Primo quidem, quod attinet vacantias supremorum quatuor officiorum Consiliariatus, nimirum DD. Regentium, illas, ut primum inciderint, sine quavis mora, & procrastinatione, ne quid vel regimini ipsi tam ampli Ducatus, vel judiciis publicis exercendis deesse videatur, quantocyus conferendas esse debere DD. Commissarii censent. Quorum DD. Regentium aliquo defuncto, reliqui eandem auctoritatem rerum gerendarum obtineant tantisper, donec in locum defuncti, alter idoneus legitime sufficiatur. Eligi autem & præfici quisquam alius non debet, nisi juxta formulam regiminis & testamenti, unus ex quatuor majoribus Capitaneis, qui ex Baronibus & Nobilibus indigenis bene qualificatis, antehac in aliis Præfecturis, vel Capitaneatibus justo tempore exercitatis, quique secundum tenorem testamenti, prudentes, honestæ vitæ conversationis & conscientiæ fuerint, deligi debent. Ita tamen, ut bene doctus sit Cancellarius: extranei autem, & qui non fuerint indigenæ Nobiles, juxta Privilegium Anni MDXLII. 14. Novembris, pertinere ad id minime poterunt, neque id optare, vel acceptare ullo modo audeant, sub pœna privationis officii ejusdem, & non præstanda a quopiam jurisdictioni ipsorum obedientia, reverentiaque debita; jure tamen supremi & directi domini, tutorioque ex vi testamenti Sacræ Regiæ Majestatis, nec non Regni jure interim eo videlicet tempore, salvo manente.

Capitaneatus item, & Præfecturæ omnes & singulæ Arcium earum, in quibus judicia Nobilium exercentur; similiter maritimæ, vel quas majoribus ab externorum periculis objectas esse constat nonnisi solis indigenis Nobilibus, possessionisque conferendas esse; alias tamen minores judiciis publicis carentes, & periculis non expositas, huic legi non subjacere, sed usum antiquum in distributione servandum iri, videlicet Nobilitatem præferendam esse, aliis benemeritis non omnino exclusis, conditione futuris Capitaneis ea interposita, ut salario ordinario, & victualibus, qui-

bus moderni sustentantur, illi quoque ANNO 1609. contenti sint; eoque superaddito, ut ad gradus honorum, dignitatum, & Magistratum, soli indigenæ modo præmissis promoveantur. Ipsi vero Capitanei omnes jurent, se fideles fore Illustrissimo Principi, simulque recognoscant Sacram Regiam Majestatem supremam & directam Dominum suum, Regnumque Poloniæ, & quod jura Ducatus salva habebunt.

Quoties autem contigerit, Capitaneatus vel Præfecturas aliquas, Illustrissimo Principe Curatore tunc a Ducatu absente, vacare, id secundum usum hactenus retentum observari debere; videlicet significandum de eo esse Celsitudini ipsius, eligendæque & proponendæ a DD. Consiliariis Regentibus, personæ ex indigenis idoneæ tali munere dignæ, ratione locorum & conditionis personarum, ut superius descriptum est, in primis habita; quarum unam Illustrissima Celsitudo ipsius sine omni mora præficiet illam, quæ legi præscriptæ conveniens, & sibi ex nominatis a DD. Regentibus magis apta videbitur; juribus Sacræ Regiæ Majestatis & Regni nihil quoque diminuendo. Præsente vero Illustrissimo Principe, distributio ejusmodi vacantiarum eadem in deligendis personis observetur; videlicet, ut Nobilibus indigenis conferantur, nec alius quisquam illas optet, sub pœna privationis, uti supra scriptum est.

Jurisdictionem autem, functionemque Minorum Consiliariorum Regentium unam & æqualem, indivisamque fore debere; ita scilicet, ut unus præ alio majorem sibi non vendicet auctoritatem, sed in omnibus negotiis consultationibusque æquales se esse arbitrentur; ac si quid muneris pro ratione temporis & necessitatis, alicui eorum fuerit ab aliis impositum, id ille communi & individua auctoritate exequi debet, de suisque actis rationem cæteris reddat, nec quicquam sine aliorum voluntate & mutuo consensu facere præsumat. Omnia autem ad normam juris & consuetudinum hujus Ducatus ab eis peragi debere, sub nullitatis vitio.

Ad quatuor suprema officia DD. Regentium eo modo accedendum, illisque potendum esse, ut formula regiminis & testamenti præscribit; nempe defuncto uno quopiam illorum, in ejus locum unus ex quatuor Capitaneis supremis legendus præficiendusque sit; ita tamen, ut is ante vacantiam seu obitum

ANNO 1609. tum Consilarii quantocumque tempore (non enim formula determinatum id habere voluit) Capitaneus major existat, ad quam electionem Consiliorum Regentium, dictante testamento ultimo, olim Illustrissimi ALBERTI primi in Prussia Ducis, superstites Consilarii pertinebunt, modumque servare debent, tam in formula, quam in testamento ipso descriptum; illæsis subinde juribus Sacræ Regiæ, Majestatis & Regni, relictis.

Rationes proventuum omnium administrandorum exigendas esse a DD. Consiliariis Regentibus, Principe absente, juxta ordinationem Camerae in formula regiminis commemoratam. Quod si per alias curas ipsis non vacaverit, quo minus per singulas Arces, & Capitaneatus obeant, & de quibus opus fuerit per se ipsos exquirant, extunc poterunt id munus per Commissarios suos, Capitaneos scilicet alios, Nobiles Ducatus, homines fide dignos peragere, ab illis deinceps easdem rationes juxta ordinationem Camerae percepturi, illasque ipsimet, cui secundum dispositionem testamenti intererit, reddituri.

De Appellationibus tam inter privatos alterutrum, quam inter Vasallos & Principem emergentibus, jam olim Privilegio originali, partisque Feudi, cum Illustrissimo felicis memoriæ ALBERTO primo in Prussia Duce sancitum conventumque, ac demum cum Illustrissimo JOACHIMO FRIDERICO, Sacri Romani Imperii Electore Marchione Brandeburgensi nuper defuncto, in Comitibus Varsaviensibus, Anno MDCV. transactum esse. Cum tamen Illustrissimus Princeps Curator jam nunc futurus, ad petitionem Nobilitatis, & intercessionem Sacræ Regiæ Majestatis pro ipsis factam, in id consenserit, ut alius circa has Appellationes modus, nempe infrascriptus, observetur: Consensu itaque Celsitudinis ejus, & Sacræ Regiæ Majestatis interveniente, Appellationes præfatas eo modo prosequendas esse. Primo quidem, si quid litis Vasallo cum Principe, vel e contra, acciderit, licitum sit parti actoreæ, huic & illi, actionem suam ad Judicium Aulicum, vel ad Judicium Parium, idque in causis bona feudalia concernentibus, intentare & introducere. Ab illo vero judicio, quod sibi alterutra pars elegerit, Appellatio recta ad Sacram Regiam Majestatem deduci debet. Numerus autem Parium constabit ex duodecim personis, per Illustrissimum Principem eligendis ex No-

bilitate, & per Vasallum, cujus intere- ANNO 1609.
rit, approbandis, vel reprobandis. Deinde judicium hoc Parium, Vasallo petenti intra spatium duodecim septimanarum concedi darique debet. Hi vero judices Parium, dum judicandæ illis causæ ejusmodi venerint, a juramento suo, quo Illustrissimo Principi obligati sunt, & in posterum fuerint, absolvi debent. Denuo tamen super judicium ipsum juraturi, sumptu vero Illustrissimi Principis sustentandi. Si autem Vasallus procuratore suo careret, is ei a Magistratu concedatur.

Processus denique in ipso Parium judicio sit summarius, ne dilationes superflue & non necessariæ permittantur, nisi ipsarum probationum & reprobationum termini longius tempus exposcerent. Idem quoque Processus Appellationum Latino sermone edatur, salvis sportulis Notario, vel Secretatio dandis. Appellationes denique intra decendium introducantur. Acta vero intra tres septimanas authentice extradantur. Executio insuper Decretorum Sacræ Regiæ Majestatis in causis Appellationum, sine omni mora fiat a Magistratu, cujus interest, juxta decisionem inferius descriptam. In aliis autem causis omnibus inter Illustrissimum Principem & Vasallos, quocumque nomine intercedentibus, judicium Aulicum pro communi & directo foro censendum erit, salva tamen Appellatione ad Sacram Regiam Majestatem, eo addito, ut compendiosiori processu, exclusis dilationibus superfluis & ambagibus, coram ipso Aulico judicio causæ expediantur, actusque omnes Latino sermone edantur, sportulis salvis. Non habenti procuratorem officium imploratum dabit, ipsæque etiam Appellationes intra decendium introducantur, & partibus, quibus opus fuerit, intra quatuor septimanas authentice extradantur. Executio quoque modo præmissa fiat indilata. Quod autem attinet actiones privatorum inter se, in illis, quam diu Illustrissimus æger Princeps vivit, Privilegio Lublinensi superscripto Anni MDLXIX. innitendum, & secundum illud procedendum esse, exceptis tamen causis, quæ afficerent honorem, vitam & bona, in quibus, juxta tenorem ipsius Privilegii, salva remanere debet Appellatio ad Sacram Regiam Majestatem, tam inter solosmet privatos, quam inter Principem. Verum post ipsius decessum, jam tum juxta Privilegium Lublinense, & transactionem Anni MDCV. ad judicium Sacræ Regiæ Ma-
jesta-

ANNO 1609. *testatis, post Curiam Appellationes omnes reducendas fore, in hanc legem Illustrissimo Principe ultro assentiente, eamque approbante.*

Contingit aliquando Principem a sede hac Ducali, & residentia sua abesse, quæ tamen absentia juri & jurisdictioni ipsius nocere, aut diminuere nequaquam potest. Itaque etiam absente ipso, titulus ipsius superimponendus est citationibus, & expeditionibus solitis. Domini vero Consilarii Regentes, secundum morem & jura Ducatus, judicia & alia munera publica exercent, suæque nomina in decretis ipsorum, Principe absente, exprimi facient, illi duntaxat, qui judicii interfuerint præfuerintque: ut certo constet unicuique gravato, quis illorum ab ipsis ratione gravaminis sui jure trahendus, conveniendus sit.

Ad querimoniam Nobilitatis contra Magnificum Fabianum Baronem a Dhona, Burgrabium supremum, quasi is & fidem legibus Ducatus Prussiæ alienam, & Privilegiis Poloniæ Regum nullatenus permissam amplecteretur, illegitimeque officium Burgrabatus obiret, ac propterea juribus Ducatus distantibus ab eo munere amovendus fuerit; æquum esse censuerunt Domini Commissarii in tali passu, jura & privilegia Ducatus integre & inviolabiliter observanda; ut scilicet nemo audeat Dignitates & Magistratus ambire acceptareque, quando per leges admittendus non sit, & qui contra eas exorbitaverit; iis enim præesse, quibus contrairer, iisdem salvis nequaquam potest. Quod ipsum Sacra Regia Majestas Dominis Commissariis in præscriptum dare, & specialiter injungere dignata est. Cum autem idem Dominus Fabianus Baro in præsentia Dominorum Commissariorum non modo suæ fidei publicam fecerit declarationem, quæ in causa religionis omnium maxima est, accuratoremque in foro politico inquisitionem non videtur requirere, verum & certis documentis & exemplis idem lucidissime confirmaret: Proinde Domini Commissarii, hujusmodi declarationi innitentes, eum ab objectione præfata, aliisque in eum productis, liberum fore debere, officioque, cui præest, cum ejus auctoritate, & debita ab incolis obedientia, licite perfungi posse decreverunt: prout quidem auctoritate sua Commissoriali decernunt & sententiant. Quod autem Nobilitas tantopere causæ huic insisteret, urgeretque contra præfatum Dominum Baronem, eo nomine acquiri & attendi debere, cum id pro legibus libertatibusque suis, & zelo primum fecisse videatur.

ANNO 1609. *neque ullo modo hoc facto bonæ famæ ac honori, integræque existimationi dicti Baronis detrahere potuerit: ideo vicissim Nobilitatem nullam vel pœnam, vel difficultatem perferre debere, Domini Commissarii adveniunt. Porro si quis Domini Baronis famam nullo prætextu libertatis, sed maligno animo, vel dicto, vel scripto profciderit, contra hunc eidem Baroni salva reservatur actio, appellatione ad Sacram Regiam Majestatem cuivis citatorum libera permanente.*

Ordo Aulici Judicii, numerusque personarum præfidentium conformis esse debet omnino, uti formulæ regiminis, ita & antiquæ hucusque retentiæ consuetudini; scilicet sex Nobiles indigenæ possessionati, tres autem Doctores Juris ex civico statu, ad illud Judicium instituantur; & si quid hæctenus, vel ad præfens in eo erratum fuerit, esse de præfenti corrigendum, juris ordine servato.

Cancellariæ atque Camera officii præponendi sunt merito indigenæ Ducatus, juxta declarationem in Recepto An. 1566. factam; veteranis tamen & bene meritis, ad vitam ipsorum citra omnem futurum sequelam conservatis.

De non extrahendis plus justo Conventibus Provincialibus, Domini Commissarii judicant ad veterem usum modumque nihil omnino addendum esse, id saltem, quod abusu quodam investum est, corrigi debere; videlicet, ut illi soli ad consilia accedant, qui ad ea per leges & consuetudines admittuntur, exclusis omnibus aliis, qui ad publica suffragia non pertinent. Deinde veniant mature debitoque tempore, tumultus, armaque insolita prorsus absint. Ordo in dicendis sententiis talis habeatur, qui direttore suo, de quo paulo inferius dicitur, constet, ejusque observetur auctoritas; sententiæ libere a quovis, sed non nisi directoris jussu, dicendæ, eæque non prævertendæ, nec cuiquam præsumpendæ: qui vero ad prius dicta nihil, quod addat, habuerit, potius sententiæ aliorum subscribat. Id autem maxime vitandum est, ut non violentis modis & conclamationibus, aut potentia numerosa, neque per factiones vel schismata, sed æquabili modo, & rationibus potius, legibusque & consuetudinibus approbatis, uniformis omnium, isque liber consensus interveniat.

Quæstionem autem de locis in Conventibus Provincialibus legitime occupandis, ita decidendam esse Domini Commissarii putaverunt. Capitaneum quidam Brandenburgensem pro Directore, seu alias Marschalco, in Conventu Provinciali in

ANNO Collegio Dominorum Consiliariorum per-
1609. petuo haberi; absente vero ipso, alter
ex quatuor majoribus Capitaneis, gradu
seu loco ipsi proximior, id munus capiat,
vota distribuat, utque omnia rite & se-
cundam leges ac antiquam observantiam
pro commodo Reipublicæ fiant, atten-
dat. Votorum autem & locorum distri-
butio in Collegio præfatorum Consiliario-
rum hujusmodi observetur; ut primam
supremorum Capitaneorum, qui qua-
tuor numerantur, rationem habeat, Di-
gnitariis deinceps, post Baronibus & cæ-
teris Consiliariis Terrestribus concedat
suffragia. Collegium autem Nobilitatis
more suo eligat sibi pro tempore Con-
ventus cujusvis Marschalcum, qui eam
rationem habiturus est personarum, pro-
ut hætenus observatum fuit.

Contributiones publicæ, quanquam
nullæ majoresve ab incolis Ducatus exi-
genda sint, præter illas, quæ a civico
Ordine ex privilegio ipsorum pendi so-
lent, vel quas ultro Ordines unanimi con-
sensu laudaverint; si tamen contigerit,
eas decreto publico institui, & auctori-
tatem in ipsis haberi, ea talis sit, quæ
omnes Ordines peræque afficiat, ut in
utroque æqualitas, id est, sanciendo li-
bertatis, & pendendo oneris, obser-
vetur: id enim jus & æquitas docet. Ac
quemadmodum omnes aliæ causæ hic in
Provincia terminari debent, ex præscri-
pto jurium Ducatus, ita & differentia
eo nomine inter Status emergentes, au-
thoritate Principis, veluti supremi in Du-
catu Magistratus, si præfens fuerit, ab-
sente vero eo, Dominorum Consiliario-
rum, accedente tamen communicatione
Principis, complanari, nec alio reduci
vocarique debent. Similiter usus earum-
dem contributionum non alius in futu-
rum sit, nisi publico consensu approba-
tus, & in illo ipso Conventu præscri-
ptus.

In omnibus autem injuriis & actioni-
bus, tam privatarum, quam publicarum
personarum, uti communiter ab omni-
bus, ita maxime a potestate suprema,
Magistratibusque omnibus, juris pro-
cessu contra quosvis procedendum esse,
non autem vi, aut violentia, prout Re-
cessus Dominorum Commissariorum An-
ni 1566. dicitur; quin & cavendum ma-
xime, ne quis Nobilium in domestica pa-
ce, & conditione sua, violentis captiva-
tionibus, & aliis angariis & oppressioni-
bus prægravetur, bonaque Nobilium
quovis prætextu absque legitima causa,
& juris publici processu, judicioque le-
gitimo adimantur, quandoquidem id Pa-
cta Conventa Regni cum Illustriss. Princi-

ANNO
1609.
pibus afficiat; de facinorosis tamen jus
& consuetudo observetur.

Executio item rerum judicatarum ab
Officialibus & Magistratibus, quorum
interest, non solum retardari non debet,
verum unicuique jure vincenti, sive in-
digenæ, sive extraneo præstanda, sine
omni mora, sub pœna refarciendorum
damnorum, ab ipsismet Officialibus re-
petenda.

Licita deinde sit, esseque semper de-
beat, Dominis Consiliariis Regentibus,
a Nobilitate debito modo requisitis, in
iis, quæ leges & privilegia ac consuetu-
dines Ducatus afficerent, vel si aliqua in
parte (quod absit) læsæ fuerint, præmo-
nitio Principum tunc prædominantium,
ut salvas velint habeantque libertates,
privilegia & jura omnium & singulorum
incolarum Ducatus Prussiæ; nullam au-
tem admonitores ex eo incurrant indigna-
tionem, vel pœnam, aut contemptum;
cum Recessus Anni 1566. latius ea expri-
mat & permittat.

Quod autem Nobilitas requirat, ut ju-
ramento illi, quod Illustrissimus Princeps
facturus de more est Sac. Reg. Majestati
& Regno, addantur verba specialia de
servandis juribus, privilegiis & liberta-
tibus omnibus hujus Ducatus incolis:
censuerunt Domini Commissarii ipsa ea-
dem jura, privilegiaque ac libertates Du-
catus, illo juramento Principis ex reas-
sumptis in privilegio curatela, & appro-
batis pactis juribusque antiquis, quibus
ea complectuntur, sine omni dubio com-
prehendi.

Bona, jure caduco ad Illustrissimi Prin-
cipis distributionem devolvenda, juxta
jura & privilegia distribuenda fore bene
meritis, indigenisque; habita tamen pri-
ma ratione Nobilitatis Prutenicæ, præ-
sertim in caducis bonorum terrestrium,
eoque adjecto, ut illa bona naturam su-
am retineant.

Magistratus civitatum omnibus requi-
rentibus justitiam indilatam administret,
sub pœna damnorum refarciendorum, at-
que depæctationes ultra debita salaria a
quopiam exigere non audeant; sub pœ-
na restitutionis acceptorum, & compen-
sandi damni.

Quod vero spectat inæqualitatem, &
minus justum æstimium in pendendis
contributionibus, de quo Equestris Or-
do contra statum civicum conquestus est;
Domini Consilarii censent, eas ipsas con-
tributiones in libero arbitrio Ordinum
consistere, nec posse alterutrum stringi
ad quasvis auctiones, sed quod unani-
mis omnium, liberque consensus in hoc
statuerit, tenendum esse: habenda ta-
men

ANNO 1609. men est ratio æqualitatis in ferendis publicis oneribus, quod iudicio & censuræ Principis præsentis, absente vero eo, Dominorum Regentium cum communicatione Principis relinquatur.

Calumniatores, si qui forte in Ducatu inveniuntur, atque ejusmodi criminis argui possunt, sive sint possessionati, sive non, sive indigenæ sive extranei, ordinario juris processu judicandi, coercendique sunt, & probatione convictio- neque præcedente puniendi. Nihilominus contra impoſſionatos tanto strictius procedendum, quanto ipsorum conditio vilior sit.

De invehendis huc Regiomontum & evehendis mercibus a Nobilibus & incolis Ducatus & Regni, iisque ad privatum & monopolicum pretium, & libertatem limitaram vendendi & emendi redigendis, Domini Commissarii, cum id principaliter ad Magistratum ordinarium, id est Illustrissimum Principem tunc præsentem, vel ipso absente ad Dominos Regentes pertineret, illuc remittendum esse declarant, cum ea cautela, ne libertas communis, eaque publica, una & personæ juribus libertatibusque suis gaudentes præjudicium ullum patiantur, sub pœna rerum advectarum, & a Magistratu prænominato æstimandarum simili.

A Conventibus publicis ut nemo Nobili- um, & omnium, qui ad eos pertinent, arceri debet, ita nec liberæ voces sententiæq; supprimiti, multo vero minus post Conventus expeditos privatum a quopiam examinandæ & exquirendæ, verum unusquisque id quod ad Reipublicæ commodum, ejusq; salvum statum ac libertatem communem spectare judicaverit, libere proferat, cum in hoc vera libertas consistat; dignitate tamen sui Principis, ac inprimis Sac. Reg. Majestatis salva & illaesa, juribusque Ducatus in iisdem Conventibus integris manentibus.

Venatorum Principis licentia a Capitaneis locorum, una cum inspectore ab Illustrissimo Principe ex Nobilitate Prutena constituendo, ad instigationem cujusvis injuriati compesci debet, & ne in posterum alicui injuriam aut vim aliquam inferant, prout id sæpius facere ausi; appellatione ad iudicium Curiae, jureq; Illustrissimi Principis in eo respectu officii ipsorum salvis. Si tamen absens fuerit modernus, vel pro tempore existens inspector, extunc alius ex Nobilitate in illo districtu, ubi injuria illata fuit, sufficiatur.

Jus municipale, quatenus Ordines Ducatus unanimiter censent, examinan-

dum, & ubi defectus reperiatur, au- ANNO 1609. gendum supplendumque esse, Domini Commissarii approbant: ita tamen, ut omnes Ordines in id consentiant, ac primo quoque Conventu ordinario indicto, de personis dignis idoneisque, ac earum numero mutuo & invicem conferant, eosque deligant, quibus locum & tempus assignaturi sunt, ubi id perficerent: opere vero consummato ac perfecto Illustrissimo Principi ad confirmandum exhibeant; caveantque, ne quid in illo legum & processuum juridicorum supplemento, juri Sac. Reg. Majestatis & Regni, itemque juri & superioritati Principis hujus Ducatus derogetur.

De relationibus a Conventibus in districtibus per Nuncios necessario faciendis, sentientibus idipsum DD. Consiliariis Regentibus, & ad pristinam consuetudinem revocantibus, illas fieri debere, & in usum ac commodum Reipublicæ reducendas temporibus & locis antea solitis sine quovis impedimento. Qui vero Capitaneorum tempus & locum faciendis relationibus non assignaverit, similiter Nunciorum unusquisque si relationem facere neglexerit, illi pœna restituendi sumptus ad Conventus ex illo districtu erogati puniendi sunt.

Judicia Terrestria Districtus Brandenburgensis ut omnino restaurentur, Domini Consiliarii decernunt, id negotii conficiendi ad Conventum Ordinum proxime futurum rejiciunt. De Sambien- sium vero territorio, & judiciis instituendis, Conventus idem statuet.

Instructiones privatas Principum, si formulæ regiminis, testamento, privilegiis, recessibus & juribus, nec non pactis repugnarent, valituras omnino non esse: verum formulæ ipsi & præmissis omnibus, quoad regimen politicum, & consuetudinibus eo usque servatis standum esse, nec quidquam innovandum & adjungendum, nisi per universalem Ordinum & Principis, & Sac. Reg. Majestatis consensum. In negotiis tamen jus Illustrissimi Principis, similiter in rebus Camerae ad præventus Ducales spectantibus, instructiones quasvis ab Illustrissimo Principe petendas & acceptandas fore debere.

De coriis evehendis, pretioque illis ac aliis rebus venalibus imponendo; Magistratus, uti superius descriptum est, ordinabit ex justo & æquo, ratione publici & universalis commodi necessitatibusque habita, privilegiis nullius partium derogando.

Terrestria Judicia in suo veteri usu, ut integra maneant. Causæ autem cri-
Q9999 2 mi

ANNO minales, tum etiam inter Vasallum & 1609. Principem, uti inibi ventilentur; id cum novam legem sapiat, absque consensu illorum, quorum maxime interest, id est, imprimis Sacrae Regiae Majestatis, Principisque sui fieri non posse DD. Commissarii censuerunt. Liberam tamen futuram Ordinibus, vel potius ipsi Nobilitati, in publico Conventu agendi de hoc facultatem, adhibitis accedentibusque consensibus supra descriptis.

Quicumque civium bona Terrestria jure legitimo possiderent, quo Nobilitas sua possidet, illos ad omnia onera terrestria insimul ac pariter cum Nobilitate ferenda, & ad sumptus ex eisdem bonis in Nuncios aequè proportionaliter erogandos, teneri DD. Commissarii declarant. Hanc tamen legem ad bona Civitatum communia non referri.

In causis autem statum Prussiae concernentibus, quae vel novi aliquid praeferre, vel a veteri more seu institutis, juribusque & consuetudinibus discrepare viderentur, nihil omnino absque omnium Ordinum, & Magistratus, cujus interest, consensu & voluntate statendum, introducendumque fore debere.

Cum autem Appellationes non alibi, nisi juxta modum supra descriptum decideri, aliae vero causae, a quibus non provocatur, hic judicio ordinario sisti & terminari debeant; Proinde literae inhibitoriae super processibus retardandis vel cohibendis, aliunde peti darique desuper omnino non debent, easque datas, processum debitum & justitiam ipsam remorari non posse, nec judiciorum auctoritatem sistere, nec judicata redarguere, sub poena amissionis causae in eos, qui ejusmodi inhibitorias impetrare ausi fuerint.

Ad praesidentiam in publicis officiis fratrum vel consanguineorum, necessariorumque, DD. Commissarii propositam quaestionem sic restringendam existimant, & judicant. Duos insimul fratres germanos, vel patrem cum filio aut nepote, judiciis aut Magistratui non esse praeficiendos, ne quid inde metus periculi & suspicionis proveniat: ex remotioribus tamen gradibus, siquidem dignitati loci, officioque & personis consulendum semper sit, legi & institui posse viros virtute, ingenio ac doctrina, exercitiisque publicis pollentes, genere & conditione, iis, quibus supra descriptum est.

Quantum ad potestatem Officialium fisci in jure dicendo; declarant DD. Commissarii, illam non aliam esse, nisi omnium jure agentium similem, quibus cau-

fas mere fisci nuncupandas licitum sit, citationibus ad judicia ordinaria editis, 1609. promovere, reos fisci accusare, & solita juris processusque forma ejusmodi causas insinuare. Quod si in jus vocati nomen delatoris requirant, Camerae Praefecti pro illis habendi sunt in causis fisci. Verum in causis criminalibus, delatorem omnino sistendum, non solum nominandum esse, ne quisquam indebite molestetur, ipsique fiscales nullam aliam praeter deferendi & citandi facultatem, in Statum seu Ordinem Equestrem habeant, nec pro injustis criminationibus impetitionibusque maneant impuniti.

Conventuum Provincialium sancita cum toties mutari possint, minus necessarium fore, ut typis excudantur; essent enim illorum libri infiniti: sed potius antiquae consuetudini standum, ipsisque Conventibus nihil contra jura & privilegia Ducatus, nec contra jura supremi domini Regnique, & Illustrissimi Principis attendendum decernendumque esse.

Privilegiorum Provinciae hujus interpretatione praepjudiciali, multi gravatos se conquesti sunt, indeque modum imponi petierunt. Declaratum est sententia DD. Commissariorum, ea ipsa jura ac privilegia in alium sensum verti aut duci non debere, nisi prout in se sonant; ac si quis exinde damnum aliquod, aut injuriam passus fuerit, ille, qui privilegia sinistre interpretando retorquendoque, causam damni aut injuriae alicui dederit, sarcire tantundem teneatur damnum passio. Quorum quidem privilegiorum Nobilitati servientium, nemo alius particeps atque usufructuarius fiat, nisi soli Nobiles indigenae Ducatus.

In aestimanda Status Nobilium dignitate, non dubitant DD. Commissarii Illustrissimum Principem ex sua in eum singulari benevolentia & gratia, atque ob majorem suae dignitatis honorem, alienum ab eo non fore, ut quo magis studium erga se ipsorum, amoremque, qui pro firmamento Principum habetur, excitet, titulo & inscriptione eos, praerogativaque concernenti in literis ad ipsos dandis, cohonestare dignetur. Cessurum id in proprium Illustratis suae honorem, & subditorum erga se benevolentiam majorem, remque Sacrae Regiae Majestati & Regno gratam futuram.

Lustrationes extra necessitatem legitimam, vel subito ex improvise ingruentem, omnino vitandas esse, & non nisi ex omnium consensu publico aggredendas, tum propter motus quosvis cientes, tum maxime exhauriendas facultates, viresque diminuendas, & deprimen-

ANNO dum statum Nobilitatis: attamen super-
1609. veniente gravi & ardua evidentique ne-
cessitate, eaque communi & publica,
tunc temporis illas permitti non expe-
ctato laudo universali.

Quod ad stipendium militare, diur-
num antiquitus vocatum, quod olim
tempore expeditionis bellicæ datum fuisse
constat, revocandum esse jus anti-
quum. Modus vero, & rationes, qui-
bus hujus stipendii quantitas & solutio
ordinateur, in Conventu futuro cum Il-
lustrissimi Principis Nunciis, & DD. Re-
gentibus ineundæ.

Officium Ducis belli, ut ratio ipsa &
jura Ducatus volunt, indigenis e Nobili-
tate conferendum esse. Qui quidem
post collatum sibi munus, antequam eo
fungi cœperit, jurare teneatur super fi-
delem administrationem ipsius, & quod
contra Sac. Reg. Majestatem & Regnum
& contra Principem suum, necnon
contra jura publica & privata Ducatus
attentare audeat quidquam; quinimo om-
nia in commodum Reipublicæ ejus
Ducatus Regnique, facturum, consilio
eorum, quorum interest, requisito.

In causis Nobilium, Commissarios i-
gnobiles nunquam in posterum delegan-
dos fore.

In obtinendis locationibus bonorum
Ducalium, Nobilitas Prutenica præfe-
renda est, Privilegiis Ducatus ita dispo-
nentibus.

Venationum usus talis sit, & esse de-
beat, qualis temporibus Illustrissimi AL-
BERTI primi Ducis licitus fuerat, & qui
ad normam Constitution. Anni LXXXII.
& LXXXVI. & MDCVI. referatur.

De Electionibus Judicum Terre-
strium, legem in recessu Anni MDLXVI.
tenendam observandamque esse.

Inter alia gravamina ordo Equestris
conquestus fuit, quod in criminalibus
actionibus, judiciis civitatum & oppi-
dorum stringeretur gravareturque; nec
sibi conveniens esse, ut status major ab
inferiore judicaretur. Domini Commissa-
rii ex quo id novam referat judiciorum
formam, accedente Illustrissimi Principis
Curatoris futuri consensu, ad Conventum
Provincialem proxime venturum remittunt,
ubi licitum sit Nobilitati de hoc
cum Illustrissimo Principe tractare, suæ-
que Illustritatis & munificentiam & gra-
tiam experiri. Quia vero Ordo Eque-
stris Ducatus Prussiae, pro superscriptis
gravaminibus suis abolendis per nos ad-
praesens, ob majorem animorum coales-
centiam, non ad penas, sed ad solam
in futurum reformationem redactis, ad
Sacram Regiam Majestatem Dominum

TOM. IV.

nostrum clementissimum confugerit, ANNO
suaeque Majestatis & Ordinum Regni o-
pem imploraverit, simulque petierit, ne
quid inde sibi metus aut periculi, damni-
que contingat; Ipsa quoque Sacra Regia
Majestas, id nobis publica fide & aucto-
ritate praecavendum demandare digna-
ta sit: Proinde speciali mandato & prae-
scripto Sacrae Regiae Majestatis, una &
transactioni Varfaviensi insistendo, ejus-
dem Sacrae Regiae Majestatis voluntate
& auctoritate declaramus, ut nullus ho-
rum omnium quicumque sive in Con-
ventibus particularibus, & etiam Pro-
vincialibus, hic in Ducatu, sive in Comi-
tibus Regni generalibus, gravamina præ-
fata dicto scriptoque, tanquam asserto-
res vindicesque legum & libertatum
suarum proponerent, urgerent, atque
tolli conati essent, operamque suam na-
varent, & munus Nunciorum Provincia-
lium obirent; indignationi, pœnae ali-
cui, odioque & damno subit; neque id
illis a quoquam vitio veri debere & pos-
se, verum liberos & immunes, ac omni
ex parte tutos permanere, domibusque,
& facultatibus ipsorum, foro item pu-
blico, & omni quovis loco secure versa-
ri, quibus nulla in posterum eo nomine
quaestio moveri, aut molestia inferri de-
beat. Sumptus quoque ex publico aere
ratione praemissorum suscepti, illi scili-
cet, qui ad fiscum Ducalem non perti-
nent, in dubium non possint vocari.

Insuper Ordine civico de se, sui-
que Status, juxta jura & privilegia sua con-
servatione exoptulante: Nos quibus ni-
hil magis optatum fuit, nostraeque Com-
missioni convenientius, quam ut omnia
Ducatus, ejusque incolarum jura salva
& integra remaneant, declarationem de
hoc nostram pro lege habendam in vim
decreti nostri fecimus talem: omnia &
singula jura municipalia, privilegia, li-
bertatesq; & immunitates, indulta, ac be-
neficia publica civitatibus in Ducatu hoc
Prussiae omnibus in genere, & singulis
in specie, antiquitus ab eo Cruciferorum
tempore, posterioribusque etiam tem-
poribus data & concessa, ac a Sac. Reg.
Majestate Serenissimo STGISMUNDO I. Dei
Gratia Rege Poloniae, literis pactorum
feudalium cum Illustrissimo ALBERTO I.
in Prussia Duce comprehensa, tam etiam
alia a Serenissimis Poloniae Regibus, Il-
lustrissimis Ducibus Prussiae, sive Diplo-
matis specialibus, sive Recessibus legiti-
me elargita & approbata, Decreta item
Provincialia, unanimi Ordinum consensu
laudata, ea scilicet lege, in quantum illa
omnia juri Sac. Reg. Majestatis & Regni,
ac uniuscujusque status & personarum

Rrrrr

juri-

ANNO 1609. juribus non sint contraria, in omnibus earum punctis, clausulis, articulisque & conditionibus, prout in se suoque tenore descripta, & usu hactenus observata sunt, nomine & auctoritate Sac. Reg. Majestatis rata & firma habenda, eaque inviolabiliter & inconcussa ab omnibus perpetuo tenenda servandaque fore debere judicavimus. Quod vero in speciali flagitaverit, se ad altiores honorum gradus, & ad officia tum Cancellariatus supremi, tum exercituum Capitanei, Consiliariorumque Terrestrium, in quantum scilicet viri ex aliis Ordinibus idonei deficerent, simul & ad jura caducorum admitti, quod quidem postulatum suum formula regiminis testamentoque fulcitur esse volunt: Nos ut omnibus aliis nobis propositis differentiis, formulam ipsam, testamentumque & privilegia ac jura Ducatus illa esse præcavimus; ita nec aliquid etiam ad illa a nobis addi mens nostra est. Verum id postulatum juribus ipsis præallegatis restringendum esse censuimus, ipsaque jura Ducatus in præmissorum distributione, atque usum hactenus observatum teneri debere; ita quidem, ut leges in primis quarumvis personarum salva remaneant. Cum autem virtuti primus locus honorque debeat, tum præfata munia dignitatesque, non nisi ex juriis præscripto, ipsa eadem virtute, eruditione & præstantibus factis viris claris aggrediendas fore. Quia in re minime dubitant Domini Commissarii, quin ordinaria potestas, horum distributor, ut legibus, ita & personis sese accommodet, suumque in hoc præstet jus & officium. Ad publica autem suffragia quod attinet, non solum pertinere debent Domini civitatis modo & jure solito, verum etiam nihil eis, præter ipsorum spontaneum consensum in iis, quæ de novo instituenda fuerint, imponi & præjudicari posse; quinimo in omnibus publicis consultationibus consensus, ut aliorum Ordinum, ita ipsorum quoque liber & benevolus requirendus erit.

Cum autem quidam Baronum & Nobilium, & quidem parvo in numero, protestationem quandam sub Conventu præfati generali, Nobis pro tunc munus Commissionis nostræ peragentibus, contra Ordinem Equestrem seu Nuncios Nobilitatis, eorumque fidem ac acta fecissent, e converso Nobilitatis Nuncii reprobati sunt: Nos, quibus Sacra Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, omnes incolarum Ducatus defensiones diffidiaque in planum & æquum reducere, animos omnium pacatos, tranquillumque statum reddere commisit, &

ANNO 1609. auctoritatem suam Regalem desuper concessit, protestationem & reprobationem præexpressas, veluti odio quodam privato, non autem injuria, aut publici boni causa profectas, & maiorem seditionem præferentes, ut ne amplius lites & discordiæ alantur, Ordinesque inter se non dissentiant, nec novas excitent turbas aut motus, præfati decreto nostro cassamus, annihilamus, tollimusque. Quas ut nullus protestantium & reprobantium revocare & in usum aliquem reducere in posterum audeat, pœnam decem millium Aureorum Ungaricalium ad fiscum Sac. Reg. Majestatis luendam interponimus, pro qua Instigatori Sac. Reg. Majestatis & Reipublicæ & Regni, ex delatione cuiusvis incolarum partis alterutrius, post Curiam Majestatis suæ licitum erit jure agere.

Quibus omnibus sententiis decretisque nostris, modo & ordine supra scripto prolatis, ea iterum sub ipsum Conventum hujus generalis finem in solito residentie nostræ publico loco prælegi, & ad notitiam omnium & singulorum deduci publicarique fecimus & mandavimus. Uti quidem in instanti nobis ipsismet præsentibus sunt publicata, ac proinde auctoritate Sac. Reg. Majestatis, supremi & directi hujus Ducatus Domini, omnia & singula præmissa ab universis Ordinibus & incolis Ducatus firmiter & inviolate tenenda, & pro legibus perpetuis observanda fore debere decrevimus; simulque injunximus omnibus Magistratibus illorum, ut executionem faciant, & secundum illa in casibus, legibus accommodandis procedant. In primis vero jura Sac. Reg. Majestatis & Regni integra semper habeant: præmissa eadem omnia rata, grata, firmaque, tam Illustriss. Principe Curatore, quam omnibus & singulis Ordinibus Ducatus habentibus.

Acta sunt hæc Regiomonti diebus superius descriptis, aliisque subsequentiibus; finita vero et publicata die 13. Jul. Anno Salvatoris nati 1609. Præsentibus Magnificis, Generosis, Nobilibus, Spectabilibus Famatisque; Ludovico Rauter Landthoffmeister, Fabiano Burggrabio et Barone a Dhona supremo, Christophoro Rappe Cancellario, Joanne Alberto Borek, supremo Marschalco, Consiliariis supremis et Regentibus Ducatus: nec non Consiliariis terrestribus et provincialibus, ac Nunciis Equestri Ordinis, ex districtibus ad Conventum præfatum missis; videlicet Friderico Burggrabio et Barone a Dhona, Capitaneo Brandenburgensi, Othone a Gröben, Capitaneo districtus et territorii Schakenfis,

ANNO 1609. Joanne Truchfessio a Wetzhausen, Capitano territorii et districtus Fischhausen, Martino a Weldenroth, Capitano Tapiaviensi, Friderico Sacri Romani Imperii Dapifero haereditario, Barone a Waldburg, Capitano Balgenfi, Sigismundo Birchan Capitano Soldaviensi, Daniele a Kunheim Capitano Tilsensi, Andrea a Kreutzen Capitano Angerburgensi, Bottone Barone ab Eylenburg, Joanne a Kalckstein in Partschen haereditario, Judice Terrestri Rastenburgensi, Alexandro a Polenz in Langnau haereditario, Fabiano Sack in Eicholtz, Eustachio a Gröben Provinciae Marschalco, Georgio Truchfessio a Wetzhausen, Alberto Weifel ex districtu Brandenburg., Gerlacho Gaudeker, Salomone Kanicz ex districtu Schaken, Sebastiano Thiesel, Joanne Philippo Gaudacker ex districtu Fischhausensi, Christophoro a Dele, Joanne Alberto Perbandt ex districtibus Tapiavien. Insterburgen. Taplacken, Salau et Georgenbur: Dittricho Kanicz, Jacobo Sparwein ex districtu Balga, Gasparo Lesgewang, Gasparo Ebert a Tettau ex districtu Bartenstein, Gotfrido Barone ab Eilenburg, Georgio Schlubut ex districtu Rastenburgensi, Francisco Schurtz, Fabiano a Milbe ex districtu Riefenburgensi et Marienwerder, Alberto, et Friderico a Polentz fratribus, ex districtu suo Schonberg, Martino Wenediger ex districtibus Preuschmark, Lubemihl et Dutsch Eilau, Carolo ab Ollschnicz, Sigismundo Eisak ex districtibus Höenstein, Osterrode et Gilgenburg, Joanne a Schertwitz ex districtibus Holland, Liebstadt et Morungen, Fabiano Fröbner ex districtu Barten, Eberhardo Schlubuth ex districtu Sehesten, Joanne Venediger ex districtu Neidenburg et Soldaw, Georgio a Krösten ex districtu Rein, Christophoro a Pudwels ex districtu Ortelsburg, Christophoro Langheim ex districtu Lück, Michaele Blumstein ex districtu Johansburg, Sebastiano Knobelsdorff ex districtu Angerburg et Lotzen, Michaele Hoendorff ex districtu Olrtzchip. Civitatum item Deputatis; videlicet ex antiqua Civitate Regiomontana, Michaele Wilhelmi, Jacobo Kreuzschner, Laurentio Perbant, Friderico Kenchell, Hieronymo Schultz, Abrahamo Keinke, Michaele Rodeman, Christophoro Winter, Benjamine Wigant, Wolfgango Fruben, Christophoro Bottner, Abrahamo Bock, Jacobo Fischer. Item Kneiphovienf. Michaele Fries, Petro Rosenkirch, Joanne Schöne, Petro Michaele, Joan. Krintz, Henningio Birkman, Christophoro Naps,

Hieronymo Rode, Joanne Quant, Gasparo Breier, Petro Ludke. Item Löbnicens. Hieronymo Bechm, Philippo Daul, Jacobo Nitsch, Joanne Hein, Georgio Krüger, Joachimo Bruno, Joanne Partsch,

Minorum demum civitatum Nunciis, Crispino Beckschlager, Joanne Jordan Bartensteinensis, David Reich Rastenburgensis & Sensburgensis, Georgio Krüger Friedlandens. Balthasaro Varneck Scippentens. Elia Klein Velaviens. Joanne Opicz Hollandens. & Milhausens. Joanne Schultz & Antono Rautenbergle Mariewerdens. Georgio Rubertzen Heiligenbeilens. Sebaldo Felaw, Andrea Schultz Osterodens., Hoensteinens., Neidenburgens. Gilgenburgens. Soldaviens. & Pessenheimens. Daniele Spisz Salfendens. Morungen. Libstatens. & Liebemühlens. Paulo Steinborn Riefenburgens. Bischoffswerdens. Freistatens. & Garnsehens: Ludovico Schultz Zintens. Casparo Ludwichstein, Joan. Meier Tilsitens. Petro Fuchs Drengfartens. Christophoro Wichert Fischhausens. N. Horch Memmelens. Ignatio Treppenhauer Allenburgens. Petro Reimer Goldapens. Fabiano Heyer Margrabovens. Stephano Grunau Creutzburgens. Henrico Voigt Angerburgens. Et aliis permultis, tam Nobilibus Regni & Ducatus, quam aliarum civitatum & oppidorum, hominibus fide & honore dignis, circa praemissa existentibus.

SIMON RUDNICKI, *Episcopus Varmiensis. mppr.*

(L.S.)

GEORGIUS KOSTKA. *mppr.*

(L.S.)

M. SIERAKOWSKI *de Boguslawice. mppr.*

(L.S.)

ALBERTUS KRISKI, *Castellanus Sierpcensis. mppr.*

(L.S.)

JOANNES SWIETOSŁAWSKI, *Referendarius Regni. mppr.*

(L.S.)

L. MIELZINSKI, *Succamerari Califf. mppr.*

(L.S.)

SAMUEL LASKI. *mppr.*

(L.S.)

CCXCVI.

Constitutio Comitiorum Regni Poloniae Generalium, habitorum Varaviae A. 1611. Mense Nov. Rrrrr 2 Vol.

ANNO Vol. III. fol. 3. tit. de Feudo
1611. Prussiae.

Considerantes ab antiquis temporibus inveteratam Antecessorum nostrorum, Regniq; declaratam Illustrissimorum Margrabiorum Brandenburgensium amicitiam & benevolentiam erga Rempublicam, quam non tantum conservare, verum et novis beneficiis erga Rempublicam nostram, eo majorem excitare volumus, diligenti & accurato iudicio omnium Ordinum circa successionem in Feudum Ducatus Prussiae, quemadmodum ut in praeteritis Comitiis, ita etiam praesenti consideratione, & post Commissionis transactionem ex praeteritis Regiomontem missam, quam in omnibus punctis & decretis confirmamus, salvis privilegiis & juribus Ducis & Ducatus Prussiae, communi omnium Ordinum consensu constituimus; quod post decessum moderni aegri Ducis ALBERTI FRIDERICI, cui integrum jus servamus, succedere debet modernus Illustrissimus Princeps JOANNES SIGISMUNDUS Elector, Marchio Brandenburgensis, cum tribus fratribus germanis, 1. JOANNE GEORGIO, 2. ERNESTO, 3. GUILHELMO, & Ducatum illum jure Feudi secundum transactionem in Comitiis praesentibus, conditionibus certis, per Dominos Legatos nostros transactis & scriptis approbatis, manutenere, servare, & gubernare liberum illi erit: eo scilicet ordine, quod imprimis Illustrissimo Electori & successoribus ejus masculini sexus, in Electoratu sibi invicem successuris, in specificatum feudum succedere debent. Iis autem ita deficientibus Ducatus Prussiae cum attinentiis debet integre in potestatem Regum Poloniae & Reipublicae redire, sine omni difficultate, praetensione, & attributione alicujus. Et cum Illustrissimus Elector, secundum conditiones transactas, quibus tam in parte, quam in toto semper satisfacere debet, juramentum debitum secundum obligationem Nobis & Reipublicae (ad quod illi tempus scilicet dies Dominicus est assignatus) praestabit: tum Illustrissimae Celsitudini suae privilegium ex Cancellaria nostra, in quo haec omnia latius comprehenduntur, extradi, & diploma in volumen legum inscribi, & typis excudi mandabimus.

CCXCVII.

Transumptum Plenipotentiae Internuntiorum JOANNIS SIGISMUNDI Electoris Brandenburgici in

negotio simultanea Investiturae ANNO Ducatus Prussiae. Varaviae 4. 1611. Nov. 1611. Ex Archiv. Regni Libr. VK fol. 103.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Exhibitas fuisse coram Nobis literas infra scriptas Mandati seu Plenipotentiae Oratoribus infra nominatis Illustrissimi JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis Brandenburgensis Sac. Rom. Imperii Archicamerarii & Electoris in Prussia &c. Ducis, ab eodem Illustrissimo Principe ad moderna Comitata in negotio simultanea Investiturae in Ducatum Prussiae missis, datas & concessas, manu ejusdem Illustrissimi Principis subscriptas, & sigillo ipsius pensili communitas, eas Nos in acta Cancellariae nostrae inscribimandavimus, quarum tenor sequitur talis.

„ Nos Dei gratia JOANNES SIGISMUNDUS Marchio Brandenburgensis, Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorumq; nec non Crasnae, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, Princeps Rugiae, Comes Marchae & Raverburgensis, Dominus in Ravenstein, universis & singulis haec literas visuris notum atque testatum esse volumus. Quod ad Serenissimum ac Potentissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM III. Regem Poloniae, Magnum Ducem Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, nec non Suecorum, Gottorum, & Vandalorum Regem haereditarium Dominum Consanguineum, Affinem, & vicinum nostrum observandissimum, ut & Reverendissimos, Illustrissimos, Illustres & Magnificos Dominos Senatores, Procures, ac Ordines Regni Poloniae in Comitiis generalibus hoc Mense Varaviae congregatos, Dominos Amicos & Vicinos nostros plurimum dilectos & honorandos, praesentium exhibitores Illustres, Magnificos & Generosos Vasallos & Consiliarios nostros primarios & fideles sincere Nobis dilectos, Abrahamum Baronem & Burgravium de Dhona, Joannem Truces de Wetzhausen Capitaneum Fischaufensem, & Joachimum Huebner cum plenissimis Mandatis ablegaverimus, ut quae in negotio nostro Prussico cum Illustrissimi quondam Domini Patris nostris, Domini JOACHIMI FRIDERICI Marchionis et Electoris Brandenburgensis. beatae memoriae Legatis, pro dilectione ipsius Nobismet ipsis et Successoribus nostris Ann. millesimo sexcentesimo quinto in Comitiis Varaviensibus feliciter

cc-

ANNO 1611. ccepta, tractata, et maximam partem transacta sunt, secundum tenorem responsi Regii in iisdem Comitibus redditi, (ad quos res universa responsio Anni millesimi sexcentissimi noni remissa fuit) penitus absolvant, et ita, si quæ adhuc restare videbuntur, ad perfectissimum exitum perducant. Quam ad rem prædictis Legatis nostris sufficientem Plenipotentiam ac integram et absolutam facultatem dedimus nomine et loco nostro, Regiam Serenitatem, nec non Illustrissimos et Magnificos Dominos Senatores et Ordines inclyti Regni Poloniae compellendi, cum Serenitate ejus ac Illustrissimis et Magnificis eorum Dominationibus agendi & concludendi ad servanda Pacta se offerendi, atque omnia ea pro discretione, prudentia, et fide sua, qua Nobis probati sunt, instituendi perficiendique, quæ temporis opportunitas et negotii ipsius rationes exigent, et a Nobismet ipsis, si coram Varsoviæ essemus, præstanda et constituenda forent. Damus itaque, tribuimus et assignamus nominatis Legatis nostris omnibus ac singulis ad prædicta omnia peragenda hisce literis nostris plenam, integram, liberam, absolutam, et minime limitatam aut circumscriptam potentiam ac facultatem omni meliore forma, via et modo, sicut de jure aut consuetudine inclyti Regni Regiæque Curia rite et legitime fieri debet, et potest, cum clausulis omnibus necessariis, salubribus, et ad rem ipsam pertinentibus, non minus ac si expressis verbis illæ omnes hac Plenipotentia comprehenderentur. Quin etiam si in rerum tractatione præter opinionem aliqua forte inciderint, quæ speciale mandatum et auctoritatem ampliore requirere videbuntur, hanc quoque ipsis simul damus et tribuimus eodem plane modo, ac si expressa sigillatim omnia essent, quæ hujusmodi speciali mandato inferi debeant ita, ut quando et quoties eodem indigebunt, uti tum illa, et sic liberissima potestate negotium hoc nostrum gerere, ad exitum optatum promoveri possint. Quæcunque vero a Legatis nostris in hac causa Prussica, uti prædictum est, gesta, nostroque nomine promissa, recepta et peracta fuerint, ea omnia rata et grata Nos habituros, nec unquam impugnatos, multominus ullam contra hæc ipsa excusationem allaturos, sed sine quovis prætextu aut effugio præstituros et impleturos esse fide optima, quæque Virum Principem et Regium Vasallum decet, promittimus et asseveramus omnibus, quæ in contrarium adduci possent legum juriumque exceptionibus et beneficiis penitus et expresse renuntiantes sine fuce, fraude

et dolo. In quorum omnium et singulorum fidem ac certitudinem, firmissime ac evidentius testimonium, præsentibus literis manus nostræ subscriptione et sigilli nostri secretioris impressione corroboravimus. Dabantur Ortelsburgi XIII. die Septembris Anno Domini millesimo sexcentesimo undecimo. JOANNES SIGISMUNDUS Elector, mpr. Actum Varsoviæ die quarta Mensis Novembris Anno ut supra. Relatio ejusdem ut supra.

CCXCVIII.

Legati Brandenburgici spondent pro JOANNE SIGISMUNDO, quod conditiones Investituræ simultaneæ observabit. Dat. Varsoviæ 5. Nov. 1611. *Indidem fol. 104.*

Nos Abrahamus Baro & Burgravius a Dhona, Joannes Truchses a Wetzhausen Capitaneus Fischhausanus, & Joachimus Hubner. Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum ab Illustriss. Principe Domino, Domino JOANNE SIGISMUNDO, Marchione Brandenburgensi, Sac. Rom. Imperii Archicamerario & Electore, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Stetini, Pomerania, Cassuborum, Vandalorum, & Crosnae, Carnoviaeque in Silesia Duce, Burgravio Norimbergensi, & Principe Rugiae, Comite Marchæ & Ravensburgi, ad præsentia Regni Comitibus, de negotio simultaneæ Investituræ in Ducatum Prussiae tractandi causa, ad Serenissimum Principem Dominum SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Poloniae, M. Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Maloviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarium Regem, Amplissimosque Regni Ordines, plenis cum mandatis, summa potestate missi fuissimus, de certis conditionibus, nomine Serenissimae Regiae Majestatis suae & Ordinum nobis propositis, convenisset, pleneque transactum constitutumque fuisset, certoque scripto a commemorato Illustrissimo Principe nostro, sub manu & sigillo Illustrissimae Celsitudinis ejus edendo, comprehensis. Cujus quidem tenor ad verbum sequitur, & est talis. „JOANNES SIGISMUNDUS DEI Gratia Marchio Brandenburgensis, Sac. Romani Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Stetini, Pomerania, Cassuborum, Vandalorum & Crosnae, Carnoviaeque in Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis, & Princeps

ANNO 1611. Rugiae, Comes Marchae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein: Significamus praesentibus hisce, quorum interest, huius & futuri temporis universis & singulis. Cum de successione in feudo Ducatus Prussiae ab aliquot jam annis, partim ab inclytae memoriae D. JOACHIMO FRIDERICO Principe, itidem Electore Brandenburgensi, Parente nostro desideratissimo, partim a Nobis ipsis cum Serenissimo Principe ac Domino, Domino SIGISMUNDO III. Rege Poloniae, Magno Duce Lithuaniae, Russiae, Prussiae &c. &c. Domino & Cognato nostro observatissimo, Amplissimisque Regni Ordinibus, diversis temporibus actum esset, ac tandem in hisce Comitibus Varsoviensibus per Legatos nostros, Magnificos & Generosos, Abramum Baronem & Burgravium a Dhona, Joannem Truchsesium a Wetzhausen Praefectum nostrum Fischhausenum, & Joachimum Hubnerum Consiliarium nostrum, quos ad negotium hoc perficiendum plenis cum mandatis, summaque facultate miseramus, cum eodem Serenissimo Rege, Amplissimisque Regni Ordinibus tota de re certis conditionibus convenisset, pleneque transactum fuisset, atque ex vi transactionis huius, conditionibusque ejus, ad homagium praestandum ab eodem Serenissimo Rege, Amplissimisque Regni Ordinibus accersiti, vocati, admissique fuisset: Nos in commemoratam transactionem, conditionesque omnes eas, quae a commemoratis Oratoribus nostris nomine nostro acceptae sunt, non solum consensum nostrum libere praestitisse, sed easdem etiam peculiari hoc scripto approbandas, confirmandas, firmasque & ratas habendas duxisse, quemadmodum quidem approbamus, confirmamus, firmasque & ratas habemus praesentibus hisce. In primis autem tam nostro, quam Successorum nostrorum nomine approbamus, confirmamus, maturoque consilio ac deliberatione adhibita, ultro in Nos & Successores nostros recipimus omnia, quae ex antiquis pactis, quaecunque inter Serenissimos Reges, Regnumque Poloniae, Magnum Ducatum Lithuaniae, & Ducatum Prussiae, Dominos suos Duces aut Ordines ejus, nominatim autem Divum SIGISMUNDUM I. Regem, & inclytae itidem memoriae ALBERTUM Marchionem Brandenburgensem, Agnatum nostrum primum Prussiae Ducem, tum Illust. Principem GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgensem &c. ejusdem Ducatus Dominum & Gubernatorem, aut quoscunque alios unquam intercesserunt, debentur: quibus postrema hac tracta-

tionem transactioneque & insertis conditionibus nulla in re derogatum quicquam volumus, sed & in robore suo firma immotaque omnia manere debere, cavemus promittimusque. Praeter ista vero conditiones etiam omnes, de quibus Anno sexcentesimo quinto in Comitibus itidem Varsoviensibus per Legatos inclytae memoriae Parentis nostri, tum in hisce per Nos convenit, quemadmodum & quae per Commissarios Regios in Conventu Regionum, ex praescripto Sac. Reg. Majestatis, quod ad jura & privilegia Ducatus ejus accommodatum fuit, constituta sunt. Secundum quas quidem conditiones inprimis profiteamur Nos vocatos in persona ad Comitibus Varsoviensibus venisse, rituque et ceremonia solemniori, commemorato Serenissimo Regi SIGISMUNDO III. et Regno infra scriptum homagium et juramentum praestitisse eodem nimirum modo, iisdemque ceremoniis, quibus proxime Illustrissimus Princeps GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenburgensis in Prussia Dominus et Curator id praestitit, verbis ita conceptis.

Ego JOANNES SIGISMUNDUS Dei Gratia Marchio Brandenburgensis. Sac. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Stetini, Pomerania, Cassuborum, Vandalorum, & Crosnae Carnoviaeque in Silisia Dux, Burgravius Norimbergensis, & Princeps Rugiae &c. juro super hac Sancta Dei Evangelia, quod ab hac hora deinceps, usque ad ultimum diem vitae meae ero fidelis & obediens tibi Serenissimo Principi Domino SIGISMUNDO III. Dei Gratia Regi Poloniae, & Magno Duci Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. &c. Domino, sicuti meo naturali & haereditario Domino, & Successoribus tuis legitimis, Regibus & Regno Poloniae, Dominis meis, contra omnem hominem, nemine excepto. Et quod nunquam ero sciens in consilio, vel auxilio, vel in facto, ex quo (quod abhi) amittas vitam vel membrum aliquod, vel per quod accipias in persona aliquam laesionem, aut injuriam vel contumeliam, vel per quod amittas aliquem honorem, quem nunc habes, vel post habebis. Et si scivero, vel audivero de aliquo, qui velit istorum aliquid contra te & Regnum hoc Poloniae facere, pro posse meo, ut non fiat, impedimentum praestabo. Et si impedimentum praestare nequivero, quam cito potero, tibi nuntiabo, & contra eum, juxta pacta, auxilium tibi & Regno praestabo. Et si contigerit te rem aliquam, quam habes, vel habebis, casu aliquo amittere, eam recuperare curabo, & in

ANNO 1611.

recu-

ANN 1611. recuperata retinenda, te omni tempore adjuvabo, & si scivero te velle contra aliquem publico consilio arma sumere, & de eo generaliter vel specialiter fuero requisitus, meum tibi secundum pacta prestabo auxilium, Et si aliquid mihi de secreto manifestaveris, illud sine tua licentia nemini pandam, neque quicquam, per quod pandatur, faciam. Et si consilium a me super aliquo factio postulaveris, illud tibi dabo consilium, quod tibi dominis que tuis judicavero magis expedire, & nunquam ex persona mea aliquid scienter, quod pertineat ad tuam, vel Regni, dominiorumque tuorum Regno adjunctorum, vel in posterum adjungendorum, injuriam vel contumeliam faciam; immo honorem, commodaque tua, Regni ac Dominiorum tuorum tuebor & conservabo, vel quoad maxime potero, augebo. Denique Pacta etiam priora & antiqua omnia & singula, quocumque tempore a Decessoribus meis, Prussiae Dominis aut Ducibus cum inlyto hoc Poloniae Regno conventa, tum postremum hanc transactionem & conditiones per Oratores meos tecum & Ordinibus Regni tractatas constitutasque, & a me peculiari Diplomate confirmatas, servabo & implebo. Sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei Evangelia.

Quod quidem homagium seu juramentum: ut ex pactis feudalibus, conditionibusque a Nobis initis, in persona praestitimus, ita Nos Successoresve nostri, quoties secundum leges feudales renovari Investituram contigerit, eodem omnino modo, eademque forma Serenissimis Regibus pro tempore extituris, Regnoque praestare semper tenebimur, tenebunturque. Declarationem autem hanc Serenissimi Regis et Amplissimorum Ordinum, de jure hoc simultaneae Investiturae, beneficioque in feudo hoc Ducatus Prussiae succedendi, non ulterius extendi debere statuerunt, decreveruntque, quam quemadmodum conditionibus Anni millesimi sexcentissimi quinti Sac. Reg. Majestatis, et Amplissimorum Ordinum nomine propositum fuit, ad unam tantum lineam laudatissimae memoriae Parentis nostri, Nos nimirum ipsos, Successoresque nostros, per rectam lineam a Nobis descendentes, Illustrissimosque Fratres nostros germanos, IOANNEM GEORGIUM in Silesia Ducem Iegersdorffensem, ERNESTUM, et CHRISTIANUM WILHELMUM Archiepiscopum Magdeburgensem, eorumque legitimos posteros masculos; ita, ut in singulis stirpibus, ut quisque major natus in Electoratu successerit, et una forte stirpe extinta, altera, sicque deinceps in comme-

morato feudo Ducatus Prussiae invicem ANNO 1611. sibi succedant: quemadmodum etiam hos solos ad contractum Vexilli Reg. Majestas et Amplissimi Ordines admittendos statuerunt; alios vero nullum omnino jus usurpare in eo sibi posse aut debere. Religio deinde Catholica Romana, in Ducatu eam profiteri volentibus libera erit; neque ullus unquam ex Ducalibus, vel eam jam profitentibus, aut in posterum professuris, eam ob rem interpellabitur. Sacella itidem et Oratoria ubivis, tam in confinibus quam alibi, integra, tuta et concessa illis erunt, in iisdemque liberum pietatis ex doctrina institutisque Catholicis Rom. exercitium habebunt. Nemo eo nomine turbabitur, premeturque; nemo Religionis Catho. causa ullam vim, injuriam, contumeliam molestiamve perferet, aut perferre perpetique debet. Ad munera etiam et honores, qui ex Catholicis idonei fuerint, liber aditus erit. Quicumque etiam in Ducatu Catholicis Romanae Religionis, Barones, Nobiles et Civitates jura patronatus a Magistris Ordinis Cruciferorum, vel Serenissimis Poloniae Regibus, vel decessoribus nostris Ducibus Prussiae habuerint, vel praescriptione consecuti sint, integrum licitumque illis erit, Religionis Catholicae Romanae exercitium in iisdem introducere, instituire, habereque. Si vero ex Nobilibus plures extiterint, qui in uno eodemque Templo jus patronatus sibi vendicent, partim Catholici, partim Evangelici, nemoque eorum reliquis de publico exercitio decedere velit, a Nobis iudiciove nostro causa cognosci, exque praescripto juris Canonici definiti debet. Qua sententia si quis gravatum se existimaverit, ad iudicium Sacrae Regiae Majestatis provocatio integra ei erit. Cum vero praeter hæc in conditionibus Anni millesimi sexcentissimi quinti, nomine Serenissimi Regis, & Amplissimi Senatus postulatum fuisset, ut ad minimum Regiomonti unum atque alterum Templum ad Religionis Catholicae usus, cum redditibus justis assignaretur, non solum propter eos, qui ex Ducatu ejus Religionis essent, aut in posterum forent, verum etiam qui ex Regno, Magnoque Ducatu Lithuaniae, Catholicae Religionis homines, negotiorum tuorum causa, frequenter eo convenire solerent; ac vero ita de eo tum convenisset, ut per Commissarios suos cum ipsis Provincialibus Serenissimus Rex ageret, neque tamen apud illos quidquam adhuc perfici potuerit. Nos quidem transactionis, conditionumque harum, vi autoritateque praesentium literarum nostrarum recipimus,

ANNO 1611. mus, promittimus, spondemusque in usus hosce Religionis Catholicæ Romanum unum Templum, cujus iusta capacitas sit latericium, seu ex lapide, loco decente & honesto in suburbio aliquo, ubi Commissarii Regii, qui in possessionem Nos mittent, commodissimum judicaverint. Cæmeterium item circumcirca, & campanile, ad summum intra triennium, nostro sumptu extructuros. Similiter etiam juxta Templum domum, & habitationes necessarias & commodas pro Parochis & Ministris, tam ejus, quam Ecclesiæ, infra superscriptum tempus; tum in dotem etiam Ecclesiæ, & alimenta Parochi, mille florenos annuos certi reditus, certis in fundis, villis, agris, aut censibus assignaturos. Jus præsentandi Parochum, idoneum tamen, & inprimis quidem Sacerdotem Catholicum Religionis Romanæ, tum qui utriusque linguæ tam Polonicæ nimirum, quam Germanicæ peritus sit, ad Nos pertinere debet. Si tamen intra semestre tempus, Nos successoresve nostri, præsentare eum negligeremus, Reverendissimo Episcopo Varmienfi, uti Episcopo viciniore, Successoribusque ejus, de Parocho ei Ecclesiæ providere, ipsumque instituere liberum erit, ad eundem, successoresque ejus inspectio in doctrinam, mores, & vitam Parochi pertinere debet, qui quidem eodem jure, quo alii in Regno Poloniæ Sacerdotes, privilegiatus & exemptus omnino ab omni jurisdictione seculari esse debet; exceptis casibus, in jure Canonico expressis. Cæterum eidem Parocho, Nos Successoresque nostri, nec non Magistratus nostri, Castrenses quam urbani, securitatem ab omni vi, injuria, contumeliis, bona fide præstabimus, illique præstabit. De altero autem Templo quemadmodum & de dote redditue eorum augendo, integrum erit Serenissimo Regi, cum ipsis Provincialibus, per Commissarios, qui Nos in possessionem mittent, agere. Quam ad rem non modo nihil impedimenti Nos allaturos, verum favorem studiumque nostrum apud Ordines Ducatus candide, sincere, bonaque fide præstituros promittimus. Ne quoque Ducatus ejus nostri rationes a rationibus Regni, cujus corpore continetur, discrepent; Calendarium novum, ut in Ducatum introducatur, in Conventu Provincialium, omni studio & opera quamprimum curabimus, idque posthac in Ducatu servari mandabimus. Subsidii nomine, præter illa, quæ ex pristinis patris Ducatus hujus nomine debentur,

ANNO 1611. quemadmodum iisdem conditionibus Anno sexcentissimi quinti convenit, Nos Successoresque nostri, quotannis in ærarium publicum inferre tenebimur, tenebunturque, triginta millia florenorum Polonicalium, triginta grossis unumquemque computando. Quoties vero, necessitate aliqua publica postulante, in Regno tributum decretum publice fuerit, totidem alia triginta nimirum millia ejusdem valoris seu monetæ, ita ut cum tributum scitum fuerit, sexaginta millia a Nobis dependantur. Quarum quidem summarum nomine, quoties numeratæ fuerint, Regni Thesaurarius, vel ad quos pertinuerit, idonee Nos, ministrosve nostros liberare, seu quietare tenebuntur. Quemadmodum etiam conditionibus ejusdem Anno sexcentissimi quinti statutum est, quoties necessitas postulerit, quatuor naves ad tuendam oram maritimam Prussiæ, nostro sumptu habebimus: quod si Sacra Regia Majestas uti illis voluerit, de sumptu in illas faciendo Nobiscum tractabit. Privilegia, juraque incolarum Ducatus Prussiæ, cætera itidem pacta omnia, quæque ex iis, & pristinis Investituris debentur, omnia in suo robore integræ inviolataque permanere debent, quemadmodum quidem nulla re ea infirmaturos, verum omnia facta rectaque conservaturos, promittimus spondemusque: nominatim vero ad honores & officia publica, Magistratusque & arcium Præfecturas, nullos alios, quam Ducatus Prussiæ indigenas, secundum privilegia, juraque vetera Ducatus, Nos Successoresve nostros, adhibituos promoturosve. Tributa nova Conventu Ordinum prius non habito, invitis repugnantibusve, nulla etiam imponere eis poterimus, aut debemus. Horum etiam, qui per hoc tempus ad Sacram Regiam Majestatem aliqua in re confugerunt, supplicesque libellos obtulerunt, securitati indemnitateque per omnia cavemus, neque eam rem unquam apud Nos Successoresve nostros, aut Magistratus, cuiquam fraudi damnoque esse debere, promittimus spondemusque. Appellationes a sententiis nostris, judiciivæ nostri Aulici, sine ulla exceptione liberæ omnibus ad iudicium Regium erunt: ita tamen, ut non nisi a definitiva sententia, aut vim definitivæ habente appelletur, quantitas, de qua appellatur, summam quingentorum florenorum Polonicalium, æstimationis valorisve usitati excedat, infra quam appellare nulli integrum erit. Similiter tamen de injuria, quæ ei summæ, de qua appel-

ANNO 1611. appellaretur, æquiparari possit, appellare licebit. Si fide publica etiam ex Ducalibus alicui cavendum Sacra Regia Majestas, Successoresve ejus, salvumque conductum tribuendum censuerint; ii, secundum jus publicum, apud Nos Successoresve nostros, sacrosancti semper erunt, & esse debebunt. Ita tamen ex parte Regiæ Majestatis, & amplissimorum Ordinum convenit, ne salvi conductus aliqui hominibus ullis, vel facinorosis, vel in crimine scelereve aliquo deprehensis, dentur; sed si quis ex sinistra aliqua delatione offensionem nostram, Successorumque nostrorum incurrerit, vel adversarii alicujus potentia premeretur, aut aliqua alia justa ex causa dignus præsidio ac patrocinio Regio videretur: datumque eosdem iri non a jure, sed a vi tantum & potentia, ut juri nihilominus se sistere, rei que judicatæ parere teneatur. Durante itidem salvo conductu modeste se gerat, nullum injuria afficiat, tum vero publice salvum conductum illum ad notitiam omnium, maxime autem Magistratus adducat: ad extremum etiam, ut ad sex tantum mensium spatium dentur, intra quos & jure experiri, & alia negotia sua honesta gerere administrareque, qui salvum conductum habuerit, possit. Spatio autem eo exacto, si ulterius eo opus habuerit, alium impetrare. Si quando etiam ex Ducatu Prusis ad alias ditiones nostras extra Regnum discedere Nobis contigerit, & a Ducatu abesse necesse fuerit, gubernationem administrationemque ejus nullis aliis, quam secundum formam regiminis a Nobis confirmatam Consiliariis Regentibus, Nobilibus indigenis & possessionatis, commitemus. Illustrissimi etiam Principis ALBERTI FRIDERICI Agnati & Soceri nostri charissimi, juri, quoad in vivis extiterit, us hoc nostrum nullo detrimento præjudicioque esse debet. Interim etiam illum in valetudine ista permanebit, ex dignitate ejus a Nobis exhibebitur; omniaque quæ tam ad alimenta necessitatemque, quam etiam dignitatem ejus pertinebunt, liberaliter illi a Nobis suppeditabuntur. Designabit autem Regia Majestas Commissarios suos, qui Nos in possessionem Ducatus feudique ejus mitant, coram quibus quidem Commissariis subditi simul Ducatus ejus, tam Nobiles quam civitates, seu ex singulis districtibus, duo ex Nobilitate & civitatibus, in easdem superscriptas hasce conditiones & transactionem, corporale juramentum, suo posterorumque suorum nomine, præstare tenebuntur,

TOM. IV.

quod omnia ea ipsi quoque, posterique ANNO 1611. eorum, rata grataque habituri servaturique sint; maxime autem quod post obitum quatuor prædictorum Principum fratrum, eorumque legitimorum feudi hæredum, si Deo permittente ita acciderit, nulli alii quam Regibus, & Regno Poloniæ, immediate tum parere subiectique esse debebunt, neque quenquam alium, nisi Reges, & Regnum Poloniæ, tanquam naturalem hæreditariumque suum Dominum agnoscere, aut fidelitatem subjectionemque præstare debent, sed in commemoratorum Regum, & Regni Poloniæ potestatem recident, sineque ulla cunctatione tergiversationeque eis, tam quoad utile & directum dominium, quam merum itidem & mixtum Imperium se subjicient obedientque: veteribus tamen juribus, privilegiis, libertatibusque eorum salvis. Quæ quidem omnia & singula superscripta, tam in genere, quam in specie, Nos Successoresque nostros, in omnibus eorum punctis & clauis, diligentissime sanctissimeque adimpleturos, executioni demandaturos, observaturosque, neque quicquam vel per Nos, vel quemcunque alium, contra eadem attentaturos, facturos, aut attentari fierive passuros, sub fide, & honore Principis, nostro, Successorumque nostrorum nomine spondemus, promittimus, cavemusque. In quorum omnium fidem, præsentis manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro communitari mandavimus. ,,

Nos igitur supra commemorati Legati, quemadmodum ex vi mandatorum, nostrorum, ab Illustrissima Celsitudine sua nobis datorum, in superscriptas conditiones omnes & singulas, maturo consilio deliberationeque adhibita, sponte utroque consensum nostrum præstitimus, inque Illustrissimum Principem nostrum, & in Nos recepimus; ita easdem hisce literis nostris ex hoc mox tempore accipimus, approbamus, confirmamus, roboramus, perpetuæque firmitatis robur obtinere debere attestamur: commemoratum etiam Illustrissimum Principem nostrum, quam primum ad præstandum homagium admittus fuerit, superscriptas literas hisce nostris insertas, sine ulla cunctatione, tergiversationeque, sub manu & sigillo suo, Sacræ Regiæ Majestati & Amplissimis Ordinibus editurum, omniaque bona fide, furo, dolo, fraudeque omni remotis, adimpleturum, sub fide & honore Virorum Illustrium sancte promittimus, pollicemur, spondemus, cavemusque. In quorum fidem

T t t t t

ANNO 1611. fidem hæc manibus nostris subscripsimus, sigillisque nostris munivimus. Dat. Varssoviæ in Comitii Regni Generalibus, die 5. Mensis Novembris Anno Domini millesimo sexcentesimo undecimo.

ABRAHAMUS *Burgravius* &
Baro a Dhona.
(L.S.)

JOANNES TRUCHSES a WETZ-
HAUSEN
Capitaneus Fischhausen.
(L.S.)

JOACHIMUS HUBNER.
(L.S.)

CCXCIX.

SIGISMUNDUS III. *Poloniæ Rex su-
pradictam sponsonem acceptat &
approbat.* Ibidem eodem die
& Anno. *Indidem fol. 97.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niæ, Magnus Dux Lithuanæ, Rus-
siæ, Prussæ, Masoviæ, Samogitiæ, Li-
vonæque; nec non Suecorum, Gotto-
rum, Vandalorumque hæreditarius Rex.
Significamus præsentibus hæc, hujus
& futuri temporis universis & singulis:
Cum Illustrissimus Princeps Domin. JO-
ANNES SIGISMUNDUS Marchio Branden-
burgensis, S. R. I. Archicamerarius &
Electo, in Prussia &c. Dux &c. Cognatus
noster charissimus, per Legatos suos,
Magnificos, Generosos ac Nobiles, A-
brahamum Baronem & Burgravium a
Dhona, Ioannem Truchses a Wetzhausen
Capitaneum Fischhausen: & Ioachimum
Hubner, plenis cum mandatis sum-
maque facultate in Comitii hæc ad Nos
missos, diligenter apud Nos Ordinesque
Regni institissent, ut secundum superio-
rum Comitiorum responsa, conditiones-
que ab aliquot jam Comitii, tam a lau-
data memorie Parente ipsius, Illustrissimo
quondam Principe IOACHIMO FRIDE-
RICO Marchione Brandenburgensi &c. &c.
quam Illustritate ejus ipsa per Legatos
tractatas, dubitationem tandem eam, quæ
de jure simultaneæ Investituræ Illustrissi-
mæ Domus ejus exorta fuerat, explica-
remus. Nos consilio & auctoritate, con-
sensuque omnium Ordinum R. nostri adhi-
bito, sequente modo ac ratione, nullo plane
ex commemoratis Ordinibus repugnante,
protestante, contradicente; sed omnibus
unanimitè consentientibus, eam definitivè
se terminasseque, de eademque plene & inte-
gre transegisse, quemadmodum quidem
definimus, determinamus transigimusque;
præsentibus hæc. Imprimis quidem om-
nia, quæ ex pristinis pactis, quæ unquam

inter Serenissimos Reges Decessores no-
stros, Regnum, Magnumque Ducatum ANNO
Lithuanæ, & Ducatum Prussæ, Domi- 1611.
nos suos Duces, aut Ordines ejus, no-
minatim autem D. SIGISMUNDUM I. Re-
gem, Avum & Decessorem nostrum, &
laudatæ itidem memoriæ ALBERTUM
Marchionem Brande. primum Prussæ Du-
cem, tum Illustrè Principem GEORGIUM
FRIDERICUM Marchionem Brandenbur-
gensem, Ducatus ejus Administratorem &
Gubernatorem, & alios quoscunque in-
tercesserunt, hæc nova transactione &
conditionibus nulla in re derogatum quic-
quam volumus, sed in robore suo firma
immotaque omnia manere debere decer-
nimus. Præter hæc vero conditiones e-
tiam omnes, de quibus An. 1605. in Co-
mitii itidem Varsoviensibus, tum in hæc
præsentibus inter Nos, Ordinesque Re-
gni nostri, & Legatos laudatæ memo-
riæ Parentis Illustritatis suæ, nunquam Il-
lustritatis ipsius convenit, quemadmo-
dum & quæ per Commissarios nostros in
Conventu Regiomontano ex præscripto
nostro, quod ad jura privilegiaque Du-
catus ejus accommodatum fuit, consti-
tuta sunt. Secundum quam quidem
transactionem conditionesque, commemo-
ratus Illustrissimus Princeps Electo,
a Nobis accersitus vocatusque, inprimis
ad diem tertiam Mensis hujus Novemb.
Varsoviæ huc ad Nos venire tenebitur,
rituque & ceremoniâ solenni Nobis Re-
gnoque nostro infra scriptum homagium
& juramentum præstare, eodem nimirum
modo, iisdemque ceremoniis, qui-
bus proxime Illustrissimus Princeps GE-
ORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandenb.
in Prussia &c. Dux & Curator id præsti-
tit; nimirum:

*Ego IOANNES SIGISMUNDUS Marchio
Brandenburgens. &c. ut supra pag 438.*

Declaratio autem hæc nostra, amplif-
simorumque Ordinum de jure hoc si-
multaneæ Investituræ, beneficiumque
hoc in Feudo Ducatus Prussæ succeden-
di non ulterius extendi debet, quam
quemadmodum conditionibus An. 1605.
nostro & Amplissimi Senatus nomine pro-
positum fuit, ad unam tantum lineam lau-
datissimæ memoriæ Parentis Illustritatis
suæ, Illustrissimum nimirum Electorem
ipsum IOANNEM SIGISMUNDUM, Illustrèsque;
Fratres ejus, IOANNEM GEORGIUM
in Silesia Ducem Iegersdorff. ERNESTUM,
& CHRISTIANUM VILHELMUM Archie-
piscopum Magdeburgensem, quatuorque;
fratrum horum legitimos posteros mascu-
los; ita, ut in singulis eorum stirpibus,
ut quisque major natu in Electoratu succes-
serit, & una forte stirpe extincta, altera:
ficque

ANN^o 1611. sicque deinceps in commemorato feudo Ducatus Prussiae sibi succedent; quemadmodum quidem supra nominati fratres soli etiam ad contactum Vexilli admittentur. Alii, si qui sint, nihil omnino sibi juris observare poterunt vel debebunt. Religio deinde Catholica Romana, omnibus in Ducatu eam profiteri volentibus, libera esse debebit, neque ullus unquam ex Ducalibus, vel jam eam profitentibus, vel in posterum professuris, eam ob rem interpellari debebit. Sacella itidem & Oratoria ubivis, tam in confinibus quam alibi, integra, tuta & concessa illis sint, in iisdemque liberum pietatis ex doctrina institutisque Catholicis exercitium habeant: nemo eo nomine prematur turberetur: nemo Religionis Catholicæ causa ullam vim, injuriam, contumeliam, molestiamve perferat. Ad munera etiam & honores, si qui ex Catholicis idonei fuerint, liber aditus iis sit. Quicumque etiam in Ducatu Catholicae Romanae Religionis, Barones, Nobiles & Civitates, jura patronatus a Magistris Ordinis Cruciferorum, vel Serenissimis Regibus Poloniae Decessoribus nostris, vel ipsis Ducibus habuerint, vel praescriptione consecuti fuerint, integrum licitumque illis erit, Religionis Catholicae Romanae exercitium in iisdem introducere, instituire, habereque. Si ex Nobilibus plures extiterint, qui in uno eodemque templo jus patronatus sibi vendicent, partim Catholici, partim Evangelici, nemoque eorum reliquis de publico exercitio decedere velit, in Illustritatis ejus judicio causa primum cognosci, definirique ex praescriptione juris Canonici debebit. Si quis autem sententia gravatum se existimaverit, ad iudicium nostrum Regium provocare integrum liberumque illi esse debebit. Cum vero praeter haec in conditionibus Anni 1605. nostro & Amplissimi Senatus nomine postulatum fuisset, ut ad minimum Regiomonti unum atque alterum templum ad Religionis Catholicae usum cum redditibus justis assignetur, non solum propter eos, qui ex Ducatu ejus Religionis essent, aut in posterum forent; verum etiam qui ex Regno, Magnoque Ducatu Lithuaniae, Cath. Religionis homines negotiorum suorum causa frequenter eo convenire solerent: ac vero ita de eo tum convenisset, ut per Commissarios nostros cum ipsis Provincialibus hac de re ageremus, neque tamen apud illos quidquam adhuc perfici potuerit: ita interim inter Nos de eo convenit, ut Illustritas sua in usum hunc Religionis Catholicae Romanae unum templum, cujus iusta capacitas sit, lateritium seu ex muro, lo-

ANN^o 1611. co decenti & honesto, in suburbio aliquo, ubi Commissarii nostri, qui in possessionem Illustritatem ejus mittent, commodissimum judicaverint. Cœmeterium etiam circumcirca & campanile ad summum intra triennium suo sumptu extruat: similiter etiam domum, & habitationes necessarias & commodas pro Parocho & ministris, tam ejus quam Ecclesiae, intra superscriptum tempus extruat, in dotem etiam Ecclesiae & alimenta Parochi mille florenos annuos, certi redditus, certis in fundis, villis, agris aut censibus assignet. Ius praesentandi Parochum, idoneum tamen, & inprimis quidem Sacerdotem Catholicum, Religionis Romanae, tum qui utriusque linguae, tam Polonicae nimirum quam Germanicae peritus sit, ut ad Illustritatem ejus pertineat, concedimus. Si tamen intra semestrem tempus Illustritas ejus, Successoresve ipsius eum praesentare neglexerint, Reverendo Episcopo Varmienti, uti viciniore Episcopo, Successoribusve ejus, de Parocho Ecclesiae ei providere, ipsumque instituere liberum erit, ad eundem Successoresve ejus inspectio in doctrinam, mores & vitam Parochi pertinere debebit; qui quidem, ut eodem, quo alii in Regno nostro Sacerdotes, jure privilegiatus, & ab omni jurisdictione saeculari exemptus omnino esse debebit: exceptis tamen casibus, in jure Canonico expressis. Caeterum eidem Parocho Illustritas ejus, Successoresve ipsius, nec non Magistratus illius, tam castrenses, quam urbani, securitatem ab omni vi, injuria, contumeliis, bona fide praestare tenebuntur. De altero autem templo, quemadmodum & de dote reddituve eorum augendo, integram Nobis cum ipsis Provincialibus per Commissarios nostros, qui Illustritatem ejus in possessionem mittent, agendi facultatem reservamus. Quam ad rem non modo nihil impedimenti Illustritas ejus asserere debebit, verum favorem, studiumque situm apud Ordines Ducatus ejus candide, sincere, bona fide Nobis praestabit. Ne quoque Ducatus ejus rationes a rationibus Regni, cujus corpore continetur, discrepent, Calendarium novum ut in Ducatum introducatur, in Conventu Provincialium omni studio & opera quamprimum curare debebit, inque Ducatu posthac servari mandare. Subsidiis deinde nomine praeterea, quae ex pristinis pactis Ducatus hujus nomine debentur, quemadmodum iisdem conditionibus Anni 1605. convenit, Illustritas sua, Successoresve ejus quotannis in aerarium publicum

ANNO cum inferre tenebuntur triginta millia annua florenorum Polonicalium, triginta grossis quemque computando. Quoties vero, publica aliqua necessitate postulante, in Regno tributum publice decretum fuerit, totidem triginta alia, nimirum millia ejusdem valoris, seu mone-tae, ita, ut cum tributum scitum fue-rit, sexaginta millia annua ab Illustritate ejus dependantur. Quarum quidem summarum nomine, quoties numeratae fuerint, Thesaurarius Regni nostri, vel ad quos ea res pertinuerit, idonee Illustritatem ejus ministrosve illius liberare, seu quietare tenebuntur. Quemadmo-dum etiam conditionibus iisdem Anni MDCV. statutum est, quoties necessitas postulaverit, quatuor naves Illustritas sua, ad tuendam oram maritimam Prussiae, suo sumptu habebit. Quod si ipsi uti illis voluerimus, de sumptu in illas faciendo, cum Illustritate sua tractabimus. Privilegia, juraque incolarum Ducatus Prussiae, caetera itidem pacta omnia, quaeque ex iis & pristinis Investituris debentur, omnia in suo robore integra, inviolataque permanere debent; nominatim vero ad honores & officia publica, Magistratusque & arcium Praefecturas, nulli alii, quam Ducatus Prussiae indigenae, secundum privilegia, juraque vetera Ducatus, adhiberi promoverique debent. Tributa nova, Conventu Ordinum prius non habito, invitis repugnantibusve nulla etiam eis imponi poterunt, vel debent. Eorum etiam, qui per hoc tempus ad Nos aliqua in re confugerunt, supplicesque libellos obtulerunt, securitati indemnitateque per omnia cautum esse debet, neque ea res unquam apud Illustritatem suam, Successoresve ejus, aut Magistratum, cuiquam fraudi damnoque esse debet. Appellationes a tententiis Illustritatis suae, judiciove aulico ejus, sine ulla exceptione liberae omnibus ad judicium nostrum Regium esse debent, ita tamen, ut nonnisi a definitiva sententia, aut vim definitivae habente, appelletur, quantitasque, de qua appellatum fuerit, summam quingentorum florenorum Polonicalium aestimationis valorisque usitati excedat, intra quam appellare nemini liberum erit; similiter tamen de injuria, quae ei summam, de qua appellaretur, aequiparari possit, appellare licebit. Si fide publica etiam ex Ducalibus alicui cavendum Nos, Successoresque nostri censuerint, salvumque conductum tribuendum, ii secundum jus publicum, sacrosancti semper esse debe-

bunt. Non dabuntur autem salvi con- ANNO ductus, hominibus ullis facinorosis, vel 1611. in crimine scelereve aliquo deprehensis. Sed si quis ex sinistra aliqua delatione, offensionem Illustritatis suae, Successorumve ejus incurrerit, vel adversarii alicujus potentia premeretur, aut aliqua alia justa ex causa dignus praesidio & patrocinio nostro videatur, dabunturque non a jure, sed a vi tantum & potentia, ut juri nihilominus se sistere, reique judicatae parere teneatur. Durante itidem salvo conductu, modeste se gerat, nullum injuria afficiat, tum vero salvum conductum illum, publice ad notitiam omnium, maxime autem Magistratus adducat: ad extremum etiam ad sex tantum mensium spatium dabuntur, intra quod & jure experiri, & alia honesta sua negotia gerere, administrareque, qui salvum conductum habuerit, possit. Spatio autem eo exacto, si ulterius eo dignus fuerit, alium impetrare. Illustris etiam Principis ALBERTI FRIDERICI, Ducis aegri, quoad in vivis extiterit, jus id Illustritatis suae nullo detrimento praesudicioque esse debet. Interim etiam dum in valetudine ista permanebit, ex dignitate ejus ab Illustritate ejus exhibebitur; omniaque, quae tam ad alimenta necessitatemque, quam etiam dignitatem ejus pertinebunt, liberaliter illi ab Illustritate sua subministrabuntur. Si quando etiam ex Ducatu Prussiae ad alias ditiones, extra Regnum discedere Illustritatem suam contigerit, & a Ducatu abesse necesse fuerit, gubernationem administrationemque ejus, nullis aliis, quam secundum formam regiminis a Nobis confirmatam, Consiliariis, Regentibus, Nobilibus, indigenis & possessionatis, Illustritas sua committet. Quae quidem omnia & singula suprascripta, Illustritas sua peculiaribus suis etiam literis, manu sigilloque ejus munitis, ex sua etiam parte confirmare, deque iis cavere Nobis Regnoque debet. Interim vero Oratores Illustritatis ejus in eandem rem cautionem Nobis praestare, mandatumque, seu plenipotentiam, quam ab Illustritate sua in has res habent, exhibere tenebuntur. Quae cum omnia praestita fuerint, Nos etiam Investiturae ejus solenne Diploma, manu sigilloque Majestatis nostrae munitum, e Cancellaria nostra Illustritati ejus edi mandabimus. Simul etiam Commissarios nostros designabimus, qui in possessionem Ducatus, feudique ejus, Illustritatem ejus mittent. Coram quibus quidem Commissariis subditi simul Ducatus ejus, tam Nobiles, quam

ANNO 1611. quam civitates, seu ex singulis districtibus, duo ex Nobilitate & civitatibus, in easdem superscriptas hæc conditiones omnes corporale juramentum, suo posterorumque suorum nomine præstare tenebuntur, quod omnia ea ipsi quoque, posterique eorum rata, grataque habituri, servaturique sint: maxime autem, quod post obitum quatuor prædictorum Principum fratrum, eorundemque legitimorum feudi hæredum, si Deo permittente ita acciderit, nulli alii, quam Regibus, Regnoque Poloniæ immediate tum parere, subjectique esse debebunt, neque quenquam alium, nisi Regem & Regnum Poloniæ, tanquam naturalem hæreditariumque suum Dominum agnoscere, aut fidelitatem, subjectionemque præstare debeant, sed in commemoratorum Regum, & Regni Poloniæ potestatem recident, sineque ulla cunctatione tergiversationeque, tam quo ad utile & directum dominium, quam merum itidem & mixtum imperium se subjicient, obedientque. Juribus nostris Regalibus, supremique Domini & Regni nostri, incolarum itidem Ducatus ejus, per omnia salvis manentibus. In cujus rei fidem & testimonium præsentibus manu nostra subscriptas, sigillo Regni communitari mandavimus. Varsoviæ in Comitibus Regni Generalibus, die quinta Mensis Novembris. Anno MDCXI. Regnum nostrorum, Poloniæ XXIV. Sueciæ XVII. Præsentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, &c. ut inferius in ipso Feudo.

SIGISMUNDUS Rex.

HIERONYMUS CIELECKI.

CCC.

Litteræ Consiliariorum Ducatus Prussiæ, & universæ Nobilitatis & Civitatum, ad Sac. Reg. Majestatem in negotio Feudi data. Dat. Regiomonti II. Nov. An. 1611. Ex Archivo Thesauri Regni.

Serenissime Rex, Princeps Potentissime, Domine, Domine Clementissime.

Valetudinem Sac. Reg. Majestati Vestræ firmissimam, prosperrimumque rerum omnium successum animo devotissimo comprecantes, servitia & obsequia nostra omni fidelitate submissioneque plenissima deferimus.

Cum Illustrissimus Elector in Prussia Dux, Dominus itidem noster clementissimus

TOM. IV.

ANNO 1611. finimus, per Oratores suos in negotio suo Successionis Pruthenico id, quod reliquum est, ex remissione sponsioneque proxima Comitiali, urgendum terminandumque Comitibus in præsentibus censuerit: haud alienum partibus & officio nostro facturos nos putavimus, si eam ad rem denuo per literas ad minimum, cum ob temporis angustiam coram comparere nequeamus, desideria nostra, vota que & suspiria quam humilissima adjiceremus, eaque ad Thronum Sacræ Reg. Majestatis Vestræ Augustissimum sinceris animis contestaremur. Imprimis autem memori & gratissima mente clementiam & sollicitudinem Sac. Vestræ Majestatis Regiæ erga nos, patriamque nostram, summam, nec unquam fatis laudandam ex eo agnoscimus, quod nuper Illustrissimo Electori, in Prussia Duci, per Illustris & Magnificos Commissarios suos curam ægri Principis nostri & hujus Ducatus administrationem conferre, simulque jurium & privilegiorum provincialium rationem habere voluerit. Quo felici & divino plane Sac. Reg. Majestatis Vestræ consilio effectum est, ut pax & tranquillitas Patriæ nostræ publica servata propagataque fuerit. Unicum hoc saltem superest, quod ad perfectionem laudis, monumentique Sac. Vest. Regiæ Majestatis immortalis, nobis vero & incolis Ducatus omnibus ad firmamentum quietis & tranquillitatis, omniumque actionum & fortunatum nostrarum solidissimum stabilimentum, unice pertinere videtur, ut nimirum fluctuans, dubiaque patriæ nostræ fors & conditio in portum penitus tutum ac tranquillum tandem provehatur. Quod nulla alia ratione commodius perfici potest, quam si post tractatus, dilationes, ventilationesque multifarias, Investitura Prussiæ Ducatus solennis Illustrissimo Electori moderno, totique Familiæ Brandenburgicæ, vigore tot Diplomatum feudalium indubitatorum, hisce Comitibus durantibus, eorum auctoritate publica realiter conferatur. Quo bono ac beneficio immenso si nos, patriamque nostram in præsentibus frui contingeret, esset, cur in publico & communi gaudio, triumphoque Sac. Regiæ Vestræ Majestatis gloriosissimo eo magis effususque lætari ac exultare possimus, utpote Sac. Reg. Vestræ Majestatis, Reique publicæ universæ, de recuperato Ducatu Severienti, & Regni finibus amplissime dilatis, nobis vero de Duce & Governatore certo, ejusque Hæredibus (uti præsentissima patriæ nostræ salutis anchora) concessis, animo devotissimo lætissimoque gratulantes. Pacta siquidem perpetua, causam dissensionum omnium,

Uuuuu

quæ

ANNO 1611. quæ tempore Ordinis Crucigerorum cum inclyto Regno Poloniæ continue interceserunt, eam solam præcipuam dilucide asserunt, quod modo unus Princeps hæreditarius Terrarum Prusiæ Gubernator extitisset, sed ex nutu Imperatorum & Ordinum Sacri Romani Imperii, varii, & qui turbandis inclyti hujus Regni rebus maxime idonei videbantur, subinde gubernaculis præficerentur. Unde inter alias causas etiam factum existimamus, ut linea Domus Franconicæ paulatim decrefcente, Divæ memoriæ SIGISMUNDUS AUGUSTUS, totaque Respubl. Pol. id unice curarint, ne illa extincta, nec præpotenti aliqua inter Germaniæ Principes familia, in ejus locum surrogata, Imperator & Ordines Sac. Rom. Imp. jus & prætensionem suam in Terras Prusiæ denovo resuscitarent, totaque res ad pristinam fortunæ aleam recideret. Quam ob causam, aliaque insignia merita inclytæ hujus Domus, Proavus moderni Illustrissimi Electoris, Domini nostri Illustrissimi, pro se, totaque familia sua & stirpe descendente Diplomata, Tabulasque feudales accepit, eaque deinceps ad simultaneam Investituram & Vexilli contactum non semel admissa est, adeo ut nos & parentes nostri, potentissimamq; hanc Electoralem Domum nunquam aliter, quam Dominos nostros naturales & immediatos coluerimus, & in hanc usque diem venerati sumus; præsertim cum præter superiora de Illustrissima hac Domo, nostros omniumque Ducatus incolarum animos talis opinio infederit, eaque multis rerum argumentis hætenus comprobata sit, nullius unquam, ut hujus inclytæ Domus, sive publicas sive privatas inspiciamus rationes, in nos regimen esse posse salutaris aut felicius. Quocirca has & alias ob causas submisit supplicamus Sac. Reg. Vestre Majestati, eamque precibus nostris perhumillimis obtestamur, ut mora & dilatione ulteriori rejecta, tam Celsitudini ejus Electorali, quam desideriiis nostris, votisque humillimis satisfacere dignetur. Salvis tamen per omnia omnium Ordinum Ducatus privilegiis, juribus, immunitatibus, responsisque Regiis, quæ Sac. Reg. Vestre Majestati manutenenda humillime commendamus. Quo perfecto merito erit, ut sæculum hoc, tempusque præfens summe judicetur felicissimum auspiciatissimumque, quo Sacra Regia Vestra Majestas trophæa sibi bina, monumentaque aeterna, alterum fortitudinis & constantiæ suæ, alterum justitiæ & æquitatis summae, posuit & erexit. Quod primum posteri audientes

& legentes, ut admirabuntur, ita hoc ANNO 1611. postremum laude perpetua, memoriæq; aeterna extollent ac prædicabunt. Cujus præconio ac laudibus, gratitudinique immortaliter pariter, quantum vires suppetent, humillime nos ac sacrosancte obstringentes; rogamus denique ea, quæ par est, animi submissione devotissima, ut hanc nostram sollicitudinem & curam animo affectuque suo innato clementissime accipiat. Cujus etiam gratiæ, & clementiæ benignissimæ nos, omniæq; nostra reliqua subjectissime commendamus, atque eandem Sac. Reg. Vestram Majestatem continuo perpetuoque felicitatis successu undique cumulari, victoria in omnes suos hostes perpetim frui, optimeque & bellissime in longævum vivere ac valere, votis exquisitissimis optamus. Regiomonti die 11. Novembris, Anno Domini 1611.

Sac. Reg. Vestre Majestatis

Subditi humillimi

Barones & Consilarii Provinciales, nec non ex Ordinibus tam Nobilitatis, quam Civitatum Ducatus in Prussia congregati.

CCCI.

Descriptio, quo ordine Feudum Illustrissimo JOANNI SIGISMUNDO Marchioni & Electori Brandeb. collatum. d. 16. Nov. 1611. Indi.

Die 16. Novembris homagii solennitas peracta. Missi primum ad Electorem maue Castellani, Gnelnensis & Elbingensis, qui eo die actum eum Regiam Majestatem celebraturam, atque etiam ipse ad eum ut se pararet, ei significarunt, simul etiam ad prandium a Rege eum invitarent, paratum se obtulit.

Theatrum in area, quæ ante Monasterium Bernardinorum erat, qui locus ante etiam aliquot ejusmodi actibus consecratus, quasi ei rei videbatur, jam ante paratum erat; & cum thronus Regius panno aureo tapetibusque, tum ipsum theatrum circumcirca rubro panno ornatum instructumque.

Rex ex Arce, Senatoribus, Aulaque tota eum comitante, primum ipsum Monasterium Bernardinorum divertit, illustri vestitu ordinario posita alba dalmatica, & aliis Regalibus indutus fuit. Missi inde ad Electorem deducendum ex Senatu Palatini, Posnaniensis, Lanciencis, Masoviae. Quibus deducenibus primum in

ANNO in Curiam Archiepiscopi, Monasterio vi-
1611. cinam, Elector divertit.

Interim Rex Regalibus indutus, Co-
ronam etiam capite, una manu sceptrum,
altera pomum gerens, progressus in thea-
trum fuit, maxima hominum multitudine,
partim ex equis, partim domibus &
tectis; Regina etiam ex vicino quodam
Monasterii projecto, ex cujus latere pro-
spectus in theatrum patebat, per fenestras
spectante. Circa solium Regis a dex-
tris Vexillifer Regni Sobiescius, Vexil-
lum manu tenens, a sinistris Ensiser Bra-
necius, districtum Gladium manu profe-
rens, tum Marschalci tres, Regni nimi-
rum duo, Magni Ducatus Lithuanie
major, Curiae absente, tum Palatini com-
plices, ex quorum numero unus scep-
trum, alter pomum tenebat, astabant.
Cum in folio jam Rex assedisset, vene-
re a Marschalco introducti sex ex primariis
Electoris Consilariis; cumque in genua
ante Regem procubissent, Hubnerus ex
iis in eam, quae sequitur, sententiam
verba fecit:

„Serenissime Rex, & Domine Domine
Clementissime: Misit nos Illustrissimus
Princeps, Dom. JOANNES SIGISMUNDUS
Marchio Brandeburgensis, Sac. Romani
Imperii Archicamerarius & Elector, qui
suppliciter a Majestate Vestra petit, ut
ad juramentum homagiumque ratione
Ducatus in Prussia praestandum, hic se
apud Majestatem Vestram sistere, homa-
giumque a Maj. Vestra petere possit.“

Inde cum Senatores ad sellam Regiam
accessissent, collatisque sententiis mox
recessissent, Dominus Episcopus Vladi-
slavien. Regni Cancellarius, de Consilii
sententia, iis quae sequuntur verbis re-
spondit:

„Notum est S. R. Majestati, Domino
nostro clementissimo, summam jam inde
a multis retro saeculis, Sereniss. Poloniae
Regibus Majoribus suis, ac iis potissi-
mum, a quibus maternum genus ducit,
cum Illustriss. Domo Brandenburgica in-
tercessisse necessitudinem firmatam cum
sanguinis communione, tum multis &
magnis negotiis. Cum igitur eadem se
teneri intelligat; nunquam omittendum
aliquid putavit, quod ad suam singula-
rem erga inclytam hanc Domum propen-
sionem testificandam pertineret. Itaque
nunc etiam pro peculiari sua erga Illustr.
Principem D. JOANNEM SIGISMUNDUM
Electorem, de eadem inclyta Domo be-
nevolentia, de Amplissimi Consilii sen-
tentia, ut ad accipiendam Investituram
Ducatus Prussiae, ac praestandum ho-
magium huc veniat, benigne assentitur.“

Tandem ipse Elector, Aulicis primum

Regiis quibusdam antecedentibus, ipsius ANNO
deinde sequentias, inter Palatinum 1611.

Posnaniensem & Lancienf. medius ad-
venit, proxime autem Palatinus Maso-
viae, Castellani unus atque alter, inter-
que eos Castellanus Inowlodensis Marti-
nus Sierakowski, & Maximilianus Prze-
rębski Capitaneus Petricovienfis, qui pro
proxenetis illi adjuncti fuerant; tum Ra-
dzivilus, aliique nonnulli primarii Au-
lici incedebant: sequebantur eum Con-
siliarii ipsius Electoris. A Marschalci
in theatrum adductus, Senatoribus, de
quibus ostensum est, antecedentibus, in
genua ante Regem procumbens, hisce
verbis eum allocutus fuit:

„Serenissime Rex, Domine gratiosis-
sime. Quod Majest. Vestra, quemadmo-
dum per Consiliarios meos petieram, ad
solium suum me admiserit, magnas Ma-
jestati Vest. gratias ago. Quemadmodum
vero antea, ita nunc quoque coram a Maj.
Vestra, ut de Ducatu in Prussia, Ter-
risque, Civitatibus, Oppidis & Arcibus
ejus, benigne me, secundum pacta ve-
tera, & postremam transactionem no-
stram, tanquam naturalis haereditarius
& supremus, uti omnium Terrarum
Prussiae, & Ducatus quoque in Prussia
Dominus, investire dignetur, supplex
peto. Quo nomine & nunc homagium,
juramentumque Majestati Vestrae & Re-
gno praestare paratus sum, & imposter-
um nullum officium praetermittam,
quod a bono fidelique Principe Vasallo
praestari debeat.“

In eandem sententiam Oratores quoque
simultaneorum Principum simultaneam
Investituram petebant.

Cum Senatores iterum ad sellam Re-
giam accessissent; moxque recessissent,
Cancellarius Regni sequentibus verbis
respondit.

Illustrissime Princeps. Cum Illustritas
Vestra, ut paulo ante per Nuntios &
Consiliarios suos, ita nunc coram ipsa a S.
R. Maj., Domino nostro clementissimo,
Investituram Ducatus in Prussia supplex
petat, ac eo nomine homagium praesta-
re paratam se esse declaret, S. R. Maje-
stas benigne id Illustritati Vestrae conce-
dit. Dat autem hoc imprimis vetustae
necessitudini, quae Sereniss. Poloniae Re-
gibus, potissimum Iagellonicae stirpis,
cum Illustriss. Domo Brandenburg. sum-
ma intercessit; dat suae propriae erga Il-
lustrit. Vestram propensione & benevo-
lentiae; dat communi Senatus Ordinum-
que Regni sui auctoritati, qui postrema
transactione, cum Oratoribus Illustrit.
Vestrae stabilita, eodem Feudi hujus be-
neficio ornandam censuerunt. Itaque
Uuuuu 2 quod

ANNO 1611. quod non modo Illustritatis Vestrae, & ipsius inclytæ posteritatis, verum etiam S. R. Majestati, ejusque posteris Poloniae Regibus, Regnoque huic, atque adeo universæ Christianæ Reipublicæ bene & feliciter eveniat, Investituram Ducatus in Prussia, juxta pacta vetera, postremam & etiam transactionem, Illustritati Vestrae tradito hoc Vexillo, ex more confert, ac Illustrissimos etiam Fratres ipsius germanos, ad ejusdem contactum, & simultaneæ Investituræ participationem benigne admittit. Sperat autem, planeque confidit Sacra Regia Majestas, Illustritatem Vestram, & Illustres Fratres ejus, daturus operam, ut hanc erga se Majestatis Regiæ beneficentiam, debitis officiis prosequantur, deque ea, ac Regno illius, perpetuo bene mereri studeant, atque contendant. “

Inde Rex ipse Vexillum, quod Vexillifer tenebat, apprehendit, cujus simbram Legati simultaneorum Principum itidem apprehendebant, tam diuque quoad juramentum præstitisset, tenuerunt. Rex autem sequentibus verbis, Investituram ei contulit.

„ Nos SIGISMUNDUS Rex Poloniae, tanquam naturalis & supremus Dominus totius Prussiae Ducatusque in ea, annuentes precibus Dilectionis tuæ, tradidimus & concedimus Dilectioni tuæ in Feudum, Terras, Civitates, Oppida, & Arces, commemorati in Prussia Ducatus, & ad eas Dilectionem tuam, per hujus Vexilli traditionem, investimus & instituimus, gratia & benignitate nostra, qua Dilectionem tuam, uti Consanguineum nostrum charissimum, & Illustrem Domum ejus complectimur. Speramusque Dilectionem tuam beneficentiæ hujus nostræ memorem semper futuram, gratamque pro eo se exhibituram. “

Inde liber Evangeliorum in sinu Majestatis Regiæ positus fuit, Princepsque in genua ante Majestatem Regiam procumbens, duobusque digitis super librum Evangeliorum extensis, Domino Cancellario in verba ei præeunte, solenne juramentum præstitit.

Postea Rex eum amplexus, in sella penes se a sinistris collocavit; in qua cum paululum assedisset, ex theatro Marschaleis deducuntibus ad equos, & inde ad Curiam Domini Archiepiscopi se contulit. Gratias etiam pro collato Feudo, in genua itidem procumbens, cum Fratrum Oratoribus, agere debebat, paratusque erat: sed cum non satis commoda tempestas esset, ideoque omnia sub

ANNO 1611. dio properantius agerentur, ommissa tum ea pars solennitatis fuit.

Equitum etiam creatio, quæ itidem solennis esse debet, non usurpata tum a Rege fuit. Inde prandio, ad quod ex Curia Archiepiscopi se contulit, a Rege exceptus fuit.

CCCII.

Diploma Sacrae Regiæ Majestatis pro Investitura Ducatus Prussiae, Illustrissimo JOANNI SIGISMUNDO Marchioni & Electori Brandenburgensi & tribus illius Fratribus simultaneo jure Feudi concessa. Datum Varfaviæ 16. Novembr. 1611. Ex Archiv. Regni Libr. WP. fol. 119.

In Nomine Sanctæ & individuae Trinitatis, Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos SIGISMUNDUS III. Dei gratia Rex Poloniae, Magni Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque: necnon Suecorum, Gotorum, Vandalorumque hereditarius Rex. Significamus præsentibus hisce, quorum interest, intereritue, hujus & futuri temporis universis & singulis: quod cum jam ante a divæ memoriæ Decessore nostro STEPHANO Rege, deinde etiam Nobis ipsis, cura Illustris Principis D. ALBERTI FRIDERICI, Marchionis Brandenburgensis, &c. in Prussia, &c. Ducis, cognati nostri charissimi, in ea ejus ægritudine, in quam permissu divino incidit, atque ad tempus hoc versatur, Illustri Principi Domino GEORGIO FRIDERICO, Marchioni Brandenburgensi multis, justisque de causis, benignitateque & gratia nostra Regia, demandata collataque fuisset, ac vero ille, commemorato Illustri Principe D. ALBERTO FRIDERICO in eadem invaletudine permanente, decessisset, Nos ex Senatus consiliique nostri sententia, non minoribus causis animum nostrum moventibus, adductos, proque summa necessitudine, quæ cum Illustrissima Electorali Domo Brandenburgica, a Majoribus nostris mutua tradita Nobis fuit, eandem curam primum Illustrissimo Principi D. JOACHIMO FRIDERICO Marchioni Brandenburg. &c. deinde post Illustritatis ejus decessum, ejusdem Illustritatis filio, nimirum Illustrissimo Principi, D. JOANNI SIGISMUNDO, Marchioni Brandenburgensi S. R. I. itidem Archicamerario & Electori

ANN^O 1611. **Electori contulisse.** Cum autem Illustritates eorum ab aliquot jam Comitibus, ut dubitationem quoque, tam quæ de jure simultaneæ Investituræ, jureque in Feudo Ducatus Prussiæ succedendi, exorta fuerat, simul explicarem, per suos, atque adeo Regum quoque & permultorum Sacr. Rom. Imper. Principum Legatos, apud Nos, Ordinesque Regni nostri, diligenter institissent; ob superiorum autem temporum difficultates, in Comitibus hujus MDCXI. proxime hisce diebus peracta extractaque res fuisset: tandem in iisdem hisce Comitibus, certis conditionibus, ita tota de re convenit, transactumque fuit, ut re in Conventibus particularibus ante proposita deliberataque, tam Amplissimi Senatus, quam Nunciorum Terrestrium, ab universa Nobilitate ad Comitibus commemorata missorum, omniumque Ordinum nostrorum autoritate, unanimique consilio, & consensu adhibito, publice per Marchalcum ejus Ordinis, Generosum Joannem Swofzewski, Notarium Terrestrem Leopoliensem declarato, ac lege quoque lata firmato, commemorato Illustrissimo Principi, Domino JOANNI SIGISMUNDO, Fratibusque Illustritatis ejus germanis, Illustribus nimirum Principibus, JOANNI GEORGIO in Silesia Duci Jegersdoff. ERNESTO, & CHRISTIANO VILHELMO, Archiepiscopo Magdeburgensi eorundemque omnium legitimis Successoribus masculis, ex lumbis eorum descendentibus, jus simultaneæ Investituræ successionisque in Feudo Ducatus Prussiæ tribueretur, conferretur confirmareturque. Quæ quidem conditiones cum peculiari decreto nostro comprehensæ sint, ab Illustrissimo etiam Principe Electore peculiaribus literis, manu sigilloque Illustritatis ejus editis, acceptæ, approbatæ, confirmatæque sint, secundum easdem conditiones commemoratus Illustrissimus Princeps Elector, intra tempus legitimum, juxta prorogationem, in Comitibus publica Ordinum autoritate factam, solennis juramenti Nobis Regnoque nostro præstandi causa, Varsoviam in propria persona venisset, dieque decimosexto mensis hujus Novembris publice solemniterque in loco publico, & theatro, sub dio ex tempore excitato, Senatoribus lateri nostro assistentibus, Officialibus & Aulicis nostris, magnaque frequentia Nobilitatis, præsentibus, Investituram a Nobis petiisset, jusjurandumque præscriptis verbis, solenni ritu ac cerimonia, Nobis Regnoque nostro præstitisset: Nos autoritate, consilio, consensu-

TOM. IV.

ANN^O 1611. que omnium Ordinum nostrorum, jam ante durantibus Comitibus, in eam rem præstito, peculiarique constitutione declarato, pacta vetera, tum postremam hanc transactionem in omnibus & singulis conservando, iisdem causis, singularique erga Illustritatem ejus, universamque Illustrissimam Domum Brandenburgicam, benevolentia nostra, qua antea concedendam Illustritati ejus curationem & gubernationem supradictam adducti fuisset; cum præsertim commemorati Illustris Principis D. ALBERTI FRIDERICI in Prussia Ducis, non solum valetudo, sed ætas etiam magis in dies ingravescat, inque ætate hac ipsius, vitæque calibe seu viduali, proles ulla mascula vix expectanda sit; nunc quoque non inviti faciendum Nobis putavimus, ut Illustritatem ejus ad Terras, Civitates, Oppida, & Arces, feudalis Ducatus in Prussia investiremus, uti investimus præsentium literarum tenore, ea nimirum ratione, ut quoad Illustris D. ALBERTUS FRIDERICUS in Prussia Dux, cujus juri nihil derogatum volumus, in ea, quæ nunc est, valetudine perseveraverit, commemoratus Illustrissimus Princeps Elector JOANNES SIGISMUNDUS, tanquam Curator ipsius Ducis, & Gubernator Ducatus, cum titulo & præ eminentia Ducis, Ducatum ipsum teneat; iis nimirum conditionibus, quæ veteribus pactis, decretoque nostro & postrema transactione, diplomate ab ipso Illustrissimo Electore subscripto, confirmata convenerunt. Quodsi vero præfatus Dux in ægritudine decellerit, & tunc suo jure, vigore veterum & nostræ hujus Investituræ, prædictus Illustrissimus Princeps JOANNES SIGISMUNDUS Marchio & Elector, Ducatum in Prussia in Feudum a Nobis & Regno nostro retineat. Eo igitur modo Illustrissimo D. JOANNI SIGISMUNDO Electori, & Marchioni Brandenburgensi ejusque hæredibus masculis, legitimis Feudi successoribus, in perpetuum & individuum Feudum omnes Ducatus Prussiæ Terras, Civitates, Oppida, & Arces; videlicet Arcem Königsberg cum tribus Civitatibus, item Arces & Oppida, Lochsteten, Wargen, Germau, Pubeten, Radau, Schaken, Kaimen, Kremiten, Waldau, Tapiaw, Taplacken, Narketen, Insterburg, Alenburg, Wonsdorff, Gerdaven, Angerburg, Nordenburg, Labiaw, Laukifken, Tilze, Ragnet, Roziten, Wientzberg, Memel, Brandenburg, Kreucburg, Frideland, Dominau, Batten, Lecen, Balge, Heiligenbeil, Cinten, Lantzberg, Prei-

XXXXX

schei-

ANNO 1611. Scheilau, Bartenstein, Schonstein, Schensburg, Rein, Raftenburg, Lekk, Stradaun, Joansburg, Holand, Libstad, Milhausen, Morugen, Passenheim, Ortelzburg, Ostrode, Hohenstein, Neidenburg, Soldau, Hilgenburg, Schipenpeil, Oteroslau, Preismarck, Libemil, Salfeld, Risenburg, Marienverder, Ifenberg, Powunden, Georgenburg, Rosenberg, Gardeschec, Neihaus, Freistadt, Salau, Fischhausen, Bischoffswerder, Medenau, cum omnibus & singulis subditis, vassallis, fructibus, dominiis, superioritatibus, libertatibus & juribus, una cum omnibus arcibus, civitatibus, foris, villis, manfis, curiis, molendinis, molendinorum locis, censibus, vectigalibus, redditibus, theloneis, servitiis, feudis spiritualibus & secularibus, lacubus fluminibus, piscationibus, aquis, aquarumque decursibus, ferarum iustris, ferarum meatibus, venationibus, sylvis, nemoribus, pascuis, pratis, actibus, etiam cum omnibus metallis, quæ modo sunt, seu in futuro fieri possunt, auro, argento, cupro, stanno, plumbo, & salinis supra & subtus terram: similiter una cum omnibus & singulis juribus, eminentiis & pertinentiis univcrsis, nullis penitus exceptis, sicut ejusmodi Terras quondam Magistri Generales & Ordo habuere, & usque ad Ducem, in locum Magistrorum creatum, usu & fructu tenuerunt, in posterum perpetue & hæreditarie in commune & individuum feudum tenendas, fruendas, utendas & possidendas. Ubi vero & Illustris ALBERTUS FRIDERICUS, nunc æger, & ipse Illustrissimus JOANNES SIGISMUNDUS Elector, Marchiones & Duces in Prussia, masculis sine legitimis feudi hæredibus, vel eorum hæredes post eorum obitum, sine legitimis masculini generis feudi hæredibus ex humanis concederent; dictæ terræ, civitates, oppida & arces, ad commemoratos Illust. Principes, Illustritatis ejus germanos Fratres, vel eorum legitimos posteros masculos, ex lumbis eorum descendentes, prout quisque eorum in Electoratu successerit, quorum Oratores, in hac inauguratione & renovatione feudi, ex singulari nostra gratia benignitateque, ac postrema hac transactione, ad contactum Vexilli admittimus; ita tamen, ut postquam alicui ex iis aperietur suo ordine feudum Ducatus in Prussia, ne per assencionem priorem Electoratus aliqua in re præjudicaret juribus nostris & Regni nostri, quod habemus legitime & hæreditarium ad Terras Prussiæ, derivari & devolvi debere: ita, ut dictæ terræ, civitates, op-

ANNO 1611. pida & arces, ubi divina ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum legitimos feudi hæredes masculos, illo ipso ordine, qui superius expressus est, cedant & devolvantur, sine nostro, Hæredumque & Successorum nostrorum Regum, & Regni Poloniæ impedimento & præjudicio. Ea ratione, ut quoties se obtulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium, Marchiones prædictos, & eorum legitimos feudi hæredes masculos, debebunt illi, & quisque eorum debet Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniæ, infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem ac homagium præstare, neque prius feudum Ducatus in Prussia accipere, aut susceptum adire, a subditisve juramentum exigere poterunt aut debebunt, quam Nobis, Successoribusve nostris Regibus, ac Regno Poloniæ, in propria persona juramentum fidelitatis homagiumque præstiterint. Quod si prædicti Marchiones, divina voluntate sic disponente, sine mascula prole, feudi hærede legitima, ex lumbis eorum ordine supra scripto procedente, decederent, tunc omnes & singulæ terræ, civitates, oppida, bona & arces suprascriptæ ad Nos, Successoresve nostros Reges & Regnum Poloniæ, sine omni impedimento & contradictione, incolarum tamen privilegiis & juribus salvis, devolvi debent & redire. Debet item Illustrissimus Marchio Elector, & Dux in Prussia, ejusque prænominati successores & feudi hæredes, pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium præstare: Quod ubi ratione concordæ & concessionis feudi, a quocunque cujusvis eminentiæ & conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores nostri impeterentur, tenebitur ipse Illustrissimus D. Marchio Elector & Dux in Prussia, aut ejus prædicti feudi successores, Duces in Prussia, in propria persona Nobis & Regno nostro ubique, una cum omnibus subditis suis, pro summis viribus adesse: quod si vicissim Nos & Successores nostri Reges, & Regnum Poloniæ alia quavis ex causa tam ab infidelibus, quam a quocunque alio impeteremur, & ipsi in propria persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Dom. Marchio & Dux in Prussia, & ejus prænominati feudi successores Duces in Prussia, Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiæ Nobis servire

ANNO 1611. virè. Quodsi educere extra terminos Prussiae illum, aut ejus successores in Prussia, cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debemus & Nos & Successores nostri in eosdem centum equites stipendium tale præbere, quale aliis mercenariis equitibus nostris dari solet. Ubi vero Nos, vel Successores nostri vellemus ipsum D. Marchionem, aut ejus nominatos posteros, Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire: debemus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere possent, mox post egressum a domibus eorum, stipendium, quod nostris militibus dabitur, quamdiu servierint, persolvere. Si autem plures, quam centum prædictos equites, ipse Illustriss. D. Marchio Elector, aut ejus successores Duces in Prussia, educere non possent, non debemus Nos aut Successores nostri ab illo aut successoribus ejus, Ducibus in Prussia, plures exigere. Praeter haec ex postrema etiam hac transactione, & conditionibus ejus, idem D. Marchio Elector, legitimique ejus feudi successores, in aerarium publicum quotannis inferre tenebitur & tenebuntur triginta millia annua florenorum Polonicalium, triginta grossis unumquemq; computando; quoties vero publica aliqua necessitate postulante, in Regno publice tributum decretum fuerit, totidem alia, nimirum triginta millia, ejusdem valoris ac monetae, ita, ut cum tributum in Regno scitum fuerit, sexaginta millia annua ab eis dependantur. Quarum quidem summarum nomine, quoties numeratae fuerint, Thesaurarius Regni nostri, vel ad quos ea res pertinuerit, idonee prædictum Illustriss. Dominum Marchionem Electorem, successoresve ejus in Prussia Duces, ministrosve eorum, liberare seu quietare tenebuntur. Quoties necessitas postulaverit, quatuor naves, tam Illustriss. Marchio Elector, quam successores illius legitimi in Prussia Duces, ad tuendam oram maritimam Prussiae, suo sumptu habebunt. Quodsi Nos ipsi aut Successores nostri uti illis voluerimus, aut voluerint, de sumptu in illas faciendo cum iisdem tractabimus, aut Successores nostri tractabunt constituentque. Alias etiam conditiones, de quibus inter Nos convenit, quaeque peculiari scripto commemorati Illustrissimi Principis, sub ipsius hyrographo & sigillo continentur, debet ipse Illustriss. Elector ac ejus successores adimplere. Praeterea non debet ipse Illustrissimus D. Marchio Elector, & ejus praenominati

ANNO 1611. feudi successores Duces in Prussia, quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus & bonis prædictis vendere; verum si ad hoc illum, aut successores ejus, ingens urgeret necessitas, tenebuntur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis haereditariis, ante omnia denunciare. Quodsi Nos ipsi emere non curaverimus, aut Successores nostri non curaverint, in hoc casu ipse postea Illustriss. D. Marchio Elector & Dux in Prussia, aut ejus legitimi feudi haeredes seu successores, cui voluerint aut poterint, liberam vendendi habebunt facultatem. Regalibus tamen nostris feudi, & obsequiorum juribus semper salvis permanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus feudi haeredes, ubi necessitas urgens premeret, ex bonis prædictis, quantum opus foret, impignorare suis duntaxat vasallis & subditis, ut eadem bona unita & indivisa permaneant. Quae omnia & singula supra scripta, & quaecunque alia, quae Vasallis & feudalis Princeps erga suum naturalem, haereditarium ac superiorem Dominum praestare ac observare tenetur, quaeque spontanea voluntate se praestitutum sponte ac recepit, debet ipse Illustrissimus D. Marchio Elector & Dux in Prussia, ac ejus feudi haerdes legitimi successores, firmiter & inviolabiliter adimplere, Nosque vicissim illum & successores ejus omni gratia & favore Regio complecti, ac illos in juribus & immunitatibus eorum conservare, pro Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur. Juribus nostris Regalibus, directisque ac supremi domini nostri, & Regni nostri, & incolarum Ducatus, salvis per omnia manentibus. In quorum omnium fidem & testimonium praesentes manu nostra subscripsimus, sigillumque nostrum appendi iussimus. Dat. Varsoviae, ex prorogatione ad hunc actum Conventionis Regni nostri Generalis, die 16. Mensis Nov. Anno Domini 1611. Regnorum nostrorum Poloniae 24. Sueciae vero 17. Praesentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, Venerabilibus ac Generosis: Alberto Baranowski Archiepiscopo Gnesnensi, Legato Nato, Regni nostri Primare, Petro Tylicki Cracoviensi, Laurentio Gębicki Vladislaviensi & Pomeraniae, Regni nostri supremo Cancellario, Benedicto Woyna Vilnensi, Martino Szyzkowski, Plocensi, Simone Rudnicki Varmieniensi, Georgio Zamoyiski Chelmenensi, Joanne Pruchnicki Camenecensi, Othone a Schenking, Vendeni, Episcopis; Joanne Comite

ANNO 1611. mite ab Ostrorog, Posnaniensi, Mariae-burgenſi, Graboviensi, Stanislao Bykowski Siradiensi, Adamo Sandivogio a Czarnkow Czarnkowski Lancienſi, Majoris Polon. Generali, Stanislao Zolkiewski Kijoviensi, Exercituum noſtrorum Duce, Thoma Goſtomski Maſov. Ryczivolenti, Stanislao Gullski Ruſſiae, Barenſi, Palatinis & Capitaneis; Adamo Zmigrod Stadnicki Calisienſi, Andrea Przyemski Gneſnenſi, Michaele Konarſki Culmenſi, Stanislao Dzialynski Elbingenſi, Andrea Comite a Tenczyn Viſlicienſi, Jacobo Gawronski Vielunenſi, Stanislao Kielezewski Biechoviensi, Martino Sierakowski Inowlodeni, Conſtantino Plichta Sochaczoviensi, Adamo Koſſobucki Wyſogrodeni, Joanne Podofki, Ciechanoviensi, Caſtellanis; Sigismundo a Mirow Myſzkowski ſupremo Regni, Chriſtophoro Monvido Dorofkayſki M. Duc. Lithuaniae Marſchalcis, Felice Kryſki in Drobnin Vicecancellario Regni, Stanislao Warſzycki Regni, Hieronymo Wołowicz M. Ducat. Lich. Theſaurariis, Nicolao Wolſki de Podhayce Marſchalco Curiae Regni, Henrico Firley de Dambrovia Praepoſ. Ploceſi, Joanne Swiętoſławski, Referendariis Regni, Sebaſtiano Sobieſki Vexillifero, Joanne Branicki Gladifero Regni, Joanne Radziwił Duce in Ołyka & Nieſwież, Joanne Duce de Zbaraż, Piſceſi Capiteano, Stanislao Lubienſki Gneſnenſi, Mathia Lubienſki Lancienſi, Hieronymo Cielecki Poſnaniensi, Jacobo Zadzik Vladislaviensi, Praepoſitis; Reinholdo Heindenſthein Soleſcio, Secretariis noſtris; nec non Terrarum Nunciis, qui ad actum hunc remaſerunt, & aliis quam plurimis ad praemiſſa fide dignis teſtibus. Dat. per manus Reverendiſſimi Domini Laurentii Gębicki Episcopi Vladislaviensis & Pomeraniae, ac Regni noſtri Cancellari ſupremi, ſincere Nobis dilecti.

SIGISMUNDUS Rex.

*Reinholdus Heindenſthein
S. R. M. Secretarius.*

CCCIII.

Transumptum Proteſtationis Nuncii Apoſtolicici circa praſtitum per Electorem Brandeburgensem ratione Ducatus Pruſſiae homagium de Juribus in eo Ducatu S. Pontificis & Eccleſiae. Ibidem eodem die & Anno. Libr. VK. fol. 126.

ANNO 1611. SIGISMUNDUS &c. Univerſis & ſingulis, quorum intereſt, aut in futurum quomodo libet intereſſe poteſt, ſignificamus. Quod cum in proxime tranſactis Comitibus Generalibus Varſchavienſibus cum Ordinibus Regni noſtri, poſtulantibus Legatis Illuſtriſſimorum Dominorum Marchionum Brandenburgensium de declarando & concedendo eiſdem Feudo in ea parte Provinciae noſtrae Pruſſiae, quae Ducatus dicitur, tractaremus, illudque ipſis concedendo auctoritate publica fore decreverimus, Reverendiſſimus Dominus Franciſcus Simoneta Comes, DEI & Apoſtolicae Sedis Gratia Episcopus Fulginatenſis, & in Regno noſtro Nuncius Apoſtolicus Proteſtationem nomine S. D. N. ne juribus illius ejuſque S. Sedis Apoſtolicae eo loco totaque ipſa Pruſſia a temporibus antiquiſſimis ſervientibus per hoc in aliquo detrahatur, verum iis per omnia ſalvis & integris ſemper manentibus id ipſum fiat, atque peragatur. Nobis & Senatoribus noſtris, ac potiſſimum Reverendiſſimo Laurentio Gembicki Episcopo Vladislaviensi & Pomeraniae, Regni noſtri Cancellario ſupremo, per ſe ipſum intimatam, etiam die hodierna cum jam in theatrum pro Feudo eodem ipſis dando, & juramento ſuper illo, ab uno eorum, Illuſtriſſimo videlicet Domino JOANNI SIGISMUNDO Sacri Romani Imperii Electore, tanquam moderni ibidem Ducis Valetudinarii, Illuſtriſſimi Domini ALBERTI FRIDERICI Curatore, & futuro Vaſallo prodiſſemus, ac in ſolio noſtro Regio ad actum hujusmodi conſediſſemus, in ejuſdem Illuſtriſſimi Domini Electoris, ac ipſius Fratrum Nunciorum praesentia in ſcripto praesentari fecit, eamque praesentatam a Nobis recipi, & actis noſtris Regiis inſcribi poſtulavit, cujus tenor fuit & eſt talis, ut ſequitur. „ Sacra ac Sereniſſima Regia Majeſtas. Cum Franciſcus Simoneta Comes, DEI & Apoſtolicae Sedis Gratia Episcopus Fulginatenſis, & ad Sereniſſimam M. V. Nuncius Apoſtolicus pro certo cognoverit, eandem M. V. cum omnibus hujus inclyti Regni Ordinibus in proxime tranſactis Comitibus Generalibus conſtituiſſe, atque ordinariſſe Illuſtriſſimo Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandeburgensi Sacri Romani Imperii Electori ac tribus ejuſ Fratribus cum & natis eorum ſexus masculini, juſ Feudi in eo tractu Pruſſiae, qui Ducatus communiter dicitur, declarandum, dandumque & concedendum eſſe, ipſumque Illuſtriſſimum Dominum Electorem praesentatum, jam ex nunc ad juſjurandum ſuper eodem Feudo, ſeu homagium praesentan-

ANN^o 1611. standum tanquam moderni Illustrissimi Domini ALBERTI valetudinarii, ibidem Ducis asleri Curatorem ac futurum Vasallum admittendum, illudque ab eo recipiendum fore, eapropter pro officii sui debito prospicere cupiens, ne per hoc jura, quæ in eisdem partibus Prussiae Romanus Pontifex a Domino super omnes gentes & Regna constitutus, ejusque S. Sedes Apostolica vetustissima habet, aliquo modo supprimantur ac obli- terentur, imo fatagens, quatenus magis ac magis elucescant, clarioraque reddantur, M. V. Serenissimam cum debira observantia requirit, ab eaque sum- moperè petit, ut nonnisi perpensis & examinatis prius juribus ejusdem, fidei- que & Religionis Catholicæ, ac liber- tatibus Ecclesiasticis tum proviso, ac cautione & obligatione juratoria ab eis- dem Dominis Feudatariis, more Præ- decessorum ibidem eorum recepta, quod jura eadem S. Sedis Apostolicæ ac immu- nitates Ecclesiasticas defendent, & si quæ imminuta, aut in aliquo læsa sint, in suum pristinum statum restituent, resti- tuique facient, ac integra per omnia manutenebunt, atque facta tecta con- servabunt, ad actum eundem Feudi concedendo, & jurisjurandi super eo recipiendi procedat, ipsosque ad eum admittat. In quibus omnibus inhæren- do protestationibus inprimis in Comitii Generalibus Lublini Anno millesimo quingentesimo sexagesimo nono coram Serenissimo SIGISMUNDO AUGUSTO per Reverendum Dominum Vincentium Porticum. Deinde in Comitii Genera- libus Varschoviensibus Anno millesimo quingentesimo septuagesimo octavo co- ram Serenissimo Rege STEPHANO per Reverendum Dominum Vincentium Lau- rium, Montis Regalis Episcopus, ac de- mum novissime in Comitii Generalibus itidem Varschoviensibus, Anno millesimo quingentesimo octuagesimo nono coram eadem & Serenissima M. V. per Reveren- dissimum Domin. Hannibalem de Capua Archiepiscopum Neapolitanum, tunc tem- poris Nuncios Apostolicos factis, earum tenores præsentis suæ protestationi pro expressis habere volens, ac per omnia approbans, & ad notitiam S. M. V. Re- giæ deducens, solenniter & omni meli- ori modo protestatur, minime porro du- bitans S. M. V. uti Catholicæ Religionis Sanctæque Sedis Apostolicæ ac justitiæ & æquitatis observantissimam, in hisce omnibus pro jure suo Regio munere de- bito perfunctoram. Nos igitur SIGIS- MUNDUS III. Rex justissimis & æquissi- mis affectationibus prædicti Reveren-

TOM. IV.

ANN^o 1611. diffimi Domini Francisci Simonetæ, E- piscopi Fulginatensis, & in Regno nostro S. D. N. Domini PAULI divina providen- tia Papæ quinti Nuncii annuentes, pro- testationem illius ejusmodi Nobis inti- matam, atque præsentatam suscepimus & admisimus, eamque actis nostris Re- giis inscribi, indeque deinceps authenti- ce edi mandavimus. In cujus rei fidem præsentis sigillo Regni nostri communiri jussimus. Actum & Datum Varschoviæ die sedecima Mensis Novembris. Anno Domini millesimo sexcentesimo undeci- mo.

CCCIV.

Transumptum Plenipotentie In- ternuntiorum Marchionum Bradenburgensium ad contactum Vexilli. Ibidem 17. Novemb. 1611. Indidem fol. 123.

SIGISMUNDUS &c. Significamus &c. Oblatas esse Nobis literas inscriptas pargameneas, manibus Illustrissimi JO- ANNIS GEORGII, ERNESTI & CHRISTIANI VILHELMI, Marchium Brandeburgens. subscriptas, & sigillis eorundem pensili- bus tribus communitas, salvas & illæsas, omnique suspitione carentes. Suppli- catumque Nobis, ut eas Actis eisdem nostris inscribi mandare dignaremur, quarum literarum tenor sequitur talis. Nos DEI Gratia JOANNES GEORGIVS Dux Jegerdorffianus, ERNESTUS, Eque- stris Joannitarum Ordinis in Marchia, Sa- xonia, Pomerania, & Vandalia Magister, & CHRISTIANUS VILHELMUS, Postulatus Archiepiscopus Magdeburgensis, Pri- mas in Germania, omnes germani Fra- tres & Marchiones Brandeburgenses, in Prussia, Stetini, Pomeraniæ, Cassuborum, Vandalorum, & Crofnæ, Carnoviæque in Silesia Duces, Burgrabii Norimbergen- ses, & Principes Rugiæ, universis & sin- gulis, hæc literas nostras patentes lectu- ris, significamus, & testatum facimus. Intellexisse Nos jam ante ex Illustrissimo Principe Domino JOANNE SIGISMUNDO Marchione Brandeburgensi, Sacri Roma- ni Imperii Archicamerario & Electore, in Prussia, Juliæ, Cliviæ, Montium &c. Duce &c. Domino & Fratre nostro ger- mano observantissimo, in eo nunc statu communem causam nostram Prussicam a- liquot annos in inclyto Polonia Regno agi- tatam, divina benedictione versari, ut in proxime futuris Comitii Varschoviensi- bus exoptatam ejusdem determinationem polliceri Nobis possimus. Cumque Di- lectio ipsius hunc unicum ob finem sese
Yyyyy in

ANNO in Ducatum Prussiae conferre, & in fini-
 1611. bus Inclyti Regni tam diu subsistere con-
 stituerit, quoad DEO Optimo Maximo
 annuente ad homagium solenniter præ-
 standum accersatur, & investituræ Prussi-
 cæ tandem legitime particeps fiat, ope-
 ræ Nos in primis precium facturos esse,
 si ipsius Dilectionem, vel ipsimet, vel per
 Legatos nostros autoritate præditos com-
 mitaremur. Quoniam igitur non igno-
 ravimus, simultaneam Investituram Du-
 catus Prussiae, non modo Nobis & po-
 steris nostris ex antiquis pactis & tabulis
 Investiturarum competere, sed etiam
 transactione Anno millesimo sexcentesi-
 mo quinto Varschoviae Mense Martio ini-
 ta, jus Nobis quoque aliquando, si ita
 sit in fati, in Ducatu Prussico succeden-
 di, assignatum esse, idque etiam Nobis
 in posterum non derogatum iri confida-
 mus. Idcirco nihil quidem nunc æque
 mallems, quam potuisse Nos hoc tem-
 pore una cum Dilectione ipsius in Prus-
 siam, & inde, ubi opus fuerit, in incly-
 tum Poloniae Regnum proficisci, ac si-
 multaneæ illi Investituræ coram intereste,
 cum id Nobis jam ex sententia exe-
 qui minime liceat; ne tamen juri nostro
 quæsito quicquam interea derogeretur, sed
 ut eam potius vigilantiam, quæ a Nobis
 requiri potest, adhibitam esse conteste-
 mur, visum Nobis fuit, re bene delibe-
 rata, consilioque communicato, id ne-
 gotii dare Illustribus & Magnificis Abra-
 hamo Burgrabio & Baroni a Dhona, Jo-
 anni Truchses & Joachimo Huebner &c.
 ut ad Serenissimum ac Potentissimum
 Principem ac Dominum, Dominum SIG-
 GISMUNDUM III. Poloniae & Sueciae Re-
 gem &c. Dominum Consanguineum no-
 strum observandissimum, eo tempore,
 quo Dominus Elector, Frater noster na-
 tu maximus, Sac. Reg. Majestati se sistet,
 homagiumque præstabit, tunc S. R. Ma-
 jestatem suam petito & implorato aditu
 nostris verbis quam observandissime sa-
 lutent, deque concedenda Nobis ex pa-
 ctis simultanea Investitura observantissi-
 mis precibus compellent. Damus itaq;
 attribuimus ac impertimur præsentibus
 hisce Literis nostris plenam, liberam,
 absolutam potentiam & facultatem com-
 memoratis Legatis nostris simultaneæ In-
 vestituræ Prussiae solennem & splendidum
 actum, nostro loco, præsentia sua coho-
 nestandi, Sac. R. Majestatem suam, & Il-
 lustrissimos Ordines, de permittendo con-
 tactu Vexilli Regii, in signum & testimo-
 nium simultaneæ Investituræ Prussiae, &
 conjunctæ manus legitime firmiterque
 pro Nobis ac posteritate nostra acquisitæ,
 decore & rite ad eundem in animas no-

stras, ubi id postulatum fuerit, simul ANNO
 cum Domino Electore, Fratre nostro, 1611.
 jurandi S. R. Majestati suæ, & Illustrissi-
 mis Ordinibus: hac re ex nostris votis
 peracta, observandissimas & amicissimas
 gratias de ista beneficentia agendi, omniaq;
 & singula, quæ ex consuetudinibus feu-
 dalibus, tum de inclyti R. Pol. more effla-
 gitari ab ipsis poterunt, ac debent
 subeundi & perficiendi, nec quicquam
 penitus intermittendi, quod ad juris no-
 stri conservationem ac stabilimentum,
 actusque hujus publici celebrationem, ac
 certitudinem confirmandam pertinere vi-
 debitur. Quæcunque autem nomine &
 loco nostro prædicti Legati nostri ege-
 rint præstiterintque, ea Nos semper om-
 nia & singula rata & grata habituros,
 ac ab eo momento, quo ad contactum
 Vexilli Regii, in vim & evidentiam sim-
 lantaneæ Investituræ collatæ, per eosdem
 Legatos nostros admissi fuerimus, om-
 nia, quæ a simultanee investitis, feuda-
 tariisque Principibus & Vassallis S. R. Ma-
 jestatis suæ & inclyti Regni proficisci de-
 bebunt ac poterunt, prompte & cupide
 executuros, pactis & conventis & tracta-
 tionibus tam vetustis, quam recentiori-
 bus, quandocunque opus fuerit, plene
 & exacte satisfacturos esse spondemus &
 asseveramus, sub fide bona honoreque
 Personarum Illustrissimarum, omni dolo
 penitus remoto. In quorum omnium
 majus & evidentius testimonium præsen-
 tes hæc manu nostrarum subscriptioni-
 bus, sigillorumque appensione com-
 munitur curavimus. Dabantur Jeger-
 dorffii 16. die Mensis Septembris, Anno
 millesimo sexcentesimo undecimo. JO-
 ANNES GEORGIUS in confirmationem præ-
 fatæ Plenipotentiæ subscripsit. ERNE-
 STUS in confirmationem &c. CHRISTIA-
 NUS VILHELMUS in confirmationem præ-
 fatæ Plenipotentiæ subscripsit.

Nos itaque prædictæ supplicationi be-
 nigne annuentes, præinsertas literas A-
 ctis nostris inferi mandavimus, volen-
 tes, ut robur debitæ firmitatis obtineant.
 Datum Varschoviae die decima septima
 Mensis Novembris, Anno Domini mil-
 lesimo sexcentesimo undecimo.

CCCV

*Diploma SIGISMUNDI III. Polonice
 Regis, quo JOANNES GEORGIUS,
 ERNESTUS, & CHRISTIANUS
 Marchiones Brandenburgici ad
 simultaneam Investituram Duca-
 tus Prussiae admittuntur. Da-
 tum*

ANNO
1611.tum Varſaviæ 17. Novemb. 1611.
Indidem fol. 125.

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus praesentibus hiſce hujus et futuri temporis univerſis et ſingulis. Cum Illuſtriſſimus Princeps JOANNES SIGISMUNDUS eadem Gratia Marchio Brandeburgenſis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius et Princeps Elector, etc. ex ſingulari gratia noſtra, conditionibusque tranſactionis inter Nos inſitae, ad feudum Ducatus in Pruſſia, Ampliſſimi Senatus omniumq; Ordinum noſtrorum unanimi conſentiu ac voluntate admiſſus fuiſſet, homagiumque et juramentum die decima ſexta Menſis hujus Novembris publice ſub dio, in theatro ex tempore excitato, in perſona Nobis Regnoque noſtro praetiſſet, ſimul Illuſtrium etiam Principum, Fratrum Illuſtritatis ejus germanorum, JOANNIS GEORGII nimirum Ducis in Sileſia Jegerdorffeniſis, ERNEſTI Ordinis Equitum Joannitarum per Marchiam, Pomeraniam, Vandaliamque Magiſtri, CHRISTIANI VILHELMII poſtulati Archiepiſcopi Magdeburgeniſis Oratores, Magnificos nimirum et Generoſos, Abrahamum a Dhona, Joannem Truchſes a Wetzhausen, Joachimum Huebnerum Illuſtritatis ipſorum nomine ſe ſtiſſe, qui ſecundum mandata, quae a commemoratis Illuſtribus Principibus ſibi data exhibuerunt, nomine Principum ſuorum ad ſimultaneam Inveſtituram, contactumq; Vexilli Principes commemoratos admiſſi, in genua procumbentes ſupplices petiſſent, et ad homagium juramentumq;, omniaque officia et obſequia, quae Vaſallis Principibus praestare deberent, Principum ſuorum nomine ſe obtuliſſent, de conſilio ſententiaque Senatorum noſtrorum, omniumque Ordinum noſtrorum unanimi conſenſu, ſecundum commemoratam tranſactionem, ipſiusque Inveſtiturae literis, ad commemoratam ſimultaneam Inveſtituram, contactumque Vexilli in praediſtorum Oratorum perſona benigne Illuſtritates eorum admiſimus. Quod quo notius teſtatiſque omnibus eſſet, haſce manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque Regni noſtri munitas, edi illis mandavimus. Datum Varſchoviæ die decima ſeptima Menſis Novembris, Anno Domini milleſimo ſexcenteſimo undecimo Regnorum ut ſupra.

SIGISMUNDUS Rex.

Reinholdus Heidenſtein,
S. R. M. Secretarius.

CCCVI.

ANNO
1611.

Reſponſum Sacrae, Regiae Majeſtatis, datum Magnificis, Generoſis & Nobilibus, Abrahamo a Dhona Baroni & Burgrabio, Joanni Truchſes, & Joachimo Hubnero, Illuſtriſſimi Principis Domini Marchionis Brandeburgeniſis, in Pruſſia Ducis Oratoribus. Varſaviæ die 20. Novembris Anno 1611. Ex Archivio Theſ. Regni.

Studium Illuſtriſſimi Principis, D. JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis & Electoris Brandenburgeniſis, & in Pruſſia Ducis, partim delatione officiorum, partim gratulatione de victoria, Dei benignitate in Moſcovia parta, per Dominos Oratores erga ſe declaratum, benigne Sacra Regia Majeſtas, Dominus noſter clementiſſimus, accipit. Viciffim etiam Illuſtr. Celf. ſuae et proſperos praeteritarum rerum ſucceſſus gratulatur, et futurarum quam proſperos optat. Quod ad negotium feudi Pruſſici, cujus perficiendi cauſa ad Sacram Regiam Majeſtatem, atque Ampliſſimos Ordines huc legati fuere: maluit Sacra Regia Majeſtas, Dominus noſter clementiſſimus, ſingularem erga Illuſtriſſimam Celfitudinem ejus, atque univerſam Illuſtriſſimam Domum Electoralem Brandenburgicam, propenſionem ſuam re, quam verbis declarare. Itaque cum eximia Regiae Majeſtatis gratia, atque apud Ampliſſimos Ordines ſtudio, ex animi ſententia omnia perfecta ſint, non dubitat Sacra Regia Majeſtas, et ſuam erga ſe benevolentiam, Illuſtriſſimam Celfitudinem ſuam ſatis re ipſa ex iis perſpexiſſe, ſuaque viciffim obſervantia atque ſtudio, ei Regiae Majeſtatis voluntati ſemper reſponſuram. Eodem autem animo porro etiam Illuſtriſſimae Celfitudinis ſuae benevolentiam propenſionemq; ſuam, ipſis autem Dominis Oratoribus clementiam gratiamque ſuam benigne deſert.

*Ad Mandatum Sacrae
Reg. Majeſtat. proprium.*

HIERONYMUS CIELECKI.

Yyyyy 2

CCCVII.

ANNO
1612.

CCCVII.

Instrumentum Commissionis a S. R. M. ad Prussiam. Varſaviæ 6. Januarii 1612. Ex Archiv. Theſ. Regni.

SIGISMUNDUS III. DEI gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque: nec non Suecorum, Gotorum, Vandalorumque hereditarius Rex. Significamus presentibus hisce, hujus & futuri temporis universis & singulis. Cum Illustrissimo Principi & Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandenburgensi, Sacr. Rom. Imperii Archicamerario & Electori, in Prussia, &c. Duci, Cognato nostro charissimo, dubitatione, quae de Feudo Prussico intervenerat, de Amplissimi Senatus omniumque Ordinum nostrorum consilio, explicata sublataque, feudum Ducatus in Prussia proxime praeatorum Comitiorum autoritate contulissimus, simul etiam Commissarios nostros, pro more & instituto deputandos designandosque putavimus, qui Illustritatem ejus in possessionem Ducatus illius, nostro, Regnique nostri nomine mitterent, aliisque nonnullis de rebus, quae in transactione ad illos rejectae fuissent, agerent, perficerentque. Delegamus igitur nunc ad eas res Reverendum in Christo Patrem, Dominum Simonem Rudnicki, Episcopum Varmiensis, Magnificum Stanislaum a Działyn, Palatinum Mariaenburgensem & Generosus, Venceslaum Kiełczewski Castellanus Biechoviensem &c. nec non Reinholdum Heidenstein Secretarium nostrum, sincere & fidel. Nobis dilectos, iisdemque plenam facultatem & potestatem tribuimus. Inprimis quidem commemorato Illustrissimo Principi Electori possessionem supra nominati Ducatus tradendi, juramentum simul a commemorati Ducatus incolis, secundum condiciones transactionis, pro Nobis Regnoque nostro exigendi, tum de aliis rebus, quae eadem transactione illis reservatae sunt, tam publice cum universis Ordinibus, quam privatim cum singulis, maxime autem ipso Illustrissimo Principe agendi, omniaque, vel ad officium, munusque id illorum, vel dignitatem nostram, Regnique nostri pertinere videbuntur, etiam si tale aliquid incideret, quod speciali nostro mandato de jure egere videretur, omnia plane singulaque nullo omnino excepto, secundum pacta vetera, postremamque hanc transactionem, tum jura & privilegia Ducatus ejus exequendi administrandique. Quod Nos ad o-

mnium singulorumque, maxime autem ANNO
1612. commemorati Illustrissimi Principis Electoris in Prussia Ducis, tum Consiliarios praefatos, aliorumque Magistratum, atque adeo Ordinum, tam Nobilitatis, quam Civitatum Ducatus ejus notitiam deducentes, ut eandem fidem, honorem, studium, obedientiamque eis praestent, quam Nobis praesentibus praestare deberent, eos hortamur, mandamusque pollicentes, quaecunque ex praescripto praesentis delegationis hujus nostrae acta, constituta, administrataque ab illis fuerint, Nos quoque rata, grata, firmaque habituros. In quorum fidem praesentes manu nostra subscripsimus, sigilloque Regni nostri muniri mandavimus. Datum Varſoviae, die VI. Mensis Januarii. Anno Domini, MDCXII. Regnorum nostrorum, Poloniae XXV. Sueciae vero Anno XVIII.

SIGISMUNDUS Rex.

Hieronymus Cielecki.

CCCVIII.

SIGISMUNDUS III. *Poloniae Rex promittit juribus Ducatus Prussiae per Investituram, Electoribus Brandenburgicis datam, nihil derogatum iri, quamvis Nuntii Ordinum non adfuerint. Varſaviæ 2. Martii 1612. Ex Archiv. Regni Libr. WP. fol. 119.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; nec non Suecorum, Gotorum, Vandalorumque hereditarius Rex. Significamus presentibus literis nostris, quorum interest universis & singulis, quod cum post diuturnos multiplicesque tractatus, qui inter Nos, Ordinesque Regni, & Illustrissimam Domum Brandenburgicam, de jure Feudi in Ducatu Prussiae intervenerant, & in aliquod Regni Comitii, citro ultroque propositis rationibus agitabantur: tandem in proxime praeteritis Varſoviensibus Comitii de iis, communi accedente consensu, transactum fuisset, Nosque cum Ordinibus Regni Ducatum Prussiae, ad corpus Regni pertinentem, jure Feudi, Illustrissimo Principi Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandenburgensi & Electori, ejusque Fratibus germanis contulissimus, licet in iisdem Comitii, ac actu ipso Investiturae Ordinum illius Provinciae Nuntii & Mandatarii non interfuerint, eo, quod ob temporis angustiam

ANNO 1612. gustiam Conventus particulares in Ducatu illo ante Comititia indici non potuerint; tamen cum & ante in aliquot Regni Comititiis, iidem Ducatus Ordines, suam erga Illustrissimam Domum Brandenburgicam voluntatem declaraverint, & apud Nos, Ordinesque Regni, ut hoc ipsum feudum eidem Illustrissimæ Familiæ conferretur, publice institerint; hiſce literis nostris declaramus, testamurque, Nos eorum assensus & voluntatis, in inelytam illam Domum propensæ, toties declarata, & in præteritis etiam Comititiis, actuque Investituræ, per literas Primariorum e Ducatu testificatæ; eam, quam par erat, rationem habuisse, & ea cognita, ad hanc de Feudo Prussico transactionem descendisse, ac proinde nostram cum Illustrissimo Electore, & Familia ipsius, ea de re compositionem, jurisque feudalis traditionem, non modo juribus, privilegiis & prærogativis Ordinum, cujuscunque status & conditionis, præjudicare non debere: verum etiam eo ipso, quod & voluntate assensuque illorum facta sit, & Nos pactis feudalibus ei inprimis, pro nostra erga subditos illos, totamque eam provinciam propensione caverimus, tanto magis robur & firmamentum temporibus perpetuis obtinere. Idque Nos ita ceteri debere decernimus, statuimus, & declaramus. In cujus rei fidem præsentibus manu nostra subscripsimus, ac sigillo Regni communiri mandavimus. Datum Varsoviæ die 2. Mensis Martii. Anno Domini MDCXII. Regnorum nostrorum, Poloniæ XXV. Sueciæ vero XVIII. Anno.

SIGISMUNDUS Rex.

Jacobus Zadzik.

CCCIX.

Transumptum Literarum JOANNIS SIGISMUNDI Electoris Brand. quibus promittit navigationem fluvii Warthæ facilitatum iri. Varsoviæ 1. Aprilis. 1612. Indidem. Libr. VK. fol. 197.

SIGISMUNDUS Tertius Dei gratia Rex Poloniæ &c. Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest, universis & singulis. Oblatas Nobis esse literas papireas infra inscriptas, manu Illustris Domini JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis & Electoris Brandenburgici subscriptas, & sigillo ejusdem communitas, sanas & illasas, omnique suspitione carentes, quas ut in Acta Cancellariæ nostræ

Tom. IV.

ANNO 1612. inscribere mandare dignaremur, supplicatum est Nobis. Earum vero literarum tenor sequitur talis. „ Nos Dei gratia JOANNES SIGISMUNDUS Marchio Brandenburgens. Sacr. Rom. Imperii Archicamerarius & Elector, in Prussia, Julia, Clivia, Montium, Stetini, Pomeraniæ, Casuborum, Vandalorum, & Crofna, Carnoviæque in Silesia Dux, Burgravius Norembergen. & Princeps Rugiæ, Comes Marchæ & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein, testamur præsentibus hiſce literis nostris. Cum Serenissimo Principi ac Domino, Domino SIGISMUNDO Tertio Poloniæ & Sueciæ Regi, Domino Consanguineo & Affini nostro observandissimo, uti & Amplissimis inelyti Regni Poloniæ Ordinibus, in proxime præteritis Comititiis Varsoviensibus placuisset, tam ex Senatorio, quam Equestri Ordine certos Commissarios designare, qui Deo volente XV. die Maji, insequentis Anni MDCXII. in finibus inelyti Regni, & nostræ novæ Marchiæ congregiantur, & de navigatione tuta, libera, & sine indecora illicitaque Nobilitatis Majoris Poloniæ per thelonea aggravatione, in fluvio Wartha, qui ditiones nostras alluit, ac in Oderam se tandem exonerat, instituenda deliberent ac transigant. Nos quam primum in Electoratum nostrum Deo adjuvante reversi fuerimus, non modo cum Ordinibus commemoratæ nostræ novæ Marchiæ hac de re serio & diligenter acturos, sed & ex iisdem præcipuos Consiliarios Vasallosque & subditos nostros ibidem delecturos, & circa dictam diem XV. Maji, ad ipsos limites Electoratus nostri ita ablegaturos esse, ut Regiis Dominis Commissariis sese cum sistere, ac vi plenipotentia, qua ipsos muniemus, quæcunque ad hanc rem ex communi usu utriusque nationis definienda, recteque constituenda pertinere videbuntur, cum iisdem perficere & determinare possint. Id quod Nos sic facturos præstiturosque esse pollicemur. In quorum fidem præsentibus hæc manus nostræ subscriptione sigillique impressione corroboravimus. Actum Varsoviæ XVIII. die Mensis Novembris, Anno MDCXI. JOANNES SIGISMUNDUS Elector. Quas quidem supratriptas literas in Acta Cancellariæ nostræ inscribi mandavimus. Volentes, ut robur debitum obtineant. Actum Varsoviæ die prima Mensis Aprilis. Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo. Regnorum, ut supra.

Relatio ejusdem ut supra.

Zzzzz

CCCX.

ANNO
1612.

CCCX.

Oblatæ Literarum, quibus assignatur stipendium pro Parocho Ecclesie in Suburbio Sackheimiano Regionontano extructæ. Dat. Varfaviæ 1612. Ex Arch. Regni Lib. VN. fol. 173.

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniae etc. Significamus etc. Oblatas esse ad Acta Cancellariae nostrae literas infra scriptas pergameneas, manu Illustrissimi JOANNIS SIGISMUNDI Marchionis et Electoris Brandenburgensis, in Prussia etc. Ducis subscriptas, sigilloque ejusdem appenso communitas, sanas, salvas et integras, omnique suspicionis nota carentes, quas ut in Acta Cancellariae nostrae inseribi mandare dignaremur, supplicatum Nobis est. Earum vero Literarum tenor est talis:

., Nos JOANNES SIGISMUNDUS DEI Gratia Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius et Elector, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorumque, nec non in Slesia, Crosnae, Carnoviaeque Dux, Burgabius Norimbergensis, Rugiaeque Princeps, Comes Marcae et Ravensburgi, Dominus in Ravenstein. Significamus literis hifce nostris, quorum interest, intereritve, hujus et futuri temporis universis et singulis. Cum ex transactione proxima Varfaviensibus Comitibus Anni superioris MDCXI. inita, qua feudum Ducatus Prussiae Nobis, Illustrissimisq; Fratibus nostris germanis, posterisque legitimis masculis nostris, Fratrumq; nostrorum a Sacra Regia Majestate, Ordinibusque Regni Poloniae collatum confirmatumque fuit, inter alias transactionis ejus condiciones, ad usum Religionis Romanae Catholicae praeter id, de quo cum Oratoribus Ducatus agi deberet, unum templum, cujus iusta capacitas sit, latericium, seu ex lapide, loco decenti & honesto in suburbio aliquo, ubi Commissarii Regii, qui in possessionem Nos mittent, commodissimum judicaverint, intra triennium cum campanili, caemeterio, necessariisque & commodis habitationibus pro Parocho & ministris, tam ejus, quam Ecclesiae, aedificare teneamur, obligatique simus, in dotem etiam Ecclesiae alimenta Parocho mille florenos annuos certi redditus, certis in fundis, villis, agris aut censibus constituere, inscribereque, ac vero Majestas ejus Regia Commissarios suos, Reverendissimum, Illustrissimos, Illustres ac Magnificos Do-

minos, Simonem Rudnicki Episcopum A N N O Varmiensem, Stanislaum Dziatynski Palatinum Mariaburgensem, Venceslaum Kielczewski Castellatum Biechoviensem, & Reinholdum Heindenstein Secretarium Regium, ad ea, quae ex commemorata transactione peragenda essent, executioni mandanda, Nosque in possessionem Ducatus mittendos misisset. Inprimis de certo loco in suburbio Sakheimiano, pro templo illo & habitationibus praedictis aedificando, inter Nos convenisse. Deinde vero commemoratos mille florenos in fundo, praediis, villis, censibus, proventibus, omnibusque redditibus cameratus nostri Valdaucen. in Praefectura Neischausensi &c. villisque ad eandem pertinentibus omnibus & singulis, nimirum in arce ipsa cum praedio adjacente & molendino, ut ex villis ac pagis Brusdorff, Pogenphuel, Schonwaldt, Conrathswaldt, Heiligenwaldt, Lithauschdorff, Pelanken, Stangenau, Legitten, Leiden, Marchinen, Epicznok, Konichm, Gamsen, Montaw, Preuscharnau, Praddaw, Ablitten, Ransaw, Nornien, Rogrinen, Pogawen & Waldau, quae citra omnem controversiam, ultra duo milia florenorum Polonicalium annua reddunt, perpetua obligatione & inscriptione assignasse & inscripisse, quemadmodum quidem autoritate praesentium harum assignamus, inscribimus, obligamus, ita nimirum, ut Praefecti, aconomi, scribaeque nostri, cujus cura commemorati Cameratus nostri, a Nobis, Successoribusque nostris mandata fuerit, pro tempore exituri, ad id etiam obligati esse debebunt singulis annis, ipso die D. Martini 1614. incipiendo, ad manus Reverendissimi & Illustrissimi Domini Episcopi Varmiensis, successoribusque ejus, vel qui mandatum quietationemque ab iis habuerint, & hic in loco exhibuerint, ad quos institutio & inspectio Parocho pertinere debebit, sine ulla mora, difficultate, impedimento, in moneta bona & usitata tradere, numerareque debeant, teneanturque, qui deinceps commemorati Episcopi Varmiensis, successorumque ejus arbitrio in usum Parocho & Ecclesiae distribui debebunt. Quae quidem commemorata bona supra memorati Commissariatus nostri Valdaviensis, ut nunc ab omni nexu hypothecae, locationis seu arendae, aut quocunque alio onere seu obligatione, libera, pura, mutuaque ad commemoratos usum Ecclesiae Catholicae Romanae obligamus, inscribimus, assignamus, ita futuris temporibus ab omnibus oneribus libera, ac soli commemoratae Ecclesiae obligata esse

ANNO
1612.

ANNO 1612. se debere, neque ullo alio contractu, inscriptione, obligatione, quocunque etiam colore aut praetextu a Nobis, Successoribusve nostris onerari obligarique poterunt aut debebunt, aut si obligata fuerint, nullum omnino obligatio ea valorem, robur, aut vim habere debent, jamque praesentium harum auctoritate & vi ad praedictum Cameratum, bonaque ad eum pertinentia, jure hypothecae tenenda & possidenda, realem, plenamque possessionem & intromissionem, qualis de jure vel maxime valida esse potest, vel debet, in eadem bona in defectu praenominatae solutionis tam mille florenorum, quam vadii supra eis constituti, praefato Illustrissimo & Reverendissimo Episcopo Varmienfi, Successoribusve ejus, Parochoque & Ecclesiae dictae admittimus, damus, concedimus, tradimusque. In casu etiam, ut commemorata Ecclesia a Nobis aedificanda, quod quidem nullo modo admittemus, intra tempus praefinitum a Nobis, Successoribusve nostris non aedificaretur, aut etiam aliquando contingeret, ut aliqua ex causa ad tempus Parocho vacaret, eo nihilominus non obstante, commemorati mille floreni ad praestitutam diem ad manus supra nominati Reverendissimi & Illustrissimi Domini Episcopi Varmienfis, Successorumve ejus, vel quibus ipsi mandarint, aut quietationes suas tradiderint, sine ullo impedimento, tergiversatione hoc in loco tradi, numerarique debebunt. In defectu autem aliquo anno solutionis, numerationisve eorum, quod quidem omni modo praecavere volumus, Successoresve praecavebunt, ad vadium mille florenorum, praeter constitutum censum & redditum, toties, quoties commissum id foret, solvere Nos, Successoresve nostros obligamus & inscribimus, ita, ut in duplum duo millia florenorum Poloniam ex praenominato Cameratu Valdaviensi persolvere teneamur, Successoresve nostri teneantur. Renuntiamus quoque praesentibus hisce, nostro Successorumve nostrorum nomine, omnibus exceptionibus, juribus, libertatibus, privilegiis, beneficiis, constitutionibus, quae vel nunc sunt, vel in posterum constitui, humanoque ingenio excogitari possent, quae contra commemoratam hanc hypothecam, vigore praesentis inscriptionis & assignationis constitutae, Nobis patrocinari, tuerive Nos & Successores nostros possent. Pro jure etiam Patronatus nostri idem templum aedificiaque nostro sumptu facta tecta, integraque Nos Successoresve nostri conservare semper tenebimur, obligati que

erimus, ad suppellectilem etiam Eccle- ANNO
siasticam comparandam, ac in ornatum 1612.
& usum ejusdem templi convertendam, promissimus semel pro semper bis mille Marcas Prutenicales, in qualibet earundem viginti grossos computando, ita, ut eae bis mille Marcae a Nobis in Anno 1614. ad Festum D. Martini ad manus Illustrissimi & Reverendissimi Episcopi Varmienfis, Successorumve ejus, vel illi, qui mandatum & quietationem ab iis attulerit, hicque in loco eo nomine exhibuerit, sine ulla mora aut tergiversatione solvi dependique debeat. Ut vero studium voluntatemque nostram, qua commemoratum Serenissimum Regem, Cognatum, Affinem & Parentem nostrum dilectissimum colimus, eo magis testatam faciamus, ex mera specialique gratia nostra, ultra supra dictos mille florenos annuos ex supra commemorato Cameratu nostro in usus Parocho ministrorumque ejus quotannis etiam decem strues lignorum, vulgo *Firtel* dicta, hic Regiomonti praebere, subministrarique debere volumus, sancimusque. Quae omnia supra scripta firmiter inviolabiliterque Nos & Successores nostros praestituros, servaturosque bona fide verboque Principis praesentibus hisce nostro, Successorumque nostrorum nomine promittimus spondemusque. In quorum fidem hasce sigillo nostro muniri fecimus, atque manu nostra subscripsimus. Datum Regiomonti in Conventu Provinciali Anno MDCXII. die 12. Mensi. Maji.

JOANNES SIGISMUNDUS

Electior. mppr.

Nos igitur supplicationi praedictae benigne annuentes, literas praesentes Actis Cancellariae nostrae inscribi mandavimus, volentes, ut robur suum debitum obtineant. Actum Varaviae Anno Domini millesimo sexcentesimo duodecimo, Regnorum nostrorum Poloniae vigesimo quinto, Sueciae decimo octavo.

Relatio Illustris & Magnifici FELICIS KRYSKI in Regno Poloniae Supremi Cancellarii, Kovelensis, Przedeciensis Capitanei.

CCCXI.

Litterae Reversales, DD. Commissariis Regni Poloniae ab Ordinibus Ducatus Prussiae datae. Dat. Regiomonti 21. Maji 1612. Ex Archivo Thesauri Regni.

Zzzzz 2

Nos

ANNO 1612. Nos infraſcripti, Ludovicus Rautter & Baro a Dhona, Supremus Burgrabius, Chriſtophorus Rappe Cancellarius, Joannes Albertus Borck, Supremus Marſchalcus, tanquam Regentes Conſiliarii; Fridricus Burgrabius & Baro a Dhona Brandenburgenf. Ottho von der Gröben Schackens, Joannes Truchſes von Wetzhaufen, Fiſchaufen. Martinus von Waltenrodt Tapiavien. tanquam majores Capitanei; Fridericus Sacr. Rom. Imperii Dapifer & Baro zu Waldtpurg Capitaneus Baigenp. Botto Albertus Baro von Eylenburg, Capitaneus Joansburgenf. Sigismundus Birckhan Capitaneus Soldavienf. Andreas von Kreutzen, Capiteus Angeburgenf. Fabianus Sack, Albertus Finck, tanquam Conſiliarii Terreſtres, Albertus ab Oſtaw Præſes Judicii Aulici, Joannes a Falckenheim, Joachimus Wenediger, Ludovicus Kalckſtein, Georgius a Schlubuth: Levinus Buchius J. V. Doctör, Chriſtianus Dorfſer J. V. Doctör, Balthaſarus Braunsbergen J. V. Doctör, tanquam Conſiliarii Aulici; Euftachius von der Gröben, Provinciae Marſchalcus, Andreas Ripp, Albertus Weiſſel ex diſtrictu Brandenburgenf. Gerlacus Gaudecker, Gaſparus ab Olſen ex diſtrictu Schacken. Joannes Philippus Gaudecker ex diſtrictu Fiſchhaufenf. Chriſtophorus Dellau ex diſtrictu Tapiavienf. Inſterburgen. Taplavien. Salavien. & Georgenburgen. Theodoricus Kanitz ex diſtrictu Balgen. Gaſparus ab Hohendorff ex diſtrictu Eylavien. Joannes Eberhardus a Thetrau, ex diſtrictu Bartenſteinen. Joannes ab Hohendorff, Ludovicus a Pudevelf ex diſtrictu Raſtenburgen. Fabianus a Milbe ex diſtrictu Riſenburgen. & Mariäverden. Albertus a Polentz ex diſtrictu Schonburgen. Martinus Wenediger, & Albertus de Milbe ex diſtrictu Prenſchmarken. Libmuh & Deuſch Elaw, Henricus a Finck ex diſtrictu Oſterode, Hohenſtein & Gilgenburg, Joannes Georgius de Sanden ex diſtrictu Holland, Morungen & Libſtad, Georgius Schwider ex diſtrictu Bartenſi, Georgius Spiegel ex diſtrictu Seſtenſi, Nicolaus Reytejn ex diſtrictu Neydenburgen. & Soldavien. Georgius a Kroſten ex diſtrictu Lick. Henricus ab Halle ex diſtrictu Oleczko, Angerburg & Leſſen, Chriſtophorus a Schlieben ex diſtrictu Gerdavien. & Nordenburgen. tanquam Nuncii Nobilitatis & Ordinis Equeſtris, Michael Vilhelmi antiquæ Civitatis Regiomontanæ, Michael Frieſe J. V. Doctör, Knipavien. Philippus Dawel Lo-

ANNO 1612. bnien. Proconſules, Hieronymus Schultz, Chriſtopherus Klein, Jacobus Nietz, Magiſtri Scabinorum: Daniel Bartsch, Tobias Schlickt, Joannes Nagel, ex communitate trium Civitatum Regiomontan. Chriſpinus Betſchlager, Gregorius Ferman, Jordan Joannes ex Bartenſtein, David Reich ex Raſtenburg, Angerburg, Margrabowa, Michael Frieſe ex Fridelandt, Conradus Wideman, & Michael Lietze ex Welau, Zacharias Schroter ex Schieffenburg, Valentinus Blumichem ex Hollandt, Mulchaufen, Joannes Wegel ex Heiligenbeil, Antonius Rautenberg ex Marienverder, Garnſehe, Abraham Mittelpfort ex Riſenburg, Frauſtadt, Ioannes Sackersdorff ex Oſterode, Hohenſtein, Gilgenburg, Chriſtophorus Pratorius ex Leidenburg, Soldau, Paſſenheim, Petrus Lenck ex Ziten, Ioannes Brin ex Preuſcheülau, Chriſtophorus Geroldt ex Biſchoffswerder, Petrus Fuchs ex Dringfort, Auguſtinus Schieker ex Sahfeld, Morungen, Liepſtadt, Liebemuhle, Chriſtophorus Wichert ex Fiſchhaufen, Henricus Frieſe, & Chriſtophorus Wolff ex Creutzburg, Ioannes Wolbertus ex Inſterburg, Petrus Reimanus ex Goldap, oppidis; tanquam Civitatum Ducatus Pruffiæ Legati, in hoc Conventu Regiomontano legitime convocati & congregati, tam noſtro, quam eorum, quorum mandata ſuſtinemus, nomine, recognoscimus, atteſtamur, proſitemurq; præſentibus hiſce literis. Cum tandem ALBERTI inclytæ memoriæ primi in Pruffia Ducis, jam fere deficiente, nullaque adeo ſpe maſculæ proliſ exiſtente, Sereniſſimus Princeps ac Dominus, D. SIGISMUNDUS III. Dei gratia Rex Poloniæ, Magni Dux Lithuaniz, Ruſſiæ, Pruffiæ, Maſoviz, Samogitiz, Livonizque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque hæreditarius Rex, ſimul & Ordines Regni, ſingulari quodam amore & benevolentia ducti, commemoratum Pruffiæ Feudum Illuſtriſſimo Principi Domino, D. JOANNI SIGISMUNDO, Fratribus etiam Illuſtriſſimæ Ceſſit. eius germanis, nimirum JOANNI GEORGIO, ERNESTO, CHRISTIANO WILHELMO, eorumque omnium legitimis maſculis hæredibus, ſimultaneæ Inveſtituræ jus, certis conditionibus legibusque contuliſſent, eandemque tranſactionem, conditionesq; ut nos etiam conſenſu ratificationeq; noſtra firmaremus, ratas gratasq; haberemus, ex ejuſdem tranſactionis via nobis poſtulaſſent; non invito nos feciſſe, ut eadem nos quoque approbaremus, confirmaremus, rataque & firma haberemus. Quemadmodum quidem non ſolum

ANNO 1612. lum libere in eosdem consentimus, verum eadem omnia, transactiones nimirum, conditiones, pactaque omnia & singula, tam vetera quam nova, inter Serenissimos Poloniae Reges, Regnique Ordines, nec non Cruciferos, Prussiae Duces, Curatores, Ordinesque Ducatus, & nuper in proximis Comitibus Varfaviensibus inter commemoratum Serenissimum Regem, Regnique Ordines, & Illustrissimam Domum Brandenburgicam, inita constitutaque, quemadmodum & per Regios Commissarios ante triennium in Conventu Regiomontano constituta sunt, in omnibus eorundem punctis, clausulis, capitibusque, quemadmodum jam corporali juramento nostro confirmavimus, ita nunc reversalibus etiam literis nostris, pro nobis, successoribusque & posteris nostris, grata, rataque habituros, neque quicquam vel ipsos nos, posterosque nostros, in iis immutatos, vel a quoquam mutari passuros, promittimus, spondemusque: ita tamen, ne juribus & libertatibus, antiquisque privilegiis nostris, quemadmodum & testamento inclytæ memoriæ ALBERTI primi in Prussia Ducis, tum responsis Regiis, aliisque jurium nostrorum confirmationibus quicquam ulla in re hisce derogetur, sed ea omnia, tum universæ singulæque immunitates nostræ integræ salvæque maneant; neque vel novis ullis tributis, vel transactionibus, præter consensum voluntatemque nostram, Nobis imponendis, vel ineundis, vel qua alia re violentur lædanturque. Promittimus deinceps pro eo, autoritateque præsentium, nostro, successorumque nostrorum nomine sanctissime pollicemur, si aliquando commemoratos quatuor Fratres germanos, illorumve posteros, sine masculis hæredibus steriliter, Deo ita permittente, decedere contigerit; Nos, posterosque nostros, nulli alii quam Regibus, & Regno Poloniae, immediate tum parituros, subjectosque futuros, neque quenquam alium, nisi Regem & Regnum Poloniae, tanquam naturalem & hæreditarium Dominum agnituros, aut fidelitatem subjectionemque præstituros, obediturosque, salvis tamen in eum casum juribus, libertatibus, immunitatibus, privilegiisque, tam publicis quam privatis, omnibus & singulis, nominatimque iis, quæ a Sacræ Regiæ Majestatis antecessoribus, ab Anno MCCCCLIV. ad hæc usque tempora, tum & modernæ Regiæ Majestatis responsis Nobis indulta, confirmata & renovata sunt, quæ omnia in eum casum, cum Ducatus hic immediate & plene, modo prædicto, Regno incor-

Tom. IV.

porabitur, inviscerabiturque, facta, testata, inviolataque esse debebunt. Hoc etiam specialiter adjecto, ut quoties Nos, posterive nostri, novo Principi homagium præstare tenebimur, toties semper iidem hæc omnia recognoscere prius, & eodem modo, quo a Nobis factum, juramenti scriptisque suis ea comprobare tenebuntur. Si quid etiam contra jus, formam regiminis, testamentum commemorati inclytæ memoriæ ALBERTI Ducis, aliaque jura ac privilegia nostra interim intercessisset obrepissetque, eadem corrigantur, in integrumque prius restituantur; cujus rei curam, executionemque ad Serenissimos Reges, pro tempore existentes, ac Regnum, tanquam supremos & directos Dominos, Patronosque ac Defensores nostros delegamus, pertinereque volumus. In quorum fide, & evidentius testimonium, hæc manu nostra subscripsimus, sigillis subappressis a Nobis deutorum, nimirum ex Consiliariis Regentibus, Ludovici Rautter: ex Consiliariis tribus, Friderici Burgrabii & Baronis Dhona: ex Nunciis Nobilitatis, Eustachii a Gröben: ex Nunciis Civitatis, Michaelis Guilhelmi, J. V. Doctoris. Datum & Actum in Conventu Regiomonti, die XXI. Mensis Maji. Anno MDCXII. stylo antiquo.

Ludovicus Rautter, Hoffmeister.
(L.S.)

Fridericus Burgrabius, & Baro a Dhona.
(L.S.)

Eustachius a Gröben.
(L.S.)

Michaël Guilhelmi, J. V. Doctor.
(L.S.)

CCCXII.

Formula Juramentorum, Sacræ Regiæ Majestati, & Illustrissimo Electori præscriptorum, ex Præscripto Dominorum Commissariorum. Dat. Regiomonti 22. Maji 1612. Indidem.

Nos Simon Rudnicki, Dei Gratia Episcopus Varmienfis, Stanislaus Dzialyński Palatinus Mariaeburgensis, Rogofnensis, Tolkmitensisque Capitaneus, Venceslaus Kielczewski Castellanus Biechoviensis, Wschoviensis Capitaneus, Reinholdus Heidensthein Secretarius S. Reg. Majestatis, Serenissimi Potentissimi que Principis ac Domini, D. SIGISMUNDI III. Dei Gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Ma-

Aaaaa

Ma-

ANNO 1612. Masoviae, Samogitiae, Livoniaeq; &c. nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarii Regis, & inelyti Regni Poloniae, in Ducatum Prussiae delegati Commissarii. Significamus praesentibus hisce, hujus & futuri temporis, quorum interest intereritve, universis & singulis: Cum a Sacra Regia Majestate, Domino nostro clementissimo, inelytisque Regni Ordinibus, ad Illustrissimum Principem ac Dominum, D. JOANNEM SIGISMUNDUM, Dei Gratia Marchionem Brandeburgensem, Sac. Romani Imperii Archicamerarium et Electorem, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum; nec non in Silesia, Crofnæ, Carnoviaeque Ducem, Burgravium Norimbergensem, Principemque Rugiae, Comitum Marcae et Ravensburgi, Dominum in Ravenstein, etc. Ordinesque Ducatus Prussiae, ad ea, quae ex superiorum Comitiorum Anni Domini 1611. transactione praestari deberent, peragenda, maximeque, ut commemorato Illustrissimo Principi Electori possessionem realem ejusdem Ducatus tradereinus, in eundemque Illustrissimam Celsitudinem ejus, ex autoritate Reg. Majestatis ac Regni, introduceremus immitteremusque, missi delegatique essemus, aliis rebus, quae a S. Reg. Majestate, Domino nostro clementissimo, mandatae nobis fuerant, ex praescripto eorundem mandatorum constitutis definitisq; tandem die 12. Mensis Maji ad juramentum ab Ordinibus Ducatus Prussiae exigendum nos accessisse, exque commemorata transactione in pacta transactionemque sequens juramentum iisdem proposuimus, nimirum:

Ego N. N. juro, meo, Ordinumque Ducatus hujus, posterorumque ac successorum nostrorum nomine, quod pacta tam vetera, quam postremam transactionem, conditionesque inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dominum, D. SIGISMUNDUM III. Dei Gratia Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque; nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumq; haereditarium Regem, Successoresque ejus Reges ac Regnum Poloniae, tanquam supremos directos Dominos meos & naturales, & Illustrissimum Principem ac Dominum, D. JOANNEM SIGISMUNDUM, Dei Gratia Marchionem Brandeburgensem, Sac. Rom. Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pome-

raniae, Cassuborum, Vandalorum, nec ANNO non in Silesia, Crofnæ, Carnoviaeque Du- 1612. cem, Burgravium Norimbergensem, Principem Rugiae, Comitum Marcae & Ravensburgi, Dominum in Ravenstein, &c. Ducem & Dominum nostrum, constitutas, in omnibus earum punctis & clausulis servabimus, posterique ac successores nostri servabunt; maxime autem, si Deo ita permittente forte acciderit, ut commemoratus Illu. Princeps Elector sine legitimis masculis haeredibus, post eumque Illustrissimi Fratres ejus germani, simultaneam Investituram habentes, sine legitimis itidem Feudi successoribus decederent, nulli alii, quam Regibus & Regno Poloniae immediate tum parebimus, aut posteri nostri parebunt, neque quenuquam alium, nisi Reges & Regnum Poloniae, tanquam naturales & haereditarios D. nostros agnosceremus, aut fidelitatem subjectionemq; praestabimus, successoresque nostri agnoscent aut praestabunt; sed in commemoratorum Regum & Regni Poloniae potestatem sine ulla cunctatione aut tergiversatione concedemus, eis que tam quoad utile & directum Dominium, quam merum & mixtum imperium, juribus tamen ac libertatibus, privilegiisque nostris & Ducatus hujus salvis manentibus, nos subijciemus obediemusque, posterique ac successores nostri concedent, subijcient, obediuntque; ita me Deus adjuvet, & haec sancta ejus Evangelia.

Quo juramento exacto praestitoque, ex mandato atque autoritate Sac. Reg. Majestatis, Domini nostri clementissimi, Ordinumque Regni, supra memorato Illustrissimo Principi Electori, JOANNI SIGISMUNDO etc. etc. in loco publico, universoque populo praesente, integram, plenam, realemque possessionem commemorati Ducatus hujus, cum omni jure, dominio, potestate, ex pactis, novissimaque transactione, ad Duces in Prussia quocunque modo pertinente tradidimus, in eandemque omni meliore modo ac ratione, quocunque id de jure vel consuetudine fieri potest, aut debet, cum effectu intromissimus, quemadmodum quidem praesentibus etiam hisce tradimus, intromittimusque. Quod ad omnium et singulorum, maxime autem Ordinum Ducatus Prussiae notitiam deducentes, autoritate Sac. Reg. Majestatis, Amplissimique Senatus, atque omnium Regni Ordinum, ut commemoratum Illustrissimum Principem D. JOANNEM SIGISMUNDUM, Marchionem Brandeburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium et Electorem, etc. etc.

ANNO 1612. tanquam Ducem in Prussia, pro Principe Duceque suo habeant, agnoscant, eidem tanquam Principi Regni Poloniae fiduciaro ac feudali, Duci autem ac Domino suo haereditario ac naturali, omnem fidem, honorem, obedientiam, omniaque subjectionis officia deferant praestentque, mandamus. Juramentum autem cum Illustrissima Celsitudo sua exigere ab iis voluerit, tale praestare debent, videlicet:

Ego N. N. juro Serenissimo Principi ac Domino, Domino JOANNI SIGISMUNDO, Marchioni Brandenburgensi &c. &c. Domino meo haereditario, tanquam Duci in Prussia, Serenitatisque ejus legitimis haeredibus masculis, & si illorum nulli amplius extiterint, tum demum Serenissimis Principibus & Dominis, Dominis Serenitatis ipsius tribus germanis Fratribus, simultanee investitis, nimirum Domino IOANNI GEORGIO, Domino ERNESTO, & Domino CHRISTIANO VILHELMO, Marchionibus Brandenburgensibus, in Prussia Ducibus, & illorum legitimis haeredibus masculis, uti illud inter Serenissimum Regem Poloniae, & Illustrissimum Electorem Brandenburgensem, in Prussia Ducem, Dominos meos clementissimos, Anno Domini 1611. Varsoviae transactionis pacta conventa, & noviter consecuta infeudatio, & diplomata expriment & in se continent. Et si illorum quoque nullus amplius extiterit, tum demum etiam Serenissimo ac Potentissimo Principi Domino, Domino SIGISMUNDO III. illiusque Successoribus Regibus, & inclyto Regno Poloniae, tanquam non solum supremis & directis, quales nunc sunt, sed etiam utilibus & immediatis tunc futuris Dominis meis, tum uti caeteri Regni indigenae, subditus fidelis & subiectus esse. Ejus Serenitatis commoda & emolumenta quaerere & promovere, omnibusque terrarum & incolarum Serenitatis ejus damnis & incommodis pro posse meo, & quantum ex me fieri potest, praecavere, amovere, praevenire, uti fidelem & probum subditum decet, nec quicquam, quod humano ingenio excogitari poterit, impediet vel obstabit. Sic me Deus juvet, & sanctum ipsius Evangelium.

In quorum fidem et evidentius testimonium, nos supra scripti Commissarii Regii manu propria subscripsimus, et sigilla nostra apponi fecimus. Datae Regiononti ipsa die immisionis factae, Anno Domini millesimo sexcentesimo duo-

decimo, die vigesima secunda Mensis Maji. ANNO 1612.

Simon Rudnicki, Episcopus Varmiensis.

(L.S.)

Stanislaus Działyński, Palatinus Mariaeburgensis.

(L.S.)

Venceslaus Kietczewski, Castellanus Biechoviensis.

(L.S.)

Reinholdus Heidensthein, Sacrae Regiae Majestatis Secretarius.

(L.S.)

CCCXIII.

Cautio Dominorum Commissariorum in causa Marchionum Franconicorum. Ibid. eodem die & Anno. Indidem.

Nos Simon Rudnicki Dei Gratia Episcopus Varmiensis, Stanislaus Działyński Palatinus Mariaeburgensis, Rogoński Palatinus Mariaeburgensis, Tolkmittensis, Wenceslaus Kietczewski Castellanus Biechoviensis, Vichoviensis, Capitanei; Reinholdus Heidensthein, Secretarius, Serenissimi ac Potentissimi Principis ac Domini, D. SIGISMUNDI III. Dei Gratia Regis Poloniae, etc. etc. et inclyti Regni Poloniae, in Ducatum Prussiae deputati Commissarii, omnibus et singulis, cujuscunque status, dignitatis et praecminentiae fuerint, praesentibus et futuris, notum testatumque facimus. Posteaquam memorata Sacra Regia Majestas, inclytique Poloniae Regni Ordines, Illustrissimo Principi ac Domino, D. IOANNI SIGISMUNDO, Dei Gratia Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario et Electori, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, nec non in Silesia, Crosnae, Carnoviaeque Duci, Burgravio Norimbergensi, Principique Rugiae, Comiti Marcae et Ravensburgi, Domino in Ravensstein, etc. et Illustritatis suae masculis feudi haeredibus, cum et Illustritatis suae tribus Fratribus, eorumque masculis feudi haeredibus, Ducatum Prussiae certis conditionibus, quae et in Diplomate Investiturae, et literis authenticis reversalibus continentur, concesserit, et inter alia convenerit, ut Ordines Ducatus jurisjurandi religione conditiones illas approbarent. Illi vero juramenti praestationem ex hac causa deprecarentur, quod majores suos Anno 1578. toti Domui Brandenburgicae, et sic moder-

ANNO 1612. nae etiam Culmbachianae et Onoldinae lineae juramenti vinculo sese obligasse dicerent, quam tamen in literis Investiturae praeteritae non animadverterent. Tandemque studiofissimis verbis a nobis peterent, ne illis retro praestitum juramentum, vel nunc vel in praeteritum, apud quempiam noxae fraudique esset, ut S. Reg. Majestatis et Ordinum Regni nomine solenniter caveremus. Nos non solum justis eorum precibus annuentes, verum etiam juri Sac. Reg. Majestatis et Regni caventes, inprimis omnia ista juramenta, Anno 1578. et quocunq; tempore a subditiis Ducatus praestita, utpote, quae inscia S. Reg. Majestate et Regno requisita et facta, quaeque et a Commissariis Regiis, tum & a Serenissimo Rege SIGISMUNDO AUGUSTO, & Ordinibus Regni, omnibusque sequentibus Investituris cassata fuerunt, illegitima, nulla, & invalida pronunciamus, declaramusque; tum etiam pro autoritate nostra Commissoriali, nomine Sacrae Regiae Majestatis Domini nostri Clementissimi, & omnium Ordinum inclyti Poloniae Regni, omnibus Ordinibus Ducatus Prussiae, vigore harum, quam fieri potest & debet, certissime cavemus, promittimus & pollicemur, Sac. Reg. Majestatem, Regniq; inclytos Ordines, ratione commemorati praestiti juramenti, & praeteritae memoratae lineae Culmbachianae & Onoldinae, omni tempore apud omnes & singulos illos defendere ac tueri velle. In quorum fidem manibus nostris subscripsimus, & sigillis subappensis communiri fecimus. Datum Regiomonti, die 22. Maji. Anno MDCXII.

Simon Rudnicki, Episcopus Varmienfis.

(L.S.)

Stanislaus Dziatynski, Palatinus Mariaeburgens.

(L.S.)

Venceslaus Kietczewski, Castell. Biechoviens.

(L.S.)

Reinholdus Heidensthein, S. R. M. Secretarius.

(L.S.)

CCCXIV.

Recognitio de acceptis literis Reversalibus ab Ordinibus Ducatus Prussiae. Ibid. Eod. die & Anno. Indidem.

Nos Simon Rudnicki, Dei gratia Episcopus Varmien. Stanislaus a Dziatyn, Palatinus Mariaeburgens. Rogo-

fnens. Tolkmitemisique, Venceslaus Kietczewski, Castellanus Biechovien. Wfchovien. Capitaneus, Reinholdus Heidensthein, Secretarius Sacrae Regiae Majestatis, Serenissimi Potentissimique Principis ac Domini, D. SIGISMUNDI III. Dei gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque: nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque haereditarii Regis, & inclyti Regni Poloniae in Ducatum Prussiae delegati. Commissarii, significamus praesentibus hisce, hujus & futuri temporis, quorum interest, universis & singulis. Cum ad constituendas res, ex novissima superiorum Comitiorum Anni MDCXI. transactione, in Ducatum Prussiae, a Sacra Regia Majestate atque Ordinibus Regni missi essemus, interque eas in primis juramentum in supramemoratam transactionem ab Ordinibus ejusdem Ducatus exegissemus, illosque salvis juribus ac libertatibus suis, pro fide, officio publico, solennique in loco, promptissime id praestitisse. Cum vero certis etiam literis reversalibus suis praestitum id a se esse testati fuerint, earundem exemplum ad perpetuam rei memoriam hisce literis nostris inferendum existimavimus, quod, quae infra scripta sunt verbis, sequitur.

Nos infra scripti Ludovicus Rauter Hofmeister &c. ut in pag. 460.

Quas quidem literas, nos ab illis accepisse, officioque suo, ut fideles probosque subditos decet, omnibus in rebus functos esse, praesentibus hisce fidem facimus, profitemur, attestamurque. In quorum fidem haec manu nostra subscripsimus, sigillaque nostra apprimi mandavimus. Regiomonti 22. Maji. Anno Domini, MDCXII.

Simon Rudnicki, Episcopus Varmienfis.

(L.S.)

Stanislaus Dziatynski, Palatinus Mariaeburgens.

(L.S.)

Venceslaus Kietczewski, Castellanus Biechovien.

(L.S.)

Reinholdus Heidensthein, S. R. M. Secretarius.

(L.S.)

CCCXV.

Recessus Commissionis Regiomontanae. Ibid. 29. Maji. 1621. Indidem.

Nos Simon Rudnicki, Dei gratia Episcopus Varmien. Stanislaus Dziatynski Palatinus Mariaeburgens. Rogo-

ANN^o Inen. Tolkmitten. Venceslaus Kietczewski Castellanus Biechovien. Wschovien. Capiraneus, Reginholdus Heidensthein Sac. Reg. Majestatis Secretarius, Serenissimi Potentissimique Principis ac Domini, D. SIGISMUNDI III. Dei gratia Regis Poloniae, Magni Ducis Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque, necnon Suecorum, Gotorum Vandalorumque haereditarii Regis, & inclyti Regni Poloniae, in Ducatum Prussiae delegati Commissarii, significamus praesentibus hisce, hujus & futuri temporis, quorum interest intereritve, universis & singulis: Cum a Sac. Reg. Majestate, Domino nostro Clementissimo, inclytisque Regni Ordinibus, ad Illustrissimum Principem ac Dominum, D. JOANNEM SIGISMUNDUM, Dei gratia Marchionem Brandenburgen. Sac. Rom. Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Cassuborum, Vandalorum, nec non in Silesia, Crosnae, Carnoviaeque Ducem, Burgravium Norimbergen. Principemque Rugiae, Comitem Marcae, & Ravensburgi, Dominum in Ravenstein, &c. Ordinesque Ducatus Prussiae, ad ea, quae ex superiorum Comitiorum, Anni Domini 1611. praestari deberent, peragenda, maximeque ut commemorato Illustrissimo Principi Electori, possessionem realem ejusdem Ducatus, in eandemque Illustrissimam Celsitudin. ejus, ex autoritate Regiae Majestatis ac Regni, introduceremus immitteremusque, plenis cum mandatis missi delegatique essemus, praescripto mandatorum nostrorum diligenter examinato expensoque, in eum, qui sequitur modum, quae officio nostro incumbant, constituisse explicasseque. In primis loco templi, ex transactione aedificandi, pro arbitrio & voluntate nostra definito, obligatione etiam mille florenorum annuorum, in usus Parochi & dotem praestandorum, certis in fundis, villis, agris, censibus, redditibusque, constituta inscriptaque. Alterius autem templi, de quo ad Ordines relatum fuerat, causa in eo, quo in transactione erat statu, integra Sac. Reg. Majestati, Domino nostro clementissimo, inclytisque Regni Ordinibus, relicta conservataque. Omnia haec certis cautionibus inscriptionibusque, a supramemorato Illustrissimo Principe in ea praestitis edictisque, firmavimus sancivimusque. De Calendario deinde novo, cum Serenissimae Celsitud. suae, omniumque Ordinum Ducatus consensu ac voluntate, nomine Sac. Reg. Majestatis, Nobis postulantibus receptum jam sit,

ut ad proxima Festa Pentecostes, currentis hujus Anni, millesimi sexcentissimi duodecimi, publice etiam introducatur, promulgetur, constanterque in posterum fervetur, constituimus, edicimusque. Secundum haec, cum a Sac. Reg. Majestate, Domino nostro clementissimo, in primis mandatum Nobis esset, ut si quae contra jus supremi directique domini Regiae Majestatis, Regnique, vel etiam jura, privilegia, literis ipsius Ducatus, Ordinumque ejus, irrepsissent, introductaque essent, de his cognosceremus, gravaminaque omnia, autoritate Regiae Majestatis, ac Regni tolleremus, aboleremusque. Similiter, si quae ex superioris Commissionis statutis decretisque nondum executioni mandata essent, inspiceremus, atque ad effectum deducere-mus. Cum vero ne contra jus publicum privilegiaque Ducatus hujus: maxime autem Lublinen. (quo penes Religionem Catholicam Romanam, ut in Ducatu hoc antiquissimam, & purissimam exercitio Religionis Augustanae libertas etiam in Ducatu hoc indulta, aliaque omnes cujuscunque generis aut nominis sectae exclusae exterminataeque sunt) diversae in Religione opiniones in Ducatum invellantur, non pauci vereantur: Appellationem deinde contra jus publicum, & expressa pacta, novissimamque transactionem proxime praeteritorum Comitiorum Varsoviensium, variis modis partim impediri, partim excludi cognovissemus: In primis de duobus hisce capitibus, sequentem in modum definivimus, constituimusque. Et ad sectas quidem peregrinasque religiones quod attinet, si quis posthac ad Magistratum & officium adscitus promotusque fuerit, qui diversam a Religione Catholica Romana, vel Augustanae Confessionis, Anno Domini, MDXXX. publice Augustae propositae, & Apologiae ejus, tanquam publico Ordinum Ducatus hujus consensu receptae & approbatae, indultoque Serenissimorum Regum Poloniae in Ducatu hoc permittit; quamcunque vel Zwinglianorum, Calvinianorumque, Anabaptistarum, Arrianorum, vel quibuscunque nominibus vocentur, sectam foveat profiteaturque, a Consiliariis Terrestribus, vel iis negligentibus, a Conventu universae Nobilitatis, aut quocunque in Ordine sibi pari; in Civitatibus autem a Magistratu civium, aut quocunque de populo, primo ad judicium Illustrissimi Principis Aulicum vocari poterit, ac debet; & in defectu quidem plenariae probationis, non aliter liber pronunciari aut evadere debet, quam ut supranominatis Zwinglianis,

ANNO 1612. Calvinianis, Anabaptistis, Arrianis, vel quibuscunque nominibus vocentur sectis, manifeste contradicat & renunciat. Et convictus quidem arbitraria pœna a Sacra Regia Majestate, quæ pro delicti aut delinquentis qualitate, quousque visum fuerit, ex arbitrio Sacrae Regiae Majestatis extendi poterit, puniri, animadvertique in eum debet, & a Magistratu, aut officio, in quo constitutus est, mox moveri cedereque debet. Salva, ut in aliis causis, ita maxime in hac quoque per omnia appellatione ad Sacram Regiam Majestatem. Quod si quis vero prædictorum actionem alicui movere velit, huic ex officio idoneus procurator dari debet; qui si a prædictis Consiliariis vel Ordinibus petatur, omnes sumptus, quemadmodum suas aras & præmia, ex publico pecuniæ ærario habebit; ita tamen, ut Consiliariorum terrestrium duo, tres, vel plures, quem hæreseos suspectum si cognoverint, Ser. Principi id, vel ejus loco D. Consiliariis Regentibus denunciare debeant, qui tum, cognitæ causæ indicis, omnes Terrestres Consiliarios convocabunt, ut ii adscitis Consistorialibus conjunctim deliberent: An actio publico nomine contra suspectum sit instituenda nec ne? & si eam suscipiendam judicaverint, tum Procuratorem constituere, & sumptus ex publico Provinciæ ærario in id impendere debent; alias Ordinibus Ducatus, & cuilibet privato agendi facultas contra quemlibet in publica hac causa erit. Si vero reus convictus fuerit, hæc omnia cuilibet accusatori refundere teneatur. Provocatio etiam appellatioque ad Judicium Sac. Reg. Majestatis, cum & jure publico, & commemorata novissima transactione, integra, liberaque omnibus esse debeat, ut cujuscunque fortunæ aut conditionis fuerit, qui gravatum se sententia existimavit, more aliorum judiciorum omnium, summa sex florenorum Polonicalium deposita, cujus amittendæ periculo si in ultima instantia causa ei abjudicetur, appellet in judicio, sine ulla aut subscriptione, aut assistentia Procuratoris, vel quacunque alia conditione; modo infra summam quingentorum florenorum, transactione definitam, a judicio aulico ad Regiam Majestatem judiciumque appellare liberum integrumque sit. Neque ullo alio prætextu, colore, quicunque ingenio humano excogitari possit, præterquam infra commemoratam summam quingentorum florenorum appellationem quis interponat, ab ea quis prohibeatur, impediatur excludaturque, sub pœna in judices, appellationi ultimæ instantiæ non

ANNO 1612. deferentes, jure publico constituta, in pedicio itidem Regio succumbenda. Quod si etiam contra jus, transactionem, definitionemque; hanc nostram appellatio cujuscunque a judicio Aulico non reciperetur, admittereturve; tali extra ordinem, vel in quocunque; alio jure, aut ad acta quæcunque; vel etiam apud Notarium publicum appellationem suam interponere, interpositamque; ad notitiam partis, contra quam appellavit, judicii que ipsius, a quo appellavit, deducere liberum integrumque sit. In omni autem appellatione, sive ordinaria, sive extraordinaria, etiam sine ulla judicis assignatione, aut partis citatione, in judicio Regio terminum ipso jure partes habebunt, postredie post duodecim septimanas, a tempore appellationis interpositæ exactas; quem si partes non observaverint, etiam nulla alia citatione præcedente, contumaciæ, pœnisque ejus subjecti erunt. Cum etiam Sac. Regia Majestas, Dominus noster clementissimus, triennio ab hinc literas quasdam ad Ordines Ducatus hujus dedisset, quæ durante Commissione hac nostra, nunc primum illis redditæ, quidamque in eam sententiam interpretati eas fuerint, quasi Regia Majestas aliquam re officio functos non existimasset, eoque nomine illos accusasset, arguissetque: Regia autem Majestas recentibus literis, nunc ad illos datis, ita mentem suam declaret; non eo animo quicquam a se scriptum esse, quasi fidei & obsequiorum, Reg. Majestati & Principi suo debitorum, promptitudinem ullam in iis requisivisset; sed ut illa cohortatione, eo quo sponte ferebatur, illos tanto magis incitaret mandato, auctoritateque Sac. Reg. Majestatis: Nos etiam præsentibus hisce literis nostris supradictas priores literas ita explicamus, declaramusque: Neque ulla in re existimationi honorique commemoratorum Ordinum, aut posterorum eorum derogare debere pronunciamus, decernimus, statuimusque. In universum vero jura, privilegiaque, libertates, immunitates omnes, tam universorum Ducatus hujus Ordinum, quam singulorum, speciatim etiam, ne exteri ulli ad consilia, negotiaque publica adhiberentur, sed secundum formulam regiminis, testamentumque inclytæ memoriæ ALBERTI primi in Prussia Ducis, aliaque jura Ducatus hujus, per Consiliarios Regentes, aliosque; Magistratus indigenas omnia agantur, administranturque. Commemorata etiam superioris & præsentis hujus etiam Commissionis nostræ acta decretaque, quæque præsentis hoc edicto nostro constituta sunt, omnia, tanquam Sac. Reg. Ma-

ANNO 1612. Majestatis, Ordinumque Regni auctori-
tate administrata, firma inviolabiliaque
ab omnibus servari, tenerique debere
volumus, decernimus, statuimusque.
Ne etiam cuiquam jura, legesque Ducatus
hujus ignotæ sint, subsellia quoque
Tribunalque Regium habeat, quid in
judicando sequi debeat, quæ ad jura Ducatus
Ordinum pertinent, ut pacta, privilegia,
transactio Varlavienfis novissima,
superioris Commissionis acta & decreta,
tum præsentæ hæc literæ, auctoritasque
nostra, ut publice etiam promulgentur,
& quo facilius copia singulis fieri possit,
typis impressa edantur, censemus,
statuimusque. Præter hæc cum diligenter
etiam a Sacra Regia Majestate, Domino
nostro clementissimo, mandatum nobis sit,
auctoritatem nostram apud Illustrissimum
Principem ut interponeremus; ne Generosi
& Nobiles Domini Berzevicij, Rivocij, Ros-
szewij, in exercitio Religionis Catholicæ
in suis quisque templis impedirentur,
eamque rem ad publicam causam, transac-
tionemque pertinere, Sacra Reg. Majest.
Dominus noster clementissimus existimet:
Illustrissimus autem Princeps a publica
causa separatam prius ad suum judicium,
cognitionemque spectare arbitretur,
totam hanc causam privatorum horum
templorum, quemadmodum & postulationem
Sacra Regia Majestatis de Notario in portu
Pilaviensi, ad Regiam Majestatem integram
revocamus, referimusque; quæ, quo ulterius
in hisce causis progrediendum sibi sit,
judicabit. Similiter & decreta in causa
Nobilium, &c. & si quæ alia in tali causa
sint, a Commissariis Regiis Anno Domini
1609. lata, executioni nondum demandata,
cum tota causa effectuque suo integra ad
Sacram Regiam Majestatem remittimus,
referimusque; jure tamen tam Illustrissimi
Principis, quam supremi ac directi domini
Sac. Reg. Majestatis salvo. Quibus quidem
rebus partim ita explicatis, definitisq;
partim ad R. Maj. integris relatis, eidemque
preservatis, inprimis ex commemorata
transactionis formula, in loco publico,
universoque populo præsentate, in ipsa
pacta, transactionem, juramentum ab
Ordinibus Ducatus exegimus. Ex mandato
inde atque auctoritate Sacra Regia
Majestatis, Domini nostri clementissimi,
Ordinumque Regni, integram, plenam,
realemque possessionem commemorati
Ducatus hujus, cum omni jure, dominio,
potestate ex pactis, novissimaque
transactioe, ad Duces in Prussia quocun-
que modo pertinente, supra memorato
Illustrissimo Principi tra-

didimus, in eandemque cum effectu Il-
lustrissimam Celsitud. suam intromisimus,
in omnibus, quæ a nobis constituta su-
pra scripta sunt, juribus supremi ac di-
recti domini Sacra Regia Majestatis &
Regni, quæ inprimis facta testaque esse
debent, per omnia salvis integrisq;
manentibus. In quorum fidem hæc
manibus nostris subscripsimus, sigillisque
nostris communiri fecimus. Datum Regio-
monti die 29. Mensis Maji, Anno 1612.

*Simon Rudnicki, Episcopus Varmien-
sis.*

(L.S.)

*Stanislaus Dzialynski, Palati.
Mariæburgensis.*

(L.S.)

*Venceslaus Kietczewski, Castellanus
Biechoviensis.*

(L.S.)

*Reinholdus Heidensthein, S. R.
M. Secretarius.*

(L.S.)

CCCXVI.

*Confirmatio Commissionis Regio-
montanæ S. R. M. Dat. Varlav.
16. Junii. 1612. Indidem.*

SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Polo-
niæ, Magnus Dux Lithuanæ, Rus-
siæ, Prussæ, Masoviæ, Samogitiæ, Li-
vonæque; nec non Suecorum, Gotto-
rum, Vandalorumque hæreditarius Rex.
Significamus præsentibus literis nostris,
quorum interest, universis & singulis.
Quod cum Commissarii nostri, ad tra-
dendam possessionem Ducatus Prussæ,
Illustr. Principi D. JOANNI SIGISMUNDO
Marchioni Brandenburgensi, ac Sac. Rom.
Imp. Electori, aliaque, quæ ad bonum
ordinem ejus Ducatus pertinerent, juxta
instructionem nostram expedienda, nos-
tra & Comitiali auctoritate designati,
exemplum ejus totius actus sigillis com-
munitum, & manibus subscriptum, No-
bis exhibuissent, supplicatumque Nobis
esset, ut eum actum libris Metricæ no-
stræ inferi, & auctoritate nostra Regia
approbare & confirmare dignaremur.
Cujus quidem ea series & tenor est talis,
qui sequitur.

„ Nos Simon Rudnicki, Dei Gratia
Episcopus Varmienfis, Stanislaus Dzia-
lyński, Palatinus Mariæburgens. &c.
Venceslaus Kietczewski, Castellanus
Biechoviensis, &c. Reinholdus Heiden-
sthein, S. R. Majestatis Secretarius, Se-
renissimi Potentissimique Principis ac Do-
mini, D. SIGISMUNDI III. Dei gratia Re-
gis Poloniæ, Magni Ducis Lithuanæ,
Bbbbb a &c.

ANNO &c. &c. inclyti Regni Poloniæ, in Ducatum Prussiæ delegati Commissarii: Significamus præsentibus hisce, hujus & futuri temporis, quorum interest intereritve, universis & singulis. Cum a Sacra Regia Majestate, Domino nostro clementissimo, inclytisq. R. Ordinibus, ad Illustrissimum Principem & Dominum, D. JOANNEM SIGISMUNDUM D. G. Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, Juliæ, &c. &c. Dominum in Ravenstein, Ordinesque Ducatus Prussiæ, ad ea, quæ ex superiorum Comitiorum Anni Domini 1611. transactione præstare deberent, peragenda, maxime ut commemorato Illustrissimo Principi Electori possessionem realem ejusdem Ducatus traderemus, in eandemque Illustr. Celsitudinem ejus, ex auctoritate Reg. Majestatis ac Regni introduceremus, immitteremusque, plenis cum mandatis missi delegatique essemus; præscripto mandatorum nostrorum diligenter examinato expensoque, in eum, qui sequitur modum, quæ officio nostro impendebant, constituisse explicasseque. &c. Reliqua ut supra in Recessu Commissionis &c.

Cui supplicationi benigne annuentes, eum totum actum, omniaque intro contenta, in omnibus punctis, clausulis, articulis, conditionibusque generaliter universis, approbandum & confirmandum esse duximus, approbamusque, confirmamus & ratificamus, præsentibus hisce statuentes, ut robur debitæ firmitatis obtineat. In cuius rei fidem præsentibus manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri mandavimus. Datum Varsoviæ die 16. Junii Anno Domini 1612. Regiorum nostrorum Poloniæ 25. Successæ vero Anno 19.

SIGISMUNDUS Rex.

Hieronymus Cielecki.

CCCXVII.

1613. *Regia Majestas concedit Regiomontanis fossam fodere ad facilitandam navigationem ex Litvania. Varsoviæ I. Aprilis 1613. Ex Archivo M. Duc. Lithu. Libr. num. 185. fol. 137.*

SIGISMUNDUS Dei Gratia Rex Poloniæ etc. Significamus præsentibus literis nostris, quorum interest, universis & singulis. Quod cum a multis jam anteaetis annis, tam Nobilitatis & mercatorum M. Ducatus Lithuanicæ, quam etiam Magistratus civiumque civitatis Regiomonta-

næ nomine, in aliquot superioribus Generalibus Regni Comitibus graves querimoniarum ad Nos delatarum fuissent, quod nimirum gravissima damna, & ingentem jaçturam navigiorum, mercium & hominum, navigando per lacum Curonicum ex Magno Ducatu Lithuanicæ versus Regiomontum sæpissime experiantur, huic vero intollerabili damno obviam ire posse reparatione & institutione novi portus Nobis propositum esset, Illustrissimos quoque laudatæ memoriæ in Prussia Duces, in hoc negotium perficiendum sumptus proprios impensuros, libenter obtulisse, modo illis in recompensam sumptuum novo aliquo theloneo prospectum fuisset. Quam in rem delegatus erat olim Generosus Elias Pielgrzymowski Notarius Magni Ducatus Lithuanicæ, qui, perlustratis rite illis locis, per quæ novus portus & navigatio securior institui posset, licet quidem ejus rei Nobis relationem fecerit, neque tamen hoc negotium hucusque pervenerat. Instantibus denique in proxime præteritis Generalibus Regni Comitibus, nomine eorundem Ordinum Magni Ducatus Lithuan. Nunciis Terrestribus, ut tandem huic tam laudabili operi extrema manus imponatur, & tam ingenti communi omnium damno occurratur; Nos precibus hujusmodi benigne adducti, ex publico omnium Ordinum, in proxime præteritis Comitibus, Anno millesimo sexcentesimo undecimo celebratis, laudo & consensu deputaveramus Generosum Janusium Skumin Tyfzkiewicz, Notarium Magni Ducatus Lithuanicæ, Braclaviensem & Novogrodensem Capitaneum, data & concessa illi plena potestate, loca illa nova navigationis una cum Commissariis, ab Illustrissimo moderno Duce in Prussia ad eundem actum delegatis, juxta priorem prædicti olim Gen. Eliæ Pielgrzymowski lustrationem videndi & perlustrandi, locaque commodioris navigationis eligendi, tum demum facta sumptuum & impensarum, quæ in hoc opus erogandæ sint, justa computatione, & diligenti consideratione, in recompensam earum theloneum novum ad certum tempus instituendi. Qui quidem Generosus Janusius Skumin Commissarius noster, satisfaciendo eidem Commissioni, vigore Constitutionis generalis sibi demandatæ, atque prius illis locis, per quæ navigatio tutior expediri possit, una cum delegatis ab Illustrissimo moderno Duce in Prussia Commissariis rite & bene consideratis ac perlustratis, veniens Regiomontum, communicato cum iisdem consilio, novam navigationem per fossam, quæ

ANNO 1613. quæ ducenda esset, tutiore commodiore- que omnibus tam Habi Curonici periculis, quam caeteris Giliæ difficultatibus, impedimentis & anfractibus posthabitis & abjectis adinventæ. In quod opus cum de eroganda summa & impensis faciendis cum Magnificis ac Generosis Ducatus Prussiæ Consiliariis egisset, ii vero Consilarii nomine Illustrissimi Ducis Electoris sese excusando declarassent, non posse Illustrissimum Principem certis & gravissimis de causis hoc onus in se suscipere, ut sumptus proprios ad institutionem hujus navigationis erogaturus esset, verum hoc totum negotium ad Magistratum Civitatis Regiomontanæ (cum id ipsum quoque publicum eorum civium commodum spectaret) remisissent. Tandem consensu & scitu Consiliariorum Illustrissimi Principis accedente, per prænominatum Generosum Commissarium nostrum cum Magistratu Civitatum Regiomontanarum ad mutuos tractatus & contractus (quorum utrinque authentica extant rescripta) ventum & in hanc sententiam conclusum est, habita & accepta ad id speciali & authentica Illustrissimi moderni Ducis & Electoris ratificatione. Et primo quidem Civitas Regiomontana expediendi hujus securioris portus gratia se novam fossam, juxta ocularem lustrationem & mappalem delineationem latius descriptam, suis sumptibus justæ & debitæ latitudinis & profunditatis & quidquid requisitum fuerit ad navigationem, parare & educere recepit. Secundo facta diligentissima operis magnitudinis, tum & sumptuum & impensarum quantitate considerata, adhibito ad id Internunciorum Civitatum nostrarum Vilnensis & Caunensis mutuo consilio, in recompensam eorundem sumptuum Theloneum Labovianum trinum a mercibus omnibus, quæ deorsum Laboviam transvehentur, institutum est, ita, ut Illustrissimo Principi ratione antiquitus laudati Thelonei una pars, Magistratui vero Regiomontano duæ cedant. Item a quavis navi onusta vel vacua deorsum vel sursum tranante toties quoties dimidium Florenum exolvendum, & insuper a mercibus Regiomonto sursum vehendis Theloneum juxta taxam & speciale computum, authentice utrinque extraditum, exigi debere, cujus exigendi gratia Civitas Regiomontana in Oppido Labiano suum exactorem constituet, dictum vero Theloneum, uti præmissum est, modo descripto constitutum, ad annos viginti duraturum, per prædictum Generosum Commissarium nostrum concessum est. Item prædictum Theloneum inchoari

TOM. IV.

debere, ubi opus perfectum absolutum- ANNO 1613. que fuerit. Demum Conventum est, neminem a solutione Thelonei sub prætextu privilegii vel specialis gratiæ, aut immunitatis liberum fore, exceptis rebus aut mercibus ad usum nostrum proprium spectantibus, quæ literis nostris vel Thesaurarii Magni Ducatus Lithuaniae specificatae fuerint. Ad extremum prædictos contractus & conventiones in modernis Comitibus a Nobis & Ordinibus approbandas, & ad Constitutiones publicas redigendas esse. Siquidem ad operis inceptationem Civitas non tenebitur, antequam a Nobis & Ordinibus confirmatio generalis laudata & in publicas Constitutionum tabulas relata, ipsisque in manus tradita fuerit. Insuper si casu aliquo insperato intra unum aut alterum annum navigatio intermitteretur, & nullum Theloneum penderetur, Nos & Regni Ordines rationes inituros, quo hujus damni recompensatio Magistratui Regiomontano fiat, conclusum & definitum est. Quorum quidem contractuum & conventionum computorum, tum & specialis Illustrissimi Principis Electoris ratificationis authentica rescripta Nobis in facie totius Senatus & Nunciorum Terrestrium producta exhibita sunt, quæ hic pro insertis haberi volumus. Atque supplicatum Nobis est, tam Ordinum & Mercatorum Magni Ducatus Lithuaniae, quam etiam Magistratus Regiomontani nomine, ut eandem transactionem ratione instituendi novi portus & navigationis atque hujus operis perfectionis, nec non & Thelonei supra expressi institutionis per prædictum, Generosum Janassium Skumin Tyszkiewicz Notarium M. D. L. Commissarium nostrum cum Magistratu Regiomontano factum autoritate præsentis Conventus approbare, confirmare & ratificare dignaremur. Nos itaque cum Consiliariis nostris & Nunciis Terrestribus Regni & M. D. L. ad præsentem Conventum congregatis, animadvertentes eandem Commissionem diligenter & exacte expeditam esse, & ut tandem tam laudabile opus finem suum fortiatur, tanquam maximis subditorum nostrorum & Civitatum Regiomontanarum damnis occurratur, commo- modo vero communi consulatur, Commissionem prædictam per memoratum Generosum Janassium Skumin Tyszkiewicz Notarium M. D. L. Braclaviensem & Novogrodensem Capitaneum, Commissariumque nostrum expeditam, atque in eam transactionem prædictam modo factam, omniaque rescripta contractuum, ac si de verbo ad verbum inserta essent in omnibus earum punctis, clausulis & con-

Cccccc

disio-

ANNO 1613. ditionibus in toto & in amplissima forma accedente omnium Ordinum Regni & Magni Ducatus Lithuaniae mutuo & unanimi consensu, & vigore praesentis Generalis Conventus approbanda, confirmanda & ratificanda esse duximus, uti quidem approbamus, confirmamus & ratificamus praesenti Diplomate nostro. Quod robur debitae & inviolatae firmitatis habere debere volumus, decernimus & declaramus. Hoc tamen specialiter cautum esse volumus, ut idem Magistratus Regiomontanus juxta voluntariam & spontaneam submissionem suam eundem novum portum ita navigabilem expediat, ne ibidem navigantes propter incommodam navigationem ullum damnum amplius patiantur. Item omnes cujuscunque status & conditionis Magni Ducatus Lithuaniae incolae, qui cum mercibus quibuscunque & cujuscunque generis navigantes, hoc idem Theloneum, noviter constitutum, & specialiter descriptum, ullo modo vel praetextu subterfugiant, sed illud integre & totaliter exolvere tenebuntur. In quorum omnium fidem praesentes manu nostra subscripsimus & sigillo majori Magni Ducatus Lithuaniae consignari mandavimus. Datum Varaviae in Comitibus Regni Generalibus die prima Mensis Aprilis Anno Domini millesimo sexcentesimo tredecimo, Regnorum nostrorum Poloniae vigesimo sexto, Sueciae vero Anno decimo nono. Praesentibus Reverendissimis, Reverendis, Illustribus, Magnificis, Venerabilibus, Generosis & Nobilibus: Alberto Baranowski Archiepiscopo Gnesnensi Legato Nato, & Regni nostri Primate, Petro Tylicki Episcopo Cracoviensi, Laurentio Gembicki Vladislaviensi & Pomeraniae, Andrea Opalinski Poseniensi, Martino Szyzowski Plocensi, Simone Rudnicki Varmieniensi, Stanislae Lefzczyński Præmisliensi, ... Kazimirski Kijoviensi, Ottone Szenkingk Vendeni, Episcopis Joanne Comite in Ostrog Poseniensi, & Capitaneo Garvoliensi, Georgio Mniszek de magna Kończyce Sandomiriensi, & Leopoliensi, Samboriensi Capitaneo, Stanislae Bykowski Siradiensi & ..... Capitaneo, Adamo Sandywogio Czarnkowski Lanciensi, Pizdrensi Capitaneo, Michaele Działyński Brzestensi, Gnesnensi Capitaneo, Thoma de Lenczyce Gostomski Masoviae & Ricivoliensi Capitaneo, Zbigneo Ossolinski Podlachiae & Stanislavoviensi Capitaneo, Joanne Eustachio Tyzkiewicz Mscislavoviensi, Mofriensi, Camenecensi Capitaneo, Nicolao Sapieha Minscensi, & Capitaneo Niemonocensi, Palatinis; A-

damo Stadnicki Calisiensi, Præmisliensi, ANNO 1613. Colensi Strienique Capitaneo, Andrea Przyjemski Gnesnensi, Covaliensique Capitaneo, Andrea Comite in Tęczyn Belsensi, Stanislae Radzietowski Raveni, & Capitaneo Sochacoviensi, Raphael Lezczynski Vislicensi, Nicolao Olefnicki Radomiensi, Andrea Stadnicki Sanocen. Constantino Plichta Sochacoviensi, Alberto Krzyski Raveni, ... Kofobucki Vifogrodensi, Capitaneo Łomfensi, Jacobo Lelewski Zakrocimeni ..... Ciechanoviensi, Castellanis; Sigismundo Myszkowski Marchione a Mirow, Supremo Regni Poloniae Marechalco, Corcineni, Grodecensi, Solecensi Capitaneo, Felice Krzyski in Drobin Kovalieniensi, Inovladislaviensique, Capitaneo; Leone Sapieha M. D. L. Mochieni Capitaneo, Cancellariis. Henrico Firley de Dąbrowica Scholastico Cracoviensi praeposito Plocensi, Regni Poloniae Vicecancellario, Stanislae Warzyski Regni Poloniae, Ofiecensi, Cobriensique Capitaneo, Hieronymo Wofowicz M. D. L. Thefaurariis; Eustachio Wołowicz Abbate Lubinensi, Praeposito Trocensi, Custode Vilnensi M. D. L. Notario, ... Swiętosławski R. P. Referendariis; Janusio Skumin Tyzkiewicz Braslaviensi & Novogrodensi Capitaneo, Joanne Sokolinski Orlen. Capitaneo, Joanne Kuczborski Praeposito Cracoviensi Archidiacono Varaviensi, Hieronymo Cielecki Praeposito Poseniensi, Jacobo Radzik Secretariis nostris; Przerembski Capitaneo Petricoviensi, Nunciorum Terrestrium Marschalco, nec non Nunciis omnibus Terrestribus ad praesentem Conventum congregatis.

CCCXVIII.

Decretum SIGISMUNDI III. Poloniae 1614. Regis de Appellationibus incolarum Prussiae ad Judicia Sacrae Regiae Majest. Relationum. Datum Varaviae d. 9. Mart. Anno 1614. Ex Archivo Regni Libr. VM. fol. 42.

SIGISMUNDUS Tertius DEI Gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Expositum Nobis esse tam Illustrissimi Principis Domini JOANNIS SIGISMUNDI Electoris & Marchionis Brandenburgensis, Ducis in Prussia &c. quam Nobilitatis totius Ducatus Prussiae nomine, contra mentem pactorum esse, sumptibusq; & aliis difficultatibus occasionem praebere, si Appellationes, ex vi pactorum Nos concernentes, non recta ad iudicium relationum nostrarum, sed primum ad exam-

1614. ANNO men iudicii nostri Assessorialis devolve-
rentur, petitumque, ut in hoc puncto
Appellationum certam formulam & nor-
mam, juxta quam partibus litigantibus
procedendum esset, præscriberemus.
Cum vero Nos postulatis & Illustritatis
suar & subditorum ejusdem libenter an-
nuere soleamus, sumptibusque & im-
pensis neminem gravare velimus, ita pã-
cta, transactiones & decreta Commissa-
riorum nostrorum, in causa Appellatio-
num, adhibito Senatorum nostrorum
consilio, declaranda censemus, ut a sen-
tentia definitiva coram iudicio Aulico,
cæteris novationibus vel effugiis non at-
tentatis, recta ad Nos, iudiciumq; Re-
lationum nostrarum, omisso Assessoria-
li, appelletur. Acta vero causarum ab
ipsis partibus, vel eorum plenipotentibus
primum relegantur & subscribantur.
Ac demum Referendariis nostris exhibe-
antur, qui coram Nobis & Consiliariis,
lateri nostro assidentibus, statum causarum
partibus præsentibus referant. Et ne aliqui
errores in extradendis citationibus, qui-
bus causarum confundi possent, contingant,
Officiales nostri Cancellarius & Vicecan-
cellarius unum vel duos Secretarios de-
signabunt, qui illas ipsas citationes sub-
scribant. Quo vero tanto magis rati-
onibus Nobilitatis, incolarumque Ducalis
Prusiarum consulamus, iisdem certum tem-
pus iudiciorum in Curia nostra assignan-
dum esse duximus, uti quidem Menses
Martium & Septembrem, quibus cau-
sas Ducalis Prusiarum iudicaturi sumus, as-
signamus. Si tamen in prædictis Mensibus
Comitia Regni peragi contigerit, se-
quentibus immediate Mensibus easdem
expedituri sumus. Quod ad omnium,
quorum interest, præsertim vero Magi-
stratum & incolarum Ducatus Prusiarum
notitiam deducentes mandamus, ut sese
juxta præscriptam formulam in prose-
quendis ad Nos Appellationibus con-
servent. In cuius rei fidem præsen-
tes manu nostra subscriptas sigillo Regni
communiri iussimus. Datum Varsoviarum
die nona mensis Martii Anno Domini mil-
lesimo sexcentesimo decimo quarto, Re-
gnorum nostrorum Poloniarum vigesimo se-
ptimo, Sueciarum vigesimo primo Anno.

SIGISMUNDUS Rex.

CCCXIX.

1621. *Transumptum Literarum* GEOR-
GII VILHELMI, quibus conditio-
nes Feudi Prusiarum approbantur.
Dat. Varsoviarum d. 21. Septembris
Anno 1621. *Ex Archivo Re-
gni Libr. TC. fol. 511.*

SIGISMUNDUS Tertius Dei gratia Rex ANNO
Poloniarum &c. Significamus &c. Ob- 1621.
latas Nobis esse literas infra scriptas par-
gameneas, manu Illustrissimi GEORGII
VILHELMI Marchionis Electoris Bran-
denburgensis, In Prussia &c. Ducis, sub-
scriptas, sigilloq; ejusdem appento com-
munitas, salvas & illasas, quas ut in
Acta Cancellariarum nostrarum inscribere man-
dare dignaremur, supplicatum Nobis est,
earum vero literarum tenor est talis:

„ Nos GEORGIUS VILHELMUS DEI
Gratia Marchio Brandenburgensis, S. Ro-
mani Imperii Archicamerarius & Elector,
in Prussia, Juliarum, Cliviarum, Montium,
Stetini, Pomeraniarum, Cassuborum, Van-
dalorum, nec non Crosnarum, Carno-
viaeque in Silesia Dux, Burgravius Nor-
imbergensis, Rugiarum Princeps. Signi-
ficamus præsentibus literis nostris hujus
& futuri temporis universis & singulis.
Quod Nos dum beneficentia Serenissimi
Principis Domini SIGISMUNDI III. D. Gr.
Regis Poloniarum, Magni Ducis Lithuaniarum,
Rusiarum, Prusiarum, Masoviarum, Samogi-
tiae, Livoniaeque &c. nec non Sueco-
rum, Gottorum, Vandalorum haeredi-
tarii Regis, Domini Parentis nostri beni-
gnissimi, auctoritate & consensu omnium
Ordinum Regni, post obitum Serenissi-
mi Parentis nostri, Domini JOANNIS SI-
GISMUNDI Marchionis Brandenburgensis,
in Prussia, Stetini, Pomeraniarum, Cas-
suborum, Vandalorum Ducis, renovationem
feudi Ducatus Prusiarum, ad Nos jure
successionis feudalis, juxta pacta, de-
voluti reciperemus, reassumimus in om-
nibus punctis & clausulis cautionem Se-
renissimi Parentis nostri, quae literis pe-
culiaribus Sacrae Regiae Majestati & Re-
gni Ordinibus oblata fuit, cujus quidem
tenor est talis: “

„ Nos Dei Gratia JOANNES SIGISMUN-
DUS Marchio Brandenburgensis, Sacri Ro-
mani Imperii Archicamerarius & Elector,
in Prussia, Juliarum, Cliviarum, Montium,
Stetini, Pomeraniarum & Cassuborum, Van-
dalorum, & Crosnarum, Carnoviaeque in
Silesia Dux, Burgravius Norimbergensis,
& Princeps Rugiarum, Comes Marchiae
& Ravensburgi, Dominus in Ravenstein,
&c. Significamus præsentibus hisce,
quorum interest, hujus & futuri tempo-
ris universis & singulis. Cum de succes-
sione in feudo Ducatus Prusiarum, ab ali-
quot jam annis, partim ab inclytae me-
moriae Domino JOACHIMO FRIDERICO
Principe, itidem Electore Brandenburg.
Parente nostro desideratissimo, partim
a Nobis ipsis cum Serenissimo Principe
ac Domino, Domino SIGISMUNDO III.
Rege Poloniarum, Magno Duce Lithuan.
Cecccc 2 Ruffiarum,

ANNO 1621. Ruffiae, Pruffiae, Mafoviae, Samogitiae, Livoniæq; nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorum Rege, & Finlandiae Haerede &c. Domino & Cognato nostro observandiffimo, Ampliffimisque Regni Ordinibus, diverfis temporibus actum effet, ac tandem in hifce Comitiiis Varfchoviensibus per Legatos nostros, Magnificos & Generofos, Abrahamum Baronem & Burgravium a Dhona, Joannem Truchfes a Wetzhausen, Praefectum nostrum Fifchaufanum, & Joachimum Huebnerum Confiliarium nostrum, quos ad negotium hoc perficiendum plenis cum mandatis, fummæ facultate miferamus, cum eodem Sereniffimo Rege, Ampliffimisq; Regni Ordinibus, tota de re certis conditionibus conveniffet, pleneque transactum fuiffet, atque ex vi transactionis hujus, conditionibusque ejus ad homagium praestandum ab eodem Sereniffimo Rege, Ampliffimisque Regni Ordinibus accerfiti, vocati, admiffisque fuiffemus. Nos in commemoratam transactionem, conditionesque omnes eas, quae commemoratis Oratoribus nostris nostro nomine acceptae sunt, non folum confentum nostrum libere praestiffisse, fed easdem etiam peculiari hoc fcripto approbandas, confirmandas, firmasque & ratas habendas duxiffisse, quemadmodum quidem approbamus, confirmamus, firmasque & ratas habemus praesentibus hifce. Imprimis autem tam nostro, quam Succellorum nostrorum nomine approbamus & confirmamus, maturoque confilio, & deliberatione adhibita, ultro in Nos & Succellorum nostros recipimus omnia, quae ex antiquis pactis, quaecunque inter Sereniffimos Reges, Regnumque Poloniae, Magnum Ducatum Lithuaniae, & Ducatum Pruffiae, Dominosve Duces aut Oratores ejus, nominatim autem D. SIGISMUNDUM I. Regem, & inclytæ itidem memoriae ALBERTUM Marchionem Brandeburgensem, Agnatum nostrum, primum Pruffiae Ducem, tum Illustrem Principem GEORGIUM FRIDERICUM Marchionem Brandenburgens., ejusdem Ducatus Dominum & Gubernatorem, aut quoscunque alios unquam intercesserunt, debentur, quibus postrema hac tractatione, transactioneque, & insertis conditionibus nulla in re derogatum quidquam volumus, fed ea in robore suo firma, immotaque manere debere omnia cavemus promittimusque; praeter ista vero conditiones etiam omnes, de quibus Anno millesimo sexcentesimo quinto in Comitiiis itidem Varfoviensibus per Legatos inclytæ memoriae Parentis nostri,

ANNO 1621. tum in hifce per nostros convenit, quem admodum & quæ per Commissarios Regios in Conventu Regiomontano, ex praescripto Sacrae Regiae Majestatis, quod ad jura & privilegia Ducatus ejus accommodatum fuit, constituta sunt, secundum quas quidem conditiones imprimis profitemur.

Nos vocatos in persona ad Comitium Varfchovianum veniffe, ritumque & ceremonia solenni commemorato Sereniffimo Regi SIGISMUNDO Tertio &c. & Regno infrafcriptum homagium praestiffisse, eodem nimirum modo, iisdemque ceremoniis, quibus proxime Illustriffimus Princeps GEORGIUS FRIDERICUS Marchio Brandeburgensis &c. in Prussia Dominus & Curator id praestiffit, verbis ita conceptis: &c. *Vid. pag. 438. Et reliqua usque ad pag. 441. inclusive.*

Atque praedictam cautionem in omnibus punctis & clausulis Nos observaturos recipimus, obligamusque Nos & Succellorum nostros, prout & Sereniffimus Parens noster obligavit, vique patrum obligati sumus, ea omnia & singula supra fcripta, tam in genere, quam in specie, in omnibus punctis, clausulis diligentiffime sanctiffimeque adimpleturos, eaque, quibus per Sereniffimum Parentem nostrum, Dominum JOANNEM SIGISMUNDUM satisfactum est, manutene, & integre conservare, quibus vero satisfieri non potuit, Nos executuros bona fide quamprimum, ac circa templum Regiomontanum necessariam fabricam, prout ex pactis tenemur, primo quoque tempore expediri faciemus. Horum etiam, qui post obitum Parentis nostri ad Sacram Regiam Majestatem, aliqua in re confugerunt, supplicesque libellos obtulerunt, securitati indemnitateque per omnia cavemus, neque eam rem unquam apud Nos, Succellorumque nostros, aut Magistratus cuiquam fraudi damnoque esse promittimus spondemusque. Quae omnia executioni demandabimus, neque quidquam vel per Nos, vel quemcunque alium contra eadem attentaturos, facturos, aut attentari, fieri passuros, sub fide & honore Principis, nostro, Succellorumque nostrorum nomine spondemus, promittimus, cavemusque. In quorum omnium fidem praesentes manu nostra subfcripsimus, sigilloque nostro communiri mandavimus. Datum Varfaviae die vigesima secunda Mensis Septembris, An. D. millesimo sexcentesimo vigesimo primo.

GEORGIUS GUILHELMUS
Electoꝝ. "

ANNO 1621. Nos itaq; præinfertas literas Actis Cancellariæ nostræ majoris inferi mandavimus volentes, ut suum robur debitum semper obtineant. Actum Varaviae die vigesima tertia Mensis Septembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo vigesimo primo. Regnorum nostrorum Poloniae trigesimo tertio, Sueciae vigesimo septimo Anno. Relatio Reverendissimi in Christo Patris Domini, Domini Andreae Lipki a Lipe Episcopi Luceorien. Regni Poloniae supremi Cancellarii.

CCCXX.

Diploma SIGISMUNDI III. Poloniae Regis, quo feudum Ducatus Prussiae GEORGIO VILHELMO confertur. Dat. Varaviae 23. Sept. 1621. Ex Archiv. Regni fol. 503.

In Nomine Sanctæ & Individuæ Trinitatis Amen. Ad perpetuam rei memoriam: Nos SIGISMUNDUS Tertius Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniaeque &c. necnon Suecorum, Gottorum, Vandalorumque hæreditarius Rex. Significamus presentibus hisce, quorum interest, intereritve, hujus & futuri temporis universis & singulis. Quod cum pro nostra, Antecessorumq; nostrorum Regum Poloniae erga Illustrissimam Domum Brandeburgicam benevolentia, re primum in Conventibus particularibus proposita & deliberata in Conventu Generali Anni millesimi sexcentissimi undecimi, tam Amplissimi Senatus, quam Nuntiorum Terrestrium, ab universa Nobilitate ad Comitiam commemorata missorum omniumque Ordinum nostrorum autoritate, unanimique consilio ac consensu publice declarato, ac lege tum lata firmato, multis variisque de causis certis conditionibus, de quibus Nobis convenit, transactumque fuit, Illustrissimo Principi Domino JOANNI SIGISMUNDO Marchioni Brandeburgen. Sacr. Rom. Imperii Archicamerario & Electori, in Prussia Duci &c. Fratibusq; Illustritatis ejus germanis, Illustribus nimirum Principibus JOANNI GEORGIO in Silesia Duci Jagendorfensi, ERNESTO & CHRISTIANO VILHELMO Archiepiscopo Magdemburgensi, eorundemque omnium legitimis successoribus masculis, ex lumbis eorum descendentibus, jus simultaneæ investituræ, successionisque in feudo Ducatus Prussiae tribuissimus, contulissimus, & confirmassimus, ac in iisdem Comitiam die decima sexta Mensis Novembris juramentum solenne præscriptis verbis ab eo-

TOM. IV.

dem Illustrissimo JOANNE SIGISMUNDO ANNO 1621. Electore Nobis & Regno nostro præstitum fuisset, sicque Ducatum in Prussia a Nobis in feudum autoritate & consensu omnium Ordinum accepisset, in idque investitus esset, pacta vetera, & ultimam transactionem, cum ipsius Illustritate factam, conservando. Nunc post ejusdem Illustrissimi Principis JOANNIS SIGISMUNDI obitum, Nos eadem benevolentia complectentes Filium suæ Illustritatis Illustrissimum Domin. GEORGIUM VILHELMUM Marchionem Brandeburgensem, Sac. Rom. Imperii Archicamerarium & Electorem, pactis cum ipsius Illustritatis Majoribus, præcipue vero cum Illustrissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Electore transactioni ultimæ inhærentes, autoritate & consilio Senatus atque consensu omnium Ordinum, in presentibus Comitiam Anni millesimi sexcentissimi vigesimi primi prorogatione diei ad præstandum juramentum facta, Illustrissimo Principe per Internuntios suos, ob renovationem investituræ, & ante aliquoties, & in presentibus Comitiam instante, ejus Illustritatem in propria persona ad diem XXIII. Mensis Septembris Varaviae juramenti Nobis & Regno nostro præstandi causa vocavimus. Atque postquam prænominatus Illustrissimus Princeps GEORGIUS VILHELMUS Elector die vigesima tertia Mensis hujus Septembris in persona propria a Nobis publice sub dio in theatro ad id excitato, sedentibus Senatoribus lateri nostro assistentibus, Officialibus, & Aulicis nostris, magnaque frequentia Nobilitatis presentibus, renovationem Investituræ petiisset, Nos! autoritate, consilio, consensuque omnium Ordinum, durantibus Comitiam præstito, pacta vetera, transactionemq; ultimam cum ipsius Illustritatis Avæ & Parente factam, in omnibus & singulis conservando, pro ea benevolentia, qua ipsius Illustritatis Majores prosequuti sumus, atque ipsius Illustritatem, totamque Illustrissimam Domum Brandeburgicam complectimur, iis conditionibus, veteribus pactis, decretoque nostro, atque ultima transactione cum Illustrissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Diplomate ab ipso prænominato Illustrissimo JOANNE SIGISMUNDO Electore subscripto confirmatoque convenerunt, Illustrissimo Domino GEORGIO VILHELMO Electori & Marchioni Brandeburgensi, ejusque hæredibus masculis legitimis feudi successoribus in perpetuum & in dividuum feudum omnes Ducatus Prussiae terras, civitates, oppida, & arces, videlicet Arcem Königsberg cum tribus civitati-

- Dddddd bus,

ANNO 1621. immunitatibus eorum conservare, pro No-
bis & Successoribus nostris Regibus &
Regno Poloniae pollicemur, juribus no-
stris regalibus, directique ac supremi
dominii nostri ac Regni nostri, & in-
colarum Ducatus salvis per omnia ma-
nentibus. In quorum omnium fidem
& testimonium praesentibus manu no-
stra subscripsimus, sigillumque nostrum
appendi iussimus. Datum Varsoviae
ex prorogatione ad hunc actum Con-
ventionis Regni nostri Generalis die
vigesima tertia Mensis Septembris Anno
Domini millesimo sexcentesimo vigesimo
primo. Regnorum nostrorum Poloniae
trigesimo tertio, Sueciae vero vigesimo
septimo. Praesentibus Reverendissimis
Reverendis Illustribus, Magnis, Ve-
nerabilibus ac Generosis, Laurentio
Gembicki Archiepiscopo Gnesnensi, Le-
gato Nato, Regni nostri Primate, Marti-
no Szyfzkowski Cracoviensi, Andrea
de Bnin Opalinski Posnaniensi, Henrico
Firley de Dambrowica Plocensi, An-
drea Lipski a Lipe Luceoriensi, Regni
nostri supremo Cancellario, Joanne
Kuczborski Culmensi, Episcopis; Raphael-
e a Lessno Belzensi, Thoma de Leze-
nice Gostomski Masovia, Varsoviensi,
Ryczyvolenski Capitaneo, Stanisla-
o Radziejowski Raveni, Capitaneo Socha-
czoviensi, Palatinis; Joanne Gorski Ca-
menecensi, Melchiore Weicher Elbin-
gensi, Luca Sierakowski Landensi, Jo-
anne Podoski Raciążenski, Adamo Kosso-
bucki Wysogrodensi, Castellanis; Ni-
colao Wolski de Podhayce, supremo
Regni Marschalco, Krzepiscensi, Olstinen-
si, Rabstineni, Inovlodensi Capitaneo,
Leone Sapieha Magni Ducatus Lithua-
niae Cancellario, Venceslao de Lessno Re-
gni Vice-Cancellario, Brestensi Capitaneo,
Nicolao de Zurow Danilowicz Thesau-
rario Regni, Samboriensi, Drohobicensi
Capitano, Luca de Bnin Opaliński Mar-
schalco Curiae Regni, Lezayscensi Ca-
pitaneo, Jacobo Zadzik Secretario Re-
gni majore Cracoviensi Praeposito, Hieronymo Cielecki Posnaniensi, Plocensi
Praeposito, Petro Ożga Capitaneo Trem-
bowliensi, Referendariis Regni; Joanne
Sokoliński Notario Terrestri Magni Du-
catus Lithuaniae, ... Eliaszowicz
Canonico Vilnensi, Referendario Magni
Ducatus Lithuaniae, Joanne Danilowicz
Dapifero Regni, Capitaneo Chelmen-
si, Christophoro Carolo Niszczycki Archi-
diacono Plocensi, majoris, Petro Gem-
bicki Decano Vladislaviensi minoris
Cancellariae Regni Regentibus, Stani-
slao Prochowski Custode Sendomiriensi
Notario Thesauri Regni supremo. Pau-

lo Piaffceki Archidiacono Varsoviensi, ANNO
Joanne Drzewicki Canonico Gnesnensi, 1621.
Henrico Firley Cancellario Plocensi, Jo-
anne Wiebzyński, Alberto Sękowski
Capitano Mlaveni, Secretariis nostris;
necnon Terrarum Nuntiis, qui ad actum
hunc remanserunt, & aliis quam pluri-
mis fide dignis testibus. Datum per ma-
nus Reverendissimi Domini, Domini An-
drea Lipski a Lipe Episcopi Luceorien-
sis, Regni nostri Cancellarii Supremi sin-
cere Nobis dilecti.

SIGISMUNDUS Rex.

*Christophorus Carolus
Niszczycki.*

CCCXXI.

*Cautio Sacrae Regiae Majestatis de
corrigendo defectu in Diplomate
praecedenti. Dat. Varsoviae 24.
Sept. 1621. Ex Archiv. Regni.
Libr. TC. fol. 510.*

SIGISMUNDUS III. &c. Significamus &c.
Postquam in Renovatione Investitu-
rae, facta Illustrissimo Principi Domino
GEORGIO GVILHELMO Marchioni Bran-
denburgensi, Sac. Rom. Imperii Archica-
merario & Electori, in Prussia &c. Duci
&c. Anno praesenti, praesentisque Mensis
Septembris die vigesima tertia, Diploma
Illustritati ipsius dedimus, secundum co-
piam in Metrica nostra descriptam for-
matum, & vero Illustritas ipsius in dicto
Diplomate de defectu cujusdam para-
graphi, ad pactum mutuae defensionis perti-
nentis, Nobis significaverit, tenoris se-
quentis. Quod vicissim Nos & Successores
nostri Reges & Regnum Poloniae in eodem
casu facere debemus, & debent: si-
mulq; rogaverit, ut defectum illum sup-
plere faceremus, eo quod in Diplomate
Originali Illustr. Dom. Parenti Illustritatis
ipsius, Anno MDCXI. a Nobis dato, pa-
ragraphus iste contineatur, quod tamen
Diploma Nobis Illustritas ipsius exhibere
non potuit, idcirco Nos scripto hoc no-
stro ipsius Illustritati cavere voluimus,
prout cavemus, ac bona fide promitti-
mus, quod quam primum Illustritas ip-
sius Nobis vel Delegato nostro Diploma
dictum Originale Anni MDCXI. atque
in eo dictum paragraphum exhibuerit,
tum statim novum Diploma, inserto isto
dicto paragrapho, transcriptum Illustri-
tati ipsius dabimus. In cujus rei fidem
praesentes manu nostra subscriptas sigillo
Regni communiri mandavimus. Dat.
Varsoviae die vigesima quarta Mensis Se-
ptembris, Anno Domini MDCXXI. Re-
gno.

ANNORUM nostrorum Poloniæ XXXIII.
1631. Sueciæ XXVII.

SIGISMUNDUS Rex.

*Christophorus Carolus
Niszczycki.*

CCCXXII.

1639. *Oblata Literarum Confirmationis
Generalis jurium civitati Elbingen-
genfi servientium. Dat. Varf.
Mens. Nov. Ann. 1639. Ex Ar-
chiv. Regni Libr. SB. fol. 66.*

VLADISLAUS IV. Dei gratia Rex Poloniæ &c. Significamus &c. Oblatas esse ad Acta Cancellariæ nostræ majoris literas infra scriptas, supplicatumque Nobis, ut easdem ad Acta suscipi, iisq; inferri mandare dignemur, quarum is est, qui sequitur, tenor. „ In Nomine Domini Amen. Ad perpetuam rei memoriam. Humanarum rerum fluxa & præterzunte conditione factum, ut, quæ olim magna, admirabilia, celeberrimaque fuere, mox post aliquod temporum intervalla oblivione quadam, & neglecta antiquitatis veneratione exoleant. Quod cum in multis tum etiam in Regum ac Principum beneficiis ad suos subditos derivatis, evenire solet, ideo clemens eorum & prodiga libertatum benignitas, ne cum virtute ac fide benemeritorum, per injuriam temporum, & ignaviam possidentium extinguatur, tabulas literis exaratas ad posteritatem traducendas usus & diuturnitatis cogitatio adinvenit, quibus gratitudo decedentium testaretur, venientium hæredum virtus ad obsequii gloriam invitaretur, immunitatum memoria ad seros nepotes descenderet, denique integra fides & auctoritas haberetur inviolabilis. Hinc est, quod cæterorum Principum, maxime vero DD. Prædecessorum nostrorum exemplum imitari volentes, Nos Vladislaus IV. Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanix, Russiæ, Prussiæ, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Severiæ, Czerniechoviæque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalorumque hæreditarius Rex notum facimus hisce literis nostris, quorum interest, aut in posterum quoquo modo intererit, universis & singulis. Postquam Divina aspirante gratia omnium Ordinum, ac Statuum inclyti Regni nostri Poloniæ, & Magni Ducatus Lithuanix, Russiæ, Prussiæ, cæterarumque Provinciarum ad præfatum Regnum pertinentium libera Electione sacro Regni diademate inaugurati sumus, nihil magis Nos in votis habuisse, quam ut omnium Ordinum & Statuum Regni nostri

TOM. IV.

subditos Regia clementia nostra, favore ANNO
& benevolentia complectentes, justo le- 1639.
gum moderamine ita gubernaremus, ut non solum ab omni hostili impressione tuti sine injuria in pace vivere, sed etiam juribus, privilegiis, ac immunitatibus, antiquitus obtentis, libere uti ac perfrui possint. Id cum Nobis sub ipsis felicis Coronationis nostræ exordiis Divina largita sit benignitas, ut & Moschorum fastu dejecto, & Turcarum vi, quam moliebantur, repressa, subditis nostris quietam ab externis hostibus securitatem præstiterimus: illud etiam restabat, ut elapsis induciarum cum Sueco pactarum annis, quæ a terris & dominiis Reipubl. temporum injuria avulsa erant, justis armis vindicaremur. Quod dum in Prussia copias nostras contra hostem ducendas animo Regio molimur, refragari tamen Potentissimorum Serenissimorum, Illustrissimorumque Regum, Principum & Ordinum, Mediatorum partes agentium auctoritati non debuimus, quin omnia prius pacifice terras nostras recuperandi consilia per ipsorum Legatos tentarentur, antequam ad arma conclamaretur. Postquam itaque singulari Illustrissimorum Legatorum dexteritate, & indefesso labore tandem ea proponerentur pacis media, quæ ab horum temporum conditione haud aliena videbantur, nolimus in iis censendis rigidiores esse, ne ad fundendum sanguinem Christianum cupidiores, a quo natura abhorremus, cuiquam videri possemus. Præterea cum Nobis fides haud dubia facta esset, civitates & territoria, quæ in hostis potestatem venerant, sola ejus repentina irruptione, & improvisa invasione prius circumventa esse, quam legitima resistendi media capessere possent, haud inviti naturæ nostræ ad omnem clementiam pronæ ductum, & DD. Legatorum, Senatorumque & Consiliariorum nostrorum auctoritatem & consilium sequentes, antea acta omnia per amnestiam sopire, omnibusque in fidem nostram receptis civitatibus & territoriis, clementiam & gratiam nostram Regiam publica sponcione nostra contestari voluimus. Quæ etiam Regia nostra voluntate invitati Proconsul, & Consules, totaque communitas ac omnes civitatis Elbingensis Ordines, cum unanimi consensu humiliter supplicassent, ut omnia & singula præfate civitatis jura, privilegia, libertates, immunitates, constitutiones, consuetudines, ac denique quævis indulta, tum antea, tum post harum terrarum ad inclytum Regnum Poloniæ accessionem, & præcipue tempore CASIMIRI Regis in ipsa in-

Eeeee

corpo-

ANNO 1639. corporatione obtenta, & in hunc ipsum diem usum & consuetudinem recepta, una cum omnibus aliis diplomatis, hypothecis & hyrographis, ex Regia nostra clementia ipsis confirmare dignaremur, & juramentum, a Nobis in Coronatione nostra Regia Cracoviæ præstitum, ad eandem civitatem pertinere declararemus.

Nosre cum Senatoribus & Consiliariis nostris, ad latus nostrum existentibus communicata, quod pactis publicis omnibus in genere restitutis locis dedimus, civitati Elbingensi minime denegandum rati, ad eandem ipsam civitatem nostram Elbingensem, cum omnibus & singulis incolis suis, gratiam & favorem nostrum Regium specialiter extendentes, de certa scientia nostra, & ex Regiæ potestatis plenitudine, præhabita matura deliberatione & consilio, & approbatione eorundem ad latus nostrum existentium Consiliariorum Regni nostri, post redintegratum Terrarum Prussiæ corpus, pro felici & stabili gubernationis nostræ auspicio, Proconsulibus, Consulibus, totique communitati civitatis illius nostræ Elbingensis jura, privilegia omnia & singula, ac nominatim Jus Municipale Lubecense, leges, libertates, immunitates, prærogativas, donationes, inscriptiones, hypothecas, consuetudines, omnemque jurisdictionem, privilegio D. CASIMIRI ipsis concessam, denique alia quæcunque in genere, aut in specie, tam ab Ordine Theutonico, ac Magistris Prussiæ, quam a divæ memoriæ Serenissimis Poloniæ Regibus, Antecessoribus nostris, vel ante vel post illius ad inclytum Regnum Poloniæ accessionem ipsis concessa & in hunc usque diem, ut præmissum est, possessa, maxime vero etiam nominatim Dominorum Mestuiini & Premistonis, Pomeraniæ & Masoviæ Poloniæ Ducum, nec non VLADISLAI Regis, pristinis temporibus eidem civitati, de immunitate ab omnibus per Terras Pomeraniæ theloneis, liberoque transitu, navigatione, negotiatione, naufraga servandi jure, prærogativa, interque eas privilegium ratione jurisdictionis non turbandæ, a D. SIGISMUNDO III. Parente nostro desideratissimo, Varfaviæ die septima Mensis Nov. Anno millesimo quingentesimo nonagesimo secundo concessum aliaque ab eodem concessa ac tributa privilegia, in omnibus ac singulis punctis, clausulis, articulis & conditionibus, non secus, ac si omnia ea de verbo ad verbum hic inserta essent, prout etiam pro insertis haberi volumus, innovanda, approbanda, ratificanda & confirmanda duximus, uti etiam innovamus, approba-

mus, ratificamus & confirmamus per ANNO 1639. præsentibus, ita, ut in Conventu felicis Coronationis nostræ in forma plenissima juravimus. Quo juramento Terras Prussiæ, & sic civitatem nostram Elbingensem comprehensam esse volumus, declaramus & extendimus, omniaque eadem obligatione, & ita firmiter, quemadmodum aliis Statibus & Ordinibus Regni Poloniæ, tenere ac servare Nos recipimus. Promittentes verbo nostro Regio, eandem civitatem non solum circa privilegia, jura, immunitates, consuetudines, ac concessionem hujusmodi prædictas, tam in specie, quam in genere, perpetuis temporibus conservare, defendere, ac manutenere, sed etiam re, causaque exigente, novis accessionibus augere & amplificare, ac omnia & singula, si quæ illegitime atque adversus privilegia introducta fuerint, pro Regia nostra potestate in universonum tollere & abrogare. In cujus rei fidem & testimonium præsentibus manu nostra subscripsimus, & sigillum nostrum appendi iussimus. Datum Elbingæ die decima quarta Mensis Februarii, Anno Domini 1636. Regnorum nostrorum Poloniæ & Sueciæ quarto Anno. Præsentibus Reverendis, Magnificis, Generosis, Venerabilibus ac Nobilibus, Gasparo Deinhoff Palatino Siradiensi, Vielulunensi, Radomscensi, Łayscen. Boleslaviensi Capitaneo, Luca Opalinski supremo Regni Marschalco, Lezaycensi, Kamionacensi, Lositensi, Odolanoviensi Capitaneo, Stanislaio Alberto Radziwił Cancellario M. D. L. Gniewscensi, Pincscensi, Tucholiensi Capitaneo, Petro Gembicki nominato Episcopo Premisli. Decano Cracoviensi, Præposito Generali Miechoviensi, Vicecancellario Regni, Nicolao Gniewofz Abbate Coprivnicen. supremo Regni Secretario, Jacobo Doruchowski Archidiacono Varfav. Scholastico Lenczyczyensi, Referendario Regni, Remigio de Ottok Zaleski Referendario Regni, Janussio Radziwił Succamerario M. D. L. Georgio Ossolinski Curia Regni Thesaurario, Bielzcensi, Bidgostiensis Capitaneo, Stanislaio Jasnogorski Culinæ Regni Præfecto, Paulo Pieczychorski M. D. L. Culinæ Præfecto, Raphaële Grochowski Stabuli nostri Vicepræfecto, Thoma Lezeński Thesauri nostri Notario, Joanne Gembicki Secretario nostro, & minoris nostræ Cancellariæ Regente, Gnesnensi, Cracoviensi, Varfaviensi Canonico, Maximiliano Ossoliński Succamerario Sendomiriensi, Christophoro Gembicki intimi Cubiculi nostri Familiari, Gerhardo Denhoff Oeconomo Marienburgensi, intimi Cubiculi nostri Familiari

ANNUM miliari, Kosierzynensi, Joanne Zawacki Pincerna Ciechanoviensi, Svecensi, Samuele Nadolski Derfaviensi, Capitaneis nostris; Christophoro Lode Succamerario Derpatensi, Jacobo Carolo Madalenski Tribuno Mscislaviensi, Colonelo nostro. & intimi Cubiculi nostri Familiari, Samuele Płaza Præposito Lublinski, Adamo Komorowski, Gregorio Boraste Canonico Varmiensi, Stephano Zadorfski, Secretariis nostris, Joanne Rudawski Decretorum nostrorum Notario & Secretario nostro, Joanne Oborski, Maximiliano Miaszkowski, Andrea Niegoleski, Aulicis nostris, aliisque cum plurimis Officialibus, Secretariis, Aulicis & Dignitariis nostris.

VLADISLAUS Rex.

*Joannes Gembicki Secr.
Reg. Maj.*

Cui supplicationi Nos benigne annuentes, præinfertas Literas ad Acta suscipi, iisque inferi mandavimus. Actum & datum Varaviae Feria sexta post Festum Omnium Sanctorum proxima, Anno Domini 1639. Regnorum 2.

*Relatio Reverendissimi in
Christo Patris Domini
Petri Gembicki Episcopi
Premisliensis.*

1641. *Diploma VLADISLAI IV. Poloniæ Regis, quo FRIDERICO VILHELMO Investitura in Ducatum Prussiae confertur. An. 1641. Non extat.*

CCCXXIII.

1649. *Confirmatio jurium Ducalis Prussiae. Dat. Cracoviae 19. Januarii 1649. Ex Archivo Regni Lib. SE. fol. 102.*

In Nomine Sanctæ & individuae Trinitatis. Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Omnium rerum, quæ sempiternæ memoriæ commendari debent, nulla certior firmitudo inveniri potest, quam ut literis posteritati mandentur. Cætera enim facta, quamvis memorabilia, aliis modis æternitati dicata, aliquot quidem sæculis durare possunt; sed quæ literis memoriæ conservantur, nunquam intereunt, ipsaque vetustate fiunt robustiora. Atque ita Nos JOANNES CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniæ, M. Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae,

Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czerni-ANNUM choviæque, nec non Suecorum, Gottorum 1649. Vandalorumque hæreditarius Rex. Manifestum facimus Literis nostris universis & singulis, tam præsentibus, quam futuris, quomodo revolventes in animo, qua quantaque puritatis affectione, & integra fidei constantia Ordines Ducalis Prussiae, cujuscunque status, eminentiæ, vel conditionis, Divos Prædecessores nostros coluerint, & prosequuti sint, ac persuasissimum habentes, parem Nobis quacunque oblata occasione probaturos obsequiorum promptitudinem: dignum propterea duximus, in ipsos, omnesque adeo Incolas præmemorati Ducatus in Prussia, oculos benignitatis clementiæque nostræ aperire, & eorum sinceritatem & constantiam gratitudine nostra, ut decet, compensare; unde ex certa scientia, præhabitaque sufficienti deliberatione, animo benevolo, & voluntate nostra ultronea præmemoratis Ducalis Prussiae Ordinibus omnibus & singulis, cæterisque Incolis Terrarum Prussiae in casu devolutionis Feudi ad Nos Regnumque nostrum quæque ipsorum jura tam Ecclesiastica, quam sæcularia, facta quoque omnia privilegia, recessus, immunitates, libertates, in Terris Prussiae collata; ac denique a Serenissima Domo Brandenburgica data & approbata fuere, quæque super quibuscunque bonis & libertatibus habere dignoscuntur, & habent, in omnibus eorum punctationibus, conditionibus, articulis universis, ne quidquam eis quovis prætextu derogetur, ratificamus, gratificamus, approbamus, & præsentium Literarum patrocinio confirmamus. Decernentes easdem idem robur habere perpetuæ firmitatis. Promittentes insuper in verbo nostro Regio, & tenore præsentium spondentes, eadem ipsorum jura, privilegia, libertates, inscriptiones, donationes per omnia rata, grata habituros, & inconcussa, jugiter, inviolabiliter & perpetuo gratiose conservaturos. In cujus rei testimonium præsentibus manu nostra subscriptas sigillo Regni nostri communiri iussimus. Datum Cracoviae in Comitibus felicis Coronationis, die decima nona Mensis Januarii, Anno millesimo sexcentesimo quadragésimo nono, Regnorum nostrorum Poloniæ & Sueciæ Anno primo.

JOANNES CASIMIRUS
Rex.

*Thomas Wiewski Re-
giæ Majestatis Secretarius.*

Eeeee 2

CCCXXIV.

ANNO

CCCXXIV.

1649.

Confirmatio privilegii Serenissimi olim VLADISLAI IV. Civitati Elbingensi super bona in eadem Civitate vacantia & absque hærede derelicta. Datum Cracoviæ 19. Januarii. 1649. Ex Archivo Regni Libr. EE. fol. 82.

JOANNES CASIMIRUS Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Exhibitas esse Nobis literas pargameneas, manu Serenissimi olim divæ memoriæ VLADISLAI IV. Regis Poloniae, Fratris nostri charissimi, subscriptas, sigilloque Regni communitas, sanas, salvas, illæsas omnique suspicionis nota carentes, continentes in se a prima Fundatione, vigore juris Lubecensis usum & possessionem, perceptionem bonorum vacantium absque hærede in civitate Elbingensi derelictorum. Supplicatumque Nobis est, ut easdem auctoritate nostra Regia approbare & confirmare dignemur. Quarum quidem literarum de verbo ad verbum tenor sequitur, estque talis., VLADISLAI IV. Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Expositum Nobis esse nomine civitatis nostræ Elbingensis, quod & si ipsa vigore juris Lubecensis, a prima fundatione eidem concessi, & publica auctoritate confirmati, non tantum sub ordine Cruciferorum sed & Divi CASIMIRI, nec non subsequenti Divorum Prædecessorum nostrorum Regum Poloniae temporibus in continuo usu & possessione perceptionis bonorum vacantium, & absque hærede in civitate illa derelictorum, hætenus fuerit, eademque etiamnum utatur, fruatur; accidere tamen nonnunquam, ut ab instigatoribus & fiscalibus nostris non ita exacte iurium illius specialium notitiam habentibus, subinde in eodem jure suo inquietetur, & frustraneis ad Tribunal nostrum Regium evocationibus non exiguo publico civitatis dispendio sumptus erogare cogatur. Supplicatumque est, ut pro auctoritate nostra Regia Diplomate aliquo speciali, ipsam eo nomine securam & indemnem redderemus. Nos qui ex innata Nobis clementia benignam prædictæ civitatis nostræ Elbingensis rationem habentes, ejusdem Jura, consuetudines, & privilegia generaliter omnia, nominatim etiam Jus Municipale Lubecense, exemplo Prædecessorum nostrorum, generali Diplomate jam confirmavimus, præfatum insuper bonorum vacantium usum specialibus hisce literis nostris ipsi roborandas, confirmandas, & approbandas esse, duximus, prout etiam roboramus,

confirmamus, & approbamus. Promittentes & caventes pro Nobis & Serenissimis Successoribus nostris, Nos Serenissimosque Successores nostros Poloniae Reges prædictam civitatem nostram Elbingensem circa usum & possessionem bonorum vacantium, & absque legitimis hæredibus in eadem civitate derelictorum, quovis tempore clementissime conservaturos & quorumvis tam Instigatorum Regni quam Administratorum fisci, aliorumve quorumcunque impetitione & molestia, processibusque quibusvis hætenus ipsi eo nomine motis, vel in posterum movendis, liberam, securam & immunem præstituros esse temporibus perpetuis & in omne ævum. In quorum omnium fidem & evidentius testimonium præsentibus literas manu nostra Regia subscriptas sigillo Regni de certa & speciali scientia nostra communiri mandavimus. Datum Varfaviæ die tertia Mensis Januarii Anno Domini MDCXL. Regnorum nostrorum Poloniae VII. Sueciæ vero VI. Anno.

VLADISLAUS Rex.

Maximilianus Fredro Succamerarius Premisliensis Regens Cancellariæ.

Nos itaque eidem supplicationi uti justæ benigne annuentes, præinfertas literas in omnibus earundem punctis, clausulis & articulis approbandas & confirmandas esse duximus, prout, in quantum juris ratio postulat, approbamus & confirmamus præsentibus literis nostris. Volentes easdem vim & robur perpetuæ firmitatis obtinere debere in omnibus earum punctis. In cujus rei fidem &c. Datum Cracoviæ die 19. Mensis Januarii Anno Domini 1649.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

CCCXXV.

Confirmatio Feudi FRIDERICO GUILHELMO Duci Prussiae. Dat. Cracoviæ 15. Februarii, Anno 1649. Ex Archivo Regni Libr. SE. fol. 64.

In Nomine Sanctissimæ & individuae Trinitatis Amen.

Ad perpetuam rei memoriam.

Nos JOANNES CASIMIRUS Dei gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Quod cum Serenissimus Pater noster SIGISMUNDUS Tertius Poloniae & Sueciæ Rex Anno millesimo sexcentesimo undecimo in Comitibus Regni Generalibus Serenissimis

ANNO reniſſimo Principi JOANNI SIGISMUNDO 1649. Marchioni Brandeburgensi, Sacr. Romani Imperii Archicamerario & Electori, ejusque Fratribus germanis; eorumque liberis ac hæredibus masculis ex lumbis eorum descendentes, certis primis cum eodem Serenissimo JOANNE SIGISMUNDO pactis super Feudo Ducatus in Prussia, cum consilio & auctoritate consensuque omnium Ordinum Regni, nullo plane ex commemoratis Ordinibus repugnante, protestante, contradicente, sed omnibus unanimiter consentientibus, factis & firmatis, renovationem & Investituram dicti Feudi Ducatus in Prussia solennibus & legitimis modis dederit & contulerit, ac post obitum Serenitatis suæ Filio ejusdem Serenissimo Principi FRIDERICO GUILHELMO Marchioni Brandeburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario & Electori, in Prussia Duci, iisdem pactis & conditionibus præmemoratum Feudum Ducatus in Prussia Anno millesimo sexcentesimo vigesimo primo renovaverit & contulerit Serenissimus divinæ memoriæ Frater noster VLADISLAUS IV. Poloniæ & Sueciæ Rex, post Serenissimi Parentis nostri SIGISMUNDI Tertii Poloniæ & Sueciæ Regis decessum liberis ac concordibus omnium Ordinum votis & suffragiis, ad Regni hujus gubernacula feliciter evehctus, Divorum imprimis Antecessorum nostrorum, & Serenissimi Parentis nostri SIGISMUNDI Tertii Poloniæ & Sueciæ Regis vestigiis pactisque, tam veteribus quam recentibus cum Serenissima Familia Brandeburgica & præsertim cum Serenissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Marchione Brandeburgensi & Electore, in Prussia Duce, justis gravibusque de causis cum omnium Ordinum consensu firmatis insistens, proque singulari ejus erga eandem Familiam benevolentia in Comitibus generalibus felicis Coronationis suæ Anno millesimo sexcentesimo trigesimo tertio, die vigesima prima Mensis Martii, Serenissimo Principi GEORGIO GUILHELMO Marchioni Brandeburgensi & Electori, in Prussia Duci, ejusque liberis & hæredibus masculis, ex lumbis ejus descendentes in Aula publici Consilii arcis nostræ Cracoviensis in persona Illustris & Reverendissimi Adami Comitis a Schwartzemberg, tunc Serenitatis suæ (quæ ob gravissima impedimenta advenire non potuit) Legati, cum Senatus consensu & interventione omnium Ordinum ad hoc admissi, & sufficienti ac legitimo mandato seu plenipotencia instructi, & nomine Principis sui renovationem Feudi Ducatus in Prussia ab ipso petentis, homagio annuum &

Tom IV

ANNO 1649. juramento in Serenitatis suæ animam præstito, cum Amplissimi Senatus Consilio & auctoritate renovationem Investituræ dicti Feudi Ducatus in Prussia signatis Principibus in Diplomate Anno millesimi sexcentesimo undecimi nominatis, simultaneam investituram dederit & contulerit, sicque dictum feudum Serenissimus Princeps GUILHELMUS legitime, quam diu vita suppetebat, pleno jure & quiete tenuerit ac possederit. Eoque rebus humanis exempto Filium ejusdem successorem & proximum hæredem Serenissimum Principem Dominum FRIDERICUM GUILHELMUM Marchionem Brandeburgicum, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, Juliæ, Cliviæ, Montium, Stetini, Pomeranorum, Cassubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crosnæ Carnoviæque Ducem, Burgrabium Norimbergensem, Rugiæque Principem, Comitem Marchæ & Ravenspergi, Dominum in Ravenstein, eadem benevolentia complectens, pactis tum antiquis cum suæ Serenitatis Prædecessoribus Serenissimisque Progenitoribus, & præcipue postremæ transactioni cum Avo suæ Serenitatis, Serenissimo Principe JOANNE SIGISMUNDO Electore, & in Prussia Duce, Anno millesimo sexcentesimo undecimo inita a Serenissimoq; Parente ejusdem GEORGIO GUILHELMO observatæ inhærendo, Serenitatem suam, ac ejusdem hæredes masculos legitimos, e lumbis Serenitatis suæ descendentes, feudique Ducatus in Prussia hæredes & successores, cum consilio & auctoritate Senatus, Varsoviæ die septima Mensis Octobris Anno millesimi sexcentesimo quadragesimi primi in theatro, ad hunc Actum extracto, sub dio in Regali Throno sedens, Senatoribus Regni, lateri ejusdem assidentibus, Officialibus, Aulicis, & magna frequentia Nobilitatis præsentibus, nulloq; contradicente aut protestante, ritumque ac more solenni de Ducatu in Prussia investivisset, ejusdemq; Serenitatis proximos Agnatos Principes Illustrissimum ERNESTUM Marchionem Brandeburgensem Illustrissimi JOANNIS GEORGII Marchionis Brandeburgensis, in Silesia Carnoviæ Ducis, in primævo Serenissimo JOANNI SIGISMUNDO Electori dato Diplomate nominati & admissi Filium, & Illustrissimum CHRISTIANUM GUILHELMUM Marchionem Brandeburgensem, Administratorem, similiter in eodem Diplomate nominatum secundum, per prædicta pacta vetera, transactionemq; ultimam, cum Avo suæ Serenitatis initam, per contactum Vexilli ad simultaneam Investituram admittisset. Nos quoque post Serenissimi

Fcccc

olmg

ANNO olim Fratris nostri VLADISLAI IV. Polo-
 1649. niæ & Sueciæ Regis decessum, liberis ac
 concordibus omnium Ordinum Regni vo-
 tis & suffragiis, ad Regni hujus gubernacu-
 la feliciter evecti, cum sua Serenitas Ele-
 ctoralis per Legatos suos Illustres: Volf-
 gangum a Kreutzen Terrestrem, Præ-
 fectumque Schakensem, & Joannem ab
 Hoverberg intimum Status Consiliarios,
 nec non Carolum Fridericum ab Olsnicz
 solenni more suo nomine primævi feudi
 renovationem pro se, Patruoque suo Il-
 lustrissimo CHRISTIANO GUILHELMO
 Marchione Brandenburgensi, Administra-
 tore olim Archiepiscopatus Magdebur-
 gensis simultaneam Investituram petiisset,
 Nos renovationem prædictæ primævæ
 Investituræ auctoritate nostra Regia per-
 agentes, eundem Serenissimum Princi-
 pem Dominum FRIDERICUM GUILHEL-
 MUM Marchionem Brandenburgensem, S.
 Rom. Imperii Archicamerarium et Electo-
 rem, in Prussia &c. Ducem etc. Domi-
 num Cognatum et Affinem, uti Fratrem
 charissimum, ejusdem hæredes mascu-
 los, legitimos feudi Ducatus in Prussia
 successores, pactis cum Serenitatis suæ
 Prædecessoribus Majoribusque, præci-
 pue vero ultimæ cum Avo suæ Serenita-
 tis Anno millesimo sexcentesimo unde-
 cimo in ita transactioni inhaerentes, An-
 no præsentis millesimo sexcentesimo qua-
 dragesimo nono, die duodecima quinta
 Februarii, in persona primi Legati Illu-
 stris Volfgangi a Kreutzen, homagio ac
 juramento in animam suæ Serenitatis a
 dicto Legato, sufficienti speciali manda-
 to seu plenipotencia ad id instructo, præ-
 stito in Aula publici Consilii Arcis nostræ
 Cracoviensis, Senatoribus lateri nostro
 assidentibus, Officialibus et Aulicis nos-
 tris, magnaue præsentia Nobilitatis
 præsentibus (nemine circa totum actum
 contradicente vel protestante) per novi
 Vexilli traditionem investivimus, institui-
 musque, ejusdem Patruo Illustrissimo
 CHRISTIANO GUILHELMO, Marchioni
 Brandenburgensi, in Prussia Duci, ejusque
 hæredibus masculis, per admissionem e-
 jus ad contactum Vexilli in persona alte-
 rius Legati Illustris Joannis ab Hover-
 berk, simultaneam Investituram dedi-
 mus; prout etiam hisce secundum pacta
 vetera, transactionem ultimam Anni
 millesimi sexcentesimi undecimi, prioris-
 que a Serenissimo olim Fratre nostro da-
 tæ, a Nobis renovatæ modernæ Inve-
 stituræ, Diplomatisque hujus tenore, ei-
 dem Serenissimo Electori & Marchioni
 Brandenburgensi, in Prussia Duci, ejusque
 hæredibus masculis legitimis feudi Duca-
 tus in Prussia successoribus, in perpetuum

& individuum feudum omnes Ducatus ANNO
 Prussiæ terras, civitates, oppida, & arces, 1649.
 videlicet arcem Konigsperg cum tribus ci-
 vitatibus, item arces & oppida Lochste-
 ten, Vargen, Gernau, Pobeten, Rudau,
 Schaken, Laymen, Vomiten, Valdau,
 Tapiau, Taplauken, Narkiten, Inster-
 burg, Aldenburg, Vondorff, Gerdaven,
 Angerburg, Nordenburg, Labiau, Lau-
 kiskan, Tylse, Ragnet, Ropiten, Villen-
 berg, Memel, Brandenburg, Kreutzburg,
 Frodlant, Dominau, Barten, Lecen, Bal-
 ge, Heiligembeill, Cinten, Landsberg,
 Preuscheilau, Bartenstain, Seften, Seens-
 burg, Rein, Rastenburg, Lik, Stradaun,
 Joansburg, Holland, Libstid, Milhausen,
 Morungen, Bassenheim, Ortelsburg, Oste-
 rode, Holenstain, Naydenburg, Soldau,
 Gilgenburg, Schipenpeil, Oteroslau alias
 Deufzeylau, Preusmark, Libemul, Sal-
 feld, Rysenburg, Marieverder, Tyren-
 berg, Powanden, Gergenburg, Rosen-
 berg, Gardensche, Neuchaut, Freistad,
 Salau, Fischaufen, Bisschofsverder, Me-
 denau, cum omnibus & singulis subdi-
 tis, vasallis, fructibus, dominiis, superio-
 rioribus, libertatibus & juribus, una cum
 omnibus arcibus, civitatibus, foris,
 villis, mansis, curiis, molendinis, mo-
 lendinorum locis, censibus, vectigalibus,
 redditibus, theloneis, servitiis, feudis spi-
 ritualibus & sæcularibus, lacubus, flu-
 minibus, piscationibus, aquis, aquarum
 decursibus, ferarum lustris, ferarum me-
 atibus, venationibus, sylvis, nemoribus,
 pascuis, pratis, actibus, etiam cum omni-
 bus metallis, quæ modo sunt, seu in fu-
 turo fieri possunt, auro, argento, cupro,
 stanno, plumbo, & salinis, supra & sub-
 tus terram, similiter una cum omnibus
 juribus, eminentiis & pertinentiis uni-
 versis, nullis penitus exceptis, sic-
 cut ejusmodi terras quondam Magistri
 Generales & Ordo habuere, & usq; ad
 Ducem in locum Magistrorum creatum,
 usu & fructu tenuerunt, in posterum per-
 petue & hæreditarie, in commune & in-
 dividuum feudum tenendas, fruendas,
 utendas & possidendas concedimus, tri-
 buimus & conferimus. Ubi vero ipse
 Serenissimus FRIDERICUS GUILHELMUS
 Elector, Marchio & Dux in Prussia, sine
 legitimis hæredibus masculis, vel ipse
 hæredes post obitum ejus sine legitimis
 masculini generis feudi hæredibus ex hu-
 manis concederent, dictæ terræ, civita-
 tes, oppida & arces ad ipsius Serenissi-
 mum Patruum supra nominatum, nimi-
 rum Illustrissimum CHRISTIANUM VIL-
 HELMUM Marchionem Brandenburgens.
 olim Administratorem Archiepiscopatus
 Magdeburgensis, ejusque legitimos po-
 steros

ANNO 1649. steros masculos, ex lumbis ejus descenderes, prout quisque eorum in Electoratu sibi successerit, cujus nomine alterum supramemoratum Electoralem Legatum, legitimo quoque ad id mandato instructum, prout in prioribus Investituris & Inaugurationibus, admittus fuerat, ita & in hac renovatione feudi ex singulari nostra gratia, benignitateque, ac postrema cum Serenissimo JOANNE SIGISMUNDO transactione ad contactum Vexilli admittimus, (ita tamen, ut postquam alicui ex illis aperiretur suo ordine feudum Ducatus in Prussia, ne per assencionem priorem Electoratus aliqua in re præjudicaret juribus nostris & Regni nostri, quod habemus legitime hæreditarium ad Terras Prussiæ) derivari & devolvi debent, ita, ut dictæ terræ, civitates, oppida & arces, ut divina ordinatione ejusmodi casus futuris temporibus acciderent, de uno in alium, & eorum feudi legitimos hæredes masculos in ipso ordine, qui superius expressus est, cedent & devolvantur, sine nostro, Hæredumq; & Regni Poloniæ impedimento & præjudicio, ea ratione, ut quoties se obrulerit ejusmodi casus devolutionis de uno in alium Marchiones prædictos, & eorum legitimos feudi hæredes masculos, debebunt illi, & quisquis eorum debet Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniæ, infra tempus debitum ac legitimum, debitam subjectionem & feudi obligationem, homagium præstare, neque prius feudum Ducatus in Prussia accipere aut susceptum adire, a subditisve juramentum exigere poterunt aut debebunt, quam Nobis, Successoribusque nostris Regibus & Regno Poloniæ in propria persona juramentum fidelitatis, homagium præstiterint, præstiturosve idonea sponcione caverint. Quod si prædicti Marchiones, divina voluntate sic disponente, sine mascula prole feudi hærede legitima, ex lumbis eorum ordine supra scripto procedente, decederent, tunc omnes & singulæ terræ, civitates, oppida, bona & arces supra scriptæ ad Nos, Successoresque nostros Reges & Regnum Poloniæ, sine omni impedimento & contradictione, (incolarum tamen privilegiis & juribus salvis) devolvi debent & redire. Debet item Serenissimus Marchio Elector & Dux in Prussia, ejusque prænominati successores & feudi hæredes pro hac nostra in se beneficentia, Nobis & Regno nostro tale obsequium præstare. Quod ubi ratione concordiæ & concessionis feudi a quocunque, cujusvis eminentiæ & conditionis Principe seu Potentatu impeteremur, aut Successores no-

stri impeterentur, tenebitur ipse Serenissimus Marchio Elector & Dux in Prussia, aut ejus prædicti feudi successores Duces in Prussia, in propria persona, ubique una cum omnibus subditis suis profummas viribus adesse. Quod vicissim & Successores nostri Reges & Regnum Poloniæ in eodem casu facere debebimus & debebunt. Quodsi quando Nos, & Successores nostri Reges & Regnum Poloniæ, alia quavis ex causa, tam ab infidelibus, quam a quopiam alio impeteremur, & ipsi in propria persona ad bellum cum subditis nostris proficisceremur, aut Successores nostri proficiscerentur, debet dictus Serenissimus Marchio Elector & Dux in Prussia, & ejus prænominati feudi successores Duces in Prussia, Nobiscum cum centum equitibus armatis proficisci, & intra limites Terrarum Prussiæ Nobis servire. Quodsi educere extra terminos Prussiæ illum, aut ejus successores in Prussia cum ipso equitatu voluerimus, aut Successores nostri voluerint, debebimus Nos & Successores nostri in eosdem centum equites stipendium tale præbere, quale aliis mercenariis equitibus nostris dari solet, si vero Nos vel Successores nostri vellemus ipsum Marchionem Serenissimum, aut ejus nominatos posteros, Nobis & Successoribus nostris majori comitatu servire, debebimus Nos & Successores nostri his omnibus militibus, quos ultra centum prædictos conducere possent, mox post egressum a domibus eorum stipendium, quod nostris militibus dabitur, quamdiu servierint, persolvere; si autem plures, quam centum prædictos equites, ipse Serenissimus Marchio Elector, aut ejus successores Duces in Prussia educere non possent, non debebimus Nos & Successores nostri ab illo, aut successoribus ejus Ducibus in Prussia plures exigere. Præter hæc ex postrema transactione cum Seren. JOANNE SIGISMUNDO Electore Avoprius Serenitatis inita, et conditionibus ejus, idem Sereniss. Marchio Elector, legitimique ejus feudi Successores, in aerarium publicum quotannis inferre tenebitur et tenebuntur, triginta millia annua florenorum Polonicalium, triginta grossis unumquemque computando. Quoties vero, publica aliqua necessitate postulante, in Regno publice tributum decretum fuerit, totidem alia, nimirum triginta millia, ejusdem valoris ac monetæ, ita, ut cum tributum in Regno scitum fuerit, sexaginta millia ab eis dependantur. Quarum quidem summarum nomine, quoties numerata fuerit, Thesaurarius Regni nostri, vel ad quos

ANNO 1649. ea res pertinuerit idonee praedictum Serenissimum Marchionem Electorem, Successoresque eius in Prussia Duces, Ministrosve eorum liberare seu quietare tenebuntur. Quoties etiam necessitas postulaverit, quatuor naves tam Sereniss. Marchio Elector, quam Successores ipsius legitimi in Prussia Duces, ad tuendam oram maritimam Prussiae, suo sumptu habebunt. Quod si Nos ipsi aut Successores nostri uti illis voluerimus, aut voluerint, de sumptu in illas faciendo cum iisdem tractabimus, aut Successores nostri tractabunt, constituentque. Alias etiam conditiones, de quibus inter Sereniss. Parentem nostrum & Avum Serenitatis eius convenit, quaeque peculiari scripto commemorati Sereniss. Principis JOANNIS SIGISMUNDI Electoris, sub ipsius chyrographo & sigillo continentur, debet ipse Serenissimus Elector ac ejus Successores adimplere. Praeterea non debet ipse Serenissimus Marchio Elector, ac ejus feudi praenominati successores Duces in Prussia quidquam ex terris, civitatibus, oppidis, arcibus & bonis praedictis vendere, verum si ad hoc illum, aut successores ejus ingens urgeret necessitas, tenebuntur Nobis & Successoribus nostris, tanquam Dominis suis haereditariis, ante omnia denuntiare. Quod si nos ipsi emere non curaverimus, aut Successores nostri non curaverint, in hoc casu ipse Serenissimus Marchio Elector & Dux in Prussia, aut ejus legitimi feudi haeredes seu successores, cui voluerint vel potuerint, liberam vendendi habebunt facultatem, Regalibus tamen nostris feudi & obsequiorum juribus semper salvis permanentibus. Poterit autem ipse Dux in Prussia & ejus feudi haeredes, ubi necessitas urgens praemeret, ex bonis praedictis, quantum opus foret, impignorare, suis duntaxat vasallis & subditis, ut eadem bona unita & indivisa permanent. Quae omnia & singula subscripta, & quaecunque alia, quae Vasallus & feudalis Princeps erga suum naturalem & haereditarium ac superiorem Dominum praestare ac observare tenetur, quaeque spontanea voluntate se praestitutum spondet ac recipit, debet ipse Serenissimus Marchio Elector & Dux in Prussia, ac ejus feudi haeredes legitimi successores firmiter & inviolabiliter adimplere. Nosque vicissim illum & Successores ejus omnigratia & favore Regio completi ac illos in juribus & immunitatibus eorum conservare pro Nobis & Successoribus nostris Regibus & Regno Poloniae pollicemur: juribus nostris Regalibus directiq; & supremi dominii nostri

ANNO 1649. ac Regni nostri & incolarum Ducatus salvis per omnia manentibus. In quorum omnium fidem & testimonium praesentes manu nostra subscripsimus & sigillo Regni communiri mandavimus. Datum Cracoviae decima quinta Februarii Anno Domini millesimo sexcentesimo quadragesimo nono, Regnorum nostrorum Poloniae & Sueciae Anno primo. Praesentibus Reverendissimo, Reverendis, Magnificis, Venerabilibus & Generosis Matthia Lubienki Archiepiscopo Gnesnen. Legato Nato; Regni Primate, Primoque; Principe, Petro Gembički Episcopo Cracoviensi, Duce Severiae, Nicolao de Olexow Gniewofz Vladislavienti & Pomeraniae, Andrea Szoldrski Pofnaniensi, Paulo Piafecki Pramislensi Administratore Abbatiae Clarae Tumbae, Georgio Tyfzkiewicz Samogitiae, Andrea de Lesno Leszczynski Culmensi & Pomefaniae, Procancellario Regni, Stanislae a Burzenin Pstrokonski Chelmensi, Administratore Abbatiae Tynecensis, Episcopis; Vladislao Dominico Duce in Ostrog & Zaslav Palatino Sandomiriensi Luceoriensi Capitaneo, Nicolao Abrahamowicz Trocensi, Simone Szczawinski, Brestensi Cujaviensi, Lanciciensi, Januffio Tyfzkiewicz Kijoviensi, Zytomiriensi, Jeremia Michaeli Korybuth Duce in Wisniowiec, Terrarum Russiae, Kanioviensi, Georgio Chlebowicz Smolenscensi, Petro Tarlo de Szczekarzowice Lublinensi, Stanislae Warszzycki Masoviae, Paulo Warszzycki Podlachiae, Palatinis & Capitaneis; Stanislae Witowski Sandomiriensi, Knyszynensi, Zwolenski, Michaeli Comite in Tarnow Woyniciensi, Alberto Lubienki Siradiensi, Pradecensi, Nicolao Duce in Klevan Czartoryski Wołhyniae, Stanislae a Brzezic Lanckoronski Camenecensi, Skalenski, Francisco de Zebrzydowice Zebrzydowski Lublinensi, Korczynensi, Szerefzoviensi, Gabriele Stepkowski Braclaviensi, Francisco Mnifzech a Magna Konczyce Sandecensi, Sanocensi, Andrea Koryciński Wislicienski, Mathia Pekostawski Radomiensi, Zbigneo Gorayski Chelmenski, Boleslae Cieklenki Czechoviensi, ... Charbicki Brzeziniensi, Achacio Przyłęcki Oswiecimenski, Nicolao Łasciszewski Sochaczoviensi, Stanislae Cieciszewski Livenki, Castellanis & Capitaneis; Luca de Brin Opalinski supremo Regni Mareschalco, Lezayscensi, Georgio a Tenczyn Duce in Osiolin, Sacri Romani Imperii Principe, supremo Regni Cancellario, Lublinensi, Brodnicenski, Lubaczoviensi, Luboviensi, Rycensi, Bohustaviensi, Adzelenki, Stanislae Alberto Duce in Ołyka & Nieswież,

ANNO 1649. swież, Supremo Magni Ducatus Lituaniz Cancellario, Mevensi, Tucholiensi, Pincensi, Casimiro Leone Sapieha Procancellario Magni Ducatus Lituaniz, Stonimensi, Wolpinensi, Luboszunensi, Joanne Nicolao a Zurow Daniłowicz Thesaurario Regni, Premisliensi, Samboriensi, Drobobicensi, Rutnensi, Bolinensi, Koleni, Czerwonensi, Blonensi, Michaele Gedeone Tryzna Thesaurario Supremo Magni Ducatus Lithuaniz, Surażensi, Mochiloviensi, Grodzinensi Administratore, Adamo in Czafniki Kazanowski Marechalco Curiz Regni, Bielscensi, Warecensi, Koziensi, Solecensi, Boryszoviensi, Neoforiensi, Joanne Antonio Tyfzkiewicz Marechalco Curiz Magni Ducatus Lithuaniz, Joanne Gembicki Supremo Regni Secretario, Præposito Miechoviensi, Decano Cracoviensi, Cancellario Reginalis Majestatis, Martino Starczewski Abbatiz Trzemiesnensis Administratore, Cracoviensi, Varfaviensi Canonico, Francisco Dołmat Isaykowski Vilnensi, Geranensi, Grodnensi Præposito, Alexandro de Otok Zaleski, Stanislawo Narufzewicz Regni & Magni Ducatus Lithuaniz Referendariis, Maximiliano a Tenczyn Ossolinski Thesaurario Curiz Regni, Samuele Rvłski Rapstiniensi, Kapinosensi, Felice Pac Magni Ducatus Lithuaniz, Braclaviensi, Dorogalienti, Succamerariis; Casimiro Tyfzkiewicz Pocillatore Magni Ducatus Lithuaniz, Christophoro Gembicki Incifore Regni, Nicolao Daniłowicz Subdapifero Regni, Christophoro Potocki Subdapifero Magni Ducatus Lithuaniz, Christophoro Zawisza Notario Magni Ducatus Lithuaniz, Alexandro Lubomirski Comite in Wisnicz Stabuli Regni Præfecto, Sandomiriensi, Zatorieni, Niepołomicensi, Boguslawo Radziwiłł Duce in Bierze & Dubinki Stabuli Magni Ducatus Lithuaniz Præfecto, Połseviensi, Alexandro a Koniecpole Koniecpolski supremo Regni Vexillifero, Piestaviensi, Korfzunensi, Płockiroviensi, Christophoro Pac Magni Ducatus Lithuaniz Vexillifero, Bogdano Oginski Vexillifero Curiz Magni Ducatus Lithuaniz, Michaele a Zebrzydowice Zebrzydowski Ensiifero Regni Lanckoronensi, Sniatinensi, Francisco Dubrawski Succamerario Premisliensi, Nuntiorum Terrestrium in his Coronationis nostræ Comitibus Marechalco, Andrea a Magna Koneczyce Mniszech Culinæ Regni Præfecto, Oficensi, Stanislawo Skarszewski Regente Cancellariæ majoris, Steżycensi, Wasilcoviensi, Remigiano Piafecki Regente Cancellariæ minoris, Cantore Premisliensi,

TOM. IV.

Thoma Lezynski Abbate Wachocensi ANNO 1649. Supremo Thesauri Notario, Stephano Wyżga Administratore Abbatiz Sieciechoviensis, Præposito Leopoliensi, Concionatore nostro, Carolo Czołanski Abbate Coronoviensi, Zbigneo Ossolinski Abbate Pokriwnicensi, Alexandro Głęboccki Archidiacono Gnesnensi, Canonico Cracoviensi, Præposito Piotrkoviensi, Andrea Trzebicki, Scholastico Plocensi, Gnesnensi, Cracoviensi Canonico, Casimiro Duce in Klewan Czartoryski Canonico Cracoviensi, Thoma de Rupniow Ujeyski Custode Gnesnensi, Præposito Varfaviensi, Canonico Plocensi, Francisco Dembinski Cracoviensi, Luca a Bnin Opalinski, Połnaniensi Succamerariis; Georgio Lubomirski Comite in Wisnicz Generali Cracoviensi, Chmielnicensi, Boguslawo a Lesno Leszczyński Generali Majoris Poloniz Præfecto, Constantino Comite in Wisnicz Lubomirski Sandecensi, Białocerkiewiensi, Hieronymo a Radziejowice Radziejowski Łamzensi, Kamionacensi, Stephano Korycinski Ofwiecimensi, Marco Sobieski Krasnostaviensi, Joanne Wielopolski Biecensi, Salinarum Administrare, Vladislao Marchione a Mirow Myfzkowski Grodecensi, Drahimensi, Miścieni, Zbigneo Olesnicki Opoczynensi, Joanne Zamoycki Kałufzyensi, Joanne Sobieski Jaworoviensi, Baldovino a Tenczyn Ossolinski Vislicensi, Stobnicensi, Jacobo Comite a Rozrażew Rozrażewski, Kuninensi, Stanislawo Sarbiejewski Grabovecensi, Stephano Oborski Liveniensi, Andrea Koniecpolski Notario Campestri Regni, Martino Dembicki Pocillatore Sandomiriensi, Aulico nostro, Cubiculario, Samuele Lipski a Lipie Ravensi, Stanislaviensi, Joanne Alberto Lipski Succamerario Ravensi, Junivladislaviensi, Martino Nieborowski Succamerario Sochacoviensi, Sigismundo Donhoff Sokaliensi, Capitaneis; Joanne Waglikowski Terrarum Prussiz Ensiifero, Gotfrido Buthler Capitaneo Prænensi, intimo & primario Cubiculi nostri Familiari, Adamo Działyński Capitaneo Białycinensi, Samuele Bal Vexillifero Premisliensi, Carolo Francisco Comiatk Aulico nostro, Theodoro Donhoff Cubiculi nostri Familiari, Joanne Theodoro Maydel Venatore Magni Ducatus Lithuaniz, Capitaneo Rigensi, Stanislawo Lezynski Metricante Cancellariæ majoris, Andrea Stanislawski Pocillatore Leopoliensi, Alexandro Nieborowski Archidiacono Łoviciensi, Canonico Gnesnensi, Gabriele Liłofzowski Gnesnensi, Vladislaviensi Canonico, Secretariis; aliisque quam plurimis Senatoribus, Officialibus Camerariis;

Gggggg

rariis;

ANNO rariis, Aulicis & Secretariis nostris. Datum per manus Magnifici Georgii a Tenczyn Ducis in Offolin, Sacri Romani Imperii Principis, supremi Regni Cancellarii, Lublinensis, Brodnicensis, Lubaczoviensis, Zabomlensis, Rycensis, Bohuslaviensis, Capitanei nostri.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

*Stanislaus Skarzewski
Regens Cancellarie
Regie Mttis.*

1656. *Paçta inter CAROLUM GUSTAVUM Sueciæ Regem, & FRIDERICUM VILHELMUM Electorem Brandenburgensem, quibus hic Ducatum Prussicæ pro Feudo Regni Sueciæ recognoscit. Dat. Regiomonti 17. Januarii 1656. Vid. Tom. II. Part. I. Tit. Suecia. ad An. 1656.*

Fædus inter Eosdem contra quosvis, tam in Terris Eorum propriis, quam in illis, quas sibi in Polonia appropriaverant, militantes. Datum Marienburgi 15. Junii 1656. Vid. ib

CCCXXVI.

Excerptum Fæderis inter CAROLUM GUSTAVUM Sueciæ Regem ab una, & Belgium Fæderatum parte ab altera conclusi. Elbingæ 11. Sept. 1656. Ex Archivio Nesuisiensi Principum Radiviliorum.

Omnibus iis conditionibus & commodis, de quibus in præfenti Instrumento inter Confæderatos convenit, gaudeat Civitas quoque Gedanensis, salva atque integra fide, quam prædicta Civitas Regi Poloniæ debet, ita, ut cesset inter S. Regiam Majestatem & Civitatem Gedanensem omnis hostilitas.

Fædus inter CAROLUM GUSTAVUM & FRIDERICUM VILHELMUM, quo Paçta feudalia abolentur, atque Domui Brandenburgicæ absolutum in Ducatu Prussicæ dominium attribuitur Datum Labiaviæ ult. Oct. 1656. Vid. Tom. II. Part. I. Tit. Suecia. Anno 1656,

Dilucidatio quorundam Articulorum in præmissis Fædere contentorum. Dat. eodem die & Anno. Vid. ibid.

CCCXXVII.

Fædus perpetuum, quo Domui Brandenburgicæ Ducatus Prussicæ in supremum & absolutum, certis conditionibus, dominium ceditur. Datum Velaviæ 19. Septembris Anno 1657. Ex Originali. Extat in Archivo Regni Libr. 167. sub Litt. SN. num. 168. fol. 40.

In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unici verique DEI Amen.

Notum sit omnibus; quod cum superioribus annis, eoque ipso tempore, quo Serenissimus, Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuaniae, Russiæ, Prussicæ, Masoviae, Samogitiae, Livoniae, Smolensciae, Czernichoviaeque, nec non Suecorum, Gothorum, Vandalorumque hæreditarius Rex, inclytumque Poloniæ Regnum, & M. Lithuaniae Ducatus Moscovitico bello, Cosacisque implicarentur turbis, Sueci infestis pariter armis eandem peterent Poloniam, tandemque in Prussiam Regiam ac Ducalem irrumperent, ita, ut ipse Serenissimus Princeps ac Dominus, Dominus FRIDERICUS WILHELMUS, Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Princeps Elector, Magdeburgi, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Castubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crosnae & Carnoviae Dux, Burgavius Norinbergensis, Princeps Halberstadi & Mindae, Comes Marcae & Ravensburgi, Dominus in Ravenstein, ejusque ditiones & subditi infestis Suecorum armis ac hostilitatibus, convocatis undequaq; contra ipsum Suecicis copiis, ita peteretur ac urgeretur, ut cum ipsis ad paçta quædam, premente necessitate, fuerit adactus; unde hostilia quaedam inter Serenissimum Poloniæ Regem & Serenissimum Electorem Brandenburgicum infecura patratæque fuerint; tantum per singularem Dei gratiam clementiamque, interveniente & mutuam concordiam Serenissimo ac Potentissimo Principe Domino D. LEOPOLDO, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae; Slavoniaeque Rege, Archiduce Austriae, Duce Burgundiae,

ANNO 1657. diae, Styriae, Carinthiae Karniolaeq; per ipsius Confiliarium Camerae Aulicae, & ad hosce Tractatus Ablegatum, Illustrissimum & Excellentissimum Dominum Franciscum de Lifola, Dominum in Tyfsen & Marienfeld, conciliante: tam Sac. Reg. Majestatis, quam suae Serenitatis Electoralis Plenipotentiarum, ex parte quidem suae Regiae Majestatis Poloniae, Reverend. Illustr. & Excellentissimus Dominus Venceslaus Comes in Lefzno Lefczynski Episcopus Varmiensis, & Dominus Vincentius Corvinus Gosiewski supremus Thesaurarius, & Campiductor M. D. Lithuaniae, Vielsensis, Punensis, Marcoviensis Gubernator, Oeconomiarum Olitenfis & Graudentensis Administrator; ex parte vero Serenitatis Electoralis Illustr. & Excell. Domini, Dominus Otho liber Baro a Suerin, Dominus in Landsberg, Oldeviquehagen & Drevitz, haereditarius Electoratus Brandeburgensis Camerarius, Seren. Electoris Brandeburgensis Confiliarius status intimus, & negotiorum feudaliu Director, nec non Serenissimae Electricis supremus Aulae Praefectus, Capitaneus in Oranienburg, & Dominus Christophorus a Somnitz, haereditarius Camerarius in Ducatu Pomeraniae, ejusdem Serenitatis Electoralis Confiliarius status intimus, Cancellarius in Pomerania Ducali, & Capitaneus Neostetinenfis, necessariis ad hoc instructi mandatis, perpetuam Pacem, concordiam atque amicitiam inter praedictum Serenissimum ac Potentissimum Regem, Magnumque Lituaniae Ducem, ejusque Successores, & Regnum Poloniae, Magnumque Ducatum Lithuaniae; tum Serenissimum Electorem Brandeb. qua Prussiae Ducem, ejusque Successores his, quae sequuntur, conditionibus pacti sint, instaurarint atque concluserint.

I. Praedicta pax, quemadmodum in perpetuum fida & sincera erit, ita hoc ipso momento omnis inter utramque partem utriusque partis copias, milites, subditosque hostilitas cessabit, neutra pars in alterius damnum quicquam tentabit, aut tentari patietur, sed alter alterius gloriam, utilitatem & securitatem modis omnibus promovere studebit. Quicquid vero durantibus hisce bellis uni vel alteri parti tam in Regno Poloniae, quam in Prussia Ducali, aut singulis eorum incolis ab una vel altera parte, damnorum, injuriarum, molestiarumve, sive per vim atque expeditiones militares, sive per exactiones, ablationes, aut alios modos illatum fuisset, illud omne, utpote perpetua oblivione sepultum, nunquam ex-

ANNO 1657. fuscitabitur, nec eo nomine tam Sacra Regia Majestas, Regnumque Poloniae, aut Provincia aliqua eidem unita, aut subditorum quisquam, cujuscunq; gradus, dignitatis aut conditionis fuerit, quam Serenitas sua Electoralis, ejusque subditi, milites & ministri poterunt se invicem, aut singulorum haeredes vel terras, ditiones, belli duces, milites, subditos convenire, compellere, aut quidquam ab iis petere aut postulare, multo minus vi extorquere, sed ista omnia utrinque abolita erunt: ac deinceps alter alterius commodum promovebit, damna autem mutuo avertet, salvis nominibus & debitis civilibus inter Regni, Magni Ducatus Lithuaniae, & hujus Ducatus incolas ante vel durante hoc bello contractis, quibus solvendis unusquisque teneatur, neque iis, qui praesidia Electoralia per hoc bellum habuerunt, aut quovis modo cum Serenissimo Electore, aut ejus Officiariis in Regno Poloniae contraxerunt, hoc omne respectu amicitiae & intercessionis suae Serenitatis Electoralis, a sua Regia Majestate indulgetur, & nulla in re ipsis contra pristina jura, reliquasque libertates omnes, qualescunque sint, absque ulla exceptione aut reservatione, quibus antea fruebantur, praesudicio erit.

II. Qui hujus belli causa a Polonis & Electoralibus capti fuerunt, sine lytro, & relicta ipsis suppellectile, quae exstabit, pristinae libertati reddantur; si qui vero alterius signa securi fuerint, atque militiae se addixerint, isti relinquuntur parti, nec reposcantur, bona immobilia & literaria documenta, quae ab utraque parte ratione hujus dissensionis arrestata, vel fisco addicta fuerunt, legitimis eorum Dominis restituantur, non obstantibus quibusvis donationibus, a quocunque vel quovis titulo factis.

III. Utraque Pars in modernis hisce bellorum tempestatibus sedulo communi saluti & defensionis intenta erit, contra quoscunque illius perturbatores, pacique & mutuae securitati stabiliendae, pellendisque e Regno Poloniae, Magno Ducatu Lithuaniae, & Ducatu Prussiae hostibus, unitis consiliis, viribus ac conatibus incumbet; non obstante quovis alio nexu aut conjunctione, quae huic aequissimae intentioni & reciprocae obligationi obstare posse viderentur, vigore autem hujus pacti pro rescisis habentur.

IV. Serenissimus Elector omnia, quae universum Poloniae Regnum, Magnumque Ducatum Lithuaniae & Episcopatum Varmiensis per hoc bellum, aut per

ANNO 1657. Traſtatus Suecicos quocunqꝛ titulo occupavit, ac ipſo factò poſſidet, ſtatim atqꝛ hæc conventio a ſua Regia Majeſtate & Senatoribus ac præcipuis Regni Aulaqꝛ Officialibus eidem aſſiſtentibus ratihabita fuerit, reſtituet plenarie & abſque ulla reſervatione. Evacuatio locorum fiat per Commiſſarios utriuſque partis communi conſilio juxta ſolitam belli rationem, abſque injuria & moleſtia ulla incolarum, & ſine demolitione fortaliti-
 orum novorum & antiquorum, niſi id ex communi partium conſenſu quibusdam in locis expedire videatur, & ſine ablatione rei tormentariæ ad Episcopatum ſpectantis. Quorum intuitu, & aliorum præſertim infra ſpecificatorum, & aliis juſtis de cauſis, Ducatum Pruſſiæ iis finibus circumſcriptum, quibus Sereniſſimus Elector illum olim jure feudali ante bellum exortum poſſidebat, ipſe deinceps & deſcendentes ejusdem maſculi, extoro ejus legitime provenientes, indeque deſcendentes omnes, donec quis quam ſupererit ex deſcendentibus maſculis ſuæ Serenitatis Electoralis, jure ſupremi domini cum ſumma atqꝛ abſoluta poteſtate ſibi habebunt, poſſidebunt, regentqꝛ abſque omnibus ante hæc præſtitis oſteribus.

V. Quamquam vero Sereniſſimus Elector, ejusque deſcendentes omnes maſculi omni prorsus vaſallagii nexu, quo hætenus Regi & Reipublicæ Poloniae obſtricti fuerunt, iisque omnibus, quæ inde dependent, liberentur, non tamen perpetua feudi alienatio inde ſequitur; ſed deſicientibus maſculis ex præmemorata linea legitima Electorali deſcendentibus, Sereniſſimis Regibus & Reipublicæ Poloniae jus ſuum integrum in præſatum Ducatum reſervatur, & tali pacto præſatus Ducatus a Republica Poloniae non avelletur, quæ tamen reſervatio interim ante caſum exiſtente juri ſupremi domini Serenitatis ſuæ Electoralis, ejusque deſcendentium nullo modo præjudicabit.

VI. Promittit etiam ſua Regia Majeſtas tam pro ſe, quam pro Succelloribus ſuis, ſe in caſu non exiſtentium deſcendentium ſpeciale habituros rationem Agnatorum Serenitatis ſuæ Electoralis, nimirum Domus Culmbaceniſis & Onolſbaceniſis, & officia collaturum apud Regni Comitia, ut caſu caducitatis exiſtente, illi aliis præferantur, & ad ſucceſſionem præſati Ducatus admittantur, ſub iisdem feudi conditionibus & obligationibus, quibus antehac Sereniſſimus Elector ejusque Antecellores illum vigore Inveſtituræ poſſederunt.

VII. Sua Regia Majeſtas atqꝛ Reſpu- ANNO
 blica Poloniae hoc ipſo exſolvunt ſtatus, 1657.
 Officiales, omnesque Pruſſiæ Ducalis ſubditos priori juramento, quo hætenus obſtricti fuerunt: cujus loco Sereniſſimus Elector juramento ſe ac ſubditos omnes Pruſſiæ obſtringet ad obſervantiam horum pactorum & fœderis perpetui in termino extradendæ ratificationis: & præterea univerſi Pruſſiæ Ordines, Magiſtratus, Officiales, arcium, portuum; fortaliti-
 orum, civitatum Præſecti jurabunt, ſe, caſu caducitatis exiſtente, Serenis. Regem ac Rempublicam Poloniae pro ſolis & immediatis Dominis agnituros, eiſque omnem obedientiam fidemque debitam præſtituros, idque in ſingulis Ducum Pruſſiæ homagiis coram Deputatis Sereniſſimi Regis ac Reipublicæ Poloniae repetent, juxta formulam juramenti ſpeciale, quæ hic ſequitur, de die vero ad præſatum juramentum decernenda cum ſua Regia Majeſtate, vel ejusdem Legatis conveniet.

Ego N. N. juro, quod caſu caducitatis exiſtente, quo poſſeſſio plenumque dominium Ducatus Pruſſiæ ad ſuam Regiam Majeſtatem Poloniae & Rempublicam pertinebit, juxta tenorem tractatus inter ſuam Regiam Majeſtatem & Serenitatem ſuam Electoralem die decima nona Menſis Septembris Anno 1657. initi, Sereniſſimum Regem Poloniae ejusque Succellores & Rempublicam pro ſolis & legitimis ac immediatis Dominis meis agnoſcam, eiſque debitam fidem & obedientiam præſtabo. Sic me Deus adjuvet per Jeſum Chriſtum, Amen.

VIII. Deſicientibus maſculis deſcendentibus ex Linea Electorali præſenti, ſuperſtitibus faeminei ſexus Marchioniſis deſcendentibus, aut his non exſtantibus, propinquo gradu agnationis ſuam Serenitatem Electoralem, ejusque poſteros attingentibus, quicquid in Pruſſiæ Ducatu tum temporis ſuccedet, ſummam perſolvæt, de qua inter Sacram Regiam Majeſtatem & Serenitatem ſuam Electoralem conveniet in ipſa ratificatione, quæque ibidem exprimetur, donec autem exſoluta fuerit, occupare aut poſſidere dictis Marchioniſſis, aut ſupra dictis proximis hæredibus, licebit Præſecturam Inſterburgenſem cum omnibus eo ſpectantibus prædiis & Præſecturis Camerae, quas vocant vulgo Kammer-Ambter dictis, iisque omnibus omni meliori modo uti frui debent, hæc tamen lege, ut quicquid ex fructibus dictæ Præſecturæ percipient, illud in defalcationem & extenuationem præſatas

ANNO fatae summae capitalis imputetur, qua
1657. perfoluta, tenebuntur illam Praefecturam
cedere legitimis Prussiae Possessoribus, nec ultra quicquid praetendere.

IX. Serenissimus Elector ejusque descendentes masculi, Barones, Nobiles, Civitates & Magistratus, ac subditos omnes Prussiae, cujuscunque gradus & conditionis sint, in avitis receptisque statutis, juribus & libertatibus, huic conventioni non derogantibus, conservabunt, manutenebunt, nec quidquam in contrarium attentabunt aut innovabunt vel a quovis attentari aut innovari patientur, ipsis quoque justitiam juxta jus Prussiae usitatum & receptum, caeteraque statuta & consuetudines administrari curabunt, si quis in inferioribus instantiis gravatum se praetenderit, ad supremum Tribunal appellationum a Serenitate sua Electorali in Prussia Ducali erigendum provocare poterit, ibidemque decenti modo jus suum persequi, ulterior provocatio, sive ordinaria, sive extraordinaria, aut quocunque nomine veniat, nullum inveniat locum, Praefes autem & Assessores istius Appellationis, Judicii a Serenitate sua Electorali ejusdemque descendentes masculis constituentur ex Prussiae Ducalis indigenis & terrigenis, iisque illi iuramentum praestabunt, nec subditi querelas suas ad Regem Regnumque Poloniae ullo modo deferre poterunt, aut ab iis admitti; similiter sua Regia Majestas ac Respublica Poloniae promittunt, casu devolutionis existente se praememoratas Statuum Prussiae libertates, privilegia, statuta, consuetudines, iuraque recepta integra atque salva, dictis Statibus deinceps semper conservaturas, illosque in quieta & tranquilla possessione eorum omnium manutenturos, nihilque in iis omnibus innovaturos.

X. Loco vassallagii pristini Serenissimus Elector ejusque descendentes perpetuo ac inviolabili foedere Serenissimo Regi ac Regno Poloniae conjungentur, per quod utriusque partis stabiliatur in perpetuum securitas, in eum, qui sequitur, modum.

XI. Serenissimus Elector ejusque descendentes fidam cum Serenissimis Regibus Regnoque Poloniae & Magno Ducatu Lithuaniae colent amicitiam & unionem: nunquam cum Serenissimorum Regum vel Regni hostibus aliquod foedus directe vel indirecte inibunt in praedictum Regis & Reipublicae, transitum hostibus per ditiones suas, portus & propugnacula, annonam quoque & comestum, ac quaecunque subsidii genus

TOM. IV.

ANNO 1657. ipsis denegabunt, nec portus suos ac munitiones ipsis quocunque modo vel titulo in possessionem tradent.

XII. Subsidia, quae in hoc praesenti bello Serenitas sua Electoralis Serenissimo Regi ac Reipublicae Poloniae conferre tenebitur, illa in particulari tractatu, ea de re inito, specificè designata sunt ac limitata, quae conventio vigore praesentis pacti per omnia servanda erit: quoties autem finito hoc bello, novum aliquod aliud bellum contra Serenissimum Regem ac Rempublicam Poloniae oriretur, sua Electoralis Serenitas ejusque descendentes tenebuntur 1500. pedites & 500. Equites Serenissimo Regi ac Regno Poloniae subministrare, quibus, postquam ex Ducatu Prussiae Ducalis educti fuerint, Rex Regnumque Poloniae sustentationem subministrabunt.

XIII. Vicissim vero Serenissimus Rex ejusque Successores & Regnum Poloniae, ac Magnus Ducatus Lithuaniae reciprocam cum Serenitate sua Electorali ejusque Successoribus servabunt amicitiam, nullum hostibus ipsius aditum in suae Serenitatis Electoralis terras concedere, sed potius defensionem, conservationem ac securitati Ducatus Prussiae omnibus modis consulere debent, praesertim si hujus conventionis vel subsidii missi causa (de quo supra) Serenissimo Electori ejusque Successoribus quisquam & quicumque fuerit, sive in praesenti, sive deinceps, bellum indicare, aut Ducatui Prussiae inferre voluerit, Serenissimus Rex & Regnum Poloniae adaequato ipsi subsidio subvenire tenebuntur.

XIV. Copiis Regiis, per Prussiam Ducalem, quando opus fuerit, iter patebit: sine maleficio tamen, noxa aut damno ullo incolarum, ordinabit quoque Serenissimus Elector ejusque descendentes, itinerum rationes, & quidquid inde dependet, idque ut eo rectius fieri possit, mature adventus exercitus Polonici aut turmarum, Serenissimo Electori aut Posteris ejus, vel in absentia eorum iis, quibus gubernatio Ducatus commissa fuerit, a sua Regia Majestate vel a Regni Generalibus vulgo Feldherren indicandus erit; ordinationi autem praedictae exercitus Polonicus ejusque Duces parere necesse habebunt: pariter liberum erit Serenitati suae Electorali ejusque posteris Prussiae Ducibus, eadem ratione & cautelis supra memoratis, per Poloniam & Prussiam Regalem, copias militares ducere.

XV. Navibus utriusque partis propriis sit liber cum omnimoda securitate praestanda aditus atque transitus per por-

Hhhhhh

cus,

ANNO 1657. tus, qui sunt in alterutrius partis dominio, absque præjudicio commerciorum atque fortalitorum & cum omnimoda eorundem securitate, de qua inter partes deinceps conveniet. Libera quoque erit utrique parti in alterius ditionibus annonæ, comæatus, ac omnis subsidii bellici coëmptio, utraque pars in alterius partis terris militem conducere poterit; illam tamen eo nomine amice prius compellabit, atque desuper inter utramque partem de modo conveniet, prout fœderis atque amicitiae ac temporum ratio exoptulabit, & hoc semper observabitur, ne ullum partibus incommodum, aut subditis damnum afferatur.

XVI. Exercitium Religionis Cathol. Romanae, prout ante hoc bellum Sueticum, juxta antiqua & recentia pacta, in Prussia viguit, aut vigere debuit, conservabitur aut restituetur: liberum erit eam profiteri volentibus, nec ullus unquam ex Ducalibus subditis jam eam profitentibus, aut in posterum eam professuris eam ob rem interpellabitur: Sacella itidem & Oratoria, ac bona omnia Ecclesiastica ipsis appertinentia ubivis, tam in confinibus quam alibi, integra, tuta & concessa illis erunt, in iisdemque liberum ex doctrina institutisque Catholicæ Romanæ Religionis exercitium habebunt: eo nomine turbabitur, perdeturve nemo Religionis Catholicæ causa, ullam vim, injuriam, contumeliam, molestiamve perferet, & quicumque eos aliqua injuria affecerit, severe punietur: ad munera & honores iis, qui ex Catholicis idonei fuerint, liber erit aditus: quicumque etiam in Ducatu Catholici Barones, Nobiles, Civitates, jura patronatus legitimis acquisiverint modis, in locis, ubi jura illa ipsis competunt, iisdem uti ac frui absque impedimento ac contradictione poterunt. Si vero alii Compatroni non Romanæ Religionis addicti fuerint, inibi interque eos lis super ejus exercitio oriatur, a Commissariis, a Serenitate sua Electorali ex utraque Religione pari numero constituendis, componetur vel decidetur, juxta præscriptum Juris Canonici: Templum quoque Regiomontanum, cum suo Cœmeterio & locis ad id pertinentibus, ac fundatione, aliisque juribus receptis in eo statu, quo ante hoc bellum fuerunt, aut esse debuerunt, conservabitur. Personæ Ecclesiasticæ iis immunitatibus & foro in posterum gaudebunt, quibus hæctenus gavisæ sunt, aut gaudere debuerunt juxta pacta priora. Jurisdictio spiritualis Reverendissimi & Excellentissimi D. Episcopi Varmiensis, juxta pacta, intacta & integra conservabi-

ANNO 1657. tur, in Parochum & omnes alias Ecclesiasticas personas, Catholicæ Religionis addictas, omnibus denique juribus, prærogativis ac libertatibus fruuntur, quæ tam in antiquis quam recentibus pactis & fundationibus contenta sunt, quæ hic in hac solum materia, denuo confirmantur, ac pro specificè expressis & declaratis habentur. Calendarium (novum) hæctenus usitatum & receptum pariter retinebitur, similiter Sereniss. Rex Poloniæ & Respublica pro se & Successoribus suis promittunt, quod in casu devolutionis nihil in præjudicium tam Augustano-Lutheranæ, quam Augustano-Reformatæ Religionis innovabunt aut attentabunt.

XVII. Commercium inter Regni Poloniæ, M. D. Litu. & Ducatus Prusis incolas libera erunt ac secura. Circa controversias vero quascunque ratione commercii & omnium inde dependentium, vel eos spectantium, aut quæ ad illud quocunque modo referri possunt, Commissio instituetur ad instantiam partis poscentis, & omnia per Commissarios ex utraque parte, ad instantiam sive suæ Regiæ Majestatis, sive suæ Serenissimæ Electoralis Celsitudinis, pari numero intra spatium duorum mensium nominandos, amicabiliter componentur. In dominiis vero utriusque partis nulla nova theloneorum onera, tam terrestria, quam maritima, quæ ante hoc bellum non fuerunt, in gravamen cujuslibet imponantur, quod si aliqua e re communi de novo imponenda aut augenda videbuntur, id partium consensu fiet.

XVIII. Si super limitibus inter utramque partem, aut subditos utriusque partis, ratione videlicet limitum, aut etiam inter suam Regiam Majestatem ac Successores Reges, Regnum Poloniæ ac M. D. Lithuaniae, & Serenitatem suam Electoralem, ejusque Successores circa observationem ac executionem fœderis ac præsentis Conventionis, aliave quavis de causa aliqua dubitatio aut controversia exoriatur, per Commissarios ad instantiam tam suæ Reg. Majestatis, quam suæ Serenitatis Electoralis, intra * bimestre spatium ab utraque parte aequali numero nominandos, quique, si optus sit, in rem præsentem jurent, amice componantur ac definiantur.

XIX. De pretio, valore, ac æstimatione monetæ, liberoque ejusdem cursu per utriusque ditiones, quoties opus fuerit, amicabiliter conveniendum erit.

XX. Ad intercessionem Serenissimi ac Potentissimi Ungariæ & Bohemiæ Regis, per

* Alibi legitur *trimestre*.

ANN^o 1657. oper præmemoratum Dominum Ablegatum suum interpositam, nec non Serenissimi Electoris Brandenburgici pro plenaria restitutione, & omnimoda securitate cognati Principis majorem in modum instante: Serenissimi Regis Poloniae Plenipotentiarum respectam & exploratam habentes suæ Regiæ Majestatis, cum erga cæteros omnes ad obsequium redeuntes, tum specialiter erga Illustrissimum Principem Dominum Boguslaum Radziwiłł, Ducem Bierzarum, Dobinkorum & Sluciae, Sac. Rom. Imperii Principem, non uno documento literario testatam benignitatem, annuerunt & consenserunt, ut præfatus Princeps tanquam is, qui de facto cum debita submissione ad pristinam obedientiam, fidem & obsequium una cum suis omnibus jam redierit, & omni cum hostibus commercio renunciarit, atque in posterum Serenissimo Regi & Republicæ obsequium suum fidei voverit, non modo generalis amnistiae beneficio frui & gaudere possit, sed etiam speciali præsentis transactionis vigore in Ducatum suorum patrimonia & omnia bona ac jura, ipsi legitime competentia, in forma plenissima una cum suis restitutus ac restituendus intelligatur, neque ratione injuriarum, damnorum ac hostilitatum, quæ in hoc bello vel per ipsum, vel per ejus ministros aut milites acciderunt, per viam juris aut facti quisquam negotium aut molestiam ipsi, aut partes ipsius sequentibus faceßere possit; sed omnia fidei amnestia & præteritorum oblivione, hujus quoque pacificationis vigore sepulta censeantur, salvo nominibus & debitis civilibus, quæ nihilominus persolvenda erunt.

XXI. Fædus hoc, & omnia in hoc Instrumento contenta sancte servatum iri utraque pars juramento promittet & in præsentem quidem Sereniss. Rex Poloniae, ac Senatores eidem assidentes hanc conventionem solenniter ratihabebunt, ac juramento firmabunt, promittentque in proximis Comitibus, aut proximo Conventu Comitiorum potestatem habente omnia, quæ his conclusa sunt, ratihabebunt iri, similiter Serenitas sua Electoralis illam pari modo ratificabit, ac juramento firmabit, atque hoc fædus perpetuum, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatum successerit, ab utraque parte renovabitur confirmabiturque juramento desuper præstito, per Deputatos in animam Principalium jurantes, & si pars alterutra huic conventioni & fæderi contravenerit, & decenter admonita satisfacere neglexerit, pars læsa monere tene-

bitur Mediatores, ac Serenissimos Reges ANN^o 1657. & Status in Articulo sequenti nominatos, & eorum curam adhibere procurandæ satisfactioni, & huic stabiliendæ concordie rationi, utraque Pars sedulo insistet, ut omnia amicabiliter æquis modis componantur.

XXII. Pro securitate, & horum partium firmitudine fidem suam quoque ut interponant Serenissimi ac Potentissimi Reges Hungariæ & Bohemiæ, item Daniæ Norvegiæque, denique Præpotentes Fœderati Belgii Ordines rogabuntur, ut injuriam aut vim contra hanc conventionem per se omni meliori modo consulant; atque debita ipsis satisfactio procuretur. Confecta autem sunt a supra nominatis Dominis Plenipotentiarum hujus pacificationis & fœderis duo ejusdem tenoris exemplaria, a sua Regia Majestate Poloniae, & Senatoribus eidem assidentibus, atque a sua Serenissima Electorali Celsitudine Brandenburgensi intra sex septimanas ab infra scripto die ratificanda, & juramento firmanda, atque utrinque permutanda: quorum unum suæ Reg. Majestatis Dominis Plenipotentiarum exhibitum, alterum vero suæ Serenitatis Electoralis Dominis Plenipotentiarum traditum, utcunque autem in majorem Fidem majusque robur a sæpe dictis Dominis Plenipotentiarum utriusque partis propriarum manuum subscriptione, sigillorumque appositione munitum & roboratum est. Acta sunt hæc Welaviæ Prussorum die decima nona Mensis Septembris, Anno salutis humanæ 1657.

VENCESLAUS de LESZNO, *Episcopus Varniensis, S. R. Majestatis Poloniae & Sueciæ Plenipotentiarum. mppr.*

(L.S.)

VINCENTIUS CORVINUS GONŚIEWSKI, *Supremus Thesaurarius & Campiductor M. D. Lit. S. R. Majest. Poloniae & Sueciæ Plenipotentiarum. mppr.*

(L.S.)

FRANCISCUS de LISOLA, *Serenissimi Ungariæ & Bohemiæ Regis Consiliarius, & ad hoc fœdus Tractatus pro mediatione Ablegatus. mppr.*

(L.S.)

OTTO Liber Baro a SUERIN; *Plenipot. Electoralis. mppr.*

(L.S.)

LAURENTIUS CHRISTOPHORUS SOMNITZ, *Plenipotentiarum Electoralis. mppr.*

(L.S.)

ANNO

CCCXXVIII.

1657,

Specialis Conventio inter Poloniæ Regem & Brandenburgi Marchionem de jungendis armis ad expurgandam quibusvis hostibus Poloniam, Prussiasque Regiam & Ducalem, per eodem Plenipotentiariorum, iisdem loco, anno & die tractata & conclusa. Ex Archivo Regni Libr. SK. fol. 153.

Quandoquidem, Deo clementer annuente, Serenissimus Elector Brandenburgensis ad sinceram pacem & amicitiam cum Serenissimo Rege ac Regno Poloniæ & Magno Ducatu Lituaniæ, a quibus violento bellorum ingruentium ac necessitatis inevitabilis impulsu, invitus avulsus erat, feliciter redierit, ac perpetuo fœdere ita se Serenissimo Regi ac Regno Poloniæ, & M. D. Lituaniæ junxerit, ut mutuam utilitatem, commodum ac securitatem sincere procurare, ac promovere teneantur. Ad quem scopum attingendum nil expeditius visum fuit, quam si communi ope, viribus ac consilio arma & studia jungerentur, ad expurgandum quibusvis hostibus Poloniam, & totam Prussiam Regiam & Ducalem periculo liberandam, ac removenda omnia obstacula, quæ communem utriusque partis tranquillitatem impediunt, & optatam pacem eo citius ac efficacius consequendum: circa quod specialis conventio inter partes, per eodem Reverendissimum, Illustrissimos & Excellentissimos DD. utriusque partis Plenipotentiariorum, nominatos in pacis Instrumento stabilita fuit, in eum, qui sequitur, modum:

I. Serenissimus Rex Regnumque Poloniæ & Magnus Ducatus Lituaniæ, durante hoc bello, requisito armorum ac militum præsidio Serenissimo Electori Brandenburgensi, ejusque Statibus ac Provinciis tam in Imperio, quam hic in Prussia contra præmemoratos hostes, vel quoscunque eorum confederatos & adhærentes, quoties necessitas exiget, succurrent: quibus Serenissimus Elector, quoties pro sua defensione in propriis ipsius Provinciis militabunt, victum & subsistentiam, prout proprio suo militi, suppeditabit.

II. Similiter Serenissimus Elector Brandenburgensis pro communi partium utilitate, toto hoc bello durante, instructum cum omnibus pertinentiis & re tormentaria habebit exercitum sex millium militum, partim equitum partim pedum, quibuscum vel ipse contra super descriptum hostemaget, aut cum Polo-

nis conjunget, juxta rerum exigentiam, ANNO habito desuper communi consilio, qui- 1657. bus, etiam si plures fuerint, similiter Serenissimus Rex ac Respublica Poloniæ victum & subsistentiam, quamdiu pro ipsis & in ipsorum territoriis sunt militaturi, subministrare debebunt: nec Serenitas sua Electoralis, pendente hoc bello quidquam ultra prædictum numerum militum subministrare tenebitur, nisi sponte volet.

III. Si Sueci aut eorum affectu conjunctionis odio, vel alio quovis colore intra decennium post hoc bellum finitum Serenissimum Electorem non solum in Ducatu Prussiae, sed & in Imperio, armis suis infestare tentaverint, Serenissimus Rex Poloniæ & Respublica tenebuntur ipsi subvenire, & vicissim eodem casu Serenitas sua Electoralis per totum illud decennium post confectam pacem tenebitur subsidium Serenissimo Regi ac Republicæ ad ipsorum defensionem, iisdem ut supra conditionibus, suppeditare. De quibus auxiliis sibi mutuo ferendis specialis declaratio fiet inter suam Regiam Majestatem & Serenitatem suam Electoralem in ipsa ratificatione. Liberum quoque erit Serenissimo Electori amplecti fœdus inter Serenissimam Domum Austriacam & Serenissimam Regem ac Respublicam Poloniæ initum, ac securitatibus omnibus in illo comprehensis frui.

IV. Quando utriusque partis conjunctione fuerint copiae, expeditiones militares omnes communi consilio, & utriusque partis Generalium consensu suscipientur, si in terris, ad Serenitatem suam Electoralem spectantibus, aut aliis in locis suæ Seren. Electoralis causa tantum bellum geratur, belli directio ad Serenitatem suam Electoralem spectabit. Serenitate sua Electorali vero absente, omnia fient communi consilio, & si opus fuerit, de directione inter principales conveniat, habito respectu ad discrimina generalium. Similiter etiam quando copiae Electorales pro Serenissimo Rege aut Republica Poloniæ certabunt, idem juris statuatur, de cætero salva erit utriusque partis Generalis in milites suos jurisdictio, & æqualis, semper inter milites utriusque partis laborum, secundum numerum eorundem proportionata distributio; in quocunque autem territorio copiae tam Regiæ quam Electorales fuerint, ii, quibus annonæ commeatusque cura commissâ fuerit, ex æquo utriusque partis militibus, secundum eorum numerum, de sustentatione prospicient.

V. Neutra pars poterit sine alterius scitu, consensu, ac præsentia Deputatorum

ANNO 1657. rum pacem, induciasve cum hostibus pacisci, nec arma deponere, antequam utrique parti de securitate omnimoda prospiciatur, ad plenariam partium satisfactionem. Serenissimus Elector Brandenburgensis in pace cum Serenissimo Magno Moschoviæ Care includetur, cum omnimoda sua securitate & observatione fœderis perpetui & conventionis cum Serenissimo Rege ac Regno Poloniæ & Magno Duce Lithuanix initæ.

VI. Cæterum quum intuitu damnorum, periculorumq; quæ pendente bello Ser. suæ Electorali subeunda erunt, aliisque de causis æquum visum fuerit, suæ Regiæ Majestati & Reipublicæ, ut propensionem suam & Regni erga Serenitatem suam Electoralem, ejusque inclytam Domum re ipsa demonstrarent, & illorum omnium dignam haberent rationem, aliquam ipsi congruam satisfactionem concedere. Et præterea sua Serenitas Electoralis certam pecuniæ summam, vel contributiones ad belli sumptus, & necessarios militum delectus prætenderit, Reverendissimus, Illustrissimus & Excellentissimi Domini Plenipotentiarum suæ Serenitatis Electoralis desiderio plene satisfacere summe optaverint, atque nonnulla, quæ circa hoc pactum in mandatis habuerunt, declararint, tamen quum ad complanandum hoc negotium penitus atque sufficienter instructi non fuerint, res ista ad ulteriorem suæ Regiæ Majestatis declarationem aut conventionem in ipsa ratihabitione faciendam remissa est, ita, ut nihilominus pax interea concludatur. Interea vero Serenitas sua Electoralis declarat ac protestatur, se ante dictam declarationem seu ratihabitionem nullo modo velle obligari ad executionem eorum, quæ in articulo quarto conventionis principalis de evacuatione locorum conventa sunt. Quæ omnia sancte & inviolabiliter observatum iri pars utraque sub fide sua & juramento promittet, prout ex nunc Reverendissimus, Illustrissimus & Excellentissimi Domini Plenipotentiarum, nomine Serenissimorum suorum Principalium, de facto promittunt, seque intra sex hebdomadas Serenissimi Regis ac Senatorum eidem assidentium uti & Serenitatis suæ Electoralis ratihabitionem, nec non etiam in proximis Regni Comitibus eorum omnium, quæ hic acta & conclusa sunt, plenam confirmationem procuraturos. In quorum fidem hæc a sæpe dictis Plenipotentiarum propriarum manuum subscriptione, sigillorumque appositione munita roborataque sunt. Welaviæ Prussorum, die decima nona Mensis Septembris. Anno salutis

TOM. IV.

humanæ millesimo sexcentesimo quinquagesimo, septimo. ANNO 1657.

VENCESLAUS de LESZNO, *Episcopus Varmienfis, S. R. Majestatis Poloniæ & Sueciæ Plenipotentiarum. mppr.*

(L.S.)

VINCENTIUS CORVINUS GONŚIEWSKI, *Supremus Thesaurarius & Campiductor M. D. Lith. suæ Majest. Poloniæ & Sueciæ Plenipotent. mppr.*

(L.S.)

FRANCISCUS de LISOLA, *Serenissimi Ungariæ & Bohemice Regis Consiliarius, & ad mediationem horum Tractatuum Ablegatus. mppr.*

(L.S.)

OTTO Liber Baro a SUERIN, *Plenipot. Electoralis. mppr.*

(L.S.)

LAURENTIUS CHRISTOPH RUS SOMNITZ, *Plenipotentiarum Electoralis. mppr.*

(L.S.)

CCCXXIX.

*Confirmatio Pactorum Velavien-
sium; ubi quoque Præfecturæ By-
tow & Lavenburg Duci Prus-
siæ in Feudum conferuntur, at-
que Elbinga cum territorio in
possessionem ceditur. Dat. Bid-
gostix 6. Novembris. 1657. Ex
Originali.*

Nos JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniæ, Magnus Dux Lithuanix, Russiæ, Prussix, Masoviæ, Samogitiæ, Livoniæ, Smolensciæ, Czerniechoviæque, nec non Suecorum, Gottorum, Vandalarumque Rex hæreditarius. Testamur præsentibus pro Nobis Successoribusque nostris Regibus & Regno Poloniæ ac Magno Ducatu Lithuanix, Nos universa & singula capita, pactis supra scriptis comprehensa, bona fide ex Senatus Consulto approbasse, confirmasse & ratihabuisse, prout ea hisce nunc ex Senatus Consulto approbamus, confirmamus; & ratihabemus, promittentes verbo Regio, & sub fide præstiti tam a Nobis, quam Consiliariis nostris, Officialibusque, lateri nostro assidentibus, juramenti, Nos prædictis pactis posthac constanter inhæsurus, curaturosque, ut omnia & singula pactorum capita, quæ a nostra parte, ac Reipublicæ Poloniæ nomine promissa sunt, sancte & religiose observentur, imo impedituros, ne a quopiam violentur, & quo-

liiii

ANNO 1657. quoniam nonnulla ad Nos in negotio conjunctionis armorum & aliis remissa sunt, atque super iis sequenti ratione inter Nos & Serenissimum Principem Electorem super memoratum conventum est modo infra scripto, ea secundum conventionem initam addimus, illaque eandem vim atque vigorem cum superioribus articulis & Senatus Consulto habere volumus, atque hisce tribuimus, pollicemurque eadem fide jurata, in proximis Comitibus omnia, quæ superioribus articulis continentur, & quæ hic sequuntur, omnium Ordinum consensu confirmatum & ratihabitu iri. Igitur probe perpendentes, cum pericula, quæ suæ Serenitati Elect. terrisque ipsius per ipsam separationem a partibus Suecicis imminet, tum quantum intersit nostri atque Reipublicæ, vicinum Nobis Principem justis devincire modis, tum imprimis quanta quamq; utilia Nobis Regnoq; Polon. per effectivam & actualem armorum Nobiscum conjunctionem, præstare sua Serenitas Electoralis deinceps possit officia, tam belli quam pacis tempore. Ad demonstrandam præterea singularem propensionem nostram, Regni que nostri erga suam Serenitatem Elect., ejusque Domum Inelytam, suæ Serenitati Electorali ejusdemque posteris masculis, ex legitimo thoro ejusdem descendentibus, pariter ex Senatus Consulto & consilio Dominorum Consiliariorum tam spiritualium, quam sæcularium Regni nostri, duas Præfecturas Lunenburgensem & Bitoviensem, cum omnibus & singulis eorum subditis, vassallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, juribus & pertinentiis universis tenendas, habendas, fruendas, utendas, & possidendas in perpetuum jure feudi pro Nobis & Successoribus nostris Regibus Poloniæ dedimus, concessimus, ac illum de eis ipsis arcibus & oppidis Bytau & Lunenburg investivimus, & tenore præsentium damus & concedimus, & investimus. Officiales nostros & incolas quoscunque ibidem juramentis & subjectionibus, quibus hætenus Nobis & Reipubl. obstricti fuerant, hoc ipso exolventes. Præterea de ampliori gratia & benevolentia nostra Serenitatem ejus ac illius hæredes ab omni juramento, nec non tributis & exactionibus quibuscunque, Nobis & Posteris nostris, ratione prædictarum arcium & oppidorum præstandis, dimittimus, & liberos facimus, prout olim a Ducibus Pomeraniæ eadem Præfecturæ Bytau & Lunenburg tenebantur. Pollicemur præterea pro Nobis & Successoribus nostris, dictum Sereniss. Principem

ac ejus Hæredes in prædictis arcibus & ANNO earum pertinentiis, quantum in Nobis 1657. est, defendere ac tueri. Tenebitur autem, & obligatus esse debet præfatus Sereniss. Elector ejusque Successores, ad singulas Successorum nostrorum Regum Poloniæ Coronationes Consiliarios aut Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præfatis arcibus & oppidis ad Regnum pertinens recognoscent, & literas ejus recognitionis & renovationis feudi, quæ gratis illis debent dari, a novis Regibus accipient. Quodsi aliqua legitima causa impedit, ut hoc officium & debitum in Coronationibus Successorum nostrorum non fecerint, nil ea negligentia illis detrimenti afferre debet, dummodo alio brevi tempore post Coronationem id præstare curaverint. Ubi vero ipse Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS WILHELMUS, Marchio & Elector Brandenburgicus, in Prussia Dux &c. sine legitimis masculis feudi hæredibus, vel eorum legitimi masculi feudi hæredes non relicta prole virili decederent, stirpsque & progenies eorum mascula & legitima deficeret, extunc prædictæ arces & oppida Bytau & Lunenburg, cum omnibus suis bonis, subditis, vassallis, fructibus, libertatibus, juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione citra omnem difficultatem ad Nos & Posteris nostros Reges Poloniæ redibunt. Et si quidem ad præfens Præfecturæ istæ a Donatariis nostris possidentur, ideo usum fructum, ante hanc cessionem ipsis debitum, atq; quidquid juris in illis habuerunt unquam, alia ratione dignisq; modis compensabimus, ita, ut vacua omnino possessio, & plena fructuum perceptio suam Serenitatem Electoralem ex hoc ipso tempore manere, neque quisquam ipsi ratione satisfactionis suæ negotium faceffere debeat. Religionis Catholicæ exercitium in præfatis Præfecturis Lunenburg & Bytau, prout ad hanc usque diem fuit, liberum erit. Jurisdictio Episcopi Vladislavienfis in Templis Catholica Sacerdotesque integra maneat, proventus videlicet, decimæ, census, & si qui sint alii, Parochis & Ecclesiis suis extradentur, & renuentes ad extradendum a Præfectis ejusdem Serenitatis cogentur. Causæ tam Nobilium, quam plebejorum matrimoniales ad Forum Ecclesiasticum pertinebunt, Nobilitas juribus, privilegiis bonisque suis eodem modo, ac sub immediato dominio nostro utebatur, utetur, frueturque sub sua Serenitate Electorali. Decreta rerum judicatarum, prout sub immediato dominio nostro lata sunt, inviolata

ANN⁶ violata maneant, gubernationis & ap-
 1657. pellationum ratio eadem erit, quæ fuit
 sub Ducibus Pomeraniæ, falvis privile-
 giis. Jura patronatus Regia refervantur
 ejus Serenitati Electorali, & Nobilibus,
 fi quæ habent, juxta privilegia & ufum
 eorundem, ita tamen, quod juxta decla-
 rationem, circa hanc conventionem ab
 ejus Serenitate factam, ad Ecclesias Ca-
 tholicas Parochiales præfentabit ejus Se-
 renitas Electoralis Sacerdotes Catholicos,
 ad commendationem Epifcoporum Vla-
 diflavienfium, ab iisdem Epifcopis Vla-
 diflavienfibus instituendos, ita, ne Ec-
 clefia ultra duorum menfium fpatium va-
 care poffit.

Propter eandem armorum conjunctio-
 nem, & fupra memoratas alias rationes
 fuæ Seren. Elect. Civitatem Elbingenfem,
 cum toto ejusdem diftrictu & territorio,
 pleno domini jure fibi habendam, poffi-
 dendamque una cum redditibus, qui inde
 ad Reges Regnumque Poloniæ olim de-
 ferebantur, concedimus, promittimus-
 que, quod, quamprimum ex poteflate
 Suecorum erepta, aut recuperata fuerit,
 nemini, quam fuæ Serenitati Electorali
 vacua ejus poffeffio tradi debeat, citra
 ullas prætenfiones, vel dilaciones, præ-
 fidio fuæ Serenitatis munienda, fine ul-
 lo fumptu Regis & Regni.

Quam quidem Civitatem Elbingen-
 fem eodem modo poffidebit, tenebitq;
 & ea fruetur fua Serenitas ejusque po-
 fteri, atque a Nobis & Regno Poloniæ,
 ad hoc ultimum bellum Sueticum 1655.
 tenebatur & poffidebatur, etiam quoad
 commercia, & jura aliarum civitatum
 noftrarum Pruthenicarum, nulla præ-
 terea nova telonea instituendo.

Comiffio, quoties opus fuerit, infi-
 tuetur ab utraque parte pari numero
 Comiffariorum, omnium interefte ha-
 bentium, ac imprimis civitatum noftra-
 rum Pruthenicarum habeatur ratio, ne
 illæ in fuis commerciis, omnibusque in-
 de dependentibus præjudicium patiantur,
 urque gravamina ac prætenfiones, quas
 inter fe habere prætendunt, per Com-
 miffionem aboliantur, vocatis ad diem
 Comiffionis civitatum earundem Pru-
 thenicarum Deparatis.

Religionis Catholicæ & Auguftanæ
 exercitium Elbingæ liberum fit, ftatus-
 que ejusdem Religionis Catholicæ idem
 erit, prout ante hoc bellum fuit. Ju-
 rifdictio Epifcopi in Sacerdotes Catho-
 licos, prout ante, integra maneat. Jus
 patronatus ejusdem Ecclefiæ Elbingen-
 fis Catholicæ ad Nos fpectabit, Tem-
 plum Catholicis ademptum reftituetur,
 proventusque & fundi omnes Ecclefiæ

Catholicæ, quibus ante hoc ultimum bel- A NN⁶
 lum Sueticum utebatur fruebaturque, 1657.
 reddentur, Catholicis præterea ad Ma-
 giftratum accessus patebit. De fuma
 juxta Articulum octavum fœderis per-
 petui exolvenda conventum eft, quod
 hæredibus in difto Articulo designatis
 & defcriptis, in cafu ibidem expreffo,
 fuma centum quinquaginta millium Ta-
 lerorum Imperialium folvi debeat. Quæ
 omnia cum bene expenfa, ex Senatus
 Confulto peracta atque conclusa fint, in
 eorum fidem & majus robur, hoc instru-
 mentum manu noftra fubfcriptum, figil-
 lo infuper Regni noftri muniri jullimus.
 Actum Bidgoftiæ die fexta Mennis Novem-
 bris, Anno Domini millefimo fexcente-
 fimo quinquagefimo feptimo, Regnorum
 noftrorum Poloniæ nono, Sueciæ vero
 decimo Anno. Præfentibus ut fupra.

CCCXXX-

*Literæ JOANNIS CASIMIRI Poloniæ
 Regis, quibus de fubfidio bellico
 fibi invicem per decennium dan-
 do cum Duce Pruffiæ conveni-
 tur, Eique Præfectura Drabi-
 menfis ceditur pro centum vi-
 ginti millibus Talerorum Impe-
 rialium. Datum Bidgoftiæ 6.
 Novembris 1657. Ex Archi-
 vo Regni Lib. SK. fol. 170.*

JOANNES CASIMIRUS DEI Gratia Rex
 Poloniæ, M. D. L. Ruffiæ, Pruffiæ,
 &c. Significamus &c. Quod ad tra-
 ctandum cum Sereniffimo Principe Do-
 mino FRIDERICO GUILHELMO Marchio-
 ne Brandenburgico, S. R. Imperii Archi-
 camerario & Principe Electore, Magde-
 burgenfi; in Pruffia; Juliæ; Cliviæ;
 Montium, Stetini, Pomeraniæ, Caffu-
 biorum, Vandalorumque, nec non in
 Silefia Crofnæ Carnoviæque Duce, Bur-
 grabio Norinbergenti &c. certos depu-
 tavimus Plenipotentiaris, illique cum
 fuæ Serenitatis Electoralis Plenipotentia-
 riis congressi, poft constituta pacificatio-
 nis & perpetui fœderis, inter Nos, Re-
 gnumque noftrum Poloniæ, ac ejus Se-
 renitatem Electoralem Pacta, præterea
 in alios de conjunctioe armorum arti-
 culos, quos pactis perpetui fœderis ad-
 junctos hic pro infertis haberi volumus,
 convenerunt, ac denique nonnullos ex
 iisdem ad noftrum mutuuum congressum
 & colloquium distulerunt. Inter alia,
 quæ ad Nos fupradicti Plenipotentiaris u-
 trinque deputati rejecerunt, & remife-
 runt, illud quoque Articulo tertio, de

ANNO 1657. conjunctione armorum rejectum & remissum est, ut mutuo consensu determinaremus cum ejus Serenitate Elect. & quantitatem & qualitatem copiarum, quibus intra decennium, post hoc bellum finitum alter alteri subvenire teneatur. Itaque in hunc modum inter Nos convenimus, videlicet: quod Nos, seu Successores nostri Reges & Regnum Poloniae octo millia militum, hoc est, quinque millia equitum, tria vero millia peditum, ejus Serenitati Electorali, seu Serenitatis ejus Successoribus auxilii nomine submittere debeamus. Sereniss. vero Elector Nobis ac Successoribus nostris & Regno Poloniae medietatem harum copiarum, hoc est: duo millia equitum & duo millia peditum submittere debet. Quod vero attinet summam pecuniae, quam a Nobis et Regno ejus Serenitas Electoralis ad belli sumptus et necessarios militum delectus poposcit, quoniam id quoque ad Nos, Articulo sexto Tractatus de conjunctione armorum, rejectum & dilatum est, concessimus & concedimus ejus Serenitati Electorali ad sumptus belli et delectus militum, quos toto hoc bello, sive citius sive tardius finiendo, faciet, summam centum viginti millium Talerorum semel pro semper, intra tres annos, a data praesentium, exolvendam, ita, ut quolibet anno per hoc triennium quadraginta millia Talerorum Imperialium Nos et Respublica solvere teneatur. Majoris autem securitatis causa, et in eventum non solutionis summæ praefatae centum viginti millium Talerorum, cum consilio DD. Consiliariorum nostrorum, tam spiritualium quam saecularium, et ex Senatus Consulto, inscribimus et obligamus arcem et oppidum Drahim, vigoreque praesentium in eundem Capitaneatum Drahimensis intromittimus ejus Serenitatem Electoralem, cum omnibus ejusdem Praefecturae Drahimensis vasallis, subditis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus et pertinentiis univrsis ac singulis, nihil excipiendo, vel Nobis et Regno, aut Successoribus nostris reservando, pleno dominii jure, cum omnibus utilitatibus inde venientibus tenenda, habenda et possidenda eousque, quoad praedicta centum viginti millium Talerorum Imperialium summa suae Serenitati Electorali, vel ejusdem posteris realiter pleneque exoluta fuerit. Et quidem tali ratione, ut post exitum triennii, a data praesentium, in casum non subsecutae solutionis, supra memorata sua Serenitas Electoralis, vel ejusdem Posteris, praedictam Praefecturam Drahimensis, cum omnibus ejus-

dem pertinentiis, supra expressis, propria auctoritate, facta tamen prius solutionis requisitione et denuntiatione, sine additione alicujus officii, in possessionem accipere, indeque omnes fructus percipere, usque ad plenariam inscriptae summae solutionem, jus, potestatemque habeat. In quem casum Nos, Successoresque nostri tenebimur et tenebuntur, possessorem vel tenentarium, sive donatarium praedictae Praefecturae alia condigna ratione compensare, suam Serenitatem et ejusdem Haeredes circa hanc inscriptionem tueri, et contra quemcunque evincere. Et hanc quidem conventionem, hisce literis comprehensam, superioribus pactis et articulis, generali ratificatione descriptis, addimus, eandemque vim et vigorem cum illis ex Senatus Consulto habere volumus. Quodsi ob non solutam praefatam summam intra decursum triennii, ejus Serenitas Electoralis supra dictam Praefecturam Drahimensis in possessionem suam acceperit, tunc Religionem Catholicam Romanam in eo statu, in quo nunc est, in eadem Praefectura Drahimensi conservabit. Jus patronatus autem ad Beneficia Ecclesiastica, in eadem Drahimensi Praefectura sita, Nobis, Successoribusque nostris Regibus Poloniae reservamus. In cujus rei fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Datum Bidgostiae die sexta Mensis Novembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo, Regnorum nostrorum Poloniae et Sueciae decimo Anno.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

(L.S)

Major. Canc. Regni.

CCCXXXI.

Cautio juris in Ducalem Prussiam Illustrissimo Principi Domino CHRISTIANO WILHELMO Marchioni Brandenburgensi. Dat. Bidgostiae 6. Nov. 1657. Iudid. fol. 174.

JOANNES CASIMIRUS Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus etc. Quod posteaquam Ducalem Prussiam concessimus, jure supremi dominii, cum summa atque absoluta potestate Sereniss. FRIDERICO GUILHELMO Marchioni Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario, et Principi Electori, Magdeburgensi, in Prussia, Juliae, Cliviae, Montium etc. Duci

ANNO Duci &c. Domino in Ravenstein ejusque
1657. descendentibus masculis, ex thoro ejus
legitime procreatis, nihil per haec per-
petui fœderis pacta, die decima nona
Septembris Velaviae inita, & die sexta
Novembris eodem Anno MDCLVII. a
Nobis confirmata, derogare volumus,
nec derogatum quidquam esse hisce literis
nostris declaramus juri feudali, quod in
eandem Ducalem Prussiam Illustrissimus
Princeps Dominus CHRISTIANUS GUIL-
HELMUS Marchio Brandeburgen. pro se,
legitimisque suis hæredibus masculis, pa-
ctis, Anno millesimo sexcentesimo unde-
cimo cum Serenissimo gloriosissimæ re-
cordationis Domino SIGISMUNDO III. Re-
ge Poloniae & Sueciae, Parente nostro
colendissimo, & Regno Poloniae initis,
legitime acquisitum habet. Quod quidem
jus ipsius inviolatum illi servatum iri, pro
Nobis & Serenissimis Successoribus no-
stris pollicemur. In quorum fidem præ-
sentes manu nostra subscriptas sigillo Re-
gni communiri iussimus. Datum Bid-
gostiae die sexta Mensis Novembris, An-
no Domini MDCLVII. Regnorum no-
strum Poloniae & Sueciae decimo Anno.

JOANNES CASIMIRUS Rex.

CCCXXXII.

*Exemptio Incolarum Ducalis
Prussiae a priori juramento.
Ibid. Eodem die & Anno. Ind.
fol. 175.*

JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae, &c.
Significamus, quorum interest, univer-
sis & singulis. Quod omnes & singulos
Ducalis Prussiae incolas, cujuscunque
status, dignitatis, præeminentiae, con-
ditionisque fuerint, pro Nobis & Sere-
nissimis Successoribus nostris Regibus
Poloniae, & inclyto Regno Poloniae, a
præstitis seu Nobis, seu Antecessoribus
nostris Regnoque Poloniae, super pace
perpetua Anni 1525. tum & transactione
Anni 1611. juramentis, homagiis, spon-
sionibus cautionibusque quibuscunque,
sponte, libere & de certa scientia absol-
vimus, dimisimus, relaxavimus, præ-
sentiumque vigore absolvimus, dimitti-
mus, relaxamusque, ita tamen, ut ad ob-
servationem pactorum, fœderisque per-
petui, cum Serenissimo Principe Domi-
no FRIDERICO GUILHELMO Marchione
Brandeburgico, Sacr. Rom. Imperii Archicamerario, & Principe Electore, Mag-
deburgen. Prussiae, Juliae, Cliviae, Mon-
tium, Stetini, &c. Duce &c. Domino in Ra-
venstein, per Commissarios Plenipotentia-
rios utriusque nostrum die decima nona

TOM. IV.

Septembris Anni præsentis Velaviae initi & ANNO
conclusi, ac a Nobis cum consensu Do- 1657.
minorum Consiliariorum nostrorum, tam
spiritualium, quam sæcularium, & ex
Senatus Consulto die sexta Novembris
Anno præsentis Bidgostiae additis certis
articulis ratihabiti, nostroque & Senato-
rum ac Officialium, lateri nostro assiden-
tium, juramentis confirmati, pro se, po-
steris, Successoribusque suis sese obstrin-
gant, & jurent coram Commissariis no-
stris, ea forma juramenti, quæ in præ-
fatis pactis Fœderis perpetui præscripta
est, juxta quæ eadem pacta suæ Sere-
nitati Electorali, ac ejusdem posteris ma-
sculini sexus, ejusdem feudi hæredibus,
quousque ullus eorum extiterit, omnem
fidem obedientiamque præstent, & si il-
lorum nulli amplius extiterint, tunc de-
mum Illustrissimo Domino CHRISTIANO
VILHELMO Marchioni Brandeburgico,
(si tunc supervixerit) ultimo ex tribus
olim Fratibus, simultanee Anno 1611.
cum Serenissimo Principe Domino JO-
ANNE SIGISMUNDO Marchione Brande-
burgen. &c. Duce in Prussia investitis,
fidem obedientiamque juxta priora pacta
præstabunt. In quorum fidem &c. Da-
tum Bidgostiae die 6. Novembris 1657.

CCCXXXIII.

*Reversales Electoris Brandeburgi-
ci FRIDERICI VILHELMI Regi Po-
loniae traditæ, quod solutis sibi a
Rege & Regno Polon. quadrin-
gentis millibus Thalerorum Im-
perialium Urbem Elbingam re-
tradere debeat. Bidgostiae die
6. Novembris 1657. Indid. Lib.
SN. fol. 40.*

FRIDERICUS GUILHELMUS Dei gratia
Marchio Brandeburgen. Sacr. Rom.
Imperii Archicamerarius & Princeps E-
lector, Magdeburgi, Prussiae, Juliae,
Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae,
Cassubiorum, Vandalorumque nec non
in Silesia Crofnæ, Carnoviaeque Dux,
Burgrabius Norimberg. &c. Princeps
Halberstadi & Mindæ, Comes Marca &
Ravensbergi, Dominus in Ravenstein.
Notum testatumque facimus hisce Re-
versalibus nostris; quod quanquam sua
Regia Majestas Poloniae & Sueciae in
ratificatione & declaratione pactorum,
inter suam Regiam Majestatem & Rem-
publicam Poloniae ac Nos Velaviae die
decima nona Septembris Anni præsen-
tis initorum, & postea Bidgostiae con-
firmatorum & juratorum, in satisfactio-
nem Nobis pleno jure domini Urbem
Elbin-

Kkkkkk

ANNO 1657. Elbingensem concefferit: Nos tamen intuitu, & ratione factae Nobis remiffionis quingentorum equitum de subsidio duorum millium vigore supra dictorum pactorum foederis perpetui Reipublicae Poloniae alias praestandorum, tum respectu declarationis nomine suae Regiae Majestatis & Reipublic. factae, quod muri, atque fortificationes omnes dictae Urbis Elbingensis ante retraditionem per nostros praesidiarios destrui debeant, promississe, & Nos haeredesque nostros obstrinxisse, quemadmodum hifce promittimus & obstringimus, quod dictam Urbem cum territorio, solutis Nobis a sua Regia Majestate & Regno Poloniae, ex propria pecunia publica quadringentis millibus Talerorum Imperialium a sua Majestate oblati, iterum suae Regiae Majestati, ejusdemque Successoribus & Regno in proprium usum, pro se tantum eam redimentibus cedere, & retradere tenebimur, & posterius nostri tenebuntur. In cujus rei fidem haec manu nostra subscripsimus, & sigillo nostro Electorali firmari iussimus. Datae Bidgostii die sexta Mensis Novembris, Anno Domini millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo.

FRIDERICUS VILHELMUS
Elector.

(L.S.)

CCCXXXIV.

Formulae jurisjurandi, quo tam a Rege & Electore, quam a Senatoribus Poloniae, omnia Pacta praemissa firmata sunt. Ex Archivo Regni Libr. SN. fol. 41.

Ego JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae &c. juro super haec Sancta Evangelia pro me & Successoribus meis Regibus Poloniae, Magnisque Ducibus Lithuaniae &c. quod Pacta foederis perpetui cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO WILHELMO (tit. tot.) ejusdemq; Successoribus Marchionibus Brandenburgicis in Prussia Ducibus, per Commissarios meos die 19. Septembris Anno 1657. *Velavice inita & transacta, in specie vero ea, quae ad Tractatum cum Nobismet ipsis remissa, atque hic conclusa sunt, in omnibus articulis, punctis & clausulis observabo & manutenebo, eaque ab omnibus subditis meis observari faciam, nec eisdem sive directe vel indirecte contraveniam, aut contravenire patiar; Promittoque in proximis Comitibus omnia, quae iisdem contenta sunt, ratihabitum iri. Sic me Deus adjuvet.*

Senatorum vero Poloniae talis erat: ANNO 1657.

Ego N. Senator Regni Poloniae, juro super S. Dei Evangelia, quod pro posse curabo, ut Pacta foederis perpetui cum Serenissimo Principe ac Domino &c. per Commissarios S. R. Majest. &c. observentur, nec iisdem a quopiam contraveniatur, utque in proximis Comitibus omnia, quae iisdem contenta sunt, ratihabeantur.

Juramentum Serenissimi Electoris Brandenburgici.

Ego FRIDERICUS WILHELMUS Marchio & Elector Brandenburgicus, in Prussia Dux, juro super haec Sancta Dei Evangelia pro me, & Successoribus meis Marchionibus Electoribus Brandenburgicis, in Prussia Ducibus, quod Pacta foederis perpetui cum Serenissimo & Potentissimo Principe Domino JOANNE CASIMIRO Rege Poloniae &c. &c. Ejusdemque Successoribus Regibus Poloniae, Magnis Ducibus Lithuaniae, per Commissarios meos die decima nona Mensis Sept. An. Dom. 1657. *Velavice inita & transacta, in specie vero ea, quae ad Tractatum cum sua R. Majest. remissa, atque hic conclusa sunt, in omnibus articulis, punctis, clausulis observabo, & manutenebo, nec eisdem directe sive indirecte contraveniam, aut contravenire patiar, subditosque meos omnes Ducatus Prussiae corporali juramento obstringam ad observantiam supra dictorum Pactorum & Foederis perpetui. Sic me Deus adjuvet.*

CCCXXXV.

Puncta duo ex Tractatu LEOPOLDI 1658. Hungariae & Bohemiae Regis, atque FRIDERICI WILHELMI Electoris Brandenburg. Poloniam concernentia. Dat. Coloniae ad Spream die 30. Januarii 1658. Ex Archivo Nesvis. Principum Radivilorum.

I. In primis foedera defensiva, jam antea tam inter dictos Serenissimos & Potentissimos Hungariae & Bohemiae, Poloniaeque Reges, quam eosdem etiam & Serenissimum Electorem Brandenburg. recenter * inita, in suo vigore maneant, prouti per hanc Conventionem corroborantur.

II. In praesenti vero, cum dictus Rex Sueciae, contra jus induciarum, Regi, Regnoque Poloniae, in Instrumento Pacis Monasteriensis & Osnabrugensis compre-

* Tom. I pag. 317.

ANNO 1658. prehenso, bellum intulerit, ac Serenitatem suam Electoralem in Ducatu ejusdem Prussiae infestis aggressus sit armis: Tum denique Regiam quoque Hungariae & Bohemiae Majestatem eodem involverit bello, illudque adhuc trahat, & arma sua tam in dicto Regno Poloniae quam alibi etiam teneat, ejusque infesta, tam in Suam Regiam Hungariae & Bohemiae Majestatem, quam Serenitatem suam Electoralem molimina & apparatus, ex authenticis documentis abunde pateant, atque hinc ex communis dictamine rationis nulla secura pax speranda, sed certae hostilitates expectandae sint, ideo conventum est, quod Foederati pactis inter se inicitis insistendo, & copiis suis certum numerum, scilicet Serenissimus & Potentissimus Hungariae & Bohemiae Rex sex mille equites, & quatuor mille pedites, qui huic operationi juxta rationem bellicam & communia consilia operam navabunt. Postquam vero communibus armis hostis vires eo redactae fuerint, ut libera communicatio cum Serenissimo Daniae Rege pateat, ita ut Foederati, quoties opus fuerit, copiarum supplementa a praefato Serenissimo Rege Daniae percipere, cum eodemque se pro libitu conjungere valeant, tunc liberum erit, suae Regiae Majestati Hungariae & Bohemiae quatuor millia, ex praememorato decem millium numero, si res ipsius ita postulaverint, ad alios usus revocare: Serenissimus autem & Potentissimus Poloniae & Sueciae Rex quatuor mille equites, tres mille dragones & pedites, sic tamen, ut si ratio belli et necessitas majores vires & numerum postulaverit, is numerus ac vires ad tria vel quatuor millia augebuntur: Serenissimus vero Elector equites quatuor mille quingentos, & pedites bis mille & quingentos, cum conveniente utrinque tormentorum bellicorum apparatu, inter se conjungere, & hunc exercitum in dictum Regem Sueciae ejusque copias educere, & bellum ab ipso inchoatum contra eundem, sive in Polonia, sive alibi, ubicumque locorum, id, cum ejusdem belli ratio, tum pacis reducendae consilia requirent, gerere, idque ita junctis viribus tamdiu prosequi velint, donec desiderata communibus votis pax & securitas constituatur. Si copiae praedictae bello huic patrandi non suffecerint, de majoribus comparandis, pro temporum rerumque conditione inter partes conveniet, & tenebuntur interim istae omnibus sibi viribus, ubi opus erit, mutuo assistere.

CCCXXXVI.

ANNO
1658.

Approbatio per Leszczyonium Poloniam Palatinum, nomine Regis Poloniae facta. Absque Dato. Indidem.

Cum ad instantiam Sereniss. ac Potent. Poloniae ac Sueciae Regis, Domini mei Clement. ac Reipubl. hodierna die Conventio inter Seren. & Potentiss. Hungariae & Bohemiae Regem, & Ser. Electorem Brandenburgicum de operationibus bellicis contra Regem Sueciae, & mutua omnium defensionem, & securitatem stabiliendam, ac imprimis ad pacem restaurandam facta sit, idcirco ego infra scriptus fidem facio, hanc praedictam Conventionem Sereniss. ac Potent. Regi, Domino meo clementissimo, gratam fore, eamque in iis, quae suam R. Majest. concernunt, approbandam & acceptandam esse, hoc scripto meo promitto.

CCCXXXVII.

Declaratio, quod Pax Olivenfis juribus Ducis Prussiae, praecipue quoad traditionem Elbingae, nocere non debeat. Dat. Varaviae 26. Jun. 1660. Ex Archivio Nescisensi Principum Radiviliorum.

Nos JOANNES CASIMIRUS DEI Gratia Rex Poloniae, &c. Significamus &c. Quod cum Illustrissimi, Illustres, Magnifici & Generosi, nostri & Reipublicae Commissarii, ad Tractatus pacis perpetuae inter Nos, Regnumque nostrum Poloniae, & M. D. Lithuaniae, nostrosque Foederatos & belli Socios ab una, & Serenissimum Regem Regnumque Sueciae parte ab altera, Olivae institutos, Illustrissimis, Illustribus, Magnificis & Generosis, Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis Articulum separatum, declaratorium Articuli secundi, qui de Amnestia & Redintegratione jurium in Instrumento pacis habetur, ut sequitur, ediderint, isque a Partibus acceptatus sit.

„ Nos infra scripti S. R. Majest. Reipublicaeque Poloniae ad Tractatus Polono-Suecicos Legati Plenipotentarii, notum facimus, quorum interest, vel ulla ratione interesse poterit, universis et singulis. Quandoquidem Instrumento pacis principali hodie subscripto Articulus Amnestiae, in quo tam communitatem, quam singulorum jura redintegrantur, forma generali conceptus est, et nulla specialis acqui-

ANNO 1660. *a*quisitorum tam in Prussia Ducali, quam extra eandem Serenissimo Electori Brandeburgico per Pacta cum S. R. Majestate Reque publica primum Velaviae, demum Bydgosciae inita, ac Constitutione Generali Comitiali approbata, suae Serenitatis Electoralis jurium, utpote independentiae Ducatus Prussiae, condescensionisque in feudum Bythoviensis et Leoburgensis Districtuum, in Palatinatu Pomeraniae existentium, tum et juris competentis in Civitatem Elbingensem, nec non Praefecturam Drahimensam, in eodem facta est mentio, ne id in praedictum memoratorum suae Serenitatis Electoralis jurium trahi posset, plures modi ratione inclusionis praedictorum in praefato Article Amnestiae propositi fuere. Cum autem partibus nequaquam satisfacere tuto potuissent, tandem prudenti Illustrissimi & Excellentiss. Domini Christianissimi Regis Legati mediatione, ac indefesso studio maturandae pacis gratia convenit, ut peculiari Article, qui tamen pro inserto pacis Instrumento haberi, ejusdemque valoris esse debet, ea ipsa jura Serenissimo Electori Brandeburgico caverentur, quod et factum est a Legatione Suetica per sequentem Articulum, tenoris eiusmodi:

„ Legatio Suetica declarat Serenissimi Regis Regnique Sueciae nomine, ea, quae in Instrumento pacis, Article secundo de redintegratione jurium disponuntur, non debere concernere ditioes, status, civitates, terras & loca, quae a sua Serenitate Electorali possidentur, nec eo trahenda; neque obstare eundem Articulum, quo minus suae Serenitati Electorali Elbinga, jure, quod eidem suae Serenitati Electorali competere potest, tenenda tradatur, salvis de cetero ejusdem civitatis privilegiis, & immunitatibus, tam in Ecclesiasticis quam politicis, salvo itidem jure retractus conventionalis Serenissimo Regi & Reipubl. Poloniae quoad Elbingam. Qui quidem Articulus tanquam si in ipso Instrumento pacis esset insertus, ibidemque cum aliis appositus, ejusdem cum eo valoris (ut supra dictum est) esse haberique debeat.

Proinde & Nos infra scripti Legati Commissarii cum plena potestate Sac. Reg. Majestatis & Statuum Reipubl. eorundem nomine mentem nostram praesenti itidem Article, quem pro inserto, & ejusdem cum Instrumento pacis valoris haberi volumus, declaramus, palamque facimus, Articulum Amnestiae generalis in Instrumento pacis contentum, nullatenus posse vel debere juribus suae Serenitatis Electoralis, tam antiquis, quam noviter

ANNO 1660. *a*quisitis, & in specie traditioni Elbingensis civitatis juxta pacta cum sua Serenitate Electorali inita derogare & praedictum, imo eadem pacta in omnibus eorundem articulis, punctis & clausulis, salva & integra conservare, & manuteneri. In cujus rei fidem praesentem declarationem manibus nostris subscripsimus, sigillisque nostris gentilitiis roboravimus die tertia Maji, Anno Domini 1660. in Monasterio Olivensi.

Georgius Lubomirski Supremus Mareschalcus, Generalisque exercituum Regni, Joannes Comes de Leszno, Palatinus Posnaniae, Majoris Poloniae Generalis, Mariaburg. Korsunensis Capitaneus, Nicolaus Prazmowski Episcopus Luceoriensis & Brestensis, Regni Cancellarius Supremus, Christophorus Pac Suprem. Magni Ducatus Lithuaniae Cancellarius; Joannes Andreas Morfztin Referendarius Regni, Vladislaus Reji Thesaurarius Curiae Regni, Joannes Gninski Succamerarius Pomeraniae, Capitaneus Gnesnensis. „

Nos itaq; JOANNES CASIMIRUS eadem gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. Promittimus & recipimus Regio nostro, Successorum ac Posterum nostrorum & Reipublicae Poloniae nomine, Nos praemissum Articulum, omniaque & singula in eo comprehensa capita approbare & ratihabere, sicuti vigore quoque praesentium approbamus & ratihabemus, ita, ut ejusdem auctoritatis, cum Instrumento principali esse debeat & haberi, nec passuros, ut ab ullo Reipubl. Statu, vassallo, Officiali aut subdito quovis modo violetur: cavemusque Diplomata ratificationis hujus pacis, tam hoc nostrum, quam Senatorum & Equestris Ordinis a Nobis & Republica Poloniae Lege comitali Delegatorum in proximis Comitibus Regni Generalibus Constitutionibus & Volumini Legum Reipublicae insertum iri. In cujus rei fidem & certitudinem haec manu nostra subscripsimus, & sigillo Regni communiri iussimus. Dabantur Varaviae in Convocatione solenni die 26. Mensis Junii, Anno 1660. Regnorum nostrum Poloniae & Sueciae decimo tertio.

JOANNES CASIMIRUS Rex.
(L.S.)

Stephanus Hankiewicz Secretarius Reg. Majest.

CCCXXXVIII.

Ratificatio ejusdem Article per Ordines Reipubl. Dat. Varaviae eodem die & Anno. Indidem.

Nos

ANNO 1660. Nos Senatores & Equestris Ordinis a Serenissimo Rege & Republica Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii constare volumus, quorum interest universis & singulis. Quod cum Illustrissimi atque Excellentissimi Domini S. R. M. Domini nostri Clementissimi & Reipublicæ Commissarii, ad Tractatus pacis perpetuæ inter Sacr. Reg. Majestatem, Dominum nostrum Clementissimum, Regnumque Poloniæ & Magnum Ducatum Lithuaniam, eorundem Federatos & belli socios, ab una, & Serenissimam Regiam Majestatem, Regnumque Sueciæ, parte ab altera: Olivæ institutos, virtute potestatis a Sacr. Reg. Majestate, tum & a Republica illis facta Illustrissimis & Excellentissimis Dominis Serenissimi Electoris Brandenburgici Commissariis articulum separatum declaratorium articuli secundi, qui de Amnestia & de Redintegratione jurium in Instrumento pacis habetur, ut sequitur, eiderint, isque a partibus acceptus sit.

Nos infra scripti Sacr. Reg. Majestatis Reipublicæque Poloniæ &c. ut supra pag. 499. & seq.

Nos Senatores & Equestris Ordinis a Serenissimo Rege & Republica Poloniæ Lege Comitiali Delegati Commissarii promittimus, recipimus, vi potestatis Nobis a Republica concessæ, nomine ejusdem, Nos præmissum articulum, omniaque & singula in eo comprehensa capita juxta Constitutionem Regni Anni 1659. approbare & ratihabere, sicut vigore quoque præsentium approbamus & ratihabemus, ita, ut ejusdem autoritatis cum Instrumento principali esse debeat, & haberi. Nec passuros, ut ab ullo Reipubl. Statu, Vasallo, Officiali, aut subdito quovis modo violentur. Cavemusque & promittimus, Diplomata Ratificationis hujus pacis tam Sacr. Reg. Majestatis, quam hoc nostrum in proximis Comitibus Regni Generalibus Constitutionibus & Volumini Legum nostrarum insertum iri.

In quorum omnium fidem præsentem approbatio manuum nostrarum subscriptione sigillisque, nomine Senatus, Celsissimi Primatis Regni, nomine vero Deputatorum ex Ordine Equestri, Illustrissimi Domini Succamerarii Pomeraniæ, tanquam proxime præteritorum Comitiorum Mareschalci, firmata & roborata, eaque eandem vim atque robur, ac si omnium atque singulorum Deputatorum appensa essent sigilla, habitura est. Datum Varaviæ in Convocatione solenni die 26. Mensis Junii Anno Domini 1660.

TOM. IV.

Venceslaus Comes de Leszno Archi-episcopus Gnesnensis, Casimirus Dux Czartoryski Episcopus Vladislavienfis, Joannes Stephanus Wydzga Episcopus Varmiensis, Thomas de Lezenice Episcopus Chelmenfis, Thomas Vieyski Episcopus Kioviensis, Georgius Bialkoz Episcopus Smolenscensis, Severiæ & Czerniechoviensis, Joannes Carolus Kopiec Palatinus Plocensis, Casimirus Iwlaszewski Palatinus Brestensis, Andreas Trzebicki Episcopus Cracoviensis, Dux Severiæ, Joannes Zawisza Episcopus Vilnensis, Joannes Gembicki Episcopus Plocensis, Nicolaus Stephanus Pac Palatinus Trocensis, Vladislaus Comes de Lesno Palatinus Lanciciensis, Adamus Matthias Sakowicz Palatinus Smolenscensis, Administrator Theaur. Magni Ducatus Lithuaniae, Joannes Tarło Palatinus Lublinensis, Stanislaus Laskowski Palatinus Plocensis, Alexander Naruszowicz Procancellarius Magni Ducatus Lithuaniae, Joannes Casimirus in Crasne Supremus Regni Poloniæ Theaurarius, Łomzensis, Prasnicensis Gubernator, Lucas Opalinski Mareschalcus, Christophorus de Grzymultowice Grzymultowski Castellanus Pofnaniensis, Alexander Sielski a Sielofz Castellanus Gnesnensis, Joannes Wielopolski Castellanus Woynicensis, Varfaviensis Gubernator, Sigismundus de Plezowice Fredro Castellanus Sanocensis, Andreas a Przyima Przyemski Castellanus Lenczyciensis, Albertus de Mokronow Mokronowski Castellanus Ravenfis, Eremianus Dembinski Castellanus Rogozinensis Capitaneus Freydinensis, Joannes Lubowicki Castellanus Chelmenfis, Joannes Lenowicz Mareschalcus Osmianensis Deputatus, Nicolaus Rosochacki Judex Terrestris, Palatinatus Trocensis Deputatus, Joannes Chrapowicki Succamerarius Smolenscensis Deputatus, Vladislaus Sycinski Dapifer Upitenfis Deputatus, Stanislaus Domaszewski Widlica Capitaneus Lukoviensis, Rotmagister Sacræ Regiæ Majestatis, Albertus Opadski Succamerarius Varfaviensis, Capitaneus Latovicensis Deputatus Terræ Varfaviensis, Albractus Lasocki Dapifer Terræ Wyszogrodensis, Deputatus Ducatus Masoviæ, Joannes Albertus Lipski Succamerarius Ravenfis, Inowlodienfis, Stanislavienfis Capitaneus, Georgius Tyfnicki Sacræ Regiæ Majestatis Secretarius, Ducatus Oswiecimentensis & Zatoryensis Deputatus, Constantinus Alexandrowicz Subjudex Grodnensis Deputatus, Samuel a Rudno Rudzienski Vexillifer Czernensis, Deputatus Ducatus

LIIII

Maso-

ANNO 1660. Masovix, Terræ Czernenfis, Joannes Korfak Succamerarius Polocenfis Deputatus, Christoph. Ant. Obrinski Succamerarius Nowogrodnenf. Palatinat. Deputatus, Martinus a Obory Oborski Succamerarius Terræ Livenfis, & ejusdem in Ducatu Masovix Deputatus, Valerianus Petrikowski Succamerarius Rozenfis, Deputatus Ducatus Masovix, Alexander a Bodziflaw Wysocki Venator Palatinatus Breftenfis, Deputatus Palatinatus Inovladislavienfis, Joan. Ignatius Bakowski Succamerarius Culmenfis, Confiliarius Terrarum Pruffiæ Deputat. Nicolaus Radzanow Łabicki Succamerarius Gofinenfis, & Deputatus Palatinatus Ravenfis, Joannes Albertus in Mazenin Opacki Succamerarius Terræ Vifnenf. Deputatus, Joannes Petrus Tucholka Notarius Terreftis Palatinatus Pomeraniæ Deputatus.

CCCXXXIX.

1661. CAROLI II. Magnæ Britannix Regis Privilegium, Civitati Gedan. concessum, de commercio libere in Anglia ejusdemque portibus exercendo. Datum Westmonasterii die 10. Augusti 1661. Ex Tabulario Illustr. Comit. Zatuski Episcopi Kioviensis.

CAROLUS, &c. Omnibus ad quos &c. Cum Proconsules Civitatis Gedanensis literis suis ad Nos 28. die Mensis &c. a Nobis petierint, ut Statutum a Nobis promulgatum, quo prohibetur, ne ulla posthac mercimonia in Regna nostra invehantur, præterquam in navibus vel nostratibus, vel eorum locorum propriis, ubi dicta mercimonia crescunt, aut fiunt; non extendatur ad præjudicium dictæ civitatis, naviumque inde in Angliam commercia agentium: Nos ex gratia nostra singulari, & in testimonium amicitix nostræ erga dictam civitatem declaravimus, ac præsentibus hisce declaramus, licere omnino dictis Gedanensibus nautis ac mercatoribus imposterum, sicut hætenus consueverunt, in portus & loca Regnorum nostrorum navigare, & ibi commercia agere. Proviso, quod dicti nautæ & mercatores, vel eorum factores, juramento coram Officiariis nostris præstito confirmet, naves, quibus utuntur, aut usuri sunt, ad Gedanenses proprie, absolute & in perpetuum pertinere, esseque ab ipsis fabricatas, aut pretio emptas, non mercede solum conductas, quodque nautæ supradictarum navium, aut ma-

ANNO 1660. jor eorum numerus, dictæ Civitatis Gedanensis incolæ sint. Proviso etiam, quod mercimonia, in dictis navibus onerata, vel oneranda, in territoriis dictæ Civitatis, vel in Borussia crescant aut fiant, vel saltem aliunde in Portum Gedan. communiter primo advehantur, ut inde in alia loca & regiones transportentur. Quibus singulis rite præstitis & observatis, volumus, ut dicti nautæ & mercatores Gedanenses libere navigent in Regna nostra, ibique commercia agant, absque metu confiscationis, molestationis, aut ullius periculi, non obstante prædicto Statuto. In cujus rei testimonium hæc Literas nostras Regali sigillo nostro muniri fecimus, & manu nostra subsignavimus. Datæ &c.

CAROLUS Rex.

CCCXL.

Literæ JOANNIS CASIMIRI Regis Poloniæ ad Electorem Brandenburgicum, de causis dilatæ restitutionis Summæ Elbingensis & Drabimensis. Dat. 20. Apr. 1667. Ex Archivo Capituli Cracoviensis.

Quæ Bydgoftiæ inter Nos & Serenitatem Vestram pacta, & juramentis confirmata fuerunt, ea Nos omnia (præter Elbingensis & Drabimensis summæ restitutionem, ex causis rationabilibus dilatam) prompte & benevole adimplevimus, nostrumque Regium affectum non ignotis Orbi documentis plus quam abunde contestati sumus. Quod vero in traditione Elbingæ & Drabimi, vel potius summarum non pari statim promptitudine respondeamus, ea Nobis taliter imputari non debent, quasi pactorum observationi minus a Nobis tribuatur; sed cum a Serenitate Vestra non adimpletas aliquas eorundem pactorum leges quivis facile dijudicaverit, hoc agebamus primum cum Legato Serenitatis Vestræ in Aula nostra residente, postmodum per Ablegatum nostrum Extraordinarium, ut super hisce intervenientibus opportuna tractatione, & decentibus officiis ultimarie componeremus. Æquo animo ferat Serenitas Vestra, paucis memorari, Brunsbergam ultra & præter pacta Serenitatis Vestræ præsidio detentam, & gravibus contributionibus exhaustam fuisse, continuato aliquot annis bello Polono Moschovitico, in quo juxta pactorum tenorem Serenitas Vestra arma & studia, nempe ad expurgandam hoste Poloniam

No-

ANNO 1667. Nobiscum conjungere obligata erat, tali officio Serenitatem Vestr. defuisse, novo postmodum exorto bello Cosatico, debitas equitum & peditum suppetias, quæ sumptus nostros relevassent, & laborantem rem Polonam adjuvissent, non subministrasse. Exinde minus causæ habet Serenitas Vestra, quod frequentius expostulationibus existimationi nostræ onerosis uratur, quod aliquos quasi malevolos, & affectibus suis obsequentes, a justitia transversos in Aula nostra, & gente Polona supponat, quod non oblatam, sed obtrusam a Nobis bene merito Senatori Præfecturam Drahimensem, Nosq; pactorum vel immemores Ananiæ & Saphiræ exemplis perstringat. Hisce talibus, aliisque diversis attentatis dignitatem & decus nostrum gravari, data hac literaria a Serenitate Vestra occasione, taciti præterire non possumus, conscientia nostra & judicio Orbis freti, Nos eximia, & sæculo isti rara amoris & benevolentia nostræ testimonia erga Serenitatem Vestram dedisse, ejusque commodo & utilitatibus ad summum promovendis, re ipsa favisse. Porro quod per Ablegatum nostrum nuper Serenitati Vestræ nomine nostro propositum est, idem nunc amanter repetimus, & cupimus, ut Serenitas Vestra revocatis in memoriam tot officiis, a Serenissimis Regibus Poloniæ, Majoribus nostris, erga Majores suos, atque a Nobis ipsis, nuper erga Serenitatem Vestram cumulatis, ea Nobis rigidius exigere desistat, quæ difficillimo isto tempore præstare non valemus. Vel si postulatis nostris nullum locum relinquere, ac gratificationem suam penitus denegare collibuerit, ut compensatis, quæ superius attigimus dispendiis nostris, in eum insuper modum Nobiscum convenire velit, ut parte aliqua copiarum auxiliarium, quas Nobis Serenitas Vestra ex pactis juratis submittere ad bella tenetur, eadem ac ejus posteris in perpetuum extolvantur. Nos vero vicissim ab obligatione, tradendæ Elbingæ & Drahimensis Præfecturæ, vel eorum potius loco numerandæ summæ conventæ liberemur. Tali ratione Serenitas Vestra propensi erga Nos, Remque publicam Polonam, & pactorum integritati, bonæque correspondentia consulentis animi reale documentum faciet, Nosque porro arctius sibi ac Domui suæ Electorali obstrictura est. Interim Serenitati Vestræ longævam valetudinem, & prosperos successus a Deo precamur.

CCCXLI.

ANNO 1670.

Renovatio Feudi super Lavenburg & Bütaw. Dat. Varavia die 5. Jul. Anno 1670. *Ex Archivio Regni Libr. RC. fol. 89.*

MICHAEL Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Kioviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque. Universis et singulis manifestum facimus & contestamur. Quod cum Antecessor noster in Regno, Serenissimus & Potentissimus Princeps Dominus JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae & Sueciae, Serenissimo Principi Domino FRIDERICO VILHELMO, Marchioni Brandeburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario, & Principi Electori, in Prussia, Magdeburgi, Juliae, Cliviae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Castubiorum, Vandalorumque, nec non in Silesia Crosnae & Carnoviae Duci, Burgrabio Norimburgensi, Principi Halberstadii, Mindae & Camini, Comiti Marcae & Ravensbergi, Domino in Ravenstein, in Lavenburg & Bytau, Pactis Bydgoftiensibus die sexta Novembris Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo confectis, & postmodum ab Ordinibus Reipublicæ in Comitibus generalibus Varaviae Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo confirmatis, ex causis in prædictis pactis expressis, suæ Serenitati Electorali ejusdemque Posteris masculis duas præfecturas Lavenburgen. & Bitovien. cum pertinentiis, jure feudi pro se & Successoribus suis Regibus Poloniæ dederit, concesserit, ac illam de prædictis arcibus & oppidis cum pertinentiis investiverit, atque per Commissarium suum in quietam possessionem miserit, eisdemque pactis cautum sit, ut idem Serenissimus Elector ejusque successores, a novo Poloniæ Rege per Consiliarios suos, aut Officiales jus illud feudale de præfatis arcibus & oppidis, ad Regnum Poloniæ pertinentibus, recognoscant, atque literas recognitionis & renovationis feudi a novis Regibus accipiant. Cumque Serenissimus Elector Brandeburgen. quæ ipsi ex pactis illis præstanda incumbant, præstiterit, ac per Consiliarium suum intimum Magnificum Joannem Liberum Baronem ab Howerbecke in Eichmedien, in Baranowo & Geyerswalde, Electoratus Dapiferum hæreditarium, jus istud feudale recognoverit tenore tali. „ Ego Serenissimi Electoris

ANNO Brandenburgici Consiliarius & Officialis
1670. ad recognoscendum juxta tenorem pactorum Bydgostiensium jus feudale de duabus Præfecturis Lavenburg & Bytau, cum omnibus & singulis earum pertinentiis, juribus, redditibus, & eminentiis, Delegatus Plenipotentarius nomine suæ Serenitatis Electoralis, hoc ipsum jus feudale, ad Regnum Poloniæ pertinens, a Sac. Reg. Majestate Vestra, uti earundem Arcium & Oppidorum directo Domino recognosco, literasque ejusdem recognitionis & renovationis feudi, prædictis pactis conformes, a Sac. Reg. Majestate Vestra mihi extradi peto. Nos ratione habitæ pactorum sapius memoratorum, suamque Serenitatem Electoralem, Serenissimamque ejus Domum pari affectu prosequentes, vigore præsentium prædicto Serenissimo Electori, ejusdemque Posteris masculis, ex legitimo thoro ejusdem descendentibus, duas memoratas Præfecturas, Lavenburgensem & Bitoviensem, cum omnibus & singulis earum subditis, vasallis, fructibus, libertatibus, eminentiis, censibus, proventibus, juribus, & pertinentiis universis, tenendas, habendas, fructuandas, utendas, & possidendas, in perpetuum jure feudi, pro Nobis & Successoribus nostris Regibus Poloniæ, damus, concedimus, & de arcibus istis & oppidis Bytau & Lavenburg tenore præsentium investimus. Præterea de ampliori gratia & benevolentia nostra, Serenitatem ejus, ac illius hæredes, ab omni juramento, nec non tributis & exactiõibus quibuscunque Nobis & Successoribus nostris ratione dictarum arcium & oppidorum præstandis, dimittimus & liberos facimus, prout olim a Ducibus Pomeraniæ eadem Præfecturæ Bytau & Lavenburg tenebantur. Pollicemur præterea pro Nobis & Successoribus nostris, dictum Serenissimum Principem, ac ejus hæredes in prædictis arcibus, & earum pertinentiis, quantum in Nobis est, defendere ac tueri. Tenebitur autem & obligatus esse debet præfatus Serenissimus Elector, ejusque Successores, ad singulas Successorum nostrorum Regum Poloniæ Coronationes Consiliarios & Officiales suos mittere, qui hoc ipsum jus feudale de præfatis arcibus & oppidis, ad Regnum nostrum pertinentibus, recognoscant, & literas ejus recognitionis & renovationis feudi, quæ gratis illis debent dari, a novis Regibus accipiant. Quodsi aliqua legitima causa impediti, hoc officium & debitum in Coronationibus Successorum nostrorum non fecerint, nihil ea negligentia

illis detrimenti asferre debet, dummodo alio brevi tempore, post Coronationem præstare id curaverint. Ubi vero ipse Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS VILHELMUS Marchio & Elector Brandenburgensis, in Prussia Dux, sine legitimis masculis feudi hæredibus vel eorum legitimi masculi feudi hæredes non relicta prole virili decederent, stirpsque & progenies eorum mascula & legitima deficeret, extunc prædictæ arces & oppida Bytau & Lavenburg, cum omnibus suis bonis, subditis, vasallis, fructibus, libertatibus, juribus, eminentiis & pertinentiis universis, ac cum pleno jure & possessione, citra omnem difficultatem, ad Nos, Successores nostros Reges Poloniæ redibunt. Religionis Catholicæ exercitium in præfatis Præfecturis Lavenburgensi & Bitoviensi, prout ad hunc usque diem fuit, liberum erit. Jurisdictio Episcopi Vladislaviensis in Templis Catholicis Sacerdotesque integra manere, & proventus, videlicet decimæ, census, & si quæ sunt aliæ, Parochis & Ecclesiis suis extradi, & reuertes ad extradendum a Præfectis suæ Serenitatis cogi debebunt. Causæ tam Nobilium quam Plebejorum matrimoniales ad forum Ecclesiasticum pertinebunt. Nobilitas juribus, privilegiis, bonisque suis eodem modo, ac sub immediato Dominio Regum Poloniæ utebatur, utetur, frueturque, sub sua Serenitate Electorali. Gubernationis & appellationum ratio eadem erit, quæ fuit sub Ducibus Pomeraniæ, salvis privilegiis. Iura Patronatus Regii reservantur ejus Serenitati Electorali & Nobilibus, si quæ habent, juxta privilegia & usum eorundem, ita tamen, quod juxta declarationem circa Bidgostiensium Conventionem, ab ejus Serenitate factam, ad Ecclesias Catholicas Parochiales præsentabit ejus Serenitas Electoralis Sacerdotes Catholicos, ad commendationem Episcoporum Vladislaviensium, ab iisdemque Episcopis instituendos, ita, ne Ecclesia ultra duorum Mensium spacium vacare possit. In cujus rei fidem præsentem recognitionis & renovationis ac concessionis feudi literas Regia manu nostra subscripsimus & sigillo Regni communiri iussimus. Datum per manus Reverendi in Christo Patris Domini Andreae Olszowski Episcopi Culmensis & Pomesaniæ, Vicecancellarii Regni. Varaviae die quinta Mensis Julii Anno Domini MDCLXX. Regni vero nostri primo Anno. Præsentibus Reverendis, Magnificis, Generosis & Nobilibus, Joanne Gembicki Plocensis, Andreae Olszowski Culmensi & Pomesaniæ, Vicecan-

ANNO cecancellario Regni, Episcopis; Joanne 1670. Tarło Sandomiriensi, Vladislao Lefzczynski Lanciensi, Vladislao Rey Lublinensi, Alberto Krasinski Masovia, Joanne Gninski Culmensi, Palatinis; Casimiro Joanne Męciński Siradiensi, Alberto Mokranowski Raveni, Alexandro Ludovico Niezabitowski Betzenfi, Rudzinski Czerfcensi, Joanne Oborski Varmieni, Castellani; Joanne Clemente Branicki Curiae Regni Marechalco, Cypriano Paulo Brzostowski M. D. L. Referendario & Notario, Theodoro Donhoff Regni Succamerario, Venceslao Lefzczynski Regni Incifore, Joanne Friderico ab Alten Bokun M. D. L. Pincerna, Generali Majore, Joanne Zaleski Praefecto Culinae Regni, Andrea Gembicki Curiae Regni Venatore, Stanislaio Lipski Cracoviensi & Plocensi Canonico, Majoris, Stanislaio Bużenski Gnesnensi & Varmieni Canonico, Minoris Cancellariorum Regni Regentibus, Joanne Stanislaio Zbąski Decano Loviciensi, Gnesnensi, Varfaviensi Canonico, Josepho Bernardo Zebrzydowski Canonico Cracoviensi, Camerae nostrae Notariis, Andrea Lefzczynski Abbate Czervinensi, Hieronymo Olszowski Vielunensi, Kapinosensi Capitaneo, Reginalis Majestatis Stabuli Praefecto Generali, Alberto Opacki Varfaviensi, Capitaneo Polocensi, Vladislao Donhoff Pomeraniae, Joanne Tetwin Derpatensi, Succamerariis; Petro Kochanowski Radomiensis & Camerae nostrae Notario, Francisco Wefel Rożanensi; Joanne Pefzczynski Ostrzefzoviensi, Capitaneis; Joanne Witwicki Gnesnensi, Constantino Brzostowski Vilnensi, Canonicis; Dębki Decano Praemisliensi, Stanislaio Węgierski Praeposito Kijoviensi, Joanne Wolowski Varmieni & Culmensi, Georgio Donhoff Varfaviensi, Canonicis Secretariis nostris; Stronski Lublinensi, Nicolao Narzyński Plocensi Vexilliferis; Stanislaio Zurowski Dapifero Czerfcensi & decretorum nostrorum Curiae Regni Notario, Feliciano Wąsowicz Narvensi, Alexandro Wolff Piafescensi, Obornicensi, Ioanne Korzeniowski Kostenensi, Grzybowski Grodzicensi, Stanislaio Wefel Ostroviensi Capitaneis; Boguslao Ioanne Horain Iudice Generali, Ioanne Sufzczanski Proskura Pocillatore, Stanislaio Kowalowski Venatore & Nuntiis Kijovien. Martino Rostocki Thesaurario Leopoliensi, Ioanne Georgio Przepędowski Gvardiae nostrae Capitaneo, Mathia Cielecki Iudice Marchalcali, Stanislaio Poniatowski, ... Cerekwicki, Stephano Hankiewicz De-

Tom. IV.]

cretorum Vołhyniae Notario, Hieronymo ANNO Pinozi, Secretariis nostris; Gofiewski, Po- 1670. łubiński, Wołowicz, Służka, Szczuka, Martino Stroński, Camerae nostrae Familiaribus, Christophoro Orłowski Thesaurario Vifznensi, Nicolao Wołowski, Joanne Mniszek, Francisco Chynowski Mensae nostrae Dapiferis; Gasparo Siemianowski, Ioanne Pokrzywnicki, Andrea Casimiro Dunin, Regni Notariis; Zairski Linguarum Orientalium Interprete, Stanislaio Baczyński Secretario nostro & Cancellariae Regni, actusque praesentis Notario, aliisque plurimis Nobilibus Incolis Regni & Magni Ducatus Lithuaniae.

Post Recognitionem feudalem per Illustrissimum Dominum Ioannem ab Horwerbecke Deputatum Electoralem factam, Illustrissimus & Reverendissimus in Christo Pater Dominus Andreas Olszowski Episcopus Culmensis & Pomefaniae Procancellarius Regni, infrascripta legit.

Sacra Regia Majestas, Dominus noster Clementissimus, nihil sanctius ducit, quam ut antiquae necessitudinis, bonae amicitiae, & pactorum jura & nexus cum Serenissimo Electore Brandenburgico Duce in Prussia integre & inviolabiliter observentur. Cum igitur vigore pactorum Bydgostiensium, Gratitude Vestra, uti ejus Serenitatis Consiliarius & Officialis, atque ad hunc Actum specialis Plenipotentarius, jus feudale, super Praefecturas Lavenburg & Byrau, cum earum omnibus pertinentiis a Sac. Reg. Majestate tanquam earundem Praefectarum naturali & directo Domino, ad praefens recognoscat, ejusmodi recognitionem Sac. Reg. Majestas de Amplissimi Consilii sententia admittit, ac literas recognitionis ac renovationis ejus feudi, ex Cancellaria Regni extradi mandat: non derogando in futurum pactis, quae plures Consiliarios aut Officiales ad talem Actum requirunt, quam praecautioem Gratitude Vestra admittit, tum & salvo juramento, quod per Consiliarios aut Officiales futuris temporibus, circa tales Actus praestari debere Sac. Reg. Majestas & Senatus existimant, quae dubitatio ad Commissarios invicem nominandos, sive ad Mediatore juxta pacta pro amica compositione, ac definitione referatur. Denique ut ejusmodi Recognitiones in Coronationibus Regum Poloniae peragantur, neque sine legitima causa in aliud tempus differri possint.

Mmmmm

CCCXLIII.

ANNO
1672.

CCCXLIII.

Oblata Renovationis Paëtorum cum Serenissimo Electore Brandenburgico. Varfaviæ die 28. Mensis Martii Anno Domini 1672. *Ex Arch. Regni Libr. RB. fol. 79.*

MICHAEL Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus etc. Oblatas esse ad Acta praesentia Metrices Regni Cancellariæ majoris Literas infra scriptas papyraceas quatuor chartarum, sigillis 4. obfirmatas et subscriptas, continentes in se Renovationem et Confirmationem Paëtorum seu Fœderum infra scriptorum, sanas, salvas et illaesas, omnique suspitione vacuas. Quarum tenor sequitur, estque talis.

„ *In Nomine Sacrosanctæ & Individuæ Trinitatis.*

Notum sit universis et singulis, quorum interest, vel quomodolibet interesse potest. Quod deducendo ad executionem perpetui inter Serenissimos et Potentissimos Reges et Rempublicam Poloniae ab una, Electoresque Brandenburgicos, in Prussia etc. Duces parte ab altera, Fœderis, inconcussum robur firmitatemque habentia Paëta, et imprimis Articulum, quo disponitur: ut quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatu successerit, idem Fœdus ab utraque parte renovetur, confirmeturque juramentis desuper praestitis per Deputatos, in animam Principalem jurantes. Existente nunc casu novae in Republica Polona Electionis (constitutis prius ex mutua conventionem eidem actui die locoque infra expressis) alte memoratorum tam Regiae Majestatis, quam Serenitatis Electoralis Deputati Plenipotentiarum. A parte quidem Regia Magnifici et Generosi: Adrianus Zochowski Castellanus Vifnensis, et Albertus Opacki Succamerarius Varfaviensis, Sacrae Reginalis Majestatis Pocillator, ac Camerarius Regius, et Capitaneus Latoviensis; a parte vero Electorali Joannes Liber Baro ab Hoverbecke in Eichmedien, Baranowo, Geyerswalde et Domkau Dominus et Haeres, Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius Status intimus, Electoratusque Dapifer haereditarius, Drahimensis, Hohensteinensis Praefectus, Daniel a Tettau in Powarschen, Marzhausen Dominus et Haeres, Sereniff. Electoris Brandenburgici Aulæ et Legationum Consiliarius, et Loricensis Capitaneus. praestitura die in Arce Varfaviensi comparue-

runat, post mutuasque Plenipotentiarum ANNO
tabulas, (quarum Apographa sub finem 1672.
hujus Instrumenti de verbo ad verbum
sunt inserta) rite commutatas, sequenti
tenore in animas Principalem jurarunt.

Nos Adrianus Zochowski Castellanus Vifnensis, & Albertus Opacki Succamerarius Varfaviensis, Sacrae Reginalis Majestatis Pocillator, ac Camerarius Regius, & Capitaneus Latoviensis, a Serenissimo & Potentissimo Principe Domino, Domino MICHAELE Dei Gratia Rege Poloniae, Magna Duce Lithuaniae, &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Paëtorum, quæ die 19. Septembris Velaviae, tum die 6. Novembris Bydgosciae Anno 1657. cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO VILHELMO Marchione Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. nomine Inclyti Regni Poloniae & M. D. L. conclusa & stabilita, & per Constitutionem omnium Ordinum totius Republicae approbata & confirmata sunt, Deputati Commissarii, nomine ejusdem S. R. Majestatis Poloniae, ejusque Successorum Regum. Quandoquidem praefata Paëta sua Electoralis Serenitas per Illustrissimos & Excellentissimos Dominos, Joannem Liberum Baronem ab Hoverbecke, & Danielem a Tettau, Deputatos suæ Ser. Electoralis Plenipotentiarum, in instanti quoque ratihabet, & juramento confirmat. Nos ex vi specialis mandati in animam S. R. Majestatis juramus, quod S. R. Majestas praedicta Paëta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec iisdem sive directe sive indirecte contraveniatur, aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per hæc Sancta Dei Evangelia. Amen.

Joannes L. B. ab Hoverbecke, Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius Status intimus et Deputatus Plenipot. Daniel a Tettau, Sereniff. Electoris Brandenburg. Consiliarius Aulæ Legationum, et Deputatus Plenipo.

Formula Juramenti Deputatorum Electoralium.

Nos Joannes Liber Baro ab Hoverbecke, & Daniel a Tettau, a Serenissimo Principe ac Domino, Domino FRIDERICO VILHELMO Marchione Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Paëtorum, quæ die 19. Septembris Velaviae, tum die 6. Novembris Bydgosciae Anno 1657. cum Rege & Regno Poloniae, item cum

ANNO 1672. cum Magno Ducatu Lithuaniae sua Serenitas Electoralis inuit, quaeque Reipubl. postmodum in Comitibus Regni Anno 1658. sicuti nunc quoque Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus MICHAEL Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. &c. ratihabuit & confirmavit, Deputati Commissarii, nomine Serenitatis Electoralis pro Ipsa, ipsiusque Successoribus Marchionibus Electoribus Brandeburgicis, in Prussia Ducibus, in animam suae Serenitatis Electoralis vi specialis mandati juramus: quod sua Serenitas Electoralis praedicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec visdem sive directe sive indirecte contraventura aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per haec Sancta Dei Evangelia. Amen.

Adrianus de Krajewo Zochowski Castellanus Terrarum Vilsnens. mppr.

Albertus Opacki Succamerarius Vartaviensis. mppr.

Utque hujus rei ad posteritatem constet memoria fidesque, duo exemplaria ejusdem tenoris confecta, manibusque ac sigillis propriis partium munita ac firmata sunt.

Sequitur Apographum Mandatorum tam S. R. Majest. quam suae Serenitatis Electoralis.

MICHAEL Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc. etc. Notum testatumque facimus per praesentes. Quod cum Pactis Bydgosstiensibus cautum sit, ut Pacta illa, quae Nobis et Regno Poloniae, ac Magno Ducatui Lithuaniae cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO WILHELMO Marchione Brandeburgico, S. R. Imperii Archicamerario et Principe Electore, in Prussia etc. Duce etc. etc. intercedunt, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, ab utraque Parte renoventur et confirmentur, juramento desuper praestito, per Deputatos in animam Principalium jurantes; Nos praedictis Pactis satisfaciendo, Magnificis et Generosis Adriano Zochowski Castellano Vilsnensi, et Alberto Opacki Succamerario Varsaviensi, Serenissimae et Potentissimae Reginae, Consortis nostrae Charissimae, Pocillatori et Camerario nostro, Capitano Latovicensi, in mandatis dederimus, ut super memoratis Pactis Bydgosstiensibus juramentum in animam nostram praestent, atque ex altera parte per De-

putatos Electorales praestandum audiant ANNO 1672. et excipiant. Quemadmodum praesentibus hisce ipsis injungimus: ut mediante tali juramento Pacta ista renovent, confirment, eorundemque observantiam a parte nostra promittant: prout et hisce praesentibus illam facultatem et plenipotentiam praedictis Legatis nostris damus et concedimus. Ratihabentes omnia, quae hac in parte juxta Pactorum tenorem acturi sunt. In cujus rei fidem hanc nostram Plenipotentiam manu nostra subscriptam sigillo Regni communiri jussimus. Datum Varsaviae die 22. Mensis Martii Anno Domini 1672. Regni nostri tertio Anno.

MICHAEL Rex (L.S.)

Nos FRIDERICUS WILHELMUS Dei Gratia Marchio Brandeburgicus, S. R. I. Archicamerarius et Princeps Elector, Prussiae etc. Dux etc. etc. Manifestamus praesentibus et contestamur. Quod cum pactis Bydgosstiensibus cautum sit, ut Pacta illa, quae Nobis cum Serenissimo et Potentissimo Rege & Regno Poloniae ac M. D. Lit. intercedunt, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, ab utraque parte renoventur et confirmentur, Juramento desuper praestito per Deputatos in animam Principalium jurantes: Nos praedictis pactis satisfaciendo, Magnificis et Generosis Consiliario nostro Status intimo, Aulae, et Legationum Consiliario et Capitano Locensi, sincere et fideliter Nobis dilectis, Joanni Libero Baroni ab Hoverbecke in Eichmedien, Baranowo et Geyerswalde, Electoratus nostri Dapifero haereditario, et Danieli a Tettau in mandatis dederimus, ut praestito prius juramento super pactis a Deputatis Regiis in animam suae Reg. Majestatis juramentum istud, a parte nostra in animam nostram praestent. Quemadmodum praesentibus hisce ipsis injungimus, ut mediante tali juramento pacta ista renovent, confirment, eorundemque observantiam a parte nostra promittant. Prout et hisce praesentibus illam facultatem et plenipotentiam praedictis Deputatis nostris damus et concedimus. Ratihabentes omnia, quae hac in parte juxta pactorum tenorem acturi sunt. In cujus rei fidem hanc nostram Plenipotentiam manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro Electorali firmari jussimus. Dabatur in Arce nostra Coloniae ad Spream die 9. Dec. An. 1671.

FRIDERICUS WILHELMUS
Elector. (L.S.)

Mmmmm m

Actum

ANNO Actum et datum in Arce nostra Var-
1672. faviensi die 22. Mensis Martii, Anno Do-
mini 1672.

*Adrianus Zochowski a Krasowo
Castellanus Terrarum Vis-
nenf. mppr.*

(L.S.)

Albertus Opacki ut supra. mppr.

(L.S.)

*Joannes Ulber Baro a Hower-
becke, Seren. Electoris Bran-
deburgici Deputatus Plenipo-
tentiarius. mppr.*

(L.S.)

*Daniel a Tettau, Seren. Electo-
ris Brandeb. Deputatus Ple-
nipotentiarius. mppr.*

(L.S.)

Quas quidem Literas, ut supra obla-
tas, Nos ad Acta praesentia suscipi, in-
scribi, et ex eisdem fideliter de verbo ad
verbum depromptas, parti postulanti
in forma authentica ea extradi per-
misimus. In cuius rei fidem etc. A-
ctum et Datum etc. ut supra.

CCCXLIV.

1677. *Oblata Recognitionis Feudi super
Praefecturas Lavenburg. & Bi-
tovien. Varaviae 19. Maji 1677.
Acta inscriptionum. Tom. I. fol.
148.*

Oblatas esse ad Acta Metrices Regni
Cancellariae nostrae minoris literas
pergameneas, manu nostra subscriptas
& sigillo pensili Regni Cancellariae mi-
noris in pixide argentea munitas, continen-
tes in se recognitionem feudi, super Prae-
fecturas Lavenburgenf. & Bytovien. sa-
nas, salvas, illasas, omnique suspicionis
nota carentes. Quarum tenor sequitur
& est talis.

„JOANNES Tertius Dei Gratia Rex Po-
loniae, Magnus Dux Lithuaniae, &c. Uni-
versis & singulis manifestum facimus,
& contestamur. Quod cum Antecessor
noster in Regno Serenissimus & Potentis-
simus Princeps Dominus IOANNES CASI-
RUS Rex Poloniae & Sueciae, Serenissimo
Principi Domino FRIDERICO VILHELMO
Marchioni Brandenburgensi, Sacri Ro-
mani Imperii Archicamerario, & Prin-
cipi Electori, in Prussia, Magdeburgi,
&c. &c. Pactis Bydgostiensibus die sex-
ta Novembris Anno millesimo sexcentis-
esimo quinquagesimo septimo, confectis
& postmodum ab Ordinibus Reipublicae
in Comitibus Generalibus Varaviae, An-
no millesimo sexcentesimo quinquagesi-
mo octavo confirmatis, ex causis in pra-

dictis pactis expressis, suae Serenitati Ele- ANN 6
ctorali, ejusdemque posteris masculis, 1677.
duas Praefecturas Lavenburgensem &
Bitaviensem cum pertinentiis, jure feudi
pro se & Successoribus suis Regibus Po-
loniae dederit, concesserit, & illam de
praedictis arcibus & oppidis cum perti-
nentiis investiverit, atque per Commis-
sarium suum, in quietam possessionem mi-
serit, eisdemque pactis cautum sit, ut
idem Serenissimus Elector, ejusque Suc-
cessores, a novo Poloniae Rege per Con-
siliarios suos, aut Officiales, jus illud feu-
dale de praefatis arcibus & oppidis, ad
Regnum Poloniae pertinentibus, recogno-
scant, atque literas recognitionis & reno-
vationis feudi a novis Regibus accipiant,
cumque Serenissimus Elector Brande-
burgens. quae ipsi ex pactis istis praestan-
da incumbant, praestiterit, ac per
Magnificum & Generosum Joannem Li-
berum Baronem de Howerbeck Consi-
liarium Status intimum, Electoratusque
Dapiferum haereditarium, jus istud feu-
dale recognoverit, tenore tali.

Ego Serenissimi Electoris Brandebur-
gici Consiliarius, &c. ut supra pag. 504.

In cuius rei fidem praesentes renova-
tionis ac concessionis feudi literas, Re-
gia manu nostra subscripsimus, & sigillo
Regni communiri iussimus. Datum per
manus Reverendi in Christo Patris Do-
mini Joannis Stephani Wyzdga Episco-
pi Varmiensis, Procancellarii Regni, Var-
saviae die XVIII. Mensis Maji Anno Do-
mini MDCLXXVII. Regni vero nostri
Anno III. Praesentibus Reverendissimo,
Reverendis, Magnificis, Generosis & No-
bilibus. Andrea Olszowski Archiepi-
scopo Gnesnensi Legato Nato, Regni
Poloniae Primate, Primoque Principe,
Andrea Trzebicki Cracoviensi, Duce
Severiae, Stephano Wierzbowski Po-
snaniensi, Joanne Stephano Wyzdga
Varmiensis, Procancellario Regni, Stani-
slao Dabbski Luceoriensi, Stanislae Hi-
acintho Swigicki Chelmenensi Episcopis,
Michaele Casimiro Pac Vilnensi, Supre-
mo Exercituum Magni Ducatus Lithua-
niae Duce, Joanne Tarlo Sandomiriensi,
Andrea Kotowicz Castellano Vilnensi,
Felice Casimiro Potocki Siradiensi, An-
drea Potocki Kioviensi, Stanislae Ioan-
ne Jablonowski Russiae, Regni Campidu-
ctore, Michaele Duce in Klewan Czar-
toryski Volhyniae, Vladislao Rey Lu-
blinensi, Demetrio Georgio, Korybuth
Duce in Wisniowiec & Zbaraż Belzenfi,
Exercituum Regni Supremo Ductore,
Joanne Gninski Culmenfi, Joanne Ste-
phano Bakowski Pomeraniae, Palatinis;
Christophoro Grzymultowski Pofnani-
ensi,

ANNO 1677. enſi, Stanislao Skarſzewſki Voinicenſi, Stephano Ledochowſki Vołhyniæ, Carolo Lużecki Podlachia, Caſtellanis; Stanislao Comite in Wiſnicz & Jaroſław Lubomirſki Supremo Regni Mareſchalco, Prophoro Pac Magni Ducatus Lithuaniae Supremo Cancellario, Michaelae Caſmiro Duce Radziwiłł Procancellario & Campiductore Magni Ducatus Lithuaniae, Andrea Morſztyn Regni, Benedicto Paulo Sapieha Magni Ducatus Lithuaniae Supremis Theſaurariis, Nicolao Hieronymo a Granow Sieniawſki Curia Regni Mareſchalco, Franciſco Prażmowſki Regni, Constantino Brzoſtowski Magni Ducatus Lithuaniae Supremis Secretariis, Gninski Abbate Wągrovecenſi Spirituali, Joanne Bonaventura Kraſiński Sæculari Regni, Cypriano Brzoſtowski Magni Ducatus Lithuaniae, Referendariis; Theodoro Denhoff Succamerario Regni, Joanne Szomowſki Curia Regni Theſaurario, Hieronymo Comite in Wiſnicz & Jaroſław Lubomirſki Equite Melitenſi Regni, Joſepho Boguslao Służka Magni Ducatus Lithuaniae Vexilliferis, Joanne Franciſco Bieliński Regni, Georgio Thyzenhauz Magni Ducatus Lithuaniae Enſiferis, Stephano Stanislao Czarniecki Campeſtri Notario Regni, Stephano Bidziński Regni Supremo Excubiarum Praefecto, Marco Matczynski Regni, Franciſco Sapieha Magni Ducatus Lithuaniae, Stabuli Supremis Praefectis, Joanne Zbaſki Archidiacono Gneſnenſi, Nominato Epifcopo Præmiſlienſi, Joanne Stanislao Witwicki Abbate Plocenſi, Inſulato Olicenſi & Varmienſi Canonico, Regni, Andrea Offowski Magni Ducatus Lithuaniae Cancellariorum Regentibus, Michaelae Radziejowſki Praepoſito S. Michaelis Cracovienſi, Gneſnenſi, Varmienſi Canonico, Joanne Grabowſki Cancell. Lepolienſi, Archidiacono Uniejovienſi; Nicolao Święcicki Officiali Generali Ducatus Maſovia, Stanislao Krajewſki Praepoſito Caſiſienſi, Cuſtode Lovicienſi, Alexandro Koſzonowſki Canonico Poſnanienſi, Stanislao Krzycki Caſiſienſi, Stephano Sarnowſki Lancicienſi, Carolo Romanowſki Chełmenſi, Theophilo Grzybowski Czernienſi, Succamerariis; Petro Kochanowſki Radomienſi, Vladislao Morſztyn Kovalienſi, Martino Kałtki Premislienſi Artilleria Regni Generali Praefecto, Martino Oborſki Livenſi, Alberto Constantino Brzeza Novodvorenſi, Capitanis noſtris, Vladislao Skorofzewſki Vexillifero Poſnanienſi, Nunciorum Terreſtrium in Comitibus proxime praſentibus Marſchalco, Stanislao Sicinſki Judice Pre-

TOM. IV.

mislienſi, Jacobo Rokitnicki Dobrinenſi, Nicolao Narzymſki Plocenſi, Vexilliferis; Athanaſio Miączynſki Colonello & Intimo Cubiculi noſtri Familiari, Remigiano Strzałkowski Venatore Leopolienſi, Stephano Stankiewicz Decretorum Regni, Franciſco Płaſkowſki Theſauri Regni Notariis, Matthia Martino Ładowſki majoris, Nicolao Szulc minoris Metrices Aſtorum Regni Notariis & Secretariis noſtris. Aliisque quam plurimis Dignitariis, Officialibus, Equitibus Regni & Magni Ducatus Lithuaniae.

JOANNES Rex

Sigillum penſile Regni Cancellariae Minoris.

*Joannes Stanislaus Witwicki
Abbas Plocen. Inſul. Olicen.
Regens Cancellariae Regni.*

Quam ſupra ſcriptam recognitionem feudi Nos in Acta praſentia ſuſcipi, iisdem inferi, & parti poſtulanti authentice extradi mandavimus. In cujus rei fidem &c. Actum & Datum Varſaviae Feria tertia poſt Dominicam *Cuniate* proxima, die 19. Menſis Maji, Anno Domini milleſimo ſexcenteſimo ſeptuageſimo ſeptimo, Regni noſtri Anno quarto.

*Relatio Illuſtriſſimi &
Reverendiſſimi Vice-
cancellarii Regni.*

CCCXLIV.

Oblata Ratificationis Pactorum Vela- 1688.
*viensium & Bydgoſtienſium,
ſub JOANNE III. Rege Poloniae.
Varſaviae 29. Jul. 1688. Acta In-
ſcript. Tom. III. fol. 43.*

JOANNES III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. Significamus &c. Oblatas eſſe ad Acta Metrices Regni Cancellariae minoris, Literas infra ſcriptas, continentes in ſe Renovationem ſeu Ratificationem Pactorum perpetui ſæderis noſtri, cum Sereniſſimo Principe Domino FRIDERICO III. Marchione Brandeburgenſi, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, Prussiae &c. Duce &c. Cognato & Fratere noſtro Chariſſimo, manibus inſcriptorum Magnificorum & Generoſorum Plenipotentiariorum ſubſcriptas, ac ſigillis munitas, ſanas, ſalvas, illaſas, omnique ſuſpicionis nota carentes, quarum tenor ſequitur, eſtque talis.

Nnnnnn

„ In

ANNO
1688.

„ In Nomine Sacrosanctæ & Individuæ Trinitatis.

Notum sit universis et singulis, quorum interest, vel quomodolibet interesse potest. Quod deducendo ad executionem perpetui inter Serenissimos et Potentissimos Reges et Rempublicam Poloniae ab una, Electoresque Brandenburgicos, in Prussia Duces &c. parte ab altera, Fœderis, inconcussum robur firmitatemque habentia Pacta, et imprimis Articulum, quo disponitur: ut quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatu successerit, idem Fœdus ab utraque parte renovetur, confirmereturque juramentis desuper praestitis per Deputatos, in animas Principalium jurantes. Existente nunc casu novae in Ducatu Prussiae successionis (constitutis prius ex mutua conventionem eidem actui die locoque infra expressis) alte memoratorum tam Regiae Majestatis, quam Serenitatis Electoralis Deputati Plenipotentiarii. A parte quidem Regia Magnus Otto Fridericus Fölkersamb Palatinus Czernichoviensis, & Generosus Joannes Bonaventura Krasinski Referendarius Regni, Capitaneus Varfaviensis, Stumensis, Prasnicensis, a parte vero Electorali, Illustris Alexander Sacri Romani Imperii Burgravius & Comes a Dhona, Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius Status intimus, Monungensis & Lipstadiensis Capitaneus, & Generosus Christophorus a Wichert, Serenissimi Electoris Brandenburgici Aulae & Legationum Consiliarius, praestituta die in Palatio Regio Villanoviensi ad Varfaviam comparuerunt, post mutuasque Plenipotentiarium tabulas, (quarum Authographa sub finem hujus Instrumenti de verbo ad verbum sunt inserta) rite commutatas, sequenti tenore in animas Principalium jurarunt.

Nos Otto Fridericus, & Joannes Bonaventura, a Serenissimo & Potentissimo Principe Domino, Domino JOANNE Tertio DEI Gratia Rege Poloniae, Magno Duce Lithuaniae, &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Pactorum, quae die 19. Septembris Velaviae, tum die 6. Novembris Bydgosciae Anno 1657. cum Serenissimo Principe Domino FRIDERICO VILHELMO Marchione Brandenburgico, S. R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. nomine Incltyti Regni Poloniae & M. D. L. conclusa & stabilita, & per Constitutionem omnium Ordinum totius Reipublicae approbata & confirmata sunt, Deputati Commissarii, nomine ejusdem S.

R. Majestatis Poloniae, ejusque Successorum Regum. Quandoquidem praefata Pacta Elect. sua Seren. per supra memoratos Deputat. Plenipotentiarios in instanti quoque ratihabet, & juramento confirmat, Nos ex vi specialis mandati in animam S. R. Majestatis juramus, quod S. R. Majestas praedicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec iisdem sive directe sive indirecte contravenitura, aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per haec Sancta Dei Evangelia. Amen.

Formula Juramenti Deputatorum Electoralium.

Nos Alexander Sacri Romani Imperii Burgravius & Comes a Dhona, & Christophorus a Wichert, a Serenissimo Principe ac Domino, Domino FRIDERICO III. Marchione Brandenburgico, Sacri R. Imperii Archicamerario & Principe Electore, in Prussia &c. Duce &c. &c. ad Renovationem & Confirmationem Pactorum, quae die 19. Septembris Velaviae, tum die 6. Novembris Bydgosciae Anno 1657. cum Rege & Regno Poloniae, item cum Magno Ducatu Lithuaniae sua Serenitas Electoralis iniiit, quaeque Respubl. postmodum in Comitibus Regni Anno 1658. sicuti nunc quoque Serenissimus & Potentissimus Princeps ac Dominus, Dominus JOANNES III. Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae &c. &c. ratihabuit & confirmavit, Deputati Commissarii, nomine Serenitatis Electoralis, vi specialis mandati juramus: quod sua Serenitas Electoralis praedicta Pacta in omnibus articulis, punctis & clausulis observatura sit, nec iisdem sive directe sive indirecte contravenitura aut contraveniri a subditis passura sit. Sic Ipsam & nos Deus adjuvet per haec Sancta Dei Evangelia. Amen.

Utque hujus rei posteritati constet memoria fidesque, duo exemplaria ejusdem tenoris confecta, manibusque ac sigillis propriis partium munita ac firmata sunt.

Sequitur Authographum Mandatorum tam S. R. Majest. quam suae Serenitatis Electoralis.

JOANNES III. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc. etc. Notum testatumque facimus per praesentes. Quod cum Pactis Bydgosciensibus cautum sit, ut Pacta illa, quae Nobiscum et cum Regno Poloniae, ac M. D. Lithuaniae cum Serenissimo Principe Domino

ANNO 1688. FRIDERICO VILHELMO Marchione Brandeburgico, S. R. Imperii Archicamerario et Principe Electore, in Prussia etc. Duce etc. etc. intercedunt, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatum successerit, ab utraque Parte renoventur et confirmentur, juramento desuper praestito, per Deputatos in animam Principalium jurantes. Cum itaque post obitum memorati Serenissimi Electoris Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS III. Marchio Brandeburgensis, S. R. Imperii Archicamerarius & Princeps Elector, Prussiae &c. &c. Cognatus & Frater noster Charissimus, in praetactum Ducatum Prussiae succedat; Nos praedictis Pactis satisfaciendo, Magnifico Ottoni Friderico de Fölkersamb Palatino Czernichoviensi, & Generoso Joanni Bonaventurae in Kraine Krasinski Referendario Regni, Capitaneo nostro Varsoviensi, Sztumensi, Prasnicensi &c. in mandatis dedimus, ut super memoratis Pactis Bydgosiensibus juramentum in animam nostram praestent, atque ex altera parte per Deputatos Electorales praestandum audiant et excipiant. Quemadmodum praesentibus hisce ipsis injungimus: ut mediante tali juramento Pacta ista renovent atq; confirment, eorundemq; observantiam a parte nostra promittant: prout et hisce praesentibus illam facultatem et plenipotentiam praedictis Legatis nostris damus et concedimus. Rati habentes omnia, quae haec in parte juxta Pactorum tenorem acturi sunt. In cujus rei fidem hanc nostram Plenipotentiam manu nostra subscriptam sigillo Regni communiri jussimus. Datum in Palatio nostro Villanoviensi ad Varsoviam die vigesima prima Mensis Julii, Anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo octavo, Regni vero nostri decimo quarto.

JOANNES Rex (L.S.)

Stanislaus Szczuka Regens Cancellar. Regni, Capitaneus Lublinens.

Nos FRIDERICUS Tertius Dei Gratia Marchio Brandeburgicus, S. R. I. Archicamerarius et Princeps Elector, Prussiae etc. Dux etc. etc. Notum facimus & testatum praesentibus. Quod cum pactis Bydgosiensibus cautum sit, ut Foedus illud perpetuum, quod Nobis cum Ser. et Pot. Rege inclitay; Republ. Pol. ac M. D. Lit. intercedit, quotiescunque novus Rex Poloniae electus fuerit, aut Dux Prussiae in Ducatum successerit, ab utraq; parte renovetur et confirmetur, Juramento desuper praestito per Deputa-

tos in animam Principalium jurantes: ANNO 1688. Nos post luctuosissima Divi Parentis nostri fata, & suscepta in Ducatu nostro Prussiae rerum gubernacula, praedictis Pactorum legibus quam exactissima fide satisfacere cupientes, Illustri & Generoso Consiliariis nostris Status intimis, & Aulicis singulariter Nobis dilectis & fidelibus, Alexandro Burgravio & Comitibus Dhona, & Christ. a Vichert mandatum dedimus, ut praestito prius juramento super pactis a Deputatis Regiis in animam suae Reg. Maj. juramentum istud quoq; a parte, nostra in animam nostram praestent. Quemadmodum praesentibus hisce ipsis injungimus, plenamque potestatem largimur concedimus, ut mediante tali juramento Pacta ista renovent, confirment, eorundemq; observantiam a parte nostra spondeant & promittant. Quidquid etiam a memoratis Deputatis nostris, sive ab utroque, sive ab uno eorum, solum in hoc negotio, agi concludique contigerit, id omne Nos gratum, ratum & acceptum habituri sumus eodem prorsus modo, ac si Nos ipsi coram illud fecissemus, aut egissemus. In quorum omnium fidem majorem haec manu nostra subscripsimus, sigilloque nostro Electorali communiri jussimus. Dabantur Coloniae ad Spream die 30. Junii An. Dom. 1688.

FRIDERICUS Elector. (L.S.)

Tandem Nos a Sacra Regia Majestate, Domino nostro Clementissimo, ad renovationem Pactorum alte memoratorum Deputati Commissarii, quemadmodum circa inchoationem Actus praesentis solenniter & clara voce manifestaturi sumus, juramentum praestandum nihil praedjudicare Reipublicae debere, neque posse; quo minus Respublica & Sacra R. Majestas, Dominus noster Clementissimus, praeensiones omnes, ob non satisfactionem Pactis Bydgosiensibus in nonnullis articulis, punctis & clausulis a sua Ser. Elect. mediis iis, quae in Pactis extant specificata, servatis gradibus in iisdem expressis, requirere possit; ita nunc praestito juramento iterato praesenti scripto protestamur & manifestamus.

Quam quidem manifestationem, propter memoriam & fidem majorem, circa conclusionem istius Instrumenti, rite inter Nos commutati, inferi curavimus.

Vicissim Nos a Serenissimo Electore Brandeburgico, Domino nostro Clementissimo, ad renovationem Pactorum alte memoratorum Deputati Commissarii, quemadmodum circa inchoationem Actus praesentis solenniter & clara voce remanifestati sumus, juramentum praestandum nihil praedjudicare debere Serenissimo Electori,

ANNO 1688. Stori, neque posse, quominus sua Serenitas Electoralis, Dominus noster Clementissimus, prætensiones omnes, ob non satisfactionem Pactis Bidgostiensibus in nonnullis articulis, punctis & clausulis a Republica Poloniae, mediis iis, quæ in Pactis extant specificata, servatis gradibus in iisdem expressis, requirere possit; ita nunc præstito juramento iterato præsentiscripto protestamur & manifestamus. Quam quidem manifestationem propter memoriam & fidem majorem, circa conclusionem istius juramenti. rite inter nos commutati, inseri curavimus. Datum in Palatio Regio Villanoviensi ad Varfaviam die 29. Mensis Julii, Anno Domini millesimo sexcentesimo octuagesimo octavo.

*Otto Fridericus de Fölkersamb
Palatinus Czernichoviensis.*

(L.S.)

*Alexander S. R. Imp. Burgravius
& Comes de Dhona.*

(L.S.)

*Joannes Krasinski Referendarius
Regni. mppr.*

(L.S.)

Christoph. a Wichert mppr.

(L.S.)

Quam suprascriptam ratificationem Patetorum Nos gratam & firmam habentes, haberique ab omnibus volentes, ad Acta præsentia suscipi, iisdem inscribi & ingrossari, autoritate extradi mandavimus. in cujus rei fidem &c. Actum & Datum Varfaviæ Feria quinta post Festum S. ANNÆ Matris B. V. Mariæ, proxima die 29. Mensis Julii, Anno Domini 1688. Regni nostri 14. Anno.

*Relatio Eminentissimi ac
Reverendissimi in Christo
Domini, D. Cardinalis
RADZIEJOWSKI.*

CCCXLV.

1698. *Renovatio Recognitionis Feudi super Præfecturas Lavenburgensem & Bytoviensem. Dat. Varfaviæ 11. Septembris 1698. Acta Inscript. Tom. III. fol. 141.*

AUGUSTUS II. Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Nec non hæreditarius Saxoniae, Juliae, Cliviae, Montium, Angriae, & Vestphaliae, Dux, Sacri Romani Imperii Archimareschalcus & Elector, Landgravius Turingiae, Marchio Misniae,

nec non Superioris ac Inferioris Lusatiæ, ANNO 1698. Burgravius Magdeburgensis, Princeps Hennebergensis, Comes Marcae, Ravensbergæ & Barbii, Dominus in Ravenstein. Universis & singulis manifestum facimus & contestamur. Quod cum Antecessor noster in Regno Serenissimo Princeps Dominus JOANNES CASIMIRUS Rex Poloniae & Sueciæ, Serenissimo Principi Domino FRIDERICO VILHELMO Marchioni Brandenburgensi, Sacri Romani Imperii Archicamerario & Principi Electori, in Prussia, &c. Duci, &c. Pactis Bydgoستيensibus die sexta Novembris, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo septimo confectis, & postmodum ab Ordinibus Reipublicæ in Comitibus Generalibus Varfaviæ, Anno millesimo sexcentesimo quinquagesimo octavo confirmatis, ex causis in prædictis pactis expressis, suæ Serenitati Electorali, ejusdemque Posteris masculis, duas Præfecturas Lavenburgensem & Bytoviensem, cum pertinentiis, jure feudi pro se & Successoribus suis Regibus Poloniae dederit, concesserit, ac illam de prædictis arcibus & oppidis cum attinentiis investiverit, atque per Commissarium suum in quietam possessionem miserit, eisdemque pactis cautum sit, ut idem Serenissimus Elector, ejusque Successores a novo Poloniae Rege per Consiliarios suos, aut Officiales, jus illud feudale de præfatis arcibus & oppidis, ad Regnum Poloniae pertinentibus, recognoscant, atque literas recognitionis & renovationis feudi a novis Regibus accipiant. Cumque Serenissimus Princeps Dominus FRIDERICUS Tertius Marchio Brandenburgensis, Sacri Romani Imperii Archicamerarius & Elector in Prussia, &c. quæ ipsi ex pactis istis præstanda incumbant, præstiterit, ac per Consiliarium suum intimum Magnificum Joannem Ditericum Liberum Baronem ab Hoverbeck in Eychmedien, Baranowo, Damkow & Geiersvalt, Electoratus Dapiferum hæreditarium, jus istud feudale recognoverit tenore tali. „ Ego Serenissimi Electoris Brandenburgici Consiliarius & Officialis ad recognoscendum, juxta tenorem pactorum Bydgoستيensium, jus feudale de duabus Præfecturis Lavenburg & Bytau cum omnibus & singulis earum pertinentiis, juribus, redditibus, eminentiis, Deputatus Plenipotentarius, nomine suæ Serenitatis Electoralis, hoc ipsum jus feudale, ad Regnum Poloniae pertinens a Sacra Regia Majestate Vestra, uti earundem arcium & oppidorum directo Domino, recognosco, literasque ejusdem recognitionis & renovationis feudi, prædictis pactis conformes,

ANNO mes, a Sacra Regia Majestate Vestra mi-
1698. hi extradi peto. „ Nos ratione habita
pactorum sapius memoratorum, suam-
que Serenitatem Electoralem, Serenissi-
mamque ejus Domum pari affectu pro-
sequentes, vigore praesentium praedi-
cto Serenissimo Electori, ejusdemque
posteris masculis, ex legitimo thoro ejus-
dem descendentibus, duas memoratas
Praefecturas Lavenburgensem & Byto-
vensem, &c. ut supra pag. 504.

In cujus rei fidem praesentis recognitio-
nis & renovationis, ac concessionis feudi
litteras Regia manu nostra subscripsimus,
& sigillo Regni communiri iussimus. Da-
tum per manus Reverendi in Christo Pa-
tris Domini Georgii Albrachti Denhoff
Episcopi Premisliensis, Praepositi Plocen-
sis, perpetui Abbatiae Vitoviensis Admi-
nistratores, Supremi Regni Cancellarii,
Varaviae die XXII. Mensis Julii Anno
Domini MDCXCVIII. Regni vero nostri
Anno secundo. Praesentibus Illustrissi-
mo & Reverendissimo in Christo Patre,
Reverendis in Christo Patribus, Domi-
nis, Reverendis, Magnificis, Generosis,
& Nobilibus, Michaelae S. R. E. Cardi-
nali Radziejowski Archiepiscopo Gne-
sniensi, Legato Nato, Regni nostri Primate,
primoque Principe, Stanislae Dab-
ski Vladislaviensi, Andrea Załuski Plocen-
si, Nominato Varmieni, Georgio Al-
brachto Denhoff Premisliensi, Supremo
Regni Cancellario, Nicolao Święcicki
Kijoviae & Czerniechoviae, Nominato
Pofnaniensi, Nicolao Popławski Livoniae,
Episcopis; Casimiro Sapięha Vil-
nensi Palatino, Supremo; Iosepho Bogu-
slao Słuzka Castellano Vilnensi, Campe-
stri Exercituum Magni Ducatus Lithua-
niae Ducibus, Ioanne Odroważ Pienią-
żek Siradiensi, Raphaelae Leszczynski Lan-
ciciensi, Majoris Poloniae Generali; Mar-
tino Kański Kijoviae, & Artilleriae Regni
Generali, Francisco Gałęcki Iunivladislavi-
ensi, Dominico Słuzka Połocensi,
Joanne Bonaventura Krasński Płocensi,
Alexandro Załuski Raveni, Ioanne Ge-
orgio Przebendowski Mariaeburgensi,
Ioanne Gninski Pomeraniae, Francisco
Załuski Czerniechoviensi, Ottone Fel-
kierzam Livoniae, Palatinis; Alexan-
dro Lipski Siradiensi, Georgio Towjański
Lanciciensi, Eustachio Grothauz Sa-
mogitiae ..... Grzybowski Iunivladislavi-
ensi, ... Niszczycki Sierpiensi,
Castellanis; Stanislae Lubomirski Mare-
schalco, Hieronymo Lubomirski The-
saurario Supremis Regni, Benedicto Sa-
pięha Supremo Thesaurario & Notario
Terrestri Magni Ducatus Lithuaniae,
Tom. IV.

Alexandro Sapięha Marschalco Curiae ANNO
Magni Ducatus Lithuaniae, ... Wy- 1698.
fzycki Secretario Regni Supremo, nomi-
nato Episcopo Chelmeński, Stanislae
Szczuka Referendario Regni, ... Wy-
kowski Referendario Magni Ducatus Li-
thuaniae, Casimiro Bieliński Succamera-
rio, Stanislae Warszzycki Ensisfero, ...
Lubomirski Subdapifero Regni, Michaelae
Sapięha Praefecto Stabuli, ... O-
giński Subdapifero, Michaelae Sapięha Vi-
giliarum Praefecto, Ioanne Casimiro
Wólkowicz Castrorum Praefecto, ...
Frąckiewicz Vexillifero Curiae Magni
Ducatus Lithuaniae, Theodoro Potocki
Canonico Cracoviensi, nominato Episcopo
Culmensi, Adamo Rostkowski Archi-
diacono Dobrineni, Praeposito Varfavi-
ensi, ... Olszewski Canonico Varfa-
viensi, & Culmensi, Nicolao Tomiślaw-
ski Varfaviensi, Secretario minoris Can-
cellariae Regni, ... Broliński Varfa-
viensi, Canonici; Joanne de Tęczyn Of-
foliński Coadjutore Abbatiae Vitoviensis,
Georgio Warszzycki Petricoviensi & Bo-
leśtaviensi, Georgio Kirfenstein Kry-
szpin Orfanensi, ... Chalecki Mofi-
riensi, ... Lubomirski Olsztyniensi, Sa-
muele Potocki Scalensi, Casimiro Prin-
cipe Czartoryski Cremencensi, ...
Lubomirski Praeslaviensi, Michaelae de
Kozielsko Puzyna Werbkoviensi, ...
Grothauz Vilkinensi, Capitaneis; Ludo-
vico Pocięy Brestensi Magni Ducatus Li-
thuaniae, Ioanne Casimiro Brzeziński Nu-
rensi, Succamerariis: Maximiliano de
Tęczyn Offoliński Drohicensi, Sigilli
Majoris Cancellariae Regni Praefecto,
Casimiro Zaraneck Samogitiae, Vexilliferis;
Jacobo Pruszewski Samogitiae, Procopio
Lipski Schoviensi, Joanne Wólczyn-
ski Mielnicensi, Michaelae Strutynski Sta-
roduboviensi, ... Lenkiewicz Mo-
zyrensi, Dapiferis; Casimiro de Tęczyn
Offoliński Drohicensi, Francisco Łoski
Zacrocimensi, & Iudice Castrensi Var-
faviensi, Francisco Laskowski Mielni-
censi, Pocillatoribus; Joanne Casimiro
Belski Varfaviensi, & Notario Castrensi
Lublinensi, Joanne Strutynski Vilco-
miriensi, Pincernis; Francisco Dubrawski
Thesaurario Terrae Sanocensis, ...
Szembek, Stanislae Borek, Michaelae
Puzyna, Nicolao Michałowski, Matthia
Valentino Strzemberski, Martino Kier-
ski Aulicis nostris, Stephano Hankie-
wicz Decretorum Regni Notario, ...
Denhoff Guardiae nostrae Generali, ...
Burnowski Linguarum Orientalium In-
terprete, Gabriele Petro Szpilkowski
Secretario nostro, & Cancellariae Majo-
ris Regni, Actusque praesentis Nota-
rio,

ANNOrio, aliisque plurimis Nobilibus Incolis
1698. Regni & Magni Ducatus Lithuaniae.

AUGUSTUS Rex.

(*Locus Sigilli Maj. in pixide argentea
pensili cera rubra expressi.*)

*Maximilianus de Tenczyn Offo-
liniski Vexillifer Drohiciensis,
Sigilli M. R. Secretar. mpr.*

Actum Varaviae feria quinta post Fe-
stum Nativitatis Beatissimae Mariae Vir-
ginis proxima, die scilicet undecima Men-
sis Septembris, Anno Domini millesimo
sexcentesimo nonagesimo octavo.

*Ad Relationem Illustrissimi
& Reverendissimi in Chri-
sto Patris Domini, Do-
mini Georgii Albrachti
Deuhoff Episcopi Pre-
mislens. Abbatia Vitovi-
ensis perpetui Administ.
Praepositi Cathedr. Plo-
cens. Supremi Regni Can-
cellarii.*

CCCXLVI.

*Literae ad Serenissimum ac Poten-
tissimum Poloniae Regem ac M.
Ducem Lithuaniae, a Serenissi-
mo Electore Brandenburgico da-
tae, de occupatione Urbis Elbin-
gae. Coloniae ad Spream 7. O-
ctobris 1698. Sylloge Tom. II.
fol. 144.*

*Serenissime & Potentissime Rex, Do-
mine Cognate, & Frater Colen-
dissime.*

Non potest latere Regiam Majestatem
Vestram, quibus olim conditioni-
bus coaluerint sacri & aeterni foederis Pa-
cta, Velaviae atque Bydgoestia, Serenif-
simum Poloniae Regnum inter & Nos con-
fecta, nec ita pridem a Regia Majestate
Vestra more solito renovata ac confirma-
ta, quas inter praecipua est, ut pro praes-
tita fideli opera & sociatis armis, quibus
incluta Respublica ab interitu vindicata,
ac in pristinum statum & libertatem re-
stituta, Urbs Elbinga Nobis traderetur.
Quadraginta & aliquot excurrit annis,
longum patientiae documentum dedimus,
expectantes, ut iustissima ista adimplere-
tur conditio. Sed cum post tot inanes
preces & sollicitudines ne spes quidem
Nobis reliqua esset, traditionem istam
sponte & ex praescripto Pactorum subse-
quuturam, facimus tandem, quod opti-
mo Nobis dudum licuit jure, & quae No-

bis haecenus indebite negata fuit posses- ANNO
sio istius Urbis, quamvis iustissime, & 1698.
ex fide jurata debita, eam ipsi, citra ani-
mum hostilem, imo & jam citra vim, si
fieri potest, apprehendere conabimur.
Sed ne Regiam Majestatem Vestram, tot
ac tantis gravioribus intentam rebus, lon-
ga juris ac facti enarratione distineamus,
rogatam Eandem volumus, ut quo jure,
quave iustitia Urbis dictae possessionem
arripere statuerimus, & quae sit mens at-
que intentio nostra, ex scripto, literis
hiscis adjuncto, perspicere sustineat; de
cujus veritate ut liquidius constet, non
veremur paucis haec repetere, quae de
mente ac destinatione nostra ibi habentur,
& coram Reg. Majestate Vestra san-
cte testari, Nos Foedus istud aeternum,
nuper renovatum, quod cum Regia Ma-
jestate Vestra & Incluta Republica Nobis
intercedit, inviolabiliter servaturos, &
ex eodem praestanda praestituros, privi-
legia & jura Urbis Elbingensis ex praes-
cripto Pactorum religiose conservaturos,
ne ex eadem Urbe, quamdiu praesidio
nostro infidebitur, quies ac securitas Rei-
publicae, inprimis Vicinorum, turbetur,
aut vel minimum iisdem periculum etiam
ab hoste externo inde creetur, summa
ope curaturos: nec alio denique titulo
Urbem Nos possessuros, nisi pignoratitio
aut hypothecario, & cum Nobis de
eo, quod iuste debetur, satisfactum fue-
rit, statim & absque ulla mora Urbem
Regiae Majestati Vestrae atque Inclutae Rei-
publicae, juxta pactum conventum, Nos
restituturos.

De caetero veneramur Deum, ut Re-
giam Majestatem Vestram omni felicita-
tis incremento quam diutissime fervet in-
columem ac florentem. Dabantur ex
Arce nostra Coloniae ad Spream, die 7.
(17.) Octobr. 1698.

FRIDERICUS Elector.

CCCXLVII.

*Literae ejusdem ad Cardinalem Pri-
matem, ut & ad singulos Sena-
tores Regni Poloniae & Magni
Ducatus Lithuaniae, Elbingam
occupatam concernentes, Dat.
ibid. eodem die & Anno. Indi-
dem fol. 175.*

Eodem Anno, quo in lucem editi fu-
mus, aeternum etiam Foedus istud,
quod cum Serenissima Republica indissol-
ubili Nos conjungit vinculo, Velaviae
ac Bydgoestia confectum est; ita dispen-
sante rem tanti momenti divina provi-
dentia, ut non prius diei, quo vitae usu-
ram

ANNORAM accepimus, quam Fœderis istius & 1698. eorum, quæ ex eo utrinque debentur, memoriam deponere queamus. Et quidem, quanta cura ac sollicitudine tum Divus Parens noster, tum Nosmet ipsi Fœderis istius leges, quæ quidem ad Nos spectant, expleverimus, quodnam juvanda Reipublicæ fuerit studium, quæ pro salute ac conservatione ejusdem opera ac fides intemerata, nemo rerum gnarus gestarum ignorare potest. Nec & Inclyta Respublica aliud a se desiderari passa est, nisi quod præcipuam Fœderis conditioem, qua Urbs Elbinga Nobis debetur, ac tradi debeat, hæctenus, quo maligno nescimus fato, inexpletam reliquerit. Non potest latere Dilectionem Vestram (Illustriss. & Reverendiss. Dominationem Vestram, vel Illustriss. Dominationem Vestram) tum clarissima circa eandem urbem pactorum dispositio, tum frustra per quadraginta, & quod excurrit annos, Divi Parentis ac nostra expectatio & patientia, aut si forte quid ea de re gestum sit, memoria exciderit, subjectum hisce scriptum, quod fide actorum publica nititur, Eandem id luce meridiana clarius docebit. Sed cum ne quidem spes Nobis relicta esset, urbem sponte & ex præscripto pactorum traditum iri, facimus tandem, quamvis invitati ac reluctantes, quod jura divina ac humana non tantum permittunt, sed et jubent; ut nimirum possessionem urbis, ex æterno ac jurato Fœdere Nobis debitam, sed tanto temporis spatio negatam, ac frustra petitam, ipsimet, utendo jure nostro, apprehendamus. Quid superest, quam ut pietatem, fidem æquitatem Dilectionis Vestræ, Illustr. ac Reverend. Dominationis (vel Illustriss. Dominationis Vestræ) appellemus, quibus freti non dubitamus, quin ipsamet factum sit approbatura, quo Serenissimus Rex ac Inclyta Respublica a dedecore fidei non præstitæ, ac æterni & jurati Fœderis violati liberantur. Quod quidem eo libentius Dilectionem Vestram (&c. &c.) facturam speramus, quo certius de mente ac intentione nostra edocta fuerit, quæ nimirum hæc est: Quod æternum istud cum Inclyta Republica pactum Fœdus sancte ac inviolabiliter servare, quæ Nobis ex eodem præstanda incumbunt, religiose præstare, privilegia ac jura Urbis Elbingensis integra conservare, securitati Optimæ Reipublicæ, quamdiu Urbs in nostra potestate erit, ex eadem prospicere, nec alio eandem possidere titulo ac jure velimus, quam hypothecario aut pignoratitio; ex quo consequitur, ut si de eo, quod juste Nobis debetur, satisfac-

etum Nobis fuerit, Urbs illa statim & si ANNO ne mora ex lege conventa restitui debeat, 1698. quod & sancte spondemus. Qui de cætero Dilectioni Vest. (&c. &c.) prosperissima quævis ex animo apprecamur. Dabantur ex Arce nostra Colonia ad Spream die 7. (17.) Octobr. 1698.

FRIDERICUS *Elector.*

CCCXLVIII.

Responsum Regis Poloniæ ad Electorem Brandenburgicum, in causa Elbingensi. Dat. Varsoviæ 17. Nov. 1698. Indidem fol. 146.

L iteræ Serenitatis Vestrae die 17. elapsi datae, & multo magis nunquam sperata Civitatis nostræ Regiæ Elbingensis aggressio, merebantur antequam responderemus, Senatus Consultum, quo illico huc convocato, atque intra hosce dies expedito, quid aliud respondere possumus, quam quod universi stupeant, Serenitatem V. rem attentasse etiam posteritati non credendam, fateri & ipsam, quadraginta & ultra annorum resuscitasse emortuam, imo tot, tantisque Reipublicæ prætensionibus sepultam hypothecam, tam crudis prius insidiis, mox apertis armis, & quasi nunquam, pro remisso Vasallagio, concessum habuisset Fœdus hostium loco suorum, hostes Reipublicæ reputaturum, ipsa infestas copias innocuæ admovit, eandemque vi in suam ditionem cœgit. Jus hoc, quod Serenitas Vestra scripto suo typis vulgato solenne vult facere, utiq; melius notum fuisse, gloriosæ memoriæ magno Parenti suo, tanquam primo Quæsitori, & tamen nunquam ausum quicquam simile præsentii casui, imo maluisse illum Brunsbergam, & Travensburgam, loco non traditæ Elbingæ, uti prætenderat, ex pactis Velavienfibus possessas evacuere ac restituere in manus Reipublicæ, quam primo illi actui, qui procul dubio magis suberat, Protestantium in Republica difficultatibus, tradendæ sibi in Prussiam supremitati, derogare. Fuisse post hæc toties ab eodem & Serenitate Vestra, supra memoratis pactis repetita juramenta, ac quidem æqua ex parte Reipublicæ, nolente MICHAELE, recusante ultima vice per aliquot dies JOANNE III. Serenissimis divæ memoriæ Prædecessoribus nostris, ob validas atque gravissimas Reipublicæ prætensiones. Et cur non eo potius tempore suspensis juramentis opponenda erat ista prætensio? Cur non saltem aliqua ante immediatum nuper Nobis, cum super iisdem factum juramentum, injecta

ANNO 1698. mentio? Praesertim cum Ministri a Nobis designati, distincte satis ad praetensiones quasdam in scripto desiderarent responsum, nec obtinuerant a Ministris Serenitatis Vestrae. Nam quis crederet, Republica cum hoste Christianorum communi cruento implicata ac distenta bello, turbari illam ac vexari a tali Principe, qui bona malaque ejus pro suis propriis habere aeterno faedere, ac jurejurando obligatus erat? Denique si omnes circumstantiae acerbissimae rei gestae anteriores revocandae forent, factum hoc nemini placitum iri, nisi hostibus, cum quibus tam bellum atrox gerimus. Hanc etiam turbam, ac violatam Reipublicae a faederato Principe securitatem, illis solis gaudio futuram, qui Nos undique & Patriam angustiata cuperent. Haec non alio fine Serenitati Vestrae omni fiducia insinuanda censuimus, quam ut intelligere velit, illam excessisse metam debiti sui erga Rempublicam hanc, cujus summa semper in Domum ejus, universo teste Orbe, extitere beneficia; impegisse contra perpetui Faederis pacta, jureque suo ex eis cecidisse, taleque ausum non modo ad intima usque hujus Patriae penetrasse, sed nostrum quoque honorem, ac prima Regni auspicia, sine omni praemissa amicabile requisitione, extreme impugnasse, adeoque cunctos desiderare, ut casum istum summopere Reipublicae ac praepremis Nobis gravem, Serenitas Vestra quantocius redintegrandam, immediatumque Statum civitati restituendum curet & annitatur, vel id si minime libuerit, saltem nullius offensae ac hostilitatis loco sit acceptum, si justa laesionis tantae reparatio quaeri, ac ministrari non intermittatur. De reliquo Serenitati Vestrae bonam valetudinem intra prosperos faederum amicitiarumque successus, precamur. Dabantur in Regia Varaviae, die 17. Novembris 1698. Regni nostri secundo.

CCCXLIX.

1699. *Declaratio Consilii Varaviensis super negotio Elbingensi die 10. Novembris 1699. Sylloge Tom. VII.*

Consilium praesens Senatus, & Ordinis Equestris Regni, & Magni Ducatus Lithuaniae, lege publica ad negotium Elbingense designatum literis suae. Celsitudinis Primatialis Illustrissimi & Reverendissimi in Christo Patris Domini Michaelis Cardinalis Radziejowski, Archiepiscopi Gnesnensis, Primatis Regni & Ma-

gni Ducatus Lithuaniae, potestate sibi a ANNO Sacr. Reg. Majestate, Domino nostro 1699. Clementissimo, pro tunc a finibus Regni absente, convocatum, unanimi concordia, post plurimas praegrandes reflexiones sensit, conclusit, ac determinavit, cum ad perfectam undequaque Regni tranquillitatem immensam S. R. M. D. nostro, cujus auspiciis omnia geruntur, gloriam post rehabitam ab Oriente quietem & pacem, domesticum ac fere internum, utpote cum perpetuo faederato Serenissimo Electore Brandenburgico, occasione nuper captae, validius quam justius Elbingae, dissidium plurimum interfit, omni meliori modo, donec in bella sanguinisque effusionem descendatur, servato S. R. Majestatis & Reipublicae honore assopire, eoque fine Consilium praesens convocatum, nullatenus cum Ministris Serenissimi Electoris Brandenburgici, donec rationibus satisfactoriis qualitercunque laesae Reipublicae provifum fuerit, congregari voluerit, insumptis tamen per decem dies consultationibus singulari ac prudentissima opera suae Celsitudinis Primatialis, in explorandis & reducendis mentibus dictorum Ministrorum allaboravit, ast cum nil elicere potuisset, quam quod iidem Ministri summam sibi integram quadringentorum millium Talerum titulo hypothecae Elbingensis asecuratorum reluendam, & exolvendam, ante retraditionem Elbingae indebite praetendant, nec id rationibus ullis, vel gradibus instructionis, ex primo consilio promanatis, retundi voluissent, sed tantummodo ad repetitas Principali suo insinuationes sese reciperent, spatium quindenae requirerent; Consilium vero praesens diutius frustra immorari contra dignitatem duceret, sine tamen conclusione facta, ne occasio abrupti negotii in Rempublicam rejiceretur, dilabi, & dissolvi non expediret, ideo constanter standum esse ultimo gradui instructionis suae, non posse declarari majorem summam, nisi 300000. Talerorum Imperialium, cumque prompta pecunia non adsit, tali modo asecurandam praevia restitutione Civitatis Elbingensis, integra danda esse in pignus clenodia ex thesauro Reipublicae Cracoviensi, utpote adamas magnus, & garnitura, tum Corona Czarea, Moschovitica vocata, absque omni periculo vel mora quovis praetextu injicienda restituendi hujus pignoris, quamprimum praemissa summa exsoluta fuerit, exsolvenda autem praesenti Consilio asecuratum post immediata, Deo dante futura Comitibus trimestri elapso. Ne vero quaepiam insufficientia pigno-

ANNO 1699. gnori huic præstando obiici possit, casu quo in tempore præfixo summa exsoluta non fuerit, aliud subalternum pignus, nempe Territorium totum patronymicum Civitatis Elbingensis apprehendendum suae Serenitati Electorali permittitur, retinendum tamen in statu quo una cum clenodiis conceditur, donec summa prædicta 300000. Talerorum exsoluta fuerit, ea si a Ministris Brandenburgicis, postquam a suo Principali resolutionem habuerint, acceptata fuerint, sua Celsitudo Primatialis curabit prædicta clenodia, omni securitate servata, Varfaviam deportari, Consilium præfens ad conficienda Instrumenta quietationis a Serenissimo Electore Brandenburgico de hypotheca Elbingensi, & inde emergentibus, & vicissim a Republica assurationis summæ, supra expressis mediis exsolvendæ, obdestinare, ac invitare, non intermitter; quodsi vero tum aequè ac justè declarata prosperam non reportarint resolutionem, Consilium præfens nunc pro tunc protestari, quemadmodum amissæ vicinitatis tranquillitatem antea, ita & inpraesentiarum, negotium restabiliendæ ejusdem non ex parte Reipublicæ sed a Serenissimo Electore Brandenburgico violari, & abrumpi, Rempublicam totam ad terminos, in quibus erat, antequam Minister vel Ministri Serenissimi Electoris Brandenburgici ad dandas rationes satisfactorias admissi fuissent, redire, ipsosque Ministros abire debere, præsentis Consilii Reipublicæ vigore.

CCCL.

1700. *Tractatus cum Serenissimo Prussice Duce de retraditione Elbingæ, & solutione 300. millium Talerorum per Rempubl. initus, Varfaviæ 12. Decembris 1699. confirmatus a S. R. M. Dresdæ 9. Januarii 1700. Sylloge Tom. VII.*

Nos AUGUSTUS Secundus Dei Gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Notum facimus universis, & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Cum populorum salus suprema lex sit, cui parere, regnare est, & a Nobis merito censeatur: salutis vero basis inconcussa stet publica pace, atque inviolata tum interna, tum externa tranquillitate. Hinc est, ut ad regimen Regni nostri, divino nutu ductuque evecti, nihil antiquius habeamus, quam pacato coelesti ope intrinsecus Regno, perpetuo

Tom. IV.

ANNO 1700. paci, ac quieti, & mutuae benevolentiae cum vicinis Principibus, uti nominatim cum Serenitate Electorali Brandenburgica, servandæ studeamus. Quapropter nascentis nuper dissidii flammis, occasione occupatae Elbingae, propediem erupturis, opportune occurrentes, nostris, ac Reipublicae, ex Consilio per legem publicam designato, Commissariis plenipotentariis omnimodam facultatem dedimus & concessimus, cum Ministris suae Serenitatis conveniendi, remque amicabiliter discutiendi, & pro jure, & dignitate, ut par est, componendi. Qui ad infra scriptas condiciones & puncta unanimiter devenerunt, omniaque, & singula utrinque firmarunt, in hunc, qui sequitur, modum.

In Nomine Domini Amen.

Notum sit universis & singulis, quorum interest, aut quomodolibet interesse poterit. Fœdus perpetuum, atque amicitia Serenissimum & Potentissimum Principem Dominum AUGUSTUM Secundum Dei Gratia Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Atque Regnum Poloniae, & Magnum Ducatum Lithuaniae inter, & Serenissimum Principem Dominum FRIDERICUM Tertium Marchionem Brandenburgensem, Sacri Romani Imperii Archicamerarium & Electorem, in Prussia, &c. insperata nuper occasione, occupatae per suam Serenitatem Elbingae, in tanto infensus proruperat dissidium, quanto minus haec olim praevisa erant. Iffet procul dubio ardens mali sensus in flammis atrocis belli, ni divina bonitas, vicibus meriti, vel demeriti Regnis pacem ac tranquillitatem adimens & restituens, prius mediatorias vicinorum, & amicorum Principum auctoritates, mox Consilia Generalia Regni Comitiorum interjecisset, iisque moderamen ad res amice assopiendas, permissum fuisset, ac tandem a sua Serenitate Electorali, admissio Ministrorum ejus, ad dandas rationes explicatorias, praetensae laesae Reipublicae indemnitati constanter expectata fuisset. Idemum, postquam assensu Sacrae Regiae Majestatis hic Varfaviae redintegrandae amicitiae sincera declaratione, quod non animo laedendi, nec offendendi Rempublicam, praemissa facta fuerint, nomine Principalis sui comparuissent, debite ad id instructi, literisque mandati muniti, atque ultimariam nuper congregati Reipublicae Consilii declarationem a sua Serenitate Electorali acceptatam esse declarassent, Consilium Senatus, & Ordinis Equestris Regni, & Mag-

Pppppp

gni

ANNO 1700. gni Ducatus Lithuaniae, lege publica Generalium Regni Comitiorum, proxime praeteritorum, designatum, facultateque a Sacra Regia Majestate praemunum, in absentia ejusdem de Regno, sub felici directione suae Celsitudinis Primatialis, Illustrissimi, & Reverendissimi in Christo Patris Domini Michaelis Cardinalis Radziejowski, Archiepiscopi Gnesnensis, Primatis Regni Poloniae, & Magni Ducatus Lithuaniae, convocatum, cum iisdem Ministris, utpote Illustri, & Magnifico Joanne Dieterico Libero Barone ab Hoverbeck, in Eichmediens, Baranowo, Damkau, & Geyerwalde, Electoratus Brandenburgensis Dapifero haereditario, Consiliario status intimo, atque Ablegato Extraordinario, & Generoso, ac Magnifico Godofredo Wernero Consiliario Aulico, & Residente in Polonia suae Serenitatis Electoralis, in sequentes descendit, & concessit tabulas.

I. Post factam modo praemisso mutuae amicitiae redintegrationem, omnis apprehensa Elbingae, emanatorumque quorumvis inde scriptorum, & exacerbationum ab utrinque aboletur memoria; foedus vero perpetuum, atque firma & securam amicitiam ad terminos tum veterum, tum recentium Velaviensium pactorum integre ac inviolabiliter, indissolubili nexu & vinculo conservanda reducitur, & restituitur.

II. Civitas Elbingensis, prout recenter accepta, integre, sine quavis demolitione repertorum ibi mœniorum ac fortificationum, quovis deinceps jure & praetensione hypothecae Elbingensis, aliisque inde emergentibus in perpetuum abolitis, evacuato milite, retradenda erit die prima Mensis Februarii, Anno Domini 1700. praesentibus Commissariis, ad id muneris designatis, sine ulla difficultate, & sine quavis negotii exequendi protractione.

III. Praesidiarii suae Serenitatis Electoralis omnia tormenta, mortaria, sclopetata, bombardas, aliaque bellica instrumenta, tam munitiones quascunque proprias in civitatem importatas, libere, & absque cujusvis praepeditione asportabunt, & avehent; quaecunque vero ad civitatem pertinent, nullo praetextu inde amovebuntur.

IV. Vicissim a S. R. Majestate, & Republica Poloniae, & Magno Ducatu Lithuaniae neglecta quovis casu summa trecentorum millium Thalerorum Imperialium, in vim reversionis hypothecae Elbingensis quadringentorum millium Thalerorum Imperialium, inde omnium emergentium, fide bona suae Serenitati

ANNO 1700. Electorali, post Comitiam Deo dante immediate proxime finita, vel non finita, elabente trimestri realiter hic Varaviae exsolvenda declaratur, atque in majorem fidei publicae securitatem certa clenodia ex Thesauro Regni, sub sigillis ejusdem Consilii, atque Ministrorum registro, in vim Reversalium authentice specificato, loco pignoris post evacuationem Elbingae inchoatam, postera die in manus Commissarii suae Serenitatis Electoralis ad id Plenipotentiam habentis, jure solennis depositi concedenda & tradendaerunt. Quae quidem clenodia integre, ac sub sigillis specificatis, juxta registrum reversale, quamprimum summa praetacta exsoluta fuerit, absque omni mora, praetextu, vel quasi imaginabili pro se, aut quapiam alia praetensione, veluti solenne Reipublicae depositum, totaliter restituenda erunt.

V. Quodsi stato tempore ob aliquos casus summa praedicta exsoluta non fuerit, facultas permittitur suae Serenitati Electorali, integrum territorium patronymum Civitatis Elbingensis pacifice, sine quovis impedimento, una cum usu fructu solito ejusdem territorii occupandi, illudque tamen sine quavis innovatione, aut quocunque colore, fortalicii extructione, verum in statu quo, una cum clenodiis tam diu possidendi, donec summa saepe dicta trecentorum millium thalerorum exsoluta fuerit. Quamprimum vero eadem exsolvetur, tam dictum territorium integrum, quam et memorata clenodia, sub eadem, ut supra, cautela, nullam scilicet humanitus excogitandam injiciendo difficultatem, inviolabiliter restituenda & reddenda erunt ad manus ad id a Republica Deputatorum.

VI. Trajectum super Vistulam, uti & certa per suam Serenitatem Electoralem exactio, Strungeld dicta, Commissionem mutua, si, & in quantum contraria pactis, examinanda & sopienda.

VII. In majorem affectus erga Regiam Majestatem & Rempublicam testificationem, a sua Serenitate Electorali, summa quaevis, quocunque titulo apud Rempublicam, ex capite Serenissimi olim Domini Principis de Croje praetensa, vel praetendenda, indeque emergentia perpetuo cassantur, & annihilantur, nil juris inde sibi, aut cuiquam nunc & posterum reservando.

VIII. Testimoniales suae Serenitatis Electoralis, pro Herschero valiturae, ad ipsius debitam exculpationem & libertatem in proximis, Deo favente, Comitiiis omni

ANNO omni meliori respectu in manus suae Cel-
1700. situdinis Primatialis depositae, acceptan-
tur.

IX. Reliqua omnia, sublatis ab utrin-
que praetensionibus, in vigore veterum
& recentiorum Pactorum Velaviensium
constituta firmiter permaneant, amicitia
vera & indissolubilis, ad mutua partium
utrarumque commoda perpetuo colatur
& augeatur, & super haec omnia ratifi-
catoriae tam S. R. Majestatis, quam suae
Serenitatis Electoralis, mutuae pro ter-
mino evocationis comportabuntur. In
quorum fidem duo exemplaria ejusdem
tenoris confecta, & ad invicem commu-
tata, manibus propriis subscripta, & si-
gillis communita sunt. Varaviae die 12.
Mensis Decembris 1699.

*M. Cardinalis Radziejowski Pri-
mas Regni & M. D. L.*

(L.S.)

*Nicolaus Swiecicki Episcopus
Poznanienfis.*

(L.S.)

*Andreas Zatuski Episcop. Var-
miensis & Sambienfis.*

(L.S.)

*Georgius Albrachtus a Denhoff
Episcopus Premysliensis Su-
premus Regni Cancellarius, S.
R. Imperii Princeps.*

(L.S.)

*S. Jablonowski C. C. E. R. P.
Dux Supremus.*

(L.S.)

*Josephus Boguslaus Stuzka
Castellanus Vilnensis, M. D.
Lithuanicae Dux Campestris.*

(L.S.)

*Georgius Towianski Castellanus
Lancienfis.*

(L.S.)

*Franciscus Grzybowski Castella-
nus Junivladislaviensis.*

(L.S.)

*Stephanus de Rychty Humiecki
Dapifer Podoliae, Colon. R. M.*

(L.S.)

*Lubomirski Supremus Regni Po-
loniae Marefchalcus.*

(L.S.)

*Stanislaus Szczuka Procancell-
larius M. D. L.*

(L.S.)

*Benedictus Sapiha Thesaurarius
Supremus M. D. Lithuanicae.*

(L.S.)

*Michael de Kozielsko Puzyna,
Vistiniensis, Verbkoviensis Ca-
pitaneus.*

(L.S.)

*Franciscus Loski Pocill. Zakro- ANNO
czym. Judex & Vicecapita- 1700.
neus Varaviensis.*

(L.S.)

*Joannes Dietericus L. B. ab
Hoverbeck, Serenissimi Electo-
ris Brandenburgici Ablegatus
Plenipotentarius.*

(L.S.)

*Godofredus Werner, Sereniff.
Electoris Brandenburgici Resi-
dens Plenipotentarius.*

(L.S.)

Ad firmandam itaque eandem pacem
& tranquillitatem inter Nos, Regnumq;
nostrum ac M. Ducatum Lithuaniae, at-
que suam Seren. veteremque & sinceram
amicitiam stabiliendam, tum bonam vic-
initatem conservandam, hos omnes memo-
ratos & singulos Articulos, in praein-
serto retradendae Elbingae Tractatu a-
ctos, conditos & conclusos, in omnibus
& singulis eorum punctis, clausulis &
continentiis acceptamus, ratificamus, ap-
probamus & confirmamus. Promitten-
tes verbo nostro Regio pro Nobis, ac
Successoribus nostris Regibus Poloniae,
ac Regno nostro, Magnoque Ducatu Li-
thuaniae, Nos omnia suprascripta, in
praeinsertis literis atque articulis condi-
tis & conclusis expressa, firmiter & in-
violabiliter observare, exequi & adim-
plere, neque illis quoquomodo contrave-
nire, omni fraude & dolo penitus seclu-
sis. In quorum omnium & singulorum
fidem, majusque robur & testimonium,
praesentes Literas manu nostra propria
subscripsimus, illasque sigillo nostri Re-
gni communiri mandavimus. Dabantur
Dresdae die 9. Mensis Januarii, Anno
Domini 1700. Regni vero nostri Anno
tertio.

AUGUSTUS Rex.

*Venceslaus Franciscus
Trzcinski Pincernus
Ravensis, S. R. M.
Secretarius.*

CCCLI.

*Commissariorum Reipublicae Polo-
nae Recognitio de Clenodiis ex
Thesauo Regni acceptis, atque
in hypothecam Serenissimo Ele-
ctori Brandenburgico tradendis,
juxta Tractatum, pro retradi-
tione Elbingae institutum. A-
ctum Cracoviae in Thesauo Re-
Pppppp 2*

gni

ANNŌ 1700. gni die 9. Januarii 1700. *Ex Originali.*

Nos Commissarii Reipublicae ex Consilio Senatus & Ordinis Equestris, in Comitibus proxime praeteritis in Anno 1699. ad Tractatum cum Serenissimo Electore Brandenburgico de retraditione Elbingae instituto, & feliciter, divina ope, sub auspiciis & praesidentia Eminen. Cardinalis Radziejowski, Archiepiscopi Gnes. Primatis Regni & Magni Ducatus Lithuaniae (cui sit perennis exinde honor & gloria) in facultate, a Sacra Reg. Majestate, Domino nostro Clementissimo, pro tunc extra fines Regni existente, ad id operis speciali Diplomate concessa, Varaviae determinato, ad Thesaurum Regni pro clenodiis in hypothecam loco reuentionis summae, in liberationem Elbingae condita, designatis, Delegati, convenientes Cracoviam, & satisfaciendo commisso Nobis negotio, ad praesentiam Magnifici Francisci Comitum in Pieskowaskala Wielopolski Capitanei Cracoviensis, & Perillustri Admodum Reverendi Pakoslai Lanckoronski Canonici Cracoviensis, in loco & manere Perillustri Admodum Reverendi Hyacinthi Rusocki Custodis Thesauri Regni, protunc penes Thesaurum existentis, accedentes ad dictum Thesaurum Regni, cum clavibus, ab Illustribus Senatoribus conuictis, eundem Thesaurum aperuimus, in eoque, referatis feris arcae ferreae, extraximus inde, juxta instructionem nostram, pixidem unam cum Adamante intus magno filis colligatam, & duobus sigillis, uno Illustrissimi olim Stanislai Matachowski Palatini Posnaniensis, altero Illustrissimi Josephi Skuzka Castellani Vilenensis signatam, & intactam, alteram pixidem cum sigillis etiam integris, sed filis discissis, in qua inventa sunt duo clenodia ad instar inaurium antiquarum, variis lapidibus distinctarum, ex quibus adamantes locati facile excidere possunt, & una ex eis absque pendente unione, & sine auricula papyro involuta, & sigillis cum subscriptione Commissariorum Skarszowys sigillata, sed discissa, separatim quatuor adamantes minuti, in sacculo coriaceo involuti. Praeterea in eadem pixide repertae sunt tres chartae, in duabus haec duo clenodia sunt delineata; tertia vero charta diversae figurae, cujus nullum ibi extabat clenodium. Praeterea exenimus Coronam Caream, sive Moschoviticam vulgo dictam, in sua vagina, quae forsitan erat supra filis leviter & duobus sigillis signata, sed haec fila invenimus discissa. Et ita expedito hoc

negotio juxta instructionem nostram, & Anno 1700. haec superius specificata clenodia extrahentes, arcam cum aliis variis intus clenodiis, iisdem feris, quibus erat clausa, occlusimus, & sigillis nostris obfigillavimus. Clenodia vero sigillis tam nostris, quam Magnifici Capitanei Cracoviensis, & Perillustri Lanckoronski Canonici Cracoviensis, locum tenentis Perillustri Custodis Thesauri Regni, obsignata ad manus nostras recepimus, & Thesaurum Regni, ut erat clausus, & debite communitus, nihil omnino amplius praeter commissa et descripta clenodia ex eo defuentes, in custodia de lege praescripta reliquimus. In vim vero quietationis de receptis clenodiis praetactis, hanc nostram relationem expressam ad manus Perillustri Custodis damus, et similem aliam in vim reversalis in eodem tenore, cum subscriptionibus Magnifici Capitanei Cracoviensis, et Perillustri Lanckoronski Canonici Cracoviensis, locum tenentis pro tunc Perillustri Custodis actualis, cum descriptione dictorum clenodiorum recipimus. Quod scriptum, in vim majoris roboris et firmitatis, manibus nostris subscribimus, et sigillis nostris communitus. Datum Cracoviae in Thesaurum Regni die nona Mensis Januarii, Anno Domini 1700.

Franciscus de Windiki Grzybowski Castellanus Inowladislavienfis, Commissarius. mpp.
(L.S.)

Franciscus Lanckoronski Succamerarius Cracoviensis, Wielicenfis, Bochnenfis, Stobnicenfis Capitaneus, Commissarius ex Minori Polonia mppr.
(L.S.)

Casimirus Pakoslaus Lanckoronski Canonicus Cracoviensis, pro tunc locum tenens Perillustri Custodis.
(L.S.)

Franciscus Loski Pocillator Zakroczymentis, Judex Castrensis Varaviensis, Commissarius ex Majori Polonia.
(L.S.)

Quod depositum integrum prout specificatum ad manus meas receptum, Magnificis Commissariis Elbingam pro retraditione ejusdem Civitatis, a Consilio Deputatis remitto. Varaviae 20. Januarii Anno 1700.

MICHAEL Cardinalis RADZIEJOWSKI Primas Regni & Magni Ducatus Lithuaniae. mppr.

ANNO
1700.

CCCLII.

Statuta Commissionis Elbingensis.

Actum in Præpositorio Civitatis Elbingensis Feria sexta post Festum Purificationis Beatissimæ Virginis MARIE proxima 1700. *Sylloge negot. publ. Tom. II. fol. 290.*

In præsentia Nobilium & spectabilium Bartholomæi Mejenreifs Burgrabii, Theophili Helroingk Præsidentis, Alberti Stiemer, Caroli Ramsey, Eliæ Heine, Jacobi Braun, Joannis Rogge, Andreæ Brakienhaus, Isaac Felerabent, Dominici Mejer, Jacobi Raule, Danielis Hollet, Jacobi Wingk, Jacobi Lange, Christiani Freschvenbergk, Ernesti Horn, Consulium, tum spectabilium Francisci Adæ Rohde Advocati, Abraami Lange, Israelis Hoppe, Joannis Alexandri Miller, Henrici Braun, Israelis Pain, Christophori Langa, Sibaldi Barthzembergk, Danielis Fuchs, Davidis Rachfau, Augustini Nistalgen, Eliæ Sachard, Danielis Ridchersdorff, Andreæ Jungschultz, Friderici Szubert, Jacobi Szreyter, Caroli Horn, Danielis Uterbergk, Christiani Goofe, Michaelis Szhultz, Petri Strezau, Andreæ Herman, Michaelis Lingk, Henrici Stoltz, Christophori Szopp, Balthazari Puserl, Samuelis Woitt, triginta duum Virorum. Nec non spectabilium Petri Posselier, Francisci Eschi, Alberti Stimer, Michaelis Willer, Secretariorum; coram Nobis Andrea in Załuskie Kozietyły & Błędow Załuski Episcopo Varmienfi & Sambienfi, Præsidente Terrarum Prussiæ, Sac. Rom. Imperii Principe, Georgio Towjański Castellano Lanciienti, Radzicenti, Stanislawo in Szczuczyn & Radzin Szczuka Procancellario Magni Ducatus Lithuaniae, Lublinensi, Michaeli de Kozielsko Puzyna Regente minoris Cancellariæ Magni Ducatus Lithuaniae, Vistinenfi, Verkoniensi Capitaneis; Vladislao Czarnkowski Sacræ Regiæ Majestatis & Reipublicæ ad evacuandam Præsidio suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ Civitatem Elbingensem, tam ad cætera Commissionis negotia, Civitatem ipsam concernentia, examinanda, nec non ex Consilio Generali lege publica concluso exequenda vigore sequentis Plenipotentiæ de tenore tali.

„ AUGUSTUS II. Dei Gratia Rex Poloniae Magnus Dux Lithuaniae, Russiae, Prussiae, &c. Nec non hæreditarius Dux Saxoniae, & Princeps Elector &c. Notum testatumque facimus, quorum interest, aut

Tom. IV.

ANNO 1700.
interesse poterit. Quomodo Reverendissimus in Christo Pater, Illustrissimi Magnifici & Generosi Domini ex Senatu, Andreas in Załuskie, Kozietyły & Błędow Załuski Episcopus Varmienfi & Sambienfi, Præsides Terrarum Prussiae, Sac. Rom. Imperii Princeps, Joannes in Prebendow & Lezenko Przebendowski Palatinus Mariæburgensis, Kiszporienfi, Pokrzywnicentfi, Mirachovientfi, Georgius Towjański Castellanus Lanciientfi, Radzicentfi, Stanislaus in Szczuczyn & Radzin Szczuka Procancellarius Magni Ducatus Lithuaniae, Lublinentfi Capitanei, ex Equestri Ordine ex Majori Polonia, Michael de Kozielsko Puzyna Regens minoris Cancellariæ M. D. L. Vistinentfi, Verbovientfi Capitaneus, Vladislaus Czarnkowski ex Minori Polonia, Stephanus Humiecki Dapifer Podoliae, Casimirus Dłuzzewski Pocillator Chelmentfi, ex Magno Ducatu Lithuaniae, Michael Sapiha Notarius Campestris Magni Ducatus Lithuaniae, Christophorus Niemirowicz Szczyt Vexillifer Polocentfi, Jaslwonentfi Capitaneus, robore & vigore Consilii Reipublicæ immediatis Regni Comitibus in negotio Elbingensi declarati, Varaviae die decima Mensis Decembris Anno præterito celebrati & expediti, ad rehabendam & recipiendam de manibus Serenissimi Electoris Brandeburgici Civitatem Elbingensem Commissarii Plenipotentiarii sint designati & deputati, habituri plenariam & omnimodam facultatem, dictam Civitatem Elbingensem ex possessione, & præensionibus quibusvis memoratæ suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ eliberandi, recipiendi, Clenodia certa Reipublicæ in pignus deponendi, literas nostras ratificatorias Tractatus de negotio Elbingensi ratificatoriis suæ Serenitatis Electoralis Brandeburgicæ commutandi, copias militares Brandeburgicas expediendi, Præsidium vero Reipublicæ imponendi, Civitatem in meliorem Ordinem & securitatem reducendi & redigendi, in præterita animadvertendi, discordias de Religione componendi & determinandi, totum denique juxta memoratum Contractum scriptum ad Archivum & instructionem sibi datam peragendi, observandi & exequendi. Quidquid vero per eos factum, gestum, constitutum, exequutumque fuerit, totum id a Nobis, ab omnibusque Ordinibus Regni & Magni Ducatus Lithuaniae, gratum & acceptum fore, uti in fundamento prædicti Reipublicæ Consilii. In quorum fidem præsentem Sigillo Regni communiri iussimus. Dabantur Dubenii die

Qqqqqq

IX.

ANNO IX. Mensis Januarii Anno MDCC. Re-
1700. gni, vero nostri Anno III.

*Ad Mandatum Sacrae Re-
giae Majestatis Propri-
um. Venceslaus Franci-
scus Trzcinski Pincerna
Raven. Sacrae Regiae Ma-
jestatis Secretarius. mpr.
(L.S.)*

Designatis Commissariis comparuerunt personaliter Nobiles & Spectabiles Burgabius, Proconsules, Consules totusque Magistratus, Advocatus ac Communitas Elbingensis, ad dandas rationes sufficientes deditione Civitatis istius in potestatem praesidii suae Serenitatis Electoralis Brandenburgicae. Quibus omnibus & singulis probe & diligenter auditis & bene examinatis, atque circumstantiis locorum & fortificationum per Nos lustratarum confrontatis, Nos Commissarii Sacrae Regiae Majestatis, & Reipublicae eo vel maxime considerato, quod Civitatis istius deditionem post sustentam per quatuor septimanas obsidionem, & continuas Civium in vallis vigiliis, ex hac praecipue ratione Ordines Civitatis praedictae consenserint, quia verendum erat, ne Respublica agre ferret, si illam in atrox & diuturnum bellum protraxissent per sanguineam oppositionem, quod tamen nunquam sufficerent retinendae Civitati ex defectu sui Praesidii, & quidem tempore altae scilicet pacis, sufficientis, belli vero multum exigui & imparis, nullo quoque subsequente juvamine, quamvis instantissime & multifariam implorato; in talia Pacta & Statuta salvo Reipublicae beneplacito descendimus.

I. Quoniam ex teneritudine in Republicam & pro maturanda liberatione ab onere subsidialis hypothecae Brandenburgicae territorii patronymici Civitatis, atque ob avertenda multa alia mala, quae Civitatem in statu ejusmodi dubio & periculoso permanentem premere possent, Nobilis & Spectabilis Magistratus ac Communitas Civitatis summam trecentorum millium Tynsonum Polonicarum in specie Taleris Imperialibus, quemlibet per tex Tynsones computando, benevole & ultronee in se suscepit, ideo in supplementum & pro termino re-luendae Serenitati Electorali Brandenburgicae summam trecentorum millium Talerorum Imperialium realiter & effective exsolvet; pro colligenda vero dicta summa habebit idem Magistratus cum scitu Communitatis plenam facultatem modos, media, ac contributiones oneri conformes adinveniendi & statuendi, sine ulla

cujusque praepreditione sub paenis arbitrii in contravenientes. ANNO
1700.

II. Loco ducentorum militum praesidiariorum, quos haecenus Civitas ista sustentavit, abhinc tenebitur praesidium numerosius de trecentis militibus pedestribus & triginta equitibus selectis, pro lustrandis de mane & vesperae extra mœnia & suburbiis locis, semper & continuo habere & conservare, ingruente autem quocunque hostilitatis casu, & praecipue extremo periculo idem omni diligentia & cura ad duo millia militum pedestrium augere & tenere usque ad Provinciae vel Reipublicae succursum. Quorum Praefectus debet esse semper vir gnarus artis bellicae & obsidionum, fortis & strenuus, juratus rotha consveta, sed additis hisce formalibus, quod Sacrae Regiae Majestati Domino nostro Clementissimo, & Reipublicae Poloniae fidelis ero.

III. Praesidentes vero atque totus Magistratus & Communitas in casu ingruentis hostilitatis sine scitu Serenissimi Regis & Reipublicae, Terrarumque Prussiae, Civitatem nemini tradent, eandemque defensuri sint usque ad extremam necessitatem, quantum in ipsis erit sub paenis contra convulsos Decretorum Reipubl.

IV. Negotium Religionis Romano Catholicae, juxta seorsivam a Nobilitate & spectabili Magistratu datam ad praesens in manus Illustrissimi Loci Ordinarii in visitatione compositionem, firmiter in omnibus punctis & articulis conservandum, manutenendum & exequendum eidem Nobili & spectabili Magistratui injungitur, sub rigore jurium ejusdem Religionis in eadem Civitate habitorum. Cum vero hucusque juxta articulum Pactorum Bydgoestienf. unus ex Catholicis in Magistratum inductus non sit, proxime vacaturo loco in Magistratu eligetur vir quipiam probus & idoneus Religionis Catholicae, salvo secundo Ordinis gradu.

V. Quibus sic Pactis uterque Ordo Civitatis cum omnibus & singulis civibus & incolis, in omnibus juribus, privilegiis, immunitatibus, libertatibus, jurisdictionibus & consuetudinibus, tam generalibus Terrarum Prussiae, quam specialibus, & municipalibus sine ulla exceptione, quibus ante hanc sui occupationem ab antiquis retro temporibus adhuc usque potitus & fructus est, tam ante incorporationem Prussiae Regno, quam a divis Regibus Poloniae & moderna Sac. Reg. Majestate feliciter Regnante concessis tam quo ad personas, quam quo ad bona perpetuo ac inviolabiliter conservatur, nec ob factam per suae Serenitatis Electoralis Brandenburgicae militem urbis occu-

ANNŌ 1700. occupationem five judicialiter five extra-judicialiter ullo tempore vel loco inquietari, turbari aut infestari debet. In quorum omnium fidem majorem supra scripta Puncta & Statuta manibus propriis subscripsimus, & sigillis nostris communituri fecimus. Dat. & Actum ut supra.

CCCLIII.

Literæ Regis Poloniæ, ad Electorem Brandenburgicum, auxiliium contra Suecos petentis.

Dat. Varfaviæ Mense Maji 1700.

Indidem fol. 293.

AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniæ, &c. Serenissimo Principi, D. FRIDERICO III. Marchioni Brandenburgensi &c. Salutem! Quemadmodum non dubitamus, Serenitatem Vestram inita nostra & Reipublicæ cum eadem pacta & fœdera indissolubili vinculo manutenturam esse; ita, ut in contingenti Suecorum molimine, si forte quicquam contra Nos, & Regnum nostrum Poloniæ attentaverint, & excurrere in Poloniam ex Pomerania perditiones Serenitatis Vestræ, præsumpserint, pro nexu eorundem Pactorum obstituram, omnemque hostilem impetum pro virili impedituram, firmissime Nobis pollicemur. Cum vero læsiones Regni nostri & illatæ a Suecis injuriæ, orbi universo sint manifestæ, ad quas repellendas, cum tempus & rerum momenta favent, auxiliares Serenitatis Vestræ copias, vigore prædictorum Pactorum, ipsa postulet necessitas, fraterne Serenitatem Vestram convenimus, quatenus mille & quingentos armatos, in subsidium nostrum & Reipublicæ, ut præsto adînt, disponere velit, quibus post acceptam super id a Serenitate Vestra declarationem ad limites Livoniæ deducendis Commissarios nostros destinabimus. Porro & Saxonia certam militiæ nostræ partem pro tuitione & securitate limitum Regni nostri designare proposuimus, cui cum per territoria Serenitatis Vestræ recte pateat transitus, facile & in hoc ipsam consensuram speramus Serenitatem Vestram, dum vicissim per Provincias Regni nostri suum quandoque Serenitas Vestra exercitum transire ex Pactis licitum habeat, &c. Dabantur Varfaviæ die .... Mensis Maji 1700.

CCCLIV.

Alicæ Regis Poloniæ ad Electorem Brandenburgicum Literæ circa transitum militiæ Majestatis suæ. Dat. Varfaviæ d. 8. Maji 1700. *Indidem fol. 297.*

AUGUSTUS Dei Gratia Rex Poloniæ &c. ANNŌ 1700. Serenissimo Principi, &c. salutem! Quo sine in antecessum literis ad Serenitatem Vestram exaratis Eandem peramanter amplexi sumus, ut in transitum militiæ nostræ, qui hostium impetus perditiones Serenitatis Vestræ, vigore Pactorum nostrorum & Reipublicæ, cum Serenitate Vestra initorum, assentire velit. Et ecce! diuturna in uno eodemque loco subsistentia pertæsus miles noster anticipavit desiderabiles Serenitatis Vestræ responsorias, ut jam omnino Dominia Serenitatis Vestræ ingrederetur, & ad destinatum sibi locum tenderet; ne itaque circa transeuntem eandem militiam nostram aliquis apud Serenitatem Vestram moveatur scrupulus, aut quæpiam exoriatur difficultas, repetitis literis aptud Eandem necessitatem præsentem excusari cupimus, præcipue cum sæpe contingat, exercitum Serenitatis Vestræ, prævia sola denuntiatione, per Provincias Regni nostri transgredi. Optima interim &c. Varfaviæ die 8. Maji 1700.

CCCLV.

Reversales Reipublicæ Poloniæ ab Electore Brandenburgico datæ, Quod Regalis, quem assumpsit Titulus, nullum Reipublicæ adferet præjudicium. Colonia ad Spream 8. Jun. 1700. *Indidem.*

FRIDERICUS Tertius DEI Gratia &c. Omnibus, quorum interest, notum facimus, cum Titulum & Dignitatem Regalem, quibus ante plura sæcula fulgebatur Ducalis nostra Prussia, reassumendum merito censeamus, nihil ex hac Majestatica Prærogativa Prussiæ nostræ, quæ nunc Ducalis appellatur, præjudicii inferendum, nec inferri posse juri ac possessioni Regalis Prussiæ, qua Serenissimus Rex & Respublica Poloniæ gaudent, neque ullam in eandem Prussiam Regalem prætensionem a Nobis & Successoribus nostris inde vindicandam; Pacta quoque Bydgosiensia perpetui Fœderis Serenissimam Regiam Majestatem, Inclytamque Rempublicam & Nos inter, præcipue vero Art. VI. quo cautum est, ut deficientibus masculis ex linea legitima Divi quondam Parentis nostri descendentibus, Serenissimis Regibus & Reipubl. Poloniæ jus suum integrum in alte memoratam Prussiam Ducalem reservatur, plene ac sacrosancte servanda, neque ullatenus vel in toto vel in parte a Nobis, ac Successoribus nostris infringenda ac violanda. In quorum fidem &c. Dat. Colonia ad Spream die 8. Junii 1700.

Qqqqqq 2

CCCLVI.

ANNO

CCCLVI.

1701. *Declaratio Electoris Brandenburgici Polonis ratione Regni Borussiae facta.* Regiomonti 21. Febr. 1701. *Indidem Tom. III.*

NOS FRIDERICUS, Dei Gratia Rex &c. notum testatumque facimus omnibus, quorum interest, aut quomolibet interesse potest: Cum Regium Diadema, quo olim Prussiae hujus nostrae Domini decorabantur, nuper postliminio quasi Nobis reimpositum sit, & inter ceteros Europae Reges, Regiae huic nostrae dignitati applaudentes, Serenissimus & Potentissimus Poloniae Rex, Frater noster charissimus, facta eidem ea de re notificatione, non per Literas tantum, sed per suum quoque ad Nos Ablegatum Extraordinarium, Illustrem & Magnificum Comitem Towianski, Supremum Regni Pocillatorem, Nos pro Rege agnoverit & honores, Dignitati huic nostrae debitos exhiberi Nobis fecerit, Nos cupientes omnem scrupulum, sinistrasque opiniones, quae ab inclyta Republ. propter Regium, quem nunc adepti sumus, Titulum forsan moveri possent, optimo plerissimoque, quo id fieri potest, modo tollere & submovere, eum in finem non tantum Regiae suae Majestati certas extradiderimus Literas Reversales, tenoris sequentis.

Cum Titulum ac dignitatem Regalem &c. *vide supra pag.*

Sed pro majore etiam praelaudatae Reipublicae securitate denuo promittendum Eidem duxerimus, prout hisce fide, verboque nostro Regio, pro Haredibus, Successoribusque nostris futuris in Prussia Regibus spondemus & promittimus, Nos non tantum ea, quae praedictis literis reversalibus, quarum novum exemplar omni, quo id desiderabitur, tempore Reipublicae exhibebimus, continentur, sancte servaturos, & Regia, qua nunc gaudemus, dignitate nunquam & sub nullo praetextu ita ufuros esse, ut exinde quicquam Reipublicae damnosum, patris, quae eandem inter & Nos intercedunt, contrarium, aut ad presentem Reipublicae statum ullatenus immutandum, juraque ejus imminuenda pertinet, provenire possit, quin potius, si haec declaratio nostra cuiquam haud sufficiens videatur, de majore etiam securitate, inclytae Reipublicae circa hanc Dignitatem nostram praestanda, cum eadem eo modo, iisque conditionibus conventuros esse, ut exinde novum arctiusque bonae vicinitatis, amicitiae, mutuæque salutis invicem procurandae vinculum sti-

mulusque exurgat. In quorum omnium ANNO fidem &c. Dab. Regiomonti die, 21. 1601. Febr. 1701.

CCCLVII.

Confirmatio generalis jurium Terrarum Prussiae. Dat. Cracoviae 20. Januarii 1734. *Libr. IV. Metrices Regni.* 1734.

AUGUSTUS III. Dei Gratia Rex Poloniae &c. Significamus &c. Oblatas esse ad Acta praesentia Metrices Regni Cancellariae nostrae Majoris infra scriptas literas authenticas, oblatis privilegii nostri confirmationis generalis jurium Terrarum Prussiae, ex Actis Castrensibus Capitanealibus Cracoviens. extracti, manibus Generosorum, Morawski & Makowski subscriptas, sigilloque Capitaneali Cracoviensi communitas, fanas, salvas, & illatas, omnique prorsus suspicione carentes, tenoris sequentis: Ad Officium & Acta praesentia Castrensia Capitanealia Cracoviensia personaliter veniens Generosus Alexander Husarzewski, nomine cujus interest, infra scriptas Sacrae Regiae Majestatis literas privilegii, confirmationis generalis jurium Terrarum Prussiae Officio, & Actis praesentibus Castrensibus Capitanealibus Cracoviensibus ad acticandum obtulit, petens easdem literas Sacrae Regiae Majestatis privilegii a se offerente suscipi, & in Acta praesentia inscribere permitti. Cujus affectationi officium praesens annuendo, praefatas Sacrae Regiae Majestatis privilegii literas ab eodem offerente suscepit, & in Acta praesentia Castrensia Capitanealia Cracoviensia inscribere permittit de tenore sequenti. „AUGUSTUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, M. D. L. Russiae, Prussiae, &c. Nec non haereditarius Dux Saxoniae, Princeps, & Elector &c. Significamus praesentibus literis nostris universis & singulis, quorum interest, tametsi jam juribus, privilegiis, ac immunitatibus Terrarum Prussiae speciali articulo Pactorum Conventorum sub numero trigesimo nono & quadragesimo, solenni juramento per Nos confirmatorum, abunde caverimus, insistentes tamen Divorum Praedecessorum nostrorum Serenissimorum Regum Poloniae, Magnorum Ducum Lituaniae, Russiae &c. qui jura, & privilegia earundem Terrarum, ac specialiter jus avitum indigenatus seorsivo Diplomate, salva & integra esse voluerunt, tum fidissimo ad Majestatem nostram recursum Statuum & Ordinum Terrarum Prussiae meritis, & illibata erga Reges Dominos suos fide clementer annuentes, ex certa nostra scientia, praehabitaque matu-

ANNO 1734. matura deliberatione, animo benevolo, & de voluntate expressa omnia jura, privilegia Ecclesiastica & sæcularia, quæcunque tam a Divis Prædecesoribus nostris Regibus Poloniae, quam etiam ab Ordine Theutonico, aliisque Principibus spiritualibus, & sæcularibus earundem Terrarum, prioribus Dominis, Terris Prussiae, earumque Prælatiis, Dignitariis, Officialibus, Nobilibus, Civitatibus majoribus, & minoribus, earumque communitatibus, cæterisque subditis & incolis, cujuscunque status & conditionis existant, juste & legitime data, collata, ac concessa esse dignoscuntur, omnesque libertates, prærogativas, immunitates, etiam usus, & observationes boni ordinis, rescripta publica, cautiones, & assècurationes, ac præsertim privilegium incorporationis in Anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, hic Cracoviae Terrarum Prussiae Incolis ratione aviti juris indigenatus, per olim Serenissimum Prædecesorem nostrum CASIMIRUM IV. Regem Poloniae datum, Constitutione Regni Anno millesimi sexcentissimi trigesimali octavi, ac præsertim Anno millesimi sexcentissimi quadragesimi septimi in Comitibus Regni Varfaviensibus, tempore Regiminis olim Regis Poloniae VLADISLAI IV. de consensu omnium Ordinum Regni approbatum in omnibus, prout singula sunt in se, verbisque suis sonantia, & qualiter a Nobis desideratur, juxta tenorem, & sensum illorum genuinum, competentiam, & conservationem status sæpe dictarum Terrarum Prussiae confirmamus, approbamus, & ratificamus præsentibus literis nostris, decernentes eadem, eademque robur perpetuae & inviolabilis firmitatis habere debere, non obstante, neque ullatenus impediende abusu in contrarium, & injuriis, eisdem juribus & privilegiis aliquando illatis, tanquam publicis querelis Statuum, & Ordinum Terrarum Prussiae continuo reclamatis, invalidatis, & illegitimatis. Promittimus insuper verbo nostro Regio, & præsentium tenore spondemus, eadem jura & privilegia publica, privatorum libertates & immunitates, laudabilesque consuetudines, rata & grata habere, illaque omnia inconcussa, inviolabiliter, & perpetuo gratiosè manutenere & conservare, specialiter vero cavemus, & spondemus, quod dignitates tam spirituales, quam sæculares, castra, officia, & beneficia, tenetas civitatum, pagorum, omniaque bona in Terris Prussiae existentia, vacantia, & vacativa, nonnisi veris, nativis, propriis, & indubitatis indigenis Ter-

TOM. IV.

rarum Prussiae, de Nobis, & Republica ANNO bene meritis, dabimus, & conferemus, 1734. idque sub nullitate privilegiorum nostrorum, ipsaque incapacitate ad malam informationem secus obtinenda. Ad extremum ob firmius, & validius robur contrarias a Divis Prædecesoribus nostris ad malam informationem datas collationes in sequelam, exemplum, & allegationem a nemine trahi debere, nec in quopiam juribus indigenatus præjudicare posse, & derogare, firmiter cavemus, & declaramus; omnia etiam illicite a dictis terris alienata aut distracta ad proprietatem earundem Terrarum recuperare, terminos earum non minuere, sed proprii defendere, ac tandem omnium jurium Terrarum Prussiae justum respectum non remittere, earumque desideriis, & ad Nos legitimo refugio, autoritate, ac protectione nostra Regia jugiter adesse promittimus, & declaramus. In quorum fidem præsentibus manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri jussimus. Dat. Cracoviae in Conventu felicis Coronationis nostrae die XX. Mensis Januarii Anno Domini MDCCXXXIV. Regni vero nostri Anno primo. Præsentibus admodum Reverendo in Christo Patre Joanne Alexandro Lipski Episcopo Cracoviensi, Duce Severiae, Procancellario Regni, Reverendissimo in Christo Patre Stanislao Josepho de Bezdán Hofio Episcopo Posnaniensi, Abbate Cervenensi, nec non Magnificis; Theodoro Lubomirski Cracoviensi, Georgio Lubomirski Sandomiriensi, Alexandro a Słupow Szembek Sieradziensi, Ludovico Szoldrski Junivladislaviensi, Majoris Poloniae Capitaneo nostro Generali, Joanne Ansgario Czapski Culmensi, & Josepho Potulicki Czarniechoviae, Palatinis. Tum Magnificis & Generosis Casimiro Lubinski Sandomiriensi, Sigismundo Skarbek Lancieniensi, Petro a Skrynno Dunin Radomiensi, Petro Alberto a Słupow Oświęcimensi, Castellanis; Michaelè Korybut Duce Wisniowiecki Supremo Cancellario, ac Exercituum Regimentario Generali, Paulo Lubarthio Duce Sanguszko Marschalco Curiae Magni Ducatus Lithuaniae, atque Reverendis Michaelè Kunicki Episcopo Arfionensi, Archidiacono & Suffraganeo Cracoviensi, Francisco Kobielski Episcopo Antinopolitano, Praeposito Cracoviensi, Suffraganeo & Archidiacono Vladislaviensi, Adamo Grabowski Episcopo Nilapolitano, Vicario in spiritualibus Generali, & Suffraganeo Posnaniensi, Nicolao Wyzycki Ecclesiae Cathedralis Cracoviensis Decano, Generosis; Antonio Łodzian Poninski Instigato-

Rrrrrr

re

ANNORE Regni, Comitiorum Electionis nostræ,
1734. & Confederationis Generalis Marechalco, Sebastiano Antonio Dębowski Referendario Regni, Joanne Cantio Mofzyński Thesaurario Curiae nostrae, Joanne Branicki Vexillifero, & Supremo rei armamentariae Praefecto, Michaelè Rzewulski Incifore Regni, Carolo Sapieha Notario Magni Ducatus Lithuaniae, Francisco a Słupow Szembek Vexillifero Curiae Regni, Joanne Odrowąż Siedlicki Vicepraefecto Stabuli Magni Ducatus Lithuaniae, Antonio a Słupow Szembek Palatinatus Cracoviensis Generali, Michaelè Nieborcki Ciechanoviensi, Jacobo Narzymcki Nurensi, Ferdinando Plater Vilcomiriensis, Terrarum Succamerariis; Joanne Małachowski Opocznenfi, Joanne Morfztyn Sieradiensi, Joanne a Kurozwęki Męciński Vielunensi, Antonio a Lubraniec Dąbski Brestensi, Cujaviensi, Matthia Szymanowski Wyssogrodensi, Capitaneis nostris; Matthia Poniatowski, & Thoma Grabowski Vexilliferis Lanciensi. Michaelè Slucki Judice Terrestri Palatinatus Lanciensi, Alexandro Kicki Subjudice Ciechanoviensi, Francisco Nakwaski Notario Terrestri, & Castrensi Wyssogrodensi, Melchiore Kalstein Stoliński Notario Castrensi Culmensi, Michaelè Suski Venatore Terrae Łomzensis, Matthia Grabowski, Georgio Laurentio Perch Camerario nostro Aulico, Michaelè Brzozowski Burgrabio Castrensi Kovaloviensi, Casimiro Błeszyński Pincerna Petricoviensi, aliisque plurimis Officialibus & Secretariis nostris, ad praemissa testibus fide dignis.

AUGUSTUS Rex.

Minoris Cancellariae Regni. (L.S.)

*Nicolaus Dębowski Canon. Cracov.
& Varfav. S. R. M. Secr. mppr.*

Quarum quidem literarum Sacrae Regiae Majestatis privilegii Originale idem offerens illico ab Officio praesenti recepit, & de recepto officium praesens quietavit. Actum in Castro Cracoviensi Feria secunda ante Festum Sancti Casimiri Confessoris proxima Anno Domini 1734.

Correxit Morawski mppr. Lectum per Markowski Capit. Castr. Cracov. (L.S.)

Quas ejusmodi literas sic, ut praemisum, ad Acta haec Metrices Regni per oblatam porrectas, Nos ad eadem Acta suscipi, inscribi, & ex iisdem fideliter descriptas parti postulanti authentice extradi permisimus. In quorum fidem &c. Actum, ut supra.

CCCLVIII.

ANNO

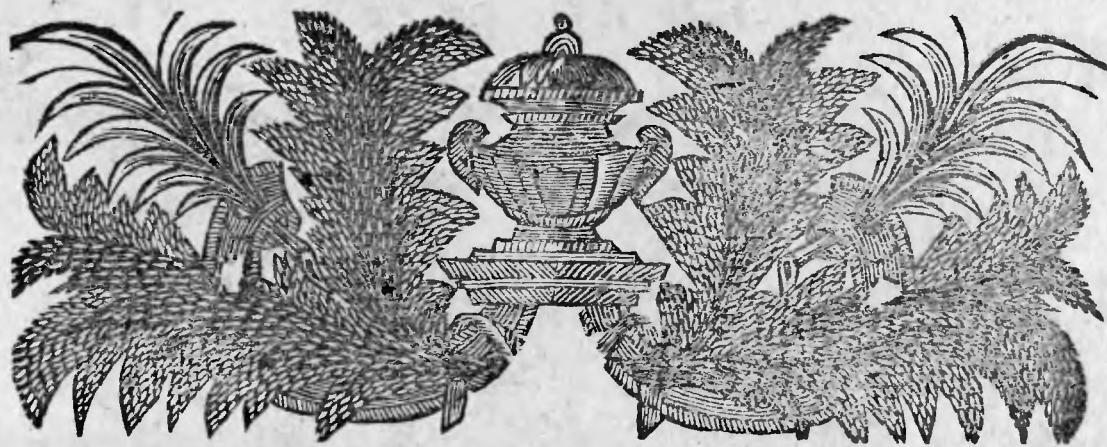
Confirmatio Privilegii omnibus minoribus Civitatibus in Prussia servientis. Dat. Varfav. 5. April. 1739. Indidem.

AUGUSTUS III. &c. Significamus &c. Oblatas esse ad Acta praesentia Metrices Regni Cancellariae nostrae majoris literas pargameneas infra scriptas originales confirmationis privilegii omnibus in universum minoribus Civitatibus in Prussia situatis servientes, manu nostra Regia subscriptas, & sigillo Regni majori pensili communitas, fanas, salvas, & illaefas, omnique prorsus suspicione carentes tenoris sequentis.

„ AUGUSTUS III. Dei Gratia Rex Poloniae &c. Reproducitas esse coram Nobis literas pargameneas authenticas manu Serenissimi olim divae memoriae SIGISMUNDI III. Regis Praedeccessoris nostri subscriptas, sigilloque minoris Cancellariae Regni communitas, fanas, salvas, & illaefas, omnique suspitionis nota carentes, continentes in se privilegium omnibus in universum minoribus Civitatibus in Prussia sitis serviens, supplicatumque Nobis est nomine, & pro parte earundem omnium Civitatum, quatenus easdem literas autoritate nostra Regia approbare, confirmare, & ratificare dignaremur. Quarum quidem tenor de verbo ad verbum sequitur. „ SIGISMUNDUS III. Dei Gratia Rex Poloniae, &c. Significamus praesentibus literis nostris, quorum interest, universis, & singulis. Quod cum minores Civitates Terrarum nostrarum Prussiae aliquoties apud Nos per internuntios conquestae essent ut supra p. 408.

Nos itaque AUGUSTUS III. Rex praefatae supplicationi, uti iustae ad Nos factae, benigne annuentes, praetactas literas in omnibus earum punctis, clausulis, articulis, conditionibus, nexibus, & ligamentis (in quantum juris sunt, & usus earum habetur) approbamus, confirmamus, ratificamus, & innovamus. Decernentes easdem vim & robur debitae & inviolabilis firmitatis obtinere debere. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas sigillo Regni communiri iussimus. Dat. Varfaviae die V. Mensis Aprilis, Anno Domini MDCCXXXIX. Regni vero nostri VI. Anno. AUGUSTUS Rex. Confirmatio privilegii omnibus in universum minoribus Civitatibus in Prussia sitis serviens. Theodorus de Howel Schol. Cathedr. Liv. Canon. Pultov. S. R. M. & sigilli Majoris Regni Secret. Quas ejusmodi literas privilegii supra scripti sic, ut praemisum, oblatas Nos ad Acta praesentia suscipi, inscribi, & ex iisdem fideliter descriptas parti postulanti authentice extradi, Originale vero rursus offerenti restitui (de quo recepto Cancellaria praesentibus quietatur) permisimus. In quorum &c. Actum ut supra.

INDEX

CHRONOLOGICUS

LITERARUM, DIPLOMATUM, TRANSA- CTIONUM, DOCUMENTORUM, MONUMEN- TUMQUE, QUÆ IN HOC IV. VOLU- MINE CONTINENTUR.

- Ad *Innocentii III. Papæ ad Duces Poloniæ*
ANN. *Et Pomeraniæ Epistola, qua eos mo-*
1212. *net, ne Prussis ad fidem conversis onera*
servilia imponant.
1222. *Conradi Ducis Masoviæ Et Cujaviæ Lite-*
ræ, quibus partem Territorii Culmen-
sis, cum suis Castris Et villis, item alias
centum villas Christiano I, Prussicæ Epi-
scopo donat.
1223. *Honorius III. Papa donationem Conradi*
Ducis Masoviæ Episcopo Prussicæ fa-
ctam confirmat.
1226. *Friderici II. Romanorum Imperatoris Di-*
ploma, quo donatio Terræ Culmensis,
a Conrado Duce Masoviæ Et Cujaviæ
Hermanno a Saltza promissa, confir-
matur, eidemque potestas conceditur,
Terram Prussicæ cum omnibus suis perti-
nentiis oppugnandi, ipsaq; Terra acqui-
renda dicto Hermanno, suisq; Successori-
bus cum omnibus Regalibus confertur.
1228. *Donatio Terræ Culmensis Et Villæ Ortow,*
a Conrado Duce Masoviæ Hospitali S.
Mariæ Domus Teutonicorum facta.
- *Christiani I. Prussicæ Episcopi donatio de-*
cimarum in Territorio Culmensi Ordini
Teutonico facta.
- *Conradus Dux Masoviæ Castrum Dobrzyn*
cum suo Territorio Magistro Militum
Prussicæ, contra Prutenos more Livo-
nienfi militaturo, donat.
1230. *Christianus I. Episcopus Prussicæ trans-*
fert in Fratres Ordinis Teutonici om-
nēs donationes, a Conrado Duce Maso-
viæ Et ab Ecclesia Plocensi sibi factas.
- *Procuratores Christiani I. Episcopi Prus-*
sicæ testantur, donationem ab Eo Fra-
tribus Ordinis Teutonici factam esse con-
ditionibus intro contentis.
- Conradi Ducis Masoviæ Et Cujaviæ dona-*
1230. *tio Terræ Culmensis, facta Hospitali S.*
Mariæ Domus Teutonicorum.
- Guntheri Episcopi Plocensis Literæ, qui-*
— *bus bona ad Episcopatum suum perti-*
nentia, sita in Territorio Culmensi, cum
decimis ac jure Patronatus Ordini Teu-
tonico donat.
- Conradus Dux Masoviæ Et Cujaviæ reco-*
— *gnoscit donationem Territorii Culmen-*
sis, Ordini Teutonico a se factam.
- Idem donat Ordini Teutonicorum Castrum*
— *Nieszoviense cum quatuor Villis.*
- Gregorii XI. confirmatio donationum, ab*
— *Episcopo Prussicæ, Et Conrado Duce*
Masoviæ Ordini Teutonico factarum.
- Idem confirmat donationem Territorii Cul-*
— *mensis a Conrado Duce Masoviæ Ordini*
Teutonico factam, Et Articulum in ea
comprehensum, ut quidquid in Terra
Paganorum prædictus Ordo obtinere
poterit, totum ei cedat.
- Christiani I. Episcopi Prussicæ donationum*
1231. *Ordini Teutonico in Territorio Cul-*
mensi a se factarum recognitio.
- Gregorii XI. ad Conradum Ducem Maso-*
1234. *viæ Literæ, quibus, collaudata ejus*
pietate, Prussiam tum subjugandam Or-
dini Teutonico confert, eamque in jus
Et proprietatem S. Petri suscipit.
- Ejusdem approbatio compositionis de Ca-*
1236. *stro Dobrzyn, inter Conradum Ducem*
Masoviæ Et Ordinem Teutonic. facta.
- Bulla Gregorii XI. Papæ, qua Or-*
1237. *dinem Militiæ Christi unit cum Or-*
dine
- (a)

- diæ Fratrum Domus Theutonicorum*
1238. *Vladislai Ducis Majoris Poloniæ Privilegium, quo Cruce signatis in Prussiam transeuntibus, item Civibus de Terris Fratrum Domus Teutonicæ, necessaria Domui suæ comparantibus, immunitatem teloneorum in suis dititionibus concedit.*
- *Pactum Casimiri Ducis Cujaviæ cum Fratribus de Domo Teutonica, quo ille nullam pacem vel inducias sine ipsis se facturum, justitiamque in mutuis controversiis administraturum promittit, idque sub pena Excommunicationis D. Papæ, per Episcopum Cujaviensem publicandæ, quam in judicem quoque pro transgressionibus Pactorum constituit.*
1243. *Innocentius IV. Papa acquisita & acquirenda Fratribus Teutonicis in Prussia confirmat, & de eisdem Magistrum Ordinis investit.*
1248. *Concordia per Jacobum Archidiaconum Leodiensem, Legatum, Capellanum Papæ, ejusque in Polonia, Prussia & Pomerania Vicesgerentem, inter Sventopelcum Pomeraniæ Ducem ex una, ac Magistrum, Ordinemq; Teutonicum parte ex altera, constituta, qua Ordo Duci Pomeraniæ Insulam Nerie, Dux Castrum Pim cum villis ad Culmen sitis Ordini restituit, & inter possessiones utriusque partis certi limites assignantur.*
1249. *Privilegium ab eodem Jacobo Archidiacono Leodiensi, Legato Pontificio, Neophytis Prutenis concessum, in quo etiam multa statuuntur, quæ extirpationem Idololatriæ concernunt.*
1251. *Renovatio & Confirmatio Privilegii ab Hermanno de Saltza Ordinis Teutonici Magistro, Culmensis Torunensisque civitatis incolis concessi.*
1253. *Sventopelci Ducis Pomeraniæ Litteræ, quibus pacem & concordiam cum Ordine Teutonico opera Jacobi Archidiaconi Leodiensis initam se servaturum promittit.*
1255. *Conventio inter Casimirum Ducem Cuiaviæ & Magistrum Ordinis Teutonici, qua medietatem terræ Lubaviæ idem Magister præfato Duci cedit, & certus injuriarum judicandarum modus præscribitur.*
- *Alexandri Papæ IV. Epistola, qua Regem Ottogarum ad ferendam Fratribus Ordinis Teutonici contra Prussos opem hortatur.*
- *Alexander PP. IV. mandat Episcopo Culmensi, ut Conventionem, inter Casimirum Cujaviæ Ducem & Magistrum ac Ordinem Cruciferorum de terra Lubaviæ factam, curet inviolabiliter observari.*
- Privilegium Samborii Ducis Pomeraniæ, quo telonii libertatem in terris suis Elbingensibus concedit.* 1255.
- Conventio Casimiri Cujaviæ & Lenciciæ Ducis cum Fratribus Ordinis Teutonici in Prussia de non impetendis eorum possessionibus præcipue verò terra Sausin nuncupata, item de villa Rogow pro qua sexaginta marcas argenti didis Fratribus persolvit.* 1257.
- *Alexander Papa IV. donationem Terræ Culmensis Ordini Teutonico a Conrado Duce Masoviæ factam confirmat, omniaque tam acquisita, quam in posterum ab eodem Ordine acquirenda in jus ac proprietatem Sedis Apostolicæ suscipit.*
- Casimirus Dux Cuiaviæ Ecclesiæ S. Trinitatis in Culmen donat mediam partem Terræ Lubaviæ.* —
- Alexander PP. IV. sub specialem Sedis Apostolicæ protectionem suscipit omnes Terras & Regiones, quas Ordo Teutonicus de manibus Paganorum eripuerit, dummodo constet dictas Terras ad Christianos nunquam pertinuisse, easq; Fratribus ejusdem Ordinis in perpetuum possidendas concedit.* 1260.
- Casimiri Lenciciæ & Cujaviæ Ducis Compromissum cum Magistro Ordinis Teutonici Hanno de Sangerhausen in Arbitros mutuarum controversiarum.* 1263.
- Transumptum Donationis partis Territorii Culmensis cum Castro Grudenz, aliisque centum villis in eodem Territorio per Conradum Ducem Masoviæ Christiano I. Episcopo Prussiæ factæ.* 1264.
- Instrumentum Concordiæ inter Boleslaum Ducem Poloniæ & Theodoricum de Gadersleben Magistrum ac FF. Ordinis Teutonicorum in Prussia, opera Episcopi Vladislaviensis sancitæ, quo Boleslaus pro illatis damnis didis Fratribus centum sexaginta marcas argenti se soluturum promittit.* 1271.
- Samborii Ducis Pomeraniæ donatio Terræ Wenzeke, aliarumque illi adjacentium cum pleno jure ac dominio Ordini Teutonico.* 1276.
- *Rudolphi Imperatoris confirmatio privilegiorum & donationum a Ducibus Pomeraniæ Ordini Teutonico factarum.* —
- Concordia inter Mestwinum Ducem Pomeraniæ & Magistrum ac Fratres Ordinis Teutonicorum in Prussia, auctoritate Legati Apostolici facta, ope cujus Terram Meve, nec non Ducatum Svecensem, aliaque bona idem Dux præfato Magistro & Fratribus cedit.* 1282.
- *Martini Papæ IV. confirmatio concordiæ inter Ducem Pomeraniæ Mestwinum & Ordinem Teutonicum opera Legati Apostolici factæ.* —

C H R O N O L O G I C U S .

1293. *Vesimiri Ducis Pomerania Privilegium, quo Elbingenses in suis ditionibus negotiantes ab omni exactione telonii immunes facit, passosque naufragium gravari in corpore, seu aliis rebus quibuscunque prohibet.*
1294. *Premislaus Dux Majoris Poloniae libertatem telonii in terris Pomeraniae, a Vesimiro Elbingensibus concessam, confirmat.*
1298. *Vladislai Loelici Regis Poloniae approbatio Privilegiorum Elbingensibus a Vesimiro Pomeraniae & Premislao Poloniae Ducibus indultorum.*
1304. *Oppignoratio Territorii Michaloviensis a Lescone Duce Cujaviae Ordini Teutonico facta pro trecentis Marcis Denariorum Thorunensium, quae summa, si intra biennium non fuerit exsoluta a Duce & Fratribus ejus, dictum Territorium ad praefatum Ordinem hereditarie devolvetur; interea Magister & Fratres nullam munitionem in eodem Territorio contra voluntatem Ducis construent.*
- *Conradi Sacci Magistri Ordinis Teutonici in Prussia recognitio, quod Terram Michaloviensem a Lescone Duce pro summa trecentarum Marcarum denariorum Thorunensium oppignoratam acceperit conditionibus supra expressis.*
1309. *Clementis Papae V. Bulla Commissionis ad inquirendum in maleficia Fratrum Ordinis Teutonici.*
1311. *Diploma Henrici VII. Romanorum Regis, quo bona & possessiones, tam acquisite, quam in posterum a Fratribus Ordinis Teutonici in Pomerania acquirendas, eidem Ordini Teutonico confirmat.*
- *Valdemarus Marchio Brandeburgensis pro decem millibus Marcarum Brandeburgensium vendit Ordini Teutonico Castra Gedanense, Dirschoviense atque Suecense cum suis Territoriis.*
1312. *Pañum Joannis Episcopi Plocensis cum Carolo de Treviris Magistro Ordinis Teutonici de ducentis mansis, ad Castrum Xenite pertinentibus, ratione quarum, elapsa septem annorum libertate, praedictus Ordo singulis annis nonaginta Marcas monetae Culmensis Episcopo & suis Successoribus, nomine fructuum decimalium, pendere tenebitur. Episcopus & sui Successores in Territorio Michaloviensi pleno jure in Spiritualibus fruuntur, & bona Ecclesiae Plocensis, ibidem sita, justis limitibus circumscribentur.*
1317. *Venditio & Resignatio Terrae Michaloviensis pro quingentis sexaginta duabus Marcis, a Lescone Duce Cujaviae Ordini Teutonico facta.*
- Sententia Judicum Apostolicorum, qua Ordo Teutonicus ad restituendam Regno Poloniae Pomeraniam, damnaque refundenda condemnatur.* 1322.
- Frater Wernherus Ordinis S. Mariae Dominus Teutonice Magister, promittit, se Henrico Duci Wratislaviensi opem esse laturum contra Vladislauum Regem Cracoviae.* 1326.
- Johannes Bohemice Rex donat Pomeraniam Magistro & Fratribus Ordinis Teutonici.* 1329.
- Idem dat potestatem Magistro Ordinis Teutonici, novas villas in Terra Dobrzynensi edificandi, ac deserta extirpandi, exceptis his, quae ad Castrum Dobrzynense pertinent.* —
- Idem Terram Dobrzynensem pro quatuor millibus & octingentis sexagenis denariorum Pragensium Magistro & Ordini Cruciferorum vendit, utque idem Ordo a praestatione decimarum ex praefata Terra sit immunis, curaturum se promittit. Cum Vladislao Rege Cracoviae non prius pacem faciet, nisi ipse, & Semoviti Fratris illius Filius, juri suo ad Terram Dobrzynensem renuntiaverint.* 1330.
- Bulla Excommunicationis Apostolicae contra Magistrum, Provincialem, & Commendatores Ordinis S. Mariae Teutonorum Hierosolymitanorum latae, pro devastatione hostili Episcopatum Vladislaviensis & Culmensis.* 1331.
- Litterae Theodorici, Ordinis FF. Teutonorum Magistri Generalis, super cessione ipsius de Terris Brestensi & Dobrinensi.* 1334.
- Sententia arbitraris a Carolo Hungariae, & Johanne Bohemiae Regibus lata, qua Pomerania Cruciferis, Dobrzynensis vero & Cujaviensis Terra Regi Poloniae adjudicatur.* 1335.
- Casimiri Regis Poloniae ratihabitio sententiae, per Carolum Hungariae & Joannem Bohemiae Reges latae.* 1336.
- Casimirus Rex Poloniae Vladislao Duci Dobrzynensi, a quo Terram Dobrzynensem jure donationis acceperat, Terram Lanciciensem ad vitae tempora tenendam confert.* 1337.
- Sententia definitiva, qua Commissarii & Judices, a Sede Apostolica delegati, Casimiro Regi & Regno Poloniae Pomeraniam, nec non Culmensis, Michaloviensem, Cujaviensem, Dobrinensem Terras adjudicant, & ratione damnorum perceptorum ad centum nonaginta quatuor millia & quingentas Marcas Polonici ponderis, & ad mille sexcentas Marcas ratione impensarum, Magistrum & Cruciferos condemnant.* 1339.

1342. *Commissio Benedicti Papæ XII. a Clemente VI. innovata, qua Dobrzyzensis & Cujaviensis Terra, & decem millia Florenorum a Magistro Cruciferorum Regi & Regno solvi jubentur.*
1343. *Pax & concordia inter Casimirum Regem Poloniae, & Ludolphum Kæmig Ordinis Teutonici Magistrum, qua Pomerania, Culmensis, Michaloviensis Terra, nec non Nieszovia, Ortow & Ogorin Cruciferis relinquuntur.*
- *Ejusdem Literæ Assurationis, quibus cessionem Terrarum Pomeraniae, Culmensis, Michaloviensis, nec non Castri Nieszovia, Ortow & Ogorin se mutanturum contra Ludovicum Hungaricæ Regem promittit.*
- *Literæ Episcoporum Regni Poloniae, quibus recognoscunt cessionem Terrarum Pomeraniae, Culmensis & Michaloviensis, a Casimiro Rege Poloniae Ordini Teutonico factam.*
- *Literæ Procerum secularium Regni Poloniae, quibus prædictam Concordiam se mutanturos promittunt.*
- *Episcopus & Capitulum Culmense, nec non Monasteria Prussiae condonant Casimiro M. Regi Poloniae damna & injurias, belli tempore sibi illatas.*
1349. *Pacta inter Casimirum M. Regem Poloniae, & Henricum Dusnerum Ordinis Teutonici Magistrum, quibus Limites inter Terram Cujaviae, & Terras Pomeraniae ac Culnensem designantur.*
1375. *Bulla Gregorii Papæ XI., qua designatio limitum ab Arbitris facta, inter Episcopi ac Ecclesie Varmiensis ac Ordinis Teutonici Terras ratihabetur.*
1394. *Henricus Episcopus Vladislaviensis promittit fidelitatem Vladislao Regi ac Regno Poloniae.*
1396. *Sigismundus Rex Hungaricæ consensum præbet Vladislao Duci Opoliensi, ut Terras Dobrzyensem & Cujaviae Ordini Cruciferorum vendere possit.*
1404. *Vladislaus Rex confirmat pacem & concordiam, a Casimiro Antecessore suo cum Crucigeris initam.*
- *Conventio Vladislai Jagellonis cum Cruciferis de Terra Dobrzyensi & districtu Zlotoria.*
- *Pax & Concordia inter Vladislaum Regem Poloniae, & Conradum de Jungingen Magistrum Prussiae, de limitibus inter Lithuaniam & Prussiam.*
1405. *Vladislaus Rex approbat Pacta, inter se & Conradum Magistrum Prussiae de Terra Dobrzyensi inita.*
- *Recognitio Conradi de Jungingen Magistri Prussiae, quod 5000. Floren. ratione Terræ Dobrzyensis & Castri Zlotoria a Vladislao Rege acceperit.*
- Transumptum Literarum Vladislai Jagellonis Regis Poloniae, quibus cum Ulrico de Jungingen, Ordinis Teutonorum Magistro Generali, in Venceslaum Romanorum ac Bohemicae Regem compromittit.*
- *Henrici Episcopi Sambiensis subjectio Vladislao Regi & Regno Poloniae.*
- *Privilegia & donationes Civitati Gedanensi a Vladislao Rege factæ.*
- *Arnoldus Episcopus Culmensis promittit se Vladislao Regi & Regno Poloniae subjectum ac fidelem fore.*
1411. *Pax & Concordia inter Henricum de Plauen Magistrum Prussiae, & Vladislaum Regem Poloniae, ac Vitoldum Ducem Lithuaniae.*
1412. *Fidejussio Sigismundi Romanorum Regis, qua pollicetur Vladislao Poloniae Regi, & Alexandro alias Vitoldo Magno Lithuaniae Duci, quod Cruciferi intra certum tempus in se compromittent, & ejus parebunt sententiæ.*
- *Compromissum Vladislai Regis cum Henrico de Plauen Magistro Cruciferorum in Sigismundum Regem Romanorum.*
- *Sententia arbitraris Sigismundi Romanorum Regis, inter Vladislaum Regem Poloniae & Ordinem Teutonicum super Articulo Episcopi, Praepositi & Capituli Vladislaviensis.*
1413. *Declaratio Vladislai Regis & Vitoldi M. D. Lithuaniae, qua Archiepiscopo Gnesnensi & Archidiacono Lenciciensi, tanquam Procuratoribus, plena tribuitur potestas tractandi cum Crucigeris super negotiis Samogitia.*
- *Testimonium Benedicti de Marca Subarbitratoris, quod Vladislaus Rex & Vitoldus ejus Frater sententiæ Sigismundi Romanorum &c. Regis, tanquam amicabilis Compositoris, paruerint in iis, quæ quosdam captivos concernebant Crucigeros: quodque protestatio nomine Filiae Regis Poloniae, & Filiae Vitoldi facta sit, ne de Terra Samogitarum aliquid disponderetur.*
- *Reclamatio Ejusdem contra calumnias in Vladislaum Poloniae Regem, & Vitoldum ejus Fratrem per Crucigeros sparsas.*
1419. *Literæ Provisionales Martini Papæ V. quibus declaratur, testimonium a Legatis suis in rem Crucigerorum datum nullum esse & invalidum, neque per id Polonis Litvanisque præjudicari posse.*
1420. *Transumptum alterius sententiæ arbitraris, per Sigismundum Imperat. latae.*
1421. *Donatio Nieschoviensis Arcis cum quatuor villis, facta Cruciferis a Conrado Duce Masoviae & Cujaviae, sub Transumpto Episcopi Pomesaniensis.*

C H R O N O L O G I C U S .

1422. *Fædus perpetuae pacis, unionis & concordiae inter Vladislaum Regem Poloniae, ac Vitoldum M. Ducem Lithuaniae, Ducesque Masoviae ab una, & Paulum de Rusdorf Magistrum Cruciferorum & suum Ordinem parte ab altera.*
1423. *Martinus Papa V. absolvit Vladislaum Regem, & omnes Adjutores & subditos ejus ab Excommunicatione, propter bellum contra Cruciferos gestum incursum.*
Testimonium Guillerini Tituli S. Marci Presbyteri Cardinalis, de magno registro Actorum super causis inter Vladislaum Regem Poloniae, & Ordinem Teutonicorum in Prussia coram Martino Papa V. pendentibus, ex Commissione ejusdem conscripto, & in formam publicam redactio.
1424. *Vladislai Regis Poloniae Confirmatio & Declaratio Paſſorum cum Paulo de Rusdorf Magistro Ordinis Teutonici initorum.*
Albertus Archiepiscopus Gnesnensis ratam habet, & promittit se servaturum pacem & concordiam supra Ossam fluvium ad lacum Melnam inter Vladislaum Regem & Magistrum Ordinis Cruciferorum initam.
1428. *Compromissum Vladislai Regis cum Magistro Prussiae, super arce ac territorio Drzen in Vitoldum Ducem Lithuaniae.*
1433. *Induciae duodecim annorum inter Vladislaum Regem Poloniae & Duces Lithuaniae, Masoviae, Stolpensem ab una, & Paulum de Rusdorf Magistrum Generalem, Magistrosque Almaniae & Livoniae Ordinis Teutonicorum ab altera parte constitutæ.*
1436. *Perpetua Pax & Fædus inter Vladislaum Jagiellonis Regem, Regnumque Poloniae, ejusdemque Principes tam Ecclesiasticos quam Saeculares ex una, & Magistrum Generalem, nec non Magistros Almaniae & Livoniae Ordinis Teutonici, eorundemque Praeceptores, adhaerentes ac subditos, & ipsorum haeredes ac successores ex altera parte constitutum.*
Litterae Reversales Vladislai Regis Polon,
Litterae Reversales Pauli de Rusdorf Ordinis Teutonici Magistri Generalis.
1440. *Bund der sämtlichen Stände des Landes Preussen, worinnen sie unter gewissen Bedingungen versprechen, dem Hochmeister und gantzen Teutschen Orden allen schuldigen Gehorsam zu leisten.*
Confæderatio omnium Ordinum & Statuum Terrarum Prussiae, per quam sub certis conditionibus Magistro & Ordini Teutonico obedientiam & subjectionem promittunt.
1446. *Concilium Basileense testatur, se non absoluisse Ordinem Teutonicum a juramento de servanda perpetua pace cum Polonis. Ejusdem Concilii ad Magistrum Ordinis Teutonici Epistola, in qua testatur, de absolvendis a juramento Cruciferis Sanctam Synodum nunquam fuisse requisitam.*
1448. *Casimiri Regis Poloniae Mandatum ad exigendum jusjurandum a Conrado de Erlichshausen Magistro & Fratribus Ordinis Teutonici de servanda pace.*
1454. *Oratio Legatorum Terrarum Prussiae ad Casimirum Regem in Conventu Cracoviensi habita, qua se in fidem & ditionem Regni Poloniae recipi rogant.*
Casimiri Regis Poloniae ad Magistrum & Ordinem Teutonicorum Epistola diffidatoria.
Ordinum Prussiae confæderatorum Litterae, quibus homagium & omnia obsequia Magistro Ordinis Teutonici renunciant.
Diploma Incorporationis Regno Poloniae recuperatae a Cruciferis, & ad Corpus Regni sponte redeuntis Prussiae & Pomeraniae.
Ordinum Prussiae & Pomeraniae subiectio Casimiro Regi & Regno Poloniae.
Gubernator & Palatini Prussiae fidejudent pro Episcopis Prussiae de praestando ab illis Casimiro Regi fidelitatis juramento; quod si non fecerint, declarant se eos pro hostibus habituros.
Recognitio Ordinum & incolarum Terrae Culmensis de praestito a se Casimiro Regi Poloniae subjectionis & fidelitatis homagio.
Litterae homagiales Terrae Elbingensis.
Gedanenses recognoscunt subjectionem perpetuam Regi & Regno Poloniae, cum solutione duorum millium Flor. Hung. singulis annis, Curiamque cum granario & stabulo Regi aedificare promittunt.
Litterae homagiales Terrae Koenigsbergensis.
Privilegium Casimiri Regis, quo statuitur, ut tenutae civitatum aliorumque locorum in Prussia nulli extraneo, sed solis indigenis conferantur.
Privilegium Casimiri Regis datum Civitati Gedanensi super Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris, ac villam Leiba.
1455. *Privilegium Casimiri Regis datum Civitati Gedanensi super Commendatoriam Gedanensem, & Officium Magistri Piscatoris, ac villam Leiba.*
1456. *Litterae Casimiri Regis ad Philippum Burgundiae Ducem, ut Gedanensibus libertatem mercandi in Hollandia & Zelandia concedat.*
Philippi Ducis Burgundiae ad Litteras praecedentes Responsum.
Rex Casimirus dat facultatem Magistratui
1457. *&*

- Et Communitati Gedanensium caera rubri coloris in sigillis utendi, coronam auream in superiori stemmatis parte adhibendi Et vestes auro ornatas portandi.
1457. Juramentum Gedanensium.
- Statutum Casimiri Regis, quo prohibet sub privatione honorum omnium, Et banitione de Regno, ne quis Incolarum spiritualium vel saecularium de Judicio Civitatis Gedanensis ad Imperatorem, aut ad Urbem Romanam in quibuscunque causis citare audeat.
1463. Pactum Bernardi de Szimberg Capitanei Chelmenhs in Prussia cum Casimiro Rege.
1466. Pax perpetua inter Casimirum Regem Poloniae, Et Ludovicum de Erlichshausen Magistrum Generalem Et Ordinem Domus Hierosolymitanae Teutonicorum in Thorun, qua Terrae Culmensis, Michaloviensis, Pomeranicae, Mariaburgum, Stuma, Christburgum, Elbinga, cum aliis compluribus locis jure perpetuo Regno Poloniae addicuntur, Et incorporantur, reliqua vero pars Prussiae lege beneficiaria Ordini Teutonico confertur, Magisterque Generalis in Vassallum Et Feudatarium Principem Regni Poloniae assumitur, primusque Regni Poloniae Consiliarius constituitur.
- Ludovicus de Erlichshausen Magister Generalis Ordinis Teutonicorum remittit culpam suis subditis, quod belli tempore partibus Casimiri Regis adhererint.
- Casimirus Rex Poloniae promittit Ludovico de Erlichshausen Magistro Teutonicorum in Prussia quindecim millia Flor. Hungar.
- Recognitio Ludovici Magistri de acceptis centum quinquaginta Florenis ex summa quindecim millium Florenorum Hungaricalium, sibi Et suo Ordini a Casimiro Rege inscripta.
- Magister Ordinis Teutonici testatur, Prussiae Terrigenas per annos 24. ab oneribus bellicis per Casimirum Regem Poloniae esse dispensatos, nisi eo casu, quo Turci vel Tartari Regnum Poloniae infestarent: eosque ipse Magister liberat a tributis pendendis spatio annorum 25.
1467. Capitulum Varmiense spondet se Pacem Thorunensem in omnibus punctis Et articulis observaturum.
1470. Testimonium Joannis Archiepiscopi Gnesuensis, Et Primatis Regni Poloniae, de praestito per Henricum Richtenbergium, in Magistrum Generalem Cruciferorum noviter electum, fidelitatis juramento.
1473. Remissio indignationis Regiae incolis Episcopatus Varmienhs.
1476. Privilegium Casimiri Regis, quo Consulibus Elbingensibus datur potestas, vilas a se eis donatas jure, quo ipsi velint, regendi.
- Casimirus Rex, abrogatis caeteris juribus, Culmensi Jus per universam Prussiam servari jubet. Praeterea in recognitionem dominii sui quotannis censum solvi constituit. Item ne iacus fiscales quicumque sibi usurpare audeat, cavet.
- Confirmatio Iurium Et Privilegiorum Terrarum Prussiae.
- Statutum de non faciendis Appellationibus a Iure Civitatis Gedanensis, tam spiritualium quam saecularium Processuum.
1479. Nicolaus Episcopus Varmienhs cum suo Capitulo facit obedientiam Casimiro Pol. Regi, Successoresque suos ad eam faciendam Regibus Poloniae, pro tempore existentibus, adstringit Et obligatos facit: juramentorumque modum Et formam per eos ipsos Successores suos Episcopos, Praelatosque Et Canonicos, ac quamcunque Personam Ecclesiasticam beneficiatam Ecclesiae Et Diocesis Varmienhs, circa receptionem beneficii cujuslibet faciendorum dat Et inscribit, contentaque omnia in Inscriptione Pacis perpetuae facere praemittit.
- Remissio indignationis Regiae Nobilitati Districtuum Brodnicensis Et Culmensis, quam incurrerunt bello ultimo, ad Ordinem Teutonicum deficiendo.
1480. Martini Truchses Magistri Prussiae Recognitio de concordia inita cum Casimiro Rege, Et de compensatione damnorum per Polonos illatorum.
1494. Joannis Alberti Regis Confirmatio jurium Et libertatum Terrarum Prussiae.
1502. Maximiliani Imperatoris ad Gedanenses Literae, quibus eos ad generalem contra Turcas expeditionem hortatur.
- Alexandri Regis Poloniae ad praecedentes Literas Responsum.
1504. Alexandri Regis Poloniae Confirmatio jurium Oppidi Gdanen.
- Idem confirmat jura Terrarum Prussiae.
1505. Ejusdem Donatio Insulae Neringa dictae Civitati Gedanensi.
1506. Transumptum protestationis Et informationis, coram Summo Pontifice Et Cardinalibus a Procuratoribus Ordinis factae, quod non sit necesse mittere Nuntium Apostolicum ad Regnum Poloniae Et ad Prussiam pro facienda pace, quae jam facta fuit Thorunia.
1513. Bulla Leonis X., qua suadet Sigismundo Polonorum Regi, ut causam cum Cruciferis Lateranensi Concilio subiciat judicandam.
1515. Articuli pro parte Serenissimi Principis Domini Sigismundi Regis cum Reverendissimo Domino Matthaeo Cardinali Gorcensi, Oratore Imperiali concordati in Conventu Pofoniano.

CHRONOLOGICUS.

1515. Maximilianus Imperator declarat, se nol-
le Magistrum & Ordinem Teutonicum in
Prussia subtrahere ab observantia Pacto-
rum, cum Casimiro Rege Pol. initorum
—— Kayser Maximilianus spricht die Einwoh-
ner derer Städte Dantzig und Elbingen
vom Reichs-Bann, und andern ihnen
vom Kayserlichen Reichs-Kammer-Ge-
richt auferlegten Strafen frey und los,
befiehet auch, hinfütro gegen solche
auf keine Weise mehr gerichtlich zu
verfahren.
- Maximilianus Electus Imperator absolvit
Gedänenfes & Elbingenses a banno &
aliis pœnis Camerae Imperialis, vetatq;
ne contra ipsos ullo modo procedatur.
1517. Commissio S. R. Majest. in causa Episcopi
Varmiensis ratione Districtus Scharfaw.
—— Sigismundi I. Regis Poloniae sententia,
qua Episcopus Varmiensis in possessionem
Districtus Scharfaw restituitur.
1519. Carolus V. Imperator hortatur Albertum
Magistrum Prussiae, ut juramentum fide-
lilitatis Regi Poloniae praestet.
—— Idem Praesidentibus Camerae Imperialis in-
hibet, ne contra Civitates Prussiae in
Iudicio Imperiali procedere audeant.
1520. Sigismundi I. Regis Poloniae ad Leonem
X. Litera, in quibus de Alberto Ma-
gistro in Prussia & Ordine Crucifero-
rum conqueritur.
—— Mandatum Caroli V. Imperatoris Orato-
ribus suis datum, ad tractandum de pa-
ce inter Sigismundum Regem & Alber-
tum Magistrum.
- Idem Sigismundo Regi significat missos esse
ad eum Oratores suos, eumque ad pa-
cem hortatur.
- Legatio Oratorum S. Caes. & Cath. Maj.
ad Sigismundum I. Regem de componen-
da pace cum Magistro & Ordine Cruci-
ferorum in Prussia.
- Leonis X. ad Carolum V. Imperatorem
Breve in eodem negotio.
1521. Articuli inter Majest. Reg. Poloniae, &
DD. Oratores tam Caes. Majestatis,
quam Sereniss. D. Hungariae & Bohe-
miae Regis, in negotio conficiendae pacis
cum Magistro & ejus Ordine acti &
conclusi.
—— Summarium Relationis DD. Oratorum S.
Caes. Majest. & Sereniss. Hungariae &
Bohemiae Regis, factae coram Majest.
R. de his, quae cum Illustri D. Magno
Magistro egerunt.
- Sereniss. Majest. Regia Poloniae, ad instan-
tiam Summi Pontificis, S. Caes. & Cath.
Majestatis ac Sereniss. D. Hungariae &
Bohemiae &c. Regis, tanquam Fratrum
suorum, & ob salutem Reipublicae Chri-
stianae, contenta est arma deponere, &
cum Illustri Domino Magno Magistro
inducias & pacem inire infra scriptis
modis.
1521. Literae Universales post suspensionem ar-
morum restitutam ad Capitaneos & cae-
teros incolas Terrarum Prussiae, ut de-
nuntient inducias & armorum suspen-
sionem inter Reg. Majest. & Magistrum
Prussiae.
- Oratores Sac. Caesareae, & Regiae Hun-
gariae ac Bohemiae Majestatis testantur,
se impetrasse a Sigismundo I. Rege Po-
loniae suspensionem armorum contra
Magistrum Ordinis Teutonici.
- Sigismundi I. Regis Literae suspensionis ar-
morum & induciarum Alberto Mag. Ord.
Teutonici a Feria quarta post Festum
S. Mathiae Apostoli ad Dom. Palm. ex-
clusive concessarum.
- Ejusdem salvis Conductus Alberto Magi-
stro Ordinis Teutonici datus.
- Mandatum Magistri Ordinis Teutonici
Nuntiis suis datum, ad tractandam pa-
cem cum Regia Majestate Poloniae.
- Induciae quatuor annorum inter Albertum
Magistrum Ordinis Teutonici & Sigis-
mundum I. Regem Poloniae conclusae.
- Ratificatio earundem induciarum ex parte
Sigismundi I. Regis Poloniae.
- Albertus Magister Ordinis Teutonici con-
firmat Articulos, a suis Nuntiis cum
Consiliariis Reg. Majest. conclusos de ca-
ptivorum ex utraque parte dimissione.
- Sigismundi I. Regis Confirmatio jurium,
privilegiorum & libertatum Terrarum
Prussiae.
1525. Pax perpetua inter Sigismundum I. Re-
gem & Regnum Poloniae, ac Alber-
tum Magistrum Prussiae, qua Ordo Ho-
spitalis B. Mariae proscribitur, & pe-
nitus aboletur; Albertus Prussiae par-
tem titulo Ducis obtinet, & Regis Po-
loniae imperio simul cum Provincia sub-
jicitur, eique primus locus in Senatu
constituitur.
- Approbatio eorundem Pactorum per Pro-
ceres & incolas Ducatus Prussiae.
- Diploma Sigismundi I. Regis, quo Ter-
rae Prussiae Alberto, atque deficiente
ejus prole mascula, tribus ejus Fratri-
bus, Georgio, Casimiro & Joanni in
Feudum traduntur.
- Sigismundus I. assignat pensionem annuam
Alberto Duci Prussiae quatuor millium
Florenorum Rhenensium ad vitae ejus
tempora.
- Literae Sigismundi I. Regis Poloniae ad
Clementem VII. P. quibus ei de nego-
tiis cum Alberto Duce transactis signi-
ficat.
1526. Responsum nomine Sigismundi I. Regis
Poloniae Episcopo Pomesaniensi datum
contra novatores Fidei.

1526. *Responsum nomine Sigismundi I. Regis Poloniae Alberto Duci Prussiae datum de restituendis munimentis Ordinis Teutonici, de finium ordinatione, & de cuncta moneta.*
- *Aliud nomine Sigismundi I. Regis I. Alberto Duci Prussiae Responsum, quo illum ab Haeresi Lutherana dehortatur.*
- *Sigismundus I. Rex Poloniae ratam habet Investituram Terrarum Prussiae per Legatos Ejus Alberto factam.*
- *Auctio Privilegiorum Alberto Duci Prussiae per Sigismundum I. Regem Poloniae concessa.*
- *Sigismundus I. Rex Poloniae confirmat Privilegia Civitatis Gdanensis.*
- *Donatio perpetua oppidi & bonorum Hela, Civitati Gedanensi una cum vectigali, quod a mercatoribus in Portu Gedanensi exigitur, facta per Sigismundum I. Poloniae Regem, ubi quoque de mercibus per naufragium ad littus delatis & de bonis, quorum nulli extant haeredes, disponitur in rem fisci Regii.*
- *Edictum Sigismundi I. Regis, quo Gedanensibus prohibetur lectio librorum haereticorum.*
- *Constitutiones a Sigismundo I. Rege pro Pruthenis latae.*
- *Decretum Sigismundi I. Poloniae Regis, quo inhibetur Thorunensibus, ne merces personarum Ecclesiasticarum & Militarium, Gedanum, vel ultra deportandas, detineant.*
- *Statuta & Ordinationes a Sigismundo I. Poloniae Rege Gedanensibus latae, tam in his, quae rem Ecclesiasticam, quam quae bonum Ordinem concernunt.*
- *Ordinationes per Commissarios Regios pro Civitate Brunsbergensi factae, quibus ea, quae rem tam Ecclesiasticam, quam civilem concernunt, disponuntur, & Civitas ipsa in potestatem Episcopi dimittitur.*
1529. *Responsum nomine Sigismundi I. Regis, datum Oratoribus Alberti Ducis Prussiae, super facultate eligendi Regis, & Appellationibus ab eo ad Regem, ut supremum Dominum, non denegandis.*
- *Renovatio perpetuae Pacis & Concordiae inter Serenissimum Regem D. Sigismundum, ejusdemque S. R. Maj. Filium D. Sigismundum Augustum, in M. Ducem Lithuanice electum ex una, & Illustriss. Principem D. Albertum Marchionem Brandeburgensem & in Prussia Ducem ex altera partibus facta.*
- *Exemplar ejusdem Renovationis ex parte Alberti Ducis.*
- *Sigismundus I. Rex designat Commissarios ad renovandos limites inter Lithuaniam & Prussia.*
- Sigismundus I. Rex confirmat donationem ab Alberto Duce Conjugi sua factam, promittitque se ejus Tutorem futurum, Marito vita defuncto.* 1530.
- *Edictum Sigismundi I. Regis contra invehentes in Prussia monetas adulteratas, vel quoquo modo eis abutentes.*
- *Constitutio Sigismundi I. Regis, qua declaratur, quod Ordines Prussiae ad Electionem novi Regis admitti debeant, & quod Sigismundus Augustus, postquam ad civitatem justam pervenerit, jurare debebit, se jura & privilegia Statuum Prussiae servaturum.*
- *Monitorium poenale contra Albertum Ducem Prussiae, una cum citatione ejus ad Judicium Camerae Imperialis.*
- *Oratio nomine Alberti Marchionis Ducis Prussiae ad Sigismundum I. Regem Poloniae, coram Rege & Senatu dicta per Cancellarium Ducis, Duce ipso praesente, in qua petit suffragium eligendi Regis, admonet de periculo Terrarum Prussiae, ex nova Magistri Cruciferorum per Cas. Majest. creatione.*
- *Responsum nomine Sigismundi I. Regis Poloniae Alberto Duci Prussiae datum.*
- *Quietatio Directoris Officinae monetariae Torunensis.* 1531.
- *Sigismundus I. Rex Poloniae hortatur & mandat Alberto Duci Prussiae, ne, sub amissione Feudi, Mandato poenali Imperatoris, ejusdemque citationi pareat.*
- *Legatio Ducis Prussiae ad Regem contra bannum Caesaris, ubi quoque de coactione monetae & de quibusdam aliis minutioribus agitur.*
- *Responsum datum Oratori Ducis Prussiae nomine Majestatis Regiae.*
- *Constitutio Sigismundi I. qua valor Aureorum in Prussia designatur.*
- *Manifestatio Legati Poloniae nomine Regis sui facta contra bannum Imperiale, in Albertum Ducem Prussiae editum.* 1532.
- *Supplicatio Administratoris Magistratus Ordinis Teutonicorum in Prussia, Cas. Majestati oblata, contra praecedentem Oratoris Poloni Manifestationem.*
- *Apologia Alberti Ducis Prussiae Ratisbona ad Comitum Imp. missa, in qua adducuntur causae, ob quas ille ab Ordine desciverit, Ducatum Prussiae in Feudum acceperit, & uxorem duxerit.*
- *Responsum nomine Sigismundi I. Legato Alberti Ducis Prussiae datum, quo culpa nondum determinatorum limitum inter Prussia & Lithuaniam in Commissarios Prussicos rejicitur.*
- *Epistola Sigismundi I. ad Carolum V. Imperatorem, qua eum hortatur, ut bannum in Albertum Ducem Prussiae latum aboliri faciat.* 1534.

CHRONOLOGICUS.

1534. *Ejusdem Epistola ad Ferdinandum Romanorum atque Hungariae & Bohemiae Regem in eodem negotio.*
- *Eiusdem Epistola ad Praesidentes Camerae Imperialis in eodem negotio.*
- *Ejusdem Epistola ad Electores R. I. in eodem negotio.*
- *Ejusdem ad Civitates Imp. in eodem negotio.*
1535. *Approbatio a Sigismundo Rege data oppignoracionis per Albertum Prussiae Ducem Districtus Preuschmark.*
1537. *Supplex Libellus Consiliariorum Prussiae Sigismundo Regi porrectus, quo rogant eum, ut Officia in illis Terris, nisi indigenis non conferantur.*
1538. *Constitutiones Terrarum Prussiae, in publicis Comitibus Thorunensibus Sigismundi Regis auctoritate confirmatae.*
1539. *Instructio D. Stanislao Lascki data, cum apud Joachimum Bran. Elect. Nuntium ageret, in qua exponuntur causae, cur Filio ejus Prussiae Feudum collatum non fuerit.*
1540. *Exemplar Epistolae Sigismundi I. Regis ad Abbates Prussiae, in qua eos hortatur, ut partem proventuum ad promovenda literarum studia convertant.*
1541. *Litterae Alberti Ducis Prussiae ad Sigismundum I. Poloniae Regem, in quibus de re monetaria praecipue, & de nonnullis aliis negotiis agitur.*
1542. *Litterae Sigismundi I. ad Ferdinandum Romanorum Regem, quibus eum monet, ne aliquid sibi juris in Civitates Prussiae usurpare velit.*
- *Statutum Sigismundi I. Regis, quo praecipitur, tres ad summum judiciarias instantias in Civitatibus Prussiae observari debere.*
- *Formula Gubernationis Ducatus Prussiae ab Alberto Seniore concepta.*
- *Articuli gubernationem Ducatus Prussiae continentes, ex Testamento Alberti Ducis Prussiae excerpti.*
1545. *Ratificatio Pactorum inter Sigismundum I. Regem & Albertum Sen. Ducem Prussiae initorum, per Albertum Juniores facta.*
1548. *Oratio Stanislai Lascki Pol. Legati in Comitibus August. pro jure Polono in Prussia.*
- *Responsum Administratoris Magistratus Teutonicorum ad praecedentem Poloni Legati Orationem.*
- *Sacrae Caes. Majestatis Responsum Regis Poloniae Oratori Domino de Lasco &c. in negotio Prussiae Augustae datum.*
- *Litterae ad Sigismundum Augustum Poloniae Regem, in quibus ei nuntiatur, quid cum Duce Prussiae de juribus ejusdem Ducatus actum sit.*
1549. *Recognitio Consiliariorum Prussiae de praestito Sigism. Aug. fidelitatis juramento.*
- *Postulata ad Caes. Maj. per Oratorem Regis Poloniae in negotio Prussiae.*
- Sac. Rom. Regiae Majestatis Responsum, datum Oratori Regis Poloniae in negotio Prussiae.* 1549.
- Commissio S. Caes. Majest. ad Sereniss. Romanorum, Hungariae ac Bohemiae Regem &c. de suscipienda amicabile tractatione (absque tamen praesudicio, vel judiciarii processus impedimento) inter Regem Regnumque Poloniae, & ab eodem causam praetendentes ex una, & Administratorem Ordinis Teutonicorum ex altera partibus, super proprietate jure & dominio Provinciae Prussiae.*
- Exemplum Litterarum S. Rom. Reg. Maj. ad Regem Poloniae, praesixionem diei ad tractandam concordiam in causa Prussiae continens.*
- Exemplum Litterarum Sigismundi Augusti Regis Poloniae ad S. R. Majest. quo ejus arbitrium in negotio Prussiae respuit.*
- Libellus Oratorum Ducis Prussiae, quo ejus absentiam excusant, & renovacionem Feudi postulant a Sigismundo Augusto Poloniae Rege.* 1550.
- Ceremoniale pro renovacione Feudi Ducatus Prussiae, conferenda per Sigismundum Augustum Poloniae Regem, praesentibus Legatis Marchionum Brandenburgensium.*
- Petitio Alberti Junioris per Legatos suos, ut ad Investituram Prussiae admittatur.*
- Plenipotencia ab Alberto Seniore Duce Prussiae data Legatis ejusdem, ad renovandam Investituram Ducatus Prussiae per Sigismundum Augustum Poloniae Regem.*
- Renovatio Feudi Ducatus Prussiae per Sigismundum Augustum Poloniae Regem Alberto Duci facta, ubi etiam Georgius Fridericus & Albertus Junior ad Feudum admittuntur.*
- Sigismundus Augustus Pol. Rex approbat inscriptionem dotis, per Albertum seniores Ducem Prussiae Conjugi suae factam.* 1552.
- Responsum S. R. Majestatis Duci Prussiae super loco & suffragio in consultationibus, super appellationibus & jure cuddenae monetae datum.* 1553.
- Decretum Sigismundi Augusti Poloniae Regis super nullitate Appellationum, a colonis Elbingsibus fieri solitarum.* 1554.
- Idem Privilegium Gedanensibus datum.* 1555.
- Responsum S. R. Maj. ad consueta Ducis Prussiae postulata.*
- Litterae Plenipotentiae a Joachimo Marchione Brandenburgensi datae Oratoribus ad petendam Investituram Ducatus Prussiae in Comitibus Petricov. Regni.* 1562.
- Promissio & obligatio Joachimi Electoris Brandenburgensis circa servanda fide-*

I N D E X

- liter omnia, quae illi, suisque Successoribus a Rege & Ordinibus Regni praescripta ac imposita fuerunt.
1563. Admissio Joachimi Marchionis & Electoris Brandenburg. ad simultaneam Investituram Ducatus Prussiae; quae etiam extenditur ad alterum Joachimi Filium Sigismundum Archiepiscopum Magdeburgensem, facta a Sigismundo Augusto & Ordinibus Regni, cum obligationibus & conditionibus in successores Electores Brandenburg. impositis.
- Instructio Legatorum ad petendam Investituram simultaneam in Comitibus Petricoviensibus.
- Confirmatio ratihabitionis Illustriss. Principis D. Georgii Friderici Marchionis Brandeburgensis.
1569. Libellus a Consiliariis Prussiae Sigismundo Aug. Pol. Regi porrectus, in quo primum de libero Augustanae Confessionis exercitio, tum de quibusdam aliis sit postulatio.
- Responsum S. R. Maj. ad praecedentem Consiliariorum Prussiae Libellum.
- Edictum Sigismundi Aug. Pol. Regis, quo Senatoribus & Legatis Prussiae injungitur, ut illi in senatu & illi in stuba, quoties opus fuerit, adesse non omittant.
- Causa, ex quibus Consilarii Terrorum Prussiae in confessu Regni sedere non teneantur.
- Responsum Consiliariorum Regni Pol. ad praecedentia Nuntiorum puncta.
- Replicatio Consiliariorum Prussiae ad praecedens Polonorum Responsum.
- Decretum Sigismundi Augusti Pol. Regis, quo statuitur, Consiliarios & Legatos Prussiae in Comitibus Regni de negotiis tam Reipul. quam Ducatus Prussiae simul tractare debere.
- Protestatio DD. Consiliariorum Terrarum Prussiae contra praefatum S. R. M. Decr.
- Protestatio Legatorum Nobilitatis & minorum Civitatum Prussiae contra idem Regium Decretum.
- Altera eorundem protestatio, postquam Consilarii Prussiae in Senatu Regni confederunt.
- Tertia eorundem protestatio, cum ipsi inter Nuntios Regni confedere jussi sunt.
- Protestatio Nuntiorum Civit. Thorun. & Elbing. contra praefatum S. R. M. Decr.
- Literae Sigismundi Aug. Pol. Regis ad Albertum Iun. Prussiae Ducem, in quibus de adventu ejus personali ad reddendum homagium, & de quibusdam aliis agitur.
- Petitio Illu. D. Georgii Friderici March. Brandeb. &c. nomine.
- Petitio nomine Illustr. Domini Joachimi Electoris Brandeb. & Filii ejus Ioannis Georgii per Nuntios in theatro habita.
- Petitio Investiturae nomine Illustr. Principis D. Georgii Friderici March. Brandeb. publice in Theatro habita. 1569.
- Responso Marchionibus, id est tam Illustr. Duci Prussiae, quam caeteris Marchionibus Brandeb. nomine S. R. Maj. post petitionem Feudi data.
- Actus Investiturae Ducatus Prussiae in persona Alberti Iunioris.
- Literae Investiturae seu Homagii Ill. Principi D. Alberto Friderico March. Brandeb. Duci Prussiae a S. R. Maj. datae.
- Confirmatio S. R. M. Summariorum, & praecipuorum Caputum Commissionis Pruthenicae.
- Renovatio simultaneae Investiturae post mortem Ioachimi II. Ioanni Georgio data. 1571.
- Declaratio Sigismundi Aug. Regis, Electorem Ioannem Georgium post obitum D. Parentis Ioachimi Electoris, cum antea simultaneae investitus sit, ad alia praestanda obligatum non esse. 1572.
- Responsum nomine Henrici Regis Pol. datum Oratoribus Ioannis Georgii Electoris Brandeb., in quo de Feudo Prussiae, de limitibus, de negotio Sophiae Brunsvic. & de vedigali pro 300. bobus peragitur. 1574.
- Stephanus Pol. Rex Marchioni Ansbacensi permittit curationem Ducatus Prussiae ob aegritudinem mentis Alberti Iunioris Prussiae Ducis. 1577.
- Legati Ducis Ansbacensis pro praecedente Curationis promissione gratias agunt, & eum impleturum omnia, quae ibi continentur, promittunt: Additur quoque mentio de permutatione arcis Memelianae.
- Regia Majestas Ansbachio significat diem & locum Comitiorum.
- Plenipotencia ab Electore Brandeb. Nuntiis ipsius ad accipiendam Renovationem simultaneae Investit. Ducat. Prussiae data. 1578.
- Petitio & gratiarum actio Illustr. D. Ioachimi Electoris Brandeb. & Filii ejus Ioannis Georgii per Nuntios in Theatro habita.
- Diploma Stephani Pol. Regis, quo conceditur Georgio Friderico Curatio Ducatus Prussiae, Alberto infirma mentis aegritudine afflicto: & in casum, quo is sine prole mascula decederet, Investitura illi confertur, cum futura successione caeterorum Principum ex Familia Brandeburgica.
- Protestatio Nuntiorum terrestrium contra successionem Familiae Electoralis Brandeburgicae in Ducatu Prussiae.
- Protestatio Legatorum Brandeburgensium contra praecedentem protestationem.
- Responsum S. R. Majestatis, ad Legationem Illustriss. DD. Marchionum Brandeburgensium, Electoris S. R. Imp. Patris

C H R O N O L O G I C U S .

- tris, & Administratoris Magdeburg. Filii, in quo refellitur facta protestatio: agitur quoque de navigatione Gedanensium, & de navigatione Wartæ & Oderæ.*
1579. *Cavet Regia Majestas Duci Prussiae de voluntario subsidio ab eodem Duce ad expeditionem Polocensem Majestati suae missio.*
1580. *Quietatio Georgio Friderico Duci in Prussia de persolutis Stephano Polon. Regi de ducentis florenorum millibus.*
1589. *Responsum Sigismundi III. Polon. Regis, Legatis Ioachimi Electoris Brandeb. in quo promittitur ei Invest. Duc. Prussiae.*
- *Transumptum Constitutionum Ducatus Prussiae Anno 1563. factarum.*
- *Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo confirmatur Curatio & Infeudatio Ducatus Prussiae, Georgio Friderico per Stephanum Poloniae Regem facta, cum simultanea ejusdem Ducatus infeudatione Ioanni Georgio Electori Brandeb. & successoribus ejus masculis.*
- *Responsum Regis Sigismundi III. Legatis Illust. Marchionum Brandeb. post Investit.*
1592. *Litteræ Sigismundi III. Pol. Regis, quibus significatur, Ducem totamq; Nobilitatem Prussiae a teloneis solvendis immunes esse pro illis, quae non mercandi causa, sed ad usum proprium e Poloniae ditio-nibus illuc devehuntur.*
1593. *Privilegia minoribus Civitatibus Prussiae concessa a Sigismundo III. Pol. Rege.*
- *Confirmatio Decreti Commissarialis, quo donationes ab Alberto sen. factae cassantur.*
1605. *Plenipotencia Nuntiorum March. Brandeburgensis in negotio Prussiae.*
- *Traëtatus & conditiones habitae cum Internuntiis Brandeb. in negotio Prussiae.*
- *Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo vita functo Georgio Francisco, Curatio Ducis & Ducatus Prussiae confertur Ioachimo Friderico Electori Brandeb.*
- *Ratificatio Ioachimi Friderici Elect. Brandeburg. ac conditionum, ab ejus Legatis cum Rege Regnoque Pol. conventarum: ubi quoq; usurae summae Piltensis tam praeteritae quam futurae condonantur.*
1609. *Responsum Sigismundi III. Polon. Regis datum Nuntiis Nobilitatis Prussiae.*
- *Ejusd. Responsum Legatis Civitatum Prussiae datum.*
- *Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo defuncto Ioachimo Friderico, curatio ac gubernatio Ducis ac Ducatus Prussiae Filio ejus Ioanni Sigismundo defertur.*
- *Cautio Ioannis Sigismundi de conditionibus servandis, exercitioq; Catholicae Religionis non impediendo.*
- *Acta & Decreta Commissariorum Sigismundi III. Polon. Regis.*
- Constitutio Comitiorum Regni Pol. generalem habitorum Varaviae.* 1611.
- Transumptum Plenipotentiae Internuntiorum Ioannis Sigismundi Electoris Brandeb. in negotio simultaneae Investiturae Ducatus Prussiae.*
- Legati Brandeb. spondent pro Ioanne Sigismundo, quod conditiones simultaneae Investiturae observabit.*
- Sigismundus III. Polon. Rex supradictam sponsonem acceptat & approbat.*
- Litterae Consiliariorum Ducatus Prussiae & universae Nobilitatis & Civitatum, ad S. R. M. in negotio Feudi datae.*
- Descriptio, quo ordine Feudum Illust. Ioanni Sigismundo March. & Electori Brandeburg. collatum.*
- Diploma S. R. M. pro Investitura Ducatus Prussiae, Illustriss. Ioanni Sigismundo Marchioni & Electori Brandeb. & tribus ejus Fratribus simultaneo jure Feudi concessa.*
- Transumptum protestationis Nuncii Apostolici circa praestitum per Elect. Brandeb. ratione Ducatus Prussiae homagium, de juribus in eo Ducatu S. Pontificibus & Ecclesiae.*
- Transumptum plenipotentiae Internuntiorum Marchionum Brandeburgensium ad contactum Vexilli.*
- Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo Joannes Georgius, Ernestus & Christianus Marchiones Brandeb. ad simultaneam Investituram Ducatus Prussiae admittuntur.*
- Responsum S. R. M. datum Magnificis, Generosis & Nobilibus Abrahamo a Dhona Baroni & Burgrabio, Ioanni Truchses & Ioachimo Hubnero, Illustriss. Princ. D. Marchionis Brandeb. in Prussia Ducis Oratoribus.*
- Instrumentum Commissionis S. R. Maj. in Prussia.* 1612.
- Sigismundus III. Pol. Rex promittit juribus Ducatus Prussiae per Investituram, Electoribus Brandeb. datam, nihil derogatum iri, quamvis Nuntii Ordinum non adfuerint.*
- Transumptum Litterarum Ioan. Sigismundi Elect. Brand. quibus promittit navigationem fluvii Warthae facilitatum iri.*
- Oblatae Litterarum, quibus assignatur stipendium pro Parocho Ecclesiae in suburbio Sackheimiano Regionomontano extructae.*
- Litterae Reversales, DD. Commissariis Regni Pol. ab Ordin. Ducat. Prussiae datae.*
- Formulae Iuramentorum S. R. M. & Illust. Electori praescriptorum, ex praescripto Dominorum Commissariorum.*
- Cautio DD. Commissariorum causa Marchionum Franconicorum.*

INDEX CHRONOLOGICUS.

1612. *Recognitio de acceptis Literis reversalibus ab Ordinibus Ducatus Prussiae.*
 — *Recessus Commissionis Regiomontanae.*
 — *Confirmatio Commissionis Regiom. S. R. M.*
1613. *R. Majestas concedit Regiomontanis fossam fodere ad facilitandam navigationem ex Lithuania.*
1614. *Decretum Sigismundi III. Pol. Regis de Appellationibus incolarum Prussiae ad Iudicia S. R. M. Relationum.*
1621. *Transumptum Literarum Georgii Vilhelmi, quibus conditiones Feudi Prussiae approbantur.*
 — *Diploma Sigismundi III. Pol. Regis, quo Feudum Ducatus Prussiae Georgio Vilhelmo confertur.*
 — *Cautio S. R. M. de corrigendo defectu in Diplomate praecedenti.*
1639. *Oblata Literarum confirmationis generalis jurium Civit. Elbingensi servientium.*
1641. *Diploma Vladislai IV. Pol. Regis, quo Friderico Vilhelmo Investitura in Ducatum Prussiae confertur.*
1649. *Confirmatio jurium Ducalis Prussiae.*
 — *Confirmatio Privilegii Sereniss. olim Vladislai IV. Civitati Elbingensi super bona in eadem Civitate vacantia, & absq; haerede derelicta.*
 — *Confirm. feudi Frid. Guilhelmo Duci Prus.*
1656. *Paeta inter Carolum Gustavum Sueciae Regem & Fridericum Vilhelmum Electorem Brandeb. quibus hic Ducatum Prussiae pro Feudo Regni Sueciae recognoscit.*
 — *Faedus inter Eosdem contra quosvis, tam in terris eorum propriis, quam in illis, quas sibi in Polo. appropriaverant, militantes.*
 — *Excerptum Faederis inter Carolum Gustav. Sueciae Regem ab una, & Belgium Faederatum parte ab altera conclusi.*
 — *Faedus inter Cardum Gustav. & Frideric. Vilhelmum, quo Paeta feudalialia abolentur, atque Domui Brandeb. absolutum in Ducatu Prussiae dominium attribuitur.*
 — *Dilucidatio quorundam Articularum in praemisso faedere contentorum.*
1657. *Faedus perpetuum, quo Domui Brand. Ducat. Prussiae in supremum & absolutum, certis conditionibus, dominium ceditur.*
 — *Specialis Conventio inter Pol. Regem & Brandeb. Marchionem de conjungendis armis ad expurgandam quibusvis hostibus Poloniam, Prussiamq; Regiam & Ducalem per eosdem Plenipotentiarios, iisdem loco, anno & tractata & conclusa.*
 — *Confirmatio Paetorum Velav. ubi quoque Praefecturae Bytow & Lavenburg Duci Prussiae in feudum conferuntur, atq; Elbinga cum territorio in possessione ceditur.*
 — *Literae Ioan. Casimiri Pol. Regis, quibus de subsidio bellico sibi invicem per decennium dando cum Duce Prussiae convenitur, eiq; Praefectura Drahim. ceditur pro 120000 Tal. Imper.*
- Cautio juris in Ducalem Prussiam Illustris. Principi D. Christiano Wilhelmo Marchioni Brandenburgensi.* 1657.
Exemptio incolarum Ducalis Prussiae a priori juramento.
Reversales Electoris Brandebur. Friderici Vilhelmi Regi Pol. traditae, quod solutis sibi a Rege & Regno Pol. 400000. Talerorum Imper: Urbem Elbingam retrahere debeat.
Formulae jurisjurandi, qua tam a Rege & Electore, quam a Senatoribus Pol. omnia Paeta praemissa confirmata sunt.
Puncta 2. ex Tractatu Leopoldi Hung. & Bohemiae Regis, atq; Friderici Vilhelmi Elect. Brand. Poloniam concernentia. 1658.
Approbatio per Leszczynium Posnaniens. Palatinum, nomine Regis Pol. facta.
Declaratio, quod pax Olivensis juribus Ducis Prussiae, praecipue quoad traditionem Elbingae, nocere non debeat. 1660.
Ratificatio ejusdem Art. per Ordines Reip. Caroli II. Magnae Britanniae Regis privilegium Civit. Gedan. concessum, de commercio libere in Anglia ejusdemque portibus exercendo. 1661.
Literae Ioan. Casimiri Regis Pol. ad Electorem Brandeb. de causis dilatae restitutionis summae Elbingensis & Drahimensis. 1667.
Renovatio Feudi super Lavenb. & Bytow. 1670.
Oblata renovationis Paetorum cum Serenissimo Electore Brandenburgico. 1672.
Oblata recognitionis Feudi super Praefecturas Lavenburg. & Bitoviens. 1677.
Oblata ratificationis Paetorum Velav. & Bydgostien. sub Ioanne III. Rege Pol. 1688.
Renovatio recognitionis Feudi super Praefecturas Lavenburg. & Bytoviensem. 1698.
Literae ad Ser. & Pot. Polon. Regem ac M. Ducem Lith. a Seren. Electore Brandeb. datae de occupatione Urbis Elbingae.
Literae ejusdem ad Cardinalem Primatem, ut & ad singulos Senatores Regni Pol & M. D. L. Elbing. occupatam concernentes.
Responsum Regis Pol. ad Electorem Brandenburg. in causa Elbingensi.
Declaratio Consilii Varjavienensis super negotio Elbingensi. 1699.
Statuta Commissionis Elbingensis. 1700.
Literae Regis Pol. ad Electorem Brandeb. auxilium contra Svecos petentis.
Aliae Regis Pol. ad Electorem Brand. Literae circa transitum militiae Maj. suae.
Reversales Reipubl. Pol. ab Electore Brandeb. datae, quod Regalis, quem assumpsit Titulus nullum Reip. adferet praedictum.
Declaratio Electoris Brandeb. Polonis ratione Regni Borussiae facta. 1701.
Confirmatio generalis jurium Terrarum Prussiae. 1734.
Confirmatio Privilegii omnibus minoribus Civitatibus Prussiae servientis. 1739.

